

ק ר י ת ס ב ר

רבעון לביבליותרפיה

של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטה בירושלים

טבת תשט"ז

כרך ל"א חוב' א'

ה ת כ ו

ביבליוגרפיה

- 1 דפוס ישראל
71 ספרות עברית ומדע-היהדות בחו"ל
115 בתוך כתבי עת

דבריי-בקורת

- 9 י. כ"ץ: א. אורבך, בעלי התוספות
25 א. אשתור: מ. בניהו, מרביץ תורה
31 ב. שוחטמן: י. בן-צבי, ארץ-ישראל וישובה בימי השלטון העותמאני
41 מ. גרקיס: י. סינקרסלר, בתרבות באיסלנד
103 א. אשתור: A. N. Ziadeh, Urban life in Syria under the early Mamluks

מאמרים

- 136 ד. ברילינג: משפחות מדפיסים בפראנקפורט ע"נ-אודר
146 ד. גולדשמידט: השלמה למחזור ליום הכפורים

הערות

- 152 א. שייבר: הערה על המאמר "כתב יד משנה חירה להרמב"ם בשט"קהולם"
152 ע. ז. מלמד: הערה למחקרו של ד"ר מ. זולאי-זיל
152 ז. בן-חיים: למאמרי בקורת ספר כרך ל' ע' 167

יצא לאור על ידי הרפובליקה
חל-אביב

הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס
האוניברסיטה העברית
ירושלים

ביבליוגרפיה

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

- עיתונים 21
קבצים 72
ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 74
מדע המקרא 74
ברית חדשה 83
תלמוד, מדרש, ספרות רבנית 83
מדע הדת, פילוסופיה יהודית 86
קבלה וחסידות 88
תפלה, דרשות, מוסר 89
היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות 91
צמח ישראל בטהה 98
ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל 99
אתנוגרפיה, סולקלור, אמנות 104
כלשונות 106
שירה עברית בימי הביניים 108
ספרות יפה יהודית 108
ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים 110
ספרות הנוער 112
חנך והוראה 113
ספרי למד 113
ספרי מדע כלליים בעברית 114
שינוח 114

דפוסי ישראל

- עיתונים 1
קבצים 3
ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 5
מדע המקרא 6
ברית חדשה 8
תלמוד, מדרש, ספרות רבנית 8
מדע הדת, פילוסופיה יהודית 20
קבלה וחסידות 21
תפלה, דרשות, מוסר 22
היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות 25
ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל 30
אתנוגרפיה, סולקלור, אמנות 40
בלשונות 47
ספרות יפה עברית חדשה 47
ספרות יפה יודית 56
ספרות הנוער 56
חנך והוראה 61
ספרי למד 62
ספרי מדע כלליים 65
שאר דפוסי ישראל 71

השיטת המימנים והתקציבים

סימן כובב * למני המספר מורה שהספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.
סוגרים עגולים () מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו בתוך הספר.
סוגרים מרובעים [] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.
סוגרים מהוקצעים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.
סימני התבנית: 8°: 10—25 ס"מ; 14°: 25—32 ס"מ; 32°: 32—40 ס"מ; 2°: למעלה מ-40 ס"מ.
בסוגים מסוימים מציינים: א. ספרים שנבחרו למטה מימין ב. ספרים שהחכם גדול מארכמג ג. מסות
חמ"ד: חסר מקום הדפוס. חש"ד: חסרה שנת הדפוס. חש"מ: חסר שם המדפיס.
כר: כרבים. ע: עמודים. ק. ס. כ: קריה ספר.

אין מדפיסים בקריה ספרי תשובות וויכוחים על דברי בקורת

כתובת המערכת: ירושלים, ת.ה. 503

דמי החתימה לשנה: 3.000 ל" (5.—\$ 1.15\$)

קריית ספר

רבעון לביבליוגרפיה של

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים

כרך ל"א

הוצאת מוסד הרמב"ם
תל-אביב

ירושלים תשט"ו
הוצאת הספרים ע"ש י"ל מאגנס
האוניברסיטה העברית

תוכן הענינים

ביבליוגרפיה

דפוס ישראלי	ספרות עברית
עמוד	עמוד
עיונים	ומדע היהדות בחו"ל
קבצים	עמוד
ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל	437, 314, 181, 71
מדע המקרא	437, 315, 182, 72
ברית חדשה	438, 315, 183, 74
תלמוד, מדרש, ספרות רבנית	438, 315, 184, 74
מדע הדת, פילוסופיה יהודית	442, 324, 83
קבלה וחסידות	442, 325, 189, 83
תפלה, דרשות, מוסר	446, 329, 194, 86
היסטוריה, ביגרפיה, זכרונות	447, 330, 195, 88
ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל	447, 330, 197, 89
עם ישראל בהווה	448, 331, 199, 91
אתנוגרפיה, סולקור, אמנות	452, 336, 208, 98
בלשנות	452, 337, 209, 99
שירה עברית בימי הביניים	454, 340, 211, 104
ספרות יפה עברית חדשה	454, 341, 215, 106
ספרות יפה יודית	108
ספרות יפה לועזית על נושאים יהודים	454, 345, 215
ספרות הנוער	454, 345, 215, 108
חנוך והוראה	456, 346, 216, 110
ספרי למוד	456, 349, 217, 112
ספרי מדע כלליים	349, 217, 113
סאר דפוס ישראלי	457, 350, 217, 113
שונות	457, 218, 114
	350, 114

בתוך כתבי עת 115, 218, 351, 458

517	מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביוונית
528	מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביוונית
542	מפתח שמות המחברים והספרים בערבית
553	מפתח שמות המחברים והספרים האנונימיים בלועזית

דברי בקורת

325	אורבך, א. א.: תלמוד ירושלמי, מסכת שקלים עם שני פירושים מקדמוני הראשונים
442	אורמן, ג. י.: תשובות רבנו גרשם מאור הגולה, הוצ' אידלברג
25	אשור, א. מ.: בניהול מרבץ תורה
449	אשור, א. מ.: D. M. Dunlop, The history of the Jewish Khazars
201	אשור, א. מ.: S. D. F. Goitein, Jews and Arabs
103	אשור, א. מ.: A. N. Ziadeh, Urban life in Syria under the early Mamluks
189	גולדברג, א. א.: חייס, לחקר התלמוד
317	גולדשמידט, ד.: Septuaginta, Göttingen, Vol. XVI, 1.2., ed. Ziegler
341	גושן-גוטשטיין, מ.: Barthélemy and Milik, Discoveries in the Judean Desert, I
9	כץ, י. א. א.: אורבך, בעלי התוספות
277	ליכט, י. מ.: מגלות גונוות. מלחמת בני אור בבני חשך, מהר"י ידן
293	מלכו, י. ר. מ.: אטיאש, רומנסירו ספרדי
155	מרגליות, מ.: מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי, הוצ' אפשטיין-מלמד
41	נרקיס, מ. י.: פינקרפלד, בתי הכנסת באיטליה
212	נרקיס, מ. י.: A. Rubens, A Jewish iconography
403	פלוסר, ד.: אוצר מגלות גונוות, פיענחן א. ל. סוקניק
165	שוחטמן, ב. מ. א. י.: בודנהימר, דרכי לציון
31	שוחטמן, ב. מ. א. י.: בן-צבי, ארץ ישראל ויישובה בימי השלטון העותמאני
199	שוחטמן, ב. מ. א. ת. לויך, במעגלות החינוך
289	שוחטמן, ב. מ. ג.: פרומקין, דרך שופט בירושלים
418	שוחטמן, ב. מ. א. רפאלי, במאבק לגאולה

רשימת הסימנים והקצורים

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.
 סוגרים עגולים () מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו מתוך הספר.
 סוגרים מרובעים [] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.
 סוגרים מהוקצעים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.
 סימני התבנית : 8° : 10—25 ס"מ ; 4° : 25—32 ס"מ ; 2° : 32—40 ס"מ ; 2° גדול : למעלה מ-40 ס"מ.
 בסנטימטרים מציינים : א. ספרים שגבהם למטה 10 ס"מ ; ב. ספרים שרחבם גדול מארכם ; ג. מפות.
 חמ"ד : חסר מקום הדפוס. חש"י : חסרה שנת הדפוס. חש"מ : חסר שם המדפיס.
 כר' : כריכה. ע' : עמוד(ים). ק. ס. : קריית ספר.

מאמרים וחקירות

255	בן-מנחם, נ.: בשערי ספרים
252, 136	ברילינג, ד.: משפחות מדפיסים בפראנקפורט ע"נ אודר
	גויטיין, ש. ד.: קולופון לפירוש מסכת חגיגה של ר' האי גאון ולספר הדינין
368	לר' חננאל (עם פקסימיל אחד)
	הברמן, א. מ.: המדפיס חיים שחור, בנו יצחק וחתנו יוסף ב"ר יקר
483	(עם 4 פקסימילים)
233	הכהן, פ. י.: הדפוס העברי בהונגריה. ד: פרסבורג
501	יערי, א.: מלואים ל"דגלי המדפיסים" (עם 9 פקסימילים)
472	רות, א. נ. צ.: כתבייד לתלמוד בבלי בהונגריה
371	שירמן, ח.: חקר השירה והפיוט בשנת 1955

מגנזי בית הספרים

146	גולדשמידט, ד.: השלמה למחזור ליום הכפורים (עם פקסימיל אחד)
259	יואל, י.: קטע ממסכת יומא מתוך כתבייד תימני [?] של הבבלי (עם פקסימיל אחד)
507	נדב, מ.: פנסק קהל פרנקפורט דמיין
379	שלום, ג.: פירושו של ר' יצחק דמן עכו לפרק ראשון של ס' יצירה

הערות

152	בן-חיים, ז.: למאמרי בקרית ספר כרך ל' ע' 167
264	בנדיקט, ב. ז.: על הגהה אחת של ר' יוסף הלוי אבן מיגאש בהלכות הרי"ף
265	בניהו, מ.: מהדורה בלתיידועה של ספר "ארץ החיים" לר' אברהם חיים הכהן
399	בניהו, מ.: תשובה להערת א. נ. צ. רות: מנחם בבלי או רומי
268	כהן, י. י.: על ספר אנונימי אחד (חיבור לטהרה, ברדיטשוב, תרג"ח)
267	ליברמן, ח.: הדפוס העברי במינסק
397	ליברמן, ח.: מוסיפי שערים
	מלמד, ע. צ.: הערה למחקרו של ד"ר מ. זולאי ז"ל: מתוך יוצרותיו של ר' יוסף אבן
152	אביטור (ק. ס. ל' 243)
399	רות, א. נ. צ.: מנחם בבלי או רומי?
152	שייבר, א.: הערה על המאמר "כתב יד משנה תורה להרמב"ם בשטוקהולם" (ק. ס. כ"ט 145)

דפוס ישראל

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

- 1 אגרת לפעילי הסתדרות הציונים הכלליים. תל-אביב, הסתדרות הציונים הכלליים, חש"מ, תשס"ו.
- 2 תכנית ההופעה לא נזכרה. גל' ג': ערב פסח. [4] ע/ תמונות, "פנימי".

- 2 אחד אפס : שבועון להומור ולסירה. תל-אביב, (המפיץ "גד"), הדפוס הכללי, 1955. 2° העורך האחראי : יוסף בס. גל' 1 : 29 במרץ. 8 ע/ תמונות.

- 3 אכסניה : כתב עת לספרות. [תל-אביב], "עם עיבר", חש"מ, תשס"ו. 8° העורכים : שלמה גרודונסקי, עזרא זוסמן. תיב' א' : סיון. 124 ע/.
- התכ' : המערכת : עם החב' הראשונה. ת. הזו : חבילה של פירענות. שירים מאת א. חלפי. ע. זוסמן. נ. זך. ב. צ. תומר, י. עמיחי. מ. בוכר : בין אדם לחברו. נ. רוטנשטיין : תורות ומשטרים. ש. אדלר : מציאות כפז' לה. ספרים. שוליים : ס. יזהר : שירת אדוני'בוק. ע. [זוסמן] : בנין... בנינים...

- 4 בצל אורנים : בטאון ביה"ס לחברי הסתדרות — הר הכרמל. חיפה, מועצת פועלי חיפה, (דפוס "אות"), תשס"ו. 8° תכנית ההופעה לא נזכרה. העורך : אריה שטיין. גל' 1 : שבט. 71, [1] ע/ טבלאות, תמונות.

- 5 דבר-יגאלה מן המקרא, מדברי רבותינו ומהגורו ג'ת הומן. ירושלים, קרן הקימת, ישראל, המחלקה הדתית, דפוס "סורים", תשס"ו. 8° תכנית ההופעה לא נזכרה. העורך : ישראל וינשטוק. גל' 1 : כ"א בטבת. [8] ע/.

- 6 דייגסט קרימינלי : (מבחר חומר מעתונות העולם בבעיות פשע ריגול ומשפט). חמיד [ישראל], 1955. 8° ירחון. גל' מרץ : בלי סימון מספר. 50 ע/ תמונות.

- 7 דע!... תל-אביב, (מפלגת פועלי א"י, דפוס מפא"י), 1955. 4° תכנית ההופעה לא נזכרה. גל' 1 : 23 במרץ. 4 ע/.

- 8 יחדיו : עלון חטיבת בני הקיבוץ המאוחד. (תל-אביב, ההסתדרות הכללית של הניער העובד העברי בא"י, "דפוס דבר", תשי"ד—1953). 4° ירחון. גל' 1 : כסלו. 15, [1] ע/ תמונות. על הגיליון הזה אין השם "יחדיו", המופיע רק מגל' 2 ואילך.

- 9 כור : ירחון לעניני תעשיה וכלכלה. תל-אביב, ("כור" : חברת תרשת ומלאכה בע"מ, דפוס "אחדות"), תשס"ו. 4° העורך : רבקה כנצלסון. גל' 1 : אדר. [19] ע/ תמונות.

- 10 למתנדב : ידיעות מגן דוד אדום בישראל. (הקריה, תל אביב, המחלקה להסברה וליחסי ציבור מרכז מגן דוד אדום, דפוס שושני), 1955. 8° תכנית ההופעה לא נזכרה. העורך : ישראל נוימן. גל' 1 : פברואר. 15 ע/ תמונות, פנימי.

- 11 מוקד (לשאלות השעה) : בטאון הסטודנטים הציונים הכלליים בישראל. ירושלים, (הסת' הציונים הכלליים — תא הסטודנטים : תל-אביב, דפוס בליון), תשס"ו. 2° גדול. תכנית ההופעה לא נזכרה. העורך : מימון כן-עמי. גל' א' : ב' סיון. 4 ע/.

- 12 מנשה, המועצה האזורית, החוג לידיעת הארץ. דפוס לידיעת הארץ. 1955. 16:21. תכנית ההופעה לא נזכרה. גל' 1 : 15 במרץ. [18] ע/ מפה. במכונת הכפלה. תכנן חלקי עיין ק. ס. שנה ל' ע' 390.

- 13 מערכות הפלס : מאסף לבעיות המהנדס הצבאי. חמיד, צבא הגנה לישראל [ע"י], "מערכות", חש"מ, תשס"ו. 8° תכנית ההופעה לא נזכרה.

ירחון? גל' 1: שבט. 62 ע/ דאגרות, טבלאות, מפות, תמונות.
גל' 1: כ"א אלול. 2 ע/

21 ישראל שריפטן: העפטן פאר ליטעראטור, קונסט אין געזעלשאפטלעכע פראגן, תל-אביב, "דעת", (דפיס הברמל), 1955. 8°. תכנית ההדפסה לא נזכרה. העורכים: מ. צאנין, י. סאפירניקאוו. חיב' 1: בלי תאריך. 107 ע/

התכן של חיב' א': פין דער רעדאקציע, שירים מאת י. סאפירניקאוו, י. סאלק, א. מייסוס, א. ווארונגער, י. מאניק, ספרים ורשימות מאת י. שפיגל, י. מאסטוביץ, ש. בערלינסקי, א. רודצס, מ. צאנין: די אנטניאנאלע עלעמענטן אין דער שנאה צו יידיש. א. מ. פוקס: דער סאציאלער גייסט פון דער ייד. ליטעראטור, א. חאלף יאסני: יידישקייטסלערישע פראגע איין ישראל טע מאטיק, א. ליס: יהאש און זיינע ארץ-ישראל-שפינגע.

22 Adeverul; singurul ziar independent in limba romana, Tel-Aviv-Jaffa, "היום", דפוס, 1953. 2°.

בראש הכותרת: אדרול, שבועון, העורך: Jehuda Maerson-Severin, גל' 2: 2 בינואר. 8 ע/ שיניים קלים בכותרת. — האמת; העתון העצמאי היחיד בשפה הרומנית.

23 Here and Now; Israel week by week. Jerusalem, Periodical Publications Ltd., typ. Jerusalem Post, 1955. 2°.

שבועון, העורך: שמעון בן אליעזר. גל' 1: 5 באפריל. 20 ע/ תמונות.

24 Kurier izraelski, połączony z wydawnictwem Express izraelski, Nr. 1-10, Jan. 1-12, 1954. Tel-Aviv, M. Gygielstreich, typ. "Israel", 1954. 2°.

"שלח ישראל קשור עם היצאת אקספרס ישראל". גל' 2, 4, 6, 8, 10 — השם: Express izraelski. המו"ל: M. Zonschajn. יומון, גל' 1: 1 בינואר. 8 ע/ תמונות.

25 Renaissance. Jérusalem, (éditée sous la direction de Zalman Shazar par) l'Agence Juive, Département de l'Information, (typ. Jerusalem Post), 1955. 8°.

14 משפט וכלכלה, מיצא לאור על דעת בית הספר הגבוה למשפט וכלכלה, תל-אביב, (החברה לקר דום תורת המשפט והכלכלה, דפיס "אביקה"), תשט"ו. 8°. תכנית ההדפסה לא נזכרה. ירחון? העורך הראשי: ז. צלטנר. גל' 1: סבת. 64 ע/ טבלאות, שער ניסוף באנגלית.

התכן: א. לוי: ייחוס מעמד אישיות משפטית לשיטתית. לם: השיטת להכשרת אנשי משפט. ק. גרינלד: תקציב הפיתוח לישראל 1949-1953. ו. פרויס: התפיסה הריאליסטית על סיכויי הקיאפרציה. — פסיקה ספרות חדשה.

15 סלעית: עלון תחגי הארגוניסלוגי על יד התכנה לזואילוגיה בישראל, תל אביב, הקביץ המאוחד, (דפיס "אפק"), תשט"ו — 1954. 8°. תכנית ההדפסה לא נזכרה. העורך האחראי: א. זחבי. גל' 1: כסלו. 20 ע/ תמונות. — את התכן עיין ק. ט. שנה ל' ע' 391.

16 סקירה חדשית בארץ ובעולם: ראשי פרקים להסברה, תמיד, (צבא הגנה לישראל), ענף הסברה במטכ"א, (בית דפיס הצבאי 665), 1955. 8°. גל' 1: פברואר. 21, [1] ע/ מפות.

17 פרשיות, תל-אביב, לשכת תכנון ההסברה שליד הסתדרות הציונים הכלליים, (דפיס "השחר"), 8°. תכנית ההדפסה לא נזכרה. מס' 4: כ"ו אדר תשט"ו. 3225 ע/ "פנימי — לא למכירה".

18 קול הסטודנט: בטאון הסיעה הקימיוניסטית בהסתדרות הסטודנטים, ירושלים, תל אביב, דפיס "עמל", 1955. 2°. האחראי: ראול סייטלבוים. גל' 1: פברואר. 8 ע/ תמונות. "הוצאה חד פעמית, פנימית".

19 קול העם לילדים, [מיסוף לקול העם, תל אביב], "הש"מ", 1955. 8°. תכנית ההדפסה לא נזכרה. שבועון? גל' 1: 18 בפברואר. 7, [1] ע/ תמונות.

20 יידישע צייטונג: אימטארטיאישע צייטונג פאר געזעלשאפט, פאליטיק, וירטשאפט אין קילטר. תל-אביב, אגודת "דעת", דפיס "הברמל", תש"ג. 2°.

האיזון, גרמניה — 24 במרץ 1955 בארץ ישראל, חבר
גבעת ברנר מעלותו ארצה ב"1939), כולל מאמרים ורשי
מות עליו וגם דברים מפרי עטו.

33 גבעת-ברנר. חיים אנצו סירני;
עשיר למותו. גבעת-ברנר, חש"מ, תשס"ז, 35, [2] ע',
פסקימיל, תמונות. 8°.

ח.א. סירני (אפריל 1905 רומא — 18 נובמבר 1944
נורה בדאכאו) עלה ארצה ב"1927, מפעילי החלוק.
ב"1940 התנדב לצבא ונתפס ע"י הגרמנים כשפעל כצנחן
בשביל הכרחת שבויים של בנות-הברית. — המאסף כולל
מרשימותיו ומכתביו ומאמרים ורשימות עליו.

34 גבעת השלשה. משה ומירי; למלאת
שנה למותו. גבעת השלשה; (חל אביב, "הדפוס הח'
דש"), תשס"ז, 64 ע', פורטרט. 8°.

מאסף לזכרו של מ. ומירי (תר"ס מאלין, אוקראינה —
תשי"ד בישראל) עלה ארצה בתרע"ג, מאנשי ההגנה
והמתנדבים במלחמת העולם הראשונה והשנייה, שפירסם
מאמרי ביקורת ותרומים ב"גזית". כחצי הספר מפרי
עטו של מ. ומירי (מכתבים ושירים).

35 דוד אבולעפית; חוברת זכרון במלאת שנה
לפטירתו. ירושלים, (דפוס "אחוד"), תשי"ד, 38, [1] ע',
ליחוד-פורטרטים, פסקימיל. 8°.

העיר"ד ה. אבילעפיה (י"ב בסיון תרנ"ג גליפלי
תורכיה — י"ז בסבת תשי"ג ירושלים) עלה ארצה אחרי
גמר מלחמת עולם א', עסקן ישובי, שימש חבר הגהלת
הינד הלאומי, סגן יו"ר קהלת ירושלים והכר מועצת
העיריה, חבר ועדת ירושלים בזמן המצור. התוהרת
כיללת דברי הערכה וזכרונות מאת י. בן-צבי, הרב
הראשי ב.צ.מ. ח. עזיאל ז"ל, ב.ש. שיטריי, א. אלישר,
א. אלמאליח, ר. שרי, ד. אבישר, מ. ד. גאון ואחרים.

36 ד"ר אברהם פרוג'ינין; אייר תרל"ו — אדר א'
תשי"ד 1876 — 1954. לזכרו: (תל-אביב), מרכז קופת
חלים, (דפוס "דבר"), תשס"ז, 63, [2] ע', פורטרטים. 8°.
ד"ר א. פרוג'ינין, עסקן ציוני בעיר מולדתו בברוקלין,
עלה ארצה בתרס"ט, ומשנת תרס"ג עד סוף ימיו ישב
בירושלים במקום שהקים מרפאה של קופת חלים. החי'
ברת כיללת מאמרים, רשימות וזכרונות. איטוף החומר:
ש. רוניק.

רבעון. העורך: Pascal Thémanlys. גל' 1: מרץ.
72 ע' — תכן חלקי עיין ק. ס. שנה ל' ע' 406.

26 Scopus. Jérusalem, L'Université Hébraïque, Section d'Organisation et d'Information, (typ. "Ahva"), 1955, 8°.

חכיפית ההופעה לא נזכרה. גל' 1: פברואר, 15,
[1] ע', פורטרטים, תמונות. 8°. את העתון באנגלית
עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 3.

27 La Semaine d'Israël; hebdomadaire de l'actualité politique et littéraire. Tel Aviv, Printing and Publishing Cie., "Or-Press".
גל' 1: 4 באפריל, [20] ע', תמונות. 1955, 2°.

28 Трудна; независим информационен еже-
дневник. Tel Aviv, "Трудна" o[т]рапичена
o[т]говорност] д[р]ужество, חש"מ, 2°.

"טריבינה"; עתון יומי בלתי מפלגתי בשפה הבולגרית.
העורך האחראי: Буро Пичи. גל' 28 של שנה א':
11 במאי 1955, 4 ע', פורטרטים, כילל מדור עברי
בהוצאת "אמר"; עתון יומי, כסיועו ובפקותו של
משדד החינוך והתרבות.

קבצים

29 אילת השחר. בנוב עיר"ד <30.10.31 —
12.1.54> ליום השלושים. אילת השחר, (תשי"ד), [1]
24 ע', 21:16. כמכונת הכפלה. — מאסף לזכרו של
עיר"ד לביא.

30 בית אורן; אריה (פ"כ מו.), חיפה, [1954].
[1], 28, [2] ע', פורטרט. 20:16. בצד השמאלי של
המעטפת: בית-אורן ביום השלושים. — במכונת-הכפלה.
מאסף לזכר א. פיכמן (י"ד תמוז תר"פ חוטרן
בסרייה — כ"ח בתמוז תשי"ד מעג' בנפילת א"ירון).

31 בית קמה. חמש שנים לבית קמה,
קבץ השיר הצעיר, תש"ט-תשי"ד, (בית קמה, חש"מ,
תשי"ד, 56 ע', פסקימיל, תמונות. 8°. מאסף.

32 גבעת ברנר. בנימין פינטוס; ליום
השלושים. גבעת ברנר; (תל-אביב), (דפוס איפק),
תשס"ז, 80 ע', תמונות. 8°.

מאסף לזכרו של ב. פינטוס (29 במרץ 1907 נורד

44 המזרחי. השר רבי דוד צבי פנקס ז"ל
(שנתים לפטירתו). [ירושלים], המרכז הארצי של הס'
תורות המזרחי בישראל, (דפוס "הצפירה"), [1955], [8].
189, [1] ע', תמינות. 8°.

קיבץ לזכרו של ד.צ. פנקס (י"ח בכסלו תרנ"ו) שפרון
היגריה — כ"ג במנחם אב תשי"ב ירושלים. ממנהיגי
המזרחי, עלה ארצה בתרפ"ה, שמש ראש מחלקת החניך
של עירית תל-אביב, חבר המועצה הזמנית ויו"ר ועדת
הנאמנים, חבר הכנסת הראשונה והשנייה, יו"ר ועדת
הכספים בכנסת הראשונה ומהתחלת תשי"ב שר התח'
בירה. — המדיר ת: א.י. אונטרמן; בשער. מו"ל: הוצאת
האיש. פל"ה (23 מאמרים ורשימת מאת י. בן-צבי,
ד. בן-ציון, י. שפרנצק, י. א. הלוי הרצוג, ב. צ. מ. ח.
עזיאל ואחרים). מדברי ספרים ועיתונים. הקטן
והמדינאי (7 מאמרים ורשימת). דברי הלכה (6 מאמרים).
מחקרים: ד. צ. פנקס ז"ל: חקקה או חוקי יסוד. ה.
ברמן: סדר ושיטה בלימודי ד. חב"י: למצב הכלכלי של
היהודים. ש. ח. קיק: דינא [צ"ל דינא] תרמינא סרינא
שפא. מ. גולדשטיין: מאמר שבע קהלות א. ס' בנה יו:
מגילת סתרים, חזיונות וחלומות של ר' אייזיקל מקר
מירנא. ד. צ. פנקס ז"ל: הגאים האחרון.

45 מזרע. לזכר אדם (שרר). מזרע,
חש"מ, תש"ו. 76, [1] ע', פירטטים. 8°.
קיבץ לזכרו של אדם שרר (21.III.1933) רימנוב
פולין — 9.IX.54 נפל על משמרתו.

46 מקראי חג לסעודת יום העצמאות. (נערכו
מטעם משרד החינוך והתרבות עלידי אברהם אבן-
שושן). (ירושלים, התאחדות הוצאות הספרים העב'
ריית בישראל, דפוס הממשלה, תש"ו). 15, [2] ע'.
8°. מנוקד. "פרקי הקריאה נכתבו ברובם בידי יצחק
שלי".

47 עברון. יעקב פרגמין. עברון: (חיפה,
דפוס "אות"), תשי"ד. 47 ע', פירטטים. 8°.
מאסף לזכרו של י. פרגמין (1914) וליצלבאק מליין —
1953 בישראל, מהפעילים בהשומר הצעיר בעירו
בפולין.

48 עזרונג. יום ישראל: חג העצמאות.
ילקיס לבתיספר ולנוער. (כתב וערך: י. עזרונג). (תל-
אביב), מועצת המורים למען הקרן הקיימת לישראל.

37 ההסתדרות הציונית. המחלקה לעניני
הנוער והחלוק. אגף קרן היסוד. שביילי
הגשמה: לוח חדשי לשנת התשס"ו. ירושלים, (ליאון
המדפוס), תשס"ו. 13 דף, תמונות. 24:22. כעברית
ובצרפתית.

38 הרמן שטרנק: האדם והאמן. בעריכת יצחק
מ. תל-אביב, דביר (בהשתתפות הקר הקיימת לישראל
ועיריית חיפה, דפוס הפעל הצעיר, 1954), 157, [1] ע',
לוחית תמינות. 8°.

הצייר ה. שטרנק (1876 ברלין — 1944 ח'פה) היה
עסקן ציוני עיד מחקפת הרצל. השתייך למורחי שחיה
מראשי ונציגי בדיקסריון של הקר הקיימת לישראל.
בשנת 1923 השתקע בא"י התמן: לדמותו: לתלדות
חייו: הערכות וזכרונות מאת י. וולפסברג, ק. שורק,
מ. בקארי, א. פרט, ח. טיכ, פ. פכטר. — מדבריו:
במילות. בנקר. ביישוב. אישים. — מתחריטיו ורישור
מיו. — ההוצאה יפה.

39 לוח אמנותי תשס"ו 1954-1955. (תל-אביב,
ספרית פועלים, דפוס "אופק"), תשס"ו. 514, [6] ע',
טבלאות, תמונות. 8°. "הנושא האמנותי... ילדים
באמנות העולם". ע' 513-478: מידעות.

40 לוח לילד התשי"ד. ערך והוצא לאיר עלידי
ליאון המדפוס. (תל-אביב), תשי"ד. 1953. 14 דף, תמונות.
8°.

41 לוח מראות ישראל. Israel picture calendar.
תל-אביב, ליאון המדפוס, 1954. 14 דף, תמונות. 8°.
הציורים כעברית ובאנגלית.

42 ליגה לירידות ישראל-פולין. פולין הח'
דשה. הוצאה חרפעמית של הליגה לירידות ישראל-
פולין. תל-אביב, (דפוס "עמל"), 1954. [4] ע', תמינות.
2°. 10 שנים לפילי העממית. עברית ופולנית,
השם בפולנית: Nowa Polska.

43 לקט ההתנדבות העברית במלחמת העולם
השני... חמ"ד, ועד נכי מלחמת העולם השנייה —
מתנדבי הישוב, חש"מ, תשי"ג. 118, XIV ע', תמינות. 8°.
קיבץ. הקדמה מאת מ. שרת. XIV הע' האחרונים באנג'
לית. השער האנגלי: the Volunteers of the
Holy Land in the 2nd World War.

כדי לשמש לבנים למחקר סוציולוגי-פסיכולוגי לדמותו של הדור כולו... המטרה העיקרית בחוברת זו היא הנצחת הבנים שנפלו במלחמתנו ולאחריה... בראשה באה רשימת הנפלים, ששם נקרא במיוחד על איה ספר, וגם אלה ששם נזכר באיזה ספר עם שאר חברי-למשקל לקרב שנפלו, ואילו רשימת הספרים, הקונטרסים, החיבורות והעלונים (ס"ה 335) באה לאחריה. רשימת הספרים (שם המדור: משלהם ועליהם) סודרת ע"י ראובן אבינעם, אפרים תלמי.

55 אולא, חיים יוסף דוד. ספרי שם הגדולים, ועד לחכמים. כל החלקים והמסמכים. נדפסו עתה בסדר חדש... (א) מערכת גדולים, (ב) מערכת ספרים. יהכל ערוך ומסודר בסדר א"ב... על ידי יצחק אייזיק בן-יעקב, רמת-גן, ארצות הברית להדפסה, (תשי"ד), XIV, 92, [2], 87, [1] דף. 8°. דפוס צילום ע"פ היצאת חילנא, תרי"ג, עם העתק השיר שלה וההערות שנשמטו בדפוסים האחרונים.

56 אנציקלופדיה כללית יורעאל. כרך ח: ג — סטתניב, תל-אביב, יורעאל, (דפוס "ספר" תש"ו). [4], 2621-2310, [1] ע/י, טבלאות, תמונות. 8°. את הקדם עין ק. ס. שנה ל' ע' 141.

57 האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית וארצישראלית כרך י: ג — גנדה, ירושלים — תל-אביב, חברה להוצאת האנציקלופדיות; (רמת-גן, דפוס מסדה), תש"ו. 1000 עמודים, טבלאות, מפות, פקסימילים, תמונות. 4°. העורך הראשי: ישעיהו ליבוביץ.

כרך י' יצא לפני שיצאו הכרכים ו', ח', ט' מפני שהיקמה מערכת מקבילה... למען החשת קצב הופעתם של כרכי האנציקלופדיה, שיצאו עד כה בהפסקות של שנה לערך. על מערכת זו הוסלה הכנת האית ג' לדפוס" (מתוך הודעת הנהלת האנציקלופדיה שצורפה לכרך זה). הערכים הגדולים ביותר בכרך זה: גאר גרפיה (ע' 29-72, ד. עמירן, מ. פלסנר, א. י. ומ. ברור), גאולוגיה (א. פרנס), גאומטריה, גאומטריה אלגברית, אנאליטית ועוד (ע' 105-130, א. הלוי פרנקל, ח. ה. גיגנהיימר, י. לייצקי, ר. א.), גאון, גאונים (ש. אסף זיל, ר. ברנד), גאריה (ד. מ. לנג, א. אחימאיר, ש. אטינגר), גאות ושפל (ג. שטיינץ), גאלה (ד. ג. פלוסר, ג. שלום, י. מ. גרינק, מ. נ. אלהארי, מ. פלסנר), גביול, ש. אבן י. לוי, י. ליינגר, פ. ניה (בת-שלח), ש. סינס,

(דפוס שהם, תשי"ד), 47, [1] ע/י, פקסימיל, תמונות. 8°.

49 עין החורש. לזכר פסח נון, שושנה רוזנברג <אייזיקוביץ>. עין-החורש; (תל-אביב, הדפוס החדש), תשי"ד — 1953. 38 ע/י, פורטרטים. 8°. מאסף לזכרם של פ. נון (1907 וילנה — 1952 בארץ באסון דרכים), איש ההגנה והבסתון, וש. רוזנברג (1908 עלונים — 1953 בארץ).

50 עין שמר. אלי משיח <ליקו>. (עין שמר), חש"מ, [1954], [15] ע/י, תמונות. 8°. מאסף לזכרו של א. משיח (25.7.23 סופיה — 7.10.54 עין שמר).

51 שדה נחום. לואיזה גרינברג-כספרי. ליום השנה. שדה נחום; (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), תשי"ד. 13, [2] ע/י, פורטרט. 8°.

52 שדה נחום. שושנה שיינוק — אבן שושן. ליום השלושים. שדה-נחום, חש"מ, תשי"ד. 35, [1] ע/י, פורטרטים. 8°. מאסף לזכר ש. שיינוק (כ"ז חשון תרע"ג יבנאל — כ"א בחשון תשי"ד עפ"לה).

53 לאחרות-העבודה. ישראל. צו די שופטים פון פראג און מאסקווע. תל-אביב, פארטי "לאחרות-העבודה"; (יפו, דפוס "מולדת"), [1953], 47 ע/י. 8°. ("מאבק" ביבליאטעק). קיבץ מאמרים, שפרסמו בעתון "מאבק" בענין משפט פרג ומשפט הרופאים כמוסקבה.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

54 אבינעם, ראובן [Reuben Avinoam]. גרות תמיד לנפלים במלחמת הקוממיות ולאחריה. רישום ספרים משלהם ועליהם. [תל-אביב], משרד הבטיחון, המחלקה להנצחת החייל, (דפוס הממשלה), תשי"ד. 72 ע/י. 8°.

י"ש תפעה ספרותית אחת שלאחר מלחמתנו, אשר לדעת, אינה בנמצא באיון ארץ אחרת ובשם עם אחר, והיא — היצאתם של ספרים, קונטרסים, חיבורים ועלונים... ואלה כוללים לא בלבד דבריהערכה... אך בעיקר מעובדיהם שלהם: שירים, סיפורים, מאמרים, יומנים, מכתבים, ציורים וקמפיוניות מיסקליות... יש ויש בחימר רבגני זה... להבהרת דמותו של הפרס,

62 **בנארי, נחום** [N. Benari]. **אשכולות :** התנ"ך בספרות ישראל לתקופותיה. לקט נחום בנארי. תל-אביב, המרכז לתרבות ולחינוך על ידי מ. נוימן : (ירושלים, דפוס טורים), תשט"ו. 502 ע' / 8°.

"לקט זה מיועד בעיקרו כספר-עיון לקורא המשכיל, למורה ולתלמיד וכן לחגים העוסקים בלימוד התנ"ך... הבאתי דברים מן המדרשים השונים (ולרוב לא דוקא מאלה שהכנסו ב"ספר האגדה"), נסיתי להביא לקטנים מן... הזהר (הלכתי בעקבות חרגומו של הרב אשלג), לקטני מספרי המחקר והדריש של רבנים, חוקרים, מקובלים ופרשנים... מן הספרות החדשה יכולתי להביא רק פירושים... הבאתי כמה פתיחות לספרי תנ"ך שונים ולגישא בכללי". (מההקדמה).

63 **הלפרין, שמעון**. ספר מאורה של תורה: פירושים... על המשת תומשי תורה מאת המחבר וה' מו"ל... ירושלים, תלת-לפיות, (דפוס "המערב"), תשי"ד. 42, 76 ע' / 8°.

בס' בראשית-שמות חבור חדש ושונה מהצאת "מאורה של תורה", תרצ"ב-תרצ"ז, ואילו ס' ויקרא-דברים זהים, גם בדפוס, עם חלק ג' של התוצאה הנ"ל.

64 **וינטרובי, נתן בן יעקב דוד**. ספר דביר הגן : על פ' בראשית-שמות [מאת] הרב גד נח וייני טראב. 8 חיבורות. ירושלים, דפוס הרשקביץ, תשי"ג. תשי"ד. 8°. יצא בחיבורות, חוברת אחת (16 ע') לכל סדרה, עם שער מיוחד לכל חיבורת.

65 **החברה לחקר המקרא בישראל**. פרסומי החברה לחקר המקרא בישראל. ספר א : לכבוד אליהו אורבך למלאת לו שבעים שנה. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס טורים), תשט"ו. [5] 265 ע' / פרסטרט. 8°.

הערך : ארנסט ר. בירם. התכן : מאת העורך. כתבי א. אורבך בחקר התנ"ך וידיעת הארץ (ע' [4]). מ. צ. סגל : שיטת המקראת בחבור התורה. יקל זור : הכינוי החדש במחקר החיסי טריה הישראלית העתיקה. פ. קורנגרין : עדות ועדה. ש.א. לוינשטם : לתורת המבנה הכימסטי במקרא. א.א.ר : פיסקא באמצע פסוק מהו ? י.מ. גריניץ : "אשר" בכתובות מצריות ? י. אליצור : הנחות אסטרטגיות בספר יהושע. מ. נאדל : אלהי הפלשתים. מ. נאדל : שמואל ו"אדיב לאור המסופרופיה. ג.רבן : שמואל והמלכת שאול. ב. אופנהיימר : יחסי הנביאים לפוליטיקה החי

גותיקה (פ. שיף), גז (א. אלכסנדר, שא.א. גזע (ג. ק. ט. י. ליזוביץ), גטו (ע' 619'595, ב. דות, א. אשתור, י. קרמיש), גלגול (מ. טרג), גלגלת (ת. ב. א. ג. ס. טרוור), גלות <גולה> (ע' 842'813, ח. ה. בן-ששון), גן גנוות (ה. אופנהיימר), — כ' ז' עיין ק.ס. שנה ל' ע' 141.

58 **בס, צפורה (דבין)**. **מדריך ביבלי** — גרסי ללימודי הסבע. עורך עלידי צפורה דבין. תל-אביב, משרד החינוך והתרבות, הפיקוח על לימודי הסבע — איגוד המורים לטבע על ידי הסתדרות המורים [ע"י] נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ד. 200 ע' / 8°.

"המדריך כולל ספרים ומאמרים הונים במתודיקה של תורת הסבע, וכן חיבורים גדולים ומאמרים מה מקצועות השונים של מדעי הסבע. החומר לוקט בעדי קרו מהחיבורים והשכונות שהספיעו אחרי מלחמת העולם הראשונה החל משנת תר"פ לערך, שרובם מפיר עים עד היום ויש להם מהלכים בחיגי המורים וחיבובי הסבע. החלוקה לפרקים נעשתה במטחן לצרכי המורה". (מההקדמה).

59 **תכנון המים לישראל בע"מ**. הספריה המרכזית. סקירה ביבליאוגרפית. 10'5. 6 חיבורות. (הקריה), [תשי"ג-תשי"ד 1953. 11 ; 13 ; 12 ; 12 ; 14 דף. 2°]. במכונת-הכפלה — רק סקירות 7'5 : תשי"ג.

60 **Israel Science Bibliography ; a guide to books, dissertations and periodicals published in Israel**, Jerusalem, The Israel Scientific Press, (The Government Press), 1955. 8°.

הצי שנתה הערך : מרים בלבן. גל' 1 : יאגאריוני. 37 ע'. הרשימה כללת ספרים, דיסרטציות וכתבי עת. החומר מסודר לפי המדגרות (מספרם ט"ז).

מדע המקרא

61 **אליהו בן שלמה זלמן (הגר"א)**. ספר אדרת אליהו על ספר ויקרא, והיא קיצור תורת מהנים לנכללו בו גם דרשות חז"ל ומדרשים. סדר... רבינו אליהו מחילנא... עם פ' ר' יצחק אייזיק חבר... תל-אביב, י. לאנדא, חש"מ, תשט"ו. 6 [1], ע' 45 דף, פרסטרט. 8°.

צינית של אתאב. שדים: שטחי המריבה בין ישראל וארם. ב"צ ליריא: תקיע — עירו של עמס. א. בירם: השע ב. ט"זכ"ה. מ. י. פרת: ב"כזי התמז בימינו? מ. מ'קם: באירי כתובים. ש. שלמן: לשאלת חילופי הגירסא במגילת ישעיהו א. י. ליכט: קביצה של מזמור רים לכבוד מלכות ה'. נ. ה. טרסיני: כבוד את ה' מהונך (משלי ג. ט). ה. מ. י. גבריהו: חמאה ודבש יאכל (ישעיהו ז). מ. ג. ששטין: תיקון כישלון ההיסטוריה בנחמת יחזקאל. מ. ז. ריכבוד: עינים בוכה. צ. קארל: עזרא ונחמיה. ד. ש. לוינגר: נחמיה. י. בלאו: קהלת. מ. ה. בן שמאי: יסודות פרוטגוניסטיים במקדש י"ב. א. ווינר: עיסור ספרים. פ. סנדלר: לבעיית "פרוס" והשיטה המרובעת. מ. וורמברנד: הלכות השבת אצל הפלשים. ז. וילנאי: שמות ישובים על פי פסוקים במקרא. י. בן ששם: שיטת עזר במחקר הגיאוגרפיהיסטורית בתנ"ך. פ. ארצי: המלך יויכין בגולה.

66 מני, י(וסף). אור על ספר איוב; באורי מלים... מיוסדים על יסודות מיצקים עתיקים... יורד שלים, (דפוס ר. ת. הכהן), תשס"ז, 47 ע' 8.

69 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. ה. נ. ב. אים: מסות על מהותה של הנבואה ותפיסת העולם של נביאי ישראל... ירושלים, "מדע", (דפוס טורים), 1954. 288 ע' 8. (כתבי פרופ' יוסף קלוזנר). ליקבל השמינים של המחבר מוציאים מבחר כתביו, לפי המשוער בס"ז כך. — הספר מורכב משני חלקים בלתי שווים: הראשון נותן מושג כללי ממהותה של הנבואה, והשני עובר על הנביאים שבכתב אחד אחר... וניתן מושג מתפיסת העולם העתיקה של כל אחד מהם... החלק הראשון, שהוא המבוא הכללי, הוא חדש מעיקרו. ואילו השני, מאסף ומעובד עלפי מה שכתבתי על נביאי ישראל בזמנים שונים ובקשר לנושאים שונים... אבל הכל מורחב ומעובד כאן מחדש. (מההקדמה).

70 קשת, ישורון <יעקב קופלביץ>. שירת המקרא: מסות. תל אביב, דביר, (דפוס עתיד), תשס"ו (1954), 231, [1] ע' 8. = דביר לעם, סידרה שלישית, דיה.

התכן: הקדמה. הנביאים אי שירת הרוח (ע' 7—123). התהלים אי שירת הלב. איוב או שירת הצער. מגילת רות אי שירת היעיד. שאל אי היחיד הטראגי. שיר השירים אי שירת הארוס הישראלית.

67 פליקס, יהודה. החי של התנ"ך; ספר תולדותיה המקראית. ויהוים של כל בעלי החיים שבמקרא ותיארים על רקע התנ"ך, המשנה, המדרש, והתלמוד, וסבע הארץ. בליות 150 ציורים... תל אביב, "סיני", (דפוס בלומנסל), תשס"ו, 144 ע' 8.

68 קויפמן, יחזקאל [Yehezkel Kaufmann]. הספור המקראי על כבוש הארץ. (ירושלים), מוסד ביאליק עלידי דביר, חש"ם, תשס"א, [3], 108 [2] ע' מפית. 8.

תרגום אנגלי (מתוך כת"י) עיין ק. ס. שנה ל' ע' 6. בהצאה העברית באי שינויים קלים וגם נוספו בה שבע מפות. — המחבר מתנגד לדעתם של חוקרי המקרא המתחזקים באימאין לסיפורי ס' יהושע. הוא חילק על דעתם של אלס וניס שספרי ס' יהושע יש אגדות אטיולוגיות ותעודות רשמיות מאחרות בימי יאשיהו. וכן הוא חילק על דעתו של מיבנקל, שמחבר הספר חי בימי בית שני ושאל את ידיעותיו מן המסורת העממית שהיתה קיימת עוד באותו הזמן, הוא חושב שהספר היא עתיק ושנשמרה בו מסורת בת זמנו של מלחמת כבוש הארץ. ספרי הספר טבועים במסבע האגדה. אבל

גדולות עם ל"ב סירושים. חרשה, י. לעבענזאהן ומ. מ. מענדלזאהן, תר"כ-תרצ"ו. זעה: היסטוריה של פירוש השלם של הרד"ק, פירוש הרמב"ן על איוב, פירוש הרלב"ג על דניאל, כל אלה עפ"י צלום הדפוס הראשון של מקראות גדולות ווינציאה, רע"ח; פירוש המאירי על משלי עפ"י צלום דפוס סטירדא, תר"ד. ופירוש הגר"א על משלי לפי צלום דפוס ירושלים. — את הקודמים עיין ק. ס. שנה ל' ע' 6.

77 תנ"ך. תהלים תהלים, מדויק היטב על פי המסורה. תל-אביב, "סיוני", (דפוס בלאס, תשט"ו 1954). [1], 53, [2] דף. 8°. (תורה נביאים כתובים).

ברית חדשה

78 קלזנר, יוסף [Joseph Klausner]. ישי הנצרי; זמנו, חייו ותורתו. מאת יוסף קלזנר... (הוצאה שישית, מרחבת ומתוקנת), ספר אי. תל-אביב, "מסדה" (רמת-גן, דפוס מסדה), 1954. (כהבי יוסף קלזנר).

"היספתי כל מה שנחחדש במחקרים החדשים על הנצרות שנתפרסמו בשנות תש"ה-תש"ד... תיקוני בה כל מה שנראה לי מוצדק בטענות מבקרי הספר, תיקוני את הכתיב ואת התעתיק" (מהקדמה). — מהדורה א': תל-אביב, שטיבל, תרפ"ב. מהד' ד' עיין ק. ס. שנה י"א ע' 28-22, שם גם בקורת מאת הפרופ. א. מרמור-שטיין. את התרגום האנגלי — שם ע' 49, שם גם רשימת התרגומים. תרגום צרפתי עיין שם ע' 438. מהד' ב' של התרגום הגרמני — שם שנה י"ב ע' 53. תרגום הונגרי הופיע בהונגריה בימי מלחמת העולם השנייה (עיין י. קלזנר: דרכי לקראת התחיה והגאולה. הוצאה שנית. ח' ב' ע' 254).

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

79 אבות. מסכת אבות עם פירוש... מהר"ר יוסף יעב"ץ הדורש... ונוסחו הגהות וקונטרס ביה אהרן מהמאה"ג אהרן ב"ר מאיר... ירושלים, לוינאפשטיין, (typ. Lewin-Epstein), תשי"ג, [3], 174 ע'. 8°. דפוס סטראטיפי. הפנים (מס' אבות) מנוקד.

80 אדרת, שלמה בן אברהם (רשב"א). ספר חדושי הרשב"א על חמש עשרה שיטות. מאת רבינו שלמה בן אדרת. חלק אג. ירושלים, לוינאפשטיין, (typ. Lewin-Epstein), תשי"ד, 2°. הוצאה סטראטיפית לפי הוצאת חרשא, תרמ"ג. לכל חלק שער מיוחד.

71 רבותינו בעלי התוספות על חמשה תומשי תורה ושקלא וטריא על פירש"י... ופשוטים ורמזים נפלאים והגות ותירוצים... [מאת] ריב"א הוא רבינו יהודה ב"ר אליעזר... ובתוכו יבואו פשוטי ורמזי רבינו משה מקוצי... [ומאת] ר"ע מברטנורא. הוא רבינו עובדיה... על פירוש רש"י שעל התורה. ירושלים, לוינאפשטיין, תשי"ד, [2], 52, 50, 25, 29, 26 דף. 8°. דפוס סטראטיפי לפי הוצאת חרשא, תרל"ו.

72 שרירא, שמואל [Shmuel Shira]. מביא לכתבי הקודש. מהדורה שלישית... [תל-אביב], "מבית" (ירושלים, דפוס "המערב"), תשט"ו, [4], 4, 300, 300, 100 ע'. 8°. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 100, שם גם ציין.

73 תנ"ך. מקרא ותרגומו; תורה נביאים וכתובים עם תרגום לגרמנית מאת נפתלי הרץ טור-סיני. כרך א: תורה. ירושלים, הוצאה עברית, חש"מ, (1954), א, 700 ע'. 8°. עברית וגרמנית עמוד מול עמוד. שער נוסף בגרמנית: [Bible. tr. German] Die Heilige Schrift, neu ins Deutsche übertragen von N. H. Tur-Sinai <H. Torczyner>. Mit dem hebräischen Text nach M. H. Letteris.

74 תנ"ך. תורה נביאים כתובים מדויק היטב על פי המסורה. שמואל אי. ב. מלכים אי. ב. תל-אביב, "סיוני", (תשט"ו — 1954), [441] — 660 ע' 8°. צלום לפי מהדורת לטריס.

75 תנ"ך. ספרי המקרא מפרשים פרוש חדש בצורתו מבואות בעריכת מנשה [דוד] קאטווי. (ספר בראשית מפרש עליזי אלהי) [שנמאל] הרטום. תל-אביב, יבנה, (דפוס הארץ, תשט"ו), 183 ע' 8°. את הקודם עיין ק. ס. שנה ל' ע' 288.

76 תנ"ך. נ"ך. מקראות גדולות נביאים וכתובים. מהדורה ישראלית ראשונה מוגהה... מחדש. (דו). 3 כרכים. תל-אביב, פרדס, צולם ונדפס ע"י "אירצלי", תשי"ד, 8°. התכן: (ד): יחזקאל, תרי עשר, 171 דף. — (ה): תהלים, משלי, [4], 91, [51], [92], 137, 32, [1], 20 דף. — (ו): איוב, דניאל, עזרא, נחמיה, [4], 56, [17], 76, 57, [2], 9, 100, 79, 37, [5] דף. צולמו ונדפסו עפ"י מהדורה הראשונה של מקראות

שלנו, פרסם אורבך כבר בספרו *Die Entstehung und Redaktion unserer Tossafot*, Breslau, 1937. אולם מאז הרחיב את יריעת מחקרו, ועתה נוסף הוא עמדה לגבי ספרות התקופה כולה. אין אני מוסמך לדון בסרטי תוצאות המחקר בתחום זה. אולם גלוי לעין, כי עצם בדיקת החמר בכל הקפו הוא כאן בחינת הפיכת הכמות לאיכות. האוניברסיטאות המרובות בחומר הספרותי של התקופה הכריחה מאז את החוקרים לקבוע את מסקנותיהם לגבי זמניהם של אישים, חיבורים וכדומה בהקשי עקיפין. ומכאן שמסקנות שהועלו על פי בדיקת חלק מן החומר נדחת לעתים מאליהן כשהן מתנגשות עם מסקנות אחרות בסקירה הכוללת.

התחום השני בעיניו של אורבך הוא התחום הביר-גראפי כמובנה הפנימי של מלה זו. השתדל הוא לקבוע לא רק את עובדות מהלך החיים של האישים, את זיקתם לזרמים — להסיונות האשכנזיים לדוגמא — אלא אף לעמוד על אופיים ועל תכונותיהם האישיות. מתוך בקורת על תפיסתם של הסטיריונים שקדמו לו בשאיפה זו — א. ה. וייס, א. י. איגוס ואחרים — למד אורבך להכיר את סכנת הסינטיטיביות בכל כגון זה. ואמנם מתאמץ הוא להסתלק מכל זיקה אפולוגטית ומעדיף לראות את גדולי העבר כמסורים בידי יצרם — כגון את ר"ת הנזוף באחרים על דברים שהוא מרשה לעצמו («מה זרים הם הדברים האלה בפני של ר"ת? עמ' 68»). אי תפסים בידי השקפות העושות את התנהגותם לתמונת בעיניו — כגון את ר' מאיר מרוטנבורג שמתוך «גלוי מיוחד כמינו של האסקנה שבהלכה האשכנזית» (עמ' 407) נמנע מלהפגש עם אביו מחשש של פגיעה פורמאלית בהלכה. אלא שכמוכן אין להגיע במתן כאראקטריסטיקה למידת אינטיטיביות גמורה. המשמעות הפסיכולוגית של המקורות משתנית לפי משמעותם העניינית. להלן נמצא דוגמה לכך שמתוך שוני בתפיסת העניין נערער גם על המסקנה הביוראפית של אירבך. והוא הדין בקביעת מקומן של העדויות במהלך חייו של האדם. את ר' אפרים מריגנשבורג מתאר אורבך כעקשן ועומד על דעתו (עמ' 170 והלאה), אך חושב כי «ברבות השנים באה במקומה (של העקשנות) מידה גדולה של בקורת עצמית» (עמ' 174). סמוכין למפנה הפסיכולוגי הוא מצא בסיפורי הידוע על רבינו אפרים שבהלומה מקריבים לפניו קרנה של שרצים ורבינו אפרים נרמו ממעשה בעל החלום, שססס ההלכה שלו בענין הדג בלבסא, שהוא התירו. סעון

התכן: חלק א: מסכת ברכות, שבת, ר"ה, סכה, מגילה, חולין, נדה, תשי"ג. [1] 105 דף. — ב. מסכת יבמות, כתובות, קדושין, נדרים, בבא קמא, תשי"ג. [1] 103 דף. — ג: מסכת גיטין, שביעית, ביצה, תשי"ג. 58 דף. — בשער הכללי שנת ה'תש"ד.

81 האהל; קיבוץ תורני. ירושלים, הנהלת ישיבת אהל שמעון מערלוי בסיוע «מעין החכמה» למפעל מרכזי להוצאת ספרים וסיוע למתבשרים, (דפוס «ספרא»), תשס"ו. 8°. «תופיע אי"ה מפרק לפרק». גל 1: טבת. 46 ע'.

82 אורבך, אפרים א[לימלך] [Efraim Elimelech Urbach]. בעלי התוספות; תולדותיהם, חיבוריהם ושיטתם. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס גרוסלם פוסט, תשס"ו). 599 ע' 8°. א.

הנפעת ספרו של א. א. אורבך, «בעלי התוספות», תציון בדין כמאורע בחקר תולדות ההלכה המאחרת. שם אסכולה הלכית לא זכתה עד עתה לתיאור מקיף וממצה כזה של אישיה העניינית. הקף העבודה כשהוא לעצמה, ביסוס המחקר על העיון בכל כתבי התקופה, לרבות כתבי יד רבים והשגיבים, יש בהם כדי לקבוע מקום כבוד לספר. אל נכון ראה אורבך את תפקידו לא רק בפרסום חידושיו שלו. הוא הבלע בתאורו גם את השגי המחקר של קדמיו, ואף במקום שמצא לפניו עבודה שלמה של אחרים, כגון תולדות הראב"ה של א. אסטיביצר או תיאור הכות של ר' יחיאל מפרים ע"י י. בער, לא דילג הוא על הפרשה. אף במקומות כאלה הוסיף אורבך לא נופך אחד משלו ועל כל פנים הטביע את חותמו על התיאור בתפיסה ובסגנון המיוחדים לו. מכל מקום שלמות הסכים של השגי המדע בנשוא הנידון יעשו את החיבור לאחד מספרי היסוד במדעי היהדות, שיוקדו לו כל העוסקים בחקר ימי הביניים, מצד ההיסטורי או ההלכי.

עיקרו של הספר — חיץ מפרקי המבוא והסיכום, דהיינו הפרק הראשון ותאחרון — כתב בדרך הביורארי פית. איש איש מבין בעלי התוספות, תולדותיה, ספריו, יחסו לשאר החכמים וכו' מופיעים בסדר כרונולוגי. שכתב היסוד של המחקר הוא בכל מקום הצד ההיסטורי הספרותי: שאלות המחברות, ייחוס הספרים לאישים ולאסכולות וכו'. חלק ממסקנותיו, הנוגעות לתוספות

באיפן שיש בהן בו בזמן גם משום העשרת ידיעותינו בתולדות התרבות. שליטתו של אורבך במקורות ושימוש בכתבייד עמדו לו בבחירת הסכס המעולה ביותר במקום שהענינים באים במקורות מקבילים. ויש שהתבאה היא שחזור של טכסט על פי מקורות אחדים, כיו הכשרון הפילולוגי הטובה עליו. הקראים יחזיקו טבה למחבר שלא קמץ בהבאות ולא קיצץ בהן אלא נתן בכל הבאה כמעט דבר שלם המתפרש מתוך עצמו. לא נפריו, אם נאמר, כי צירופם של הפרטים המפורים בענינים השונים עלים כדי ספר מקורות מגוון להיסטוריה התרבותית, הסציאלית והדתית של הקופה.

ב

תשומת לב מיוחדת עלינו להקדיש לתחום הרביעי שבעבודתו של אורבך, הוא בירור שיטתם של בעלי התוספות, דהיינו הדיון בנושא של תולדות ההלכה גופן. כאן עלינו לשאל לא רק להשיגם שהשיג במחקר אלא אף לשיטת המחקר שנוקט לה. בידוע שחקר ההלכה וביחוד זה של ההלכה המאוחרת מפגז אחרי המחקר ההיסטורי בכלל ואחרי שאר תחומי המחקר במדעי היהדות בפרט. הופעת ספר מסכם כספרו של אורבך מוזיקה איתנו לתור ולשאל היכן אנו עומדים בדבר זה. כדאי להעיר עין תחילה על מה שהשיג בדבר זה בתחומים המקבילים במדעי היהדות. עיון באחד ממחקרי היסוד בתולדות הפילוסופיה, נאמר של ויליס גוטמן, באגדה, לדוגמא בשל י. היימן "דרכי האגדה" או בקבלה, בספר האנגלי המסכם של ג. שלום — עיון כזה מעמיד אותנו לא רק לתוך המסגרת ההיסטורית, האישית והעניינית, שבה נוצרה הפילוסופיה, האגדה, או הקבלה, אלא מכניס איתנו גם לגופי הבעיות שמקצועות אלה עוסקים בהן. בדרך טיפול זו מצטרפת לעיון בבעיות באמצעי המחשבה המסורתיים תפיסה נוספת בקטגוריות המדעיות כשקטגוריות אלה משתנות לפי טיב המקצוע. יש כאן כביכול שתי תפיסות, תפיסת פנים ותפיסת חוץ ואין אחת מיתרת ומבטלת את השניה. כפילות זו בתפיסה הכרתית היא להבנת הדחיסות שהביאו לידי התהוות הבעיות בשעתן והיא הסוללת את הדרך לראות את המקצוע לא בבדידותו השיטתית אלא במגעו עם התהליכים ההיסטוריים המקבילים בתחומי המציאות האחרים.

אם נמדוד את רוב המחקרים שענינם הוא תולדות ההלכה בקנה מדה זה, נמצא אותם חטרים, יותר נכון בלתי מכונים לתפקיד זה מעיקרם. המחקר המקיף

בדיקה. משמעות ביוגרפית כעדות למפנה בהתפתחות הנפשית של רבנו אפרים יש לסיפור כמובן רק אם קובעים את זמנו בשלב מסוים, לפי אורבך, מקץ ויכוחיו עם ר"ת, מדרו. במקור אין רמז לקביעת הזמן ואורבך נפתה — מתוך הסיסים, כנראה, כי הוא מסיק את המלה "אולי" — לפתוי היצר שביוגראפים רבים נתפתו לו, לערוך את התומר שבידם לפי ההסתברות הפסיכולוגית. במקום אחר נותן אורבך על כגון זה באיגוס, שייחס את העדויות על דרכו של המהר"ם מריטנבורג להקל בפסקי הלכה לצעירותיו ואת העדויות על הנטיה להתחמיר, לזקנותו. ואמנם אף במקרה של רבינו אפרים יותר ממה שיש לבקש במעשה הבלביטא עדות על מפנה בהתפתחותו, יש לראות בו בסוי למאבק הנפשי של בעל ההלכה, ל"יראת התורה" בלשון המסורת. והרי אין מקרה זה בספרות ההלכה ואורבך בעצמו מוסר ספור מקביל מתקופה זו גופה: "הראב"ן קראו לו בחלום את הפסוק "השוחים במזרק היין" ומיד פירש את הרמז, שעליו לחזור בו מפסק שפסק באותו יום בענין מגעו של נכרי בינו של ישראל. "וידעתי כי לא יפה החרתי והתעניתי ב' ימים" (עמ' 154).

המקרה יכול לשמש מיד גם דוגמא לדרכו של אורבך להעמיס על הצד הביוגרפי האיש מה ששייך לאמתו של דבר לצד העניני — טענה שנטען כנגדו להלן. אולם נקדים מיד ונאמר, כי טענה זו לא באה לזלזל בערך הנתוח האראקטורולוגי ולא בהשגיו של אורבך בתחום זה. אין מקום לפקפק בדבר שהבדלי אופי ומוג יש להם חלק בקביעת עמדות של בעליהם אף בתחום ההלכה. ואורבך הצליח לתאר, לעתים בניצול רמזים מעטים של המקורות, שורה שלמה של אישים, כבעלי אינדיבידואליות משלהם, אשר למעין הרגיל במקורות ההלכה אינם אלא נושאי שיטות מפשטות.

התחום השלישי של חקר ימי הביניים אשר יימצא במישורו נשכר מספרו של אורבך הוא תחום תולדות התרבות. נושאים מרובים ומגוונים, השייכים לתחום זה ואשר הקרא יכול לעמוד עליהם על פי מפתח הענינים, צצים ועולים בהמשך התיאור. נציין רק אחדים לדוגמא: מעמדן של נשים, וכוחים עם נוצרים, מלמדים, ספרים. ההבאות וההערות לענינים אלה מפורים הם על פני הספר. הענינים גופם מופיעים כנושאי הדיונים בהלכה, כתחומי עשיה של האיש המתוארים וכדומה. ואעפ"כ אין הדברים מודמנים לספר דרך מקרה בעלמא. אורבך השכיל לבחור את הדגמותיו ההלכיות והביוגרפיות

כיותר שקדם לספרו של אורבך בחקר תקופתו, הוא מביא לספר הראב"ה לא אפס: ביצור, יכול לשמש לנו דוגמא. בספר זה רוכזו ידיעות מרובות ביותר על תולדות מחבר הספר שנועדו לשמש לו מביא, וכן על תולדות כל החכמים הנזכרים בו וכדומה. הקורא ילמד איפוא לדעת את המסגרת הזמנית, המקומית והביוגראפית בה התנהלו הדיונים המהווים את תוכן הספר, דבר שלומדי תורה בדרך המסורתית לא התעניינו בה כרגיל. אולם לתוכן הספר גופו אין המבוא משמש מדריך כל עיקר, והמחבר מניח את ידיעתו של זה בדרך הלימוד ובתפיסה המסורתית. השיטה הבקורתית-היסטורית לא נגעה כאן אלא בלבושה החיצוני של ההלכה. ספרו של אפס: ביצור אולי מקרה קצוני הוא, אחרים כגון י. א. חייס לפניו ות. שטרנבוויץ בזמנו ניסו לפי דרכם להפקיע גם את תוכן ההלכה ושיטתה מן התפיסה הבלעדית בדרך הלימוד המסורתי על ידי הכללתם במערכת מושגים משלהם. אולם מערכת מושגים של חוקרים אלה — הבחנה בין בעלי הלכה מהמרים ומקלים אצל חיים, בין מרחיבים ומצמצמים אצל שטרנבוויץ וכדומה — מתגלית כשירותית, ובצדק מסתייג מהם אורבך במפורש או בכלל דיוניו. עלינו לשאיל איפוא מה הושג בדבר זה על ידי אורבך עצמו. לנתוח שיטת לימודם של בעלי התוספות הוקדשו שני פרקי המסגרת של הספר, הראשון ותאחרון, והבעיה מוצגת פה ושם גם בהמשך התאריך הכרונולוגי. ודאי איפוא שאורבך לא התעלם מן הצורך בנייתו המדעי אף כי לא דן בדבר דיון מתודולוגי מכוון. חלק זה של עבודתו יותר משתוא סיכום של השגים הוא בחינת חיפוש של שיטה חדשה במחקר. מן הדיון שקנה המדה של ההערכה יהיה שינה כאן מאשר בחלקים האחרים. אולם כנתיפה לקדום המחקר עשוי דוקא חלק זה לתרום את תרומתו, אף אם נמצא אותו בפרסו קטוע ומגושש לפי שעה. המכשיר המתודי הכולט שאורבך השתמש בו הוא ההשוואה בין היצירה הספרותית של בעלי התוספות ובין תופעות דומות בעולם הנצרי של ימי הביניים. הוא מוצא דמיון בין עצם שיטת העבודה של בעלי התוספות, והיינו דרך ההערות לסכסס התלמוד, לבין הנהגת המקביל של הגלוסטרנים הנצריים המספלים בקידום יסטיניאנס ובכתבי הקודש (עמ' 27 והלאה). כן מוצא הוא דמיון — אף גם הגל נזכר — בין שני המחנות ביחסי הכמים לתלמידיהם (עמ' 74 והלאה). ובפרק האחרון המסכם השתמש אורבך במסקנותיהם

של חוקרים נוצריים לגבי תופעות תרבות של ימי הביניים בידום והעבירים להבהרת ענינים בדידו (עמ' 525, 571 ועוד). והנה אין ספק שהשוואה אלה בין העולם היהודי והנוצרי יש בהן משום הרחבת האופק ההיסטורי. אולם להגדרת שיטת הלימוד של בעלי התוספות לא הועילו ההשוואות הרבה. עיקר המסקנה של אורבך נובעת סוף סוף רק לצורה הספרותית של התוספות. מה הגלוסטרנים השקיעו את יצירתם בהערות לסכססים מקובלים אף בעלי התוספות כן. אורבך מוותר על קביעת סיבתיות בין שתי התופעות ואינו מייחס חשיבות לשאלה "מי הוא המשפיע ומי המושפע" (עמ' 27). יותר חשוב לדעתו להכיר "שתנאים דומים ומסיבות שוות מביאות בהכרח לתוצאות דומות" (שם). אולם חסרון ידיעה בדבר כיוון ההשפעה ודאי שאינו אידיאל מדעי. על קביעת היחס הסיבתי בין שתי התופעות יש לוותר רק אם המקורות אינם מספקים לביי סיסה של מסקנה בטוחה או אם סיב התופעה הוא כך, שקשה להניח, שהיתה כאן השפעה ישירה בין תחום לתחום. אולם במקרה האחרון יש לגלוי ההקבלה תפקיד מתודי אחר: והוא להגיע על ידה להגדרה ברורה של התנאים אשר הביאו לידי התופעות המקבילות. אורבך מסתפק בקביעת העובדה "שתנאים דומים ומסיבות שוות" הביאו לידי התנהגות הגלוסטרנים והתוספות גם יחד. הוא אינו שואל לסיב התנאים והמסיבות האלה ומחמיץ בכך שעת כושר חשובה ביותר להגיע, מעבר לדמיון בצורה הספרותית, להבהרת שיטת המחשבה הנשענת על טכסט מקודש והמתרכזת סביבו. הקורא מצפה כאן לניתוח השוואתי בין דרך המחשבה של האסכולסטיקה ובין דרך המחשבה של בעלי התוספות. אך נדמה שהמיישג אסכולסטיקה אינו מופיע בספר כל עיקר. והרי בסיו זה הוא המציין את דרך המחשבה המוגבלת על ידי היותו קשור לטכסט מקודש, שיש לפרשו אף אין להפקיעו לא מתקפו ולא מקדושתו. המיישג היה יכול לשמש לפתח נקודת מוצא לעיון ולניתוח. המיישג המרכזי שאורבך משתמש בו לציון שיטת הלימוד של בעלי התוספות הוא הבטוי "דיאלקטי" בקירתי" (עמ' 523) או "דיאלקטי-כחני" (עמ' 42). אולם מה משמעותו של המיישג המרכזי הזה לא התברר די הצורך. המיישג "בקירתי" ביחוד מפותק וספק אם הוא במקומו. רגילים אנו לייחד מושג זה לדרך המחקר המודרני, להציג דוקא את שיטת הלימוד המסורתית. ואין זה ענין לשמש הלשון בלבה. לא רק בציון הלשוני

רבנן סבוראי, חזקה על חוקרי התלמוד שהיו טורחים ומצליחים למצא סימנים, שעל פיהם אפשר להתבין בין תורתם של אמוראי בכל לבין תורתם של חכמי אשכנז. עכשיו שהם פטורים מתפקיד זה אין הם יכולים לפטור עצמם מהגדרת שיטת התוספות ע"י זהות דרך לימוד עם שיטת הלימוד של התלמוד. מותר אפילו לטעון שזהו זה של שיטת בעלי התוספות עם דרך לימוד התלמוד הוא בחינת "תלי דלא תניא כדלא תניא", כי את שיטת לימוד התלמוד מי הגדיר לנו? מה גדולה המבוכה בתחום זה, גלוי מדבריו הבאים של אורבך. בהמשך לדבריו על פסיחת בעלי התוספות על תקופת הגאונים הוא אומר כי "בעלי התוספות סיגלו לעצמם את דרכי הדין של האמוראים... הם משתמשים באותם ההיקשים הפשוטים והמורכבים, באידוקציה המכונה את הידוקציה, באנלוגיה ובסברה". להסברתם של מונחים אלה שולח הוא את הקורא לעיין בספרו של ש. ה. ברגמן "מבוא לתורת ההגיון", אולם נהי' יועילו לנו הכרת כללי ההגיון הפורמאליים כשהמדובר בשיטת מחשבה מסוימת המיתנית בתנאים הסטוריים וזאתים מסוימים והמגיבלת על ידם. וכלום רצונו של אורבך לומר, כי בתקופת הגאונים נשתכחו כללי ההגיון הפורמאליים?

נסינוותיו של אורבך בניחות שיטת התוספות מכילים הערות שהיו יכולות לשמש יסודות לתגדרה פנימולוגית והסטורית של התופעה. החסרון הוא, שאין היסודות מצטרפים למערכת מחשבה שיטתית ואין הם מסייעים אלא בצורת הרהורים שבדיעבד ולא כאמצעי ניתוח לכתחילה. סימן לדבר, שרוב ההערות מסוג זה כלולים בפרק האחרון, ואילו בהמשך תאור השיטות של בעלי התוספות היחידים נפקד מקימן כמעט לחלוטין. העובדה החשובה שבעלי התוספות אינם אלא מיישבים לעתים מנהגים מקבילים ביניהם מופיעה ממש בסוף הספר (עמ' 571). אולם בהמשך התאור הוניה אורבך הבחנה זו ותאר כמה מבעלי התוספות כמתירים איסור זה או זה בשעת שלא היה מדובר אלא ביישוב היתר שנתקבל מכבר. ההיתר לעשות סתירה עם הגויים ביום איום לא הותר בימי הרשב"ם או רש"י (עמ' 50), והם לא באו אלא למצוא יישוב להיתר המקובל. כן לא "התיר" רבינו חיים והראב"ן להשכיר בתים לגויים אלא יישובו את מנהג ההיתר (עמ' 109, 150, עיין גם עמ' 290). בהמשך התאור חוזר ומדגיש אורבך פעמים רבות שמקורם של היתרים או פסקים הרבה אינו במקורות

אלא אף בבירור הענייני משאיר אורבך את הגבול בין שיטת בעלי התוספות ובין שיטת המחקר ההיסטורי-הפילולוגי מטושטש. הוא מביא דוגמאות מפירושי התוספות ביהוד בתחום המתולוגי, הכרונולוגי ובתחום בקירת הטכסט, דוגמאות הקרובות במסקנותיהן למסקנות המחקר המודרני (עמ' 527 והלאה, עמ' 556 והלאה). כאן מתפעל הוא מחריפתם ומבקראותם של בעלי התוספות. הוא יודע, כמובן, שמסקנות אחרות של בעלי התוספות אינן עולות בקנה אחד עם דרישת השיטה הפילולוגית-ההסטורית. אף מרחיק הוא ללכת ולקבוע ש"מתקבל לעתים הרושם שטכניקה של יישוב קושיות וסילוק-סתירות גוברת על השיקול מתיר כבוד ראש שאותו מחייבת השאלה הגירונה" (עמ' 553). הדבר נאמר על יישובי הסתירות בענייני אגדה והשקפה אך מוסב מתוך הכללה על שיטת התוספות בכללה. ומשפט זה מכיל גם הערכה — לא דוקא חיובית — לגבי שיטת בעלי התוספות. אולם תפקידו הראשון של החוקר לא היה להעריך את שיטת בעלי התוספות מנקודת מבט שיטתו שלו. תפקידו הוא ראשית כל לעמוד על ההנחות שהרשו לבעלי התוספות לקבל תרוצים הנדחים על ידי בעל השיטה הבקורתית-המדעית מראש. השוואת שיטת הלימוד של בעלי התוספות עם שיטת המחקר של המדע המודרני אינה אלא מתנוצצת בדבריו של אורבך. כאן כמו בדבר ההקבלה עם הספרות הניצורית של הזמן מחזיק הוא בידו אמצעי ניתוח מצוין מבלי לנצלו ניצול מתור עקבי.

הדרך השלישית לתיאור דרך הלימוד של התוספות ניתנת לאורבך על ידי קביעת מקומן של התוספות בהתפתחות ההסטורית. בשאלה, אם התוספות נקראות בשם זה על שום צירוף דבריהם לפירוש רש"י — כדעה המסורתית — או מפני שהן תוספת לתלמוד גופו — כדברי חוקרים מודרניים — נוקט אורבך דעה מתחכנת. בעלי התוספות התכוונו להוסיף את דבריהם לפירושו של רש"י, אך למעשה הוסיפו הם נדבך חדש על בנין התלמוד גופו (עמ' 19). "אנו עדים למעין פסיחה על תקופת הביניים, זו של הגאונים ושל ראשוני חכמי אשכנז וצרפת עד לרש"י... בעלי התוספות החלו במקום שהתלמוד הפסיק" (עמ' 525). במקום אחר טוען אורבך — כאן בעקבותיו של שטרנבוץ — שהרבה מדברי התוספות אפשר היה להבליע בסוגית התלמוד "מבלי שיוודע, כי באו אל קרבה" (עמ' 19). אולם אילו אירע לתוספות מה שאירע למשנתם של

של זה על זה — וזהו ענין לביוגראף הפסיכולוגי. ההיסטוריון אינו אלא מעין מקשר בין שניהם, בין בעל ההלכה והפסיכולוג, והוא אינו כותב את תולדות ההלכה אלא תולדות בעלי ההלכה בלבד.

גדלים מסקנה פסימיסטית זו על פי הפלוגתא בין ר"ת ותלמידיו, רבינו משולם ורבינו אפרים מרגנשבורג. את פרשת המחלוקת בין ר"ת ורבינו משולם תאר אירבך תאיר מפירס ומדוקדק, שיכול לשמש מופת ודוגמא מכמה בהיגות. הוא קבע את הסדר הזמני של מכתבי היריבים ותיקן כמה תיקונים חשובים בטכסטם שאינם קלים לפיענוח. ר"ת מופיע כאן כאישיות המר כונית של התקופה, המבקשת להטיל את מרותו על תלמידיו ועל בני צרפת כולם. כנגדו עומד תלמידו, שאף הוא „ידע לתנן על דעותיו ולא בנקל יותר עליהן ועל המסורת שהיתה בידו“ (עמ' 110). נושא ההתנגשות הוא תקון הגרסאות של התלמוד ושנוי המנהגים שהנהיג במקומו בעיר מלון שעל יד פריס. ר"ת נוף בו על זה ועל זה בחריפות שלא רק שעולה לכאורה על חשיבות השאלות הנדונות, אלא אף מכניס את ר"ת עצמו בסתירה גלויה. שהרי מי כמוהו מתקן גרסאות ופוסק הלכות שלא כנהיג ושלל כמקובל? בדבר תקון הגרסאות משאיר אירבך את ר"ת מוקשה, וכבר האמ' את דבריו בענין זה למעלה. אולם בדבר שנוי הפסקים מיצא הוא קי הבחנה ברורה בין מה שתהיה ר"ת לעצמו ובין מה שאסר לאחרים. ר"ת סטה בפסקיו מן המקובל בדברים שהם בגדר „מאירע ומקרה“ המסורים לחכמים לדון בהם. אולם רבינו משולם בא לשנות את המקובל בדברים הנוגעים לחיי הצבור בפרהסיא. בדברים אלה ביקש ר"ת לשמור על המסורת לבל תותר הרצועה ויהרסו הגדרים. אירבך נתן בניתוח זה יותר ממה שהבטיח לפי שיטתו. כאן הצליח בעקבות נתחן המקורות לקבוע את העקרון, שעל פיו נפלו הדרכים לפחות בשלב ההתנגשות. כנגד זה בתיאור המחלוקת עם רבנו אפרים אין ההסבר מגיע להבחנה עקרונית אלא מתנועע על פסי הפסיכולוגים הסהור. ר"ת מתגלה כאופיו המשתרר הידוע לנו, ורבינו אפרים „כעל נפש סוערת נוטה להתפרצויות, להקנסה ולקנסור“ (עמ' 172), ואילו הסבר הנוגע לפלוגתות ההלכיות אין כאן כל עיקר. ואף לגבי הבנת המחלוקת עם רבינו משולם מותר לשאול, אם יש בהסברו של אירבך משהו מהסבר מלא. עדיין לא נפתרה הבעיה, מה עורר את רבינו משולם לנקיט עמדה סטה מן המקובל עד שבא לתקן גרסאות ולשנות

שהם נשענים עליהם. המציאות היא שכפתה על בעלי ההלכה את ההיתר, דברים מעין אלו נאמרו תמיד על ידי היסטוריונים, ולגבי תקיפה זו יצחק בער היא שחזר והדגיש את הויקה של פסקי ההלכה למציאות הריאלית. ההיסטוריון הכולל של התקופה יצא אולי ידי חובתו בקביעה זו. אולם הכיתב את תולדות ההלכה חייב לשאול כיצד התיישבה כניעה זו למציאות עם שיטת המהשבה של ההלכה. והוא הדין בניגע לתקנות והלכות צבור, שאירבך מיצא הוראה מפירשת בדברים של המהר"ם מריטנבורג שהן נחתשו על ידי בעלי התוספות „בכח ראיתם את בעיות המציאות בקהילותיהם ומתוך דאגתם לסובת הצביר ולסדרי חייו, עם כל הנסיגות לקשור את תקנותיהם ואת הוראותיהם למסורת התלמודית“ (עמ' 410). ושוב רק בסוף הספר (עמ' 573) עמד על הסתירה שהמהר"ם קרא „למנהג המדינה“ המבוסס על התקנות „דין תורה“. אולם אם כך, אולי בכל זאת אין כאן סתם כניעה למציאות אלא שיטת מחשבה מסוימת מסתתרת מאחורי הדברים.

למעשה אין אירבך מודה בצורך למצוא עקרון העומד מאחורי ההכרעות של בעלי התוספות. כך מסכם הוא את דעתו לדחות הסברו של איגוס בשיטת המהר"ם מה טנברג. „המהר"ם לא נבדל בזה מחכמי אשכנז האחרים: הוא מיקל וגם מתמיר — הכל לפי הענין. ועל קביעת עמדתו השפיעו גורמים שונים: אימות הענין מתוך מקורות, דעות הפוסקים הקדמונים וסברות תיחם, תנאי המקום והזמן והנהיג המקובל, ולא מעט החשש שלא להשמיע דברים שלא יישמעו ולא יתקבלו“ (עמ' 430). סיכום זה כמוהו כהודיה שאין לתפוס את שיטת בעלי התוספות בקטגוריות שאינן כלולות בדיניהם האימנטיים שלהם. ואמנם נשאר אירבך נאמן לתפיסתו זו ובמתן כאראקטריסטיקה של האישים נעדר כל דיון בשיטת לימודם. בפירוש קבע אירבך כי שיטתם של כל בעלי התוספות היתה „אהת יחידה“ (עמ' 523). בעלי התוספות נבדלים בדרגת עצמאותם, דהיינו בתלותם הקטנה או הגדולה יותר בפסקי הלכה או במנהגים מקובלים. אולם תלות זו אינה תוצאה של עמדה מסיימת במסגרת ההלכה אלא תכונה אישית גרידא. יוצא איפוא שההיסטוריון אינו מסיגל לעולם להסביר התהוותן של מחלוקות שנקיטת מוצאן היא בפליגמא בהלכה. עליו להסתפק בקביעת העובדה שחכמים נחלקו בשאלה פלוגת אלמנית — והסבר הפלוגתא הוא ענין לבעלי ההלכה — ומכאן קפץ רגזו

ומנהגים במחזורי. ומה אירע לר"ת עצמו ולכל הדור ההוא שהם מגיעים לפסקי הלכה בלתי מקובלים ומביאים אף את עצמם לידי מבוכה, כעדותו של ר"ת עצמו, שמסקנה של פסק הלכה — בענין מין במינו בששים — לא מסר תחילה אלא לחבריו מפה לאון (אורבך עמ' 83, ספר הישר, וינה ס' שפכ), האם כל זה ניתן לתפיסה רק כבטוי לעצמאותם הגדולה של בני הדור ולא גם במישורים הנוגעים להתפתחות ההלכה גיפה ?

אעיר כאן עוד שתי הערות לפרשה האמורה. אירבך נותן טעם לרגו של ר"ת על ביטול המנהגים מסיבת תנאי הזמן, שמוצא בהם סימני התפרקות : רבוי של שמד והזנחה בקיום מצוות יסודיות כגון מנוחה, קביעה זו מפתיעה היא בחידושה והיא נשענת על דברי ר"ת, שמעיד על "יותר מעשרים גיטי משומדים" שנעשו בפריש. אולם הדברים באים בדברי ר"ת בהקשר הלכי ללא כל הרגשת משבר המתליה אליו, בענינים כאלה אין המספר קבע. איבוד נפשות לחיק הכנסיה הנוצרית היתה מנת חלקן של הקהילות במשך כל ימי הביניים, ולא תמיד הוא מעורר הרגשת משבר. גם העדות על הונחת מצוות מסוימות אינה ראייה. איקיום מצוות מנוזה אינו פרי התפרקות אלא נוהג שהשתרש בתקופה בה היתה העדה האשכנזית-צרפתית נעדרת השגחה של תלמידי חכמים. כך יש לפרש גם את העדויות שיש בדינו על ביטול מצות תפילין, הנאמרים בפירוש האליגרי בפסקים המתאימים אינם אלא מגינים על המקיבל בחוגים עממיים (עיין עמ' 116), כשם שהמייש בים את המנהג לפי דרך המחשבה התלמודית. עצמה (תפילין צריכים גוף נקי ועוד, עיין תוס' שבת מט ע"א ד"ה כאלישע) אינם עושים רפורמה אלא מיישבים את המציאות לפי דרכם. ואשר להקפדתו של ר"ת על ביטול המנהגים אין היא צריכה הסבר על פי תנאים מסוימים של הזמן. הפסקים של רבינו משלים היו לפי דעת ר"ת מוטעים. הרי אפילו על רבינו אליהו שעליו נשען רבינו משולם אימר הוא שדרכו "קרוב למינוח הוא" (עמ' 69). חובתו של ר"ת היתה איפוא למחות נגדו אף מבלי לראות את עצמו בעל הגמוניה. כבר ציין יצחק בער (ציון, שנה ט"ו עמ' 31), כי בדברים הנוגעים לדת ולאמונה לא הידו בני הקהילות בעצמאות וולתם אלא נהגו על פי הכלל של הערבות ההדדית. ואם תמצא לומר מפרישים הדברים בדברי ר"ת עצמו האומר "ולא יכולתי לסבול פן אחשב כערבי שלציון" המרמז לפי פירושו של אורבך עצמו ליכמות קט ע"ב (עמ' 66)

ג

הסחת הדעת מן התוכן ההלכי של הדיונים ניכרת לעתים אף בהסקת המסקנות ההיסטוריות מן המקורות. ההערות הבאות שאעיר לפי סדר הדברים מדגימות ברובן דבר זה.

עמ' 16 : תלמידי חכמים בצרפת "לא היו חולצים מנעליהם אלא בליל שבת, לפי שלימדים בכל הלילות של חיל ושובבים מעט בלבושיהם". הציטטה היא מדברי הר"י, סמ"ג ל"ת ס' סה ד"ה והקושר. אירבך רואה בה תאור דרכם של תלמידי חכמים בימי הר"י, וכן ציין כבר אסף, מקורות לתולדות החניך בישראל, כך א עמ' ה, את המקור כעדות על ימי הביניים. אולם הדברים נאמרים כפירוש לדברי הגמרא שבת קלב ע"א המעמידים את הבריתא "התיר רציעות מנעל". פטור אבל אסור" בדרבנן. רש"י מפרש שרבנן "אין קושרין בדוחק שפעמים שתולצו כשהיא קשור". אולם אין לפי זה הסבר למה דוקא ת"ח נהגו כך. על כ' מפרש הר"י פירוש אחר ולפי דבריו מוסבר מנהגם של ת"ח ועם זה הדין של הבריתא. מכל מקום המציאות היא דמונית גרידא ואין מביאים ממנה ראייה הסטורית לא לתקופת התלמוד ולא לימי הביניים.

עמ' 58 : ר"ת מנמק את ביטולת של הפרשת תרומה ומעשר בזמן הזה בנימוק "כי הקרקעות שלנו משועבדים לנכרים ודינא דמלכותא היא באם לא יפרעו הטסקא שיהיו משועבדות ומיפקעות לו ואם כן אינן שלנו". בכך רואה אירבך עדות ש"המציאות למדה אותו שאין ליהודים בעלות של ממש על נכסיהם". אולם אין בדברי ר"ת אלא הסתמכות פירמאלית ליישב את הפקעת דיני מעשר שלא בדברי המקורות. ויש כאן שמוש במושגי המשפט הפיודאלי, אך אין הענין נוגע למצב היהודים במיוחד.

עמ' 77 : את מעשה ר"ת שעלה לתורה בימי אבלו בשבת מפרש אורבך כזהירות שלא ילמדו הלכה מוטעית מנוהגו. אולם הרי ההלכה הרחוחת היתה שלא לעלות לתורה ור"ת פסק לעצמו שלא במקיבל, סעמו היא מכיון שאותו נהגו לקרוא בכל שבת היה הדבר לגביו אבלות בפרהסייה. בפסק זה היה איפוא מקום יותר לסעות מאשר בהיפוכו.

עמ' 106 : בסלוגתא בין ר"ת ורבינו אליהו, אם חייב אדם להשכיר עצמו ללמד חינוקות כדי לפרנס אשתו,

שונה. מאימתי תלוי תקפה של ראייה בהלכה בשוין הענין ולא בדמיון העקרון? ר' קלונימוס חייב את האשה להשבע ואם כן דחה את הפסק של שאר הגאונים שהבעל יכול לטעון בכגון זה. אין רצוני שתתבזה בבב"ד. כל דרך הניסוח של אירבך בדברים אלה, שלא הראיות הכריעו אלא שוני המעמד וכי' הוא משונה. המציאות תבעה הכרעה חדשה. אך ההכרעה והיא שלא באה להם לבעלי ההלכה מן המציאות.

עמ' 210: אורבך מקבל כעדות את סיפורו הידוע של בעל "צוה לדרך" על סדרי ישיבתו של הר"י, שששים רבנים ישבו לפניו ואיש איש מהם היה ממנה על מסכת ממסכתית הש"ס להקשות ממנה על ההלכה הנלמדת. אולם עצם המספר של ששים תלמידי חכמים בישיבה אחת נראה כמיוגם לגבי התנאים של ימי הביניים. יתר על כן אילו היה סדר זה קיים באמת כלים לא היה צריך להמציא לו זכר כל שהוא במקורות גיפם? הסיפור עושה רושם של שיחזור דמיוני והוא פרי ההשתיימות על העבודה העצומה של בעלי התוספות מפי בני הדור שראו לפנייהם את התוספות בצורתן הסופית. אולם אנו יודעים שלא כל הקושיות נשאלו במקום אחד אלא הן הלכו ונתרבו והלכו ונצטברו והן פרי עבודתם של כמה דורות. בית מדרשו של הר"י כבר היו כל הקושיות של ר"ת ובני דורו ידועות, והוא לא הצטרך אלא לחזור ולדון בהן ולהוסיף קושיות חדשות לפי הדרך הסלילה לפניו. על כל פנים אין לקבל את הסיפור ללא בדיקה נוספת, וקצת תימה על אורבך שלא עזר כלל את שאלת ההימנות של המקור, שנכתב כמאה וחמשים שנה אחרי המעשה.

עמ' 412 והלאה: את פרשת המחלוקת של המהר"ם בענין "הבחור מרשנבורג" מתאר אורבך כדוגמא לעמידה העצמאית של המהר"ם בהגנתו על החלש נגד תקיפתו ממנו. לדבריו בקשו שאר החכמים, חכמי קלויז'ה והסביבה ושני רבותיו הצרפתים של המהר"ם, ר' שמואל מפליזא ור' יחיאל מפריש (לפי תיקוניו של אירבך) להצדיק את חתנו של הבחור, הראשונים מתוכם ידיעת העובדות והאחרונים מתוך התחשבות במעמד החתן העשיר והתקיף. אולם אין אורבך מבחיר די הצורך על מה מתדיינים הצדדים ולא נוקט לזיתות הנימוקים של פוסקי ההלכה ואינו אלא מבליט את העול שנעשה לבחור העני על ידי חתנו העשיר. אולם לדין עמדה לא פרשת היחסים האישיים בין החתן והחתן אלא שאלת העיגון, אם רשאי הוא הבחור לעגן את

מיצא אירבך השתקפות המציאות של העיר הגדולה פריש והסביבה הכפרית של שאמפאניה. ר"ת טיען כנגד רבינו אליהו שניסח הכתיבה "אנא אפלח" היינו עבדות הקרקע, פירוש אחרוש ואנכש ואעבוד את השדה ואבא מזונות לבית, אבל להשכיר עצמו איני חייב. מכאן לדברי אירבך שבסביבת ר"ת העריכו את עבדות השדה ולא כן בפריש. אולם הפלוגתא אינה נוגעת כלל לסיגי העבודה אלא אך ורק לשאלה, אם חייב אדם להשכיר עצמו או רק לעבוד ברשות עצמו דהיינו במשק שלו. לפי רבינו אליהו חייב אדם כמיבן להשכיר עצמו גם כפועל ולר"ת אף לא כפועל, אלא שאקטואלית היתה השאלה רק לגבי מלמד. וענין בראש כתובות פרק ה' סי' לב שמניסחת הפלוגתא דרך הכללה ללא קשר למלמד.

עמ' 151: אירבך מדגים את התייה שלו שהבאנו למעלה, שהמציאות כפתה פסקי הלכה מרובים על בעלי התוספות. מדברי הראב"ן בענין השבעת האשה ואחריות בעלה על משא ומתן שלה. הראב"ן חייב את האשה להשבע בסני ב"ד ואת הבעל לשלם תשלום שחל על האשה בעד פקדון שהיפקד אצלה. אורבך חושב כי פסק ההלכה של הראב"ן הוא בניגוד לדעת הקדמונים לרבות את רבינו גרשום מאיר הגולה ורש"י. ואף כי סימך על ראיות מן התלמוד ועל דבריהם של מקצת מן הגאונים, "לא סומכין אלו ואף לא הראיות מהתלמוד הכריעו אלא ההבדל בין מעמד האשה בבבל בימי הגאונים לבין מעמדה באשכנז בימיו של הראב"ן". אולם ראשית כל אין חילוקי דעות בין הראב"ן לרבינו גרשום ורש"י. הראב"ן אינו מוכיר את אלה כלל. האין מינה אמנם את פסקי הלכותיהם בדבר חיובי האשה, אך אינו טוען שיש חילוקי דעות ביניהם. רש"י ורבינו גרשום מדברים על היות האשה (רש"י) או פגיעתה כפקדון (רבינו גרשום) ובמקרים אלה מודה הראב"ן בפירוש שהבעל פסור. פסקו של הראב"ן הוא ב"טענת אכלתיו או הוצאתיו בצרכי" ובכך חייב הראב"ן את הבעל לשלם אם יש חיוב שבועה של האשה, שתשבע היא עצמה או שהבעל יטען בשבילה. בדינים אלה וביחוד בחובת האשה להשבע יש לו לראב"ן ראיות גמורות מן התלמוד ואין פסק שהגאונים בזמנים סמוך מן המשפט התלמודי לפי תנאי מציאתם. אף ראיות של הראב"ן מדברי ר' קלונימוס היא ראייה גמורה שאמנם משיערים את האשה במקרה של חיוב שבועה. איני מבין את טענתו של אורבך ששם מדובר על "ענין

רגילה "לא כדברי רב החובל החופך ימבלבל לימר שובה קודם כיפור". אירבך מזהה את רב החובל ברמב"ם שמוסר את מנהג מקומו "ושבת שבין ראש השנה ויום הכפורים מפטירין שיבה ישראל". אפשר להסיק מסתימת דבריו של הרמב"ם שכך הוין אף בשנים שיש שבת בין י"ב לסוכות, כדעת הב"י בשו"ת סי' תכח. אך אפשר גם לומר שאין הוא מדבר אלא על רוב השנים, כדברי הסף משנה שם. מ"מ אין להעלות על הדעת שדחיה חריפה כזו מכוונת לשיטה שאין בשחזן בקיומה כל עיקר, ואמנם בהגהות המרדכי שציין אירבך מוצאים דברי ר"ת בענין זה וכבר היא מתבטא בתריפות נגד השיטה "אין רוח חכמים ואין רוח המקום נחת ממנו". ושם היה גם ענין זה כמנהגים אחרים של בית הכנסת שנוי במחלוקת בינו לבין רבינו אליהו ורבינו משולם. תוס' מוכיחים בהדגשה את השיטה האמורה שלא כשיטת ר"ת "ולא כדברי רב החובל... אלא כדברי ר"ת".

ד

ספרים כספרו של אירבך אף הבקורת המקיפה ביותר לא תוכל לגיג אלא באחוז מביטל מפרטיו. ולכן מעיקרו אין תפקיד הבקורת אלא לקבוע את מקום החיבור בתולדות המחקר ולציין את כיוון הדחיפות היוצאות ממנו. אם נכונה השערת כי אירבך עצמו לא הגיע לכמה ממסקנותיו החשובות אלא עם תום עבודתו, יש בכך רמז, מה גדול הכיח המפרה של הסיכום אף לגבי מי שהפרטים היו ידועים לו מכבר. תפיסת החומר בסקירה אחת מגלה סתומות, הסמויות מן העין כל עוד געוץ המבט בפרט מן הפרטים בלבד. אמנם הסיכום גם מעלה בעיות חדשות. זוהי דרך התקדמותו הטבעית של המדע: הפרטים מביאים לידי סיכום והסיכום חוזר ומעורר לחקירת הפרטים, וסיפיות אין, רק במדע היהדות, שצרכיו מרובים ועובדיו מעטים, התרגלו לכך, שהחקירים מציאים את דבריהם טיפין טיפין, מאמרים מאמרים, והסיכומים נער יספרם, התקיה הקשירה בסיכום כזה ואף בחיבורו של אירבך אינה שהוא יעמיד לתמיד בכל פרטיו אלא שהוא יתן נקודת מ"צ חדשה למחקר — עד שלא רק השגיו אלא כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש מעתה בתחומו ייוקף במדה לא קטנה לזכותו.

יעקב כ"ץ

83 אסף, שמחה [Simcha Assaf]. תקופת הגאונים וספרותה: הרצאות ושעורים, מאת

כלתו ולהתנות את מתן הגם כפיצויים מן החותן. מצד העובדות הנוגעות לשאלה זו לא נעלם דבר מרביתו של המהר"ם בצרפת, והם חייבו את הבחור לפסוק את אריסתו ללא תנאי. (האלטרנטיבה שיבוא למקומה ויכניס אינה אלא תיאורטית, כמובן, אחרי פירוד הלבבות). וזה הדבר אשר דורש גם החכם האשכנזי תבליתי נודע ר' אליעזר בר' אפרים. הדרישה מבוססת הן על יסוד פסקי הלכה מקובלים מפי ר"ת ואחרים הן על הדרישה הציבורית לא לתת למקדשי נשים מקום לסחיטת כספים בעגון ארוסותיהם. ואין כל יסוד לזלזול בתורתו ובאופיו של החכם ר' אליעזר בר' אפרים ("כל הפיסל במימו פיסל" עמ' 414) ולהרבות את כבוד המהר"ם בקלוגו של זה. למעשה אף המהר"ם אינו מצדיק את הבחור מרוסנובורג צדוק גמיר, ודבריו של אירבך שהמהר"ם פסק "על פי ראיות גמורות" הם פרי התאבדותו של הביוגראף בגבורו (כלשונו של מיקולי). המהר"ם מודה, כי לפי דברי ר"ת, שכמותו נהגו בצרפת, היה צריך לכופ את הבחור אלא מכיון שיש חילוקים על ר"ת נתן הוא לבחור ליתנות מן הספק. והנימוק, שאף כי אביו של הבחור קיבל את התנאי, שבנו ילך למקום ארוסתו, הרי אין תנאי האב מחייבים את הבן, ודאי שאינו אלא נימוק פורמאלי, בשעה שכל עניני השדוכים הוכרעו על ידי ההורים לבדם. תמצית הדברים היא איפוא שהמהר"ם שהכיר את מה שעבר בין שתי המשפחות סרב להשתמש לגבי הצד החלש בעקרונות שהיו בעלי תוקף בדרך כלל בהכרעות בתחום זה. הקו הביוגראפי המתקבל לתיאורו של המנהיג הגדול הזה הוא שונה לחלוטין ממה שהעלה אירבך בהיאורו. עמ' 459: את עדותו של חכם מס' תקיפת בעלי התוספות על התלמידים שהם "עוסקים בעיון ולא בגמרא" מתקשה אירבך לפרש ונוטה לומר שהכנינה לספרי הפוסקים והקיצורים או "שםא מדובר בתורת הסיד". הדבר נאמר כנימוק שאין הכלל של "עוסקים במצוה פטורים מן המצוה" חל על התלמידים. הכוונה יכולה איפוא להיות רק התעסקות שאינה בגדר למיד תורה גמירה. ונראה שהכנינה היא לימוד בדרך הפלפול ללא שאיפה להסקת מסקנות של פסק.

עמ' 484: תוס' מגילה לא ע"ב ד"ה ראש חדש אב דוחים בחריפות שיטה שקובעת את סדר ההפטרות בשבת שבין ר"ה וסוכות שאף אם יש שתי שבתות ביניהם מפטירים בשבת בין ר"ה וי"ב שבת ובין י"ב לסוכות שיש אש"ש. הפסקה מתחילה בלשון בלתי

ישעיה בן מלי הזקן די: תוספות רי"ד.

85 בן חנוך, יעקב. מלין דרבנן החדש: אלפיים פתגמים נבחרים מתלמוד בבלי, רובם הלכות... מסודרים על פי אלף בית... תלמידי, סיני, (דפוס "הפועל המזרחי", תשס"ו, 96 ע' 8°.

86 גוטמן, מתתיהו יחזקאל. אגדות תלמוד ירושלמי, עם באור קצר. מהדורת מתתיהו יחזקאל גוטמן. (תל[א] אביב), בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס "ההלום", תשי"ד, 200, [4] ע' 8°.

מהדורה מודרנית עממית של אוסף אגדות הירושלמי "יפה מראה" לר' שמואל יפה אשכנזי, עם השמטות ארוכות מאוד בסדרים נשים—טהרות. נוספו בטכסט סימני הפסק, מתחתיו פירוש קצר ומועיל, בסיפוי מפתח ענינים לפי סדר העמודים, אך לא ניתנו מ"מ לירושלמי גופו. הפירוש לקוח מהוצאת "יפה מראה" בשם "כל אגדות הירושלמי...". וארשא, תרנ"ט, שאינה מכילה, אמנם, אלא מסכתות סדר זרעים, ולכן הוסיף המהדיר למקצתן של שאר מסכתות פירוש משלו כדרך פירוש זה.

87 גרוס, משה דוד. אוצר האגדה, מהמשה והתוספתא התלמודים והמדרשים וספרי הזהר. כרך ג: צ"ת, ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס "יהודה"), תשס"ו. [3], [1027] 1460, [4] ע' 8°. את הקודמים עיי' ק. ס. שנה ל' ע' 144, שם גם ציון.

88 גרינולד, יקותיאל יהודה. הראו מסדרי הבבלי את הירושלמי? פרק נכבד בדברי ימי ישראל... השפעת הירושלמי על ארבעה חלקי ש"ע, גם פרק בדברי ימי ישראל... מספרי "דברי ימי ישראל"... לבני נעורים... מאת יקותיאל יהודה גרינולד... ירושלים—ניו יורק, המכון למחקר ולמדע הירושלמי, תשי"ד, 160 ע' 8°.

המחבר בא להוכיח, כי הבבלי לא הכיר את הירושלמי, לכל הפחות לא בצורתו העריכה הנוכחית; אך ייתכן שהכיר מסורות בודדות. שהרי רק מתוך הנחת אידידיעה אפשר להבין: (א) את השקלא וסריא של הבבלי ומסקנותיו; (ב) את הפסקים של גאונים יראי שונים. "אחרי שסמכו על הירושלמי להלכה וכמה פעמים גם נגזר ש"ס בבלי, די לנו להחליט שהבבלי לא ראה את הירושלמי, אלמלי ראה אותו, ולא הביא דבריו,

הרב שמחה אסף. ערוכים עלידי מרדכי מרגליות. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס העברי, ירוק), תשס"ו, 340, [2] ע' 8°.

הרב הפרופ. ש. אסף ז"ל (נפטר בי"ב חשוון תשי"ד) שמש במשך כ"ח שנים מרצה ופרופסור לספרות הגאונים באוניברסיטה העברית בירושלים. הספר הוא הראשון היו"ל מתוך עזבונו. העורך השתדל לשוות להרצאות צורה אחידה (ההרצאות שבעובדו היו מנוסחות כמה ניסוחים מזמנים שונים), גישה על פני ההשמטות וימלא את החסר במקום זה עפ"י הנמצא אצל המחבר במקום אחר. כמו כן ביקר את ההבאות וציון מראי מקומות וכיו"ב. אל ההרצאות נספתו שבעה מחקרים, שפירטם מחברם בשעתם בכת"ע שונים; יש בהם משום השלמה לנושאי ההרצאות.

התכן: חלק א': תקופת הגאונים: היהודים בבבל בתקופת הגאונים. ראשי הגולה. הישיבות בבבל. היהודים בא"י. הישובים היהודיים בא"י בתקופת הגאונים. העליה לא"י וארגון הישוב. הישיבה הא"י. הקשרים בין בבל וא"י ובין תפוצות הגולה. על החנוך בתקופת הגאונים. הקראים. סופן של הישיבות הבבליות. ב': ספרות הגאונים: ראשיתה של ספרות הגאונים. פירושי הגאונים למשנה ותלמוד. ספרי המבואות לתלמוד. השאלות. הלכות. פסוקות והלכות גדולות. ספרות ההלכה בא"י בתקופת הגאונים. סדור רב עמרם. ספרי ההלכה של רס"ג. ספרי ההלכה של רב שמואל בר חפני. רב האי גאון וספריו ההלכיים. שאר חיבורי הלכה מתקופת הגאונים. תשובות הגאונים. ב': מחקרים בסדרות הגאונים: דרכי התלמוד וכללי ההוראה בתשובות הגאונים. א"י בתשובות גאונים בכלל. האם כתבו הגאונים את תשובותיהם רק בכלה דאדור? חלופי מנהגות והוראות בין ישיבת סורא ופומבדיתא. מכתבים מגאונים בבלי. פירוש ששה סדרי משנה לרבינו נתן אב הישיבה. תשובות הגאונים מתוך גנזיו של ר' משה בוטרייל.

84 אשר בן יחיאל. ספר תוספות הרא"ש על מסכת קדושין, מאת רבינו... אשר ב"ר יחיאל... יגעתי... להסיר כל הקמשינים שנפלו בדפוס הראשון... ועשיתי מ"מ וציונים... משה ליפשיץ... וארשא, בהוצאות בית מסחר הספרים יצחק מאיר אלטער... תרפ"ו. נסדר בדפוס של האחים חיינבערג בלגוויא. [תלמידי], (צולם ע"י "אירצלי", תשי"ד), 37, 202, [11] דף. 8°. 20 ה' האחרונים כוללים: טרני,

ומדרשי ההלכה וההגדה עם דוגמאות מספרי הראשונים והאחרונים בצירוף טבלאות... מאת צבי חיים ב"ר יצחק דוד זאלב... (ירושלים, דפוס "יהודה", 1955).
129, [1] ע' 8°. שער נוסף באנגלית.

94 ישר <שליכטר> ברוך. תורת חיים
<דיני ישראל ומנהגיו> לאם ולבת. מהדורה שלישית מהדורה שלישית בהוספות ושנויים. תל-אביב, "ניב",
184 ע' 8°.

95 ישר <שליכטר> ברוך. תורת חיים
<דיני ישראל ומנהגיו> לבתי הספר ולכל בית ישראל.
מהדורה שלישית בהוספות ושנויים. תל-אביב, "ניב",
(דפוס "תרבות", הקדמה תשי"ב). 100 ע' 8°. מהד' א'
עין ק.ס. שנה כ"ג ע' 29 מספר 247.

96 כהנא קלמן. סהרת בת ישראל; הל'
כות גדה. מהדורא שניה מורחבת ומתוקנת. תל-אביב,
(דפוס מל"ן), תשי"ד. 34, [1] ע' 8°.

97 מאירי, מנחם בן שלמה. חדושי הרב
המאירי על מסכת ביצה... מחד מקדמאי... רבינו
מנחם שלמה לבית מאיר... תל-אביב, פרדס; (ירושלים,
דפוס מינון), [תשט"ו]. [1], 79 דף. 8°. דפוס צילום
לפי היצאת ברלין, תרי"ט.

98 מינצברג, פנחס מנחם ישעיה. תולדות
רבי חייא וביני... וכל הנמצא בחז"ל איננו.
הובא לדפוס ע"י בנו הרב דוד מינצברג... ירושלים,
(דפוס ארץ-ישראל), תשי"ג. 56 ע' 8°.

99 מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי עפ"י כתבי
יד מן הגניזה וממדרש הגדול עם מבוא, חלופי גרסאות
והערות. הוציא וסידר בידי יעקב נחום הלוי אפ"ר
שטיין... נערך והשלם בידי... עזרא ציון מלמד.
ירושלים, מקיצי גרדמים (בסיוע משרד החינוך והתרבות
של מדינת ישראל, האקדמיה למדעי היהדות באה"ב
ויוסף מייזר, דפוס מרכז), תשט"ו. 58, [1], 303 ע',
לוחות פקסימילים. 8°. עם שער נוסף ברומית.

100 משה בן מלמן. סדר תרי"ג מצות
להרמב"ם... ירושלים, דפוס המערב, תשט"ו. 47
[1] ע' 8°.

סימן הוא שלא פסק כן והלכה כבתראי...". (ע' 89).
ועוד משתלח המחבר להביא ראיות, אם גם רק בבחינת
"דרוש וקבל שכר", ומתוך פולמוס, "שחכמי הירושלמי
ראו את הבבלי כרס גמור את הירושלמי". הוא משער
שהירושלמי זכה אחרי עריכתו ע"י ר' יוחנן למהדורה
נוספת, כנראה אחרי חתימת הבבלי. להלן מובא חומר רב
החשוב להראות מה עצומה היתה השפעת הירושלמי על
ההלכה. המחבר סומך על הטכסטים הנדפסים בלבד,
ושולל כל ערך במסורות שבכ"י כגון אלו שבגניזה.

89 הופנר, נפתלי. מפתח להלכות טר'
פות; תמצית ועיקרי דיני יו"ד, הגהות הרמ"א, ש"ך,
ט"ז וכו', מסודרים לפי הסימנים בשו"ע, וגלוי עליהם
ששים ציורים... ערוכים ע"י הרב נפתלי הופנר. תל-
אביב, "נצח"; (ניו-יורק), דפוס האחים סברסקי, תש"י.
116 ע' 8°.

90 וידלר, יצחק. ספר שדה יצחק חלק ד.
שאלות ותשובות בדרך היכי תמצא בבלי וירושלמי
ותוספתא פוסקים ראשונים ואחרונים... דרושים...
וגלוי בסיוע קונטרס, "שמחת יום טוב בירושלים" תול'
דות הגאון, התוספות יום טוב, מאת הרב יצחק...
וידלר... ירושלים, דפוס "המסורה", תשי"א. [4], 57,
[1] ע' פורטרט. 8°.
עין גם ק.ס. שנה כ"ב ע' 10 ושנה כ"ה ע' 9.

91 וינר, אברהם יעקב (Wainer) [A. J.]. ספר
שארית יעקב... מכתבי ר' אברהם יעקב ווינר.
חלק ב: ב' נזיקין — ומסכת גדה — מקואות. ירושלים,
(המפיץ) אלי' וינר, דפוס "המסורה", תשי"ד. [4],
104 דף. 2°. חלק א' עין ק.ס. שנה ל' ע' 289.

92 ולדינברג, אליעזר יהודה. ספר הלכות
מדינה... חנני ה' אליעזר יהודה ולדינברג... חלק
ג: מחקרי הלכות ובירורי דינים בדרכי הנהגת השלטון
המדיני, גדרו וסדרו בחירה, תקנות והסכמות ציבור,
גירות ועניינים שונים. ירושלים, בסיוע מוסד הרב קוק,
(דפוס י. ע. איתאח), תשט"ו. [10], 268 ע' 8°. את
הקודם עין ק.ס. שנה ל' ע' 289.

93 זלב, צבי חיים (Zvi Chaim Zalb).
גימטריא ונוטריקון; שחם מל"ב מדות שה'
תורה נדרשת בהן. ביאור שרשיהם... על פי התלמוד

ידי... שלום בהרה"ג יחיא יצחק הלוי... [א]: מסכת ברכות. (תל-אביב, דפוס הסוּעל המזרחי), תשס"ה. 35, [1] ע' 8°. מנוקד.

106 משרקי, דוד. ספר רביד הזהב; שאלות ותשובות מאת כמוהר"ר דוד משרקי ומאת בנו... יחיה משרקי. בצירוף מבוא ומפתח הענינים מאת יוסף יעקב צובירי... (תכן והגה ע"י יהודה לוי נחום). גלית לזה הערות על הספר מאת יוסף בכה"ר שלום כרח... [תל-אביב], (הוצע ל"חשיפת גנוי תימן", דפוס מל"ה, תשס"ו). 23, [1], 144 ע' 8°. שני שערים. על השער הראשון שם המחבר דוד מזרחי (לפי כינויו). — שו"ת וחיידשים על שולחן ערוך.

107 סורוטשקין, זלמן (Z. Sorotzkin). מאז... נים למשפט; כולל שאלות ותשובות וחיידשים תורה, אשר חנני ה'... זלמן בהרב... בן ציון סורוצ' קין... ירושלם, (המפיץ) א. סורוצקין, דפוס "המסור" רה"ה, תשס"ה. 6 ע' 112 דף. 4°.

108 קרו, יוסף בן אפרים. שלחן ערוך... עם כל המפרשים. [2]: אכן העור. (ח' א') [ס' א'] ק"ח... הוספנו: הגהות וחיידשים ר' עקיבא איגור, הגהות ר' יוסף מאיר תלמיד ר' חיים מוזאלוויץ, ירושלם, אל המקורות, (דפוס לוינאפשטיין), תשס"ו. [4], 211, [1], 22 דף. 8°. דפוס צלום. את הקדמים עיין ק.ס. שנה ל' ע' 291.

109 קרליץ, אברהם ישעיהו. ספר חזונו איש, מקואות, מכשירין, היצאה שני עם הוספות. י"ל ע"י הרב ש. גריינמאן, ירושלם, (דפוס "המסורה"), תשי"ד. 53, [4] דף. 2°. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה י"ד ע' 321, מספר 1197.

110 קרליץ, אברהם ישעיהו. קובץ אגרות מאת מרן בעל חזון איש [=ר' אברהם ישעיהו קרליץ]. י"ל ע"י הרב ש. גריינמאן, ירושלם, (דפוס "המסורה"), תשס"ה. 192 ע', פקסימיל. 8°.

כולל 211 אגרות. החומר מסודר לפי הנושאים. המד"ר: רות; תורה; חנוך ושיבות. צבור. בין אדם לחבר. שינוי. הישמטי שמות מקבלי האגרות וגם התאריכים (פרט ליוצאים מן הכלל). בתחלת הספר תוכן האגרות.

111 הר"מ במז"ל; קובץ תורנימזעי ערוך... למלאית שבע מאית וחמשים שנה לספירת הרב רבנו

101 משה בן מימון. ספר המצות להגשר הגדול רבינו משה בן מיימון והחונים עליו... חלק א"ב. ירושלם, הוצאת (דפוס) לוינאפשטיין, תשי"ג. 2°. דפוס סטראוטופי לפי הוצאת תאראש, 1914. התכן: חלק א; י"ד השרשים 4, 84 דף. חלק ב; מנין המצות. 56 דף.

102 משניות. ששה סדרי משנה עם פירושי הרא"ש שונים והאחרונים. (א: זרעים; ברכות שביעית). י"ד שלם, "אל המקורות", (דפוס לוינאפשטיין), תשס"ו. [5], 183, [6], [2], 45, [4], 32 דף. 8°.

צלום דפוס וילנה, הכולל ספר שנות אליהו לזרעים מאת הגאון ר' אליהו, עם שער מיוחד. בדפוס נוספו: 1. פירוש המשניות להרמב"ם בשולים העליונים של כל עמוד. 2. פירוש ששה סדרי משנה מאת ר' נתן אב ה"ש יב"ה לברץ ישראל, י"ל מכת"י יחיד בעולם, תירגם מערבית ע"י הרב יוסף קאפת, נערך עם מבוא הערות וצינונים ע"י... מרדכי יהודה ליב זק"ש, עם שער מיוחד. 3. שאר ציון: הערות, הארות וצינונים על ששה סדרי משנה, מאת מוהר"ר מנחם מענדל אלטר... נעתקו ונסדרו ע"י בנו ותלמידו חיים אלעזר אלטר, עם שער מיוחד.

103 משניות. ששה סדרי משנה מנוקדים, עם פירוש רבינו עובדיה מברטנורה ועם פירוש עיקר תוספת יום טוב לרבינו משלם בהרב יואל כהן צדק... תוספות: הקדמתו הגדולה של הרמב"ם... לפי המשניות... [א"ב]: סדר זרעים, סדר מועד, ירושלם, "אשכול", (דפוס "אשכול", 1955), [2], 30, 166, [2], 216 ע' 8°.

104 משניות. מסכת אהלות; מהדורה מרעית על פי כתבי יד, דפיסים קדומים ונוסחאות הרא"ש שונים עם פירוש ומבוא מאת אברהם גולדברג, ירושלם, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תשס"ו. 40, 141, וו, [4] ע' 8°. הסכס מנוקד. עם הקדמה ושער נוסף באנגלית: The Mishnah treatise Ohaloth critically edited and provided with introduction, commentary and notes by Abraham Goldberg. Jerusalem, at the Magnes Press, The Hebrew University, 1955. דיסרסציה, ירושלם, תשי"ב.

105 משניות. משנה... עם פירוש רבנו עובדיה מברטנורה, ערוך ימוקד על פי מסרת יהודי תימן על

לחנוך ותרבות תורניים בגולה, (דפוס העברי, י. ורקר), תשט"ו, 298, [3] ע' 8°. שער נוסף באנגלית, בראש השער: שמחה בונם אורבאך, את הקודם עיין ק. ס. שנה ל' ע' 8.

117 אלבו, יוסף [J. Albo]. ספר העקרים, בתרגומו של ר' יהודה אבן תבון, תל-אביב, מהברות לספרות, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס הפועל המזרחי), תשי"א, 964 ע' 8°. מנוקד, ע' [913] ואילך: יצחק יוליוס גוטמן: לחקר המקורות של ספר העקרים (עם שער חלקי מיוחד).

118 ברט, אהרן [Aron Barth]. מצוות למה ניתנו. מהדורה שניה מורחבת ומתוקנת, ירושלים, המדור הדתי במחלקה לענייני הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית, (דפוס הפועל המזרחי), תשי"ד, 37, [1] ע' 8°. — למדריך, ספריה למדריכי הנוער הדתי, י. עם הקדמה מאת יהודה אליצור, מהר"א עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 11; תרגום צרפתי — שם שנה כ"ח ע' 292; תרגום ספרדי — שנה כ"ט ע' 297. יצא גם תרגום אנגלי ואיטלקי.

119 גוטמן, יצחק יוליוס [Julius Guttman]. דת ומדע; קיבוץ מאמרים והרצאות, תרגום מגרמנית שאל אש. בעריכת [שמואל] הניגו [ברגמן ונתן] רוטנשטריך, ירושלים, הרצאת ספרים ע"ש י. ל. מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תשט"ו, [4], 319, [2] ע' 8°. שער נוסף באנגלית.

„בספר זה כונס מבחר ממאמריו ההיסטוריים והשיתיים של י. ל. גוטמן“, 4 מאמרים שבקבץ נכתבו עברית: „תורת האלהים של הרמב"ם“, „לחקר המקורות של ספר העיקרים“, „על יסודות היהדות“, „אכסיס צניעה ואידיאה“ — התכן: הדת והמדע במחשבת ימי הביניים והעת החדשה. היחס בין הדת ובין הפילוסופיה לפי ר' יהודה הלוי, המוטיבים הדתיים בפילוסופיה של הרמב"ם. תורת האלהים של הרמב"ם. בעית מקריות המציאות בפילוסופיה הרמב"ם. תורת המושג של הרלב"ג. בעית הבחירה החפשית במשנתם של הסדאי קרשקש והאריסטוטלאים המוסלמים. לחקר המקורות של ס' העיקרים. „ירושלים“ למנדלסזון ו. המסכת התיאולוגית-המדינית לשפינוזה. קאנט והיהדות. משנתו של מכס ובר על הסוציולוגיה של היהדות העתיקה. על

משה בן מימון זכרונו לברכה, בעריכת הרב יתהודה [ניב] הכהן מימון. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס וייס), תשט"ו, [2], 268 ע' פורטרס. 8°. רוב המאמרים שבקובץ נתפרסמו ב„סיני“ חוב' טבת תשט"ו.

112 שולזינגר, אליהו. ספר ידי אליהו על הש"ס... הגהות נוספות ל„מסורת הש"ס“ ודוגמאות עם מעט ציצים ופרחים... חיברתי... אני אליהו שולזינגר... כר' רז. בני-ברק, תשט"ו, 4°. במכונת הכפלה.

התכן: כרך 1: על מסכת ראש השנה, [1], 20 דף. — כרך 2: על מסכת סוכה, [1], 26 דף.

113 שומר, שמואל. ספר שיחות תלמידי חכמים; כולל משא ומתן בעניני הלכה, אגדה וספירות שהיה לי עם גאוני וחכמי הזמן בעשרים שנה שלפני מלחמת עולם השניה. מאתי הרב שמואל שומר, חוברת לסמא. 3 חוברות, תל-אביב, דפוס מ"ל, תשט"ו, 8°. את הקודמים עיין ק. ס. שנה ל' ע' 292.

114 תלמוד בבלי... עם כל המפרשים... (א), ד. (ה). ירושלים, פרס, (דפוס ש. מונזון), תשי"ד, תשט"ו. פגינציות מרובות. 2°. כולל את הרי"ף (עם שערם מיוחדים). דפיסצילום לפי הוצאת ראם. — התכן: (א): ברכות, תשט"ו. — (ד): פסחים, שקלים. תשט"ו. — (ה): ראש השנה, יומא, סוכה, תשי"ד.

115 תלמוד בבלי. מסכת פסחים מן תלמוד בבלי עם פירוש רש"י ורשב"ם וליקוטים מביאורי בעלי התוספות וליקוטים מפירוש המשנה להרמב"ם ועם הערות התוספות יום טוב... נוסף הגהות ובאורים... ונוסף סימני פיסוק גם בגמ' וגם ברש"י... ביאורי מלים... ערוך ומסודר על ידי הרב יוסף ז. הבי גולדנבוים. ירושלים, ר. מס, (דפוס סורים), תשט"ו, [2], 220, [4] ע' 8°.

מדע הדת. פילוסופיה יהודית

116 אורבך, שמחה בונם [Symcha Bunem Urbach]. עמודי המחשבה הישראלית; חמש דמויות בפילוסופיה. אנתולוגיה להגות ישראל. חלק ב: רבנו משה בן מימון: מורה נבוכים; ר' יוסף אלבי: עקרים. ירושלים, ההסתדרות הציונית, מחלקה

שמי, בהשתתפות המחבר". — התכן : פתח דבר. יעידנו האנושי מהו ? כיצד נגיע ליעודנו האנושי או עיצוב האופי כאמנות. ממד'הנתן בעיצוב האופי. המטרות הסופיות של החיים האנושיים — הממד של הרוחני. ממד האחריות. מימושו של האופי הרצוי. מראה מקום (ביבליוגרפיה), ע' 175-180.

126 [ששונקין, נ. ש.]. לקוטי דבריים. (ירושלים), ועד להפצת התורה בישראל; דפוס סלומון. [תשי"ז]. 46 ע' 8°. כראש השער : חוברת ראשונה. — "בהערות ושאלות לפנות אל הרב נ. ש. ששונקין". — על עיקרי הדת ויסודותיה.

127 זאלער, יצחק [בן משה מנחם]. יהדות <שערי יצחק>... אידישע אויפלאגע. [תלאביב], "נצח" (חש"מ, 1955), 229 ע' 8°. מהדורה הזאת נדפסה בהשתדלות מוסד קרן ספצרא ירושלים, קליבלנד, ניו יורק. — "לקוט מהש"ס ומהוורד ומשורע ומספרי הרא"שונים והאחרונים". (מהדקומה).

קבלה וחסידות

128 גוטמן, מתתיהו יחזקאל. כלז. רבי שלום רוקח, רבי יהושע רוקח, רבי ישכר דוב רוקח חיים, פעולותיהם ותורתם. תלאביב, ספרית נצח. (דפוס "עתיד", תשי"ב, 128 ע' 8°. (מגבורי החסידות).

129 גוטמן, מתתיהו יחזקאל. מגבורי החסידות; הבי נחום מטשרנוביל, רבי מרדכי מטשרנוביל, רבי לוי יצחק מברדיטשוב, רבי אהרן מקרלין, רבי אברהם השיל מאפסטה, חיים, פעולותיהם ותורתם. מהדורה מתוקנת ומושלמת. תלאביב, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס המרכז), תשי"ג, [4] 240 ע' 8°.

130 ספר הנהגות צדיקים, כולל אוהרית והגות... מתלמידי הבעש"ט... ירושלים, הוצאת ודפוס צ. מאסקאוויטש, תשי"ג, 32 ע' 8°.

131 זהר חדש. ספר זהר חדש על פרשיות התורה והמגילות... מאמרים שהושמטו מספרי זהר... עם הביאורים... הסולם... מראית הסולם... מסורת הזהר... חלופי גרסאות... כל אלו... מחבר... (רבי יהודה ליב אשלג), [ג] : שיר השירים, רות ואיכה. ירושלים, "בית אולפא" דבנתא עיסור רבנים", (דפוס

יסודות היהדות. אכסיסטיטציה ואידואה (הערות לביקורת הפילוסופיה האכסיסטיטצאלית). מפתחות. מראה מקום הדפסתם הראשונה של מאמרי הקובץ.

120 זקס, יהושע פ. לחשבוץ עזלמה של היהדות הנאמנה; דרכים ותפקידים. ירושלים, (דפוס "המסורה"), תשי"ג, 55 ע' 8°.

121 יהודה ליואי בן בצלאל. ספר תפארת ישראל... נפלאות... מתורתנו הקדושה... מפי... ר' יהודה ליואי בר רבי בצלאל... תלאביב, פרס, (דפוס "אורצל", תשי"ד), 92 דף, 8°. = ספרי מזהר, א. — דפוס צילום (לפי הוצאת לעמבערג, תרי"ט).

122 לוי בן גרשון. ספר תועליות הדל... ב"ג לרבינו לוי בן גרשון... בכתבו בקצת ספרי המקרא התועליות הנמשכין מכל ענין... תלאביב, "נצח", תשי"א, 38 דף, 8°. דפוס צלם לפי הוצאת ורשא, תרע"ג.

123 עשוש, צגייר בן בנימין. ספר ישראל וישראל; תוכו רצוף י"ג עיקרי אמונה, שלקטתי מהרמב"ם ומש"ה... [מאת] צגייר עשוש. ירושלים, דפוס י. ע. איתא, תשי"א, 19 [צ"ל 20] ע' פורטרט, 8°.

124 קויפמן, יחזקאל [Jecheskel Kaufmann]. [מבוא נוסף אל] תולדות האמונה הישראלית... (מהדורה שנייה). ירושלים תלאביב, מוסד ביאליק עלידי דביר; (תלאביב), דפוס ישראל, תשי"ד, [7] 44-21 ע' 8°.

"המאמר נדפס תחלה במאונים אלול תש"א (כרך י"ג), כולל הוא הסבר התנחות ההיסטוריות-התרבותיות הכלליות של ספרי זה, ויש בו גם בירור כמה שאלות יסודיות בתשובה למבקרים. נדפס שנית במבוא כללי לספר זה (כראש כרך א' ספר א') בהוצאתי החדשה". — מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"ה ע' 17 (כרך ג' לע"ע האחרון) ושנה ט"ו ע' 37 (כרך א', ספר א'), שם גם ציון.

125 קפלן, מרדכי מנחם [Mordecai Menahem Kaplan]. האמונה והמוסר; החיים כאמנות העליונה. ירושלים, ר. מס, (דפוס "התחיה", 1954), 180 ע' 8°.

"תורגם מהמקור האנגלי ע"י סופר הרוצה בעלום

מאשקאדעטש... חלק ט, ירושלים, חש"מ, תשי"ד.
32; 32 ע' 8°. את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 148.

139 פריצקר, אשר. ספר נתיב לחסידות
ולחשבלה. תלאביב, (דפוס "תרבות"), תשס"ו.
291 ע' 8°.

"התנועה הבעשטנית... נסקרת כאן מתוך חרות
גמורה... מתוך תפיסה מיוחדת לביוגרפיה של מחולל
החסידות ושיטתו, ובשימוש חומר רב היסטורי... זהו
הליכה בנתיב הראשון — על החסידות; בנתיב השני —
בספר השני — על ההשכלה" (מתוך אחרית דבר). —
ביבליוגרפיה: ע' 287-291.

140 פרנק, עזריאל נתן. מבחר אגדות
החסידים לבני הנעורים ולעם. מאת ע. נ. פרנק.
תלאביב, "יורעאל", (דפוס רוהלד, תשי"ד), 156, [2] ע' 8°.

141 פרנקל, איסר. רבי מאיר יחיאל
מאוסטרובצה; חייו, שיטתו ותרותו. תלאביב,
"נצח", (דפוס אלישע), תשי"ג, 159, [1] ע' פורטרס. 8°.

142 [שפירא], פנחס מקוריץ. חכם הרוים,
הוא מדרש פנחס אשר דרש... רבינו פנחס
מקוריץ על רזי עולם ותעלומות סתרי תורה... תיקן
הגיה וההדיר הרב מתתיהו יחזקאל גוטמן. (תלאביב,
בסיוע מוסד הרב קוק, דפוס "יהלום", תשי"ד), [2].
78 ע' 8°.

143 [שפירא], פנחס מקוריץ. ספר מדרש
פנחס עם... חלק שני, בשם גבעת פנחס, הוא
חידושי תורה מהרב... רבינו פנחס מקארץ... בראש
הספר תולדה... של... רבינו פנחס מקארץ מאת...
מוה"ר צבי יחזקאל מיכלאוהן... והוספתי עליו... לוח
הענינים... יום טוב ליפא חיים, ירושלים, חש"מ,
(תשי"ג), 15, 100 ע' 8°.

תפלות, דרשות, מוסר

144 אילי, מאיר. חגים וזמנים; מחזורי
קריאה למועדי ישראל. ליקטם וסידרם מאיר אילי.
(בעריכת יהודה אבן-שמואל). חלק ב: [מן אלול עד
פורים]. תלאביב, המחלקה לעניני תנועה והחלוצים של
ההסתדרות הציונית בהוצאת גזית, (דפוס "עתיד"),
תשס"ו, 7, 636 ע' 8°. תמים, תמונות. 8°.
את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 120, שם גם ציון.

גוטמן, תשס"ו, [18], 200, 165, 26 ע' 8°. = זהר,
חלק בא.

"ובזה תושלם הזהר החדש". עיין גם ק.ס. שנה כ"ט
ע' 186.

132 זיין, שלמה יוסף. ספורי חסידים;
תקניז ספורים, מכונסים מפני ספרים ומפי סופרים ומסור
דירים לפרשנות השבוע. תלאביב, אברהם ציוני, (דפוס
"תרבות"), תשס"ו, 549 ע' 8°.

133 חיים בן יצחק מוולוז'ין. יראת ה'
לחיים; קונטרסים מכתבי קודש של... מו' חיים
האב"ד ור"מ דק"ק חלאוין... בשם נפש החיים... כפי
שנדפס בחילונא... שנת תרל"ד... בני ברק, "ישיבת
"תפארת ציון", (צולם ונדפס ע"י "אורצל"), תשי"ד.
100 ע' 8°.

134 חיים בן שלמה ממוהליב. ספר שער
התפלה, חבור... מוה"ר חיים שה"אב"ד בק"ק
מאהליב... תלאביב, ה. גרינפלד, (דפוס "תרבות",
תשס"ו), [4], 162, [2] דף 8°. דף [קלט] ואילך
כוללים: קלון, יחיאל צבי: תו חיים...
מוה"ר חיים (עם שער מיוחד).

135 כהן, דוד. אגדות מתנגדות רשומים;
יוסף ברנר. [תלאביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס
"אחדות"), תשס"ו, 7, 290, [2] ע' תיים. 8°. מנוקד.
מספרי החסידים.

136 כי טוב, אליהו. במעונות אריות;
עשרה סיפורים. (ירושלים, אגף), מכון להוצאת ספרים,
1954, 222 ע' 8°. = חסידים ואנשי מעשה, ספר א.

137 מהודר, אברהם. ספר כתר מלכים,
קונטרס אחרון. שיחות קודש וסיפורים נפלאים מאת...
ר. אהרון רוקח מבעלו... משולב בכמה חידושי
ש"ס והלכה... מאת... אברהם מהודר... חלק א. [פז],
המחבר, תשי"ד, [1], 22 ע' 8°. כותרת העמודים:
קונטרס אחרון. נדפס גם על המעטפת.

138 מושקוביץ, צבי. ספר אוצר הסיפור
הים... כולל סיפורים נוראים... שיחות... ומוסרים
... ממקום קודש... מקדמונים צדיקים... ומרבינו
הבעש"ט... ותלמידיו... נלקטו וגאספו... [בידי] צבי

übersetzt (תל-אביב, סיני, דפוס בלאס), 1955, 47.
47, [1] ע' 8°. עברית וגרמנית עמוד מול עמוד.

154 הגדה של פסח... The Pessach Hag - g a d a h with... English translation and forty illustrations by Zeev Raba n... (תל-אביב, "סיני", דפוס ש. בלאס, תשט"ו) 63 ע' 8°. עברית ואנגלית עמודה מול עמודה.

155 הגדה של פסח (קראים). סדר הגדה של חג הפסח, כפי מנהג הישראלים הקראים... [רמלה] עדת הישראלים הקראים במדינת ישראל; (ירושלים, דפוס מרכז), תשי"ג, 16 ע' 8°.

156 וינטרויב, נח בן יעקב דוד. ספר עוז מלך; אמרי יאה על ראש השנה. להרב נח גר הידר שלמי. ירושלים, דפוס הרשקוביץ, תשי"ג, 24 ע' 8°.

157 יונה בן אברהם גירונדי. ספר היראה להחסידי... יונה גירונדי, ועתה נוסף בו ספר מקור היראה, כולל: ביאורים מקורות בש"ס וטו"ש"ע על כל דברי רבינו. חיברתי... בנימין יהושע זילבר... ירושלים, דפוס חורב, תשי"ב, 33 דף, 4°.

158 כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב. קונטרס עמוד החסד; לקט אמרים... והנהגות קדושות במדת החסד של... רבי ישראל מאיר הכהן, בעל "התפץ חיים". נערך ע"י אברהם הלל בהרב ר' יצחק גולדברג. [פתח תקוה], מנריה, חש"מ, תשי"ד, 24 ע' 8°. אותה המהדורה נכללת בתוך: כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב: ספר אהבת חסד, תשי"ד.

159 כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב. ספר שמירת הלשון... שער... הזכירה... בו נאסף... אגדות חז"ל... שער... התבונה... בו יבואר כמה עצות. שער... התורה, בו יבואר גודל השכר... והוא השלמת הספר תפץ חיים... חלק [א]. ירושלים, דפוס הרשקוביץ, תשי"ד, 85, 37, [1] ע' 8°.

160 ליפקין, חיים יצחק. רבי ישראל מס' לגט (=ישראל בן זאב חלק ליפקין) שיטתו ותורתו. סדר וערך הרב חיים יצחק ליפקין. חלק [א]. תל-אביב, "נצח", (דפוס "הלוים"), תשי"ב-תשי"ד, 100; 125 ע' 8°, פורטרס. (אוצר היהדות, פרקים

145 ארחות צדיקים. ספר ארחות צדיקים, הוא ספר המדות... ירושלים, לוינאפשטיין, (typ. Lewin-Epstein). תשי"ד, 200, [1] ע' 8°. דפוס סטראוטיץ.

146 בחיי בן יוסף' פקודה. ספר חובות הלבבות. מאת בחיי... ברבי יוסף, והעתיקו ללשון הערבית [צ"ל העברית]... רבי יהודה' תבון, ירושלים, לוינאפשטיין, (דפוס לוינאפשטיין), תשי"ד, [2], 349, [2] ע' 8°. נוסף צלום שער דפוס ויניציאה, ש"ה.

147 ברודא, זאב וואלף. ספר הפליט; כולל... דרשות וגאומים ובהם ביאורים חדשים... על דברי חז"ל ועל אדני ההגיון לפי רוח העת... ולקוחים מעולם החיים... חלק א'. ירושלים, דפוס הרשקוביץ, תשי"ג, 138 ע' 8°.

148 הגדה של פסח. עם ציורים נפלאים בצבעים מעשה ידי אמן. (ירושלים, צ. ברפמן), חש"מ, [תשי"ד]. [36] ע' ציורים, 8°.

149 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח מצוירת בתמונות נהדרות ובצבעים... [ישראל], "עקב", חש"מ, [תשי"ד] 21 [צ"ל 28], [4] דף, 8°.

150 הגדה של פסח. הגדה שלמה; סדר הגדה של פסח עם חילופי נוסחאות הערות וציורים וילקוט פירושים. בצרוף מבוא... מאת הרב מנחם מ. כשר. בעריכת שמואל אשכנזי, ירושלים, מכון "תורה שלמה", (דפוס ליפשיץ ודפוס "המסורה"), תשס"ו, 199, 224 ע' פקסימילים, 8°.

המהדור השתמש לשם חילופי נוסחאות בהרבה כת"י מגוני קמברידג', אוקספורד, בודאפט, פילדלפיה, ברלין, המבורג ועוד.

151 הגדה של פסח עם מדור מיוחד לילדים... ערוך על ידי ש"ס [=שלמה סקולסקי]. תכן, עטר וציר צ. לכני. תל-אביב, "יבנה", (דפוס לוריא ואביבה), תשס"ו, 55, [1] ע' 4°.

152 הגדה של פסח עם 36 ציורים מאת זאב רבן... תל-אביב, "סיני", (דפוס בלאס, תשס"ו), 57, [3] ע' תיים, 8°.

153 הגדה של פסח (עם תשע תמונות בצבעים ותיי נגינה) Die Pessach Hag g a d a . deutsch

מורחבת. חוברת א, ג, ד. ירושלים, (דפוס "אחוד"), תשי"ב. מפות, תוים, תמונות. 8°.

התכן : חוברת [א] : אורות ; חומר לתוכנה (ערך והתקין לדפוס יצחק מן). 64 ע'—ג : אילנות ; חומר לט"ו בשבט. 64 ע'—ד : חזון ועצמאות ; חומר ליום העצמאות. (ערכו והתקינו לדפוס יצחק מן, ברוך שראל). 80 ע'.

168 רבינו, זאב אריה. ספר טללי אורות ; ממשנתו של הגאון רבי יצחק יעקב ריינס זצ"ל ותולדותיו. תלאביב, "מורשת", בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס לידור), תשט"ו. 164 ע', פורטרט. 8°.

המדרות : מתולדותיו. תורה שבכתב ושבע"פ. הלכה ואגדה. לימוד התורה. חינוך הבנים לתורה. אהביה ומחזיקיה של תורה. ערך התורה. כחה של תורה. מגולת התורה. תכלית התורה. מסירת נפש על התורה.

169 תפלות. סדור. סדור עשרת ציון כולל התפלות לכל ימות השנה... נוסח אשכנז... ירושלים, הוצאת דפוס "אשכול", (תשט"ז). 140, [2] 8 ע'—8°.

הוצאה מיוחדת של המשרד לעניני דת, 8 ע' שב סוף : "תפלות שגונות", לשלום מדינת ישראל. לחג העצמאות ועוד. דפוס סטראטיפי.

170 תפלות. סדור. תכלאל שיבת ציון >נוסח תימן מקורו ; נסדר עפ"י תכלאל עץ חיים שסדר... מהרי"ץ [=יחיא צלח] עם הוספות ועם... שנויי נוסחאות ע"פ נוסחת הרמב"ם... ומהרי" בשירי... ערוך... בידי הרב יוסף קאפח... חלק א"ג. ירו' שלים, "אשכול", (דפוס "אשכול"), תשי"ב. 8°.

התכן : חלק א : חול, שבת וכו' אשמורות. [6] 260, 403 ע'—ב : שלש רגלים ; כולל ס' זבח פסח מאת שלמה צלאח. [18] 206, 156 ע'—ג : ימים נוראים ; נוסח סליחות לר' סעדיה גאון ולכמה ראשונים. [2] 300, 18 ע'.

171 תפלות. סדור. סדור תכלאל "ענף חיים" כמנהג יהודי תימן. כולל תפלות : ימי חול, שבת וראש חודש, חנוכה ופורים... ונספח אליו תוכחת מוסר מההרי"ץ... ומאמרי חז"ל על התפלה. ונלוה לו חבור "ענף עץ חיים"... מאת המחבר והעורך שלום... יחיא יצחק הלוי... ירושלים, בסיוע "מורשת", דפוס סלומון, בשנת שאלו שלום ירושלים, שנה הששית למדינת ישראל (תשי"ג). 11, [1] 226, [2] ע'—8°.

במחשבת היהדות). — חלק ב' בשם : תורת רבי ישראל מסלנט. המתבר הוא נכדו של ר' ישראל מסלנט.

161 מחזור. מחזור שער ציון... נוסח ספר רד. [א"ב : לראש השנה וליום כפור]. ירושלים, צ. ברפמן, (תש"ג, חש"ד). 8°.

דפוס סטראטיפי, פגרי נציות מרובות. אין שער לח"ב.

162 ספר המועדים ; פרשת מועדי ישראל. ערכם, גילוייהם והשפעתם בחיי עם ישראל ובספרותו מימי קדם ועד היום הזה. לוקט וגערך ע"י יוסף טוב לווינסקי. ספר. כרך ו : ימי מועד וזכרון : פורים, ל"ג בעומר, חמשה עשר באב. תלאביב, אגודת יונג שבת ע"י דביר, (דפוס אילון), תשט"ו. XVI, 32, 531 ע', לוחות תמונות, תוים. 8°.

הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 151.

163 "ספרי" (הוצאה). הגדה של פסח. (תלאביב), תש"ג, (תשי"ד). 25 ע', מנוקד. 8°.

לקט לליל הסדר.

164 הפניני, ידעיה בן אברהם הברדשי. ספר בחינות עולם, חברו... כהר"ר ידעיה הפניני בר אברהם הברדשי... עם פירוש מגדנות אלעזר, חבר-תיו... אלעזר בן מהר"ר שלמה זלמן ליסר, גם... פירוש... מקדמוניו... ושמר פלאי... עוד פירושים שונים... מאשר חברו... האחד ר' משה... חביב... ספר כפות תמרים והשני... הר"ר יוסף פראנטיש... מקורות כל מליצות המחבר... בשם המזכיר... ירו' שלים, לוינאפשטיין, (דפוס לוינאפשטיין), תשי"ד. 100 ע'.

8°.

165 פסחוביץ, חיים. ספר דברי תפץ ; דר' שית לשבתות ולמועדים... ירושלים, (דפוס "חורב"), תשי"ד. 573, [3] ע'—8°.

166 קפלן, מאיר בן יהושע. ספר מצות התוכחה, ונלוה אליו... חיבור... מאור התוכחה על הלכות תוכחת שהוצאתי מתוך הספר מצות התוכחה. המחבר : מאיר הכהן קפלן בן... יהושע... ירושלים, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס ורקר ודפוס הרשקוביץ), תשי"א. [10] 98, 22 ע'—2°.

167 הקרן הקיימת לישראל. מועדים וזמנים ; סידרת ילקוטים ואספיתחומר. מהדורה שנייה

וחכמי תורה. מוסדות, תנועות, ארגונים. תורבן ושואה.
נפוצות יהודי בריסק, ערללות. — 648 עמודה.
כרך ג: טרנופול. העורך: [פיליפ] קורג-
גרין. נ.מ. גלבר: תולדות יהודי טרנופול (ע' 21
108). פ. קורגין: תולדות התנועה הציונית בטרנופול
לפני מלחמת-העולם הראשונה (ע' 146-109). ד"ר ישראל
ולדמן (רשימה ביוגרפית). מ. חרטינר: „הציונות
הצעירה“ באוסטריה. ת. גלעד <שמטרלינג>: זכרונות
מתקופת 1914-1919. ש. אנסקי: טרנופול במלחמת העז'
לם הראשונה. ב.צ. פט: משלטון אוסטרי לשלטון אוק-
ראיני. א. ויסגלס: בימי השלטון האוקראיני. מ. גולגר:
זכרונות של חייל יהודי-אוקראיני. צ. פרנס: התנועה
הציונית בשנים 1919-1939. מפלגות ותנועות נוער.
החיים הרתיים: רבני טרנופול. ה. זידמן: היהודים
הזרדים בטרנופול. בתי-כנסיות בטרנופול. מוסדות חיי-
נוף ותרבות. כלכלה וסעד: צ. פרנס: לדמותה הכל-
כלית והסוציאלית של ס. אידישע אפטיילונג: צ. פרנס:
אידי. סאציאלע אינטסטיטוציעס. מ. חרטינר: יזכור. א.
אקס: ס. בעת דער 2. וועלט-מלחמה. זש. מארגאליעס:
מיינע איבערלעבענישן אין טארנאפאלער געטא. ס.
אקס: פון די טיפענישן... — 474 עמודה, [3] ע'. —
עם סיכום ושער נוסף באנגלית: the Jewish diaspora; a memorial library of
countries and communities. Poland series. Tarnopol volume. Ed. by... Ph. Korngrün.
את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 188.

177 בית-הלוי, ישראל דוד. תולדות רבינו
יום טוב ליפמן העלר <הגאון בעל תוספות יום-
טוב>. תלאביב, „נצח“, (דפוס „הלוס“), תשי"ד. 40 ע',
פורטרט. 8°. יצא למלאת 300 שנה לפטירתו.

בגיהה, מ. מרביץ תורה. עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 301.
חיבור זה הנו מחקר על תולדות הרבנות במלכות
הוגרמה המבוסס על ספרות השו"ת. בתואר „מרביץ
תורה“ החלו להתמש בספרד במאה שלפני הגירוש
וכאשר השתקעו המגורשים בערי תורכיה רבתי נפוץ
התואר גם כהן <נהיה הכינוי הקבוע לרבנים שלהן.
„מרביצי התורה“ מילאו את התפקידים של מסיפים
ודיינים, מורים ופוסקים והם היו גם סמכות עליונה
בכל מה שנעשה בקהילות, כלומר הם נתנו את אישורם
לפעולות הפרנסים ותיקנו תקנות חשובות. בזמן
שמגורשי ספרד התישבו בארצות המזרח נתארגנו כידוע

172 תפלות. סדור. סדור תפלה תפלת ישראל
אל; תפלות לכל השנה. נסח אשכנז. ירושלים, „קרית
ספר“, חש"מ, [תשי"ג]. 142 ע'. 8°.

173 תפלות. סדור. סדר תפלת ישראל:
כולל בתוכו כל התפלות והבקשות... תלאביב, „סיני“,
(דפוס בלאס, 1954). [2], 468, [4] ע', 9:7. מנהג פולין.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור „קבצים“ ולהלן במדור
„ציונות וכו“.

174 אבדי, אהרן. את מול. תלאביב, כתבים,
(דפוס פירסט, תשי"ג). 68 ע', תמונות. 4°.
תיאור כיוגרפי מימי מתנות הרכיז ומן התקופה
אחרי מלחמת העולם השנייה בתוגרית.

175 אליאב, מרדכי. מימים ימימה; ציר
נים לשיחה ולמסיבה. ירושלים, המדור הרתי, המחלקה
לענייני הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית, (דפוס
גירוסלם פוסט), תשס"ו. 175 ע', תמונות. 8°.
= למדריך / ספרייה למדריכי תנועת הרתי, יג.
למעלה מ-250 נושאים רוכזו בקונטרס זה, ערוכים
סדירים לפי הלוח העברי, כולל ביבליוגרפיה לכל
מאורע ומאורע.

176 אנציקלופדיה של גלויות; ספרי זכרון
לארצות הגולה ועדותיה. סידרת פולין. (ב, ג). ירו'
שלים — תלאביב, חברת אנציקלופדיה של גלויות,
(דפוס „ספר“, תשס"ו). תמונות. 4°.

כרך ב: בריסק דליטא. העורך: אליעזר
שטיינמן. בריסק-דליטא לדורותיה: ש. אדלברג:
תולדות יהודי בריסק. ת. ברלס: בריסק ביועדי האר-
צות. ק. ליכטנשטיין: יהודי בריסק במאות הטיז
והיז. א.ל. פינשטיין: עיר ההרס. מ. קפלן: יהודי
בריסק במאה הי"ט. א. לוצקי: השלטון העצמי וה-
קהילה. מ.ש. גשורי: פולמוס ונגינה. נ. סוקולוב: השר-
פה הגדולה בשנת תרס"א. נ. סלושץ: בימי פורענות.
נ. חייניץ: בריסק בראי העתונות. רבני בריסק האחר-
ונים. רשימת ספרים של גדולי בריסק (עמודות 153-
156). זכרון בספר (פרקי עבר, טיפוסים ודמויות ועוד).
אישים: סופרים ואנשי מדע. ספרים יוצאי בריסק.
עסקיניציבור. אישים מראשי הציבור בבריסק. דינים

בערים הגדולות קהילות ("קהלים") של יהודים יוצאי ארצות ומרוביניציות שונות שהתקיימו זו בצד זו ומרביצי התורה היו הרבנים של קהילות אלה. לאחר שמונו בערים אלה "רבנים כוללים" לכל הקהילות צומצמו הסמכויות של מרביצי התורה בדרכים שונות, כגון שמרביצי התורה נהיו חברי בית דין שלפניו התדיינו כל בני העיר או שהרב הכולל לקח לידי ענינים שהיו מלפנים בידי מרביצי התורה. מחלוקות בין מרביצי התורה ובין חברי קהילותיהם וביחוד מחלוקות שפרצו לרגל הבחירות של מרביצי התורה הביאו לעתים לפילוגים וליסוד קהילות חדשות. מר בניהו אסף את החומר הנוגע לכל הענינים האלה, כגון שו"ת בהן מדובר על בחירת מרביצי התורה, משכורותיהם ותקופות המינוי שלהם, תפקידיהם בתור דיינים, היחסים ביניהם ובין הפרנסים וכיו"ב.

ביאורו של מר בניהו בספרות השו"ת של רבני תורכיה ראוייה לשבח ומי שמעיין בחיבור שלפנינו נוכח לדעת שהמחבר השקיע בו עמל רב. הוא לקט בחריצות את החומר מקבצי שו"ת רבים ועבר על אלפי פסקים על מנת לאסוף מה ששייך לנושא שלו. אולם דרך כתיבתו אינה משביעה את רצון החוקר החדש. בפסקים ששימשו לו כחומר מדובר על מעשים בקהילות בארצות שונות ומרוחקות, מעאנה שבארץ בבל ועד ואלונה שבאלבניה. חלק ניכר מפסקים אלה נן במתרחש בקהילות של יהודי איטליה שבארץ יון. תפקיד המחבר היה לבדוק אם היו הבדלים בין הסדרים שהיו נהוגים בקהילות השונות, ואם לא מצא כאלה היה עליו לומר זאת בפה מלא, שהרי הפרדת התחומים היא אחת הדרישות העיקריות שיש לדרוש מן החוקר המודרני. תפקיד החוקר הוא להבליט טיפוסים ולגבש אותם מתוך החומר הגלמי שלפניו. חוסר ההגדרה הזמנית בולט בחיבורו של מר בניהו עוד יותר. החומר שלו נוקט המחבר לקוח מספרי שו"ת של שלש מאות שנה וברי שבתקופה ארוכה זו חלו שינויים מסוימים. המחבר של מוגרפה כזו צריך לסמן את קוי ההתפתחות האופייניים ולכן זכר בחיבור שלפנינו, ולא די בכך. יש לחשוף את הגורמים שהביאו לידי השינויים, גורמים גלויים וגורמים סמויים מן העין. הרי בתקופה הארוכה שעליה משתרעת היריעה של החיבור ארעו שינויים בהרכב החברתי-כלכלי של קהילות תורכיה ודאי ששינויים אלה השפיעו על צורות הארגון שלהן. על כן איננו יכולים להסתפק בציטטות ארוכות מפסקי הרבנים,

אלא יש לחדור לעומק ולהראות את הקשר בין ה"תקנות" וה"הסכמות" ובין ההוי החברתי. המניעים לקביעת סדרי הקהילות היו שונים משונים. כמובן פעלה השפעת המסורת של הארצות מהן באו חברי הקהילות. המתבר מדבר באריכות על דרך הבחירה של מרביצי התורה, אך לשוא נחפש בחיבורו תשובה לשאלה המענינת אם אמנם הביאו מגורשי ספרד למולדתם החדשה דרכי בחירה דמוקרטיות יותר או לאו. גם בפרקים אחרים היה על המחבר להראות אלו סדרים היו נחלת הרומאניזטים ומה הביאו המגורשים. אולם המגרעת העיקרית שבחיבורו של מר בניהו הוא העדר כל השואה של מעמד הרבנות בארצות תורכיה לתולדות הרבנות בגלויות אחרות. מדוע לא השווה המחבר הנכבד את סדרי הרבנות בתורכיה לסדרי הרבנות שבמזרח ובמרכז אירופה, עליהם יש למצוא חומר כה רב בפסקים וגם במחקר שפרסם הרב אסף, מורו ורבו של המחבר, על נושא זה ב"רשומות" כרך ב' ? המחבר כותב על הנושא שלו כאילו היה סוגיה בפני עצמה. האם בכלל אפשר לכתוב על נושא כלשהו מתולדות הציויליזציה ולהעריך אותו הערכה אמיתית מבלי לערוך השוואה עם תופעות דומות בתחומים אחרים? הלא ההשוואה היא יסוד היסודות במדע המודרני וכל מחקר במדעי הרוח שיצא מתחת ידי חוקר מודרני מן הדין שיהא מושתת עליה.

משום שעבודת המחבר כולה אינה מושתתת על שיטה מדעית בריאה מתבלטים בה ליקוים בפרטים שונים. היינו רוצים לדעת, למשל, אלו דרישות דרשו בתורכיה מן המועמד למשרת רב במה שנוגע לידיעותיו. פרט אחר: לידיעות על המשכורות שנקבעו לרבני תורכיה, כפי שמר בניהו מעתיק אותן מקבצי השו"ת, אין ערך רב כל עוד אין אומרים לנו מה היה השווי הריאלי של הסכומים הנזכרים שם. לשם בירור שאלה זו היה כמובן צורך לחסות בספרות על קורות תורכיה בזמן ההוא. אך זה מן הראוי שיעשה עוקר הרוצה להוציא מידיו מחקר מתוקן כל צרכו.

דברי בקורת אלה נוגעים לחיבורו של מר בניהו ולחיבורים מסוגו, שהרי המדובר באסכולה ההולכת ומתרחבת בבית ספרותנו, למגינת לבנו. זאת סכנה חמורה למדעי היהדות ועל כן יש להתריע עליה.

א. א. ש. תור

178 ברטלסן, אגה. אוקטובר 43. (עברית):

(תחלה בהפעל הצעיר" שנת ט"ז); מידה שאינה מידה; לדרכי הערכת העבר (תחלה ב"תאריך", גל' מערב ר"ה תרצ"ב). בסוף הספר שלשה מפתחות: מפתח שמות, מקורות וספרות (ע' 366-377); מפתח מקומות; מפתח עניינים ותוכן מפרט (ע' 382-384).

182 **הנדל, מיכאל** [Michael Händel]. מקורות ללמוד ההיסטוריה הישראלית והכללית. מלוט, ערוך ומבואר בידי מיכאל הנדל. כרך ה: דברי ימי ישראל ותולדות העמים בשנות 1848--1914. תל-אביב, י. ציציק: (ירושלים, דפוס "המערב"), תשי"ד, 287, [1] ע' 8°. את הקדום עיין ק.ס. ל' ע' 12.

183 **"יד ושם"**. יד ושם: תפקידים, ארגון, פעולות. ירושלים, (דפוס י. שר), תשט"ה, 15, [1] ע' תמונה. 8°. בראש המעטפת: רשות הזכרון לשואה ולגבורה ירושלים.

184 **יוסף בן מתתיהו פלויוס**. קדמוניות היהודים. תרגום מיוונית וצירף מבוא הערות וביאורים, מפות ותמונות אברהם שליט. (מהדורה שניה). כרך א"ב. ירושלים—תל-אביב, מוסד ביאליק ע"י מסדה: (רמת-גן, דפוס מסדה, 1955). 8°. שם הספר בלטינית: Flavius Josephus: Antiquitates iudaicae.

התכן: כרך א: מבוא. ספר א"י. LXXII, 221 ע' מפתח. — כרך ב: ספר ז'י. הערות. [5], [223]—[370], [1] 163 ע' — מהדורה א' של החרגום עיין ק.ס. שנה כ"א ע' 151, שם גם תכן המבוא.

185 **יוסף, ל' רבי יהונתן איבשיץ**: חייו ופעולותיו. תל-אביב, "נצח", (דפוס "יהלום"), תשי"ד, 235, [1] ע' 8°.

186 **ירחי, ש. שרה שנירר**, תולדותיה ומפעל חייה. תל-אביב, "נצח" (דפוס בלון), (תשי"ד), 31, [1] ע' פורטרט. 8°.

187 **כהנא קלמן**, האי"ש וחזונו: ציור גים. ירושלים, (דפוס יהודה), תשט"ה, 74, [1] ע' פורטרט. 8°. על הרב א. י. קרליץ בעל "חזון איש".

188 **ליברמן, חיים**. נצרותו של שלום אש; תגובה על כתביו המיסיונריים. מהדורה עברית,

יוסף עיואל). תל-אביב, מ. נימן, (דפוס י. שלום), תשט"ה, 153, [1] ע' מפתח. 8°.

על הצלת יהודי דנמרק מידי הנאצים. המחבר, סופר ותגובה דעות, ואשתו היו ממייסדי המחלוקת בימי הכיבוש, ובסכנת נפשות הצילו יהודי דנמרק מהשמדה. — עם מבוא מאת הדסופט, ראש ממשלת דנמרק, הקדמה מאת י. מרגוליוסקי ורשימה על המחבר מאת ל. ברושטיין. הספר באנגלית עיין ק.ס. שנה ל' ע' 367.

179 **גוטמן, יהושע** [Jehoschua Gutmann]. תולדות ישראל, תקופת הבית השני: קובץ הרצאות. ירושלים, הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, תשי"ד, [2], 102 ע' 8°. במכונת הכפלה; המעטפת בדפוס.

180 **גרנטשטיין, יחיאל**. יהודי ביער [בין הפרטיונים הרוסים]. (תרגום ל' גינתון). תל-אביב, מור, ש"ה, (דפוס "תרבות"), תשט"ה, 187 ע' תמונות. 8°. בראש השער: יחיאל גרנטשטיין. — את המקור היודי עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 350, שם גם ציון.

181 **דינור, בן-ציון** [Benzion Dinur]. במסגרת הדורות: מחקרים ועיונים בראשיתם של הזמנים החדשים בתולדות ישראל. מאת בן-ציון דינור [=דינבורג]. ירושלים, מוסד ביאליק, (הדפוס הממשלתי, תשט"ו), 383, [1] ע' 8°.

"המחקרים שבכרך זה הרצאתם בעליפה קדמה להרצאתם בכתב, ובעיקר השמעתים באוני תלמידי האוניברסיטה. ומטעם זה סידרתי אותם לפי העניינים, ולא לפי סדר כרונולוגי... בספר זה שבתי וערכתי את המחקרים, ולא שיניתי בהם אלא דברים מועטים... אף הוספתי עליהם פה ושם מה שנתחדש לי ולאחרים לאחר שפרסמתי את דברי לראשונה" (מההקדמה). —

התכן: במסגרת הדורות (פורסם תחלה ב"ספר הציונות כ"א"). הזמנים החדשים בתולדות ישראל, אבחנתם, מהותם וזמנאותם (תחלה ב"ציון" י"ג, תש"ח-תש"ט). היסודות האידיאולוגיים של העליות בשנות ת"ק-ת"ר (תחלה ב"ציון" שנה ב', תרצ"ו). ראשיתה של החסידות וישיבותיה הסיצילאיים והמשיחיים (תחלה ב"ציון" שנה ח"י, תשי"ג-תשי"ה). שאלת הגאולה ודרכיה בימי ראשית ההשכלה ופולמים האמנציפציה הראשונה (תחלה ב"ספר הציונות" כ"א, עיין ק.ס. שנה ט"ז ע' 175, 176, שם גם ציון על המחקר הזה). ווסית: "ליקוטים"

„חיותם של גדולי התורה מן המלכים עד החנוך אישׁ. הספר נועד במיוחד בשביל תדור הצעיר בארצנו.

193 פרסקי, נ.; ברוך אביב, דורות מס-רים; מקורות ופרקי ספרות מובחרים לתולדות ישראל והעמים מימי בראשית ועד ימינו, ערוכים בידי נ. פרסקי — ב. אביב. [א] (ישראל ועמי הקדם; מימים קדומים עד תקופת התנאים). תל-אביב, „יבנה“, (דפוס „גוטנברג“, תשט״ו). 412 ע׳, תמונית. 8°.

194 צובנר, יצחק דוד. ספר לפיד אש; תולדות וקורות... מן אברהם שאג צובנר אבוק״ק קויברסדורף במדינת איגריין... נערך ונלקט ע״י נכדו... יצחק דוד צובנר. ירושלים, צ. מאשקא וייטש, חש״מ, תשי״ד. [8], 42 ע׳, פורטרטים. 8°.

195 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. בימ בית שני; מחקרים בהיסטוריה של הבית השני... (הוצאה שלישית, מורחבת ומתוקנת מעיקרה). ירושלים, „מדע“, (דפוס „טורים“), 1954. 308 ע׳, 8°. (כתבי יוסף קלוזנר).

התכן: יהודה הרומי והיחסים המדיניים והתרבותיים ביניהן. החיים הכלכליים בישראל בימי בית שני. הספר דות היפה העברית בימי החשמונאים. האמנות היהודית בימי החשמונאים. מוצאה של לשון המשנה. מחברו של ספר-קהלת. האוכלוסיה בא״י בימי הבית השני רפנה — אחת מ„עשר הערים“. העיר ערב והעיר גברה בגליל. המגילות הגנוזות ומלחמות היהודים ביומיים. מונח בנאות בעברית — מהר׳ א״י ברלין, „עיינות“, תרפ״ג. מהר׳ ב׳ בשם: הבית השני בגדולתו, עיין ק. ס. שנה ז׳ ע׳ 339. המחקר הראשון שבספר וכן מחקרים ז״י לא היו במהדורה הקודמת.

196 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. דרכי לקראת התחיה והגאולה. (הוצאה שניה מורחבת ומתוקנת). חלק א״ב. תל-אביב, „מסדה“, (רמת-גן, דפוס מסדה), 1955. 246, [2]; 293, [3] ע׳, פורטרטים. 8°. (כתבי יוסף קלוזנר).

מהדורה א׳ עיין ק. ס. שנה כ״ג ע׳ 98. במהדורה זו נתוספו הפרקים ל״ח-מ״ו. ובהם ניתארו המאורעות והמעשים החשובים ביותר לישראל במשך שנות תש״ד — תש״ז, שרק הדורות הבאים יהיו מוכשרים להעריך את כל גודל חשיבותן ההיסטורית (מההקדמה). בסוף פרק

ערך, קידם והעיר צבי תרכבי. (תרגום מאידש ומאנגלית דוד יוסיפון. הדפס שני). תל-אביב, „נצח“, (דפוס גוטנברג, <1954> 5715), 240 ע׳, 8°. את המקור: Ch. Lieberman: The Christianity of Sholem Asch, עיין ק. ס. שנה ל׳ ע׳ 369.

189 מימון, יהודה ליב [Jehuda Laib Maion]. מדי תודש בחודשו; פרקי זכרונות לחדשי ישראל. מאת הרב יהודה ליב הכהן מימון. מחזור א. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס ווייס), תשט״ו. 295 ע׳, 8°. = כתבי הרב י. ל. הכהן מימון, ז. — דפוס תחלה בהמשכים ב„סיני“.

190 סנש, חנה. חנה סנש; חיי, שליחותה ומותה. מהדורה ששית מורחבת. (הביא לבית-הדפוס מנשה ברסלבסקי). [תל-אביב], הקבוץ המאוחד, (דפוס „ספר“, תשט״ו — (1954), 218, [1] ע׳, תמונית, פקסי מיל. 8°.

מכל מבחר הדברים שנמצאו בעזבונית ורשימות חבר רים על שליחותה ומותה. מהדורה א׳ עיין ק. ס. שנה כ״ה ע׳ 23, שם גם תאור. מהר׳ ד׳ שם שנה כ״ז ע׳ 14.

191 פנקס קרמניץ; (ספר זכרון. העורך: אב׳ רחם) [שנאול] ש״י. [א.ב.]. (תל-אביב, ארגון עולי קרמניץ בישראל, דפוס „אחרות“, תשי״ד). 453 ע׳, תמונית, מפות, פקסימילים. 8°. טייל ב׳ (ע׳ 273 ואילך) ביוזית.

„הספר יוצא ביום השנה ה״ב להשמדת קהלת קרמניץ א׳ באלול תשי״ד... בימים שבין א׳ ל׳ אלול תש״ב הובלו לטבח קרוב ל-14,000 מיהודי הצ״ר, ושרדו 14 נפש בלבד... אחריהם מן המאמרים נרשמו מפי המספרים ע״י חברי המערכת. חלק מן התומר תורגמו. הצבנו יד ושם גם לנפטרים בדרך של פרסום דברים מתוך העתון „קרעמעניצער שטימע“, אשר מתוכו דלינו פרקי-עבר חשובים... ליקוט התומר, רובו יש מאין, נעשה לפי תכנית ערוכה מראש. היקשנו שהספר ישקף את חיי הצ״ר בכל היקפם ואת כל גוני הקשת של דמותה הצבורית, הסוציאלית והרוחנית. (מההקדמה).

192 פונקל, איסר. יחידים סגולה; תולדותיהם והליכותיהם של מ״ז מגדולי ישראל, תר״ם — תשט״ו. תל-אביב, „אליף“ [= ארגון לומדי ישיבות פו-לין]. (דפוס אלישע), תשט״ו. 275, [1] ע׳, תמונית. 8°.

א.ב. תל-אביב, "נצח" בהשתתפות ארגון מורות בית יעקב, נשי ובנות אגו"י [=אגודת ישראל] בא"י, (דפוס "הלוים"), תשט"ו, 179; 142 ע', פורטרט. 8°.

התכן: חלק א': הקדמת המו"ל. הערכות מאת י. רוזנהיים, א. חלק, ש. דויטשנדר, י.ל. אורליאן, א.נ. פרידנון, א.ז. פרידמן. מתולדותיה: דפים מחיה. מתוך היומן. "בית יעקב" ובנות אגודת ישראל. שבת ימועד. פרשיות מן התורה. מאמרייהדות שונים. — חלק ב': חי שרה (פרקים מחיה). תלמידות מספרות (אמרות ימעשים). מכתבים לילדי ישראל. סיפורים.

202 שנפלד, משה; יחזקאל רוטנברג. מק-טוביץ עד ירושלים: אגודת ישראל בתמונות ומסמכים. תל-אביב, "נצח", (דפוס "קדמה"), תשי"ד. 109 ע', פורטרט. 8°. אלבום לתולדות אגודת ישראל.

203 שנפלד, שבת. תקופות ואישים. מאת שבת שינפלד. תל-אביב, "נצח", (דפוס הפועל המזרחי), תשי"ב. 168 ע', פורטרט. 8°. התכן: אישים: האדמו"ר מצ'רסקיב, ר' ח"צ גרוד-זנסקי, י.ל. צירלסון ועוד 11 רשימות. משלי החפץ חיים. — תקופות (ימים גוראים, ג' רגלים, חנוכה, פורים, תשעה באב, שבת שירה, פרשת זכור).

204 ששון, דוד סלימן [David Solomon Sas-soon]. מסע בבל, בצירוף עניינים לתולדות הקה-לה היהודית בבגדאד מאת רבי דוד סלימן ששון ז"ל. ערך, כתב את תולדות המחבר, הקדים מבוא והוסיף הערות מאיר בניהו. ירושלים, (דפוס "עזריאל"), תשט"ו. 312 ע', לוחות-תמונות. 8°.

"במשך ימי עבודתי בספרית ששון (בשנת תש"ט) עקבתי אחרי פעולתיו הספרותיות של המחבר המנוח... ע"י כך נתאפשרה כתיבת הביוגרפיה שלו." (מה' הקדמה). — התכן: מבוא (ע' 98'11); ר' דוד ששון, פירסומיו, רשימה ביבליוגרפית (ע' 38'28). מסעות של יהודים לבבל. בתי הכנסת בבגדאד. שמות ובינוני המשי-פחות לבבל. רשימת המשפחות. — מסע בבל. סדרי הקהלה בבגדאד. סדרי התפילה של יהודי בגדאד. מנהגים ואמנות. פתגמים ימשלים. נספחים.

205 גערשטנאקארן, יצחק [Yizhak Gersten-korn]. חזון איש (ר' אברהם ישעיה קרליץ]

הסיכים (ע' 277'278) מספר המחבר על תכניתיו המד-עיות לעתיד הקרוב. — באלול תשי"ד מלאו למחבר 80 שנה, ואז נגשו להוצאת מכתביו בששה עשר כרך.

197 רסל, אדוארד פרדריק לנגלי. פרגול צלב הקרס: היסטוריה קצרה של פשעי-המלחמה הנאציים. מאת לורד ראסל אוף ליברפול, עם ששה-עשר עמודים של תמונות. מאנגלית אורי רפ. מרחביה, הק' בוך הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1954). 249, [1] ע'. 8°. (ספרית פועלים / מדע לכל). את המקור: Lord Russell of Liverpool: The scourge of the swastika, עין ק.ס. שנה ל' ע' 370. שם גם ציון.

198 רקובסקי, פועה. לא נכונותי: ספר זכרונות. תרגם מכתביו: דוד קלעי. תל-אביב, נ. טבר-סקי, (דפוס "ספר"), תשי"ב (1951). 200 ע', תמונות. 8°. המחברת, מתרגמת ועסקנית ציונית בפולין, היתה פעילה מאד בהגון ובמלחמה לשיווי זכויות של נשים. עוד בשנת 1889 יסדה בלומז'ה (פולין) בית ספר עם למוד עברית ואח"כ ב"1891 בי"ס תיכון דאימי בורשה. השתקעה בארץ בתרצה. המחברת מספרת בזכרונותיה (שמגיעים עד שנת 1935) על פעולותיה בגולה ועל מלחמתה לשחרור האשה ועל בקורה בס.ס.ר. בשנת 1928.

199 שילדקרויט, ישראל. על חורבות ב-ס-רביה: <זכרונות>... מאידש: א[ליה] מיטס. תל-אביב, (דפוס "איפק"), תשי"ד. 250, [1] ע', מפה, פק' סימלים. תמונות. 8°.

התכן: אקרמן, עיר מכירת (ע' 169'17), בין השאר פרקים מיוחדים על הסיפר יעקב שמואל הלוי טראכטמן ועל פרעות 1905 (וההגנה). — בסער, 1940-1946. — דמיות טרגיות <קדושי בסרביה>. 12 פרקים על עסקנים צהר-ריים וציונים חשיבים. — רומנובקה, עמיה יהודית.

200 שינברגר, יוסף [Joseph Scheinberger]. ספר עמידאש: תולדות חיי ופעליו של רבינו... משה יהושע יהודה ליב דיסקין... מאת יוסף שינברגר. ירושלים, (דפוס "המסירה"), תשי"ד. [12]. 231 ע', פורטרט. 8°.

201 שניר, שרה. אם בישראל: כתבי שרה שניר, תולדות חיה, מאמרים ספורים ומחזות. חלק

י"א חשון תרל"ט — ס"ו חשון תשי"ד. לזיין ירושה פיר בני-ברק. מאת יצחק גרשטנקורן... (תל-אביב, דפוס ד. גוטמן), תשי"ד. 31, [1] ע' 8.

206 יזכור-בוך קארייו. ספר יזכור בצבת וזכרון לעיירתנו קריב. home-town Kurów. רעדאקטאר: משה גראסמאן. תל-אביב, אירגון יוצאי קורב אין ישראל, (דפוס „הפועל הצעיר“, תש"ו. 64, 1152 עמודה, מפי, פקסימילים, תמונות. 4. הקדמות בעברית ובאנגלית. גם לכמה מאמרים ורשימות נתוספה תמצית בעברית ובאנגלית. בעיירה קורב בפלך לובלין יסבו בשנת 1897 2107 יהודים מהאוכלוסיה הכללית של 3980 איש. 2800 יהודי קורב הושמדו בשנות השואה. — המדורות: הקדמת העורך. יזכור, אונזער בית הקברות. רשימה פון די הרוגים-קדושים בני קארייו (ע' 52-17)... אינזערע קהלשע אינסטיטוציעס. קולטור-געזעלשאפט, פארטייען, פראפעסיאנאלע פארטייען, בת-תפלות און חוילטאט-חברות אין די בונקערס, היילן, שטאלן, פעלדער און העלדער (סעפטעמבער 1939 — מאי 1945). זכרונות. זכרונות פון עונזער שטעטל. טיפן, געשטאלטען, שטיי-גער, געשענענישן. — נעקראלאגן. לאנדסמאנשאפטן.

צינונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל

ראה גם לעיל במדור „קבצים“ ובמדור „היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות“.

207 אבידוב, יני. נתיבים נעלמים; עם התעפלה במחתרת, במדבר ובים. תל אביב, עם עובד, (דפוס „אופק“), תש"ו. 216 ע', פקסימיל, תמונות. 8. בראש השער: יאני אבידוב. המחבר השתתף כמפעל ההעפלה.

208 אונא, משה [M. Unna]. כשבי-ל-המחשבה והמעשה; קובץ מאמרים. תל-אביב, „מורשת“; [ירושלים], (דפוס העברי י. ורקר), תש"ו. 272 ע', 8.

התכן: ביהודים; מגמת החנוך וההשכלה היהודית. מוסר לאור המציאות. חנוך למלחמה. על ההבנה בין בני אדם. קום ועשה או שב ואל תעשה. מדיניות ומוסר. — לשאלות הקבוצה הותית (10 מאמרים), הפועל המדיני (6 מאמרים), שאלות חנוך (5 מאמרים), במערכות המדינה (10 מאמרים ונאומים בכנסת).

209 אחד הקבוצות והקבוצים. הגותות והצעות כבעיות החברה הקבוצית. (תל-אביב, ההסדרות הכלליות של העובדים העברים בארץ-ישראל, איחוד הקבוצות והקבוצים, (דפוס החברה המאוחדת להדפסה בישראל), תשי"ד. 44 ע', 8.

התכן: השיתוף בצריכה וביצירה. מוסדות הקבוצה. הצעת תקנות לקליטת חברים בקבוצה. הצעת תקנון לאמנים וסופרים בקבוצה. להסדרת הלימודים האקדמיים.

210 איג, א[לכסנדר]; מ[יכאל] זהרי; [נעמי] פינברון (A. Eig; M. Zohary; N. Fainbrun). מגדיר לצמחי ארץ-ישראל. מהדורה ב' מתוקנת ומורחבת ע"י מ. זהרי. נ. פינברון בעזרת עוזב נה המדעי של א. איג ז"ל. הדפסה שלישית מתוקנת. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י. ל. מגנס, האיניברסיטה העברית ו„העתון לבוטניקה“; (תל אביב, דפוס הארץ, תש"ו — 1954). 16, [3], 513, [3] ע', 8. שער נוסף באנגלית. — מהדורה א' עין ק. ס. שנה ס' ע' 13, 17, שם גם בקורת מאת הד"ר אפרים הראיבני ז"ל. עיין גם ק. ס. שנה כ"ו ע' 11.

211 ארגון אמהות עובדות. 25 שנים א. א. ע. (חיפה, דפוס „אות“), 1954, [24] ע', תמונות. 24:16.

212 ארגון מגדלי ירקות. ההמטרה בגן-הירק. תל-אביב, „ספרית השדה“, (דפוס „הפועל הצעיר“), תשי"ד. 31, [1] ע', טבלאות, תמונות. 8.

213 ארגון מגדלי העופות העברים בישראל. הלול וציודו; אוסף צילומים, תוכניות, שיר-טוטים, בניינים וכלים. נהלל, ארגון מגדלי העופות בישראל; (מרחביה, דפוס השומר הצעיר), תשי"ד. 63 ע', 8. תוספת לחוברת מחצית היובל של „משק העופות“.

214 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion]. שליחות הדור הצעיר. [תל-אביב], „כלומים“, (דפוס החברה המאוחדת להדפסה), 1954, [39, 1] ע', 8. התכן: העליה השניה והנוער כימינו. קריירה אישיות? ליסע העולים והשממה.

215 בן-משה, יהודה. בנתיבי הבריגדה. הקדמה מאת... מרדכי סקלף. תל-אביב, ספרי גדיש, (דפוס ישראל), תש"ו. 244 ע', תמונות. 8.

והאוכלוסיה, על האוכלוסיה הלא־יהודית וכי, תיאר מקיף ויסודי כזה של המשטר העותמאני ניתן, כמדומני, בפעם הראשונה בספר המוקדש ליהודי א"י וזהו חידוש חשוב ומועיל, לא רק בשביל הבנת העבר, הבנת התקופה הנודעת בספר. עם חסול השלטון התורכי לא חסלו סדרי החברה, וכמה ענינים של התקופה המנדטורית ואולי גם של התקופה שלנו מתבחרים לפנינו.

הממשלה התורכית לא הצליחה להסיל את מרותה הגמורה על ארץ ישראל. לעתים לא רחוקות היו פורצות מרידות של מושלים או של שייכים מקומיים והיה הכרח להתפטר אתם. מצב הבטחון היה לקוי. מקצת האוכלוסיה של א"י היתה נודדת (בדווים ואחרים) ומת-חמקת מקבלת מרות המדינה. עול המסים היה קשה והיה משפיע לרעה על החקלאות (היו מקרים רבים של נטישת הקרקעות בגלל זה) ועל התעשייה והמסחר. הממלכה לא הצליחה לקבל את המסים הדרושים ע"י גובים משלה (הם היו שמים חלק ניכר בכיסיהם) ולכן מסרה את גביית המסים בחכירה לחוכרים שונים ומסרה להם סמכויות נרחבות. במדינה היו גם סימנים של משטר פיאוולי. הסולטאן נחשב לבעליהן של אדמות האימפריה והיה מעניק את זכות השימוש באדמות מסוימות נגד תמורה, למשל שירות בצבא. היו קיימים הפקדים שונים: ביניהם הפקדים צבאיים שהיו עובדים בירושה, והפקד זה חייב את מקבלו לשרת בצבא או (אם קבל אחוזה גדולה) להתחייב בלוית מספר מתאים של אנשים מזוינים. היישוב היהודי סבל לא מעט מלקווי המשטר הזה. היו גם הגבלות מיוחדות ליהודים. אסור היה להם להקים בתי־כנסת חדשים; מותר היה לבנות אתם רק במקומות, שהיה שם בית כנסת מלפני הכיבוש. היו גם הגבלות אחרות (למשל איסור מכירת יין). אבל היחס למיעוטים היה לא רע כלל וכלל. "השיטה המדינית של האיסלאם, שלא היה להוט לעשות נפשות לדתו בין היהודים והנוצרים, איפשרה אף לפלגים קטנים מבני עמים וגזעים שונים לשמור על עצמאותם, על תרבותם, ארגונם החברתי ואמונותיהם השונות. כל קבוצה חיה כאן את חייה מבודדת משכנה... אף אם המרחק הפיסי ביניהם היה קטן ביותר" (ע' 34). לא מעט השפיע על מצבו של היישוב היהודי משטר הקאפיטולציות (על משטר זה ותולדותיו ניתן האור יפה בפרק ד', ע' 123-136). הממשלה התורכית היתה מעונינת להדק את קשריה המסוריים עם מדינות אירופה והעניקה לגרמניה המדינות האלה (לפי הסכמים שכרתה עם כמה

"בן־משה מעביר לפני עינינו את חזיונותיו האישיות על רקע המאירעות בעולם בזירת־המלחמה בה לקחה הבריגדה העברית חלק ועל רקע רגשות אלפי בחורים שהתגייסו מא"י". (הקדמת מ. מקלף).

216 בן־צבי, יצחק [Izhak Ben-Zvi]. ארץ־

ישראל ויישובה בימי השלטון העותמאני. ירושלים, מוסד ביאליק; (הקריה, דפוס הממשלה), תשס"ו. 23, 478 ע', תמונות, מפות, פקסימילים. 8°. שער נוסף באנגלית. ביבליוגרפיה: ע' 10-14 (שבתחלת הספר). המחבר העוסק עשרות בשנים במחקר א"י ויישובה היהודי במיוחד ופרסם מאות מאמרים וגם ספרים על נושאים אלה, נותן לנו בספר זה מחקר כולל ומסכם המקיף תקופה של ארבע מאות שנה בדיוק (1517-1917). הספר נכתב במשך עשר שנים (תש"ו-תשס"ו); גם בשבתו על כס נשיאות המדינה המשיך המחבר את מחקרו והביאו לידי גמר. — בין השאר ניצל המחבר גם תעודות מהארכיונים העותמאניים, שאצור בהן חומר סטטיסטי חשוב לנושא ספרו (החומר הזה פורסם ע"י ב. לואיס וא. הר יבחלקו עומד להתפרסם).

המחבר קובע שהשלטון התורכי היה מבחינה יהודית טוב יותר משלטון הממלוכים שקדם לו. אמנם "הממשל" לה העותמאנית לא עידדה ולא כיוונה את העלייה, ואולם היא גם לא הפריעה בעדה. שלושת הסולטאנים הגדולים הראשונים לא התערבו בדבר; העדה היהודית נהנתה משלטון פנימי... וגם בא"י התיישבו היהודים בכל מקום שבחרו. אילו הכיבוש התורכי קדם לגרוש ספרד, היתה א"י קולטת לתוכה חלק גדול של מגורשים אלה. — המחבר אינו מצטמצם בתאור גורלם הפאסיבי של היהודים בא"י אלא מכניס לתוך מסגרת ספרו את ענין הקשר בין התפוצות ובין א"י, "את פעולתו האקטיבית של עם מחסר־מדינה בתחומי מילדתו ההיסטורית", פער לה שהתבטאה בתמיכת היישוב ובעיקר ב"עלייה", שיסודיותו נעוצים בהתעוררות הלאומית והדתית, ובקשר הנפשי של ישראל המפוזר אל מילדתו, שממנה הורחק". העלייות היו גם אז הגירס החשוב ביותר בחיי היישוב ובהתפתחותו עם התגברותן עלה היישוב והתחזק ולהיטך. השער הראשון של הספר והגדול ביותר (ע' 136-137) וחלק של שער ה' (פרקים כ', כ"א) מוקדשים לתאור השלטון העותמאני בארץ. ניתן תאור מפורט של סדרי המדינה ושל מבנה האדמיניסטרציה. מסופר בהם על מערכת המסים, מצב המיעוטים, היחסים בין השלטונות

גרפית או מדינית). כך, הוקם ופעל בחניציה בסוף המאה ה־ט"ז ובהתחלת המאה ה־י"ז (כשגברו ההינדיות והצרות בצפת) מרכז לתרומות בשביל קהילת צפת, וגם נקבע למטרה זו מס שנתי מיוחד על כל יהודי משלם מס לקהילה. — אח"כ באמצע המאה ה־י"ז באו יהודי איטליה לעזרתם של יהודי חברון, ובחירונה ובחניציה הוקמו מרכזים לאיסוף כספים עבורם (ע' 209, 242). בהתחלת המאה ה־י"ח הוקם בקושטא מוסד קבוע בשביל לעזור ליהודי ירושלים בשם "ועד גבירי ופקידי א"י בקושטא" (ע' 267). המקשרים והמעוררים היו שד"רים שונים, ביניהם מגדולי הרבנים ות"ח.

הספר מלא וגדוש עובדות, תעודות, מספרים. מסופר בו על הפרנסות, על היחסים בין השכבות השונות של היישוב (גם על מקרים של נגודים בין שכבות שונות, למשל על המתרחות בין הסוחרים ות"ח שעסקו גם במסחר בנוגע לשחרורם של האחרונים ממסים), על החיים הרוחניים והתרבותיים, על העדות השונות ועל היחסים ביניהן. — המחבר מוכיח שכמעט בכל התקופה העותמאנית (גם מאות שנים לפני ההתיישבות החדשה) היתה קיימת חקלאות יהודית בא"י. המחבר מונה 8 כפרים בעלי יישוב יהודי בגליל במאה ה־ט"ז. ליהודים היו אז אחוזות שדה והם עסקו בחקלאות. באמצע המאה ה־ט"ז היו בגליל י"ב או י"ג יישובים יהודיים, שלשה עירוניים (צפת, טבריה, עכו) ועשרה כפרים (ע' 169). ועיי' גם ע' 188—194). — הספר עשיר בחומר אילוסטריציוני: מפות, פורטרטים, צילומי מקומות וציורים. ענין מיוחד יש בציור (ע' 171) של דוגמת אריג, שהוכן בשביל הסולטאן סולימאן המתוק (1520—1566) וש" שזור בו: "אין אללה מבלעדי אללה ומשה נביא אללה". המחבר מסיק מעצם הזכרתו של משה רבינו (ולא של מוחמד), שבעליהמלאכה היה יהודי אבל מכאי גם את השערותיו של הפרופ. ל.א. מאיר, שהאריג היה מוכן למקום מקודש לפי מסורת האיסלאם (נבי-מזכא?); — לא רק על הערים הגדולות יש למצוא בספר ידיעות בצרף מספרים וספרותולדותיהן, אלא גם על היישובים הקטנים והכפרים הנידחים. המחבר מצא הוכחות לקיומו של יישוב יהודי בעגלון שבעבר הירדן (הר לזה מצא בשו"ת מסוף המאה ה־י"ז, עיי' 249, וגם 189). בהתחלת התקופה, שעליה מדובר בספר, ישבו בא"י כחמשת-ישש אלפים יהודים ובסופה (ערב מלחמת עולם א') כ־100 אלף. מעונינים המספרים על היהודים בירושלים: בשנת 1533 (לפי מסקד): 1200 — 1300 נפש;

ממדינות אירופה) זכויות מיוחדות: הקלות בתשלומי מכס, הזכות להשפט בפני הקונסולים שלהם ועוד. משטר הקאפיטולציות, שהתחיל במאה ה־ט"ז ונתבצר במיוחד במאה ה־י"ט, בוטל רק בהתחלת מלחמת העולם הראשונה. כחם של התסכמים האלה היה יפה לגבי כל נתיני המדינות הזרות לרבות היהודים, ומתיישבים יהודים רבים נהנו מזכויות מיוחדות, שהקנו להם הקאפיטולציות. (אמנם מאידך גיסא נשללו מהם זכויות אחדות, שהיו רק לנתיני מדינות עותמאן). הממשלות הזרות חגגו יפה על נתיניהם היהודים בא"י, גם אלה שבתוך מדינתם הם היו מרכאים את היהודים (רוסיה הצארית). — השליטים בערים "במשורות מדיניות, צבאיות ודתיות" היו לרוב תורכים, עותמאנים או עכדיהם המשוחררים שקבר לו בילדותם את האיסלאם והיו כולם דוברי תורכית והאוכלוסיה המקומית (בא"י) היתה ערבית לפי לשונה. המחבר מדגיש ש"מקומם של דוברי ערבית לא היה מכובד בדרך כלל בקיסרות, אף על פי שלשונם היתה לשון הקודש של האיסלאם" (ע' 39). האוכלוסיה הלא יהודית בא"י היתה ירודה מבחינה תרבותית: "האוכלוסיה המקומית בארץ, המוסלמית והנוצרית כאחת, על מנהיגותה הדתית והרוחנית, עמדה על רמה רוחנית ודתית תרבותית נמוכה מן שבארצות השכנות, מצרים וטורקיה" (ע' 67). ביניהם לא שגשגו המדעים והתרבות, והיישוב היהודי הוא בעצם היחיד שהמשיך ליצור בא"י רץ זו ערכי רוח ותרבות של קיימא" (ע' 63). א"י היתה בימי התורכים מפוררת מבחינה אדמיניסטרטיבית. "אין להבין את אחידותה של הארץ הזאת מבלי להבין את הגורם ההיסטורי המאחד, שראשיתו נעוצה בימי קדם, בימי קיום מדינת ישראל, ואשר המשכו מתגלה בכל הדורות הבאים, הוא הגורם היהודי ופעולתו בתקופה הנדונה" (ע' ס"ז).

העליות היו גם בתקופה העותמאנית גורם בעל חשיבות רבה בשביל היישוב. הספר מתחיל בעלית יהודים מתורכיה (בהתחלת המאה ה־ט"ז) ומסתיים בעליה הראשונה והשניה (בעיקר מרוסיה ומגליציה) בתקופת חבת ציון והצינונות. גודל העליות היה מותנה גם בגורמים שונים שבהדורות התפוצות: מצבם המדיני והכלכלי, תנאי עות משיחיות ועוד. בספר מסופר לא מעט גם על קשרים אחרים (חוץ "מקשרהעליות") בין היישוב והתפוצות. בזמן מצוקה היו פונים מהיישוב בבקשת עזרה ליהדות הגולה, וראשית כל ליהדות תורכיה ויהדות איטליה וקייבוצים קרובים יותר ליישוב מבחינה גאוגרפית.

[תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תשט"ו.
411, [1] ע', טבלאות, תמונות. 8.
"הספר נועד לתלמיד ולמורה, למדריך ולחניכו, לפעיל
בתנועה ולפועל עצמו ולכל קורא שוחר דעת תנועתנו."
(מהמבוא). — התכן: העלויות. ארגוני הפועלים בעליה
הראשונה. העליה השנייה. במלחמת העולם ומוצאה.
העליה השלישית. התקופה בביטוייה — ספרות העבודה.
מקורות (המדור כולל כתמישים תעודות ופרקי-ביטוי.
ע' 386-291). הערות ביבליוגרפיות, ע' 400-387 —
מהדורה א' של הספר עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 142;
המהדורה ההיא גיעדה למורה ולמדריך בלבד.

220 ברר, שלמה. על כנפי נשרים; סיפור
מבצע "מרבד הקסמים" (מאגלית: ר. אלקלעי). תל-
אביב, מסדה; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשט"ו. [3], 194,
[2] ע', לוחות-תמונות. 8.

על עליית יהודי תימן למדינת ישראל. את המקור:
Shlomo Barer: The magic carpet, עיין ק. ס. שנה
ל' ע' 61.

221 גולדמן, אליעזר. ההלכה והמדינה.
חמ"ד, חש"מ, [1954] ע' 47. 8. (פרסומי הקבוץ הדתי).

222 גינסברג, גרשון. האמת והשלום
א הכו; על היסוד לעם ולמדינה בישראל. (ירושלים,
חש"מ, תשי"ד). 16 ע', 8.

"החברת מטפלת בטענות שנשמעות על המשטר
במדינה ויטודי השלטון שלה, מתוך רצון ושאיפה לתקן
את המעוות, ולמלא ולהשלים את החסר". (מהפתיחה).

223 גליק, נלסון. עבר-הירדן המזרחי.
כליית עשרים ושמונה ציורים וחמישה עשר לוחות.
(תרגום מאנגלית... אברהם) יערי... [שמואל] ייבין.
מהדורה שנייה. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס גולד-
ברג), תשי"ד. 189 ע', 8. (ספריה לידעת ארץ-ישראל
של החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה,
בעריכת שמואל ייבין). — את המקור: Nelson Glück
The other side of the Jordan, עיין ק. ס. שנה כ"א
ע' 275. מהד' א' של התרגום עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 127.

224 גלנר, ה. קדום שלומי וטובתו של
הצבור עליידי עזרה עצמית ופעולה שתופית. סקר שהור-
גש לועידה הבינלאומית השביעית לעבודה סוציאלית
(סורונטו, יוני 1947) מטעם משרד הסעד והאגוד האר-

לפי מספר 1553 — 1800 בערך; בסוף המאה ה"ז —
קרוב ל-1200 נפש; ב"1741 — 10,000; ב"1770 קרוב
ל-5000; ב"1839 (לפי חיפוקדו של א. הלוי, מזכירו של
ר"מ מונטיפיורי) 2943 נפש, מהם רק 493 אשכנזים;
ב"1856 — 5700; ב"1864 — 8000 (מתוך 15 אלף של
כל האוכלוסיה); ב"1873 — 10,500 (מתוך 20,500);
ב"1876 — 13,920; ב"1914 — 45,000 (מתוך 100,000
בערך).

המחבר הפסיק את מחקרו על סף תקופת חבת ציון
היינו 40-35 שנה לפני גמר התקופה העותמאנית. נימוקי
שתקופת חבת ציון "שותחת פרק חדש רב ערך בדברי
הימים של עמנו" ולכן "לא הביא דברים ממנה אלא
לשם השלמת התמונה ההיסטורית שבה הוא דן". ההע-
רכה היא נכונה. אבל חושבני שהמחבר היה מיטיב לע-
שות לו היה מצרף פרק מסכם על תקופה זו. הספר
החשוב היה "מרויח" מזה.

בסוף הספר: 3 נספחים: פרק פרק על השומרוני-
ועל הקראים וסדר זמנים (מאורעות כלליים, מאורעות
ביישוב ואישים, ע' 435-453). לוח-מונחים (תורכי-עבריים),
לוח המטבעות ומפתחות (שמות, מקומות וענינים) מק-
לים על השמוש בספר.

למחקר א"י, לספרות ההיסטורית היהודית ולתולדות
הצינונות נתוסף ספר רב ענין. כדאי היה לתרגמו (אולי
באי אלו השמטות) ליודית ולשונות לועזיות (אנגלית,
צרפתית וספרדית).

217 בנק אנגלו-פלשטינה בע"מ. ספר היי-
כל. (תל-אביב), בנק לאומי לישראל, (דפוס הארץ),
[1954], 109, [1] ע', תמונות. 4.

התכן: תולדות 1903 — 1953. העשור האחרון 1943 —
1953. חברי מועצת המנהלים 1903 — 1953. פיתוח החק-
לאות. קידום התעשייה. מימין הבניה. — עריכה אמנו-
תית: ר. אראל, ציורים: ב. אורינו.

218 בקר, אהרן. במערכה על רמת-
החיים; לבעיית המדיניות המקצועית והכלכלית.
[תל-אביב], ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בא"י, המרכז לתרבות ולחינוך, (דפוס דבר), תשט"ו.
102, [9] ע', דיאגרמות, טבלאות. 8.

219 ברטלבסקי, משה. תנועת הפועלים
הארץ-ישראלית: קורות ומקורות. כרך א.

230 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. מרכז לתרבות. אל הכפר. (תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל. מרכז לתרבות ולחינוך, המחלקה להסברה, דפוס "אחוזות"), [תשי"ד]. 10 ע' 8°.

231 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. מרכז לתרבות. סולל ב.ו.ה.; מעשים ומגמות. דיוני הועד הפועל של חברת העובדים. (תל-אביב, דפוס "דבר"), [1954]. 100 ע', תמונות. 8°.

232 הסתדרות הציונים הכלליים בארץ-ישראל. ספריה. מדיניות. 1—4. תל-אביב, המחלקה להסברה. עתונות ותעמולה שליד הסתדרות הציונים הכלליים בישראל, חש"מ, תשי"ד. 8°.

התכן: 1. במערכה על תקציב המדינה 1954/55. 32 ע'—2: הדמוקרטיה הפרלמנטרית בישראל. 31 ע'—3: המדינה והתפוצצה. 32 ע'—4: היוזמה הפרסית בבנין הארץ. א. 55 ע'—כל חוברת מכילה כמה מאמרים מאת מחברים שונים.

233 ההתנדבות. ועד חגיגות ההתנדבות במלחמת העולם השנייה, עשור לכניסת הבריגדה לחיות. (העורכים: ישעיהו קלינוב, צבי שלוח). תל-אביב, "יבנה", (דפוס "הארץ"), [תשט"ז]. 147, [1] ע', פקסימילים, תמונות. 4°.

234 ויל, אסתר. התפתחותה של חיפה. עבודת גמר בגיאוגרפיה כללית, חמ"ד, 1953. [5] 74 דף, טבלאות, מפות, תמונות. 2°. ביבליוגרפיה: ע' 73—74. — במכונת-הכפלה.

235 וילנסקה, אסתר. מה ששוב לפועל טוב לישראל: המאבק להעלאת שכר העובדים ולתעסוקה למובטלים. (תל-אביב, הועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הישראלית, (דפוס "עמל"), 1954. 23 ע' 8°.

236 זהרי, מיכאל [Michael Zohary]. גיאוגרפיה בוסאניקה. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1955. xvi, 589, [1] ע', טבלאות, מפות, תמונות. 8°. (ספרית פועלים/מענית).

צי לשרותים סוציאליים בישראל. ירושלים, משרד הסעד, תשי"ד. 32 ע' 8°. — חוברת ע"ה. גלור יועצת לענייני מחקר במשרד הסעד. — במכונת-הכפלה.

225 גנוסר, ש[לן], עורך. מפת חמא וג'ד לכל פסקי-הדין. שפורסמו בארץ-ישראל ובישראל. מראשית תקופת המנדט ועד ימינו. כרך א"ב. תל-אביב, "חוקים הלכה למעשה", חש"מ, [1955]. 8°.

התכן: כרך א: מודרך ביבליוגרפי. 408, [35]9 ע'—ב: רשימת החוקים. [3] 448 ע'.

226 גרנות, אברהם [Abraham Granot]. תמונת ארצות ישראל ובעולם. תל-אביב, דבר. (דפוס הפועל הצעיר), תשט"ז (1954). 316 ע' 8°.

התכן: הקדמה. א: עיקרים ומשימות: קרקע כמסד מפעלנו. קניין הפרט וקניין הכלל. העיר ומקומה. בהתגבשות חברה. תקינה. — ב: תהליך ההגשמה: ההתפתחות מאז-יום המדינה. תמורות במשטר הקרקעי. של א"י שיטת החכירה בישראל. — ג: תמורות אגראריות: המהפכה באירופה המזרחית. ההתחלות באגן ים-התיכון. הרפורמה האגרארית ביבשת אסיה. המשטר הקרקעי באמריקה הלאסטינית. מדיניות אגרארית בישראל. — הערות (כוללות גם ביבליוגרפיה). ע' 287-303.

227 גרץ, אדן. איכות — חמ"ד, (1953). 31, [1] ע', מפה. 8°.

בדבר: הצעת חוקת יסוד למדינת ישראל, ע' 29-14: ניסוח הצעת תיקת יסוד, שמציע המחבר.

228 דורמן, מנחם. בהתחדש הדרך... (תל-אביב, "למרחב", (דפוס "דבר"), תשט"ז. 112, [1] ע' 8°.

ארבעה פרקים שנכתבו בו-בית עם השימור הצעיר.

229 דשא, מיכאל; יעקב גורן; עורכים. דע את הנגב. ירושלים, קריית-ספר, (דפוס "גורן"), תשט"ז. 208, [1] ע', תמונות, מפות, פקסימיל. 8°.

התכן: ד: בין-גורן: הנגב, עריסת האומה. י: אחרוני: תולדות הנגב. י: גורן: התנחלות בנגב. ג: י: מחצבים ואוצרות. א: נבו <לויס>: מן החי בנגב. ג: הראובני: מצמחי הנגב. א: אילון: המערכה בחזית הדרום (ע' 98-137). מ: הראל: קום התחלף בנגב (ע' 138-173). הבדדים בנגב. רשימת הישובים בנגב. פרקי ספרות.

243 ישראל. חקים. אוסף חוקי ישראל
<מהחוקת המנדט ועד היום> על כל תקנותיו, אוסף
התקנות. בעריכת משה הוכמן... כרך ב: Comp-
pensation-Cultivators. תל-אביב: החברה להוצאת
חוקי ומשפטי ישראל, חש"מ, [1954], [1], 649-1114,
אולא ע' 8°. את הקודם עיי' ק. ט. שנה כ"ט ע' 306.

244 ישראל. חקים. דיני המכס בישראל.
מלוקטים וערוכים בידי ליפא "כ"ץ, אלכסנדר גרוס.
ספר א: פקודת המכס מס' 11 לשנת 1929; פקודת
הסמכויות בענין היבוא, היצוא והמכס <הגנה> מס' 51
לשנת 1939. (תל-אביב, דפוס "ישראל, תשי"ג), א.
86 ע' 8°.

245 ישראל. חקים. החוקה בישראל;
קובץ דינים בעלי תוכן חוקתי ליקט וערך נפתלי א.
הורנשטיין. עם אקדמה מאת יוסף שפרינצק.
תל-אביב, ספריה משפטית: (ירושלים, דפוס טורים),
[1954], xv, 56 ע' 8°. = ספריה משפטית, ספר ה.

246 ישראל. חקים. פקודת מס בולים.
ערך ע"י ברוך בכרך... תל-אביב, "חוקים הלכה
למעשה" (דפוס עזריאל), [תשט"ו], [4], 63, [5] ע',
טבלאות. 8°.

247 ישראל. חקים. קובץ דיני הפרוצ'
דורה האזרחית והפלילית, כולל אמנת האג והתקנות
הישראליות לביצועה. בעריכת אדם מאירי <מאירן>.
תל-אביב, ש. כורסי, (דפוס א. בן-חור), תשט"ו, 83 ע' 8°.

248 ישראל. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
מספר החריש 1952. ערך ע"י [נחום]
שמעוני. חלק א: לוחית על מפעלים, מועסקים
ושכר עבודה. ירושלים, תשט"ו / 1954, 305, [4] ע',
מפה. 4° = סדרת פרסומים מיוחדים, מס. 26. במכירת
הכפלה. עברית ואנגלית, עם שער נוסף באנגלית:
[Israel]. Central Bureau of Statistics.
Census of industry 1952... comp. by N.
Shimoni.

249 ישראל. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
סטטיסטיקה של פעילות בתי המשפט
[1952]. סיכום מאת א. ש. מלך. ירושלים, הלשכה
המרכזית לסטטיסטיקה ולמחקר כלכלי, תשט"ו (1954).

התכן: הקדמה. פיטוגיאוגרפיה: יסודות הפיטוגיאוגר-
גרפיה הפיטוגיאוגרפיה של א"י. — איקולוגיה. פיטר
סוציולוגיה. הצומח של א"י, ע' 464-317. האדם והצומח.
ע' 555-537: ביבליוגרפיה. מצורפות 2 מפות מקופלות.

237 זכאי, דוד. קצרות. מאת דוד זכאי, תל-
אביב, "דבר", (דפוס "דבר"), תשט"ו-552 ע' 8°.
לקט רשימות, שפורסמו בעתונות במשך ארבעים שנה,
רובם הגדול ב"דבר", שהמחבר הוא אחד מעורכיו. ע"י
כל רשימה מסומן התאריך. החומר מסודר לפי הענינים
בו שורים.

238 חבל ימי לישראל. החבל הימי לישראל
ראל בפעולותיו. (תל-אביב, דפוס רובינשטיין,
תש"ד), [8] ע', המינות. 8°.

239 חזיוני מדינה: ילקוט אוטופיות ציוניות, עם
מבוא ל"חזיונות העתיד", מאת פנחן סנדלר. אחרית דבר:
[נצל] קרסל. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס שלומי), תשי"ד,
200 ע', פקסימיל. 8°.

התכן: מ. איילר: חזות העתיד. א. ל. לוינסקי: מסע
לארץ ישראל בשנת ת"ת. י. בכר: אנטיגויות בציון. א.
פרנהוף: שני דמיונות.

240 טנאי, שלמה [Shlomo Tanny]. שלשה
חצנים ואת: מסעות המלחמה בנגב והמאמצים
להחזית אדמתו. תל-אביב, ספרי גדיש בשיתוף עם הר
צאת קרית ספר ירושלים; (ירושלים, דפוס טורים),
תשט"ו, 220 ע', חמימות, מפות. 8°.

241 ירושלים. האוניברסיטה העברית. המחלקה
לגאוגרפיה. בעיות המים בישראל; סדרת
הרצאות שנערכה בשנת תשי"ד. ירושלים, 1955, [1]
97 דף, דיאגרמות. 2°. הרצאות מאת ד. עמית, ב.
רוזנר, י. גיומן, מ. בולדשמידט, י. פסר, מ. רם, ר. הויז,
י. מיכאלי, ב. איזנשטיין, א. וינר. בראש השער: האוני-
ברסיטה העברית בירושלים. המחלקה לגאוגרפיה. —
במכונת הכפלה.

242 ירושלים. הארכיון הציוני המרכזי. האר-
כיון הציוני המרכזי... ירושלים, (דפוס
גירוסלם פוסט), [תשי"ד], 18, [1] ע', פקסימיל. 8°.
ע' 18-17, 14-12: רשימת הארכיונים ואוספי התעודות
השמורים בארכיון הציוני המרכזי.

(נציבות מס הכנסה, דפוס הממשלה), תשי"ד, 7, [1] ע', תמונות. 8°.

255 ישראל. משרד הבטחון. אגף כח האדם. מחלקת הגיוס. תמיכה למשפחתך כיצד? חמ"ד, (דפוס הממשלה, 1954), 15, [1] ע', 8°. בראש השער: חיל בשרות חובה.

256 ישראל. משרד החקלאות. נתוני תב-
נון למשק החקלאי. הקריה, תשט"ו, [1] 7,
138 דף, כולל טבלאות, מפות. 4°. בראש השער:
מדינת ישראל, משרד החקלאות. הסוכנות היהודית
ד"ת לא"י, המחלקה להתישבות, המרכז המשותף
לחקון חקלאי והתישבותי. — במכונת הכפלה.

257 ישראל. משרד העבודה. ניתוח העי-
סוקים. ירושלים, (המדפוס הממשלתי, דפוס
"אחיה"), תשט"ו — 1954, 36 ע', טבלאות. 8°. בראש
השער: מדינת ישראל. משרד העבודה.

258 ישראל. משרד העבודה. מחלקת המדי-
נות. קטלוג מפות. (חלאבי), דפוס מחלקת
המדינות ישראל, 1954, [2] 7 ע', 18'8 דף, 20'19,
[2] ע', מפות. 2°. עם שער, תכנן ומחבר נוספים
באנגלית: [Israel]. Ministry of Labour. Survey of Israel: Catalogue of maps.

259 כץ, ראובן בן שמעון. שער ראובן,
דבר בעתו: ילקוט מאמרים מאת הרב ראובן כ"ץ...
אב"ד... לפתח תקוה... ירושלים, הוצאת הספרים
הארץ-ישראלית, (דפוס איתאח), תשי"ב, 11, 336 ע', 8°.
התכ: צ. הרכבי: אקדמות מלין מאת המביא
לביה"ד. על משמר הארץ (דבר בעתו) מסכת מאמרים
בשאלות ובעיות הזמן. על משמר התורה והיהדות.
על משמר הרבנות. על משמר הצלת האומה. אישים.
המיעדים: שונות.

260 לור <ליטאי>, חיים. מבצר עכו. חל-
אביה, שלה, (דפוס אלישע, תשי"ג), 304 ע', לוחות
פורטרטים ותמונות. 8°.
הספר בא "להזכיר לעם ישראל את מלחמתם היומית
יומית של מאות אסיריו על צלם האדם שבהם, על
האמונה בנצח ישראל... הוא בא לספר על פרשת הגבור
רה שנרקמה בין החומות... לספר כיצד נפרצו החור

31, 66, XXIV ע', טבלאות. 2°. = סדרת פרסומים
מיוחדים, מס' 24. ההקדמה חתומה ע"י ר. בקי. במכונת
הכפלה. עברית ואנגלית, עם שער נוסף באנגלית:
[Israel]. Central Bureau of Statistics and
Economic Research. Judicial Statistics <1951-
1952>. Summary by O. Schmelz.

250 ישראל. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
רמת התזונה בישראל, 1951, מאת שרה בבלי.
ירושלים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ולמחקר כלכלי,
תשי"ג, 30, 45, XXXIII ע', דיאגרמות, טבלאות. 4°.
= סדרת פרסומים מיוחדים, מס' 27. עברית ואנגלית,
עם שער נוסף באנגלית: Israel. Central Bu-
reau of Statistics and Economic Research. Le-
vel of nutrition in Israel 1951, by Sarah
Bavli.

251 ישראל. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
— משרד האוצר. המפקח על הביטוח. עסקי
הביטוח בישראל <1950—1952>. לוחות מאת
י. שפירר. ירושלים, תשי"ד, 19, 152, XIX ע',
2°. = סדרת פרסומים מיוחדים, מס' 22. עם הקדמה
מאת ר. בקי ומבוא מאת ש. בריאר. במכונת הכפלה.
עברית ואנגלית, עם שער נוסף באנגלית: [Israel].
Central Bureau of Statistics and Economic
Research. — Ministry of Finance. Super-
intendent of Insurance. Insurance in Israel
<1950—1952>. Tables comp. by J. Shafir.

252 ישראל. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
— משרד העבודה. סקר כוח האדם. יוני
1954. <סיכומים ארעיים>. ירושלים, תשט"ו <1954>.
30 ע', 2°. = סדרת פרסומים מיוחדים, מס' 25.
במכונת הכפלה. ההקדמה חתומה ע"י ר. בקי.

253 ישראל. משרד האוצר. תקציבי הפי-
תוח לשנות 1953/54—1949/50; נתונים על מימון.
הוצאות וביצוע פעולות. ירושלים, תשי"ד, 212 ע',
טבלאות. 2°. במכונת הכפלה.

254 ישראל. משרד האוצר. נציבות מס הכנסה.
אל תשלם יותר! אגרת למשלם המס. ירושלים.

266 מפלגת פועלי ארץ ישראל [מפא"י].
הפילוג במפ"ם; דברים בכנס צעירים של המפ"ם
לגה בבית ברל (10.11.1954). [תלאביב], מפלגת
פועלי ארץ-ישראל, דפוס החברה המאוחדת להדפסה,
1955, 61, [1] ע' 8°.

267 המשביר המרכזי. ספריה קיאופרטיבית פור
פולרית. חוברת מספר 24 (25). [תלאביב, [תשי"ד], סב
לאות, תמונות. 8°.
התכן: מספר 24: מסעל החסכון באגודות
הצרכנים; הרעיון בהתגשמותו. (דפוס לידור), 71,
[1] ע' — 25: צימרמן, גדעון: מזון והי"י
גיינה בצרכניה. חש"מ. 103 ע'.

268 נאור, בנימין. אל הקבוצה. (תלאביב),
איחוד הקבוצות והקיבוצים, חש"מ, [תשי"ד], 23, [1] ע',
תמונות. 8° ע' 24: ישובי איחוד הקבוצות והקיבוצים.

269 נכון, שלמה א. בנימין זאב תיאור
דור הרצל: חמשים שנה למותו. (מאת ש.א. נכון,
ירושלים, מ. גיומן מטעם הנהלת ההסתדרות הציונית
העולמית: תלאביב, דפוס "תרבות", תשי"ד), [32] ע',
פקסימילים, תמונות. 8°.

270 הנגב; פרקי לימוד וקריאה. (ערך: יצחק
מ.). ירושלים, (הקרן הקימת לישראל ומחלקת הנוער
והחלוק של ההסתדרות הציונית, דפוס "אחווה"), תשט"ו.
269, [2] ע' תמונות. 8°.
המדורות: הטבע והנוף. האדם בנגב. חזון והגשמה.
פרקי קריאה. דרכי הוראה. רשימת צמחים (מלון עבריר
לסיני), ע' 265-268.

271 נדב, צבי. מימי שמירה והגנה.
(תלאביב), "מערכות", (דפוס שלמי, תשט"ו — 1954),
[2], 335, [1] ע', פורטרטים, פקסימיל. 8° (סדרת
"עלילות").

התכן: הקדמה. בימי מרחביה: התנפלות ביאני
שרונה. רעיון גאולת הרם ב"השומר", התנפלות הדמאי
רה בחרה. בימי מלחמת העולם הראשונה. מאורעות
ירושלים, תר"ס. מאורעות תרפ"א. מאורעות תרפ"ט:
הגנת חליטה, חיפה, נספחים.

272 נפתלי, י. י. וולף. הדברת עכברים
וחולדות... ערוך בידי י.מ. מרגלית, תלאביב,

מות האלה במבצע שידידים ואויבים כאחד ציינוהו כמ
עשה שאין לו תקדים בהעזתו". (מהמבוא).

261 ליבנה, אליעזר [Eliezer Livneh]. מב
חנה של עצמאות. תלאביב, "מסדה"; (רמת'גן,
דפוס "מסדה"), תשט"ו. 231 ע', 8°.

"המאמרים המקובצים בספר מקיפים תקופה של שנתים
בערך 1952 / 1954... הקורא המעיין יוכל לבחון אשר
שונה ושופר במשך השנתיים (אין זה הרבה) ואשר נשאר
ביסודו של דבר, ללא שינוי ותקון... נקודת-המוצא,
לכל שנכתב בדפים אלה אינה "ישראלית", אלא יהודית
כללית". (מההקדמה). — התכן: גפתולים חברתיים (8
מאמרים). דרכי כלכלה (11 מאמרים). התנועה הציונית:
מפנה מכריע בעליה והמסקנות ממנו. התנועה הציונית
מה היא עליה? היש צורך בהסתדרות ציונית? פירושה
של ציונות. מה נוכל לצפות מיהדות אמריקה. — הדור
הצעיר (3 מאמרים). תחנות בדרך (6 מאמרים). —
הספר הוא מעין המשך לספרו הקודם של המחבר "בשער
התקופה" (עין ק.ס. שנה כ"ח ע' 306).

262 לשכות העבודה הכלליות לפועלים. חי
קת לשכת העבודה, חוקת התור לעבודה. תל
אביב, מרכז לשכות העבודה הכלליות לפועלים, (הדפוס
הכללי), תשי"ד. [2], 74, [1] ע', טבלאות. 8°.

263 מאירי, אדם. חוק הגנת הדייר
תשי"ד — 1954; תדריך שימושי. מאת א. מאירי
<מאירי>... הקדמה מאת א. פולונסקי. תלאביב,
"חוקים" הלכה למעשה, חש"מ, (הקרן תשי"ד), 47,
[1] ע', טבלאות. 8°.

264 מכון זיבוטנסקי בארץ ישראל. מכון
זיבוטנסקי — זשאבאטינסקי אינסטיטוט. תל
אביב, [תשי"ד]. [1], 8, [1] ע', 8°.
של המכון. — במכונת הכפלה.

265 מגות, יהושע. בויכוח עם דוד בן
גוריון. (תלאביב), המחבר, (דפוס "ספר"), תשי"ג.
[1], 49 ע', 8°.

התכן: י. מנוח: הסבר דבר. עם עין אחד.
ה. בן-גוריון: 4 מכתבים. (תמוזאב תשי"ב, ע' 45-28).
י. מנוח: עבודה עצמית. — המחבר מתנגד בחריפות
לעבודה שכירה בהתישבות העובדת.

280 פרמלי, ג. ו. התאמת הבניה בישראל לתנאי האקלים... (תרגום: י. כצלסון). הקריה, 1954. 10 ע'. 4°. בראש המעטפת: מדינת ישראל. משרד התחבורה, תשרות המטאורולוגי — במכונת הכסלה. "תירגום של הרצאה אשר הושמעה בספטמבר 1953 בבאר-שבע בכינוס המוקדש לבעיות אקלים פנים של בנינים בנגב".

281 פרקי הרצל; חומר עזר למורים ולמדריכים. א: חייו ופעלו. ירושלים, הקרן הקיימת לישראל / המחלקה לחינוך (דפוס "אחזה"), תשס"ו. 46 ע'. תמונות. 8°.

לקוויספרות מתאימה. ביבליוגרפיה: ע' 44-46.

282 צוקרמן, ישעיהו. תנובה במסכת ההתשובות העובדת. חיפה, תנובה; (תל-אביב, דפוס "אחזות"), תשס"ו — 1954. 28, [4] ע'. טבלאות. 8°.

283 צינדלר, ויליאם הנרי; ר. ד. קורנל. גיוון צמחי-נוי, עצים, שיחים ומטפסים. מאת ו. ה. צינדלר... ר. ד. קורנל... עברית מאת ה. לשה. חמ"ד, (דפוס הממשלה, תשי"ד — 1953). 47, [1] ע'. תמונות. 8°. = המדור לפרסום חקלאי, חוברת 40. בראש המעטפת: מדינת ישראל. משרד החקלאות. המחלקה למטעים. המדור לשתלנות וגנות.

284 קלעי, דוד [David Kalay]. כך חגגו ראשונים; חגיגות האחד במאי בארץ 1921—1905. (תל-אביב, מרכז לתרבות ולחינוך, המחלקה להסברה, דפוס "אחזות"), (תשי"ד). 34 ע'. 8°.

285 הקרן הקיימת לישראל. הברון (בנימין) רוסטילד — אבי הישוב — (עבד על-פי ברון בן יהודה). [ירושלים, (הקרן הקיימת לישראל, דפוס טורים, תשי"ד). 22, [2] ע'. 8°. מנוקד.

286 הקרן הקיימת לישראל. הפרופ' צבי שפירא; חייו ופעלו. (עבד על-פי ליב יפה). [ירושלים, (הקרן הקיימת לישראל, דפוס מרכז, תשי"ד). 14, [2] ע'. 8°. מנוקד. פורסם בקשר להעברת עצמותיו לירושלים. את החוברת של ליב יפה על פרוש' שפירא עיין ק.ס. שנה ד' ע' 17.

ספרית "השדה" (דפוס "יפת"), תשי"ד. 29 ע'. טבלאות. תמונות. 8°.

273 סטולה, שמואל; אסף גור, ונג'ית מרבישראל... בעריכת ש. ד. יפה. תל-אביב, "ספרית השדה" (דפוס "גוטנברג"), תשי"ג. [1], 52, [1] ע'. תמונות. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 52.

274 סלנט, אפרים [Efraim Salant]. מדרין לחוק הפלילי. תל-אביב, "חוקים הלכה למעשה", חש"מ, תשס"ו — 1954. 64 ע'. 8°.

275 סלנט, אפרים [Efraim Salant]. מדרין לסדרי הדיון הפלילי. תל-אביב, "חוקים הלכה למעשה" (דפוס י. עוראל), תשס"ו. 45, [2] ע'. 8°.

276 סלנט, אפרים [Efraim Salant]. תוספת לסדרי הדיון הפלילי. ספר א"ב. תל-אביב, "חוקים הלכה למעשה", חש"מ, תשס"ו — 1954. [59] ע'. 8°. את הספר גופו עיין ק.ס. שנה ל' ע' 160.

277 עבר הדני מאה שנות שמירה בישראל. ערוך על-פי מקורות וכתבי שומרים ע"י עברהדני [=אהרן פלדמן]. תל-אביב, י. ציציק (דפוס בן-חור), 1954. 469, [6] ע'. תמונות. 8°. התכן: ממסרת השמירה בישראל (עובדות ותקנות, 1940—1740). הקומה, מערכות ראשונות (תרל"ח—תר"פ). מקורות אבות השמירה. מקורות עם אברהם שפירא. דפי כבוד. משמירה מעורבת לשמירה עברית. בשמירה ובכיבוש. בשנות בפרדסים ובכרמים. שמות שומרים. במאורעות ובמלחמת העולם ב'. הלכות שמירה. ציונים. זכר לראשונים. בקום המדינה. בשורה (שמותיהם של שומרים, שכתביהם וכתובותיהם לא הגיעו לעורך, והם עמדו או עומדים נאמנים על משמרתם). ע' 468-469.

278 פיש, ל. [H. Fish]. דרכים ואמצעים להעלאת פרייון העבודה. (תל-אביב, המכון לפרייון העבודה והייצור, דפוס הממשלה, 1954). 36 ע'. 8°.

279 פרידלנדר, צבי [Zvi Friedlander]. מפת העיר פתח-תקוה... קנה המדה: 1:12500... (הודפס על יסוד חומר מחלקת המידות). פתח-תקוה, מחלקת ההנדסה של עיריית פתח-תקוה; תל-אביב, דפוס אופסט ישראל-אמריקה, תשס"ו — 1954. 56:78.

הצעיר; (תל-אביב, דפוס "אחדות", 1955), ע' 388.
דיאגרמות, טבלאות, מפה, מקופלת, 8°.
התכן: הקדמה, קורות התנועה הקיבוצית, הנחת יסודות, עקרונות בהתגשמותם, במבחן המציאות החדשה, הדגמות וטבלאות.

293 ספר תולדות ההגנה בעריכת: שאול אבי-גור, יצחק בן-צבי, אלעזר גלילי, ישראל גלילי, יהודה סלוצקי, העורך הראשי: בן-ציון דינור... (כרך א': מהתגוננות להגנה, חלק א') חמ"ה, "הספריה הציונית", "מערכות" [צ"י] "עם עובד", (בית הדפוס הצבאי 665, תשס"ו / 1954), 38, [4] 421-20, [3] ע', מפות, "קסס" מילים, תמונות, 8°.

"ספר תולדות ההגנה כא לספר ספור נאמן, מבוסס על תעודות מוסמכות ועדויות בדוקות, את כל מרשתת תולדותיה של התגוננות ישראל בארצו... עד למלחמתו על חירותו ועצמאותו בה... שילוב אירגני זה של התגוננות והיאחזות הוא הביטוי השלם והנאמן ביותר למפנה הגדול בתולדות ישראל, ראשוני סימניו הס' המנו בעשרים השנים האחרונות של המאה ה-19... חבר עובדים נאמנים הצליח לגבות קרוב לאלפים עדויות של חברים, שמסרו ידיעות מפורטות על ההגנה... כמה מתעודות ארכיון ההגנה יבואו בנוספים בסוף הכרך, וכמה מהן מובאות כסוד ואסמכתה לעובדות ותיאורים בפנים הספר" (מהקדמה ב.צ. דינור). — התכן: ב.צ. דינור: מורשת ההתגוננות בישראל, ח' א' ס' א': יהודה סלוצקי: ראשונים (מוקדש לעליה הראשונה ולהתגוננותו של הישוב עד לעליה השניה), ס' ב': י. הרשלג, י. מאור, י. סלוצקי: "השומר" (מוקדש לעליה השניה), ס' ג': י. הרשלג, י. סלוצקי: במצור (מוקדש למצב הישיב ולגורלו במלחמת העולם-הראשונה), הספרים ד, ה' וכן הערות, הוספות והמפתחות יבואו בחלק השני.

294 תלמי, אפרים [Ephraim Talmi]: מדין עד אילת; פרקי מסע וגוף, תל-אביב, "עמית", (דפוס "תרבות", תשס"ו 1954), 287 ע', 8°.
"פרקים אלה פרי רשמים והתרשמויות ממסעות ברגל וברכב מדין ועד אילת, הם לא רק רשמי מסע וגוף כי אם גם ציננידור בהתפתחותה הדינאמית של הארץ. פרקי הספר עוזבים לפי סדר גיאוגרפי" (מההקדמה).

295 תלמי, אפרים ומנחם [Ephraim & Me-nachem Talmi]: עורכים, ספר הגליל; רשימות.

287 רפאל, יצחק [I. Rafael]: על עויבת הארץ לצמיתות, ירושלים, (דפוס חיים), תשי"ד, 23 ע', 8°.
המחבר שמש מנהל מחלקת העליה של הסוכנות היהודית אחרי הקמת המדינה עד התפטרותו בשנה האחרונה, התוכנית כוללת 4 מאמרים שפורסמו ב"הצופה" בכסלורטבת תשי"ד.

288 שוחט, [עזריאל], בארון אדמונד בנימין זה רוטשילד; הנדיב הירוע ואבי הישוב, ליום העלאת עצמותיו לישראל, לקט דברים ממנו ועליו, [ירושלים], משרד החינוך והתרבות בהשחתות החברה להתישבות היהודים בארץ-ישראל <פיק"א>; (חיפה, דפוס "אית", 1954), 78 ע', מורטריס, 8°.

התכן: ב. דינור: דברי פתיחה, תאריכים בחייו ובתולדות פעולותיו בארץ, ר. על מפעלו, ראשית מעורבתו בא"י, מהגותו, מנאמיו ומשיחותיו, "הנדיב הידוע" וחובבי ציון, ר. ושיבת ציון, ר. לפי הערכת הדור, ר. בסוף ימיו, המשך מפעלו: סיכום מפעלו ותיאור פעולות פיק"א.

289 שויג, קלמן, מזיקי גן הירקות והדברתם, העורך: ש. ד. יפה, תל-אביב, "ספרית השדה", (דפוס יפת), תשי"ד, [2], 149 ע', תמונות, 8°.
בראש השער: ארגון מגדלי ירקות, ק. שויג.

290 שמואל, אליעזר, הקשר בין תנאי השקאה, משטר המים ומשק המוטעים בגידולי שלחין בעמק הירדן, [ירושלים, חש"מ, תשי"ב], 31-88, [4] ע', 8°.
עם סיכום ושער נוסף באנגלית: Relation between irrigation procedures and the water balance and assimilatory activity of some Jordan valley crops... by Eliezer Shmueli. תקציר דיסרטציה, ירושלים, תשי"ב.

291 שרגאי, [שלמה] [למן], מדיניות העליה... ירושלים, הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, מחלקת העליה, (דפוס חיים), תשי"ד, 24 ע', 8°.

292 שתיל, [יוסף] [I. Shatil], משק הקי-בוץ בישראל; תולדות ועקרונות, [מרחביה], המדור להדרכה רעיונית של הקיבוץ הארצי השומר

סיפורים ושירים. תל-אביב, "עמית", (דפוס "ישראל"), תשס"ו. 400 ע' / תמונות, מפות. 8°.

ההסבר הוא אנתולוגיה ספרותית של ארץ הגליל.
בסופו (ע' 380-387): תאריכון הגליל. תאריכון מלחמת
השחרור בגליל. רשימת ישובי הגליל ושנת ייסודם. לוח
מרחקים.

296 יידישע אגענץ פאר ארץ ישראל. דאקו
מנטן בנוגע פראגער טראצעס, דיפלאמאטישע באציאונג
נצח סין ישראל מיט טשעכאסלאוואקיע און פוילן,
מאסקווער באשולדיקונגען. ארויסגעגעבן דורך דער
עקזעקוטיווע פון דער יידישער אגענץ, ירושלים, (דפוס
גרויסע פוסט), 1953. 49 ע' 8°. התכנן נדפס על
המצטפת.

297 **Avi-Yonah, Michael.** The Madaba mosaic map, with introduction and commentary. Jerusalem, Israel Exploration Society, (Hadasah Apprentice School of Printing), 1954. 79, [1] p., illus., facsimils, maps, plans, 10 pl. (maps). 4°.

המחקר בעברית פורסם בקבץ "ארץ ישראל", ב. עיין
ק. ט. שנה כ"ט ע' 303. — ביבליוגרפיה: ע' 78.

298 **Israel. Maḥleket ha-tayarut. Israel.**
(Produced by Tour Ltd.). (Jerusalem, Israel
Government Tourist Centre), [195-]. [24] p.,
illus., map. 8°. אלבום תמונות בצירוף מאורים.

299 **Tubin, Iehuda**. La cuestión judía. Merjavia, Histadrut olamit Haschomer Hatsair—Hanhaga eliona—Dto. latinoamericano, 1954. 202 p. 4°. במכונית הכמלה.

300 **Zionist Organization. Youth and He-**
chalutz Department. פני ישראל The face of
Israel. Visage d'Israel. La faz de Israel. 3 v.
Jerusalem, [1954]. 16 pl. in each portfolio.
ההתנחלות: [1]: Valleys. — [2]: Negev. —
[3]: Galilee.

אתנוגרפיה, כולקלור, אמנות.

ירושלים והוא בנוי לרחבו של קיר המזרח ולא עוד, אלא שהוא מגדיר את מהות הבניין הרוחני הגדולה שאינה נראית: "על ידי קביעת הכניסה במרכזו של הכותל הארוך הופך הבניין לאלם רוחני" (ע' 2). להלן אנסה לפרק הנחה זו.

(ב) המחבר מתאר את בתי הכנסת באיטליה תיאור תלוש מסביבתם, כאילו מסביב לבתי הכנסת לא היתה קיימת כל בנייה ושיהודי איטליה בנו את בתי הכנסותיהם ללא כל התחשבות בסביבה. קשה להאמין בכך, דוקא בארץ קלאסית זו של יחסי יהודים עם הנכרים בני סביבתם, ודוקא בתקופה בה מספל הספר: ימי הר"י גיסנסה עד ימיו. והלא המחבר עצמו מודה בכמה מקומות שהארדכיכלים היו במקרים לא מועטים נוצרים — כיצד אפשר לחשוב שדבר זה עבר ללא כל השפעה? המחבר משתדל להוכיח גם זאת שאפילו ארדכיכל נוצרי השתדל לשמור על "עיצוב דמות החלל והיסודות האופייניים המיוחדים לה" וראה בכך "בסוף מוחשי לערכים הרוחניים המציינים בתקופה הנתונה את תרבות העם". מדובר אפילו על "חלל יהודי" השונה במהותו מיסודות יצירותיהם של העמים השכנים (דברי סיכום, עמ' 64)!

(ג) המחבר אינו בונה את חמרו על בסיס של היסטוריה, ואינו מנסה לשלבו בשטח ההיסטוריה היהודית של המקום. לעתים הוא מביא את חמרו הציוני בעיקר ממקורות שונים כגון אנציקלופדיות או ספרים מקובצים ובהם מצויים במקרה ציורים של בתי כנסת איטלקיים. המקור החשוב של שאלות ותשובות אינו מנוצל, והמונח גרפיות הקטנות והגדולות על קהלות יהודיות באיטליה, בהן מספל המחבר, שנדפסו בספרים מיוחדים או בכתבי עת יהודים איטלקיים מרובים, אינו נזכרות בספר, פרט לשני מאמרים שניתנו לו בידי רב הקהלה בקאסאלי מונפיראטו ובכמה מקרים מועטים אחרים. אילו היה משתמש בחומר זה שהזכרתי, היה, אולי, מגיע לידי מסקנות אחרות.

(ד) המחבר שולל לעתים את ערך תיאוריו על ידי הערכות אסטטיציסטיות לא מוצדקות, או לא מחושבות כדבעי, ולכן הוא מגיע לידי תיאורים שאין מקומם בספר כה רציני. במקומם אראה על הדברים.

בצדן של מגרעות אלה, יש הזנחות מסוג אחר שהן מן הקטנות, ואף להן אסור לבזבז בספר העלול ליהפך מנומטלי ויחיד בשטח זה. ולכן אפילו מתמיהה כאן, למשל, הטונסקריפציה של השמות, שאולי חלו בה ידי

פינקרפלד, י. בתיכנסת באיטליה. עיין ק.ס. שנה ל' ע' 311.

המחקר האמנותי היהודי ומקר תולדות ישראל באיטליה חייבים תודה מרובה למחבר על הספר החשוב הזה, שזה כבר אנו מצפים לו ושהוגש בצורה כה נאה לקורא העברי, בצירוף תרשימים וציורים מרובים. המחבר תאר לפנינו בפעם הראשונה בצורה כה מקיפה בתיכנסת כה מרובים בארץ אחת, ובה אחידים בצורתם. חמשים בתיכנסת זכו לעיבוד, למדידות מדויקות — וכמה מהם תיאר המחבר ועשה תרשימים לפי תצלומים בלבד, לאחר שהבנינים עצמם אינם קיימים עוד. חמשים בתיכנסת זכו לתיאור זה מעטו של איש ששבילי הארדכיכלות וביחוד אלה של בתי הכנסת נהירים לו ביותר, שכן עסק כבר בכך, שיתאר בתי כנסת עתיקים בארץ, פרסם מאמרים על בתיכנסת עתיקים בא"י וספר על בתי כנסת חדשים בא"י. משנה שמחה היא לראות שתיאור זה נעשה מידו של ארדכיכל ישראלי, אשר בנה בעצמו בתיכנסת בארץ; גם ראוי להדגיש את העובדה שדוקא איש ישראל הוא אשר העלה מתהום הנשיה את בתי הכנסת באיטליה, זן הארץ הקלאסית של מחקרים ארכיטקטוניים. כל המעלות האלה ומסירותו ללא גבול וליאות של המחבר עולים מן הספר הכתוב באהבה רבה. אכן, יש וגם האהבה מקלקלת השורה. ואם ברצוני להתריע על כמה דברים שאני מתנגד להם בגישתו של המחבר אל הענין — הרי זה גם כן מתוך הרגשת היקר שאני חש אל המחבר, וגם מתוך הרגשת האחריות לענין עצמו.

עלי לאמיר כבר עתה, שהבעית של בתי הכנסת באיטליה, אף רק של אלה שהוא מספל בהם, לא באה כאן על גמילה. כלומר: נראה לי שהיא הועמדה באור שאינו מתאים למציאות. אעיר ראשית כל על כמה עיקרים שנראים לי כחשובים ביותר ואחר אטפל בפריטים. אלה הם העיקרים הבולטים ביותר:

(א) המחבר, המציין בעצמו במבוא (עמ' 1) את חשיבות הבעיה של פתרון החלל — שנקודת מוקדו, לדעתו, היא מקומו של ארון הקודש — מכריח כמעט את כל בתי הכנסת באיטליה — אגב הבאת ראיה גם מארצות אחרות — לקבל עליהם עול של מסגרת אחידה: כל בתי הכנסת בנויים, לדעתו, בנוסח רוחני, מה שהוגדר בעצם, לא בארכיטקטורה, אלא בארכיטליגיה בלבד, כמונח הלועזי Broad-house, Breitbau כלומר: שהכוון המרכזי של האולם — בנידון רידן: ההיכל — הוא כלפי

עורך: אם אפשר לכתוב קאסאלרמוניפראטו, כמו שנכון לכתוב לפי המסורת באיטליה, מדוע מירוצה ולא מירנצי, מדוע טריאסטה ולא טרייסטי, מדוע קורטה מאגורה ולא קורטימאגירי, מדוע לא סרמידי ורק סרמידה? בכתובות ובמקורות האחרים כתובים השמות כך שהסרנסקריציה של e היא יי עברית. — המחבר מתאר לפעמים את העיסור בבית הכנסת זה ומחסיר אותו בבית הכנסת אחר. הצירורים בבית הכנסת קנטון לא זכו להוזכר כלל. בנוגע לעיסורים האורוגמנטלים הגרוטסקיים בסוף המחבר שהם ספסוים יהודיים (עמ' 66, שורה 17), אך הם באמת פרי הדור והארץ בהם נעשו.

א

המחבר הראה לנו (בעמ' 58) סכימה רבת ענין להתפתחות טיפוס בית הכנסת הרוחני (תרשים ל') שהוא מחלקו לתשעה שלבים שהם שמונה, הואיל ואחר השלבים הוא לדעתו שלב ג' הסובב כדי 90° כדי ליהפך באמת למה שאנו חושבים שהוא לפי תפיסתנו בנין רוחני.

בי מהו באמת בנין רוחני או בנין לרוחני? ננסה להגידו לפי הבנתנו: בנין לרוחני—מכל מקום ביתם לבית הכנסת או לכל בנין צבורי ששם זה חל עליו—הוא בנין שנקודת המוקד שלו בנויה באחד משני הקירות הרחבים ביותר שלו. אם בית הכנסת הוא: קיר המזרח שלו ובו ההיכל, או ארון הקודש, או האפסיס (כגון בנין בית הכנסת בדורהאירווס, בה קבוצה המגרעת לארון הקודש בקיר העיקרי הרחב ביותר שבבנין)—ואם, להבדיל, תיאטרון: הקיר שבו קבוצה הבמה או הסקיני. נראה לנו שמערכת המושבים, אם סססלים או כסאות, הערוכה לאורכו או לרוחבו של הבנין, אינה עושה אותו לבנין אורכי או רוחבי. לפי ענין דעתנו רק כיוון נקודת המוקד עושה את הבנין לאורכי או לרוחבי. ואולם מתבררנו נוהג לנקוב בשם "בנין רוחבי" כמעט את כל בתי הכנסת באיטליה, אף אלה שהיכלם בנוי בקיר הצר ביותר, כלומר שנקודת המוקד—קיר המזרח—היא לאורכו של האולם. והוא קובע זאת על פי מערכת הכסאות הבנויים לאורך הקירות הארוכים ביותר, והיושבים בהם פניהם פונים לרוחב. לדעתנו (עמ' 12) הסססלים הערוכים בשורות מקבילות לשני קירות האורך, אינם מכחישים לא אל נוכח ארון הקודש ולא אל הבימה. אין הוא שם לב לכך שכמה מבתי הכנסת היה, אולי, הכרח לאור ההתפתחות (שהיא מאר חרת מאד), שהבימה שינתה מקומה מן המרכז וגקבעה

המקורות שלנו מציינים על התפתחות אחרת מזו שמתארה המחבר לפנינו. הרמב"ם (הל' מגלה ט"א) קובע את מקומה של הבימה או הדוכן במרכז האולם, כמוהו הסוד והש"ע. ה"כסף משנה" מתאר בהערותו לדברי הרמב"ם מנהג, שאולי יהיה בו ענין למחברנו, וזו לשונו: "ואל תשיבני מהבימות שבונים בימים אלו בקצת מקומות בסוף ביהמ"ד ולא באמצע... כי התעמדה באמצע אינה החיוב, אלא הכל לפי המקום. שבאותם הזמנים היו בתי הכנסת גדולים מאד. והיו צריכים להעמיד הבימה באמצע להשמיע לכל העם. אך בזמנים הללו שבהמ"ד הם קטנים וכולם שומעים יותר, נז"י הוא להיות בצד א' מלהיות באמצע". ואשר לתקור פה שבה מטפל מחברנו, יש בידינו שו"ת שונות ואבאי רק אחת, והיא של הרב ישמעאל כהן ממודינא (שו"ת זרע אמת, ליתרונת תקמ"ו ח"א, ש' כ"ו דף ל"ו ע"ב). הרב הג"ל נשאל: "בענין ביהמ"ד שהיה בו הדוכן (= הבימה) באמצע ביהמ"ד והבנין נהרס ובחזרו לבנותו רצו לעשות הדוכן בצד א' ויש מי שמוחה". וכמוכן שהוא מתיר לבנות בצורה זו בהסתמכו על המקור שהזכרתי לעיל.

מה מראים לנו מנהגים, דינים וש"ת אלה? הלא רק דבר אחד, שהמסורת גם היא היתה תלויה בתנאי המקום (הכל לפי המקום—כסף משנה) ובגודל בית הכנסת ובצורה הנאה.

על כל פנים נראה לי שמערכת הכסאות אינה קובעת את מהותו של הבנין כבנין רוחבי ואף זאת הכניסה הנמצאת בקיר הרחב אינה קובעת זאת בשום פנים. וכמו כן נראה לי להעיר שאין לנו יסוד להסכים לדברי המחבר שטיפוס זה של בנין רוחבי מקורו במנהג ספרדי. שהרי הרמב"ם בפירוש מדבר על הבמה במרכז. ושרידי בתי הכנסת בספרד אינם ניתנים לנו כל מפתח בכחן זה.

כדי לציון בהחלט את הטיפוס של בנין רוחבי בבנין בית הכנסת באיטליה, הייתי אומר שהטיפוסים בהם הם

כבנין בפני עצמו או בבנין מיוחד של הקהלה. מתוך שהמחבר מתמסר לתיאוריה שלו על הבנין הרוחני, אין הוא מטפל בכלל בשאלת העברת בימות ממקומן המרכזי בראשונה (כפי שמוסכר מן המקורות של ההלכה) לקצה האחרון של האולם — והוא אשר הכריז לקבוע את הספסלים שלא בכון הארון — וה' מעבר המאוחר מזה, בהשפעת הריפורמה, אשר השתדלה בכל מקום שידה הגיעה, להעביר את הבימה אל ארון הקודש ולמזגם. דבר זה עורר בספרות השו"ת וגם בכתיבתה של בני הדור פולמוס לא מועט ומלחמה חריפה. שכן ברור הוא שהריפורמה רצתה לשוות להלכה ולבמה שעל ידה את צורת האלטאר הכנסייתי.

כמוכן שמתברר מקדוש תשומת לב לשוניים אלה, אך מתוך שהיה כפות לרעיונו, הרי הוא מגיע לתוצאה בנייתו שלב ו' הוא הבנין הארכי שבו ההיכל קבוע בקיר הצר, הבימה קבועה בתוך והספסלים הסמוכים לכניסה שמעבר מזה של הקיר הצר קבועים ופניהם אל ההיכל בעוד שהחלק הקרוב להיכל ספסליו ערוכים במקביל לקיר הארון בשתי סדרות, מזה ומזה. ואולם סיפוס זה הוא, בעצם, הסיפוס של בתי הכנסת היהודי המקובל ביותר בכל העולם, כפי שמוכח מתוך הדינים והמקורות שהבאתי. גם רוב בתי הכנסת במרוקו שבקיר חי זה עתה הם בנינים שבקירם הצר קבוע ארון הקודש או ההיכל וברבים הבימה נמצאת גם במרכז (תצלומים בארכיון בית הנכות הלאומי בצלאל בירר שלים). כך הוא באמזוניס, בטיניס, במוגדור, ובאיפרן עצמה, שבית הכנסת שלה הוא עתיק מאד. לבתי הכנסת

שני בתי הכנסת במדובה, הסמרדי (ספניואלה — תרשים י"ז), והאיסלקי (איטאליאנה — תרשים י"ט). לעניות דעתי אני בטוח, שרק תנאי הצפיפות ובעיית הכון למורח הם שגרמו בשני אלה לבנין רוחבי, ולא כל שיקולים אחרים. מכל מקום לא שיקולים של כוונה לבנות בנין רוחבי. בקושי רב אפשר עוד להכליל את בתי הכנסת האיסלקי ברומא (איטאליאנה — תרשים י"א) והסמרדי בליחורנו (תרשים כ"ג), הואיל ושניהם כמעט מרובעים המה.

אני מחפש בספרות המקצועית הגדרה למות הבנין הרוחבי אך אין מושג כזה קיים, כאמור, בבנין האירופי. לא גודה (Gaudet) ואף לא פלצ'ר (Fletcher) שהתעצתי בספריהם אינם מביאים את המונח הזה לא מבחינה היסטורית ולא מבחינה ארכיטקטית. רק הארכיטקט לוגיה המזרחית מכירה מונח זה, ולא הצליחה לשכנע שאולם רוחבי הוא זה שבנייתו „נמצאת במרכזו של הכותל הארוך“ של הבנין, בכל אופן לא בשעה שמדובר בבנין סקראלי — אם יש כאן מסורת של ישיבה והצבת מערכת הספסלים, הריה נהוגה בתקופה קדומה ביותר, כלומר בבתי הכנסת העתיקים, בה היה העם יושב למול ההיכל ולמול הבימה שבמרכז וזקני העדה אחזריהם אל ההיכל ופניהם אל הבמה, והרי הספסלים הבנויים שמצאנו בבתי הכנסת העתיקים היו גם הם בנויים בצד רחב רבדים לאורך הקירות ולרוחבם, ושאר העם, אם באמת ישב בחלל בית הכנסת, ישב על מחצלות על הרצפה.

על מסורת עתיקה בבנין בתי הכנסת האיטלקיים — בכל אופן באחד מהם — יש לנו שוב עדות רבת ענין בשאלה ותשובה, ושוב מעטו של אותו רב במדינא ר' ישמעאל כהן (שם, ש' כ"ז, דף ל"ז ע"ב) הנשאל על „ארון קודש בני בחומה כמין חדר“, וקובע שאין בחדר קדושת ארון, כיוון שהוא עשוי רק לשמירת ספרי התורה. האין להכיר בכך את המוסד הנושן בבתי הכנסת העתיקים שהארון היה מסולסל וההיכל היה חדר כי נמצא הארון? ואין כמעט ספק שבתי הכנסת הווי ניציאני כמנגט איטליה הוא מקרה כזה. האפסיס בבית כנסת זה היתה מעין חדר ממש וארון הקודש ששונה לאחר מכן נעשה מן הכניסה לאותו חדר (תרשים י"א בעמ' 16 וכן דברי המחבר עמ' 15). גם ר"א מדינה מתאר הכל בפרוסרוט ומדבר בפירוש על מקום ארון הקודש במזרח, על הבימה בתוך אי בסוף, על ביהכ"נ הבנוי ללא הידור רב, בגובה או על פני האדמה.

1. Istoria de' Riti Ebraici Cap. X, Della forma delle Sinagoghe, Scuole...: (1) Fanno le Sinagoghe quali sono da essi chiamate, scuole, o piccole, o grandi, o a terreno, o in alto, o da per se, o in una casa al meglio che possono, non avendo possibilità di far fabbriche eminenti e sontuose. — (2) ... Ed attorno sono banche per sedere... — (3) Dalla parte di Oriente, è posto un'arca, o' armario, che chiamano aron... — (4) In mezzo, ovvero da capo, è come un corridoretto, o altaretto di legno, un poco più alto, per appoggiarvi detto Libro quando vi si legge e per predicar appoggiato a quello, ed altre occurenze.

ביהכ"נ. אך דומסי שארון הקודש אינו נראה כאן כי אם דלת בית הכנסת. כך גם בכת"י ב"מ Add. 14761. ואיני יודע על מה סומך פינקרפלד בנבדו על וריאנטה חדשה של הבנין הרוחני, וכשהוא מסמך את כל בתי הכנסת של עדת הספרדים לסיפוס זה, שהוא עצמו מציין בו, כי "ארון הקודש צמוד לקיר הקצר, או נמצא באפסיס הבולטת חוצה מקיר זה". ובכן, הרי זה בנין אורכי?

לעומת כל בתי הכנסת שפינקרפלד מביא שהם מטיפוס רוחני (ולפי דעתנו לא כן הוא), אין הוא מביא מבתי הכנסת בארץ ובסביבתה שום בית כנסת שאפשר להוכיח עליו שהוא בנין רוחני, ולעת עתה לא שכנע אותנו שכל מוצא הענין הוא מספרד. ולפי נבדו בתי הכנסת הספרדיים כך. האם באמת הביאו עמם יהודי פורטוגל מסורת זו לאמסטרדם? או שמא גרמו, כמו שניסה זורטס להוכיח, חגמאות מקדש שלמה של יעקב יהודה ליאון? אל נשכח שיהודי פורטוגל לא הביאו עמם בענין זה כל מסורת, וכי הארדיבל הנוצרי באימן חיפש את המקור העתיק לצורת הבנין במקום שלא היו רגילים לבקשו בכלל.

ב

תלישות התיאור של בתי הכנסת. ללא השוואה עם הסביבה מייאשת ממש. המחבר סיכם בצורה מאד יפה בסוף הספר (עמ' 33 ואילך) בפרק על תולדות הבנייה את מצב המחקר של בתי הכנסת העתיקים ושל ימי הביניים. בטוב טעם ובקצרה מסר לנו את יחסו לענין, ואם יש ואין אנו מסכימים במשהו לדעתו, הרי זה גובע מהשקפתנו הכללית על הענין. אך אין להסכים בשום פנים לכך שבתי הכנסת באיטליה אין להם דבר עם הבנייה הכללית. יש לנו חשד גדול שהבנינים שרדו בהם נבנו כבר בעת פריחת הברוק, לא בלבד שייחודו לעצמם את העיסור, אלא אף נבנו כמתכונת בנין צבורי כללי, ולא דוקא סאקראלי (הכנסיה). נראה לנו שבניי התיאטרונות והדיקורציה הפורחת של התיאטרון לא פסחו על הבנינים שלנו. את הקשרים יש עוד לבקש. לחבלים ידועים של גרמניה יש בידנו סמוכים שכך היה. עלינו למצאם עתה באיטליה. או אולי יש למחבר הצעות אחרות והוא שותק עליהן? — הרי לא ייתכן שבאיטליה, בה התיידו יהודים עם נכרים בימי הרי-ניסנסה ואף לפני (עיין ידיעותי של עמנואל הרוימי לא בלבד במנהגי הנכרים בסביבתו, אלא גם בצורת בנייתם, ואפילו בבניי בתי הקברות הנוצריים; ראה

הנושנים שם יש חצר כניסה כדוגמת החצרות שבבתי הכנסת העתיקים בארץ שצורתם מרובעת ורוחבית, ובקיר הרחב שלה — ריבד למושב.

ומן הענין הוא לראות כיצד צמח המחבר למחשבתו על הבנין הרוחני ועל מקומם של התיבה והארון במקרה של בית הכנסת הספרדי באנקונה, שבו נמצאת הבימה במרכז (תרשים כ"ג, עמ' 37) ובנין זה בנוי כבסיליקי בעלת 3 סטות. המחבר אינו יכול לתאר לעצמו אחרת את המקרה כי אם כך: "הבימה הורחקה מן הקיר הצפוני אל תוך האולם" (עמ' 38). ואין הוא מסתפק אלא מוסיף והולך: "יתכן מאד, שהאולם היה מראשיתו בנין רוחני טהור, כפי שהיה מקובל וכו'". אם בבית הכנסת הישן בגינובה (עמ' 45) החלל מוארך, אין המחבר מסתפק בזאת אלא מעיר: "לא מן הנמנע הוא שבצורתו הראשונה היה האולם בנוי ברוחב". וממה הוא לומד זאת? "השערה זו יש לה חיוק מן העובדה שערות הנשים סודרה לאורך הקיר הארוך". כלומר מהחיכל אין ללמוד כלום, כי אם מדברים מקריים לגמרי.

כדי להביא לפנינו תמונה של מסורת הבנין הרוחני בבתי הכנסת מביא המחבר את בנין בית הכנסת בדורה אירופוס כראשון. במינו ודבר זה מתאים למציאות, אך איני יודע אם הדין עמו ביחס לפריינג. למרות היות שם ארון הקודש קבוע בקיר הרחב יותר, הרי אין כל ספק, לפי הממצא, שזה היה בנין של בסיליקי שרק במקרה היה קירו הפונה לירושלים הרחב יותר, והרי המחבר לא ירצה להחליט שהבסיליקי היא בנין רוחני? אשר לאשתמוע עדיין יש לי ספקות גם בה, אם היתה באמת בנין רוחני. ולא הייתי תולה דברי בהסכמת Goodenough. נארו (חמם ליף) עדיין מוסלת בספק עד היום. אף בספרו, ממה שאפשר לנו ללמוד לעת עתה מכתבי יד, אין לחשוב שבתי הכנסת היו שם בנינים רוחניים. אם ניקח את בתי הכנסת כפי שהוא נראה לנו בהגדת סרייבו למשל (כרך התמונות לוח 34), הרי אנו רואים את השער הפתוח ממנו יוצאים המתפללים. דרכו אנו רואים בקיר את ארון הקודש הפתוח ובו שלשה ספרי תורה. לפני ארון הקודש, במרכז נקודת המבט שלנו, נראית הבימה הגישה על גבי עמודים. ראיתי כתבי יד מרובים ספרדיים ואף איטלקיים בכל הספריות הגדולות, ועדיין לא מצאתי, לפי תפיסתי, בימה שאינה קבועה במרכז בית הכנסת. גם בכת"י Or. 2884 של בריטש מוזיאום, שהמחבר מתכוון לו, כנראה, נראה החון עומד על הכמה המורמה במרכז

המתאר את נשואי מרים (Sposalizio) והנמצאת במוזיאון הברברה במילנו.

ספרות רבה נכתבה על בתי הכנסת גם על הישנים שהוזכרו מכבר וגם על הקיימים והחדשים. כמובן שספרות זו מפורזת בכתבי העת היהודיים-איטלקיים, כגון Mosè, Vessillo Israelitico, ועוד ועוד, בכתבי עת צרפתיים כגון REJ, ועוד, ובכתבי עת מדעיים איטלקיים כלליים, כמונוגרפיות על ערים. כל זה היה נתון בידי המחבר אפואט חשוב לעבודתו ואף לחקר את החומר שאינו ניתן לכינוס בספר מסוג זה. ספר מקיף על קהלת ויניציאה כשל סטיל דות אינו נזכר בספר, ודוקא הוא מכיל פרטים מרובים לתולדותיהם של בתי הכנסת ובתוכם. ספרו של Ciscato על יהודי פדובה יש בו כדי לתת בידי החוקר חומר לתולדות הקהלה ובית הכנסת. המחבר שלנו לא ראה לנחוץ להזכירו וזהו רק דוגמא אחת. על קהלת רומא מכיר המחבר רק את ספרו של ברלינר ומשמש בו. המחבר מצטט את Munkácsi בדברו על בתי הכנסת בסיציליה ואינו מכיר את החיבורים מטעם של האחים Lagumina. מ' Ermanno Loewinson מכיר המחבר רק את המאמר ב"אוסט אוגוסט" ולא את הספר Roma israelitica.

ד

כדוגמא להערכות המחבר שאינו נחוצות לגופן הייתי רוצה לציין לפחות אחת, בולטת ביותר. פדובה הגיסו (עמ' 22): "...רק הבתים רבייה קומות הם סימניהיכר מובהק לרובע היהודי — עדות למצוקת הדור דות הרגילה. אך הודות לארקאדות הקלות (1) אין כאן מקום לרגש הדיכאון הקשה המתעורר בהכרח עם הכניסה לכל (1) גיסו, אלא להיפך; הן (הארקאדות) מוסיפות עליונות ונוי. כותרות עמודי הארקאדות משתחררות בפרטיות מן הכבלים המקובלים (1) של הסגנון ושופעות חן ואף הימור... כמובן שזהו ענין התחיל להרגישו של המתאר. אבל האם באמת אפשר להרגיש עליונות בארקאדות אלה הדחוקות ברחוב צר ושחן טיפוסיות לסגנון כבד — כאילו הן שופעות חן ולא זו בלבד; אלא גם הימור? ! ייתכן מאד שהארקאדות הן אלגנטיות, אף כשהן מסורבלות ועליותן לשאת משא כבד כזה; אך לשם מה בא כל זה בתיאורי גיסו אי כניסה לבית כנסת? — ואין דוגמא זו יחידה.

כשהמחבר בוחן את הקישוט והעיסור בבתי הכנסת האיטלקי, הריהו בא לידי מסקנה של העדר מיחלס של

את ציירי אסכולת המיניאטורים אנשי ויניציאה, פאדובה. פיירארה, פירנצה, הפלורנטינים שעיסרו ספרים עבריים בציוריהם; וזכור את שחקני התיאטרון היהודיים בדור, מחברי השירים, מהנדסים, ממציאים ואמנים; וזכור את הקשרים המסחריים והבנקאיים של יהודים עם גדולי החברה (!) הרי בשום פנים לא ייתכן שרישומה של איזו ארכיטקטורה בת המקום לא יזכר בבנינים אלה.

סבורני שאי אפשר לאמור "שכחתי" וההכרה העצמית הברורה של יהדות איטליה מנעו מלכתחילה כל אפשרות של חדירת טיפוסים, שהיו מקובלים בתקופה זו בארכיטקטורת הקדש הנוצרית באיטליה" (עמ' 64) ולתרוץ בזאת את הבעיה. לדעתי נכון יותר לראות זאת באיסורים מצד הרשויות לבנות בנינים רבי-פאר, ורי"א מודינה אומר בפירוש בספרו האיטלקי שהוכרתי לעיל: "אין לנו האפשרות (קרי: הרשיון) לבנות בנינים נישאים ומפוארים". וכבר היה זה מן הטיפוסי לכל בניני בתי הכנסת באיטליה — מה שהמחבר עצמו מציין במקום אחר (עמ' 67): "דרי הגיסו לא יכלו להעז לשוחח לחזיתות בתי הכנסת מראה מוגומטלי; במקום להקים בנינים מיוחדים נאלצו להסתפק באולמות גוספים בקומות העליונות של בתי מגורים (והשוה דברי רי"א מודינה). לחץ חיצוני זה כבל את התפתחות הארכיטקטורה מראשיתה... אם כן, מה בדבר "ההכרה העצמית" שמנעה חדירת טיפוסים של הארכיטקטורה הנוצרית כגון הבאסיליקה? וכי? השו"ת מביאות לנו ראיות על חוכה בשאלת הרמת בית הכנסת מהם מתברר המצב לאמתו.

ג

החומר ההיסטורי, שתפקידו לסייע, דל ביותר וכן גם המקורות. המחבר אימר, למשל, שבית הכנסת קנטון גיסו בשנת 1531 יאינו מיסר את המקור (בודאי על פי סטיל רות). יש לנו עתה מקור המידע שבית כנסת זה נבנה לפני כן, שכן משנת רצ"ב 1531/2 יש בידינו כתיבת המספרת על בוך הבית. כתיבת זו, שנשקפה מתחת ציפוי של עץ רקוב, גילה כותב הטורים האלה באדנו של חלון דרומי מערבי בבית הכנסת בנוכחות הרב הראשי ד"ר טיאף וזהו יחיה-לימנסאני בעת ביקורו בסתיו של שנת 1951 בוויניציאה. הכתיבת: "אבן שלמה וצדק. גוד שלמה ק"פ" (1) לבוך הבית בהבנית. שנת רצ"ב לחשבוניות", פירסמה אח"כ ע"י הרב ד"ר טיאף. אך ענין רב בכך שבין זה תיאר על ידי הצייר הויניציאני המפורסם קרפאצ'ו בשניים מעטים בתמונתו

שורה 7: מפירדים — מפירדים; עמ' 50 שורה 17
מלמטה: בעניינות — מעניינות; עמ' 51 בהערה למטה
1912 במקום 1942. על טעויות שאינן גורמות הפרעה
לקורא לא העירוני.

בסיום דברי הייתי רוצה שוב לציין את חשיבות
מעשהו של המחבר, את השיטתיות ובה עיבד את החומר
ואת טוב הטעם שהשקיע בחיבורו. מ. נ. ק. י. ס.

306 פניכל, אבא. קוים חטופים... עם הק
דמה מאת מכס ברוד, ירושלים, "קריטיספר", (דפוס
טורין, 1955). [63] ע', תמונות. 8°. בעברית ובאנגלית.
שער נוסף: Abba Fenichel: Fleeting lines.
אלבום תמונות ושרטוטים מחיי הארץ, המדורות:
דמויות מהארץ, דמויות מהתיאטרון, נוף הארץ, תל-
אביב—יפו.

307 רבינא, מנשה [Menashe Ravina]. ה ת ז
מורת וכליה; בנין הכלים של התזמורת "הסימ-
פוניית ותולדותיהם, בצירוף 81 גלופות של בלי נגינה...
תל-אביב, המוסד למסיקה בעם, (דפוס "הלום"), תשי"ג.
142, [1] ע', תמונות. 8°.

"במקום שהדבר ניתן סימנתי את הקשר בין בלי-
התזמורת ובין בלי-הנגינה בישראל. וכן שאפתי להסביר
את מקור המונחים בעברית". (מההקדמה).

308 שגל, מרק, שגאל. מאת שארל אסטיין.
עברית: ח. א. פאריס, א. סימזי, (1951). א, [5] ע', 69,
v לוחות-תמונות. 8°. "בשיתוף עם הוצאת סטימצקי,
ירושלים". — אוסף תמונות עם הקדמה מאת שארל
אסטיין [Charles Estiennes]. v לוחות בצבעים,
השאר שחור-לבן.

309 שורץ, קרל [Karl Schwarz]. ס ס ל י מ
יהודים. (תורגם לעברית על ידי מאיר מוהר וא. ד.
שפיר). ירושלים, מפעלי אמנות; (תל-אביב, דפוס
הפועל הצעיר, 1954). 42, [1] ע', 111 לוחות-תמונות.
4°. בראש השער: קרל שווארץ.

310 תשובי, זאב. ששה עשר רישומי
ילדים. (ירושלים, ספרי תרשיש, דפוס למורי,
תשט"ו). [4] ע', לוחות-תמונות. 2°. מצורפת חוברת
"דברים לזכרו של זאב תשובי". ירושלים, תשט"ו. 7 ע'.

עסורים פיגוראליים. אבל עיסור כזה היה קיים. ולא
דוקא במקור שהוא מביא לפי דוד קאופמן (עמ' 66
הערה 49). שם לא היה הארון מעוסף בדמויות שני
אריות מפסלים, כי אם הוא נישא על גבי שני אריות
כנהוג בריחוט הרומאני הקדום, כפי שמסתבר מתוך
דבריו של א"ש ג"ר (אברהם יוסף שלמה גראציאנו),
ואריות או חיות פרא אחרות כאלה נשא קנקלין בכנר
סיות ואריות בבתים פרטיים.

ברם יש לעצול בשו"ת ובספרי הדיונים כדי לראות
הכוח שהתנהל מסביב לפרוכת אחת בפרוכה שבה היתה
רקומה דמות אריה בתוך דגמו של מנזב, ומסביב
לחכות זה את השו"ת והדיונים המובאים על ענין זה,
על ההוטרואים שבבית-הכנסת בקולוניה. יש לבדוק
בשו"ת את המובאות על דבר דמויות באריות הקודש,
על דבר הציורים בבית-הכנסת עצמם, למשל מלחמתו
של ר"ש ארכיחלטי בשלטו הגבורים שלו, שו"ת הרב
ישמעאל כהן ממדינה המתיר אפילו חצי דמויות או
דמויות שטוחות שאין להן היקף, בעוד ר"ש ארכיחלטי
אומר שמקומם של ציורים כאלה בבתי מרוח ובתי
אסטרות. אני שוב מזכיר את הציורים התנכיים בני
המחצית הראשונה של המאה הי"ח בשיקופים של בית
הכנסת קנטון שהמחבר הסית דעתו מהם. ואשר לעיסור
בריהוט שהכל מכוסה בו ואין מקום פנוי למנו, האם
באמת זהו סוג של עיסור יהודי בלבד? הרי כל
העיסור הפנימי למן ימי הריניסנסה, מאז "גילוי"
הגרוטסקים, ועבור דרך המאה הי"ז — אינו אחר, גם
בבניני חול וגם בבניני קודש! ואם באמת חושב המחבר
שהנברשות המעטרות את הבימות בתב"כנסת שונות
מנברשות הנמצאות, למשל, בכנסית סן פייטרו, הרי
אין לנו אלא להוכיחו שנברשות אלה בצורת קרני שפע
בכל בתי-הכנסת עשויות לפי דוגמאות בנות הדור.
היינו מאשרים לו יכולנו באמת לקבוע בודאות כוון
את "האופי היהודי המובהק" — תודות לתפיסה היתר
דית המיוחדת של תפקיד העיסור — כיסוי השטח ולא
תיאור לשמו" (עמ' 67).

מספר מועט של סעויות-דפוס בטכסט ראוי אולי
לחקן: עמ' 1 שורה 10 מלמטה: בכותל הצר שממול
הכניסה — קרי הכניסה; עמ' 12 שורה 1 מלמטה:
אולם בנוי ברחוב — צ"ל ברוחב; עמ' 19 שורה 1
למעלה: תצלום הפנים (ציור 29) — צ"ל (ציור 20);
עמ' 21 שורה 3 מלמטה: (ציור 56) — צ"ל (ציור 26);
עמ' 26 שורה 7 למעלה: לעותם — לעומתם; עמ' 28

languages, submitted by The Editorial Committee, International Commission for a Scientific and Cultural History of Mankind. Jerusalem, Hebrew University, 1954. 1 p.l. 69 numb. 1. 2°.

במכות הכפלה.

318 **Schechter-Haham, Mayer.** Dictionar român-ebraic, cu prefață și introducere, cu indicarea regulilor deosebirilor dintre ortografia punctată și ortografia uzuală nepunctată. Tel-Aviv, J. Chachik, (1953). 276 p. 8°.

שער נוסף בעברית: מלון רומני-עברי מאת מאיר שכתר-חכם; כולל כל המונחים החדשים וצורפיהם המלים שנתקבלו ונתאזרחו בחיים ובספרות הרומנית והעברית. עם מבוא על כללי ההבדל שבין הכתיב המנוקד והכתיב חסר הנקוד. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס רחלור), תשי"ד.

ספרות יפה עברית חדשה

319 **אביבי, ברוך.** כנפי רוח. רישומים: א. לואיוואדא. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ד. 155 ע'. 8°.

320 **אבידן, דוד** (David Avidan). ברזים ערופי שפתים: שירים. (תל-אביב, "ארד", דפוס שלומי, 1954). 66, [2] ע'. 8°.

321 **אואנס, ויליאם א.** מרד העבדים. תרגום מאנגלית: שמואל שיחור. תל-אביב, "עמית", (דפוס ישראל, 1955). 283 ע'. תמונות. 8°.

ויליאם א. אואנס. — שם המקור: William A. Owens: Slave mutiny; the revolt of the schooner Amistad.

"המתרגם ראה צורך לסטות מן המקור סטיות קלות, כדי לסבר את אוזנו של הקורא העברי שאינו מצוי אצל פעילותם של המסיונרים".

322 **אוהל, מילא.** גשר. (תל-אביב, אגודת הסופרים העברים ליה דביה, (דפוס אילון, תש"ו). 261 ע'. 8°.

סיפור מהחיים במעברה.

323 **אליוט, גורג.** דניאל דירונדה. מעבד ע"א. בן-איר [=אורינטסקן]. בצרף תולדות חייה של הסופרת ותמונתה. חלק א' (ב), (תל-אביב, ש. שרברק,

311 **Gradenwitz, Peter.** Music and musicians in Israel. Jerusalem, Youth and Hechalutz Department of the Zionist Organization, (typ. Jerusalem Post), 1952. 107 p., illus. (incl. music), pl., ports. 8°.

— **ראש השער שעל המעטפת:** The arts in Israel "Israeli composers"; alphabetical: 107-94 ע' list and catalogue of their principal works.

בלשנות

312 **אבן-אודם, יוסף.** ילקוט קצר של ספר הסוד למנוחי רפואה ומדעי הטבע. "לשון למודים"; ליקוט וקיצור ערכים שימושיים. מתוך עשרת הכרכים של הספר. הרצליה, המחבר: (תל) [אביב], דפוס שהם, תשי"ב-תשי"ג. 752 ע'. 8°.

את הספר "לשון למודים", כרך א', עמ' ק.ס. שנה כ"ז ע' 142, שם גם ציון.

313 **אבן-שושן, אברהם** [Abraham Eben-Shoshan]; דב ירדן. מלון כיס מנקד ומצור. ירושלים, "קרית-ספר", (דפוס טורים), תשי"ד. [ד]. 662 ע'. 8°.

314 **אורנן, עוזי.** דקדוק הפה והאוזן לתלמיד. חוברת א"ב. ירושלים, עין, (דפוס מרכז), 1951-1952. 8°.

התכן: חוברת א: השם הנפרד ונקודי, 1951. 19, [1] ע' — ב: השם בנטייתו, 1952. 44-21 ע'. עין גם ק.ס. שנה כ"ח ע' 183.

315 **בן-נתן, חיים.** מלון עברי-בולגרי; מכליל ביטויים מונחי הלשון העברית השימושיים ביותר. תל-אביב, (דפוס "עמל"), [1954]. 125 ע'. 8°.

שער נוסף בבולגרית: Хана Бен-Натан: Еврейско-българско-русско словесно.

316 **ישראל, משרד הפנים.** המחלקה למעוטנים. כללים לתעתיק מערבית לעברית ולרישום שמות ערביים. מהדורה שנית. ירושלים, (דפוס הממשלה), תש"ו 1954. 12 ע'. 8°.

317. **Rosén, Haim B[aruch].** Twelve questions on modern Hebrew; analyzed in reply to a questionnaire on modernizing Asian

דביר, (דפוס עתיד), תשי"ג, 184, [1] ע' 8°. = ספרית דביר לעמ' סדרה ראשונה, כא. — מנוקד.

331 אשכול, עליזה (קלזנר). תשפ"ט ניט-שה' שופנהואר על מ. י. בן-גוריון לברדיצבסקי. בצירוף הקדמה מאת יוסף קלזנר, תלאביב, דביר בהש"ת תפוח "פרס קלזנר" של עיריית תלאביב—יפה, (דפוס שושני, 1954), 149 ע' 8°. = ספרית "עודד", ד"ה. בראש השער: עליזה קלזנר-אשכול. דיסר-טציה ירושלים, 1954.

332 באום, ויקי [Vicki Baum]. הכוכב שגפלו. עברית: אפרים קרלין. [תלאביב], "הספריה הישראלית"; (יפה, דפוס "מולדת"), תשי"ד, 223 ע' 8°.

333 באום, ויקי. התאונה; (רומן). (תרגום: שבתאי גיל). [תלאביב], כרמי את נאור, (דפוס אלישע), תשי"ג, 253, [1] ע' 8°. בראש השער: ויקי כוים. שם הספר באנגלית: Vicki Baum: Results of an accident.

334 בובר, מ[רטין] [Martin Buber]. גוג ומגוג; מגילת הימים... תלאביב, עם עובד, (דפוס: סטרו), תשט"ו, 230 ע' 8°.

נפס תחלה בהמשכים ב"דבר". מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"א ע' 227, שם גם ציון. — תרגום אנגלי (מגר' מגית) עין ק. ס. שנה כ"ג ע' 49 ושנה ל' ע' 383. תרגום הולנדי — שם שנה כ"ו ע' 59. הספר בגרמנית — שם ע' 291.

335 בונין, ש. ד. הבית מספר 29; סיפור רים. (תלאביב), אגודת הסופרים העברים ליד דביר, (דפוס לידור, תשט"ו), 210 ע' 8°. 22 סיפורים על השואה.

336 בלוק, אגנורה דה [Honoré de Balzac]. ביתן הגושים <הדוכסית מלאנגי>; רומן. מצר' פתית: מנחם הרטום. [תלאביב], "יובל", (דפוס ישראל), 1955, 126, [1] ע' 8°. בראש השער: אגנורה דה-בלזאק.

337 בן-שאול, משה [M. Ben-Shaul]. מגדל שמש; שירים. תלאביב, לקראת, (דפוס שלומי), תשי"ד, 62, [1] ע' 8°.

(דפוס "קדמה", תשי"ד), 127, 166 ע' 8°. מנוקד. התמונה חסרה. שם המקור: George Eliot [pseud. of Mary Ann Evans]: Daniel Deronda.

המקור הופיע תחלה בשנת 1875 ובשנת 1876 הופיע גם תרגום גרמני את המקור המקוצר עין ק. ס. שנה י"ג ע' 32. מהדורה א' של תרגום-עבוד זה שם ע' 12. הספר בשלמותו תורגם ע"י ד. פרישמן, ורשה, אחיאסף תרנ"ג ותרפ"ד (מהד' ב'), זהו רומן ציוני שנכתב ע"י סופרת אנגלית (נוצרית) כמה שנים לפני התחלת תנועת חבת-ציון.

324 אליצדק, אריאל [Ariel Elizedek]. חרב כי תצמא; סיפור מימי מלחמת ירושלים. ירושלים, אחיאסף, (דפוס "המערב", 1950), 183 ע' 8°.

325 אנדרסן-נסקה, מרטין. פלה הכובש. עברית: שנלמה] הרברג, א/ב/ג, מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; [תנל] אביב], "הדפוס החדש", 1955, 386; 402 ע' 8°. (ספרית פועלים / לכל). בראש השער: מארטין אנדרסן-נסקה. שם המקור: Martin Andersen Nexø: Pelle erobreren.

326 אפרת, ישראל [Israel Efros]. גורל ופסאם; שירים ופואמות. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס הממשלה, 1954), 175 ע' 8°.

327 אריכא, יוסף [Joseph Aricha]. יום ולילה; אשכול אהבים. (רישומים וציורים מאת המחבר). תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ב, 207 ע' ציורים. שמונה סיפורים.

328 ארנבורג, איליה [Il'ia Erenburg]. בית חרושת לחלומות. עברית: א. סלמן. (תלאביב), מצולות, (דפוס "אלישע"), תשי"ג, 281 ע' 8°.

329 אש, שלום [Sholem Asch]. פטרבורג <לפני המבול> ס' א'; רומן. תרגום יצחק [ליב] ברוך. תלאביב, דביר, (דפוס "חן"), תשי"ד, 249 ע' 8°. מהדורה א' של התרגום עין ק. ס. שנה י"א ע' 280; המקור היודי שם שנה י' ע' 511 ושנה כ"ו ע' 213; תרגום גרמני — שנה ז' ע' 130; תרגום אנגלי — שנה ס"ז ע' 102.

330 אש, שלום [Sholem Asch]. קדוש השם. תרגום ועבוד יחזקאל [השיל] יבין. תלאביב,

- 338 בר-יוסף, יהושע. העומדים על הסף ; רומן. תל-אביב, נ. ספרסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג. 310, [1] ע' 8°.
- מהחיים בא"י בשנים שקדמו להחלטת אי"מ על הקמת מדינת ישראל.
- 339 ברנגר, הרץ. עיר בסולין ; רומן. עברית : א. ד. שפיר. אחרי-דבר ; דב סדן. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "דבר"), תשס"ו. 242, [1] ע' 8°.
- את המקור היודי עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 238, שם גם ציין.
- 340 ברגר, טובה (כ"ץ). חוסי חיים ומות למן העובד. (תל-אביב, דפוס "המשק"), תשי"ד. 26, [1] ע' פורטרט. 8°.
- בראש השער : טובה ברגר-כ"ץ. יצא ליום השנה למותה, י"ג אב תשי"ב.
- התכן : מ. כץ : חייה ומותה. שירים. ספורים. רשימות.
- 341 ברגשטיין, פניה [Fania Bergsztein]. אסיף : שירים. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תשס"ו — (1954). 275, [6] ע' פורטרט. 8°.
- 342 ברוידס, אברהם [A. Broides]. שיר לחג. (תל-אביב), "אמיתים", (דפוס "הפועל הצעיר"), תשס"ו. 38, [2] ע' תרים. 8°.
- 343 ברוזה, טדיוש. משה בל שאצר ; רומן. עברית : יצחק הירשברג. תל-אביב, "מדע וחיים", (דפוס "אופק"), תשס"ו. 416, [3] ע' 8°.
- בראש השער : טאדיאיש ברוזה. בכריכה : רומן מחיי סולין החדשה. שם המקור : Tadeusz Breza: Uczta Baltazara.
- 344 ברכות, ז. בצל ההרמון. (מאידיש : א. גולדנסון). תל-אביב, נ. ספרסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ד. 180 ע' תמונות. 8°.
- 345 גאורגה, סטפן [Stefan George]. שלשה עשר שירים, מקור ותרגום. (תרגם א. פרסמן). ירושלים, (דפוס למודי הדסה), תשי"ד. 31, [4] ע' 8°.
- בראש השער : סטפן גאורגה. עברית וברמנית עמוד מול עמוד.
- 346 גוארסקי, ג'ובני [Giovanni Guareschi]. דון קאמילו וצאן מרעיתו. (תרגם דניאל
- שר). תל-אביב, "מסדה" ; (רמת-גן, דפוס "מסדה"), תשס"ו. 237 ע' תמונות. 8°.
- 347 גוגול, ניקולאי ו[סיליביץ]. סאראס בולבה. מרוסית : ישעיהו לויט. (תל-אביב), "הספר" ריה הישראלית", (דפוס ישראל), 1952. 171 ע' תמונות. 8°.
- שם המקור : Николай Васильевич Гоголь. Тарас Бульба.
- 348 גוזנקו, איגור. נפילתו של ענק. עברית : אהרן אמיר. (ירושלים), קרני, (דפוס ר.ח. הכהן), תשס"ו. 568 ע' 8°.
- ספור מהחיים ברוסיה הסובסית בשנות השלושים. הספר נכתב רוסית, אבל הופיע רק בתרגום אנגלי בשם : Igor Gouzenko: The fall of a titan.
- 349 גולסוורת'י, ג'ון. הפרח האפל ; רומן. (מאנגלית : שאול קנצלר). תל-אביב, ש. פרידמן, (דפוס "חן"), תשס"ו. 155 ע' 8°.
- בראש השער : ג'והן גולסוורת'י. שם המקור : John Galsworthy: The dark flower.
- 350 גורדון, י[הודה] ל[וי] [J. L. Gordon]. שירי הגיון, משלים, שירי עלילה. מבחר ערוך ומבואר בידי משה מחלר ודוד ניגר. ירושלים ותל-אביב, שוקן ; (תל-אביב, דפוס לוריא), תשס"ו. [2] דף, 216, [2] ע' 8°.
- ספרי מופת לבתי-ספר, מספר 2. — מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ' ע' 125, שם גם ציין.
- 351 גורפ[ין] נקל, ש. עלילותיה של טובה ; מפרשת חיה של נערה אחת. תרגם מ. רבינוביץ. תל-אביב, "ניב", (דפוס מל"ן), [תשי"ד ז' [2], 153, [1] ע' 8°.
- מנוקד. ספר על ילדה שניצלה ממחנות המות של הנאצים.
- 352 גורקי, מ[קסים]. ספרים ואישים ; מאמרים, זכרונות, אגדות. תרגם משה בסוק. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ספר"), תשי"ג. 222, [1] ע' 8°.
- עם דברי-פתיחה והערות-הסבר מאת המתרגם. שם המקור : Максим Горький: Литературно-критические статьи.
- 353 דודה, אלפונס. ספורי שני בשבת. תרגם מנשה [בן-אליעזר]. תל-אביב, "אמנות", (דפוס

360 המאירי, אביגדור [Avigdor Hameiri].
חכמת ההמות : עם ציוריו של אריה נבון. (תל-
אביב, "סיני", דפוס ש. בלאס) [1954]. 109 ע', לוחות
תמונות. 8°. מנוקד.

361 הנדל, יהודית. רחוב המדרגות ;
דומאן. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "דבר"), תשט"ו.
338 ע', 8°.
רומן מחיי א"י בשנים האחרונות, בזמן הקמת המדינה
ולאחריה. הספר זכה בפרס אשר ברש.

362 וילד, אוסקר [Oscar Wilde]. מבחר
הסיפורים. עברית : גילה אוריאלי. (תל-אביב,
"עידית", (דפוס "ישראל"), תשי"ד. 241 ע', 8°. בראש
השער : אוסקר וילד. כולל 15 סיפורים ומבוא על
המחבר ויצירתו.

363 ולמן, פול איזלין. הפילגש (תיאודורה).
עברית : יוסף טמיר. תל-אביב, כרמי את נאור, (דפוס
"אלישע"), 1955. 499 [1] ע', 8°. בראש השער :
פול א. וולמן. שם המקור : Paul Iselin Wellman :
The female.

364 ולס, [הרברט] ג'ורג' [Herbert George Wells].
האיש שידע לחולל נסים...
(תל-אביב), דפוס שלומי, [תשי"ד?]. 19 [1] ע', 8°.
=מנור מאד : הסיפור הקצר, מס' 1. — ע' 10 ואילך :
דורותי פרקר : הדר לאור יום.

365 ורד, חיה. שירים על חרב ומיתר.
[תל-אביב], הקבוץ המאוחד, (דפוס "דבר"), תשט"ו. 194
[2] ע', 8°.

366 ורפל, פרנץ. וורדי ; רומן האופרה. (מגר'
מנחם : גבריאל טלפיר). תל-אביב, גויה, (דפוס "עתידי",
תשט"ו. 192 ע', 8°. בראש השער : פראנץ ורפל.
שם המקור : Franz Werfel : Verdi.

367 חוחלובקין, שלמה. שירי הליל המו'
זר מאת שלמה חוחלובקין [=שלמה בן בלוריה].
(תל-אביב, דפוס צ. את ש. חוחלובקין, 1955). 16
[1] ע', 8°.

368 חרוסט, יוסף. מבחר הסיפור הא'
טלקי. לקט ותרגום : יוסף חרוסט. תל-אביב, "הדר",

"תרבות", תשט"ו. [2], 97 [1] ע', תמונות. 8°. מנוקד.
שם המקור : Alphonse Daudet : Contes du
lundi. מהדורה א' של התרגום : פרנקפורט על נהר
מין, "אמנות", [תרפ"ג?].

354 דימה, אלכסנדר (האב). זכרונותיו
של קוסט. (עברית : ישעיהו לויט). ספר אב. [תל-
אביב], "הספריה הישראלית" ; (יפו, דפוס "מולדת",
[1955]. 316 [2], 694-317 [1] ע', 8°. בראש השער :
אלכסנדר דיומא. שם המקור : Alexandre Dumas
(père) : Mémoires d'un médecin, Joseph Bal-
samo.

355 דימה, אלכסנדר (האב). הרוזן ממו'
טה קריסטו ; רומן. עברית : יוסף חרוסט. [תל-
אביב], "עידית" ; (יפו, דפוס "שם"), תשט"ו — 1954.
467 [1] ע', 8°. בראש השער : אלכסנדר דיומא.
שם המקור : Alexandre Dumas (père) : Le comte :
de Monte-Cristo.

356 דיימוריה, דפנה. דודנית רחל ; רומן.
עברית : ינוסף נובה. (תל-אביב), "עידית" ; (יפו, דפוס
"שם"), תשט"ו. 335 ע', 8°. בראש השער : דפנה
דהמוריה. עם שער נוסף באנגלית. שם המקור :
Daphne Du-Maurier : My cousin Rachel.

357 דיקנס, צ'רלס. בית-ממכר עתיקות.
עבו על ידי מנשה [בן-אליעזר] =גלמבוצקין. תל-אביב,
"יורעאל", (דפוס "האיר"), [תשי"ד?]. 110, 110 ע',
8°. מנוקד. בראש השער : טש. דיקנס. שם המקור :
Charles Dickens : The old curiosity shop.

358 דריזר, תאודור. אתות קרי. תרגום
מאנגלית נ. רבן. תל-אביב, א. זלוקוביץ ; (יפו, דפוס
"שם"), [1954]. 438 [1] ע', 8°. בראש השער :
תאודור דריזר. רומן. שם המקור : Theodore
Dreiser : Sister Carrie.

359 הולי, קמרון. ימים רעבות לשלטון
... עברית : ברזר. (תל-אביב), מלס, (דפוס ישראל),
תשט"ו. 255 [1] ע', תמונות. 8°. בראש השער :
קמרון הולי. שם המקור : Cameron Hawley :
Executive suite.

השומר הצעיר; (חיפה, דפוס "אית", 1955). 339 ע', ציורים. 8° (ספרית פועלים / השכלה וחינוך).

"באנטולוגיה, ששת ימים' כונסו סיפורים ושירים שענינם ששת ימי המעשה של האדם, מיכתר יצירותיהם בנושא זה של סופרים יהודיים וסופרי העולם... תוש"איים היהודיים רוכזו במחציתו השנייה של כל, שער".

377 לולין, ריצ'רד. מה יפית עמק נזיר. תרגם מאנגלית: משה הרפז. תל-אביב, "עמית", (דפוס גוטרמן), [1954]. 518 ע', 8°. בראש השער: ריצ'רד לולין, שם המקור: Richard Llewellyn: How green was my valley.

378 לונדון, ג'ק [Jack London]. כתבי ג'ק לונדון. (עברית: א. הלוי). (תל-אביב), כרמי את נאור, (דפוס "אלישע"), 1954. 286 [1] ע', 8°. בראש השער: בן השמש, ספורים. התכן: בן השמש (8 סיפורים). אידיסאיה (8 סיפורים).

379 לורנס, איזבל. משה הלילה; הרפתקה עם רמברנט. תרגם: א[תרן] דובניקוב. ציר מניגדה ל. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס עתיד), [1954]. 218 [1] ע', 8°. שם המקור: Isabelle Lawrence: The night watch.

380 ליברט, יוליוס א. המחוקק; (רומן...) סכיב אישיותו של משה. תרגום מכתב יד: ד. ברנשטיין כהן. [יפו], נקודים א. כרמי, (דפוס "מולדת"), 1952. 311 [1] ע', 8°. שם המקור: Julius A. Leibert: The lawgiver.

381 ליקוק, סטיפן [Stephen Leacock]. כתבי סטיפן ליקוק. (תל-אביב), כרמי את נאור, (דפוס "אלישע"), 1955. 287 ע', 8°. בראש השער: הדולר האבוד, ספורים.

התכן: סט. ליקוק; רשימה על המחבר. הקדמת המחבר הדולר האבוד (55 סיפורים). סיפורים קרתניים (5).

382 לנסקי, חיים. שירים רשימות ומכתבים. — אלישע רידין: שירים והבידנות. הביא לדפוס והקדים מכאז אברהם קריב. ירושלים, מוסד ביאליק; (הקדיה, דפוס הממשלה, 1954). 385 [1] ע', פורטרטים, פקסימילים. 8°. — כתיבי סופרים עברים שבברית-המועצות. א. — השער שעל המעטפת:

(דפוס ישראל), [תשט"ו]. 316 ע', 8°. (עם עם וספורים). — כולל 39 ספורים מאת 33 סופרים עם רשימות על הסופרים.

369 טגורי, רבינדרנת. מתת-איהב. תרגמה מאנגלית פועה שלחיתרן. תל-אביב, "יבנה"; (ירושלים, דפוס מרכז), תשט"ו. 12, 83 [1] ע', 8°. בראש השער: רבינדרנת טגור. "עיתורי הספר נעשו בידי המתרגמת". עם מבוא מאת המתרגמת (ע' 127). שם המקור: Rabindranath Tagore: Lover's gift.

370 טומקביץ, מינה. פצצות ועכברים; רומן. תרגם מכתביד פולני: פרץ נוף. (ערך: יעקב עדיני). תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשט"ו. 262 ע', 8°. מחי היהודים בפולין בימי הכיבוש הנאצי.

371 טרון, ב[רונו]. קוספי-הכתן; רומן. עברית: [נצחק] שנהר [=שנברג]. מהדורה שניה מתורגמת. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשט"ו. 190 ע', 8°. בראש השער: ב. טרון. מהדורה א': Bruno Traven: Die Baum-wollpflucker.

372 טרנבול, אגנס סלאי. גלימת הפאר. תרגם מאנגלית: צבי ישיב. תל-אביב, "עמית", (דפוס גוטרמן), תשט"ו. 379 [5] ע', 8°. בראש השער: אגנס סלאי טרנבול. שם המקור: Agnes Sligh Turnbull: The gown of glory.

373 טשרניחובסקי, שאול [Saul Tscherni-chowsky]. שירים. מהדורה שביעית. ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל-אביב, דפוס י. מ. לוריא), תשט"ו. [2] 268 ע', 8°. = ספרי מופת לבתי ספר, מספר 5. — מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"ב ע' 12, שם גם ציון.

374 יבין, [הושע] [של]. ממעזנות אר"ות: מסיפורי המחתרת. (תל-אביב), שם ויפת, (דפוס "אלישע"), תשי"ד. 214 [1] ע', 8°.

375 כהן, אליעזר. עולם קסן; פואמה לירית. [ירושלים], "קרית ספר"; (עין חרוד, דפוס הקבוץ המאוחד), תשי"ד. 31 ע', 8°.

376 כנעני, דוד. עירך. ששת ימים; אדם ועמלו. אנטולוגיה ספרותית. [מרחביה], הקיבוץ הארצי

שם המקור: Nicholas Monsarrat: The cruel sea.

386 מוסנזון, יגאל. אדם בלי שם; דרמה בשתי מערכות ואפילוג מאת יגאל מוסנזון... תל-אביב, ש. פרידמן, (דפוס "זהר"), תשי"ג, 94 ע', 8°.

"הזמן: ההווה. המקום: בעיר התחתית בחיפה."

387 מוסנזון, יגאל. קמביזס; דרמה. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשס"ו, 104 ע', תמונות. 8°. בראש השער: יגאל מוסנזון. דרמה היסטורית ממלחמת פרס עם סוריה ומצרים כחמש מאות שנה לפני סה"נ.

388 מופסן, גי דה [Guy de Maupassant]. כתבי גי דה מופסאן. (עברית: סילבי קשת). תל-אביב, כרמי את נאור, (דפוס "אלישע"), 1955, 284 [1] ע', 8°. בראש השער: טרקלינים; ספורים. התכן: גי דה מופסאן, רשימה ביוגרפית. — מדים (4 ספורים). מים הארייט (13). טרקלינים (21).

389 מופסן, גי דה. פיאד וואן; רומן. (מצרפתית: יהושע טנ"מ). תל-אביב, ש. פרידמן, (דפוס "חן"), תשי"ד, 156 ע', 8°. בראש השער: גואי די מופסן. שם המקור: Pierre et Jean.

390 מוריר, ג'מס. עלילות חגי בָּא איש איספהן. מתרגם עליידי דב קמחי. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס ריהלד), תשס"ו, 211, [2] ע', תמונות. 8°. מנוקד.

391 מרטין, בטי. בית המנוחים. עברית יהודה אשכול. (תל-אביב, כרמי את נאור, (דפוס "אלר שער", 1952, 192, [1] ע', 8°. (נקודים). רומן. שם המקור: Betty Martin: Miracle at Carville.

392 מרשל, אדיסון. מסעות מרקו פולו; השירה לקסנדו. עברית: מ. אוקסנברג. תל-אביב, "אר גמן", (דפוס גיטרמן), תשי"ד, 406, [1] ע', 8°. שם המקור: Edison Marshall: Caravan to Xanadu.

393 סדובאנו, מיכאל. מיסריה קוקור. תרגום מרומנית: ש. לוי. (תל-אביב, חיפ"ק, (דפוס "עמל", 1952, 231 ע', 8°. בראש השער: מיהאיל סאדוביאנו. רומן. שם המקור: Mihail Sadoveanu: Mitrea Cocor.

הענף הגרוע; כתבי הסופרים העברים שבברית המועצות.

"מוסד ביאליק ראה לעצמו חובת גואל לירושתה הספרותית של כל חברות הסופרים העברים בברית המועצות... המהדורה המקובצת הזאת תכלול את הספרים הקודמים עם מילואים רבים ובה יכונסו לראשונה יצירותיהם של הסופרים, שהיו מפורזות עד כה בכת"ע שונים או שנשמרו בכתב-יד. כן יכללו בהם מכתביהם, שיש בהם כדי לזרוע אור על חייהם ועל דרכי יצירתם, או שהובעו בהם מחשבות ודעות". (מהקדמתו של א. קריב). — מן התכן: כתבי ח. לנסקי: מכתבים: שנים אל ח. נ. ביאליק. י"ג אל א. קריב (כולם משנות 1932-1934). זוהי המהדורה השנייה של שירי ח. לנסקי. את הראשונה עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 29. במהדורה זו נתוספו 9 שירים, רשימות ומכתבים, מהם אחד (ע' 186-187) אוטוביוגרפי. — כתבי א. רודין, גם הם מהד' ב'. מהד' א' עיין ק. ס. שנה ט"ז ע' 298 (ב.פאת נכר "והגיונות" שם גם תכן) ושנה כ"א ע' 27 (לב). במהד' זו נתוספו 8 שירים (נ"ד-ס"א) במחזור "לבן", המאמרים "לורילי וירושלים" (על חינה). ו"מלחמה ושלוה של סולסט"י וגם קטעים למאמר "בשבילי הספקות והתקווה". הספר ממצא לנו חומר חשוב על ענייניהם והתלבטיותיהם של הנאמנים לעברית בזמן המהפכה ולאחריה.

383 מואם, ויליאם סומרסט [William Somerset Maugham]. כתבי סומרסט מואם. (ב, ג). (תל-אביב, כרמי את נאור, (דפוס "אלישע"), 1953-1955, 8°. התכן: [ב]: [מפה ומשם]: המתכנת הרגילה (10 ספורים). יצורי המסיבות (6 ספורים). 309, [1] ע'. [ג]: אה"קונג (6 ספורים). יצורי המסיבות (3 ספורים). 1955, 287, [1] ע'. — את הקדים עיין ק. ס. שנה ל' 323.

384 מוטלי, וילרד. דפוק על כל דלת; רומן. עברית: זוהר גרשובסקי, בעריכת ל. יוסיפוף. (תל-אביב, עיזית, (דפוס "מופת"), תשי"ד, 506, [1] ע', 8°. בראש השער: וילארד מוטלי. שם המקור: Willard Motley: Knock on any door.

385 מונטרט, ניקולס. הים האכזר. תרגום: אהרן אמיר. תל-אביב, "אנקור", (דפוס "תרבות", 1955, 430 ע', 8°. בראש השער: ניקולס מונסאראט. רומן על המערכה באוקיינוס האטלנטי במלחמת העולם השנייה.

400 פטרי, אן. המיצר. תרגום מאנגלית: משה הרפז. תל-אביב, "עמיחי", (דפוס גוטרמן), [1954].
496 ע' 8°. ספור. שם המקור: Ann Petrie: The narrow narrows.

401 פטררקה, פרנצ'סקו [Francesco Petrarca].
א. מבחר שירים, מאיטלקית לאה גולדברג.
ב. חייו ותקופתו, מסה מאת לאה גולדברג. מר-
תביה, הקבוצה הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, דפוס
"אופק", [תשס"ו], 162, [2] ע' / טרטרס. 8°.
(ספרית פועלים / ספרי מופת) — ע' 45-39 ספרים
לשירים מאת המתרגמת. המסה של ל. גולדברג,
ע' [47]—162.

402 פייכמן, יעקב [Jakob Fichmann]. עיר-
גות; דברי שירה ופרוזה. ירושלים, מוסד ביאליק;
(הקריה, תרגום הממשלתי, 1954, 39, [3] ע' 8°.
= כתבי יעקב פייכמן, כרך ה.
המדורות: שירים. פואמות, קסעי פרוזה. מתוך מחב-
רת התנ"ך. קסמירדור.

403 פירנדלו, לואיג'י [Luigi Pirandello].
יסורי אדם; סיפורים נבחרים. תרגום מאיטלקית
מנחם הרטום. (תל-אביב), "הספריה הישראלית",
(דפוס "אלישע", תשי"ב), 324 ע' 8°.

404 פנובה, ורה. עתות השנה; רומן. עב-
רית: ת. קין. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר",
תשס"ו — [1954], 301 ע' / תמונות. 8°. בראש השער:
ורה פאנובה. שם המקור: Вера Павлова: Времена года.

405 פרידמן, בנדיקט וננסי. גברת מייק;
רומן. עברית: ת. תרסי. (תל-אביב, "ניב"; ירושלים,
דפוס "יהודה", [תשי"ד], 290 ע' 8°. שם המקור:
Benedict and Nancy Freedman: Mrs. Mike.

406 פרקר, דורותי (רוטשילד) [Dorothy Parker].
כתבי דורותי פארקר. (עברית: חמדה אלון,
מרים ברנשטיין-כהן, א. בורדן). (תל-אביב, כרמי את
נאיר, 1955, 285, [1] ע' 8°. (כתבי מחברים נודעים).
בראש השער: בסדר גמיר, סיפור וחירות.

בחלת הספר (ע' 19) רשימה ביוגרפית קצרה על
המתברת והקדמה מאת ס. מוהאם.

394 סטולץ, מרי. נכונים? עברית: ירדנה
הדס. תל-אביב, "עמיחי", (דפוס "חושיה"), [1954], 193,
[2] ע' 8°. בראש השער: מארי סטולץ. שם המקור:
Mary Stolz: Ready or not?

395 סמואל, מוריס. עבודות שונות;
רומן על תעוועי בית-בירגיה. (עברית: דניאל שר).
תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשס"ו.
663 ע' 8°. שם המקור: Maurice Samuel: Web of Lucifer.

396 סמילנסקי, משה [Mosche Smeliansky].
עם סרידה; סיפורים ראשונים ואחרונים. תל-
אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר", תשס"ו, 200 ע' /
פסמיל. 8°.

"סיפורי, הדסה, האחרון בקובץ זה, ראשון היה לי
שכתבתי מחיי מושבותינו בארץ אבותינו; הסיפור
חברוני' האחרון בסיפורי הוא — סיפור המאה שלי.
והואיל והקובץ הזה הוא, כמדומה לי, האחרון לסיפורים,
כי בדרך לשנות השמונים הנני רוצה אני להגיד בזה
שלום לקוראי ולבקש מהם סליחה על כי הלאיתים
במשך ארבעים ושמונה שנים." (מהקדמת המחבר משבט
תשי"ג). — השערות של המחבר נתאמתה; הוא נפטר
בחשון תשי"ד.

397 סנד, יונת ואלכסנדר. הכתה החמי-
שית; רומאן. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס
"אופק", תשס"ו, 300 ע' 8°.
מחזיה של כיתת תלמידים בגימנסיה יהודית בעיר-
השדה בפולין ערב מלחמת-העולם השנייה.

398 עמיחי, יהודה. עכשיו ובימים האחר-
רים; שירים. (תל-אביב), לקראת, (דפוס "הפועל
הצעיר", תשס"ו, 81, [3] ע' 8°.

399 פושקין, אלכסנדר [סרגייביץ'] סרג-
דיות קסוות. מרוסית: א[נדרס] שלונסקי. מר-
תביה, "ספרית פועלים"; (תל-אביב, דפוס הפועל
הצעיר), תשס"ו (1954), 139, [2] ע' 8°. שם המקור:
Александр Сергеевич Пушкин: Маленькая трапе-
дия. יצירות אלה (פרס ל"משתה לעת דבר") תורגמו
קודם ע"י ד. שמעוני-ביץ-שמעוני; ורשה, תר"פ.
התכן: מוצרט וסלירי, אורח האבן, משתה לעת דבר.
רוטסקה.

וציור: גרשון קניספל). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל-אביב, דפוס נידס), תשט"ו. 17 דפים מקופלים בתוך חיק. 4.
כולל 15 שירים בלוי פיתוחים והקדמה מאת מ. ארדון. ההוצאה מהודרת.

413 קרונין, ארציבלד [יוסף]. מעבר לחומה: רומן, עברית: [שמואל] שניצר. (תל-אביב, "עיונית", דפוס ישראל), תשט"ו. 275 ע', 8°. שם המקור: A. J. Cronin: Beyond this place.

414 ראובני, אהרן [Aaron Reubeni]. עדי ירושלים: טרילוגיה מימי מלחמת העולם הראשונה. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס בן-חור), תשי"ד. 455 ע', 8°.

התכן: בראשית המבוכה (מהד' א' עיין ק.ס. שנה ט' ע' 286). האניית האחרונות (מהד' א': תרפ"ג). שמות (מהד' א': תרפ"ח).

415 רוזנברג, שלמה. רבי מאיר וברוריה: רומן היסטורי. (תרגום מאידית: ג.ש. מ. אלף). תל-אביב, "מסדה": (רמת-גן, דפוס "מסדה"), תשט"ו. 385 [1] ע', 8°.

416 רייכמן, חנניה [H. Reichman]. פתגמים ומכתמים למן הים הכללי — וספה משלי. ציורים: יוסף שטרן. (מהדורה ב'). תל-אביב, י. שרברק, (דפוס "גוטנברג", תשט"ו). 368 ע', 8°.

"בספר כונס מבחר הפתגמים והמכתמים שפורסמו בשש השנים האחרונות בשבועון "דבר-שבוע", נכללה גם מרבית החומר שנדפס בשעתו בספרים "פתגמים" (עיין ק.ס. שנה ט"ו ע' 176) ו"ממשלי העמים ומפי חכמים" (עיין ק.ס. שנה י"ט ע' 162). צורפו גם קצת סתגמים שעדיין לא נדפסו כלל". (מהדוקמה). — תחומר מסודר לפי י"ח נושאים. — מהדורה א' יצאה חדשים לפני מהדורה ב'.

417 ריש, הנס. ארץ הצללים הארוכים. תרגום מאנגלית: צבי ישיב. (גבעתיים), "ורדה", (דפוס "תושיה"), [תשט"ו]. 214 ע', 8°. בראש השער: האנס ריש. שם המקור: Hans Ruesch: Top of the world.

418 רמרק, אריך מרית. קצף על פני המים. עברית: יהודה אשכול. (תל-אביב), כרמי את

407 צויג, סטפן [Stefan Zweig]. עשרים וארבע שעות בחייה של אשה: ספרים. (תרגום... א. כהן, [זב] קמחי). תל-אביב, "מסדה": (רמת-גן, דפוס מסדה), תשט"ו. 159 ע', 8°. התכן: עשרים וארבע שעות בחייה של אשה. האומנות. סוד צירב.

408 קונבר, אבא. פנים אל פנים. (ספר ב: הצומת). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל-אביב, הדפוס החדש, 1955). 398 ע', 8°. (ספרית סועלים / כל).

ספור ממלחמת העצמאות. את הקידם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 178. שם גם ציון.

409 קונרד, ג'וזף [Joseph Conrad]. כתבי ג'וזף קונרד. (עברית: ז. הרטובי). [תל-אביב], כרמי את נאור, (דפוס "אלישע"), 1954. 299 [1] ע', 8°. ספרים נבחרים. עם הקדמה לכל מדור ועם הקדמה ביוגרפית על המחבר בתחלת הספר.

410 קוצר, אריה. בדם מפציע שחר: רומן. מהדורה שניה. תל-אביב, "ישראל", (דפוס ישראל), [1954]. 300 ע', 8°.

"ספר זה נכתב ב-1941/2 בכלא עכו, בו היה כלוא המחבר כאשר השתייכות לקבוצת-שטרן... מסופר בו על השנה השחורה ביותר והאפלה ביותר בתולדות המחברת העברית... כל המסופר ברומן זה מבוסס על עובדות! ברור: בקשוס ספרותי מסוים". (מהדוקמה).

411 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. מגדור ליהוספוט העולמית: מסות ספרותיות... ירושלים, "מדע", (דפוס סורים), 1954. 253 ע', 8°. (כתבי פרום יוסף קלוזנר).

התכן: הקדמה. גיאורג ברנדס. חיקטור הגנו. א. זולא. ת. גיתה. פ. שילר ופילוסופיית-השירה שלו. ל. טולסטוי. א. פושקין. לרמנסטוב והביירוניסמוס הרוסי. ר. טאגור ותפיסת עולמו. ה. זורמאן והמחזות "אשיותגן". החייו הגדול של ה. איבסן. — בספרו של המחבר "משני עולמות" (עיין ק.ס. שנה כ"א ע' 251) נדפסו שבע מהמסות שבספר זה (על זולא, טאגור, פושקין, לרמנסטוב, זורמאן, איבסן, ברנדס).

412 קניספל, גרשון [Gershon Knispel]. שירי דור: אנתולוגיה מצוירת... (עריכה, כתב

התרגום פורסם תחלה ב"התקופה" ס' י"ג י"ג, ורשה, שטיבל, תרס"ב-תרס"ג.

426 שלו, יצחק. קול ענות; שירים. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס טורים), תשס"ו, 140 ע'. 8°.

427 שמיר, משה [Moshe Shamir]. סוף העולם; קומדיה מחיי הארץ בשלוש מערכות. מצגת עלידי חיאטורן... "אהל". תשי"ד. (תל-אביב), המרכז לתרבות ולחנך, (דפוס "דבר"), [תשי"ד], 93, [1] ע'. 8° (ספרית מחזות ומערכונים), מנוקד.

428 שמעוני, דוד [David Shimoni]. כח-שאי; פרקי שירה ומחשבה. מהדורה שנייה מורחבת. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשס"ו, 333, [1] ע'. 8°.

מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 197, שם גם המדורות. במהדורה זו נכנסו למעלה משבעים פרקים חדשים, שפורסמו אחרי הופעת מהד' א'.

429 שנירר, שרה. ספר המחזות. (עברית מ. צ. פרוש). תל-אביב, "נצח", (דפוס "קדמה"), תשי"ד. [4], 128 ע', פורסרס. 8°.

התכן: כחה של שבת. יהודית. חנה ושבעת בניה. אסתר ואחשוורוש.

430 שפיגל, ישעיהו. מלכות גיסו; סיפורים. מאידיש: א. ד. שפיר. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (הדפוס הכללי), תשי"ג (1952), 10, [1], 198, [1] ע'. 8°. כולל 22 סיפורים מחיי היהודים בסולין בתקופת השואה. עם מבוא מאת ד. סדן: בינה בתשכ"ה ע' 107.

431 שפירא, שלום יוסף [Schalom Josef Schapira]. ילקוט שירת ש. שלום = שלום יוסף שפירא [לבתי הספר ולנער. לקט והקדמו מבראות שלמה שפאן וי. שהלבן, תל-אביב, "בינה", (דפוס "גוטנברג", תשס"ו — 1954), 219 ע'. 8°.

432 תורן, חיים [Haim Toren]. שירי אהבה בישראל מימי קדם עד ימינו. נבחרו ונסדרו בידי חיים תורן. פתח דבר מאת יעקב פיכמן. מהדורה שנייה מורחבת. ירושלים, "קריית ספר", תש"מ, תשס"ו. [2], 18, [1], 400 ע'. 8°. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ה ע' 55, שם גם ציין.

נאור, (דפוס "אלישע"), תשי"ג — 1952, 302, [1] ע'. 8°. בראש השער: אריך מאריה רימארק. שם המקור: Erich Maria Remarque: Floatsam.

419 רן, פרסיול כריסטופר. לגיון האבירים "בוגסט". עברית: צ. שולדיגר. עריכה: ר. אריאל. תל-אביב, כרמי את נאור, (דפוס "אלישע"), 1954, 428 ע'. 8°. (ספרית עלומים). בראש השער: פרסיאל כריסטופר וורן. שם המקור: Percival Christopher Wren: Beau geste.

420 רניון, דמון [Damon Runyon]. ליליאן. עברית: עזריאל מכיר. תל-אביב, "ניקודים" (בהוצאת אהרן בביץ, דפוס גוטמן), [1954], 140 ע'. 8°. = ספרית נקודים, 5. בראש השער: דימון ראניון. — ספורים.

421 שאגן, אברהם. העולם של מחר; סיפורים. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ב, 211 ע'. 8°.

התכן: יהודי כזה. סיפורו של כן-בליעל. רפסודיה צבאית. איפראג. יוחנן מיר עושה את דרכו. העולם של מחר.

422 שחם, דוד. הרפתקאות אחרות. סיפורים מאת ל. שורין. תל-אביב, עיינות, (דפוס "יפת"), תשס"ו, 232 ע'. 8°. ספור סטירי מהחיים בארץ.

423 שחר, דוד. על החלומות; סיפורים. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "אופק"), תשס"ו, 240 ע'. 8°. כולל 12 סיפורים.

424 שטין, אברהם שמואל. אש מריבה; טרילוגיה היסטורית. מאת א.ש. שטין. תל-אביב, מ. גוימן, (דפוס שלום), תשס"ו, 402, [1] ע', פורטרטים, פקסימיל. 8°. התכן: חידת הקמיעות <פולמוס עמדין-אייבשיך>; דודאי צבי <עלילות שבתי צבי>; נקמת מרעים <תועבת פראנק>.

425 שילר, פרידריך. וילהלם סל. תרגום ח"י ביאליק. תל-אביב, דביר, (דפוס סטור, תשס"ו — 1954), [5], 184'11, [1] ע'. 8°. (מבחר תרגומי ת.נ. ביאליק). שם המקור: Friedrich Schiller: Wilhelm Tell.

ספרות יפה יודית

433 יונג ישראל; ליסערטאטור, קונסט, קריטיק.
(הוצאה חדשה). ארויסגעגעבן פון דער גרופע "יונג
ישראל". חיסה, "הדפוס החדש", 1954. 36 ע',
תמונות. 8°.

העורך האחרון: אברהם רינצלר. — התכן: שירים
מאת ר. בסמן, מ. ליפשיץ, ש. וורווגר, מ. יונגמן, מ.
גורק, ר. פישמן, א. רינצלר, ספורים ורשימות מאת צ.
איונמן, י. בירשטיין, א. קרפניוביץ, מ. יונגמן, מ. מאל: אין
ליסערבראנד פון בעזאנגען (על א. סוצקבר).

ספרות העושר

434 אבדי, אהרן. גא אינו ירא. עם 23
תמונות מצירות על ידי המתבר, תרגום סבו. תל-אביב,
א. זלוקוביץ, (דפוס "בצלאל"), 1954. 180, [2] ע', 8°.
מנוקד. ספור לילדים.

435 אבי-גיל, ש. תגליות ואמצאות, מן
העתיקות ביותר ועד החדשות ביותר. תל-אביב,
"עמית", (דפוס "תרבות"), 1954. 286 ע', תמונות.
8° מנוקד. לבני-הנעורים.

436 אבנון, יצחק, עורך. אבא מספר; מבחר
הספור לילדים... הצירים ה. שפירן. תל-אביב,
"ספרים", (דפוס "ישראל"), [תש"ו]. 224 ע', 8°.
מנוקד. כולל 21 ספור.

437 אבנון, יצחק. כל-י-נשק; ספר לעור
וללחם הצעיר. תל-אביב, "עמית", (דפוס "תרבות",
תש"ו). 168 ע', תמונות. 8° מנוקד.

438 אגילר, גרס [Grace Aguilar]. האנו-
סים; ספור מימי האינקוויזיציה בספרד. ע"פ ספרה
של גרציה אגולאר והספר "עמק האזנים" לאברהם
ש[לום] פרידברג. מעבד ע"י ש[מואל] ש[נח]
קנטורוביץ. [תל-אביב], ש. שרברק, (דפוס רוהלר,
תש"ד). 265 ע', 8° מנוקד. לבני הנעורים.

439 אוסנודובסקי, פ[רדיננד] א[נטוני] [Ferdinand Antoni Ossendowski]. על גדות הניגור.
תרגום ועבד ש[למה] סקולסקי. תל-אביב, "עמית",
(דפוס "תרבות"), 1954. 176 ע', תמונות. 8° מנוקד.
לבני-הנעורים.

440 אילון, דבורה (רבינוביץ). גבורי

הקטב; פרשת הגבורה וההקרבה של כבוש הקטב
הצפוני והדרומי. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "אבוקה",
תש"ו). 144 ע', תמונות. 8° מנוקד. בראש השער:
דבורה אילון-סרגי.

441 אליאב, חיים. ילדי העיר העתיקה
לוחמים במסתננים. (הציורים: א. לואיזה), תל-אביב,
"ניב", (דפוס מל"ן, תש"ו). 111 ע', 8° מנוקד.
לילדים.

442 אנדרסן, הנס כריסטיאן [Hans Christian Andersen]. קסמי אנדרסן; מבחר האגדות
בתרגום חדש ובעריכה תוכנית. הצירים: אהרן אבדי.
תל-אביב, "כתבים", (דפוס חן, תש"ו). 237 ע', 8°.
מנוקד.

443 אפק, אוריאל. בסוד ילדים; ספורים.
[מאת] אוריאל אפק. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס
"תושיה"), תש"ד. 76, [1] ע', תמונות. 8°.

444 אפק, אוריאל. ילדים באחו; ספורים.
מאת אוריאל אפק. הצירים: ל. חלפרט. תל-אביב, י.
צ'צ'יק, (דפוס רוהלר), תש"ו. 81, [1] ע', 8°.

445 ארזי, א. מ. מאוצר הבדיחות; בדי-
חות ומהלכות לבני הנעורים. לקט וערך א. מ. ארזי. תל-
אביב, "ניב", (דפוס "תרבות"), [תש"ד]. 144 ע', תמו-
נות. 8° מנוקד.

446 אריאל [=ליבוויץ], ז. פיל פילון.
מספר עפ"י לועזי. תל-אביב, "מסדה"; (דפוס
"מסדה"), תש"ו. 151, [1] ע', תמונות. 8° מנוקד.
לילדים.

447 ארמן, נפתלי [Herz Ehrmann].
מספר פורט עד ירושלים; (מקורות בעל
השליה). ספור היסטורי. עברית: ת. ויסמן. תל-אביב,
"נצח", (דפוס "יהלום"), תש"ד. 80 ע', 8° בראש
השער: ג. אהרמן. לבני הנעורים.

448 ארמן, נפתלי [Herz Ehrmann]. הרב
מלארי; ספור היסטורי. (עברית: אביעזרי חלף).
תל-אביב, "נצח", (דפוס "יהלום"), תש"ד. 160 ע', 8°.
בראש השער: ג. אהרמן.

עמית. מאת משה גורלי [=ברונפס]. ציורים : יהודה בקון. מנגינה : בן-ציון אורנר. (ירושלים, ראובן מס), חש"מ, [1954], 18 ע', 8°. =הבה נציגה, מחנות לבתיספר לנער ולעם בעריכת משה גורלי, 15.

457 גרים, יקוב [Jacob Grimm]. כל אג-דות האחים גרים. תרגם : דן טואן. ציורים מעשה ידי אריה גלור. ירושלים, "ארבל", (דפוס ר.ח. הכהן), תשי"ד, 194, [2] ע', 8°.

458 דורין, וולף. ילדי הכרף לכף היד השחורה. ספר מחור מאד. עברית. א. ברטורא. ציר שלמה כהן. תל-אביב, "סיני", (דפוס בלאס), [1955], 71 ע', 8°. מנוקד. לילדים.

459 המאירי, אביגדור [Avigdor Hameiri]. היקום : אסטרונומיה לנער ולכל, עם תמונות וציורים. תל-אביב, "סיני", דפוס מל"ן, [תשי"ן], 148 ע', 8°.

460 וולף, חנה גרדה. המסע לארץ הכוכב. תרגם מכתביו : אוריאל אופק. ציורים : הנרי אביגרי. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס "עתידי"), תשי"ד, 71, [4] ע', 8°. לילדים. בהרוזים.

461 ורן, ז'ול [Jules Verne]. הספן המס-תורי. תרגם ועבד ג. בן-חנה. תל-אביב, "שלמה שרברק", (דפוס "קדמה", תשס"ו), 192 ע', 8°. מנוקד.

462 ורן, ז'ול [Jules Verne]. קרית ששן. עברית : ברוך קרופניק. תל-אביב, "יורעאל", (דפוס ריהלר, תשי"ד), 96 ע', 8°. מנוקד.

463 חירם, א.צ. ספורים מן התורה לפעוט ולילד. תל-אביב, "ניב", (דפוס "בצלאל"), [1954], 84 ע', ציורים. 8°. מנוקד.

464 טוין, מרק. תום סויר בדרכים. תרגמה מאנגלית שושנה חן-חבי. מהדורה שניה. תל-אביב, "יבנה", (דפוס חן, תשס"ו), 104 ע', 8°. מנוקד. לילדים. שם המקור : Mark Twain : Tom Sawyer : abroad.

בספר גם ספור שני של טוין "הפיל הלבן שנגנב", עם שער מיוחד. מהדורה א' של התרגום עין ק.ס. שנה כ"ה ע' 261.

449 בלנטין, ר[וברט] מ[יכאל]. אי הא-ל-מגים. תרגם : תצחק [נצחק] לנכון. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס "תרבות"), תשי"ד, 136, [2] ע', 8°. לילדים. שם המקור : Robert Michael Ballantyne : The coral island.

450 בן-יעקב, שמואל. דן העקשן : ספור מחיי הארץ לבני הנעורים... הציורים : א. לואיזדה. תל-אביב, "ניב", (דפוס "קדמה"), [1955], 85 ע', 8°. מנוקד.

451 בן-פנחס, י. שלשה דבים. מתרגם ומעבד לילדים בידי י. בן-פנחס. צירה איזה, תל-אביב, "עמית", (דפוס "ישראל"), [1954], 32 ע', 8°.

452 ברמן, שלמה. הבן האובד : ספור היסטורי מימיהבנים. מעבד לבני הנעורים מאת שלמה ברמן. [תל-אביב], ש. שרברק, (דפוס ריהלר), [1955], 61 ע', 8°. מנוקד.

453 ברנט, פרנסיס (הודגסון). הלורד הקסן : ספור. תרגם מאנגלית א.ל. יעקובוביץ. חלק א.ב. תל-אביב, ש. שרברק, (דפוס "קדמה", תשס"ו), 154 ; 134, [2] ע', תמונות. 8°. מנוקד. שם המקור : Mrs. Frances Burnett (Hodgson) : Little Lord Fauntleroy.

454 גולדפדן, אברהם [A. Goldfaden]. המכ-שפה : מחזה בשמינה תמונות ומבוא... מתרגם ומעבד לנער בידי משה גורלי [=ברונפס]. ציורים : יוסף שטרן. מנגינות : אברהם גולדפדן. (ירושלים, ראובן מס), חש"מ, [1954], 24 ע', תמונות, תיים. 8°. =הבה נציגה, מחנות לבתיספר לנער ולעם בעריכת משה גורלי, 13.

455 גורלי, משה [M. Gorali]. הזמיר : מחזה בארבע עלילות. המחז על-פי ה.כ. אנדרסן בידי משה גורלי [=ברונפס]. ציורים : עמנואל גראו. מר-סיקה : לפי מקורות סיניים ויפניים. (ירושלים, ר. מס), חש"מ, [1954], 26 ע', תמונות, תיים. 8°. =הבה נציגה, מחנות לבתיספר לנער ולעם בעריכת משה גורלי, 1.

456 גורלי, משה [M. Gorali]. מרח לב-הזהב : מחזה-אגדה בשלש מערכות על-פי אגדה

- 465 טשרנוביץ, ימימה. במעגל הסתרים. הציורים: יוסף שטרן. [תלאביב], דבר לילדים, (דפוס דבר), תשס"ו. 230 ע'. ציורים. 8°. ספור.
- 466 כרמלי, אבנר. אולימפיאדת השכונות: עליה לספורטאים. [תלאביב], אלקנה, (דפוס שלומי, תשס"ו. 1954). 117 ע'. תמונות. 8°. לבני הנעורים.
- 467 כרמלי, אבנר. הבלשים הצעירים, ותעלומת המעברה האבודה. צייר: הרי שרון. תלאביב, "מסדה"; (דמת'אן, דפוס מסדה), תש"ג. 226, [2] ע'. 8°. לבני הנעורים.
- 468 לודג, גרס. הגמדים מן התר. על מי גרס לודג. (תרגום: דב זעירא. ערך: ז. אריאל). תלאביב, ש. שרברק, (דפוס "קדמה", תשס"ו). 118, [2] ע'. תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.
- 469 לופטינג, חיר. הזירנדה של דוליסל הרוסא. תרגום מנשה [חיאלי] בראון. ציר בידי המחבר. תלאביב, "אמנות", (דפוס זילברברג, 1954). 296, [3] ע'. 8°. מנוקד. שער נוסף באנגלית שם המקור: Hugh Loftig: Doctor Dolittle's caravan.
- 470 "לטף"; ספריה חנוכית. (תעודת ו[פאל] ספורט. ציורים: איזה). [ספרי מתנה, 4'3]. (תלאביב), "תפוח", (דפוס "גרופיקה בצלאל"), [תש"ד ז. 8°. שירים לילדים. — התכן: 3: טלילי אגודלי. [29] ע'. — 4: יום הולדת לבן. [34] ע'.
- 471 ליברמן, צבי. בהרי ירושלים... הצייר: ד. שיפריין. תלאביב, "עמיחי", (דפוס "קדמה", 1953). 100, [3] ע'. 8°. ספור לילדים.
- 472 לימינג, ג'ון פ[ישוויק]. הדבורה קלודיה. תרגום על ידי יגאל קמחי. תלאביב, י. צי'יק, (דפוס "חושיה", 1955). 119 ע'. תמונות. 8°. מנוקד. שם המקור: John Fishwick Leeming: Claudius the bee.
- 473 למן, מאיר [Markus Lehmann]. יועץ המלך: רבי יששכר ברמן מהלברשטט. ספור היסטורי. עברית: ד. עזריאל. תלאביב, "נצח", (דפוס
- בלוך), תש"ה. 174 ע'. 8°. לבני הנעורים. — בראש השער: מ. להמן.
- 474 למן, מאיר [Markus Lehmann]. השושנה מסלוביקי; ספור היסטורי. עברית: ד. עזריאל. תלאביב, "נצח", חש"מ, תש"ה. 76 ע'. 8°. בראש השער: מ. להמן. לבני הנעורים.
- 475 מדר, [ארנסט]. קרקס שמונת הנערים; ספור מאת י. מדר. עברית [שלמה] סקולסקי. חלק (א) ב. תלאביב, "עמיחי", (דפוס "קדמה", תש"ד). 155, [2]; [157] 297, [1] ע'. 8°. מנוקד. לבני הנעורים. — בשער חלק א: מאת מ. ד.
- 476 מוסטוב, א[לכסי] אינוביץ'; מ. צ'צ'קו. המלחמה בקמצ'טקה. תרגום: ח. רבין. חלק א. תלאביב, "ניב", (דפוס "תרבות"), [1954]. [4] 144, [1] ע'. 8°. מנוקד. לבני הנעורים.
- 477 מיל, קרל [Karl May]. וינאטו בין הקומאנצ'ים. עברית: חיים חרסי. תלאביב, "תבל"; (יפו, דפוס מולדת), תשס"ו. 183, [1] ע'. 8°. (מספרית "העולם הגדול"). לבני הנעורים. בראש השער: קרל מאי.
- 478 מיל, קרל [Karl May]. וינאטו ויד הנספ. עברית יהודה לונק. תלאביב, "ניב", (דפוס "א"ב"), [1955]. 155, [3] ע'. 8°. בראש השער: קרל מאי.
- 479 מיל, קרל [Karl May]. מלך הנספ. עברית: יהודית אביטל. תלאביב, "ניב", (דפוס מל"א), [1955]. 257, [1] ע'. 8°. ספור לבני הנעורים. בראש השער: קרל מאי.
- 480 מיל, קרל [Karl May]. עיר התעלוי. ספורי מסעות. עברית חיים חרסי. תלאביב, "ניב", (דפוס "קדמה"), תש"ד. 155, [1] ע'. 8°. לבני הנעורים. בראש השער: קרל מאי.
- 481 מיל, קרל [Karl May]. צוואתו של וינאטו; סיפור מסע. עברית: שמאי גלנדר. תלאביב, "ניב"; (יפו, דפוס "מולדת"), [1955]. 159, [1] ע'. 8°. סיפור לבני הנעורים. בראש השער: קרל מאי.

489 נרקיס, דוד. מסע ילדי ארלבה. מתל-אביב לאפריקה ובחזרה. תל-אביב, י. צ'צ'יק; (דפוס "שם"), 1955, ע' 144, תמונות. 8°.

490 [סקולסקי], שלמה. הארמון הקטן. כתובים עברית ע"י שלמה. תל-אביב, "עמית", (דפוס קדמה), 1954, ע' 64, תמונות. 8°. ספורים לילדים.

491 [סקולסקי], שלמה. הברונות אפרת-הצואר, וספורים אחרים. עברית: שלמה. תל-אביב, "עמית", (דפוס "קדמה"), 1954, ע' 82, תמונות. 8°. (ספרית במב), לילדים.

492 פינקוהוף, קלרה (אשר). אגדת הרצל; כתובה בידי קלרה אשר פינקוהוף. (הציורים: ב. גבירץ). (תל-אביב, "מסדה"; רמת-גן, דפוס מסדה, תשס"ו). 21, [3] ע' 8°. = שערי מולדת, פרקי למוד וקריאה לכתה ב.

493 פישקין, אהרן. אל תסתכל בקוקן; ספורים ומעשיות לילדים. (הציורים: בינה גבירץ). תל-אביב, עם עובד, (דפוס סטרו), תשס"ו, 91, [1] ע' 8°.

494 צורף, אפרים. אגדות ירושלים. בצורף עטורים מאת א. לואיאודה. בבעיתם, "ביטאור"; (תל-אביב, דפוס "תרבות"), תשס"ו, 150, [2] ע' 8°. "מקורות": ע' [152]. מנוקד. לבגית-נעורים.

495 צורף, אפרים. גביעי זהב; אגדות לילדים. תל-אביב, "ניב", תשי"ד, 102, [2] ע' תמונות. 8°. מנוקד.

496 צ'רסקה, לנידיה אלכסייבנה. יתומה; ספור לבנות-נעורים. עבד [שלמה] סקולסקי. תל-אביב, "עמית", חש"מ, (תשי"ד), 204, [4] ע' תמונות. 8°. מנוקד.

497 קדש, שלמה. אצלנו בכתה מסס-רים... ספורים וחזוים לבית ולכתה. צירה בינה גבירץ. ירושלים, "עבר", (דפוס ש. וינפלד), 1955, 75 ע' 8°. מנוקד. בראש השער: שלמה קדש.

498 קורציק, ינוש. עלילות יותם הקור-סם; סיפור. תרגום מפולנית: ינוש. ליכטנבוים. ציר-רים: מ. אריה. תל-אביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספר"),

482 מיקם, מרגלית. חידות לילדים. חרזים: מרגלית מיקם. ציורים: מ. ברגר. (תל-אביב, (ויקית), חש"מ, 1954, [18] ע' 24:17.

483 מכלל; אנציקלופדיה לנער בסדר אלפביתי, ערוכה בידי יצחק אבנר. כרך ו, ז. תל-אביב, יבנה (דפוס יוריא, 1955). מסות, תמונות. 8°. התכן: כ' ו: נבואה-עתניאל. 204 ע' — ז: סאיר דליוסקשת. 200 ע' — מנוקדים. את הקודם עיין ק. ס. שנה ל' ע' 181.

484 מלצר, שמשון [Simson Melzer]. הרפת-קות סמבו הכושי הקטן וארבעת הנמרים הרעב-תנים. לפי מקור לעזי ש. מלצר. הציורים: ל. וולפרט. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס "תרבות"), תשי"ד, [27] ע' 8°. לילדים.

485 מרגליות; אנציקלופדיה לילדים. בעריכת יודיה ספרא. הציורים: דניס שיפרין. ב. תל-אביב, "עמית", (דפוס גרואר, תשס"ו), 223 ע' 8°. מנוקד. — את הקודם עיין ק. ס. שנה ל' ע' 331.

486 נוסוב, נ. [N. Nosov]. בין חברים; מספורי של נ. נוסוב. עברית: שלמה [סקולסקי]. תל-אביב, "עמית", (דפוס "קדמה"), 1954, [80] ע' תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.

487 נורדאוי, מכס. האגדות למכסה, שספר לה למן השנה הרביעית ועד לשנה השביעית לימי חייה אביה מכס נורדאוי. תרגום לעברית דב קמחי. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס רוהלד), תשס"ו, 278, [1] ע' תמונות. 8°. מנוקד. השם בצרפתית: Max Nordau. Contes pour Maxa.

תרגומים אחרים: אגדות, תרגמו ע"י ז. ה. ארוזקין, אודיסה, מוריה, תרג"ב אגדות; עברית ד. פרישמן, מהד' ב' ברלין, "מוריה", תרס"ג. האגדות בתרגומו של פרישמן התחילו להתפרסם ב"הצפירה" עוד לפני מלחמת עולם א'.

488 נצני, י. א. רמון; אנציקלופדיה לספרות לילדים. ערוכה בידי י. א. נצני. [2] אלים וגבורים. תל-אביב, "יבנה", (דפוס כספ, תשס"ו — 1954), 253, [1] ע' ציורים. 8°. מנוקד. — את הקודם עיין ק. ס. שנה ל' ע' 331.

ח"י, (דפוס "קדמה"), [תשי"ד ז], 188, [1] ע', תמונות ;
[2], 387-191, [1] ע', תמונות. 8°. לבני העוורים. —
ח' ב' : דפוס "נתיבה".

506 רוטגרס, א(נה). שבעה מעפילים
צעירים. מתרגם על ידי דב קמחי. מציר על ידי
פ. אונטרברג. תלאביב, י. צ'צ'יק, (דפוס ג. רוהלד),
[1954], 210, [1] ע'. 8°. ספור לבני העוורים. שם
המחברת : A. Rutgers van der Loeff-Basenau.

507 שלמון, אברהם. מרבוד הקיץ בארץ
ישראל... צירה רנה. תלאביב, ג. ברלי, (דפוס
ישראל), [תשי"ג], [6], 7, [1], 119-7, [1] ע', תמונות.
8°. (ספרי טבע, הצומח). מנוקד. לילדים.

508 שקספיר, ויליאם [William Shakespeare].
חלום ליל קיץ. (כטוב בעיניך).
מספרים לילדים מאת ג. מ. פריס ואחרים. תרגם מאנג
לית מנשה] בראליצור. תלאביב, י. צ'צ'יק, (דפוס
רוהלד), [תשי"ד], [35] ע', תמונות. 8°. מנוקד. בראש
השער : ויליאם שקספיר.

509 תבון, אליעזר. בשערי התרבות ;
חליות בהתפתחות תרבות האדם בימי קדם. תלאביב,
"יבנה", (דפוס זילברברג, תשט"ו), 323, [6] ע', פקסי
מילים, תמונות. 8°. מנוקד.
התבן : כבוש האש. בתינוכות במערות קדומות. האדם
יוצר כלים. עובד אומה ישבע לחם. האדם מתקין כסות
לעורו. לומד לחשב את עתותיו. שואל לזמנו. התפתחות
הרכב בימי קדם. ספנות וסחר ימי. האדם משה תקן
למדות ולמשקלות. לומד כתב וקרא. קונה דעת בתורת
המספר והמדדה. בתי ספרים וארכיונים בימי קדם.

510 תלמי, מנחם [Menahem Talmi]. המסוס
המריא בחצות. צייר : יוסי שטרן, תלאביב,
"עמחי", (דפוס "תרבות", תשט"ו), 202, [1] ע'. 8°.
לבני העוורים.

511 תלמי, מנחם [Menahem Talmi]. תעלון -
מת הצלחות המעופפות. צייר : מ. אריה,
תלאביב, "עמחי", (דפוס "ישראל", תשט"ו), 175 ע'.
8°. בדף לפני השער : תעלומת הצלחת המעופפת או :
החללית.

תשט"ו. 302 ע'. 8°. לבני העוורים. שם המקור :
Janusz Korczak : Kajtuś Czarodziej.

499 קיפניס, לויין [Levin Kipniss]. עלי
באר : מחזה (תוכית)... ציורים : עלי יערי. מנגינות :
עמנואל עמירן [=פוגצוב]. (ירושלים, ראובן מס),
חש"מ, [1954], 10 ע', תמונות, תיפוס. 8°. =הבה
נציגה, מחזות לבתי-ספר לגער ולעם בעריכת משה
גורלי, 6.

500 קרינקין, יפה. הבית הירד ; שירים
לילדים. ציר : שמואל כץ. מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר ; (תלאביב, דפוס הפועל הצעיר, 1955).
[121, [3] ע'. 8°. (ספריה פועלים / אנקורים).

501 קרנץ, יעקב. משלי המגיד מדוב
נא ; והוא קובץ מבחר משליו ומעשיותיו של המגיד
ר' יעקב קראנץ. מעובדים עברית ע"י ש[מואל] ש[בח]
קנטורוביץ. [תלאביב], ש. שרברק, (דפוס רוהלד),
[1955], 108, [2] ע'. 8°. מנוקד. לבני העוורים.

502 רבלה, (פרנסואה). הספור על הענ
קים גרגנטוא ופנטגרואל. מאת רבלה.
תרגום מקצר לגער ולעם בידי ק. א. ברתיני [=אהרן
גולדגוט]. תלאביב, מ. ניומן ; (ירושלים, דפוס טורים,
[1953], 283, [1] ע', פקסימיל, תמונות. 8°. מנוקד.
שם המקור : François Rabelais : Gargantua et
Pantagruel.

503 רובקין, ניקולאי [אלכסנדרוביץ] [Niko-
lai Aleksandrovich Rubakin]. על מזבח
המדע ; ספור. תרגום ועברית. דובניקוב. תלאביב,
"שלמה שרברק", (דפוס "קדמה", תשט"ו), 78, [2] ע'.
8°. מנוקד. — בראש השער : ניקולי רבקיין.

504 רוזנוב, סרגיי גריגורביץ [Sergei
Grigor'evich Rosanov]. הרסת קאותיו של
אבי. עבד ש[למה] סקולסקי. תלאביב, "עמחי",
(דפוס "תרבות"), [1954], 157, [2] ע', תמונות. 8°.
מנוקד. לילדים.

505 רוט, ר. הגולה הצעיר ; ספור. עבד
לעברית ש[למה] סקולסקי. חלק א"ב, תלאביב, "עמי"

חנוך והוראה

512 אולנדורף, רות. לבעיית התינוך המוסקלי. (תלאביב), "אירים", מרכז לתרבות ולחינוך, (דפוס "אחדות"), תשי"ד, 54, [1] ע', תוים. 8° = ספריה פדגוגית קטנה, כו.
"בקונטרס זה באתי לספר על נסיוני כמורה למד-סיקה בגן-הילדים, בכיתות-היסוד ובשעורי-חליל פרטיים".

513 איזנשטט, שמואל [Samuel Eisenstadt]. עשרים שנה ליסודו של בית-הספר הגבוה למשפט ולכלכלה בתלאביב... תלאביב, חש"מ, תשט"ו—1954. 7 ע'. 8° שיחה ב"קול ישראל". בראש השער: שמואל איזנשטט.

514 איזנשטט, שמואל נח [Samuel Noah Eisenstadt]. קבוצת הנוער. ירושלים, המחלקה לעליית ילדים ונוער / מדור ההדרכה, (דפוס למודי), תשי"ד, 48, [2] ע'. 8° = עיונים למדריך ולמורה, חיברת ידית.

515 אמת, עובד. הוראת הספורי המקרא : שערים בהיראת המקרא בכיתות בי"ג של ביה"ס היסודי הממלכתי. תלאביב, הסתדרות המורים העברים בישראל, (דפוס אבוקה), תשט"ו, 209 ע'. 8° (איצר המורה) — בראש השער : עובד אמיתי.

516 ארנשטיין, א[ליעזר] [E. Arnstein]. על מדידת הנטייה המקצועית. ירושלים, מפ' עלי הדסה לחנוך מקצועי, תשט"ו, 7, [1] ע', דיאגרמות. 8° תמצית הרצאה בימי העיון של משרד הסעד. עם סכום ושער נוסף באנגלית. במכונת-הכפלה. בראש המעטפת : א. ארנשטיין.

517 בגן לילדי עולים ; קובץ מאמרים. תלאביב, "אירים" המרכז לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"), תשי"ב, 74, [2] ע'. 8° (חינוך בגן הילדים). = ספריה פדגוגית קטנה, ז.

המודעות : לבעיות עבודתו עם ילדי עולים (5 מאמר רים). מתוך העבידה (9 מאמרים).

518 ביתן, [שולם] ; מ. הרפז. ישעיהו >שעורים מעובדים למורה<. תלאביב, י. צ'צ'יק, (דפוס מל"א), תשט"ו, 132 ע'. 8°

519 ברנר, בנימין ; רחל צברני. ספר הדי-דקטיקה לכתה א'. חלק א"ב. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס טורים, 1953-1954), תמונות, תוים. 8°
חתכן : חלק א' ; נושא בבית הספר. נושא החבנים. (ציורים יצחק פוגאץ, יהודית ילין-גרטנר, 1953). 168 ע'. — ב' : נושא במשפחה ; בבית, בחצר, בכוקר. (ציורים יהודית ילין-גרטנר, 1954), [2], 338-169 ע'.

520 גבריאל, נחום. עולם ומלואו בבית-הספר ; מדריך למורה בהוראת א. הטבע ; ב. הגיאוגרפיה ; ג. ה"מולדת". תלאביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג — (1952), 316 ע'. 8° (ספריה פדגוגית "יד למחנך"). — ביבליוגרפיה : ע' [313] 316 ע'.

521 גיטלין-ביטנסקי, מלית. הפסיכולוגיה החברתית של גיל ההתבגרות. תלאביב, "כנה", (דפוס הפועל הצעיר, תשט"ו — 1954), 108 ע'. 8° ביבליוגרפיה : ע' 108-105.

522 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. המרכז לחנוך. סידרת מדריכים ; ספרי-עזר והדרכה למורים בכיתות בית-הספר היסודי, בעריכת יעקב לוי ואורי בלום... כרך ו : (מדריך לכיתה ו). (תלאביב), "אירים", מרכז לתרבות ולחינוך, (דפוס "אחדות", תשט"ו), 432, [3] ע', ציורים. 8°

התב : בית הספר וראשית גיל ההתבגרות. בעיות חינוך כלליות. דידקטיקה כללית. הוראת המקצועות בכיתה ו. מפעולותיה של כיתה ו. נושאים. — כ' א' עיין ק.ס. שנה כ"ס ע' 38, כ' ד' — שם שנה ל' ע' 26.

523 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. מרכז לתרבות. יד למורה ; ספרי-עזר למורי הלשון העברית למבוגרים. ערוך בידי אליהו אפרת ויעקב ניב. תלאביב, ההסתדרות... המרכז לתרבות ולחינוך על-ידי הוצאת מ. גיומן, (דפוס סטרוד), תשט"ו — 1954, 160 ע'. 8°
קובץ מאמרים. מהתכן : א. רוזן ; הדידקטיקה של השפה העברית. א. גרביל ; עיקרי המבטא העברי. ד. בצלאל ; הסתדרות העובדים.

524 הרצל לתלמידים ; חומר עזר למורים ולמד-ריכים, בעריכת שלמה קודש. ירושלים, (הקדן

הקיימת לישראל ומועצת המורים למען הקה"ל בישראל, דפוס "אחיה", תשס"ו. 96 ע', 8°.

525 וולף, יוסף אברהם. החנוך לאור התקופה. תל-אביב, "נצח", (דפוס "קדמה", תשי"ד. 139 ע', 8°.) (ספרית החנוך) — מסות על חנוך דתי.

526 חיפה. התכניון העברי. תולדות הסכ"ן בראשיתו. תרס"ח — תרפ"ה... [חיפה]. המחלקה לקשרי צבור של הסכניון — מכון טכנולוגי לישראל, (דפוס ורדפטיג), 1953. [2], 38 ע', תמונות. 8°.

"בחוברת זו... מתחילה הנהלת הסכניון בסדרת ספרים סומים על תולדותיו... החוברת מסתמכת על תעודות רשמיות, תמונות וכו', שהומצאו ע"י ארכיון הסכניון והארכיון הציוני המרכזי." (מההקדמה).

527 יעקבסון, יששכר. שאלון לעיון בנביאים ראשונים. א. ירושלים, המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה של ההסתדרות הציונית העולמית, (דפוס יהודה), תשס"ו. 101 ע', 8°.

= למורה, ספרית צור לענייני חינוך והוראה, ב.

528 ירושלים. האוניברסיטה העברית. פקולטה לרפואה. מדרוך לתלמיד רפואה. ירושלים, בית הספר לרפואה של האוניברסיטה העברית והדסה, (דפוס "אחיה"), תשס"ו. 31, [1] ע', 8°.

529 ישראל. משרד החנוך והתרבות. תכנית הלימודים לבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי. כיתות ה"ח, (הקריה), המדפוס הממשלתי, (דפוס הממשלה, תשס"ו). 24, 221, [1] ע', 24:17.

בתחלת הספר: מ. אבידור: הקדמה (ע' 63); ב. צ. דינור: עם תכנית הלימודים החדשה. <דברי הקדמה למורים, למנהלים ולמפקחים> (ע' 147). עיון גם ק. ס. שנה ל' ע' 183.

530 ליכט, אברהם יהודה. נתיבות בח"ן. תל-אביב, "נצח", בהשתתפות הסמינריון החרדי להשתלמות למורים/ות יגנוניות, (דפוס "קדמה", תשי"ד. [1] ע', 8°).

531 עקביא, אוריאל. איך מצליחים בלימודים? שיטות הלמידה היעילות ביותר...

מדרוך להורים ומורים... לתלמידי בתי הספר התיכוניים והגבוהים. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס "תרבות"), [תשס"ו]. 140, [4] ע', טבלאות. 8°.

532 עקביא, אוריאל. פרקים בפסיכולוגיה שימושית. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והחליץ של ההסתדרות הציונית, (דפוס גרוסלם פוסט), תשי"ג. 90 ע', 8°.

= שעלים; ספריה פדגוגית למדריכים, ח.

533 פויכטונגר, יוסף [J. Feuchtwanger]. תכנית ללימודי טבע וחקלאות כללית לחברות הנוער. ירושלים, הסוכנות היהודית, המחלקה לעלית ילדים ונוער, (דפוס גרוסלם פוסט), תשס"ו. 165 ע', טבלאות. 8°.

"מיועדת לחברות נוער שלא עסקו עדיין בלימוד שיטתי של מקצועות הטבע והחקלאות." (מההקדמה).

534 קורצק, ינוש [Janusz Korczak]. כתבים פדגוגיים. חירגמו [דב] סון, ש[משון] מלצר. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחיה"), תשי"ד. [8], 193, [2] ע', פורטרט, פקסימיל. 4°.

התכן: זכות הילד לכבוד. כללי החיים. פדגוגיה מבר-חת. כאשר אשכ ואחיה קטן. כזה וכזאת על הילדים. אגרות (כ"ח אגרות משנות 1925-1939).

ספרי למוד

535 "אורט". לוחות טכניים. (ירושלים), "אורט", (דפוס "טורים"), 1954. 226 ע', 8°.

= ספרית "אורט" לסדנא ולבית-מלאכה, חוברת ד'.

536 איגר, ה. דרכו של אדם: ילקוט על נושא התחכורה. בעריכת מדור ההדרכה, המחלקה לעלית ילדים ונוער. לקסה ה. איגר. (הציונים: ד. אלמליח). תל-אביב, "עם עובד" — "טאולים", (דפוס "אפק"), תשס"ו. 108, [1] ע', 8°.

(סדרת חוברות לנוער עולה). מנוקד. מצורף: מבוא; <דברים למדריך>. 8 ע'.

537 אלפא, פנינה. כסות לאדם; מקראה לנושא הבגד והנעל לשנת הלימודים ג'ר. ליקטה ועיבדה פנינה אלפא. ציורים שמואל כץ. <מהדורה שנייה מתוקנת ומורחבת>. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1953). 88, [2] ע', 8°.

(ספרית פועלים / השכלה וחינוך).

- 538 אשל, ג. [=אליעזר שמואל]; ג. אחיאל
[=נסיים יושע]. רצונך לדעת? — בבבקה ;
2500 שאלות ותשובות — לקריאה, ענין, לימוד, שעשוע
ימשחק. ירושלים, מבחר הספר הירושלמי, (דפוס
המערב), תשס"ו. 112 [צ"ל 212] ע"י 8°.
- 539 בן זאב, ישראל. שלבים : ספר למוד
לעריכת ספרותית לבתי הספר התיכוניים. ירושלים,
(דפוס ש. יונפלד), תשי"ד. 160 ע"י 8°.
- 540 בנבשתי, דוד [David Benvenisti].
ישראל ; ידיעת ארץ-ישראל לאזרחיה. ספר למוד
ומקרא לכתות הבינוניות של בתי-הספר היסודיים. מהדור
רה ששית. ספר א"ב. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס
טורים), תשס"ו. 244, [3] : 224 ע"י ; תמונות. 8°.
מנוקד. — ספר ב' : מהדורה ה'.
- 541 בנטואיק, יוסף [Joseph Bentwich].
א. ארנשטיין ; א[רית] כרוך. חשבון והנדסה.
מעובד ע"י ש[למה] ארשבסקי. [א"ב]. תל-אביב,
"אמנות", (דפוס "תרבות", 1954-1953). 8°.
- החן : [א] : לשנת הלימודים החמישית. (1953).
158 ע"י. — [ב] : לשנת הלימודים הששית. (1954). 172 ע"י.
- 542 בקר, יעקב. תורת החבור העברית.
לכתות העליונות של בתי ספר עממיים ולמקבילות להן
בבתי הספר התיכוניים. מהדורה שניה. תל-אביב,
"יבנה", (דפוס ש. בלאס, תשי"ג — 1952). 63, [11] ע"י 8°.
- 543 ברור, יצחק [Isaac Brawer]. תולדות
הזמן הקדום. ספר ג' <חלק ב> : רומי (ממות
איגוסטוס עד יוסטיניאנוס). מהד' ג' מתקנת ומחדשת.
תל-אביב, "יבנה" ; (חיפה, דפוס "אות", תשי"ד). [5].
101-168 ע"י 8°. את הקדומים עיין ק.ס. שנה ל'
ע"י 26.
- 544 ברמן, אהרן, עורך. אשוב לסילון
סוסייה : לקס לתלמידי הכיתה העליונה של בית
הספר התיכון. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"),
תשי"ב. 99, [1] ע"י 8°.
- 545 הירשברג, יצחק. גיאומטריה... של
המישור <פלימטריה>. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנ'
ברג", 1953). 200 ע"י, ציורים. 8°.
- 546 ויזר, אשר. דקדוק הלשון העברית
רית. מהדורה חמישית. תל-אביב, "יהודה", (דפוס
"תרבות"), תשי"ג. 111, [1] ע"י 8°.
- 547 חיפה. הטכניון העברי. אגדת הסטודנטים
טים, מו"ל. תרגילים בכימיה פיסיקא-
לית. חיפה, אגדת הסטודנטים של הטכניון העברי,
תשי"ד / 1953. [111] ע"י, ציורים. 2. לכל תרגיל
פגישה נפרדת. — במכונת-הכפלה.
- 548 ילקוט מפות להיסטוריה כללית משקיעת
הקיסרות הרומית ועד מלחמת העולם הראשונה. (ערך
את הילקוט — ד[וד] [כנעני], (מרחביה), הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1954). 31,
[1] ע"י. 34:24. המפות שורטו ברובן ע"י שמואל
בן אי יחזקאל קמחי.
- 549 ינאי, ראובן ; יוסף שטרן. מי חכם
יודע? : אלבום חידונים לכל הגילים. תל-אביב,
מסדה ; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשס"ו. 96 ע"י. 22:24.
חידוני ציורים וציולמים.
- 550 יפה, עמנואל ; אבשלום גולדשטיין. יסודות
החשבון. כ' : לשנת הלימודים השניה.
(מהדורה חמישית). חיפה, "אשכול" ; (ירושלים, דפוס
סירים, 1954). 112 ע"י, ציורים. 8°.
- 551 נמליך, חנה. פרקים בתורת החי,
חסרי-חוליות. לכתות ה' של בית הספר היסודי. תל-
אביב, "עם עובד", (דפוס "תרבות"), תשס"ו. 95, [1] ע"י.
תמונות. 8°. (מסילות). בראש השער : חנה נמליך
בהשתתפות דב גזית.
- 552 סטרנין, שלמה. שבילי החשבון
והנדסה. לשנת הלימודים השמינית. מהדורה
חמישית. תל-אביב, "יבנה" ; (יפ), דפוס "הספר העברי",
תשי"ג. 136, [2] ע"י, ציורים. 8°. מהד' א' עיין ק.ס.
שנה כ"ה ע"י 59, שם גם ציון על המחבר.
- 553 סירס, פרנסיס [נסטון] ; מרק [ולדון]
זימנסקי. פסיקה תיכונית. תורגם וערוך
בידי דניאל יצחקי. [ב] : תורת החום, תורת הגלים וה'
קול. תל-אביב, יבנה ; (חיפה, דפוס אות, תשס"ו). [5].
237-381, [9] ע"י, טבלאות, ציורים. 8°. ע"י 383 ;
לוח'מונחים (עבריאנגלי). שם המקור : F. W.

560 רדאי, יהודה ת. עברית; חומר למקצוע
„עברית א“, מהדורה שנייה ומורחבת. חיפה, אגודת
הסטודנטים של הטכניון, תשס"ו. 56 ע', 2. במכונת
הכפלה.

561 רובינוב, [נתן]. פיסיקה. (חלק א:
מכניקה). חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי,
תשי"ד. [2], 68 ע', ציורים. 8°. במכונת-הכפלה.

562 רוזן, אהרן; יוסף [בן-שפר]. אלף
מילים; עברית בחי יומיום, ראשית ידיעת הלשון
למבגרים. חלק ב. ירושלים, אחיאסף, תשס"ו.
8, 136 ע', ציורים. 8°.

נסמח: by I part to An English companion
Haim Shachter. Jerusalem, Achiasaf,
(1955). 36 p.

563 שטרנברג, י[חושע]; א. דבש. דפים
לתלמוד; עבודות טיכום וחזרה. א: מסכת בבא
מציעא, פרק אלו מציות. (ירושלים, דפוס ש. יינפלד,
[תשס"ו]. [1], 52, [1] ע'. 8°.

564 שלמון, אברהם. תורת החקלאות:
ספר ללמוד תורת החקלאות בבתי-הספר היסודיים הממ
לכתיים לפי תכנית תשי"ד של משרד התנו"ך והתרבות.
לשנת הלימודים החמישית. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס
„ספר“), תשס"ו (1954). 78, [2] ע', ציורים. 8°.

565 שפירא, יצחק. דברי ימי העמים
בעת החדשה. ספר א"ב. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס
„תרבות“, תשס"ו). 311 ע', פורטרטים. 8°.
היסטוריה כללית מסוף המאה הי"ח עד הרבע האחרון
של המאה הי"ט. נועד לכתות הגבוהות של ב"ס תיכון.

566 שפירא, מאיר. יסודות הפיסיקה.
חלק א"ב. ירושלים, בית-הספר התיכון בירושלים בסניע
קרן אבינועם ילין ע"י „קרית-ספר“, (דפוס טורים),
תשי"ג-תשס"ו. טבלאות, ציורים. 8°.

התכן: חלק א: פרקים בתורת החום. מהדורה חמי
שית. תשס"ו. 122 ע'. — ב: פרקים במכניקה. מהדורה
שלישית. תשי"ג. 104 ע'.

567 תנ"ך. תורה (לקוטים). תורה למת
חילים. חלק א: ס' בראשית. תל-אביב, המנון,

— Sears; M. W. Zemansky: College physics
את הקורס עין ק. ס. שנה ל' ע' 185.

554 סלע, יצחק. אלפון: מבחר ספורים, מע'
שיות, בדיקות ואמרות. ספר עזר למורה ולתלמיד. תל-
אביב, „יבנה“, (דפוס צ. כסף, תשס"ו). 120 ע', ציורים.
8°. מנוקד.

555 עזרוני, י.; קלרה אשר-פינקוהוף; מאיר
מור. יום ישראל, חג העצמאות:
(חברות למוד וקריאה... כתוב וערוך בידי י. עזרוני,
קלרה אשר-פינקוהוף, מ. מוהר). [א"ג]. (תל-אביב,
„מסדה“, רמת-גן, דפוס „מסדה“, תשי"ד). תמונות. 8°.
(שערי מולדת).

התכן: [א]: לכתות ב"ג, 23, [1] ע'. — [ב]: לכתה
ד. 23, [1] ע'. — [ג]: לכתות ה"ה, 31, [1] ע'. —
[ב"ג] „כתוב וערוך בידי י. עזרוני, מ. מוהר“.

556 פפוריש, יהויקים. יסודות הגיאוגרפיה
גרמניה הכלכלית <הכללית>. (מהדורה שלי
שית). תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס „הספר העברי“, הקד'
תשי"ב). 208 ע', מפות. 8°. בראש השער: י.
פאפוריש. ביבליוגרפיה: ע' 207-208.

„השתדלתי להתאים את תיאורי למצב הריאלי בהווה
ממש“. (מההקדמה).

557 קלעי, ש[רגא] פ[יבל]; ז. טוכמן. פי-
זיקה לבתי ספר תיכוניים ולמתלמידים. [ג]: מכניקה
של גזלים וגזים. ירושלים, „עבר“, (דפוס „הספר“),
תשי"ד. 144, [8] ע', ציורים. 8°. את הקודמים עין
ק. ס. שנה כ"ט ע' 210 ושנה ל' ע' 27.

558 קנצלר, ש.; מ. מירסקי. תהלת
חשבוניות בעסקי שותפויות. הקדמה מאת יצחק
מן... תל-אביב, הועד המרכזי של הסתודות הפקידים
המחלקה לתרבות וחינוך מקצועי, תשס"ו. [4], 109 ע',
טבלאות. 8°.

559 רבינוביץ, מ[שה]; צ[בין] ירדני. חג'
לימי החפ"ש. ב. ד. תל-אביב, יבנה, תשי"ג
תשי"ד. 8°.

התכן: ב: [בראשית]. (דפוס „גוטנברג“, תשי"ד).
32 ע'. תמונות. — ד: [יהושע — שמואל א']. (מהד'
שניה. דפוס „הספר העברי“, תשי"ג). 32 ע', תמונות.

574 אולנדורף, פ[רנץ]. מבוא לאופ-
טיקת האלקטרונים; פרקים נבחרים...
תרגום מכתב היד ע"י ש. לנדסברג... חיפה, אגודת
הסטודנטים של הטכניון, (תשי"ג) — 1952. [4], 19.
268 ע' 8°. במכונת-הכפלה.

575 אולנדורף, פרנץ. מבוא לאלקטרו-
דינמיקה טכנית; מהדורה שלישית של
קובץ הרשימות לפי הרצאותיו של פ. אולנדורף, מעור-
בד על ידי ק. א. שטרק. כרך א' [ב]. (חיפה, אגודת
הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"ג). [1], 142. [2];
[1], 252 ע' 8°. בשער כרך ב': חוברת דח:
רשתות בזרם חלופין מאת ק. א. שטרק. —
במכונת-הכפלה.

576 אולנדורף, פרנץ. עולם הנקסטו-
רים... מבוא לתיאוריה והשמוש בנקטורים, סנטו-
רים ואופרטורים. תרגום מאת א. מישקין. חלק א.
חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון, תשי"ד 1953.
11, 425 ע' ציורים. במכונת-הכפלה.

577 אולנדורף, פ[רנץ]. שדות פוטנציא-
ליים. תרגום ע"י ב. טמר, א. מישקין, מ. שמשוני.
חלק א' [ב]. חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון,
תשי"ג-תשי"ד. 7, 265; 6, 274 ע' 8°. במכונת-
הכפלה.

578 אופנהיימר, חנן [Chanan Oppenheimer].
גידול עצמי פרי סובטרופיים חדשים... בעריכת
ש. ד. יפה. תל-אביב, "ספרית-השדה", (דפוס "הפועל
הצעיר"), תשט"ו. 253, [2] ע' תמונות. 8°.
"ספר זה בא במקום ספרי "גידול עצמי פרי טרופיים
וסובטרופיים חדשים בארץ ישראל" (עין ק. ס. שנה כ')
ע' 6, שכבר התישן ואול מן השוק... מבנות ומסרתי
של ספר זה — לא שונו לגבי הקודם לו... הרחבתי
את הדיון על המחקר והנוגז בטיפול במינים הנדונים
בארצות חוץ שונות... קיצרתי בהרבה את החלק הכללי
הראשון". (מההקדמה). — ביבליוגרפיה: ע' [243] 253.

579 איבר, רנה. תולדות הפדגוגיה.
תרגום מצרפתית ל. רבן. תל-אביב, הסתדרות המורים
העברים בישראל, (דפוס אבוקה), תשט"ו. 248 ע'.
8°. (אוצר המורה). שם המקור: René Hubert.
Histoire de la pédagogie

(דפוס ריהלד), תשי"ד. 108 דף, [14] ע' תמונות. 24:16.
בראש השער: י' רחמיאל] וינגרטן.

568 Blumenthal, P[inhas]; K. Stern; Y.
Aloni-Fainberg. We learn English. Book 2.
(Illustrations: Gabriella Rosenthal, תל-אביב,
מחלקה לחנוך של עיריית תל-אביב—יפו, דפוס שושני,
תשי"ד). 184 ע' 8°.
את הקודם עיין ק. ס. שנה ל' ע' 27.

569 Mendilow, A[dam] A[braham]; Hilda
Gabriel. Exercises and tests in English. (Pub-
lished privately for internal use by the He-
brew University). (Rev. ed.). Jerusalem, (typ.
"Ahva"), 1953/4. 63, [1] p. 8°.

בראש השער: The Hebrew University. — מהדורה
קודמת עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 40.

570 Shachter, H[aim]. English lessons for
the holidays. Class VII. Tel-Aviv, Yavneh,
n.pr., (1954). 1 p.l., 48 p., 1 l. 8°.

שער נוסף בעברית: חיים שכטר: אנגלית לימי
החופש, לכתה ז'.

571 Shakespeare, William. Selections from
Shakespeare; selected and arranged by the
Committee on English Studies, Education De-
partment, Ministry of Education and Culture,
State of Israel. [Tel-Aviv], Municipality of
Tel-Aviv, (דפוס "המרכז"), 1954. 153 p. 8°.
שער נוסף בעברית.

ספרי מדע כלליים

572 אהרנובה, מרים. ההיגיון של
חיי האשה לתקופותיה לעם סקירה על האג-
טומיה, הפיסיולוגיה והאמבריולוגיה של הגוף. תל-
אביב, "עם עובד", (דפוס "תרבות"), תשי"ד. 183,
[1] ע' ציורים. 8°. מנוקד. בראש השער: ד"ר מרים
אהרנובה.

573 אוליבייה, מרסל. ספרטקוס. עם הק-
דמה מאת אנרי ברביס. תרגום תצחק [ליב] ברוך. תל-
אביב, אמנות, (דפוס "תרבות", תשי"ד). 190, [1] ע'.
8°. מנוקד. שם המקור: Marcel Ollivier.
Spartacus. — מהדורה א' של התרגום עיין ק. ס.
שנה י"ב ע' 279.

588 בונפילילולי, ל[ואיזה], נומורסיה.
חיפה, אגודת הסטודנטים של הסכנין העברי, תשי"ג.
127 ע', 8°. במכונת-הכפלה. נספח: שרטוטים. [1]
25 ע', 2°.

589 בונפילילולי, ל[ואיזה], תרגילים ופת-
רונות בהנדסה תיאורית. חיפה, אגודת הסטודנטים
בסכנין, תשי"ד. [3], 191, [16] ע', סבלאות, ציורים.
2° במכונת-הכפלה.

590 בלשה, ו[ילהלם]. מדינות הסרמק-
טים (תיאור חייו ומעשיו של עם מופלא). תל-
אביב, "סיני", (דפוס מל"ן), [1955], 61 ע', תמונות.
8° בראש השער: ו. בלשה. שם המקור:
Wilhelm Bölsche: Der Termitenstaat.

591 גוגנהיים, יחיאל קרל [J. K. Guggen-
heim]. תורת התזונה. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר בשיתוף עם ועדת המטבחים
הבין-קבוצתית: (תל-אביב, הדפוס החדש, 1954).
350 ע', סבלאות. 8°. (ספרית פעילים / מדעלכל).
בראש השער: י. ק. גוגנהיים.
התכן: חלק א': אבות המזון, גורלם בגוף ופצור
לוחיהם הפיסיולוגיות: משק האנרגיה, פחמימות ושיר
מן, חלבון, מינרלים, ויטמינים, מים. — ב': תזונה
ובריאות הציבור: מנת הצורך באבות המזון, המזונות,
ו. פלג: תזונה תילה. — תזונה האשה ההרה והמיניקה,
תזונה ורפואת מונעת. תזונה ובריאות השיניים. תזונה
ועבודה. תזונה ואקלים. תזונה ואריכות ימים. — ג':
ל. גלקן: טיפול במחלות על ידי דיאטה (דיאטותראפיה).
7 נספחים: ביניהם מ. סרנטניק: דיאטה מאוזנת.
ר. פוזנסקי: היגמיה של דיאטות. מפתח המונחים
(עברי אנגלי), ע' 337-342.

592 (גיוגלר, רסל א.). בהגנה, בנסיגה,
בהתקפתגד: ששה מצבירקב מוזית קוריאנה. (תל-
אביב), "מערכות", (הדפוס הכללי, תשט"ו), 102 ע',
מפות, תמונות. 8°. = קונטרסים למקרא ולעיון. 8.
תורגם מאנגלית. שם המקור: Russell A. Gugeler:
Combat actions in Korea.

593 גינבורג, אברהם. אסף תרגילים
במתמטיקה <עם פתרונות>. חוברת א', כרך
א"ב, חיפה, אגודת הסטודנטים של הסכנין, תשי"ג.

580 אילברג, ח. טורבו מכונות. מער-
בד בירי יגאל בן-יעקב, לפי הרצאותיו של ח. אילברג.
כרך א. חיפה, אגודת הסטודנטים של הסכנין העברי,
ר"ה, 1952. 205 ע', סבלאות, ציורים. 8°. במכונת-
הכפלה.

581 אינשטיין, אלפרד. מוצרט: אפיו ויצו-
רתו. עברית: יצחק הירשברג... (תל-אביב), עירית,
דפוס "אלישע", תשס"ו — 1954. 547, [1] ע', פורטר-
טים, תורים. 8°. (צללים). בראש השער: אלפרד
אינשטיין. שם המקור: Alfred Einstein: Mo-
zart: sein Charakter, sein Werk. — "בחזית
המוזרטאן הישראלי".

582 אמנות בהודו: הציור הראשונים, מבוא
מאת באויל גריי: הציור המוגולי, מבוא מאת י. ג. ס.
חילקינסון. (עברית: י. מ. שחקן). תל-אביב, מקראסטוריה,
(דפוס הארץ, 1954), אואא, [1] ע', 20 לוחות-תמונות.
4°. הוצאת היות.

583 אמנות סין-יאפאן: 32 תמונות בציורף
מבוא וביאורים. עברית: אביגדור המאירי, תל-אביב,
"סיני", (סגנון הדפוס, 1953), [8] ע', לוחות-תמונות.
8°. (ספריה "דע את האמנות").

584 אניס, רות: מוניקה וחיים תבון. תול-
דות הארביטקטורה... חיפה, אגודת הסטור-
דנטים של הסכנין העברי, תשי"ג. 243, [2] ע', 8°. במכונת-הכפלה.

585 ארליך, י. גלגלי שנים. ערוך על
פי מקורות שונים. חיפה, הסכנין... בית הספר
המקצועי התיכוני, תשי"ד. [1], 77 ע', ציורים. 2°. במכונת-הכפלה.

586 ארנריך, פרקים בסכנין לוגיה.
2. ערוך בירי גרעון בן-טל, ז. קונדא (לפי הרצאותיו
של אינג ארנריך). חיפה, אגודת הסטודנטים של
הסכנין העברי, תשי"ג. 1952. [2], 4, 23, 11, 20,
11, 13 ע', ציורים. 2°. במכונת-הכפלה.

587 בודנהימר, פריץ שמעון [Fritz Simon
Bodenheimer]. מקורות לתולדות הביו-
לוגיה: פרקי קריאה מאת ש. בודנהימר...
ירושלים, "קריית ספר", (דפוס "טורים"), תשי"ב.
189, [3] ע', תמונות, פקסימילים. 8°.

העברית, תשי"ד. [1] 48, [3] ע' 8. במכונת הכפלה.
599 ויט, אן טרי. אמריקה של ברא-
שית. מאת אן טארי וייט. עברית: א.ד. שפיר, תל-
אביב, מ. ניומן, (דפוס שלומי), תשס"ו — (1954), 124.
[1] ע' תמונות. 8. שער נוסף באנגלית, שם המקור:
Anne Terry White: Prehistoric America

600 וילנסקה, אסתר [Esther Vilenska].
רשמי ביקור בברית המועצות. (תל-אביב, דפוס
"עמל", 1954, 39, [1] ע' תמונות. 8.

601 וילסון, דונלד פאול. ששת אסירי
שלוש שנות מחקר. (תרגום: אריה ענבי). (תל-
אביב, כרמי את נאור, (דפוס אלישע, 1953), 318 ע'.
8. בראש השער: דונלד פאול וילסון, שם
המקור: Donald Powell Wilson: My six
convicts.

הזרי, מ. גיאובוטניקה. עיין לעיל מספר 236.
602 חרל"ף, מ. רשימות. בתורת
המסחר. חיפה, אגודת הסטודנטים של הסכנין
העברי, תשי"ד 1953, [2] 126 ע' טבלאות. 8.
במכונת הכפלה.

603 טאוב, א. מסלורגיה ומסלור-
גרפיה. ערך בדי א. אביב. חיפה, אגודת
הסטודנטים [של הסכנין], תשי"ד, 10, 288 ע'. 8.
מצורפת טבלה "המכילה סוגי פלדות, תכונותיהן וש-
מישן". — במכונת הכפלה.

604 טדר, [ארתור ויליאם]. עצמת-אוויר
במלחמה: הרצאות "לינאלס" מפי... לורד טדר.
תרגום... א. מן. תל-אביב, "מערכות", (דפוס "ספרי",
תשס"ו 1954), 97 ע' טבלאות. 8. (ספרית חיל-האוויר).
שם המקור: Arthur William Tedder: Air power
in war.

605 טלור, דימס. על אנשים ועל מוסי-
קה. (מאנגלית: יצחק אברהמי). תל-אביב, ש. מיד-
מן, (דפוס "יהלום"), תשס"ו, 224 ע'. 8. בראש
השער: דימס טלור. שם המקור: Deems Taylor:
Of men and music.

606 טרויס, אליז: שמואל קנטור. תורת
החוק והאלסטיות. מהדורה שניה. כר. א.

תשי"ד/1953. 344 ע', ציורים: [4] 652-345 ע',
ציורים. 8. זיכר א כ"א כולל בחינות המעבר
במתמטיקה ומהשנים תשי"ד-תשי"ג. — במכונת הכפלה.

594 דיורנט, ויליאם ג'מס. גדולי ההו-
גים; חיהם ודעותיהם <קורות הפילוסופיה>.
(תרגום ש. י. אהרני, בעריכת שביד). ירושלים, אחיאסף,
(דפוס טרויס, 1955), 16, 380 ע'. 8. בראש השער:
ויל דיורנט. שם המקור: William James Durant:
The story of philosophy.

595 דיקן, פלטיאל [Dik-] Paltiel Dykan
<shstein>. דיני עונשין בישראל וב-
מים, בעבר ובהווה. מאת פלטיאל דיקן <דיק-
שטיין>... מהדורה שניה מורחבת ומתוקנת.
(חלק א). תל-אביב, בית הספר הגבוה למשפט ולכל-
כלה, (דפוס "המרכז", תשי"ד), 159 ע'. 8. שער
נוסף באנגלית.

"הדבר [קום] המדינה והמהפכה היסודית שהכניסה
הכריח את הכותב לשנות הרבה, להוסיף ולהשלים
הרבה, כמעט להכפיל את התאמר. — מהד' א' עיין
ק.ס. שנה ט"ו ע' 24-25, שם גם בקורת מאת הד"ר
מ. דוכן.

596 דיקן, פלטיאל [Dik-] Paltiel Dykan
<shstein>. דיני עונשין בישראל וב-
מים... המחשבה הפלילית לגווניה, ספר לעיון
ושמוש... מאת פלטיאל דיקן <דיק-שטיין>...
תל-אביב, בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה, (דפוס
"המרכז", 1953), [6] דף, 463-750 ע'. 8.
"מסכת זו מהווה חלק שלישי, שער רביעי, במערכת
דיני העונשין <תרגום-חדש-יג>". את הקודם עיין ק.ס.
שנה כ"ה ע' 27-26.

597 הונגר, ארתור. אני קומפוזיטור;
שיחות על מקצוע, משלח יד ואמונות בימינו. עברית:
יצחק הירשברג. (תל-אביב), "עידית", (דפוס ישראל),
תשס"ו — 1954, 158 ע', פורטרט, תיזים. 8. ציליזם,
1. — שם המקור: Arthur Honegger: Je suis
compositeur.

598 הרמן, [דוד]. רשימות בדיני-
תעופה; מתוך הרצאותיו של [דוד] הרמן...
ירושלים, הסתודות הסטודנטים של האוניברסיטה

„מסדה“ 1954, 285, [1] ע', תמונות. 8°. בראש השער: מ. קון ומ. סטארפילד. שם המקור: Max Kohn & Martin Starfield: Materials and processes.

612 לאונרדו דא וינצ'י [Leonardo da Vinci]. ליאונרדו דא וינצ'י; 24 תמונות בצירוף מבוא ובאורים. עברית: יעקה מיטלמן, תל-אביב, „סני“, (דפוס בלומנטל, תשי״ג), 31 ע', לוחות-תמונות. 8°. (דע את האמנות).

613 למנס, הנרי. האסלאם; אמנותיו ומוסדותיו. מתורגם מצרפתית בידי אפרים הרפז ויוסף יואל ריבלין. ירושלים, הוצאת ספרים ע״ש י״ל מאגנס, הארץ ניברסיטה העברית והוצאת „מסדה“; (רמת-גן, דפוס מסדה), תש״ו. 208 ע', 8°. שם המקור: Henri Lammens: L'islam, croyances et institutions.

614 לנדסברג, ר. מתקני קרנר ואורור. לפי הרצאותיו של ד״ר לנדסברג. ערוך בידי גדעון רוזן. חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי״ד. 7, [4] 149 ע', ציורים. 8°. במכונת-הכפלה.

615 לנדסברג, ר. ניזול אויר. מכונות קירור לאבסורבציה. תמצית הרצאותיו... חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי״ד. 51 ע', ציורים. 8°. במכונת-הכפלה.

616 לסלי, דסמונד; גורג' אדמסקי. הצלחות המעופות נחתו. תל-אביב, דפנה, (דפוס „אופק“), תש״ו. 252 ע', תמונות. 8°. שם המקור: Desmond Leslie, George Adamski: Flying saucers have landed.

617 לפשינסקיה, אולגה בוריסובנה. על אפיקי החיים. תרגם ש. מנדל. תל-אביב, מדע וחיים, (דפוס „אופק“), 1954, 84, [2] ע', תמונות. 8°. „על המדע (ציטולוגיה) שהקדשתי לו את חיי“ — בראש השער: אי. ב. לפשינסקאיה.

618 לשנר, [זאב שמואל זיגמונט]. גשרי פלדה. לפי רשימותיו של פרופ... לשנר ערוך ע״י מיכאל בלושטיין, יוסף דמבו. חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי״ג. [2], 4, 384 ע', 8°. במכונת-הכפלה.

חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון, 1952, [1] 11, 380 ע', ציורים. 8°. על המעטפת: תשי״ג 1953. במכונת-הכפלה. — מצורפים 11 גיליונות ציורים מקופלים.

607 טרטקובר, אריה [Arie Tartakower]. האדם הנודד; על ההגירה ועל העליה בעבר ובימינו. תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס מל״ן), תשי״ד. 376, [1] ע', 8°.

„לא נתכונתי לגולל בספר את ההיסטוריה של ההגירה בשלמותה... ניסיתי לכה״ם להקים מסגרת שתקל על המחקר להבא ותקרב להבנת הקוראים את יסודות ההגירה ומדיניות ההגירה בימינו ואת הכוח שבהתפתחות העניינים... הוכרחתי להשתמש בחומר רב שלא נתפרסם עדיין ובחלקו הגדול כנראה גם לא יזכה לפרסום להבא... ולא פחות מבחומר זה בכתובים נעזרתי בשיחותי המפורסות עם נציגי ממשלות או מוסדות פומביים אחרים ועם ראשי מוסדות בינלאומיים“ (מהמבוא). התכן: הגירה וחברה. ההגירה הפרימיטיבית. הגירה ומלחמה. נדודי האדם העובד. הגירה ומנוסה; הפליט כתופעה חברתית. העליה. מהגירה לעליה. טפוסי היסוד של העליה לארצותיה. לקח ההגירה האסיאתית. קואר פרציה בינלאומית למען האדם הנודד. סך הכל. לקראת הימים הבאים.

608 יפה, א. ב. צ'ארלי צ'אפלין; חייו ויצירתו. מהדורה שניה (מתוקנת ומורחבת). תל-אביב, „עידית“, (דפוס ישראל), תש״ו. 227 ע', תמונות. 8°. מהד' קודמת עיין ק.ס. שנה כ״ט ע' 330.

609 כהן, י[הודה פנחס] [Leo Kohn]. היחסים הבינלאומיים שבין שתי מלחמות העיר למ; רשימות לפי הרצאותיו... 21, ירושלים, הסת[נדרות] הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, תשי״ד. [2] 57 דף. 2°. במכונת-הכפלה.

610 כהן, י[הודה פנחס] [Leo Kohn]. תורת היחסים הבינלאומיים לפי הרצאותיו... באוניברסיטה העברית, בצירוף הוספות ממקורות אחרים. בעריכת שלמה אביגרי. [1] 4, ירושלים, הסת[נדרות] הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, תשי״ד. 45 דף. 2°. במכונת-הכפלה.

611 כהן, מכס; מרטין סטרפילד. החומרים ושימושם; טכנולוגיה של החומרים. מתורגם ומעורבד בידי שמעון שטיין. תל-אביב, מסדה; (רמת-גן, דפוס

626 פוסט, פרסי הריסון. מסע פוסטאס. מאת פ. ה. פוסטאס. ערוך לפי כתבייד, מכתבים ורשימות ע"י בראין פוסטאס. תרגם מאנגלית: צבי גלעדי. (תל"אביב), כתבים, (דפוס "יהלום", תשי"ד). 348 ע', תמוז: 8. מסעות מחקר בדרום-אמריקה. — שם המקור: Percy Harrison Fawcett: Exploration Fawcett.

627 פופר, בעז. נצול וכוון של סרגל החשוב. חיפה, אגודת הסטודנטים של הסכנין העברי, תשי"ג — 1952. 62 ע', ציורים. 2. במכונת הכפלה.

628 פינס, דן [Dan Pines]. מה ומי בעולם: ערכים ושמות מדיניים וכלכליים. תל-אביב, "עמית", (דפוס "תרבות"), תשס"ו. 448 ע', מפות. 8. מהדורה קודמת ע"י ק. ס. שנה י"ט ע' 93, שם גם ציין.

629 פישר, הרברט [אבלרט] לורנס. דברי ימי אירופה... בלחית הערות, לוחות גינאלוגיים וכתובות, מפות היסטוריות ורשימות ביבליוגרפיות. תרגם מאנגלית י[עקב] קופלביץ. ערך עריכה מדעית והוסיף מבואות ר[יכרד] קבנר. (ספר או' בג' כרכים, ירושלים—תל-אביב, מוסד ביאליק עלייזר מסדה); (רמת גן, דפוס מסדה), תשס"ו. 231, 265, 208, 265, 248, 456 ע', טבלאות בכל ספר. 8. ספר א' נערך בהשגת תפוחם של א[הרן] ראובני... א[בנדר] צירקובר. מהד' א' ע"י ק. ס. שנה י"ח ע' 133, 349; שנה י"ט ע' 16; שנה כ' ע' 16; שנה כ"א ע' 24; שם גם ציין. — שם המקור: Herbert Albert Laurens. Fisher: A history of Europe.

630 פלמוני, יעקב. במעלה החיים: המחצית השנייה של חי אדם מבחינה גופנית, נפשית וחברתית. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "הפועל הצעיר", תשי"ד). 90 ע', ציורים. 8. המחבר, מנהל "בית גורדון" בדגניה א' וממקימו, עומד על בעית הווקנה והחזקנות.

631 פריץ, אדולף [Adolf Fritz]. עולמו של העיור: ספר-עזר מוקדש לחבריו לגורל העיורים... תרגם לעברית מ. בית-הלחמי. [תל-אביב, 1954]. 43 ע'. 8. במכונת הכפלה.

632 פרנק, שלמה. מוועי בוכנה, על יסוד שאלות מבחניות של הסכנין העברי... על ידי פרופ'

619 מורטון, א[רטור] ל[סלי]. דברי ימי אנגליה. תרגם א[הרן] אמיר. עם י"ב מפות מאת י. פ. הוראבין. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס סטרוד), תשס"ו. 352 ע', טבלאות, מפות. 8. שם המקור: A. L. Morton: A people's history of England.

620 נאות, [יהודה]. מכונות חשמליות: מעובד לפי הרצאותיו של ד"ר נאות... בשנת תשי"ג [ע"י] מיכה יוניס, פנחס שפילברג. פרק א': טרנספורמטורים. חיסה, אגודת הסטודנטים של הסכנין, תשי"ד. 43 ע', ציורים. 8. במכונת הכפלה.

621 גוימן, ה[ינריך]. בגית המהנדס. לפי הרצאותיו... ערוך ומעובד ע"י א. זיו, חיפה, אגודת הסטודנטים של הסכנין העברי, תשי"ד. 251 ע', מפות, ציורים. 8. במכונת הכפלה.

622 גיאקסרוב, א. ד. מסעו של קיסר קוק אל הציר הדרומי. מרוסית משה רבינוביץ. תל-אביב, "ניב", (דפוס "מופת"), 1951. 320 ע', תמונות. 8.

623 גסיה, מרדכי. מדע הקוסמוס וחברת המדע: חומר וקרינה, הויה והכרה, כלכלה ומדע. נספחים: אינשטין ויסודות המכניזם... סטאלין ויסודות המרכסיזם... מכניזם ומרכסיזם... [תל-אביב], כתבים, (דפוס ישראל, תשי"ג). 126 ע'. 8. "ענינו של הספר הוא המשבר הכפול של המדע — כדרך להכרת העולם וכדרך לקדמה חברתית".

624 סוטוניוס טרנקוילוס, גיוס. חיי שוים-עשר הקיסרים. תרגם מרומית אלכסנדר שור [ז"ל]. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשס"ו. 274 ע', תמונות. 8. בראש השער: גאיוס סוטוניוס טרנקוילוס. שם המקור: Caius Suetonius Tran-quillus: De vita Caesarum. — תרגומו של מנחם שטיין ע"י ק. ס. שנה ל' ע' 218.

625 משה [Moshe Sneh]. סיכומים בשאלה הלאומית לאור המארכסיזם-לניניזם, היגשו לחקר המרכז של מפלגת השמאל הסוציאליסטי בישראל. תל-אביב, מפלגת השמאל הסוציאליסטי בישראל, (דפוס שלומי), 1954. 164 ע'. 8. נוסף שערות ברוסית ובאנגלית.

- סרג, העריכה והפתרונות על ידי בעז סופר... חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"ג, 230 ע', ציורים. 8°. במכונת-הכפלה.
- 633 קור, א. סגולות המרפא של הדבש... (הרצאת א. קור בדאוס בי"ג, 1952). [חל-אביב] ארגון מגדלי דבורים בישראל, חש"מ, [1953]. [24] ע', 8°. עברית, אנגלית וגרמנית; שער נוסף בגרמנית; שער נוסף באנגלית: Honey's healing powers, by... E. Koch.
- 634 קריף, פאול דה. הורמון הגבר (עברית: נחמן בן-עמי). תל-אביב, "מסדה" (רמת-גן, דפוס מסדה), תשט"ו, 246 ע', 8°. שם המקור: Paul de Kruif: The male hormone.
- 635 קריף, פאול דה. ציירי החיידקים מאנגליה אבנר כרמלי, תל-אביב, א. זלקוביץ, (דפוס "המרכז", תשט"ו), 320 ע', תמונות. 8°. שם המקור: Paul de Kruif: Microbe hunters.
- 636 קרמינוב, דניאל פדורוביץ. פגישות אמריקאיות. עברית: חיה קדמון, תל-אביב, "מדע וחיים", (דפיס "עמל"), 1954, 192, [1] ע', 8°. "רפור" טוה על חיה המינגים והחברתים של אמריקה, מחוך השקפה קומוניסטית. — בראש השער: ד. קראמינוב.
- 637 רוזנהויפט, סקי. בסון מאומץ מראש; עקרונות קביעת מידות לפי שיטת פרוס' מגול, דוג' מאות חשוב. חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"ג, 112 ע', טבלאות. 8°. במכונת-הכפלה.
- 638 רוזנטל, מ.; פ. יודין, עורכים. מילון סילוסופי קצר... מהדורה שלישית, מעובדת ומושלמת. (עברית: א. ישרון, מ. מישקיןסקי, לעשת. עריכה: ש. צירלניקוב, (תל-אביב), "מדע וחיים", (דפוס "עמל"), 1954, [2], 621, [1] ע', 8°. שער נוסף ברוסית. שם המקור: Краткий философский словарь. Под редакцией М. Розенталя и Е. Юдина.
- 639 רוט, ז'ן ז'ק. ודויים. מגיבה עד פאריס. מצרפתית אליהו מייטוס, (תל-אביב), "המתמיד", (דפוס "מופת", תשט"ו, 355 ע', פורטרט. 8°. בראש השער: ז'אן ז'אק רוט. שער נוסף בצרפתית. שם המקור: Jean Jacques Rousseau: Les confessions, Genève-Paris.
- 640 רות, חיים יתודה [Leon Roth]. לבי-סוס הדימוקרטית. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, חש"מ, תשי"ד, 16 ע', 8°.
- 641 רטנר, א[ויגן] [Eugen Ratner]. גשק ותחמשת... חלק א. חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"ד, [4], 134 ע', 8°. במכונת-הכפלה, נספח: שרטוטים, חלק א. [43] דף, 2°.
- 642 רינר, מרקוס. מבוא לתורת החזק. מאת מ. רינר, עריכה עברית והשלמות ע"י ע. בן-צבי. סדרה א: פתיחה וצורת ההסרתה של הכח הסגולי. חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"ג, [83] ע', ציורים. 2°. במכונת-הכפלה. פניציות שונות.
- 643 ריתר, ג'וזף. קורות העולם מימי התרבויות הקדומות ועד שנת 1942. מאת ג'וזף ריתר, עברית: ש. שפירא, בצירוף תוספת דברים משנת 1942 ועד 1950 מאת אפרים שמואל, ירושלים, אחיאסף (דפוס ש. וינפול, 1954), 476 ע', 8°. שם המקור: Joseph Reither: World history at a glance — מהדורה א' של התרגום ע"י ק. ס. שנה כ"ג ע' 28.
- 644 שברין, אדוין. סטטיקה 2: פרקים נבחרים על פי הרצאותיו של א. שברין, מאת [מאיר] בן-אמון. חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"ד, [2], 121 ע', ציורים. 8°. במכונת-הכפלה.
- 645 שברין, אדוין. רשימות בסטטיקה בלתי מסוימת על פי הרצאותיו של א. שברין, מאת חיים היימן, דוד פנתי, חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"א, 220 ע', ציורים. 8°. במכונת-הכפלה.
- 646 שברין, אדוין. רשימות בסטטיקה מסוימת. על פי הרצאותיו של א. שברין, מאת יעקב שמעוני, מאיר בן-אמון, הציורים שורטטו בידי משה קורב, חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"ב, 180 ע', 8°. במכונת-הכפלה.
- 647 שטרק, ק. א. תרגילים באלקטרו-טכניקה <אלקטרוניקה טכנית>... חיפה, אגודת הסטודנטים של הטכניון העברי, תשי"ג, 120 ע', 8°. במכונת-הכפלה.
- 648 שליט, ש. צ. ויגנרטן, תולדות הבול והדואר בעולם ובישראל, תל-אביב, "ציון", (דפוס "מופת", תשט"ו, 192 ע', ציורים. 8°.

652 תומסון, ג'ורג' [פירל]. העפרון הכחול; סודות מחורצנות של העתונות. תרגום א. כרמי. [תל-אביב], "מערכות", (בית הדפוס הצבאי מס' 255, [1] ע', 8°. George P. Thomson: Blue pencil admiral

653 Women's International Zionist Organization. Wizo-Kochbuch... ספר הכישול... (Übersetzung: Malka Horowitz). Tel-Aviv, "Ner" Technical & Scientific Books Ltd., (typ. Jerusalem Post), 1954, 184 p., illus., pl., tab. 8°. "Original-Ausgabe in Hebräisch bearbeitet von der Instruktionsabteilung WIZO, Tel-Aviv." כולל גם מידעות.

649 שנברג, [ברנרד]. שגיאות גסות ושגיאות סיסטמטיות; תאום שגיאות לפי שיטת הרבועים הקטנים ביותר. חיפה, אגודת הסטודנטים של הסניף, תשי"ד. 71 ע', טבלאות. 8°. במכונת-הכסלה.

שאר דפוסי ישראל

650 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. מחלקה לאגוד מקצועי. זה קורה; תאונות ולקחן. (תל-אביב, המדור להיגיינה מקצועית של המחלקה לאיגוד מקצועי, דפוס "דבר", [תשי"ד] 32 ע', 8°.

651 טירקל, א[ליעזר]. בודק הבית; תיקוני יסודיים בביתך מבוצעים כמו ידך. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס טורים), תשי"ד. 144 ע', ציורים. 8°.

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

דוד קאן, גל' 1: אוגוסט. [32] ע', תמונות. עם מאמרים ושער נוסף בספרות: Patch; critica y ap- plaud.

658 פח"ח. גרמניה. ביולעטין. מינכען, הסתדרות פרטיזנים חילים חלוצים — פח"ח בגרמניה. 4. שבועות. גל' 1 <17> של שנה ב' 5.1.47. 21 ע'. במכונת הכפלה.

659 רוף צו חשיבות; ביולעטין פון דער "יידישער ראציאנאליסטישער בעזעלשאפט". בוענאס-אירעס, 1955. 2. תכנית ההופעה לא נזכרה. הגליין הראשון שלפנינו, בלי סמון ומספר: יאנואר. [6] ע', עם מדור ושער נוסף בספרות: Incitación a la dig. nidad; boletin de la Asociación racionalista judia. Buenos Aires, 1955.

660 Agence de presse juive. Informations de l'Agence de presse juive. Paris, 1953. 4°. שבועות. העורך: E. L. Davidson. גל' 1: 9 בספר, 8 ע', לפני זה, ב'1 ביוני, יצא גל' מספר 0 בשם Informations juives, 4 ע'.

661 A.J.A. Quarterly; Incorporating the Jewish monthly. London, Anglo-Jewish Association, 1955. 8°. גל' 1: יוני. 24 ע', תמונות.

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

654 ספרא. ניו יורק, [1954?]. 8°. "יוצא אזור מומן לזמן". העורך: שמואל כהן. כרך 1 חוב' ב': כלי תאריך. 44, [2] ע'. — "בעברית ובאידית" — הספרא ישמש לאוצר נחמד, וילקוט דרוש, פרי עטם, וארשת שפתם של רבותינו הגדולים ותלמידיהם הותיקין.

655 אונזער וועלט; אפיציעלער ארגאן פון דער ציוניסטישער-עיוניסטישער ארגאניזאציע אין ארגענטינע. בוענאס איירעס. 2°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך יצחק באקסער. גליין 30 של שנה ד': 3.11.55 ע', תמונות. עם מאמר ושער נוסף בספרות: Nuestro Mundo.

656 די יידישע פרוי; ארגאן פון פרויען-ראס באם "איקוד". (Buenos Aires), 1950. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: ספטמבר. 26 ע', תמונות. עם מדור ושער נוסף בספרות: Di Idische froi: La mujer judia. בל' 1, 2 אין מדור בספרות.

657 פאטש; קולטור ושוראל געזימעט דער יידישער יוגנט. בוענאס איירעס, 1954. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. המערכת: דב סעגאל, נחמן ערליך.

- Sisa Tabet : תכניות ההופעה לא נזכרה. האחראי : Lopez. גלי 1 : נובמבר-דצמבר. 16 ע', פקסימיל, תמונות.
670 *La Revue juive de Champagne*. Troyes, 1954. 4°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: R. Netter. גלי א : מרס. 4 ע'.
671 *The Student Zionist*. New York, Student Zionist Organization of the American Zionist Council, 1955. 8°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: Joan Fin- kelstein. גלי א : אביב. 35 [1] ע', תמונות.
672 *Temple David Review*; official organ of the Durban Jewish Reform Congregation. Affiliated with the South African Union for Progressive Judaism. (Durban), 1953. 4°.
ירחון. העורך: Meyer Miller. גלי 1 : ינואר. 8 ע', תמונות.
673 *Year round*; a report on the work and needs of the UJA agencies. New York, United Jewish Appeal of Greater New York. 2°.
ירחון. כרך ט, גלי 1 : אוקטובר 1950. 4 ע', תמונות.
674 *Zionist Collegiate*. New York, Student Zionist Organization of the American Jewish Council, 1955. 4°.
ז'ירירון. העורך: Danny Gershenson. גלי א : מאי. 4 ע', תמונות.
675 *The Zionist Recorder of Things Past*. New York, Mizrahi Hatzair, Youth Organization of the Mizrahi Organization of America and Mizrahi Women of America, [195-?]. 2°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורכים: Sheldon, Rudolf, Michael Rosenak. גלי 1 : בלי סימון ותאריך. 4 ע', פורטרטים. מוקדש לקונגרס הציוני הראשון.
קבצים
676 *אידישער ליטערארישער קאלענדאר* "המזכיר" פארן יאר 1940 ת"ש-תש"א. רינא, "לאנאס", [ת"ש]. 48 ע', פורטרטים. 8°.
השער: *Židu literarais kalendars "Hamazkir"*
- 662 *Aporte*; revista bimestral. Buenos Aires, Federación de entidades culturales judíos en la Argentina. 8°.
פירות העט. גליון 6 של שנה ב' : ספטמבר 1954. 96 ע', תמונות.
663 *The Australasian Jewish Student*; official organ of the National Union of Australasian Jewish Students. Melbourne, 1955. 4°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. כרך 1 גלי 3 : Summer. 12 ע', תמונות.
664 *C.C.A.R. Journal*. (Boston, C[entral] C[onference of] A[merican] R[abbis], Maurice Jacobs Press Inc.), 1953. 8°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: Abraham J. Klausner. (גלי 2) : יוני 1953. 52 ע'.
665 *Le Cercle juif de langue française*. Bulletin. Montreal, 1954. 4°.
במכונת-הכפלה. תכניות ההופעה לא נזכרה. גלי 1 : נובמבר. 6 ע'.
666 *Israel-Information-Dienst*. Hrsg. von der Informationsabteilung der Israel-Mission. Köln-Ehrenfeld, 1953. 4°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. גלי 1 : 23 בינואר. 4 דף, טבלאות. המטרה להמציא לעיתונות הגרמנית תמונה עובדתית על החיים בישראל.
667 *Jewish Press*; a weekly paper devoted to the interests of Baltimore Jewry. Baltimore, Md., 1950. 2°.
העורך: Jack A. Miller. גלי 1 : 4 באוגוסט. 16 ע', תמונות.
668 *Mitteilungen aus dem Arbeitskreis für Jiddistik*. Butzbach, 1955. 8°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך והמוציא לאור: J. Beranek. גלי 1 : יאנואר. 12 ע'. במכונת-הכפלה. התכן עיין ק. ס. שנה ל' ע' 404.
669 *La Nostra Rivista*; rassegna dell'Adel-Wizo. Milano, Assoc[iazione] Donne Ebreo d'Italia, 1953—5714. 4°.

Vallicrosa. v. I. Barcelona, 1954. 812 p., illus., facsim., map. 4°.

מהתכן: R. Almagia: *Intorno ad una antica carta della Palestina*. M. Almagro: *Una curiosa lápida en árabe procedente de Albarracín*. M. T. d'Alverny: *Avendauth?* M. Arribas Palau: *Las comunidades israelitas bajo los primeros sa'dies*. L. Battle y Prats: *Ordenaciones relativas a los judíos gerundenses*. M. J. Benardete: *Cultural erosion among the hispano-levantine Jews*. S. Bernstein: *Two unknown Hebrew-Spanish "Lamentations"* <קנות>. J. Bosch Vilá: *Escrituras oscenses en aljamía hebraicoárabe*. R. Brunschvig: *L'argumentation d'un théologien musulman du Xe siècle contre le Judaïsme*. F. Cantera: *Šelomo ha-Levi, rehén en Inglaterra en 1389*. S. Cavalletti: *Alcuni aspetti dello herem biblico*. A. Díez Macho: *Un importante manuscrito targumico en la Biblioteca Vaticana*. A. Elmaleh: *Le dernier mohican de la poésie hébraïque sépharad en Afrique du Nord*. Isaac Morali. L. Faraudo de Saint-Germain: *El texto de los "Mil Proverbis" de Ramón Llull atribuido a Salomón en un códice valenciano del siglo XIV*. W. J. Fischel: *Ibn Khaldun and Josippon*. S. Gandz: *The calendar of ancient Israel*. I. Garbell: *The pronunciation of Hebrew in Medieval Spain*. T. García Figueras: *El sacrificio de Isaac* <Romance de asunto biblico>. S. D. Goitein: *New documents from the Cairo Geniza*. P. Kahle: *The Hebrew text of the Complutensian Polyglot*. M. Kosover: *Ashkenazim and Sepharadim in Palestine* <a study in intercommunal relations>. M. A. Luria: *Judeo-Spanish dialects and Mexican popular speech*.

683 **Young Men's Hebrew Association of Australia**. YMHA silver jubilee; 1929-1954. 25 years communal service... [Sydney, 1954]. 75 p., illus. 4°. כולל גם מודעות.

בידיה, מקצתו בעברית. כולל בין השאר: ח.ג. ביאליק: *אמי ז"ל*, תרגום ע"י י. העפסמאן; י. פיכמן: *רות* (קסע), תרגום ע"י נ. שטערנבערג; שיר של ד. שמעוניוביץ: *את דמנו לא נפקיר*.

677 באערונג-קאמיטעט צום 50-יאריקן גע- בירנטאג פון בנימין סקודיצקי. א זעצער באם יידישן צייטונגזען — א שרייבער, אין דער יידישער ליטעראטור. מאנטעזידעא, תשי"ד. 8 ע, פורטרטים. 2. מאסף. תיפיע בתמו.

678 **Centro deportivo Israelita**. Cuarto aniversario, 1954. Mexico, D.F., 1954. [16] p., illus. 4°.

עם מדור ישער נוסף בידיה: יידישער ספארט צענטער: פערטער אנווערטאר. — כולל מודעות רבות.

679 **Jevrejski almanah**. (Beograd). Savez jevrejskih opština Jugoslavije, 1954. [3], 298, [4] p., facsim., illus. 8°.

אלמנך יהודי, י"ל ע"י מועצת הקהלות היהודיות ביוגוסלביה, בלגרד. עם סיכים באנגלית (14 ע). — תכן חלקי עיין ק.ס. שנה ל' ע' 401.

680 **Levine, Ephraim**, ed. *The Jewish heritage: a symposium*. London, Vallentine, Mitchell & Co., (1955). XXVI, 229 p. 8°.

התכן: Editor's introduction (XI-XXVI). A. Cohen: *The message of the Bible*. R. Loewe: *Jewish ceremonial and liturgy*. I. Epstein: *The Rabbinic tradition*. A. I. Polack: *Jewish values in the modern world*. M. Simon: *Jewish philosophy*. G. J. Webber: *The heritage of Jewish law*. L. Simon: *The Land of Israel*.

681 **Ose**. *Cahiers de l'O.S.E.* suisse. Genève, 1954. 67 p., illus. 8°.

מאסף. אוזת ר"ת של שם החברה ברוסית (חברה לשמירת בריאותם של היהודים). החברה נוסדה ברוסיה ב-1912 ואחרי חסול החברות היהודיות ברוסיה העבירה את פעולתה לתפוצות ישראל מחוץ לרוסיה.

682 **Spain. Consejo superior de investigaciones científicas**. Homenaje a Millás-

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

684 (ולדן, אהרן). ספר שם הגדולים החדש
בו נקבעו... שמות גאוני וגדולי ישראל... ממנו...
חיים יוסף דוד אולאי... חלק א: מערכת גדולים.
גיארק, תש"ח. [14], 19 ע' / 73 דף, 23, [1] ע' 8°.
דפוס צלום לפי מהדורת ווארשא, תרכ"ה, בתוספת קוני
סרט בית שלום, והוא רשימת רבנים שנספו
בשואה. 23, [1] ע' בסוף הספר.

685 Ashkenazi, Tovia. A bibliographical
list of writings, 1922-1954. With published bio-
graphical notes. Washington, D.C., 1954. 103
numb. 1. 4°.

בראש השער: Touvia Ashkenazi. התבן: Pub-
lished biographical notes in English and He-
brew. Books and monographs in Hebrew,
French and English. Researches, articles, book-
reviews and short-stories in Hebrew and Eng-
lish. במכונת הכפלה: מהדורה א' של הרשימה עין
ק"ט. שנה כ"ד ע' 40 מספר 235.

686 Bloch Publishing Co. Bloch Publishing
Company "The Jewish Book Concern" facing
its second century; a record and a promise.
New York, Bloch, 1955. 32 p., ports. 8°.
צורף אל: Bloch's Book Bulletin, Year 27,
Nos. 111-112. April-June 1955.

687 Bundesverband der israelitischen Kul-
tusgemeinden Österreichs. Wanderbibliothek
dem Andenken der Helden des Aufstandes des
Warschauer Ghettos im Jahre 1943 gewidmet.
(Wien, pref. 1954). 2 p.l., 72 p. 8°.

במכונת הכפלה. הקטלוג כולל 497 מספרים. החומר
מסודר בי"ג מהדורות.

688 Copenhagen. Kongelige Bibliotek. Bib-
liotheca judaica Simonseniana. Copenhagen,
(typ. H. P. Hansens bogtrykkeri), 1954. [8] p.
8°. Bibliothèque royale de
Copenhagen.

מדע המקרא

689 אפרים בן שמשון. פירוש תורה
של רבינו אפרים... הוצאתי לאור את הכתב יד...

הרב חיים יוסף איסר... לבית גר... יהוניסבורג,
תש"ל. 132 ע' / מפה. 8°.

אין זה הפירוש השלם, וחסרים בו רוב המקומות
המובאים ע"י הרחי"א בפירושו.

690 ארליך, מנחם מנדל בן משה בנדט. ספר
דברי מנחם; לעבר להנה ולעתיד. מיוסד לפי
מ' התורה. מאת מנחם מענדל בהר"ר משה בנדט
ערליך... חלק א: «ספר בראשית». ריגא, "Bilika"
"Bicher", תרצ"ה. 240, [4] ע' 8°.

691 בוכריץ, יוסף. ספר יוסף לקח... חלק
א: חידושי תורה על כל הפרשיות וההפטרות עם
חידושי תהלים ואגדה ולבושים ונעוצים לכמה מסכתות.
גרבה, דפוס עידאן-כהן-צבאן-חראד, תשי"א. [22], 63
דף. 8°.

692 בחיי בן אשר ו' חלאוה. מדרש רבינו
בחי על חמשה תומשי תורה... והוצאתי לאור
חדש... אהרן הכהן מרגליות... גראסארדיני, דפוס
ב.ה.רובינשטיין, תש"ב. 206, [1] : 191, [1] דף. 4°.

693 חראד, יעקב בן מעתוק עזיני. ספר בית
יעקב... חידושי תורה, נביאים וכתובים על סדר הפר
שיות... פעולת... רבי יעקב בן המון מעתוק עזיני
חראד... המשתדל... חיים חורי... גרבה, דפוס
חראד, תשי"א. [12], 179, [10] דף. 8°.

694 (שיטלמן, שמואל). מחשבות שמואל;
רעיונות, חידושים ובאורים על חמש מגילות מהרב...
(שמואל ב"ר משה שייטעלמאן). וילקבושקיס, דפוס
"פרוגרס", תרצ"ט. 32 ע' 8°. בראש השער: ספר
שני [הספר הראשון הוא כפ"ח "חיי שמואל" על מס'
ברכות]. בחסרון השני מאמרים איכה וקהלת — מפני
חסרון כו"ס.

695 תנ"ך, תהלים: ספר תהלים עם פירוש ברכה
ותהלה... מעשה ידי... ר' יצחק חי בוכ' בזא...
המשתדל והמעתיק... חזיתת משה בלא"א אליהו מימון.
גרבה, דפוס חי חראד, תשי"א. [21], 233, [10] דף. 8°.

696 פרידמאן, אלכסנדר זושא. דער תורה קוואל
<מעינה של תורה>; ווערטער, רעיונות... יפון גאני...
ישראל אויף די וואכער-פרשיות, הפטרות, ימים טובים

(Storia delle letterature di tutto il mondo). — Bibliography: p. [437]-458.

704 **Bentzen, Aage**. King and Messiah. English translation... London, Lutterworth Press, (1955). 118 p. 8°. =Lutterworth studies in church and Bible [2].
Messias, Moses redivivus, Men- את המקור, schensohn, עיין גם שנה כ"ז ע' 161; שם גם ציון.

705 **Bezzant, Reginald**. The promise of Ezekiel's city, by Reginald Bezzant and Reginald Poole Pridham. <'Ibezra & Ridd'. Norwich, typ. Jarrold & Sons, (1952). 126 p., illus., diagrs., plans, tab. 8°.

706 **Bible and N.T. tr. Czech**. Bible Kralická; podle původního vydání Kralického z let 1579-1953 (... připravil P. J. Chráska s M. Kaňákem a spolupracovníky). Praha, Blahoslav, 1954. X, [1] p., 2 l., 819, [1], 206, 279, [1] p., 1 l., front., map. 8°.
"הביבליה הקרליצקית; לפי ההוצאה המקורית, קר-
ליצה 1579-1593... הכינו לדפוס פ. י. כרסקה, מ. קניאק
ואחרים". צורפו פקסימילים של שערי מהר"א.

707 **Bible and N.T. tr. English**. The Holy Bible; containing the Old and New Testaments translated out of the original tongues and with the former translations diligently compared and revised... Appointed to be read in churches. Authorised King James Version. London, Epworth Press, [1953]. 813, 248 p., 2 col. maps. 8°.

708 **Bible and N.T. tr. English**. The Holy Bible; containing the Old and New Testaments translated out of the original tongues and with the former translations diligently compared and revised... Oxford, University Press, [1954?]. VII, 676, 212 p., maps (on lining-papers). 8°. Authorized Version: על המעטפת: 8°.

709 **Bible and N.T. Selections**. Judentum und Christentum; Parallelen. Zürich, Jüdischer

און תרניג מצות. געקליבען, צוואגענוגעשטעלט און מא-
פלאריווירט... ספר בראשית. (New York), "מסורה",
המכירה הראשית: P. Feldheim, תשי"א. 256 ע', 8°.
עיין גם ק.ס. שנה כ"ז ע' 161.

*697 **Alexander, Joseph Addison**. Commentary on the prophecies. 2 v. Grand Rapids (Mich.), Zondervan Pub. House, 1953, 989 p.

698 **Allis, Oswald T[hompson]**. God spake by Moses. London, Marshall, Morgan & Scott, (1951). 159 p. 8°.

מבוסס על "מאמרים על התורה" שנתפרסמו בחיך.
The life of faith, 1949

699 **Apocrypha**. The Apocrypha, according to the Authorized Version. With an introduction by Robert H. Pfeiffer. London, Eyre and Spottiswoode, [1954]. XXXIX, 295, [1] p. 8°

700 **Bargellini, Piero**. David, Translated by Elisabeth Abbott. New York, P.J. Kenedy, (c1954). 4 p.l., 165, [1] p., illus. 8°.

תולדות דוד המלך.

701 **Barsotti, Divo**. Il Dio di Abramo; l'esperienza di Dio nella Genesi. (Firenze), Libreria editrice Fiorentina, (1952). 414 p., 1 l. 8°. =Deificum lumen, 7.

"אלהי אברהם; דעת-אלהים לפי ספר בראשית".

702 **Beck, M[artinus] A[drianus]**. Wegen en voetsporen van het Oude Testament. Delft, W. Gaade, (1954). 4 p.l., 385, [2] p., facsim., pl. 8°. Reprint of 1953 issue.

"דרכים ועקבות של התנ"ך". המחבר מנסה להסביר
את התנ"ך ואת רקעו לקרא המערכי המודרני. יש
בספר פירושים והארות מודעים לכל פרשיות התנ"ך, מן
"בראשית" ועד שיבת ציון וכן פרקים על החכמה, על
השירה ועל התנחות כתב-היד הקודש.

703 **Belli, Antonio**. Storia della letteratura ebraica, biblica e postbiblica. Milano, Casa editrice "Academia", (1951). 466 p., 1 l. 8°.

את הקודמים עיין ק. ס. שנה ט"ז ע' 64-65, שם גם מהד' ב' של ספר זה. עיין גם ק. ס. שנה כ"ח ע' 53.

713 **Bible. tr. German.** Handbuch zum Alten Testament, hrsg. von Otto Eissfeldt. Reihe I, 14: Die zwölf kleinen Propheten: Hosea bis Micha, von Theodore H[enry] Robinson. <Aus dem Englischen übersetzt vom Herausgeber>. Nahum bis Maleachi, von Friedrich Horst. 2., verb. und verm. Aufl. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1954. X, 275 p. 8°. כולל תרגום, טרוש מפרט ומבוא. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ד ע' 33 מספר 132 ושנה ט"ז ע' 436-435.

714 **Bible. tr. Spanish.** Escorial Bible Ij.4, edited by O[liver] H[oward] Hauptmann... v. I: The Pentateuch. Philadelphia, University of Pennsylvania Press for Grinnell College Press, 1953. IX, [2], 320 p. 4°.

ההתבן: Introduction (p. 1-53): The Manuscript. Date. Translation sources. Ij.4 and other translations based upon the Hebrew canons. The edition. — Text.

715 **Bible. Selections.** God and man in the Old Testament, by Leon Roth. London, G. Allen & Unwin, (1955). 167, [1] p. 8°. =Ethical and religious classics of East and West, no. 12. אנתולוגיה.

716 **Bible. Pentateuch.** Die fünf Bücher der Weisung, verdeutscht von Martin Buber gemeinsam mit Franz Rosenzweig. (Neubearbeitete Ausgabe). Köln, J. Hegner, (1954). 580 p. 8°.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ד' ע' 116.

717 **Bible. Samuel.** De boeken I en II Samuel [by] H. J. Langman. Leeuwarden, A. Jongbloed, 1953. 271 p. 8°. =De Bijbel en zijn boodschap; de nieuwe Bijbelvertaling van het Ned. Bijbelgenootschap... onder redactie van H. Veldkamp en H. J. Langman, 2. ספר שמואל א' וב'; תרגום הולנדי בצירוף באורים.

Volksschriftenverlag. (pref. 1952). 34 p. 8°. =Jüdische Volksbücherei, Bd. 4.

מוביח שכל תורות המוסר שבברית החדשה כלולות גם במקרא או בספרות הרבנים.

710 **Bible. tr. Dutch.** De boeken van het Oude Testament, uit de grondtekst vertaald en uitgelegd. Onder redactie van W. Grosouw, J. van der Ploeg, [a.o.]. 6 v. in 5. (Roermond, J. J. Romen, 1952-54). 8°.

ההתבן: Deel III, Boek 1: Josue... door B. J. Alfrink. 1952. 122 p. — Deel VIII, Boek I: Spreuken... door J. van der Ploeg. 1952. 107 p. — Deel VIII, Boek II: Prediker... door J. van der Ploeg. 1953. 71 p. — Deel XI, Boek I: Ezechiël... door A. van den Born. 1954. 287 p. — Deel XI, Boek II: Daniel... door J. T. Nelis. 1954. 133 p. — Deel XII, Boek I-VI: De Kleine Profeten (Osee-Micheas)... door D. Deden. 1953. 234 p.

711 **Bible. tr. German.** Das Alte Testament deutsch. Neues Göttinger Bibelwerk... hrsg. von Volkmar Hertrich und Artur Weiser. Teilbd. 4: Das erste Buch Mose. Genesis Kapitel 25, 19—50, 26. (Übersetzt und erklärt von Gerhard von Rad); Teilband 21: Das Buch des Propheten Jeremia Kapitel 25, 15—52, 34. (Übersetzt und erklärt von Artur Weiser). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1953, 1955. [229]-384; [229]-488 p. 8°.

את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 162 ושנה כ"ט ע' 54; שנה כ"ט ע' 221; עיין גם שנה ל' ע' 350.

712 **Bible. tr. German.** Die Botschaft des Alten Testaments; Erläuterungen alttestamentlicher Schriften. Bd. 18: Das Buch der Welt-politik Gottes; (Kapitel 40-55 des Buches Jesaja; ausgelegt von Hellmuth Frey). 4. Aufl. Stuttgart, Calwer Verl., (1954). 294, [1] p. 8°.

724 **Bible. Ezra-Nehemiah.** Comentario a los libros de Esdras y Nehemias, por el P. Andrés Fernandez. Madrid, Consejo superior de investigaciones científicas, 1950. XIX p., 2 l., 459 p., map. 8°. =Consejo superior de investigaciones científicas: Colección biblica, v. 4.

מירוש לספרי עזרא ונחמיה. — ביבליוגרפיה: עמודים XIX-[XIII]

725 **Bijbels woordenboek**... samengesteld onder redactie van A[drianus] van den Born. J. Coppens [a.o.] met medewerking van talrijke vakgenoten uit Nederland en België... Aflev. I: Aalmoes-Egypte. Roermond en Maaseik, J. J. Romen, 1954, 414 cols., illus., maps, pl. 8°.

726 **Boulton, W[illiam] H[enry].** Archaeology explains. London, Epworth Press, (1953). 96 p. 8°.

727 **Bremer biblische Hand-Konkordanz:** oder Alphabetisches Wortregister der Heiligen Schrift. (Erw. Neuaufl. Schweizer Ausgabe). Zürich, Gotthelf-Verlag, (1954). 2 p.l., 1033 p. 8°.

הדפסה חדשה של מהדורת 1948. השער על הכריכה: Biblische Hand-Konkordanz

728 **Broomfield, Gerald W[ebb].** The chosen people; or, The Bible, Christianity and race. London, Longmans, Green and Co., (1954). X, 91 p. 8°.

„הספר הוא נסיון לחקור מחדש את מסקנות הדת הנוצרית בנוגע לגזע.“ (מההקדמה).

729 **Buddeberg, Ernst.** Das Wichtigste aus der Bibelkunde. 12. Aufl. Wuppertal-Elberfeld, W. Butt, 1954. 31, [1] p. 8°.

730 **Cahiers d'archéologie biblique.** no. 4-5. Neuchâtel, Delachaux & Niestlé, 1954. Illus. 8°. "Sous la direction de André Parrot."

718 **Bible. Kings.** Book of Kings 1; a commentary, by Leo L[azarus] Honor. New York, Union of American Hebrew Congregations, 1955. XIII, 367 p., 1 l. 8°. (The Jewish commentary for Bible readers). — Notes: p. [333]-360; Bibliography: p. 361-367.

719 **Bible. Jeremiah.** Bible commentary: Jeremiah, by Theo Laetsch. Saint Louis, Mo., Concordia Publishing House, (c1952). XIV p., 1 l., 412 p., chronol. tab. 8°.

720 **Bible. Jeremiah.** Jeremiah; chronologically arranged, translated, and interpreted [by] Elmer A[rchibald] Leslie. New York, Abingdon Press, (c1954). 349 p. 8°.

ביסודיות רבה חקר המחבר את ס' ירמיהו וסידור את כל חלקיו בסידור הכרונולוגי הנראה לו. בפרק האחרון הוא מונה קיים אפנינים לנבואת ירמיהו. מפתחות שונים מקלים את השמוש בספר, המיועד למורים ולתלמידים בסמינריונים תאולוגיים.

721 **Bible. Jeremiah.** Jeremia en Klaagliederen [by] H. Veldkamp. Leeuwarden, A. Jongbloed, 1954. 283 p. 8°. =De Bijbel en zijn boodschap; de nieuwe Bijbelvertaling van H. Veldkamp en H. J. Langman. [3].

ירמיהו ומגילת איכה; תרגום הולנדי בצירוף באירים.

722 **Bible. Jeremiah.** De profeet Jeremia, bewerkt door H. A. Wiersinga... Deel 2: Hoofdstuk 25-52. Kampen, J. H. Kok, 1954. 147 p. 8°. (De Bijbel; toegelicht voor het Nederlandse volk...).

723 **Bible. Habakuk.** De Habakuk-rol van 'Ain Fašha; tekst en vertaling. Met een woord vooraf van Th. C. Vriezen, Bewerkt door F. A. W. van 't Land en A. S. van der Woude. Assen, van Gorcum & comp., —G. A. Hak & H. J. Prakke, 1954. [32] p. 8°. =Semitische teksten met vertaling... 1.

„מגילת חבקוק מעין פשטה; מקור ותרגום (עמיד מיל עמוד).“

Heinz Ratschow herausgegeben von Karl Jansen, Gütersloh, C. Bertelsmann, 1953. 349, [1] p. 8°.

מתתכן: J. Herrmann: Der 103. Psalm. R. Hupfeld: Was ist "praktische" Exegese? (p. 106-118). A. Jepsen: Die Botschaft des A.T. W. Rudolph: Das Menschenbild des A.T.

737 **Donum natalicum** H. S. Nyberg oblatum... (Uppsala, Almqvist & Wiksell), 1954. 6 p.l., 218 p., front. (port.), illus., diagrs., facsim. 8°.

המאמרים באנונית צרפתית או גרמנית. מתתכן: P. Kahle: The Ben Asher text of the Hebrew Bible. O. Löfgren: Zur Charakteristik des 'vormasoretischen' Jesajatextes. S. Mowinkel: Die Gründung von Hebron. H. H. Rowley: A recent theory on the Exodus

738 **Duésberg, Hilaire**. De waarde van het Oude Testament voor het Christendom. (Vertaling van A. J. Schuiling). Bilthoven, H. Nellen. 1952. 164 p. 8°.

המקור: Les valeurs chrétiennes de l'Ancien Testament.

739 **Dumontier, P.** Saint Bernard et la Bible. Présentation par J.-M. Dechanet. (Paris), Desclée de Brouwer, (c1953). 186 p. 8°. (Bibliothèque de spiritualité médiévale).

740 **Ehrenberg, Hans**. Hiob—der Existentialist; fünf Dialoge in zwei Teilen, Heidelberg, L. Schneider, 1952. 69, [1] p., 1 l. 8°.

המתן: Hiobs Kampf. Auf der Höhe des Kampfes. Hiobs Sache. Der Theologe. Gott.

741 **Eichrodt, Walther**. Israel in der Weissagung des Alten Testaments; ein Vortrag. Zürich, Gotthelf-Verlag, (c1951). 49, [1] p. 8°.

הרצאה נוצרית על עם ישראל בתור העם הנבחר.

*742 **Faulhaber, Michael**. Donne nella Bibbia. Torino, S. E. T., 1952. 227 p.

המתן: No. 4: Metzger, Henri: Les routes de Saint Paul dans l'Orient grec. 62, [1] p.—5: Péro, André: Le temple de Jérusalem, 94, [1] p. (Bibliography: p. 84-88).

את הקודמים עין ק. ס. שנה ל' פ' 352.
731 **Carlier, Achille**. La chronologie des rois de Juda et d'Israël; interprétations dégagant la cohérence des données bibliques sur l'histoire des deux royaumes hébreux. Suivies de quelques aperçus qui en résultent sur le fonctionnement de l'institution royale. Paris, 1953. 88 p., mount. pl., fold. chronol. tab. 4°.

במכונת הכתב.

732 **Cordeau, C. J[ean]**. Noé. Paris, Jouve, (1954). 62, [1] p. 8°.

733 **Crockett, William Day**. A harmony of the Books of Samuel, Kings, and Chronicles, the books of the kings of Judah and Israel... An introduction by William Judson Beecher. Grand Rapids, Baker Book House, 1951. [III]-X p., 1 l., 365 p. 8°. "The text is that of the Revised version of 1884".

734 **Daniel-Rops, [Henry], pseud.** De l'amour humain dans la Bible. Strasbourg, F. X. LeRoux, 1950. 87, [1] p., 4 l. incl. illus., pl. 8°. "L'illustration de cet ouvrage a été réalisée par Madeleine Charmet-Ochsé, avec des gravures et des peintures de l'école allemande du XVIe siècle".

735 **Dérumaux, Pierre**. La parole de vie. Paris, E. Belin, (1954). 174 p., 1 l., chronol. tab., diag., facsim., illus., maps. 8°. = Notre foi et notre vie, 7. "Une première initiation biblique".

736 **Dienst unter dem Wort**; eine Festgabe für Professor D. Dr. Helmuth Schreiner zum 60. Geburtstag am 2. März 1953. In Verbindung mit Walter Künneth und Carl

749 Hertig, Jules. Gens de métier dans la Bible. Dix-huit compositions gravées par Jean Chièze. Lausanne, Éditions du "Semeur vaudois", (1954). 80 p., 2 l., illus. 8°.

750 Hulst, W. G. van de. De bijbelse geschiedenissen. In vertelling door W. G. v. d. Hulst. In tekening door Isings. Twaalfde druk. Amsterdam, H. J. Spruyt, 1954. 502 p., 1 l., illus., pl. (part. col.). 4°.

—סמרי המקרא. הצירים מאת אייזנס.

751 Jeffery, Edmond C. The pyramids and the patriarchs: a study of the exploration of the great pyramids of Egypt, their origin and their meaning for our time. New York, Exposition Press, (c1952). 176 p., illus., map (on lining papers), pl. 8°.

—מהתנ"ך: III: The O.T. and the pyramids. p. 139-169.

752 Jothmann, F. H. Ch. De Bijbel in de loop der eeuwen. Kampen, J. H. Kok, 1954. 43 p., illus., facsim. 8°.

—התנ"ך והבית החדשה במשך הדורות.

753 Jung, Karl Gustav. Answer to Job: (researches into the relation between psychology and religion). Translated from the German by R. F. C. Hull. London, Routledge & K. Paul, (1954). XVIII, 194 p. 8°.

—בראש השער: C. G. Jung. את המקור עין ק. ס. שנה כ"ט ע' 58.

754 Kapelrud, Arvid S[chou]. Ras Sjamra —funnene og det Gamle Testament. Oslo, J. G. Tanum, 1953. 96 p. 8°.

—חפירות ראש שמר והתנ"ך.

755 Kerrigan, Alexander. St. Cyril of Alexandria, interpreter of the Old Testament. Roma, Pontificio istituto biblico, 1952. XXXIX, 488 p., 1 l. 8°. =Analecta biblica; investigationes scientificae in res bibli- cas, 2. —Bibliography: p. [XVII]-XXXIX.

743 Fraine, J. de. L'aspect religieux de la royauté israélite; l'institution monarchique dans l'Ancien Testament et dans les textes mésopotamiens. Roma, Pontificio istituto biblico, 1954. XL, 425 p. 8°. =Analecta biblica; investigationes scientificae in res bibli- cas, 3.

—התנ"ך: Introduction. Position actuelle du problème. Les origines de l'institution monarchique. Les éléments du "Schème cultuel". Conclusion. —Bibliography, p. [XVIII]-XXXVII.

744 Fuhr, A[ugust]. Die Opfer in Prophetie und Erfüllung. Reutlingen, Philadelphia Buchhandlung, A. Fuhr, [195-?]. 127, [1] p. 8°.

—על הקרבנות בתנ"ך. נכתב מתוך השקפה נוצרית.

745 Guillet, Jacques. Thèmes bibliques; études sur l'expression et le développement de la révélation. (2e éd.). Paris, Aubier, 1954. 284 p., 2 l. 8°. =Théologie; études publiées sous la direction de la Faculté de théologie S. J. de Lyon-Fourvière, 18.

746 Hahn, Herbert F[erdinand]. Old Testament in modern research. Philadelphia, Muhlenberg Press, (c1954). XII, 267 p. 8°.

—התנ"ך: The critical approach. The anthropological approach. The religio-historical school and the O.T. form criticism. The sociological approach. Archaeology and the O.T. The theological approach. Summary.

747 Hammond, C. S. & Co. Hammond's Atlas of the Bible lands. New York, N.Y., C. S. Hammond & Co., c1950. 32 p., illus., maps (part. col.) 8°.

—Atlas of the Bible lands: על המעצמה

748 Henrey, K[atherine] H[elen]. An historical background to the Old Testament. London, United Society for Christian Literature, (1951). 1 p.l., 134 p., illus., maps, chronol. tab. 8°.

שימשו מקורות לעורכים. ניתוח ספרותי כזה משמש לי יסוד להבנה ספרותית וגם היסטורית יותר עמוקה. לספרים החיצונים מוקדש רק פרק קצר. ההערות שבסוף הספר כוללות מראה מקומות ומבחר הספרות החדשה על כל בעיה ובעיה הנדונה בגוף הספר, מבחר הסילל לקרא את הדרך לעיון מעמיק יותר.

761 **Lubac, Henri de.** Histoire et esprit: l'intelligence de l'Écriture d'après Origène. Paris, Aubier, 1950. 448 p. 8°. =Théologie; études publiées sous la direction de la Faculté de théologie S. J. de Lyon—Fourvière, 16. Le sens spirituel: Le triple sens de l'Écriture. La part de Philon. Les deux Testaments. Écriture et vie spirituelle.

*762 **Marie, Paul.** L'Ancien Testament source de la vie spirituelle. Paris, Desclée de Brouwer, 1952. 930 p.

763 **Medico, H[enry] E. del.** Deux manuscrits hébreux de la mer Morte; essai de traduction du "Manuel de discipline" et du "Commentaire d'Habbakuk" avec notes et commentaires. Paris, P. Geuthner, 1951. 143, [1] p. 8°.

764 **Mendelsohn, Isaac,** ed. Religions of the ancient Near East; Sumero-Akkadian religious texts and Ugaritic epics, edited with an introduction. New York, Liberal Arts Press, (c1955). XXIX, 284 p. 8°. =The Library of religion; a series of readings in the sacred scriptures and basic writings of the world's religions, past and present, v. 4.

"The texts in this volume, with the exception of the Shurpu and Maqlu texts which have been translated by the editor, are reprinted from 'Ancient Near Eastern texts relating to the Old Testament', edited by James B. Pritchard" (181 שנה כ"ו ע' 181).

765 **Meyer, F[rederick] B[rotherton].** Elijah: and the secret of his power. London,

756 **Kimhi, David.** The commentary of David Kimhi on the fifth book of the Psalms CVII-CL. Edited on the basis of manuscripts and early editions of the fifteenth and sixteenth centuries in the Library of the Jewish Theological Seminary of America, by Jacob Bosniak. New York, Jewish Theological Seminary of America, 5714—1954. 256 p., facsimils. 8°.

שער נוסף בעברית: פירוש רד"ק על תה"ל ים, ספר המשיח קד"ק. על פי כתבייד... ודפוסים ראשונים... עם מבוא הערות, וחלופי גרסאות. מאת... יעקב בסניאק.

757 **Knight, George A[lexander] F[ranz].** Esther, Song of Songs, Lamentations; introduction and commentary. London, SCM Press, (1955). 140 p. 8°.

758 **Krings, Hermann.** Der Mensch vor Gott; die Daseinserfahrung in den Psalmen. Würzburg, Werkbund-Verlag, [1952]. 136 p. 8°.

759 **Kühner, Heinrich O[skar].** Ein Gang durchs Alte Testament. Zürich, Zwingli-Verlag, (1953). 48 p. 8°. (Evangelischer Wegweiser; Schriften für Gemeindeglieder).

760 **Kuhl, Curt.** Die Entstehung des Alten Testaments. Bern, Francke Verlag, (c1953). 408 p., chronol. tab. 8°. =Sammlung Dalp. Bd. 26.

"מבוא למקרא" זה מגיש לקורא המשכיל את מסקנות חקר המקרא הפרוטסטנטי, בלי לסבך אותו בהוכחות או בויכוח מדעי. המחבר מצליח יפה לתת תמונה קצרה אך מקיפה ועשירה של כל ידיעותינו על התהוות המקרא וס"ד ספריו. "המבוא הכללי" מתאר בקיצור ומרץ את מקום המקרא בתולדות הדת הנוצרית, את המסורה, את כה"י והתרגומים, את התהוות ה"קאנון" והסוגים הספרותיים במקרא. ב"מבוא המיוחד" ניתן ניתוח מפורט מאוד ומדויק מאוד של ארבעת כתבי מקורות התורה ושל כל אחד מספרי נ"ך. המחבר מראה את היחידות הספרותיות הבודדות שבהם ואת האספים הקדומים

772 **Perrella, Gaetano M[aria]**. Introducción general a la Sagrada Escritura. Versión y adaptación española por el P. Juan Prado. Torino, Casa editrice Marietti, 1954. XXV p., 1 l., 50*, 391 p., 1 l., XVI facsim. on 8 l., tab. 8°. (Sagrada Biblia; acotaciones críticas y comentarios a los textos originales y de la Vulgata latina).

„מבוא כללי לכתבי הקודש. תורגם לספרדית ע"י ח. פרדו". כולל ביבליוגרפיות.

773 **Piper, Otto A.** Die Geschlechter; ihr Sinn und ihr Geheimnis in biblischer Sicht. Hamburg, Furcht-Verlag, (c1954). 400 p. 8°. מחקר מקיף על המין ויוחסי המין לפי התנ"ך והברית החדשה.

774 **Pritchard, James B[ennett]**. The ancient Near East in pictures relating to the Old Testament, Princeton, N. J., Princeton University Press, 1954. XVI p., 1 l., 351 p. incl. maps, plans, pl. 4°.

התוכן: Introduction. People and their dress. Daily life. Writing. Scenes from history and monuments. Royalty and dignitaries. Gods and their emblems. The practice of religion. Myth, legend, and ritual on cylinder seals. Views and plans of excavations. Maps, Catalogue of the illustrations, p. 249-340.

הספר הוא מעין השלמה לספרו הקודם של המחבר: Ancient Near East texts, relating to the Old Testament. (עין ק.ס. שנה כ"ז ע' 181, שם גם ציין יתכן).

775 **Richardson, Alan.** Die biblische Lehre von der Arbeit. (Übertragen von Wilhelm Menn). Zürich, Gotthelf-Verlag, (1953). 52 p. 8°.

שם המקור: The Biblical doctrine of work.

776 **Robertson, James C[aldwell] F[erguson]**. The Bible in Japan. London, British and Foreign Bible Society, [1953]. 37, [1] p., front. (facsim.), diagr., map, port. 8°. =Jubilee books, no. 4.

Marshall, Morgan & Scott, (1954). 192 p. 8°. "Delivered as a series of sermons... and transcribed for The Christian".

766 **Monro, Margaret T[heodora]**. Thinking about Genesis. New York, Longmans, Green and Co., [1954]. XXVII, 221 p. 8°. „המסרה העיקרית של הספר לשמש לקתולים מבוא לס' בראשית ובעקיפין גם לתנ"ך".

767 **Murtonen, A[imo]**. A philological and literary treatise on the O.T. divine names יהוה and אלהים, אלוה, אל. Helsinki, (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon oy.), 1952. 105, [1] p., fold. maps. 8°. — Diss. Helsinki 1952. Bibliography: p. [10]-22.

768 **Neil, William.** The rediscovery of the Bible. London, Hodder and Stoughton, (1954). 255 p. 8°. כולל ביבליוגרפיות.

769 **North, Robert.** Sociology of the biblical jubilee. Rome, Pontifical Biblical Institute, 1954. XLVI, 245 p. 8°. =Analecta biblica: investigationes scientificae in res biblicas, 4. התוכן: Biblical sources. Ancient Oriental sources. Jewish sources. Name of the jubilee. The "Fiftieth" year. Slave-release. Property-restitution. Bankruptcy. Date and authorship of Lv. 25. Social theology of the jubilee. — Bibliography: p. IX-XLVI.

770 **Oosterhoff, B[erend] J[akob]**. Israëlietische persoonsnamen. Delft, van Keulen, 1953. 80 p., tab. 8°. =Exegetica; oud- en nieuw-testamentische studiën... deel 4, reeks 1. על שמות אנשים בתנ"ך.

771 **Paterson, John.** The praises of Israel: studies, literary and religious in the Psalms. New York, C. Scribner, 1950. 4 p.l., VII-X, 256 p. 8°.

„המסרה העיקרית של הספר להראות את היוניוור הודולה של ספר תהלים". (מהקדמה).

Nehemiah restored to its original form. New Haven, Yale University Press, 1954. XXXIV, 207 p. 8°.

הנוסח העברי לפי מהדורת בר, ניתן כאן לא לפי הסדר שבתנ"ך אלא לפי הסדר הנראה לטורי כמקורו. התרגום כולל רק את סוף דברי הימים ב' עזרא ונחמיה. לדעת טורי נתחברו שלשת הספרים על ידי מחבר אחד.

785 Unger, Merrill F[rederick]. Archaeology and the Old Testament. Grand Rapids, Mich., Zondervan Publishing House, (c1954). 3 p.l., 339, [6] p., illus., maps, plans, pl. (part facsim.). 8°.

ספר זה הוא מעין פרוש ארכיאולוגי ואמפירי שטף לתנ"ך כולו, החל מבראשית (הקבלות בבוליות לפרשת הברית) ועד שיבת ציון. כן נכללים בו דיונים בבעיות השוניות במחלוקת. עמדת המחבר לגבי התנ"ך, "ספר אלוהי-אנושי", היא שמרנית; הארכיאולוגיה, "דעתה, מאשרת את התנ"ך, מדגימה ומסבירה אותו, וממלאה את החסר בו (מנקודת-ראות מודרנית) בתחומי ההיסטוריה החילונית, הגאוגרפיה, האתנולוגיה, יכו"ב. הספר כתוב בלשון המובנת לכל משכיל, ונוספה כיבלוגרפיה בסוף כל פרק.

786 Walker, J[ames] B[radford] R[ichmond]. The comprehensive concordance to the Holy Scriptures... A practical, convenient, accurate text-finder... Based on the Authorized Version. New York, Macmillan, (1951). 1 p.l., VI, 957 p. 8°. "c1929... Tenth printing."

787 Weinreb, Nathaniel Norsen. The sorceress. Garden City, N.Y., Doubleday & Co., 1954. 312 p., map (on lining papers). 8°. ספור על דבורה הנביאה.

788 Welch, Adam C[leghorn]. Prophet and priest in old Israel. Oxford, B. Blackwell, 1953. 160 p. 8°.

הדפסה א' עין ק.ס. שנה י"ג ע' 455.

789 Wendt, A. Earnest. A new look at Job. Boston, Christopher Publishing House, (c1954). 112 p. 8°.

777 Robertson, James C[aldwell] F[erguson]. The Bible in Korea. London, British and Foreign Bible Society, [1954]. 48 p., illus., double map. 8°. =Jubilee books, no. 6.

778 Rust, E[ric] C[harles]. Nature and man in biblical thought. London, Lutterworth Press, (1953). X, 318 p. 8°.

מהתכן: The doctrine of creation in the O.T. Mediating conceptions of later Jewish thought and the understanding of nature in Judaism.

779 Schwarz, W. Principles and problems of biblical translation; some reformation controversies and their background. Cambridge, University Press, 1955. XIV, 224, [1] p. 8°.

התכן: The Bible and the translator. Discussions on the origin of the Septuagint. The traditional view. The philological view: Reuchlin. The philological view: Erasmus of Rotterdam. The inspirational view: Luther.

780 Schwarzenbach, Armin. Die geographische Terminologie im Hebräischen des Alten Testamentes. Leiden, E. J. Brill, 1954. XII, 211 p. 8°. Diss. Zürich.

781 Steenwinkel, P. Bijbelse geschiedenis. Den Haag, H. J. Dieben, (pref. 1954). 290 p., illus., maps, chronol. tab. 8°. "Tweede druk". ספורי הברית החדשה והתנ"ך.

782 Swain, J[oseph] Carter. Right and wrong ways to use the Bible. Philadelphia, Westminster Press, (c1953). 176 p. 8°.

783 [Thompson, Donald Argyle]. Jerusalem and its temples <illustrated by pictures of unique models> in Bible history and prophecy. [London, Marshall, Morgan and Scott, 1954]. 57 p., plans. 14:22.

התמונות צוירו בשלהי המאה הי"ט בידי י.מ. טנק.

784 Torrey, Charles C[utler]. The Chronicler's history of Israel: Chronicles-Ezra

ein Aufriss der Urgeschichte der Kirche. Gütersloh, C. Bertelsmann, 1954, X, [1], 327, [1] p. 8°. Beiträge zur Förderung christlicher Theologie... Reihe 2: Sammlung wissenschaftlicher Monographien, Bd. 55.

התכן: Einleitung: Das Problem. Das Judentum zur Zeit Jesu.—Jesus und das Judentum. Das Heraustreten der Kirche aus der Volksgemeinde Israel. Wechselnde Gestaltung des Verhältnisses von Kirche und Synagoge in ausgehender apostolischer und anhebender frühkatholischer Zeit. Die Ausbildung der katholischen Norm. Das Ergebnis. Bibliographie, p. 321-325].

795 Vaganay, L[éon]. Le problème synoptique; une hypothèse de travail... Préface de L. Cerfaux. (Tournai), Desclée & cie., (c1954). XXII, 474 p., diagrs. 8°. =Bibliothèque de théologie. Série 3: Théologie biblique... vol. 1.

מתהכן: Matthieu araméen traduit en grec. 2e source synoptique supplémentaire du Matthieu araméen.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

796 אבות. סדור פרקי אבות; והם ששה פרקים הנוגעים לאומרים בבתי כנסיות... Casablanca, י. ליגאסי, [לערך ת"ש], 35 ע', 8°.

797 אבות. מסכת אבות עם פירוש שפת אמת מאת... מרן יהודה ארי' ליב [אלטר] מגור... לונסברג, י. מ. יוסקאוויטש מלודו, דפוס י. ש. פערעל-מאן מקאליש, תש"ח, [2] 114 ע', 8°.

798 אדלר, שמריה מנשה. קונטרס באגלת ישראל... אשר ספחתי ורביתי... שמריה מנשה הכהן אדלער... [אג.] לונדון, דפוס גרוויצקי, תש"ח. תש"ס. 48: 94; 56 ע', 8°. רק ג' יצא בתש"ס. בירורי הלכות.

799 אדלר, שמריה מנשה. ספר מנחת כהן ורע ברוך, אשר ספחתי ורביתי... לבאר ולפרש תשרי בות ברורות על הוראת רב... (יוד סעלמאן) בחיבורו

790 Young, Edward J[oseph]. The Messianic prophecies of Daniel. Delft, van Keulen, 1954. 79 p. 8°. =Exegetica; oud- en nieuw-testamentische studiën... reeks 1, deel 6.

791 Zimmerli, Walther. Erkenntnis Gottes nach dem Buche Ezechiel; eine theologische Studie. Zürich, Zwingli-Verlag, 1954. 75 p., 1 l. 8°. =Abhandlungen zur Theologie des Alten und Neuen Testaments, 27.

ברית חדשה

792 Bible and N.T. tr. Danish. Danske Bibelarbejder fra Reformationstiden genudgivet i Facsimile af det Danske Sprog- og Litteraturselskab i 400-året for Trykningen af den danske Bibel 1550... (Med Sprog- og boghistoriske Indledninger ved Bertil Molde og Volmer Rosenkilde). Bind 1-3, København, Rosenkilde og Bagger's Forlag, 1950. 8°.

התכן: Bind 1: Thet Nøye Testamenth; Christiørn II's Nye Testamente, Wittenberg 1524, 51, [673] p.—2: Det Ny Testamente oversat af Christiørn Pedersen, Antwerpen 1529, 56, [630] p.—3: Gammeltestamentlige Bøger oversat af Peder Tidemand. Domernes bog 1539, Jesus Syrach 1541, Salomons Wijsheid 1541, 78, [1], [426] p.

עבירות דנית במקרא מתקופת הרפורמציה הי"ל בפסטימיל ע"י החברה הדנית ללשון ולספרות למלאות 400 שנה להדפסת התנ"ך והברית החדשה הדניים בשנת 1550. עם מבואות בלשניים והיסטוריים מאת ב. מולדה י. רוניקלדה.—לכל כרך שער נוסף מיוחד.

793 Doeve, J. W. Jewish hermeneutics in the Synoptic Gospels and Acts, (Translated by G. E. van Baaren-Pape). Assen, Van Gorcum & Comp., G. A. Hak & H. J. Prakke, 1954. 4 p.l., 232 p. 8°. =Van Gorcum's theologische bibliotheek, nr. 24. Diss. Leiden.

794 Goppelt, Leonhard. Christentum und Judentum im ersten und zweiten Jahrhundert;

"וכתורה הזאת" ... ונלוה קונטרס בבירור הלכה נשיאת כפים בשבת שחל ביום"ט... לונדון, תשי"ז(תשי"א). [4]
148 : [2] 77 ע' 8°.

[2] 77 הע' כוללים : מלואים, קונטרס אחרון... לברר חומר איסור גירות מן התורה... והשגות על מה שכתב רבינו בחי"ל... לונדון, תשי"א.

800 אשכנזי, בצלאל בן אברהם. ספר שיטה מקובצת והוא חידושי... אשר קבצם... כמוהר"ר בצלאל אשכנזי... חלק א"ב : חידושי כתובות. ניו יארק, פעלדהיים, תשי"ג. 222 : 163 [צ"ל 168] דף. 2°.
דפוס סטראוטיפי לפי הוצאות ורשה.

801 בלוך, חיים. מאשרים תוצים ומת-עים. ממני חיים בלאך, New York, דפוס Hadar Linotyping & Publishing Co. (הקדמה תשי"ג). 111 [1] ע' 8°.

התכן : רבנים מתירים מאכלים הנועשים מעורות ועצמות חיות וכו'. תשובות מהרב הראשי לא"ר ב. צ. מ. ח. עזיאל. קטרוג הנאצים הסמאים על המשפט היהודי. הספר "תקונים במשפט" מר' ישראל פיימר מסליצק. איך בא התתם סיפור זיל על כסא הרבנות בפרשבורג.

802 (גנצפריד, שלמה בן יוסף). ספר קיצור שלחן ערוך, מהדורא חדשה, וסביב לו ספר מסגרת השלחן והפירוש... לחם הפנים... גם הגהות והערות... בשם משנת דר' אליעזר מכבוד... מו"ה אליעזר חיים דייטש... חלק א"ב. גראסווארדיין, דפוס א. י. פריעדמאן, תשי"ב. [5] 156 : 138 דף. 8°.

803 גרשוני, יהודה, מלסט. שיטה מקובצת על מס' פסחים. אוסף ולוקס מספרי ראשונים ואחרונים ע"י חבר גדוליתורה בארץ ישראל ובראשם ר' יהודה גרשוני, בהשתתפות תלמידים משיבת הישוב החדש ובעריכת ר' ארי' קרלין. הספר יצא לאור... ע"י מהר"ר אליעזר סילבר... [א]. New York, דפוס ספראגראף, [תשי"ז]. [2] 553 [1] ע' 4°.

804 דמשק, גרשון זאב. לאור האגדה : עיון והסבר בדברי אגדה. ניו יורק, משפחת המחבר, (דפוס האחים שולזינגר), תשס"ו. 287 ע', פורטרט. 8°.
עם הקדמת המהר"ר שלמה דמשק.

805 [דנציג, אברהם בן יחיאל מיכל]. ספר חכמת אדם ובית אדם על הלכות א"י, מבעל החכמת אדם ובי"א על חלק יורה דעה... ניו יורק, (דפוס Kamra-Lith), תשי"ד. [6] 192, [10] ע' 8°.
צילום לפי מהדורא ג', תשי"א, בהוספת כמה תיקונים.

806 חדאד, נסים בן חנני. ספר חן טוב למרי נפש : חושים... מערכות ע"ס אלף בית, ביאורים על כמה כתובים ומאדו"ל... פעולת... כמהור"ר נסים בן חנני חדאד... המו"ל משה בן נסים... חדאד. גירבה, תשי"ו. 8, 34, 48 דף. 8°.
ל"ד הדפים הראשונים כוללים תולדות הרב המחבר.

807 יפה, משולם זלמן. ספר הגיון התלמוד : יאיר נתיב בהבנת ההגיונות והשיטות של חכמי התלמוד בתקופות שונות. קידאן, דפוס מובשור ביץ וכהן, תרצ"ב. 90 ע' 8°.

808 כהן, משה בן שלום. ספר שואל ונשאל... שאלות ותשובות אשר ביארתי כלפון משה הכהן... חלק א. גירבה, דפוס עידאן כהן צבאן וחדאד, תשי"ב. [28] 152 דף. 8°.

809 כהן, משה בן שמעון. ספר ידי משה... על פרקא קמא ומסכת פסחים... מידו היתה זאת... משה בכמה"ר שמעון הכהן... גירבה, דפוס כ. עזיזי כהן, תשי"ב. [18] 194 דף. 8°.

810 לינר, גרשון חנוך. מאמר עין התכלת מהנשר הגדול... מוריני ורבינו גרשון חנוך... באדמו"ר... מהר"י מאיזביצא... ונלוה אליו מאמר דלתות שער העיר... הוצאה חדשה עם הערות על כל שלשה ספרי התכלת מאת הרב רבי ירוחם ליינר מראדוין בן אחיו של המחבר... ניו יורק, (דפוס ספראגראף קאמפאני), תשי"ד. [4] 155, [5] 41 דף. 8°.

811 מדיני, חיים חזקיהו... ספר שדי חמד... יבואו בו כללי הש"ס וכללי הפוסקים... ואסיפת דינים... ע"ס א"ב... כל אלה ידי עשתה... חיים חזקיהו מדיני... הוצאה חדשה ומתוקנת. כרך א"י. ברוקלין, נ"י, "קהת", תש"ט-תשי"ג. 4222, [6] ע' 4°.
דפוס צלום לפי הוצאת וארשא, תרנ"א. — המו"ל : מנחם שניאורסאהן.

כרך י', ע' [4] : ראשי פרקים מתולדות ימי חינו

817 סגרון, מרדכי. ספר מאמר מרדכי...
חידושי ש"ס ופוסקים בדרך מאמרים ולשונות ע"ס
א"ב, אשר טפחתי... מרדכי סגרון בלא"א... כמוס
סגרון... חלק א. גירבה, דפוס כהן וצבאן, התש"ח
לפ"ג. [29], 92 דף. 8°. הסכמה משותפת לסי' זה
ולספר סם חיי, שיצא יחד עמו, עיין לעיל מס' 813.

818 עידאן, מכילוף. ספר מנחת ערב...
יכיל חידושים וביאורים ושק"ט בהלכות תערוכות
בש"ע י"ד מס' צ"ח עד סי' קי"א דבר דבור על
אפניו דברים המוצדקים. גירבה, דפוס עידאן, כהן,
צבאן, חדאד, תשי"א. [6], 66 דף. 8°.

819 קורינמן, בנימין. ספר חלקת בני-
מין... ביאור... על כל מסכת שבת... חברתי...
בנימין... קארינמן... חלק א. Temple, Philadelphia
Sholom, (c1954). [4], 130 דף. 4°. עד סוף פרק
ו' לא הופיע יותר. דפוס צילום של הוצאת סיעטרקוב,
1913, בצירוף שער הקדמה באנגלית.

820 רבינובין, א[לכסנדר] ז[יסקינד]. שלחן
ערוך לילדים בשני חלקים... עם תרגום להר
ראות המלים הקשות, ביחד עם ספר חנוך המדות
(מאת מ. מ. זלמן ביץ)... ניו יארק, היברו
פאבלישינג קאמפאני, [תש"ז]. [1], 118, vii, 22,
8 ע'. 8°. מנוקד. דפוס צילום. — ע' viii תרגום
להוראת המלים הקשות.

821 שיק, דוד. ספר אמרי דוד; חידושי
הלכות על מסכת קידושין מאת... מרן דוד שיק
ברעזאחא... זכני ה' לסדרם... ולהביאם לדפוס, אני
נכדי יקתיאל מרדכי שיק... ניו יורק, (דפוס
סברסקי), תשי"ד. [9], 65, [2] דף. 4°.

822 Bulz, Emmanuel. Le divorce en droit
rabbinique dans ses rapports avec le droit
laïque moderne. La Chaux-de-Fonds, Im-
primerie coopérative, 1954. 144 p. 8°.

Introduction. Le mariage israélite
selon les sources biblico-rabbiniques. Le
divorce selon la législation mosaïque — selon
la Mishna et le Talmud. La législation dé-
finitive du divorce rabbinique. L'actualité de
la législation rabbinique du divorce. Divorce

של האדמו"ר ר' יוסף יצחק בר' שלום בער מליובוביץ,
שנשתלק באמצע הכנת כרך זה לדפוס. ע' [4225-4224]:
תולדות המחבר (ר' ח. ח. מדיני), ראשי פרקים.

812 מוינשטער, אורי. ספר קרני ראם, כולל
שאלות ותשובות וביאורים... מאת... מוהר"ר אורי
מוינשטער... בסוף הספר... שלשה דרשות...
מאבי המחבר... ר' משה אברהם... נערך וגסדר ע"י
בן המחבר... יצחק מוינשטער. ניו יארק, תשי"א.
8 ע', 60 דף. 4°.

813 מימון, יצחק. ספר ס"ם חיי... חידושי
תנ"ך מע' ע"ס א"ב... עם מוסרים בלי ערבי ומע'
שיות וסיפורים. ובסופו חידושי צפ"ת... אשר פעל...
ר' יצחק המכונה סווגה מימון... גירבה, דפוס כהן
וצבאן, התש"ח לפ"ג. [1], 32 דף. 8°. בתוך: סגרון,
מרדכי: מאמר מרדכי... גירבה, תש"ח; עיין לקמן
מס' 817.

814 מיקלישנסקי, י. ק. מקורות לתול-
דות ההלכה; תקופת בית שני. מלוקטים ומבר-
ורים בליות מבוואת... בוסטון, בית מדרש למורים,
השט"ו. 166 ע'. 8°.
התכן: עזרא הסופר. אנשי כנסת הגדולה. הסיפורים.
שמעון הצדיק. הוגות. פרושים וצדוקים. בית שמאי
ובית הלל. — ביבליוגרפיה: ע' 147-150.

815 משה בן מימון. משנה תורה הוא
הייד החזקה אשר עשה רבינו משה בר מימון...
(ספר ראשון והוא ספר המדע). מינכן, "סיני", (תש"ז).
[3], 62, [1] דף. 8°.

"את נדרי אשלם. לא פעם אחת התהום פצרה פי
להבליעני בעמדי בין החיים והמות בסרבלינקי ואש'
בוצין ועוד, ורק בדרך נס בחסד השי"ת נשארתי בחיים
ואז עלה על רעיוני... לקיים את מחשבתי ולהדפיס
את ספרי הרמב"ם". (מדברי המו"ל יצחק מאיר ועמבה).

816 סגל, יוסף בן חיים נתן. ספר תורת
לויים; כולל דינים השייכים ללויים... אשר לקט'
תי... מפסקי הרמב"ם ומדברי רבותינו... בהוספת
באור משלי... יוסף הלוי סגל בלא"א... חיים נתן.
חלק א"ב. (New York, דפוס סברסקי), תש"ח
תשי"ד. [3], 69; [3], 45 דף. 4°. לחלק ב' נוסעי איון
שו"ת מביי של מרן יוסף רוזין ז"ל מדחינסק.

Introduction. Apocry- : אנתולוגיה המזרחית :
phal materials. Hellenistic materials. Sectarian
movements. Tannaitic collections. Amoraic
collections. Prayer. Glossary

827 **Berkovits, Zoltan**. ...Le judaïsme et
les non-Juifs. Lausanne, 1952. 32 p. 8°.

828 **Bertholet, Alfred**. Wörterbuch der
Religionen. In Verbindung mit Hans... von
Campehausen... Stuttgart, Alfred Kröner,
(1952). VI, [1], 532 p. 8°.

כולל גם ערכים על היהדות התנ"ך, א"י וכדומה.

829 **Bouquet, A[lan] C[oates]**. Sacred
books of the world; a companion source-
book to comparative religion. London, Pen-
guin Books, (1954). 343 p. 8°. =Pelican
books A 283.

The Bible (p. 185-214). : אנתולוגיה מהתנ"ך :
The Talmud; Passages from Jewish liturgical
prayers; Chassidic literature (p. 251-282).

830 **Campbell, Roderick**. Israel and the
New Covenant. Philadelphia, Presbyterian
and Reformed Publishing Co., 1954, XIII,
336 p. 8°. "הספר מיועד לנוצרי החושב".

831 **Cohen, A[braham]**. The parting of
the ways; Judaism and the rise of Chris-
tianity. London, Pub. for the World Jewish
Congress, British Section, by Lincolns-Prager,
(1954). 96 p. 8°. (Popular Jewish library).

התנ"ך : Preface. The problem of survival.
The impact of Persia and Greece. The liter-
ature of the period. Parties in Judea. The
rise of Christianity. Epilogue. Notes and
references, p. 91-96.

832 **Dunner, Joseph**. Baruch Spinoza
and western democracy; an interpretation of
his philosophical, religious and political
thought. New York, Philosophical Library,
(c1955). XIII, 142 p. 8°.

rabbinique et divorce laïque moderne. Con-
clusion. Annexe. Bibliographie, p. 142-143.

823 **Chajes, Z[ebi] H[irsch]**. The stu-
dent's guide through the Talmud... Trans-
lated from the Hebrew, edited and critically
annotated by Jacob Shachter... London,
East and West Library, (1952). XXVIII,
290 p. 8°.

שם המקור : צבי הירש חיות : מבוא התלמוד. בהת-
חלת הספר (ע' [נא] xxviii) : Short
sketch of the author. Talmudical introduc-
tions down to the time of Chajes

824 **Mishnah**. Twee Misjna-tractaten; uit
het hebreuws vertaald en toegelicht door
Z. Mossel. Amsterdam, De Arbeider-
spers, 1954. 93 p. 8°. (Scriptorium; een
reeks van eeuwige geschriften onder redactie
van K.F. Proost).

הרגלים הילוני של משניות (ראש השנה וקדושין) עם
הערות מאת ז. מוסל.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

825 **L'attente du Messie** par L[ucien]
Cerfaux, J[oseph] Coppens [a.o.] (Pa-
ris), Desclée de Brouwer, (1954). 188 p., 2 l.
8°. (Recherches bibliques).

מהתנ"ך : B. Rigaux: L'étude du messianisme.
J. Coppens: Les origines du messianisme; La
prophétie d'Emmanuel (Is. VII, 14-16). V. de
Leeuw: Le serviteur de Jahvé. J. Gilet: Pro-
phétisme et attente d'un Messie-phophète dans
le judaïsme. R. de Langhe: Judaïsme ou
hellénisme en rapport avec le N.T.

826 **Baron, Salo W[ittmayer]; Joseph**
L[eon] Blau. Judaism; postbiblical and Tal-
mudic period, edited with an introduction
and notes. New York, Liberal Arts Press,
(c1954). XXVI, 245 p. 8°. =The library
of religion; a series of readings in the sacred
scriptures and basic writings of the world's
religions, past and present, v. 3.

837 **Judah ha-Levi. Al-Choezari**; het boek van argumentatie en bewijsvoering ter verdediging van een verachte godsdienst. Uit het arabisch vertaald en toegelicht door J[ohannes] H[endrik] Hospers. Amsterdam, N. V. de Arbeiderspers, 1954. 136 p. 8°. (Scriptorium; een reeks van eeuwige geschriften onder redactie van K. F. Proost).

בראש השער: Jehoeda Hallevi. תרגום מקוצר. הערות ומבוא: ע' 105-134.

838 **Lewenstein, T[obias?]**. Moschiach. Zürich, Jüdischer Volksschriftenverlag. (pref. 1953). 32 p., front. (port.). 8°. =Jüdische Volksbücherei, Bd. 6. "Zwei Artikel aus... [dem] Nachlass".

839 **Parkes, James W[illiam]**. The concept of a chosen people in Judaism and Christianity. New York, Union of American Hebrew Congregations, (c1954). V. 17 p. 8°. "Delivered as the Charles W. Gilkey lecture under the auspices of the University of Chicago, April 5, 1954."

840 **Petuchowski, Jakob J.** The theology of Haham David Nieto; an eighteenth century defense of the Jewish tradition... Welch, W. Va., Congregation Emanuel, 1954. IX, 166 p. 8°. Diss., Hebrew Union College. המחבר מנתח ומבאר את שיטת הח' נייטו בעיקר על פי ספריו "מטה דן וזכורי שני", "אש דת", "De la Divina Providencia". הספר כולל גם פרק על אישיותו של הח' דוד נייטו.

841 **Rosenzweig, Franz.** Franz Rosenzweig: his life and thought, presented by Nahum N. Glatzer. (New York), Farrar, Strauss and Young, (c1953). XXXVIII p., 2 l., 400 p., facsim., ports. 8°. "A Schocken book".

התוכן: Introduction. — Part 1: The life. — Part 2: The thought; selections from Franz

833 **Epstein, Isidore.** The faith of Judaism; an interpretation for our times. London, Soncino Press, 1954. XI, 418 p. 8°.

התוכן: The crisis of faith, The moral, the personal need for religion. The distinctive character of Jewish religious consciousness. The two sources of the Jewish religion. The relation of revelation to reason, Revelation and prophecy. The conception of God, God — the creator. Evolution and Genesis. Man. Divine purpose in creation; God as the Lord of history. Israel as instrument of divine purpose. The Kingdom of God. Excurses.

834 **Fölkel, Charles.** Human life in Plotinus and Judaism. (Newport, Mon., typ. R. H. Johns), 1954. VII, 46 p. 8°. "Printed for private circulation."

מהתוכן: The religion of Israel. p. 31-43.

835 **Johnson, F[rederick] Ernest**, ed. Religious symbolism. New York, Institute for Religious and Social Studies, (c1955). IX p., 1 l., 263 p. 8°. (Religion and civilization series).

מהתוכן: A. J. Heschel: Symbolism and Jewish faith. M. M. Kaplan: The future of religious symbolism — a Jewish view.

836 **Jonas, Hans.** Gnosis und spätantiker Geist. T. 1-2. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1954. 8°. =Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments. Neue Folge, H. 33, 45, der ganzen Reihe H. 51, 63.

התוכן: T. 1: Die mythologische Gnosis; mit einer Einleitung: Zur Geschichte und Methodologie der Forschung. XVI, 375 p. — T. 2: Hälfte 1: Von der Mythologie zur mystischen Philosophie. XV, 223 p. (Kap. 3: Götteserkenntnis, Schau und Vollendung bei Philo von Alexandrien, p. 70-121).

846 **Sklare, Marshall**. Conservative Judaism; an American religious movement, Glencoe, Ill., Free Press, (c1955). 298 p. 8°. "Represents a revision of the author's doctoral dissertation done at Columbia University".

847 **Vajda, Georges**. Juda ben Nissim Ibn Malka, philosophe juif marocain. Paris, Larose, 1954. 199 p., 2 l. 4°. =Institut des hautes études marocaines: Collection Hespéris, no. 15.

התקן: Introduction. Juda b. Nissim et ses oeuvres. La doctrine de Juda b. Nissim; préliminaires. Le système de Juda ben Nissim dans le cadre de la philosophie arabo-juive. Conclusion. Note annexe: Juda ben Nissim et la Kabbale.

קבלה וחסידות

848 **זהר**. ספר זהר על תורה מהנא... רבי שמעון בן יוחאי... חלק ה: פ' תרומה... דפוס ב. חדאד, תש"ח—1947. [1], 200 דף. 8°.

849 **נחמן בן שמחה מברסלב**. ספר סיפורי מעשיות... מפי... נחמן מברסלב... אויף טייטש... ניו יורק, חסידי ברסלב דארה"ב וקנדה, תש"ס. 278, [2] ע'. 8°.

850 **צבי הירש מרומנוב**. ספר בארת המים מהדו"ת, ובו באר א' מהשבוע בארת נוקרא בשם באר לחי ראי... חידושי תורה... מפי... מהר"ר צבי הכהן... מרימנאב... יצא לאור ע"י הרב חיים יצחק מאלק... סאטמארנעמעסי, [תש"ב]. [2], 30 דף. 8°.

851 **תנ"ך תהלים**. ספר תהלים אהל יוסף יצחק (השלם) עם עשרת פירושים... פירוש יהל אור מאת... מרנא ורבנא מנחם מענדל... מליובא חייטש. וגלות לו קיובז מכתבים ממכתבי... הרב יוסף יצחק שניאורסאהן... (אמירת תהלים. הוצאה ג' עם הוספות). ברוקלין, נ"י, "קת"ר, תשי"ג. 744, [7] ע', פקסימיל, 8°. קודם שער מקוצר. לס' תהלים ולקיובז מכתבים יש שער מיוחד. — דפוס-צילום של

Rosenzweig's writings. I: The new thinking: philosophy and religion. II: Renaissance of Jewish learning and living. III: On the scriptures and their language. IV: God and man. V: The Jewish people. VI: Zion and the remnant of Israel. — Biographical dates. List of Franz Rosenzweig's writings, p. 368-371.

842 **Rosenzweig, Franz**. Der Stern der Erlösung. (3. Aufl.). Heidelberg, L. Schneider, (1954), 4 p. l., 118, 223, 211, [1], 33 p. 8°.

עם שער מיוחד לכל חלק וחלק. למהדורה זו נוספו מפתח הענינים, רשימה ביוגרפית קצרה מאת א. שינמן — רוזנצויג וביבליוגרפיה של כתביו ושל המאמרים עליה. — מהדורה קודמת עיין ק.ס. שנה ח' ע' 188.

843 **Runes, Dagobert D[avid]**. Letters to my daughter. New York, Philosophical Library, (c1954). 5 p.l., 131 p. 8°.

הספר כולל 22 מכתבים. בשלושה מהם מדובר על היהודים והיהדות. גם במקומות אחרים שבספר נזכרו ענינים יהודיים. עיין גם ק.ס. שנה כ"ח ע' 351.

844 **Runes, Dagobert D[avid]**, ed. Treasury of philosophy. New York, Philosophical Library, (c1955). XXIV, 1280 p. 8°.

מהתקן: Bahya ibn Pakuda: Admonitions of the soul. M. Buber: God and the soul. Gersonides: Is the universe created or external[!]. A. Ginzberg (Ahad-Haam): Positive and negative. Judah Halevi: On revelation. Judah Hehasid: Certain forms of virtue lead to sin. Solomon ibn Gabirol: Seek wisdom. I. Israeli: Man and God. M. H. Luzzatto: Understanding and uprightness. S. Maimon: On Jewish religion. Maimonides: A man must choose the golden mean. Menasseh Ben Israel: On human life. M. Mendelssohn. On progress. Philo: Allegorical meaning of the downfall of mankind. Jesus Sirach: Wise men and fools. B. Spinoza: On the improvement of the mind.

השנה, שבת תשובה [ועוד]... מאת מאיר בלומנפלד.
ניארק, (דפוס טברסקי), תשס"ו. 392, [32] ע', 8°.

858 דסלר, אליהו אליעזר. ספר מכתב
מאליהו מאת... הרב אליהו אליעזר דסלר זצ"ל
...מבחר מתוך כתביו בתורת המוסר וההשקפה, בערי
כת: אריה כרמל, אלטר האלפרן. לונדון, דפוס "החיי
נוך", תשס"ו. 30, 335 ע', פורטרט. 8°.

המאמרים שבינסו בספר הם מבחר מ-1500 מאמרים
והערות של המחבר. החומר מסודר לפי הנושאים
בשלושה מקדמות: א' ענינים מובנים לכל; ב'
ענינים שדורשים קצת הרגל בדרכי מחשבתו של המח
בר; ג' מאמרים שדורשים ידיעות והקדמות במוסר
ובדרכי המחבר וגם התרכזות ועמל מיוחדים.

859 הגדה של פסח, מיט א מאדערנער אידישער
איבערזעצונג און תלמודישע פסח'לעגענדען, חי אויך
מיט א זאמלונג "פון אונזער אלטען אוצר"... צונויט
געזאמעלט און בעארבעיט דורך ב. יאושואה; ווארשא,
"יהודה", תרצ"ח. 112 ע', 8°.

860 הגדה של פסח... מבין מליח באלערבי...
נוסח דפוס מ. גיאיר, [ת"ש?], 24, 25 ע', 8°.
עברית וערבית עמוד מול עמוד.

861 הגדה של פסח, על פי נוסח הרמב"ם [1].
ניצא, אגודת הרבנים דפארין, [תש"א]. 6 ע', 4°.
הוצאת במכונת-הכפלה למען פליטי המלחמה (מתוך
כ"י של חזן ביהמ"ד כהן בוניצא). לפי מהגה אשכנז
(ולא לפי נוסח הרמב"ם).

862 הגדה של פסח. The Passover Hag-
gadah, with English translation, introduc-
tion and commentary, based on the com-
mentaries of E[rnst] D[aniel] Goldschmidt.
(Translation of the Haggadah text by Jacob
Sloan). Edited by Nahum N[orbert] Glat-
zer. (New York), Schocken Books and
Farrar, Straus and Young, (c1953). 113 p.,
illus. 8°. "Illustrated with woodcuts from
the first illuminated Haggadah, Prague, 1526".

863 חדאדא, אבא שאול. ספר פני שאול...
דרושים... על חדשי השנה... ונוסף... על שבת

תהלים עם המפרשים, וכו' הכנסו עמודי "יהל אור",
גם הם בדפוס צילום.

852 Buber, Martin. De weg van den mens
volgens de chassidische leer, (Nederlandse
vertaling door Louise Moor). 's-Gravenhage,
L. J. C. Boucher, 1953, 2 p.l., 9-54 p., 11. 8°.

853 Scholem, Gershom G. Major trends in
Jewish mysticism... (3rd rev. ed.). New
York, Schocken Books, (c1954). XVI p., 1 l.,
456 p. 8°.

"נדפס בלי שינויים ממהדורה ב', תוקנו שגיאות
דפוס ונתוספו לביבליוגרפיה מחקרים שהופיעו אחרי
שנדפסה מהד' ב'." — ביבליוגרפיה: ע' [425]—440 —
מהדורה א' עיין ק.ס. שנה י"ח ע' 357-358. שם גם
התכן; מהד' ב' שם שנה כ"ד ע' 130; תרגום צרפתי
שם שנה כ"ח ע' 162.

תפלה, דרשות, מוסר

854 אברהם בן דוד מפוסקיר (ראב"ד
השלישי). דרשה לראש השנה. יוצא לאור
מתוך כתב יד על ידי אברהם שישא הלוי לונדון,
תשס"ו. 55 ע', 8°. עם מבוא והערות של המו"ל.
בראש השער: רבינו אברהם ב"ר דוד מפוסקיר.
"מתוך כת"י הבודליאנה".

855 איזיקוביץ, דוד אריה. ספר מגדל דוד;
כילל דרשות ומאמרים לזמנים שונים. מאתי דוד ארי'
איזיקאוויטש... מוקצ'בו, המחבר, דפוס "נקודה",
תרצ"ו. 63 ע', 8°.

856 ביתאן, אברהם. ספר קול יעקב; בו
יבואו... סיטים מנוקדים הנהוגים... בימי... חגים
ומיעדים וחתונה... לבר מצוה וסיום מסכתא מיטון
של קדמונינו הרבנים... עם ביאור צרור המור...
מהרב... יצחק גאון בן ה"ר אליהו צרור... ובסופו
שירים חדשים... להרב הגו' [י"ל ע"י] אברהם בלא"א
רחמים ביתאן. חלק א. גריבה, דפוס ד. עידאן ור.
סופר, תרצ"ד. [4], 31, [1], 4 דף. 8°.

857 בלומנפלד, מאיר. ספר שמחת עולם;
כולל מאה ועשרים דרשות מסודרות על סליחות, ראש

- הגדול ושבת כלה ושבת תשובה ושבת זכור... חלק
א: שבת תשובה — שבת הגדול. גרבה, דפוס עיראן,
כהן וצבאן, התש"ח. [4] 82 דף. 8°.
- 864 חטאב, מעתוק. ספר חכמה ומוסר
הוא דרושים... לשבתות... ולהספד... [י"ל ע"י]
חיים חורי... גרבה, דפוס י. חדא, תש"ב. [24] 69
[3] דף. 8°.
- 865 מימון, משה בן יצחק. ספר המלואים
למשה בו יבוא... דרושים... אל חמשה חומשים
מחברים, ובסופו דרושים... אל ארבעה שבתות השנה
נצמדים עם כמה דרושים להספד הצדיקים... אשר פעל
ועשה רבי משה מימון... מלוי ותשלום לס' דברי
משה... הלכ"ד... אברתם בלא"א מעתוק דמרי. גרבה,
דפוס י. חדא, תרצ"ב. [4] 220, [4] דף. 8°.
- 866 פלדר, גדליה. ספר יסודי ישרון...
מאתי גדליה פעלרער. חלק א: כולל מחקרי הלכות
ובירורי דינים על סדר השכמה, בית הכנסת, מצות
ציצית ותפילין ותולדות התפלה. טורונטו, תשי"ד. viii,
333, [3] ע' 8°. עם שער נוסף באנגלית.
- 867 צינץ, אריה ליב. ספר קומץ המנחה
על התורה... פירושים ודרושים... בדרך פרד"ס...
חלק א. סאטומארע, דפוס מ.ל. הירש, תרצ"ח. [3]
237, [3] דף. 8°. רובו של הספר מוקדש לויקרא
במדבר.
- 868 רובינשטיין, שמואל יעקב. ספר שארית
מנחם... מסודר לפי פרשיות השבוע על כל חמשה
חומשי תורה ומועדים; ביאורים, חידושים והגינות...
מאת שמואל יעקב רובינשטיין... חלק א: בראשית
שמות. פאריש, תשי"ד. [6] 30-11, [2] 5, 187, 137,
39, 19 ע' 4°. קודם שער מקוצר.
- 869 תפלות. סדר ברכת החמה לשנת
התשי"ג... נדפס שנית ע"י ר' חיים חורי. גרבה,
דפוס ת. חדא, התשי"ב לפ"ג. [1] 8 דף. 8°.
- 870 תפלות. קונטרס כספר קטן המכיל...
סדר תפלת מנחה... ער"ח, ונספחו אליו כמה סליחות
ובקשות... עם סדר הלימוד... את הכל כוננה ידי...
שמואל הרוש... גרבה, דפוס ב. חדא, ת"ש. [16]
78, [2] ע' 8°.
- 871 תפלות. סדור. תפלה קטנה; סדר
מנחה וערבית חול ושבת, תבנית קטן של כס. גרבה,
דפוס עיראן, כהן וצבאן, [לערך ת"ש]. 176 דף. 8°.
- 872 תפלות. סדור. ספר יום השבת; סדר
תפלת שחרית ומוסף של שבת כסדרן עם מזמורים
והעמידה לשלש רגלים כמנהג ק"ק ספרדים שבארצות
המזרח... גרבה, דפוס עיראן, כהן וצבאן, התש"ו
לפ"ג. [1] 127 דף. 8°.
- 873 תפלות. סדור. ספר עולת החדש; סדר
תפלת שחרית מנחה וערבית לכל ימות השנה...
כמנהג ק"ק ספרדים שבארצות המזרח... בהוצאה שלי
שית ע"י... ר' שושן כהן. גרבה, דפוס עיראן, כהן
וצבאן, 5708. [1] 128 דף. 8°.
- 874 תפלות. סדור. סדור לשבת יום
טוב. מתרגם ומפרש בתוספת מבוא מאת פלטיאל
בירנבוים. ניו יורק, הברו פובלישינג קומפני, (1950).
xvi, 485 ע' 8°. עם תרגום, פירוש, מבוא ושער
נוסף באנגלית: Prayer book [Tefillot].
for Sabbath and Festivals. Tr. and annotated
by Philip Birnbaum.
- 875 תפלות. סדור. ספר מנחה וערבית
לחול שבת ומועד עם שיר השירים, ברכות חנוכה,
תיקון פורים [ועוד]. גרבה, דפוס חדא, תשי"ב. 120,
31 דף. 7:10.
- 876 תקונים. ספר תקן הכללי לימי השוכנים...
אשר העתקתו מספר הקונטרסים היחיאלי... תונס,
דפוס וזאן ובניו, התש"א. 28 דף. 8°.
- 877 מארטאן, דוב בער. משיב נפש; כולל
אחד וארבעים דרושים-פלפולים על פרשיות התורה
ועל פרקי אבות... ניוארק, אום, תשי"ד. 520 ע' 8°.
הטכסט ביודית.
- 878 American Jewish tercentenary service
commemorating the 300th anniversary of
Jewish settlement in North America, pre-
pared by Albert S. Goldstein. (New
York), Synagogue Council of America,
(c1954). 15 p. 8°.

כ"ח ע' 352) ויהי כרוניקה משפחתית אמנותית, שמש' תקף בה גם הכלל: חיי היהודים בעיירה ליטאית בסוף המאה הי"ט והתחלת המאה העשרים. בין השאר מסוּר גם על אחיו של המתבר שמואל וברוך, המבקר שמואל ניגר והעונאי הידוע (מעורב פארווערטס) ב. וולאדעק ז"ל. המבוא של פרסקי כולל כרטיסטיקה של המחבר. התוצאה יפה.

884 אברהם, ב(ערנארד). מיינע זיבעציק יאר: אויטאביאגראפיע. יאהאנעסבורג, "קאיר", תשי"ד — 1953. 202 ע', תמונות. 8°.

המתבר יליד עיירה קרוז בליטא (קרוב לגבול הפרוסי), מספר על חייו בליטא, בלונדון (היגר שמה ב' 1900 כשהיה בן עשרים) ובאפריקה הדרומית. בין השאר מספר גם על בקורו בישראל אחרי הקמת המדינה. בסוף הספר נר נשמה לאחיו של המחבר חיים שנרפס תחלה ב"גזרות שבת" (ע' 194-202).

885 אפאטשינסקי, פרץ. רעפארטאזש פון ווארשעווער געטא. ווארשע, "ידיש בוך", 1954. 92, [2] ע'. 8° עם הקדמה על המחבר מאת ב. מארק.

886 בודיש, י. מ. ניט פארגעסן — ניט פארגעבן! צום 101 יארטאג פון ווארשעווער געטא-אויפשטאנד. פון י. מ. בודיש... [נייראק?] פאראייניקטער קאמיטעט פארן יארטאג פון דעם ווארשעווער געטא-אויפֿשטאנד, 1954. 32 ע'. 8° שער נוסף באנגלית בעמ' 4 של המעטפת.

887 געזעלשאפט פאר געשיכטע פון ביאליסטאק. נאציאנאלע אין פאליטישע באהענגונגען ביי יידן אין ביאליסטאק: (מאטעריאלן צו דער געשיכטע). העפט 1. נייראק, תשי"א. 64 ע', תמונות. 8° = געשיכטע פון די יידן אין ביאליסטאק און דאן, ביך 3, העפט 1. — קיום שער באנגלית.

חבר המערכת: הערמאן פראנק, דוד קלעמענסאוו־סקי, זיידל באבאצקי. — התכן: ה. פראנק: געשיכטע לעכע פרטים פון וויערנדיקער באדייטונג. ד. קלעמענטינאווסקי: די "חובבי ציון" אין דער אנהייב פון פאליטישן ציוניזם אין ביאליסטאק. ב. ציפין: זכרונות פון א ביאליסטאקער בוגדיסט (1901-1905). ב. שוסף לער: 2 פאגעס פון דער רעזאלוציאנערע באהענגונג אין ביאליסטאק (ג. ברומער און מ. רובינשטיין).

879 Munk, Elie. Soziale Gerechtigkeit im Judentum. (Herausgegeben durch The Hans Lehmann Memorial Foundation inc.). Zürich, Jüdischer Volksschriftenverlag, (c1953). 32 p. 8°. = Jüdische Volksbücherei, Bd. 5. המחבר נותן בחוברת זו תמצית ספרו: La justice sociale en Israël (עין ק.ס. שנה כ"ח ע' 157, שם גם ציון).

880 South African Jewish Board of Deputies. Your neighbour celebrates his Jewish holy-days. (Newtown, Jhb., typ. Twinbro Press), [195-]. [20] p., illus., tab. 8°.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור "ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל".
881 גרינולד, יקותיאל יהודה. הרב ר' יהונתן אייבשיץ... תולדותיו... וקורות הריב הגדול בינו ובין הרב ר' יעקב עמדין... מאת יקותיאל יהודה גרינולד... ניו יורק, הדר לינאטיפינג פאב. קא., תשי"ד. 116 ע'. 8°.

"המקורים לספרי המה אן ורק ספרי ר' יעקב עמדין והספר לוחת העדות מהרב ר' יהונתן אייבשיץ, לא השתמשתי בספרים חיצוניים ואף לא בהעיתונים שהיו פועו בימי הפולמוס שכולם ראיתי וקראתי אותם בעיון... השתמשתי לפעמים בהמכתבים הרבים המונחים בארכיון דעיר המבורג, נכתבו ונתתמו על ידיהם" (מההקדמה).

882 גרינולד, יקותיאל יהודה. הרב ר' יוסף קארו וזמנו: קורות חיי הגאון... לקורות חכמי זמנו, השקפה קצרה על התקופה היא ולקורות ישראל בימים ההם באירופה, במצרים, במדינת תוגרמה ובארץ ישראל. מאת יקותיאל יהודה גרינולד... ניו יורק, ש"י פעלדהיים, תשי"ד. 236, [4] ע'. 8°.

883 טשרני, דניאל. שיגות ילדות: פרקי זכרונות. תרגם שלמה דמשק. ערך והקדים מבוא על המחבר דניאל פרסקי. ניו יורק, (1954). 90 ע'. לוח פורטרט. 8° בראש השער: דניאל טשרני. הספר כולל תרגום של 12 הפרקים הראשונים של זכרונות המחבר "דוקאר מעמארן" (עין ק.ס. שנה

- 888 גרים, נח. צווישן פריינד; פיגף יאר אין לאנד
וואס האט באזיגט דעם היטלעריזם. פאריז, אויספאני,
1953. 213, [1] ע' 8°.
- המחבר מתאר את חייו בס.ס.ס. בשנות מלחמת
העולם השניה ומספר על פגישות ורשמים.
- 889 דובנאוו, שמעון. די העלט געשיכטע פון
יידישן פאלק פון די אלטע צייטן ביז צו היינטיקער
צייט, אין צען בענד. (באנד 71). ביענאס-אייירעס,
אלהעלסטלעכער יידישער קולטור קאנגרעס, (1953/1948)
8°. לכל כרך שער מיוחד, שערים נוספים באנגלית
ובספרדית. באנד 1 י"ל ע"א. לאוב פארלאג קא.
ניו-יארק, (בלי שערים לעצויים).
- התכן: באנד 1: (1948). 414, [1] ע' — II: (1951).
556, [4] ע' — III: (1951). 508, [4] ע' — IV: (1951).
397 ע' — V: (1952). 481, [4] ע' — VI: (1952).
414, [4] ע' פורטרט, פקסימיל. — VII: (1953). 470,
[4] ע' פורטרט, פקסימיל.
- את המקור הרוסי (שיצא אחר הופעת התרגומים
לעברית, יודית וגרמנית) עיין ק.ס. שנה ט"ו ע' 459;
הכרכים הראשונים של המקור יצאו בכרלן 1924-1925.
תרגום יודי אחר מאת ה. קאלמאנאוויטש: וילנה, היס-
טארישער פערלאג, תר"ף. — מהדורת א' של תרגום זה
עיין ק.ס. שנה ח' ע' 58 ושנה ט' ע' 194. תרגום
עברי מאת ב. קרופניק (קרוא) בהשתתפות המחבר עיין
ק.ס. שנה ו' ע' 300, ד' ע' 199, י' ע' 17 ו-405, י"א
ע' 13, י"ב ע' 153 ו-286. תרגום גרמני מאת א. שטיינ-
ברג, עיין ק.ס. שנה ג' ע' 125 ושנה ד' ע' 28 ו-227.
228, שם גם בקורת מאת הפריס. ב. דינבורג-דינור,
ושנה ו' ע' 218-221, גם שם בקורת מאת הו"ל. תרגום
ספרדי מקוצר מאת ש. רוניק עיין ק.ס. שנה י"ב
ע' 455, שנה י' ע' 325 ושנה כ"ג ע' 215 (מהד' ב').
תרגום רומני מקוצר מאת ביינגלס עיין ק.ס. כ"ד
ע' 215 ושנה כ"ה ע' 181.
- 890 הירשביין, פרץ. מיינע קינדעריארן. ניו-
יורק — לאס אנדזשעלעס, „פ. הירשביין ביכער קאמפי-
טעט", 1951. 343, [3] ע' 2, 8°. = ערשטע סעריע, 1.
- 891 הערץ, יעקב [ש'לום]. די יידישע סאציאל-
ליסטישע באוועגונג אין אמעריקע. 70 יאר סאציאל-
ליסטישע טעטיקייט. 30 יאר יידישער סאציאליסטישער
פארבאנד. ניו-יארק, פארלאג דער העקער, 1954. 412.
- 892 דאס ווארט פון ווידערשטאנד און זיג;
זאמלונג פון אויטערעדישע צייטונגען, אויפריס און
בראשורן, ארויסגעגעבן דורך די יידישע פראגרעסיווע
ווידערשטאנד-ארגאניזאציעס אין פראנקרייך אין דער
צייט פון דער נאצישער אקופאציע 1940-1944... גע-
זאמלט... דורכן דאקומענטאציע-צענטער ביים „פאר-
באנד סאר ווידערשטאנד און קעגנזיי-
טיקער הילף". פאריז, אויספאני, (1949). 266, [4] ע',
תמונות, פקסימילים. 4°. במקומות הכפלה. אריינפיר
פון א. ראיקסי: ע' [11] 27.
- 893 זעצער, [ש'מאל] [צ'בין]. די וויכטיקסטע
פיגורן און מאמענטן אין דער אידישער געשיכטע. פון
גלות בבל ביז צו דער חשמונאים תקופה. [עסייען,
שטודיען און אנאליזן]. טייל 65. ניו יארק, „דאס
ווארט", 1954. 272 ע' 8°. את הקודם עיין ק.ס.
שנה כ"א ע' 168.
- 894 טרונק, י[חיא]ל [י'שעיה]. פוילן; זכרונות
און בילדער. בוך 7: ווארשע צווישן ביידע העלט-
מלחמות. ניו-יארק, „אונזער צייט", 1953. 275 ע' 8°.
בין השאר פרקים על ה"בונד" ועסקניו ועל הסיפ-
רים פ. מארקיש, עוזר ווארשאוסקי, ה. ערליך, י. כמורי-
נער, ב. מיכאלעוויטש וע. נאוואגראדסקי. — עיין גם
ק.ס. שנה כ"ו ע' 156.
- 895 יזכור-בוך פון ראקישאק און אומגעגנט;
ארויסגעגעבן פון דער ראקישקער לאנדסמאנשאפט אין
יאהאנעסבורג, דרום אפריקע, צו איר 40 יארן יוביליי
<1912-1952>. יאהאנעסבורג, [ראקישקער לאנדסמאנ-
שאפט], תשי"ג — 1952. 626 ע', טבלאות, פקסימילים,
תמונות. 4°. נוספים הקדמה, תכן ושער באנגלית:
Jizkor-Book of Rakishak and environs
העורך: מלך באקאלטשווק'סערלין. — קובץ מאמרים
וזכרונות על ראקישקי והסביבה (עירות בליאט). המדו-
רת: [כללי] בין השאר: א. ארעלאוויץ: ראקישאק
פאר און נאך דעם 1. העלטיקריג (ע' 187). י. לעש-
צ'ינסקי: דאס ליטווישע שטעטל (ע' 82'66) — בלעטער-
דיק זכרונות. פון שולעזעווע און קולטורגעזעלשאפטלעכן
לעבן. אומגעגנט. חורבן אין אומקום, פון דער ראקיש-

המחבר, פועל, יליד ליטומירסק (עיירה ע"י לודז), מתאר את חייו בפולין מילדותו עד אחרי מלחמת עולם א', אח"כ במדינות אמריקה ולבסוף (מזרז ג') הוא מספר על בקריו באירופה (צרפת, פולין ושלזיה) אחרי מלחמת עולם ב', ע' 281-179.

901 קאנץ, ש[מחה]. דאס לעבן האט מיך גע' לערנט; נאטיצן פון א ראציאנאליזאטאר. ווארשע, "ידיש בוך", 1954, 57, [1] ע' 8. = ביבליאטעק פון שלאנער אין ראציאנאליזאטארן, נר. 4. שער נוסף בפולנית.

902 *Acta Alexandrinorum*. The acts of the pagan martyrs. *Acta Alexandrinorum*, edited with commentary, by Herbert A. Musurillo. Oxford, Clarendon Press, 1954. XIII, 299 p. 8°.

הסכסס כיוונית עם הערות ופירושים באנגלית. על היהודים עיין ע' 109, 130-120, 133, 140-139, 148, 186-168, 239-238, 274 ועוד.

903 *American Jewish Historical Society*. The American Jewish Historical Society and the American Jewish community. [New York, 1954]. [16] p., facsimils., ports. 8°.

מאסף הכילל תאור פעולותיה של החברה.

904 *Artom, Emilio*. Tre vite dall'ultimo '800 alla metà del '900; studi e memorie di Emilio-Emanuele-Ennio Artom <a cura di Benvenuta Treves>. [Firenze], Casa editrice Israel, 5714—1954, 255, [1] p. 8°. Pubblicazioni di Emilio Artom: p. 129-131,— di Ennio Artom: p. 166,— di Emanuele Ar. tom: p. 254.

— שלש ביוגרפיות מסוף המאה ה"ח עד אמצע המאה ה"ט; מחקרים וזכרונות של אמיליו עמנואל אניו ארטום. מהתכן: אניו ארטום; המשפט העברי במדינת ישראל העתידה. מכס נורדוי הציינו.

905 *Baeck, Leo*. Maimonides... der Mann, sein Werk und seine Wirkung... Düsseldorf, Allgemeine Wochenzeitung der

קר לאנדסמאגשאפט, בין השאר: פ. פרידמאן: מאמר גראפיעס פון יידישע קהילות און שטעט אין דער ייד. געשיכטע־שרייבונג, ע' 451-438. י. מ. שערמאן: דער דערנערנעג פון יידישן אימיגראנט אין דרום־אפריקע. אזכרות (מודעות־אבל).

896 *ישראלי, אליהו*. דער אירשפרונג פון אל־דאסיביו <The root of all evil>: (א) קורצער אריינבליק אין געשיכטע, אידישע און אלגעמיינע. ניו יארק, תשי"ד. 54 ע' 8°.

897 ליפשיץ, יעקב הלוי. לעבנס־געשיכטע פון ... רבי יצחק אלחנן [ספעקטאר] און פון זיין זון רבי צבי הירש ראבינאוויץ. [מאת יעקב הלוי ליפשיץ]... ארויסגעבער נסע הלוי ליפשיץ... ניע פאר ברייטערטע אייפלאנע. קאונאס, דפוס "פראגרעס", (תרצ"ט). VI, 105 ע', פורטרטים, פקסימילים. 8°.

ע' 105 גרפס על המעטפת. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה י"ג ע' 466. זהו תרגום חפשי של "תולדות יצחק" לאתו המחבר (ירשה, תרנ"ו) עם הוספות.

898 *מארק, ב[ער]*. דער אייפשטאנד אין ווארשע ווער געטא. ווארשע, "ידיש בוך", 1955, 435, [4] ע', מפה, פקסימילים, תמונות. 8°. בראש השער: יידישער היסטארישער אינסטיטוט אין פוילן.

קוואלן: דאקומענטן אין גביות עדות. ע' 22-14. קאלענדאר פון די וויכטיקסטע געשעענישן, ע' 417-421. — המחבר השיג אחרי אפריל 1954 שורה של ידיעות, תעודות וימנים שהיו בלתי ידועים לו. — הוצאה מיוחדת של ספרו הפילני על נישא זה עיין ק.ס. שנה ל' ע' 210.

899 מינץ, פ. די געשיכטע פון א פאלשער אי לויזע: <זכרונות>. ביענאס־אירעס, צענטראל־פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, תשי"ד. 381, [3] ע'. 8°. = דאס פוילישע יידנטום, באנד 103. בראש השער: פ. מינץ <אלעקסאנדער>. שער נוסף בספרות.

"זכרונות העגן דער קאמיניסטישער באוועגונג אין פוילן". מקף את השנים 1914-1933.

900 פאונער, רפאל. א מענטש אין העג. ניו יארק, (1954), 281, [3] ע', תמונות. 8°. "רעדאגירט דורך יעקב מעסטל". ע' 16-13 הקדמת העורך.

910 **Dubnow-Ehrlich, Sofia**, Simon Dubnow; su vida y obra. (Versión directa por Sonia I. de Yalov). Buenos Aires, IWO, Instituto científico judío en la Argentina, 1954. 362 p., 3 l., incl. ports. 8°.

„שמעון דובנוב: חייו ויצירתו“. — את המקור הרוסי עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 200, שם גם ציון. יש גם תרגום יודי.

911 [Dokumentačná akcia pri úšZNO v Bratislave]. The tragedy of Slovak Jewry; photographs and documents. המפעל לדוקומנטציה ע"י התאגדות הקהילות בברטיסלבה: שואת יהודי ברטיסלבה. סלובקיה; תמונות ומסמכים. Bratislava, Documentation Centre of CUJCR, (1949). 142 p. (incl. illus., facsim., ports.), 3 l. 4°.

באנגליה ובעברית. נספי בשואה בסלובקיה 108,000 יהודים.

912 **Dunlop, D. M.** The history of the Jewish Khazars. Princeton, N.J., Princeton University Press, 1954, XV, 293 p. 8°.

—Princeton Oriental studies, v. 16.
התבן: Introduction. The emergence of the Khazars. Theory of the Uigur origin of the Khazars. The consolidation of the Khazar state and the Arab-Khazar wars. The Khazar conversion to Judaism: according to the Arabic, — to the Hebrew sources. Two hundred years of Khazar history. Causes of the decline of the Khazars. The end of the Khazar state. Bibliography, p. 265-271.

913 **Festschrift für Friedrich Zucker** zum 70. Geburtstage. Berlin, Akademie-Verlag, 1954. 389 p., illus., XXII pl. on 11 l., port., tab. 8°.

מהתבן: R. Meyer: Ein aramäischer Papyrus aus den ersten Jahren Nebukadnezars II. (p. 251-262).

914 **Fuentes Guerra, R[afael]**. Ensayos biográficos. Córdoba, Tipografía artística, 1954. 145 p., 1 l., illus., facsim., map, pl. 8°.

Juden in Deutschland, (c1954). 31 p. 8°.
הרצאה באזכרה לרמב"ם.

906 **Benardete, Mair Jose**. Hispanic culture and character of the Sephardic Jews. New York, Hispanic Institute in the United States, 1953. 186 p. 4°. Issued also as thesis — Columbia University.

התבן: Introduction. The Sephardic diaspora. Far-flung Marrano settlements. Sephard Haghedola. Cultural erosion. Decadence and egeneration. The Sephardic Jews in the U.S. Spain and the Sephardic Jews. Appendices. Bibliography, p. [173]-186.

907 **Bentwich, Norman**. For Zion's sake; a biography of Judah L. Magnes, first chancellor and first president of the Hebrew University of Jerusalem. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1954—5714. IX p., 2 l., 329 p., pl., ports. 8°.

ד"ר י. ל. מאגנס (תרל"ז ס' פרנציסקו — תש"ט ניר יורק, 1948-1922 בירושלים) עסקן צבורי יהודי ידוע באה"ב. ממקימי האוניברסיטה העברית בירושלים, נגיד האוניברסיטה מיסודה ב' 1925 עד 1935 ומני אז עד סוף ימיו ושיאה. — רשימת כתבי מאגנס: ע' 321-322.

908 **Blau, Bruno**. Das Ausnahmerecht für die Juden in Deutschland, 1933—1945... 2. Aufl. Düsseldorf, Verlag Allgemeine Wochenzeitung der Juden in Deutschland, 1954. 125 p. 8°.

מהחורה א', בשם: Das Ausnahmerecht für die Juden in den europäischen Ländern, Teil 1: Deutschland. עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 78.

909 **Coulture, Eduardo J.** James Goldschmidt; un judío muerto por la libertad de la cultura. Presentación por Nelson Pilosof, Montevideo, Instituto 'Ulpan', 1955. 24 p., port. 8°.

ג'. גולדשמידט היה דיוקן הפקולטה למשפטים בבר-לין, ובשנת 1939 היגר למונטוידאו.

der Juden in D-land. Die Kammerknechtschaft und die theologisch-juristische Lehre von der Servitus Judeorum. Eike v. Repkows Lehre vom königlichen Judenschutzrecht. Vom Sachsenspiegel zum Schwabenspiegel. — II: Einzelprobleme: Die Rechtsstellung der Wormser Juden. Das jüdische "Hehlerrecht". Studien zur Geschichte des Judeneides. Ein süddeutscher Judeneid aus dem 14. Jh. Nürnberger Judeneide. — III: Zur Methodologie: Jüdisches Recht und Judenrecht. Otto Stobbe und die Rechtsgeschichte der Juden. — IV: Kritische Beiträge. — V: Bibliographie, p. [269]-299.

"מבחר מחקרי המחבר, שפורסמו ברובם באנגלית בכתבי-עת ובספרי שנה אמריקניים". (מההקדמה).

920 Koestler, Arthur. Pfeil ins Blaue; Bericht eines Lebens, 1905-1931. (Ins Deutsche übertragen von Eduard Thorsch). München, K. Desch, (1953). 419, [1] p., front. (port.), diagr. 8°.

את המקור האנגלי עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 232-231 : את התרגום העברי — שם ע' 190. שם גם ציון.

921 Kohn, Eugene, ed. American Jewry: the tercentenary and after. New York, Reconstructionist Press, (c1955). XIII p., 1 l., 159 p. 8°.

קובץ.

922 Korn, Bertram: W[allace]. Jewish roots in America. New York, N.Y., American Jewish Tercentenary, (1954). 10 p., 1 l. במכתב-הכפלה.

923 Kraft, Louis. A century of the Jewish community center movement, <1854-1954>... With biographical sketches of the national leaders. New York, N.Y., Jewish Community Center, Centennial Committee, (c1953). IV, 67, [1] p., illus., facsim., tab. 8°.

924 Lapide, Phinn E. The prophet of San Nicandro. New York, Beechhurst Press, (c1953). 240 p., facsim., illus. 8°.

מס' ביוגרפיות. מהתבן: Maimonides. ע' 90[47].

915 Galanté, Abraham. Quatrième recueil de documents concernant les Juifs de Turquie. Proverbes judéo-espagnols. Istanbul, Fakülteler matbaası, 1954. 60 p., 2 l., facsim. 8°.

מהתבן: Synagogues italiennes à Istanbul. Le Pourim de Saragosse. Souvenirs juifs sur la Palestine. Souvenirs des anciens états de Juda et d'Israel concernant le commerce et la marine.

916 [Goldberg, Israel]. The Jews in America: a history, by Rufus Learsi [pseud.]. Cleveland, World Publishing Co., (c1954). XIV, 382 p., maps (part double), pl., ports. 8°.

חלדות היהודים באה"ב מהתחלתו של הישוב היהודי עד זמננו.

917 [Goldberg, Israel]. Het joodse volk: van de verwoesting van Jeruzalem tot onze dagen. Amsterdam, J.M. Meulenhoff, (1955). 462 p., illus., facsim., maps, pl. 8°. "Bewerkt door J. Melkman."

בראש השער: Rufus Learsi [pseud.]. עם ישראל: מחורבן ירושלים עד ימינו את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 159.

918 Gronowicz, Antoni. Béla Schick and the world of children: (an authorized biography). New York, Abelard-Schuman, (c1954). 216 p., facsim., pl., ports. 8°.

בלה שיק (נולד ב-1877 בגלר הונגריה), רופא ילדים מפירסם, שהיגר לאה"ב בשנת 1923. על בקורי בא"י בשנת 1937 עיין ע' 147. — רשימת פרסומיו של ב. שיק: ע' 194-185. ביבליוגרפיה: ע' 195-207.

919 Kisch, Guido. Forschungen zur Rechts- und Sozialgeschichte der Juden in Deutschland während des Mittelalters. Stuttgart, W. Kohlhammer, (c1955). 312 p. 8°.

התבן: I: Gesamtbild: Die Juden in D-land während des Mittelalters. Die Rechtsstellung

„דרך היסורים או דרך המעגל; יצחק דה'קוסטה כרומנטיקן יהודי. מסה כתובה לפרופ. ג. י. ה. קרון.“

928 **Mann, Arthur**, ed. *Growth and achievement: Temple Israel, 1854-1954...* Foreword by Oscar Handlin. Contributors: Lee M. Friedman, Roland B. Gittelsohn [a.o.]. Cambridge, [Mass.], Printed for the Board of Trustees of Temple Adath Israel by the Riverside Press, 1954. XI, 131 p., facsim., pl., ports. 8°.

התכן: Early milieu and growth. The making of a reform pulpit. The rabbi looks at the future.

929 **Marcus, Jacob R[ader]**. How to write the history of an American Jewish community. Cincinnati, American Jewish Archives, 1953. 32 p. 8°.

930 **Mazor, Michel**. La cité engloutie <souvenirs du ghetto de Varsovie>. Préface de Marius Moutet, Paris, Éditions du Centre, 1955. 177 p., 6 l., facsim., pl. 8°. =Centre de documentation juive contemporaine. Publications, 23. עם הקדמה מאת י. שניאורסון.

931 **Moscatti, Sabatino**. Oriente in nuova luce; saggi sulle civiltà dell'Asia anteriore. Firenze, G. C. Sansoni, (1954). 179 p. 8°. =Biblioteca enciclopedica Sansoniana, 23. „המנחה באור חדש“. מהחכן: Dialettica della civiltà d'Israele: religione e nazione. La civiltà d'Israele riflessa nelle iscrizioni antiche.

932 **Murphy, H. B. M.** Flight and resettlement... with special contributions by: Edward Bakis, Miriam L. Gaertner [a.o.]. Foreword by J. R. Rees. (Paris), Unesco, (1955). 231 p., diagrs., maps, pl. 8°. =Population and culture 11. "SS.54.XI.2A."

הספר כולל גם ידיעות על פליטים יהודים ועל חלקה של מדינת ישראל (קודם א"י המנדטורית) בקליטת פליטים. בשנת 1939 הסתדרו בא"י 50 אלף פליטים.

את הספר בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 11 מספר 94, שם גם ציון.

925 **Leschnitzer, Adolf**. Saul und David; die Problematik der deutsch-jüdischen Lebensgemeinschaft. Heidelberg, L. Schneider, 1954. 213 p., 1 l., 8°.

התכן: Prolog. Einleitung: Aufstieg und Auflösung des deutschen Judentums. — I. Teil: Verflechtung; Die Juden und die Mittelklasse. — II. Teil: Entfremdung; Die Störung der Symbiose: Das Judentum im Weltbild des deutschen Volkes. Der Charakter der Symbiose. Die krypto-kritische Phase: Der Beginn der Störung. Die Geburt des "modernen" Antisemitismus aus dem Geist der Neuzeit. Das Deutschtum im Weltbild der assimilierten Juden. Trügerische Sicherheit. — III. Teil: Katastrophe; Die Zertrümmerung der Symbiose: 1933. Verfolgung, Bedrückung, Austreibung. "Moderne" Verfolgung: Ideologie der Ausrottung. Zertrümmerung der europäisch-jüdischen Symbiose. — Epilog: Das Judentum und die Geschichte. Anmerkungen.

926 **Maimon, Salomon**. The autobiography of Solomon Maimon. With an essay on Maimon's philosophy, by Hugo Bergman. (Translated from the German with additions and notes by J. Clark Murray). London, East and West Library, 1954. 207 p., facsim., pl., ports. 8°.

מהדורה א' של תרגום זה London, Gardner, 1888. מהדורה אחרת של תרגום אנגלי עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 160. את המקור עיין ק. ס. שנה י"ב ע' 332, תרגום עברי — שנה כ"א ע' 11. שם (בשני המקומות) ציונים ביבליוגרפיים. הדפסה ב' של תרגום עברי — שנה כ"ט ע' 301. המסה של הפרופ. ש. ה. ברגמן, ע' 187-207.

927 **Meijer, Jaap**. Martelgang of kirkelgang; Isaac da Costa als joods roman-ticus. Paramaribo-Suriname, (typ. H. van den Boomen), 5715 — 1954. 113 p. 8°.

לאירופה ולמד רפואה בשווייץ ואח"כ ישב בפריז בימי משפט דרייפוס וגם בקר אח"כ כמה פעמים בארץ.

937 Schnee, Heinrich. Die Hoffinanz und der moderne Staat; Geschichte und System der Hoffaktoren an deutschen Fürstenhöfen im Zeitalter des Absolutismus, nach archivalischen Quellen, von Heinrich Schnee... Bd. 2: Die Institution des Hoffaktorentums in Hannover und Braunschweig, Sachsen und Anhalt, Mecklenburg, Hessen-Kassel und Hanau. Berlin, Duncker & Humblot, (c1954). 367 p. 8°.

רשימות הסרורים: ע' 157[155], 287[282], 361[361].
ברשימות מסומן מעמדם הרשמי לפי התעודות של פרטיריהחצר, וזמן פעולתם. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 59.

938 Schwab, Hermann. 1933; ein Tagebuch. Zürich. Jüdischer Volksschriftenverlag, (pref. 1953). 38 p. = jüdische Volksbücherei, 7. "דפי יומן אלה משנת 1933 מתארים מאורעות בעיי"ה גרמנית, שבמותם חזרו ואירעו באלף ערים אחרות."

939 Segal, Charles M. Fascinating facts about American Jewish history. New York, Twayne Publishers, (c1955). 159 p. 8°.
"שתי מסרות לספר: (א) להמצא תשובות על הרבה שאלות שתעוררנה בזמן חגיגות שלש מאות שנה ליישוב היהודי באר"י; (ב) כאמצעי לעורר התענינות — בין היהודים והנוצרים — בתולדות השתתפותם של היהודים בחיי אמריקה". (מההקדמה).

940 Speyer, Wilhelm S. J. Eternidade e atualidade de Israel. São Paulo, A. e W. Speyer, (pref. 1954). 3 p.l., 230 p., 1 l., map, tab. 8°.
"נצחית ואקטואליות של [עם] ישראל"; קיבוץ מאמרים.

941 Stern, Karl. Le buisson ardent. Traduit de l'anglais par Gilberte Sollacaro. Paris, Éditions du Seuil, (1953). 331, [1] p., 2 l. 8°.
אוטוביוגרפיה של המחבר יליד גרמניה, שנמלט בימי שלטון היסלר וישב אח"כ באנגליה ובאר"י ובשנות

בסוף מלחמת עולם ב' — 70 אלף, ב'1947 — 100 אלף, ב'1952 — 150 אלף (9.5% של האוכלוסיה הכללית של המדינה).

933 Perahia, Josue D. Las origines de la fundación del Bicur Holim y de la familia Perahia. Conferencia hecha et 23 de noviembre 1952 en la sociedad la "Hermandad" de Salónica. Salónica, Imprenta Behar, 1953. 14 p. 8°.

934 Praag, H. van. De boodschap van Israel in cultuur, maatschappij, geschiedenis. Voorbericht van K. H. Kroon. Amsterdam, Het Wereldvenster, (c1952). 248 p., ports., front. 8°.

"בשורת עם ישראל בתרבות, בחברה, בהיסטוריה".
הספר מתאר את החלק היהודי בתרבות הכללית (בדת, אמנות, מדע, חיים חברתיים ומהלך ההסטוריה) מאדם הראשון ועד בני דורנו. "נתפוס את כל התרבות היהודית כתרימות של העם היהודי, כלומר באשר פרט יהודי משיג השג יהודי טיפוסי, נראה בו שליח צמח בין העמים" (מהמבוא). המחבר תופס "השג יהודי טיפוסי" במובן רחב ביותר. — ביבליוגרפיה: ע' [224] 246.

935 Rosenstein, Paul. Narben bleiben zurück; die Lebenserinnerungen des grossen jüdischen Chirurgen. (Bad Wörishofen), Kindler und Schiermeyer Verlag, (c1954). 316 p., pl., ports. 8°.

המחבר נולד ב'1875 בגראידנץ בגרמניה (אביו היה רב של קהלת גראידנץ). הגיע לפריפסיה ואחרי עליית היסלר היגר לאר"י ימשם לברזיל.

936 Schalit, M[oshe] A[aron]. Travelled roads; memoirs of a doctor who lived in the land of Israel... With foreword by Julius Stone. New York, Abelard-Schuman, (c1954). XVI p., 1 l., 365 p., pl., ports. 8°.

המחבר יליד רוסיה ועלה ארצה, בהיותו ילד בן 8, בשנת 1882 עם משפחת אביו אלעזר אלחנן שליט, ממסד ראשון לציון. בשנות התשעים נסע המחבר

periment <1907-1953>. New York, Pub. for Stephen Wise Free Synagogue and Hebrew Union College—Jewish Institute of Religion by Bloch Publishing Co., 1955, XIX, 376 p., ports. 8°.

על תפקיד בית הכנסת והרב בחיי יהדות אמריקה, על סמך נסיונו הרב של המחבר.

946 Kallen, Horace M[eyer]. 'Of them which say they are Jews' and other essays on the Jewish struggle for survival... Edited by Judah Pilch. New York, Bloch, 5715—1954, XVII, 242 p. 8°.

התכן: Editor's introduction, M. R. Konvitz: H. M. Kallen, hebraist. Anarchy and order in American Jewry. Modernity and survival. Appraisals and memories. The Jewish education of the American Jew.

947 Kupisch, Karl. Volk ohne Geschichte; Randbemerkungen zur Geschichte der Judenfrage. Berlin, Lettner-Verlag, (1953). 162 p. 8°.

התכן: Vorwort. Der Weg in die Zerstreuung. Unter dem christlichen Gesetz. Die Juden im abendländischen Mittelalter. Luther und die Juden. Die Krisis des orthodoxen Judentums. Die Überwindung des Ghettos. Probleme der Freiheit. Der Antisemitismus und die Kirche. J.N.R.J. [=Jesus Nazarenus Rex Judaeorum], Talitha kumi!

948 Malka, Élie. Essai sur la condition juridique de la femme juive au Maroc. Paris, Librairie générale de droit & de jurisprudence, 1952. 165, [1] p. 4°. =Institut des hautes-études marocaines. Collection des centres d'études juridiques, t. 34.

949 National Association of Jewish Center Workers. Aspects of the Jewish community center. Louis Kraft, editor, Charles S. Bernheimer, associate editor. [New York?], Pub. for the National Association of Jewish Cen-

המלחמה התוצר ועבר לדת הקתולית. שם המקור: The pillar of fire.

942 Susman, Margarete. Gestalten und Kreise. Stuttgart, Diana Verlag, (c1954). 365 p. 8°.

קובץ מאמרים על גדולי הרוח במאות הי"ח-י"ט וכו'. מהתכן: VI: Der Chassidismus. Moses Mendelssohn. Franz Rosenzweig. Ein Frühvollendet (Aron David Gurewitsch).

943 300 years of Jewish life in the United States. (New York, Jewish encyclopedic handbooks, c1955). 8 p.l., 455, [9] p., illus., facsim. 4°. =The Jewish people: past and present, vol. 4.

התכן: Preface. A. Libman Lebeson: The history of the Jews in the U.S. J. Lestschinsky: Economic and social development of American Jewry. J. Agus: Current movements in the religious life of American Jewry. Ph. Friedman: Political and social movements and organizations. H. L. Lurie: Jewish communal life in the U.S. M. Wischnitzer: The impact of American Jewry on Jewish life abroad. S. Niger: Yiddish culture in the U.S. J. K. Miklitzanski: Hebrew literature in the U.S. A. Menes: The Jewish labor movement. M. D. Danish: The Jewish labor movement—facts and prospects. J. Trachtenberg: American Jewish scholarship.

את הקידום בשורה זו עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 342 מספר 1671.

עם ישראל בהווה

944 Dance, E[dward] H[erbert]. History without bias?... Foreword by Herbert Butterfield... (London), Council of Christians and Jews, (1954). 57 p. 8°. "A textbook survey on group antagonisms".

945 Goldstein, Sidney E[manuel]. The synagogue and social welfare: a unique ex-

היהודי בקנדה הוא השמיני בגודלו בתפוצות ישראל והשלישי בגודלו בארצות דוברי אנגלית.

954 Rosenberg, Louis. Population characteristics of the Jewish community of Toronto. Montreal, Bureau of Social and Economic Research, Canadian Jewish Congress, 1955. X, 58 p., diags., map, tab. 4°. =Canadian Jewish population studies, Jewish community series, no. 3. במכונת הכפלה.

בעיר טורונטו ישבו בשנת 1901 3.092 יהודים, שהו 1.4% של האוכלוסיה הכללית, ובשנת 1951 ישבו בה 66.773 יהודים, שהו 6% של האוכלוסיה הכללית. הקהלה היהודית בטורונטו היא השלישית (לפי מספר היהודים) בחבר העמים הבריטי, אחרי לונדון ומונטריאל.

צינונות ארץ ישראל, מדינת ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור

"היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

955 אמפל; חברה ישראלית-אמריקאית בע"מ. עובדות ומספרים על התפתחות החברה במשך שנים עשרה שנות קיומה 1942-1954. ניו יורק, 1954. 11, [1] ע/ סבלאות. 8°.

956 בלק, אלברט ג'ן. דין וחשבון למחשבת שלת ישראל על תכנון ותכנונות ארציים לחקלאות. מאת א.ג. בלאק... רומא, ארגון המזון והחקלאות של האו"ם. 1953. 42, [1] ע/ 8° =Report no. 161 =T.A. 287/S/1. Proj. Isr./7 =FAO/53/9/6779.

התכן: הקדמה. תוכנון חקלאי בא"י ובמדינת ישראל. העקרונות והתכלית של התכנון לפיתוח החקלאות. גורמים חשובים בתכנון פיתוח החקלאות בישראל.

957 גרושקין, חיים. פועלי ציונות, נאך דער אנטשטייגונג פון מדינת ישראל. ניו יארק, וועסט בראנקס פיעלי ציון סטראיק, 1954. 16 ע/ 8°.

958 גרין, טוביה. די אייפנאכע פון אינדוסטרי דור; ווי אזוי מיר קענען מאכן מדינת ישראל עקאנאמיש שטארק, זיכער און זעלבסשטענדיק. (Montreal, המחבר, תשי"ד). 16 ע/ 8°. נדפס גם על המעטפת.

ter Workers by the National Jewish Welfare Board, 1954, 252 p., port. 8°.

בראש השער: Benjamin Rabinowitz. memorial volume.

950 Parkes, James [William]. Il problema ebraico nel mondo moderno. (Traduzione di Paolo Vittorelli). Firenze, "La Nuova Italia", (1953). XI, 270 p., 1 l. 8°. =Orientamenti, 26.

את המקור: The Jewish problem in the modern world עיון ק.ס. שנה י"ט ע' 108-107. שם גם תאור.

951 Perilman, Nathan A. My mission to Germany. New York, Tudor Foundation Inc., 1954. 12 p., map (on cover). 4°.

על הקהלה היהודית ועל האנטישמיות: ע' 109.

952 Postal, Bernard; Lionel Koppman. A Jewish tourist's guide to the U.S. With a foreword by Jacob R. Marcus. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1954 — 5715. XXX, 705 p., illus., facsim., maps, ports. 8°. (The Jacob R. Schiff library of Jewish contributions to American democracy).

הספר היא מורה דרך ותאור של מקומות שיש בהם ענין מבחינה יהודית. מצורפות גם ידיעות היסטוריות על יהדות אה"ב ועל מוסדותיה, לרבות ידיעות ביר גרפיות על אישים. החומר מסודר לפי המדינות. זהו הספר הראשון ממין זה באה"ב.

953 Rosenberg, Louis. Canada's Jewish community; a brief survey of its history, growth & characteristics. Montreal, Bureau of Social and Economic Research, Canadian Jewish Congress, [1955]. 16 numb. 1., diagr., map, tab. 4°. =Canadian Jewish population studies, Canadian Jewish community series, no. 1. במכונת הכפלה.

בקנדה ישיב' בשנת 1831 107 יהודים, בשנת 1881 — 2.443, ב'1901 — 16.493 ובשנת 1951 — 204.836, שהם צפת פחות מאתנו וחצי של האוכלוסיה הכללית. הישוב

[Utrecht], (pref. 1954). 118 p. 8°. Diss.
Utrecht 1954. במכונת-הכפלה.

מהתכן: The U.S. and the Palestine tangle.

966 **American Zionist Council.** False witness; the record of the American Council for Judaism. (New York, N.Y., American Zionist Council, 1955). 13, [1] p. 8°.

על הארגון האנטי-ציוני American Council for Judaism. מיסודו של ל. דיונבלר.

967 **American Zionist Council.** American Zionist Assembly, 1st. Proceedings of the First American Zionist Assembly, December 5-7, 1953, New York, N.Y. Edited by Ruth Hershman. New York, N.Y., American Zionist Council, 1954. 1 p.l., V, 299 p. 8°.

968 **Anglo-Israel Association.** Israel: some aspects of the new state. Six lectures given at the Royal Society of Arts to members of the Anglo-Israel Association. [London], [1954?]. 56 p. 8°. "Lectures by: Edwin Samuel, Gershon Avner, H. G. Martin, R. H. S. Crossman, Kenneth Younger [and] Isaiah Berlin".

969 **Baratz, Joseph.** A village by the Jordan: the story of Degania, told by Joseph Baratz. [Written by Yaakov Morris]. London, Harvill Press, (1954). VII, 176 p. incl. pl., ports. 8°.

970 **Borek, Richard.** Briefmarken-Katalog Übersee: Israel... (3. Aufl.). Braunschweig, R. Borek, (1955). 2 p.l., 5 p., illus. 8°. השער שעל המעטפת: Borek-Netto-Katalog. 1955, Israel.

971 **Borowsky, Marcia C. R.** A journey between two wars. New York, Vantage Press, (c1951). XI, 253 p. 8°.

מהתכן: Palestine then—Israel now: p. 99-125.

959 גרין, טוביה. די צוקונפט פון מדינת ישראל. אן אפהאנדלונג העגן די עקאנאמישע מעגלעכקייטן פון ישראל. (Montreal, 1953). 91 ע'. 8°.

960 הירשביין, פרץ. ארץ-ישראל. ניו-יארק — לאס אנדזשעלעס, פ. הירשביין ביכער קאמיטעט, 1951. 225, [2] ע'. 8° = ערשטע סעריע, 5. רשמי מסע של הסופר המנוח, שעשה בא"י בקיץ תרפ"ז. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ו' ע' 354.

961 ווייסבוים, אברהם. אונטערן ישראל הימל; רייווע-איינדרוקן "טאג-בוך". מעקסיקע, "המשך", תשי"ד. 355, [2] ע', פורטרט. 8°. שער נוסף בספרות. המחבר עשה בארץ במרץ-אפריל 1953. עם הקדמה (על המחבר וספרו) מאת י. בערלינער, ע' {107}.

962 נאציאנאלער קאמיטעט פארן ארבעטער-דיקן ישראל. יובל יאר נייעט, הסתדרות 1924-1954. (New York), נאציאנאלער קאמיטעט פארן ארבעטער-דיקן ישראל, (1953). 8 ע', תמונות. 4°.

963 פועל-ציון זאמל-ביכער. פון בריטישן מאג' דאט ביז דער יידישער מדינה. רעדאקציע, איבער-זעצונגען און איבערזיכטען: יעקב פערסער זייל און יוסף ראזען. באנד 1. בוענאס איירעס, אינדזער-ווארט, מיט דער מיטהילף פון דער פארטיי "לאחדות-העבודה—פועל-ציון" אין די פארייניגטע שטאטן און קאנאדע, 1954. 431, [1] ע'. 8°.

אט המאסף בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 777 מספר 1312, שם גם התכן. הריב הגדול של המקורות איני נמצא במהדורה העברית. במהדורה זו כונסו גם מאמרים רבים על השנה הגדולה בתולדות ישראל (1947 — מאי 1948) שהופיעו אחרי שנדפסה המהדורה העברית.

964 **Aafjes, Bertus.** Vorstin onder de landschappen: een reis door het Heilige Land. Amsterdam, J. M. Meulenhoff, (1954). XI, 150, [1] p., maps, pl. 8°.

"נסיכה בין הנופים; מסע לארץ הקודשה". הדפסה חדשה של הוצאת 1952.

965 **Agwani, Mohammed Shafi.** The United States and the Arab world, 1945-1952...

978 **Hermón, Zvi.** The "Maasiahu" prisoners camp in Israel. (Leavenworth, Kansas, typ. Federal Bureau of Prisons of the United States of America, 1955). 1 p.l., 8 p. 8°. =A/Conf. 6/C. 2/L. 11.

עם סיכום בצרפתית ובספרדית. בראש השער: First United Nations congress on the prevention of crime and the treatment of offenders, Geneva 1955: Open institutions

979 **Herzl, Theodor.** Der Judenstaat. 12. Aufl. mit einem Vorwort von David Ben-Gurion. Zürich, C. Posen, (pref. 1953). 104 p., front. (mounted port.), chronol. tab. 8°. מהדורה קודמת עיין ק.ס. שנה כ"ו ע' 145. על מהדורות ההוצאה במקור ובתרגום עיין רשימה ביבליוגרפית מאת ב. שוחטמן ב"העולם" תשי"ג, גל' 23, 24. תרגומים שיצאו לאור אחרי פרסום הרשימה היא עיין גם ק.ס. שנה כ"ג ע' 170 (תרגום עברי). שנה ל' ע' 161 (צרפתי), שנה כ"ו ע' 285 מס' 1534 (הונגרי) ושנה כ"ה ע' 84 (הונגרי).

980 **Hoskins, Halford L[ancaster].** The Middle East; problem area in world politics. New York, Macmillan, 1954. VI, 311 p., maps. 8°.

מהתכן: Israel in the M.E. complex, Aftermath of the partition of Palestine, Arab nationalism and the Arab League, p. 98-163.

981 **Israel. Lishkat ha-hasbara be-arzot ha-berit.** Jerusalem and the United Nations. (New York), Israel Office of Information. (1953). 2 p.l., 27 p. 8°.

982 **Kraines, Oscar.** Israel: the emergence of a new nation. Washington, Public Affairs Press, (c1954). 1 p.l., 46 p., tabs. 8°.

"...Originally appeared in the Western Political Quarterly for September and December, 1953".

983 **Lengyel, Emil; Ernest O[scar] Melby.** Israel; problems of nation-building. (New

972 **Branner, Jens.** Färlig Leg i Palaestina et arabisk Aeventyr om hvordan en almindelig dødelig kan blive Midtpunkt i storpolitiske Intriger. (Copenhagen), Gyldendal, 1954. 162, [1] p., 1 l. facsim., map, pl., ports. 8°.

משחק מסוכן בארץ ישראל: מסע בא"י.

973 **Deursen, A[rie] van.** Van Kanaän tot Israël; om het hart van het Midden-Oosten. Meppel, J. A. Boom & zoon, 1954. 238 p., diagrs., maps, pl., ports., tabs. 8°. =Terra-bibliotheek. 15.

מבונן לישראל; בלבן של המזרח התיכון. אחרי סקירה גיאוגרפית והיסטורית מתאר המחבר את מדינת ישראל ותושביה, חפירות בארץ בזמן האחרון, וחיי הדת והקבוץ. הפרק האחרון, על כלכלת המדינה, נכתב על ידי פ. י. ביאלוסטרסקי. — ביבליוגרפיה: ע' 236-235.

974 **Eban, Abba.** The security situation in the Middle East. (New York), Israel Office of Information, [1953], 50 p., maps. 8°.

"This is the full text of a statement made ... before the Security Council of the United Nations on November 12, 1953".

975 **Goldberg, Ruth L. Polhemus.** I saw Israel; an American reports. New York, Exposition Press, (c1955). 217 p. 8°. (A Banner book). המחברת עשתה בישראל בשנת 1954.

976 **Grauman, Schmuël Samuel.** Die Entwicklung der Industrie in Palästina während des Mandats... Marburg, 1952. 6 p.l., 115 numb. l., 3 l., tab. 8°. Diss. Marburg. — Photocopy.

977 **Grolle, J. H.** Een volk op weg naar huis. Den Haag, J. N. Voorhoeve, [1953]. 110 p., 1 l., pl. 8°.

המחבר, כומר הילנדי, מתאר את רשמי בקורו בארץ, תוך הדגשת הכוחות הרוחניים והחיים הפועלים מתחת לפני התיפעות המוחשיות.

laget Philadelphia, (1950). 319, [1] p., map, pl., port. 8°.

„בארצו של ישו ; מסע לישראל ולעבר הירדן“.

990 Poll, Willem van de. Daybreak for a nation; Israël... the country and its people. Translated by Joop Dolman. Meppel, J. A. Boom, (c1952). 272 p. 4°.

אלבום תמונות עם באורים באנגלית ובהולנדית. ההוצאה יפה.

991 Renkewitz, H[einz]. Von den Zedern des Libanon bis zum Toten Meer; ein Reisebericht. Hamburg, L. Appel, (1954). 47, [1] p., illus. 8°.

ע' 45-23 על בקירו של המחבר בא"י הערבית ובעבר הירדן בדצמבר 1952.

992 Sale-Harrison, L[eonard]. God and Israeli... Preface by Wilbur M. Smith. Wheaton, Ill., Van Kampen Press, (c1954). 151 p., map. 8°.

הספר דן על הציונות, מתאר את התכנית הפוליטית והחניכית וסוקר את בעיות הדת בישראל. הוא מבוסס על The remarkable Jew לאותו המחבר (עין ק.ס. שנה י"ז ע' 367).

993 Scheer, Eva. Vi møttes i Jerusalem. Oslo, Tiden, (1951). 201, [2] p., maps. 8°.

„אנו נפגשים בירושלים“. ספור מסע בישראל.

994 Trever, John C. Cradle of our faith; the Holy Land... Photographs by the author. Sketches by D-Eon Priest. n.p., United States Junior Chamber of Commerce, 1954. XIV p., 1 l., 85, [3] p., illus., facsim., maps, chronol. tab. 8°.

אלבום של 73 תמונות בצבעים, כצורף באורים.

995 United Nations. Dept. of Economic and Social Affairs. Economic development in the Middle East, 1945 to 1954. New York, 1955. X, 236 p. 4°. =E/2740, ST/ECA/32,

York, 1951). 61 p. 8°. =Foreign Policy Association: Headline series, 89.

984 Lüpsen, Focko. Palästina: Bilder einer Reise. (Photographische Aufnahmen von Vincent Böckstiegel und Focko Lüpsen). Witten, Eckart-Verlag, (c1955). 135 p. 4°.

אלבום תמונות. בסוף הספר, ע' 129-135, באורים לתמונות. ההוצאה יפה. כתובת לתמונה שבע' 55: „סימני איבה מרת: בבית הקברות היהודי הישן בהר הזיתים — אף מצבה אחת אינה עומדת“.

985 Melville, Herman. Journal of a visit to Europe and the Levant, October 11, 1856 — May 6, 1857. Edited by Howard C. Horsford. Princeton, N.J., Princeton University Press, 1955. XIV, 299 p., facsim., maps, chronol. tab. 8°. =Princeton studies in English, no. 35. 167-125 ע' בקורי בירושלים.

986 Middle East Institute. Washington. A survey of American interests in the Middle East, covering business, philanthropic, welfare, educational and cultural, governmental and international organizations with major interests in the Middle East, edited by Frances O. Mattison. Washington, Middle East Institute, (c1953). XX, 120 p. 4°.

כולל גם יריעות רבות על ישראל; עיין במפתח.

987 Mogens, Victor. Folket som ikke vil dø. Oslo, H. Aschehoug, 1954. 2 p.l., VII, 361, [1] p., maps. 8°.

„עם שלא ימות“. מסע בישראל.

988 Nagib, Muhammad. Egypt's destiny, by Mohammed Neguib. London, V. Gollancz, 1955. 288 p., pl., ports. 8°.

זכרונותיו של מושל מצרים לשעבר. כולל פרק על מלחמת מצרים-ישראל (ע' 28-15). גם במקומות אחרים מדובר על ישראל ועל היהודים, ע' 156, 194-195, 201, 208, 256-262.

989 Pethrus, Lewi. I Jesu land; en resa i Israel och Transjordanien. Stockholm, För-

מחבר הספר שמש בימי השלטון האנגלי כמורה בעכו ואח"כ בבית המדרש למורים ערביים בירושלים ועסק גם בעבודות ספרותיות בשטח ההיסטוריה של ימי הביניים. זולת ספרי לימוד הוציא בין השאר קובץ של חברי מסעות של נוסעים אירופאים שבקרו בימי הביניים בארצות המזרח (רוואד אש-שרק אל-ערבי, קהיר 1943). — הספר המונח לפנינו הוגש לאוניברסיטת לונדון בתור עבודת דוקטור ונתפרסם לאחר מכן ע"י האוניברסיטה האמריקאית בבירות, שבה מכהן המחבר כנראה בתור מרצה. מחקר זה בא למלא חסרון בתולדות הציוניזם המזרחי, ומאחר שהמחבר נוגע כמעט בכל פרק בתולדות ירושלים וישראל ערי ארץ ישראל, מן הראוי שנזכר בו כאן, אם כי בקצור. מגמתו להראות ע"י נתוח הספר כולו עד כמה התקדם בתולדות הארץ יכול להעזר בו ולסמוך עליו.

הספר הנו בן שבעה פרקים. הפרק הראשון מכל סקירה על תולדות סוריה בימי הביניים המאוחרים וסורי האדמיניסטרציה שלה. הפרק השני דן בהתפתחות המרכזים העירוניים בתקופות השונות של ימי הביניים. בפרק השלישי מיוחד המחבר את הדיבור על בצורי הערים, אספקת המים וכיו"ב. לאחר מכן מדבר המחבר בפרק הרביעי על השלטונות שפקחו על חיי העיר. הפרק החמישי מוקדש לתאור של חיי הכלכלה והפרק הששי לתאור של מוסדות עירוניים בגון מוסדות דתיים, בתי חולים, אגודים מקצועיים וכיו"ב. בפרק השביעי מדבר המחבר על חיי הרוח.

אפשר לומר שבספר זה משמשים אור וצל בערבוביה, יתר על המידה. ויאה קרא הרבה במקורות הערביים וגם בכ"י הנמצאים בספריות שבאנגליה, כמו כן נזקק לספרות של עולי הרגל הנוצריים שעלו בימי הביניים לא"י והשאירו בתיבוייהם ידיעות מענינות על החיים בארץ: יבשנותיה, אולם שמושו במקורות הערביים אינו מדויק ולעתים אף מוטעה לגמרי. ר' למשל צבח אל-אעשא IV, עמ' 191 ש' 15'14 ור' איך מצטט אותו ויאה עמ' 113; שם עמ' 193 ש' 10 והשוה ז. עמ' 144; שם XII, עמ' 425 ש' 5 מלמטה והשוה ז. עמ' 115. שגיאת אלה מצביעות על העובדה שהמחבר הנוצרי אינו בקי בתולדות התרבות האסלאמית. שלוב התומר שבמקורות הערביים והידיעות שבספרים של עולי הרגל ראוי לשבח, אך המחבר מצטט בלבד תאורי מסעות שניתרגמו לאנגלית. בדרך כלל אין לומר שמיצה את התומר המצוי במקורות. לזכות המחבר י"ל לזקוף

May 1955. United Nations publications sales no.: 1955. II. C.2.

מתכן: Chapter 5: Israel. p. 119-149.

996 (United Nations. Technical Assistance Administration). Revenue administration and policy in Israel <2nd report>, prepared for the Government of Israel by Henry Simon Bloch. (New York, 1955). [5], 45 p., tabs. 4°. (United Nations Technical Assistance Program. =St/TAA/K/Israel/4).

997* Voerman, J. W. B. Het nieuwe Jerusalem. Amsterdam. A. J. G. Stringholt, 1954? 139 p. 8°. "ירושלים החדשה".

998 Weiss, Günther. Die internationale Stellung Jerusalems. Köln, C. Heymann, 1954. 47 p. 8°. "Abdruck aus Heft 29 der Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht des Max-Planck-Instituts für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht <Festschrift zum 75. Geburtstag von Carl Bilfinger>".

999 Wilken, Karl Erich. Biblisches Erleben im Heiligen Land. Bd. 1-2. Lehr-Dinglingen <Baden>, C. Schweickhardt, (1953-54). fold, maps, plan, pl. 8°.

התכן: Bd. 1: (Galiläa und der nördliche Teil des Ostjordanlandes). (1953). 263, [1] p.— 2: Samaria und Judäa. (1954). 262, [1] p. המחבר, תלמידו של פרופ. ג. דלמן, התעניין ביותר במקומות הקדושים לנוצרים.

1000 Ziadeh, Nicola A. Urban life in Syria under the early Mamluks. Beirut, typ. American Press, 1953. XXVI, 299 p., maps (part fold.). 8°. (American University of Beirut. Publication of the Faculty of Arts and Sciences. Oriental series, no. 24). — Bibliography: p. 265-274.

Guillebert de Lannoy (Mons 1840), p. 104. אשר לדברי זיאדה על שאר ערי ארץ ישראל, יש להעיר שברשימות המענינות על סוגי הערים שנהרבו או נידלדלו מסיבות שונות, עמ' 52 ואילך, מופיעה העיר רמלה ברשימה ד' (ערים שנידלדלו) ולאחר מכן ברשימה ה' (ערים שנשארו או נהלו גזולות יותר). קרוב לודאי שיש למחוק את שם העיר ברשימה ה', שהרי בימי הכליטים לבית אמיה ופאטמה שמשו מרכז אדמיניסטרטיבי לארץ ישראל וודאי שזו היתה תקופת הפריחה שלה. בסוף ימי הביניים לא היתה לעיר חשיבות מרובה. אלה הן הערות בקורת אחדות הבאות ללמד על הכלל ולהראות שעם הליקויים הרציניים שבספר זה יזקקו אליו החוקרים עוד זמן ממושך כי החומר מן המקורות המובא בו רב ומגוון מאד.

א. אש תור

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

1001 בערגנער, יאסל. 59 אילוסטראציעס צו אלע פאלקסטיליכע געשיכטן פון יצחק לייבוש פ'רץ. אריינפירערטער פון שמואל ניגער, י. י. סיגאל. מאנר טרעאל, הערץ און עדעלשטיין, 1950. [20] ע', 59 לוחות-תמונות. 8°.

יודית ואנגלית, עם שער נוסף באנגלית: Yossel Bergner: 59 illustrations to all the folk tales of Itzchok Leibush Peretz. Montreal, Hertz & Edelstein, 1950.

1002 געלבארט, מיכל. טעאטער שפילן. New York, Metro Music Co. (1952). 70, [2] ע', כולל תווים. 8°.

הספר כולל את הטקסט של המערבונים ואח"כ תווים להם. עם שער נוסף באנגלית. המלים מתחת לתווים (לקול ולפסנתר) בידות באותיות לטיניות.

1003 הארענדארף, ש. י. טעאטער קאראוואנען; מעשה'לעך און עפזאדן פון מיינע וואנדערונגען מיט יידיש טעאטער. הקדמה: ... אהרן שטיינבערג. לאנדאן, "פריינט פון יידיש לשון", תשס"ו. 231, [1] ע', פורטרטים. 8°.

המדרות: יונגע יארן. פון דער נאענטער פאר-גאנגענהייט. פארצייכונגען. גע'ונד מיט דער טעאטער בויז. געלעכטער מיט טרערן. אויף פארבלאנדזשעטע

שהוא נוטה להביא העובדות ההיסטוריות לפני הקורא באופן כהיר, אף לסדר אותן בטבלאות. מאידך אינו מבליט את קוי ההתפתחות של הערים במזרח האסלאמי ובירי שאי אפשר להעריך את הידיעות על העיר הערבית במאה ה"ג ובמחצית הראשונה של המאה ה"ד מבלי להעמיד אותן מול הידיעות על חיי הערים המזרחיות בתקופות קדומות יותר. לעתים דומה הרצאת המחבר לצלום שחסר לו רקע, ר' למשל תאור החיים הכלכליים עמ' 145 ואילך, ששם הוא נותן רשימות מחירים מבלי לפרשם. המחבר מרחיב גם את הדבור על נושאים שאין להם שייכות לנושא שלו, ר' למשל עמ' 36 ואילך, עמ' 39 ואילך ועוד. יש בספר הרבה הערות נכונות ובצדן משפטים חסרי טעם. המעולה בפרקי הספר הוא השני, בו מנתת המחבר את הסיבות שהביאו לידי החורבן של ערים שונות או לידידתן ומסכם את מסקנותיו בטבלאות מאירות עינים.

מבין הפסקאות הדנות בתולדות ירושלים יש לעמוד על אחדות במיוחד. בפרק שבו דן המחבר במספר של תושבי הערים בימי הביניים המאוחרים הוא מביע (עמ' 97) את הדעה שירושלים מנתה במאה הארבע-עשרה 10,000 תושבים. יש לחשוב שמספר זה מוגזם במקצה, אם כי לא בהרבה. ההערות על ריבוי החורבות בעיר שאתן אנו מוצאים בתאורים של עילי רגל ושאר סופרים אירופאיים מן הזמן ההוא מביאות אותנו כמובן להפחית את מספר התושבים, ר' מה שאומרים על ענין זה בורקדוס "דה מונטי סיון" וריקולדוס "דה מונטה קרוציס" אצל Laurent, Peregrinatores medii aevi quatuor, עמ' 63, 108. לפי זיאדה היה המספר של תושבי עזה בזמן ההוא שווה למספר של תושבי ירושלים, ואולם עולי הרגל הנוצריים אומרים שעזה היתה הרבה יותר גדולה מעיר הקודש, ר' Le Saint Voyage de Jherusalem du Seigneur d'Anglure (פאריס 1878), עמ' 42. בתולדות הערים בימי הביניים ממלאים הבצורים תפקיד חשוב, והנה אומר המחבר, עמ' 226, שבסוף ימי הביניים לא היו לירושלים חומות. זוהי מסקנה שהוא מסיק מדברי מגיר ארדיון, עמ' 405 ו-406, ששם מדובר על התוקף הצידלה בלבד. אולם ספורי העולים-הנוצרים הנוצריים מן התקופה ההיא מוכיחים בעליל שהחומות לא נהרסו כליל אלא שהן היו פרוצות בחלקן ועומדות בחלקן, ר' למשל לודולף איש סוכם, PPTS XII, 3, p. 97. אנגליה, עמ' 41/40 יעוד Voyages et ambassades de Messire

Zohar (adapté en français) et suivi de notes du graveur, 22 burins et bois originaux de Krol. Paris, (chez A. Krol), 1954. 5 p.l., XXII pl., 2 l., in portfolio. 2°.

לוחות אמנותיים, לוח לוח לכל אות.

1010 **Out of print classics series of synagogue music.** Reissued by the Sacred Music Press, Hebrew Union School of Sacred Music and American Conference of Certified Cantors Sponsors, vol. 1-25. New York. (sold by Bloch Publishing Co., pref. 1953-1955). ports., notes. 4°.

התכן: 1: Abraham Baer. בעל תפלה oder Der praktische Vorbeter. XL p., 1 l., 358 p. — 2-3: Elieser ben Yizchok Gerovitsch.

לימים: [I]: Sinagogen-Gesänge. שירי תפלה. לשבת ולשלוש: [II]: 125-3 p., 2 p.l., גוראים. רגלים: 207-125 p., 2 p.l., רגלים. שירי זמרה. Synagogen Recitative und Chöre. (Teil I: Für Sabbath), 5 p.l., רגלים, ימים גוראים, פורים: [Teil II-III]: 70 p., 2 p.l., 73-203 p. — 6-8: Salomon Sulzer. שיר ציון. Gesänge für den israelitischen Gottesdienst. 150th Jubilee Issue 1804-1954. [I]: (לשבת, לשלוש רגלים): 6 p.l., 15-226 p.; [II]: (לימים גוראים): 4 p.l., 229-347 p.; [III]: (לזמרה, להלויית המת ולעניינים שונים): 8 p.l., 351-537, [3] p. — 9: L[ouis] Lewandowski. קול רנה ותפלה. Ein- und zweistimmige Gesänge. 4 p.l., 3-153 p. — 10-12: L[ouis] Lewandowski. חזנה וזמרה. Vierstimmige Chöre und Soli. Teil I: Sabbath, 6 p.l., 3-166 p.; Teil II: Festgesänge [שלוש רגלים]: 2 p.l., 3-109 p.; Teil III: Festgesänge [ימים גוראים]: 13-15: 5 p.l., 109-338 p. — 13-15: S[amuel] Naumbourg. זמירות ישראל. Chants liturgiques de Sabbath, 6 p.l., 116 p.; [II]: Chants liturgiques des grandes fêtes. 2 p.l., IV p., 1 l., 113-349, [1] p.; [III]: Chants religieux des Israélites. 3 p.l., 130 p. — 16-17: Salomon Rossi. השירים אשר

הענין. פארן אסענעם פארהאנג. די געשיכטע פון א דערפאלג.

1004 סאנדעל, יוסף. יידישע מאטיוון אין דער פילישער קונסט. ווארשע, "יידיש בוך", 1954. 301 [2] ע', תמונות. 8°.

התכן: פארהארט (ע' 13'5). ה. לייבאוויטש. א. לעסער. ה. רעדליך. א. סאכאטשענסקי. מ. גאטליב. ש. הירשענבערג. מ. טרעמכאטש. מ. מינקאוויטש. א. מאר. קאוויטש. א. ניימאן. מ. אפעלבאום. ר. מינדליאק. ר. קראמשיטש. י. גאבאוויטש. ה. הארמאן.

1005 **Boss, S[eev] W[illiam]**. Vorschriften in Thora und Talmud im Geiste moderner medizinischer Forschung. Zürich, Jüdischer Volksschriftenverlag, (pref. 1952), 32 p., 8°. =Jüdische Volksbücherei, Bd. 1.

1006 **Engle, Fannie; Gertrude Blair**. The Jewish festival cookbook according to the dietary laws, New York. D. McKay Co., (c1954). VII, 216 p., 8°.

1007 **Goodenough, Erwin R[amsdell]**. Jewish symbols in the Greco-Roman period... v. 4. (New York), Pantheon Books, (c1954). XIII, 235 p., pl. 4°. =Bollingen series 37. התכן: v. 4: V: The problem of method: The relevance of Rabbinic evidence. Method in evaluating symbols. — VI: Symbols from Jewish cult: Introductory. The Menorah. The Torah shrine. The Lulab and Ethrog. The Shofar. The incense shovel. Conclusions, 117 illustrations. הקודמים עיין ק.ט. שנה ל' ע' 58.

Hertig J. Gens de métier dans la Bible. עיין לעיל מספר 749.

1008 **Hole, William**. The Bible in pictures. With texts from the Authorized Version. London, Eyre & Spottiswoode, (1954). 1 p.l., 45 pl. on 23 l., 8°.

1009 **Krol, Abram**. Hommage à l'écriture: alphabet hébreu précédé d'un texte extrait du

מחתכן : The Synagogue 79J. ע' — ביבליה גרפיה, ע' xv—xix. — ההוצאה מהודרת.

1014 **Vinaver, Chemjo**, comp. and ed. *Anthology of Jewish music... with original notations and commentary in English and Hebrew. Sacred chant and religious folk song of the Eastern European Jews. Drawing on jacket and frontispiece by Marc Chagall.* New York, E. B. Marks Music Corporation, [c1955], 292, XII p., notes. 4°.

עברית ואנגלית עם שער נוסף בעברית: אנתולוגיה למוסיקה יהודית קבץ וערך נחמיה וינבר. — המלים מחתך לחיים בעברית באותיות לטיניות.

בלשנות

1015 גלן, מנחם גרשון. המלין המעשי עבריאנגלי לבתי ספר ולעם... ניו יורק, היברו פובלישינג קומפני, (1947), [9], 564 ע', 8°.

עם שער נוסף באנגלית: Hamillon hamaasi; practical Hebrew-English dictionary, compiled by Menahem G. Glenn

1016 **Ben-Hayyim, Zeev**. *Studies in the traditions of the Hebrew language.* Madrid, Instituto Arias Montano, 1954, 150 p., 1 l. 8°.

Consejo superior de investigaciones científicas. בראש השער

The form of the pronominal suffixes -kā, -hā and the affirmative -tā. Some observations on the pronunciation of Hebrew according to the Dead Sea scrolls. The importance of the Samaritan tradition to the history of Hebrew and Aramaic: Spirantization. Specimens of Samaritan pronunciation: Hebrew text: The parable of Balaam, Aramaic text: Liturgical poem by Marqe. Translation of the Aramaic text.

1017 **Birnbaum S[olomon] A.** *The Hebrew scripts.* Fasc. 1, [London, Palaeographia, 1954], 12 l., fascims. 2°.

Cantiques. Ptie I: Psaumes, chants et Hymnes... transcrits par S. Naumbourg. 4 p.l., [3]-31, [1], 153 p.; Ptie II: Choix de madrigaux... transcrits... par Vincent d'Indy, publiés par S. Naumbourg. 5 p.l., 50, 48, [1] p. — 18: A. Dunajewski. [30] Israelitische Tempelcompositionen f.d. Sabbath. pt. 1-(2). 1 p.l., 81, [1]; 27, [1] p. — 19-21: H[irsch Alter] Weintraub. Schire Beth Adonai oder Tempelgesänge. Theil 1-3, 2 p.l., 3-93, [1]; 3 p.l., 97-185, [1]; 3 p.l., 189-254 p. — 22-23: D[avid] Nowakowski. שירי דוד. [1:] Gebete u. Gesänge zum Eingang des Sabbath. 3 p.l., 3-79, [1] p.; [2:] Schlussgebet für Jom-Kippur. 2 p.l., 43 p. — 24-25. A[braham] B[er] Birnbaum: Die Kunst des jüdischen Kantors. Teil 1: [שבת]. 3 p.l., 7-87, [1] p.; Teil 2: [ימים נוראים]. 3 p.l., 90 p.

דפוס צלום לפי ההוצאות המקוריות. המלים שמחת לחיים בעברית באותיות לטיניות.

1011 **Pagino, G.** *La famiglia presso gli Ebrei e altri popoli semitici.* (Alba), Edizioni Paoline, (1952), 172 p., 1 l. 8°.

„המשפחה אצל היהודים ועמים שמיים אחרים.“ — ביבליוגרפיה: ע' 25-21.

1012 **Schubert-Christaller, Else.** *In deinen Toren Jerusalem; Jüdische Legenden nach-erzählt... Mit einem Geleitwort von Albrecht Goes.* Heilbronn, E. Salzer, (1952), 110 p., 1 l. 8°.

1013 **Thiry, Paul.** *Churches & temples, by Paul Thiry, Richard M. Bennett and Henry L. Kamphoefner. Illustrations in historical preface and Protestant church sections by Duncan R. Stuart.* New York, Reinhold Pub. Corp., (c1953), 19, 111C, 79J, 71P, XXXIII p, illus., plans. 4°. (Progressive architecture library).

danken, Die Texte von 'En-Fešcha und die apokalyptische Literatur. Die Ausstrahlungen der Sekte von 'En-Fešcha. Anhänge.

המחבר סיבר שהמגילות חוברו לא יאחר משנה ה'ת"ז לספירת הנוצרים.

1022 **Moscatti, Sabatino**. L'epigrafia ebraica antica, 1935-1950. Roma, Pontificio istituto biblico, 1951. XVII, [1] p., 1 l., 123 p., 34 pl. incl. map, plans, 8°. =Biblica et orientalia <Sacra scriptura antiquitatibus orientalibus illustrata> 15.

1023 **Weinreich, Uriel**, ed. The field of Yiddish; studies in Yiddish language, folklore, and literature. Published on the occasion of the bicentennial of Columbia University. New York, (Linguistic Circle of New York), 1954. IX, 317 p., facsim., maps, port., tab. 4°. =Publications of the Linguistic Circle of New York, no. 3.

התוכן: Preface. Note on transcription, transliteration and citations of titles. U. Weinreich: Stress and word structure in Yiddish. Y. Mark: A study of the frequency of Hebraisms in Yiddish. Fl. Guggenheim-Grünberg: The horse dealers' language of the Swiss Jews in Endingen and Lengnau. S. A. Birnbaum: Two problems of Yiddish linguistics. M. Weinreich: Prehistory and early history of Yiddish. J. A. Joffe: Dating the origin of Yiddish dialects. H. Beem: Yiddish in Holland. D. Sadan: Alter Terakh. The byways of linguistic fusion. H. H. Paper: An early case of standard German in Hebrew orthography. Ch. Ginziger: Sainéan's accomplishments in Yiddish linguistics; Note on the Yiddish horant. E. G. Mlotek: America in East European Yiddish folksong. M. Schaechter: On childrens'nonsense oaths in Yiddish. B. Silverman Weinreich: Four Yiddish variants of the master-thief tale. Ch. Szmeruk: The earliest Aramaic and Yiddish version of

בתוך תיק. שם הפרסום כתוב בדיו על המעטפת. התיק מכיל פקסימילים של כתב פיוניקי ועברי קדום משנת 975 לפני סה"ל עד שנת 50 לסה"ל.

1018 **Dead Sea Scrolls**. Discoveries in the Judaean desert I: Qumran cave I by D. Barthélemy and J. T. Milik with contributions by R. de Vaux, G. M. Crowfoot [a.o.], Oxford, Clarendon Press, 1955. [8]. 165 p., illus., 37 pl. on 19 l. 4°.

זהו הכרך הראשון של שורת ספרים על כת"י ותג' ליות ארכיאולוגיות במדבר יהודה, שעומדים להוציאן. בראש השער: Jordan Department of Antiquities, École biblique et archéologique française. Palestine Archaeological Museum.

התוכן: Part I: The archaeological finds: G. L. Harding: Introductory. R. de Vaux: La poterie. G. M. Crowfoot: The linen textiles. H. J. Plenderleith: Technical note. — Part II: Les textes: Introduction, D. Barthélemy: Textes bibliques. J. T. Milik: Textes non bibliques. Appendice.

1019 **Gemser, B[erend]**. Hebreuse spraak-kuns; vormleer, sinsleer en oefeninge. Pretoria, J. L. van Schaik, 1953. XI, [1], 364 p. 8°.

1020 **Grether, Oskar**. Hebräische Grammatik für den akademischen Unterricht. München, Evangelischer Presseverband für Bayern. 1951. 477 p. 4°.

1021 **Molin, Georg**. Die Söhne des Lichtes: Zeit und Stellung der Handschriften vom Toten Meer. Wien, Herold, (c1954). 245 p., map, tab. (1 fold.). 8°.

התוכן: Die Texte. — Religionsgeschichtliche und theologische Untersuchung: Der Fund. Das Alter der Handschriften. Die biblischen Bücher. Die Kommentare. Die übrigen Texte. Die Damaskusschrift. Die Theologie der 'En-Fešcha-Texte und die Herkunft ihrer Ge-

1031 גראניטשטיין, משה. דער אנאנים פון קיט
און גלייבן. «שריפטן פונעם הויז פון לעבן אין טויט».
בוענאס איירעס, (דפוס J. Kaufman), 1951, 77,
[3] ע' 8°.
התכן: די געבענטשטע מענטשלעכע פיין. נאכ-
ווארט: 2 פאראלעלע ליניעס שטראמען צו דער אומ-
ענדלעכקייט.

1032 דאמאנקעוויטש, ל. פון אקטועלן און איי-
ביקן; עסייען. פאריז, 1954, 204, [2] ע' פורטרט. 8°.
התכן: סאציאלע עסייען (7 מסות), תנ"ך-מחשבות
(6 מסות). מענטשן און אידעען (א. בערגסאן, מ. העס,
מ. מעסערלינג, יידיש און העברעאיש, לעבן און איבער-
לעבן אין דער קינסט). קריטישע עסייען (11 מסות).

1033 הירשביין, פרץ. איינאקטיקע דראמען. ניו-
יארק — לאס אנדזשעלעס, «פ. הירשביין ביכער קא-
מיטעט», 1951, 205, [2] ע' 8° = ערשטע סעריע, 2.

1034 הירשביין, פרץ. גרינע פעלדער לטרי-
לאגיע... ניו-יארק — לאס אנדזשעלעס, «פ. הירשביין
ביכער קאמיטעט», 1951, 197, [2] ע' 8° = ערשטע
סעריע, 3.
דרמות. התכן: גרינע פעלדער. צוויי שטעט. לוי יצחק.

1035 הירשביין, פרץ. דראמען; די פוסטע
קרעטשמע, דעם שמוס טעכטער, א פארווארפן ווינקל.
ניו-יארק — לאס אנדזשעלעס, «פ. הירשביין ביכער
קאמיטעט», 1951, 221, [1] ע' 8° = ערשטע
סעריע, 4.

1036 העלער, בינעם. דער וועג איף הארשע;
פאעמע. הארשע, «יידיש בוך», 1955, 122, [1] ע' 8°.
שער נוסף בפולנית.

1037 ווייסענבערג, יצחק מאיר. געקליבענע
ווערק. (New York). ציקא, (1954), 310, [1] ע' /
פורטרט. 8° (ל. מ. שטיין פאלקס-ביבליאטעק ביים
אלוועלטלעכן יודישן קולטור-קאנגרעס). בראש השער:
א. מ. ווייסענבערג.
הספר כולל 19 סיפורים ורשימה ביוגרפית על
המחבר.

1038 חן, לייבל. טאגאייך, טאגאויס; (ראמאן
פון ארץ-ישראלדיקן לעבן אין קאמף). בוענאס-איירעס

the "Song of the Kid" <Khad Gadye>. B. Hrushovski: On free rhythms in Yiddish poetry. L. Fuks: On the oldest dated Yiddish manuscript. U. W[einreich]: Literary bibliographies: Sholom Aleichem, principal research sources; Guide to English translations on Sholom Aleichem; Guide to English translations of Y. L. Peretz, p. 278-299.

שירה עברית בימי הבינים

1024 Diez Macho, Alejandro, Mošé Ibn 'Ezra como poeta y preceptista. Madrid, Consejo superior de investigaciones científicas, Instituto Arias Montano, 1953, 213 p., 1 l. 8°.
=Biblioteca hebraicoespañola, v. 5.

ספרות יפה יודית

1025 אלמי, א[ל]יהו [חיים]. לעצטע געזאנגען.
בוענאס איירעס, 1954, 79 ע' 8°.

1026 אפאטאשו, י[וסף]. מלאווער דערציילונגען.
בוענאס-איירעס, יוסף יחזקא און שרה איהא-בורשטיין,
תש"ד, 306, [4] ע' לוח-פורטרט. 8° כולל 44
ספורים.

1027 בודין, ש. טעג אין לעבן. ניו-יארק, איקוף,
(1955), 189 ע' פורטרט. 8° שירים.

1028 בערגעלסאן, דוד. אפאנאג. ניו-יארק, איקוף,
(1955), XI, [1] 227 ע' 8°.
ספור מחיי היהודים ברוסיה אחרי מהפכת שנת
1905. מהד' א': קיוב, 1920. עם רשימה על המחבר
ועל ספרו מאת נ. מניוילן, ע' xi-v.

1029 גאלדקארן, י. עפיגראמאטיש. מאנטרעאל, א
גרויסע פריינט, 1954, 74, [1] ע' 8° שער נוסף
באנגלית.

1030 גילבערט, שלמה. דערציילונגען און דרא-
מעס. מיט א ביאגראפיש-קריטישער אריינפיר פון ש.
ניגער און זכרונות פון פנחס גילבערט און מלך
גראפשטיין. (Danetta Press, Toronto), 1954.
336 ע' פורטרט. 8° שער נוסף באנגלית.
הספר כולל 33 סיפורים וסקיצות משנות 1907-1939
ושלש דרמות. המבוא של ש. ניגר: ע' 40-5.

- 1045 סקאלאוו, זלמן. דער האנקערקייץ לדי האק
אן קרייץ. ווארשע, "ידיש בוך", 1954, 146, [2] ע' 8.
רומן מחיי הגיטו בפולין בימי הכיבוש הנאצי. מגיע
עד התחלת המלחמה הגרוסית-גרמנית; המחבר לא המי-
שך, נרצח אז ע"י הנאצים. זהו רומן יחידי של סופרי
הגיטו, שהגיע אלינו הודות לארכיוני הגיטו של המח-
תרת. — עם רשימה ביוגרפית על המחבר מאת ב. מארק.
- 1046 פופקא, איטע. מיין ניגון פון ליבשאפט
אין טרויער; לידער און פאעמען. ניו יארק, 1951.
111 ע' פורטרט. 8°.
- 1047 פיכמאן, יעקב. רעגנבייגן <זכרונות> עסייען
און לידער. רעדאקטארן: יעקב באטשאנסקי, י. ל.
גריזמאן. בוענאס-אירעס, בעסאראבער לאנדשלייט-פאריין
אין ארגענטינע, תשי"ג, 348, [3] ע', פורטרט. 8°.
= בעסאראבער יידן, באנד IV. שער נוסף בספרדית.
התכן: הקדמת המערכת: י. פיכמן דער בעסאראבער.
אויסאביאגראפיש (4 פרקים). בעסאראבער געשטאלטן:
ש. בן-ציון, יהודה שטינברג, ש. הלל. — ייד. פאלקס-
שרייבער (א. ד. רוזנטל, ש. לרנר). — מעשות. —
לידער. — רייזעס (2 פרקים). — ארץ ישראל (4 פרקים).
— עסייען: קהלת. חזען דער שעפערשער קריטיק. ייד.
דערציאונג. צווישן העברעאיש און יידיש פאעזיע אין
פראנץ. זעער און קינסטלער (גורקי, צ'חוב). — העב-
רעאישע אין ייד. שרייבער: די יידישע ליריק. מנדלי.
פריץ. שלום-עליכם. ד. פרישמן. בן עמי. א. ג. גנסיין.
י. ת. כנר. טשרניחובסקי. ק. מולודיבסקי. — פיגורן:
הרצל דער פאליטיקער אין קינסטלער. טרומפלדור. א. ד.
גירדון, דער קנאי.
- 1048 פינקלשטיין, לעא. לשון יידיש און יידישער
קיום: עסייען. מעקסיקע-שטאט, שלמה מענדעלסאן
פאנד, 1954, 405, [3] ע', פורטרט. 8° שער נוסף
בספרדית.
התכן: י. כאראש: ל. פינקלשטיין, ע' 195.
קולטור-היסטאריש: לשון יידיש אין ייד. קיום (11
מסות). — ליטעראטור-קריטיש... פון דער ייד-טאווע-
טישער ליטעראטור (18 מסות). יידיש-פילאזאפיש: ייד.
עלעמענטן אין שפיטאזאס פילאזאפיע. פון חשבון הנפש.
פילאסאף אדער ביאסאף (חזען ד"ר ת. זשיטלאווסקי).
- 1049 רייזמאן, אליהו. כהאב פארמלאנצא א בוים.
ווארשע, "ידיש בוך", 1954, 55, [3] ע' 8° שירים.
- פאריין פון סאחאלק און אומגעגענט, 1954, 206.
[1] ע' 8°.
חלק מהספר פירסם בעתון "פאלקסבלאט" (קובע)
בשנת 1934.
- 1039 טענענבוים, שיינע. דיכטער אין דורות;
עסייען. ניו יארק, (דפוס "נאבעל"), 1955, 286, [2] ע',
תמונות. 8°.
הספר כולל 28 מאמרים ורשימות על סופרים (או
ספרים) ובעיקר מהספרות היודית, אבל גם מספרות הער-
לב. בסוף הספר ספיר, רשימות אחדות ושירים.
- 1040 כהן, צבי. דער רבי פון בארדיטשעוו: דרא-
מע אין דריי אקטן מיט א פראלאג און עפילאג. צווייטע
אויפלאגע. ניו יארק, "רענעסאנס", 1953, 189 ע' 8°.
עין ק.ס. שנה ל' ע' 322 מס' 1677.
- 1041 ליכט, מיכל. ניס צו דערצילן <דערציילונג-
גען>. בוענאס-אירעס, געליע, 1955, 108, [3] ע' 8°.
נוספו שער ותכן באנגלית.
כולל 15 ספורים. מהם שנים מתורגמים, והקדמה
מאת נ. כ. מינקאו.
- 1042 מאלאמוט, י. ל. די נייע מגילה <צו לינען
מיטן טראפ>. פון ייד לאמעז מאלאמוט. לאס אנדז-
לעס, תשי"ג, [1] דף 8° על מפלת הישר.
- 1043 מינקאו, [חום] [ב'רוך]. זעקס יידישע קרי-
טיקער: אלעקסאנדער צעדערבוים, [יוסף] [יהודה] לער-
נער, [יהושע] [חנא] ראזניצקי, יואל ענטין, בעל-
מחשבות [=איזידאר עליאשעוו], ש[מואל] ניגער. בוענאס-
אירעס, פארלאג "יחיד" ביי דער "געזעלשאפט פאר
יידיש-וועלטלעכע שילן אין ארגענטינע", 1954, 344.
[6] ע' 8° שער נוסף באנגלית.
- 1044 ספארד, דוד. שטודיעס און סקיפן. ווארשע,
"ידיש בוך", 1955, 252, [3] ע' 8°.
התכן: אין קריין פון י. ל. פריץ (על פריץ, י. א.
וויסענבערג, ז. קאנאטאוסקי, א. קאצנינע). שרייבער
און ביכער: פאעזיע (על ספרי ב. העלער, מ. שולשטיין,
ל. מארגענטיין, ת. רובין ועוד). — פראנץ (על ספרי ל.
אליצקי, ב. שלעחין, י. גוטערמאן, ב. מארקס, מ. מיר-
סקי, ש. קאניץ, דראמאטיקער (7 מסות). פראגן פון
ליטעראטור (10 מסות).

בראש השער: Sholem Asch. — מהדורה א' עיין ק.ס. שנה י"ג ע' 98; המקור (דער תהילים'ייר) עיין שם ע' 94; התרגום העברי שם ע' 14 ו' 288.

1059 Borchsenius, Paul. De tre ringe; historien om de spanske Jøder. København, H. Hirschsprungs forlag, 1954. 243 p. 8°. שלש הטבעות; ספורים היסטוריים על יהודי ספרד.

1060 Brod, Max. Beinahe ein Vorzugsschüler; oder, Pièce touchée. Roman eines unauffälligen Menschen. (Zürich), Manesse Verlag, (c1952). 165 p. 8°. רומן מהחיים בפרג לפני מלחמת העולם הראשונה.

1061 Brod, Max. Der Sommer den man zurückwünscht; Roman aus jungen Jahren. (Zürich), Manesse Verlag, (c1952). 275 p. 8°. רומן אוטוביוגרפי. מקיף שנתיים האחרונות של המאה ה-19 ושנים ראשונות של המאה העשרים.

1062 Bruggen, Carry van. De verlatene; een roman uit het joodse leven... Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1954. 235 p. 8°. רומן מחיי היהודים בהולנד בימי מלחמת העולם השנייה.

1063 Cordeau, C. J[ean]. Ahasverus. Paris. Jouve, (1951). 54, [1] p. 8°.

1064 Cowen, Rebecca. Israel to-morrow. Ilfracombe, Devon, A. H. Stockwell, [1955]. 107, [1] p., front. 8°. ספור על יהודי מדרום אפריקה הרוצה להשתתף בבנין הארץ והמדינה ועל בקורו בישראל.

1065 Fast, Howard [Melvin]. The proud and the free. Boston, Little, Brown and Co., 1950. 311 p. 8°. ספור מחיי אה"ב בסיף המאה ה-19. בספר מדובר גם על היהודים ואחרים מגבירי המ"ח. בספר מדובר גם על היהודים ואחרים מגבירי המ"ח.

1066 Fleg, Edmond. Pages choisies; précédées de témoignages de René Lalou, Audiberti, Maurice Liber [a.o.], (Paris), Les

1050 רייזען, אברהם. אויסגעוויילטע דערק. כאנד 1. ווארשע, "ידיש בוך", 1955. 403, [5] ע' 8°. "רעדאקטאר: ש. פערדמאן".

הספר כולל נובילות, סיפורים ושירים. עם מבוא מאת ב. מרק על תפקידו של המחבר בספרות היהודית (ע' 5-12) ועם הערות בסופו (ע' 363-404), הכילות באורים של מלים ופתגמים עבריים.

1051 שווארץ, הערש. דער אנהייב; (דערציילונגען). Monte Scopus, Rio de Janeiro, (תשס"ז) — 1954. 222, [2] ע' 8°. כולל 17 ספרים.

1052 שולשטיין, משה. א לייסער צו דער זון; לידער און פאעמעס. פאריז, "אייפסניי", (1954). 237, [2] ע' 8°. המדורות: אין הייליקע שפירן (שירי השואה). א לייסער צו דער זון. יהודה המכבי (פואימה). ע' 237-91.

1053 שער, ז. אזוי איז באשערט; דערציילונגען. ניריארק, ציקא, 1954. 304 ע' 8°.

1054 שערעשעווסקי, לייב. פאר באגאנגענע זינד; ראמאן פון יידישן לעבן אין ארגענטינע אין צוויי טיילן. בוענאס-אירעס, המחבר, 1954. 311, [1] ע' 8°. שער ניסף בספרדית.

1055 שקליאר, משה. טעגלעכע מי. ווארשע, "ידיש בוך", 1954. 63, [3] ע' 8°. שירים.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1056 Abrams, Margaret. Awakened; a novel. Philadelphia, Jewish Publication Society of America. 5715 — 1954. 3 p.l., 344 p. 8°. ספור מחיי היהודים באחת מערי השדה באה"ב במאה העשרים.

1057 Alloway, Lawrence. Moses the man. New York, Vantage Press, (c1951). 236 p. 8°. ספור מחיי משה רבנו.

1058 Ash, Shalom. Salvation. Translated by Willa and Edwin Muir. (Completely rev. and enl. ed.). New York, G. P. Putnam, (c1951). VIII, 343 p. 8°.

התכן: [v.] 1: La greffe de printemps. —
2: Les eaux mêlées.

מחיי היהודים (יוצאי רוסיה) בצרפת במאה העשרים.

1074 **Kafka, Franz**. Dearest father; stories and other writings. Translated by Ernst Kaiser and Eithne Wilkins. New York, Schocken Books, (1954). 409 p. 8°.

עין גם במספר הבא.

1075 **Kafka, Franz**. Hochzeitsvorbereitungen auf dem Lande und andere Prosa aus dem Nachlass. New York, Schocken Books, (c1953). 455 p. 8°. (Franz Kafka. Gesammelte Werke, hrsg. von Max Brod).

המתכן: Die acht Oktavhefte (רשימות יומן). Brief an den Vater, p. 162-223. Rede über die jiddische Sprache, p. 421-426.

עין גם במספר הקודם.

1076 **Kersh, Gerald**. The thousand deaths of Mr. Small. London, W. Heinemann, (1951). VIII, 402 p. 8°.

ספור מחיי היהודים בבריטניה במאה העשרים.

1077 **Kossak, Zofia**. The covenant; a novel of the life of Abraham the prophet... Translated by H. C. Stevens. London, Wingate, (1951). VI, 375 p., front. (map). 8°.

תורגם מכת"י פולני.

1078 **Magdinier, Marcelle**. La Kahena; roman. (L'épopée d'une reine Berbère). Paris, Calmann-Lévy, (1953). 250 p. 8°.

ספור על המלכה היהודית (היסטורית או אגדית) של הברברים במאה ה-7.

1079 **Marcus, David**. To next year in Jerusalem; a novel. London, Macmillan, 1954. 3 p.l., 297, [1] p. 8°.

ספור מחיי היהודים באירלנד במאה העשרים.

1080 **Murdock, James**. Ketti Shalom. New York, Random House, (c1953). X, 308 p. 8°.

ספור דמיוני על החיים בא"י ערב הקמת המדינה.

Éditions de Minuit, (1954). XVI, 313, [1] p. 8°. מבחר כתבי א. פלג.

1067 **Freedman, Benedict and Nancy**. The spark and the exodus... New York, Crown Publishers, Inc., (c1954). 287 p. 8°.

ספור מחיי היהודים ברוסיה הצארית בהתחלת המאה העשרים ועל העליה השנייה לא"י.

1068 **Gascar, Pierre**. Les bêtes. Suivi de Le temps des morts. Paris, Gallimard, (1953). 290 p., 2 l. 8°. ספור מזמן מלחמת העולם השנייה.

1069 **Golding, Louis**. The dangerous places. London, Hutchinson, (1951). 385 p. 8°. ספור מחיי היהודים בתקופת מלחמת עולם ב'.

1070 **[Goris, Jan Albert]**. The book of Joachim of Babylon; containing the true story of his life and that of his famous helpmate Susanna recently discovered in the course of the exploration at Nat-Tah-Nam and now for the first time meticulously translated and made public by a lover of antiquity. (Translated from the Dutch by Fernand G. Renier and Anne Cliff). London, East and West Library, 1951. 3 p.l., 121, [1] p. 8°. בראש השער הפסידונים של המחבר Marnix Gijssen.

1071 **Grillparzer, Franz**. The Jewess of Toledo, Esther. Dramas... Translated by Arthur Burkhard. Yarmouth Port, Mass., Register Press, 1953. 151, [1] p. 8°.

1072 **Hoffmann, Ruth**. Meine Freunde aus Davids Geschlecht. (Neuaufgabe). Berlin, Lettner-Verlag, (1955). 243 p., 2 l. 8°.

ספרים מחיי היהודים בגרמניה במאה העשרים. בין השאר מדובר הרבה על האנטישמיות.

1073 **Ikor, Roger**. Les fils d'Avrom... Roman. 2 v. Paris, A. Michel, (1955). 301, [2]; 318, [2] p. 8°.

ספרות הנוער

1089 אינדלמן, אלחנן. רבנו משה בן מי-
מון <רמב"ם> במלאת שבע מאות וחמשים שנה לפטו-
רתו... מציר על ידי יצחק פריוולנדר (ועוד). ניר-
יורק, ועד החינוך היהודי והחדש העברי של ההסתדרות
העברית באמריקה, (1954), 48 ע', תמוזות. 8°. מתוך
המחזור: „גדולי ישראל“, מנוקד, לילדים.

1090 בן עזרא, עקיבא. ספורים לילדים.
ברוקלין, [המחבר], תשי"ד, 39 ע', ציורים. 8°. מנוקד.
צילום, עם תרגום אנגלי לכמה מלים.

1091 ספרית שיינברג. סדרה ב', ממפיס, טנסי.
קרן שלמה שיינברג, [תשי"ד?], 8°. מנוקד.
העורך: אברהם יצחק איגוס. מעובד בידי ובידי
דניאל פרסקי. מצויר בידי ראובן ליף. — התכן:
ספר א': דבורה מתחת התמר, על פי הרצל, 64 ע'. —
ב': אשמדאי מלך השדים, 31 [2] ע'. — ג': נקמת
אשמדאי, 32 [1] ע'. — ד': יהודית, 32 ע'. — ה': בת
מלך ארם, על פי ביאליק, 32 ע'. — בסוף כל חוברת
יחבורת „מלים קשות“ (מלון עבריאנגלי).

1092 טווים, יוליאן. יוליאן טווים פאר קינדער.
יידיש: ל. אליצקי, צום דיכטערס ערשטן יארצייט.
הארשע, „יידיש בוך“, 1954, 62, [2] ע', 8°. נוסף
שער בפיליט.

1093 Benjamin, Nora (Gottheil). King So-
lomon's navy, by Nora Benjamin Kubie. Illus-
trated by the author. New York, Harper,
(c1954). V p., 2 l., 181 p. 8°. ספור לילדים.

1094 Garvey, Robert. The ghosts of camp
J. An adventure with Jewish patriots in Amer-
ican history... Illustrated by Lawrence
Dresser. New York, National Women's
League of the United Synagogue of America.
(c1955). 47 p. 8°. לבני-הנוער.

1095 Levinger, Mrs. Elma C. (Ehrlich).
Jewish adventures in America; the story of
300 years of Jewish life in the United States
[by] Elma Ehrlich Levinger. Designed by
William Steinel. New York, Bloch Publishing

1081 Neumann, Robert. An den Wassern
von Babylon; Roman. München, K. Desch,
(c1954). 390, [1] p. 8°.

מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 300, תרגום
אנגלי — שנה י"ח ע' 59, שם גם ציון קצר.

1082 Orleans, Ilo. The first rainbow; a
book of rhymes from Bible times... Illustrat-
ed by Maurice Rawson. New York, N.Y.,
Union of American Hebrew Congregations,
(c1954). XII, 60 p. 8°.

1083 Rasmussen, Gerhard. Kläffende Hun-
de. Berechtigte Uebersetzung aus dem Dä-
nischen von Karl Hellwig. 3. Auflage. Basel,
F. Reinhardt, [195-]. 355 p. 8°.

ספור היסטורי מתקופת המלך אחאב.

1084 Rudnicki, Adolf. Ascent to heaven.
Translated by H. C. Stevens. (Decorations by
Mieczyslaw Piotrowski). London, D. Dobson,
(c1951). 204 p. 8°.

ספורים מחיי ורשה בזמן הכבוש הנאצי וגם על היהודים
בפריז.

1085 Segal, Albert. Johannesburg Friday.
New York, McGraw-Hill Book Co., (c1954).
4 p.l., 320 p., 1 l. 8°.

ספור מחיי היהודים באפריקה-הדרומית.

1086 Teege, Gunhild. Jakobs skugga; ro-
man. Stockholm. Författarens förlag, (1953).
176 p. 8°.

„צל יעקב“; ספור על חיי היהודים בימי הנאצים.

1087 Yaffe, James. Angry uncle Dan. Lon-
don, Constable, (1955). 329, [1] p. 8°.

ספור מחיי היהודים באה"ב במאה העשרים.

1088 Zara, Louis. Blessed is the Land.
New York, Crown Publishers, (1954). 3 p.l.,
393, [1] p. 8°.

ספור מחיי אשר לוי מהמתישבים היהודים הראשוניים
בניו-אמסטרדם שבאה"ב.

מיינענען פון תלמידים וועגן דער ייד. שול. ג. קראחין : מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון 60 יאר ייד. קולטור ארבעט אין שיקאגע. מנחם בן אהרן משה : צו דער געש. פון דער שיקאגער ייד. העלטלעכער שול- באוועגונג.

1099 Imber, Rebecca; Jack J. Cohen. The creative audience. New York, Reconstructionist Press, 1954, VIII, 152 p. 8°.

בעניני חניך יהודי באה"ב.

ספרי למוד

1100 הריס, חנה. דן. (New York) ועד התנור החרדי על יד המורח, [1954]. [16] ע', ציורים. 8°. ספר לימוד הקריאה לילדים.

1101 זלדנר, מרדכי : גדליה ל. אפשטין, עיר- כיס. מאוצר הספרות החדשה מקראה עם תרגילים, מלונים והערות קצרות על הסופרים. ערוך בידי מרדכי זלדנר... גדליה ל. עפשטיין... עם מביא מאת פינחס חורגין... ניו יורק, היברו פובלישינג קומפאני, (1948). א. [1] 257 ע', מפות. 8°.

השער האנגלי : Modern Hebrew literature, ed. by George L. Epstein and Max Zeldner. New York, Hebrew Pub. Co.

1102 פרסקי, אליהו. אני לומד חמ"ש. א"ב. ניויורק, בכורים, 1953. תמונות. 8°. עם הפנים, מקוצר. — התבן : א. : בראשית-נתן, 71, [1] ע' — ב : לך לך-יוראחי שרה, 79, [1] ע'.

1103 יעפרויקין, זלמן : יודל מארק, א טריס מאריס : גאנץ ערשטן ליענבליכל. [ניו יארק], ביל-דונגסאפטילינג פון ארבעטער-רינג, (1953). 31, [1] ע'. 8°. שער נוסף באנגלית.

1104 יעפרויקין, זלמן : יודל מארק, יידישע קינדער : ליענבוכ פארן צווייטן לערניאר. ניויארק, בילדונגסאפטילינג פון ארבעטער-רינג, 1955. 224 ע', תמונות, חיים. 8°.

1105 שפירא, שלמה : י. גובקין, דאס נייע ווארט : צוזאמענגעשטעלט פון ש. שאפירא און י. גובקין, אויסגעצויגן מאטעריאלן פון "דאס ווארט" פון

Co., 5715 — 1954. 6 p.l., 243 p., illus., diagrs. 8°. תולדותיהם של מספר יהודים אמריקאיים. — לבני הנוערים.

1096 Levinger, Mrs. Elma C. (Ehrlich). They fought for freedom, and other stories : heroes of Jewish history. Illustrations by Tracy Sugarman. New York, Union of American Hebrew Congregations, (c1953). XIII, 221 p., 1 l., illus. 8°. = Intercultural series. [2].

בראש השער : Elma Ehrlich Levinger. — על אישי ישראל החל בחשמונאים, הלל, ר' יוחנן בן זכאי ויוסיפוס וגומר בהרצל, ה. סולה, א. אינשטיין וח. ויצמן.

1097 Pessin, Deborah. The Jewish people. Foreword by Leo L. Honor. Illustrations by Ruth Levin, Book 1-2. New York, United Synagogue Commission on Jewish Education, 5712 — 1952. 239 ; 270 p. 8°.

תולדות עם ישראל לבני הנוערים (בשלושה כרכים). ס' ב' מסתים בגירוש ספרד. — ס' א' נדפס תחלה בשנת 5711 — 1951.

חנך והוראה

1098 שלום עליכם פאלק אינסטיטוט, שיקאגע. שול-פנקס... לכבוד דעם צוואנציקסטן יובל 1926-1946. שיקאגע, שלום עליכם פאלק אינסטיטוט, (1948). [1], 674, [5] ע', טבלאות, פורטרטים. 8°. העורכים : י. ת. פאמעראנץ, שלמה בערקאחויטש, יודל מארק, מ. בראנשטיין. — מהתבן : י. מארק : יידיש-קייט אין וועלטלעכקייט אין און ארום אונדזערע שולן. י. ת. פאמעראנץ : צום תיקון פון אונדזער שיל-ארבעט. א. גאלאמב : דער פעדאגאגישער געדאנק ביי יידן. ת. בעז : די סאציאלע הארצעלען פון דעם ייד. לערער. ה. נאחאק : ד"ר ת. זשיטלאחסקי און זיין באדייט פאר דער ייד. שול באוועגונג. ש. בערקאחויטש : די סתירות צווישן טעאריע און פראקטיק אין אונדזער שול. א. גלאנץ-לעיעלעס : זכרונות פון דער שול-באוועגונג אין אמעריקע. ש. חייסמאן : די ייד. יום-טובים אין די ייד. דערציאונג. הנ"ל : ייד. טאג-שולן אין מאנטרעאל. ה. ש. קאדואן : 35 יאר ייד. קינדער-ליטעראטור. י. שטערן : די לימודים אין דער ייד. שול. ש. פישמאן : די שיל-יוגנט, אירע שטריכן און האפנונגען. ב. טשינסקי :

Academy of America, 1954. [1], 21, [1], 144.
 xv ע' 8° = אוצר באורי אבן רשד על אריסטוטלס,
 ההעתקת העברית, כרך ז. — כולל גם מלון עברי
 ערבי-רומיזציוני (ע' [107] 135), מלון יחגי-עברי
 ע' [136] 137, ומבוא בעברית ובאנגלית. שער נוסף
 ברומית: Averrois Cordubensis compendia
 librorum Aristotelis qui parva naturalia vo-
 cantur. Textum hebraicum recensuit et adno-
 tationibus illustravit Henricus Blumberg.
 Cambridge, Mass., 1954.

„בהוצאה הנוכחית... יש שני אפאראטים בקרתיים.
 אפאראט א' מכיל את שנויי הנוסחאות בכה"י העבריים,
 את ההשמטות וההוספות ואת כל התקנים וההגהות
 שנעשו ע"י המעתיקים בקצות הגליונות. כה"י הראשון
 שאליו הושו שאר הטופסים העבריים הוא מן הספרייה
 הלאומית בפריז, כ"י עברי 950. — באפאראט ב'
 נרשמו כל ההבדלים שבין כה"י שבשלוש הלשונות
 העברית, הערבית והרומית, בין שהם שנויי גירסאות
 או השמטות או הוספות.“ (מהמבוא).

שוונות

1109 [ארצות הברית. לשכת המודיעין]. לק-
 ראת שלום עולמי וקידמה. [ישינגטון,
 תשי"ז]. 16 ע' 8°.

ש. ווייס מאן. ניו-יארק, פנחס גינאלד פארלאנ
 ביים צענטראל קאמיטעס פון די יידישע פאלקשולן אין
 די מאראיניקסע שטאטן און קאנאדע, תשט"ו 1954.
 [10], 316 ע', פורטרטיים. 8°.
 אנתולוגיה. נועדה לשנת הלימודים החמישית של
 ה„פאלקשולן“.

1106 Bardtke, Hans. Hebräische Konso-
 nantentexte aus biblischem und ausser-
 biblischem Schrifttum für Übungszwecke aus-
 gewählt, Leipzig, O. Harrassowitz, 1954. XVII,
 [1], 79, [1] p. 8°.

1107 Goldberg, David. Holidays for Amer-
 ican Judaism. Explanatory notes by Samuel
 Halevi Baron. Illustrated by Patricia Passloff.
 New York, Bookman Associates, (c1954).
 182 p. 8°.

ספר למוד מתוך השקפת היהדות הריפורמית. בספר
 מדובר על שבת, שלש רגלים, הנוכה ופורים וחג הכר-
 מצה.

ספרי מדע כלליים בעברית

1108 רשד, מחמד נ'. קצור ספר החוש
 והמזחש לאבן רשד. ערוך בצרוף הערות בידי צבי
 בלומברג. Cambridge, Mass., Mediaeval

בתוך כתיב עת

במדור זה ירשם תכן כתיב־עת כמדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מעניינייהדות מתוך כתיב־עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתניים חדשים נרשמים גם לעיל במדור „עתונים“.

- האהל. ד. ירושלים, אלול תשטו. — ש. סופר : השלמה לס' „בית הבחירה“ למס' מכית (146'142).
- אור המזרח. ב, גיד ׳ורח׳. ניויורק, אלול תשטו. — י. גולדשלג : הרבנות הראשית לישראל <מהותה, קורותיה, סמכויותיה ותפקידיה> (66'60).
- אכרי ישראל. תשטו. תל־אביב, 1955 — א. הורביץ : שלש תעודות לא נודעות [מראשיתו של הישוב העברי החקלאי] (297'277). „הערוכס" לבנין בתים וחפירת באר כגורה : הקרן הקימת בארץ־ישראל (בשנת תרמט) : הדגל.
- אמנה : כתב־עת לתרבות תורנית. [א]. ירושלים, עריה תשטו. — א. ברט : ההשגחה במקרא (9'5). — מ. ויס : פרק התקיעות <תהלים מז׳> (21'10). — י. בן־ששון : הערות ללמוד „אירות התשובה“ [להרב קוק] (34'29). — ד. סדן : בליל החיתום <לענין בדיקת הצל בליל הושענא רבה> (43'36). — א. זליגמן : השיפור „ארבעה המינים“ באמנות היהודית (53'51).
- הארץ. 10.980. תל־אביב, כס אליל תשט׳. — י. רצהבי : פייטו של יום „עת שצרי רחמים להפתח“ (9). — א. מ. הברמן : סליחה „ה׳ שפתי תפתח בעמדי לפניך“ לאברהם [בן יעקב ז'] (11). — א. חיימי : הארכיאולוגיה הישראלית בשנת תשט׳ (11). — צ. קארל : על תקיעת שיפור (15) [על מזמור פא שבתהלים]. — א. ווילסון : כת האיסוסים ימנורה שבמדבר יהודה (17, 18). — מ. גושן <גוטשטיין> : לדמיתה של הלשון העברית החדשה (21).
- 10.986. ט תשרי תשטו. — י. בראנד : השיפור יתפקידיו בעבר (5). — א. מ. הברמן : סליחה ליום כפור „אנא מלך מלא רחמים“ ליצחק בר יקר (5). 11.008. ה חשוון. — א. ת. : החפירות בחצור (4).
- [הארץ]. תרבות וספרות. תל־אביב, 30.10.55. — א. מ. הברמן : „חליל“ לשמחת בית השאיבה „מה אתבתי מעון ביתך“ לר׳ מנחם ברבי מכיר (1).
- 7.X. — צ. קארל : ניסוך המים ונטילת ד׳ מינים ומשמעותם (1).
- 21.X. — א. חיימי : בין חציר לבית שערים (2,1).
- 2.II. — מ. גושן <גוטשטיין> : קטעי מקרא חדשים מחפירות קמראן (1).
- בחינוך ובתרבות. 3. [ירושלים], אב תשטו. — נ. אלוני : חמש שנים ליסוד המכון לכתבי יד עבריים (5'3).
- בטרם. יג, ה „ריא“. ירושלים, אב תשטו. — י. ליבוביץ : הרמב״ם, האדם האברהמי [על הפילוסופיה של הרמב״ם] (22'20).
- בצרון. טו, ה <177>. ניויורק, ניסן־אדר תשטו. — א. גרנות : חיים טשרנוביץ — רב צעיר <קיום לימיתו> (15'7).
- י <178>. סיון. — צ. קארל : העברים בארץ כנען לפי כתבי־הקודש (89'82).
- [ז] <179>. תמוז־אב. — מ. דבורצקי : תכנית מדינסקאר [מעשי ההשמדה הנאצית ותכניות ההשמדה הנאצית] (141'137).
- ח <180>. אלול. — מאגרות רב צעיר (161'159). — נ. הראיבני : פלאיו של בית יער הלבנון (182'179).
- הבקר. 6059. כס אלול תשטו. — נ. סלושץ : ראש השנה יעשרת ימי תשובה [בהשוואה לפולחן בבל] (3).
- בתיקול : כתב־עת למוסיקה. [א] : חזב׳ ראש השנה. תל־אביב, תשטו. — ה. שמואלי : רבי יהודה מיסקאטו, הוגה דעות בתקופת הרנסנס (14'12). — א. גרין־קליין : מציגה הסגנונות בזמר עדות המזרח (17'15).
- גשר. 32. [תל־אביב], כסלו תשטו. — י. לשצ׳ינסקי : נשואי תעריבת בארה״ב (35'19).
54. קץ 1955. — א. סרסקובר : פני הגילה (11).
21. — ג. מ. גלבר : „חוק כרמיה“ [כדבר התאורחות יהודי אלגוריה בשנת 1870] (46'30).

618. כט אלול. — מ. גרקים : תקיעות „מעומד“ ותקיעות „מיושב“ (6) [על ציורים של התקוע במחזורים עתיקים].

628. יד תשרי תשסו. — מ. גרקים : הסוכה ועיטוריה (4).

ח. א. בטאון חיל האויר. 33. צה"ל, אלול תשסו — תשרי תשסו. — ס. זאב : „מפציצי“ מלחמת השחרור (24'20).

החינוך. 27, 4. תל-אביב, סיון תשסו. — מ. עמנואלי : הבכורה, הברכה והצאן בסיפורי יעקב ללבעית המוסר התנכית (333'325).

ידיעות בית לוחמי הגיטאות. 8. קב' לוחמי הגיטאות, טבת תשסו. — נ. גרוס : מפרשת „הניירות הארזים“ בפולין (16'12). — אנציקלופדיה של גיטו לודז' (32'28 : 12'11 ; 36'32 : 10'9 ; 22'18).

10'9. ניסן. — הארגון היהודי הלוחם והמחתרת הפולנית (מארכיונו של הארגון היהודי הלוחם בפולין) (7'4). — א. צ. בראון, ד. לוי : המרי של יהודי קובנה (19'16). — מ. דבורצקי : המרי הרפואי היהודי בתקופת השואה (22'20). — פרקי חסטרבורק (לתולדות המחתרת החלוצית בהולנד) (31'29).

12'11. ערה"ש תשסו. — מעזבונן של מרדכי טנגוביטמרף (7'2). — נ. בלומנטאל : אוסבאלד רופאיי, „הגרמני“ מעירת מיר (16'12). — נ. גרוס : סחיסות יחסנים (24'17). — א. אינהורן : הביקור בטארונובה (פרקי קרפטי-רוסיה) (27'25).

ידיעות החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקות

תיר. יט, א"ב. ירושלים, תשסו. „חוכרת ... ר' אברהם משה לוניץ“. — י. בן-צבי : אברהם משה לוניץ ז"ל (3'1). — י. פרס : חלוץ חקר הארץ וידיעתה בישראל (9'4). — נ. סלושץ : שנת המאה להולדתו של רא"מ לוניץ (12'9). — א. י. ברור : ערך פעולתו של הרא"מ לוניץ לשעתה ולדורות (16'13). — ר. בן-צבי ינאית : לדמותו של לוניץ (20'10). — נ. שלם : הרא"מ לוניץ ודורו (28'20). — ת. ביינארט : הרעש בארץ-ישראל בינואר 1546 (34'29). — מ. איש-שלום : היישוב היהודי בירושלים במאה השבע-עשרה (47'35). — ד. תמר : הערות לשלוש אגרות של א"י מן המאה ה-17 (55'48). — מ. הרן : התבליטים שעל דפנות הסאדוק פאגוס של אחרימלך גבל (65'56). — ש. ה. בלאנק : „יאבד יום“ (איוב ג, ג) קללה המכחנת שלא למקומה

הדאר. לד, לא <אתקצב>. ניו-יורק, ד תמוז תשסו. — י. ד. לרנר : לדמותו של הרב הספרדי (603, 606).

לג <אתקצב>. כה תמוז. — מ. זהרי : כתבים גנוזים <עיונים בנוסח ב' לספר ישעיה — אוצר המגילות הגנוזות> (641'639).

לה <אתקצב>. כד אב. — י. א. הלר : לדמותו של רבי נחמן קרוכמל (672). — י. ריבקינד : „נס ציונה“ ביישיבת חאלוזיני <למלאת לאגודה שבעים שנה> (674'673).

לו <אתקצב>. ח אלול. — ד. וויינריב : ההיסטוריה גרפית היהודית באמריקה (683). — י. מרקיס : ד"ר מנחם וולאי ז"ל (688'687).

לו <אתקצב>. כב אלול. — א.ר. מלאכי : רא"י קוק כרבה של ירושלים <עשרים שנה להסתלקותו> (706'707). — ח. ליפשיץ : חזון מדינת ישראל במשנת הרב קוק (709'708). — ש. ז. זצר : מדת הרחמים (711'712). — ש. ז. צייטלין : יום שני של ראש-השנה (713). — נ. גלאצר : בענין פראגז רונצחייג ימשנתו (718'717). — ע. בן-עזרא : יבול הספרות העברית באמריקה בתשס"ו (726'725).

דבר. 9194. תל-אביב, טו אלול תשסו. — י. רייכרט : פרק בתולדות היישוב החדש <בית טובנהוז בצפת> (5, 9206). כט אלול. — י. לשצ'ינסקי : כמה עתיקים יהודיים בעולם ? (15).

9212. ט תשרי תשסו. — ח. לשם : עיין תפילה (4) [על הביטויים פלול ועתיקה].

דפים רפואיים. יד, גיד. תל-אביב, אב תשסו. — ל. נלקן : שכחות הסוכרת בין העדות השונות בירושלים (293). — מ. דבירצקי : מחלות העור בגיטאות ובמחנות הריכוז (306'297). — ד. מרגלית : רופאי העליה השניה (332'326). — י. זיידה : פ. אשורון <1913'1834> (333'336).

הדים לשאלות החברה הקיבוצית. 3 <46>. מרחביה, תמוז תשסו. — ד. בן-נחום : מבעית ההיסטוריוגרפיה היהודית המארכיסטית (151'136). 4 <47>. חשון תשסו. — ש. פירסטנברג : יהודים ויהדות בברזיל (52'45).

זמנים. 588. תל-אביב, כד אב תשסו. — נ. מרדכי : מדליה (יהודית) אמנותית מן המאה הי"ז (4).

14-19). א. — בנודיד: שמהפעולה ומשמעותי: ב. פעולה ועצם (20:16; ג. העשייה והעשוי חס: 27-35). — י. מנצור: סמיכות שמהמספר (28:21; חס: 26-19). — ר. ספן, ע. איתן: הערות לענין "אמר" — "הגיד" (30:29).

ז. ג'ט. תמוז. — י. אבי ירד: שבילי סמיכות <עיונים בלשון רש"י> (31 ע').

חס <ססא>. אב. — ח. ילון: ניקודה של חיבה אחת במשנה <מי שופכין> (4:3). — ר. ספן: שמות פרטיים וגלגוליהם בניבים (9:5). — ד. ירד: ביטויים "מודרניים" במקורות קדומים (13:10). — מ. מנדן: על אשכנזית ו"ספרדית" (39:35). — ע. איתן: "משרד" <הצעה> (40:39).

י. סב. אלול. — ח. ב. רון: תהליכי לשון; עיונים בתופעות העברית המדוברת (34 ע').

מאזנים. א. ה. <קלט>. תלאביב, תמוז תשס"ו. — ב. ינובר: משהו על תלמיד בבלי (310:313).

ו. <קמ>. אב. — א. קרניב: המקרא מפורש [על "מערכת הביאורים אשר בגוף המקראות"] (358-365; ב. ב. 110-115). — י. מן: לשאלת הכתיב העברי (379-381).

ב. א. <קמא>. אלול. — ג. קרסל: הספר היהודי בין יהודי אמריקה (סיכומים עם יובל שלוש מאות שנה ליהדות אמריקה) (54:49).

ב. <קמב>. תשרי תשס"ז. — י. קויפמן: סיפורי ספר דניאל (86-94). — א. מ. הברמן: המקרא מפורש ולא מפרש (116-118).

מאסף דבר, תו שין טית זין. תלאביב, תשס"ז. — ב. דינור: בעיות היסוד של המחקר ההיסטורי היהודי בימינו (28-41). — י. בן צבי: לא יסיר שבט מיהודה (65-76) [על "יב נסיונות של קיום ממלכתי בגולה"]. — ש. ה. ברנמן: אלוהי שפינוזה ואנחנו (77-82). — י. קלונר: מה בין יהדות לנצרות? (130-138). — י. קויפמן: היסטוריוגרפיה והיסטוריה בתקופת פרס (147-158). — א. שטיינמן: במערת המכפלה (194-229). [מסה על אברהם אבינו]. — ע. בן גרין: פרשת עזרא (229-246). — י. כהן: חנה [אשת אלקנה] (281-286). — ד. לייבל: פרט לתולדות התהוותו של ספר ישעיה (303-308). — ח. שורר: לגורל יהודי רוסיה (331-335). — ג. קרסל: לזכר חכם ואכסניה (357-372) [על זכריה פראנקל ובית המדרש לרבנים בברסליון]. —

(65-69). — י. קרמון: התהוות הנוף של צמק התולה (70-88). — ג. צורי: סקר ארכיאולוגי בעמק בית שאן (89-98). — מ. נאור: גרר — תל אל-פארעה (99-102). — א. א. אודבך: בשולי הידיעות (103-104). — י. בן צבי: הכתובת השומרונית על הגר מסביבות בית שאן (105). — ז. בן חיים: הערה לגר השומרוני מאיזור בית שאן (106). — א. יערי: האם היתה קיימת שכונה יהודית סמוך להר ציון בתקופת שלטון הערבים (107-109). — הכינוס הארצי העשירי לידיעת הארץ "פלשת ויהודה" (110-140).

גד. — מ. אבייונה: ישעיהו פרס ז"ל (145-146). — י. אהרני: התפירות ברמת דרחל (147-174). — א. מלמס: לוחמון צבאי בפאפירוס אנאסטאזי א' ובמקרא (175-182). — ג. אביגד: כתובת ארמית מבית הכנסת העתיק באם אל-עמד שבגליל (183-187). — ש. אפלכאום: השערה בענין יישוב צבאי יהודי בארץ קיריני (188-197). — י. מ. ליס, ג. ל. פאלקין: תולדות המישורים של מיסופוטמיה מבחינה גיאוגרפית (198-207). — ג. שלם: זועת ה'13 בספטמבר 1954 (208-221). — י. אהרני, ר. עמירן: סיור כתלי השפלה (222-225). — ז. קלאיקליימן: שפלת יהודה <בשולי הסקר> (226-229). — י. ברסלבי: לרעש של שנת 1546 בא"י (230-235). — ג. שלם: הערות למאמרו של ביינארט (235-236). — א. גולדשמידט: כפר קרנים אשר בעמק בית שאן (237). — ר. גבעין: צפרדעים כמתנת קבורה (238-239). — חפירות ארכיאולוגיות בבית שעים, נחל שורק, חצור (240-248).

לוח חקלאי. 1955. תלאביב, תשס"ז. — ד. אשבל: הגשמים בא"י ב-15 השנים האחרונות (1-15).

לוח הקואופרציה של מדינת ישראל. כ"י. תל-אביב, תשס"ז. — [מדור הלוח] (33-64). — הקואופרציה בארצנו (65-209). — דע את משק ארצך (210-220). — י. אבינרי: בשנת היובלים לרש"י ולרמב"ם (222-238). — י. אבינרי: שער הלשון (253-282).

למרחב. 241. תלאביב, כס אלול תשס"ז. — ג. גליק: הגוג בימי קדם (3; 251; 3; 257; 4; 269; 3; 281; 4).

לשוננו לעם. ג. ו. נח. ירושלים, סיון תשס"ז. — ד. לייבל: "הגיד" ו"אמר" (8-3). — א. הד: בעיית משותפות לטורקית ולעברית המתחדשות (9-15; חס: 1).

חכמים וסופרים, חוקרים והסטוריונים; יצחק לארידו
ובנו אברהם ופעלם הספרותי וההיסטורי (154-150).

מחנכים. כו. צה"ל, ער"ה תשטו. — י. בראנד:
השופר בארכיאולוגיה (44-41). — א. יערי: סוכית בירד
שלים (111-103). — י. א. זיידמן: קהלת בספרות
המקרא (124-119). — י. שבטאל: החג אצל יהודי
תימן (127-125).

מערכות. כה. ב <צד>. יפו, אב תשטו. — ההחזקה
ב"בית הקה"ק" פורשת קרב [במלחמת העצמאות] (25-9).

כו. א <צו>. חשון תשט"ז. — י. בר: קרבות לטרון
(94-7) <11.6.1948-25.5.1948>.

משא. 121 <29>. תל-אביב, ג אב תשטו. — י. לוי:
"הכתובים" בפשר חבקוק (1 : 30).

ניב הקבוצה. ד. ב <14>. תל-אביב, אדר תשטו. —
ח. דן: היהודי מ"איסקרא" [אליהו דוידסון] (323-334).
— ש. סבוראי: הערות למאמר על מלחמת גזעון
(393-391).

ג <15>. סיון. — א. לבנון: יהדות ארגנטינה
ובעיותיה (604-593). — א. מויאל: יהדות צפון אפריקה;
סקירה היסטורית (624-604).
ד <16>. אלול. — ב. מניב: סיכומי עליה (706-700).

ניב הרופא. 5, 4'3 <יו"ח>. תל-אביב, אב תשטו. —
מ. הכוריצקי: חקר מחלות תקופת-השואה (26-20). —
י. זיידה: על שכיחות הסוכרת אצל היהודים (33-36).
— מ. הכוריצקי: לחקר מחלת-הרעב בגיטאות
(94-82).

סיני. לו. ה <רבד>. ירושלים, אב תשטו. — י. ל.
מימון: מדי חודש בחודשו <חודש חודש בתולדות
ישראל> (316-293; 1 : 427-389; לח. א : 13-1; ב :
79-65). — י. רצהבי: מלואים לפירוש הרס"ג לאיוב
(363-316). — א. מימון: חידוש הסנהדרין לפי דעת
הרמב"ם (367-363; 1 : 439-428; לח. א : 32-22). —
מ. הכהן: דף מש"ס תימן (372-368). — ח. ה. שעדעל:
ביאורים <לגליון הש"ס של ר' עקיבא איגר במס'
פסחים> (380-373). — י. ה. כהנא: הפולמוס מסביב
קביעת ההכרעה בהרמב"ם (385-381; לח. א : 46-53;
ב : 117-114).

ו <רכה>. אלול. — י. חלפסברג: טובים השנים

י. קלינב: שנת תשט"ו בתפוצות ישראל (420-402). —
ג. קרסל: חמש שנים <דבר> תשי"א-תשט"ו <421-436>.
— ד. בן-גוריון: ישראל ויהדות התפוצות (463-469).

מבפנים. יח. ב"ג. עין-חרוד, חשון תשטו. — צ.
גולדפרב: מפרשת המחלת החלוצית בהונגריה (259-265).
— ש. נשמית: מפרשות "מלכות" גיטו לודי
<על אלבום המשטרה היהודית המיוחדת בגיטו לודי>
(272-266).

מגמות. ה. 3. ירושלים, תמוז תשטו. — ט. פלגי,
מ. גולדסטר, ח. גולדמן: הפרעות-אישיות טיפוסיות
לקביעת נשים עירקיות לאור הרקע התרבותי של עדתן
(242-236).

המודיע. 1546. ירושלים, כס אלול תשטו. —
י. ל. גירשט: ראשי שנים <מחקר תלמודי-היסטורי>
(6 : 10; 1551 : 3, 4).

מולד. יג. 84. תל-אביב, תמוז תשטו. — א. טרסקובר:
זרמים חדשים בסוציולוגיה של ההתיישבות (278-282).
— י. אפרת: המחשבה הגוזה (294-289) [רצוני
לברר את מהותן הפילוסופית של החכמה והאפוקליפסה
על ידי קביעת האוריינטציה שלהן לגבי הנבואה].
86-85. אבי-אלול. — י. שכטר: הגושים המרכזיים
בתנ"ך יערכם החינוכי (372-366; 87 : 439-433). —
א. ג. פולק: הכוזרים והתעמולה הערבית (380-377).
בקורת על: Dunlop: History of the Jewish
Khazars.

87. תשרי תשטו. — מ. קפליוק: יהודי תימן (413-424).
— מ. בוסאק: מיצקביץ, טראנק, וכיבוש ארץ-
ישראל (443-440).

המועצה האזורית מגשה. החוג לידיעת הארץ.
דפים לידיעת האזור. 2. חדרה, אדר תשטו. —
רשימת אתרים עתיקים באזור (29-25; 3 : 11-7).
3. תשרי תשטו. — ש. וקסלר: נחל עירון (13-7).

מחברת. 4. 75 <38-36>. ירושלים, יוני 1955. —
י. ה. מלכו: מקורותיו וחוקריו של הרומאניסטי (108-112).

10-8 <41-39>. ספט. — י. בן-חנניה: מצב יהודי
פרס לפני יובל שנים <לפי אגרותיו של מר יצחק
בסאן לחברת כ"ח> (144-141). — א. אלמאליח: משפחת

8. סיון. — ר. בקי : התפתחות הדמוגרפיה של ישראל (392'379).

הרפואה, מט, א. ירושלים, יא תמוז תשטו. —
י. גדליה : מפת הפלואור של ישראל (12). — י. זיידה :
ספר „נתיבות חיים“, תוברת לעניני היגיינה מימי
ההשכלה (14'12).

שבילי החנוך, 15, 2. ניוירוק, אביב תשטו. —
א. צ. אנגלמן : החנוך היהודי בעיר טשארלסטון, כרום
קארולינה (192'188).

שנתון הממשלה. [1]. תשטו. הקריה, עריה תשטו.
— נשיא מדינת ישראל : ממשלת ישראל ; חברי הכנסת
השלישית ; הכנסת השנייה ; נשיא המדינה ; משרדי
הממשלה ; הנהלת ההסתדרות הציונית והסוכנות ;
הקרנות הלאומיות ; הרבנות, עדות דתיות (271'7). —
סקירות ורשימות : ישראל, המדינה והעם ; ההתפתחות
הכלכלית ; ההתיישבות החקלאית ; פיתוח המים ; דרכי
החקיקה בישראל ; בנק ישראל (329'274). הפעולה
הארכאולוגית בישראל <1955'1948> (341'330). מחקר
ישראל ; שמות יישובים ; ביבליוגרפיה „אפריל 1954“
מארס 1955 <402'342>. — מודעות ופרסומים (405'
476).

שערים. 1263. תל-אביב, כס אלול תשטו. — ק. כהנא :
המורה והי"ד וסעמי הקרבנות (3 ; 1268 : 5). —
מנשה בן-חיים : משיאין משואות „ביאור גיאוגרפי
לדברי חז"ל" (13).
1273. יד תשרי תשטו. — ש. ב. שטיין : חג הסיכות
בימי עזרא ונחמיה (7 ; 1279 : 7).

תלמים. קעסיקפ. תל-אביב, תשרי-חשון תשטו. —
ב"ה שנה לכפר ויתקין (103'5).

תרביץ. כה. א. ירושלים, תשרי תשטו. — מ. צ.
סגל : אחיותיו של ספר התורה (10'1). — מ. הרן :
מהותו של האלה-מועד (20'11). — צ. קארל : הערות
למסכת בבא קמא (26'21). — י. בלאו : א' האקוסיטיבוס
לציון הנישא והנשא בסכסכים ערביים-יהודיים (27'
35). — ל. קיסוף : הלעזים שבספר „שער השמים“
לגרשין בן שלמה „סוף“ (43'36). — צ. אנקורי : אליה
בשיצי הקרא ; לבדיקת מסורותיו על ראשית הקראות
בביוגנון (65'44). — י. תשבי : לחקר המקורות של
ס' חמדת ימים (92'66). — ג. בן-מנחם : על יצחק אבן

[תרביץ י. י. ריינס והרב א. י. הכהן קוק] (452'439).
לח, א „רכו“. תשרי תשטו. — ר. מרגליות : קהלת
(17'13). — י. ל. מימון : זכרון לחבר וידיד [ר' שאול
חנא קוק ז"ל] (18'17). — ש. ח. קוק : חידושים והערות
(22'19). — א. בורשטיין : לבעית עיבורי השנה בתוך
לארץ (46'32). — מ. פראגר : על מַקְדְּשֵׁי השם בדורנו
(62'54). — ח. ילון : מאי שנה בעברית (64'63).

ב „רכו“. חשון. — ת. ז. ריינס : תורה ועבודה
(84'79). — י. פליקס : האלון ומוצריו בספרותנו העתיקה
(16'85). — מ. בניהו : תעודות לתולדות הישוב היהודי
בשכם (114'102). — מ. ש. גשורי : עיונים מוסיקליים
להרב הספרדי ישראל משה חזן (125'118). — ש. ח.
קוק : הערות והארות : א. על „שבילי דירושלים“ ; ב.
ר' דוב אשכנזי (127'126).

על המשמר. 3650. תל-אביב, כה תמוז תשטו. —
מ. אונגרפלד : שתי אגרות של ביאליק (5).
3692. טו אלול. — א. רגלסון : מזמור קינה לשלמה
בן גבירול [על מות יקותיאל] (5, 6).
3720. כא תשרי תשטו. — א. נשר : מי היה „עם
הארץ“ ? (5, 6 ; 3726 ; 5, 6).

הצפת. 5397. תל-אביב, טו אלול תשטו. — י. הורוביץ :
ר' אברהם בן חנניה זר' שמואל גרמיואן <350 שנה
להולדתו> (5, 6).

5403. כב אלול. — מ. צינוביץ : פיוטי סליחות
(5, 6). — מ. דלזונסקי : יהודי מארקו למושבותיהם (5).
5409. כס אלול. — מ. אונגרפלד : יבול ספרותנו
[הדתית] בתשט"ו (6 ; 5425 : 5, 6). — י. אלפסי :
תפילה שלא בומנה — בספרי חסידות (7). — מ. ש.
גשורי : גוסס הסליחות (7, 9). — י. דויטש : ימים
נוראים במחנה הסגר בגרמניה (9). — מ. איריין : השכל
והאמונה במשנת „המורה“ (12). — י. סנהדראי :
מנהגי ראש השנה (12).

5415. ט תשרי תשטו. — מ. ש. גשורי : גוסס החידוי
(2). — צ. גרני : ביום הכפורים לא היו מחילות
(2). — י. סנהדראי : מנהגים וסעמיהם (3).
5419. יד תשרי. — כ. פ. סכורש : הקהילה היהודית
ברומאניה של ארגנטינה (4).

5437. ה חשון. — א. ביליק : הנמר במקורות ישראל (4).
רבעון לכלכלה. ב. ז. תל-אביב, שבט תשטו. —
א. קצילסקי, מ. בלבן : מבנה המחקר המדעי בישראל
(228'218).

עזרא (97'93). — ד. תמר : עוללות צפת (100'98). —
י. רצהבי : על תרגומי תפילות עבריות לערבית (101).
י. ד. אברמסקי : הערות למשקלי שמות (102). —
י. קומלש : הערה למקום אחד בפסיקתא (103).
אונזער צייט. 5 165. ניו־יארק, מאי 1955. —
י. קיסמאן : א האלבער יארהונדערט זינט דער גרינדונג
פון גאליציאנער „בונד“ (28'24).
9 169. סעפט. — פ. גוטמאן : וועגן דער גרינדונג
און טעטיקייט פון גאליציאנער „בונד“ (32'30).
אידישער עקמפער. 36 1126. ניו־יארק, כס אלול
תשט. — מ. טורטל : פראנץ ראונזחייג און דער
קריזיס פון מערב־אידישטום (39'33).
ארגענטינער ייוואַשריפטן. 6. בוענאס־איירעס,
1955. — מ. הורוויץ : בלעטלעך צו דער געשיכטע פון
יידישער קאלאניאליזם אין ארגענטינע (13'5). — מ.
בורסקי : די שטאקער יידישע אגראריקאלאגיע (15'
44). — פ. וואלד : יידיש־וועלטלעכע קולטור־באוועגונג
אין ארגענטינע 1895'1920 (78'45). — א. אייזענבערג :
דרייסיק יאר הילפארבעט פון „סאָפּראַטימיס“ (79'
98). — ג. סירלין, ד. שיפריין : די פארמינערונג פון
דער טובערקולאז־קראנקייט אין די לעצטע צען יאר
(121'99). — מ. בערנשטיין : דער יידיש־גלאסאר אין
„חיי־אדם“ (157'123). — ש. מישער : ווי אוי קינדער
רירן (168'159).

האוואנער לעבן : אלמאנאך. 13. האוואנא, תשט. —
ס. בן־צבי : א יאר אידיש לעבן אין קובא (29'15). —
מ. גינזבורג : דאס אידישע לעבן אין קאנאדע (238'233).

יידישע שפראך. 15, 2. ניו־יארק, אפריל־יוני
1955. — ח. ש. קאזדאן : ריטעם אין יידישער פראזע
(48'33). — י. ריבקינד : פון מין ווערטערביכל (פון
דער סעריע „הערטער מיט ייחוס“ (58'48). — י. מארק :
מערצאל פון זאכערטער (63'58 : 3 : 79'65).

3. יולי־סעפ. — מ. רעכטמאן : די שפראך פון א קליין
לידערביכל (83'79). — י. עלזעט : וועגן א במקום
פארן הארט „חייב“ און דעם חייבס נאמען (85'83). —
י. בירבוימ, א. גאלאמב, י. מארק : א קארעספאנדענץ
וועגן באטייט פון קינזערב „אויס“ (89'85). — ש.
הורוויץ : היימישע ווערטער (91'89).

פאלק און וועלט. 43. ניו־יארק, אויג. 1955. —
מ. גליקא : פון דער יידישער פרעסע אין לאטיין
אמעריקע (35'29).

פאריזער צייטשריפט. 3. 9. פאריז, אפריל־יוני
1955. — א. ספיר : אן עלילת־ידם אין די צייטן פון
לוחיק דעם 14טן (44'33).

עזרא (97'93). — ד. תמר : עוללות צפת (100'98). —
י. רצהבי : על תרגומי תפילות עבריות לערבית (101).
י. ד. אברמסקי : הערות למשקלי שמות (102). —
י. קומלש : הערה למקום אחד בפסיקתא (103).

אונזער צייט. 5 165. ניו־יארק, מאי 1955. —
י. קיסמאן : א האלבער יארהונדערט זינט דער גרינדונג
פון גאליציאנער „בונד“ (28'24).
9 169. סעפט. — פ. גוטמאן : וועגן דער גרינדונג
און טעטיקייט פון גאליציאנער „בונד“ (32'30).

אידישער עקמפער. 36 1126. ניו־יארק, כס אלול
תשט. — מ. טורטל : פראנץ ראונזחייג און דער
קריזיס פון מערב־אידישטום (39'33).

ארגענטינער ייוואַשריפטן. 6. בוענאס־איירעס,
1955. — מ. הורוויץ : בלעטלעך צו דער געשיכטע פון
יידישער קאלאניאליזם אין ארגענטינע (13'5). — מ.
בורסקי : די שטאקער יידישע אגראריקאלאגיע (15'
44). — פ. וואלד : יידיש־וועלטלעכע קולטור־באוועגונג
אין ארגענטינע 1895'1920 (78'45). — א. אייזענבערג :
דרייסיק יאר הילפארבעט פון „סאָפּראַטימיס“ (79'
98). — ג. סירלין, ד. שיפריין : די פארמינערונג פון
דער טובערקולאז־קראנקייט אין די לעצטע צען יאר
(121'99). — מ. בערנשטיין : דער יידיש־גלאסאר אין
„חיי־אדם“ (157'123). — ש. מישער : ווי אוי קינדער
רירן (168'159).

בלעטער פאר געשיכטע. 8, 21. ווארשע, יאנו.
יוני 1955. — ט. בערענשטיין : די ראל פון די דייטשישע
אונטערנעמער ביי דער עקסטרעמינאציע. פון דער
יידישער באפעלקערונג אין ווארשעווער געטא (86'
115). — ב. מארק : נייע דאקומענטן און מאטעריאלן
צו דער געשיכטע פון אייפֿשטאנד אין ווארשעווער
געטא און פון דער שארית־הפליטה אין אקופירטן פוילן
אנהייב 1944 (141'116). — ל. ברענער : דער אמת
וועגן טענסטאכאדער געטא (193'171). — א. אייזענבאך :
א וויכטיקע סובליקאציע פון היסטארישער דעמאגראפיע
אין שלעזיע (200'194). — ע. עשקענאווי : ארויסוואגונגען
פון געארגי קנרקאח פון יאר 1901 וועגן די פראבלעמען
פון אנטוויקעלונג, ציוניזם און סאציאליזם (213'201).
דווקא. 6, 23'22. בוענאס איירעס, יאנואר־יוני 1955.
„יהודה הלוי“ נומער. — צ. ה. וואלפסאן : די
אמתדיקייט פון די כתבי הקודש ביי פילאן, הלוי,

AMIF. 4, 35. Paris, June 1955. — I. Schwartzbart: L'héroïque sauvetage des Juifs du Danemark (43-49).

36. July. — A. Kohn: Le déchirement religieux de Henri Heine (45-61).

***Anglican Theological Review.** 34. Evans-ton Ill., 1952. — G. Dahl: The problem of the Ephod (206-210). — J. P. Hyatt: On the meaning and origin of Micah 6, 8 (232-239). — H. G. May: Prometheus and Job; the problem of the God of power and the man of worth (240-246).

The Annual of the American Schools of Oriental Research. 29-30 for 1949-1951. New Haven, 1955. — J. L. Kelso, D. C. Barramki: Excavations at New Testament Jericho and Khirbet en-Nitla. Supplementary material by W. Albright, A. Jeffery, C. V. Wolf (60 p., 41 pl.).

Annual Studies. 1. Department of Theology Series, 1. Nishinomiya-shi, Japan, Kwansei Gakuin University, Aug. 1953. — T. Aiura: A study of Old Testament quotations in First Clement (16 p.).

Apollo. 62, 365. London, July 1955. — C. S. Spencer: Mané-Katz and "l'école Juives" (10-11).

Archaeology. 8, 2. Brattleboro, Vt., June 1955. — S. Yeivin: Excavations at Caesarea Maritima (122-129).

***Archiv für Liturgiewissenschaft.** 4. Regensburg, 1955. — F. Stummer: Beziehungen der Liturgie zum israelitisch-jüdischen Kult und zum Alten Testament (97-126).

Archiv für Orientforschung. 17, 1. Graz, 1954-55. — A. Jirku: Eine rätselhafte Doppelschale aus Palästina (135-136). — H. Brunner: Das Herz als Sitz des Lebensgeheim-

רי צוקנפט. 60, 6. גויזארק, יולי-אוג. 1955. — גינבורג: דער סך-הכל פון יידישער פארמערן און קאלאניזאציע אין קאנאדע (259/256). — ש. ראבידא: וויטש: רבנו משה בן מימון (273/266). — א. טאמע: ראנץ: וועגן מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון דער יידישער ארבעטערבאזענונג (284/285).

Académie des Inscriptions & Belles-Lettres. Comptes rendus. Paris, Nov.-Dec. 1954. — J. Starcky, J. Milik: L'état actuel du déchiffrement des manuscrits du désert de Juda, et le plan de leur publication (403-409). — Cazelles: Documents araméens d'Égypte nouvellement publiés (505-511).

Acta Orientalia. 4, 1-3. Budapest, 1955. — J. Aistleitner: Ein Opfertext aus Ugarit <no. 2> (259-270). — A. Scheiber: Fragment from the Chronicle of 'Obadyah, the Norman proselyte (271-296).

5, 1-2. — J. Aistleitner: Ein Opfertext aus Ugarit <no. 53> mit Exkurs über kosmologische Beziehungen der ugaritischen Mythologie (1-23). — G. Nador: Methode und Bedeutung der Bibelkritik Spinozas (29-44) [ברורית עם סיכום בגרמנית].

Actes du 6e Congrès International d'Histoire des Sciences. Amsterdam <14-21 août 1950>, 2. Paris, 1953. — F. S. Bodenheimer: On some Hebrew Encyclopaedias of the Middle Ages (526-536). — A. Merzbach: Jewish physicians in Central Europe during the transitional period from the ghetto to emancipation (707-712).

The American Journal of Sociology. 61, 1. Chicago, July 1955. — M. B. Seidler, M. J. Ravitz: A Jewish peer group (11-15).

The American Political Science Review. 49, 2. Menasha, Wis., June 1955. — L. H. Fuchs: American Jews and the presidential vote (385-401).

The Biblical Archaeologist. 18, 2. New Haven, May 1955.—G. E. Wright: The Stevens' reconstruction of the Solomonite temple (41-44).—F. M. Cross: Geshem the Arabian, enemy of Nehemia (46-47).

Bibliotheca Sacra. 112, 447. Dallas, Tex., July 1955.—S. J. Schultz: Augustine and the Old Testament Canon (225-234).

Het Boek. 32, 2. 's Gravenhage, [1955].—L. Fuks: De twee gelijktijdig te Amsterdam in de 17e eeuw verschenen Jiddische Bijbelvertalingen (146-165).

Boletín de la Universidad de Granada. 2. Granada, 1953.—D. Gonzalo Maeso: La sabiduría bíblica; su concepto, naturaleza y excelencias (1-51).

***Bollettino della Società Geografica Italiana.** 8, 7, 8-10. Roma, 1954.—M. Bianchini: La distribuzione attuale della popolazione in Israele.

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 138. New Haven, April 1955.—N. Glueck: The third season of explorations in the Negeb (7-29).—A. D. Tushingham: An inscription of the Roman imperial period from Dhibān (29-34).—G. W. Van Beek: The date of Tell Abu Huwam, stratum III (34-38).—J. R. Stewart: When did base-ring ware first occur in Palestine? (47-49).

139. Oct.—J. P. Free: The third season at Dothan (3-9).—J. J. Rabinowitz: A clue to the Nabatean contract from the Dead Sea region (11-14).—W. F. Albright: Recent books on archaeology and ancient history (14-25).

Bulletin of the John Rylands Library. 38, 1. Manchester, Sept. 1955.—H. H. Rowley: Sanballat and the Samaritan temple (166-198).—M. Wallenstein: A striking hymn from the Dead Sea scrolls (241-265).

nisses [im A.T.] (140-141).—W. Baumgartner: Neue Funde am Toten Meer (213-215).—Ausgrabungen in Jericho, El-Chaḡr, Siloah, Dothan, Schēch Abrēq, Beth Jerach, Bir Abu-Matar, Akko, Dhibān (215-220).

Archiv Orientalní. 23, 1-2. Praha, 1955.—S. Segert: Zur Habakuk-Rolle aus dem Funde beim Toten Meer, 4 (178-183).—S. Segert: Zu einigen assimilierenden Verba im Hebräischen (183).

Archivos Leoneses. 9, 17. León, Jan.-July 1955.—J. Rodríguez: Judería de Cea (5-46).

Archivum Linguisticum. 6, 2. Glasgow, 1954.—R. Loewe: An early instance of "orange" in French [= "פרי עץ הדר"] (122-125).

Arid Zone Research, 6. Plant Ecology. Reviews of Research. Paris, 1955.—H. Boyko: Iran, Israel and Turkey (40-76).

Associação Religiosa Israelita. Boletim 137. Rio de Janeiro, April 1955.—I. Hartwich: Die Geschichte der Juden Brasiliens (21-22: 138: 21-22; 139: 24-26).

Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung "Das Parlament", Bonn, 1.VI.1955.—H. G. Adler: Die Rolle Theresienstadts in der "Endlösung der Judenfrage" (333-347).

Biblica. 36, 3. Roma, 1955.—P. P. Saydon: Assonance in Hebrew as a means of expressing emphasis (287-304).—A. Penna: Andrea di S. Vittore; il suo commento a Giona (305-331).—Y. Yadin: Some aspects of the strategy of Ahab and David <1 Kings 20, 2 Sam. 11> (332-351).—A. Mittwoch: Tribute and land-tax in Seleucid Judaea (352-361).

Cahiers Sioniens, 8, 2-4, Paris, 1954. — H. Cazelles: Moïse devant l'histoire (11-27). — A. Gelin: Moïse dans l'Ancien Testament (29-52). — B. Botte: La vie de Moïse par Philon (55-62). — G. Vermès: La figure de Moïse au tournant des deux Testaments (63-92). — R. Bloch: Quelques aspects de la figure de Moïse dans la tradition rabbinique (93-167). — A. Descamps: Moïse dans les Évangiles et dans la tradition apostolique (171-187). — P. Démann: Moïse et la Loi dans la pensée de saint Paul (189-242). — R. M. Tonneau: Moïse dans la tradition syrienne (245-265). — J. Daniélou: Moïse exemple et figure chez Grégoire de Nysse (267-282). — A. Luneau: Moïse et les Pères latins (283-303). — K. Hruby: Moïse dans la liturgie synagogale (317-343). — J. Blanc: La fête de Moïse dans le rite byzantin (345-353). — J. Leroy: Sur quelques images de Moïse dans la tradition juive et chrétienne (355-369). — Y. Moubarac: Moïse dans le Coran (373-391). — L. Gardet: L'expérience intérieure du prophète Mūsā selon quelques traditions sūfies (393-402).

9, 1, March 1955. — G. Vermès: Quelques traditions de la communauté de Qumrān d'après les manuscrits de l'Université Hébraïque (25-58).

***Cahiers Théologiques de l'Actualité Protestante**, 32, Neuchâtel, 1953. — G. Pidoux: L'homme dans l'Ancien Testament (5-75).

The Catholic Biblical Quarterly, 17, 2, Washington, April 1955. — P. W. Skehan: The text of Isaiah at Qumrān (158-163). — R. J. North: The Qumrān "Sadducees" (164-188). — J. A. Fischer: The synagogue paintings at Dura-Europos (189-195). — J. P. Weisengoff: Inerrancy of the Old Testament (248-257). — J. J. Dougherty: The origin of Hebrew religion; a study in method (258-

Bulletin of the Research Council of Israel. Section A, Math., Phys., Chem. 5, 1, Jerusalem, Nov. 1955. — J. Neumann: Frequency distributions of dry and wet spells at Tel Aviv (28-39). — J. Shabtai, E. Gil-av, F. Steckel: Composition of the Um Barek shale oil (61-64).

Bulletin of the Research Council of Israel. Section B, Biol., Geol. 5, 1, Jerusalem, Sept. 1955. — P. Bluethgen: The Halictinae (Hymen., Apoidea) of Israel. 1. (5-23). — P. Bluethgen: New Diptera from Israel and the Near East (24-31). — J. de Beaumont, H. Bytinski-Salz: The Sphecidae of Israel (32-60). — I. Harpaz: Notes on the Eriophyid mites of Israel (61-69). — Z. Reiss: Micro-paleontology and the Cretaceous-Tertiary boundary in Israel (105-120). — Z. Reiss: Remarks on the age of some Late Cretaceous and Early Tertiary stratigraphic units in Israel (121-126).

Bulletin of the School of Oriental and African Studies, 17, 3, London, 1955. — A. Guillaume: Isaiah's oracle against Assyria (Is. 30, 27-33) in the light of archaeology (413-415).

Byzantinische Zeitschrift, 48, 1, München, 1955. — A. Sharf: Byzantine Jewry in the seventh century (103-115).

Les Cahiers de l'Alliance Israélite Universelle, 91, Paris, June-July 1955. — C. Haddad: Les communautés israélites de Tunisie (3-8). — J. Dahan: Les communautés israélites du Maroc (8-14). — A. Chouraqui: La condition des Juifs du M'zab [dans le Sahara] (14-19).

Les Cahiers de Tunisie, 3, 10, Tunis, 1955. — R. Attal: Note sur une enquête de sociologie religieuse en milieu israélite à Tunis (247-263).

20, 2. Aug. — C. Roth: Were the Sephardim Hídalgos? (125-131).

3. Sept. — A. Temko: The dark age of medieval Jewry; persecution, expulsion, the end of the Paris synagogue (228-239).

Congreso Eucarístico Internacional, 35. Barcelona, 1952. Sesiones Internacionales de Estudio. — A. Arce: El Cenáculo de Jerusalén (495-497). חלמים

Cultura Bíblica, 12, 134-137. Segovia, July-Oct. 1955. — M. E. Boismard: Qumrán y los escritos de S. Juan (250-264).

The Current Digest of the Soviet Press, 7, 31. Ann Arbor, Mich., 14.IX.1955. — Antisemitism scored in article on nationalities policy (3-6).

Current Events in Jewish Life, prepared by J. Lestschinsky, 8, 2. New York, Jan.-March 1955. — Jewish situation in Communist countries (1-10). — Crystallizing physiognomy of a medium-sized Jewish community in U.S.A. (10-17). — Jewish life in Canada (17-22). — Developments in Jewish education (22-25).

Davar, 58. Buenos Aires, May-June 1955. — L. Dujovne: La idea de la Naturaleza en la Biblia hebrea (29-55). — S. Zeitlin: Los nombres "Hebreo", "Judío" e "Israel" (63-74).

59. July-Aug. — F. Weltsch: Qué es filosofía judía? (17-30). — S. Dubnow: La filosofía en la cultura hebrea (30-39).

The Department of State Bulletin, 33, 838. Washington, 18.VII.1955. — H. Brownell: American-Israel friendship (97-99).

***Divus Thomas**, 31. Fribourg, 1953. — M. A. van den Oudenrijn: Vom Sinne des Hohen Liedes (257-280).

276). — R. A. F. Mackenzie: The divine soliloquies in Genesis (277-286). — J. L. McKenzie: Divine passion in Osee (287-299). — M. J. Dahood: The etymology of Mal-tá'ôt <Ps. 58, 7> (300-303). — R. E. Murphy: The "Pensées" of Coheleth (304-314). — B. J. LeFrois: Semitic totality thinking (315-323).

3. July. — R. M. Frank: A "citation" from the prophet Jeremias in Ibn Qutaiba and Tabari (379-402). — R. North, E. Siegman: Biblical and archeological news (438-449). — E. P. Arbez: Modern translations of the Old Testament (456-485).

Central Conference of American Rabbis Yearbook, 64. Pike, N.H., 1954. — S. Atlas: The contemporary relevance of the philosophy of Maimonides (186-213). — E. Mihaly: Reform Judaism and Halacha: the contemporary relevance of the Mishneh Torah (214-226).

The Chicago Jewish Forum, 14, 1. Chicago, Fall 1955. — L. Kahn: The Jew in French and German folklore (1-7).

***Ciencia Tomista**, 249. Salamanca, 1953. — M. de Tuya: El sentido típico del Antiguo Testamento es "verdadera y estrictamente" sentido de la Biblia (625-661).

250. Jan.-March 1954. — M. García Cordero: El reinado de Dios en el Antiguo Testamento (3-33).

La Ciudad de Dios, 167. Madrid, [1955]. — J. Obersteiner: Augustins "Civitas Dei" und die Geschichtstheologie der Bibel (313-350). — O. García de la Fuente: Interpretación exegética del Génesis en la "Ciudad de Dios"; apreciaciones críticas (353-400).

Commentary, 19, 6. New York, June 1955. — Major Raphael J. Moses of Georgia: an autobiography (522-540).

The Gates of Zion, 9, 4. London, July 1955. — A. Zwergbaum: The incidence of crime among Jews in the diaspora and in Israel (8-15).

General Fisheries Council for the Mediterranean. Proceedings and technical papers. 3. Rome, 1955. — A. Yashouv: Barrages in Israel and their utilization for fish breeding (187-193).

***Gereformeerd Theologisch Tijdschrift**, 1954, 6; 1955, 1. Heusden. — W. H. Gispen: De besnijdenis.

Glotta, 34, 3-4. Göttingen, 1955. — M. Scheller: $\sigma\alpha\beta\beta\acute{\omega}$ und $\sigma\alpha\beta\beta\acute{\alpha}\tau\omega\sigma\iota\varsigma$ [Josephus c. Apionem 2.2.21] (298-300).

Göteborgs Universitets Årsskrift, 61, 2. Stockholm, 1955. — A Middle English metrical paraphrase of the Old Testament, 2, ed. by U. Ohlander (112 p.).

Gregorianum, 36, 3. Roma, 1955. — U. Devescovi: La teologia dell'Antico Testamento e diverse tendenze per la sua sistemazione (490-503).

4. — F. Asensio: El "despertar" del justo en Salm, 17, 15 (669-675).

Harvard Divinity School Bulletin. Annual lectures and book reviews. 20. Cambridge, Mass., 1954-55. — R. H. Pfeiffer: Current issues in Old Testament studies (53-63).

Hashanah. The Scottish Jewish Year Book. 5716. Glasgow, 1955-56. — A. Levy: The early days of Glasgow Jewry (39-45).

***Hermathena**, 85. Dublin, May 1955. — J. Weingreen: Themes in Old Testament stories (13-35).

The Hibbert Journal, 53, 211. London, July 1955. — R. J. Z. Werblowsky: The male God

ELH; a Journal of English Literary History, 22, 3. Baltimore, Sept. 1955. — J. H. Jack: Macbeth, King James, and the Bible (173-193).

***Études et Recherches**, 8. Paris, 1952. — J.-P. Audet: Les Proverbes et Isaïe dans la tradition juive ancienne (23-30).

***Evangelical Quarterly**, London, Jan. 1955. — T. Torrance: The first of the Hallel psalms: psalm 113 (36-41).

***Evangelische Theologie**, 12. München, 1953. — H. W. Wolff: "Wissen um Gott" bei Hosea als Urform von Theologie (533-544).

The Expository Times, 66, 10. Edinburgh, July 1955. — J. N. Schofield: Some archaeological sites and the O.T.: Nuzu (315-318).

11. Aug. — J. Gray: Some archaeological sites and the O.T.: Ugarit, a Canaanite metropolis of the Bronze Age (326-330).

12. Sept. — K. M. Kenyon: Some archaeological sites and the O.T.: Jericho (355-358).

67, 1. Oct. — G. H. Davies: Contemporary religious trends: the Old Testament (3-7).

El Faro a Colón, 6, 11. Ciudad Trujillo, 1955. — T. Catanzaro: Se pretende revivir la absurda tesis del origen judío de Cristóbal Colón (96-100).

Folk-Lore, 66, 3. London, Sept. 1955. — S. H. Hooke: Omens, ancient and modern (330-339).

Foerschungen und Fortschritte, 29, 5. Berlin, May 1955. — A. Jirku: Eine Laterne aus dem altorientalischen Palästina (157).

6. June. — N. Strosetzki: Kain und Romulus als Stadtgründer (184-188).

Free University Quarterly, 3, 4. Amsterdam, July 1955. — W. H. Gispen: The Old Testament on [the people of] Israel (248-264).

9, 4, Oct.—G. E. Mendenhall: Old Testament literature, 1954 (454-460).

Iraq, 17, 2. London, Autumn 1955.—H. W. F. Saggs: The Nimrud letters, 1952, part 2; relations with the West [i.e. Palestine] (126-160).

***Irish Theological Quarterly**, 22. Dublin, Jan. 1955.—M. Leahy: The popular idea of God in Amos (68-73).

Iris, 46, 2 (144). Cambridge, Mass., June 1955.—M. Levey: Solomon Gandz, 1884—1954 (107-110).

Israel and Middle East, 7, 1-3. Tel-Aviv, 1955. Special issue: Israel-U.S.A. (88 p.).

The Israel Economist Annual, [6]. 1954-55. Jerusalem, 1955.—General (11-75).—Finance and banking (79-96).—Industry and trade (105-149).—Food and agriculture (161-179).—Land, building, housing (183-201).—Communications (205-225).—Insurance (231-235).—Legislation (239-240).—Statistics (243-268).

Israel Exploration Journal, 5, 3. Jerusalem, 1955.—N. Rosenan: One hundred years of rainfall in Jerusalem (137-153).—J. Lewy: Old Assyrian "ḥušārum" and Sanchunyātōn's story about Chusor (154-162).—N. Avigad: The second tomb-inscription of the royal steward (163-166).—J. Perrot: The excavations at Tell Abu Matar, near Beersheba (167-189).—M. W. Prausnitz: Earliest Palestinian seal impressions (190-193).—H. J. Katzenstein: Who were the parents of Athaliah? (194-197).

The Israel Year Book, 1955. Tel Aviv, 1955.—Economics (75-178).—Culture (227-252).

and the God of males (334-342) [על גם התאולוגיה התנ"כית]. —G. MacGregor: Does Scripture limit the power of God? (382-386).

Historia Judaica, 17, 1. New York, April 1955.—S. Stein: The development of the Jewish law on interest from the biblical period to the expulsion of the Jews from England (3-40).—P. Friedman: The Jewish badge and the yellow star in the Nazi era (41-70).

The Holy Land Philatelist, 1, 9-10. Tel-Aviv, July-Aug. 1955.—W. Hoexter, S. Lachmann: The postal history of Palestine and Israel (242-243; 12: 298-299; 13: 331-333).—E. C. Stein: Postal services of the "Illegal Jewish immigrants" detention camps in Cyprus (248-251; 11: 278-280).

12. Oct.—T. F. Meysels: Mail services of the Crusader kingdom (296-297).—H. G. Reissner: Jews honoured on stamps: Garcia da Orta, a Marrano (308).

Imprimatur, 12. Hamburg, 1954-55.—H. van de Waal: Rembrandts Radierungen zur Piedra gloriosa des Menasseh ben Israel (52-61).

The International Review of Missions, 44, 175. London, July 1955.—F. Lovsky: Christian-Jewish relations; some French points of view ["the research now going on in French-speaking countries on the relations between Christian and Jews"] (274-291).

Interpretation, 9, 3. Richmond, Va., July 1955.—J. Bright: The Book of Jeremiah: its structure, its problems, and their significance for the interpreter (259-278).—J. H. Gailey: The sword and the heart; an exposition of Jeremiah 4,5—6,30 (294-309).—N. K. Gottwald: Studia Biblica. 30. Lamentations (320-338).

(374-412).—E. Silberschlag: Hebrew literature in America; record and interpretation (413-433).—J. Bloch: American Jewish historiography <a survey of the literature on the history of the Jews in America> (434-450).—L. L. Honor: The impact of the American environment and American ideas on Jewish education in the United States (451-496).—B. D. Weinryb: East European immigration to the United States (497-528).—A. G. Duker: Some aspects of Polish-Jewish relations in the United States after 1865 (529-539).—N. Reich: The Americanization of the Jewish labor movement (540-561).—L. M. Friedman: Some further sidelights on Aaron Lopez (562-567).—B. W. Korn: A reappraisal of Judah Touro (568-581).—S. Zeitlin: Jewish learning in America (582-616).—E. Wolf: Recent books on American Jewish history (617-621).

46, 1. July.—S. Zeitlin: The propaganda of the Hebrew scrolls and the falsification of history (1-39).—T. J. Meek: Result and purpose clauses in Hebrew (40-43).—S. Grayzel: Jewish references in a thirteenth-century formulary (44-65).

2. Oct.—M. H. Segal: El, Elohim, and YHWH in the Bible (89-115).—S. Zeitlin: The propaganda of the Hebrew scrolls and the falsification of history (116-180).—Z. Szajkowski: The Comtadin Jews and the annexation of the Papal province by France, 1789-1791 (181-193).

The Jewish Social Service Quarterly. 31, 4. New York, Summer 1955.—D. Reifen: Juvenile delinquency in a changing society [in Israel] (401-416).

Jewish Social Studies. 17, 2. New-York, April 1955.—J. Meijer: Hugo Grotius' Remonstrantie (91-104).—N. M. Gelber: An attempt to internationalize Salonika, 1912-

Israelitisches Wochenblatt. 55, 34. Zürich, 19.VIII.1955.—F. G.-G.: Ein Besuch im Surbtal vor 170 Jahren [Endingen, Lengnau] (12).

The Jerusalem Post. 8289. Jerusalem, 2.IX.55.—N. Glueck: Hebrew Union College archaeological survey... of the Negev (5: 9.IX.: 5; 16.IX.: 5).

8329, 21.X.—על באר שבע, שבע שנים אחריו [כתיב העיר (9-12)].

Jewish Affairs. 10, 6. Johannesburg, June 1955.—M. Melamet: Kroonstad in the twenties (17-21).

7. July.—H. Abt: The illuminated Ketubah (20-23, cover).

The Jewish Chronicle. 4508. London, 16.IX.1955.—L. Simmonds: New finds at Aquileia (10).

4509, 23.IX.—N. Bentwich: Jewish community of Cork [Eire] (10).

4511, 7.X.—D. Selbourne: Jews of the far North [Trondheim] (14).

The Jewish Forum. 28, 8. New York, Aug. 1955.—D. I. Macht: Biblical allusions in Shakespeare's "The Tempest" in the light of Hebrew exegesis (118-120).

The Jewish Quarterly Review. 45, 4. Philadelphia, April 1955. "Tercentenary issue".—H. Stern: The first Jewish settlers in America; their struggle for religious freedom (289-296).—A. A. Neuman: Our historic horizons (297-317).—J. H. Lookstein: Traditional Judaism in America; problems and achievements (318-333).—B. Bokser: Conservative Judaism in America (334-349).—S. B. Freehof: Reform Judaism in America (350-362).—R. H. Pfeiffer: The teaching of Hebrew in colonial America (363-373).—H. M. Orlinsky: Jewish biblical scholarship in America

Qumran community (173-181).—P. W. Skehan: Exodus in the Samaritan recension from Qumran (182-187).

Journal of Central European Affairs. 15, 2. Boulder, Colo., July 1955.—E. C. Helmreich: Jewish education in the Third Reich (134-147).—R. Bossy: Religious persecutions in captive Romania (161-181).

The Journal of Jewish Studies. 6, 1. London, 1955.—J. L. Teicher: The mediæval mind (1-13).—N. Wieder: The doctrine of the two messiahs among the Karaites (14-25).—A. Rubinstein: The appellation "Galileans" in Ben Kosebha's letter to Ben Galgola (26-34).—R. Kestenberg-Gladstein: Differences of estates within pre-emancipation Jewry (35-49).—D. W. Thomas: Some remarks on the Hebrew root יָדָע (50-52).—C. Rabin, J. L. Teicher: On a puzzling passage in the Damascus fragments (53-55).

6, 2, 1955.—J. Bowman: Early Samaritan eschatology (63-72).—S. M. Stern: Rationalists and Kabbalists in medieval allegory (73-86).—J. G. Weiss: R. Abraham Kalisker's concept of communion with God and men (87-99).—O. H. Lehmann: Gleanings from Oxford manuscripts (100-107).—N. M. Sarna: Some instances of the enclitic -m in Job (108-110).—C. Rabin: On a puzzling passage in the Damascus fragments (111).—C. Rabin: Hebrew d="hand" (111-115).

The Journal of Modern History. 27, 3. Chicago, Sept. 1955.—F. E. Manuel: The Palestine question in Italian diplomacy, 1917-1920 (263-280).

Journal of Near Eastern Studies. 14, 3. Chicago, July 1955.—J. V. Chamberlain: Further elucidation of a messianic thanksgiving psalm from Qumran (181-182).

4, Oct.—F. M. Cross, D. N. Freedman:

1913 (105-120).—E. Whartman: Attitudes of American rabbis on Zionism and Israel (121-132).—R. Wischnitzer: The Beth-Alpha mosaic, a new interpretation (133-144).

3, July.—Papers and proceedings of the tercentenary conference on American Jewish sociology (175-285).

Jødisk Samfund. 26, 9. København, Sept. 1955.—E. J. Henningsen: Da vi besøgte Theresienstadt (7-15).

Journal of American Folklore. 62, 246. Philadelphia, Oct.-Dec. 1949.—L. R. C. Yoffie: Songs of the "Twelve numbers" and the Hebrew chant of "Echod mi yodea" (382-411).

*65, 257. July-Sept. 1952.—R. Rubin: Nineteenth-century Yiddish folksongs of children in Eastern Europe (227-254).

Journal of Bible and Religion. 21. Boston, 1953.—O. R. Sellers: Seeking God in the Old Testament (234-237).—K. van Nuyts: Evaluating the pathological in prophetic experience (particularly in Ezekiel) (244-251).—E. Perry: The meaning of 'Emuna in the Old Testament (252-256).

Journal of Biblical Literature. 74, 2. Philadelphia, June 1955.—H. R. Willoughby: The distinctive sources of Palestinian pilgrimage iconography (61-68).—E. L. Allen: The Jewish Christian Church in the Fourth Gospel (88-92).—H. L. Ginsberg: The original Hebrew of Ben Sira 12, 10-14 (93-95).—R. Gordis: Was Koheleth a Phoenician? (103-114).—J. Baumgarten, M. Mansoor: Studies in the new "Hodayot" (Thanksgiving Hymns) (115-124; 3: 188-195).

3, Sept.—J. L. Kelso: The archeology of Qumran (141-146).—F. M. Cross: The oldest manuscripts from Qumran (147-172).—C. T. Fritsch: Herod the Great and the

4, 4. Fall. — R. Marcus: Judaism and Gnosticism (360-364).

Le Judaïsme Sephardi. 7. London, June 1955. — C. Crews: Two Salonica Consejicas (294-295). — C. Roth: The Esnoga of Amsterdam (300-301, 309). — G. Camhy: Usos y costumbres en Yugoslavia; el Sábado en mi ciudad (310-311).

8. Sept. — C. Roth: The art of Beth-Haim (348-352).

Kungliga Lantbrukshögskolans Annaler. 21. Uppsala, 1954. — A. Kamm: The discovery of wild six-rowed barley and wild Hordeum intermedium in Israel (287-320).

The Library Chronicle. 21, 1. Philadelphia, Winter 1955. G. H. Matthews: An undescribed Elzevir quarto, Samuel Jonson's "Nova cubi hebraei tabella" (9-14).

Library Journal. 80, 11. New York, 1.VI. 1955. — The American Jew: 1654-1954; a reading list concerned with people, places, and events bearing the stamp of Judaism in American democracy (1281-1288).

Life. 19, 8. New York, 17.X.1955. — The world's great religions, 5: Judaism (38-57).

Man. 54. London, Nov. 1954. — S. Strizower: Enslavement and the early Hebrew lineage system (169-170).

Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde. N.R. 18, 4. Amsterdam, 1955. — M. David: Adoptie in het oude Israël (85-103).

***Mélanges de Science Religieuse.** 8. Lille, Nov. 1954. — J. Decroix: Les manuscrits du désert de Juda; essai bibliographique <suite> (223-242).

The song of Miriam (237-250). — J. B. Segal: Neo-Aramaic proverbs of the Jews of Zakho (251-270). — R. A. Parker: Some considerations on the nature of the fifth-century Jewish calendar at Elephantine (271-274).

The Journal of Religion. 35, 3. Chicago, July 1955. — J. N. Hartt: The philosopher, the prophet, and the church; some reflections on their roles as critics of culture (147-159).

Journal of the American Oriental Society. 75, 2. Baltimore, April-June 1955. — E. A. Speiser: The durative hithpa'el; a "tan"-form (118-121).

The Journal of the Royal Anthropological Institute. 84, 1-2. London, Jan.-Dec. 1954. — K. M. Kenyon: Excavations at Jericho (103-110).

Journal of the Transactions of The Victoria Institute. ... 86. London, 1954. — M. Guthrie: The Bible and current theories about language (49-60; discussion, communications: 113-120). — J. M. Houston: The geographical background of Old Testament exegesis (61-72; discussion: 121-123).

The Journal of Theological Studies. 6, 2. Oxford, Oct. 1955. — H. Fisch: The analogy of nature, a note on the structure of Old Testament imagery (161-173). — C. Rabin: The Dead Sea scrolls and the history of the O.T. text (174-182). — D. Jones: ἀνάμνησις in the LXX and the interpretation of 1 Cor. 11, 25 (183-191). — D. W. Thomas: Note on קדעת in Daniel 12, 4 (226). — H. F. D. Sparks: The books of the Qumran community (226-229). — T. C. Skeat: The provenance of the Codex Alexandrinus (233-235).

Judaism. 4, 3. New York, Summer 1955. — R. Gordis: The temptation of Job — tradition versus experience in religion (195-208).

- Nouvelle Revue Théologique.** 87, 6. Tour-
nai, June 1955. — G. Lambert: Il n'y aura
plus jamais de déluge <Genèse 9, 11> (581-
601; 7: 693-724). — M. Delcor: L'immorta-
lité de l'âme dans le livre de la Sagesse et
dans les documents de Qumrân (614-630).
7. July-Aug. — J. Carmignac: Les Kittim
dans la "Guerre des fils de lumière contre les
fils de ténèbres" (737-748).
8. Sept.-Oct. — S. Pinckaers: L'espérance
de l'Ancien Testament est-elle la même que la
nôtre? (785-799).
- L'œil.** 4. Paris, April 1955. — A. Lunel:
Les synagogues comtadines (14-17).
- *Ohio State Medical Journal.** 50. Columbus,
O., 1954. — R. Coward: Side lights on the
history of circumcision (770-773).
- Onoma.** 4. Louvain, 1953. — Bibliographia
onomastica: Israel (191-194).
- Oriente Moderno.** 35, 7. Roma, July 1955.
S. Moscati: I popoli semitici nell'antico
Oriente (319-330).
- *Palaeologia.** 3, 2. Osaka, 1954. — Umezū:
The caves of Murabba'at in Palestine and
their finding. — Mikasanomiya: Notes on
some Hebraic texts found in the caves of
Murabba'at.
- Palestine Exploration Quarterly.** 86. Lon-
don, April 1955. — Notes and news (1-4). —
G. R. Driver: Birds in the Old Testament:
1. Birds in law (5-20). — S. A. Birnbaum:
The Beth Mashku document (21-33). — R.
North: The Damascus of Qumran geography
(34-48). — E. Anati: Ancient rock drawings
in the central Negev (49-57). — Y. Yadin:
Goliath's javelin and the מנעור אריות (58-69). —
F. E. Zeuner: The goats of early Jericho
(70-86). — B. S. J. Isserlin: Ancient forests
- *Melita Theologica.** 5. Malta, 1952. — P.
Saydon: Cult and prophecy in Israel (7-16).
6. 1953. — P. Saydon: The literary struc-
ture of Isaias 40-55 and the Servant songs
(1-15).
- The Menorah Journal.** 43, 1-2. New York,
Spring-Summer 1955. — E. Roditi: Djerba,
Tunisia: North African Jews (72-86).
- Merkur.** 9, 9 <91>. Stuttgart, Sept. 1955. —
H. G. Adler: Die jüdische "Selbstverwaltung"
in Theresienstadt (828-833).
- The Middle East Journal.** 9, 3. Washington,
Summer 1955. — S. Z. Klausner: Immigrant
absorption and social tension in Israel: a
case study of Iraqi Jewish immigrants (281-
294). — J. Baster: Economic problems in the
Gaza strip (323-327).
- Middle Eastern Affairs.** 6, 4. New York,
April 1955. — E. Erel: The Bat Galim case
before the Security Council (108-117).
- Ministerstwo Kultury i Sztuki. Prace i Ma-
teriały Biura Rewindykacji i Odszkodowań.**
13. Warszawa, 1953. — G. J. Sandel: Żydow-
ska sztuka kultowa (91-124).
- „האמנות הדתית היהודית“.
- Miscelánea Comillas.** 18. Comillas, 1952. —
C. M. Abad: La exposición moral del Cantar
de los Cantares del V. P. Luis de la Puente
(163-226).
- Le Moyen Age.** 61, 1-2. Bruxelles, 1955. —
P. E. Beichner: La Bible versifiée de Jehan
Malkaraume et l'Aurora (63-78).
- Münchener Theologische Zeitschrift.** 6, 2.
München, 1955. — R. Schaeffer: Die Ausein-
andersetzung Martin Bubers mit Jesus Christus
(154-166).
- 6, 3. 1955. — H. Rusche: Die Gestalt des
Melchisedek (230-252).

„מקורות עבריים לתולדות אירופה המזרחית והתי-
כונית בתקופת ימי הביניים הקדומים >מאה 13<“.

The Psychoanalytic Review. 42, 2, Balti-
more, April 1955. — E. E. Krapf: A psycho-
analytic study of Shakespeare and antisemit-
ism (113-130).

**Publication of the American Jewish Histori-
cal Society.** 44, 3, Philadelphia, March 1955.
— A. J. Karp: New York chooses a Chief
Rabbi [1887, Jacob Joseph] (129-198).

4. June. — S. W. Baron: Some of the
Tercentenary's historic lessons (199-209). —
D. de Sola Pool: An old faith in the New
World; highlights of three hundred years
(210-214). — I. S. Emmanuel: Jewish educa-
tion in Curaçao <1692-1802> (215-236). —
S. E. Rosenberg: Jewish population growth
in Rochester, 1843-1938 (237-239).

45. 1. Sept. — J. J. Appel: Henry Wads-
worth Longfellow's presentation of the Spa-
nish Jews (20-34). — I. Oder: American Zion-
ism and the Congressional Resolution of 1922
on Palestine (35-47). — A. G. Grimwade:
The form and decoration of silver "Rimonim"
(48-51). S. Sokobin: Comment [on the
above] (52-53).

La Rassegna Mensile di Israel. 21, 5, Roma,
May 1955. — V. Colorni: Teologi cristiani
dell'ottocento precursori del sionismo (170-
185). — S. Foa: Banchi e banchieri ebrei nel Pie-
monte dei secoli scorsi (190-201; 7:284-297).

6. June. — J. M. Landau: Due progetti per
la colonizzazione [ebraica] del Sudan al prin-
cipio del sec. 20 (218-237).

7. July. — A. Fano: L'alijah dall'Italia dal
1928 al 1955 (263-276). — G. L. Luzatto:
Filosemiti e antisemitisti celebri <Schiller,
Zschokke, Immermann> (277-283).

Recherches de Science Religieuse. 43, 3,
Paris, July-Sept. 1955. — M. Richard: Der-

in Palestine; some archaeological indications
(87-88). — N. Zori: A cylinder-seal impres-
sion from Mount Gilboa (89-90). — G. R.
Driver: The Brooklyn Museum Aramaic Pa-
pyri, ed. by E. G. Kraeling (91-94).

***Paroisse et Liturgie.** 10, Bruges, 1953. —
J. Dupont: La sagesse de Dieu dans l'Ancien
Testament (10-16; 11: 13-20).

13. — T. Maertens: L'éducation du sens
moral dans l'Ancien Testament (1-18; 14-16:
1-14).

14-16. — R. Poelman: Sinai 1953 (15-31).

Philatelic Literature Review. 5, 3, Cana-
joharie, N.Y., Second Quarter 1955. — M. J.
Warmbrand: Bibliography of Palestine-
Israel philatelic literature (45-66).

The Plough. 3, 1, Bridgnorth, 1955. — H.
Viteles: Kibbutzim in Eretz-Yisrael (11-17).

The Political Quarterly. 26, 4, London, Oct.-
Dec. 1955. — E. Samuel: State and religion in
Israel (380-388).

Politique Étrangère. 20.3, Paris, June-July
1955. — P. Giniewski: La paix israélo-arabe
est elle possible? (355-368).

**Proceedings of the Leeds Philosophical and
Literary Society.** Lit. and hist. sect. 7, 3,
Leeds, March 1955. — C. Crews: Notes on
Judæo-Spanish (192-199).

***Protestantesimo.** 1954, 2-3, Roma. — G.
Girardet: La famiglia nell'Antico Testamento.

Przegląd Orientalistyczny. 2 <14>. War-
szawa, 1955. — F. Kupfer, S. Strelcyn: Zbiór
ilustracji do Pięcioksięgu z epoki Renesansu
(209-220). „אוסף ציורים לתורה מתקופת הרנסאנס“.
3 <15>. 1955. — T. Lewicki: Źródła hebraj-
skie do dziejów środkowej i wschodniej Eu-
ropy w okresie wczesnego średniowiecza
<9-13 w.> (283-300).

***Revue d'Histoire de la Pharmacie.** 141. Paris, 1954. — J. O. Leibowitz: Une pharmacie figurée dans le manuscrit hébreu d'Avicenne (289-292).

Revue de l'Histoire des Religions. 147, 2. Paris, April-June 1955. — M. Delcor: Des diverses manières d'écrire le tétragramme sacré dans les anciens documents hébraïques (145-173). — A. Dupont-Sommer: La mère du Messie et la mère de l'Aspic dans un hymne de Qoumrân (174-188).

Revue des Langues Vivantes. 21, 5. Bruxelles, 1955. — H. F. Janssens: Le Yiddish (387-399).

Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques. 39, 2. Paris, April 1955. — M. B. de Vaux Saint Cyr: Les deux commentaires d'Étienne Langton sur Isaïe (228-236).

3. July. — F. Dreyfus: La doctrine du reste d'Israël chez le prophète Isaïe (361-386).

Revue des Sciences Religieuses. 29, 2. Strasbourg, April 1955. — J. Pépin: Le "challenge" Homère-Moïse aux premiers siècles chrétiens (105-122).

3. July. — J. Schmitt: Sacerdoce judaïque et hiérarchie ecclésiale dans les premières communautés palestiniennes (250-261).

4. Oct. — J. Schmitt: Les écrits du Nouveau Testament et les textes de Qumran; bilan de cinq années de recherches (381-401).

Revue Historique de Droit Français et Étranger. 33, 2. Paris, 1955. — B. Blumenkranz: Deux compilations canoniques de Florus de Lyon et l'action anti-juive d'Agobard (227-254).

Rhode Island Jewish Historical Notes. 1, 1. Providence, R.I., June 1954. — D. C. Adelman: Jews in the Court records of Providence

nières remarques sur saint Hippolyte et le soi-disant Josipe (379-394). — J. Guillet: Bulletin de théologie de l'Ancien Testament (402-428).

Renaissance. 1, 3. Jerusalem, Oct. 1955. — G. Scholem: L'idée de la rédemption dans la Cabale (28-40).

Revista Biblica. 17, 76. Buenos Aires, April-June 1955. — E. Lákatos: Salmo 44 <45> (40-42). — A. Miller: De los diversos sentidos de la Sagrada Escritura (43-47). — E. C. Deff'oca: Vir obediens loquatur victoriam <Prov. 21, 28b> (48-49).

***Revista Eclesiástica Brasileira.** 13. Petrópolis, 1953. — E. Bettencourt: O dilúvio bíblico (351-378).

Revue Biblique. 62, 3. Paris, July 1955. — H. Cazelles: Les localisations de l'Exode et la critique littéraire (321-364). — J. T. Milik: Le Testament de Lévi en araméen. Fragment de la grotte 4 de Qumrân (398-406). — P. Amiet: Cylindres-sceaux conservés à Jérusalem (407-413).

Revue d'Égyptologie. 6. Le Caire, 1951. — L.-A. Christophe: Notes géographiques: A propos des campagnes de Thoutmosis III (89-114). (3: Sous Thoutmosis III, il n'y eut pas de bataille à Megiddo).

8. Paris, 1951. — J. Schwartz: Note sur l'archéologie des LXX (195-198).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 8, 2 <26>. Paris, June 1955. — H. Baruk: Arnault Tzanck (69-74). — R. Weismann-Netter: Unité et diversité d'Arnault Tzanck (77-103). א. צנן היה רופא יהודי בפירסם בפריס.

3 <27>. July. — Schoeps: La vie et l'oeuvre de Gumpertz Levison, savant juif du 18e siècle (133-143). — R. Netter: La famille nombreuse au regard du Judaïsme (145-150).

P. L. Tello: Nuevos documentos sobre la judería de Haro (157-169).—J. M. Millás Vallicrosa: Un nuevo fragmento de lápida hebreaica en Barcelona (169-170).—J. Cantera Ortiz de Urbina: En torno a la "Vetus Latina Hispana" (171-179).

The Shane Quarterly. 16, 3. Indianapolis, Ind., July 1955.—National Association of Professors of Hebrew: Hebrew abstracts (151-164). סקירות על 24 ספרים עבריים ויוזאטטיים.

Sociology and Social Research. 40, 1. Los Angeles, Sept.-Oct. 1955.—E. S. Bogardus: Social distance between Arabs and Jews (41-48).

***Studia Catholica.** 78. Nijmegen, 1953.—A. van den Born: Ezechiel—pseudo-epigraaf? (94-104).

Studia Theologica. 8, 2. Lund, 1955.—E. Nielsen: The burial of the foreign gods [Gen. 33, 18-20; 35, 1-4] (103-122).—A. Murtonen: On the chronology of the Old Testament (133-137).

Studies in Bibliography and Booklore. 2, 1. Cincinnati, June 1955.—I. Sonne: Book lists through three centuries, 2 (3-19).—E. Spicehandler: The writings of Osias Heschel Schorr, a bibliography (20-36).—A. Scheiber: A new Rashi fragment (37-39).

Studium Generale. 8, 5. Berlin, June 1955.—M. Forderer: Der Schild des Achilleus und der Lobgesang im Feuerofen (294-301).

***Theologia Viatorum.** Berlin, 1952.—C. Westermann: Eine Begriffsuntersuchung [Vokabeln des Hoffens und Wartens im AT] (19-70).

***Theological Studies.** 14. Woodstock, Md. 1953.—M. Dahood: The divine name 'Eli in the Psalms (452-457).

<1739-1860> (8-10).—D. C. Adelman: Naturalization lists (11-71).—D. C. Adelman: Population of the Jewish community of Providence 1877 (72-74).

3. June 1955.—B. Segal: The Pinkas [of Congregation Beth David a.o., Providence; translation, notes and glossary, reproductions] (183-226).

Rivista degli Studi Orientali. 30. Roma, 1955.—C. Habersaat: Repertorium der jiddischen Handschriften, 2 (235-249).

***Sacris Erudiri.** 5. Brugge, 1953.—M. Stenzel: Die Konstanzer und St.-Galler Fragmente zum altlateinischen Dodekapropheten (27-85).

Saeculum. 6, 2. Freiburg i. Br., 1955.—R. R. Geis: Das Geschichtsbild des Talmud (119-124).

3.—G. Molin: Qumrân-Apokalyptik-Esseinismus; eine Unterströmung im sogenannten Spätjudentum (244-281).

Sefarad. 15, 1. Madrid, 1955.—F. Pérez Castro: Corregido y correcto; el Ms. B19a <Leningrado> frente al Ms. Or. 4445 <Londres> y al Códice de los Profetas de El Cairo (3-30).—A. Díez Macho: Nuevos fragmentos del Targum palestinense (31-39).—J. M. Solá Solé: Inscripciones fenicias de la Península Ibérica (41-53).—J. Schirrmann: The Ephebe in medieval Hebrew poetry (55-68).—A. Pons: Erección del call en Inca de Mallorca (69-87).—L. Piles: La expulsión de los judíos en Valencia; repercusiones económicas (89-101).—J. Cabezudo Astrain: La expulsión de los judíos zaragozanos (103-136).—A. de Larrea Palacín: El cantar de la muerte y las hendichas judeo-hispánicas (137-149).—F. Cantera Burgos: Nueva inscripción trilingüe tarraconense? (151-156).—

päotechnische Termini im Alten Testament (232-238).—G. Fohrer: Zum Text von Jes. 41, 8-13 (239-249).—P. Grelot: Le papyrus pascal d'Éléphantine et le problème du Pentateuque (250-265).—J. J. Petuchowski: "Hoshi'ah na" in Psalm 118, 25—a prayer for rain (266-271).—H. H. Rowley: The composition of the Book of Daniel (272-276).—M. Wallenstein: A hymn from the Scrolls (277-283).—E. Wiersberg: Chronological data in the Zadokite fragments (284-308).—J. M. Allegro: Uses of the Semitic demonstrative element z in Hebrew (309-312).—C. J. Labuschagne: The root mhh attested in Ugaritic (312-313).—E. F. Sutcliffe: A gloss in Jeremiah 7, 4 (313-314).—N. Walker: Concerning the function of 'eth (314-315).—P. Winter: Ben Sira and the teaching of "two ways" (315-318).—H. B. Rosén: Arawna—nom hittite? (318-320).

4. Oct.—J. Blau: Etymologische Untersuchungen auf Grund des palästinischen Arabisch (337-344).—J. Carmignac: Précisions apportées au vocabulaire de l'hébreu biblique par la Guerre des fils de lumière contre les fils de ténèbres (345-365).—J. V. Chamberlain: The functions of God as messianic titles in the complete Qumran Isaiah scroll (366-372).—J. van der Ploeg: La Règle de la guerre (373-420).—J. G. S. S. Thomson: Sleep, an aspect of Jewish anthropology (421-433).—H. N. Richardson: Two addenda to "Some notes on מל and its derivatives" (434-436).—E. F. Sutcliffe: A note on "al", "le", and "from" (436-439).

Vetus Testamentum. Supplements. 2. Leiden, 1955.—M. H. Pope: El in the Ugaritic texts (116 p.).

***Vox Theologica.** 1954, 6. Assen.—G. Quispel: De Joodse achtergrond van de Logos-christologie.

15. Dec. 1954.—J. L. McKenzie: The literary characteristics of Genesis 2-3 (541-572).—M. J. Dahood: Ugaritic drkt and biblical derek (627-631).

Theologische Literaturzeitung. 80, 4. Berlin, April 1955.—Der gegenwärtige Stand der Erforschung der in Palästina neu gefundenen hebräischen Handschriften. 28. L. Rost: Zum "Buch der Kriege der Söhne des Lichts gegen die Söhne der Finsternis" (205-208).

***Theologische Quartalschrift.** 134, 4. Tübingen, 1954.—G. J. Botterweck: Der Sabbat im Alten Testamente (448-457).

Theologische Rundschau. 22, 4. Tübingen, 1954.—C. Kuhl: Vom Hiobbuche und seinen Problemen (261-316).

23, 1, 1955.—J. J. Stamm: Ein Vierteljahrhundert Psalmenforschung (1-68).

Theologische Zeitschrift. 11, 2. Basel, March-April 1955.—C. A. Keller: Das quietistische Element in der Botschaft des Jesaja (81-97).

3. May-June.—G. Fohrer: Umkehr und Erlösung beim Propheten Hosea (161-185).

Trait d'Union. 3, 30-31. Paris, July-Aug. 1955.—H. Baruk: Judaïsme et Christianisme (4-15, 33).—G. Vajda: Continence, mariage et vie mystique, selon la doctrine du Judaïsme (16-22).—J. Halperin: De la responsabilité juridique des animaux: modernité et originalité du droit biblique (34-44).

United Nations Review. 1, 12. New York, June 1955.—Council condemns Gaza attack, supports proposals to ease Egypt-Israel tension (54-63, 83-93).

Vetus Testamentum. 5, 3. Leiden, July 1955.—P. A. H. de Boer: "Vive le roi!" (225-231).—O. Eissfeldt: Zwei verkannte mili-

wissenschaft des Heiligen Landes. Lehrkursus 1954 (1-59). — A. Alt: Vorläufiges über die Ortsnamen des Landes Mukiš (60-69). — O. Plöger: Hyrkan im Ostjordanland (70-81). — A. Alt: Neue Untersuchungen zum limes Palaestinae (82-94).

Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde. 80, 1. Berlin, 1955. — H. Brunner: Die Strafgrube (73-74). — H. Brunner: d'Orbiney 11,10—12,1 [1 Kön. 2, 25] (75).

Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft. 67, 1-2. Berlin, 1955. — K. Elliger: Das Gesetz Leviticus 18 (1-25). — L. E. Elliott-Binns: Some problems of the holiness code (26-40). — P. Winter: Der Begriff "Söhne Gottes" im Moselied Dtn 32, 1-43 (40-48). — L. Koehler: Zum Verständnis von Jes. 7, 14 (48-50). — F. Augustin: Baruch und das Buch Jeremia (50-56). — E. Baumann: Die Hauptvisionen Hesekiels (56-67). — R. Press: Der Gottesknecht im Alten Testament (67-99). — H. Birkeland: The chief problems of Ps. 73, 17 ff. (99-103). — L. Parisius: Studie zur Form des 1. Abschnitts des DSD (103-106).

Zeitschrift für Katholische Theologie. 75. Innsbruck, 1953. — R. Stecher: Die persönliche Weisheit in den Proverbien Kap. 8 (411-451).

Zeitschrift für Theologie und Kirche. 52, 1. Tübingen, April 1955. — K. Koch: Gibt es ein Vergeltungsdogma im Alten Testament? (1-42). 2. Aug. — F. Maass: Von den Ursprüngen der rabbinischen Schriftauslegung (129-161).

The Zionist Year Book. 5716. London, 1955. — J. Fraenkel: The Jewish press of the world (61-115).

Die Welt des Orients. 2, 2. Göttingen, Aug. 1955. — E. Michel: Die Assur-Texte Salmanassars III <858-824> <Salmanassar — Obelisk bis Zeile 126> (137-157). — O. Eissfeldt: Die Eroberung Palästinas durch Altisrael (158-171).

Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig. Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe, 3, 2-3. Leipzig, 1953-54. — J. Herz: Formgeschichtliche Untersuchungen zum Problem des Hiobbuches (157-162). — A. Jepsen: Zur Überlieferungsgeschichte der Vätergestalten [im A.T.] (265-281). — H. Donner: Zur Formgeschichte der Ahirām-Inschrift (283-287). — W. Herrmann: Zu Kohelet 3, 14 (293-295). — F. Maass: Zur psychologischen Sonderung der Ekstase (297-301).

Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität. 4, 3. Halle-Wittenberg, 1954-55. — O. Eissfeldt: Die Umrahmung des Mose-Liedes Dtn 32, 1-43 und des Mose-Gesetzes Dtn 1-30 in Dtn 31,9—32,44 (411-417).

Word. 11, 2. New York, Aug. 1955. — S. S. Klausner: Phonetics, personality, and status in Israel (209-215).

The World Today. 11, 6. London, June 1955. — Israel after seven lean years (238-245).

Wort und Wahrheit. 7, 9. Freiburg im Breisgau, Sept. 1952. — F. König: Babel-Bibel, fünfzig Jahre später (677-686).

Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins. 71, 1. Wiesbaden, 1955. — M. Noth: Das Deutsche Evangelische Institut für Altertums-

משפחות מדפיסים בפראנקפורט ע"נ אודר

מאת

דב ברילינג

בשעת חקירותי על תולדות בית הדפוס העברי בפפד"א¹ מצאתי בארכיונים חומר רב על משפחות המדפיסים העבריים במקום הזה. ברצוני לתת כאן פרטים על בני המשפחות האלה שהשתתפו בין היתר בהדפסת שלש הוצאות התלמוד שהופיעו שם בשנים 1697—1739² ולא זכו לפרסום, בשעה שלמשפחות אחרות של מדפיסים עבריים הוקדשו מחקרים על ידי חוקרים ידועים³.

שני גורמים השפיעו בפפד"א במאות הי"ז והי"ח על התהוות משפחות מדפיסים עבריים שנסארו נאמנות לאומנות, ל"מלאכת הקודש", וקשורות למקום עבודתן במשך דורות רבים עד שהאמנציפציה של יהודי פרוסיה בשנת 1812 בטלה את ההכרח של הקשר בין זכות ההתיישבות לבין מקום העבודה.

הגורם הראשון והעיקרי היה המצב החוקי שהוענק לעובדים היהודים של בית הדפוס בפפד"א ושהיה נוח בהשוואה למצב החוקי של היהודים האחרים שבאותה העיר. בית הדפוס העברי היה מוסד חצי-רשמי כחלק של בית הדפוס האוניברסיטאי שנוסד לפי בקשת הפרופיסור פרידריך בקמאן בפריזילג מטעם הנסיך של בראנדנבורג משנת 1659. בשנת 1675 ניתן הרשיון להעסיק מדפיסים עבריים לשם הדפסת ספרים עבריים, וברשיון הזה, שהוא תעודת היסוד של הדפוס העברי בפפד"א, הודגש שגם המדפיסים העבריים יעמדו תחת חסות האוניברסיטה — כמו חבריהם למקצוע הנוצרים. בית הדפוס הזה עמד איפוא תחת חסותה ושפוטתה של האוניברסיטה, ופועליו, גם הנוצרים וגם היהודים, נחשבו כ"אזרחי האוניברסיטה" ונהנו בתור "משרתי בית הדפוס של האוניברסיטה" מזכויות מיוחדות, החשובה ביניהן, לגבי היהודים, היתה שלא היו תלויים במועצת העיר אלא בהנהלת האוניברסיטה בלבד. אחרי שהיהודים נתקבלו כ"עובדי הדפוס" ע"י האוניברסיטה, היו רשאים להתישב, להתחתן ולהשאר עם משפחותיהם בפפד"א בתנאי המפורש שיתעסקו אך ורק באומנותם, "במלאכת הקודש"⁴.

הגורם השני ליצירת משפחות יציבות מקומיות של מדפיסים שלא שינו את מקום עבודתן — דבר שהיה נהוג ברב בתי הדפוס העבריים בזמנים האלה שבהם החליפו המדפיסים חיש מהר את מקומות עבודתם⁵ — היה העובדה שפפד"א היתה עיר בעלת אוכלוסיה גדולה ובה קהלה

1 ראה מאמרי על תולדות בית הדפוס העברי בפפד"א, MGWJ שנה 80 (1936), 275-262; Studies in Bibliography and Booklore (סינסנאטי) שנה א', 2 (דצמבר 1953), 84-94.
2 ר. נ. ג. ריבוביץ: מאמר על הדפסת התלמוד, ירושלים תשי"ב, דף צ"ו-ק' (על ההוצאה הראשונה: 1697—1739), דף ק"ח-ק"ט (על ההוצאה השניה: 1715—1724) ודף קט"ו-ק"ז (על ההוצאה השלישית: 1739—1734).

3 שטיינשילד היה הראשון שרשם ב"CB ע"פ החומר שבידו לוחות-יחסין של משפחות מדפיסים, חוקרים ידועים שתלכו בעקבותיו הקדישו למשפחות ידועות מאמרים ומחקרים מיוחדים. ביניהן יש לציין משפחת הגרשוני (ז. ה. ליב, Die Juden in Prag, סרא, 1927), הליץ (מ. בלבן, Soncino-Blaetter, שנה ג'), בני סואה (א. יערי בקרית ספר שנה י"ז-י"ח), שונצינו (א. מ. הרבמן: המדפיסים בני שונצינו, וינא תרצ"ג; א. סרימאן, Soncino-Blaetter, שנה א').

4 על יחסי האוניברסיטה אל המדפיסים היהודיים עיין במאמרי הנ"ל וביחוד בתוך Studies etc. דף 85-88.

5 השהיה מה שכתב בראן על המדפיסים בויירנפורט, MGWJ שנה 40 (1896), 520 הערה.

גדולה עם רבנים ידועים בראשה⁶, מקום אוניברסיטה עתיקה שבה למדו מסוף המאה ה"ז גם תלמידים יהודים⁷, עיר שירידיה היו מפורסמים והיו מקום מפגש ליהודים. שני תנאים אלה הביאו לזה שהמדפיסים שבאו לפפד"א כדי לחפש שם עבודה השתדלו להשאר במקום הזה ולהשתקע שם. היות והאוניברסיטה היתה מעוניינת להחזיק בית דפוס עברי, נתנה למדפיסים היהודים המעוניינים בדבר את האישור הדרוש לקבלתם בתור עובדי בית הדפוס האוניברסיטאי. במשך הזמן נוצרו כמה משפחות מדפיסים "מקומיות" שבהן היתה אומנות הדפוס מורשה בשפחתית, שנמסרה יחד עם הזכויות של עובדי האוניברסיטה מאבות לבנים ולנכדים. המשפחות האלה נשארו קשורות למקום עבודתן לעירן ולמקצוען כמעט עד יום קבלת שווי הזכויות בפרוסיה בשנת 1812. שאו בוטלו כל זכויות-יתר לגבי סוגים מיוחדים של יהודים.

א. משפחת הורוויץ

המשפחה הראשונה בין משפחות המדפיסים שהשתקעו בפפד"א היתה משפחת הורוויץ הלוי. אחת המשפחות העתיקות והמיוחסות שבין יהודי בוהימיה⁸. כבר מראשית הדפוס העברי בפראג נמצאו בני המשפחה הזאת בין המעוניינים ב"מלאכת הקדוש". כאשר התחילו גרשון בן שלמה הכהן וחיים שתור להקים את בית הדפוס העברי הראשון בפראג בשנת רע"ד (1514), היה ישעיה בן אשר הורוויץ הלוי בין המעטים שהשתתפו או בהוצאות הקמתו⁹. במאה ה"ז נזכר אחד מבני משפחת הורוויץ מפראג, אברהם בן יהודה ליב הורוויץ דבורלש, כמגיה בבית הדפוס העברי בעיר וולצבאך (1688)¹⁰.

הראשון למשפחת הורוויץ שעבד כמדפיס עצמאי היה משולם זלמן בן יוסף יעסל הלוי הורוויץ מנאחוד בבוהימיה. הוא נולד כנראה בנאחוד (?)¹¹ בערך בשנת 1620. בתור מדפיס נזכר בבזעם הראשונה בפראג בשנת 1647¹². הוא המשיך לעבוד בפראג עד סגירת בית הדפוס בשנת 1669. אז התחיל לחפש עבודה בערי גרמניה שבהן נפתחו בזמן ההוא בתי דפוס עבריים חדשים. בשנת 1669 אנו מוצאים אותו בוולצבאך במדינת באוואריה. שם ניתן לבעל בית דפוס מפראג לשעבר, יצחק בן יהודה ליב יידלש ממשפחת הגרשוני הכהן, שאותו בא לשם, הזכיון לפתיחת בית דפוס עברי חדש¹³. אמנם אחרי שנה אחת עזב "זלמן פרעסענציהר" יחד עם כעל הזכיון את העיר הזאת ועבר לעיירה אחרת בבאוואריה, ווילהלמסדורף, וגם שם ניתן לבעל בית הדפוס מפראג רשיון להקמת בית דפוס עברי. משולם שלמן נשאר שם שנים אחדות (1670-1674), ושם עבדו גם בניו שמואל פיישל ואברהם, שכנראה למדו שם את מקצועם¹⁴. בשנת 1676¹⁵ עבר משולם זלמן לעיר פראנקפורט שבנסיוכות בראנדינבורג, בה נפתח בשנת 1675 בית דפוס

6 על רבני פפד"א עין Encyclopaedia Judaica, כרך 6, 1116.

7 על תלמידי האוניברסיטה היהודיים ראה במאמרי של ל. לוי, Jahrbuch der jüdisch-literarischen Gesellschaft (פפד"מין), שנה 14-16.

8 שטיינשניידר מביא ב" CB ע"י מספר 8817 לוח-יחסין בלתי-שלם של המדפיסים ממשפחת הורוויץ הבנוי על החמר שהיה בידיה. בשני הספרים על תולדות משפחת הורוויץ (ח. ד. פרידברג: תולדות משפחת הורוויץ הוצאה שנייה, אנטוורפן, תרפ"ח; צבי הורוויץ: תולדות משפחת הורוויץ, חלק א', קראקא, ללא ציון השנה) לא נזכר ענף משפחת הורוויץ שעסק ב"מלאכת הקדש".

9 ח. ד. פרידברג: תולדות הדפוס העברי בערים איגשבורג וכו', אנטוורפן, תרצ"ה, דף 3. (בספרו הנ"ל על תולדות משפחת הורוויץ דף 5 נקרא שמו בטעות: ישעיה בן משה).

10 מ. וויינברג: Die hebraeische Druckerei in Sulzbach, פפד"מין 1904, דף 172.

11 מוצאו מנאחוד נזכר אצל שטיינשניידר CB, מס. 8816.

12 פרידברג: תולדות הדפוס כנ"ל, דף 16. 13 וויינברג, כנ"ל, דף 109; 174, מס. 50.

14 א. פריימאן: Annalen der hebraeischen Druckerei in Wilhermsdorf, בתוך Berliner-Festschrift

פפד"מין 1903, דף 100-101.

15 ח. ד. פרידברג: תולדות הדפוס כנ"ל, דף 35. שטיינשניידר מס. 8816.

עברי בחסות האוניברסיטה. כאן מצא את מקומו הקבוע וכאן נשאר כנראה כמדפיס עד יום מותו שתאריכו אינו ידוע לנו. הוא נפטר לפני 1691, כי ב"א סיון תנ"א נפטרה בפראג אלמנתו פייגלה בת פיישל טריביטש¹⁸. מבניו ידועים לנו שלשה שעבדו כמוהו כמדפיסים: אברהם, יצחק ושמואל פייבל (או פיישל).

אברהם עבד כמדפיס ופרסנציהר בוילהרמסדורף בשנים 1679-1682¹⁷; פרטים נוספים אודותיו אינם ידועים לנו.

יצחק הועסק בדפוס כמסדר אותיות. החל משנת 1676 עבד יחד עם אביו ועם אחיו שמואל פיישל בפראנקפורט על נהר אודר. בשנים 1688 עד 1695 עבד בעיר מולדתו פראג, וחזר לפראנקפורט והשתתף בהדפסה הראשונה של התלמוד בפרנקפורט בשנים 1697-1699. לאחר זה שב לפראג¹⁸. בשנת 1736 נפטרה שם מלכה בת זליג רמ"ק, אשת הר"ר יצחק זצ"ל הורוויץ¹⁹. בנו השלישי שמואל פייבל (או פיישל) הנקרא "פיישל זעצר" הוא שנשאר לגור בפראנקפורט ויסד בה את הענף הפראנקפורטאי של משפחתו. הוא נולד כנראה בשנת 1650 בערך בפראג ונפטר בפראנקפורט ביום 24.8.1717. אחרי שעבד שם לפי עדות בנו משה 40 שנה כמדפיס. עדות זו נכונה היא, כי הוא נזכר החל משנת 1677 בין המדפיסים בפראנקפורט אחרי שעבד בשנים 1670-1674 בוילהרמסדורף. אשתו פרומט נפטרה בפראנקפורט ביום 14.11.1734²⁰. מבניו ידועים לנו שנים שנשארו בפראנקפורט ועבדו כמדפיסים: משולם זלמן ינח משה מעשיל²¹.

משולם זלמן בן שמואל פיישל הורוויץ הלוי נקרא בתעודות הלועזיות "זאלמאן פיישעל", אך בספרים המודפסים על ידו נרשם בשם "הועציר משולם זלמן בן הר"ר שמואל פייש סג"ל מק"ק פפד"א ממשפחת הורוויץ"²². הוא נולד בסוף המאה ה"ז בפפד"א אחרי מות סבו משולם זלמן ששמו נקרא עליו. אחרי שלמד את מלאכת הדפוס נתקבל ביום 12.10.1702, יחד עם צדוק בן אברהם ממעוערין²³, כעובד בדפוס העברי של האוניברסיטה בפפד"א שבו עבדו סבו ואביו. הוא נזכר כמדפיס בשנים 1703-1740 והשתתף בשתי הדפסות התלמוד (1715-1724 ו-1734-1739, בין 1710-1715 התחתן עם בתו של הדיין קאפל מליסא²⁴. בשנת 1724 היה אב לשבעה ילדים קטנים, ונפטר בין 1771-1776.

אחד מבניו, בן הדור הרביעי למשפחה תואת באותו בית הדפוס, הוא צבי הירש הנקרא בלועזית "הירש זאלומון" ובספרים המודפסים על ידו "הועציר צבי הירש בן הר"ר משולם זלמן סג"ל ז"ל מק"ק פפד"א ממשפחת הורוויץ"²⁵. הוא נזכר ברשימות המדפיסים בפפד"א בשנים 1753-1779, ושמו מופיע בספרים המודפסים על ידו בפפד"א בשנים 1740-1787, ובברלין בשנים 1764-1766²⁶. הוא נולד בערך ב-1722 בפפד"א ונפטר שם בין 1787-1790. אלמנתו גיטל,

16 ס. הוק וד. קויפמן: משפחות ק"ק פראג, פרסבורג, תרנ"ב, דף 92. 17 פריימן, כנ"ל, דף 101. 18 שטיינשניידר CB, מס. 8193; פרידברג, כנ"ל, דף 35, 37. 19 הויקיפדמן, כנ"ל, דף 93, 358.

20 א. פריימן, כנ"ל, דף 101; שטיינשניידר CB, מס. 9179; פרידברג, כנ"ל, דף 35, 42, 78. תאריכי המות של שמואל ה. ואשתו מפנקס הח"ק בפפד"א נמסרו לי מאת ידידי ד"ר יעקב יעקבסון שהיה מנהל הארכיון הכללי לתולדות יהודי גרמניה בברלין והשווה עכשיו באנגליה. תודתי נענה לו!

21 הרשימות של המדפיסים שאני מצטט כאן כתומר מקורי (מתוך הארכיון העירוני בספד"א ומארכיונים אחרים) מובאות בשלמותן בחלק השני של מאמרי הנ"ל בתוך Studies.

22 ראה את שמות המדפיסים בסוף הספר מדרש רבות (דברים רבה) עה"ת, פפד"א תצ"ב (1732).

23 שטיינשניידר CB, מס. 9302.

24 פרידברג, כנ"ל, דף 42; לוי, Soncino-Blaetter כרך 1, 182; פרידברג, MGWJ 42 (1898), 284.

25 ראה את שמות המדפיסים ב"אחלה מועד" על סדר מועד, בסוף מס' מגילה, ספד"א חקכ"ו (1767).

26 פרידברג, כנ"ל, דף 49, 95.

שהיתה בשנת 1790 בת 56 שנה, זכתה גם היא לחיות בחסות האוניברסיטה בהיותה אלמנת מדפיס ונפטרה בפפד"א ביום 19.10.1807.²⁷

בנו השני של שמואל פייבל שעבד בפפד"א היה, כנזכר, מוהר"ר נח²⁸ משה מעשיל. הוא נקרא בלועזית "מוס פיישל". הוא נתקבל על ידי האוניברסיטה כמגיה וכמסדר בשנת 1715, אבל כנראה לא עסק בעבודה הזאת בתמידות. ברשימות עובדי הדפוס בפפד"א מופיע בשנים 1733-1735 כ"מגיה". אז השתתף כמגיה-עוזר בהדפסתו השלישית של התלמוד בפפד"א. בשנת 1733 רשום במיוחד עליו: "מוס פיישל, שאביו פיישל זאלומון עבד כארבעים שנה בבית הדפוס, נתקבל לפי האישור משנת 1715 כמגיה וכמסדר. אבל לע"ע (1733) היות ואחר קבל את תפקידו, הוא עובד כמורה, ובוז פרנסתו. הוא נשוי, אב לששה בנים, שאחד מהם בן 22 שנים עובד לעתים בדפוס". ברשימה מיום 9.9.1735 כתוב: "מוס פיישל הוא מורה ולע"ע מגיה בהדפסת התלמוד". כפי שנראה מהרשימות האלה הוא עבד רק בהודמנויות מיוחדות כמגיה; תפקידו העיקרי היה ההוראה ("שולמיסטר"). הוא כהן כרב ודיין בפפד"א ונפטר שם ביום י"ט אב תצ"ח (5.8.1738)²⁹. מששת בניו עבדו שנים כמדפיסים בפפד"א, יהודה ליב וחיים אליקום געטשליק, גם אלה בני הדור הרביעי למלאכתם במקום הזה.

יהודה ליב שנקרא בלועזית "לויין מוס (פיישל)" נזכר ברשימות של המדפיסים מהשנים 1728 ו-1753. שמו מופיע כמדפיס בספרים שנדפסו בפפד"א בשנים 1732 עד 1767, וגם בספרים שנדפסו ברלין בשנת 1754³⁰. בהם הוא נקרא "הועציר יהודא ליב בן לא"א כמוהר"ר משה מעשל סג"ל ממשפחת הורוויץ מק"ק פפד"א"³¹.

אחיו חיים אליקום געטשליק הנקרא בלועזית "גוטשאלק מוס", נרשם בספרים שנדפסו על ידו בשם "הדוקר אליקום געטשליק כמוהר"ר משה מעשל סג"ל ז"ל מק"ק פפד"א"³². הוא מופיע ברשימות של מדפיסי פפד"א מהשנים 1765-1779. שמו נזכר בספרים שנדפסו על ידו בפפד"א בשנים 1739-1767 ובברלין בשנת 1768³³. הוא נולד בערך בשנת 1720 בפפד"א ונפטר שם בין 1779-1790, בהשאירו אחריו אלמנה (שהיתה בשנת 1790 בת 70 שנה) שנשארה לגור בפפד"א בחסות האוניברסיטה.³⁴

בלתי ידוע לנו לאן נעלמו עקבותיהם של צאצאי המשפחה הזאת שהעמידה ארבעה דורות של מדפיסים בפפד"א והשתתפה בהדפסת שלוש הוצאות של התלמוד הבבלי. היהודים שקבלו בשנת 1812 בפפד"א את שם המשפחה "הורוויץ" הם צאצאי ענף אחר של משפחת הורוויץ, שהתישב במאה הי"ח בפפד"א: הם נגידים למו"ה אברהם בן הרב הגאון ישעיה הלוי הורוויץ שהיה דיין בפוזנא ונפטר בפפד"א בי"ט אלול תק"ד (1744)³⁵.

27 מפנקס הח"ק בפפד"א לפי הודעתו של ד"ר יעקבסון הג"ל.

28 השם "מוס" שמופיע לפעמים אצלו כשם נוסף, ניתן לו כנראה ב"שינוי שם" בשעת מחלה.

29 עיין הערה 27.

30 פרידברג, דף 49 (יש לתקן שם, שהוא מופיע כמדפיס בספרים בפפד"א כבר משנת 1732 — עיין למעלה

הערה 22 — ולא רק משנת תצ"ט/1739, כפי שרשום כאן אצל פרידברג); 93; מיוול Soncino-Blaetter, כרך 2, 48.

31 עיין הערה 22. 32 עיין הערה 25.

33 פרידברג, דף 49; שטיינשניידר, ZGJD כרך 5 (1892), 161.

34 לפי רשימת המדפיסים בארכיון העירוני בפפד"א משנת 1790.

35 פרידברג, תולדות משפחת הורוויץ, 30-31. — אחד מבניו של הדיין אברהם, יוסף יוסקה בן אברהם:

הורוויץ, התישב בפפד"א ונפטר שם בפריים תק"ם 1780. בניו יצאצאיו הם שקבלו עליהם בשנת 1812 בפפד"א.

את השם "הורוויץ" בצורתו השנונית כשם משפחה קבוע. — בני משפחת המדפיסים הורוויץ נזכרו בפעם

האחרונה בשנת 1807 בפפד"א (כשנפטר) גיטל אלמנה הירש דוקר סגל שהיא כנראה אלמנת הירש הורוויץ

ביום 19.10.1807 — בסנקס הח"ק הוא רשומה ללא הוספת שם המשפחה הורוויץ.

ב. משפחת בשו"ץ

משפחת בשו"ץ היתה בין משפחות המדפיסים שעברו לפפד"א. קבעו שם את מקומן ונשארו שם עד אחרי ימי האמנציפציה. קשריה עם מלאכת הקודש מתחילים כבר בשנת 1701, וקשריה הראשונים עם בית הדפוס בפפד"א הם משנת 1708.¹

מוצא המשפחה הוא העיר בריסק דליטא. שם המשפחה שבניה נשאו עליהם כבר בהופעתם הראשונה על אדמת גרמניה — בשו"ץ — מראה כנראה על מקום מגוריה הקודם.² הראשון למשפחת בשו"ץ הידוע לנו הוא צבי הירש בן מאיר בשו"ץ. הוא נולד כנראה במחצית השנייה של המאה ה"ז בבריסק דליטא. בידו אין ידיעות על המקום שבו למד את אמנות הדפוס. הוא נמנה על "המדפיסים הנוודים" שהיו תופעה בלתי נדירה בתקופה ההיא, שלא נשארו הרבה שנים במקום אחד אלא היו תמיד "בדרך" לחפש מקומות עבודה יותר מתאימים ויותר נוחים. למרות נודו הרבים על פני גרמניה, ניתן בידו לעקב אחריו בשנים 1701-1725 שנהן עבד בערים שונות בגרמניה המערבית והמזרחית שבהן נפתחו אז בתי דפוס עבריים שונים. העיר הראשונה שבה אנו מוצאים את צבי הירש בשו"ץ הנ"ל היא ברלין, שבה הוקם בית דפוס עברי בשנת 1697 על ידי הפרופיסור דניאל ארנסט יאבלונסקי. מטיף חצר המלכות. שם עבד בשנים 1701-1709.³ במשך התקופה ההיא — בשנת 1708 — עבד גם בבית הדפוס בפפד"א.⁴ מברלין עבר לגרמניה המערבית. בשנים 1710-1713 היה עסוק במלאכת הקדש בבית הדפוס שנוסד בעיר הומבורג פור דר היזה (על יד פפד"מ) על ידי זליגמן רייז מפפד"מ.⁵ משם נסע לשלזיה שהיתה אז תחת שלטון האוסטרים ועבד בבית הדפוס בעיר הקטנה דיהרנפורט על נהר אודרא (בקרב ברסלאו) שנוסד בשנת 1688 ע"י שבתאי בס. בהיותו בדיהרנפורט — בערך 1715-1720 — נולד לו בנו מאיר הנקרא על שם הסבא שלו.⁶ גם כאן לא נשאר הרבה זמן. הוא חזר לגרמניה המערבית והתחיל לעבוד כמדפיס בעיר האנאו (במדינת הסן). שם עבד בשנים 1720-1725.⁷

1 כחומר עקרי למאמרי שמשו הרשימות והתעודות בארכיון העירוני בפפד"א ובארכיון הממשלתי בברסלאו שחלק מהן פרסמתי במאמרי על בית הדפוס בפפד"א Studies in Bibliography and Booklore, 1, 3 והלאה. לוח המשפחה של משפחת בשו"ץ שחובר ע"י שטיינשניידר (7858 CB) והודפס גם ע"י פריימאן, Jewish Encyclopaedia, כרך 2, 567 טעון תקון והשלמה. השתמשתי גם בלוח משפחת בשו"ץ (יוצאי חלציו של מאיר הירש בשו"ץ) שהודפס ב-1914 בברלין בשם: Stammbaum des Meyer Hirsch Baschwitz. הלוח הזה (שהועמד לרשותי ע"י העתונאי מר א. גוטיטרוי מירושלים שהוא מיוצאי משפחת בשו"ץ) מכיל רק שמות ותאריכים.

2 השם הזה הוא לפי צורתו שם מקום ומודיע על מוצא המשפחה מהמקום הזה. לפי מכתב של ה"יחא"י ביילנא מיום 3.12.1935 יש להניח שמקור השם הזה הוא אולי הכפר Baszowicze (באשביצע) במחוז קיעלצק. יש לציין שהשם "בשו"ץ" שבו מכנים בני המשפחה את עצמם במאה ה"ח אינו מופיע, עד כמה שידוע לי, בתעודות לועזיות רשמיות לפני 1812, השנה שבה קבלו בני המשפחה הזאת את השם בשו"ץ בשתי צורותיו (בשו"ץ-בסו"ץ) באופן רשמי כשם משפחה קבוע. אין כנראה קשר בין השם בשו"ץ (Baschwitz) בפפד"א לבין השם בושו"ץ (Boschwitz) שנתקבל ע"י משפחות יהודיות תושבי מחוז פוזנא בשנת 1834. לפי לוח משפחת בשו"ץ המודפס (1907) היה אבי המשפחה הזאת פיליפ בן ליור שנוול בערך בשנת 1775 בעיר פילענה במדינת פוזנא. 3 שטיינשניידר 7858 CB.

4 שם ; פרידברג, תולדות הדפוס בערים אייגשפורג וכו' (אנטוורפן 1935), 39.

5 פרידברג, 97 ; א. פריימאן, ZHB 21 (1918), 15.

6 בנו מאיר נולד בערך בשנת 1716/15 בדיהרנפורט. הופעתו הראשונה בתור מדפיס עצמאי חלה בשנת 1732 בעיר וואגנזובק (עין למטה הערה 15). יש להניח שהיה אז לכל הפחות בן 16-17 שנה. על שהותו של צבי הירש בשו"ץ בדיהרנפורט בשנים 1720/19 עיין שטיינשניידר כנ"ל. — על לידתו בעיר דיהרנפורט אני למדים לא רק מעדותו בספרים הנדפסים על ידו ; גם בפרטיכל על קבלתו של מאיר בתור מדפיס אוניברסיטאי בפפד"א משנת 1742 רשום שהוא נולד בדיהרנפורט.

7 פרידברג, 62.

בהפסקה קצרה: בשנת 1722 מוצאים אותו שוב בברלין בזמן הדפסת התלמוד⁸. אין לנו ידיעות על שנות חייו האחרונות. בין 1725 ו-1736⁹. גם על אשתו לא נמצאו ידיעות. רק זאת ידועה לנו ממקורות שונים שלצבי הירש נולדו שני בנים, קלמן ומאיר¹⁰ ובת אחת¹¹. אמנם פרטים ידועים לנו רק על בנו מאיר, שהמשיך באמנות אביו ויסד את הענף הפראנקפורטאי של משפחת.

מאיר בן צבי הירש בשוויץ נולד. כאמור, בעיר דיהרנפורט בין 1715-1716¹². מאיר נלווה אל אביו במסעיו על פני גרמניה ולמד כנראה אצלו את אמנות הדפוס. בשנת 1731¹³ התחיל לעבוד באופן עצמאי. מקום עבודתו הראשון היה וואנדובק על יד המבורג, בבית הדפוס של ישראל בן אברהם אבינו שהיה קיים משנת 1726 עד 1733¹⁴. הוא עבד שם משנת 1731 עד 1733¹⁵. בספרים שנדפסו שם על ידו נרשם "מבריסק נולד בדיהרנפורטה"¹⁶, אך בספרים שנדפסו על ידו בזמן מאוחר השמיט את מוצאו מבריסק וחתם רק "הועציר מאיר בן כהר"ר הירש ז"ל מק"ק דיהרנפורטה סמוך לברעסלוי במדינת שלעוויא ממשפחת בשוויץ"¹⁷. מוואנדובק פנה אחרי סגירת בית הדפוס לברלין, שם עבד לפני כן אביו. משנת 1733 עד 1740 עבד בברלין בדפוס של אהרן ב"ר משה רופא. בזמן הדפסת ההוצאה השלישית של התלמוד¹⁸. בשנת 1740¹⁹ עבר לפראנקפורט ע"נ אודר ונשאר שם עד יום מיתו. שם התחיל לעבוד מיד על מנת להשיג מינויו בתור "מדפיס של בית הדפוס האוניברסיטאי" ולזכות על ידי זה בזכויות החשובות הקשורות בו. אחרי שנמצא מקום פנוי עבורו נתקבל באופן רשמי בין מדפיסי האוניברסיטה ביום 16.8.1742²⁰. בפרטיכל על מינויו נרשם שהוא נתקבל בבית הדפוס "שבו עבדו מקדם אבותיו". רמז לעבודת אביו לפני כמעט 40 שנה כפפד"א. לפי הרשום בפרטיכל היה אז בן 24 שנה, ונשוי. בשנת 1745 נמצא אצלו גיסו זלמן בן קלמן. בן 18, שלפי דבריו למד אצלו את אמנות הדפוס. כאיר הצטיין בעבודתו ונתמנה ע"י אלמנת פרופ' גרילי למפקח על הדפוס. בשנת 1775, אחרי עבודה של 45 שנים במקצועו, עבר מאיר לפנסיה, ובמקומו נתקבל כמדפיס בעל זכויות בנו קלמן. מאיר המשיך אמנם עוד לעבוד בבית הדפוס, כי הוא נזכר כמדפיס עוד בספרים שנדפסו

8 פרידברג, 91; פרידנשטאל, MGWJ 42 (1898), 285.

9 לפי לוח משפחת בשוויץ הנ"ל (עין הערה 1) נפטר מאיר ב. בשנת 1750 כפפד"א. אולם לפי הציון "ז"ל" שבנו מאיר הוסיף לשמו בסוף מס' בבא בתרא, תקצ"ה, ברלין, נראה שאביו צבי כבר לא היה בחיים בשנת 1736. בנו קלמן נזכר רק בלוח המשפחה המודפס.

10 כמו נזכרת בתעודות הארכיון הממשלתי בברסלאו Rep. 132e Fach 14 Nr. 8, ששם נמסר (דף 12) שבת אחותו של מאיר, יתומה בת 8 שנים, נמצאת בבית מאיר (בשנת 1752). עין הערה 6.

13 הודעתו של שטיינשניידר, 7859 CB, שמאיר עבד בשנים 1731/2 בבית הדפוס ביעסניץ, בסעות יסודה לפי מכתבו של ד"ר מ. פרידנשטאל, חוקר תולדות הדפוס ביעסניץ, אלי מיום 23.12.1935.

14 על הדפוס בעיר וואנדובק עין מאמרו של ז. באמברגר, (A. Freimann-Festschrift), Soncino-Blaetter, 1935, 101-108 ומ. גרונוואלד: Hamburgs deutsche Juden (המבורג 1904), 165-167; פרידברג, דף 104-105.

15 באמברגר מוזכר את שמו של מאיר בשוויץ בדפוסים מס. 7, 15, 22, 23. יש לציין שהספר "לחם שמים" ח"א ליעב"ץ (מס. ד) לא הודפס, כפי שרש"ם אצל באמברגר, בשנת 1728, אלא, כפי שמתברר מהאותיות הבולטות של המלה תובלנה, בשנת תצ"ג / 1733. התאריך של שנת 1728 הוא בלתיאפשרי גם מטעם זה שמאיר בשוויץ השתתף בי כמדפיס. אין להניח שמאיר בשוויץ שגולד בערך 1716 עבד כבר כפועל דפיס עצמאי בגיל של 13 שנה! גם התאריך של הספר "צורי החיים" (באמברגר מס. 9) טעון תקון. לפי האותיות הבולטות של המלה תצא נגמרה הדפסת הספר הזה בשנת 1731 (במקום 1728). וראה גרונוואלד דף 166 מס. 21.

16 באמברגר, דף 106 מס. 15.

17 ראה למשל בסוף בבא בתרא, ברלין, תקצ"ה.

18 פרידברג, תולדות הדפוס כנ"ל דף 92. 19 שם, דף 49.

20 ארכיון ממשלתי בברסלאו Rep. 132e Fach 14 Nr. 6. (פרטיכל על קבלתו כמדפיס אוניברסיטאי).

בשנת 1782²¹. הוא נפטר ביום כ' חשון תקמ"ה (4.11.1784). אשתו שרה רבקה²². שנולדה בערך בשנת 1717. נפטרה בפפד"א ביום י"ז תשרי תקע"א (1810). בתעודות הרשמיות וברשימות המדפיסים של האוניברסיטה נקרא שמו מאיר הירשל (Meyer Hirschel) או מארקוס הירשל (Marcus Hirschel). למאיר נולדו חמשה בנים²³: קלמן (1751), צבי הירש (1753), ברוך (1765), יהודה ליב (1770), אברהם (1772), ושלוש בנות: ליבה (1749), גיטל (אשת שלמה קויפמן)²⁴ ומטא (אשת ברוך בירנדט). ארבעה מבניו של מאיר למדו את מלאכת הקדש, אמנות אכותיהם. והם מופיעים — מהם לזמן ארוך, מהם לזמן קצר — בין עובדי הדפוס העברי בפפד"א. ואחדים מהם (צבי הירש וברוך) רכשו להם שם בתולדות הספרות והדפוס העברי.

בנו הראשון של מאיר היה קלמן בשו"ץ הנקרא ברשימות המדפיסים הרשמיות של האוניברסיטה: קאלמאן מארקוס (Calman Marcus). הוא נולד בפפד"א ביום 11.12.1751 ונפטר שם ביום י"ב אב תקפ"א (10.8.1821). אחרי שלמד את אמנות הדפוס אצל אביו התחיל לעבוד בבית הדפוס בפפד"א בשנת 1765²⁵. בשנים 1767-1773 עבד בבית הדפוס בברלין²⁶. אחרי שאביו מאיר עבר לפנסיה (כלומר הירשה להשאיר בפפד"א בחסות האוניברסיטה למרות העובדה שלא היה מסוגל לעבוד במקצוע) נתקבל בנו קלמן במקומו כמדפיס של האוניברסיטה ביום 12.8.1775. אחרי זה התחתן עם פראדל בת קלמן בן ישעיה²⁷. ברשימות המדפיסים נרשם קלמן עד שנת 1792. בין 1792 ו-1798 עזב קלמן את מקצוע הדפוס ונהפך ל"שוטץ-יודע". ה. א. ליהודי בעל זכויות רגילות בתור סוחר. במקומו נתקבל כמדפיס אחיו לוי מאיר. קלמן היה פעיל גם כמזל"ל והוציא יחד עם אחיו צבי הירש הרבה ספרים בפפד"א²⁸. הוא השאיר שני בנים, שמואל והירש, ובת אחת, אשת מארקוס איציגסון. נכדו מאיר בן שמואל בסו"ץ (נולד בפפד"א 9.5.1807 ונפטר בברלין ביום 14.4.1870) היה עסקן ציבורי בברלין וכיהן גם כפרנס קהלת ברלין²⁹.

בנו השני של מאיר היה צבי הירש בשו"ץ, הנקרא בתעודות הלועזיות בשם הירש מארקוס מאיר (Hirsch Markus Meyer) ובתעודות הקהלה "צבי הירש דרוקר". הוא נולד ביום

21 פרידברג, דף 49.

22 שם אביה היה קלמן ושם אמה היה בונא מפראג. הורי האשה גרו "מקודם" בפפד"א. עיין ארכיון ממשלתי ברסלאו Rep. 132e Fach 14 Nr. 8. האם בונא שנמצאה בבית חתנה מאיר גורשה בשנת 1752 מפפד"א. ראה שם Nr. 10.

23 לפי הרשימה בארכיון ממשלתי ברסלאו Rep. 132e Fach 14 Nr. 20 מיום 25.11.1775 נמצאו או בביתו של מאיר בשו"ץ ארבעה מבניו: קלמן (בן 24), ברוך (בן 10), לוי (בן 5) ואברהם (בן 3). בנו צבי הירש שנולד ב-1753 (שהיה אז בן 22) לא נזכר ברשימה הזאת, כי כנראה לא נמצא אז בפפד"א.

24 שלום בן יקותיאל קאופמן פרעגר הוא אביו של מאיר קאופמן (נולד בפפד"א במאי 1796). מיסד בית חרשת ידוע בשליזיה שהיה קיים עד ימי היטלר, ואב למשפחה מפירסמת. בשנת 1812 קבלה המשפחה הזאת את שם המשפחה "קאופמן" בפפד"א.

25 פרידברג, דף 50. 26 פרידברג, דף 95; מיוזל, Soncino-Blaetter, כרך 2 (1927), 48. 27 בפנקס השטרות של קהלת פפד"א מהמחצית השנייה של המאה ה-18 (שנמצא באוסף כתבי היד של המשרד ש. י. עגנון בירושלים, שהואיל בטובו להרשות לי לעיין בכתב היד הזה) רשום בתעודה מס' נ"א: "תנאים אחרונים בין כ' מאיר דרוקר ובנו חתן קלמן מצד אחד ובין כ' קלמן חר"ש שטארקי (= Storkow) כפר ע"י פפד"א) ובתו הכלה מ' פראדל, ו' אלול תקל"ו (1776)... בין מאיר בן כ' הירש ובין קלמן בן ישעיה ובתו פראדל". ועיין שם תעודות מס' נ"ב (תיספת כתובה), נ"ג (שטר חצי זכר מן כ"ה קלמן חר"ש לבתו מ' פראדל הנ"ל) ונ"ד (שטר בסחון של חליצה של "שלושת בניו הקטנים", אחי כ' קלמן).

28 פרידברג, דף 51.

29 מאיר בשו"ץ פרנס קהלת ברלין היה השו"ץ בנים. אשתו הייתה ליוטה ממשפחת אופנהיים מהנובר (ו). גרינמאן: Genealog. Studien über die alten jüd. Familien Hannovers, ברלין 1913, 84. הוא נזכר גם בנכרונותיו של א. ה. היימאן: A. H. Heymann, Lebenserinnerungen (ברלין 1909) דף 309, 337 וב' AZdJ משנת 1870, דף 12.

1753.17 בפד"א ונפטר שם ביום כ"ח חשון תקצ"ח (26.11.1837). גם הוא למד אצל אביו את מלאכת הקדש ועבד כמדפיס. בשנת 1785 נתקבל צבי הירש כמדפיס אוניברסיטאי במקום המדפיס יששכר בער בן גרשום וינר שהלך לפנסיה, והמשיך באמנותו עד מכירת בית הדפוס.³⁰ בשנת 1813 רכשו שני האחים צבי וקלמן בשוויץ את בית הדפוס האוניברסיטאי מאת בעליו האחרון, פרופ' עלסנר. גם מאמציהם לא הספיקו להרים את קרן בית הדפוס הזה, שקמו לו בינתיים מתחרים בפולין ובאוסטריה. מפאת מצבו הכלכלי הירוד של בית הדפוס הזה היו שני האחים בשוויץ מוכרחים למכור אותו לבית הדפוס טרוביטצש ובלנו בפד"א³¹, וזוהי נסתיימה. כנראה, עבודתו המקצועית של צבי הירש כמדפיס.

צבי הירש בשוויץ היה פעיל גם בשדה המולדות והספרות. בתור מו"ל הוציא לבדו וגם בשותפות עם אחיו קלמן, כפי שכבר הזכרנו, הרבה ספרים לאור.³² ביניהם יש להזכיר: "בשנת תקמ"ט (1789): ה"בריבשטעללער אדער פתשגן הכתב לחינוך נערים עם ההעתק ללשון אשכנז"³³; בשנת תקנ"ב (1792): הספר "חזות קשה" ליצחק עראמה³⁴; בשנת תקס"ג (1803) הופיע בפד"א ס' "בחניות עולם" לידעיה הפניני-הברדשי "מבואר היטב עם פירוש, לקוטי צבי", אף מועתק ללשון אשכנז מאת המדפיס התורני מהו' צבי הירש ב"ר מאיר ו"ל"³⁵. גם בקהלה היה צבי הירש פעיל מאד והיה נמנה על נכבדיה. בייחוד אחרי שרכש לו בשנת 1778 שני מקומות בבית הכנסת מאת הירש פוצדאם³⁶. בשנת 1812 היה "נאמן הקהלה"³⁷. אחרי מותו של הרב יהודה ליב מרגליות בעה"מ ס' "פרי תבואה" (נפטר ביום 14.6.1811) שהיה הרב האחרון בפד"א שפעל ברוח הדור הישן לפני האמנציפציה בפרוסיה³⁸, שימש צבי הירש בשוויץ כמורה הוראה³⁹. ביום 18.1.1816 לרגל חתימת חוזה השלום, דרש בבית הכנסת דרשה, בעברית וגרמנית, שהופיעה אח"כ בדפוס⁴⁰. ר' עקיבא איגר-גינז, האבד"ק פוזנא המפורסם, כינה אותו "ידידי הגאב"ד דק"ק פראנקפורט הרב ר' הירש נ"י"⁴¹. בשנת 1836, זמן קצר לפני מותו, נתקבל כרב בפד"א ד"ר שמואל הולדהיים, שאז נמנה עוד עם החרדים ורק אחרי עזבו את פד"א נהפך לאחד ממנהיגי התנועה הריפורמיסטית. מאשתו הראשונה⁴² בונא בת ר' וואלף אוכערשלעוויגנר (נולדה בשנת

30 פרידברג, 50; שטיינשניידר, ZGJD כרך 3 (1889), 270; פרימן, Jew. Enc. II, 567.

31 פרידברג, 50/51; ברילינג, MGWJ 80 (1936), 275. 32 פרידברג, 51.

33 Zedner, Catalogue of the Hebrew Books in the British Museum חף 79.

34 Roest, Rosenthaliana כרך 1, 481; כרך 2, נספחים דף 107 מס' 574.

35 Zedner חף 315; Roest II נספחים דף 40 מס' 225 (גם לפני זה הודפס הספר "בחניות עולם" בפד"א; בשנת תקנ"ב/1792 עם פירוש מגדנות אלעזר לרב אלעזר בן שלמה (Zedner חף 314).

36 עיין תעודה מס' ק"ס בפנקס הנ"ל של ק"ק פד"א מיום ג' אלול תקל"ח (1778): שטר מכירה של שני מקומות בבית"כ מ' ה"ה הירש פאצדאם לב"ה מאיר דרוקר.

37 "Beglaubigter" (נאמן הקהלה) היה תארו ברשימת היהודים בפד"א (מס' 1888) שקבלו בשנת 1812 את האזרחות הפרוסית. הוא חתים על תעודה מפד"א שנמצאה בארכיון קהלת המבורג (משנת 1825): "צבי הירש ב"ה מאיר באשחיוץ נאמן פה ק"ק הנ"ל".

38 Encyclopaedia Judaica כרך 6, 1116.

39 בפנקס לזכרון הנפטרים דק"ק פד"א רשום: "מוריני ורבינו צבי הירש בן ר' מאיר באשוויץ נאמן ומורה הוראה פה". עיין לוין, Jahrbuch d. jüd. liter. Gesellschaft (פפד"מין) 16 (1924), דף 76 הערה 1. במאמר לזכר אחיו ברוך (הנזכר בהערה למטה הערה 47) נקרא מאיר: "Vice Rabbiner" (בשנת 1836).

40 צעדנר, דף 79: מדרש אשר היה בקהל רב ביום... המלוכה של אדונינו המלך....

41 אל מאיר נשלחה לפי דעתו של לוין (שם) התשובה בחלק א' (טימן ה') של שו"ת של ר' עקיבא איגר מפיזנא בענין "חולה שאין בו סכנה והוצרך בשבת לרפואה אכילת פירות, ולא נמצא רק מאותן שנשרי בשבת, אב מותר לאכילתם לחולה".

42 אשתו השנייה היתה בריינול יואל לבית פיליפ, אלמנת אלבי, מהוויזג הזה לא נולדו בנים.

1757 ונפטרה בפפד"א ביום 2.2.1817 ושאתה התחתן ביום כ"ה ניסן תקמ"ג 1783⁴³) נולד לו בן אחד ושמו זאב וואלף הירש בשוין (נולד 1786 בפפד"א, נפטר 1846). הוא נתקבל ביום 30.3.1808 כתלמיד האוניברסיטה בפפד"א בפקולטה לרפואה⁴⁴, אולם כנראה לא גמר את למודיו⁴⁵. גם הוא היה נאמן הקהלה, ושמש גם כמתורגמן מושבע בפפד"א⁴⁶. בנו השלישי של מאיר בשוין היה ברוך⁴⁷. נולד בפפד"א ביום 8.12.1765 ונפטר שם ביום 8.9.1836. הוא היה ג"כ מדפיס ורכש לו שם בתולדות הדפוס העברי. אחרי למדו את אומנותו אצל אביו (הוא נזכר כמדפיס 1782 בברלין, 1784 בפפד"א⁴⁸) השתלם בתולד. בזמן כבוש הולנד על ידי הצרפתים חזר לגרמניה. בפ"פ דמיין נפגש עם המלומד זאב וואלף היידנהיים שהצטיין בבקיאותו בדקדוק העברי. בשוין והיידנהיים החליטו לפתוח בשותפות בית דפוס עברי חדש בעיר רעדלהיים על יד פ"פ דמיין. בעל העיר הזאת, הגראף פולראטה פון זולמסרעדלהיים העניק להם זכיון מיוחד להקמת בית דפוס עברי בעירו, כפי שהודיעו השותפים במודעות ב"פראנקפורטר פוסט-צייטונג" מיום 1.12.1798. הגראף שיחרר את השותפים ממסים והבטיח להם את תמיכתו. בשנת 1800 הוציאו השותפים שם את המחזור עם תרגום גרמני ופירוש הפיוטים שזכה להוקרה רבה ולשם הוצאות. היידנהיים המדקדק היה אחראי לנוסח הנכון ולדקדוק, והיבר גם את התרגומים והפירושים; בשוין המדפיס היה אחראי לצורתם החיצונית של הספרים — שהיה בה חדוש בזמנם לגבי הספרים העבריים. האותיות היו ברורות ומובחרות. הניר היה טוב, והדפוס היה בהיר ומסודר. בשנת 1806 עזב בשוין את השותפות שכנראה לא הביאה את ההכנסות הדרושות. הוא התחיל להקדיש את מרצו לענינים כספיים שבהם התמחה (המציא תכניות להלוואות והגרלות, וכד'). הוא התישב בפפד"א ונסע משם בענין תכניותיו להרבה מדינות, גם לרוסיה ששם קיבל אותו הצאר לראיון⁴⁹. מאשתו קלארא לבית בנדיקט (1775-1846) שאתה התחתן בשנת 1795⁵¹ נולדו לו חמשה בנים ושתי בנות. בין נכדיו נתעוררה ההתענינות באומנות הדפוס. נכדו הרמן צבי, שנולד ביום 19.4.1867 לאביו מאקס בן יעקב, היה בעל בית דפוס בברלין⁵². אחד מניניו (בן נכדתו אלסבט בת מקס בשוין, אשת א. גוטגטרין)

43 לפי פנקס קהלת פפד"א הנ"ל. שם תעודה מס' של"ח: תנאים ראשונים בין הב' התחתן כ' הירש בן ר' מאיר דרוקר מפה ובין הבתולה מ' בונא בת המנוח כ"ה חאלף אבערשלעזינגר... בין האלוף ר' מאיר בן המנוח ר' צבי הירש ז"ל העומד מצד בנו הבחיר כ' הירש ובין האחים הקצונים כ"ה שמואל ואחיו הקצין ר' דוד (2) בני המנוח כ"ה זאב וואלף אבערשלעזינגר העומדים מצד אחותם מ' בונא. ושם תעודה מס' תנ"ה: כתובת דאורייתא להאשה בונא בת ר' חאלף א"ש מבעלה ר' הירש בן ר' מאיר דרוקר מפה, כ"ה ניסן תקמ"ג (1783). ותעודה מס' תנ"ט: שטר חליצה להאשה מ' בונא הנ"ל מאחי בעלה ר' קלמן ונח' ברוך ונח' ליב, בני ר' מאיר דרוקר מפה. (אחיהם אברהם שהיה אז בן 10 שנים אינו נזכר כאן). 44 לוי, כנ"ל דף 75.

45 אמנם, היו בין נכדי מאיר בשוין גם רופאים גומרי חוק למודיהם באוניברסיטאות. עיין לוי, שם בהערה. 46 על תעודה מפפד"א מיום 26.12.1843 שנמצאה בארכיון קהלת המכריג היה התום: Wolff Hirsch "Baschwitz, der Jüdischen Gemeinde Beglaubter und gerichtlich vereideter Translator".

47 על ברוך בשוין הופיע אחרי מותו מאמר בעתון: Didaskalia, פפד"מין 1836, מס' 29. בידי נמצאת העתקת המאמר הזה שהופיעה ב: Frankfurter Patriotisches Wochenblatt (פפד"א) מיום 3.12.1836 מס' 49 דף 1027-1029. חלק המאמר הזה הופיע ב: Jüd. Zeitung Für Mittelsachsen, (כמניין) מיום 20.3.1936. 48 התאריך 1756 שנוצר בלוח המשפחה המודפס הוא כנראה טעות דפוס.

49 מדייברג, דף 50; לפי תאריך לידתו — 1765 — נראה שיש טעות בקביעת השנה 1773 שבה נמצא לפי המאמר הנ"ל (עיין הערה 47) בתור "פאקטור" בבית דפוס בברלין; אפשר שצ"ל 1783 ? 50 לוי, במאמרו על היידנהיים, MGWJ 44 (1900), 130-133. 51 לפי לוח המשפחה המודפס.

52 לכבוד יובל יום הולדתו השמונים (5.1.1896) של יוליוס בסוין, נכדו של קלמן בשוין, חיבר הרמן בסוין מברלין את לוח המשפחה בשוין הנזכר לעיל בהערה 1. לוח זה הוצא מחדש ומתוקן בשנת 1914 ע"י הרמן בסוין וצבי גראביב לבית בסוין לכבוד יום הולדתו החמשים של הנס בסוין.

הוא העתונאי אריך גוטגטרוי⁵³ (נולד בכמניץ בשנת 1903), שנמצא בירושלים בתור כתב של עתוני חו"ל.

בנו הרביעי של מאיר היה לוין (יהודה ליב) בשוויץ הנקרא בתעודות הלועזיות "לוין מאיר" (Levin Meyer). הוא נולד בפפד"א בשנת 1770⁵⁴ ונפטר שם ביום 10.2.1842. גם הוא למד את מלאכת הדפוס. בין 1792 לבין 1798 נתקבל כמדפיס אוניברסיטאי במקום אחיו קלמן שויתר, כרשום למעלה על זכויותיו כמדפיס. ביום 10.10.1798 ניתן ללוין הרשיון לנשואיו עם מינדל בת ברוך מלאנדסברג ע"נ ווארטא. במקצוע הדפוס לא עבד הרבה זמן. שמו אינו מופיע ברשימות המדפיסים משנת 1805⁵⁵. בשנה הזאת מופיע רק שמו של צבי הירש בשוויץ — כיחיד מבני משפחתו — בין המדפיסים.

בנו התמישי של מאיר, אברהם בשוויץ, לא היה, כנראה, מדפיס כיתר אחיו. הוא נולד בשנת 1773 ונזכר עוד בשנת 1809⁵⁶. יתר פרטים עליו אינם ידועים. בשנת 1812 קבלו כל בני משפחת בשוויץ — שחיו אז בפפד"א — באופן רשמי יחד עם זכויות האזרח הפרוסיות את שם המשפחה "בשוויץ"⁵⁷ שבמקורות עבריים כבר מופיע במאה ה"ח. אבל עד כמה שידוע לי אינו נזכר במקורות בלתי יהודיים לפני 1812.

(המשך יבוא)

משרד ממשלתי
תל-אביב

53 מר גוטגטרוי המציא לי חמר לתולדות משפחתו בשוויץ, ותודתי נתונה לו.

54 תאריך שנת 1764 בלוח-משפחה המודפס הוא כנראה טעות-דפוס.

55 לוין מאיר אינו מופיע ברשימת המדפיסים של הארכיון העירוני בפפד"א שהיו בידי או שקבלתי בזמני מידי הארכיבר העירוני ד"ר בינדר ז"ל. הוא מופיע רק ברשימת המדפיסים מהארכיון הממשלתי בברלין שנמסרה לי מאת ידידי ד"ר יעקב יעקבסון. 56 עיין הארכיון העירוני מפד"א.

57 בשעת קבלת שמות משפחה קביעים בפפד"א בשנת 1812 קבלו ארבע משפחות את צורת השם כסויץ (Baschwitz). רשת משפחות (הירש מאיר-לוין מאיר) את הצורה בשוויץ (Baschwitz) כשמות משפחה קביעים.

השלמה למחזור ליום הכפורים

בתוך עלון נדפס וכ"י

מאת

דניאל גולדשמידט

הרהיטין "מי לא ייראך מלך הגוים" שנוהגין לומר במנהג אשכנז ופולין ביום כפור אחרי הקדושה שבתפלת שחרית — ובמנהג צרפת הקדום נהגו לחלקם בין שלש התפלות שחרית מוסף ומנחה — לא הגיעו, כידוע, לדפוס בשלמות. ברוב המחזורים נשמטו או קוצרו שתי הפסקאות שעל מלת "הגוים" והפסקא שעל מלת "מלכותם". ייתכן שהמדפיסים פחדו מהצנזורה להדפיס פסקאות שתכנן מכוון נגד הגוים ונגד מלכות אדום, וייתכן ג"כ שהקהלות במשך הזמן לא מצאו טעם באמירת פסקאות כאלה ולא רצו לעורר בלבבות המתפללים רגשי איבה ונקמה דוקא ביום הכפורים — עובדא היא, שברוב הדפוסים הישנים שבדקתי נמצאות הפסקאות כמו שאנו רגילים למצאם עוד בדפוסים ר' וולף היידנהיים והבאים אחריו, היינו: הפיוט שעל מלת "הגוים" הראשונה נשמר רק באותיות א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, כ, ל, מ, נ, ס, ע, פ, צ, ק, ר, ש, ת, ובהן הפיוט שעל מלת "הגוים" השנייה חסר לגמרי; הפיוט שעל מלת "מלכותם" מקוצץ דוגמת הראשון. סדור זה מתאים כנראה למנהג רוב הקהלות, ורק בק"ק פפד"מ ובקצת קהלות שבאיטליה הצפונית נהגו שלא לאמרו כלל².

רק יחידים מצאו דרך להעתיק לעצמם את הפיוטים הנ"ל מתוך כ"י קדומים שבהם נמצאים³, ומסתמא היו העתקים כאלה בידי ר' מאיר לטריס או בידי אנשי קהלתו בזמן שהוציא את המחזור עם פירושו (פראג תר"ז ואילך); שם הוא נותן את נוסח "הגוים" הראשון — מחולק לשנים (חציו השני במקום "הגוים" השני) ובשני הנוסח במקומות אחדים מפני דרכי שלום — זאת נוסח "מלכותם" בשלמות (משם נתקבל הפיוט "מלכותם" — אבל לא "הגוים" — גם במהדורות המחזור עם תרגומו הגרמני של י"מ זקש). ממקור אחר, מפירוש הראב"ן למחזור בב"י, הדפיס בעל הפירוש "מטה לוי ובית לוי", ר' אהרן ממכילישוק, את שני החלקים האלה, אע"פ שפירושו מוסב רק לשורות שאינן מכוונות נגד הגוים (וילנא ווורדנא תקצ"ה). הלבדשטט תר"ך לערך, ועוד). "הגוים" השני אינו נדפס בשום מחזור.

ובכל זאת, גם זה הופיע בדפוס, אמנם לא במחזורים הנפוצים, אלא יותר בסתר. בזמן האחרון הגיע אל בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי עלון (סימנו L782) בגדל 20 x 32.5 ס"מ, שנדפס כנראה באמשטרדם (או באחד מבתי הדפוס שבגרמניה שרכשו אותיות אמ"ד). תק"ס לערך. עלון זה מתחיל בנוסח "אל מלך יושב" — כפי שנדפס פעמים רבות בעלונים לטובת המתפללים, וממשיך אחריו בלי הפסק, באותיות צור: "וויילין אין פיל מחזורים די על חטאים שלא כסדר שטיהן, האבי זיא היר כסדר כפי שכתבו הפוסקים גשטעלט". הסדר הנקבע כאן הוא: עולה, חטאת, קרבן עולה ויורד, אשם, אשם תלוי, מכת מרדות, מלקות ארבעים, מיתה בידי שמים, כרת ועירידי, ארבע מיתות ב"ד. — אח"כ הוא ממשיך: "דש זאגט מן צו (שחרית) פון (יום כפור)", והנה נמצאים לפנינו שלשת החלקים הנזכרים, היינו "הגוים" ראשון ושני ו"מלכותם". עלון זה גרם לי שאטפל בפיוטים אלה ואוציא אותם מהאפלה שהיו מונחים בה.

1 ע"י ספר המחכים לה' נתן ב"ר יהודה, הוצ' פריימן, אשכנז כרך ו' ע' 153. סדר סרוויש לה' מנחם ב"ר יהודה, הוצ' היים, ע' 27.

2 השמטו למשל במח' סבינוטה-קרימונה ש"דש"כ ובכל כ"י מחזור אפ"ם (ע"י קרית ספר ל' ע' 266) במח' אייגשפורג רצ"ו הוסרו כנראה ע"י הצנזורה.

3 העתקי ממין זה נמצא בבית הספרים לפי הסימן Heb. 8° 1470. גרסאותיו זהות עם העלון (1).

אל מלך יושב

על כפא רחמים מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו מעביר ראשון ראשון מרבה מחילה לחטאים וקליחה לפושעים עושה צדקות עם כל בשר ורוח לא כרעתם חמול: אהרית לנו לומר שלש עשרה: וזכור לנו היום בריה שלש עשרה: במו שחודעת לעניו מקדם וכן כתוב וירד יי בעני ויתנב עמו שם: ויקרא בשם יי:

נעבור יי על פקיו ויפרא :

[illegible][illegible]

הַנְּהִים אֶפְסֹתֶיהֶן בְּנֶגֶד הַשּׁוֹכֵנִים
בְּהִנֵּה בְּדוּרֵיהֶן וַעֲנֹם לֹא נִחְשִׁים
הַנְּהִים גְּדֻלִּים מִשְׁעֵה הַתְּהוֹמָה בָּלֹם
דְּבִיקָה בְּדוּלִים כְּסוּדֵי לַעֲן כּוֹלִים
הַנְּהִים הֵכִין פֶּסֶל מִבְּקִשִׁים חֲרָשִׁים
וְחִקָּה בְּהַשְׁכֵּם וְרַעֲבִי הוֹדִיף פִּירִשִׁים
הַנְּהִים זָהָבִים לֹא פֹדֶת כִּסְכָּה כִּכְנִים
הַנְּהִים דְּבִירָה לַעֲבֹד בִּירְאָה כּוֹבֵנִים
הַנְּהִים מוֹעֲנִים בְּקֶהֱף יִחְדֹּר צִלָּתָם
יִדְעֵנָה כּוֹרֵעַם לֶךְ בִּפְרִיקֹה חֲלִילָתָם
הַנְּהִים כִּסֶּה זָהָב מִצֵּפִים עֵץ כִּסְלֹם
לִקְהֵלָה בְּחִבּוּן עוֹד יִשְׁכֵּם כִּסְלֹם
הַנְּהִים מִכְנֵים קְדוֹשִׁימָה לַעֲלוֹ הַזֹּהֶה
נִשְׁאָדֵק מִשְׁקֵי יִחוּס אֶשֶׁת הַזֶּהֱמָה
הַנְּהִים קֶבֶל הַמֶּתֶת נֹאֵלָה בְּאֵרֵי יָחִים
עֹמֵק מַעֲרִים אֲדוֹנֶתָהּ אֱלֹהֵה הָאֱלֹהִים
הַנְּהִים מִנְּרִיבֵים פְּחוֹתֵת חֲלָלִים
צָבָאֵךְ קְדוֹשׁ אֶתָּה יוֹשֵׁב הַתְּהוֹמָה
הַנְּהִים קוֹרְאִים לֹא לֹא אֲשִׁישֵׁי מוֹעֵיל
רַעֲיָן גִּשְׁעֵיבִים קֶבֶךְ בְּלִמְדָּה לְהוֹעִיל
הַנְּהִים שֶׁקֶר נִסְכֵּם וְלֹא אֲכֹן
חֲמִישָׁךְ אוֹכֵן אֲמִינָךְ כּוֹרֵם יִנְאִמֵן

וְכַנּוּסֵי לֵא יִרְאֶה מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי לֶף יֵאָחֵז כִּי בְכֹל
 דְּבַמִּי הַגּוֹיִם :
 הַגּוֹיִם אֲמִים וּמְזֻמִּים קָרָו וְאֲדוּמִים
 הֵל בְּלֵעַם קָלַעַם נִקְמָם דְּכַמֵּם
 הַגּוֹיִם גִּזְמִיר וּכְנֻגָּו אֲשַׁכְמוּ וְרִשְׁיִם
 הֵל דְּכֵאֵם הַכֵּאֵם וְעֵבֶם וְהַרְרִיכִם
 הַגּוֹיִם הַגּוֹיִם קְטוּרִים לִדְרִים וְאֲרָמִים
 הֵל שְׂכָרִם מִתְחַת רְכִינִים
 הַגּוֹיִם וְרַחַם נִתַּח כִּיִּם וְשִׁמְיִם
 הַמִּמֵּם מְרַמֵּם שִׁיכִים שׁוּמִיִּם
 הַגּוֹיִם מִבְּנֵי נֶחֱם וְיִתְרֵי רֵאֻמִּים
 יִתְרֵם חֲסִים מִחַיִּית אֲוִימִים

כמובן, בימינו יש להם רק חשיבות היסטורית, מאחר שרוב הקהלות חדלו לומר את כל הרהיטין מחוסר זמן או מתוך הנטיה להמעיט בכלל בפיוטים. אשר לתוכן הפיוטים, יש לומר שההתקפות נגד הגוים מובנות היטב מתוך מצב היואש שבו נמצאו היהודים בימי הביניים בארצות הנצרות, ועל הדיפות הרצופות לא יכלו להגיב בחיל ובכח, אלא פנו אל אביהם שבשמים ששייב לרודפיהם כפעלם ויוציא את ישראל מעבדות לחרות ומאפלה לאורה. ביטויים הריפים כאלה הנמצאים כאן הם תגובה ספונטנית על כל העול שסבלו, תגובה מתוך שברון לב ומרירות נפש, המתאימים לחסידות העמוקה (והפרימיטיבית במקצת) של מחבריהם⁴. המתפלא על חריפותם ועל אכזריהם, אל ישכח באיוז תקופה ובאלו תנאים נכתבו.

לעיבוד הנוסח היו לרשותי מקורות אלה:

ע = עלון L782 של בית הספרים הלאמי והאוניברסיטאי בירושלים.

נ = מחזור גירנברג כ"י המפורסם, כעת בספריית שוקן בירושלים.

ו = מחזור ווירמזא כ"י, צלום בספריית שוקן.

א = כ"י אדלר 2693, הועתק בשעתו ע"י ד"ר יוסף מרקוס בשביל ד"ר מ. זולאי ז"ל בירושלים (שהשאל לי את ההעתק בטובו).

ל = כ"י לונדון, מוויאון הבריטי, Or. 2734, הועתק בשעתו ע"י א. ראו (רק לשני "הגוים").

4 מחבר הרהיטין שלפנינו הוא קלינימוס הזקן לפי צונץ, ליט. געש, ע' 108. פיוט דומה על מלת "הגוים" הראשונה בפסוק ירמ' י, ו נדפס ע"י יוסף מרקוס, גנוי שירה ופיוט, תרצ"ג, ע' 80 והערה ע' 131, ואח"כ בתוך מ. זולאי, פיוטי ינאי, שפב. ויש להשוות לו את הפיוט "האומרים לכילי שווע" בקריבה ליו"כ, שם ע' שלט.

ובכן מי לא יראך מלך הגוים

ע"ס א"ב

הגוים אפס וְתוֹהוּ נִגְדָה חֲשׁוּבִים.

בְּחוּנִיךָ בְּדוּדִים וְעַמִּם לֹא נִחְשָׁבִים:

הגוים גְּדֻלִּים מַעֲשֵׂה תַעֲתוּעַ וְהַבְלִים.

דְּבִקֶיךָ גְּדוּלִּים מְסוּגְדֵי לַעֲץ בּוֹלִים:

5 הַגוֹיִם הֵכִין פֶּסֶל מִבְּקָשִׁים חֲרָשִׁים.

וְתִיקֶיךָ בְּהַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב יְחוּדֶיךָ פּוֹרְשִׁים:

הַגוֹיִם וְהָכֶם לְאַפּוֹדֶת מַסָּכָה מְכִינִים.

חֲרָדִי דְבָרְךָ לַעֲבֹדְךָ בִּירְאָה מוֹכְנִים:

הַגוֹיִם טוֹעֲנִים בְּכַתְּף יִתְרֵי צְלִיתָם.

יְדוּעֶיךָ פּוֹרְעִים לֶךְ בְּפִקּוֹק חֲלִיתָם: 10

3 גְּעוּלִים 1 תַעֲתוּעִים 2 תוֹהוּ אע 5 הֵכִין כך מנוקד בכל המקורות 7 זֶהבִים אע

8 דְּבִרִיךָ אע 9 יִתְרֵי: יְחוּדֵי (נדפס בטעות יְחוּר) ע

1 אפס וְתוֹהוּ נִגְדָה חֲשׁוּבִים. ע"ש ישע' מ יז, מא יב. 2 בְּחוּנִיךָ נחשבים. במהב' כג ט. 3 מעשה תַעֲתוּעַ. ירמ' י טו. 4 דְּבִקֶיךָ. דבר' ד ה. מְסוּגְדֵי לַעֲץ בּוֹלִים. ישע' מד יט. 5 הֵכִין פֶּסֶל מִבְּקָשִׁים חֲרָשִׁים. ישע' מ כ. 6 בְּהַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב יְחוּדֶיךָ פּוֹרְשִׁים. מביעים בפירושו, והכוונה שפורסין על שמע בקר וערב. 7 זֶהבִים... מְכִינִים. ישע' ל כב. 8 חֲרָדִי דְבָרְךָ. ישע' סו ה. 9 טוֹעֲנִים בְּכַתְּף יִתְרֵי צְלִיתָם. ר"ל עושים פסל משארית צליתם, ע"ש ישע' מד יט. 10 כוֹרְעִים... חֲלִיתָם, ע"י ברכות דף כ"ח ב' המתפלל

הגוים כסף מצפים עץ פסלים.
לקוחיה בחביון עץ ישימו כסלים:
הגוים מכנים קדשתה לעול הזמה.
נשואיה משקצים יחוס אשת הזמה:
15 הגוים סמל תמונת נאלח פאליהים.
עפה מעידים אדנותה אלהי האלהים:
הגוים סגר מוכס פחזות תכליתם.
צבאיה קדוש אתה יושב תהלותם:
הגוים קוראים ללא מושיע ומועיל.
20 רעה נשענים בך מלמד להועיל:
הגוים שקר נסכם ולא אמון.
תסיקיה אופן אמונתה בנצחם ינאמון:

ובכן מי לא יראך סלף הגוים כי לה יאתה כי בכל-חכמי הגוים

ע"פ א"ב

הגוים אימים ומזומים קדר ואדומים.
בלעם קלעם גומים דמומים:
הגוים גמר ומגוג אשכנז ורומים.
דכאם תכאם ועומים ומחרמים:
5 הגוים הגרים קטורים לודים ואגרים.
נחם שבתם סתחת נמים:
הגוים נרח ונחת מיום ושמים.
תסמם בךסמם שימם שוממים:

11 כסף: וזהב הוס' אע 12 בחביון עוון: חביון עון 14 הזמה: מזמה 15 נאלח:
עולה 16 אלהי: אלוה אע 18 אתה קדוש נ אומרים קדוש 19 לאל לא מושיע ע
21 שקר נסכם ולא (לא ו) אמון: שופכים נפשם ללא אמון 22 בועד 2
2 גממם דממם אע 3 ורומים לאע: ותוגרמים 11 4 זעומים ומחרמים (מחרמים נ):
זעמם והחרמים אע 5 לוד נ 7 נחת ואע 8 חסמם: חרסמם 1 שימם: שיתם נ

צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה. 11 כסף מצפים עץ פסלים. ע"י ישי' ל כב. 12 לקוחיה.
ע"ש שמות ו ז. בחביון עוון. חבק' ג ד. ישימו כסלים. תהל' עח ז. 13 לעול. פי' לילד. ע"ש ישי' מט
סג והכונה אל ישי הנצרי. 14 אשת הזמה. יחזק' כג מד. 15 נאלח. איוב טו טז (הכונה אל ישי).
פי' ניהגים אלהות בתמונתו. 17 סגר מוכס. ישי' יד יט. פחזות. ירמ' כג לב, ופחזות תכליתם. ר"ל תכלית
פחזותם. 18 קדוש... תהלותם, תהל' כב ד. 19 ללא מושיע ומועיל, כנראה לקוח מתקיעתא דרב, וע"י
ירמ' ב יא. 20 מלמד להועיל. ישי' מח יז. 21 שקר נסכם. ירמ' י יד. ולא אמון, דבר' לב כ.
22 אומן אמונתך. ישי' כה א.

1 אימים, דבר' ב י. ומזומים, שם ב כ. קדר ברא' מה יג. ואדומים, שם כה לו. 2 בלעם. תהל' כא י.
קלעם, ע"ש ש"א יז מט, פי' זרקם. גומים. גרועים (הביטוי לקוח מתקללות, שביעית ד' ה' ועוד), דמומים.
ע"ש שמות טו טז. 3 גומר... ותוגרמים. ברא' י ברג. 4 הכאם. הכם. זעומים. פגועי זעם, משלי כב יד.
5 הגרים וקטורים. זרע הגר וקטורה, נשי אברהם. לודים וארמים, ברא' י כב. 6 יכחם. הוכיחם. שבתם
מתחת רמים. מתחת השמים. 7 זרח ונחת מיום ושמים. ברא' לו יג. 8 חסמם. חסום אותם, תעכבם.

- הגוים סבת גחם ויתר ראומים.
 10 יסרם ססרם מהיות אומים:
 הגוים פסתורים כסלוחים לטושים ולאמים.
 לפתם פפתם סעורים רעומים:
 הגוים מבשם ואדבאל משמעים ודומים.
 נפצם הפיצם שיתם הדמים:
 15 הגוים סבא וחוליה סבתכא ורעמים.
 עקרים קרקרים דוויים עמומים:
 הגוים פלשת עמון אשור ועילמים.
 צמתם המיתם תגם למחלומים:
 הגוים קדר ומואב לודים וענמים.
 20 רששם ורששם דקים צנומים:
 הגוים שישך וקדי כתיים ולב-קמים.
 תעבם תעבם לאין תקומים:

ובכן מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בקל-תקמי
 הגוים ובכל-מלכותם

צ"ס א"ת ב"ש

מלכותם באפדך עובדי פסילים וסכים.
 תכון מלכותך מלך מלכי המלכים:
 מלכותם קבלעך בוסחי הכל תעתועים.
 שמים וארץ שבתך יהו מביעים:

- 10 חסרים: חסירים 11 כסלוחים כפתורים 12 סעורים רעומים 1 סערים רעומים 17
 סערים רעמים אע 13 משמע אע 15 סבתכא: וסבתא 7 16 דום עממם אע 17 ועמון 11
 ואשור 1 קדר: קיר 1 לודים: להבים 1 20 דקים צנומים אע 21 וכתים 1
 1 פסילי 1 נסוכים ע 4 יהו: יהו אע

כרסמם. תהל' פ יב. שימם שוממים. ע"ש איכה א יג. 9 טבת גחם ויתר ראומים. ר"ל ויתר בני ראומה
 פלגש נחור, ברא' כב כה. 11 כפתורים כסלוחים. ברא' י יד. לטושים ולאומים. שם כה ג. 12 לפתם.
 קלקלם, איוב ו יח ע"פ ת"י. כפתם. קשרם, כבלם, והמלה היא ארמית ומשנית (תמיד ד א ועוד). סעורים
 רעומים. סגועים בסער ורעם. 13 מבשם... ודומים. ברא' כה יגיד. 14 שיתם הדמים. חתיכות, ע"ש
 דניאל ב ה. 15 סבא... ורעמים. ברא' י ז. 16 קרקרים. נפצם, במד' כד יז. עמומים. אפלים, יתוך לא ת.
 17 אשור ועילמים. ברא' י כב. 18 למחלומים. למכות (במקום: למהלומות), משלי יח ו. 19 קדר.
 כבד נוכר בטור 1. לכן גראית הנוסחא קר ומואב, צ"ל קיר מואב, ישע' טו א. לודים וענמים. ברא'
 י יג (לעומת הלודים הנזכרים לעיל בטור 5), וי"ג להבים (שם). 20 רששם. שברם, ישע' יג יח. דקים
 צנומים. ברא' מא כג. 21 שישך, בבל, ירמ' כה כו. מדי, ברא' י ב. כתיים. שם י ד. לב קמים. הכשדים,
 ע"ש ירמ' נא א. תעבם. דברי' ז כו ועוד. תעבם. תאפיל אותם, איכה ב א. לאין תקומים. לאין תקומה, ויק'
 כ, לו.

1 מלכותם. מלכות הגוים. באפדך. כפה"נ. מוסב גם למעלה גם למטה, וכן כל חבירה, פי' באפדך מלכותם.
 היינו עובדי פסילים וסכים. וסכים. כנוי לפסילים, ישע' מא כט ועוד. 3 הכל תעתועים. ירמ' י טו.

5 מלכותם בנדעך מקימי אשרים וסמנים.
 רוממותיה יקראו בנרון המונים המונים:
 מלכותם בנדעך דורשי קטב תוהו ובעלים.
 קדשה ועז תיסד קמפי עוללים:
 מלכותם בקרסו המתללים באלילים.
 צדקותיה נגידו באיים אל אלים: 10
 מלכותם בנכחו המסתרים והמתקדשים.
 פאר מלוכה ינחלו נסעי כנת קדושים:
 מלכותם בנעפך שט כזב פני אל-רחבים.
 עלוי כבוד-שמה יתנו כל באהבים:
 מלכותם בנשפך סוגרי מעשה חרשים. 15
 ספור מעשיה ברנה יפצחו מארישים:
 מלכותם בטאטאן סועני עצבים עשויים פרקים.
 גועם דע יראתה יתמלאון ארקים:
 מלכותם בידך בירעי נסבל משא לעיפה.
 משתחווים כלי-בשר לפניך עושה שחר ועיפה: 20
 מלכותם בכלותך לנער רשעים מן-הארץ.
 לכן במלכו ישמחו השמים ותגל הארץ:

7 ובעלים: והבלים א 10 צדקתך אע 15 בזשפך: בחספך 1 בחסרך אע 17 עצבי א
 18 יראתך: אמרתך 1 21 רשעים מן הארץ (מארץ 1) אע: כל רשעי ארץ 1 22 במלכו:
 צ"ל במלכך:

5 אשרים וחמנים. ישע' יז ח ועוד, והשוה יחזק' ו ו ונגדו חמנים. 6 יקראו בנרון. ישע' נח א.
 7 קטב. מגפה, והפיסון השתמש בו לכנוי לאלילים. 8 תיסד כמפי עוללים. תהלי ח ג. 9 המתהללים
 באלילים. תהלי צו ו. 10 נגידו באיים. ישע' מב יב. 11 המסתרים והמתקדשים. ישע' מי יז. 12 נסעי
 כנת קדושים. ישראל, ע"ש תהלי פ סו. 13 שטי כזב פני אל רהבים. תהלי מ ה. 14 יתנו. ישבחתי,
 שופס' ה יא. 15 בחספך. ירמ' מט י. סוגרי מעשה חרשים. הושע יג ב. 16 ברנה יפצחו. ישע' מט
 יג ועוד. מארישים. מביעים, לי ארשת שפתים, תהלי כא ג. 17 בטאטאן. בכבודך, ישע' יד כג. סועני.
 גישאים על כתפם. עצבים עשויים פרקים. ע"י ספרא קדושים פ' א' י"א עצבים ע"ש שנעשו פרקים.
 18 דע יראתך יתמלאון ארקים, ע"ש ישע' יא ט, וארקים מ' ארצות, ע"ש ירמ' י יא. 19 בידך. בורקה,
 זכרי' ב ד ועוד. נסבל משא לעיפה. העצבים, ע"ש ישע' מז א. 20 עושה שחר ועיפה. בקר וערב, ע"ש
 עמס' ד יג. 21 לנער רשעים מן הארץ. איוב לח יב. 22 ישמחו השמים ותגל הארץ. תהלי צו יא.

הערה על המאמר "בתב"ד משנה תורה להרמב"ם בשטוקהולם"

יעקב דוד וילהלם מפרסם מכ"י משנה תורה שבשטוקהולם את הנוסח השלם של פרק י"א מהלכות מלכים, אשר יד הצנוורה לא פגעה בו (ק. ס. כרך כ"ט, חשי"ג, עמ' 146-147). הגני להעיר את תשומת הלב, כי גם באסף דוד קליפמן שבספריה האקדמיה המדעית ההונגרית בבודפשט נשתמר כ"י של משנה תורה מצויר יפה מאד משנת 1296 (ע"י מ. צ. וייס Katalog der hebräischen Handschriften und Bücher in der Bibliothek des Professors Dr. David Kaufmann s. A. עמ' 1906 עמ' 17-19, מספ' 77) ואף בי נמצא הפרק הנ"ל בשלמותו. אמנם, בשני הקומות נסתה הצנוורה לחקוק, ואלם הפנימות האלו תוקנו. למען יוכלו החוקרים להשתמש בו אביא כאן את חילופי הנוסחאות, הנוטים מכ"י השטוקהולמי (כרך IV, דף 142 ע"א-ע"ב):

שמטות] שמיטין. או מין ומי. לביאן] לביאתה. לא] ולא. שהרי נאמר] שני. וירשת] וירשתה (דב' ל, ה). כוללים] כולליו. ירשה] ירשה (בסעיות). ותהי] ותהי אדום עובדים לדוד. שער] שער (במד' כד, יח). ירחיב] כי ירחיב (בסעיות, ע"י דב' יט, ח: ואם). לתהי] לתקן. הספרים] בראשונה כתב "הדברי" ונקד עליו. המשנה היה] משנה הוא. ולא] לא. משתנות] משתנית (בסעיות). ולעלמין] ועל עולמי. מוסיפין] מוסיף. עליהם] עליהן. מהן] מהם. מפשטן] מפשוטו. משית] המשיח. הצליח] חסר (בסעיות). או] חסר. ישכילן] יכשלו (ועיקר ע"י דג' יא, לה). עת] עת קץ. ישר] ישוע. דומה] כמה (1). שנאמר] חסר. ישנאן] ינשאו (ועיקר ע"י דג' יא, יד). ממשית] מהמשיח. מה] וזה הרשע ימח וזכרו. לאבד ישראל] לישר' לאבד. בתורה] התורה. לאדם] אדם. לא] ולא. יהושע] ישוע. שם רשעים ירקב אינו] מחוק. ישר דרך] דרך ישר. נושאים] נושאים. הן] הני. אבותיהם] אבותיהן.

הערה למחקרו של ד"ר מ. זולאי ז"ל

(ק"ס כרך ל', תשס"ה, עמ' 246-248)

ביוצא לספרת תצה השתמש ר' יוסף אבן אכיתור בכל שמות השמנים הנזכרים בפרק "במה מדליקין" (שבת פ"ב) מ"א ומ"ב, ובכל סוגר של פיוטו שילב אחד מן השמנים: הוא כתב אפוא: ש מן זית זך ולא מקיף / לפני ה' לזכרו, וכן בשאר הסוגרים מזכיר הוא: אליה, חלב, מבושל, שומשמן, אגוזים, צנונות, דגים, סקועות, עטרן ונפט. זאת ושעוה אינו מזכיר, משום שאינם שמנים. לפי זה אין ספק שכשורה ח' צ"ל: ש מן זית זך ולא משריפה (ולא: מטריפה). אם אין כאן טעות דפוס, החליף אחד המעתיקים שיין בטיית, ואולי כך הוא בכתב היד (קשה לפעמים להבחין בין ט' ל"ש בכ"י).

ע"צ מלמד

למאמרי בקרית ספר כרך ל', עמ' 167 טור א ש' 18-24.

העמידני תלמיד מר א' דותן על סעות מצערת בדבריי על הגיית יו"ד בשחא כ"י y. טענתי שם, שאין הניקוד הבבלי כגון ימינך, ירושלם מעיד על הגיית יו"ד חרוקה כ"י 1, אלא שבסעות הבאתי ראיה לדבריי מן הכלל שבה"ס עמ' 14 וע"ש. כלל זה כידוע דן בהגיית השוא של פני הו"ד ואינו עניין לדבר הנידון. הראיה שהיה בדעתי להביאה, ואני מוסיפה כאן, היא: אנו מוצאים אפילו בגוף כ"י אחד (Mdo p. 40) חילופי ניקוד י' - י', למשל: יהודה - יהותון (ארמית) יחוס (ארמית), ובחזאי אין מקום לסברה, שבכ"י אחד מוצעים דרכי מבטא שונים של י'. מלמד, שחילופי הניקוד בעניין זה הם חילופי כתיב בלבד. הניקוד י' מרמז, לדעתי, על אפס רות ההגייה y, אך לא על הגיית 1. ואכמ"ל.

ז' בן-חיים

BIBLIOGRAPHY

Israel Publications; Hebraica and Judaica

Periodicals 1, 71
 Collections 3, 72
 Bibliography and History of Jewish Studies 5, 74
 Biblical Studies 6, 74
 New Testament 8, 83
 Talmud, Midrash, Rabbinic Literature 8, 83
 Jewish Philosophy and Religion 20, 86
 Kabbalah and Hassidism 21, 88
 Liturgy, Sermons, Ethics 22, 89
 History, Biography, Memoirs 25, 91
 Jews in the Present 98
 Zionism, Palestine, Israel 30, 99
 Ethnography, Folklore, Art 40, 104
 Philology 47, 106
 Hebrew Poetry in the Middle Ages 108
 Modern Hebrew Literature 47
 Yiddish Literature 56, 108
 Literature in other Languages with Jewish Themes 110
 Juvenile Literature 56, 112
 Education and Teaching 61, 113
 Text Books 62, 113
 Hebrew Books on non-Jewish Subjects 65, 114
 Other Israel Publications 71
 Miscellanea 114

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o. : and others	n. d. : no date
Bd. : Band	n. p. : no place
c. : copyright	n. pr. : no printer
col. : coloured	numb. l. : numbered leaf (-ves)
diagr. : diagram(s)	p. : page(s)
diss. : dissertation	p. l. : preliminary leaf(-ves)
ed. : editor, edition	pl. : plate(s)
facsim. : facsimile(s)	port. : portrait(s)
front. : frontispiece	pref. : preface
hrg. : herausgegeben	T. : Teil
illus. : illustrated	tab. : table(s)
incl. : including	vol. : volume(s)
l. : leaf(-ves)	

Hebrew abbreviations see inside right-hand cover

Editor's Address: P.O.B. 503, Jerusalem

Annual Subscription: IL 3.000 (\$ 5.- ; £ 1.15)

Weiss Press, Jerusalem

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE
JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY

JERUSALEM

Vol. XXXI no. 1

December 1955

CONTENTS

Bibliography

Israel Publications	1
Hebraica and Judaica	71
Periodicals	115

Reviews

J. Katz: בעלי החסמות	9
E. Ashtor: מניח, מרביץ מורה	25
B. Schochetmann: י. בן צבי, ארץ ישראל וישיבה בימי השלטון העותמאני	31
M. Narkiss: י. פינקרסלר, בתרבות באיסלנד	41
E. Ashtor: A. N. Ziadeh, Urban life in Syria under the early Mamluks	103

Studies

B. Brilling: Families of Printers at Frankfort on the Oder	136
E. D. Goldschmidt: Restoration of Missing Piyyutim to the Mahzor for the Day of Atonement	146

Notes

A. Scheiber: Note to the Article: A Ms. of Maimonides' Mishneh Torah in Stockholm	152
E. Z. Melamed: Note to the Article of Dr. M. Zulay: Piyyutim of R. Josef ibn Abitur	152
Z. Ben Hayyim: Note to my Article in K.S. vol. 30, p. 167	152

The Magnes Press
The Hebrew University
Jerusalem

ק ר י ת ס פ ר

רבעה לביבליוגרפיה

של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים

כרך ל"א חוב' ב'

ניסן תשט"ז

ה ת כ ן

ביבליוגרפיה

153	דפוסי ישראל
181	ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל
218	בתוך כתבי עת

דבריי בקורת

155	מ. מרגליות: מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי, הוצ' אפשטיין/מלמד
165	ב. שוחטמן: מ. א. י. כוונתימר, דרכי לציון
189	א. גולדברג: א. חייס, לחקר התלמוד
199	ב. שוחטמן: א. ת. לוי, במעגלות החינוך
201	א. אשחור: S. D. F. Goitein, Jews and Arabs
212	מ. גורקיס: A. Rubens, A Jewish iconography

מאמרים

233	פ. י. הכהן: הדפוס העברי בהונגריה ד: פרסבורג
252	ד. ברילינג: משפחות מדפיסים בפראנקפורט ע"נ אודר (המשך וסוף)
255	ג. בן-מנחם: בשערי ספרים

מגנזי בית הספרים

259	י. יואל: קטע ממסכת יומא מתוך כתביד תימני (?) של הבבלי (עם פקסימיל אחד)
-----	----	----	----	----	----	----	----	--

הערות

264	ב. ז. בנדיקס: על הגהה אחת של ר' יוסף הלוי אבן מיגאש בהלכות הרי"ף
265	מ. בניהו: מהדורה בלתי-יועזה של ספר "ארץ החיים" לר' אברהם חיים הכהן
267	ח. ליברמן: הדפוס העברי במינסק
268	י. י. כהן: על ספר אנימי אחד (חיבור לטהרה, בודיטשוב, תרנ"ח)

הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס

האוניברסיטה העברית

ירושלים

ביבליוגרפיה

דפוס ישראל	ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל
153 עתונים	181 עתונים
154 קבצים	182 קבצים
ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 154	ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 183
154 מדע המקרא	184 מדע המקרא
155 ברית חדשה	189 תלמוד, מדרש, ספרות רבנית
155 תלמוד, מדרש, ספרות רבנית	194 מדע הדת, פילוסופיה יהודית
160 מדע הדת, פילוסופיה יהודית	195 קבלה וחסידות
161 קבלה וחסידות	197 תפלה, דרשות, מוסר
162 תפלה, דרשות, מוסר	199 היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות
162 היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות	208 עם ישראל בהווה
164 עם ישראל בהווה	209 ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל
164 ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל	211 אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות
171 אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות	215 בלשנות
172 בלשנות	215 ספרות יפה עברית חדשה
172 שירה עברית בימי הביניים	215 ספרות יפה יודית
172 ספרות יפה עברית חדשה	216 ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים
175 ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים	217 ספרות הנוער
175 ספרות הנוער	217 חנוך והוראה
177 חנוך והוראה	217 ספרי למיד
178 ספרי למיד	218 ספרי מדע כלליים בעברית
178 ספרי מדע כלליים	

רשימת הסימנים והקצורים

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.
סוגרים עגולים () מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו בתוך הספר.
סוגרים מרובעים [] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.
סוגרים מהוקצעים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.
סימני התבנית: 8°: 10—25 ס"מ; 4°: 25—32 ס"מ; 2°: 32—40 ס"מ; 2° גדול: למעלה מ-40 ס"מ.
בסנטימטרים מציינים: א. ספרים שגבהם למטה מ-10 ס"מ; ב. ספרים שרחבם גדול מארכם; ג. מסות.
חמ"ד: חסר מקום הדפוס. חש"ד: חסרה שנת הדפוס. חש"מ: חסר שם המדפיס.
כר': כרכים. ע': עמודים). ק. ס.: קרית ספר.

אין מדפיסים בקרית ספר תשובות וויכוחים על דברי בקורת

כתובת המערכת: ירושלים, ת.ד. 503

דמי החתימה לשנה: 3.000 ל"י (—\$ 5.15; £ 1.15)

דפוסי ישראל

1117 די שטימע פון פרייהייט. תלאביב, (הס' תדרות הציונים הכלליים, דפוס א. מוסס, תשס"ה, 2° גדול. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א : כ"ה בתמוז. [4] ע/ תמונות. התחיל להופיע אחרי שהשרים הציונים הכלליים יצאי מהממשלה.

1118 *Frente* (Jerusalem), Ijud Hano-ar Hajalutzi, (typ. Guesher), 1955. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 : 25 במאי, 17, [1] ע/.

1119 *Hazofé in Erez*. Bar-Am, Zofim Ital-kim, 1955. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' [א] : יוני, 19 ע/ תמונות. במכונת הכפלה. הטכסט באיטלקית.

1120 *A Hét* (Tel-Aviv, typ. Uj Kelet, 1955). 2°. העורך : הלל דנציג. גל' 1 : 5 באפריל, 16 ע/ תמונות.

1121 *Izraeli Képeslap* (Tel-Aviv, V. Grosz, typ. "Neografica"), 1953. 8°. שבועון. העורך : Jesurun Elijahu. גל' 1 : 8 בספטמבר, 14, [2] ע/ תמונות. בגלענות הראשונים היה חצי טור בעברית. בשם : לקרא העכרי.

1122 *Izraeli Szemle*. מצפה ישראל. דפוס "גיאוגרפיקה". 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך : Mose Goldstein <Giloni>. גל' 2 : כד תמוז תשס"ה, 16 ע/ תמונות. הטכסט בהונגרית.

1123 *Orizontul* (דפוס ישראל), Tel-Aviv, האפס. 1953. 2°. שביעון. העורך יהמיסד : Z. Z. Cremer. גל' 1 : 31 ביולי, 4 ע/ מקצת הטכסט בעברית.

1124 *La Patrie*; l'hebdomadaire d'Israël. Tel-Aviv, typ. E. Ben-Hur, 1955. 2°. העורך : David Benuisiglio. גל' 1 : 18 במאי, [16] ע/ תמונות.

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת" 1110 ארגון עובדים אגודתיים. תוברת הס' ב.ר.ה. תלאביב, המזכירות הארצית (של פועלי אגודת ישראל), דפוס שטרן, תשס"ה, 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' [1] : ניסן, 18 ע/ "סנימי לא למכירה" — כוללת גם מאמר אחד ביוזית.

1111 במערכה. (תלאביב, דפוס "תרבות"), תשס"ה, 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א : ר"ח תמוז, [4] ע/ תמונות. — כיוון הסועל המזרחי.

1112 הד היוזמים ; בטאון המעמד הבינוני. תלאביב, התאים הכלכליים (סוחרים ובעלי-מלאכה) בהס' תדרות הציונים הכלליים, חש"מ, 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך האחראי : יהושע נהרי. גל' 1 : 3.vii.55, [4] ע/.

1113 ילקוט סכני של המכון למריון העבודה והיצור ליד משרד העבודה. (תלאביב, דפוס הממשלה), תשס"ה, 8°. דו-חודשי. העורך : מ. לוטטר. גל' א : תמוז, 42, [1] ע/ טבלאות, תמונות. עם תוכן יסער ניסך באנגלית : Technical Digest.

1114 סטודנט ; בטאון לנוער האקדמאי, ירושלים, מפלגת פועלי ארץ ישראל, מטה הדור הצעיר, תא הסטודנטים, דפוס "ריגלד", 1955. 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורכים : צ. יפה, א. ט. נרגל, גל' א : מאי, 23, [1] ע/ מפה, סקסימיל, תמונות.

1115 פולין. הצירות בישראל. ביולסין אינסורמטיבי. תלאביב, הצירות של הרפוב' לוקה הפילונים העממית. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 28 : 4.vii.55, [7] ע/ במכונת-הכפלה.

1116 7 משבוע לשבוע ; שבועון לאינסורמציה — תכנית השבוע (בקולנוע, רדיו וכו'). תלאביב, (ב. ב. שור, דפוס "ישראל", 1955). 8°. העורך : מ. יעקובסון. גל' 1 : 8 ביולי, 34 ע/ תמונות.

העבודה והיצור
לדפוס
הממשלה
העורך : מ. לוטטר
תמוז, 42, [1] ע/ טבלאות, תמונות. עם תוכן יסער ניסך באנגלית : Technical Digest.

בארץ הרבה מאית ישובים יהודיים ביניהם ערים גדולות כמו באר שבע, עכו, רמלה... ללא בית כנסת, בכל אופן ללא בית מיוחד שהוא בית כנסת בצורתו החיצונית. (מהמבוא של ז. ורהפטיג, סגן שר הדתות).

התכן: בית הכנסת בחייו (מאמרים מאת העורך, ש. ז. כהנא, מ. פירון, מ. דרברמדיגר, א. אורנשטיין, י. אבן-חן). — תפילה ורנה (מאמרים מאת מ. בן-חן, מ. ש. גשורי: לתולדות החזנות בא"י ע' 144-101, י. ל. גאמן). — ממקום למקום (מאמרים מאת פ. פלאי, ש. א. נכון, י. זק). — מבית ומחוץ: מ. בן-אורי: בתי כנסת במדינת ישראל, ע' 242-195, י. פינקרפלד: בתי הכנסת בא"י, י. ז. כהנא: אמונות בית הכנסת בהלכה, ע' 308-255. — אבני קודש: העורך: בתי כנסיות בירושלים העתיקה, ע' 348-312, ש. י. עגנון: בתוך עירי.

1130 רמת גן, ספר רמת גן, תרפ"ח-תש"ו. (העורכים: ישראל אלדד, יוסף נובה), רמת גן, העיריה, (דפוס "מסדה"), תש"ו. 435 ע' / תמונות, מסה מקומלת, פקסימילים. 8°.

מהתכן: ואלה תולדות (רמת-גן), ע' 114-27, א. ה. סילבר: 300 שנה ליהדות אה"ב, י. ידן: התעודה הקדומה ביותר על הפלישה הצבאית של מצרים לאסיה. פרקי הוי של עיר ואם (12 מאמרים ורשימות), דמויות. א. בן-יעקב: רמת-גן בדיאגרמות, באהלה של אמונת: ה. גמזו על 9 אמונות תושבי ר"ג, ל. מוס: ילדי רמת-גן מצעירים. מנחת ספר (שירים, מאמרים ורשימות).

1131 Viața noastră, Almanahul Viața noastră, 1953, [Tel-Aviv], n. pr., [1953], 316 p., facsim., illus., tabs. 8°.

העורך: I. I. Burstein. כולל גם מדור ספרותי.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1132 שרות הספר, ביולטין הספר, חיפה. 8°. גל' 12: כסלה, תש"ו, 7, [1] ע'. "Joseph Melzer's Book Service".

מדע המקרא

1133 כהן, מאיר שמחה. ספר משך חכמה: באורים ופרושים, רעיונות ודרושים, הערות וחידושים על חמשה תומשי תורה... מאתי מאיר שמחה כהן מדוניסק... מהדורה שלישית מוגהה ומדויקת. ירושלים, (דפוס "המסורה"), תשי"ד. 336 ע'. 8°.

תל-אביב, הסתדרות הציונים 1125 Uj Világ. "עולם חדש". הכללים, דפוס "ניאוגרפיקה", 2°. "עולם חדש". הכיפות הנופצות לא נזכרה. גל' 2: אייר תש"ו. 4 ע' / פורטרטים. הטכסט בהונגרית.

1126 Zorile, Tel-Aviv, (typ. "Kedem"), 1955, 2°.

מופיע ג' פעמים בשבוע. האחראי: Chaim Gelber. גל' 1: 13 בפברואר. 4 ע' / תמונות, נפסק בגל' 66, 19 ביולי.

קבצים

1127 אכרי ישראל: ספר השנה של התאחדות האכרים בישראל. 2 כרכים. (תל אביב), התאחדות האכרים בישראל, (דפוס סטרוד), [תשי"ג-תשי"ד], 271, [1]: 378 ע' / טבלאות, מפה, פקסימילים, תמונות. 8°. העורך: יצחק זינגר. תכן חלקי עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 870 ושנה ל"א ע' 115.

1128 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. מועצת פועלי ראשון-לציון. מאז ועד היום: פרקי זכרונות ודברי חברים. סקירות, עובדות וסיכומים עם חנוכת בית ההסתדרות בראשון-לציון. ראשון-לציון, ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל, הסתדרות הפועלים החק' ל מ מועצת פועלי ראשון-לציון, (דפוס ש. ינסלביץ), תשי"ד-1953, 97, [1] ע' / טבלאות, תמונות. 8°.

מאסף. העורך: אברהם שלמון. המדורות: ציונים בדרך. יום ליום. מוסדות ומפעלים. ראשון לציון ובנותיה.

1129 ישראל. המשרד לענייני דת. בית הכנסת: מאמרים ומסות. ירושלים, המדפיס הממלכתי, (דפוס הממשלה), תש"ו. 356 ע' / [26] דף, תמונות. 8°. בראש השער: מדינת ישראל / המשרד לענייני דת.

קובץ. העורך: מרדכי הכהן. "הקובץ מוקדש לבעית בניית בתי הכנסת בארץ, לנועשה בשטח זה ולבעיות של חיי בית הכנסת... בתקיפת זו (מומן הקמת המדרג) הוקמו יותר מ-2500 בתי תפלה, ריבם המכריע באהלים, בדינים, מחנונים, צריפים... ומיעוטם במבנים מיוחדים... נמצאים היום בארץ, ברובם בבנייה וחלקם בשלב של תכנון, יותר מ-250 בתי כנסת... ישנם כיום

- 1134 קפלן, ניסן בן שלמה. המחשבה הנבואית (מסות על נושאים תנכיים)... ירושלים, "המאיר", (דפוס הפועל המזרחי), תשי"א, 127, [1] ע' 8.
- "ספרי זה הוא פרי הרצאותי בתנ"ך לפני קהל תלמידי בבתי ספר תיכוניים ומועדוני נוער". (מההקדמה).
- 1135 תנ"ך. ספרי המקרא; פרוש חדש בצורף מבואות על פי שיטת מ[נשה] ד[וד] קאסיטו. (ס' שמואל, מלכים מפרש עליידי א[ליהו] ש[מואל] הר"טום) 2 כר'. תל אביב, "יבנה", (דפוס הארץ, תשט"ו). 179; 177 ע' 8. את הקורם עיין ק. ס. ל"א ע' 8.
- 1136 תנ"ך. שיר השירים. ספר שיר השירים ע"פ רש"י ועם פירוש שפת אמת אשר לקטתי מספרי... מרן יהודה ארי' ליב [אלטר] מגור... עם ליקוטי יהודה אשר לקטתי... יהודה ארי' ליב הינה... ירושלים, (י"א. ל. הינה) בסיוע "מעין החכמה", מפעל עזר מרכזי להוצאת ספרים, (דפוס "המערב", תשט"ו, 125, [1] ע' 8).
- The Book of Esther with English translation and 18 coloured illustrations. Tel-Aviv, Sinai, b. pr.. [1955]. [36] p. 17:23.
- ברית חדשה
- 1138 קלזנר, יוסף [Josef Klausner]. מישור עד פאולוס. (הוצאה שלישית, מתוקנת ומורחבת). ירושלים, "מדע", 1954. ע' 8.
- התכן: כרך א: התקופה. (דפוס ש. וינפלד). 303 ע' — ב: פאולוס. (דפוס טורים). 323 ע' — "תיקונים והוספות": כ"ב, ע' 323'321 — מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 300, שם גם ציון ותכן מפורס; חרשים אנגלי שם שנה כ"ג ע' 212 ושנה כ"ה ע' 163; חרשים גרמני שם שנה כ"ז ע' 129.
- תלמוד, מדרש, ספרות רבנית
- 1139 אברהם בן נתן הירחי. ספר המנהיג; כולל טעמי יסודי כל המנהגים דינים והלכות. ירושלים, האחים לוינאפשטיין, דפוס לוינאפשטיין, תשי"א. 192 ע' 8. דפים סטראטיפי.
- 1140 אריה ליב בן יוסף הכהן. ספר שב שמעתא, חיבור מאת... מו"ה אריה ליב הכהן...
- תל אביב, "ביתן הספר", (דפוס "תרבות", 1952). 256 ע' 8. כללי הגמרא.
- 1141 גינזבורג, ירחמיאל. ספר הברת האותיות כתיקונם מהדברים העומדים בדומו של עולם מהאותיות הרוחניים והנצחיים מהא"ב... ממני ירחמיאל המגיד גינזבורג... ירושלים, (דפוס העברי), תשט"ו. 30 ע' 8.
- 1142 הריס, מרדכי. ספר יד מרדכי. ירושלים, (דפוס העברי), תשט"ו. 72 ע' 8. ליקוטים מספרי מדרשים בתוספת הערות.
- 1143 וינוגרד, ישעיה זאב. ספר שערי זיו; חדושים ותשובות... חלק ב: במילי דסדר נויקין, וקונטרס קבא דניתותא. ירושלים, (דפוס י. ע. איתאח), תשי"א. [3], 212 דף. 4. דף 103 ואילך: קונטרס קבא דניתותא.
- 1144 זוין, שלמה יוסף. אישים ושיטות; שורת מאמרים על אישי הלכה ושיטותיהם בתורה. תל אביב, "ביתן הספר", חש"מ, תשי"ב. 281 ע' פורטרטים. ע' 8.
- התכן: הקדמה. הנצי"ב (ר' נ. צ. י. ברלין). ר' חיים סולובייצקי. הרונאצ'בי (ר' יוסף רוזין). ר' מאיר שמחה הכהן. ר' חיים עוזר (גרודזנסקי). ר' אברהם יצחק הכהן קיק. ר' משה מרדכי אפשטיין. ר' ברוך דוב ליבוביץ.
- 1145 מאירי, מנחם בן שלמה. ספר בית הבחירה על מסכת חגיגה... ירושלים, "מוריה", (דפוס הרשקייבין), תשט"ו. [2], 62 ע' 8. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ה' ע' 316 מספר 1103.
- 1146 מכילתא. מכילתא דרבי ישמעאל, עם הגהות הגר"א ועם פירוש קי המדה... וחדושי הר אפרים... חיבר... מאת אפרים זאב... גרבוז... ירושלים, (דפוס "המסירה"), תשי"ד. [1], 121 דף. 2.
- "נוסחת המכילתא היא נוסחת המלכ"ם, שאר הנוסחאות שהיו לפני מדפיסים שונים וכן נוסחת הילקוט הבאתים בקי המדה, יתרבה יציעי... להעמיד הגירסה ולבארה..." (מההקדמה).
- מכילתא. מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי. (הוצאת אפשטיין — מלמדן. עיין ק. ס. שנה ל"א ע' 18, המכילתא דרשב"י שהיתה עדיין בידי הרמב"ם

והרמב"ן ובידי כמה מחכמי הדורות אחריהם ונחשבה לאבודה זה מאות בשנים, והחזרה שוב לדינו בציונה המקורי ברובה המכריע. לפני כחמשים שנה הו"ל רד"צ הופמן את מהדורת המכילתא דרשב"י שלו, שכיום וליקט בה מאמרי המכילתא דרשב"י בדרך השערה מתוך המדרש הגדול ושאר ספרים, ורק עלים אחדים מקוריים של המכילתא דרשב"י שימשו לו למהדורתו. והנה זכינו היום למהדורה חדשה זו המבוססת על קרוב למאה דפים מכתבי יד הגניזה, המקיפים את רובה המכריע של המכילתא דרשב"י, ורק מיעוטם הושלם עפ"י המדרש הגדול. השחאת שתי המהדורות מגלה לנו עד כמה התקדמנו. רק עתה אנו עומדים על בסיס מוצק. מתברר עם העיון שחלק הגון מליקוטי של הופמן אינם כלל מאמרי מכילתא דרשב"י, אלא קטעי מדרשים וחידושים שונים, כגון תנחומא, משנת ר' אליעזר, פרקי ר"א, מדרש חדש על התורה, ואפילו קטעים מספר משנה תורה להרמב"ם. דף מקורי אחד של מכילתא דרשב"י עדיף מקונטרס שלם של ליקוטים מסופקים. נתברר גם דרך עיבודו של בעל מדרש הגדול שנוהג לקצר את מקורותיו, ויש שהוא משיט עמודים שלמים של המכילתא דרשב"י, ויש גם שהוא מרחיב את מאמרי המכילתא דרשב"י עפ"י מקורות שונים שמרכיבם זה בזה. הרי שמהדורת הופמן אינה אלא ליקוט מאמרי מכילתא דרשב"י בעליוב מקורות רבים. רק המהדורה החדשה מחזירה את רובו של הספר התנאי האבוד בציונו המקורי.

בכ"ה שנות חייו האחרונות טרח הפרופ' רייז אפשטיין לאסוף ולכנס את כל שרידי מדרש הנאי זה המפורסם בספרות שינות במלא רוחב תכל. לשם כך כיתת רגליו לספרות הגדולות שבאוקספורד וקמברידג', אף באו לעזרתו אחדים מחכמי ישראל שמסרו לו קטעי מכילתא דרשב"י שבידיהם לשם הוצאתם לאור. עד שנתלקטו בידו קרוב לשלושה רבעים של הספר. ברם הפרופ' אפשטיין לא נתיאש במשך כל השנים למצא דפים נוספים עד השלמת הספר כולו, ולכן דחה את הוצאתו מיום ליום, ועד שניגש בשנותיו האחרונות לעבודה זו קפצה עליו הזקנה ולא זכה להשלים מפעל זה ונתגלגלה זכות לידי תלמידו החתיק והנאמן להשלים תורת רבו הנערץ.

בהשקפתו על העבודה המשותפת של הוצאת הספר שנעשתה על ידי השנים, הרב ותלמידו, אנו מלאים סיוע לפתרון בעיות חשובות ולשפור את רב. בהערותיו מביא ד"ר מלמד מקבילות למאמרי המכילתא דרשב"י מכל ספרות חז"ל: משנה, תוספתא, בבלי, ירושלמי, מדרשי הלכה ואגדה, וביחוד מספרי הרמב"ם. כאן כבר היה לו למלמד על מי להישען. מלבד הערותיו של פרופ' אפשטיין שרשם על גליונות המכילתא והמכילתא דרשב"י, שהוא מביא אותן במרכאות, נסתמע בציונו של המהדור הראשון רד"צ הופמן, וכמו כן בהערותיהם של החכמים שהתחילו את המכילתא דר"י במהדורות מרעיות: ראיה חיים, ר"מ איש שלום, ולאחרונה החכמים הורחץ — רבין במהדורתם. ואעפ"כ לא מעט הטורח ויגיעת החיפוש שנטל עליו ד"ר מלמד, שציון מקורות נאמנים לעשרות מאמרי המכילתא דרשב"י שלא היו במהדורה הקודמת ושאלו להם מקבילות במכילתא דר"י, איש לא יבוא

השתאות למידת החזקת טובה ואהבת תלמיד לרבו המתגלים בכל יפעלם והדרם בביצוע המפעל המשותף הזה. די לנו לצטט שורות אחדות מהקדמתו של ד"ר מלמד בהן הוא מצהיר לאמר: „כל עבודתי אינה אלא פרי תורתו של מורי ורבי ג"ע וכח"כחו של אבי בתכמה ו"ל. ברם כל חסרון וכל טעות שימצא בספר אינו אלא תולדתו, ובי אני העון, ורבי ותורתו נקיים". עבודה עצומה השקיע ד"ר מלמד בהשלמת הוצאת הספר. מן התפקידים המוטלים על הבא להדיר ספר מתוך כתבי יד הרי מסירת הטקסט בדיוק הוא התפקיד העיקרי והיסודי. כל שאר התפקידים, כגון ציון חילופי נוסחאות ושינויי גרסאות, ציון מראי מקומות ומקבילות ספרותיות, פירוש המאמרים הטעונים פירוש, עד הסקת מסקנות מחקריות מדעיות על החיבור ויחסו לשאר היצירות הספרותיות — כל אלה תהא חשיבותם אשר תהיה אינם אלא בעלי דרגת חשיבות משנית ביחס לתפקיד העיקרי של מסירת הטקסט. ואמנם שלב ראשון ויסודי זה נעשה בשלימות הראויה לתהלה, ואילו לא עשה ד"ר מלמד יותר מזה, ממסירת הטקסט בדיוק ונאמנות כזו — דינו.

השלב השני שאף הוא קשור לטקסט הוא ציון חילופי נוסחאות עפ"י המקבילות, ובעיקר עפ"י המדרש הגדול, שהיה מונח לפניו בכת"י בטפסים אחרים. ציונו נוגעים אפילו לכתוב מלא וחסר וכיוצא בדקדוקים. ואמנם יפה עשה שלא ויתר על חילופי נוסחאות קלי ערך. אין להכריע מה חשוב ומה בלתי חשוב, שפעמים שינוי שנראה לכאורה פטוט ונטול ערך עלול לשמש

סיוע לפתרון בעיות חשובות ולשפור את רב. בהערותיו מביא ד"ר מלמד מקבילות למאמרי המכילתא דרשב"י מכל ספרות חז"ל: משנה, תוספתא, בבלי, ירושלמי, מדרשי הלכה ואגדה, וביחוד מספרי הרמב"ם. כאן כבר היה לו למלמד על מי להישען. מלבד הערותיו של פרופ' אפשטיין שרשם על גליונות המכילתא והמכילתא דרשב"י, שהוא מביא אותן במרכאות, נסתמע בציונו של המהדור הראשון רד"צ הופמן, וכמו כן בהערותיהם של החכמים שהתחילו את המכילתא דר"י במהדורות מרעיות: ראיה חיים, ר"מ איש שלום, ולאחרונה החכמים הורחץ — רבין במהדורתם. ואעפ"כ לא מעט הטורח ויגיעת החיפוש שנטל עליו ד"ר מלמד, שציון מקורות נאמנים לעשרות מאמרי המכילתא דרשב"י שלא היו במהדורה הקודמת ושאלו להם מקבילות במכילתא דר"י, איש לא יבוא

בכ"ה שנות חייו האחרונות טרח הפרופ' רייז אפשטיין לאסוף ולכנס את כל שרידי מדרש הנאי זה המפורסם בספרות שינות במלא רוחב תכל. לשם כך כיתת רגליו לספרות הגדולות שבאוקספורד וקמברידג', אף באו לעזרתו אחדים מחכמי ישראל שמסרו לו קטעי מכילתא דרשב"י שבידיהם לשם הוצאתם לאור. עד שנתלקטו בידו קרוב לשלושה רבעים של הספר. ברם הפרופ' אפשטיין לא נתיאש במשך כל השנים למצא דפים נוספים עד השלמת הספר כולו, ולכן דחה את הוצאתו מיום ליום, ועד שניגש בשנותיו האחרונות לעבודה זו קפצה עליו הזקנה ולא זכה להשלים מפעל זה ונתגלגלה זכות לידי תלמידו החתיק והנאמן להשלים תורת רבו הנערץ.

בהשקפתו על העבודה המשותפת של הוצאת הספר שנעשתה על ידי השנים, הרב ותלמידו, אנו מלאים

אלה אינם נכונים, כי הכל שאב מפסיקתא רבתי הג"ל. — באותו עמוד לשו' 13 מעיר מלמד: "בעל מה"ג הביא כאן מפסיק"ר סכ"ד: ד"א לא תרצה לא תתיר דמו של רוצח וכו'". אבל דיוקא משפט זה חסר בפסיק"ר שם, ולא העיר על כך. — שם, בהמשך הערת מלמד: "ואח"כ הביא את האגדה שביב"מ ע"ב על הגבעונים בעבודו ובפתיחה: קשה היא שפיכות דמים שאין לה כפרה אלא רציחה שני ולאריך לא יכפר לדם... שופכו וכן את מוצא כשהרג שאל גוב ע"ר הכהנים והשמיד את הגבעונים וכו'". והנה כל העניין כולו יחד עם הפתיחה הכל נמצא במשנת ר' אליעזר, עמ' 164-165, והיא מקורו של בעל מדרש הגדול (ולא האגדה שביב"מ).

אפשר להוסיף אבל כמדומני שש דוגמאות הלקוחות מדף אחד מספיקות, ומי הביאו למספק הזה ומי גרם לו שיטעה? אלא שחרג מתחומי. והדבר מובן: כי לציין מראי מקומות למדרש הגדול היא עבודה מיוחדת שצריכה להיעשות "לשמה", עבודה שאינה נעשית בדרך אגב. תחלה יש להתבונן היטב מה הם מקורותיו של בעל המדרש הגדול בכל חלקי ספרו, מה הם הספרים שעמדו לרשותו ושמהם העתיק בקביעות. את הספרים הללו יש להביא בחשבון בראש וראשונה כמקורותיו. מי שעוסק במה"ג באקראי והזמנית לא ישים לב לשיקולים כאלה ובעל כרחו יטעה.

ראוי להתבונן על גורלו של ספר משנת ר' אליעזר בהערותיו של מלמד. ספר זה שימש לבעל מדרש הגדול למקור ראשי שממנו העתיק בעשרות מקומות. רובו של הספר משנת ר"א נבלע במדרש הגדול, והנה ספר זה שלא נתגלה עדיין בימי רד"צ הופמן ולא השתמשו בו גם מהדירי המכילתא לא הובא גם בהערות מלמד אלא בציונים שהובאו במרכאות מעט של הרי"ג אפשטיין שציין לו בשעה שעזר לא נדפס ממנו אלא קטע בתרביץ שנה ד' ע"י ר"ל גינצברג והכאית ממנו במנוה"מ לאלנקהאז שה"ל ענעלאו. והנה כיום, בזמן שמופיעה המכילתא דרשב"י מהדורת אפשטיין—מלמד, עשרים ואחת שנה לאחר שנדפס ספר משנת ר"א, עדיין לא הוחלפו הציונים מדפי התרביץ ומגירת המאור לציונים רגילים לגוף ספר משנת ר"א, מהדורת ענעלאו. למשל בעמ' 137 לשו' 19: מ"ב מדות, מנוה"מ ח"ג 374, צ"ל: משנת ר"א עמ' 251; בעמ' 141 לשו' 28 מדרש ל"ב מדות פ"ג, מנוה"מ ח"ג 218 ואילך, צ"ל: משנת ר"א עמ' 243, וכיוצא באלה.

בטרונאי על ד"ר מלמד על שהשמיט ציון כאן וכאן, כי אין לתבוע שלימות בעבודה מעין זו והשכחה מצויה לכל אדם. הבה ונחזיק לו טובה על מה שנתן לנו במצויה מן המסילות והמכורות.

בצוואתו של מורנו הפרופ' אפשטיין כפי שהועתקה בהקדמת הספר ביקש "להדפיסו כמו שהוא בהעתקה ובגליונות שני האכזומפלים של המכילתא והמאמרו "מכילתא דסניא" שבתרביץ ולא לשנות ולא להוסיף שלא לצורך הכרחי". כנראה בשביל ד"ר מלמד היה כל מה שציין בחילופי הנוסחאות ובהערות ומראי המקומות, "צורך הכרחי", להשלים ולפאר את תורת רבו, ועל כך יבורך. ברם כדבר אחד נדמה לי הפריז ד"ר מלמד והוסיף מה שאינו "צורך הכרחי" ואפילו אינו צורך כלל, אדרבא דבר שהוא בבחינת יתר כנטול, שכל המוסיף גורע. כונתי למראי המקומות שציין כמה וכמה פעמים למאמרו המדרש הגדול הנובעים ממקורות אחרים ואינם שייכים למכילתא דרשב"י. והרי דבר זה מיותר, שהרי ספר זה שהוציא לאור עניינו המכילתא דרשב"י ותו לא, ואין כל טעם לטפיל בהערותיו למכילתא דרשב"י ציונים ומראי מקומות למאמרו המדרש הגדול שאינם שייכים למכילתא דרשב"י. בנקודה זו כאילו עבר על צוואתו של רבו ובגלל זה "נענש" ולא קלע אל המטרה בציוניו אלה. והרי כמה דוגמאות: בעמ' 151 לשו' 13 מעיר מלמד: "בעל מה"ג מפרש (ע"פ יבמ' מח ב והרא"ש שם): שהוא שכיר ולקטנו של ישראל". ציון זה מתמיה: האפשר שבעל מה"ג יפרש עפ"י הרא"ש, והרי בעל מה"ג היה בן דורו של הרא"ש, ואולי עוד קדם לו במקצת, והא"י יכול הרא"ש לשמש מקור לבעל מה"ג? במקום זה ראוי לציין: רמב"ם, הלכות שבת סכ"ב. — באותו עמוד לשו' 14 מעיר מלמד: בעל מה"ג הביא לפני זה... ד"א כי ששת... ע"ש ג' דברים... ומציין "מדרש מא"הר". ברם ספק גדול אם שימש לי כאן איזה מקור מדרשי. במקום זה היה ראוי לציין: מו"נ ח"ב פ"א. — באותו עמוד לשו' 21 מעיר מלמד: "בעל מה"ג הקדים לזה ממדר"י שם (בעבודו) ד"א יונת ביום השביעי וכי יש לפניו... אבל הנכון שלקח דרשה זו מפסיקתא רבתי פכ"ג, דף ק"ו, א (אלא שיש שם לפניו השמטה קלה ע"י תיבות דומות ולפני בעל מה"ג היה כהן). — בעמוד 152 לשו' 25 מעיר מלמד: "בעל מה"ג הביא כאן את דברי ר"ש בן יהודה איש כפר עיכים ממדר"י, ואחריו — מדרש מעיבד מבר' ס"א, ב...". גם ציונים

אבל קשה יותר הוא שכמה וכמה מאמרים מספר משנת ר' אליעזר לא הוכרו על ידי מלמד, והעתיקים במהדורותו בפנים המכילתא דרשב"י באותיות פטיס, כדון קטעים החשודים להיות שאינם ממכילתא דרשב"י, ועיין מהל את המכילתא דרשב"י בקטעי משנת ר' אליעזר. והרי דוגמאות:

עמ' 132, ש' 19: חביב הוא יתרו וכו' כל הקטע. מלמד מעיר: ל"י מדר"י שם, ואולי תוספת בעל מה"ג היא ממקור אחר (ועי' במד"ר ספ"ו). עד כאן הערת מלמד. אבל כל הקטע הוא במשנת ר' אליעזר, עמ' 307-308, ולחנם הביאו מלמד בפנים ממכילתא דרשב"י. — עמ' 133 ש' 30: ר' סימאי אומר הן את הדין לאמתו וכו' כל הקטע. מלמד מעיר: ל"י מדר"י <מל"ב מדות דף ט"ו רע"ב כ"י לוין, מנוה"מ ח"ד 197...> עד כאן הערת מלמד שהביא את הציון של פרופ' אפשטיין. ותמה רב שהסתפק בציון זה של אפשטיין ולא פתח את משנת ר"א עמ' 311-310, ששם מקורו של המאמר. ושאלת השאלה: אם ידע מפי אפשטיין שכאן מדרש ל"ב מדות (=משנת ר' אליעזר), מדוע הכניס את המאמר לפנים המכילתא דרשב"י? יש איפוא למחוק את מאמר ר' סימאי והמאמר גדול המשפט שאין להם כל שייכות למכילתא דרשב"י כלל. — בעמ' 134 ש' 27 הכניס בסוגרים מרובעים קטע של 8 שורות עפ"י ספרי זוטא בהעלתך מהדורת הורוויץ עמ' 265. והנה הספרי זוטא מהדורת הורוויץ כידוע מלוקט מילקוט שמעוני ומדרש הגדול. קטע זה העתיק הורוויץ מן המדרש הגדול ולאמתו של דבר אינו כלל ספרי זוטא אלא משנת ר' אליעזר, מהדורת ענעלאו עמ' 306-307. כשחשב הורוויץ קטע זה ממדה"ג לספרי זוטא וכשרשם אפשטיין להכניס קטע זה למכילתא דרשב"י, עפ"י כת"י מוצרי הקורא למאמר זה מכילתא. עדיין לא נדפס או ספר משנת ר"א, ואמנם לאחר שנדפס ספר משנת ר"א הכיר בכך הרי"ן אפשטיין, ראה תרביץ שנה ו עמ' 352, שבעל מה"ג השתמש כאן, כמו בכמה מקומות, במשנת ר' אליעזר. היום כשמשנת ר"א לפנינו ואנו מוצאים בו את הקטע מלה במלה אין טעם להכניס קטע זה לפנים המכילתא דרשב"י. — עמ' 135 רובו מלוקט ממשנת ר"א עמ' 305, שבעל מה"ג מסרג דברי משנת ר"א במכילתא דרשב"י, ומציין דברי משנת ר"א כמה פעמים בציון ד"א: "ד"א שהיו מתריעין בבקשתן ונענין"..., "ד"א שהיתה תפלתו נשמעת"..., "ד"א שהיו מסככין על ישראל

ומגינין עליהן"..., וכל הקטע "בוא וראה כמה היה צדקן של בני יתרו" עד סוף העמוד (שורות 31-19) הכל במשנת ר"א שם. לחנם העתיק מלמד קטעי משנת ר"א בפנים המכילתא דרשב"י.

בעוד שהחלק הורואי הגובע מכתבי יד של המכילתא דרשב"י נמסר בדיוק הנה החלק המלוקט ממדרש הגדול וממקורות אחרים נעשה לפעמים בלא שיקול דעת הראוי ויש בו כמה קטעים ששייכותם למכילתא דרשב"י מופקפקת ביותר. כמובן אף כאן ישנה התקדמות ניכרת לעומת מהדורת הופמן ונעשתה עבודת יסודי וקטעים מרובים שהוכרו ע"י המו"ל למקורות אחרים הוצאו, אבל גם לאחר כל זה עדיין נשארו כמה קטעים שמקורם בספרים אחרים ולא במכילתא דרשב"י, וראוי היה למחקם, או לפחות לעיור עליהם פקפוק בהערות. והרי דוגמאות אחדות נוספות:

עמ' 140 ש' 11-8 מקורו ראש אבות דר"ז ואינו מכילתא דרשב"י ולא היה צריך להכניסו לפנים. — בעמ' 158 ש' 12-11 הוסיף קטע עפ"י ירוש' ע"ז פ"ב מא, רע"ד, שהובא בדיבור הצעה "דתני ר' שמעון בן יוחי". האם זה מספיק כדי להכניסו למכילתא דרשב"י? והרי בהקדמתו בא פרופ' אפשטיין לידי מסקנה הפוכה, שלא כל תני רשב"י הוא מכילתא דרשב"י. אתמהא. — עמ' 213 ש' 20: ריבה לו התנב עשייה אחרת. היא דרשתו של רבא בבכורות כו, א, ואינו מכילתא דרשב"י. נעיר גם על השלמות שלא לצורך נגד כל נוסחאות כתבי יד, כמו"כ על מספר טעויות, השמטות והוספות, נגד כל כתבי יד, בלא כל ציון מצד המו"ל:

עמ' 145 ש' 24: לאחד שנשא אשה <חשובה>. תיבת "חשובה" השלים שלא לצורך נגד כל הנוסחאות. — עמ' 168 ש' 11: אין לי אלא איש המכה את האשה <אשה המכה את האיש> מנין... מלמד מעיר: המוסגר עפ"י מ (=מדרש הגדול). והנה במדרש הגדול בכל הנוסחאות: אין לי אלא האיש המכה, אשה המכה מנין ת"ל מכה, בין איש בין אשה, וכו'. — עמ' 220 ש' 15: לא ישבו בארצך <הרי> זו אזהרה. תיבת "הרי" השלים שלא לצורך נגד כל כתבי יד. — עמ' 139 ש' 25: אלה כפשויות הללו כפשויות הללו. צ"ל <אלה> כפשויות הללו, כבכל כתבי יד. — שם ש' 28: ויקרא משה לזקני העם. תיבת "משה" שיבוש וליתא בשום נוסח. — עמ' 147 ש' 9: הרים ובעקיות נחשים ועקרבים. צ"ל: הרים וגבעות נחשים ועקרבים. תיבת ובעקיות טעות, וליתא בשום נוסח. — עמ' 150,

את כתבי היד של המדרש הגדול, נמאריך לתאר את דרך שימושו של בעל מה"ג במכילתא דרשב"י ומינה קיצורים, סירוסים, חילופים ושינויים, העברות וכו'. דבריו בפרק זה הם תרומה חשובה לחקר המדרש הגדול בכלל.

חשיבות גדולה ויתרה למפתחות המפורטים שיטת מלמד למהדורתו, המשתרעים על פניו כמה גליונות וכוללים רשימת מלים יחידות ורומיות; מפתח שמות; מונחים ולשונות מדרש; כינויי השם ולשונות מיוחדים; ביטויים ושימושי לשון; אמרות ופתגמים; משלים ודימויים; מספרים וספורות; עניינות; פסוקי המקרא. המכונות והמפתחות הם כעין חיבור מיוחד על המכילתא דרשב"י. מפתחות מפורטים כאלה לא נעשו עד היום אפילו לספרי מדרשי ההלכה, מכילתא ספרא וספרי, שכבר זכו למהדורות מדעיות רבות. יש בהם במפתחות אלה סיוע רב לחוקר הבא לחקור על טיבו של מדרש תנאי זה ויחסו לשאר ספרי התנאים. גם חוקר הלשון ימצא במפתחות אלו חומר עצום לצרכיו.

כסכים: עבודה גדולה עבד ד"ר מלמד. מה שמצא לפניו היתה רק עבודת הכנה והערות רשימות בגליון. ד"ר מלמד בנה בנין שלם וזכה להקים שם ולהחזיר אבדה יעל כך ייחזרו ויוקרו פעלו כל חובבי תורת חז"ל.

1147 מרגליות, אפרים זלמן. ספר מסה אפרים עם אלף למטה... לדעת המעשה אשר יע' שה מראשית ימי הבקור עד אחרית צום כפור... יהוספנו דיני קדיש יתום מהגאון המחבר... ירושלים, האחים לוינ'אפשטיין, (דפוס לוינ'אפשטיין), תשי"ד, 20, 164 ע', 8". דפים סטראטיפי.

1148 משניות, משה מפורשת, מאת אליעזר לוי... בצירוף פירושי של רבנו עובדיה מברטנורה, מסכת סנהדרין, תל'אביב, "סיני", (דפוס "עתיד"), תשי"ד, [3], [241]—319 ע', 8". הטקסט של המשנה מניקה, עיין גם ק.ס. שנה כ"ח ע' 126.

1149 סדר עולם, סדר עולם רבא להתנא האלקי רבי יוסי בן חלפתא עם סדר עולם זוטא וסדר הקבלה להראב"ד [=] אברהם בן דוד הלוי עם ביאור... מרן אליהו מילנא בצירוף מראי מקומות... ערוך ע"י הרב מ. ד. ירושלמי, ירושלים, הוצאת ספרי "גיל" שע"י "ארגון הנוער החרדי", בסיוע מעין

ש' 16: וללמד תורה ולהשיאו אשה. צ"ל וללמד תורה וללמדו אימנות ולהשיאו אשה. כן הוא בכל הניסחאות.

יש גם ציוני פסוקים שנרשמו בטעות. אע"י רק על אלה שהם מספר לספר:

עמ' 20 ש' 8: שבתון שבת קדש (שם' טז כג), והעתיק ציון זה בעמ' 229. ברם במה"ג וכן ברמב"ן: תלמוד לימר שבתון שבות, והכונה לויקרא כג, כד המדבר ביו"ט שבו הוא עוסק, ולא בשבת שאינו ענין לכאן. — עמ' 128 ש' 15 ציון ש"ב יג, ג, צ"ל: ירמיה לה, ג. וצריך היה להוסיף ציון ליהונדב (בש' 14): מ"ב ה, טו. הכונה ליהונדב בן רכב, כמיוכה מן הענין. — עמ' 130 ש' 18: ש"ב כד, יב, צ"ל: ש"א כד, יא. — עמ' 136 ש' 12: דה"ב ח, א, צ"ל: מ"א ט, י. — עמ' 176 ש' 18: ויק' כד, יז, צ"ל: שמות כא, כג.

נוסף על מה שעשה ד"ר מלמד בפנים הספר תרם תרומה גדולה לחוקר המכילתא דרשב"י בהקדמתו שהוסיף על הקדמתו של הפרופ' אפשטיין למכילתא דרשב"י. הלקחה מתוך ספרו "מבוא למדרשי הלכה" (כ"א), שהדפיסה מלמד בשינויי עריכה והכנה לדפוס. במאמרו זה מברר אפשטיין את מהותה של המכילתא דרשב"י ומבקר אחרי דעת החוקרים שלפניו שהביעו דעות שונות ומנוגדות. לדעת ר' ישראל לוי המכילתא דרשב"י היא ספרי דבי רב לשמות, ואילו לדעת גינצברג היא קרויה ע"ש רשב"י משום שיצאה מבית מדרשו והוא משתדל להוכיח שכמה ברייתות שהובאו במקורות התלמוד והמדרש בדבור הצעה "תני רשב"י" נמצאות בה סתם, וכמה מסתמות מתאימים לדעת רשב"י שבמקורות אחרים. ואילו הופמן סבור שהמכילתא דרשב"י נערכה על ידי חוקרי בניו של ר' חייא, והיא מתאימה עם תנא דבי חזקיה ואמר חזקיה שבתלמוד. אפשטיין מעביר כל השיטות הללו בכור הבקרה ומכריע בדעת ר' ישראל לוי, שהמכילתא דרשב"י היא ספרי דבי רב, וסותר דעתם של גינצברג והופמן, ומגיע לידו מסקנה שהמכילתא דרשב"י היא דבי ר"ע, ומאוחרת לשאר יצירות התנאים, שהיא משתמשת בכולם. ד"ר מלמד במאמרו נוספות למכילתא דרשב"י דן במונחים, אוצר הלשון, שמות החכמים, ציטטים ממשנה וכרייתא ודרכי המדרש. אח"כ הוא עובר לדון על כה"י של מדרשב"י ושל מה"ג ומפרט את כל כתבי היד של המכילתא דרשב"י ששימשו בסיס להוצאתו, וכן

החכמה, מפעל. עזר להוצאת ספרים וסיוע למחברים, [דפוס "המסורה"], תשס"ו, [7] 114, 53 ע' 8°.
בספסים אחרים נדפסו ע' [21] בצורה אחרת.

1150 סופר, שמעון. ספר מכתב סוסר...
זכיתי בס"ד לסרוח ולהל"ל עם הערותי, בשם "באר מרים"... יוסף נפתלי שטרן... חלק ב: שו"ת על ד' חלקי שולחן ערוך וחידושים על הש"ס, ירושלים, (דפוס "המסורה"), רבי שמעון ז"ל (תשס"ו), 4, [2], 152 דף, 4°. את הקידום עיין ק.ס. שנה כ"ס ע' 9, שם גם ציון.

1151 פרוש, עקיבא. ספר משנת ר' עקיבא... כולל ביאור שיטות הראשונים בסוגיות הנמרא ובירורי הלכות... בענינים שונים ובכמה ממצות התלויות בארץ. מאת... כקש"ת עקיבא פרוש... נערכו ונעבדו... ע"י אחיו אהרן יעקב פרוש. חלק א. ירושלים, (דפוס סלומון), תשס"ו, [2] 68 דף, 4°.

1152 קנפנטון, יצחק. ספר דרכי הגמרא: דרכי עיון והעמקה בתלמוד ומפרשיו לרבנו יצחק ב"ר יעקב קנפנטון... ובסוף הספר קצת דרכי עיון מהגאון בעל "חזון איש" [ר' אברהם ישעיהו קרליץ]. במהדורה חדשה "יצא לאור ע"י משה ב"ר זאב הכהן". [פתח תקוה?], (ש. מילר), (תשס"ו?), 42 ע' 8°.

1153 קרל, צבי [Z. Karl]. תולדות המשפטה העברית. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספרי"), תשי"ג, 255 ע' 8°. (זית הספר הגבוה למשפט ולכלי כלה: מחזור ספרי מדע ולימוד). בראש השער: צבי קארל.

"משרת הספר לתת סקירה כללית על תולדות המשפט הנידון, להראות את התפתחותו ולהעביר לפני הקורא את נושאי ההלכה העיקריים בתקופת בית שני ומשם ואילך עד הומן האחרון". (מההקדמה).

1154 תלמוד בבלי. מערכת התלמוד והפוסקים: ארבעה חלקי השלחן ערוך בביאור... מערכת השלחן... וגם... השלחן ערוך מסודר לפי סדר התלמוד כל סעיף מסעיף הש"ע במקומם במקורו בגמרא... ממני... אליהו מרדכי הלוי ולקובסקי... [114]. ירושלים, תשי"ב-תשי"ג — (תשס"ו?), 8°. התכן: [4]; (שבתי). דפוס המערב, תשי"ב-תשי"ג, [2] 101 ע' — [5]; (עירובין). דפוס המערב, תשי"ב-

תשי"ג, 62, [1] ע' — [6]; (מועד קטן). דפוס ספריא, (תשס"ו?), 26 דף, [7]; (תניינים), 6 דף, [8]; (גדרים), 25 דף, [9]; (סוטה), 8 דף, [10]; (סנהדרין), 22 דף, [11]; (שבועות), 17 דף, [12]; (חלקים [7]) אין שער והם נדפסו כפי הנראה יחד עם חלק [6]. עיין גם ק.ס. שנה ל' ע' 8.

1155 תלמוד בבלי עם כל המפרשים... (א, ג—ה, י). ירושלים, פרידס, (דפוס מונון), תשס"ו, 2°. עם רב אלפס ותוספתא. דפוס-צילום לפי הוצאת ראם. התכן: א: ברכות. ג: עירובין. ד: פסחים. שקלים. ה: ר"ה, יומא, סוכה. ו: ביצה, תענית, מגילה, מועד קטן, חגיגה. ז: יבמות. י: גיטין. — ח"ה יצא תשי"ד.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית
1156 וולפסברג, ישעיהו [Oskar Wolfsberg]. עיונים ביהדות. ירושלים, מסד הרב קוק, (דפוס י. ע. אתאח), תשס"ו, 156 ע' 8°. המדורות: יהדות. עם ישראל. מדינת ישראל.

1157 זהבי, צבי. מלקט. מבחר המחשבה והמוסר ביהדות, מתקופת רב סעדיה גאון עד ימינו. בתוספת הערות ובאורים. תלאביב, א. ציוני, (דפוס "העולם"), תשי"ד, 12, 364 ע' 8°.

העיקרונות בבחינת החומר הני: לתת מאמרים שלמים מכל מחבר ולא תמצית או קטע... המבוא הקצר לדברי כל אחד מן המחברים יעזור למעיין להכיר את אישיותו, תקופתו ופעולותיו. במקום שהלשון אינה מובנת לקורא הרגיל נתנו הערות והארות. (מההקדמה). — בספר הובאו דבריהם של ר' סעדיה גאון, ר' שלמה אבן גבירול, ר' בחיי אבן פקודה, ר' יהודה הלוי, ר' יהודה אבן תבון, הרמב"ם, הרמב"ן, ר' יונה גירונדי, הרא"ש, ר' ידעיה בדרשי, ר' חסדאי קרשקש, ר' שלמה אבן לחמש אלעמי, ר' יוסף אלבא, ר' יצחק עראמה, ר' יצחק אברבנאל, המהר"ל, הרמ"ק, ר' י. הלוי הורביץ "של"ה", ר' יעקב עמנון, ר' ישראל בעש"ם, רמח"ל, הגר"א, ר' יחזקאל לנדא, ר' לוי יצחק מברדיצ'ב, ר' שניאור זלמן מלאדי, ר' חיים מאדלונד, ר' משה סופר, ר' נחמן מברסלב, ר' יהודה אלקלעי, ר' צבי קלישר, שד"ל, ר' שיר הירש, המלבי"ם, ר' ישראל סלנטר, ר' יצחק יעקב ריינס, ר' ישראל מאיר הכהן (חפץ חיים), ר' ז. יעבץ, ר' י"מ פינס, ר' מ. ש. גלזר, ר' א"י הכהן קוק,

צדוק הכהן מלובלין, בן... ר' יעקב... ירושלים, דפוס הרשקוביץ, (תשס"ז) 164 ע' 8.

1163 מושקוביץ, צבי, ספר אוצר הסיפורים... כולל סיפורים נוראים... שיחות... ומוסרים... מקדמוניו צדיקים... נלקסו... [בניין] צבי מאשר קאחיש... יאיר, ירושלים, המחבר, חש"מ, תשי"ד-תשס"ו, 32 ע' בכל חוברת, 8. רק חוב' י"א יצאה בתשי"ד. עיין גם ק.ס. שנה ל' ע' 148.

1164 נחמן בן שמחה מברסלב, ספר ליקוטי הלכות על ש"ע... (אשר) אסף וחיבר... כוהר"ר נתן... ע"ס תורת ר' נחמן... ירושלים, חסיד ברסלב, תש"ד-תשס"ו, 8.

התכן: [א]: אורח חיים [ח"א], דפוס ברסלב, [תשי"ז], [4], 258 דף—[ב]: אורח חיים [ח"ב], (מאמחה בדפוס "אשכול"), תשי"ג, [1], 206 דף, 22 ע'—[ג]: אורח חיים [ח"ג], דפוס "המסורה", תשס"ו, [6], 272 דף—[ד]: יורה דעה [ח"א], חש"מ, תשי"ג, [5], 250 דף—[ה]: יורה דעה [ח"ב], דפוס "המסורה", תשי"ג, [4], 276 דף—[ו]: אבן העזר, דפוס חורב, תשי"ד, [1], 103 דף.

1165 רפאל, יצחק [Isaac Rafael], ספר התיסידות: מאה צדיקים / תולדות וכתבים, ליקט וחיבר יצחק רפאל, מהדורה שניה מורחבת ומתוקנת, תל-אביב, א. ציוני (דפוס "יהלום"), תשס"ו, 19, [12], 564 ע', פקסימילים, תיום, תמונות, 8.

בסוף [ע' 515-564] ניתן גם ספריני, ממעיינות הפולק לור החסיד' (מהר"א עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 179; תרגום יוד—שנה כ"ז ע' 270), הנראה לי השלמה רצויה לחומר שבספר, (מהקדמה)—מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 102, מס' 481.

1166 שפירא, אליעזר הבהן, מן הימים ההם לזמן הזה: סיפורים מימים עבר, לוקסו ועובדו ע"י אליעזר הבהן שפירא, חוברת א"ה, ירושלים, "הקול", (דפוס "יהודה"), תשי"ג-תש"ד, 298 ע' 8.

לכל חוברת שער מיוחד, הפניציה נמשכת, שער חוברת ב' אינו נכלל בספירת העמודים, בשער חוברת א': סדרה ראשונה, חוברת א. על המעטפת של א': ספרים מראשונים ולקח לאתרוגים.

ר' יצחק ניסבובים, ר' הלל צייטלין, ר' יוסף צבי הרץ, ר' איים ליפשיץ, ר' אביגדור מ. עמיאל, ר' סנחם שימון, ר' ב. צ. מ. ח. עזיאל, ר' יצחק ברייך.

1158 פינקל, נתן צבי, שיחות הסבא מסלבודקה, רבי נתן צבי פינקל, נרשמ ע"י תלמידיו, ערך וסידר צבי קסל, מבוא מאת סיבל מלצר, תל-אביב, א. ציוני, (דפוס "יהלום"), תשס"ו, 68 ע', פורטרט, 8.

קבלה וחסידות

1159 גשורי, מאיר שמעון [Meir Shimon Geshuri], הניגון והריקוד בחסידות... למן התגלות רבי ישראל בעש"ס... עד היום, כליות תמונות וציורים, תזניגה וסכסמיליות... כרך א: רוסיה הגולה (נפות אוקראינה ופודוליה, ליטה וריסין), תל-אביב, "נצח", (דפוס בלון), תשס"ו, 124, [1], 304 ע' 8. (אנציקלופדיה של החסידות).

התכן: לתולדות המוסיקה הדתית בישראל, ע' 17-124. ר' ישראל בעש"ס, מתוש הגנינה ביהדות, ר' סנחם מקורין, ר' יעקביוסף הכהן מפילנאה, ר' ד"ב המגיד ממזריטש, ר' לוי יצחק מברדיצ'ב, ר' חיים מקראסנה, ר' משלימוסיה מאניפול, ר' יעקב יוסף מאיסטרנאה, ר' מנחם מגדל מייסבסק, שני אחים צדיקים נכדי הבעש"ס: ר' ברוך ממיזבין, ר' משה חיים אפרים מסדילקוב, גנינה זמרה בשושלת התב"דים, ר' מרדכי "החזן מואסלב", ר' ישעיה הכהן מויניצ'ק, בית הצדיק קים בנסכין, ר' רפאל מברשיד, ר' משה צבי "הרב מסאוראן", אוליק "אוליקה" עיר החסידות.

1160 חיים בן שלמה ממאהלוב, ספר סידורו של שבת, אשר חיבר... מהר"ר חיים... אבד"ק מהאלוב... ירושלים, לוינאפשטיין, (דפוס לוינאפשטיין), תשס"ו, [1], 100 דף, 8. דפים סטראטיים.

1161 ישראל בן שבת מקונוץ, ספר עבודת ישראל השלם... מאת... מהר"ר ישראל בהמנות מהר"ר שבת מ"מ דק"ק קאנוץ... ח"א, ירושלים, מעין החכמה, (דפוס ספרא), עבודת ישראל=תשס"ו, [8], 257, [5] ע' 8. על פרשיות התורה והמועדים ועל פרקי אבות.

1162 כהן, צדוק בן יעקב מלובלין, זה ספר מחשבות חרוץ: תולדות [=חיבור]... רבינו

תפלה, דרשות, מוסר

1167 אבות. מסכת אבות, עם פירוש רבינו ש"ח ח
ז"ל מו"ר ר... עם קונטרס פירוש תפלות. חל
אביב, "אמנונים", (דפוס "זהר"), תשט"ו, 134 : 32 ע'.
8° 32 העמודים האחרונים כוללים : שמחה מו"ר ;
קונטרס פירוש תפלות.

1168 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח עם מי
מרום מאת רבנו... יעקב משה חר"ל פ... ירושלים,
מדרש גבוה לתלמוד "בית זבול", (דפוס סלימון), תשט"ו.
[8] 95, [1] ע'. 8° = מי מרום ח' ד' : על "הגדה
של פסח".

1169 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח עם
עברי טייטש, גם כל הדינים השייכים לערב פסח ולשני
הסדרים וההעתיקה לשפת יהודית המדברת <זשארגאן>
חדשה. ירושלים, "אריה", (דפוס "חורב"), [תש"ד ?].
[32] ע'. 8°

1170 יהודה ליואי בן בצלאל. ספר גבורות
ה' ממורינו... יהודה ליואי בר רבי בצלאל...
הנקרא הרב מהר"ל... מספר את הגבורות, אשר פעל
קורא הדרות... תל-אביב, פרס, (חברת ישראל-
אמריקה להדפסת אופסט, תשט"ו), 202 ע'. 8° דפוס
צילום לפי היצאת לובלין, תרל"ה.

ישראל. המשרד לענייני דת. בית הכנסת : קובץ.
עיין לעיל מספר 1129.

1171 כץ, דב. תנועת המוסר ; תולדותיה,
אישיה ושיטותיה. מהדורה שניה עם הוספות ותיקונים.
כרך ב. תל-אביב, א. צמחי, (דפוס ישראל), תשי"ד.
475 ע' / פורטרטים, תוים. 8°

ענין ק. ס. שנה כ"ד ע' 24 ושנה כ"ט ע' 300, שם
גם התכוון. כאן נתוספו מכתב של ר' ישראל ליפקין ע"ד
הפצת לימוד המוסר, כמה עובדות בהערכותיהם של
ר' שמחה זיסל, ר' יצחק בלור ור' יעקב יוסף, פרטים
רבים בתולדות ר' אליעזר גורדון וישיבת טלן.

1172 סליחות. ספר זכרנו לחיים ; מיוסד
עפ"י נוסח התבאלל, וכולל בו סליחות לימי חדש אלול,
והושענות לימי חג הסוכות, ופזמונים לשמחת תורה...
כמנהג... יומן וסדר ברכה לרבים. ירושלים, א. חסיד
ושות, (המדפיס ליפשיץ), תשי"ד, 88 ע'. 8° דפוס צלום.

1173 סליחות. סדר חמש תעניות ; תפלת
ישרים כמנהג ק"ק יהודי בכל ושאר עדות המזרח. כולל
תפלות לצום גדליה, עשרה בטבת, שבועה עשר בתמוז
וסדר תשעה באב... ירושלים, י. ע. בקאל, (דפוס
"הירב"), תשט"ו, 223, [1] ע'. 8°

1174 ספרין, יצחק יהודה יחיאל. ספר נצר
חסד על מסכת אבות ; ביאור... מיוסד עפ"י קבלת...
הר"ב ישראל ב"ן אליעזר... ריב"ש... חברים... הרב
... יצחק איווק יהודא יחיאל ספרין... הי"ל מחפש...
עם הגהות... והערות חדשות... ונלוה אליו תולדות
המחבר מאת בנו מוה"ר אליעזר צבי... ליקוטים...
שנערכו... ע"י הרב יהודה יצחק פרנקל... ירושלים,
(דפוס ספרא), תשט"ו, 178, [2] ע'. 8°

1175 גריינימאן, שמואל. הונדערט מעשיות אין
משלים פון חפץ חיים (=ישראל מאיר בן אריה זאב
כהן). ירושלים, (דפוס המסורה), תשי"ב, 128 ע'. 8°
המודעות : אמונה און בטחון. ארץ-ישראל. הערציהונג.
חסד און צדקה. נטייגות. עצות און פקחות. קידוש השם.
שבת. תורה און מצוות.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור
"צינונות וכו'".

1176 אלון, גדליה [G. Alon]. תולדות
היהודים בארץ-ישראל בתקופת המשנה וה-
תלמוד. כרך ב. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס
"אופק"), תשט"ו, [5], 279 ע' / מפות. 8°

"חלק זה יוצא לאור הידית למסירותו של תלמידו
שמואל ספרא, שבעמל רב כינס את המפוזר, השלים
הערות ומקורות ומראי-מקומות, וכמה פרקים אינם אלא
עיבוד רשימתי. גם בחלק זה בדקתי את כל המובאות
ומראי-המקומות שבספרותי. תירגמתי את כל הקטעים
הארמיים ופירשתי בהערות כמה מונחים. גם הוספתי
הערות מספר". (מתוך ההקדמה של ע"צ מלמד). —
התכן : קודמות למלחמת ברי-כוכבא : תסיסה בעם. מל-
חמת ברי-כוכבא. מלאחר מלחמת ברי-כוכבא ועד לאחר
דיוקלטיאנוס. למן ימי מלכות בית הסיבירים ועד לחי-
אודוסיוס השני. מלכות רומי בימי האנארכיה של המאה
השלישית. התנאים הכלכליים והחברתיים בארץ-ישראל.
תקופת רומי הנוצרית. נספחות : זרמים ומפלגות ביש-
ראל בימי הבית השני. וזשובים העברים בא"י בתקופת

1182 טביומי [=גוטנאג], טוביה יהודה. ספר
טל אורות... קבץ מאמרים ספרותיים תורניים
מדעיים בחקירת דברי ימי ישראל והבנת מאמרי חז"ל.
מסודר על סדר זמני השנה ובסוף הספר מאמר גדול:
"פולמוס פלביוס" ותכנון סקירה על כל ספרי ההיס-
טוריון יוסף פלביוס... ממני טובי יהודה טביומי.
חלק ג. תלאביב, המחבר, (דפוס "המרכז"), תשי"ג.
190, [2] ע' 8. עיון גם ק.ס. ל' ע' 294.

1183 יוסף בן יהושע הכהן. ספר דברי
הימים למלכי צרפת ומלכי בית אוטומאן התור-
גה. חלק שלישי. יוצא לאור לראשונה לפי כתב-יד...
העתיק ערך תוסף מבוא והערות דוד א. גרוס.
ירושלים, מוסד ביאליק, (תשס"ו), [8], 151, [1] ע'
מפה. 8. (ספריה היסטוריוגרפית). (ספרי כינוס:
סדרה חדשה).

"החלק הזה מקיף את המאורעות של שנות 1556-
1562. הספר נדרש בעיקר למאורעות העולם ורק בדרך
הילוכו הוא מוכיח גם מעשים ואישים יהודים". (מהק-
דמת אברהם א. ניומן). בתחלת הספר מבוא על יוסף
הכהן ועבודתו הספרותית מאת ד. א. גרוס (ע' 263).
ביבליוגרפיה: ע' 146-152. יצא לאור לפי כת"י שב-
כריש מוזיאום: Or. 3656. הקודם: סביוניטה,
שי"ד; אמסטרדם, תצ"ג.

סדר עולם רבא... עם סדר עולם זוטא וסדר
הקבלה. עיון לעיל מספר 1149.

1184 פייכמן, אריה. בכ"ף: קורות צנחן עברי.
מהדורה שניה. [תלאביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס
"אופק"), תשס"ו, 234, [1] ע', לוחות-פורטרטים. 8.
בראש השער: אריה פייכמן <ארני>.

המחבר נהרג בתאונת-אירון במעגן ביום כ"ח בתמוז
תשי"ד. במהדורה זו פוענחו ופורשו במלואם שמות
אנשים ומקומות, שהעלמתם היתה צורך השעה, וצורפה
סקירה ביוגרפית (ע' 219-232). — מהדורה א' עיון ק.ס.
שנה כ"ז ע' 9, מס' 82. שם גם ציון.

1185 רוזנפלד, שלום. תיק סלילי 124:
משפט גרינזאלד-קסטר. (מהדורה שניה).
[ירושלים], קרני: (תלאביב, דפוס ישראל), תשס"ו.
470, [2] ע', פורטרטים. 8.

היועץ המשפטי של ממשלת ישראל הגיש בשנת
1953 תביעה סלילית לביה"ד המחוזי בירושלים נגד

התלמוד. — את הקודם עיון ק.ס. שנה כ"ס ע' 10,
שם גם ציון.

1177 ארצות הברית. שרות ההסברה. 300
שנות חרות. שלש מאות שנה לשוב היהודי
באמריקה 1654-1954. (תלאביב, שרות ההסברה של
ארה"ב, דפוס הארץ), תשי"ד. [16] ע', פקסימיל,
תמונות. 8.

1178 בר, יצחק (Y. F[ritz] Baer). ישראל
בעמים; עיונים בתולדות ימי הבית השני ותקופת
המשנה וביסודות ההלכה והאמונה. ירושלים, מוסד
ביאליק, (דפוס מרכז, תשט"ו), 144 ע', 8. בראש
השער: יצחק בער.

"ספר זה גופו מסכת של הרצאות שהרציתי בחורף
של שנת תשי"ד באוניברסיטה העברית לפני תלמידי שבי-
"לימודי היסוד"... את הביסוס המדעי ימצא הקורא
במחקרים שפירסמתי ברבעון "ציון" ובהערות החדשות
שהוספתי כאן... לכשאפנה, אחזור ואדון באותן בעיות
באריכות ובפרטות". (מההקדמה). — התכן: תולדות
ישראל בכלל ובהתקופה העתיקה בפרט. תקופת הבית
השני ותקופת המשנה. התקופה הסרוס-חשמונאית. מדינת
החשמונאים. פרקים נוספים במשנתם הדתית-העיונית
של קדמונינו. תקופת המשנה וההתפתחות שלאחריה.
הערות.

1179 ברון, שלום. היסטוריה חברותית
ודתית של עם ישראל... (תרגם יהושע מאיר)
גרניץ). כרך א: ימי קדם. חלק א. (תלאביב), "מסדה";
(רמת גן, דפוס מסדה), תשס"ו, 266, [5] ע', לוחות-
פקסימילים ותמונות. מפת. 8. בראש השער: שלום
בארון. שם המקור: Salo Wittmayer Baron: A
social and religious history of the Jews
עיון ק.ס. שנה ט"ז ע' 71, שם גם התכן.

1180 גוטמן, טוביה. מעשים אמיתיים מחיי
גדולי ישראל. ירושלים, "אביר יעקב", (דפוס חיים),
תשי"ד. ע' 64. 8.

1181 גוקובסקי, ליובה. י. אחישר. אל אשר
נקראתי: קורות צנחן עברי. מהדורה שניה. [תל-
אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אופק"), תשס"ו, 222,
[1] ע', פורטרט. 8. מהדורה א' עיון ק.ס. שנה
כ"ח ע' 20 מספר 139, שם גם ציון.

1188 תורן, חיים [Haim Toren]. בית-אבא <פרקי-ציון והיו>. (עיתורי הספר... בידי פועה שלר תורן). תל-אביב, "בנה" בסיוע ועד איגוד יוצאי ביסרביה בישראל; (ירושלים, דפוס מרכז, תשט"ו). 122 ע'. 8°. פרקי הספר (ס"ה 10), שנכתבו בשנים תשי"ד-תשי"ז, נתפרסמו תחלה בכתב-רצף שונים ("עיתונות", "דבר" ועוד). המחבר מתאר לא רק את בית אביו אלא גם את העיירה, שבה נולד (דומברובני בבסרביה), בשנותיו הראשונות של השלטון הרוסי בחבל זה, כשהתרחבות הרוסית עוד המשיכה לשלוט שם.

1189 Szenes, Hanna. Szenes Chana; élete küldetése és halála. (A magyar kiadást sajtó alá rendezte Danzig Eliséva). Tel Aviv, Há-kibuc Hámeuchad kiadása, (typ. Uj Kelet), 1954. 391, [1] p., facsim., pl., ports. 8°. את המקור, חנה סנז; חייה, שליחותה ומותה עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 28.

עם ישראל בהווה

1190 שרמן, בצלאל. יהדות ארצות הברית. (תרגם מיידש אלכסנדר מנור). תל-אביב, עם עובד, (דפוס הפועל הצעיר), תשט"ו. 312 ע'. 8°. התכן: "הרוב". מהגרים מאירופה. יהודים. הערות וביבליוגרפיה: ע' 312-291. — את המקור עיין ק.ס. שנה כ"ה ע' 184, שם גם ציון.

1191 Roth, Cecil. The world of the Sephardim. Tel Aviv, Wizo, Women's International Zionist Organization, (typ. "Neografika", 1954). 51, [1] p., chronol. tab., illus., facsim. 8°. =History round the clock, [series] 2. — Appendix: The Sephardi and oriental Jewish communities in Israel, p. [39]-49.

ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור "היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

1192 אלפר, רבקה. קורות משמחה אחת. תצוירים: צלה בינדר. [תל-אביב], "דבר", (דפוס דבר), תשט"ו. 328, [3] ע'. 8°. מנקד. "המטרה היתה להאיר את התקופה בכללה על רקע

מלכאל גרינחאלה, על שפרסם באופן בלתי-תוקף בדפוס חומר שיש בו משום הוצאת שם רע על ד"ר ישראל קסטנר, דובר משרד המסחר והתעשייה, בקשר לפעורותיו בהונגריה בזמן הכיבוש הנאצי (קסטנר היה אז אחד מנציגי הסוכנות היהודית). המשפט שבי גללו מצב היהודים בהונגריה בזמן השואה, נמשך חדשים רבים ופסק הדין (שעליו הגיש אח"כ ערעור ע"י היועץ המשפטי) ניתן ב-22 ביוני 1955. — המחבר עתונאי, שהיה אחד הכתבים על ישיבות בית המשפט בענין זה, מוסר בספרו דו"ח על המשפט.

1186 שור [=רובשוב], זלמן. אור אישים; דברי מטה וזכרון על מניחות שחמו. תל-אביב, עם עובד, (דפוס דבר), תשט"ו. 472, [2] ע'. 8°. התכן: בחבלי האינטרנציונל: א. ברנשטיין, י. מרטוב צורכוב, א. ואנדראקלדה, פ. סאראנבאך, י. ברגר, י. בלוק. — בהתלכד אימה שורה: ויצמן, סיקולוב, צ. פ. חיות, רוסין, זיבוטנינסקי, בראנדייס, ב. סייבל, ל. הרמן. — בשבט סופרים: בוקי בריגלי, ביאליק, ברדיצ'בסקי, ב. זאגל, קלצקי, ל. א. שטראוס, א. ואלסלייסי, א. ז. אשכול, מיכל רבינוביץ. — במזל נבו: נ. סירקין, ב. ברוכוב (ע' 268-233). ל. חונגיץ (כתריאל), י. שיפר, ז. לצקי-ברתולד, ח. גרינברג. — בהיבנות מולדת: ברל (כצנלסון, ע' 335-301), מ. בילינסון, ח. ארלוזורוב, ש. קפלנסקי, ד. רמז, א. קפלן, ד. הוז, א. גולומב, י. ריכמן-ואשר, א. סירני. — ברשויות יחיד: ש. ליזנסקי, הוסה (רוזנבלוט), צ. כיתאין, י. גרומר, י. ולצמן, ש. פינסקי, מ. שחורי, ז. הייבוש, שמואל בני (כצנלסון). המסות על סייבל, שטראוס, ליסיין, גולומב, סרני, הן חדשות. — הספר זכה בפרס אוסישקין.

1187 שפירא, יהושע צבי מיכל. צבי לצ' דיק; מכתבי קודש מהגאון... מרן רבי יהושע צבי מיכל שפירא, עם רשמים מעטים וחשובים לתולדותיו. נסדרו ע"י תלמידיו... מרן יעקב משה חרל"ם... ונרפסו על ידי בשנת תרס"ו. ועתה יוצא לאור בהוצאה שניה, בהוספת סרק מיוחד בשם "צמח צדיק", רשמים לתולדותיו של בנו יחידו... מוהר"ר בן ציון אברהם... ולבסוף נספת ספרו "אמרות סהורות"... ירר שלים, המערכת להוצאת כתבי הגה"ק ריצ"מ, תשי"ד. 194 ע'. 8°. לסי "אמרות סהורות" (ע' [149]-194) שער מיוחד.

תולדות משפחת אחת (משפחת דוד ילין). מהי הישוב בא"י כמאה הי"ט ובשליש הראשון של המאה העשרים. 1193 ארז [=רונצינקין], יהודה. מ. ש. ב. א. ל. ש. ב. ? לחשבונו של מפלגת אחדות העבודה—סיעת ציון. תל-אביב, עינות, (דפוס "אחדות"), תשס"ז. 70. [2] ע'. 8°.

1194 בודנהימר, מ. ס. איזידור יצחק [Max Isidor Bodenheimer]. דרכי לציין: זכרונות יהודי גרמני. (תרגום מכתבי הגרמני מאיר מיהר). ירושלים, הוצאת ספרים של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, (דפוס הממשלה, תשי"ג—1952). 8. [2] 256 ע', תמונות, פקסימילים. 8°. בראש השער: מ. י. בודנהימר.

המחבר (1865 שטיטגארט—1940 ירושלים) היה מראשי הצינונות המדיניות. כבר בשנת 1891 (כמה שנים לפני הופעתו של הרצל) חלם על מדינה יהודית בא"י, ובספרו הקטן "לאן ילכו היהודים?" הסיף להתישבות יהודית גדולה בא"י ובסוריה. באותה שנה השתמש במונח: "צינון" במאמרו (בגרמנית) "צינון כל הארצות התאחדו". עם הופעתו של הרצל נעשה לאחד מעוזריו הקרובים ביותר וגם לזה אותו בנסי עתו לא"י בשנת 1898, (הרצל מכנה אותו במכתביו בשם חבת "החייל שלי"). במשך שנים שימש ראש הסתדרות ציוני גרמניה ונשא הקרן הקימת לישראל. את ספרו זה התחיל לכתוב אחרי בקירו השני בא"י לפני מלחמת העולם הראשונה, הביא לידי גמר בשנות חייו האחרונות. גם אחרי חלופי המשמרות במנהיגות התנועה, אחרי הכרות בלסר והעברת מר כו התנועה לליגדון, המשיך להשתתף בתנועה בחפ קידים שונים. הוא מספר בספרו בעיקר על דרכו בצינונות, ובגלל הפקידו בתנועה כולל ספרו חומר רב וגם חשיב לתולדות הצינונות. לעינת זאת צמצם מאד את סיפורו על חייו הפרטיים: להם מיקדש רק הפרק הראשון: ימי נעוריו (ע' 15'—36). חלק של הפרק השני עי (חיי יום יום ועבודת המקצוע) ועמודים ספורים בפרק ז' (במלחמת העולם א').

"אפשר יהיה למצוא בחיבור זה אי-אלו דברים, שלא נשאתי בהם פנים אפילו לפני עצמי, נסיתי להגיד כל מה שהיה כביש בלבי. והייתי נהגתי רק מתוך יראת כבוד לגבי מנהיגי הסתדרותנו". ומתוך הספר נראה שהמחבר קיים מה שהבטיח בהקדמתו. על אף היותו

באופוזיציה להנהלתו של ויצמן (שנים אחדות היה שייך אף לתנועה הריוניוניסטית, ואח"כ פרש ממנה), דברי הבקורת שלו ועל ויצמן הם מאופקים ומרוסנים, ועל אישיותו של המנהיג הצינוני הוא מדבר בכבוד רב וגם מבלים את זכויותיו הגדולות. — חשובים מאד זכרונותיו מראשית התנועה. הוא מספר דברים מעניינים על התהליכים הגדולים, שבה נתקלה התנועה בגרמניה. למעשה הוטל גם חרם כלכלי על הצינונים, וכמה מהם שהיו תלויים בפרנסתם במתנגדי הצינונות היו נאלצים להשאר מסיביים. גם המחבר, שהיה עוזר ידוע, הפסיד בגלל ציונותו את הקלינטורה היהודית שלו, ורק הנוצרים הרבים, שהיו פונים לשכנתו, הצליחו מהרס כלכלי. הוא מספר על האיחוד הפנימי ועל הקשר ההדדי בין חברי התנועה. — פרק חשוב אחר הוא ספורו על המצב בתנועה אחרי פטירתו של הרצל, על אולת היה, על חיפוש מוצא ועל המסכות שהביאו לבחירתו של וולפסון לראש התנועה. כמו כן כולל הספר חומר חשוב על השנים הראשונות של הקרן הקימת, על הבעיות שהתעוררו בקשר לאישורו של המוסד, המחבר זה. בנתישט היו המשפטים שטפלו כזה במיוחד. מענין גם ספרו על נסיעתו עם הרצל לקושטא ולא"י בתחלת תרנ"ט. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה הקים המחבר יחד עם הפרופ' ה. אופנהימר, א. פרידמן ואחרים, ועד למען שחרור יהודי רוסיה", שאח"כ שינה את שמו ל"ועד למען המזרח". הם חשבו אז שעי' שיתוף פעולה עם שלטונות גרמניה יוכלו להשיע על יחסם ליהודי פולין הכבושה. המנהיגות הצינונית התנגדה להקמת ועד זה מפני חשש לפגוע עי' זה בנויטרליות, שעליה הוזלשה או ההגירה הלה הצינונית. המחבר מספר על פעולות הועד, על התקוות שתלו בו ושנסתיימו באכזבות. אחרי גמר מלחמת העולם התכנסה ועידת ציונית בלונדון (בשנת 1920), ואז עלו כוחות חדשים. עסקנים ציונים וחוקים ובתוכם גם בעלי זכויות נדחקו הצדה, וביניהם גם מחברי הספר. הוא מספר מתוך נקודת ראות שלו על השתלשלות הענינים בוועידה זו ועל הנעשה מאחורי הקלעים.

ידיעות מענינות אחדות, שמביא המחבר: הגדון היהודי הגדול הברון מ. הייזש, שהרצל ניסה כלי הצלחה למשכו לתנועה החזשה. גילה זמן ידוע ענין מה בא"י, וגם הביע נכונות לתרום סכום ניכר לשם עבודה מדינית בתורכיה, אם גם אנשי התנועה יגיטו סכום כזה

הם הרב מאיר בריאלין ז"ל ויבדלו לחיים גב' הנה בידנהיימר (בת המחבר) ומ"ד יבובסקי". ב. ש.

1195 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion].
מדיניות חוץ. תל-אביב, עינות, (דפוס אח"דות), תשט"ו, 79, [1] ע' 8°. כולל 7 נאומים משנות תש"ד-תשט"ו.

1196 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion].
ממעמד לעם. (הביא לבית-הדפוס יהודה ארן). תל-אביב, עינות, (דפוס "אחדות"), תשט"ו, 556, [2] ע' 8°.

בספר כונסו מבחר דברים שנתפרסמו בספרים "אנו ושכנינו" (עיין ק.ס. שנה ח' ע' 421, שם גם ציון), "ממעמד לעם" (ק.ס. שנה י' ע' 270, שם גם ציון), "משמרות" (ק.ס. שנה י"ב ע' 414-415), וכן דברים שנתפרסמו בעתונים, עלונים, חוברות ופרוטוקולים, וטרם כונסו בספר. הדברים האלה סומנו בסימן כוכב בתכן הענינים.

1197 בן-ישראל, אשר. אגדות הארץ;
אוצר אגדות ושמועות מארץ ישראל. ערוך בידי אשר בן-ישראל אבי-עודד. כרך ב', ספר ב', תל-אביב, דביר, (דפוס אילון), תשט"ו, 227, ע' 8°. המדורות: הגליל התחתון. טבריה. הגליל העליון. צפת. — מנוקד. עיין גם ק.ס. שנה ט"ו ע' 17 ושנה ל' ע' 13.

1198 גור-אריה, י[צחק]. הרצל האיש,
החייה והמנהיג; נושאים ושאלות. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", 1955), 23 ע' 8°. על המעטפת: פורטרט הרצל. ביבליוגרפיה: ע' 20-23.

1199 גשר, שער גשר 1939-1954. (צנור תמונות... מתולדות הקבוצה והייה, מלחה סיפור קורותינו). גשר; (תל-אביב, דפוס "אחדות"), [תש"ד-42] ע' 21:14.

1200 הימן, יצחק; משה פרצלן. בולי דאר-של ישראל; מדריך וקטלוג. מהדורה ראשונה... תל-אביב, י. הימן, (דפוס גרינברג), תשי"ג, [4] 138, [6] ע' תמונות. 8°. עברית ואנגלית, עם שער נוסף באנגלית: I. Heymann; M. Pertzelan: Postage stamps of Israel, Tel Aviv, 1953.

(ע' 52). הקיסר וילהלם גילה להרצל בשיחתו אתו בקושטא, שררייפוס לא היה חייב באשמה שתטילו עליו וגם גילה את שמו של הבוגד הצרפתי, אסתרזוי, אבל חיב את הרצל שלא לגלות את הדבר ברבים (ע' 87). המחבר קובע שהרצל הגיע לתפיסה חיונית בשאלת ההתיישבות בא"י בשנת 1900 ושיש לשער שזה בא כתוצאה מהתבוננותו בארץ בשעת בקורו בסוף 1898. — המחבר מספר על בקורו השני וה' שלישי בארץ בשנות 1912 ו'1926, לפני בואו להשי' חקע בה. מובן שהמחבר נפגש בדרכו הארוכה בציו' נות עם אישים ועסקנים רבים, והם מתוארים בספר, מתוך אהדה ולעתים גם מתוך אהבה. ביהוד יש לציין את זכרונותיו על הרצל, חלפסון וידידו הקרוב במשך עשרות בשנים), נירדוי (שעליו כתב המחבר גם ספר מיוחד), סוקולוב, האחים אלכסנדר ואוסקר מרמורק, ויצמן, אוסישקין וז'בוטינסקי.

המחבר מספר בפרוטרוט על הדיון בהצעת אוגנדה בקונגרס הציוני הששי ומיחס את יציאתם של "אומרי לאו" מאולם הקונגרס לדבר שבמקרה: "חברי הוועד הפועל התחייבו שלא להשתתף בהצבעה, שהיתה עפ"י קריאת השם, כדי שלא להשפיע על הצירים. צלינו סבל מזה כל כך, עד שמיד אחרי פרסום תוצאות ההצבעה תקפתו חולשה. הוא עזב את הבימה כדי לצאת מן האולם. בעיני ידידיו נחשב הדבר כאות מחאה והללו הצטרפו אליו" (ע' 112). אבל לפי סיפורו של ד"ר צלינוב על יציאתו זו (עיין בספר יחיאל צלינוב, מאמרו "ציון ואפריקה" ע' 203) מסתבר שיצא מן האולם לא במקרה ולא בגלל חולשה שתקפה אותו אחרי שהוקראה ההצהרה של "אומרי לאו". צלינוב מספר: "ברגע זה קבלה המחשבה שהתלבטה במשך שתי שעות רצופות צורה מסוימת: אספתי את כל ניירותי, ספרי, חבשתי את כובעי לראשי ויירדתי מעל במת'הגשיאות. לאן ולמה? לא ידעתי באותו רגע. הרגשתי רק דבר אחד, כי כאן, באולם זה, בשעה זו, אי-אפשר להשאר, אי אפשר באופן מיסטי, אין לנו מה לעשות כאן". — אגב, אחרי שהקונגרס השביעי התליט על שיגור משלחת-חקירה לאיגונה, "מנעו עיי' כובים כספיים את שיגור המשלחת... תודות להת' ערבותו של ל. גרינברג העמידה נוצריה ודבנית אחת את האמצעים הדרושים לרשות המשלחת" (ע' 121). לספרי הזכרונות הציוניים נחוסף ספר חשוב ומלא ענין: הספר יצא הודות ליזומה של "ועדה שחברה

23 ע' 2. (סכומי מחקר, בעריכת ש. ג. איזנשט.)
— בראש השער: האוניברסיטה העברית, בית-הספר
לכלכלה ולמדעי החברה ע"ש א. קפלן, המחלקה לסו-
ציולוגיה... במכונת-הכפלה.

1208 ישראל. חקים. אוסף חוקי ישראל
<מהתחלת המנדט ועד היום> על כל תקניהם:
אוסף התקנות. בעריכת משה היימן...
כרך ג: Customs rules — Defence regulations
1939. תל-אביב, החברה להוצאת חוקי ומשפטי ישראל,
חש"מ, [1955], 1744-1745 LXXIX ע' 8. את הקודם
עיין ק. ס. שנה ל"א ע' 35.

1209 ישראל. חקים. דיני תעבורה; לקט
חקקים ופסקי דין הנוגעים לעניני התעבורה בדרכים.
מאת ישעיהו הראל... תל-אביב, ש. בורסי, (דפוס
א. בן-חירי, תשס"ו), 249, [7] ע' ציורים, 8.
(ספריה משפטית, בעריכת א. גורלי).

1210 ישראל. חקים. חוקי מדינת ישר-
אל; קובץ הכולל את כל החוקים שיש להם תוקף
בארץ, הן חוקי המנדט והן חוקי המדינה. על כל
תיקונייהם... מלוקטים וערוכים לפי סדר האלף-בית
העברי ע"י רוברט גרעין... כרך ה: עיריות —
רשות פיתוח. תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"),
[1955], 4015 [3201] ע' 8. את הקודם עיין ק. ס.
שנה ל' ע' 305.

1211 ישראל. חקים. קובץ תקנות וחוק-
קים... אי.ב. חמ"ד, משרד הבטחון, אגף כח אדם —
מחלקת השקום, (1952), [1], 58 ע' 2. במכונת-
הכפלה.

התכנ: א. חוק הנכים, תגמולים ושקום <תש"ט
1949>. — ב. חוק משפחות החיילים שנשפו במערכה
<תשי"א 1950>.

1212 ישראל. משטרה. מדריך לשוטרי
תנועה. מאת יצחק גרפונקל... תל-אביב,
משטרת ישראל, אגף הארגון — מחלקת ההדרכה,
חש"מ, תשס"ה, 225 ע' מפה, בכיס, פקסימילים,
תמונות. 8.

1213 ישראל. משרד האוצר. רשימת הנשי-
מים לשנת שומה 1953-1954... היא שנת ההכנסה

1201 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בארץ ישראל. מרכז לתרבות. מן העיר
אל הכפר; דברים בדיון בועד הפועל ו' תמוז —
ו' אב תשי"ד. (תל-אביב), ההסתדרות הכללית...
המרכז לחינוך ולתרבות, (דפוס "דבר", תשס"ו), 31,
[1] ע' תמונות. 8.

1202 ויץ, יוסף. [Joseph Weitz]. נוף ואדם.
[א]. תל-אביב, מסדה; (רמת-גן, דפוס "מסדה"),
[תשס"ו], 233. [1] ע' תמונות, מפות. 8. מהדורה
חדשה של "במראה" שיצא בשנת תש"ה; עיין ק. ס.
שנה כ"ב ע' 189, שם גם ציין ותכן.

"במהדורה זו נחוספו חמש רשימות לפרקיהסיור
בא"י, פרשה חדשה על הגולן התחתון וטיי סרקים על
אילו כפרים מכפרינו שעמדו במערכת השתדירות.
(מההקדמה).

1203 זימון, [איזידור] [Isidor Simon]. עורך.
קטלוג זימון לכולי ישראל. Simon's cata-
logue of Israel stamps. (מהדורה ששית). (תל-
אביב, מועדון ישראלי לבילאית וחלוף בולים), חש"מ,
1955. 134 ע' תמונות. 8. בעברית ואנגלית.
מהד' קודמת עיין ק. ס. שנה ל' ע' 158.

1204 חביבי, אמיל. אינסטרנאציונאליזם
פרולטארי מול סוציאליזציוניזם... תשובה
להסתת "על המשמר" על מאבקה של המפלגה הקומו-
ניסטית הישראלית נגד הדיכוי הלאומי. (תל-אביב),
הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הישראלית,
(דפוס "עמל"), [1955], 26 ע' 8.

1205 החברה הגיאולוגית הישראלית. ידי-
עות החברה. ירושלים, [תשי"ד], 8. הכיפות
ההופעה לא נזכרה. מס' 1: ידיה על פעולות החברה
בשנה תשי"ג. 15, [1] ע' טבלאות. במכונת-הכפלה.

1206 טבנקין, יצחק [I. Tabenkin]. שא-
לית-ידידות בהסתדרות. [תל-אביב] הקיבוץ
המאוחד, (דפוס "אופק"), תשס"ה, 85. [1] ע' 8.
המחבר הוא מראשי המפלגה "לאחדות-העבודה —
פועלי-ציון".

1207 ירושלים. האוניברסיטה העברית. בית-
ספר קפלן. בעיות קליטה במושבי עולים.
מסיים ע"י מ. ליסק... [ירושלים, תשס"ו], [1]

המאוחדת להדפסה) תשס"ו. [2], 317, [1] ע"י 8°.
התכן: אישים: הרצל, א. ד. גורדון, ברנר, אהרונ
ביץ, ש. שילר, ארלוזורוב, ב. כצנלסון, נחמן סירקין,
לופט, גנדבנק, לאסאל כנערוני, ג. לנדאואר, זורם, א.
באיאר, ג. לנסברי, פנים אחרות (על גור), — סיציא
ליום: דמיקריטיה (10 מאמרים), מהיות היה והתרבות
(4), אולת המדינה (10), בחיביו ישובים (4).

1220 מימון <בישוק> עדה [Ada Maimon]
[Fishman] = חמשים שנות תנועת הפור
עלות 1904-1954. מהדורה שניה, תל-אביב, עינית,
(דפוס החברה המאוחדת להדפסה) תשס"ו. 274, [2] ע/
טבלאות, תמונות. 8°.
את המהדורה הראשונה בשם "תנועת הפועלות בארץ
ישראל (תרס"ד-תרפ"ט)", עין ק.ס. שנה י' ע' 27, שם
גם הערכה מאת א. דופין. אז (בתחלת 1928) היו 2127
פועלות במוסדות, וכעדים עבדו 3330. המספרים המת-
אימים כעת (1953): 67268 (בכפר), 31213 (בעיר).

1221 מפלגת פועלי ארץ ישראל. הנוג
מצפה: ההתישבות האזרחית, בהשתתפות: [נוד]
[בן-גוריון], [נעמן], [ויז], ש. תלבוט, נתן אלתרמן, תל-
אביב, מפלגת פועלי ארץ ישראל, (דפוס "החברה המאו-
חדת להדפסה בישראל"), 1954. 45 ע"י 8°. כולל מפת
חבל לכיש.

1222 נוי (=נוישטט), מלך, מבנה, אסיה
ותת-עולותיה של ההסתדרות, מה ההסתדרות וזרשת
מהעובד, מה ההסתדרות נותנת לעובד, תל-אביב, ההס-
דרות הכללית של העובדים... העוד הפועל, (דפוס
"אחדות"), תשס"ו. 52 ע/י, דיאגרמות. 8°.

1223 נורדוי, מכס [Max Nordau]. כתבים
צינוניים... ערכים ע"י [נציון] נחמיה... (ספר
א: נאמים ומאמרים <1897-1900>, תורגמו ע"י [נחשע
השיל] ייבין ונחמן) גילדברג, וקשרי כהן <מחזה
1898>, תורגם ע"י [נצ] קמחי ונערך בצירוף מבוא
עליוני ר' בנימין. ירושלים, הספריה הצינית, (דפוס
גרוסלם סוטס), תשס"ו. 335 ע/י, ציורים. 8°. בראש
השער: מאכס נורדוי.

מהדורה זו של כתביו הצינוניים של נורדוי הכלול
ד' כרכים, ויהיה זה הכינוש השלם הראשון של כתביו
נורדוי על הצינוניות הדברים סודרו לפי סדר כרונולוגי.
הוכנסו גם תיקונים רבים לתרגומים הקודמים. העורך

1952-1953. (הקריה), הדפוס הממשלתי, (דפוס הממ-
שלה), תשס"ו. 8°.

ברשימה סומן שם המשלם, כתבתו, מקום מגוריו
והכנסתו הכוללת בשנת ההכנסה. — התכן: כרך א:
ירושלים, אזור הדרום, קבוצים. [8] 424 ע/י — ב: תל-
אביב, [4] 554 ע/י — ג: חיפה, איזור הצפון. [8]
520 ע/י — ד: אזור המרכז. [7] 506 ע/י.

1214 ישראל. משרד החקלאות. בית הספר
לדייג... (ע"י מכמורת-כפרותקין). (הקריה, דפוס
הממשלה), 1954. [8] ע/י, תמונות. 8°.

1215 ישראל. משרד החקלאות. המחלקה לש-
מור הקרקע. ישראל. (מפות, אד...) קנה המדה:
1:500,000. גליון צפוני. [תל-אביב], מחלקת המדידות,
ישראל, תש"ד. 30:50.

התכן: [א]: מפת סוגי הקרקע. — [ב]: סחף
הקרקע. — [ג]: מפורי קרקעות: אפשרויות
ניצול הקרקע בתנאי בעל. — [ד]: מפורי קרקעות:
אפשרויות ניצול הקרקע בתנאי שלחין. — ביאורי המפות
ושמם גם באנגלית: [Israel]. Ministry of
Agriculture. Soil Conservation Service: Soil
map. — Soil erosion. — Land use capabilities
for dryland farming. — Land use capabilities
for irrigable land.

1216 ישראל. משרד מבקר המדינה. הרש-
יות המקומיות. ירושלים, (דפוס הממשלה),
כ"ג בשבט תשס"ו. [2], 103 ע/י 8°. מתוך: דין
וחשבון שנת מס' 5.

1217 ישראל. משרד הסעד. מחלקה למחקר
ותכנון. שיפור התנאים החברתיים, הכל-
כליים והתרבותיים של האוכלוסיה בישראל 1948-1953.
<סקר שהוכן לדרישת איים>. ירושלים, משרד הסעד,
המחלקה למחקר ותכנון, תש"ד. 50, [4] ע/י 2°.
ביבליוגרפיה: ע' [53:51]. בהכונת-הכפלה.

1218 ישראל. משרד העבודה. מחלקת המדי-
דות. דוגמה למסמך סוציולוגי: שקיעין.
קנה מידה: 1:2500. [תל-אביב], 1955. 50:50. "הוכן
ע"י מחלקת המדידות, ישראל".

1219 כהן, ישראל. גשרים: אישים ובעיות
בתנועת העבודה. תל-אביב, עינית, (דפוס החברה

מסטר חדש. פעולה ספרותית. "מכתב-עתי" לחברים. גילוי האגודה וביסולה. האגודה "נצח ישראל". עלייה והתיישבות בא"י. — כתבים מארכיון האגודה "נצח ציונה", ע' 124-29, בין השאר תקנון האגודה "נצח ישראל" (מארכיון ביאליק, שהיה מחבריה הפעילים), ע' 110-104.

1227 קרן היסוד. ישובי הספר בעבודה וב-הגנה. [ירושלים, חש"מ, תשט"ן]. 16 ע', תמוז. 8.

1228 הרוזן [=רוניק], יעקב. ארץ ירוך ותרמונים; פרקים בשכחים מתולדות עמק חולה וביצות עמק-הירדן. תלאביב, סברסקי, (דפוס "ספר"), תשט"ו. 204 ע', מפות, פקסימילים, תמונות. 8.

התכן: הקדמה. א: צעדים ראשונים (תחל משנת 1901). בראשית קאלואריסקי. קצת היסטוריה. עמק חולתא ובנין בית המקדש. סירים ומסילים בעמק חולה. המלחיה. — ב: תבניות ראשונות ליכוש החולה: תכנית להבראת עמק חולה. מאורעות תל-חי. תקופה חדשה. עמק חולה תחת שלטון בריטניה. סיכומים וסיכויים. ביבליוגרפיה: ע' 203-204.

1229 רוזנשטיין, צבי. תולדות תנועת הפועלים בארץ-ישראל. ספר א: מבילוי עד הקמת הסתדרות העובדים. תלאביב, עם עובד; (ירושלים, דפוס "אחזה"), תשט"ו. 447 ע'. 8. בראש השער: צבי רוזנשטיין.

הספר מקיף את השנים תרס"ה-תרפ"א (עד סוף חשוון). בארבעת הפרקים הראשונים (ע' 60-11) מדובר על אירגוני הפועלים בימי העלייה הראשונה ועל ראשונה הצינונות הסוציאליסטיות.

1230 תדהר, דוד [David Tidhar]. אנציקלופדיה לחלוצי הישוב יבנוני; דמיונות ותמונות. כרך ה. תלאביב, (הוצאת ספרית "ראשונים", דפוס ישראל, 1952). [2432-2065, 1] ע', מורטרים. 8.

הכרך הזה כולל כ-440 ערכים. ע' 2384-2369: ציונים לתולדות הישוב המחדש בא"י. בסוף הספר: מפתח לכרכים א'-ה' (ע' 2401-2428) והוספת (שינוי שמותייחס; הלכו לעולמם, ע' 2429-2432). — את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 18.

1231 Amico, Bernardino. Plans of the sacred edifices of the Holy Land. Translated from the Italian by Theophilus Bellorini and

ב. נתניהו מנתח במבוא המעמיק את פעולתו של מ. נורדוי כסופר מבקר וכתובה דעות לפני שנעשת ציוני וממלה את תכונותיו ומסבות חייו שהכשירו את ציר נותו. — מהדורה אחרת של כתבים ציוניים של נורדוי עיין ק.ס. שנה ז' ע' 19.

התכן: ב. נתניהו: מבוא (ע' 37-9). ויכוח בהיכל. מכתב לעורך ה"סולרנאן". נאום בקונגרס הראשון. מכ"בנים על וילהלם לחנצל. האידיאל ההכרחי. אלה לילה ולילה. איגרת ליהודי איטליה. מכתב ל-N.Y. Journal. הצינונות ומתנגדיה. תפקדיה של הצינונות. נאום בקונגרס השני. מכתב לעורך השלח (אחד-העם). הלוגיס ואספרסונים. היהודים הם מנצלים. הצינונות, אדירת-ההון והפרולטאריון בישראל. ציונות ואנטישמיות. נאום בקונגרס השלישי. נצרות ואנטישמיות. מכתב ל"התחיה" (שבועון בשיקאגו). הצינונות והמושבות בא"י. — המעצמות ושאלת-היהודים. יהדות-השרירים. הפתרון היחידי לשאלת-היהודים. נאום בקונגרס הרביעי. התנועה הציונית. שווייץ-הזכויות המדינית של היהודים. דוקטור כהן: מחזה. — ר' בנימין: על "דוקטור כהן". הערות.

1224 פלמן, אברהם [Abraham Fellman]. דיני מס הכנסה בישראל להלכה ולמעשה, תשט"ו—1955; ספר שימושי ומורה דרך בבעיות מס הכנסה. תלאביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשט"ו. [7], 420, 3] ע', טבלאות. 8.

1225 צידרוביץ, ג[רשון G. Cyderowich]. חרושת הפועלים: יסודות ומגמות. תוצאות הסקר שנערך בשנת 1954 על תעסוקה, תפוקה, הון והשקעות לשנים 1950-1953. תלאביב, עם עובד, (דפוס "אופק"), תשט"ו. 159, [1] ע', דיאגרמות, טבלאות. 8.

"הוצא לאור ע"י ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בא"י, חברת העובדים העברית השיתופית הכללית בא"י, המכון למחקר כלכלי וסוציאלי, המרכז לתרבות ולחינוך".

1226 קלוזנר, ישראל [Israel Klausner]. תולדות האגודה נס ציונה בחלוץ; תעודות ומסמכים. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס העברי י. ורקר), תשי"ד. 124 ע'. 8. — מקורות ארץ ישראל, ו. האגודה נוסדה ע"י תלמידי הישיבה בחלוץ בשנת תרמ"ה ובוסלה בתחלת תר"ן. — התכן: תולדות האגודה "נס ציונה": מסורת האגודה וארגונה. משבר והתנהגות

1236 [Elston, David Roy]. Column one. (Illustrations by Friedel Stern). Tel-Aviv, Noor Books, (typ. Yahalom), [1952]. 219 p., illus. 8°.

בראש השער סטיוונים של המחבר: David Courtney. אוסף מאמריו הנבחרים של המחבר, שהיה מפרסם אותם מעל דפי Palestine Post (ששמו שונה אח"כ ל-Jerusalem Post) במשך הזמן שבין 8 במאי 1945 עד 30 באפריל 1952, כמאמרים ראשיים בעתון בשם הכללי Column one. המאמרים דנים על המצב בעולם ועל מדינת ישראל. המחבר (נוצר) לחם בעטו לטובת הציונות וישראל.

1237 Haezrahi, Yehuda, ed. Theodor Herzl; man of vision and reality. An anthology for the twentieth of Tammuz. Jerusalem, Overseas Youth Department, Head Office, Jewish National Fund, (typ. Ahva, 1954). 112 p., illus. (incl. music), facsim., maps, chronol. tab. 8°.

Man of legend and reality. על המעטפת

1238 Halperin, Chaim. Agricultural production and mass immigration in Israel. Tel-Aviv, General Federation of Jewish Labour in Israel, (דפוס סטרוד), 1953. 62, [1] p., diagrs., tab. 8°.

1239 Israel. Mahleket ha-tayarut. Israel, land of the Bible. (Jerusalem, Israel Government Tourist Centre, typ. "Hapoel Hazair"), [1954]. [28] p., maps., illus. 8°.

אלבום תמונות עם באורים.

1240 Jewish Agency for Palestine. The Israel economy at a glance. Prepared for the United Jewish Appeal Study Mission. (Prepared by A. Eilat, Financial Information Section, Jewish Agency). Jerusalem, (typ. Jerusalem Post), 1954. 10 p., 1 l., 24 pl. (diagrs., tab.). 8°.

The Government of Israel. — בראש השער The Jewish Agency.

Eugene Hoade. With a preface and notes by Bellarmino Bagatti. Jerusalem, printed by Franciscan Press, 1953. VIII, 147 p., illus., plans, fold. pl. 4°. =Publications of the Studium biblicum Franciscanum, no. 10.

כולל גם פקסימיל של שערמהורה א' של הספר במקורו (משנת 1609).

1232 Bagatti, Bellarmino. Gli antichi edifici sacri di Betlemme, in seguito agli scavi e restauri praticati dalla Custodia di Terra Santa <1948-51>. Gerusalemme, Tipografia dei PP. Francescani. 1952. VIII p., 2 l., 278 p., 1 l., front., illus., maps, plans, 60 pl. (incl. fold. plans) on 32 l. 4°. =Pubblicazioni dello Studium biblicum Franciscanum, n. 9.

"הבנינים הקדושים העתיקים של בית לחם לפי החפרי רות והשחזורים שנערכו ע"י קיסטודיא די טרה סנטה בשנים 1948-1951".

1233 Baldi, Donato. Guida di Terra Santa. Gerusalemme, Tipografia dei PP. Francescani, 1953. XVI, 491, [1] p., 2 l., fold. maps, illus., plans. 8°. "מורה דרך בארץ הקדושה".

1234 Bodenheimer, F[rantz] S[imon]; S[hlo-mo] Neumark. The Israel pine matsucoccus <matsucoccus josephi nov. spec.>. Jerusalem, Kiryath Sepher Ltd., Keren Kayemeth le Israel Afforestation Dept., (דפוס סיריס), 1955. 122, XIX p., illus., diagrs., map, IV pl. tab. 8°.

עם מודר עברי (ע' ו'א) ושער נוסף: שמעון בודנהיימר; שלמה נוימרק: איצרות האורנים... מוזק ישראלי בארון.

1235 Duvdevani, I. Aliaua ultimilor Evrei din R.P.R. și țările Cortinei de fier <incă doua milioane de Evrei in Israel>. Tel Aviv, (typ. Bloch Press), 1954. 30 p. 8°.

"עליה אחרוני היהודים מהרפובליקה העממית הרוסית ומאצות מסך הברזל (שני מיליון יהודים נוספים בישראל)".

1247 **Zionist Organization. Youth and Hechalutz Department.** Dos hijos de Ein Jarod caídos en la guerra; páginas selectas de los epistolarios íntimos de Rafi Maletz e Hilel Lavi. (Tradujo del hebreo Pésaj Ben Jorín). Jerusalem, Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (typ. Jerusalem Post), 1954, 185 p., ports. 8°. על שני בני עין חרוד שנפלו במלחמת העצמאות. החומר לקוח מהספרים: ר. מלץ: ביקור (עין ק.ס. שנה כ"ז ע' 130), ה. לבאי: אגרות (שם ע' 231).

1248 **الهواري، محمد نمر. سر النكبة الناصرة، مطبعة الحكيم، ١٩٥٥. [٣].**
ج [٢-] ٤٢٤. [٣] ص، تصاویر.

„אל-הוארי, מחד נמר. סוד האסון, נצרת, דפוס אל-חכים, 1955". 3, 424, 3 ע' 8°. על המלחמה הערבית-ישראלית.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

1249 גרדנוויץ, פ[טר] ע. [Peter Gradenwitz]. המוסיקה בישראל, מימות קדם עד ימינו אלה. בצרף רשימה ביוגרפית לכ"ס 540 שמות, רשימת המקורות בתנ"ך, ביבליוגרפיה, תולדות ההימנון הלאומי „התקוה", 52 תמונות וגלויות-חיים... בהשתתפות אפרים דרור, מהדורה שניה מתוקנת ומורחבת, ירושלים, מ.ס. (דפוס ר. ח. הכהן), תשט"ו, 254, [2] ע' 8°. =ספרית דני למדע פיפולרי, ספר 28. עם שער נוסף באנגלית. מהדורה א' עין ק.ס. שנה כ"ד ע' 169. גשורי, מ. ש. הניגון והריקוד בחסידות... עין לעיל מספר 1159.

1250 יוסף חיים בן אליהו מבגדד. ספר נפלאים מעשיית נפלאים מאה וארבע וששים באים אשר נאצלו והוצבו מכל ספרי הדרושים שחבר... כמוהר"ר יוסף חיים... כל אלה נקבצו ובאו ע"י... בן ציון מרדכי חון. ונלוה אליו שבחי הרב הגאון הנ"ל ותולדותיו. ירושלים, דפוס י. ע. בקאל, (דפוס טורים), תשט"ו, 34, 258 ע' 8°.

1251 ספר התיאטרון הקאמרי בחג העשור 1944-1954. (העורך: בנימין תמו). (תל-אביב, דפוס

1241 **Jewish Agency for Palestine. Child and Youth Immigration Bureau.** Les nouvelles tâches de l'Aliya des jeunes. (Jerusalem, typ. Jerusalem Post, pref. 1953). 34 p., 1 l., illus. 8°.

1242 (Nahon, S[hlomoh] U[mberto]). Theodore Herzl; fifty years after his death. (English by M. Louvish). (Jerusalem, Executive of the World Zionist Organization, typ. Jerusalem Post, 5714—1954). [36] p., illus., facsim. 8°.

יצא גם בצרפתית: Théodore Herzl; cinquante ans après sa mort. (Traduction française: [Joseph] Milbauer).

1243 **Standards Institution of Israel.** מכון התקנים הישראלי. The Standards Institution of Israel; its history, organization and work. (Tel Aviv, typ. Haaretz), [1954]. 16 p., pl. 8°.

1244 **Zionist Organization. General Council.** Standing orders of the Zionist General Council as adopted... at its sessions in Jerusalem, November 1952, and December, 1953. Rev. ed. Jerusalem, Organisation Department of the Zionist Executive, (typ. Jerusalem Post), 1954, 11, [1] p. 8°.

1245 **Zionist Organization. Youth and Hechalutz Department.** Facing tomorrow; Israel's youth build the future. Jerusalem, Youth and Hechalutz Department, World Zionist Organisation, Keren Hayesod Division, (typ. Lion. pref. 1953). [36] p. 8°.

אלבום תמונות בצרף באורים.

1246 **Zionist Organization. Youth and Hechalutz Department.** Gáash; Kibutz Hashomer hatzair latinoamericano "A". (... escrito por ... Dov I a a r <Kibutz Gáash>). Jerusalem, Departamento de la juventud y del jalutz de la Organización sionista mundial, (typ. Jerusalem Post), 1954, 155 p., pl. 8°.

שירה עברית בימי הביניים

1258 יהודה בן שמואל הלוי. כל שירי רבי יהודה הלוי הביא לדפוס ישראל זמורה. תל-אביב, "מחברות לספרות" ע"י "מסדה"; (רמת-גן, דפוס "מסדה"), תשט"ו. [7] 307, [1] ע' 4°.

הדפסה ראשונה עיין ק.ס. שנה כ"ג ע' 272, שם גם תוכן מפרט וציין. בהדפסה זו הושמטו המבוא הכללי, אחרית דבר לכל ספר וספר וקיצור תולדות ריה"ל מאת המבלכה"ד. נתוסף מדור: אגרות ונופסות, ע' 148-161, שנקרא ס' ו'; הספרים ה' ו' שבהדפסה הקודמת נדפסו כאן כספר ה'.

1259 לוצטו, משה חיים. לישירים תהלה; שיר יידיקות. מהדורה חדשה. תל-אביב, ג. דרימר, (דפוס הכרמל), [1954]. 75, [1] ע' 8°. בראש השער: משה חיים לוצטו. מנוקד.

1260 צינברג, ישראל [I. Zinberg]. תולדות ספרות ישראל מן הפייטנים הראשונים ומשוררי ספרד עד תקופת ההשכלה ברוסיה. כרך א: הפייטנים הראשונים ומשוררי ספרד / יהדות איטליה בימי הביניים. (מהדורה עברית בידו שלמה זלמן אריאל [=ליבוביץ] וברוך קרוא [=קרופניק]). תל-אביב, ישרברק, (דפוס "אחדות", 1955). 18, [1] 432 ע' 8°. את הספרים ביוזמת עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 83.

ספרות יפה עברית חדשה

1261 אגמון-ביסטריצקי, נתן [Natan Agmon-Bistrizki]. בסוד הולדת; הגות הרצל. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס "מסדה"), תשט"ו. 234 ע' 8°. מחזה.

1262 אופק, אוריאל (Uriel Ophek). עורך. מבחר הספור ההודי. תל-אביב, "הדר", (דפוס גוטרמן), [תשט"ו]. 304 ע' 8°.

כולל 65 ספורים, שתורגמו ע"י סופרים שונים. העורך הקדים מבוא: "ספרותה של ארץ הודו", ע' [8] 22.

1263 אורזישקובה, אליזה [Eliza Orzesz-kowa]. על גדות הטבר; ספורי מחיי היהודים ברומא בתקופת הרבן ירושלים. תרגם י[ונתן] חיים קרונברג. תל-אביב, ש. שרברק, (דפוס ג. רוהל, תשט"ו). 202 ע' 8°. בראש השער: אליזה אורזישקו. מנוקד. עם הקדמה ביוגרפית קצרה מאת המתרגם.

"הארץ", [תשט"ו]. 54, [2] ע' תמונות, פקסימילים. 4°.

עברית ואנגלית, עם שער נוסף באנגלית: The Chamber Theatre book 1944-1954.

כולל מאמר על תולדות התיאטרון (ע' 15-6) וידיעות על חברי התיאטרון. ע' 42: רשימות המחזות (56) שהוצגו בתיאטרון הקאמרי מאז הוסדו.

1252 פיוס, יעקב. גופים. (לחיתוכי עץ). בצייר רוף הקדמה מאת א. קולב... תל-אביב, דביר, (דפוס "הארץ"), תשט"ו. [12] דף, 8 תמונות. 2°.

1253 פניכל, אבא. רישומי ים. תל-אביב, החבל הימי לישראל, (דפוס "דבר"), תשי"ד. [16] דף. 25:17. תיאורי הרישומים בעברית ובאנגלית.

1254 קרן, יחזקאל. ילקוט פתגמים לארבעת שלבי הלמודים (200 פתגמים). ערך והסביר יחזקאל קרן. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס "טורים"), תשט"ו. 36, [1] ע' 8°. =חברות לאמוד לאלפנים ולאלפניות לעברית, תוצרת ג. — מנוקד. צוין מקורו של כל פתגם. עם פירוש המלים ברגלי העמוד.

בלשנות

1255 בלאו, יהושע [I. Blau]. דקדוק עברי שיטתי. מאת יהושע בלאו. (חלק א: יסודות הניקוד והמועל). ירושלים, המכון העברי להשכלה בכתב בישראל, (דפוס ש. וינסלד, תשט"ו). 112 ע' 8°.

1256 בן חביב. מלון קטן עברי-הונגרי. Héber-magyar kis szótár szerkesztette Ben-Chaviv. תל-אביב, "סיני", (דפוס וילברברג, תשי"א). 405, [5] [1] ע' 8°.

1257 הריזהב, צבי. דקדוק הלשון העברית מימית ילדות עד הזמן שפסקה מלחיות בפיה של האמה, בהסקת מסקנות ללשון שבימינו. כרך ג: תורת המלה. חלק ג. תל-אביב, מחברות לספרות בהש"ת תתפז משרד החינוך והתרבות, (דפוס "גוטנברג"), תשט"ו. 16, [505] 760, [2] ע' פורטרט. 8°.

התכן: שלשת הבנינים של הסדר הייב. שני הבנינים של הסדר הייב. שאר הבנינים. גזרות השלמים. החסרים. גזרות הנחיים. גזרת המרכבים. פעלים מקטעים. הפעלים בכנוייהם. מלות הענין: התאר, היחס, הקישור, הקריאה. השמות הפרטיים. — את הקדומים עיין ק.ס. ל' ע' 18.

סית על השירה העברית החדשה (צ' 89'144). — השפעת
הם של המשוררים הרוסיים פושקין לרמונטוב וניקסרוב
היתה ידועה, אלא המחבר מפרט את הדברים. הוא גם
קובע ומגלה השפעות של משוררים רוסיים מפורסמים
פחות, כמו השפעתו של ניקסין (על ביאליק ומאנה),
של מיקוב, טיוצ'ב ופס (על טשרניחובסקי), של וזקובי-
סקי (על אהבת דוד ומיכל של יל"ג).

1270 ברומפילד, לואי[ס]. המבול בא : רומן
הורו המודרנית. עברית זאב הרטני, תלאביב, "תבל",
(דפוס "אלישע", [תשט"ו]. 670, [1] ע' 8°.
שם המקור : Louis Bromfield : The rains came.
1271 ברון, דבורה [Deborah Baron]. מא-
מ ש : סיפורים. תלאביב, עם עובד, (דפוס "אופק",
תשט"ו. 144 ע' 8°.

1272 גולדברג, לאה [Lea Goldberg]. ברק
ב בקר : שירים. [מרחביה], הקבוץ הארצי השומר הצ-
עיר : (תלאביב, דפוס הפועל הצעיר, תשט"ו). 119,
[7] ע' 8° (ספרית פועלים).

1273 גרבוניצקי, מ. פרשת דרכים. (תיר-
גם מכתביו מיכאל לוי). מרחביה, הקבוץ הארצי
השומר הצעיר, (תל[אביב], "הדפוס החדש", 1955).
420 ע' 8°. ספרות פועלים / לכל. בראש השער :
מ. גרבוניצקי. — רומן מהחיים בניסאית פולין בימי
הכיבוש הנאצי.

1274 די מוריה, דפנה. פינדק ג'מייקה.
תרגם מאנגלית משה הרפז. תלאביב, "עמית", (דפוס
גיסרמן), תשט"ו. 272 ע' 8°. בראש השער : דפנה
דה מוריה. שם המקור : Daphne Du Maurier :
Jamaica inn.

1275 דיקנס, צ'רלס. דוד קופרפילד. עב-
רית : ישעיהו לויט. תלאביב, "תבל" : (יפז, דפוס
"מולדת", [תשט"ו]. 412, [2] ע' תמונות. 8°. בראש
השער : צ'ארלס דיקנס. שם המקור : Charles
Dickens : David Copperfield.

1276 דרייזר, תאודור. טרגדיה אמריק-
אית : רומן. עברית : אברהם אהרני. (תלאביב, עינית,
(דפוס "מופת", תשט"ו. 420, [1] ע' 8°. בראש
השער : תאודור דרייזר. שם המקור : Theodor
Dreiser : An American tragedy.

1264 אריכא, עמוס [A. Aricha]. הכומות
השחרות : רומן. תלאביב, "עמית", (דפוס ישראל),
תשט"ו. 307 ע' 8°.
רומן מהחיים בצה"ל. "כל הדמויות המתוארות בספר
אין לדמותן עם איזו שהיא דמות במציאות, אף אם ימצא
... מקרה בדומה למתואר. אם יחולו איאלו תקונים
לסיבה בשטחים מסוימים בעקבות הדברים המובאים
בספר — והיה זה שכרי", (מההקדמה).

1265 אש, שלום [Sholem Asch]. וארשה :
רומן. תרגם י[צחק] [לניב] ברון. תלאביב, דביר, (דפוס
חן), תשט"ו. 272 ע' 8° = לפני המבול, ספר ב'.
רומן מחיי יהודי רוסי בשנות מלחמת העולם הרא-
שונה והמהפכה. — את המקור עיין ק. ס. שנה ח' ע' 231
ושנה כ"ז ע' 213 ; את המהדורה הראשונה של התרגום
העברי — שם שנה י"א ע' 419 ; תרגום אנגלי — שם
שנה ט"ו ע' 102 ; תרגום גרמני — שם שנה ז' ע' 429.

1266 באום, ויקי [Vicki Baum]. הדאנג'בה
הכחילה. (עברית : צפורה ארז). — חיים כפילים.
עברית : חיים בן-יצחק. תלאביב, ארגמן, (דפוס גוסט-
מן, 1953). 299 ע' 8°. שם הספר באנגלית : Vicki
Baum : Once in Vienna. — Secret sentence.

1267 בורלא, יהודה [Jehuda Burla]. כס-
פיים : רומן. [תלאביב], עם עובד, בשיתוף עם איתור
הקבוצות והקביצים, (דפוס סטרוד), [תשט"ו]. 269,
[1] ע' 8°. = באפק, א. (הספריה לעם). — מחיי
ר' יהודה חי אלקלעי בארץ-ישראל. מהדורה א' עיין ק. ס.
שנה כ' ע' 186.

1268 בנארי, נחום. י"ז מערכונים, לקטנים
וגם לגדולים. תלאביב, ההסתדרות הכללית של העוב-
דים העברים בא"י, תש"מ, תשט"ו. 148 ע' 8°.
= ספרית מחוות ימערבונים. 3.

1269 בן-ישורון, קיטיקשר, יעקב. השירה
הרוסית והשפעתה על השירה העברית. בצירוף
הקדמה מאת יוסף קלוזנר... תלאביב, הוצאת דביר
בהשתתפות "פרס קלינגר" של עיריית תלאביב-יפו,
(דפוס שושני, 1955). 159 ע' 8°. = ספרית "עודד",
לעבודות דיפלומה ועבודות דוקטור, י"ז.

הספר כולל שלשה חלקים : השירה הרוסית במאה
הי"ט ; השירה העברית ברוסיה ; השפעת השירה הרו-

- 1277 הוגו, ויקטור. הגיבון מנוטר דם. עברית דן סואן. תל־אביב, "חבל", (דפוס "גרפיקה"), [תשט"ו]. 404, [2] ע' 8°. שם המקור: Victor Marie Hugo: Notre Dame de Paris.
- 1278 הינה, הינריך. פרגמונטים אנגליים. נשים ונערות של שקספיר. (תרגום מגרמנית שמואל פרלמן). ירושלים, מוסד ביאליק על ידי "מסדה"; (רמת גן, דפוס "מסדה", 1954). 218, [1] ע' 8°. (לגבולס). — (כתבי הינריך היינה). הערות ובאורים, ע' [191:219]. שם המקור: Heinrich Heine: Englische Fragmente. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 319:320.
- 1279 ווק, הרמן. נער הכרך. תרגום מאנגלית: יונתן רטוש. [תל־אביב], כתבים, (דפוס "המרכז", תשי"ד). 320 ע' תמונות. 8°. שם המקור: Herman Wouk: The city boy.
- 1280 ורדי, זאב. רשום בשולים; פזמוני דימאי... עיטורים — דן. [תל־אביב], "בקיבוץ", שבועון הקיבוץ המאוחד, (דפוס "דבר"), [תשט"ו]. 70, [2] ע' 18:17. ציור הפזמונות המוגש בזה הוא לקט מתוך מאתים וחמשים גליונות "בקיבוץ".
- 1281 זריצקי, ד[וד]. למעלה מן השמש. תרגום מאידיש: נ. גיתון. תל־אביב, א. ציוני, (דפוס "יהלום"), תשי"ד. 295 ע' 8°.
- 1282 טולסטוי, אלכסנדרה [לבובנה]. טולסטוי; חיי אבי... תרגום [מרוסית] ע. אבירם. ניר שלים, קרני, (דפוס ר. ה. הכהן), תשט"ו. 466 ע' 8°. שם המקור: Александра Львовна Толстая: Отец — חיי ל. נ. טולסטוי, נכתבו ע"י בתו אלכסנדרה.
- 1283 כרמיאלי, עזר, מלקט. 21 סיפורים נבחרים. (תל־אביב), "ניקודים", (דפוס גוסרמן), [תשט"ו]. 339 ע' 8°.
- בצורך ביוגרפיות קצרות של הסופרים, שסיפוריהם כוננו בספר. הסיפורים הם מהספרות האנגלית והצרפתית.
- 1284 מילין, פסח. בקר כחל; שירים. תל־אביב, נ. דרימר, (דפוס "דבר"), תשט"ו. 94, [2] ע' 8°.
- 1285 מן, תומס. הרה קסמים. עברית: מ[רדכי] אבישאל. כרך אב. (מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, דפוס השומר הצעיר, 1955). 319, [1] ע' פורטרט; 338, [1] ע' 8°. (כתבים). (ספרית פועלים / ספרי מופת). שם המקור: Thomas Mann: Der Zauberberg.
- 1286 מקושינסקי, קורנל [Kornel Makuszyński]. אגרת מעולם האמת. תרגום מפולנית ד. אליפלט. תל־אביב, "עמיחי", (דפוס גוסרמן), [תשט"ו]. 256 ע' 8°. רומן.
- 1287 מרטין, דוד. בומבי. עברית: מ. אוקסנברג. תל־אביב, "ארגמן", (דפוס גוסרמן), תשי"ד. 215, [1] ע' 8°. שם המקור: David Martin: The stones of Bombay. — רומן המתאר את תקופת שחרור הודו מהאנגלים.
- 1288 נאמן, יוסף. מבחר השירה הערבית. תרגום מן המקור יוסף נאמן. ירושלים, קריית־ספר, (דפוס טורים), תשט"ו. 62, [1] ע' 8°.
- הספר כולל תרגום שיריהם של 34 משוררים מתקופות שונות (מהמאה הששית עד העשרים).
- 1289 סובירן, אנדרה. הרופאים; רומן. עברית: שלמה שטמפר. תל־אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשט"ו. 355, [1] ע' 8°. כראש השער: אנדרה סוביראן. שם המקור: André Soubiran: Les hommes en blanc. — רומן מחייהם של אנשי הרפואה.
- 1290 סלע, יצחק. שרגא פייבוש יורד לנגב; קומדיה ב־3 מערכות. תל־אביב, "ארגמן", (דפוס גוסרמן), תשט"ו. 95 ע' ציורים. 8°. הצגת הבכורה ב"אהל" נואר 1955.
- 1291 סקוט, ולטר. טליסמא. רומן. תרגום שמואל מוהלבר. תל־אביב, "אמנות", (דפוס א. בן־חור, 1955). 472 ע' תמונות. 8°. מנוקד. מהדורה א' של התרגום עיין ק.ס. שנה ד' ע' 206. שם המקור: Walter Scott: The talisman.
- 1292 סרונטס, מיגל די. האברך המחונן דון קיחוט די לה מאנשה. הקדמה מאת הינריך היינה. עם 366 ציורים מאת גוסטאב דורה. תרגום מלא ובלתי

„תרבות“, 1955, VII, 251, LVI ע' / תמונות, מפה. 8°.
שם המקור: Friedrich Schiller: Wilhelm Tell.
מהדורה א' של התרגום עיין ק.ס. שנה א' ע' 114.
לראשונה תורגם החזיון הזה ע"י דוד רדנר, וילנה,
ראם, תרל"ח תרמ"ג (מהר" ב.), אח"כ תרגם את החזיון
ח. ג. ביאליק; נדפס תחלה בספר „התקופה“ (ספר
י"ג"ז) בהתחלת שנות העשרים ואח"כ נכנס לתוך כתבי
ביאליק (כ' ג') וגם יצא לחוד. ביאליק ובן ציון, שהיו
בקשרי ידידות, תרגמו את אותה היצירה בזמן אחד
בערך מבלי שהאחד ידע על מעשה השני (ש. בן ציון
ישב אז בא"י וביאליק באודסה ובגלל המלחמה נפסקו
הקשרים בין המדינות האלה).

1299 שקספיר, ויליאם. המלך ליר... עברית:
אברהם שלונסקי. מרחביה, הקיבוץ הארצי, השומר
הצעיר; (תלאביב, דפוס הפועל המזרחי, [תשס"ו].
171 ע' / פורטרט. 8° (ספרית פועלים / ספרי מופת).
שם המקור: William Shakespeare: King Lear.
הדרמה תורגמה לראשונה ע"י שמואל ליב גורדון,
ווארשא, „תושיה“, תרנ"ט.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1300 Jerusalem, Baruch. Nouveaux poèmes.
[Tel-Aviv?].l'auteur, (typ. Shoham), [1954?].
30 p., 1 l. 8°.
כולל שירים אחדים בעלי תכן יהודי.

ספרות הנוער

1301 אבדי, א[הרן]. גוררה בן-הציד
„ספיר מארץ הקר והשלג הנצחיים“. עם 18 תמונות
מצירות על ידי המחבר. תרגמה זהבה ספיר. תלאביב,
א. זלכונין, (דפוס „ישראל“, 1953). 178, [2] ע'. 8°.

1302 בלנטיין, ר[וברט] מ[יכאל]. אי האל-
מוגים. תרגם ועבר ע"י: ג. אבירענו. (פרקים אב
תרגם ד. אחיסוב). ירושלים, „עבר“, (דפוס „חורב“),
[1955]. [4] 106 ע' / תמונות. 8°. מנוקד. לבני
הנעורים. תרגם אחר עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 57.

1303 בן-זכאי, י[חזקיהו]. רם ורמה. ציורים מאת
דוד גלבוץ. תלאביב, „דעת“, (דפוס „קדמון“, [תשס"ו].
17, [1] ע'. 8° = ספרית פנינים. 6. על המעטפת:
אחיות.

מקוצר מאת י. רביקוב. כרך א'. תלאביב, „תבל“, (דפוס
„אלישע“), תשס"ו. 432 ע' / פקסימיל. 8°. בראש
השער: מינואל די סרוואנטס סאאווידרה. עם שער ההר
צאה לראשונה של המקור. שם המקור: Miguel de
Cervantes Saavedra: El ingenioso hidalgo Don
Quijote de la Mancha.

הספר תורגם (תרגום מקוצר) ע"י ח. ג. ביאליק,
אודסה, „תרגמן“, תרע"ב; ירושלים, תרגמן, תר"פ.
(תורגם רק ספר א'). אח"כ נכנס לתוך ספר ג' של
„כתבי ח. ג. ביאליק ומבחר תרגומיו“. ברלין, חובבי
השירה העברית, תרפ"ג; ת"א, דביר, תרפ"ו. יצא גם
לחוד. ת"א, דביר, תשי"ב. עיין גם ק.ס. שנה י"ז ע' 297.

1293 פויכטונגר, ליון. פרנציסקו דה-
גויה: רומן. עברית: ב. נח ומאיר מזהר. תלאביב,
ג. סברסקי, (דפוס „ספר“, תשס"ו. 397 ע' / תמונות. 8°.
שם המקור: Lion Feuchtwanger: Goya, oder
Der arge Weg der Erkenntnis.

1294 קמחי, דב [Dov Kimhi]. מבחר ספריו
דב קמחי. ירושלים, אחיאסף, (דפוס רונלד, 1955).
288 ע'. 8°. כולל 35 ספורים.

1295 קראוס, א[וטו] ב[נימין]. אדמה ללא
אלהים. מצביח: ה. קלנר. (הביא לבית-הדפוס ח.
אברבאדי). (תלאביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס „ספר“,
תשי"ד. 168 ע'. 8°. רומן).

1296 קרונין, א[רציבלד] י[נסף]. שלוש
אהבות: רומן. עברית: נחמן בועמי. בעריכת: י.
צברי. (תלאביב), „עידית“, (יפו, דפוס „שם“, תשס"ו.
486 [1] ע'. 8°. שער ניסף באנגלית. שם המקור:
A. J. Cronin: Three loves.

1297 רולן, רומן. הנפש הקסומה. תרגם
מצרפתית יעקב קופליביץ. כרך אב. [מהדורה ב']. תל-
אביב, „מסדה“, (רמת-גן, דפוס „מסדה“, [תשס"ו].
199, 336, 228, 155, 186, 175, [1] ע'. 8°. שם
המקור: Romain Rolland: L'âme enchantée.
מהדורה א' עיין ק.ס. שנה ז' ע' 344 ו-512, שנה י'
ע' 156 ושנה י"א ע' 170.

1298 שילר, פרידריך. יללהלם טל; חזיון
מתרגם ומבאר מאת ש. בן-ציון. תלאביב, אמנית, (דפוס

1313 יפה, בלהה, הידד, אני קורא!
..ציור ושרטוט דימה שלי, כט, יביג, ירושלים,
קרית ספר, (דפוס טורים), תשט"ו. [1], 11 ע' בכל
חוברת. 18:11.

התכן: ב: יום כפור, סכות. — ג: הבקר. — ד:
הסח. — ה: חנכה. — ו: הגנה. — ז: החרף. — ח:
הפרחים והפרוס. — ט: פורים. — יב: ט"ו בשבט. —
יג: ל"ג בעומר. — ציור ושרטוט של חוב' ט: יהודית
ילין, של יביג: ש. גוטמן, חוב' ב, ג: [1], 7 ע',
חוב' יג: [1], 14, [1] ע', חוב' ב: תשי"ג.

1314 לבנון, יצחק, עורך. נכסי החיים;
הספר לבני הנעורים. ספרות / אמנות / מדע / הומור /
שעשועים. תלאביב, א. זלכונין, (דפוס "תרבות",
תשט"ו). 366, [1] ע', תמונות. 8°.
לקטים מהספרות העברית והכללית. "הספר, נכסי
החיים" מבקש להעבירכם מספרות ילדים לספרות מבוגר
גרים טובה, זמן הילדות אל עולם של אחריות ומעשה,
עולמם של אורחי העתיד". (מהקדמה).

1315 מי, קרל [Karl May]. הרפתקאותיו
של יד-הנפץ מסביב לעולם. ספר א'. עברית:
ס. לביא וחיים תרס"ה תלאביב, "תבל", (דפוס קליין
בוים), [תשט"ו]. 260 ע', 8°. לבניהנעורים. בראש
הספר: קרל מאי.

1316 מי, קרל [Karl May]. יד-הנפץ;
(סיפור מעולם האינדיאני). עברית יצחק הירשברג, תל-
אביב, "תבל", (דפוס "המרכז"), [תשט"ו]. 407, [1] ע'.
8°. (ספרית "העולם הגדול"). לבניהנעורים. בראש
השער: קרל מאי.

1317 מי, קרל [Karl May]. המערב הס-
רוע; (סיפור מסע). עברית: א. ארסי, תלאביב,
"תבל", (דפוס "המרכז"), [תשט"ו]. 337, [1] ע', 8°.
(ספרית "העולם הגדול"). לבניהנעורים. בראש השער:
קרל מאי.

1318 מילן, אלן [אלכסנדר]. הבית בקרן
פז. תרגם מאנגלית אהרן אמיר. ציורים מאת ארתור
ה. שפארד. תלאביב, מחברות לספרות, (דפוס אריאלי),
[תשט"ו]. 190, [2] ע', 8°. מנוקד, לילדים, שם המקור:
Alexander Alan Milne: The house at pooh
corner.

1304 בן-זכאי, י[וחנן]. שלגיה. ציורים מאת
דוד גלבוע. תלאביב, "דעת", (דפוס "קדמה"), [תשט"ו].
23 ע', 8°. = ספרית פנינים, 1. מנוקד, לילדים.

1305 בן-זכאי, י[וחנן]. שלשת הדבאים. ציור
רים מאת דוד גלבוע. תלאביב, "דעת", חש"מ, (1955).
16 ע', 8°. = ספרית פנינים, 7. מנוקד, לילדים.

1306 בן-מנחם [=שלגנר], משה. הר הזהב;
טורי אגדה. תלאביב, עם עובד, (דפוס "תרבות"),
תשט"ו. 116, [1] ע', תמונות. 8°. מנוקד, לילדים.

1307 בן-ציון, ש[מחה] [=שמחה בן-ציון גוט-
מן] [S. Ben-Zion Gutmann]. בצאת ישראל
ממצרים: ספורי-גבורות מימי קדם. תלאביב,
"אמנות", (דפוס לודיא, תשט"ו). [5], 396, [2] ע', 8°.
מנוקד, לבניהנעורים. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ד'
ע' 90.

1308 גרים, יקוב [Jakob Grimm]. אצבעוני
או דוד כורת; מאגיות האחים גרים. ספר י. בן-זכאי,
ציר ד. גלבוע. תלאביב, "דעת", (דפוס "קדמה"),
[תשט"ו]. 24 ע', 8°. = ספרית פנינים, 8. מנוקד.

1309 גרים, יקוב [Jakob Grimm]. כפה
אדמה. עבד וקצר שלמה [סקולסקין]. ציורים: א.
אבדי. תלאביב, "עמית", (דפוס "קדמה"), [תשט"ו].
44 ע', 8°. בראש השער: אחים גרים. — תרגום
אחר, מאת לאה גולדברג, עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 332.

1310 דיקנס, צ'רלס. אליבר טוויסט...
עברית: אריה סיון. תלאביב, מ. ניומן, (דפוס "תרבות"),
תשט"ו. 113 ע', תמונות. 8°. (הדס). מנוקד, שם המקור:
Charles Dickens: The adventures of Oliver
Twist.

1311 טבת, שבת. הילד שקראו לורבה.
מסיפורי השכונת. (הציורים מאת שמעון צבר). תל-
אביב, דביר, (דפוס לידור), תשט"ו. 102 ע', 8°. לבני
הנעורים.

1312 טרקלין לצעיר; עולם ומלואו באספקלריה
עברית. (תלאביב, דפוס משה שהם), תשט"ו. 8°. ירחון;
העורך ש. אטינגר, גל' 1: "תוספת לטרקלין מס' י"א
(נ"ט)"; חשון. 48 ע', תמונות.

תרגם והתקין ש[למה] סקולסקי. חלק [א.ב. תל-אביב, "עמית", (דפוס "נתיבה", תשס"ו), 157, [2]; 342, [161]; [1] ע': תמונות. 8°. מנוקד. לבני-הנוער.

1327 פישקין, מלכה, מתרגמת. פרסיונים צעירים; ספוריגבורה ממלחת-העולם השניה. תרגמה מאידיש ומרוסית מלכה פישקין. תל-אביב, ש. שרברק, (דפוס ג. רוהלד, תשס"ו), 157 ע', 8°.

חלק ראשון מכיל תרגום של הספר "מוטלה הפרטיון" מאת ידיא מישה (משה גילדמן). לבני-הנוער. מנוקד.

1328 ראובני, אב[רהם]. אויריון חי (יעוד) (5 אנדרות עבריות). תל-אביב, דעת, (דפוס רוהלד), (תשס"ו), [83] ע', תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.

1329 ראובני, אב[רהם]. ימבו; ספור מחי גן חיות. תל-אביב, "דעת", (דפוס רוהלד), (תשס"ו), [54] ע', תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.

1330 רוזן, אברהם. אל ערבות הגב. כתב אברהם רוזן [=רוזנצויג] לפי אנקרה גידר. ציר צבי רוזן. תל-אביב, ש. שרברק, (דפוס רוהלד, תשס"ו), 55, [1] ע', 8°. מנוקד. לילדים.

1331 שלמון, אברהם. מרכז החרף בארץ ישראל; ספורים... ציורים: אריה. תל-אביב, ב. ברלוי, (דפוס הפועל המזרחי, 1955), 108 ע', 8°. מנוקד. לילדים.

חנוך והוראה

1332 בינג, אשר. ידים עובדות; דוגמאות למלאכת-יד ולעבודה עצמית עם 100 ציורים שרטטים ורשומים. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס טורים), תש"ד. 119 ע', תמונות. 8°. מנוקד.

"בספר זה ימצאו המורה והמזריח הוראות למלאכות מסוגים שונים. 25 טכניקות. שונות מתאורות בן-המהקדמה).

1333 גונדלמן, א[ברהם]; י[צחק] לבנון. הוראת החקלאות בבית הספר היסודי... תל-אביב, "ספרית השדה", (דפוס אילון), תשס"ו, 152, [6] ע', תמונות. 8°.

1334 זיו, ישראל מ. יובל העשרים למכון למחקר ע"ש זניאל זיו; הרצאה מאת ישראל מ. זיו

1319 מלח, הקטור. באין משפחה. תרגם [הושע] תנא רבניצקי. (כרך א.ב. תל-אביב, "אמנות", (דפוס "תרבות", תשס"ו), 342, [2]; 418, [2] ע', תמונות. 8°. שם המקור: Hector Malot: Sans famille. — מנוקד. לבני-הנוער. מהד' א' של התרגום: פרנקפורט ע/ו מין, "אמנות", תרפ"ג.

1320 סטו, הריט ביציר. אהל הדוד תום. עבד וקצר: שלמה [סקולסקי]. ציורים: א. אבדי, תל-אביב, "עמית", (דפוס "קדמה"), (תשס"ו), 54 ע', 8°. מנוקד: שם המקור: Harriet Elizabeth (Beecher) Stowe: Uncle Tom's cabin.

1321 סלע, יצחק. אל האור; למה עבד, שחק! ספר מקרא לנוער. שבעה עשר רישומים מאת אבא פניכל. תל-אביב, "ארגמן", (דפוס גוטמן), תש"ד, 315, [1] ע', 8°.

1322 ספר החנכה. תל-אביב, גרפיקה בצלאל, (תשס"ו), [8] ע', תמונות, חוים. 2°. לילדים. הספר בצורת סביבון.

1323 סקולסקי, שלמה [Shlomo Skulsky]. אנדרות שלמה המלך; קבץ מיחד לבני-הנוער. ערך ש. סקולסקי. ציורים: א. אבדי, תל-אביב, ש. זימ (דפוס רוהלד, תשס"ו), 127 ע', 8°.

1324 סקולסקי, ש[למה] [Shlomo Skulsky]. אוצר ספורי פו. (ספר קריאה למתחילים. תל-אביב, ש. זימון, דפוס "חן", תשס"ו), 204 ע', תמונות. 8°.

1325 פושקין, א[לכסנדר סרגייביץ]. אגדות הדיג והדגית... תרגם [יוחנן] בן-זאב, ציר ד. גלבו. תל-אביב, "דעת", חש"מ, (תשס"ו), 24 ע', 8°.

= ספרית פנינים, 4. מנוקד. לילדים. שם המקור: Александр Сергеевич Пушкин: Сказка о рыбаке и рыбке.

1326 פידלר, ארקדי [Arkady Fiedler]. בעקבות רובינסון; ספור לבני-הנוער.

ההיסטוריה הכללית בחברות הנוער. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ב ע' 96.

1341 יפה, בלהה; שרה בן-חנן. משחקים למודיים: לקריאה, לכתיבה ולחשבון לכיתה א של בית-הספר היסודי... ציורים יונה מאך, ירושלים, "קריית-ספר", (דפוס טורים), תשי"ד. 88 ע' 8°.

1342 לוינטון, חן-מדה (אורבך); פ[נסח] גינז' בורג. מעונות; מתולדות התרבות. לשנת הלימודים הרביעית בהתאם לתכנית תשי"ד של משרד החינוך. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשט"ו. 55 ע' תמו"ג נות. 8°.

1343 פינסוד, [שעיהו יצחק]. הקשר הצ' עיר; מדריך לחובבי החשמל והרדיו. ירושלים, "קריית-ספר", (דפוס טורים), תשט"ו. 53 ע' ציורים. 8°.

1344 רוזן, אברהם; א[הרן] אשמן. עליה לישראל; ספר למוד השפה העברית... מהדורה ראשונה לעשרים ושלש. חלק ב. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", תשט"ו). 148 ע' תמונות. 8°.

1345 שמאלי, אליעזר [Eliezer Smoli]. מח-זור הצומח והחי בארץ-ישראל... חלק ב. תל-אביב, "מסדה", (דפוס מסדה), תשי"ג. 244 ע' תמונות. 8°.

1346 דאניאל, אביאס תופיק. تاريخ اليهود في المهجر. الجزء الاول, من سنة ٧٠٠ م. الى سنة ١٤٩٢ م. الناصرة, مطبعة الحكم, ١٩٥٥. ٧٨ ص.

"דניאל, אביאס תופיק. תולדות היהודים בגולה. חלק א, משנת 70 עד שנת 1492. נצרת, דפוס אל-חכים, 1955. 78 ע' 8°.

1347 אבן, דוד. גדולי המבצעים בעולם המזרחי. עברית: יהואש הירשברג. (תל-אביב,

כעצרת זכרון ביום ויצמן, 2 בנובמבר 1954... רחובות; [ירושלים], (typ. Jerusalem Post), תשט"ו — 1954. 11 ע' תמונות. 8°.

1335 ישראל. משרד החינוך והתרבות. בחי' נוד וזכר בות; בעיות, סקירות, ידיעות. [ירושלים], [תפוס] מ[משלתי], תשט"ו. 8°.

1336 למנחיל; הזמר עזר למורי העם, מנחילי הל-שון העברית למבוגרים. (תל-אביב), ארגון המורים למבוגרים, הסתדרות המורים העברים בישראל, תשט"ו. 8°.

1337 סגל, מרדכי. מסות בחינוך. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אופק"), תשט"ו. 298 ע' 2] 8°.

הספר כולל את רוב המאמרים, שכתב המחבר בעש-רים השנים האחרונות. המדורות: שותפות החינוך. מחש-בת המעשה. יום בית הספר. סמינר הקיבוצים. עת תמורות.

1338 רודלסון, משה. לרוחו של בית הס-פר החקלאי התיכון — עינות. (נסציונה, דפוס "הר-רום"), תשט"ו. 15 ע' טבלאות, ציור. 8°.

ספרי לימוד

1339 אברמסקי, שמואל. מבוא לגיאוג-רפיה היסטורית של ארץ-ישראל (תקופת המקרא. [צופית], מדרשה לחינוך משותף, תש"מ, תשט"ו. 60 ע' 8°.

1340 טורי, יעקב. ימי הביניים והזמן

החדש... בהשתתפות [ניכר] קבנר. מהדורה תשי-עית מתוקנת ומורחבת. ירושלים, הסוכנות היהודית לארץ ישראל — הלשכה לעלית ילדים ונוער בהוצאת "קריית ספר", (דפוס בי"ד, רחוב-לט), תשט"ו. 235 ע' מפות מהן אחת מקופלת. 8°.

1353 גורלי, אברהם; ידן ירון; אליקים הררי.
מבוא לדיני נזיקין, תל-אביב, ש. בורטי, (דפוס
מ. שש), תשט"ו—1954, XXX, 159, 438 ע'. 8°.
(ספריה משפטית בעריכת א. גורלי).

בראש הספר: י. זוסמן: לזכרו של ד"ר א. גורלי ז"ל,
שנספה בתאונת דרכים ב"ב תשרי תשט"ו, א. גורלי:
לזכרו של שמואל בורטי ז"ל, מת ב' תמוז תש"ס.

1354 גרוס, קרל. מי שחקי אדם, מנקודת
המבט הפיסיולוגית, הביולוגית, הפסיכולוגית, האסתטי-
טית, הסוציולוגית והפדגוגית מאת קרל גרוס. תרגום
והעברת מנדכי [ברכיהו ירושלים, ר. מס, (דפוס "גשר"),
תשט"ו, 224 ע'. 8°.

1355 דוארטי, ג'ימס [הגרי], אברהם לינ-
קולן, (מאנגלית יאיר בורלא), תל-אביב, עם עובד,
(דפוס סטרו), תשט"ו, 236, [1] ע', פורטרס: 8°.
המקור: James Henry Daugherty: Abraham Lincoln.

1356 ויס, פאול [Paul Weiss], פרקים על
הממשות. תרגום יהודה לבדא, ירושלים, הוצאת
ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס
למודי), תשט"ו, 83 ע'. 8°.
בראש השער: פאול וייס.
התכן: ארבע בחינות כממשות. על המיתודה. על
ממשות הנתפס. סבעם, סוגיהם היסודיים ומקומם של
יסודות התפיסה. בדרך אל ההשגה העיונית. אדם ומקומו.

1357 זינגר, קורט. נשים בריגול. עברית:
חיים בן יצחק, תל-אביב, "ארגמן", (דפוס גוסטרמן),
(תשט"ו), 204 ע'. 8°.
שם המקור: Kurt Singer: The world's greatest women spies.

1358 טברסקי, יהושע. מגלים וממציאים
ברפואה. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס "קדמה",
תשט"ו), 192 ע', תמונות. 8°.
הספר כולל בין השאר פרקים על הרמבי"ם, פ. ארליך,
ז. זקין, ז. נקסמן, י. סלק.

1359 כהן, אהרן [Aaron Cohen]. המזרח
הערבי. [מרחביה]. הקיבוץ הארצי השומר הצעיר;
(חיפה, דפוס "אות", 1955), 419 ע', מפות, תמונות. 8°.
(ספרית פועלים / השכלה וחינוך). בראש השער: אהרון
כהן.

"עירות", חש"מ, תשט"ו—1954, 322 ע', פורטרס: 8°.
= סדרת "צלילים", 3. שער גוסף באנגלית. שם המקור:
David Ewen: Men and women who make music.

1348 אגודת אסטרונומים-חובבים. ירושלים.
ח. ז. ר. ירושלים, חש"מ, תשט"ו, 8°.
תכניפות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: י' תמוז. 1 ע'.

1349 אדרי, א[ליעזר]. הביטוח היממי. [תל-
אביב], "אגרת", [תשט"ו], 74 ע'. 8°.
במכתב-הכפלה. הנספחים מע' 25 ואילך בלועזית.

1350 אפלטון [Plato]. כתבי אפלטון. תרגום
מיוצגת יוסף ג. ליבס. כרך א. ירושלים ותל-אביב, שוקן;
(תל-אביב, דפוס הארץ), תשט"ו, 592 ע'. 8°.

התכן: המתרגם: פתח דבר. — פרוטגורס (תרגום אריה
סימון, עיין ק. ס. שנה י"ב ע' 151), איאון. היפאס
זוטא, לקס (תרגום א. סימון עיין ק. ס. שנה ח' ע' 294-
298, שם גם בקורת מאת י. זנה), כרמידס. ליסיס.
אפולוגיה של סוקרטס. קריטון. אותיסרון (תרגום אחר
של אפולוגיה, קריטון ואותיסרון, מאת א. סימון, עיין
ק. ס. שנה ח' ע' 298-299), גורגיאס (תרגום צ. דיזר
דרוק עיין ק. ס. שנה ז' ע' 569-568, שם גם בקורת
מאת י. זנה). מנפסניס. מנון (תרגום א. סימון עיין ק. ס.
שנה ט"ז ע' 284 ושנה כ"ט ע' 41, מהד' ב'), אותידמוס.
קרטילוס.

1351 ארבולו, כואן כוסה [Juan José Arévalo].
גיוס מלה; הדמוקרטיה והאימפריה. עברית: ישעיהו
איסטרידן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר,
(1955), 99, [1] ע'. 8°.
(ספרית פועלים / מדע-לכל).

1352 גורדון, שאול [Saul Gordon]. לקסי-
קון מסחרי: ספר שימושי לאנשי מסחר, לבעלי-
תעשיה, לפקידים ולעובדים. ירושלים, ר. מס, (דפוס ש.
וינפלד, 1955), 156 ע'. 8°.
= ספרית דני למדע
פופילרי, ספר 45.

גיתנים בספר הלכות מסחר, דיני שטרות, תברות,
בנקים, פיננסים, ביטוח, חזירים, תנאי עבודה וכד', ומפרי
רשים הדברים הנוגעים לנוהג מסחרי בעולם; מבוארים
בו המונחים המקובלים בעולם המסחר ומצורף מלון
קסן של מונחי המסחר השכיחים ביותר במי"מ המסחרי
בשפות לועזיות (ע' 135-156).

בקרית תורת החברה. בקרת תורת הכלכלה. ביבליו-
גרפיה, ע' 163'164.

1366 בפולאון, קיסר הצרפתים. מכתבי נא-
פוליאון. נערכו ונבחרו ע"י מ. תומפסון...
עברית דוד שחר. תל-אביב, הדר, (דפוס ישראל),
[תשט"ו], ע' 332, פקסימילים, תמונות. 8°.

תורגם מהספר: Les lettres de Napoléon ;
Napoleon's letters, selected, translated and
edited by J. M. Thompson — הספר כולל 292
מכתבים, שנכתבו בשנות 1784-1815.

1367 סלנט, אפרים [Ephraim Salant]. מד-
ריך לדיני ראיות במשפטים פליליים. תל-אביב,
"חוקים הלכה למעשה", (דפוס יוסף עזריאל), תשט"ו.
45 ע' 8°.

1368 פבר, ז'ן אנרי. זכרונות אנטומו-
לוגיים. פרקים נבחרים. (תרגום מצרפתית חיים בן-
עמרם). תל-אביב, עם עובד, (דפוס סטרוך), תשט"ו. 223
[1] ע', תמונות. 8°. בראש השער: ז'אן הנרי סאבר.
שם המקור: Jean Henri Casimir Fabre: Sou-
venirs entomologiques.

1369 פינסוד, י[שעיהו יצחק]. הטלגרף וה-
טלפון. ירושלים, קריית ספר, (דפוס טורים), [תשט"ו].
189, [2] ע', ציורים. 8°. ע' (191-190): "כמה מונחים";
מלון עבריאנגלי.

1370 קסירר, ארנסט. מסה על האדם: אקור-
מה לפילוסופיה של תרבות האדם. (תרגום מאנגלית
יהודה לנדא ורפאל עמית). תל-אביב, עם עובד, (חיפה,
דפוס "אות"), תשט"ו. 230 ע', 8°. עם מבוא מאת
סיני אוק, ע' 137. שם המקור: Ernst Cassirer:
An essay on man; an introduction to a philo-
sophy of human culture.

1371 רסל, ברטרנד. כיבוש האישור. עב-
רית: חזרה רוחם, ערוך בידי מ. בנארי. ירושלים,
אחיאסף, (דפוס "המערב"), 1955, 158 ע', 8°. בראש
השער: ברטרנד ראסל. שם המקור: Bertrand
Russell: The conquest of happiness.

1372 السلي، محمد. كتاب آداب
الصحة وحسن العشرة، تأليف أبي

"המורה הערבי" יסודו בהוצאות המחבר בסמינר
השומר הצעיר ובסמינריונים וימי עיון מטעם מפלגת
הפועלים המאוחדת... הכרך אשר לפנינו מסיים בשלחי
מלחמת-העולם הראשונה (1918). (מההקדמה).

1360 הכוכבים בחודשם. ירושלים, אגודת אסטרו-
נומים-חובבים, (דפוס "אחיה"), תשי"ד. 8°. ירחון.
העורך: ד. ויצ'יק. מס' 1: ינואר. 7, [1] ע', ציורים.

1361 לידור, אפרים [E. Lidor]. המספרות.
העריכה והמונחים העבריים על ידי מרדכי וייס וגרשון
וילברג. (תל-אביב), "מדות" (משותפת להסתדרות
הכללית של העובדים... ולאגודת האינדינרים והארבי-
טקטים בישראל בסיוע משרד החינוך והתרבות ומשרד
העבודה) על ידי "עם עובד", (דפוס לידור, תשי"ד).
184 ע', ציורים. 8°.

ספר ראשון בעברית על מכונת סדור-דפוס.

1362 מומזן, תאודור. דברי ימי רומא...
מתורגמים בידי צנבי[?] ויסלבסקי, דנור[?] קלעי, צנבי אריה[?]
רווי. ערוכים בידי פנישל[?] לחובר, צ. ויסלבסקי. 4 ספרים
ב2 כרכים. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס "מסדה",
תשט"ו). 284, [7] 285, [3] 257, [1] 289, [3] ע',
תמונות בכל כרך. 8°. לכל כרך שער נוסף מיוחד.
בראש השער: תאודור מומסן. שם המקור: Theodor
Mommsen: Römische Geschichte — מהדורה א'
של התרגום עין ק. ס. שנה י"ב ע' 57, שם גם ציור.

1363 מורי, ויליאם הוטשיסון. הר אברסט.
בצירוף חמש-עשרה תצלומים. עברית: חיים בן-יצחק.
תל-אביב, "ארגמן", (דפוס גוטמן), תשי"ד. 160 ע',
8°. בראש השער: וו. ה. מורי. שם המקור:
William Hutchison Murray: Story of Everest.

1364 מיכלאנג'לו בונרוטי [Michelangelo].
Buonarotti]. מיכאל אנג'לו; 24 תמונות בצירוף מבוא
ובאורים. עברית: י. מיטלמן. תל-אביב, "סיני", (סגנון
הדפוס, תשי"ג—1952), 16 ע', לוחות-תמונות. 8°.
(דע את התמונות").

1365 נהה, שלמה. מדינה והון. מאת שלמה
נאה. ירושלים, (דפוס גידולס פוסט), תשט"ה. 167 ע', 8°.
המונחים: בקרת תורת המדינה. בקרת תורת המשפט.

- عبد الرحمن محمد بن الحسين بن محمد
بن موسى السلي الأزدی النيسابوری،
حققه وعلق عليه م. ی. قسطنطين اورشليم،
١٩٥٤. ٩٢، ٨٥ ص. منشورات الجمعية
الشرقية الإسرائيلية، سلسلة المباحث
والدراسات الشرقية ٦.
- مکتاب ושער נוסף באנגלית: Kitab adāb as-
ṣuḥba, by Abū 'Abd ar-Raḥmān as-
Sulamī. Edited by M. J. Kister. Jeru-
salem, 1954. 92, 85 p. 8°. =Oriental notes
and studies, publ. by the Israel Oriental
Society, no. 6. — על גמול המסתיונים המוס-
למים.
- 1374 حداد، ميشيل (اسكندر). جمال قعوار.
ظلام ونور. الناصرة، مكتبة الجليل،
١٩٥٤. ٤٧ ص. مكتبة الأحداث
والشبية، كتاب رقم ١.
- «חדאד, מישיל אסקנדר; גימאל קעוואר. גחנים מן
השירה הערבית בישראל. נצרת, דפוס אל-חכים, 1955.
2, 140 ע'. 8°.

«חדאד, מישיל אסקנדר; גימאל קעוואר. חשך ואור.
נצרת, בית ספרים «הגליל», 1954. 47 ע'. 8°.
מחזה לילדים.

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

1378 די אידישע שטימע; אונפארטעאישע נאציא-
נאלע וואכענצייטונג. London. תשי"א. תמונות. 2° גדול.
העורך: בן-א. סאכאשעווסקי. גל' 1: י"ט באייר. 4 ע'.
שם העתון גם באנגלית: The Jewish Voice.

1379 ציוניסטישע בלעטער; אראט פון דער
ציוניסטישער פערזאנע אין מעקסיקע. Mexico
D. F. התש"ו. 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה.
גל' 1: ה' אייר. [16] ע'. תמונות. בעתון זה משתתפים
כל הורמים והבוגרים בציונות.

1380 A.J.A. Quarterly; incorporating the
Jewish monthly. London, Anglo-Jewish Associ-
ation, 1955. 8°. גל' 1: יוני. 24 ע'.

1381 The African Israelite. New York,
Union of Ethiopian Hebrew Congregations and
Rabbis, 1955. 2°.

עתונים

ראה גם להלן במדור «בתוך כתבי עת»
1375 הלפיד; עלון תנועת בני עקיבא באלג'יריה.
Bulletin du Bne-Akiva d'Algérie. חש"מ. 4°.
תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 4: שבועות תש"ו.
22, [1] ע'. במכונת הכפלה. הטכסט בצרפתית.

1376 אונזער ווארט; מאנאטשריפט. האדאנא.
קילסור דעפארטמענט בייס פאטראנאט. 8°. העורך:
יוסף קליינער. שנה א גל' 3: 31.VII.55. 46 ע'. חלק
מהטכסט בספרות. השער גם בספרות: Nuestra
Palabra: revista mensual informativa, so-
cial y literaria. Organo del patronato de la
casa de la comunidad hebrea de Cuba.

1377 דער איד; א רעליגיעז וואכענבלאט פאר
דער גאנצער פאמילע. ניו-יארק. 2° גדול. העורך:
אהרן ראזמארין. שנה ג' גל' 9: 20.V.55. 8 ע'. תמונות.

L'Ebraismo Progressivo. Firenze, 1954. 8°. רבעון. העורך האחראי: Virginio Vita. גלי 1: ספטמבר-נובמבר. 43, [1] ע', תמונות.

קבצים

1390 ספר ארגנטינה: קובץ מוקדש לענייני הישוב היהודי הארצי, דברי בקורת וספרות יפה... בואנוס איירס, קבוצת עברים ליד "דרום", תש"ו. 335, [1] ע', טבלאות, פקסימילים, תמונה. 8°. עם שער נוסף בספרדית. העורך: מרדכי מ' ינאי. התכן: בית ישראל בארגנטינה: א. ל. שוסהיים, ז"ל: לתולדות הישוב היהודי בארגנטינה. י. מאקראנסקי: שלבים בהתיישבות היהודית בארגנטינה. י. רינקביץ: פרקים לתולדות החינוך היהודי בארגנטינה. מ. מיידאניק: על התנועה העברית בארגנטינה. י. גרינבוים: רשמי ארגנטינה. י. בוטשאנסקי: עתונות אידית וספרות בארגנטינה (ע' 188'167). מ. טרוסטיאנסקי: חלוץ יהודי בערבות ארגנטינה (ישראל חייסבורד). — ספרות יפה [שירים, ספורים ורשימות]. — בקורת ומסה. — מאמרים: י. בן צבי: המכון לחקר קהלות ישראל במזרח התיכון. א. טרסקובר: סוציולוגיה ארגנטינית וסוציולוגיה ישראלי. י. חייץ: מעתה ואילך פיתוח ההר. מ. בניהו: מרבץ תורה. י. אייזנברג: העתונות העיתונאית במדינת ישראל. י. מ. ניימן: אורות וצללים בתיאטרון העברי בארץ. א. אלמליח: תורכיה והיהודים. ש. טנאי: חינוך בצבא ישראל. ד. סרסקי: המור עברי בגולה. מ. קוג: סטנטיניאנסקי: מקורות והשוואות לפתגמים ספרדיים.

1391 אלוועלטלעכער יידישער קולטור-קאנגרעס.

פון נאענטען עבר; (מאנאגראפיעס און מעמארן). ניו יארק, אלוועלטלעכער יידישער קולטור קאנגרעס, (1955), VII, 451, [4] ע', תמונות, פקסימי לים. 8°.

"החומר, שכנסנו בספר זה, לקוח בעיקר מהמאורעות ומהחיות בזמן מלחמת העולם השנייה." — התכן: נ. דארטן וואו עס איז געווען אנדערש; מאטעריאלן און דאקומענטען: מ. בארזיש: אריינפיר. — שוועדן: ג. מאור: מין באגעגעניש מיט הימלערן. ז. לעדערמאן: פון קאצעטשין גיהנום צום שוועדישן געדן. ה. פראד: א בריוו פון שוועדן. — דענעמארק: נ. אבראמזאן: די רעטוגראפיע. ה. סרענדאן: ווי אויף פיש-פאנג. זש. מארקוס: די אויז מיר זענען געראטעוועט געווארן. ת.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גלי 1: יוני. [5] ע', תמונות, במכונת הכפלה.

1382 Background. New York, Israel Office of Information, 1955. 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גלי 1: מרץ. [2] ע', מפה, תמונות.

1383 Da'atenu. Journal de la jeunesse juive belge. Zeire Agudath Israel en Belgique, n.p., תש"ו.

תכופות ההופעה לא נזכרה. הגליון שלפנינו, כלי סימן מספר: שבועות. 4 ע'.

1384 Jornal israelita ilustrado; órgão da coletividade israelita do Brasil. Rio de Janeiro. 4°.

ירחון. העורך: Arnaldo Sampaio. שנה ב' חוב' 87: יולי-ספטמבר 1950. 98 ע'.

1385 Kontaktbrev. עלון של הפדרציה הציונית. Stockholm, Zionistiska Federation i Sverige. 8°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. שנה 2 גלי 5: ספטמבר 1955. 32, [1] ע', טבלא, תמונות, בשוודית.

1386 Nueva Era. Buenos Aires, Poale Sion Hitajdut en la Argentina, 1955. 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גלי 1: 1 ביולי. 4 ע', פורטרט.

1387 Renacimiento de Israel; organo de la Union de Sionistas Generales Independientes. [Buenos Aires], 1955. 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גלי 1: 7 באפריל. 12 ע', תמונות. "תחית ישראל: כלי מבטאה של התאחדות הציונים הכלליים הבלתי-תלויים".

1388 Unidad jalutziana. Buenos Aires, Ijud Hanoar Hajalutzi de Argentina, Hanhagá Artzit, Majleket Itonut. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. שנה ג' גלי 12: אפריל 1955. 20 ע', תמונות. "האחד החלוצי".

1389 La Voce della Unione Italiana per

המחאה הט' (כת"י של פילוגלוטה שהובא לספריה מא"י לפני יותר ממאה שנה). ח. א. קרצ'קובסקי : א. י. קרצ'קובסקי בלבנון ובא"י. א. י. ויניקוב : מלואים לביבליוגרפיה של עבודותיו של האקדמיקן א. י. קרצ'קובסקי.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1395 שניאורסון, מנחם מגדל. מפתח ספרי מאמרי ודרושי... מוהר"ר שלום דובער [בר' שמואל... שניאורסון]. בעריכת הרב מנחם שניאורסאהן. ברוקלין, גיל, "אוצר החסידים", תש"ט. [2], 58, ע' 8. "הרשימה כוללת "מאמרי ודרושי מוהרש"ב מומן נשי" אותה היינו משנת תרמ"ג-תר"פ. רוב המכריע של המאמרים נמצא בגוף כת"י באוסף כת"י אשר לאדמו"ר. פרט לאיזה עשירות דרושים שלא מצאתי לע"ע... נכנסו במפתח זה : א) מאמרים אשר ראיתי ; ב) מאמרים אשר מצאתי ששם מוזכר במאמר, שיחה... וכו' ; ג) ייחודיות ע"י בהערה." (מהתקדמה).

1396 Jewish Historical Association of Chicago. Bibliography of publications about Jews in America in five Chicago libraries. [Chicago], Jewish Historical Association of Chicago, in cooperation with the Chicago Jewish Tercentenary Committee. 5715—1955. 4 p.l., 144 p. 4°. "A tercentenary publication." הרשימה כוללת את הספרים שבספריה : Public Library ; Harper Library — University of Chicago ; Hebrew Theological College Library ; The Leaf Library of the College of Jewish Studies ; The Newberry Library חוץ מהפרטים הביבליוגרפיים צוין גם באיזו ספריה נמצא הספר. החומר מסודר בשלושה מדורות : Jewish periodicals. Books on American Jewish history — history. Books on Chicago Jewish history — history. Books on Chicago Jewish history במכונת הכפלה.

1397 The Jewish Publication Society of America. [Philadelphia]. 8°. שנה א', גל' 4 : דצמבר 1954. 8 ע', תמונות.

פראנבערג : פון דענעמארק קיין טערעזשטאט און אוי-זער רעטונג. פ. מעלער : א. פאלק וואכט און. ר. עדעל-מאן : "ביבליאטעקא סימאנטיאנא". א בריח פון דע-נישן קעניג. די דענישע עפנטלעכע מיינונג וועגן די רדימות קעגן די יידן אין דענעמארק. — נארוועגיע : ל. קורלאנד : דער גירל פון די יידן אין נארוועגיע אונטער די נאציס. — שווייץ : א. אבראמאמער : ייד. פליטים אין דער שווייץ אין דער צייט פון קריג. — וו. ג. האראוויץ : יידיש טעאטער פון דער שארית הפליטה (ע' 182-113). — וו. י. הירשהוויט : ד"ר ר. שיפער, זיין לעבן און שאפן (ע' 185-264 ; ביבליוגרפיה, ע' 257-264). — וו. מ. נייגרעשל : די מאדערנע יידישע ליטעראטור אין גאליציע, 1918-1904 (ע' 265-398). — ו. י. קייטלמאן : די יידישע קהילה אין מעליץ (ע' 401-451).

1392 לערער-יזכור-בוך : די אומגעקומענע לערער פון צישא שולן אין פוילן. (נייארק, קאמיטעט צו פאר-אייניקן דעם אנדענק פון די אומגעקומענע לערער פון די צישע שולן אין פוילן, 1954). [14], 566, ע' 2, פירטערס, פקסימיל. 4°.

החומר מסודר בסדר א"ב. מדור מיוחד (ע' 463-566) : צישא (סניפיה ימסדיתיה) : מעדעס-סאנאטאריע ; דער יידישער לערער אין ווארשעווער געטא.

1393 מאנטרעאלס אידישע פאלקס ביבליא-טעק. לכבוד ישראל ראבינאוויטש צו זיין 60 יוביליי : געפיערט... דעם 26טן דעצעמבער, 1954. מאנטרעאל, אידישע פאלקס ביבליאטעק, [1954]. 24, [8] ע', פירטער. 4°. עם מדור ושער נוסף באנגלית : Tribute to Israel Rabinovitch on his 60th birthday. Montreal. Jewish Public Library. י. רבינוביץ (משנת 1911 בקודה) סופר יעטונאי (בין השאר כתב לא מעט על המסיקה היהודית), מעורכי "קענדער דאלער".

1394 Палестинский Сборник, выпущен 1 <63>. Москва-Ленинград. Академия Наук СССР, 1954. 129, [2] стр., факсим., портр. 8°. Академия Наук СССР. Российское Палестинское общество.

החברת הרוסית הפלשתינאית. מאסף פלשתינאי. 1 <63>. מוסקבה-לנינגרד. אקדמיה למדעים של ס.ס.ס.ר., 1954. מהתקן : ג. ח. פיגולבסקי : כת"י יידיש-ערבי

הספר כתובות של מוסדות יהודים בעולם כולו (ע' 853-873) ורשימה של כתבי עת יהודיים בעולם (פרט לאלה שבאה"ב ובקנדה), ע' 879-898.

מדע המקרא

1402 אלטר, שמואל. ספר לקוטי ב תר לקוטי. מהדורה תנינא דרשות" גלס ונאסף על ידי שמואל אלטער... חלק א"ב. (ניו יורק, פעלדהיים), תשי"ג-תש"ו. 8°.

התכן : חלק א : בראשית, שמות. [4], 314, [2] ע' - ב : ויקרא, במדבר, דברים. [2], 324 ע'.

1403 אלטר, שמואל. ספר לקוטי ב תר לקוטי על חמשה חומשי תורה. מלוקטים מלקוטים יקרי המציאות, גם מספרים ישנים וחדשים, גם מאשר רשום בזכרונותי ששמעתי מגאונים וגדולים שונים. הוצאה חדשה ומתוקנת. גלס ונאסף על ידי שמואל אלטער... חלק א"ה : בראשית-דברים. (ניו יורק, פעלדהיים), [תשי"א-תשס"ו]. 287, [1], 328, [8], 248 ; v, 290, [4], 316 ע' 8°. חלק ב' ד"ה מהמהר"ר הראשונה ש"ל תש"ה-תש"ו.

1404 גד, יוסף איסר, מלקט. ספר חמשה מאורות גדולים... גלס על ידי הרב חיים יוסף איסר ברי יצחק אריה הלוי לבית גד. יוהניסבורג, (דפוס Pacific), תשי"ג. 176, iv ע' 4°.

ליקוטי פירושים על התורה מאת רבי יוסף קרא, רבי יוסף קמחי, רבי יוסף יעביץ, רבי יוסף נחמיאש ; פירוש על ספר איוב לר' יוסף קרא הראשון ; שער התנוד לר' יהודה ו' תבון ; פירוש שתי אבנים על דרך המחקר מכת"י שלא ידוע שם מחברם (קטע).

1405 גד, יוסף איסר, מלקט. ספר עשרה מאות רות הגדולים ; פירושים על התורה ועל ג"ך... מכמה כתבי יד, מאת הרב... חיים יוסף איסר ברי יצחק אריה הלוי לבית גד... יוהניסבורג, תשי"ד. 147 ע' מפה. 8°.

ליקוטים מיוסדים על עשרה פירושים עתיקים. הספר מכליל גם פירושים שלמים אחדים, ביניהם פירוש ר' יהודה אבן בלעם על יהושע ושופטים, פירוש ר' ישעיה מטראני הראשון על תהלים וחמש מגלות, פירוש ר' יוסף קרא על קהלת.

1406 גד, יוסף איסר, מלקט. ספר שלשה מאות רות הגדולים... פירוש קיצור [1]... של רבינו

1398 New York. Public Library. The people and the book: the background of three hundred years of Jewish life in America, An annotated list of illuminated manuscripts, rare books, authentic documents and related materials, compiled by Joshua Bloch. New York, New York Public Library, 1954. 134 p., facsim. 4°. "A tricentennial exhibition at the New York Public Library, sponsored by the Louis M. Rabinowitz Foundation, October-December, 1954."

הספר כולל רשימה של 111 ספר, מהם 39 בכתב יד (מקור או פקסימיל) 72 נדפסים. ניתנים פרטים ביבליוגרפיים, לרבות שם הספרייה או האוסף, שממנו לוקח הספר, תאור הספר ולעתים גם ביבליוגרפיה על הספר המתואר. עורך הרשימה הוסף מבוא, ע' 15-24. ניתנה גם הקדמה מאת ל. מ. רבינוביץ. הוצאה מהודרת.

1399 Rumball-Petre, Edwin A. [Ilfred] R[obert]. Rare Bibles: an introduction for collectors and a descriptive checklist, (2nd ed., rev.). New York, P. C. Duschne, 1954. 4 p.l., 53, [1] p., 1 l, 8°. "Bibliography for Bible collectors": p. 52-53. ערכים. 378 ערכים.

1400 Sable, Martin Howard. Traducciones hebreas en la Edad Media... Mexico, D.F., (impreso en I.L.S.A.), 1952. 99 p. 8°. Diss. Universidad nacional autonoma de Mexico. תרגומים עבריים בימי הביניים. ביבליוגרפיה: ע' 91-97.

1401 Who's who in world Jewry; a biographical dictionary of outstanding Jews. Harry Schneiderman, Itzhak J. Carmin, editors. New York, Who's who in world Jewry, inc, in cooperation with Monde Publishers, 1955. XLV, 898 p. 8°.

לקסיקון ביוגרפי יהודי זה בא למלא חלל בספרות השמוש שלנו. הלקסיקונים שהיו לנו (ואלה כללו רק את יהדות אה"ב או יהדות אה"ב וקנדה) התישנו ; הספר שלפנינו הוא הגדול ביותר ; הוא כולל 10,700 ביוגרפיות, ותעיקר : כולל ביוגרפיות של יהודי העולם כולו (פרט ליהודים במדינות של "מסך הברזל"). בסוף

תהלים... ממני המוצא [1] לאיר (חי בן יסועה חדאד).
גירבה, דפוס "חדאד", תשי"א. 312 דף. 8°.
שער ניסוף בשם "ספר מהלאל".

1413 תנ"ך. תהלים. ספר תהלים אהל יוסף
יצחק. כולל התהלים, ינחלק להמשה ספרים, לשבעת
ימי השבוע, ולשלושים חלקים לימי החודש. ונלוו לו
קובץ מכתבים ממכתבי... הרב יוסף יצחק... שני
אורסא הן מליבאוויטש. ברקלין, נ"ה. "קה"ת
[=קרו התורה], תשי"ב. 223, [5] ע', 8°.
ע' [187] ואילך כולל: קובץ מכתבים, ממכתבי...
הרב יוסף יצחק... תשי"ב.

1414 תנ"ך. משלי. ספר משלי; מסבוע גידור
בהגהה כבירה פי אלנקות ואלנקעים... סוסה. מ.
נטאר, [תש"ז]. 74 ע', 8°.

1415 תנ"ך. משלי. ספר משלי... נדפס לנערי
בתי הספר ללמוד ביום חג השבועות... גירבה, דפוס
שושן כהן, [תש"ז]. [1], 22 דף. 8°.

1416 Bernini, Giuseppe. Le preghiere peni-
tenziali del Salterio; contributo alla teologia
dell'A.T. Romae, apud Aedes universitatis Gre-
gorianae, 1953. XXIII, 321 p. 8°. =Analecta
Gregoriana, cura Pontificiae universitatis Gre-
gorianae edita, vol. 62. Series Facultatis theo-
logicae, Sectio A (n. 9).

"תפלת היידי בספר תהלים; מחקר לתיאולוגיה של
התנ"ך".

1417 Bible and N.T. tr. Afrikaans. Die
Bybel dit is die ganse Heilige Skrif... Oor-
gesit uit die oorspronklike tale en uitgegee in
opdrag van die gesamentlike kommissie ver-
teenwoordigende die drie Afrikaanse kerke in
Suid-Afrika. Hersiene uitgawe. (Kaapstad).
1953. 905, 296 p., 1 l. 8°.

לברית החדשה שער מיוחד. ניסוף שער:
Afrikaanse Familiebybel uitgegee deur die
Verenigde protestantse uitgewers... Kaapstad
ten behoeve van die Britse en buitelandse
bybelgenootskap... Kaapstad

סעדיה גאון על התורה, פירוש... של רבינו
חננאל על התורה... פירוש... של רבינו שמעיה
תלמוד של רש"י על פרשת תרומה... מאת הרב...
חיים יוסף איסר... לבית גר... יוהנסבורג, תשי"א.
[4], 133, [3] ע', 4°.

1407 גד, יוסף איסר, מלקט. ספר תולדות
בית יוסף. פירוש על התורה ועל פי דרך הדרש.
באורים ולקוטים... אשר לקטתי... הרב המחבר חיים
יוסף איסר ברי יצחק אריה הלוי לבית גד... חלק ב.
יוהנסבורג, (1951). 189 ע', מפה. 4°. את הקודם
עיין ק.ס. שנה כ"ג, ע' 36.

1408 (חדאד, מכלוף). ספר כרחם אב... בו
יבואו חידושי תורה על הפרשיות... כלם בלשון ערבי
... עם כמה מעשיות ומשלים... חלק ביג. גירבה,
תשי"ט-תשי"ב. 8°.

התבן: חלק ב: שמות. דפוס עיראן כהן צבאן חדאד,
תשי"ט. [12], 79, [1] דף. ג: ויקרא. דפוס ח. חדאד,
תשי"ב. [9], 52 דף.

1409 טיב, יצחק. ספר ויזרע יצחק; חידור
שים... על התורה בדרך פרדס אשר קצר וזרע...
הרב רבי יצחק טיב... חלק א: לסדר [=ספר] ברא
שית. גירבה, דפוס חברת הרקיע, תשי"א. [2], 30 דף. 4°.

1410 יפה, אברהם ניסן. ספר זרע אברהם;
הערות חידושים ובאורים על פרשיות התורה מס'
בראשית וס' שמות ונלוו בסופו הערות... על אגרות
חז"ל ממס' שו"ת... [מאת] אברהם ניסן בן... רפאל
דוב יפה מחילנא. חילנא, דפוס ש.פ. גארבער, חרצ"ט.
viii, 160, [2] ע', 8°.

1411 שלי, מיקיץ. ספר מדרשו של ש"ס
... עם ספר שמן ערב; בו... חידושים ובאורים...
על כל פרשה עם הפסוקה... ובשמן ערב... מוסרים
ומעשיות ודינים בלי ערבי... הצעיר מיקיץ שלי בלא"א
מעתוק שלי. חלק א: בראשית ושמות. גירבה, דפוס
עיראן, כהן צבאן, תשי"א. [3], 128 דף. 8°.

1412 תנ"ך. תהלים. ספר תהלים, עם מצודת ציון
... מצודת דוד... שנספי... ע"י מ"ה יחיאל הלל
אלטשולר, ועם "מהלל אל" חידושי תהלים בדרך
פרדס ממר זקני ר' יעקב חדאד, "אביחיל" חידושי

Bd. 5: Das Buch der Heimsuchung und des Auszugs. Kapitel 1-18 des zweiten Buches Mose... ausgelegt von Hellmuth Frey. (1952). 214 p. — 6, Halbbd. 1: Das Buch der Verbindung Gottes mit seiner Gemeinde; Kapitel 19-24 des zweiten Buches Mose... ausgelegt von Hellmuth Frey. (1952). 160 p.; Halbbd. 2: Das Buch der Gegenwart Gottes unter seiner Gemeinde; Kapitel 25-40 des zweiten Buches Mose, ausgelegt von Hellmuth Frey. (1953). 199 p. — 13: Das Buch der Anfechtung; das Buch Hiob übersetzt und ausgelegt von Helmut Lamparter. 1951, 261, [1] p. — 16: Das Buch der Weisheit; Prediger und Sprüche, übersetzt und ausgelegt von Helmut Lamparter. (1955). 319, [1] p. — 24: Das Buch der Kirche in der Weltwende; die kleinen nachexilischen Propheten... ausgelegt von Hellmuth Frey. (1954). 352 p.

את הקודמים עיין ק.ס. שנה ט"ז ע' 64-65.

1422 **Bible. Samuel.** Die Bücher Samuel; eine rhythmische Untersuchung, von Arvid Bruno. Stockholm, Almqvist & Wiksell, (1955). 304 p. 8°.

התנ"ך: Die Bücher Samuel; Übersetzung (p. 9-262). Prinzipielle Fragen und Erläuterungen.

עיין ק.ס. שנה ל' ע' 197 מס' 1132, 1136 ואת הערך הבא.

1423 **Bible. Kings.** Die Bücher Könige; eine rhythmische Untersuchung, von Arvid Bruno. Stockholm, Almqvist & Wiksell, (1955). 299 p. 8°.

התנ"ך: Die Bücher Könige; Übersetzung (p. 9-267). Prinzipielle Fragen und Erläuterungen.

1424 **Bible. Ezekiel.** The Book of Ezekiel... in the King James Version, with introduction and critical notes, by Julius A[ugust] Bewer. 2 v. New York, Harper, (1954).

1418 **Bible and N.T. tr. Dutch.** Korte verklaring der Heilige Schrift met nieuwe vertaling, bewerkt door G. Ch. Aalders, C. van Gelderen, S. Greijdanus [a.o.]. [v. 15]: De spreken van Salomo... door W[illem] H[en-drik] Gisp[er]n. Deel 1-2. Kampen, J. H. Kok, 1952-54. 284; 364 p. 8°.

ס' משלי מתורגם הולנדית ומפורש ע"י ו.ה. גיספן.

1419 **Bible and N.T. tr. Latin.** La Vetus latina hispana; origen, dependencia, derivaciones, valor e influjo universal; reconstrucción, sistematización y análisis de sus diversos elementos; coordinación y edición crítica de su texto. Estudio comparativo con los demás elementos de la "Vetus latina", los padres y escritores eclesiásticos, los textos griegos y la Vulgata, por Teófilo Ayuso Marazuela. v. 1: Prolegómenos: introducción general, estudio y análisis de las fuentes, Madrid, 1953. 595, [3] p. 2°. Consejo superior de investigaciones científicas. Seminario filológico "Cardenal Cisneros". Textos y estudios, 1.

"שום לשינוי" הספרותית כרך א': פרוליגומנה; מבוא כללי, מחקר ונתוח המקורות. בראש השער: Consejo superior de investigaciones científicas. Instituto Francisco Suárez. — "Bibliografía": v. 1, p. [45]-139.

1420 **Bibel and N.T. Selections.** Wisdom of life from the Bible, with a complete topical index, compiled and arranged by J[acob] M[eyer] A[dison]. Introduction by Robert H. Pfeiffer... Boston, Mass., House of Edinboro, (c1954). 123 p. 8°.

החומר מסודר לפי הנושאים, שבאו בספר בסדר אלפבתי.

1421 **Bible. tr. German.** Die Botschaft des Alten Testaments; Erläuterungen alttestamentlicher Schriften, hrsg. vom Calwer Verlagsverein. Bd. 5; 6, Halbbd. 1-2; Bd. 13; 16; 24. 6 v. Stuttgart, 1951-55. 8°.

*1432 **Fraser, James.** Bible study. Boston, Delta Press, 1953. 618 p., illus., maps.

*1433 **Gagnier, Edmund Wood.** Adventure in analysis: a searching biblical commentary. New York, Philosophical Library, 1954. 696 p.

1434 **Galling, Kurt.** Die Krise der Aufklärung in Israel; Rede anlässlich der Übernahme des Rektorates am 28. November 1951. Mainz, Verlag der Johannes Gutenberg-Buchhandlung, (1952). 23 p. 8°. =Mainzer Universitäts-Reden, 19.

*1435 **Hudson, Roland Vernon.** Bible survey outlines. Grand Rapids, Mich., Eerdmans, 1954. 426 p.

1436 **Kunz, Ulrich.** Das erste Buch Mose. Stuttgart, Quell-Verlag, (1954). 104 p. 8°. (Stuttgarter Bibelhefte). מתוך השקפה נוצרית.

1437 **Landmann, Michael.** Philosophische Anthropologie; menschliche Selbstdeutung in Geschichte und Gegenwart. Berlin, W. de Gruyter, 1955. 266 p. 8°. =Sammlung Göschen, Bd. 156/156a.

מהתנ"ך: Anthropologisches im Alten und Neuen Testament, p. 63-80.

1438 **Lewy, Immanuel.** The growth of the Pentateuch; a literary, sociological and biographical approach... Introduction by Robert H. Pfeiffer. New York, Bookman Associates, (c1955). 288 p. 8°.

התנ"ך: The seventh-century priestly code. Eighth-century Deuteronomy. Early annotators. The tenth-century master narrator. Appendices.

1439 **Lynip, Ryllis Goslin.** Great ideas of the Bible, outlined for moderns... With selected passages from The Bible: a new translation by James Moffatt. v. II. New York, Harper, (c1955). VIII, 276 p. 8°.

8°. =Harper's annotated Bible, no. 8-9. התנ"ך: v. 1: Ch. 1-24; Prophecies against Israel, before the fall of Jerusalem. 72 p.—v. 2: Ch. 25-48; Prophecies against the foreign nations and of the restoration of Israel. 83 p.

1425 **Bible. Psalms. Liber Psalmorum;** cura et opibus Aloysii Mayer...elaboratus et impressus. Stuttgart-Bad Cannstatt, Katholisches Bibelwerk, 1954. 1 p.l., III, 273 p., 5 l. 15:21. עברית ולטינית בטורים מקבילים.

*1426 **Brenneman, C. G.** Guide to Bible study. San Diego, Calif., The author, 1954. 424 p.

1427 **Carpenter, S[pencer] C[ecil].** The Bible view of life. (2nd ed.). London, Eyre & Spottiswoode, (1955). 237 p. 8°.

מהדורה א' עיין ק.ס. שנה ט"ז ע' 189, שם גם התנ"ך.

1428 **Černý, Ladislav.** The day of Yahweh and some relevant problems. Praha, Nákladem Filosofické fakulty university Karlovy, 1948. VIII, 119, [1] p., diagr., tab. 8°. =Facultas philosophica Universitatis Carolinae Pragensis; Práce z vědeckých ústavů, 53.

*1429 **Cruden, Alexander.** Concordance to the Holy Scripture; ed. by John Eadie; handy reference ed. Grand Rapids, Mich., Baker Book House, 1954. 342 p. 4°.

1430 **Deursen, A[rie] van.** De achtergrond der Psalmen. Baarn, Bosch & Keuning, [1954]. 260 p., illus. pl. 8°.

הספר זון בטבע, בחי ובצימח בארץ ישראל ובמנהגי תושביה, כרקע לסי תהלים.

1431 **Deursen, A[rie] van.** Biblisches Bildwörterbuch. Mit 59 Bildtafeln von J. de Vries. Aus dem Holländischen übertragen von Hans R. Wismer, in Zusammenarbeit mit Walter Baumgartner. Basel, F. Reinhardt, (pref. 1955). 142 p., illus. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 125'127.

העורך האחר: A. Della Seta. גל' 1 : 11 באוקטובר 15, [1] ע'. "פרוש חדש על התורה רומה, אחד הקהלות היהודיות באיטליה".

1445 Pritchard, James B[ennett], ed. Ancient Near Eastern texts relating to the Old Testament. 2nd ed. corr. and enl. Princeton, N.Y., Princeton University Press, 1955. XXI, 544 p. 4°.

מהנורה א' עין ק.ס. שנה כ"ז ע' 181, שם גם ציון ותכן מפרט. במהנורה חדשה זו נתוספו: Fr. Rosenthal: Canaanite and Aramaic inscriptions. A. Jamme: South-Arabian inscriptions. Addenda: E. A. Speiser: Akkadian myths and epics, new texts.—Bibliography: p. [XIX]-XXI.

*1446 Rand, Howard B. Documentary studies. v. 1-3. Haverhill, Mass., Destiny, 1947-1954. 602; 678; 648 p., illus., maps.

על הנבואות.

1447 Robinson, H[enry] Wheeler. The cross in the Old Testament. London, SCM Press. (1955). 192 p. 8°.

התכן: The cross of Job. The cross of the servant. The cross of Jeremiah.

מהנורה ב' קדם יצאה כל מונוגרפיה ומונוגרפיה לחיד: הראשונה בשנת 1916; השנייה ב-1926, עין ק.ס. ד' ע' 24; השלישית ב-1925, עין שם ג' ע' 120.

1448 Rowley, H[arold] H[enry]. The Dead Sea scrolls and their significance; two broadcast talks in the B.B.C. third programme. London, Independent Press. (1955). 23, [1] p. pl. 8°.

Rumball-Petre, E. A. R. Rare Bibles. עין לעיל מספר 1399.

1449 Siegel, Abraham M. The sublime songs of love; a new commentary on the Song of Songs and related essays. New York, Exposition Press., (c1955). 93 p. 8°.

התכן: v. 2: Faith in God and man. The problem of suffering. Inspiration for great living: Love; Prayer; Vision.

את הקודם עין ק.ס. שנה ל' ע' 354.

1440 Maus, Cynthia Pearl. The Old Testament and the fine arts; an anthology of pictures, poetry, music, and stories covering the Old Testament. New York, Harper & Brothers, (c1954). 3 p.l., 826 p., illus. (incl. music), maps, 1 double pl. 8°.

קבץ גדול של תמונות, שירים, מוסיקה וספורים בקשר לתנ"ך.

1441 Meadows, Thomas [Burton]. Guidance to the study of the Old Testament <an objective approach>. New York, Vantage Press, (c1954). XII, 291 p. 8°.

1442 Milton, John P[eterson]. The Psalms. Rock Island, Ill., Augustana Book Concern, (1954). VIII, 252 p. 8°.

התכן: Five essays on the theology of the Psalms. The concept of the word of God as seen in Psalm 119. The problem of the imprecatory and personal integrity Psalms. Seven sermons on the Psalms.

1443 Neher, André. L'essence du prophétisme. Paris, Presses universitaires de France, 1955. 2 p.l., 359, [1] p. 8°. (Epi-méthée; essais philosophiques).

התכן: Introduction. Les prophétismes non bibliques.—Les cadres hébraïques de la prophétie: Le dialogue biblique du divin et de l'humain. Le dialogue dans le temps: l'alliance, berit. Le dialogue dans la société: la loi, tora.—La prophétie vécue: La prophétie dans l'histoire. La pensée prophétique. L'existence prophétique.

1444 Nuovo commento alla Toràh; pubblicazione settimanale. [Roma, Unione della Comunità Israelitiche Italiane], 1955. 8°.

1458 מאסף אהל יוסף, מוקדש לתורה ומיסר.
חוברת א. בילסטוק, ועד חניכי בית יוסף, תרצ"ט. [1]
31 ע' 8°. כנראה לא יצא יותר.

"מגמתנו — לאסיף לתוכה כל מה שנתחדש בבהר
המדרש שלנו, ועי"ז לעורר תלמידיו הישיבות ליצירה
תורנית רמה ומקיפה".

1459 אלטר, שמואל. ספר לקוטי בחר
לקוטי על מסכת אבות... נלקט ונאסף על ידי שמואל
אלטר... חלק א"ב. (ניו יורק, פעלהיים), תשי"א-
תשי"ב. [4], 304, [4] 308 ע' 8°.

"הספר כולל לערך שלשת אלפים מאמרים מלוקטים מן
יותר ממאה יחמשים ספרים וילקוטים. גם מאשר רשום
בזכרונות ששמעתי מגדולים ונחלים שונים".

1460 אתרוג, יצחק דוד. ספר פרי עץ הדור;
איצר כללי התלמוד והפוסקים... מבאר כללים... בכל
מקצועות התורה על פי התלמודים בבלי וירושלמי ודברי
רבנותינו הראשונים והאחרונים... חובר מאת יצחק דוד
בהגאון... נחום אתרוג... כך א: אות א', ניו יורק,
מיינעשטער פאבלישינג קאמפני. תשי"ב. 31, [1] 374,
[1] ע' 4°.

1461 דידי, מיקיץ. ספר משאת בנימין: בו
יביאו חידושי תנ"ך ומאמרי רז"ל וליקוטי ש"ס...
[מאת] הצעיר בנימין המכונה מיקיץ דידי... בלא"א ה"ר
יצחק ארבה. דפוס עידן יפה צבאן, חדאד, (הקדמה
תשי"ד). [10] 40 דף. 8°.

1462 ויס, אברהם. לחקר התלמוד. מאת
אברהם וייס. ח"א. ניו יורק, ש"י פעלהיים, תשט"ז
(1954). [12] 446, [1] ע' 8° = ספרים לזכרונות של
מיכאל היגער, כך א. — שער נוסף באנגלית.

ספר זה הוא קצין מהדירה שנייה, מירחבת ירושלים,
לספרו הראשון של המחבר, "התלמוד הבבלי בהתהוותו
הספרותית", ח"א, שיצא לאור ע"י המכון למדעי היהדות
בירושלם (תרצ"ו), ואשר לדאבונו רוב טפסיו נשמדו
במלחמה.

חוקרים רבים כבר היכינו שחקר התלמוד קשור קשר
בלתי נפרד לחקר הסיגיא, אלא שפרופ' וייס מדגיש
בספר זה באופן מיוחד שאין לחקור בסיגיא בלי לחקור
במימרא. ולכן עיקר חקירתו כאן הוא על המימרא. הוא
רואה במימרא את המפתח העיקרי להבנת הסיגיא, אף כי
מודה הוא שאין לחקור את המימרא אלא בניתוח הסיגיא.

*1450 Strong, James. Strong's exhaustive
concordance of the Bible. Nashville, Tenn.,
Abingdon Press, 1954. 1809 p.

1451 Strong, James. The Tabernacle of Is-
rael in the desert, with detailed plans, draw-
ings, and descriptions. Grand Rapids, Mich.,
Baker Book House, 1952. IV p., 1 l., 106 p.,
illus., 2 pl. 8°.

*1452 Thierry, Maertens. Jérusalem cité de
Dieu: Psaumes 120-128. Bruges, L'Abbaye de
Saint-André, 1954. 149 p.

1453 Torrey, R[euben] A[rcher]. How to
study the Bible for greatest profit; the meth-
ods and fundamental conditions of the Bible
study that yields the largest results. [New ed.].
London, Oliphants, (1955). 121, [2] p. 8°.

1454 Tournier, Paul. Bibel och medicin.
Andra upplagan. (Översättning från franskan
av Anna Bohlin). Stockholm, Svenska kyrkans
diakonistyreles bokförlag, (1954). 272, [3] p. 8°.
שם המקור: Bible et médecine. — ביבליוגרפיה:
ע' 272-269.

*1455 Uber, Guy Lloyd, comp. Words of
wisdom from the Bible. New York, Vantage,
1954. 215 p.

1456 Zielhuis, L. Het offermaal in het
heidendom en in de Heilige Schrift (with a
summary in English). Franeker, T. Wever,
1951. 200 p. 8°.

"אכילת הקרבנות בעבודת האלילים ובכתבי הקודש".
— ביבליוגרפיה: ע' 200-195.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

1457 אדלר, שמריה מנשה. קונטרס גאולת
ישראל... אשר ספחתי ורביתי... שמריה מנשה
הכהן אדלער... [ד]: חנה דוד: תשובות על השגות
סליני אלמני על הלכות שבורתי בחיבורי מראה כהן
חמישאה. לונדון, תשי"א. [2] 8, 191 ע' 8°.

רכשה קביעה ספרותית ולכן העמידו המימרא על יד הברייטא. ואגב יש ללמוד, אומר המחבר, שהעריכה הספרותית של התלמוד לא הגיעה לידי שלמות.

השערה זו אמנם מסייעת לפתור את שאלת הברייטא והמימרא, וגם נותנת מקום לפתור שאלה אחרת, מדוע מובאים כתובים מן המקרא שלא כצורתם או מופיעים כמימרא. בכל זאת, נראה שאין לקבל השערה זאת כמלה האחרונה לגבי הבעיה בלי חקירה בעצם טיב הברייטא המופיעה כמימרא. כבר עמדו חוקרים על כך שלא כל הברייטות מובאות בלשונות פתיחה דומים ולא כולם שוות בערכן. הרי יש כל מיני פתיחות לברייטות: תנן, תנו רבנן, תניא, תנא, מתני, תני ר' פלוני, תני תנא, או תני ר' פלוני קמיה דר' פלוני. האם כולם אימרות אותו הדבר? ברייטות המובאות בלשון תני, תנא, תני ר' פלוני, בניגוד לברייטות הסתמיות המובאות בלשון תניא, תנו רבנן, אינן חשובות בעיני הרבה אמוראים כמו שכבר הוכח¹. התלמוד עצמו מביא אותן כמו מימרא בנוגע למחלוקת אמוראים, ואין התלמוד מקשה מהן על מימרות אמוראים העומדות בסתירה להן. גם אין מביאים ראיה למימרות אמוראים מברייטות אלו. ועוד מוצאים לפעמים שאמורא יביא ברייתא ויחלוק עליה, אף שהוא עצמו מביאה. דוגמאות רבות לכך אפשר להביא מן הירושלמי: מתניתא דשמואל פליגא עליו (עירובין כ"ד, א), מתניתא דר' לעזר פליגא עליו (פסחים ל"א, א), מתניתא דחזקיה פליגא עליו (ע"ז מ"ד, א), וגם בבלי: השתא דאמר שמואל טפח ונתנא דבי שמואל טפחים (שבת נ"ד, ב). כל זה מראה שברייטות אלו לא היו חשובות בעיני כל בעלי התלמוד, ואין אופוא להתפלל על כך שהתלמוד עצמו מוצא לפעמים לנחית להביא ראיה מברייטא סתמית לברייטת אמורא, כאילו הברייטא השנייה ע"י אמורא אינה אלא מימרא.

גם שוני הברייטות לפני האמוראים, "תני תנא קמיה דפלוני", לא הצליחו תמיד לקבל הסכמת האמוראים להן. כך יוצא למשל משבת קכ"א, ב: תני תנא קמיה דרבא בר רב הונא ההורג נחשים ועקרבים בשבת אין רוח חסידים נוחה הימנו א"ל ואותן חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם. כשנביט על תוכן ברייתת אלו, נראה שסימנים רבים מעידים שאין הן מזמן התנאים. נמצא

אין ספק שכאן לפנינו העבודה המקיפה ביותר על המימרא. לדעת המחבר, המימרא משמשת אכן יסוד לסוגיא, בדומה למקור תנאי. אולם, בניגוד למקור תנאי, עצם לידתה הוא בתוך הסוגיא. במימרא עצמה מבדיל המחבר בין החלק היסודי לחלק "הגמרא". חלק אחרון זה לא תמיד יצא מפי בעל המימרא עצמו. אולם גם הרבה מימרות שלמות לא נאמרו בפירוש ע"י האמורא שבשמו הן מובאות. פרופ' חייס, כמו חוקרים אחרים, מראה שישנם מקורות הכים למימרא. לפעמים מוציאים אותה ממימרא אחרת של אותו האמורא, לפעמים ממעשה שהיה, ולפעמים אף מפי תלם אחר השונה בשיטת אמורא ידוע.

עיקר חידושו של פרופ' חייס בספר שלפנינו — הקו הנמשך בכל דבריו על בעיות המימרא והסוגיא — הוא להצביע על קביעה ספרותית, התהוות ספרותית, ואיירה ספרותית. לדעתו, אלו המפתחות העיקריים לניתוח הדיבור, להבנתם ולפתרון הבעיות השונות. אין ספק שגישה ספרותית זו צורת הרבה לניתוח העניינים, אולם לגבי פתרון הבעיות אין היא תורמת ברוב המקרים אלא השערות בלבד.

בעיה מרכזית בהקיר המימרא היא, מדוע מופיעה ברייתא לפעמים כמימרא, או להיפך. לעתים התלמוד עצמו מביא מימרא, ועל ידה מסורת האומרת שאין כאן מימרא אלא ברייתא, בלשון "ואמרי לה במתניתא תנא". הלשון "תניא נמי הכי" מצוי גם אחרי מימרא, וכמעט שאין הבדל כלל בין לשון המימרא ללשון הברייטא. ויש שהתלמוד מציין בפירוש שהמימרא היא גם ברייתא בלשון "אמר פלוני וכן תני פלוני". נוסף על כל זה, נמצאות הלכות הרבה שבמקור אחד הן מופיעות כמימרות ובמקור מקביל הן מובאות כברייטות. בגלל התופעות האלו, היו שאמרו שברייטות רבות הן מזויפות, או שאמורא מסוים שכת או ככונה העלים ברייתא. פרופ' חייס מביא שאין יסוד להאשמות כאלו. הפתרון הוא לדעתו "איירה ספרותית". היות וחכמי התלמוד היו ופעלו בתוך איירה ספרותית, איירה שכל התומר הלימודי היה לקנין הכלל "שגור בפי כל חבר לאיתה האירה", לכן השתמשו בחומר זה לעתים קרובות בלי לציין את המקור. לפי כל זה, כל מימרא המובאת כברייטא היא בודאי ברייתא, אלא שמסדרי התלמוד שבאו אחרי כן קבלו הלכה מסיימת כמימרא במקור אחד, וכברייטא במקור אחר. לגבי מסדרי התלמוד, המימרא — שהיא בעצם הברייטא — כבר

1 ע"י ח. אלבק, מחקרים בברייטא ותוספתא, עמ' 15 ואילך.

או העברה ממקור אחד למקור אחר, לדעתו, ישנן מקבילות שהן ממקורות שונים וישנן גם שנוצרו על ידי העברה. אך גישתי בענין זה שמרנית מאד, והיא מהסס לקבל את האפשרות של העברה במקום שיש אפילו גימטריק קל להניח מקורות שונים. למשל, הוא רואה כמה מקורות בדברי רב פפא בברכות י"א, ב ובעיד ארבעה מקימות (ראה בציונים) "הילכך לימרינהי וכו'", וכשבת כ, א "הילכך בעינן רוב עובדי ירוב היקפיה", ובחלין מ"ו, א "הילכך בעינן כוית". הנהגת והלשון בהכרח אינו יכול להיות אחד בכל מקומות אלה, מעדיף הוא פתרון של מקורות שונים על ההנחה של העברה (עמ' 396). אולם נראה שאין להעדיף את הפתרון של מקורות שונים על זה של העברה, שהרי גם בחקר המשנה ומדרשי ההלכה כלל זה של העברה הוא הפתרון להרבה דברים סתומים. בעיקר רואים, איך חזירה וחתירה דרשה אחת במדרשי ההלכה, בין שיש לה ענין ובין שאין לה ענין, כל פעם שמלה מסוימת נזכרת. גם האמוראים השתמשו בדרך דומה להעביר מקור תנאי אחד לענין אחר דומה, ואין ספק שגם אלה שסידרו את דברי האמוראים לא היססו מלהשתמש בדרך ישנה ומקובלת זו בכל פעם שראו לה אפשרות. ואגב, על שיטה זו של העברות כבר הצביעו גדולי המפרשים הראשונים וגם הרבה מחוקרי התלמוד והאחרונים, ושיטה זו היא מקובלת בחקירת התלמוד מפני שהיא מתרצת הרבה יותר מאשר ההנחה של מקורות שונים. אלא אפשרי מאוד הדבר שרופ' ווייס גיטת לקח את שיטת העברה מתוך השקפתי המרכזית לגבי ההתהוות הספרותית. העברה, לדעתו, אפשרית רק בחימר קבוע והוא מראה על פעולה מאחרת של שכלול התלמוד. אולם בעצם שעת יצירת התלמוד, בשעה שהחומר עדיין בלתי קבוע, נולדות שיטות ומסורות שונות. לכן יש להעדיף, לדעתו, את הפתרון של מקורות שונים בכל מקום שאפשר.

בנספח מיוחד מוקדש מקום רב להבהרת הביטוי "גמרא". רופ' ווייס מראה בצדק שאין לביטוי זה משמעות אחת מ"מסורה" או "קבלה"². ברור הדבר שלא כל הפירושים שניתנו למקורות הנלמדים נקבעו בסוגיות הנלמדות בישיבות, — היינו שהוכנסו לגמרא. רק אלי שלפי המסורה והקבלה נחשבו כחשובים וזכו לכך.

2 ויע' גם מאמרו של ח. אלבק בספר הזכרון לגילוי יקליון.

בהן הרבה הלכות שאין להן יסוד לא במשנה ולא בברייתות של התנאים, ואלה מהן הקשורות למשנה או לברייתא נראה שתפקידן בעיקר לפרש ולהשלים משנה או ברייתא אחרת, כמו למשל בשבת ס"ה, א: כמוד שבוטלה תני רמי בר יחזקאל והוא שקשור באונה. גם כרייתות המובאות בלשון "במתניתא תנא" יש להן סימנים המצביעים על איתורן בזמן קרוב לומר, איפוא, ששוני בברייתות בימי האמוראים היו שונים לא רק את דברי התנאים אלא גם את דברי האמוראים, ולכן לא נחשבו ברייתות אלו ליותר מסתם מימרא של אמורא. אם כן הדבר, אין להתפלא על זה שלפעמים ברייתות אלו מובאות גם כמימרות, ואין הפתרון תלוי רק ב"איורה ספרותית".

רופ' ווייס מביא ראיות מן התלמוד עצמו המעידות לדעתו על פעולה של "קביעה ספרותית". אחרי ניתוח העניינים, הוא נותן הגדרה מדויקת לכל המונחים של התלמוד, כגון: קבע, איתמר, אף, וכן. השערתו על קביעה ספרותית נותנת לו מקום לניתוח ארוך ומענין מאד על ההבדל בין "איכא דאמרי" ובין "איכא דמתני". בלשון "איכא דמתני" הוא מוצא קביעה ספרותית בצירה מסוימת גם לנוסחא הראשונה וגם לנוסחא המוצעת במקום הראשונה. בניגוד לזה, הלשון "איכא דאמרי" מראה על נוסחאות שעדיין לא הגיעו לצירה קבועה. אך יש לציין שאין הוא מבדיל בהתהוות הנוסחאות בין "מתני" ו"אמרי", אף על פי שהוא מוצא חילוק בהצעת החומר ובטיבו. אולם גם בדברים אלה הוא מצביע על כך שיש הרבה יוצאים מן הכלל. וכן נעזרות המקורות של מונחים אחרים בא המחבר לנסקנות ברורות: לשונות "אימא" ו"אימא הכי" הן תיקונים והגהות, ואילו "אי איתמר הכי איתמר" הוא ברור נוסחא ראשונית. בלשון "אי איתמר" הוא מוצא גם תיקון בסגנון המימרא כדי לברר את המימרא. כל אלה, כמובן, מעידים על פעולה של קביעה ספרותית, והמסקנה הכללית הנובעת מניתוח לשוני אלו היא שיש לחפש את הצירה הראשונית של המימרא רק בשינויים שיסודם בתקופת האמוראים, ולא בגרסאות, ולא בכל לישנא אחרינא בתקופת מאוחרת.

רופ' ווייס דן באריכות על השאלה של התהוות המקבילות — מימרות או נוסחאות בתיך הסיגיא, המופיעות יותר מפעם אחת במסכת אחת או בכמה מסכתות. פתרון בעיה זו חשוב לחקר התפתחות המימרא. השאלה היא אם מקבילות אלו הן מקרית שינים

דדו"ד מאשים אותם בזיוף ברייתות והעלמות מקורות. אולם, כמו שראינו בראש מאמר זה, יש לפתור בעיות שונות על מקורות וכדומה בדרכים מדעיות, ואין מקום לצעקת "זיוף". יש להכיר תודה לפרופ' חיים שהראה אחת הדרכים לכך.

הקריאה בספר איננה קלה, אבל כדאית. לדעתי, התועלת הגדולה ביותר של ספר זה היא הצגת הבעיות המרכזיות בשאלת הסוגיא והמימרא וניתוח כל החומר התלמודי הנוגע להן. יש כאן אוסף עצום של מקורות תלמודיים הנוגעים לכל בעיה ובעיה, ודבר זה חשוב אפילו למי שאינו מוכן לקבל את כל פתרונותיו של המחבר. נשאר הרושם שבכלל אין המחבר כותב בסגנון של "קבלו דעתי", ואין עיקר המטרה דוקא שנקבל את פתרונותיו של המחבר עצמו. הוא כותב בזהירות ובזהירות הראויות לשבח, אף שלפעמים אריכות הדברים וההסתעפויות השונות מקשה על הקורא לעמוד על מטרת המחבר. אולם נראה שאין מי שיחלוק שפרופ' חיים הוכיח שבתלמוד יש לא רק התפתחות הגיונית אלא גם טקסטית פירושית, ועל דבר אחרון זה אי אפשר לעמוד בלי לפתור את בעיית התהוות המימרא והסוגיא. על פרטים שונים בודאי לא תהיה הסכמה כללית, אבל בעיקר הזה יודו הכל.

אברהם נילדברג

1463 זיטשיק, חיים אפרים. ספר המדע והחיים: כולל מאמרים מוסריים על מחקרי מסתרי הנפש, ביאורים... בתורה, מאמרי חו"ל... אשר חנן ה' אותי חיים אפרים זיטשיק... חלק א, ניוארק, דפוס "עזרא", תשי"ב, XVI, 331, [12] ע' 8°.

1464 יצחק בן יעקב אלפסי. שאלות ותשובות בות רבנו יצחק אלפסי... נתוספו... הגהותיו של... מו"ה אפרים זלמן מרגליות... והגהות מהגאון זאב בן אריה אבד"ק טעלו... והגהות והערות בשם "עין ראיה" מאת זאב וולף לייטער... פיסטבורג, מכון הרמב"ם, תשי"ד, 174, [2] ע', פקסימיל. 8°. הקדמה ושער נוסף באנגלית: Responsa of R. Isaac ben Jacob Alfasi... with annotations and references... by Wolf Leiter. Pittsburg, Maimonides Institute, 1954.

ש"ך תשובות הר"ף מתפרסמות כאן לפי דפוס ראשון, ליוורנו, תקמ"א, תוך השוואה לכה"י מן המאה ה"ח, אשר לפניו נדפסו ואשר נמצא כעת בביהמ"ד לרבנים

הדיון על המימרא מצריך, כאמור, דיון גם בסוגיא. בדבריו על הסוגיא, מתאר פרופ' חיים בפרוטרום את צורות הסוגיות למיניהן, והוא חוקר את קשריהן הפנימיים למסגרת המשנה. הוא מוכיח כמו כן שישנן סוגיות שהן קשורות לא למשנה אלא למימרא, ואף אחדות העומדות לבד בלי קשר. הסוגיא היא עס"ר ויכוחים הגיוניים, והעת המחבר היא ש"לא רק שאינם נופלים במאומה מדרכי הויכוח ההגיוניים שבמדע ההדוש, אלא לפעמים לא דחוקות הם עולים אפילו עליהם בחידרתם העמוקה לתוך מהות הנושא" (עמ' 10). אף ששומחים אנו לשמוע דברים אלו מחוקר חשוב, בכל זאת אין לתכחש שהרבה קשים בלימוד הסוגיא גרמו לתירוצים מוזרים ולפירושים דחוקים. אולם בחקירת עצם בנין הסוגיא רואים אף נתחברו חלקים שונים ליחידה אחת. קשים רבים נפתרים מיד כשמכירים את החלקים השונים שמהם נתהוותה הסוגיא. וגם גדולי המפרשים הראשונים מצביעים לפעמים על עובדה זו. קטע מעניין מאד בספר שלפנינו הוא הדיון על סוגיות פיקטיביות. פרופ' חיים בא למסקנה שאין משא ומתן פיקטיבי או יצירת פקציה ספרותית מכוונת. הוא מראה, שלעיל אין מיחסים דברים לחכמים קדומים שלא אמרום כלל. ואף שנראים דבריו בעיקרם, אולי עוד נשאר מקום לשאול על שמות פיקטיביים, — אפילו במקום שמתר לתנח שהיכוח הוא ריאלי. הנה בשבת ס"ח, ב מובאת מחלוקת בין ר' עקיבא ומינבו על תיגוק שנשבה בין הגוים ועל גר שנתגיר בין הגוים. השאלה היא אם יש לחייב חטאת על עבירות שנעשו בלי ידיעה שהן עבירות. מינבו פוטר מלהביא אפילו קרבן חטאת אחת על כל העבירות שעשה הגר בנדרתו אצל הגוים (שסובר הוא, אימר מותר אנוס הוא). והנה השם מונבו כשם תנא החולק על ר' עקיבא מוזר קצת, שהרי אין שום תנא כזה מופיע במקום אחר בכל ספרות התלמוד (ח"ץ באותה הברייתא המביאה גם במכילתא). האם אין מקום לחשוב כאן שכוונתו על ההלכה בי התנאים ותלמידיהם השתמשו בשם מפורסם זה של מלך גר שבאמת חי זמן רב גורווי בין הגוים, ובדאי היה ראוי לשעון לטובת עממי לפט"ר עצמו מלהביא אפילו קרבן חטאת אחת על כל מה נעשה בלי שום ידיעה של חטא?

היה גישהנו אשר תהיה אין זה גורע מחשיבותם של דברי המחבר הן באריכות על האשמות של בעל הדיון ח"ב עמ' 195 ואילך נגד חכמי התלמוד. בעל

ספריה עיש הרמב"ם
חל-אביב

תשי"ב. [8] 157, 36 דף. 8°. את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 185.

1467 צפג, דוד. ספר דברי דוד ; כולל... דברי חכמים... על הש"ס... ויצא הרא"ה זרע דוד... חי' מס' ברכות וס' זרעים... השני' סי' מועד דוד, חי' סדר מיעד... לילא נדפס ממנו רק חי' מסכת שבת ועירובין וחגיגה... גרבה, דפוס עידאן-כהן-צבאן-חזקיהו, תשי"א. [2] 120, [2] דף. 8°.

1468 תלמוד בבלי. מסכת ברכות מן תלמוד בבלי ; עם פירוש רש"י ועם ציוני המקראות שבש"ס ובפירש"י... ודילגנו איזה מקומות שאין רגילים ללמד דם להתלמידים המתחילים בחינוך הש"ס. גרבה, דפוס עידאן, כהן וצבאן, תשי"ח. 66 דף. 8°.

1469 תלמוד בבלי. מסכת פסחים מן תלמוד בבלי, הוצאה מדויקת ומושלמת עם... חילופי גרסאות... ביאורי גרסאות... ציונים... ביאורי מלים זרות... עם צילום 17 עמודים מכתבי יד גלילות אלה כוללים בתוכם מבוא ודוגמה מעמוד אחד במסכת פסחים... מאת מנחם מ. כשר... גי' יורק, מכון "תורה שלמה", תשי"ג. [3] 40, [4] ע' פקסימילים. 2°. "תכנית ודוגמה להוצאה חדשה ממסכת פסחים" נוספו הקדמות ושער באנגלית : Plan and model pages for a new edition of Tractate Pesachim of the Babylonian Talmud... ed. with an introduction by Menahem M. Kasher. New York 1952--5713.

1470 תלמוד בבלי. מסכת ביצה מן תלמוד בבלי ; עם פירוש רש"י ותוספות ומסורת הש"ס ועם ציוני המקראות שבש"ס ובפירש"י והתוספות... גרבה, דפוס אור תורה, תשי"ב. 86 דף. 8°.

1471 Bonsirven, Joseph. Textes rabbiniques des deux premiers siècles chrétiens, pour servir à l'intelligence du Nouveau Testament. Roma. Pontificio istituto biblico, 1955. XI, 804 p. 8°. Liste des docteurs tannaïtes, Prières anciennes. Midrašim juridiques. Documents talmudiques. Index. Tables : Index : analytique — lexicque, p. 711-780. Références à l'Ancien Testament. — au Nouveau Testament.

בגירתי. המהדיר מדגיש שאין סרסום זה אלא כעין עבודה קדמת לכינוס מדעי-רבני של כל תשובות הר"ף, ימובן שיש לבסס כינוס כזה על כל התומר כולו בדפוס ובכ"י. (למעשה השתמש המהדיר לעתים כבר עכשיו בכ"י, למשל בע' 13 וע' 105, בלי להזכיר את הדבר במבוא). ואכן מבוא הספר והערותיו מכילים חומר רב מאוד ותשובה מאוד לצרכי כינוס כזה. בלי לתת פתרונים נוגע המבוא בקיצור בבעיות ספרותיות כגון בעית ההחלת קבצי תשובות הר"ף ותרומתן מערבות לעברית, או כגון בעית מקורות שנתקלו בה כבר ראי' שונים כמו הרמב"ן, או כגון יחסם של הפוסקים לדברי הר"ף בתשובותיו בעניני הלכה שונים. כאן, למשל, מגלה המהדיר בשו"ת הר"ף מקורות להרמב"ם שלא היו ידועים עד כה. המבוא מסתיים ברשימה ארוכה של מקומות בספרי הראשונים שבהם יש הבאות משו"ת הר"ף.

ההערות המלוות את התשובות מכילות מ"מ משלשה סוגים ומראים את בקיאותו המפליאה של הרב לייטער. יש כאן רמיזות למקורות אחרים, שבהם נדפסה תשובה, כגון קבץ תש"ג הוצ' הרכבי, המכיל כ-160 תשובות מהר"ף שהובן נמצאות גם בהוצ' ליהודי, או תש"ג הוצ' אסף תרפ"ז ועוד. אמנם המהדיר אינו מביא שינויי גרסאות מתוך הקבצים האלה. יש גם רמיזות לראשונים ולאחרונים המביאים תשובה או חלק ממנה, וגם רמיזות למקומות מקבילים בספרות הרבנית. אין כאן הבחנה חיצונית בין סוגי הרמיזות.

רשימת התשובות שבסוף הספר מסודרת לפי מספרן, אך חסר מפתח שיטתי. כעין השלמה לספר משמשות הגהות ר' אפרים זלמן מרגליות לשו"ת הר"ף (שו"ת בית אפרים ח"מ סימן ס'), וכעין נוסף הגהות המהדיר לשו"ת ר' יוסף אבן מיגאש.

1465 כהן, מאיר בן אליהו גנוש. ספר כסא אליהו : זה הכסא של... אבי... רבי אליהו גנוש הכהן... יכול קצת ליקיט חידושי תורה שמצאתי בכ"י עם תרומות מדתיו... עם הערות ליקוטים למר זקינו... רבי מנחם הכהן... בשם יד הכהן... ולזכות את עצמי הדפסתי... קצת רמזים ונימוקים... מאיר הכהן, גרבה, דפוס כ. עזיזי כהן, תשי"א. [1] 11 דף. 8°.

1466 סאסי, מעטוק כהן יהונתן. ספר זרע דוד ח"ב [=חביר שני] : שו"ת אה"ע יח"מ... אשר פעל... כמהר"ר סאסי הכהן... גרבה, דפוס ח. חזקיהו,

הלוי בן נסי אלבגדאדי אלמערורי באבן עשבה. הש-
גות על רב סעדיה גאון מאת ר' מבשר בן נסי
הלוי איש בגדאד. הוציאו לאור בצורף מבוא ותרגום
והערות משה בהר"ר מרדכי צוקר. ניו-יורק,
בספיק המוסד צ"ש אלכסנדר קאהוט, ("Balshon"),
תש"ו. [6], 129, [1] ע', פקסימילים. 8°. עם הקדמה
לעזר נוסף באנגלית: Mubashshir Halevi: A critique against the writings of R. Saadya Gaon... ed. with introduction, translation and
notes by Moshe Zucker.

מהשגות ר' מבשר, אחד ממחנכיו רס"ג הרבנים,
לא היו ידועות אלא שתי הבאות קצרות בפירושי
הראשונים. עד שבא הרבני ופרסם שני קטעים מתוך
שני כ"י, אחד בספר האגרון ואחד בספר הגלגול. אח"כ
הדפיס עוד כמה קטעים, והבאה נוספת נתגלתה בפירוש
ר' יהודה אבן בלעם לבמדבר. כעת מפרסם ד"ר צוקר
בצירוף מבוא תרגום והערות, כולם בעברית, את
כה"י הראשון של הרבני כולו, הוא מס' 3262 באוסף
השני של פירקוביץ, סדרה א', לפי צילום שהיה בידי
מורו, פרופ' סקס המנוח. כ"י זה כמעט שלם, חסר בו
רק רוב המבוא ומשהו מן הטקסט בין ד' 6 וד' 7. את
כ"י זה השווה צוקר עם שני שרידי כ"י זעירים מקאמר
ברידג' והוסיף עליהם עוד קטע מתוך שריד שלישי
משם, אך בלי לתת את סימונם. בוססם הוא מתיק
את ההשגות על ס' הגלגול מהוצאת הרבני, אך את כה"י
השני שלו לא ראה. קטע זה משלים יפה לזאת המהדורה,
ענין תאריך כס"י דף 6. ד"ר הרבני מנחם חנוך נודע
לפני שחזר במבוא, לא נשתמרו פירושי ופסוקי. על
ר' מבשר בשלמיתו או שהיו כמה מהדורות.

מכל מקום ניתן כעת חבורו לעיון ולבדיקה. אין כאן
אוסף עראי אלא עריכה שיטתית של כ"ס "סעויות"
וסתירות, מסודרות בששה פרקים לפי סיגיהן, ובמובן
גם השגות של אחרים שחלקן על הגאון. בכל פרק
מובאות ראשונה הטענות נגד "פירוש הארז" של רס"ג
על בראשית ויקרא — כאילו לא היה יותר לפני בעל
המחלוקת או כלל לא נתחבר יותר — וה' מהות רוב
הובו של החיבור, ולהן נלוו עוד כמה השגות על שאר
ספרי הגאון, שרשימתן ניתנה במבוא. לפי רוב חילוק
ר' מבשר בעניני פרשנות ובבידור הלכה, ועניני פילוסו-
פיה מהחיים רק חלק מועט וטפל לגבי אלו. רואים,
שהוא רבני אדוק וקפדן, ידע מקרא צמרא וספרות
עברית. צוקר משער, שהיה קשור לישיבת סומבדיא.

1472 Freehof, Solomon B[ennett]. The responsa literature. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1955. 304 p. 8°.

התכן: Origins and development of the responsa. The leading respondents. A selection of responsa. Widespread debates. History in the responsa. Modern inventions. Curious responsa. Prospective development of the responsa literature. Notes (incl. bibliography); Reference list of responsa volumes cited, p. 279-296.

"מטרת הספר לתת תאור כללי של ספרות השו"ת... הספר נועד לא למלומדים, אעפ"י שהמחבר מקנה שהם ימצאו ענין ידוע בו — אלא בעיקר לקורא הפשוט." (מההקדמה).

1473 Ginzberg, Louis. On Jewish law and lore. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1955 — 5715. 4 p.l., 262 p. 8°.

התכן: Eli Ginzberg: Preface. — An introduction to the Palestinian Talmud. Jewish folklore: East and West. The significance of the Halachah for Jewish history. Allegorical interpretation of Scripture. The codification of Jewish law. The Cabala. Bibliography and notes, p. 241-262.

המאמרים שבקבץ זה נדפסו תחלה בפרסמים אחרים.

1474 Moses b. Maimon. The code of Maimonides. Book 10: The Book of cleanliness. Translated... by Herbert Danby. Book 11: The Book of torts. Translated... by Hyman Klein. New Haven, Yale University Press, 1954. XLV, 645 p., front. (port.); XVII, 299 p. 8°. = Yale Judaica series, v. 8, 9. חלק אחר של הספר ע"י ק. ס. שנה כ"ט ע' 65.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1475 כהן, אברהם בן יעקב. הדת והלא-דת... מאתי אברהם במהר"י הכהן... על היצאת "חברת התלמוד" של ספאק... גרבה, דפוס עידאן תרצ"באן-חדאד, תש"י. 20 דף. 8°.

1476 מבשר הלוי. כתאב אסתוראן אלסוה אל-מיגור מי כתב ראס אלמתיבה אלפיומי. תאליף מבשר

sociology. Garden City, N.Y., Doubleday & Co., 1955. 320 p. 8°. Bibliography: p. [299]-313.

מהתכן: Judaism in America. The three religious communities: comparisons and contrasts: — unity and tension.

1481 Maurer, Herrymon. What can I know? The prophetic answer. New York. Harper, (c1953). 253 p. 8°.

על האדם ומקומו בעולם. במקומות רבים בספר מדובר על היהדות ועל הנביאים; עיין במפתח.

1482 Schwartz, Charles; Bertie G. Schwartz. Faith through reason; a modern interpretation of Judaism. (New York, N.Y.). National Women's League of the United Synagogue of America, 1955. XII p., 1 l., 189 p. 8°.

לדעת המחברים לא קיים ניגוד בין הדעת והאמונה. הדפסה ראשונה עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 290.

1483 Schwartzman, Sylvan D[avid]. The story of Reform Judaism. New York, Union of American Hebrew Congregations, (c1953). XV, 191, [1] p., illus., diagrs., ports., tab. 8°. (Commission on Jewish Education of the Union of American Hebrew Congregations and Central Conference of American Rabbis. Union graded series).

1484 Stern, Horace. The spiritual values of life; occasional addresses on Jewish themes. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1953—5713. XII, 257 p. 8°.

קבלה וחסידות

1485 ברנט, אברהם נתן. גדולת רבינו ישראל בעל שם טוב, אשר לקטתי מספתי ומקורי רים נאמנים ואשר שמעתי מפי סופרים ומגזירי אמת וחלקתי לחמשה שערים... בספי הדפסתי אגרות קידוש של הבעש"ט... אברהם נתן בערנטסה. [א]. ס"ו שאמר לויא, דפוס ש. היימליך, תשי"א. 6, [6] 103, [1] ע' 8°. לא הוטע יותר?

וכתב בהשפעת ראשה, ר' אהרן סרגאנו, זמן מועט אחרי פטירת הגאון. אמנם לעתים השגותיו הן קלושות ואף לא ירד לעומקם של דברי רס"ג, כפי שמדגיש המהדיר בהערותיו.

לכן יש לראות את הערך העיקרי של חיבורו בהבאת המרובות והמרוחקות מן ה"פירוש הארוך", שממנו ידוע עד כה כ"כ מעט. הבאת אלו מראות, כמה רב היה ההיקף של פירוש זה וכמה ענינים מענינים שונים, וביניהם הרבה עניני הלכה, היו כלולים בתוכו. המבוא דן בהתהוות הספר ותולדותיו ובאישיות ר' מבשר. ההערות לתרגום מביאות בעיקר המקורות מן הגמרא והמדרשים, שבלעדיהן אין להבין את דיוקו המחלוקות. ד"ר צוקר מפיץ כאן אור רב על סענות היריבים ומבהיר את עמדת שניהם, בעניני פרשנות והלכה על רקע הספרות התלמודית, בעניני פולמיס ופילוסופיה על רקע הספרות הערבית והקראית של התקופה.

1477 Fleg, Edmond. The land in which God dwells. London, Pub. for the World Jewish Congress, British Section, by Lincoln-Prager, (1955), 80 p. 8°. (Popular Jewish library). "Notes and references": p. 74-78. הספר הוא יצא למלאות שמונים שנה למחברו עם מבוא של סטיל רות על המחבר (ע' 107). — עיין בערך הבא.

1478 Fleg, Edmond. Le pays que Dieu habite. (Paris, Congrès juif mondial, 1953). 89 p., 2 l. 8°. =Bibliothèque juive, 1.

תמצית מחשבותיו של המחבר על טירישה של ההיסטוריה הישראלית. המחבר מיחס חשיבות מיוחדת לרעיון המשיחי. — עיין בערך הקודם.

1479 Helfgott, Benjamin W[olf]. The doctrine of election in Tannaitic literature. New York, King's Crown Press, 1954. XII, 209 p. 8°.

"מטרתו של המחקר לקבוע את השפעת קריאת התנ"ך הנצירות על מישג הבחירה היהודי בחקופת התנאים הקדומה והגיבת המחשבה הרבנית על החקפה זו." (מהמבוא). — ביבליוגרפיה: ע' 189-197.

1480 Herberg, Will. Protestant — Catholic — Jew; an essay in American religious

של בינונים מלוכט מפי ספרים ומפי סיפורים. (חלק שני : חנוך קטן — שער היחוד והאמונה)... ונתוסף בו (חלק שלישי) אגרת התשובה מאדמו"ר... גם אגרת הקודש... [מאת]... מרנא ורנא שניאור זלמן... התוצאה החדשה והמתקנת... ברקלין, נ. י., קהת, בקדוש ישראל יגילו [=תשי"ד] (1953), [2], 203, [1] דף 8°. = ספרי אוצר החסידים ליובאוויטש, קובץ שלשלת האור; היכל שלישי, שער ראשון. — קידמים שני שערים מקוצרים, עם פקסימיל של שער המהדרה הראשונה : סלאוויטא, תקנ"ו.

בסוף הספר (דף 170-204) : מפתח ענינים ; מפתח שמות ספרים ואנשים ; לוח התיקון ; הערות ותיקונים ; רשימת כתי' ודפוס התניא (דף 199-203) ; ראשי פרקים מתולדות דבינו הזקן (בעל התניא).

1492 שניאור זלמן בן ברוך. ספר לקוטי אמרים (תניא)... ונתוסף בו אגרת התשובה מאדמו"ר... גם אגרת הקודש אשר כתב... שניאור זלמן. חלק א'(ב). ברקלין, נ. י., "אוצר החסידים", תשי"ד. [4], 430, [1] ע' 8°. = קובץ שלשלת האור, היכל שלישי, שער ראשון. — נוספו שני שערים מקוצרים. דפוס צלום לפי הוצאת וילנא, תר"ס, בתוספת "מירה שיעור בלימודי יום יום... שיעורים בתניא כפי שנחלקו על ידי ר' יוסף יצחק שניאורסאהן" והמפתחות לספר התניא... נערך על ידי אדמו"ר מנחם מענדל שניאורסאהן" — עם שערים מיוחדים.

1493 שניאור זלמן בן ברוך. ספר לקוטי תורה... והוא לקוטי אמרים... על סדרי פרשיות התורה ועל שלש רגלים וראש השנה ויו"כ מפי קדוש... מהר"ר שניאור זלמן... [ג'רן]. ברקלין, קהת, תש"ח. 4°. = ספרי אוצר חסידים — ליובאוויטש, קובץ של שלת האור, היכל ג, שער ה. דפוס צלום. לחלקים [ג], [ה] קודם שער מקוצר. — עם הקדמה קצרה מאת מנחם שניאורסאהן. — התכן : [ג] : ויקרא, [2], 54 דף. — [ד] : ובמדבר, [1], 96 דף. — [ה] : דברים, [2], 100 דף. — [ו] : שיר השירים, [1], 51, [2] דף.

1494 שניאורסאהן, דב בר. ספר אמרי בינה אדמו"ר... דוב בער בן אדמו"ר... שניאור זלמן... מיוסד על עיגן יחוד אלקי'... שנתאי, "אוצר החסידים", תשי"ו. [2], 82, 25 דף. 4°. = קובץ שלשלת האור, היכל רביעי, שער ראשון.

1486 תורביץ, חיים שלמה. ספר דרכי נועם על חמשה חומשי תורה. נכתב ונסדר מאתי... חיים שלמה הורוויץ... חלק א' : פירושים ימארים... על פרשיות השבוע נסדרים... ובסופו ליקוטים יקונטרס שו"ת. ברקלין, דפוס "בלשן", תשנ"ו. 128 דף. 4°. על דרך החסידות.

1487 משה חיים אפרים מסדילקוב. ספר דגל מחנה אפרים... מפוס... מהר"ר משה חיים אפרים שה' אב"ד דק"ק סדילקאב... נדפס... על ידי אברהם נתן בערנאטה... סינערואראהל... לאונגארן, דפוס י. וידער, תש"ב. [3], 112 דף. 4°.

1488 פופרש, מאיר בן יהודה ליב. ספר אור צו יקים ודרך סעודה. חברים ויסודם הרב הגאון המקובל כמוהר"ר מאיר סאפירש... אשר אסף וליקט כל דברי מוסר ומנהגים ודברי חסידות... וכל מנהגו[ן] הרב הגדול המקובל... יצחק לוריא... סינערואראהל, דפוס י. וידער, תש"ב. 84 דף. 8°.

1489 פרץ, דוד. ספר מגן דוד... בסוד קדושים רבה קדושה דסתרא. שנה ופירש על חמשה חומשי תורה... פרי... כמוהר"ר דוד פרץ... יצא לאור ע"י... כה"ר שלמה לעזרי' ביטון והח'... יוסף פרץ. כאזא בלאנכא. דפוס י. ראזין, קטרת=תש"ס. 5, 87 דף. 4°.

1490 שטרנהרץ, נתן בן נפתלי הירץ מנימיר. רוב. ספר עליים לתורה : מכתבי מהר"ת והוא מכתבי... רבי נתן מברסלב... דיבורי יראת שמים... הנובעים מתורת רבו... רבי נחמן מברסלב. ובסופו... ספר תיקון הכללי מאדמו"ר... מהר"ר... דובא לדפוס ע"י... ר' יעקב ב"ר אברהם יצחק הלוי... [א"ר]. ניו יארק, (דפוס Saphrograph Co.), תשנ"ו. 8°.

התכן : [א] : מכתבי מהר"ת. [1], 216, [3] דף, תמונה. — [ב] : קונטרס הצירופים. [5] דף. — [ג] : מעשה מהבטחון. [1], 15 ע'. — [ד] : סיפורי מעשיות. [23], 34 ע'. — [ה] : רמזי מעשיות. 47-43, [1] ע'. — [ו] : תקון הכללי ובסופו תפלת הדרך. 64 ע'. תמונה. — חלקים ג' מאת ר' נתמן בן שמחה מברסלב. שערים נוספים לחלקים ב, ג, ה, ו, חלקים ג, ד בעברית וביידיש. — דפוס צלום לפי קונטרסים שונים.

1491 שניאור זלמן בן ברוך. ספר לקוטי אמרים (תניא), חלק ראשון הנקרא בשם ספר

מליובאוויטש. הוצאה רביעית עם הוספות. ברוקלין, נ"ה, "אוצר החסידים", תשי"ג, ח"ב ע' 205, [1] דף 8°.
= קובץ שלשלת האור, היכל חמישי, שער שמיני.
דפוס צלום לפי ההוצאה הראשונה משנת תרע"א
בתוספת מאמר "מצות אהבה", (עם שער מיוחד).

1499 אונגער, מנשה. די חסידישע העלט; גע-
שיכטע פון חסידישע הויפן אין פילן אין גאליציע.
ניו יארק, "חסידות", 1955, 351, [1] ע' פסקימילים,
חיים, תמונית, 8°.

התכן: אריינפיר, דער רבי אלימלך פון ליזשענסק.
דער קאזשניצער רבי, דער "הוזה" פון לובלין. דער
רבי מענדעלע פון רימאנאוו, דער ראפשיצער רבי, דער
רבי ר' הערשעלע פון זידיטשעו, ביבליאגראפיע, ע' 325-
334, ניו צעטעל, ע' 337[352].

1500 Zohar. The alphabet of creation. An
ancient legend from the Zohar, with drawings
by Ben Shahn. New York. Pantheon.
(c1954). [44] p., 1 l., illus. 4°. "Adapted
from the Jewish anthology, ed. by Edmond
Fleg and tr. by Maurice Samuel."

תפלה, דרשות, מוסר

1501 אידלסון, יהודה אידל. ספר נחלת יהוה -
דה; דרשות לכל שבתות השנה ולמיעדים. מחשבות
ורעיונות נשגבים בענינים העומדים ברומי של עולם
היחודות. ניו יארק, פלדהיים, תשי"א, [4] 396 ע' 8°.
כולל גם נאומים על ח. יצחק, הרצל, על ועד ההצלה
(ועד להצלת ראשי ישיבות ותלמידיהן ממדינות שנכבשי
ע"י היטלר) והספד על מנדל בייליס.

1502 בא זמן הישועה; כתאב גאבע עלא קראה
אלדי כל יהודי מסלוב ליקראהא כל יום מררה ואחזא.
אנטבע על ידי... שלום בר חנה, שלום בר אסתר...
תונס, אלמסבעה אלשרקיה, [תש"י], 56 ע' 8°. כולל
פרקי תהלים ועוד.

1503 ידידי, מיקיץ. ספר ברית שלום; גימל
מוסרים עלא סדר אי"ב מוכוידן מספרי הקדש ר"ל
ומערבין בלוגא לערבייה לברכרייה... המחבר...
(בנימין המכונה מיקיץ ידידי), גירבה, דפוס עידן-כהן
צבאן-חראק, (הקד' תשי"ד), [2] 38 דף 8°.

דפוס צלום לפי הוצאת לעמבערג, 1862. מכורף עמי:
שניאורסון, דב בר... סי' פירוש המילות, מהד'
בתרא, על פי המלות שבסידור של הרב... שניאור
ולמן... הובא לביה"ד ע"י נכדיהם הרבני שניאור בהרב
מנחם נחום והרבני רפאל מרדכי בהרב ברוך שמואל.
שנגהאק תשי"ה 114, [1] דף. צלום הוצאת ורשה.

1495 שניאורסון, דב בר בן שניאור זלמן.
בד קורש; כתב בקשה אשר שלח... מוהר"ר
דיבער... אדמו"ר האמצעי. בצדוף מבוא מכבוד...
יוסף יצחק שניאורסאן מליובאוויטש. ברוקלין, נ"ה,
"אוצר החסידים", תשי"ז, 24 ע' 8° = אוצר החסידים -
ליובאוויטש. קובץ שלשלת האור, היכל ד, שער ו.
"בקשה זו כתבה האדמו"ר האמצעי ביחס עם המל'
שינית שהיתה עליו בתחלת שנת תקפ"ו". (מההקדמה).

1496 שניאורסון, דב בר בן שניאור זלמן.
ספר שער השגב... אשר הועתק מכתוב יד
מיה' דובער בן אדמו"ר... שניאור זלמן. הוצאה שלי-
שית, חלק א"ב. שנגהאק, "אוצר החסידים", תשי"ז, 8°.
= קובץ שלשלת האור, היכל רביעי, שער ראשון.
דפוס צלום לפי הוצאת זיטאמיר, תרכ"ג-תרכ"ד. -
התכן: חלק א: שער התשובה, שער הבחירה, שער
התפלה. [1], 74 דף. - ב: חינוך, 69 דף.

1497 שניאורסון, יוסף יצחק. ספר המאמר
רי"ם... מכבוד... אדמו"ר יוסף יצחק שניאורסאן...
[א"ב]. ברוקלין, נ"ה, "אוצר החסידים", תשי"א-תשי"ג.
8° = קובץ שלשלת האור, היכל שמיני, שער א.
התכן: [א]: [מאמרים שנאמרו בקיץ היש"ת. תשי"א.
[10], [3] 167 ע' - [ב]: [ה'תש"ט] כילל הקונטרסים
צה"צ, סאטמא. (הקד' תשי"ב), וא, 82, [2] 254.
[2] ע' - [ג]: [ה'תש"ג. תשי"ג, ח. [3] 199, [1] ע' -
לכל כרך הקדמה מאת המהדור מנחם שניאורסון. בראש
כ"א: ראשי פרקים מתיולדות המחבר ורשימה מיומנו
של אחד הגוסעים שליווה את המחבר בנסיעתו לאה"ב.
לכל קונטרס שבכרך ב' שער מיוחד; בשער של
הקונטרסים סאטמא מופיעה שנת הדפוס תש"ט; של
הקונטרסים צה"צ - שנת הדפוס תשי"ב. כפי הנראה
יצאו הקונטרסים בראשונה כ"א לחי'.

1498 שניאורסון, מנחם מנדל. דרך מצותיך;
היא ספר טעמי המצות מאת... מנחם מענדל אדמו"ר...

- 1504 הגדה של פסח... מנהג גירבה... גירבה, דפוס עיראן, כהן, צבאן, חדאד, [תש"ז—?], [2], 11, [1] דף, 8°.
- 1505 הגדה של פסח. (Gurs, 1970). [12] ע'.
4° במכונת-הכפלה לטובת מחנה פליטים. הפיוטים בסוף ההגדה בטרנסקריפציה לטינית.
- 1506 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח, מעא הפסיד בלגוא מתע אלערבי מתע תונס... מועתק ללשון ערבי של תונס... על ידי... אליהו בכמהר"ר יוסף גייג... וגם הוספו... פיוט... להחיות רבי יוסף גייג וגם פיוט... של החכם שלמה זרקא... ליחורני, דפוס ש. בילפירסי וחברו, תש"ח. 44 דף, תמונות. 8°.
- 1507 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח. Hagada schel Pesach. Dansk oversaettelse og forklarende anmaerkninger af Marcus Melchior. Ny forbedret udgave. København, Jødiske religionsskole, 1951. 34, 3 l. 8°.
הגדה של פסח במקורה ובחרגום דני מאת מ. מלכיר בצירוף הערות מסבירות.
- 1508 הילפרין, אפרים זלמן. קונטרס שומר אמנים : קיצור מלקט מדברי חז"ל וראשונים ואחרונים ; גודל השכר מעניית אמן כדת וכדין... [מאת] (אפרים זלמן בן... אלחנן דוב... הילפרין). New York, דפוס סאמראגראף, תשי"ג. 80 ע'. 8°.
- 1509 הפטרת תשעה באב. הפטרת תשעה באב... בשרת ערבי טייל מלקט מן אלתלמוד ואל מדרשים... תונס, דפוס צ. וואן, [תש"ז—?], 56, [7] ע'. 8° שבעת הע' האחרונים : קצת חנה וסבע אולאדהא.
- 1510 התרת נדרים. ספר התרת נדרים... גירבה, דפוס עיראן, כהן, וצבאן, תש"ה. [1], 7 דף, 8°.
- 1511 חורי, שלמה. ספר חשק שלמה : לקוטי חז"ל תניך וזמארי דז"ל אשר השאיר אחריו... ר' שלמה חורי ראש חברת אור תורה בעירנו גירבה... עם מורסים ומעשיות בלשון ערבי, ונלח אליה הרבה דרור שים... וצירפני לזה חוברת בשם יגדיל תורה תכלית מראשית התיסדות התקופה הקדושה חנו... גירבה, י. חדאד, תש"ב. [21], 106, [1], 20 דף, 8°.
לחוברת "יגדיל תורה" שער מיוחד.
- 1512 יהונתן, יוסף בן ציון הכהן. ספר לספר בציון ; דרושים על סדר פרשיות השבוע [מאת] וויפה יוסף (בן ר' ציון) הכהן יהונתן. [א] : בראשית ובמדבר. גירבה, דפוס עיראן-צבאן-חדאד, תש"י. [2], 43, 50 דף, 8°.
- 1513 כשר, משה שלמה. הגיונות על כל פרשיות התורה, מועדים וסרקי אבות. מאת משה שלמה כשר בן לאמור"ר הרב מנחם מענדל... גירבורק, (דפוס האחים שולוינגר), תשט"ו. 230, [1] ע'. 8° ועם הקדשה ישער נוסף באנגלית.
- 1514 מחזור... (כמנהג ק"ק ספרדים). תחת יד השגחת יצחק בן שלום חדאד. [א], ג. גירבה, דפוס עיראן כהן וצבאן, תש"ה. 8°.
- התכן : [א] : ספר יום תרועה ; מחזור לראש השנה. [1], 120, 21 דף. — [2] : ספר עילת הרגל ; סדר תפלה לשלש רגלים. [1], 149, 90 דף.
- 1515 מחזור. ספר יום סליחה ; מחזור ליום הכיפורים... כמנהג ק"ק ספרדים עם התפלות והזינים ועם כמה הוספות חדשים... חלק ב. גירבה, דפוס כהן וצבאן, תש"ה. [1], 100 דף, 8°.
- 1516 מחזור. [ג] : פסח, שבועות, סוכות ; סדר תפלה לשלוש רגלים כמנהג ק"ק מילאנו. (Torino, typ. Marietti), 1954. [5], 263, 263, [1] ע'. 8°.
הטקסט בעברית ובאיטלקית עמוד מול עמוד. שער נוסף באיטלקית : [Mahzor]. Pregchiere... ad uso della comunità ebraica de Milano. Con traduzione e note esplicative del D[ario] Disegni. v. 3.
- 1517 מחזור (לקוטים). (מחזור ל)חג השבועות. [צרפת], תש"א. 6 ע'. 4° במכונת-הכפלה לטובת מחנה פליטים. כולל נוסח הקדוש, תפלת שבע, הלל, אקדמות ותפלת מוסף.
- 1518 מימון, שמעון בן כליפה. ספר אהלי ש"ם ; בו יבואי שמנה דרושים... המדברים בשבחי תה"ק ובשבחי משה... ותנאים... עם איזה דרושים להספד של צדיקים... ונלח עמו... ספר ערב ומועיל בלשון ערבי... מעשיות של צדיקים ומוסרים ודינים... המהבר... שמעון בלא"א כליפה מימון. גירבה, דפוס

Rabbotal nevahet: grace after meals. באנגלית: Music... by Moshe Nathanson. New York, Hebrew Pub. Co. — ע' 87'35 תזרינגינה.

1526 תפילות. תפילות ונחמים. Prayers of consolation: for shiva, yahrzeit and kever avot with readings and meditations, traditional min-ha, maariv and shahris service, compiled by Morris Silverman. Hartford, Prayer Book Press, (c1953). VI, [1], 216 p. 8°.

בעברית ובתרגום לאנגלית.

1527 תפילות. סדור. סדור תהלת ה' על פי נוסח האר"י... הוצאה ששית. ברוקלין, נ"י, המרכז לענייני חנוך, תש"ד. 190, [2] דף. 8°.

1528 תקונים. סדר תקון חצות, והוא תיקון רחל כשלימות ותיקון לאת בקצרות עם קינות ופתיחת אליהו הנביא. גרבה, דפיס כמיס עזיוו כהן, הרצ"ח. [11] דף. 8°.

1529 תקונים. ספר תקון הכללי לימי השוכבים... וכלול בו כל התקון יסודי תענית הדיבור... וכל המור דעה והאזהרה כפי מה... שהביא הר"י נועם אלימלך והר"י חסדת ימים... חנוס, דפיס י. גנ' תרצ"ח. [2] 27 דף. 8°. איננו מכיל את תיקון שוכבים ת"ת שהנהיג הרמ"ז.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור "ציטונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל"

1530 משרנו, דניאל. שנות ילדותי: פרקי זכרונות. תרגם שלמה דמשק. ערך והקדים מבוא על המחבר דניאל פרסקי. ניויורק, הוצאת המחבר והמתרגם, (1954). 90 ע/י לוחות-פורטרטים. 8°. בראש השער: דניאל טשארני.

1531 לוין, אלכסנדר. ת. במעגלות החי' נ"י. פרקים מחייו של מורה עברי... ויוהניסבורג, בכינוי ההסתדרות העברית ברום אפריקה, תש"ד. 234, [2] ע/י פורטרטים. 8°.

המחבר יליד עירייה קטנה פוליביסקי בליטא. עסק בחקלאות במשך יותר מ-40 שנה בהיסיה (ביאליסטוק), וילנה, פטרבורג-לינינגרד, בפולין (שוב בילנה שהיתה בשלטון פולני, 1918-1928) ובדרום אפריקה (1928-1944).

עידאן, כהן, צבאן, חדאד, תש"י. [4] 98, 16 דף. 8°. ט"ו העמידים האחרונים כוללים: מ' שלום יר"י שלום שבחי ארץ ישראל לה"ק וערבי.

1519 נאים, יוסף בן יצחק. נפלאותיך אש"ח: והוא קל ענית... שיר ושכחה... שירים והילולים... [מאת] יוסף בן נאים בן... יצחק... (פאס), דפיס מ' שרביט יע. חזאן, [תש"ש—] 27 ע/י. 8°.

1520 עידן, משה בן כלופה. ספר תפארת משה. הספר... נאסף ונקבץ מכתבי... כמחבר משה עידאן... וזה ספר החמישי אשר נדפס מכתבי קדשו... יתשלם מלאכת הקדש על ידי השגת המדפיס... יצחק בן שלום חדאד... גרבה, דפיס עידאן, כהן יצבאן, (הס"י תש"ד). [6] 42 ע/י. 4°.

1521 פרבר, צבי הירש. ספר שיח צבי על סדר התפלה מכל השנה. יכלי איצר גדול מלא חדישים ובאורים... לונדון, דפיס "המדפיס" שנת קטור"ת. [תשס"ו]. 190, [2] ע/י. 8°. שער נוסף באנגלית.

1522 פריס, אברהם אהרן. ספר אמרי אברהם: סולל דרשית שלמות על כל סדרה וסדרה של ספרי בראשית-שמות ודרשות לשבת הגדולה מאת אברהם אהרן בהר"י פריס... נ"י יארק, (דפיס י. מיינעשטער), תש"ח. 114 דף. 4°.

1523 (שמחון, יהודה). שבת זרחה: פיטים בלה"ק ובלשון ערבי, לכביד מעלת התורה הקדוה ולכבוד התנא... ר' שמעון בר יוחאי... (מכונס, דפיס צאייאג, תש"ו). [8] 45 ע/י פורטרט. 8°. דברי ההקדשה והפיטים חתומים: יהודה שמחון.

1524 שפירא, מאיר בן אברהם. ספר אמרי נעים: דרשות נחמים על פרשת זכריה יאגויה התלמוד, היצאתי פנים יקרים מדברי חכמים ערוכים בסגנון על... מאיר בן אברהם שפירא. קאנאס, (דפיס "פארלעס"), תרצ"ח. 72, [2] ע/י פורטרט. 8°. שער נוסף בליטאית בע"י של המערכת.

1525 תפילות. רבינו יצחק: ברכה ופיוט. ת"י ומה ועדיכחם מאת משה ב"ר... משה מאת פלסאלי בירגובים. יצא לאור ביזמת מוסד החנונים באמריקה. ניויורק, היברו פובלישינג קומפאני. (1934). VIII, [1] 87 ע/י. 8°. עברית ואנגלית עם שער נוסף

הוא מספר בהקדמתו שנתעורר לכתיבת ספר זה ע"י הפרופ. ש. הלמן, שהציע לו לתאר את החינוך העברי בצורת זכרונות. המחבר כנראה צמצם בכונה את נושא זכרונותיו בעניני חינוך, וזה מקנה חשיבות מיוחדת לספר, בו תואר החינוך העברי בחיי יום יום, במהצית הראשונה של המאה העשרים בתפוצות ישראל. המחבר מספר לא רק על מוסדות חינוך שבהם שימש כמורה, אלא גם על מוסדות חינוך שבהם היה תלמיד. ניתן תאור מפורט ומלא ענין של בית המדרש למורים עבריים (מסעם חברת מרבי השכלה בין יהודי רוסיה) בגרודנה שהיה ידוע בשם "שיעורי גרודנה". מוסד זה, שהתקיים כ-12 שנה (תחלה בגרודנה ועם פרוץ מלחמת עולם א' באודסה עד סגירתו ע"י השלטונות הסובייטים) ושתרם תרומה חשובה לחינוך העברי בגולה ובמקצת גם לזה שבא"י, נשאר ממסבות שונות בלתי ידוע כמעט לפני זה למד המחבר בשיבות שונות (ישיבות ראשון, קיבוצה, סלובודקה, לומזה) ויש בספר תאור הישגות בסוף המאה ה-19 והתחלת המאה העשרים. על השנים האחרות נות האלה של הישיבות נכתב מעט מאד, זמן קצר לפני פטירתו כתב הפרופ. ש. אסף ז"ל על שנות לימודיו בישיבת סלו (גדס "בהעבר" ב" עין ק.ס. שנה ל' ע' 222) ועכשיו נחספו על ענין זה פרקי הספר הזה. המחבר מספר קצת גם על החדרים, על האוטוידקטים היהודיים (אקסטרנים), על גימנסיות פרטיות (עם זכויות ממשלתיות) ליהודים, על עסקי חינוך ועסקים ציוניים כמו פ. ה. כגן (מיסד גימנסיה יהודית לאומית בוילנה), ד"ר י. מייזליבר, רחל גולדברג (אשתו של י. ל. גולדברג מוילנה, עסקנית אף היא), ואב זיבוסינסקי, דוד מירנבורג, י. מ. הלפרין (ששימש פקיד גביה במיניסטרוו למשפטים ברוסיה הצארית, כשריד אחרון מהתקופה הליברלית), הסופר בני ישראל ועוד. — יש בספר אפיקור דים מענינים מההפכת פברואר 1917 בפטרבורג, ומחלופי שלטונות בוילנא אחרי מלחמת עולם א'.

ספר ארגנטינה. עיין לעיל מספר 1390.
אלוועלטלעכער יידישער קולטור־קאנגרעס. פין נאענטן עבר. עיין לעיל מספר 1391.

1532 ביק, אברהם. איגוסט באנד. New York, אידישער פארלאג אין פארשונג קאמיטעט, 1955. 31 ע', פורטרט, פקסימילים, תמונות. 8°.
א. באנדי (1833-1907) השתתף במהפכה האוסטרית של שנת 1848 ואחרי הגירתו לאה"ב השתתף במלחמת האזרחים במדינה הזאת.

1533 Abbou, Is. D. Musulmans andalous et judéo-espagnols. Casablanca, Antar, (1953). 3 p.l., 432, [5] p. 8°.

Les Maures en Espagne. Les Juifs en Espagne, Les Juifs au Maroc. התבן.

1534 American Jewish Tercentenary Committee of Los Angeles. American Jewish tercentenary 1654-1954; exhibit catalogue, prepared and produced by the American Jewish Tercentenary Committee of the Los Angeles Jewish Community Council. [Los Angeles, 1954]. [54] p. 4°.

1535 Commentary. Commentary on the American scene; portraits of Jewish life in America, edited by Elliot E[ttelson] Cohen. Introduction by David Reisman. New York, A. A. Knopf, 1953. XXVI, 336, [2] p. 8°.
"רבים הנאמרים שבספר זה נפרסמו תחלה בכתב-עת זה בתוך המדור "From the American Scene" (מההקדמה).

יש לתקן איאלו שגיאות: ע' 85: אחרי המהפכה הראשונה (1905) עשה שר ההשכלה הנחה ליהודים בהעלותו את הנורמה בשבילים עד כדי 50%, אולם רק בבתי ספר ל"מסחר" ו"קומרציאליים". — נכון שאחרי 1905 נעשו הנחות ליהודים, אבל היהודים היו מתקבלים בשעור 50% לבתי ספר למסחר וקומרציאליים עוד לפני 1905. בתי ספר אלה לא היו ברשותו של מיניסטר ההשכלה אלא של מיניסטר הכספים, ומיניסטר זה (ס. י. ויטה) העריך את תפקידם של היהודים בהתפתחות הכלכלית

לסביבתנו או, להפך, ישתנו שכנינו? התשובה לשאלות אלה, המעסיקות את המחבר יאת ריחנו אנו, יש לחפש לדעת המחבר בסקירה של תולדות היחסים היהודיים-ערביים.

מלומדים בעלי שיעור קימה הביעו את הדעה שהעברים הקדומים לא היו אלא שבט נודים שבא מן חצי-האי הערבי והביא לו משם את היסודות של תרבותו. הפרופסור גויטיין מתפלמט עם חוקרים אלה וטוען שהתנ"ך, התעודה הספרותית הגדולה של עברנו הקדום, אינו משקף חיי נודים, כמו השירה הערבית העתיקה, ובא בסופו של דבר למסקנה שהצדדים המשותפים של עברים וערביים לא היו אלא תוצאה של קרבה שבטית כפי שהיא נרמזת בספר בראשית. מאידך, השוני הראשוני בין עם של איכרים ובין עם של נודים-סיחורים מתבטא גם בדתות שהם יצרו, כחגיהם ובמשפט שלהם. בקשר לשאלה של השפעת היהדות והנצרות על דת האסלאם מצביע גויטיין על העובדה שדווקא בחלקים הקדומים של הקוראן כמעט שישו נעניש בעלי תיכונ ניצרי אינם נזכרים, בעוד שיש שם סיפורים וקטעי-סיפורים מרובים על גיבורי התנ"ך. אולם גויטיין מסכים לתזה של סוד אנדרי הקובע שכיוון הדתיות של מחמד היה בראשונה בעל אופי ניצרי. כך מגיע גויטיין לידי המסקנה (עמ' 56) שקביצת היהודים אשר מהם הושפע מיסוד הדת הערבית בתחילה היתה עצמה מושפעת מן נזירים נוצריים. עוד משער המחבר שיהודים אלה היוו כת שנקראה "בני משה" – הנחה הבאה להסביר את הריבוי של דברי מחמד על משה רבינו, בצדק מעיר המחבר על חשיבות העובדה שאחרי מות מחמד הפכה בכל מרכז העולם האסלאמי אשר בו נקבעה דמיתו הסופית. בארץ זו היה יישוב יהודי גדול ואין ספק שהיא השפיע הרבה על עיצוב הדת החדשה. אחת הבעיות החשובות בסבך היחסים בין ערביים ליהודים היתה בעית המעמד החוקי של העדות הלא-מסלמית בארצות שמתחת שלטון האסלאם. במאה התשע עשרה הדגישו סיפורים וחוקרים יהודיים באירופה, שבימי הביניים היה מצב היהודים בתחום האסלאם טוב לאין שיעור ממצבם במדינות הנוצריות. לאחר שנחשפו מקורות היסטוריים מרובים ונרחבו ידיעתינו על קורות היהודים בארצות ערב, נזכרנו לדעת שתיאור זה היה ירוד מדי. בכל זאת יש להסכים בפה מלא לדברי המחבר, שאם נשקל יפה את כל העובדות הידיעיות לנו כעת, ממילא נגיע למסקנה שבסך הכל

1536 Dheilly, (J[oseph]). Le peuple de l'Ancienne alliance. Paris, Éditions de l'École. (c1954). 486 p., illus., facsim., chronol. tab., geneal. tab., maps, plans, 8°. =Enseignement religieux du secondaire, [11].

תולדות עם ישראל עד סוף בית שני.

1537 Duckat, Walter [B.]. Contributions of Jews to the American economy. New York. Jewish Occupational Council. [1954]. 1 p.l. 21 p. 8°.

1538 Goitein, S[hlomo] D[ov] Fritz. Jews and Arabs: their contacts through the ages. New York. Schocken Books. (c1955). XIII. 257 p., chronol. tab. 8°.

הספר הזה, המיועד לצביר הרחב הוא אחד מאותם הספרים אשר בהם נהגים החוקרים לסכם את הישגי המדע שלהם באופן תמציתי ושווה לכל נפש. אפס, ספרים מסוג זה מעוררים אף את בעל המקצוע להרהורים ישיקולים חדשים, הם מפרים את מחשבתו. והנה על קהילת ישראל שבארצות הערביות-מסלמיות נכתבו ספרים ומאמרים לעשרות ומאות, החוקרים והסופרים המעולים שלנו התעמקו בחקר פרטים ופרטי פרטים. דבר זה מיבן מאללי, שהרי משך ההיסטוריה האריכה שלנו בת אלפי השנים לא קיים עמנו עם שום עם ועם שום תרבות קשרים כה אמיצים ומושכים כמו עם הערביים ועם תרבותם. מאית בשנים ישב רוב היהודים בארצות הנתונות לשלטון האסלאם והמשיכו שם את היצירה התרבותית שלהם. מה פלא שהחוקרים שלנו נמשכו לחקר התקופה האריכה והמענינה הזאת והרבו לכתוב עליה. ברם, על אף הכל אין אנו במחקר זה אלא באמצע הדרך. אך מכל מקום כבר הגיע הזמן לסיכום ביניים, וסוב שנעשה הדבר בידי חוקר מחונן שעסק משך חצי יובל שנים בענפים שונים של המורחנית וזיכה אותנו במחקרים כה חשובים ורבים. הספר המונח לפנינו נכתב תוך הדגשת המצב האקטואלי שבו נהיו היחסים עם הערביים התוכן הראשי של תולדות עמנו. בקשר לכך רוצה המחבר הנכבד להשיב על השאלה אם הניגודים בהנהגה באים מן האופי השונה של שני העמים או מן הדרגות השונות של התפתחותם, ואם יתחילו משים כך, עיד הוא שאל מהו הכיחן של התפתחות שלני, האם "נתמורה" ונדלה דימים יותר

אמנם היה מעמד העדות הלא-מסלמיות בארצות ערב טיב ממעמד היהודים באירופה הנוצרית. גויסין מסתייג בקצו עיבה זו ומדבר על הארצות הערביות שנשארו נאמנות לאסלאם האורתודוקסי, כי דבר ידוע הוא שהכיתות השניות שפרשו מן האסלאם האורתודוקסי החמירו ביחסם אל הלא-מסלמים. אף מסקנה זו של המתבר נכונה, אלא שיש להדגיש שכאן מדובר בדרגה של ההפליה וההפרדה החברתית ובעקבות שבביצוע חיקי ההפליה. למעשה אפשר לעקוב גם בתחום האסלאם האורתודוקסי אחרי אותם אמצעי הדיכוי שמררו את חיי היהודים בארצות הנוצריות ובתחום הכיתות המסלמיות הקנאית כמו האלמוראבים במרוקו והודים בתימן. בשנת 1354 הונהג במצרים פיקוח על יהודים ונוצרים שהתאסלמו, היינו החלט לבדוק אם אמנם יקימו את מצוות האסלאם, הגבלות כלכליות-מקצועיות לא היו בלתי-ידועות; הרי בשנת 1448 פרסם השולטאן המצרי ג'קמק סקודה שאסור לרופאים יהודיים ונוצריים לטפל בתולים מסלמיים. אף איסורם היתומים לא הומצא ע"י היהודים בתימן, אלא כבוצע גם בארצות המרכזיות של האסלאם האורתודוקסי. מגיר ארדין מספר ששירי ירושלמי שחי במאה החמש עשרה נהג לאסלם את היתומים של הנוצרים והיהודים, נגר רצון קרוביהם (אליאנס אלג'יליל עמ' 601). היא עשה כך בהתאם לעקרונות האסכולה החנבלית, אחת מארבע האסכולות המשפטיות של האסלאם האורתודוקסי. אף זה אירע בימי השלטאן ג'קמק שמלך מש' 1438 עד ש' 1453. עצם הזכות של הנוצרים והיהודים להתגורר בארצות האסלאם העמדה בספק. נמצא תיאולוגים מסלמיים שקשרו זכותם זו בתועלת שהמסלמים מפיקים מהם. אם אין למסלמים תועלת מהם, יש לגרש אותם, כך טענו. אכן תימיה, התיאולוג הדמשקי הידוע (מת 1328) אומר שבשאלה זו יש פנים לכאן ולכאן, אך היא מדגיש שעם אותם הקנאים נמנה גם מחמד בן ג'ריר אטי סברי, ההיסטוריון ימפרש הקיראן המפורסם שמת בש' 923 (ר' אלחסבה פיליאסלאם, קהיר 1318, עמ' 24). ברם, אמת נכון הדבר שבתחום האסלאם האורתודוקסי היו דעות ופקודות אלה יוצאות דופן, שלא כמו במדינות שבא' תחת שלטון הכיתות הקנאיות. — הפרק הששי בספרו של גייסין הון במצבם הכלכלי והחברתי של היהודים בארצות הכליפות הנו מענין ביותר. על גורל היהודים בדורות הראשונים של שלטון האסלאם אין אנו יודעים אלא מעט. גויסין סבור שבראשונה היה מצבם

רחוק, הן מבחינה כלכלית הן מבחינה חברתית, ובניגוד לדעה המקובלת משער המחבר שבחקיפה הניו סם ניצר הקשר ההדוק בין היהודים שבארצות המסלמיות השניות. אולם לאחר מכן, עקב ההתפתחות הגדולה של המסחר בארצות הכליפות, נטשו היהודים את החקלאות ונהיו עצמם סוחרים. בשום תקופה קודמת לא עסק במסחר אחוז כה גבוה מכלל הציבור היהודי כמו במאה האחת עשרה והומן שלאחריה (עמ' 111). ברם, יורשה לבנות השורות האלה להעיר שגם בתקופה זו היוו בעלי המלאכה את הרוב המוחלט בקהילות ישראל שבארצות המזרח, כפי שמעידות התעודות שנמצאו בגניזה של קהיר (ר' למשל ברבעון ציון VII, עמ' 142 ואילך). אך לדעת גייסין קשורה בשינוי הזה במבנה החברתי של קיבוצי ישראל בארצות האסלאם התפתחות המחשבה הפילוסופית בקרבם. אילמלא הצליחו משכילים יהודיים לשפוך את התוכן העתיק של תורת משה לכלים החדשים של הפילוסופיה הערבית, לא היתה השכבה של סוחרים שייצגה את היהודים מכאן ואילך בארצות האסלאם מחזיקה בדת אבותיה. מצד שני מדגיש המחבר שהכיתות היהודיות עצמחו בימי הכליפים לא העתיקו רעיונות מסלמיים לתוך המחנה היהודי. הוא מראה שהסממנים בהן דגלו תנועות אלה באי להן ממקור יהודי ומביע גם את הדעה שהסגנונות של הקראים היתה תגובה ומחאה על ריבוי הסוחרים והעליה החברתית של שכבה רחבה בקרב קהילות ישראל. אולם גייסין אינו רואה ביחס השלילי של הקראים אל המסחר גורם ראשוני בהתהוות הכת הזאת, מה שלא היה מתאים למציאות. בהערכת אותן ההערות העוקצניות נגד הסוחרים היהודיים שאליון התכוון גייסין יש להוזהר, הלא דבר מוכן הוא שהתועמלנים הקראיים שהטיפו לעליה לא"י התרעמו על העשירים שלא אבו להסיר מסירי הבשר בבבל. המניע הגנפשי שדחף אותם למחשבות ולדיבורים אלה היה הערגון לציון. — והרי עוד כמה מלים על הפרקים האחרונים של הספר: בפרק המוקדש לחיי התרבות והדת של היהודים בארצות הכליפות מרחיב המחבר את הדיבור על ההשפעות ההדדיות בין ערבים ליהודים ומדגיש בצדק שמנהגים וסדרים יהודיים העתקו אל העולם האסלאמי, קיבלו שם דמות אחרת וחזרו לאחר מכן בצורתם החדשה אל היהדות. בתאור המנהגים והפולקלור של התימנים מסתמך המחבר על המקרים שערך בשנים האחרונות בקרב בני העדה הזאת שעלו לארץ

היהודים והערביים, שאיתן מונה המחבר הנכבד, יישרה לכיתב השורות הללו להוסיף הקבלות אחרות על מנת לחשוף את הגורם העקרי. מיבן שמן הכחינה שאנו נגשים לבעיה זו, אין זה חשיב כלל אם כלי של תרבות אי מנהג מסוים מקורו בישראל או בערב. מה שקובע לגבינו זהו היותו משותף.

בניגוד למה שעשו היהודים כמורח אירופה ומגורשי ספרד, הרי נעשתה בתחום האסלאם הערבי הלשון הערבית לשונם של היהודים. ולא זו בלבד אלא שהלשון הערבית נשתכחה מהם ואף את התנ"ך לא הבינו רבים (ר' מאן, Jews I, עמ' 271). מאידך היו המשכילים שקועים בספרות הערבית על ענפיה השונים. במכתב הכליל בקובץ האגרות של ר' שמואל בן עלי (אך אינו משלו) מצוטט המשורר הערבי אלימתנבי (ר' אסף, תרביץ 1, ספר 3, עמ' 16), וכן קראו היהודים את ה"מקאמאת" של אליחזרי במקורם הערבי (ר' ZfHB IV, p. 155). המשכילים למדו רפואה ופילוסופיה אצל מורים מסלמים ועל פי רוב לא נתקלו באי רצון ללמד איתם. המגע ההדוק עם המשכילים הערביים השפיע כמובן על ארחות החיים ודרכי המחשבה של אותם היהודים והם שוב השפיעו על בני עדתם. כמו המסלמים החלו להתכונות בכינויים מצלילים והרינו מוצאים במקורות שלנו איתם התוארים היווניים לגי יפה מן העולם הערבי. בגניזה של קהיר נמצא מכתב ששלח סעדיה החבר, "המשרת לאבות עולם וזכרם לברכה" בן אברהם בר נתן גב"ע (ר' אסף, מחקרים, עמ' 44), והנה עד ימינו התגוררה בחברון משפחה ערבית ששמה היה טהוב ואף המה נתכנו, "כאדם אל-כיליל" או "כאדם אס'סיד אל-כיליל" (כיליל בערבית: ידיו וזהו בפייה הכינוי של אברהם אבינו). זהו דמיון בולט. (אם אמנם מילא אותם היהודים, או ערביים, תפקידים במערת המכפלה, כפי שמניח קליין, תולדות הישוב היהודי בארץ ישראל, עמ' 112, אין זה מעלה או מוריד לגבי עניינו).

גם בארגון העדתי של קהילות ישראל העתקי סדרים של הערביים. עיד בימי הוזהר של הכליפית העמדו בני משפחת מחמד ויוצאי חלציהם החת החסות של נושאי משרה מיוחדים שדאגו לערכיהם, הם הנקראים "גקב אל-אשראף". והנה בתעודת המיניו של ה"נגיזים", ראשי הקיבוץ היהודי במדינה הממליכית, אני קוראים בין השאר שמתפקידם לכבד את הזכיות של וזע המלך ויד (ר' צבח אל-אעשא XI, עמ' 388/389). דבר אחר.

ישראל. בפרק האחרון מצביע גויטיין על סמיכות התאריכים החשובים בתחיה המדינית של ישראל ושל ערב, ומביע את הדעה שכעבור זמן לא רב לא תהיה עוד ההיסטוריה פצורה בין שני העמים.

סקירה זו דיה להראות את רוחב המבט של המחבר, המאיר בעיות רבות תוך הסתכלות עמוקה בפעולתם של גורמים חברתיים. הוא מגדיר פה את השאלות ואת המסקנות, כתיבתו מריכות ומישכת את לב הקורא כאחד. היא מעידה על רב-צדדיותו של המחבר השואף למלא חפנים מידעיותו העשירות בשטחים שונים.

אין לדרוש שלמות מספר כזה ומובן שהמחבר ניגד בשאלות מבלי להשיב עליהן כגון השפעת המשפט היהודי על המשפט הדתי של האסלאם (פקה). אף מבנהו של חיבור תלוי בטעם ולעתים מותנה ע"י גורמים חיצוניים כגון סהל הקוראים, המו"ל וכיו"ב. מכל מקום נראה לכתב השורות הללו שהספר היה יותר אחיד אילו היה המחבר מסתפק בתאור של פנישת ישראל וערב בעבר מבלי לדון במצב שנתהוו בימינו. הפרק האחרון דומה במקצת לצמח זר שהורכב על הגזע של עץ עתיק, אף שימת הדגש על בעיה זו או אחרת תלויה אולי בטעם. הספר טוב למעשה כולו על ציר אחד, על בעית החלית וההשפעה ההדדית בין תרבות ישראל לתרבות ערב. בעיד שהמחבר הנכבד שואל לאן פנינו מיעדות, היה כותב השורות האלו שואל שאלה נוספת בנוגע לעבר, שיתוף החיים, הסימביוזיס בין ערב ובין ישראל, היתה באמת הדוקה ביותר והפרתה והכוינה את שתי התרבויות. המחבר אימר (עמ' 130) שבכל זאת יש לציון שהיהודים בתחום ואסלאם שמרו יותר על עצמאותם הרוחנית מאשר בתחום התרבות היונית העתיקה ובתחום התרבות המערבית המודרנית. אולם כדי שנוכל לעמוד על טיב הסימביוזיס היהודי-ערבית ונאמר אותה כראוי, מן הדין היה להשנות את ההוי של קיבוצי ישראל בארצות ערב לחיי היהודים בארצות מודח-אירופה במאות השנים שעברו. מצד גודל היישוב היהודי, אורך הזמן שהתקיים וגביש התרבות העצמית אין גולה זו נופלת מקהילת ישראל בעולם ההלניסטי-יטיליה על קיבוצי ישראל בתחום התרבות הממודרנית. יש איפוא לשאול אם שיתוף החיים עם הערביים הביא לידי התקרבות יותר או פחית גדילה ומה היה הכיוון של התפתחותו, כלומר למה הביאה הסימביוזיס הזאת בסיפוי של דבר.

על ההקבלות מחיי התרבות יהיה אצל שני העמים,

הערביים נהגו בימי הביניים לכתוב בכתב כיתובים כתובות על שער המסגדים ובתי הספר שלהם אשר בהן הניצחו את שם האיש שגדב את הכסף להקמת המוסדות האלה. גם מנהג זה נתקבל אצל היהודים והם כתבו כתיבות כאלה על בתי הקדש (ר' מאן, *Jews II*, עמ' 350). אחת ההקבלות המעניינות ביותר היא הזכרת ראשי העדה בתפילות. את ראשי הגולה והגאונים היו מזכירים בתפילות של יום שבת (ר' את נוסח הקדיש שפרסם שכטר בספר הזכרון לדוד קאופמן, חלק עברי, עמ' 53 ור' מאן, *Jews II*, עמ' 216, 352 והשווה שם I, עמ' 237, 240 ור' עוד מאן, *Texts I*, עמ' 387/386). מנהג זה, שיש להבדיל בינו ובין התפילה למען נדבנים סתם, אינו אלא דרך של הכרה בשלטון ומי לא יכיר את דוגמת ה"כסבה", היינו הזכרת המלכים בהטפה של יום ו' ? בתי כנסיות רבים נקראו ע"ש אליהו הנביא, או שיחדו בהם "כסא" של אליהו הנביא אי אף מערה, ואילו אצל המוסלמים אנו מוצאים מסגדים שנקראו ע"ש כציר, איתה דמית אנדחית שאינה אלא גלגול של התשבי (ר' אסאמה בן מנק' בהוצ' דרנבורג עמ' 126 וציר-*Arabische Inschrift* Van Berchem, *ten aus Syrien*, ZDPV 19, p. 107). כידוע נהגו היהודים בארצות המזרח לחליץ את הנעלים לפני שנכנסו לבית הכנסת, והנה מספר ר' פתחיה מרגנסבורג שהיו גם טובלים לפני התפילה כמי שעשו המסלמים (ר' סיבוב, הוצ' גרינהוט, עמ' 23). אף נדרים היו נודרים בדרך הושמעאלים. אבן אבי אצבעה מספר בביאוגרפיה של הרופא הניצרי מנציר בן עיסא (כרך I, עמ' 253) שפעם חלתה בת של שליט דיארבכר נציר ארדולה אבן מרואן יאביה נדר נדר לשקול איתה בדרהמים אם תבריא ולהתקסף זה לצדקה, ואמנם בכסף זה נבנה בית חולים בעיר מיאפארקין. איתו מנהג נהגו גם היהודים (ר' שו"ת רלב"ח סי' ג'). פרוץ גייטוין מזכיר את המנהג להשתטח על קברי קדישים שהתפשט בין היהודים ובין המוסלמים ומילא תפקיד חשוב בחיים הדתיים של השכבות הרחבות. יש להסיף שמנהג זה גבר במיוחד בבבל ושם התפללו המוסלמים על איתם הקברים, כפי שמעידים סיפורי ר' פתחיה ור' בנימין. עיד מזכיר מחבר הספר שלפנינו את הנהגה להעלות את עצמות המתים לארץ ישראל שנתקבל גם אצל המוסלמים. אמנם אצלם לא היה זה חזון נפרץ, אך בקשר לכך יש להעיר שכארץ בבל הביאו היהודים את המתים לנהרדעא (ר' מאן, *Jews II*, עמ' 335) ואילו השערים נהגו להוביל את גופות המתים

ממקומות רחוקים אל העיר אנג'ף ולקביר איתם בסמוך לקברו של עלי אבן אבי טאלב. כל ההקבלות הללו לקונות מחיי יום יום ומן החיים הדתיים והן מבליטות מה גדולה היתה הקרבה בין היהודים ובין הערבים לעומת הריחוק וההפרדה המוחלטת כמעט שבין היהודים ובין הניצרים בארצות אירופה ובעיקר במזרח, ששם התרכז משך דורות רבים רוב מנין ובנין של עם ישראל. אולם גדול ביותר היה הדמיון בשטח ההשכלה הדתית, היינו תוכן הלימודים, כיוונם וצורתם. האם לא נלמד בישיבות ובמדרשות בראש וראשונה משפט קאנוני בעוד שבבתי הספר של התואולוגים הנוצריים התעסקו בשאלה מה היה ה"טבע" של משיחם, אם היה אלהים ש"אמץ" לו צורת אדם או שהיו לו שני "טבעים" ? הן בישיבות הן במדרשות קראו התלמידים טקסטים כמשותף והמירה פרש איהם. כך נהגו בישיבות קטנות. על דרך הלימוד בישיבה גדולה כגון ישיבת הגאון בבגדאד, מספר ר' פתחיה מרגנסבורג : והוא (ר' שמואל בן עלי) יושב למעלה והתלמידים יושבים על הקרקע והוא אומר למתורגמן ומתורגמן אומר לתלמידים והתלמידים שואלים מן המתורגמן ואם אינו יודע ישאל המתורגמן לראש הישיבה, ומתורגמן אחד אומר לצד אחד מסכת אחת ומתורגמן אחר אומר מסכת אחרת לצד אחר וכל התלמיד בניגון ואחר שגורסין מפרש להם (סיבוב ר' פתחיה עמ' 9). אותה שיטה של היראה היתה נהוגה במדרשות הגדולות יבסי הערביים נקרא המתורגמן "מסתמלי" או "מבלג" (ר' M. Weisweiler, *Das Amt des Mustamli in der arab. Wissenschaft*, Oriens, IV, p. 27 ff.). מי שגמר את חוק לימודיו במדרסה קיבל תעודה שנקראה "גאואה" והיו בדיוק : "היתר היראה", מן הצד המילולי ומצד המוכן. המוסלמים מדברים על "גאואת אלפתוא ואתתדריס", רשות של "היראה וירדן" (ר' צבח אליאעשא XIV עמ' 322 ואילך). בוגרי המדרסות שלהם השיבו על שאלות בפסקים שנקראו "פתאור" ואספו אותם עד שהתפתחה אצלם ספרות של שו"ת, ממש כמו אצלנו. בסיכומו של דבר, הרשות בידינו לקבוע שאמנם היתה ההסתגלות של היהודים אל התרבות הערבית-מוסלמית גדולה הרבה יותר מן התקרבותם אל סביבתם הנוצרית באירופה ובפרט במזרח. ההסתגלות צפנה בחובה גם תוצאות שעליהן פסח המחבר של הספר שלפנינו משום מה. עובדה היסטורית היא שבזמן שמגורשי ספרד הגיעו אל ארצות המזרח הערבי מצאו שם קהילות מדולדלות

לכ מחמד. טיינב' מדגיש שמחמד קיבל את השראתו בעיקר מן היהדות, כעיד שלהשפעה שהשפיע עלי הנסטוריאנים נידעה אך חשיבות משנית (כרך I, עמ' 83). אולם אף הכיתה הנסטוריאנית היתה, לדבריה, תנועה של סורים שהתנגדו לצורות ההלניסטיות. הדת של מחמד לבשה צורה מדינית, כמו כל ציוויליזציה לפי הסכימא של טיינב', ב"מדינה אוניברסלית" — היא מדינת הכליפים לבית עבאס. בסוף המאה העשירית החלה נדידת עמים של תורכים ימונגולים שהרסה את האימפריה הכליפית ונמשכה שלש מאות שנים. על חורבות האימפריה העבאסית קמו לאחר מכן המדינות המסלמיות החדשות. התאור הזה של התפתחות הציוויליזציה האסלאמית לא נתקבל על דעת החוקרים, שהדגישו שוב ושוב שאינו מתאים למתכונת שקבע טיינב' עצמו בשביל ההתפתחות של הציוויליזציה (על פי דוגמת הציוויליזציה היוונית-רומית). הרי לפי סכימא זו צריכה להולד דת חדשה בקרב "הפרולטאריון הפנימי" של המלוכה השיקעית, דת זו צריכה להתקבל על הנודים המסתערים עליה מן החוץ ("הפרולטאריון החיצוני") ולהתפרק לזר של המדינות החדשות. שום דבר דימה לזה לא קרה בימי הכינים המאוחרים שהרי המדינות החדשות קיבלו את הדת של המדינה הכליפית ולא דת חדשה שולדה בתוך "הפרולטאריון הפנימי" שלה. וכשם שהתאור של סוף הציוויליזציה של הכליפות אינו מתאים לסכימא של טיינב', כך התאור של תחילתה. האסלאם לא בא לעולם בתור דת של ההמון המדוכא במלוכה היוונית-רומית ולאחר מכן לא באה התגלמותו המדינית במקום המלוכה הזאת. ועוד, טיינב' אינו יכול להצביע על איתה "תקופה של מהומות" שצריכה לבוא, לפי המתכונת שלו, לפני היותה של מדינה אוניברסלית חדשה. לדבריו מבקריו נחלץ טיינב' מקשים אלה ע"י טענתו שהמדינה הכליפית המשיכה את מלכות האכזמינידים והתרבות האסלאמית מסועפת (affiliated) לתרבות הסורית הקדומה (השוה G. Masur, Arnold Toynbees Philosophie der Geschichte, HZ 174, p. 282/3). ואולי אין זאת תחבולה כדי להתאים את מהלך העוננים לסכימא שלי אלא הראיה החודרת של היסטוריון גדול הצופה נסתרות ימגלה עמיקות? אם אמנם נניח שהתרבות המסלמית אינה אלא חיוש התרבות העתיקה של המזרח השמי הקדום, נכון את גודל הקרבה בין ישראל ובין ערב. יבפרט הקרבה בין הדתית שבה זיכו שני העמים

ובעיקר עניינם במשכילים. ההתבוללות הרבה הביאה לידי כך שבקרב המשכילים היהודיים פשה נגע השמר. כל עיד היחס של המסלמים אליהם היה נוח, שקעו המשכילים היהודיים בתרבות הערבית, אך כאשר היו צפויים לפירעוניית, איבדו את הזיקה אל עמם והתאסלמו. כך פעלה הסימביוזיס היהודית-ערבית לבסוף בכיוון של תיסול היהדות. אילמלא הנדידה של מגורשי ספרד היו קהילות ישראל בארצות ערב מתחלפות, או משים שהאינטליגנציה התאסלמה אי משים שהמסלמים הגיבו על ההתבוללות שלהם בהתנגדות נמרצת. במלים אחרות: המסקנות שאליהן הגענו אחרי עשרות שנים של חקר ההיסטוריה והתרבות של היהודים בארצות ערב זהות בסיפן של דבר עם המסקנות שיש להסיק מן ההיסטוריה של גולת ישראל באשכנז: לעם ישראל היה קיום בארצות הגולה כל עוד עמדה מחיצה בינו ובין הסביבה הנכרית, אולם משנפלה מחיצה זו הביאה להתבוללות לחיסול של קיבוצי היהודים בין ע"י שמד בין ע"י חנועית התנגדות או בשתי הדרכים גם יחד.

עוד נשאלת שאלה ואף עליה פסח המחבר: מדוע היתה כעצם הסימביוזיס של ישראל וערב כל כך הדוקה? המחבר ניגע בתואריה של ארנולד טיינב', יאם אמנם נסתכל ביחסים בין שני העמים מתוך האספקלריה של טיינב', יקל הדבר על מציאת תשובה לשאלה זו. ולא זאת בלבד אלא שגם כלאו הכי כדאי היה לו למחבר להגיד את דברו על התיוה שבה דוגל בענין היחסים בין היהדות ובין האסלאם איתו פילוסוף היסטוריון גדול יעזרך בימינו ויכוחים רבים.

טיינב' המחלק כידוע את האנושות הפועלת בהיסטוריה ליהודית, תרבותית, גדולות הנקראות בפיו "ציוויליזציה", מדבר על "הציוויליזציה הסורית" שאליה השתייכו בין השאר הפיניקים והיהודים. חוג תרבותי זה זכה בשלשה הישגים: הוא גילה את האלפאביתא, את הדרך אל האוקיאנוס האטלנטי יאם המונותאיזם (זאת העתיק טיינב' למעשה מן הפילוסוף הגרמני הגל). את גבישי התרבותי מצא החוג התרבותי של הסורים באימפריה של האכזמינידים שבי היתה ההשפעה התרבותית של הסורים גדולה מן ההשפעה האיראנית. מן הציוויליזציה הסורית הזאת הסתעפה, לדבריו טיינב', התרבות האסלאמית. אחרי שהמקדונים כבשו את מלכות האכזמינידים וההלניזם השתלט לתקופה אריכה על ארצות המזרח ידבא את הסורים, הצליחו לבסוף "פרולטארים" אלה של העולם ההלניסטי לרכוש את

life: 1920-1954. The sources of stability: 1920-1954. Bibliography, p. 263-266.

1540 **Katz, Irving I.** The Beth El story with a history of the Jews in Michigan before 1850 by Irving I. Katz and Three hundred years in America, by Jacob R[ader] Marcus. Detroit, Wayne University Press, 1955. XVII, 238 p., illus., facsim. 8°. Bibliography: p. 59-61.

1541 **Korn, Bertram Wallace.** Eventful years and experiences; studies in nineteenth century American Jewish history. Cincinnati, American Jewish Archives, 1954. XI p., 1 l., 249 p. 8°. =Publications of the American Jewish archives, no. 1.

התכן: Jewish "Forty-Eighters" in America. American Jewish life in 1849. The Know-nothing movement and the Jews. Juda P. Benjamin as a Jew. The 1st Jewish prayer in Congress. Isaac Mayer Wise on the Civil War. The 1st American Jewish Theological Seminary: Maimonides College, 1867-1873. Jewish welfare activities for the military during the Spanish-American war.

1542 **Lopez Martinez, Nicolas.** Los judaizantes castellanos y la Inquisición en tiempo de Isabel la Católica. Burgos, (Imprenta de Aldecoa), 1954. 451 p. 8°. =Publicaciones del Seminario metropolitano de Burgos, Ser. A, vol. 1.

המתייחדים (האנוסים היהודים ששמרו בחשאי על יהדותם) בקסטיליה והאינקוויזיציה בזמנה של איזבלה הקתולית. ביבליוגרפיה: ע' 46[17].

1543 **Marcus, Jacob Rader, ed.** Memoirs of American Jews, 1775-1865, v. 1. Philadelphia. Jewish Publication Society of America, 1955 — 5715, XIV, [1], 387 p., pl., ports. 8°.

מכיל זכרונות מאת: M. Sheftall, D. S. Franks, M. Myers, U. Ph. Levy, M. M. Noah, R. J.

את העולם. גם היהדות וגם האסלאם היא דת גומיסטית, דת שבאה להביא אושר לבני אדם עלי אדמות וזאת ע"י תוקים של צדק, בשתי הדתות קיים, כמעט בכל תקופות, וזרם מיסטי והנטיה לצורה זו של החוויה הדתית אינה גוברת דווקא באיירה תרבותית ירושה (כפי שטוען זונה On Baer and his philosophy of Jewish history, JSS IX, p. 72). אולם הכיוון השליט הוא הכיוון הרציונאלי. הרמב"ם מגלם את הגישה הדתית של עם ישראל. ומשום שבשבילי המתחשבה מצאו המשכילים היהודיים לשון משותפת עם המסלמים התרחקו ממקור מחצבתם וכאשר נתחללה הסערה הראשונה נשרו מן העץ העתיק, כפרות בשלים, לתוך סביבתם הנכרית. הנהיה אחרי הרציונליזם בתיאולוגיה, אחרי הכרת ה' פילוסופית, החלישה איפוא את היהדות והבינה את הקרקע לשמר. מיבן שהיה גם מגע בין היהודים ובין התנועה המיסטית שבקרבת המסלמים, ה"צופיות", וברי שגם מגע זה שהיה יותר בלתי אמצעי מן המגע בין יהודי אשכנז ובין המיסטיקונים הניצריים, הביא לעתים לאותה התוצאה, אלא שזה קרה לעתים רחוקות. הבסיס המשותף של שתי הדתות, היהדות והאסלאם, התבסס כמיבן במנהגים וברחיות של השכבות העממיות עוד יותר מאשר בתיאולוגיה. מכאן מנהגי קבורה דומים, תבוקרים של מסלמים ויהודים אצל אותם קברי הקדושים וכו"ב.

אפשר לומר שסיכום העובדות שנתגלו במחקר הסימביוזים היהודית-ערבית והגיתות שלהן מאשרים את הנחת טיינבן על יחס ה"הסתעפות" של שתי התרבויות, שכן אם שיטת הגיתות מסבירה את העובדות יפה, הרי זה סימן שהיא נכונה.

א . א ש ת ו ר

1539 **Handlin, Oscar.** Adventure in freedom: three hundred years of Jewish life in America. New York, McGraw-Hill Book Co., (c1954). XIII, 282 p., 1 l., facsim., pl., ports. 8°.

Preface, The Jews of Colonial America. The life of a young Republic. The problem of an expanding society. The pattern of American communal life. The flight from Eastern Europe. Two communities 1870-1919. Americanization: 1880-1920. Anti-Semitism: 1890-1941. The reordering of Jewish communal

חולות "שארית ישראל", הקהלה העתיקה ביותר באמריקה — ביבליוגרפיה : עמ' 562[547].

1549 **Ricciotti, Giuseppe**. Geschichte Israels. Übersetzung aus dem Italienischen... Konstanz Faschian), Bd. 1. Wien, Wiener Dom-Verlag, (c1953). 571. [5] p., illus., chronol. tab., maps. 8°.

מתרגם ע"פ המהדורה הרביעית. ביבליוגרפיה : ע' 557[550] — המקור עיין ק. ס. שנה י"ז, 82, שם גם באור קצר ; תרגום צרפתי — שם שנה י"ז ע' 190 ישנה כ"ו ע' 51 ; תרגום אנגלי — בערך הבא.

1550 **Ricciotti, Giuseppe**. The history of Israel... Translated by Clement della Penta and Richard T. A. Murphy. 2 v. Milwaukee, Bruce Publishing Co., (c1955). Illus., maps, ports., chronol. tab. 8°.

התכן : v. 1: From the beginning to the exile. XII, [1], 430 p.—2: From the exile to A.D. 135. X, [1], 476 p.

עיין ק. ס. כ"ו ע' 51 ; תרגום גרמני — בערך הקודם.

1551 **Sabille, Jacques**. Les Juifs de Tunisie sous Vichy et l'occupation... Paris, Éditions du Centre, 1954. 188 p., 4 l., facsim. 8°.
=Centre de documentation juive contemporaine. Publications, 22.—Annexes: Documents français. Documents allemands (p. 159-188).

1552 **Staedter, Joseph ; Hans Kimmel**, compilers. Sydney's Jewish community; materials for a post-war (II) history. Pennant Hills (N.S.W.), H. Kimmel, (1953). 347 p., ports. 8°. (Australian Jewish communities series).

1553 **Union des Juifs pour la résistance et l'entraide**. La presse antiraciste sous l'occupation hitlérienne; recueil de journaux, tracts, appels, proclamations et brochures édités par les organisations juives de la Résistance et divers autres mouvements pendant l'occupation de la France, de 1940 à 1944. Préface de A. Raïsky. Introduction de Charles Lederman.

Moses, J. Jonas. A. Mordecai, E. Mordecai, J. Lyons, C. L. Moses, R. Gratz, R. Mordecai, H. Ph. Spitz, W. Frank, L. Stix, J. Seligman. H. Seessel, A. Picard

1544 **Meijer, J[aap]**. Pioneers of Pauroma; contribution to the earliest history of the Jewish colonization of America. Paramaribo (Surinam), (typ. 'Eldorado'), 1954. 55 p. 8°.
"המחקר הזה... הוא הראשון בשורה של מסית על היהודים בטורינו".

1545 **Mendoza, Daniel**. The memoirs of the life of Daniel Mendoza. Edited and with an introduction by Paul Magriel. London, B. T. Batsford, (1951). XII, 115, [1] p., facsim., pl., ports. 8°.

דניאל מנדוזה (1763 לונדון-ויטציפ — 1836) היה אבי ריפן יהודי מפורסם באנגליה.

1546 **Orion [pseud.]**. Discours sur l'antisémitisme chrétien. Paris, M. P. Delatte, 1953. 152 p., 2 l., facsim. 8°.

התכן : Le grief racial, économique, historique. L'antijudaïsme païen. Le grief religieux. Jésus. La foi d'Israël. Conclusion. Postface. Annexe: "Édit touchant les Juifs, 1751": p. [121]-152. המחבר מתנגד לאנטישמיות.

1547 **Poliakov, Léon**. Histoire de l'antisémitisme.. (T.) [1]: Du Christ aux Juifs de cour. Paris, Calmann-Lévy, (1955). 342 p., [1] l., 8°. (Liberté de l'esprit: collection...)
ביבליוגרפיה בתוך הציונים : ע' 325-339. התכן : Du Golgotha aux croisades. L'ère des croisades. Le siècle du diable. L'âge du ghetto

1548 **Pool, David de Sola**. An old faith in the new world; portrait of Shearith Israel, 1654-1954. [by] David and Tamar de Sola Pool. New York, Columbia University Press, 1955. XVIII, 595 p., illus. (incl. music), facsim., maps, pl. 4°.

און ריידן יידיש. דער ניער געראנגל. די שרעק פאר פסוקים. זוכט אן אייגענעם וועג. יידישעם חזקין. מדינת ישראל און תפוצת ישראל. אונזער וועג אין די תפוצות. תוך-יידישקייט און ציוניזם. די גאט-ראנגלעניש פון ברוך ריחוקין. ר. טרעווארס-הערפארד — דער פארשער פון די פרושים. די אייביקייט פון א אידיע. קיום אדער המשך. א פאלק אין א פאלק. נישט אלץ צוליב קונסט.

1560 **Beatty, John Owen.** The iron curtain over America. Dallas, Wilkinson Pub. Co., (1952). XIII, 267 p. 8°.

1561 **Freedman, Maurice,** ed. A minority in Britain: social studies of the Anglo-Jewish community... London, Vallentine, Mitchell & Co., (1955). XVI, 279 p., diagr., tab. 8°.

התבן: J. Parkes: The history of the Anglo-Jewish community. H. Neustatter: Demographic and other statistical aspects of Anglo-Jewry. H. M. Brotz: The outlines of Jewish society in London. M. Freedman: Jews in the society of Britain. Bibliography, p. 263-267.

1562 **Meyer, Peter.** The Jews in the Soviet satellites, by Peter Meyer, Bernard D. Weinryb, Eugene Duschinsky, Nicolas Sylvain. [New York], Syracuse University Press. (c1953). VIII p., 1 l., 637 p., tab. 8°.

התבן: P. Meyer: Introduction, p. 1-46. P. Meyer: Czechoslovakia, p. 49-204. B. D. Weinryb: Poland, p. 207-326. B. D. Weinryb: Polish Jews under Soviet rule, p. 329-369. E. Duschinsky: Hungary, p. 373-489. N. Sylvain: Rumania, p. 493-556. P. Meyer: Bulgaria, p. 559-629.

הספר כולל גם ידיעות על האנטישמיות בכל אחת מהמדינות האלה ועל העליה לישראל. המבוא של פ. מאיר גותן סקירה כללית על כל אחת ואחת מהמדינות שעליהן מדובר בספר, ועל ישוביהם היהודיים (התנחלותם, התפתחותם וגורלם הסופי).

1563 **Schwarzbart, Isaac I.** World Jewish Congress affiliates; map and guide. New

Edité par le Centre de documentation de l'Union des Juifs pour la résistance et l'entraide <U.J.R.E.>. Paris, (Presses de la S.I.P.N., 1950). 328 p., 4 l., facsim., ports. 4°.

במבט-הכפלה. כולל גם הימור לא יהודי.

1554 **Vallentin, Antonina.** Einstein: een leven in drie werelden. (Nederlandse vertaling: C. Meurs). Amsterdam, Elsevier, (1955). VIII, 260 p. 8°.

=Elseviers Europese bibliotheek. Selectie 1955.

המקור: Le drame d'Albert Einstein: עיין ק. ס.

ל' ע' 372, שם גם ציון: תרגום אנגלי — שם ע' 371.

1555 **Wallis, Gerhard.** Die soziale Situation der Juden in Babylonien zur Achämenidenzeit auf Grund von fünfzig ausgewählten babylonischen Urkunden... [Berlin, 1952]. 1 p.l., II, 219 numb. l., 1 l., 4°. Photocopy. Diss. Humboldt-Universität, Berlin.

1556 **Wolff, Sam de.** Voor het Land van Belofte; een terugblik op mijn leven. Bussum, G. J. A. Ruys, (pref. 1954). 300 p., illus. 8°.

„למען הארץ היעידה: סקירה על חיי“.

1557 **Zeitlin, Solomon.** Maimonides: a biography. 2nd ed. New York, Bloch, 5715 — 1955. XVIII p., 1 l., 234 p., front. (port.). facsim. 8°.

ס. שנה י"ב ע' 334.

עם ישראל בהווה

1558 **מור, לעאן.** פון יענער זייט. ווארשע, „יידיש בוך“, 1955. 226 [3] ע' 8°. עם שער גוסף בפולנית. קובץ מאמרים בעיקר מאמרי פילמוס עם הציונים, העסקנים הצבוריים היהודיים בא"ב, „הבידור“, חוגי אידי. קולטור-קאנגרעס ועוד. נכתב מתוך השקפה קומרניסטית.

1559 **סיימאן, שלמה.** תוך-יידישקייט. ביענאס-אירעס. „הידבור“, 1954. 340 [4] ע' 8°. עם שער גוסף בספרדית.

התבן: אידיען אין גלויבן. לאנד און פאלק. אהבת ישראל. פארוואס אין צוליב וואס יידישקייט אייגן לשון

1569 **Eban, Abba**. Israel's position on the Jordan canal project; an address by Ambassador Abba Eban before the United Nations Security Council on October 30, 1953. (New York), Israel Office of Information, (1953). 27 p., map. 8°.

1570 **Eban, Abba**. Modern Israel; an adventure of the human spirit... (New York, Israel Office of Information), [1955]. 16 p. 8°. "An address delivered... at the University of Notre Dame, South Bend, Indiana, January 11, 1955".

1571 **Herzl, Theodor**. Theodor Herzl; a portrait for this age, edited and with an introduction by Ludwig Lewisohn. Preface by David Ben-Gurion. Cleveland, World Publishing Co., (c1955). 345 p., front. (port.). 8°.

החנך: Theodor Herzl; a portrait for this age, by Ludwig Lewisohn (p. 19-91). Selections from Theodor Herzl's writings: מתוך מסיתיו, ספיריו, מחותמיו, הידועותיו על משפט דריפוס, יומניו, נאמיו "מדינת היהודים": הכל מתורגם לאנגלית.

1572 **Kirk, George E[dward]**. A short history of the Middle East, from the rise of Islam to modern times. (3rd ed., rev.). London, Methuen, (1955). 292 p., maps. 8°. בספר מדובר הרבה על היהודים, על איז והצינונות: עיין במפתח. מהד' ב' עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 234.

1573 **Lelong, M[aurice] H[yacinthe, père]**. Heilig Land. Nederlandse bewerking van Ds. C. M. de Vries. Met foto's van Willem van de Poll. Amsterdam, Elsevier, 1955. 196 p., illus., maps, col. pl. 4°. המקור הצרפתי — בערך הבא. שם גם ציור.

1574 **Lelong, M[aurice] H[yacinthe, père]**. Terre Sainte. Photographies de Willem van de Poll. Préface du R. P. Avril. Paris, Elsevier, 1955. 196 p., illus., maps, pl. 4°

אלבין תמונית מא"י בצרוף טכסט מסביר. המחבר

York, N.Y., World Jewish Congress, Organization Department, 1953. II, 50 numb. 1., fold. map. 4°.

במכונית הכפלה.

צינונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור

"היסטוריה, ביגרפיה, זכרונות"

1564 עטירה, מרדכי. ספר מקור חיים. מאת הרב מרדכי עטירה. מקסיקו, תשי"ג. 171, VII ע' 8°. על המעטפת שנת ההוצאה 1954. — כולל מאמרים ומד' רשים בשבח ארץ ישראל.

1565 **Bar-David, Molly (Lyons)**. My Promised Land [by] Molly Lyons Bar-David. New York, G. P. Putnam, (c1953). X, 307 p. 8°. "רובו של החומר שפורסם במדור שלי Diary of Hadassah News- a Jerusalem Housewife letter נכנס לתוך ספרי זה".

1566 **Blacker, Irwin R.** Irregulars, partisans, guerrillas; great stories from Rogers' Rangers to the Haganah. Edited and with commentaries by Irwin R. Blacker. New York, Simon and Schuster, 1954. XVI, 487 p. 8°.

מהחנך: T. E. Lawrence and the Arabs. p. 146-167. M. Pearlman: Haganah at Athlit <Palestine>, p. 479-487.

1567 **Broeck, Gaby van den**. Ontstaan en ontwikkeling van de Staat Israël... [Antwerpen, 1955]. 2 p.l., 169 numb. 1., diagrs., maps. 4°. Diss. Handelshogeschool voor juffrouwen, Antwerpen.

הקמתה והתפתחותה של מדינת ישראל. ביבליוגרפיה: 169'168 — במכנית הכפלה.

1568 **Dunner, Joseph**. Democratic bulwark in the Middle East; a review and analysis of Israel's social, economic, and political problems during the period from 1948 to 1953. Grinnell, Iowa, Grinnell College Press, 1953. V, 41 p. 8°.

נטפה לספרו The Republic of Israel, its history and its promise. עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 205.

בישראל, וכן נסתייע בספריה של ברכה חבס: בן גוריון ידורה: הרצאת הדברים היא פשוטה ורהוטה ועלולה לעורר התענינות בקרב הצבור הרחב.

1577 **Maas, Hermann.** — und will Rachels Kinder wieder bringen in das Land; Reiseeindrücke aus dem heutigen Israel. Mit 16 Bildtafeln und einem Wortverzeichnis. Heilbronn, E. Salzer, (c1955). 215, [4] p. 8°.

המחבר כימר גרמני ממתנגדי הנאצים, ידיו הציגו ומדינת ישראל — בקר מחודש בישראל בסוף קיץ 1953. עיין גם ק. ט. שנה ל' ע' 378.

1578 **Main, Chas. T.** The unified development of the water resources of the Jordan valley region. Prepared at the request of the United Nations under direction of Tennessee Valley Authority. Boston, Mass., 1953. 6 p.l., 78 p., fold. maps, tab. 8°.

1579 **Morrison, S[tanley] A[ndrew].** Middle East tensions: political, social and religious. New York, Harper, (c1954). 198 p., map. 8°.

מהדורה אנגלית, כשם Middle East Survey. עיין ק. ט. שנה ל' ע' 378, שם גם התכנן.

1580 **Rackman, Emanuel.** Israel's emerging constitution, 1948-51. New York, Columbia University Press, 1955. XVI, 196 p. 8°.

יש לה לישראל חוקת-יסוד וספר זה מתכוון לתאר את יצירת החוקה הזאת בשלוש השנים הראשונות לקיום המדינה (מתוך המבוא). המחבר, שהוא סביר, כי "החוקים היסודיים והניהג הקובעים סדרי מדינה בפועל הם חוקת-היסוד שלה", משרטט ומעריך את תולדות החוקה על רקע בעייתיה המיוחדות של ישראל (מפגש לגחיות, דתיות, חברתיות, וכד'). — ביבליוגרפיה ע' 183-177.

1581 **Sellman, R[oger] R[aymond].** The crusades... Maps and diagrams by the author and pictures by S. E. Ellacott. London, Methuen & Co., (1955). 73 p. 8°. (Methuen's outlines). תאיר מופלרי של תקופת מסעי הצלב.

התעניין בעיקר במקומות החשובים לנוצרים, אבל יש גם תמונות יהודיות (עליה, מרצופי יהודים וכו'). תרגום הילוני — בערך הקודם.

1575 **Lie, Trygve.** In the cause of peace; seven years with the United Nations. New York, Macmillan, 1954. XIII, 473 p., front. (port.) 8°.

זכרונותיו של המחבר, ששמש בשנות 1952-1945 מזכיר ראשי של האומות המאוחדות, על פעולותיו בתפקיד זה. בשני הפרקים המוקדשים לא"י (ע' 158-198) מספר המחבר על פעולותיו להגשמת החלטות או"ם בענין א"י שנתקבלו ב-29 בנובמבר 1947 (חלוקת הארץ והקמת מדינת ישראל בחלק של א"י). הוא ראה מחזותו לעשות הכל ולפעול במהירות כדי להגשים את החלטות או"ם. הוא מספר על המו"מ שלו עם הממשלות של המדינות הגדולות, עם הערבים ויהודים. כמה פרטים של מו"מ זה לא היו ידועים מקודם. אחרי שאה"ב הציעה, במרץ 1948, לדחות לע"ע הגשמת החלוקה ולהקים משטר של נאמנות בא"י, הוא חשב להתפטר ממשרתו — בתור מחאה על צעד זה — ונמנע לעשות זאת לפי עצה באריכת אה"ב וברית המועצות. הוא מספר שידוע לו בהחלט שחלק מחברי הממשלה האנגלית (ובראשו סט. קריפט) התנגדו למדינאות בויין בענין א"י והיו תוקפים אותו. הוא גם שלח שליח מיוחד אל הממשלה האנגלית שהזהיר אותה בשמו שאי-הגשמת החלטת או"ם בענין א"י תהיה "התחלת הסוף של האומות המאוחדות". בסוף הפרק השני מסופר על בקורו במדינת ישראל ובארצות ערב בשנת 1951. המחבר מתחם באזהרה למדינת ישראל וכותב בפרוש ששמה להחלטה על קבלת ישראל כתכרה לאו"ם.

1576 **Litvinoff, Barnet.** Ben-Gurion of Israel. London, Weidenfeld and Nicolson, (1954). XII, 273 p., map, ports. 8°.

המחבר לא נתכוון לתת ביוגרפיה מקיפה, רשמית או מדעית. הוא מתאר את דרכו של בן-גוריון, החל בעוריו וכלה בפרישתו מן הממשלה בסוף שנת 1953, על רקע הסביבה והמאורעות הפוליטיים, ומקדיש תשומת לב מיוחדת למעמדו של בן-גוריון בין הזרמים השונים של תנועת העבודה ובין המפלגות השונות של הישיבה. הרבה תומר וזה המחבר לאסוף מפי בן-גוריון עצמו ומפי י. בן-צבי ומדינאים ומנהיגים אחרים

1586 אליהו טענהאלקיס יובל-בוך. לכבוד
טעניק יאר פון זיין צוטראג צום אידישן טעאטער...
לאס אנדוועלעס, אליהו טענהאלק יובל-קאמיטעט,
1955, 223, [4] ע', תמונות, תוים. 8°. שער נוסף
באנגלית.

העורכים: זלמן וילבערצווייג, הערי לאנג, א. באביטש.
— התכן: א. יובל מאטעריאלן (20 מאמרים ורשימות,
שירים וברכות). — ב. בילדער פון טענהאלק'ס בינע
און פילם-קאריערע. — ג. טראַפּנס טינט פון א. טענעני
האלק'ס שרייב'טיש: די זון פארגייט; קאמעדיע פון
ג. הארד, יידיש: א. טענהאלק, טעאטעריען (14
מאמרים ורשימות). פעליטאנען (6).

1587 יידישער פאלקלאר. ניו-יורק, י. ל. כהן —
טאלקלאר קלוב ביים ייח"א, 1954. תכופות הופעה לא
נוכח. חבר מערכת: Eleanor Gordon-Mlotek,
Beatrice Silverman-Weinreich ועוד. גל' 1: ינואר.
24 ע', מפות, תמונות, במונות-הכפלה, עם סיכום ושער
Yidisher Folklor; a journal of Jewish folklore issued by the Y. L.
Cahan Folklore Club of the Yiddish Scientific
Institute — Yivo

1588 קדושים; יוסף קירמאן; ישראל שטערן
[ועוד]. (לידער פון פארשיינוקסע, מעלאדיעס — הענער
קאן, בילדער — יצחק ליכטענשטיין, ניו-יארק, מחברים
קונסט-פארלאג, תשי"ח — 1947), [32] ע', לוחות-תמונות,
תוים. 4°. שער נוסף באנגלית.

התכן: י. קירמאן, י. שטרן, ח. סמיאטיצקי, ש. הורווי
צי"ק, ב. שניפער, מ. שימל, ב. אוליצקי, מ. איליצקי, ש.
י. אימבר, י. קצנלסון. — היצאת היוזר.

1589 ראסקין, שאול. ארון הקדוש. Aron hako-
desh. Jewish life and lore [by] Saul Ras-
kin. (New York, the Author, Academy
Photo Offset, c1955). 140 p., illus. 2°.

125 תמונות וציורים מהחיים היהודיים, בצירוף מבר
אית: "דער ארון קודש אין אידישע קונסט", על
האמנות היהודית" (באנגלית). הבאורים לתמונות בודדות
ובאנגלית. בספר כונסו תמונות מספריו הקודמים של
המחבר.

1590 שפעטמאן, יהושע. דאס אידישע פאמיליען
לעבען, די אידישע פרוי, אידישע מוסער... London.

1582 Stockholm. Statens historiska museum.
Från Bibelns Land; arkeologisk utställning.
Statens historiska museum, Stockholm 25
februari—11 april 1955. (Andra upplagan).
(Stockholm, Ahlén & Åkerlunds boktryckeri,
1955). 90 p. (incl. illus., chronol. tab.), 20 pl.
on 10 l. 8°.

"מארץ התנ"ך: תערוכה ארכאולוגית במוזיאון ההיס-
טורי הממלכתי, שטוקהולם 25 בפברואר—11 אפריל 1955."

1583 Upthegrove, Campbell L. Empire by
mandate; a history of the relations of Great
Britain with the Permanent Mandates Commis-
sion of the League of Nations. New York.
Bookman Associates, (c1954). 239 p. 8°.
"Palestine": p. 143-163.

1584 Vlavianos, Basil J.; Feliks Gross, ed.
Struggle for tomorrow; modern political ide-
ologies of the Jewish people. New York, Arts.
Inc., (c1954). 303 p., tabs. 8°.

התכן: Introduction.—Zionism: I. I. Schwarz-
bart: General Zionism. A. Tartakower: The
essence of Labour Zionism. The editors: Ma-
pam. S. Federbusch: Religious Zionism. J. B.
Schechtman: Revisionism (I. Steinberg). —
Bundism (E. Scherer). — E. Simon: Ihud. —
Territorialism. — Religious political move-
ments (Agudism: I. Levin). — Assimila-
tionism (R. Gotesky). — Volkism (Balbe-
ryszki). — Some universal movements: G.
Aronson: Communism and the Jews. H.
Frank: Anarchism and the Jews.

כולל ביבליאגראפיות, בהתחלת כל מדור ימדר; מבוא
מאת המערכת.

1585 Weingarten, Murray. Life in a kib-
butz; the only book of its kind in English.
New York, Reconstructionist Press, 1955. 2
p.l., 173 p. 8°.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות
אלוועלטלעכער יידישער קולטור-קאנגרעס.
פון נאענטן עבר... ציין לעיל מספר 1391.

תרבות. וכי קלה היא? איקינגראפיה יהודית — הרי לה
אנו מצפים זה שנים!

המחבר אשר אנו מכירים אותו ממכר מחיבוריו החשוב
Anglo Jewish Portraits שיו"ל בשנת 1935 (ק.ס.
י"ג ע' 70-75) הביא לפנינו כרך חדש זה שהוא פרי
הלילים טיפוגרפיים. השקיע בו עבודה מרובה ברשמו
1245 טפסים של איקינגראפיה יהודית וכן הוסיף בו
נספחות לספרו הראשון, כמאה טפסים. בסך הכל
מעשה ראוי לשבח. ביחוד משאנו נוכחים, אגב עיון,
שצוקר הרשומים כאן הם מאוספי הפרטי של המחבר.

לראבון לב מטעה השם איקינגראפיה יהודית: כביכול
איקינגראפיה כוללת לפנינו, נכון יותר היה לקרוא
לספר בשם „אוסף אלפרד רובנס — הזמר לאיקונר
גראפיה יהודית“ או בדומה לכך. ואין כאן שאלה אם
האוסף חשוב — ודאי שהוא חשוב מאד, וכיום מעטים
האספים האלה, אחרי שאוספי ברלין ופרנקפורט אינם
עוד — השאלה היא אם האיקינגראפיה שלמה ומקיפה
שטחים וארצות רבות ככל האפשר. לאור החומר המה
ייחס לאנגליה והניתן בקטלוג זה — וחימר זה חשוב
ביותר ואינו ידוע בארצות זר — נשאלת השאלה: האם
לא מוטב היה, אילו המשיך המחבר כמה שעשה בספרו
הראשון והיה מצרף את כל הנוגע לאנגליה בלבו, ואף
את שאינו באוספו. על כך היינו כולנו אסירי תודה.

בטרם אגע בכמה פרטים הייתי רוצה לציין שהקטלוג
בו מטפל המחבר מרחיב גבוליו על ידי תוספת וי
שומים, ציורי מים או שמן ומדליות הנמצאים באוספו
רק באקראי, ושימושיו של הקטלוג מוטלת בספק
גדול. לא זו בלבד: המחבר מכניס במקרה אחד גם
פקסימילים בפיתחי אור על פי פיקר שהוצאו בפרס
בשנת 1884 על-ידי Durlacher (מספרים 1308-1324),
אע"פ שמקור הדפים הללו כבר נרשם ותיאר על-ידי
מר רובנס. למעשה חורג המחבר מגבולות 1830 שהוא
קבע לו בתקדמותו ועובר על גבול זה גם כשאין הענין
צריך לגופו. מוזר גם הדבר שהוא מכניס לקטלוג מר
אגים שאינם באוספו, ממהינפוך: אם זה תיאורו של
אוסף פרטי — מה ראה להוסיף את אלה? ואם איננו
רואה את האיקינגראפיה שלו כתאור אוספו הפרטי
בלבד, למה צמצם בכאן והרחיב בכאן? בדרך כלל
נראה עצם תיאור הדפים עני ביותר: צירתה היא צורה
רשימה גרידא.

על השמוש בספר מקשה גם חלוקתו, המקפיצה איתנו
מענין לענין, שכן מסדר המחבר את הקטלוג לפי א"ב

תשי"ד. 24 ע', פורטרטים. 8°. בראש השער: לכבוד
ימים נוראים.

1591 Kobler, Franz. Her children call her
blessed; a portrait of the Jewish mother, edited,
with introduction and notes, by Franz
Kobler. New York, Stephen Daye Press,
(c1955). 9 p.l., 392 p., pl. 8°.

לקטים מהספרות העברית (החל בתנ"ך וגומר בספר
רותנו החדשה), היודית, הלועזית-יהודית והספרות העז
למית, שנושאים דמית האם.

1592 New York. Jewish Theological Sem-
inary of America. Jewish Museum. Jewish
ceremonial art; a guide to the appreciation of
the art objects used in synagogue and home,
principally from the collections of the Jewish
Museum of the Jewish Theological Seminary
of America. Stephen S. Kayser, editor.
Guido Schoenberg, associate editor. Phila-
delphia, Jewish Publication Society of Amer-
ica, 5715 — 1955. 168 p., illus., facsim., 8°.
יצא גם בשם: Art of the Hebrew tradition.
נרשמו ותוארו 185 חטיבות.

1593 Rosenblatt, Samuel. Yossele Ro-
senblatt; the story of his life as told
by his son. New York, Farrar, Straus and
Young, (c1954). IX, 371 p., facsim., ports.,
pl. 8°.

תולדותיו של החזן המפורסם יוסילה רוזנבלט (1882
ביליה צ'ירקוב אוקראינה — 1933 בירושלים). — בסוף
הספר: Discography. תקליטי י. רוזנבלט הנמצאים
ברשות בניו. תרגום עברי של הספר (מאת נ. גינתון)
הולך ונרשם בהמשכים בעתון „הצופה“ בגליונות יום וי.

1594 Rubens, Alfred. A Jewish icono-
graphy. London, Jewish Museum, 1954. XVI,
160 p., facsim., pl., ports. 4°. "Comple-
mentary to Anglo-Jewish portraits, pub. in
1935".

למראה הספר המהודר הזה, סידורו ותמונותיו הנאים
ירחב לבו של כל חוקר אמנות, של היסטוריון וחוקר

מה של פורטרטים מארצות אחרות לרבות אמריקה וכן גם סאטירות על אישים.

אתחיל בהערותי ולא אעמוד על החסרים המרובים, אלא במקרים בודדים. כבר המספרים הראשונים בספר 1001, 1002 אומרים ורשנו. הם אינם באיספו של המחבר והוא ציין את מציאותם בספרו המפורסם של N. de Nicolay על מסעו במזרח. יהיה דפים הקבוצים בספרים ישנם למאית, למה לא זכו להכנס הנה? ואם בודנשץ וקירכנר זכו להרשם, למה לא נרשמו כאן למשל Schudt ורבים אחרים? — בסמוך לכך, בערך אמסטרדם, אין המחבר מביא את הספר שנדפס אצל דוד די קאשטרו טארטאס לשם תוכנת בית הכנסת הפורטוגזי שם בשנת 1675, ובו כמה תכונות יפותחות של רומיין די הוף. ליד המספר 1008, בתחתית את תיאור הדף של מראה בית הכנסת הראשון של יהודי אמ"ד, בית יעקב, הוא אומר שקיים דף של פנים בית הכנסת מאת ינהויזן ואינו רושם אותו, כי אם מראה כמקור שלו את לנדסברגר. והרי לנדסברגר בהחלט אינו מקור. במצב זה של התיאורים, כמוכן שאין לבוא בטענה אל מר רובנס על שהמקור של 1039 אינו מובא אצלו, וחסרה הערה על הפיתוחים המקוריים המתארים את ה"מרטיוון" של הילד שמעון מטרינט בשנת 1475. הרי הם עוד בני הדור, ולכל המאוחר הם משנת 1480 (ראה Hind, Early Italian Engraving Pl. 74; A.L.78). — שירת הפיתוחים המצורפים להוצאה ההולנדית של "ריט" להרב יהודה אריה ממדינא (1683) היא מעשה המפתח הנודע בזמני Jan Luyken — 1091 ציל: Bruiloft שפירושי בהולנדית נישואין חתונה ולא Bruilost. כע' 5, 10 יש לתקן שבתי בס, במקום שמעון בס, שהמחבר חזר עליו פעמים. — 1576 הוא דף לפי ציור שמן של אדוארד מואיס Moysse, והוא מתאר את בית הכנסת בנסי.

במזרח המדלית (ע' 60) מביא המחבר מספר קטן מדי (1653-1693). קיימות מאות רבות, והוא מראה על Jewish Encyclopedia כרך ח' כמקור למדלית נוס' פית. אבל מאז התב אלברט וולף את רשימתו שנדפסה כבר לאחר מיתו, נתפרסם הרבה בשטח זה. במספר 1653 היא מביא מדליה שאין לה כל שייכות ליהדות ורק בגלל השם פורים 1780, המצוי מעברה השני, היא מציעה כאן. אבל קיימת גם מטבעית ומדלית נכדיות עם הכתיבת Dies Purim. למשל מטבעות לזכר כבושי השו"דים ובהן צוין יום ההצלה מן הכיבוש כיום פורים.

אחת הכוללת ערים, מדינות, עניים ואפילו טכניקות ביות, כגון: אייגסבירג, ביהמיה, עלילות דם, מדליות. כל מי שירצה להשתמש בספר זה יצטרך תמיד לחשוב: היכן קבע המחבר נישא זה או אחר? לעתים רבות אין אפילו מראה מקום בארצות לעריהן, וגם זה יכביד על המבקש אחר מקור. נוסף על כך נתקל המשתמש בספר בקשיים גדולים מחמת העדר שיטה.

גם הקדמת הספר מאכזבת: הקורא מצפה לחומר על האיקונוגראפיה היהודית, ואינו מוצא עליה דבר, חוץ מפרטים על כך כיצד הגיע המאסף אל אוספו ואיזה אספים ראה.

הספרות שהביא המחבר בראש הספר (ע' xv) מוכיחה שהמחבר אינו מכיר, אי לא השתמש, בכמה מקורות הנחוצים לו ביותר, ואציינם רק במקומם, וכמוכן שאצייין רק את ההכרחי, שכן נראה לי שהמחבר אינו נוהג להביא מקורות שמהם שאב כמה ידיעות שבספרו הראשון חסרי, והוצר לו עליהם בשעתו. ספרות שאובה לעתים ממקור שני, דיגמא לכך הוא בשינוי הנוחשת לכבוד הרב יצחק אברהם דא פונטיקה (2004): בסיון 2005 מביא מחברנו ידיעה על פתוח שני שנעשה על ידי אברהם בן (!) יעקב, ומקורו הוא האנציקלופדיה היהודית. בעצם קיימים שלשה פורטרטים וכל אחד בגודל שונה יבטכסט שונה. האחרון נעשה ע"י אברהם בן יעקב (גר שאני מכירים גם יצירות אחרות משלו, כגון ההגדה משנת תנ"ה, שהשפעתה היתה כה גדולה על הדפים ועל הציור ביה, ועוד) לפי ציור שמן של יוסף בר אברהם, שהיה אולי בנו. ספרות על שלשת הפורטרטים ימצא המחבר במקומות שונים ובמגוון במאמרי של S. de Silva Rosa, Iets over den amsterdamschen opperabijn Isaac Aboab, 1913. המחבר מציין שאין היא רציה לתקן טעויות בטכסט: והיא משאירם כמקורם למשל: אם בדרך אחד (1697) כתוב Mungatsch הריהו משי אירי, וכי כיוצא בכך. זהו בסדר, אבל אם הוא מצרף קובץ את צורת הכותרת Mungatsch, הרי אינו נאמן לעקרון שקבע בעצמו בן במקום, ששמות הערים או המקומות ינתני ככתיבם במאה הי"ט; לפי זה היה צריך להיות Munkács, Mukachevo. ויש עוד כמה דברים מעין אלה בספר.

הספר מחולק לשני חלקים: איקונוגראפיה וריסוסות ותקונים לספרו על הפורטרטים היהודיים באנגליה. בחלק האיקונוגראפיה מביא המחבר את החומר לפי כיתרית הנושאים, שהזכרתי כבר; בנספחים רשי

2030. צ"ל Boerne ולא Borne; שם הצייר M (מירון) איפנהיים ולא T. — 2042. שם המפתח של הפירטרט לטיכיה כהן היא Luciani ולא Luciam. טעות החזרת גם במפתח. — 2063. כאשר מביא המחבר דף של בלומכה פרידלנדר שאינו מצוי באוספו, הרי בהכרח מתעוררת השאלה: מדוע חסר כאן בנאוני פרידלנדר שרפים ואף מדליה לכבודו ידועים? — 2101. האמן של הפירטרט לאייל קליש הוא Jacob Folkema ולא Folkenau. בטיפס הגמטא בספרית מונטיניגס כתוב משמאל גם השם העברי של (המפתח?) ר' אליה ברי ליר חזק, ואני משער שזהו גם מרשמו של הפירטרט לרב לוונשטם (2120) החתום שם בהילנדית. J. L. Gazan. אם כן יש להסיף את ה"כ"ב היהודי" במפתח לשם זה. — 2112. חיתוך עץ מתוך "רישי" (מצחת ומתגי היהודים) לרי"א מודינא משנת 1637. חיתוך עץ זה אינו ברשותו, ומוטב היה להביא את זה שנעשה בשנת 1636 ובטעות ציינה בי השנה 1616. אני יודעים אימתי נעשה פורטרט זה מתאור חייו של רי"א מודינא הכיתוב בחורף שצ"י: "צלם דמות תכנית נעשה במרובע קטן (מרובע = quadro)"; ראה: חיי יהודה הוצ' כהנא ע' 54. — 2155. ליד הפירטרט של נפתלי כהן יש להוסיף את שם המפתח: Regina Katharina Quarry. — מעל למספר 2156 יש לתקן Nikolsburg. שמו של ספיר היה מוריץ Gottlieb ולא Gottlieb. בנספחות ע' 123 נראה לי להזכיר את המחבר, שבב' קורתי לספרו הראשון בק"ס ציינתי שהפורטרט 148 הו' פיע כבר ב'1807, ולא 1817 כפי שהוא מתקן. במפתח האמנים יש לתקן Alexander a Via — זהו שמו של האמן, S. Halle או Hallo היה אמן יהודי, ראה: R. Hallo, Gesch. d. Jüd. Gemeinde Kassel, J. Porges — p. 38. הוא אמן יהודי גם הוא. מ. נירקיס

1595 Short, Ernest Henry. The house of God; a history of religious architecture... with 63 pages of plates and 19 plans. (4th ed.). London, Eyre & Spottiswoode, 1955. XIX, 306 p. 8°. Pub. also under title: A history of religious architecture.

Ch. IV: Jewish faith and Roman organization, p. 45-58. Bibliography, p. 295.

עיין גם ע' xvi, xvii, 60, 64, 63, 82, 133.

כן הוא במסבעות המכילות את הסטגרמטין או כל כתיבת עברית, שאינן יהודיות כלל. הריניסנסה מכירה, נוהג זה לא באיטליה בלבד, אלא אפילו באנגליה במדליות ההכחרה.

1655. אותה המדליה שנטבעה לכבוד אלברט כהן בשנת 1855 נטבעה גם לכבוד מונטיפיורי, רוטשילד ופיליפסון. זו הנושאת שמו של אלברט כהן, נטבעה בזהב בארבעה טפסים ובהרונזה ב-220 טפסים. התחזיות פירושן: G(iuseppe) B(onelli) M(odelavit); A.(gnolo) M(ariotti) I(ncisit). מדליה זו ידועה כיחידה בבריטיש מוניזום והעתקות גלוניות ממנה היו בשעתן בברלין ובווינה. כולן קוטרן היה 40-39 מ"מ (מדחתינ בצעמי) ואם בידי המחבר המדליה בת 38 מ"מ אין זה שנוי רב. היל ניסה ליחס את המדליה הזאת לריצ'ו (Riccio). אבל הואיל והמדליה בוצעה בשנת MD52=1552, הרי זה בלתי אפשרי, שכן חי ריצ'ו בשנים 1470-1532. — 1665. המדליה לאיצ'יג מתוארת כאן כטביעה מחכת לבנה. אבל היא טבועה כסף, בהרונזה ובדיל. המדליות ל"יהודי הרגן" הן מרובות, המחבר הביא רק אחת משנת 1624. — המדליה 1667 היא מעשי ידיו של Fritz Hörnlein וכתובתה לימי השפל של שנת 1923 בגרמניה. — 1669. היא מעשה המדלייר הנודע Jacques Wiener ולא Wiener. — 1671. המדליה למנדלסון לא נטבעה לרגל הופעת פאידון בשנת 1775, שכן היא נזכרת כבר אצל Spiess בשנת 1774 לכל המאחר. היא ראשונה לסדרה של מדליות על אנשי שם בגרמניה. (ר' פרטים עליה אצל Tassilo Hoffmann, p. 136. (Jacob Abraham & Abraham Abramson). — 1685. נעשתה על ידי P(aul) M(erker) ונטבעה בגרמניה בזהב (טפס אחד לאלכסנדר א' הצר הרוסי) ובכסף (60 טפסים). אם באמת יש למחברנו מדליה ב"מחכת לבנה", הרי זה דבר נדיר.

במספרים 1694-1696 מביא המחבר מאמר שפרסם בכתב העת The Connoisseur 1954 על "ממנו מורי" יהודיים של שניאור גדינץ (השוה גם ק.ס. שנה ט"ז ע' 111), ואיני יודע מה מקום אלה דוקא כאן, הואיל ואינם שייכים לאוספו, כי אם למוזיאון היהודי בלונדון. — 1776. הוא בית חולים הנמצא באמסטרדם אשר בניתים פסק מהתקיים; לפי שיטת המחבר יש להביאו לפי מקומו ולא לפי נידלנד. — מוזר גם למצוא כאן את דפי רמברנדט או העתקות לפיו. לרשימת טריקיה יש להוסיף בראש גם את המספר 1887. —

אין זיין גאנצקייט. צעשייד אין צייגסן. דער מעקסר
קאנער קייט. הלכה און אגדה אין צייגסן. — אין איי
גענעם גארטן (6 מסות).

1603 **היילער, קאלמן**. ... מיינע קומארנער נע
בער. ניו יארק, "די לעצטע גאליציאנער", 1953. 104 ע'.
8°. שירים.

1604 **טייטלבוים, דארע**. מיט אויגן אפענע. בור
ענאס איירעס, איקופ, 1955. 189. [2] ע'. תמונות. 8°.
שירים. עם רשימה ביוגרפית על המחברת.

1605 **טרונק, י[חיא]ל** [י[שעיהו]]. די העלט אין
פיל מיט נסים, אדער מעשה מגימל אחים; פאלקסטימ
לעכער ראמאן לויט אנקל לערער המכונה מארגנשטערן
פין דער שטאט לאדזש. בוענאס-איירעס, צענטראל פאר
באנד פון פילישע יידן אין ארגענטינע, תשט"ו. 333,
[3] ע'. 8° = דאס פילישע יידנטום, באנד 104, שער
נוסף בספרדית.

1606 **טרונק, י[חיא]ל** [י[שעיהו]]. דער פריילעכ
סטער ייד אין דער וועלט. אדער הערשעלעס לערך
יארן <פאלקסטימלעכער ראמאן פון לעבן פון הערשעלע
אסטראפאליער>. בוענאס-איירעס, "ידידי", 1953. 383,
[1] ע'. פירטערס. 8°. שער נוסף בספרדית.

ה. אוסטרופלר (נינו של ר' שמשון מאיטרופל) שחי
במחצית השנייה של המאה הי"ח, היה ליצן ידוע
בחצרו של הרבי ר' ברוך מסולצין.

1607 **ליבמאן, יצחק**. אין געזאנג צום פאלק. ניו
יארק, "וואכנבלאט", 1953. 126 ע'. 8°. שירים.

1608 **מענדעלע מוכר ספרים**. אינסענציעלע
הערק. באנד 4. חארשע, "ידיד בוך", 1954. 311,
[2] ע'. 8°.

התכן: צוריק אהים. א שטאט אין מורחאנאט. די
אנטדעקונג פון האליק. אין א שטורעם צייט. שם אין
יפת אין א חאגאן. די נשרפים. די אלטע מעשה. ספר
הגלגולים. א נאכט אין צדית. א פרימארגן אין גלופסק.
איידל. ספר הבהמות. הערשע-יכל און פארטייטשונגען.
ע' 249-312. — הקודמים עין ק. ס. שנה כ"ט ע' 365.

1609 **פערלאוו, יצחק**. דושעבעליא. ביענאס
איירעס, "ידידי", 1955. 382. [2] ע'. 8°. שער נוסף
בספרדית.

בלשנות

1596 **כהן, דוד בן משה**. ספר שירי דוד...
בענין הדקדוק והעיון... בדרך שירה... [מאת] דוד
הכהן... בלא"א... ה"ר משה הכהן... הוצאת שניה.
גדרה, דפוס כימית עזרי כהן, ת"ש. [7], 71, [3] דף. 8°.

1597 **Roussel, Louis**. La racine sémitique
vue de l'hébreu. [Paris]. Presses universitaires
de France, (1953). 62 p., 1 l. 8°. = Publi-
cations de la Faculté des lettres de l'Univer-
sité de Montpellier. 2.

ספרות יפה עברית חדשה

1598 **ברדא, דוד**. איתן אל הים! Tunis.
המחבר, (תשי"ד). 12 ע'. 8°. שירים.

1599 **ברדא, דוד**. תורה, משה נפשי
כחמר בידך. Tunis, דפוס Uzan, (תשי"ג). 6 ע'.
8°. שיר.

1600 **מאירוביץ, טוביה**. ספר מקלות
הדממה; כולל שירים על בסיס הקדש, מאת הרב
טוביה מאירוביץ הלוי. קידאן, דפוס ש. מובשוביץ,
תרי"ח — (1937). 80 ע'. 8°. שער נוסף בליטאית
בעמ' די של המעטפת.

1601 **ריבולוב, מנחם**. מעלים לעולם;
דבריימסה ורשמימטע. (New York). עגן, על יד
ההסתדרות העברית באמריקה, 1955. 416 ע'. לוח
פירטערס. 8°.

התכן: ש. פדרביש: ספרי האחרון (של המחבר). אהרן
צייטלין: מ. ריבולוב. א. ר. מלאכי: מ. ריבולוב —
חיו ויצירתו. — ח' א': אנשי שם ואנשי יפת (ה מאמ'
רים). ב': משוררים (5 מאמרים). ג': בשבילי
אנגליה החדשה (6 מאמרים). ד': מרשמי מסע ביש'
ראל (בשנת תשי"א). ע' 325-401. — א. ר. מלאכי:
חומר לכיולוגרפיה של מ. ריבולוב (כילל 224 ערכים),
ע' 416-405.

ספרות יפה יודית

1602 **אויערבאך, אפרים**. געטראכט מיט עבריי
טייטש. ניו יארק, מתנות, (1955). 224 ע'. 8°. שער
ניסף באנגליה.

מסות. המדורית: תנ"כישע געשטאלטן (6 מסות). —
א העלט אין אפשיין (7). — פאלק און לאנד: ציינים

מסורת והכרוניקות היהודיות החל בבריאת העולם וגר' מר בתקופה האסומית. הספר התחיל לצאת בשנת 1921. עיין גם ק.ס. שנה י"ג ע' 366, שנה י"ח ע' 269, שנה כ"ו ע' 288, שנה כ"ח ע' 366.

1617 **Gerchunoff, Alberto**. The Jewish gauchos of the Pampas... Wood engravings by Victor L. Rebuffo. Translated by Prudencio de Pereda. New York, Abelard-Schuman, (c1955). XVI p., 1 l., 169 p., front. (port.), illus., map (on lining papers). 8°.

ספרים מחיי היהודים במושבות החקלאיות בארגנטינה. המקור, Los gauchos judios. עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 85. מהד' א' של המקור היפיעה בשנת 1910.

1618 **Howe, Irving; Eliezer Greenberg**, ed. A treasury of Yiddish stories... With drawings by Ben Shahn. New York, Viking Press, 1954. IX, 630 p. 8°.

בקובץ כונסו יצירות (בתרגום אנגלי) של 23 סופרים. החומר מסודר לפי נושאים בששה חלקים. בראש הספר: Introduction, p. 1-71. Notes on the authors, p. 73-93.

1619 **Ingram, Tolbert R.** Maid of Israel. Nashville, Tenn., Broadman Press, (c1955). 3 p.l., 270 p. 8°.

ספר מתקופת התנ"ך.

1620 **Krongold, Max**. Me llamo Elias; poema exegetico. Ilustraciones de Santos Balmori. Mexico, Ediciones Amigos del Cafe Paris, (1953). 94 p., 3 l., illus. 8°.

"אלהו אמר לי; פואמה אכסגטית".

1621 **Martin, Peter**. The landsmen. Boston. Little, Brown, (1952). 4 p.l., 366 p., 1 l. 8°.

הספר כילל 10 ספרים על יהודים בני עיר של המחבר (יליד גילינסק ברוסיה) שגשג אותם בארצות שינית של העולם.

1622 **Ormonde, Czenzi**. Solomon and the Queen of Sheba. New York, Farrar, Straus and Young, (1954). 2 p.l., 412 p. 8°.

ספור על שלמה המלך ומלכת שבא.

רומן מחיי העולים החדשים בישראל אחרי הקמת המדינה. הרומן פורסם קודם בהמשכים בעתון "פאר" ווערטס" בשם: "צו א גייען לעבן".

1610 שלעווין, ב[נימין]. דאס הייז אין דער טאפאלן-גאס; ראמאן. פאריו, אויפגניי, 1955. 269, [2] ע' 8°. רומן מחיי היהודים בפילין במאה העשרים.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1611 **Ben-Gavriel, M[oshe] Y[a'akov]**. Vrede en oorlog van burger Mahasjavi. (Vertaling: C. de Dood). Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1955. 202 p. 8°. =Wereldboog; afdeling letteren en kunst, nr. 63.

את המקור הגרמני עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 366, שם גם ציון.

1612 **Berndt, Wolfgang**. Die frühen historischen Romane Lion Feuchtwangers <'Jud Süß' und 'Die hässliche Herzogin'>; eine monographische Studie... [Berlin, 1953]. 4 p.l., 235 numb. l., 1 l. 4°. Diss. Humboldt-Universität Berlin. Bibliography: l. 235.

במכנית הכפלה. צלום. נדפס בצד אחר של הדפים.

1613 **Bothwell, Jean**. Flame in the sky; a story of the days of the Prophet Elijah. New York, Vanguard Press, (c1954). 6 p.l., 160 p., illus. 8°.

1614 **Falstein, Louis**. Sole survivor. (New York, Dell Publishing Co., c1954). 191, [1] p. 8°. =First edition, 29.

ספור על סמך בקורו של המחבר במחנות הפליטים ושיחתו עם אחד משרידי מרד גיטו ורשה.

1615 **Fein, Harry H.** Songs at eventide; quatrains based on Ecclesiastes. Boston, B. Humphries, (c1954). 140 p. 8°.

1616 **Fleg, Edmond**. Écoute, Israël. Édition intégrale. Paris, Flammarion, (1954). 714 p., 1 l. 8°.

שירים תנ"כיים ועל נושאים מהתלמוד, מהקבלה, מה

1630 **Hollender, Mrs. Betty R[osett]**. Bible stories for little children... Illustrated by William Steinel. New York. Union of American Hebrew Congregations. (c1955). XI. [1]. 70 p., 1 l., col. illus. 8°.

1631 **Muth, Don**. Elijah; the man who went to heaven, by Don Muth, jr. Illustrations by author. Mountain View. Calif., Pacific Press Publishing Association, c1954. [33] l., col. illus. 4°.

לוחות-תמונות מחיי אליהו הנביא בצירוף באריות.

1632 **Weilerstein, Sadie Rose**. Dick; the horse that kept the Sabbath. .. Pictures by Jessie B. Robinson. New York, Bloch Publishing Co., (c1955). [48] p., illus. 8°.

1633 **Witheridge, Elizabeth P.** Mara of old Babylon... Illustrated by Lucille Wallower. New York, Abingdon Press, (c1955). 128 p. 8°.

ספר לבני הנעורים.

חנוך והוראה

ליון, א. ח. במעגלות החינוך. עיין לעיל מספר 1531.

1634 **שרפשטיין, צבי**. הכשרת הלבבות לחנוך עברי. מאת צבי שרפשטיין. ... (New York), תשי"ד. 16 ע'. 8°. "הוצאה על שם פרד פיסור נוסן טורוב ז"ל".

1635 **מעקסיקע (סיטי)**. אידישע שולע. אלבום... ארויסגעגעבן צום דרייסיק יארקן זיכל. [מעקסיקע] (תשס"ו/1954). 210 ע'. 4°.

כילל גם ידיעות מפירות על בית הספר ורשימות ביוגרפיות קצרות על מירי ביה"ס שהלכו לעילמם.

ספרי למוד

1636 **[גנאסיא, יוסף בן דוד]**. עורך. ספר חק דוד... Suite du trésor de la vie. contenant: 1) le Zohar... 2) la Morale de Rabbinoi Tham, 3) Commentaire sur le Rituel de R. Hai Abraham. A l'usage des élèves du Tal-

1623 **Pessa'h**. De la liberté à l'indépendance. (Paris, Département de l'éducation par la Thora <Agence juive> [et] Centre éducatif, 1955). 81, [1] p., illus., notes. 4°.

"Recueil consacré à Pessa'h et au Jour de l'indépendance."

במסגרת הכפלה.

1624 **Rosenfeld, Morris**. The teardrop millionaire and other poems... Selected and translated by Aaron Kramer. With a critical evaluation by Kalman Marmor and a biographical sketch by Aaron Kramer. New York, Manhattan Emma Lazarus Clubs of the Emma Lazarus Federation of Jewish Women's Clubs, 1955. 32 p. 8°.

1625 **Shankman, Sam**. Moulding forces. New York, Philosophical Library, (c1954). VIII, 175 p. 8°.

ספר מחיי יהודי ברוסיה הצארית בהתחלת המאה העשרים, שהיגר לארצות אחרות מהפכת 1905 והריאקציה שהשתלטה אחריה. מספר גם על התנועה הציונית.

1626 **Sperber, Manès**. ... qu'une larme dans l'océan. (Traduit de l'allemand par l'auteur et Blanche Gidon). Préface de André Malraux. Paris, Calmann-Lévy, (1952). XXI, 183 p. 8°.

ספר מחיי היהודים במזרח אירופה בימי הכיבוש ההיסטורי.

1627 **Stein, William**. This pitiless storm. a play. New York. Pageant Press, (c1955). 4 p.l., 118 p. 8°.

מחיי היהודים באה"ב.

1628 **Tinney, Ethel**. Women of the Bible in verse. New York, Pageant Press, (c1953). 5 p.l., 50 p. 8°.

ששה שירים, ביניהם על רות ועל אסתר.

ספרות הנוער

1629 **קול התלמיד**. פלסבוש, בית הספר הגבוה של הישיבה דפלטבוש. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורכים: שלמה הופמן ודוד שינקור. שנה ג' גל' ב: נוסן תשס"ו. 4 ע', טבלאות תמונות.

Forst, New York, Shilo Publishing, (c1951). [43] p., illus. 8°.

1641 Tidwell, Josiah Blake. The Bible. period by period. (Rev. ed.). Nashville, Tenn., Broadman Press, [195-?], 360 p., maps. 8°.

ספר למוד, יצא ראשונה 1916 ואח"כ 1923.

ספרי מדע כלליים בעברית

1642 אמות מאחדות. מוריך למגילת האומות המאוחדות. [ניו יורק], מחלקת המידע של האומות המאוחדות, (1954), [2], 28 ע', 8°.

את מגילת האומות עין ק.ס. שנה כ"ט ע' 332.

1643 אמות מאחדות. עובדות יסוד. ניו יורק, מחלקת המידע של האומות המאוחדות, 1954. 32 ע', 8°.

1644 רמורינו, חרונימו. התחיקה הסוציאלית החדשה בארגנטינה... (תרגום לעברית אברהם מבסן). בואנוס איירס, המכון לתרבות ישראל בארגנטינה, תשט"ו — 1954, 266, [7] ע', 8°.

עם מבוא ושער נוסף בספרדית: Jeronimo Remorino: La nueva legislación social Argentina, Buenos Aires, 1954.

mud-Thora et de Etz-Haim, Joseph Renasia. Constantine, [194-?]. 190 p. 8°.

הטקסט בערבית באיטית עברית.

1637 דיוניסקי, אשר. שבילי; ספר למוד ילדים. מאת אשר דיוניסקי. מהדורה מחוקקת. חלק א. Bloch Publishing Company, New York, 1954. [2], 62 ע', תמונות. 8°.

1638 Blumberg, Harry. Modern Hebrew grammar and composition. New York, Hebrew Publishing Co., (c1955). XVIII p., 1 l., 410 p., maps (on lining papers). 8°.

1639 Richards, I[vor] A[rmstrong]; David Weinstein; Christine Gibson. Hebrew through pictures. <עברית בתמונות>. New York, Pocket Books, (1954). XIX, 297, [3] p., illus. 8°.

המבוא באנגלית, הטקסט כלו בעברית.

1640 Shilo Publishing House, New York. Let's talk Hebrew! A beginner's book for parents and children. Illustrated by Siegmund

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני-היהדות מתוך כתבי-עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור "עתונים".

[הארץ]. תרבות וספרות. תלאביב, 9.XII.55 —

א. מ. הרמן: פיוט להניחה "חדש אורה" לנחשני מפרך מלבן" (1). — ש. ד. גויטיין: מגילת הגבורה לעובדיה הגר (1). — י. ברנאד: כלי תאורה קדומים (1, 2). 16.XII. — א. חיימי: וזה מעשה המגירה [שבמשכן] (1, 2).

23.XII. — י. רצהבי: הרמב"ם ויהודי תימן (1).

10.II.56. — י. מ. גרינץ: סדר עבודה ליום הכפורים מחורבת קימראן (1).

17.II. — מאה שנה למית היינריך היינה [מאמרים עליו ותרגומים של כמה משיריו] (2'1).

גם שאר העתונים היומיים בארץ, פרט לזחלים, הק' וישו באותו היום להינה מדור מיוחד. 24.II. — א. מירסקי: כיצד פוסקים [פסוק בלשון תורה ובלשון חכמים] (1).

בחירות. 9. ירושלים, סתיו תשט"ו. — י. כץ: בין היסטוריה לאומית ללאומיות היסטורית [על: דינור, במפנה הדורות] (6'3). — ת. ה. בן-ששון: הנהגתה של תורה [על: אורבך, בעלי התוספות] (53'39). — פ. סנדלר: סתרם של מפורסמות [על: קרייב, המקרא מפורש] (62'53). — א. יערי: מכתב בדבר השגות

שלום על "תעלימת ספר" (80'71), ג. שלום : תשובה
הירש חיות (168'169).

בטרם, יד, א <ריון>. ירושלים, טבת תשסו. —
י. בן-חנניה : העדה האחמדיה בישראל (23).

בצרון, יו, א <181>. ניירורק, תשרי תשסו. —
מאגרות רב צעיר (8'7). — י. דניאלו : משנתו הפילוסופית של פילון (19'9).

ב182<. חשון-כסלו, — י. ברזילי : יהודים ויהדות, ניסח טיינבי (72'67). — צ. קארל : תופעות-לואי של מראה הנבואה והנבואה (90'83).

הבקר, 6129. תל-אביב, כד כסלו תשסו. — ק.
שחאין : השתלשלות החנוכיה בעבר ובהווה. (4). —
נ. שלושין : מדוע נפקד שם יהודה המכבי במסורתנו? (4).
6135. א. טבת. — י. אידלשטיין : מדוע לא הוזכר המכבי בתלמוד? (4).

[הבקר]. טורי ספרות. תל-אביב, 56 [צ"ל 11]. 17.1.
— ב. קראו : העתון העברי היומי הראשון "היום"
ועורכיו (1).

ברקאי, כב, קמג. יהונסבורג, חשון תשסו. —
א. הילבין : שיר האסטריון והספירט [בעיני חז"ל] (9'7).

גשר, 2, 1. תל-אביב, שבט תשסו. — א. שורקי :
במצרכות אפריקה הצפונית (28'22). — מ. ביתן : יהדות
אפריקה הצפונית בשעה זו (35'29). — ג. יפה : יהדות
ארגנטינה תחת שלטון פירון (39'36). — ר. לוי : יהדות
הונגריה על סף האבדון (50'44). — מ. דבורצקי :
שארית הפליטה בישראל ; מחקר הבעיות הדימוגרפיות
הביולוגיות של עליית ניצולי ארצות-השיאה (114'83).
— ג. ר. : היהודים באיראן ובאפגניסטאן (137'127).

הדאר, לה, א <אתרג>. ניירורק, יס חשון תשסו.
— א. י. חיונברג : על יו"ט שני של ראש השנה (14).
ג <אתרה>. ג כסלו. — ירונוטאל : לתולדות המחיצה
[בין גברים ונשים בבית הכנסת] (48'53).

ד <אתרו>. י. כסלו. — א. ר. מלאכי : שלמה מאגדל
קרן באמריקה (75'74 ; ה : 94'93 ; י : 115).
"אתרח". כד כסלו. — ש. ק. מירסקי : הרבצת תורה
בעם (108'106). — ח. ר. רבינוביץ : "הדליקו גרות..."
[מדוע מדליקים גרות בחניכה] (116'115). — א. נ. צ.
רות : מסביב לסביבון <פרק בפולקלור> (116).

הד הדפוס. י. תל-אביב, אלול תשסו. — ה. פרידלנר
דר : קווי יסוד ההתפתחות של הכתב העברי והכתב
הלטיני (8'4). — מ. שפיצר : על האיתיות שלנו (23'9).
— ד. ברילינג : בית הדפוס העברי בפפ"א (81'75).
— מ. וייס : האשה במלאכת הקודש (77'76).

הדים לשאלות החברה הקיבוצית. כא, 48.
מרחביה, טבת תשסו. — ש. פירסטנברג : יהודים ויהדות
בברזיל (154'159).

החינוך, 28, 1. תל-אביב, כסלו תשסו. — א. סימון :
יוצאי ארצות האיסלאם במשבר ההקלטות (17'7).

חרות, 2220. תל-אביב, א טבת תשסו. — ח. לשם :
הג החנוכה במאה השניה לספ"ה (3).
2280. יב אדר. — ח. לשם : תענית אסתר והקראים (6).

ידיעות בית לוחמי הגיטאות. 1 <13>. קב'
לוחמי הגיטאות, טבת תשסו. — ג. בלומנטאל : לחשבוני
הדמים : ששה מיליונים או יותר? (7'3). — מ. דבור-
צקי : למחקר הפתולוגיה של תקיפת השואה (12'8). —
מ. פלדמאן : שואת השחפת בגיטו והמלחמה בה ;
מכתב גלוי לאדון זקן-היהודים בליצמנשטאטגיטו (13'
15). — מ. פינקלר : ראשית המחתרת החלוצית בהולנד
(21'16). — מ. חאריטסון : מפעילות המחתרת ההולנדית
לעזרת היהודים (22'21). — ה. שרשבסקי : במחלקת
הכספים של היוזנראט <פרקי זכרונות מגיטו וארשה>
(31'23). — ט. פרידמן : פישעי המלחמה מגיטו קילומיה
(38'33).

ידיעות יד ושם, 7'6. ירושלים, טבת תשסו. —
מ. דבורצקי : הפריפסור הפושע הנאצי קארל קלאוברג,
אחד היוזמים העיקריים של הסטריליזציה ההמונית
(4'2). — י. קרמיש : מקורות האויב מספרים על הגבורה
היהודית (7'5). — כיצד נחרבה עיירי ראוון <עיירת
ה"חפץ חיים"> (17'16).

ידע"ע, ג. כ"ג. תל-אביב, תשרי תשסו. — יו"ט
ליינסקי : תלאת ופגעים משיצא תתן לקראת כלה
(97'91). — א. לורין : היהודים במסורת העממית
האסטינית (100'98). — י. אבידע : הפולקלור וסנדא
דארעא (100). — י. ספקסיר : הגישה האנתרופולוגית

- לחקר המוסיקה היהודית בארצות המזרח (103'101). — פויכטוואנגר: מעי"ר-השחר (105'104). — י. נאכט: מנהגי בר מצוה יבת מצוה (111'106). — מ.ה. גאין: מועדים וסדר למזדים <תיקון ליל שבועות, הושענא רבה וז' של פסח> (115'112). — א. פריצקר: קונטרס אבילות (117'115). — מ. צדוק: מסכת "שמחות" בתימן (120'118). — ג. קדמן: בדרכי הריקוד הישראלי (121'122). — י. ריכלין: עיקומי כתובים ביחס שבין יהודים ובין מוסלמים (127'124). — מ.א. ברזילדא: דורון-דרשה בשערי ספרים (129'128). — ז. שייקובסקי: כתב ספרים של סיפר יהודי במאה 18 באלום (131'130). — י. רצהבי: אחודת נא <מילואים> (133'132). — ג. בן-מנחם, א. כהן אלחסידי, ש. אשכנזי: חוספות והערות לחידות (133). — א.ז. בן-ישי: מן הסתגמות ב"מחברות עמנואל" (134). — ד. פרסקי: חידה של אליקים צינור (134). — א.נ.צ. רות: פינקס החברה "נר למאיר" (138'135). — א. רכטמאן: רבי אהרן דוקטור נאראד מאוסטראה (141'139). — ש. דמשק: אימרות ומשלים בפי אנשי ניסיוניזם (144'142). — ש. ניסנבוים: מבובריטק ועד קהירה של מצרים (145'144). — י. אשל: על מנהג תשליך בבולחוב <גליציה> (145). — א. הורביץ: מפי ביל"ויים וחבריהם (148'146). — שיר זומר (161'151). — ש.ח. קוק: לתולדות שלמה מדובנא רבתי (162'161). — ש. ניסנבוים, יו"ט לוינסקי: עוד על הריפא לונץ ממינסק (162). — תורנגינה (158'155).
- לשוננו לעם. ה. א. <סג>. ירושלים, חשוו תשטז. — מ. [מך]: עם המחזור השביעי (8'3). — ג. ברגרין: בירורי לשון: לאחר מכאן, לאחר מכן: יתר <יותר> מכאן, יתר מכן (14'9). — י. רצהבי: ומשמע ודומה ימשא (17'15). — א. בנדויד: שם-הפעולה ומשמעיותו: ד. פעולה שבעל-פה וכתב שעל גבי הנייר (24'18). — ד. ירדן: "כי אם" במשפט-שאלה (27'24). — א. אברונין: מגניז הלשון (28).
- ב <סד>. כסלו. — כללי הפיסוק, כפי שנקבעו ע"י ועד הלשון העברית, בתוספת דברי הרצאתו של י. קלוזנר (32 עמ').
- מאזנים. ב. ה <כה, קמה>. תל-אביב, שבט-אדר תשטז. — א. קריב: שבעת עמודי התני"ך [מצאית אלהים, התגלות, שבר ועינש, תשובה, צלם אלהים, ...]
- בחירת ישראל, אחריה הימים (291'287). — י. אפרת: טבע ורוח במשנת הרמב"ם (296'292).
- מגמות. ה. ו. י. ירושלים, טבת תשטז. — א. נדד: כפר שלם <סלמה> [על יד תל-אביב], דמותה של שכונת עוני (40'5).
- מדע. א. ו. י. ירושלים, טבת תשטז. — י. ליבוביץ: אישיותו הרפואית של הרמב"ם (9'5). — י. בן-תור: המחצבים בישראל (17'10). — צ. זילברשטיין: על השושן הצחור [תפוצתו בארץ וגלגולי השם "שושן" במסורת העברית] (32'31). — ר. קופל, ג. פינברין: דמויות צמחי הארץ (33).
- מולד. יג. 90'89. תל-אביב, כסלו תשטז. — י. ארז: תנועת הפועלים היהודית במהפכה הרוסית הראשונה (556'549). — י. כץ: דת ישראל והתהוות הקפיטליזם (571'566). — י. אהרני: המחקר תארכיאולוגי במדינת ישראל: סקירת התגליות של השנים האחרונות (585'593).
- מחברת: בטאון חברת כ"ח. 5, 3'1. <44'42>. ירושלים, כסלו תשטז. — ש. מרכוס: על השפה היהודית-ספרדית (18'17).
- מכון זיבוטנינסקי בישראל. פרסומים. 54. תל-אביב, טבת-שבט תשטז. — לתולדות עליה ב'. [קובץ מסמכים] עריכה והסברים: חיים לור (40'3).
- מערכות-ים. כו. טבת תשטז. — א. אליאב: בדרך המחברת מארץ-ישראל לאיטליה [בשנת תש"י מטעם "עליה ב'"] (41'30).
- גיב הקבוצה. ה. א <17>. תל-אביב, שבט תשטז. — י. מאיר: היהודים בתנועת המהפכה (170'161). — ש. ברגומן: אוור קרית-ענבים ומעלה-החמשה [סקירה הסטורית-גיאוגרפית בהדגשה מיוחדת של תקופת כיבוש יהושע] (180'173).
- סורא: ספר-שנה ישראלי אמריקאי. [ב]. ירושלים (ניו-יורק). תשטז. — ישראל והתפוצות [סימפוזיון] (103'9). [עשרה מאמרים ותשובות, ביניהם] א. שפרן: לאור העבר (48'31). — י. רוזנטל: מדינת ישראל לאיר התאולוגיה הנוצרית (125'106). — ד.מירסקי: היהודי בספרות האנגלית החרשה (147'126). — י. לשצינסקי: ערב האמנסיפציה היהודית באמריקה לאור התמורות

הכלכליות (169'148). — ח. ז. ריינר : תעודת ישראל בעלים (180'170). — ג. ח. רונבלים : האסכולה הרצויה נליסטית המתונה והשפעתה על החוקר המאמין שד"ל (205'181). — מ. בניהו : פנקסי שלוחי א"י בארצות-סוד (226'208). — א. ר. מלאכי : "עמוד היראה", עתונת של ר' עקיבא יוסף שלזינגר (240'227). — ש. ק. מירסקי : רבי יהינתן מלינול, מגן הרמב"ם ופרושו על המשנה והרי"ף (266'242). — י. אבידע : מספר הפרקים בספר "משנה תורה" לרמב"ם (275'267). — א. ג. צ. רות : מבית מדרשם של הגאונים ב"גנוי קויפמן" (312'276). — מ. צוקר : מפרשו של רס"ג לתורה (355'313). — ג. אספעל : מהות ספר הגיור [ספר הלכה אנונימי] וערכו (387'356).

על המשמר. מוסף לגליון 3828. תל-אביב, כח שבט תשסו. — "קובץ שנתי לבעיות משק הארץ" (32 ע').

ציון. כ. א"כ. ירושלים, תשסו. — ח. ביינארט : מעשי בית דין האינקוויזיציה בסיאוד ריאל וערכם כמקור היסטורי (331'1). — י. רצהבי : מרד אלקאסם [פרשה בקירות יהודי תימן במאה ה'יז] (46'32). — ח. שמרוק : משמעותה החברתית של השחיטה החסידית (72'47). — ג. שלום : הפולמוס על החסידות ומנהיגיה בס' נוד הדמע (81'73). — ז. שייקובסקי : הפרעות באלים בעת המהפכות של 1789, 1830, 1848 (102'82). — ד. י. כהן : גילוי שתי מצבות מהמאה ה'יג בפרנקפורט דמיין (106'103). — י. ווייס : על תורה חסידית אחת להמגיד ממזריץ (108'107). — ב. דינור : מ. וישניצר ז"ל (110'109).

הצפה. 5521. תל-אביב, יד שבט תשסו. — ש. אבידור : לבעית הקראים (3 : 5527 ; 3 : 5533 ; 3). הרפוא העברי, כח, א. ניויירק, 1955. — א. לויג : סין : רפואה לעם בעברית (83'69). — ד. מרגלית : רב האי גאון כרופא (88'84). — ב. ל. גורדון : הרפואה אצל העברים הקדמונים (109'100).

הרפואה. ג. א. ירושלים, יז טבת תשסו. — מ. שרמן : קורית העתונות הרפואית העברית בארץ (18'13).

תרביץ. כה. ב. ירושלים, טבת תשסו. — מ. צבת : הערות סיצילוניות והיסטוריות על זכריה י"ב (111'117). — י. א. זליגמן : מחקרים בתולדות ניסחת המקרא (139'118). — א. ג. צ. רות : תשובות רב פלטי נא"ז בגנוי קויפמן (148'140). — מ. מרגלית : לתשובות

סיני, לה, ג <רכח>. ירושלים, כסלו תשסו. — י. ל. מימון : מדי חודש כחדשו [חודש חודש בתולדות ישראל] (148'129) ; ד : 222'193 ; ה : 271'257 ; ו : 332'321. — מ. זיידל : מקבילות בין ספר ישעיה לספר תהלים (172'149) ; ד : 240'229 ; ה : 280'272 ; ו : 355'333. — י. לינר : הערות ברמב"ם (176'173). — ב. לוריא : חף היס בתקיפת שיבת ציון (184'177). — א. ז. בריישי : הנסיך הגדול לבית קיק <לזכרו של ר' שאול חנא קוק ז"ל> (191'184).

ד <רכט>. טבת. — ד. מרגלית : הבקאות במקרא (242'241). — י. ז. כהנא : הפולמוס מסביב קביעת ההכרעה בהרמב"ם (246'243). — א. פרייס : פירוש פסוקים על ידי המדרש (253'247). — י. ל. מימון : ארץ ישראל לגבולותיה ההיסטוריים (256'254).

ה <רל>. שבט. — י. מ. טולידנו : משפחת המיימוני, מוצאה ושרידיה (287'281). — ד. גנחובסקי : רב יצחק הלכן ותוספותיו (311'288). — ב. מ. רקובר : התחלת דין וסוף דין (320'312).

י <רלא>. אדר. — ח. ד. שזעזל : ביאורים <לגליון הש"ס של ר' עקיבא איגר למס' פסחים> (363'356). — ח. ז. ריינס : יראי ה' בין הגויים (378'363). — א. גויי בייט : זמן מעשר פירות האילנות (388'378).

העבר. ג. תל-אביב, אלול תשסו. — נ. מ. גלבר : ביקורו של ד"ר הרצל בפטרבורג (19'12). — י. גרינר בייס : ימי פטרבורג שלי <קסעי זכרונות> (40'27). — מ. וישניצר : תקופת פטרבורג (50'41). — א. ליסאי : היורד הספרותי העברי הגדול במיסקבה (59'51). — מ. אלטמן, ש. בן ברך : בלטה בשנים 1917-1925

שע קיגדער (38'36). — וויציקע מעשהלעך (44'43). —
עמבלעמען אויף יום־טוביוקע חלות (45).

די צוקונפט. 61, 1. ניו־יורק, יאנ. 1956. — י.
מייטלס: וועגן "מעשה־בוך" (22'19).

שריפטן. 14, 165'163. בוענאס־איירעס, כסלו־שבט
תשטז. — א. גאלאמב: די נבואה דורך וועלטלעכע ברילן
(195'211). — י. מייטלס: חנוכה און די חשמינאים
ביכער (261'271).

Académie des Inscriptions & Belles-Lettres.
Comptes rendus. Paris, Jan.-March 1955. —
R. de Vaux: La cinquième campagne de
fouilles à Tell el-Fâr'ah (36-43).

Acta Medica Orientalia. 14, 1. Jerusalem,
Jan. 1955. — I. Seide: Paul Ehrlich, the man
and his work (5-12). — A. Feigenbaum: Use
of embryonic tissue for therapy by an [Jew-
ish] eye practitioner of the 12th century. Be-
nevenutus Grapheus Hierosolymitanus (26-29).

2-3. Feb.-March. — A. Feigenbaum: Ocular
diseases and treatment in the work of Bene-
venutus Grapheus Hierosolymitanus (75-82).

5. May. — I. Landau, A. Garbay: Ocular
leprosy in Israel (129-133).

6. June. — E. Adler, C. Eliakim, A. Ma-
gora: Poliomyelitis in Jerusalem in 1953 (147-
163). — G. Kallner: Infectious diseases in Is-
rael in 1954 (174-178).

9. Sept. — W. Strauss: Hygiene as a de-
cisive factor in Israel (223-231).

The American Journal of Sociology. 61, 3.
Chicago, Nov. 1955. — L. E. Chancellor, T.
P. Monahan: Religious preference and inter-
religious mixtures in marriages and divorces
in Iowa (233-239).

American Literature. 27, 3. Durham, N.C.,
Nov. 1955. — D. H. Battenfeld: The source
for the hymn in "Moby-Dick" [Ps. 18]
(393-396).

רב פלטי גאון (149'153). — ח.פרי: פיוטים מהמתחור
בצרפתית עתיקה (154'182). — צ. אנקורי: אליה
בשייצי הקראי; לבדיקת מסורתיו על ראשית הקראות
בביגסיון (183'201). — י. תשבי: מקורות מראשית
המאה הי"ח בספר חמדת ימים (202'230). — מ. צ.
סגל: למהותו של אהל מועד (231'233). — מ. קטן:
בעקבות מדוקדק נוצרי [יוהנס ולנסיס] (234'236).

ביאליסטאקער שטימע. 35, 275. ניו־יורק, ערה"ש
תשטז. — פ. פרידמאן: ביאליסטאק אין דער צווייטער
וועלט־מלחמה <ביבליאגראפיע> (23'25).

בלעטער פאר געשיכטע. 8, 4'3. ווארשע, יולי
דעצ. 1955. — ט. לעוויצקי, א. קופפער: העברעאישע
מקורים צו דער געשיכטע פון די סלאווישע און אנדערע
פעלקער אין מיטל און מזרח־איראפע <12'10
י"ה> (33'3). — ה. רילסקי: מעזריטש אין פעריאד פון
דער היטלעריסטישער אקופאציע (34'50). — א. קופפער:
צו דער פראגע וועגן דער שטייער־פאליטיק פון קהל
אין אמאליקן פוילן (51'67). — ב. מארק: דער יידישער
פראלעטאריאט אין דער רעוואלוציע פון 1905 יאר
(68'87). — י. בארטש: די רעוואלוציע פאר דער
יידישער באפעלקערונג אין שטעטל ליבארטאח אין דער
צווייטער העלפט פון 18'טן י"ה (88'105). — מ. שווארצ'
בארד: נאטיצן פון ווארשעווער געטא (106'145). —
ז. שימאנסקי: אויפן ראנד פון דין דערשינענע מאטע-
ריאלן און דאקומענטן צו דער געשיכטע פו דער
קאמוניסטישער פארטיי אין פוילן (146'184). — מאטע-
ריאלן צו דעמאגראפישע פארשונגען וועגן דער יידישער
באפעלקערונג אין ווארשע בעת דער היטלעריסטישער
אקופאציע (185'208).

די גאלדענע קייט. 23. תל־אביב, 1955. — ד. לייבל:
צו דער געשיכטע פונעם ספר ישעיה (159'165). —
מ. קאפעליק: די יידן פון חימן (184'203). — י.
מייטלס: דער שבח־ציקל פון ר' שמואל און ר'
יודא חסיד [בתוך "מעשה־בוך", באזעל ש"ב] (218'
234).

יידישער פאלקלאר. 1, 2. ניו־יארק, יוני 1955. —
דער יידישער מבין אין דער קיסר (25'26). — א מעשה
פון א שטורעמחייט (26, 42'39). — לידער (27'32). —
גלייבענישן (33). — מוריס־שפילן (34'35). — צווישן יידי-

rope (165-168). — S. Stern-Taebler: Survey on the Jewish archives in America (169-173).

Biblica. 36, 4. Roma, 1955. — J. Schaumberger: Die neue Seleukiden-Liste BM35603 und die makkabäische Chronologie (423-435). — A. Metzinger: Die Handschriftenfunde am Toten Meer und das Neue Testament (457-481). — R. Follet: Un défi de l'histoire: les Habiru (510-513).

The Biblical Archaeologist. 18, 3. New Haven, Sept. 1955. — G. E. Wright: Israelite daily life (50-79).

Bibliotheca Sacra. 112, 448. Dallas, Tex., Oct. 1955. — C. Armerding: The last words of Jacob: Genesis 49 (320-329). — E. F. Harrison: The importance of the Septuagint for biblical studies (344-355).

Bijdragen. 16, 4. Nijmegen, 1955. — J. de Fraine: Quel est le sens exact de la filiation divine dans Ps. 2, 7? (349-356).

The Birmingham Jewish Recorder. 18, 7. Birmingham, July 1955. — H. Levine: 100 years of Birmingham Jewry (5-7; 8: 4-5, 21).

The Bodleian Library Record. 5, 4. Oxford, Oct. 1955. — S. M. Stern: Autographs of Maimonides in the Bodleian Library (180-202).

א' פירוש המשנה: זרעים, נוטין קדשים. ב' דפים ממשנה תורה. ג' חתימת הרמב"ם בסוף ס' אהבה. ד' הערת הרמב"ם על גבי מכתב מר' יונתן הכהן מליני.

Boletín de la Real Academia de la Historia. 137, 2. Madrid, Oct.-Dec. 1955. — de Maura: Nueva luz sobre la expulsión de los judíos en 1492 (187-200).

Bulletin de nos Communautés. 11, 19. Strasbourg, 30.IX.1955. — R. Weil: Les Juifs de la région de Sarreguemines (14-15).

20. 14.X. — Histoire des communautés:

AMIF. 4, 37. Paris, Oct. 1955. — A. Litvak: La science spirituelle de Maïmonide devant la psychiatrie moderne (51-52).

Amor di Libro. 4, 1. Firenze, Jan.-March 1956. — A. Milano: Bibliotheca historica italo-judaica; addenda 1954-1955 (3-11).

Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves. 13 (1953). Bruxelles, 1955. "Mélanges Isidore Lévy". — Publications de M. Isidore Lévy (XV-XIX). — W. F. Albright: The new Assyro-Tyrian synchronism and the chronology of Tyre (1-9). — E. Bickerman: Une question d'authenticité: les privilèges juifs (11-34). — J. Cantineau: L'enclise au verbe en hébreu biblique (35-41). — B. Cohen: Dowry in Jewish and Roman law (57-85). — A. Dupont-Sommer: Les autels à encens de Lakish (135-152). — O. Eissfeldt: Adrammelek und Demarus (153-159). — M. Noth: Das alttestamentliche Bundschliessen im Lichte eines Mari-Textes (433-444). — I. S. Révah: Le premier établissement des Marranes portugais à Rouen (1603-1609) (539-552). — J. Schreiden: Les entreprises navales du roi Salomon (587-590). — J. Schwartz: Note sur la famille de Philon d'Alexandrie (591-602). — G. Vajda: Galien-Gamaliel [הנזכר בפירוש "ספר ציריה" לדנוש] (641-652).

L'Architecture d'Aujourd'hui. 26, 61. Boulogne (Seine), Sept. 1955. — Israel (58-63).

Archiv Orientální. 23, 3. Praha, 1955. — S. Segert: Zur Habakuk-Rolle aus dem Funde vom Toten Meer (364-373). — S. Segert: Zum Übergang āxō in den kanaaniischen Dialekten (478). — O. Klima: Pāqīd — διστάζαλος (481).

Archivum. 4. Paris, 1954. — S. Schwarzfuchs: Les archives religieuses juives d'Eu-

CCAR Journal. 11, New York, Oct. 1955.—Rosenzweig, Buber and Maimonides [by] N. N. Glatzer (9-12; 34), M. Friedman (13-18; 51), E. Mihaly (19-27).

The Chicago Jewish Forum. 14, 2, Chicago, Winter 1955-56.—L. M. Feinsilver: Yiddish and American English (71-76).—A. Peskin: The origins of Southern anti-Semitism (83-88).

The Christian Register. 134, 3, Boston, March 1955.—R. H. Pfeiffer: Current issues in Old Testament studies (18-20).

7, Sept.—J. Chapiro: Maimonides, "the great conciliator"; the modernism of Maimonides, who died 750 years ago, is still strongly felt today (8-12, 29).

The Classical Journal. 51, 3, Boulder, Colo., Dec. 1955.—P. Pascal: The Bible in the conflict over secular studies during the early Middle Ages (111-117).

Classical Philology. 51, 1, Chicago, Jan. 1956.—E. M. Smallwood: Domitian's attitude toward the Jews and Judaism (1-13).

Commentary. 20, 5, New York, Nov. 1955.—B. C. Kaganoff: Jewish first names through the ages (447-452).

6, Dec.—W. Schack: Synagogue art today (548-553).

Conservative Judaism. 10, 1, New York, Fall 1955.—L. Finkelstein: Human equality in the Jewish tradition (2-27).

Current Events in Jewish Life, prepared by J. Lestschinsky. 8, 3-4, New-York, April-Sept. 1955.—Jews and Judaism in Soviet Russia (1-12).—Jews and Jewishness in Poland (13-17).—Israel's growing role as Jewry's spiritual center (17-27).

Davar. 60, Buenos Aires, Sept.-Oct. 1955.—M. Syskin: Judíos orientales en Israel (9-28).

Bischoff. 12, 11, XI: Bouxwiller (10-11).—23, 25, XI: Brumath (12-13).—12, 1, 6.I.1956: Dambach-la-Ville (9-10).

Bulletin of the Institute of Historical Research. 28, 78, London, Nov. 1955.—C. A. F. Meekings: Justices of the Jews, 1218-68; a provisional list (173-188).

Bulletin of the Research Council of Israel. Section C, Technology. 5C, 1, Jerusalem, Dec. 1955.—M. Zohary, G. Orshan, H. V. Muh-sam, M. Lewin: Weight estimate of the papyrus culms growing in the Hula marshes (35-45).—Symposium on magnesium compounds [in Israel] (93-130).

Bulletin of the Research Council of Israel. Section D, Dotany. 5D, 1, Jerusalem, Dec. 1955.—N. Feinbrun, M. Zohary: A geobotanical survey of Transjordan (5-35).—T. Rayss: Nouvelle contribution à la connaissance des Deutéromycètes de Palestine (37-46).—F. Bilewsky, S. Nachmony: A contribution to the bryophytic flora of Palestine (47-58).—N. T. Mirov: Relationships between *Pinus halepensis* and other Insignes pines of the Mediterranean region (65-72).—Arid zone research in Israel (116-119).

Les Cahiers de l'Alliance Israélite Universelle. 93, Paris, Nov.-Dec. 1955.—E. Maissi: Notes de voyage à Marrakech (1-4).—B. Bendahan: Visages de Tétouan (5-8).

94, Jan. 1956.—A. Sherman: Il y a trente mille Juifs noirs aux États-Unis (4-6).

The Catholic Biblical Quarterly. 17, 4, Washington, Oct. 1955.—E. F. F. Bishop: The Damascus Gate or the Gate of the Pil-lar in Jerusalem (553-558).—R. E. Brown: The Qumrân scrolls and the Johannine Gos-pel and Epistles (559-574).

de prescription pour l'affaire [Dreyfus]; le journal de Maurice Paléologue (36-42).

54. Jan.-Feb. 1956. — R. Millet: Le mouvement Poujade (5-12, 25). — A. Dupont-Sommer: Les Esséniens (19-25).

The Expository Times. 67. 3. Edinburgh, Dec. 1955. — G. R. Driver: Amos 7, 14 (91-92).

FAO Fisheries Bulletin. 7, 1. Rome, Jan.-March 1954. — A. E. Hofstede: Inland fisheries in Israel (14-18).

Freedom; the Anarchist Weekly. 16, 36. London, 3.IX.1955. — C. W.: Pages from a notebook on anarchism, Zionism and the kibbutz (2-3; 37: 2-3; 38: 2; 39: 2; 40: 2-3).

The Geographical Magazine. 28, 8. London, Dec. 1955. — H. Minkowski: The tower of Babel: fact and fantasy (390-400 incl. 16 illus.).

Glasgow University Oriental Society. Transactions. 15. Glasgow, 1955. — C. J. M. Weir: Hebrew 3rd singular feminine perfects in -âth and -ath (10-15). — E. F. F. Bishop: A fresh view of Dhu 'l-Qarnain (27-36). — R. A. Barclay: The origin of the name "YHWH" (44-47). — W. Cosser: The meaning of "life" *ḥayyîm* in Proverbs, Job, and Ecclesiastes (48-53).

The Harvard Theological Review. 48, 4. Cambridge, Mass., Oct. 1955. — H. J. Cadbury: The grandson of Ben Sira (219-225).

Hebrew Union College Annual. 26. Cincinnati, 1955. — J. Morgenstern: The decalogue of the Holiness Code (1-27). — S. H. Blank: "Doest thou well to be angry?" [Jonah 4, 4]; a study in self-pity (29-41). — C. H. Gordon: Homer and Bible: the origin

— A. Portnoy: Bar Cojba, símbolo de la lucha del pueblo judío por su libertad (40-48). — R. Serebrenik: Los judíos de Indonesia (88-90).

Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Institut für Orientforschung. 26. Afrikanistische Studien. Berlin, 1955. — J. H. Greenberg: Internal a-plurals in Afroasiatic <Hamito-Semitic> (198-204).

Educational Studies and Documents. 16. Paris, 1955. "Some studies in education of immigrants for citizenship". — J. Shaked: The education of new immigrant workers in Israel (30-42).

Ephemerides Theologicae Lovanienses. 30, 4. Louvain, Oct.-Dec. 1954. — L. Cervaux: Les sources scripturaires de Mt., 11, 25-30 (740-746; 31, 3: 331-342).

Erevna. 12, 3. Lund, 1955. — A. Marklund: Jesajas bok i NT (64-85).

Estudios Biblicos. 14, 2-3. Madrid, April-Sept. 1955. — T. Ayuso Marazuela: La Biblia visigótica de la Cava dei Tirreni (137-190). — A. Orbe: La excelencia de los profetas, según Orígenes (191-221). — O. García de la Fuente: Los contratos en el A.T. comparados con los de Egipto, Asiria y Babilonia (223-254). — A. Colunga: Jerusalén, la ciudad del Gran Rey; exposición mesiánica de algunos salmos (255-279).

*Ethnographie. 45. Paris, 1947-50. — C. F. Jean: L'agriculture et l'industrie au pays d'Edom et de Moab dans la haute antiquité (17-38).

Evidences. 7, 52. Paris, Nov. 1955. — O. Ullmann: Le livre d'Esther et la tragédie de Racine (33-40).

53, Dec. — R. Remond, G. Huisman: Pas

Imago Mundi. 2, 9. Buenos Aires, Sept. 1955. — L. Dujovne: El pensamiento histórico en el Antiguo Testamento (9-37).

International Conciliation. 506. New-York, Jan. 1956. — G. G. Stevens: The Jordan river valley (225-283).

IPI Survey. 3. Zurich, International Press Institute, 1954. — The news from the Middle East (115 p.).

Israel Exploration Journal. 5, 4. Jerusalem, 1955. — N. Avigad: Excavations at Beth She'arim, 1954; preliminary report (205-239). — R. B. K. Amiran: The 'Cream ware' of Gezer and the Beersheba Late Chalcolithic (240-245). — T. Josien: La faune chalcolithique des gisements palestiniens de Bir Es-Safadi et Bir Abou Matar (246-256). — M. Negbi: The botanical finds at Tell Abu Matar, near Beersheba (257-258). — E. Anati: Subterranean dwellings in the Central Negev (259-261). — I. Renov: The Seat of Moses (262-267).

Jerusalem. 3, 10. Buenos Aires, July-Oct. 1955. — L. Dujovne: La idea del hombre en la Biblia hebrea (10-38).

The Jerusalem Post. 8431. Jerusalem, 17.II.56. — "Histadruth supplement" (9-16).

Jewish Affairs. 10, 10. Johannesburg, Oct. 1955. — S. A. Rochlin: The Jews in early Pretoria (4-8).

The Jewish Chronicle. 4523. London, 30.XII 1955. — Growth of Toronto Jewry (11). — B. Homa: Watch-night and Wachenacht (15).

The Jewish Forum. 38, 10. New York, Oct. 1955. — W. Aron: "Bernaysiana" (173). — P. L. Seman: Jews in English drama and fiction, (178-179).

and character of East Mediterranean literature (43-108). — J. Finkel: A mathematical conundrum in the Ugaritic Keret poem (109-149). — S. Sandmel: Philo's place in Judaism; a study of conceptions of Abraham in Jewish literature, 2 (151-332). — E. Spicshandler: דינא דמגיסתא and בי דואר; notes on Gentile courts in Talmudic Babylonia (333-354). — E. Neufeld: The prohibitions against loans at interest in ancient Hebrew laws (355-412). — B. Italiener: The Mussaf-Kedushah (413-424). — S. S. Cohon: The unity of God; a study in Hellenistic and Rabbinic theology (425-479). — E. Mihaly: Isaac Abravanel on the principles of faith (481-502). — F. Landsberger: Illuminated marriage contracts, with special reference to the Cincinnati Ketubahs (503-542, 25 illus.). — E. Werner: New light on the family of Felix Mendelssohn (543-565). — W. G. Plaut: The origin of the word "yarmulke" (567-570). — ש. אטלס: הרצון הציבורי בתחוקה התלמודית <פרק בפילוסופיה של המשפט העברי> (38'1) — א. ג. צ. רות: ספר הלכות מלוא ילוח המיוחס בטעית לזכריה מלייסי (74'39).

Historia Judaica. 17, 2. New York, Oct. 1955. — S. Grayzel: The confession of a medieval Jewish convert [Baruc the German] (89-120). — Z. Szajkowski: The discussion and struggle over Jewish emancipation in Alsace in the early years of the French revolution (121-142).

The Holy Land Philatelist. 2, 14. Tel Aviv, Dec. 1955. — W. Hoexter, S. Lachmann: The postal history of Palestine and Israel (356-357; 16: 404-406). — A. H. Jarman: More about the Cyprus detention camps (358).

15. Jan. 1956. — M. J. Warmbrand: Current bibliography of Palestine-Israel philatelic literature <Jan. to April 1955> (388-389).

Journal of the Transactions of the Victoria Institute. 87. London, 1955. — D. J. Wiseman: Genesis 10; some archaeological considerations (13-24; discussion, communication: 113-118). — D. J. Wiseman: Secular records in confirmation of the Scriptures (25-36; discussion, communications: 119-124). — R. E. D. Clark: The large numbers of the Old Testament (81-92; discussion, communications: 145-152).

Journal of the Warburg and Courtauld Institutes. 18, 1-2. London, Jan.-June 1955. — R. J. Z. Werblowsky: Milton and the "Conjectura Cabbalistica" (90-113).

Judaica. 11, 4. Zürich, Dec. 1955. — L. M. v. Pákozdy: Die Deutung des יהוה — Namens in Exodus 3: 14 (193-208). — Schulze: "Ehejeh ascher ehejeh" <Exod. 3, 14> (209-216). — K. Schubert: Zwei Messiasse aus dem Regelbuch von Chirbet Qumran (216-235). — J. Staedtke: Die Juden im historischen und theologischen Urteil des Schweizer Reformators Heinrich Bullinger (236-256).

Le Judaïsme Sephardi. 9. London, Dec. 1955. — G. Camhy: La vida en el invierno en Sarajevo (389-391). — C. Roth: Masterpieces of Sephardi art; 9: Bevis Marks Synagogue (392-394).

King's Crown Essays. New York, Spring 1955. — E. Levin: The Jewish suburban movement in Metropolitan New York (9-20).

Křesťanská Revue. 21, 1. Praha, Jan. 1954. — J. B. Souček: Vykládání Starého Zákona v Novém (13-19). "פרוש התנ"ך בברית החדשה".

The Library. 10, 4. Oxford, Dec. 1955. — S. Rypins: The Ferrara Bible at press [1553, a Castilian version of the Old Testament] (244-269).

Język Polski. 35, 1. Kraków, Jan.-Febr. 1955. — M. Altbauer: O kilku przykładach "depluralizacji" zapożyczeń w języku polskim (42-46).

"כמה דוגמאות של 'צורת רבים' במקום צורת יחיד מושאלת [מהשפה העברית] לשפה הפולנית".

Jødisk Samfund. 27, 1. København, Jan. 1956. — S. Beilin: Det jiddische bibliotek i Danmark gennem et halvt århundrede (4-5).

De Joodse Wachter. 23.XII.1955. Jubileumnummer [50 jaar publicatie] (48 p.).

Journal of Biblical Literature. 74, 4. Philadelphia, Dec. 1955. — O. Cullmann: The significance of the Qumran texts for research into the beginnings of Christianity (213-226). — J. S. Kennard: The burial of Jesus (227-238). — T. H. Gaster: Psalm 45 (239-251). — E. A. Speiser: "I know not the day of my death" (252-256). — P. Parker: "Bethany beyond Jordan" (257-261). — V. M. Rogers: The use of ראש in an oath [1 Chron. 12, 20] (272). — N. M. Sarna: איתנים, Job 12, 19 (272-273). — R. Marcus: "Tree of life" in Essene <?> tradition (274). — D. N. Freedman: פשתי in Hosea 2, 7 (275).

The Journal of Egyptian Archaeology. 41. London, 1955. — R. O. Faulkner: The installation of the vizier (18-29). — G. Botti: A fragment of the story of a military expedition of Tuthmosis III to Syria (64-71).

שני המאמרים אינם נוגעים במשרין בענין יהודי.

The Journal of Roman Studies. 44, 1-2. London, 1954. — E. G. Turner: Tiberius Iulius Alexander (54-64).

Journal of the American Oriental Society. 75, 3. Baltimore, July-Sept. 1955. — B. Szcześniak: The Laurentian Bible of Marco Polo (173-179).

'86. Nov.—E. Wilson: Die Handschriften vom Toten Meer (13-27; 87: 33-45; 88: 46-62).

Le Monde Juif. 9, 2-3 <69-70>. Paris, Sept. 1955.—M. Mazor: Documents: Petite imagerie du national-socialisme (7-15).

Le Muséon. 68, 3-4, Louvain, 1955.—R. Vööbus: Der Einfluss des altpalästinischen Targums in der Textgeschichte der Peschitta des Alten Testament (215-218).

The National Geographic Magazine. 108, 6, Washington, Dec. 1955.—D. S. Boyer: Petra, rose-red citadel of biblical Edom (853-870).

Neue Wege. 49, 12, Zürich, Dec. 1955.—U. Künder: Schwelender Antisemitismus [gegen Israel] (576-579).—C. Weingartner-Studer, A. Böhler: Dunkel und Chaos um Israel (579-582).—C. Weingartner-Studer: Israel hat Freunde <Zu zwei Büchern> (582-586).

***North Carolina Historical Review.** Raleigh, N. C., April 1955.—H. L. Golden: The Jewish people of North Carolina.

The Numismatic Circular. 64, 1, London, Jan. 1956.—G. O. Matsson: Two unpublished Roman city coins of Palestine (9-10).

Oriens Christianus. 37, Wiesbaden, 1953.—A. Baumstark: Zur Herkunft der monotheistischen Bekenntnisformeln im Koran (6-22).—J. Molitor: Die georgische Bibelübersetzung; ihr Werdegang and ihre Bedeutung in heutiger Sicht (23-29).

38, 1954.—A. Vööbus: Das Alter der Pechitta (1-10).

Orthodox Jewish Life. 23, 2, New York, Nov.-Dec. 1955.—I. Halevy-Levin: North-African exodus; an analysis of factors affecting the new mass immigration (22-30).

Lingua Posnaniensis. 5, Poznań, 1955.—M. Altbauer: Contributions sémasiologiques: 1. Hébr. pānēer et trāfiq; 2. le vocable yiddish basama (166-170).

Look. 19, 24, Des Moines, Ia., 29.XI.1955.—W. Attwood: The position of the Jews in America today (27-35).

Medium Aevum. 24, 2, Oxford, 1955.—H. Hargreaves: The Latin text of Purvey's Psalter (73-90).

Mélanges de l'Institut Dominicain d'Études Orientales. 1, Le Caire, 1954.—S. de Beau-recueil: Les références bibliques de l'itinéraire spirituel chez 'Abdallāh Anṣārī (9-38).

Mens en Maatschappij. 30, 6, Amsterdam, Nov. 1955.—F. Grewel: De Joden van Amsterdam; 2. Demografische gegevens (338-350).

The Middle East Journal. 9, 4, Washington, Autumn 1955.—D. Peretz: Development of the Jordan valley waters (397-412).

Middle Eastern Affairs. 6, 10, New-York, Oct. 1955.—B. W. McDaniel: American technical assistance and economic aid in Israel (303-318).

Mitteilungen aus dem Arbeitskreis für Jiddistik. 2, Butzbach, July 1955.—S. A. Wolf: Jiddistik und Stadtkernforschung (5-9).—F. J. Beranek: Zur Sprachgeographie des Westjiddischen (9-12).—Bibliographie (13-16).

Modern Language Notes. 70, 8, Baltimore, Dec. 1955.—M. Fischer: The unclean meats of the Mosaic law and the banquet scene in "Paradise regained" (573-577).

Der Monat. 8, 85, Berlin, Oct. 1955.—I. Berlin: Ideen in der Wüste; von der Diaspora zum Staate Israel (21-32).—M. Y. Ben-gavriel: Der Schmelztiegel; psychologische Probleme einer Volkwerdung (32-40).

Leeds, Dec. 1955. — C. Crews: Notes on Judaeo-Spanish (217-230). — J. Bowman, B. S. J. Isserlin, K. R. Rowe: The University of Leeds, Department of Semitics archaeological expedition to Jaffa 1952 (231-250).

Publication of the American Jewish Historical Society. 45, 2, Philadelphia, Dec. 1955. — L. P. Gartner: Rumania and America, 1873; Leon Horowitz' Rumanian tour and its background (67-92). — A. Kober: Jewish religious and cultural life in America as reflected in the Felsenthal collection (93-127).

La Rassegna Mensile di Israel. 21, 8, Roma, Aug. 1955. — G. Muggia: Il verso di un Salmo di David sopra un antico palazzo bolognese (323-324). — S. Foa: Banchi e banchieri ebrei nel Piemonte dei secoli scorsi (325-336; 11:471-485; 12:520-535).

9, Sept. — A. S. Toaff: Cenni storici sulla Comunità ebraica e sulla Sinagoga di Livorno (355-368; 10: 411-426). — F. Della Seta: Gli Ebrei nell'opera del Belli (369-381; 10: 427-437). — A. M. Levi: Una nobile figura di usuraio ebreo in un dramma inglese del 1584 (382-386).

10, Oct. — V. Colonnai: Il popolo ebraico è europeo (403-409).

11, Nov. — E. Debenedetti: Gli Ebrei a Cherasco: contributo alla storia degli Ebrei in Piemonte (461-465). — G. L. Luzatto Aristofane, Hans Sachs e la figura di un ebreo (466-470).

Recherches de Science Religieuse. 43, 4, Paris, Oct.-Dec. 1955. — J. Coste: Notion grecque et notion biblique de la "souffrance éducatrice" (481-523). — E. Lanne: Cherubim et Seraphim; essay d'interprétation du chapitre 10 de la Démonstration de saint Irénée (524-535). — J. Daniélou: Bulletin d'histoire des origines chrétiennes; I, Judaïsme

Oudtestamentische Studiën. 10, Leiden, 1954. — L. A. Snijders: The meaning of מן in the Old Testament (1-154). — J. Simons: The "table of nations" <Gen. 10>: its general structure and meaning (155-184). — J. van der Ploeg: Les šōterim d'Israël (185-196). — A. van den Born: Étude sur quelques toponymes bibliques: le pays du Magog; Haggib'ah et Gib'on (197-214). — C. H. W. Breckelmans: Exodus 18 and the origins of Yahwism in Israel (215-224). — P. A. H. de Boer: Étude sur le sens de la racine qwh (225-246).

Palestine Exploration Quarterly. 87, London, May-Oct. 1955. — N. Bentwich: Sir Ronald Storrs (107). — K. M. Kenyon: Excavations at Jericho, 1955 (108-117). — F. E. Zeuner: Notes on the Bronze Age tombs of Jericho (118-128). — G. R. Driver: Birds in the Old Testament (129-140). — R. Loewe: The earliest biblical allusion to coined money? (141-150). — C. Roth: Messianic symbols in Palestinian archaeology (151-164). — H. Cazelles: David's monarchy and the Gibeonite claim (165-175). — A. Rowe: A provisional chronological table of the pre-historic and historic ages of Palestine (176-179). — J. Gray: Royal substitution in the Ancient Near East (180-182). — G. R. Driver: Hebrew seals (183). — M. Wheeler: The lighter side of dig life (184-185).

PMLA. Publications of the Modern Language Association of America. 70, 5, Menasha, Wis., Dec. 1955. — R. B. Grant: The Jewish question in Zola's "L'Argent" (955-967).

Politique Étrangère. 20, 5 Paris, Nov. 1955. — P. Giniewski: L'Égypte a-t-elle le droit de contrôler le golfe d'Akaba? (595-602).

Proceedings of the Leeds Philosophical and Literary Society. Lit. & hist. section. 7, 4,

Revue de Littérature Comparée. 29, 4. Paris, Oct.-Dec. 1955. — Y. Le Hir: L'élément biblique dans "Le livre du peuple" de Lamenais (530-536). — A. Reh: Balzac et l'Hébreu (538-540).

La Revue de Paris. 63, 1. Paris, Jan. 1956. — P. Audiat: L'affaire Dreyfus (164-169).

Revue de Théologie et de Philosophie. 5, 4. Lausanne, 1955. — P. Reymond: Le problème de la royauté en Israël (281-285).

Revue des Études Anciennes. 57, 1-2. Bordeaux, Jan.-June 1955. — A. Aymard: Du nouveau sur la chronologie des Séleucides (102-112).

Revue des Sciences Religieuses. 30, 1. Strasbourg, Jan. 1956. — J. Schmitt: Les écrits du Nouveau Testament et les textes de Qumran; bilan de cinq années de recherches (55-74).

Revue Française de Science Politique. 5, 4. Paris, Oct. 1955. — S. N. Eisenstadt: Israël, état des travaux (831-846).

Rhode Island Jewish Historical Notes. 1, 4. Providence, R. I., Dec. 1955. — Jewish family names (239-243). — Reservoir Avenue Cemetery, [with] list of burials (244-261). — B. Segal: The Pinkosim of the South Providence Hebrew Congregation [Chevra Ain Yakov and Mishna] and the Congregation Beth Israel Anshe Austria; [translation, reproductions] (262-294).

Semítica. 5. Paris, 1955. — A. Caquot: Sur les quatre bêtes de Daniel 7 (5-13). — I. Lévy: Les deux livres des Maccabées et le livre hébraïque des Hasmonéens (15-36). — M. Testuz: Deux fragments inédits des manuscrits de la Mer Morte (37-38). — M. Philonenko: Sur l'expression "corps de chair" dans le Commentaire d'Habacuc (39-

et Christianisme aux deux premiers siècles (556-574).

The Review and Expositor. 50, 4. Louisville, Ky., Oct. 1953. — A. R. Crabtree: The Revised Standard Version of the Psalms (443-452).

51, 4. Oct. 1954. — J. R. Mantey: Baptism in the Dead Sea Manual of Discipline (522-527).

Revue Africaine. 99, 1-2. Alger, 1955. — J. Ganiage: La crise des finances tunisiennes et l'ascension des Juifs de Tunis <1860-1880> (153-173).

***Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie.** 96. Bruxelles, 1950. — J. Vander-vorst: Les emprunts bibliques dans la numismatique de l'Europe centrale et des pays scandinaves (139-190).

Revue Biblique. 62, 4. Paris, Oct. 1955. — B. Courroyer: L'origine égyptienne du mot "Paque" (481-496). — A.-M. Dubarle: ὁρί-ξασθῆ παυδείας <Ps. 2, 12> (511-512). — T. Kaeppli, P. Benoit: Un pèlerinage dominicain inédit du 14e siècle. Le "Liber de locis et conditionibus Terrae sanctae et Sepulcro" d'Humbert de Dijon <1332> (513-540). — R. de Vaux: La cinquième campagne de fouilles à Tell el Far'ah, près Naplouse (541-589).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 8, 4 <28>. Paris, Oct. 1955. — P. Funck-Brentano: La pathologie gynécologique des déportées (167-176). — C. Heiselbeck: Maaseh Tovia (179-191). — H. Jahier, A. Fin-gerhuth: Extrait du "Maguen Aboth" du Grand Rabin d'Alger, Simon ben Zemah Duran <1420> (193-200). — M. Openchaim: Éléments de psychologie sociale dans le traité "Pirké Aboth" <la notion d'attitudes psychosociales> (201-204).

Theologische Literaturzeitung. 80, 7-8. Berlin, July-Aug. 1955.—Der gegenwärtige Stand der Erforschung der in Palästina neu gefundenen hebräischen Handschriften. 29: H. Bardtke: Die Kriegerrolle von Qumrān übersetzt (401-420).

Theologische Zeitschrift. 11.5, Basel, Sept.-Oct. 1955.—D. H. Wallace: The Semitic origin of the Assumption of Moses (321-328).

Time. 67, 3. Chicago, 16.I.1956.—Israel's Premier Ben-Gurion: prophet with a gun (19-24).

Verbum Domini. 33, 5, Roma, 1955.—M. Brunec: De sensu "signi" in Is. 7, 14 (257-266; 6: 321-330).—B. Schwank: Qualis erat forma synagogarum NT? (267-279).—V. Pavlovský: Ad chronologiam Esdrae 7 <Horn-Wood> (280-284).

6.—B. N. Wambacq: De libello repudii [ספר כרייתות] (331-335).

Vetus Testamentum. Supplements. 3, Leiden, 1955. "Wisdom in Israel and in the ancient Near East. presented to Professor Harold Henry Rowley."—G. H. Davies: Select bibliography of the writings of H. H. Rowley (11-19).—W. F. Albright: Some Canaanite-Phoenician sources of Hebrew wisdom (1-15).—A. Alt: Zur literarischen Analyse der Weisheit des Amenemope (16-25).—H. Cazelles: A propos d'une phrase de H. H. Rowley ["...si les débuts de la littérature de Sagesse doivent être reportés dans un passé assez lointain, les livres de Sagesse... sont tous postexiliques dans leur forme actuelle"] (26-32).—J. Coppens: Le messianisme sapientiel et les origines littéraires du Fils de l'homme daniélique (33-41).—P. A. H. de Boer: The counsellor (42-71).—G. R. Driver: Problems in the Hebrew text of Job (72-93).—O. Eissfeldt: Religions-

40).—A. Dupont-Sommer: Le "Chef des rois de Yāwān" dans l'Écrit de Damas (41-57).—J.-G. Février: Sur le mot 'LT en phénicien et en punique (59-62).—J. Cantinneau: Quelle langue parlait le peuple en Palestine au 1er siècle de notre ère? (99-101).

South African Jewish Times. Rosh Hashanah annual. Johannesburg, Sept. 1955.—H. Purwitzky: S. Africa's first Jewish day school (11, 104, 106).—H. Abt: How the Jews of Turkey live (49-50, 62, 64).

Studia Theologica. 9, 1, Lund, 1955.—E. Molland: La circoncision, le baptême et l'autorité du décret apostolique <Actes 15, 28 sq.> dans les milieux judéo-chrétiens des Pseudo-Clémentines (1-39).—P. Wernberg-Møller: Some reflections on the biblical material in the Manual of Discipline (40-66).

Studies in Philology. 52, 4, Chapel Hill, N.C., Oct. 1955.—E. Glaser: A biblical theme in Iberian poetry of the Golden Age; "seven years a shepherd Jacob served" (524-548).

Studii Biblici Franciscani. Liber Annuus 5, Jerusalem, 1955.—B. Bagatti: Ritrovamenti nella Nazaret evangelica (5-44).—M. Mi-guens: "Filius David" apud prophetas minores (45-138).—A. Spijkerman: Afrahat der persische Weise und der Antisionismus (191-212).—D. Baldi: Nazaret ed i suoi santuari (213-260).—Lemaire: Une tombe du Récent Bronze au Mont des Oliviers (261-299).

Synthèses. 10, 115, Bruxelles, Dec. 1955.—R. Schärf Klüger: Satan, un archétype (391-413).

Theological Studies. 16, 3, Woodstock, Md., Sept. 1955.—F. L. Moriarty: Current theology: bulletin of the Old Testament (397-413).

Altlateinische Canticatexte im Dodekapropheton [die Cantica des Habacuc und des Jonas] (31-60). — W. Nauck: Lex insculpta <תוך חרות> in der Sektenschrift (138-140). — P. Winter: Lc. 2, 49 and Targum Yerushalmi again (140-141).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 7, 2. Köln, 1955. — P. Gerlitz: Das Fasten im religionsgeschichtlichen Vergleich (116-126).

3. — E. L. Dietrich: Die rabbinische Kritik an Gott (193-224). — A. M. Kurfess: Oracula Sibyllina 11<9>—14<12>, nicht christlich, sondern jüdisch (270-272).

4. — F. Altheim, R. Stiehl: Eine Bekehrungsinschrift aus der Synagoge von Dura-Europos (350-352).

8, 1. 1956. — A. Allwohn: Die Interpretation der religiösen Symbole, erläutert an der Beschneidung (32-40).

Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte. 15, 2. Basel, 1954. — J. Schneider: Daniel und der Bel zu Babylon (93-98, Tafeln 35-38).

Židovská Ročenka 5716. Praha, [1955]. — G. Sicher: Práce v židovství (5-18). — E. Katz: Zbraně hromadného ničení a naše náboženstvo (29-37). — R. Feder: Václavice (50-58). — E. Barkány: O židovskom múzeu v Prešove (59-62). — R. Neumann: Mauzóleum v Bratislave (64-70). — J. Weil: Literární činnost v Terezíně (93-100). — J. Lion: Davidova hvězda v pražském znaku (106-108).

ג. ז. זיכר: העבודה ביהדות. — א. כץ: כלי נשק להשמדה המונית ודתנו. — ר. פדר: ואצלביצה. — א. ברקני: המוויאון היהודי בפרשוב. — ר. נוימאן: המאור זוליאום בברטיסלאבא. — י. וייל: עבודה ספרותית בתרנושטט. — י. ליאון: המגדוד בסמל של פראהא.

historie und Religionspolemik im Alten Testament (94-102). — I. Engnell: "Knowledge" and "life" in the creation story (103-119). — B. Gemser: The "rib"- or controversy-pattern in Hebrew mentality (120-137). — H. L. Ginsberg: The structure and contents of the Book of Koheleth (138-149). — P. Humbert: Le modernisme de Job (150-161). — A. R. Johnson: משה (162-169). — S. N. Kramer: "Man and his God"; a Sumerian variation on the "Job" motif (170-182). — A. Lauha: Die Krise des religiösen Glaubens bei Kohelet (183-191). — J. Lindblom: Wisdom in the Old Testament prophets (192-204). — S. Morwinckel: Psalms and wisdom (205-224). — M. Noth: Die Bewährung von Salomos "Göttlicher Weisheit" (225-237). — J. Pedersen: Wisdom and immortality (238-246). — N. W. Porteous: Royal wisdom (247-261). — R. B. Y. Scott: Solomon and the beginnings of wisdom in Israel (262-279). — D. W. Thomas: Textual and philological notes on some passages in the Book of Proverbs (280-292). — G. von Rad: Hiob 38 und die alt-ägyptische Weisheit (293-301).

Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte. 4, 1. Stuttgart, Jan. 1956. — H. Heiber: Aus den Akten des Gauleiters Kube ["Kritik an der zwiespältigen Haltung des damaligen Generalkommissars für Weissruthenien gegenüber der sogenannten Endlösung d. Judenfrage"] 67-92).

Vigiliae Christianae. 9, 4. Amsterdam, Nov. 1955. — R. M. Wilson: Gnostic origins (193-211).

Wort und Wahrheit. 10, 11. Freiburg im Breisgau, Nov. 1955. — A. M. Goldberg: Israels Berufung und der Zionismus (807-817).

Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft. 46, 1-2. Berlin, 1955. — M. Stenzel:

הדפוס העברי בהונגריה

מאת

פנחס יעקב הכהן

ד. הדפוס העברי בפרעסבורג *

פרעסבורג (Pressburg), או פאזשאן (Pozsony) בשפת הונגריה, אשר נשתנת שמה אחרי מלחמת העולם הראשונה ל־בראטיסלאווא (Bratislava), היא עיר גדולה ונושנה, אשר עקבותיה לא נודעו לסופרי דברי הימים, וגם התחלת ישיבת היהודים שם עוד כסה בערפל. מספר הזכרונות של ק"ק מגנצא, המוסר את שמות הקדושים שנהרגו בעת מסעי הצלב במאות השנים עשרה והשלש עשרה למספרם, שמענו ג"כ מ"הרוגי פריס בורק, ר' יונה וחביריו" שנהרגו על קדוש השם בתחלת האלף הששי, ובשנת 1291 (היא שנת נ"א לאלף הששי) נזכרו היהודים בחוק אשר נתן המלך אנדרעאס השלישי עליהם, ומה יש לשער על עתידת ישוב היהודים בעיר הזאת.

חוץ מאיזה גירוש קטנים וגם גדולים, כמו בשנת 1526 (רפ"ו) במלחמת ההונגרים עם התורכים, שבהן גורשו היהודים לזמן רב מארצם וגם יהודי פרעסבורג מעירם — חיו יהודי פ"ב בשלווה והעדה התפתחה ועלתה לרום המעלה. מאד הצטיינה הקהלה הנושנה הזאת ברבניה וחכמיה המפורסמים, שהיו תופשים ישיבות גדולות, שמהן קנתה ישיבת החתם סופר שם עולם בכל רחבי תבל, ובשתדלניה הגדולים אשר עמדו לנס עמם ועמלו לטובת יהודי ארצם.

אף שצרכי הקהלה בספרי תפלה ולמוד, וצרכי בחורי הישיבה והת"ח בספרי התלמוד ומפרשי ושאר ספרי הלכה היו גדולים מאד, לא נוסד שם בית דפוס עברי, כי המטרופולין הגדולה ווינא, הקרובה להעיר פ"ב, עם בתי דפוסה הרבים והגדולים, ובראשם בית דפוסו של האדון אנטאן עדלער פאן שמיד, הספיקה לה די צרכה בספרים, ושם מצאו גם מחברי ספרים מקום מוכשר להדפסת חבוריהם, ואך בשנת תקצ"ג קנה שמיד הנ"ל את בית דפוסו של קארל ק. שניסקעס ויערוך בו מחלקה להדפסת ספרים עבריים. בית הדפוס הזה, בהשגחת בנו של שמיד, המשיך את עבודתו הפוריה עד שנת תר"ט ואז עבר בית הדפוס הזה לידי היינריך זיטער, שהדפיס ג"כ ספרים חשובים רבים עד מותו בשנת תרכ"א, ומאז ועד שנת תרל"ב המשיכו יורשיו את עבודתו. משנת תרל"ג עד שנת תרל"ח באו תלמידי פראנץ וסטיפן נירשי על מקומם, ומשנת תרל"ו ואילך קיים עוד בית דפוס עברי בשם אטטא קעטטעריטש או קעטטעריטש וציממערמאן. כל המדפיסים האלה לא היו יהודים, ואך בשנת תרל"ז הקימו השותפים הישראלים לעווי ואלקלעי בית דפוס עברי שעבר אח"כ אל אברהם אלקלעי לבדו שהמשיך בית דפוסו עד לערך שנת תר"פ. משנת תר"ן עד תרנ"ג לערך, הקים החכם וסופר ר' אברהם ביק בית דפוס קטן, בעיקר להדפסת חבוריו (אהל מועד ט"ח). אבל הדפיס ג"כ איזה ספרים ממחברים אחרים. אחרי מלחמת העולם הראשונה, בשנת 1918, כשנעשה העיר פ"ב לבירת מדינת סלובקיה בשם בראטיסלאווא, הקימו בני ר' זלמן ליכטענפעלד בית דפוס גדול שהיה קיים עד המהפכה ע"י הצורר היטלער.

* עיין הפרקים הקודמים: א. הדפוס העברי באונגוואר, ק. ס. כ"ד, ע' 276—280 (השלמות: מאת ג. בן-מנחם, שם כ"ה, ע' 231—232; מאת ח. ליברמן, שם כ"ז, ע' 115—116). — ב. הדפוס העברי במונקאטש, ק. ס. כ"ה, ע' 206—228 (השלמות: מאת המחבר, שם כ"ה, ע' 111—112; מאת ג. בן-מנחם, שם כ"ה, ע' 201—215; מאת ח. ליברמן, שם כ"ז, ע' 261—279, 382—388). — ג. הדפוס העברי בפאקש, ק. ס. כ"ח, ע' 242—250 (השלמות מאת ח. ליברמן, שם ל', ע' 426—433).

בספרי דברי ימי עיר פ"ב, ואפילו בקבץ מאמרים שהוציא ה' גולד : Die Juden u. Juden-
gemeinden der Stadt Pressburg בשנת 1932, לא נזכר הדפוס העברי כלל, ורק הסופר שמואל
בעטטעלהיים פרסם מאמר אחד על דפוס פ"ב בעתון Israelitisches Familienblatt (תזכרתיו
בק"ס שנה כד ע' 276), ולא עלתה בידי להשיגו ולהשתמש בו.
והרי כאן רשימת דפוס פרעסבורג לפי סדר שנות הדפוס :

ת ק צ"א

- 1 תורת האמונה, מה"ר בער פרענקל, עיני מוסר ויראת ה' בלשון י"א. תקצ"א. 8°. (כך הוא נרשם
בבית עקד הספרים מפרידברג, והעתיק כן מספרו של פירסט : Bibliotheca Judaica. ולי נראה
ששניהם טעו ומחבר ספר זה הוא ה"ר יששכר בער פרענקל, מחבר ספרים רבים בלשון י"א, (ראה כאן
מספר 6, 33), שהיה שמש ונאמן דק"ק פ"ב בזמן החתם סופר והדפוס רוב ספריו או בווינא או בפראג,
ופירסט ומעתיקו פרידברג טעו או במקום או בשנת הדפוס, ואולי נדפס בחינא).

ת ק צ"ב

- 2 הגדה של פסח עם נקודות. תקצ"ג. 8° : 26 דף.
- 3 מלות ההגיון להרמב"ם, עם פירוש מהרמב"ן ובאור ות"א מה"ר שמואל ניימאן והערות מהר"י
סאטנב. תקצ"ג. 8°.
- 4 משלי, עם תרגום אשכנזי ובאור, מה"ר מענדל בר"י שטערן. תקצ"ג. 8° : 98 דף.

ת ק צ"ד

- 5 אזכרת נפש, מה"ר מענדל בר"י שטערן, קינה על מות ר' אברהם הירש לעמבערגער רה"ק בפ"ב.
(בן יעקב ופד"ב קבעו מקום הדפוס בחינא). תקצ"ד. 8° : 8 דף.
- 6 מטה משה מה"ר יששכר בער פרענקל, ספור בשפת י"א בשם : דער שטאב מאזעס, איינע אלעגארישע
ערצהלונג — אר יענטא לי ש פ ע ר ל ע נ ש ג ו ר, איינע זאממלונג מארגענלאנדישער זאגען.
תקצ"ד. 8° : 28 דף.
- 7 תוצאות חיים, מה"ר חיים ב"ר אהרן טויבער, חדושים על ה' טריפית ושחיטה (עד סי' סא). תקצ"ד. 4° :
(2), 47 דף.
- 8 תפלות בני יעקב, עם דרך החיים לר' יעקב מליסא, תקצ"ד. 8°. (מרשימת לעזויסון).

ת ק צ"ה

- 9 סדר עבודת הקרבנות בבית המקדש, קצור מסדור הר"י עמדין, מה"ר שמואל דייטש. תקצ"ה. 8°.

ת ק צ"ו

- 10 אהל דוד, מה"ר דוד דייטש, חדושים עמ"ס שבועות יובמות. תקצ"ו. 2° : 40, (2) דף.
- 11 הלכות רב אלפס עם מפרשיו, ג"כ, תקצ"ו—ת"ר. 2°.

ת ק צ"ז

- 12 אוצר נחמד, חדושי הרמב"ן על מס' שבת, תקצ"ז. 4° : (1), 64 דף.
- 13 דרך חיים, מה"ר יחיאל מיכל ב"ר אברהם מאיר אבד"ק ציפפער, באורים על ה' פסח, תקצ"ז. 4° :
(1), 50 דף.
- 14 חדושי יעב"ץ, מה"ר יעקב קאפיל רייך חריף, חדושים על מס' חולין, תקצ"ז. 2° : 36 דף.
- 15 חקרי לב, מה"ר מאיר הלוי לעטטעריס, מורה דרך בלמוד כתבי הקדש, תקצ"ז. 8° : 32 עמ'.
- 16 מאמר יקוו המים, מה"ר שמואל ב"ר יהודה אבן תבון, חקירות במעשי בראשית וטבע המים והימים,
תקצ"ז. 8° : (12), 175 עמ'.

- 17 מורה המורה, מה"ר שם טוב כ"ר יוסף פלקירא, באורים בס' מורה נבוכים, תקצ"ו. 8° ; 182 עמ'.
18 קינות, לתשעה באב, עם תיאור על איכה ועל הציגונים מה"ר מענדל בר"י שטערן, תקצ"ז. 8°.

ת ק צ"ח

- 19 איוב עם באור קסת גבריאל ות"א, מה"ר גבריאל דעסויער, תקצ"ח. 8°.
20 חריפתא דחוכמתא, מה"ר יהושע אברהם כ"ר ישראל, עניני המדה והמשקל, תקצ"ח. 8°.
21 יד גבריאל, מה"ר גבריאל דעסויער, באורים בהלכות שחיטה וסריפות, תקצ"ח. 8°.
22 מנחת קנאות, מר' אבא מרי כ"ר משה הירחי, מכתבים ושו"ת בינו וחכמי צרפת וספרד, תקצ"ח. 8° ; 185 עמ'.
23 שלמי נדבה, מה"ר יחיאל מיכל קיצע, חדושי מס' הש"ס, ח"א, תקצ"ח. 2° ; 65 דף.
24 שפת יתר, ר' אברהם ן' עזרא, סניגור לרבינו סעדיה גאון נגד השגות ר' איונים בן לברט, עם ספר הצחוק, שירים על שחוק האישקאקי לראב"ע ולר' מנשטור אבן יחיאי, עם הקדמה מה"ר מאיר הלוי לעסטערס, תקצ"ח. 8° ; 51 עמ'.

ת ק צ"ט

- 25 ביאור על חמשה חומשי תורה, מרבינו משה בן נחמן, תקצ"ט. 4° ; 162 דף.
26 עדות לישראל, מה"ר בנימין זאב הכהן ראפופרט, חדושים על מס' מכות, תקצ"ט. 4° ; 23 דף.
27 פרי צדיק, מה"ר מאיר אברהם אבד"ק טשאבא, באורים על התירה (עד פ' תשא), תקצ"ט. 4° ; 46 דף.

ת"ר

- 28 אבל משה, מה"ר מענדל בר"י שטערן, הספד על ה"ר משה סופר אבד"ק פרעסבורג, [פרעסבורג, ת"ר. 8° ; 8 דף].
29 אמרי שפר, מה"ר נפתלי כ"ר מרדכי בנעטה, הספד על ה"ר משה סופר, ת"ר. 4° ; 22 דף.
30 דרך אמונה, מה"ר שמעון כ"ר יהודה ליכטענשטאדט, באורים על משניות ס' זרעים (ח"א מספרו שש המערכות), ת"ר. 4°.
31 כרם שלמה, מה"ר שלמה האגס, חדושי הלכות על שו"ע יו"ד, ת"ר. 4° ; 67 דף.
32 צהר לבנין, מה"ר משה זאנענשטיין, באורים על ס' חממת שלמה וישובים על קושיות מהרש"א עליו, ת"ר. 4° ; (7) 74 דף.

ת"ר"א

- 33 אור האמונה, מה"ר יששכר בער פרענק, הספירים בתורה בשביל הנעורים בשפת י"א, תר"א. 8°.
דפוס שני, ודפוס ראשון חינא תקפ"א. 8°.
34 דבר בעתו, מה"ר שמעון כ"ר יהודה ליכטענשטאדט, באורי המשנה מס' מידע (ח"ב מספרי שש המערכות), תר"א. 4°.
35 חתם סופר, מה"ר משה סופר, שו"ת על שו"ע יו"ד, ח"ב, תר"א. 2° ; (4), 153, (6) דף.
36 תפלות מכל השנה, עם העתקה הונגרית מאת ראזענסהאל — בלאך, תר"א. 8°.

ת"ר"ב

- 37 פועלי צדק, להועיל לילדי ישראל צחצח ולכתוב בעט סופר מהיר בלשוננו הקדושה, תר"ב. 8° ; 102, (5) עמ'.
38 פירוש רד"ק, מר' דוד קמחי על ספר בראשית, י"ל ע"י הר"א גינצבורג, תר"ב. 8° ; 91 דף.

ת"ר"ג

- 39 חזון למועד, מה"ר ישראל דוד כ"ר מרדכי מרגליותיפה-שלעויענער, על ה' קדוש החדש יו"ט שני, תר"ג. 8° ; 77 דף.

- 40 חסן רב, מה"ר שמעון ב"ר יהודה ליכטענשטאדט, באורי המשנה מס' נשים (ח"ג מספרו שש המערכות), תר"ג. 4°.
- 41 טל אורות, מה"ר יהודה לייב מרגליות, דרשות על מהות הנפש, תר"ג. 4° ; 75 דף.
- 42 כרם שלמה, מה"ר שלמה האס (ראה לעיל מספר 31), חדושים על שו"ע אי"ח, תר"ג. 4° ; 64 דף.
- 43 קונטרס השנות הבימה, מה"ר אליעזר ליפמאן שטיין, תר"ג. 12° ; 16 דף.
- 44 שלמי נדבה, מה"ר יחיאל מיכל קיצע (ראה לעיל מס' 23), ח"ב חדושים על מס' הש"ס ולקוטי יו"ד ואה"ע תר"ג. 2° ; 30 דף.

תר"ד

- 45 מחברת הערוך, מה"ר שלמה ב"ר אברהם נ' פרחון, ח"א : הדקדוק ; ח"ב מערכת השרשים, תר"ה. 4° ; xv, 12, 75 דף.

תר"ה

- 46 חיי אדם, מה"ר אברהם דאנציג, תמצית הדינים משו"ע או"ח, עם גשמת אדם, מקורות הדינים, תר"ה. 4°.
- 47 טור אורח חיים, מר' יעקב בן אשר, עם בית יוסף ודרכי משה, תר"ה. 2°.
- 48 כרם שלמה, מה"ר שלמה האס, חדושים על שו"ע אבן העזר (ראה לעיל מספר 31, 42), תר"ה. 4° ; 57 (1) דף.

תר"ו

- 49 ארץ צבי ותאומי צביה, מה"ר צבי ב"ר דוד ברודא, באורים על שו"ע אה"ע, ח"ב (סימן קי"טקע"ח), תר"ו. 2° ; (1), 51, (2) דף. (ת"א נדפס בחינא תקפ"ג).
- 50 בית דוד, מה"ר יצחק צבי ב"ר דוד מארגירעטען, חדושים בעניני חוקה, תר"ו. 4°.
- 51 דברי אמת, דינים ותפלות לחילים, מלוקטים מס' מעבר יבק, תר"ו. 8°.
- 52 טור יורה דעה, מר' יעקב בן אשר, עם בית יוסף ודרכי משה, תר"ו. 2°.
- 53 מעין הישועה, מה"ר שמעון ב"ר יהודה ליכטענשטאדט, באורי המשנה בס' נזיקין (ח"ד מספרו שש המערכות), תר"ו. 4°.
- 54 מצות השם, מה"ר ברוך צבי היילפרין, תרי"ג מצות כסדר התורה לדעת הרמב"ם, תר"ו. 8° ; (4) 116 דף.

תר"ז

- 55 צמח השדה, מה"ר נתן ב"ר מאיר פריידער, חדושי מס' הש"ס ודרשית, תר"ז. 4°.

תר"ח

- 56 מראה הלבנון, מה"ר שמואל אשכנזי דיטשלאנדער, באור על שיר השירים עם ת"א, תר"ח. 8° ; 80 עמ'.

תר"ט

- 57 עיר שושן, מה"ר אליעזר ליפמאן שטיין, דרשות ושו"ת, תר"ט. 8° ; 64 דף.
- 58 עקדת יצחק, מה"ר יצחק נ' עראמה, באורים עה"ת בדרך מחקר, עם פירוש מקור חיים, מה"ר חיים יוסף פאללאק ועם חזקת קשה, ה' חלקים, תר"ט. 8° ; (7), 6, 284, (1), 237 ; (1), 182, (2) ; (1), 146, (2) ; (1), 198 ; (2), 53 דף.

תר"י

- 59 אהל יצחק, כילל כל דיני שחיטות ובדיקות, וסביב לו לקיטת יצחק — זכחי תמים, אשר אסף מה"ר יצחק ב"ר אליעזר, תר"י. 8°.
- 60 אות ברית, מה"ר שמעון סידאן, באורים להלכות מילה, גרים ופדיון הבן, תר"י. 4° ; 69 דף.
- 61 שפתי רננות, מה"ר ישכר דוב ממילכדארף, חדושי הלכות ואגדות, תר"י. 8°.

תר"י ב

- 62 עת ספור, מה"ר אהרן אלעזר פאשקוס, הספד על ה"ר אליעזר ליפמאן שטיין, תר"י ב. 8°.

ת ר י ג

- 63 אגרת בקרת. מה"ר צבי-הירש חיות, על התרגומים עם הוספות והערות ה"ר יאקב ברילל, תר"ג. 8°.
 64 זה אליהו. י"ב ספורי מעשיות מס' שבט מיסר מועתקות לשפת ספרד ע"י ה"ר עמנואל חאגיג, תר"ב. 8°.
 65 עקרים. מה"ר יוסף אלבו, על עקרי האמינה ויסודי הדת והתורה, עם פירוש עץ שתול, תר"ג. 8° ;
 234 דף.

ת ר ט ו

- 66 הגדה של פסח. עם תרגום ספרדית, תרס"ו. 4°.
 67 חתם סופר, מה"ר משה סופר, שו"ת על או"ח, (ראה לעיל מספר 35), תרס"ו. 2° ; (1), 81 (1) דף.
 68 מורה נבוכים, מר' משה בן מיימון, עם פירושים, תרס"ו. 4°.
 69 מנחת כהן, מה"ר אברהם הכהן פימינטאל, ה' שבת מן בין השמשות עד מוצאי שבת בג' חלקים, תרס"ו. 4°.
 70 מעשי אבות, מה"ר אהרן אלעזר פאשקוס, באורים על פרקי אבות וסדר המשנה, תרס"ו. 8° ;
 97 דף.

ת ר ט ז

- 71 אוצר נחמד, מה"ר יצחק בלומענפעלד, מתכרת ראשונה, יצא לאור בחינא ונדפס פרעסבורג תרס"ו.
 8° ; (8), 182 עמ'.
 72 גיעת שמואל, מה"ר שאול פריעדענטהאל, הספו במות ה"ר שמואל שמעלקע מייזלס, תרס"ו. 8° ;
 24 דף.

ת ר י ז

- 73 אוצר נחמד, הנ"ל (ראה מספר 71), מחברת ב' תר"ז. 8° ; (8), 246 עמ'.
 74 מחזור מכל השנה עם תרגום אשכנזי מה"ר מענדל בריי שטערן, ה"כ, (הוצאה חמישית), מקום
 ההוצאה ווינא ונדפסו בפרעסבורג, תר"ז. 8°.
 75 עבודת הקודש, מה"ר חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א), כולל : מורה באצבע — צפון שמיר — קשר
 גדול — כף אחת — יוסף בסדר — סנסן ליאר — שומר ישראל, תר"ז. 12° ; (4), 112 דף.
 76 שם משמעון, מה"ר שמעון אפענהיים, חדושים על מס' תולין, תר"ז. 4° ; 48 דף.

ת ר י ח

- 77 חתם סופר, מה"ר משה סופר, שו"ת על אבן העזר ח"א, (ראה מס' 35, 67), תר"ח. 2° ; (1),
 95, (4) דף.
 78 מנחת טהורה, מה"ר זלמן ב"ר משה בארנהארד, ה' מליחה, נדה, חלה והדלקה בת"א, תר"ח. 8° ;
 36 עמ'.
 79 שירי מצות, מה"ר יהונתן אייבשיץ, תר"ג מצות עפ"י סדר הרמב"ם בשיר, עם צוואת ה"ר נטע אב"י,
 תר"ח. 8° ; 16 דף.
 80 שירת משה, מה"ר משה סופר, זמירות ותפלות, תר"ח. 8° ; 16 דף.
 81 תרומת הכרי, מה"ר יהודה ב"ר יוסף הכהן, חדושי הלכות שו"ע ח"מ, תר"ח. 2° ; (4), 45 דף.

ת ר י ט

- 82 ארחות צדיקים, מיסר והנהגת האדם בתרגום י"א, תר"ט. 16° ; 52 דף.
 83 בית אברהם, מה"ר אברהם דאנציג (בעל חיי אדם), צואה, תר"ט. 12°.
 84 ברכת הלבנה, תר"ט. 4°.
 85 חק לישראל, מה"ר י' [ישראל] [תלוי] [לנדא], סדר המצות להרמב"ם בתי"א, תר"ט. 4°.
 86 חתם סופר, מה"ר משה סופר, שו"ת על אבן העזר ח"ב (ראה מס' 35, 67, 77), תר"ט. 2° ; (1),
 86, (1) דף.

- 87 ילקוט חדרש, מה"ר ישראל מבעלזין, אספת מדרשים ומאמרים בסדר א"ב, תר"ט. 8°.
- 88 ס' היראה ואגרת התשובה, מרבינו יונה גירונדי, תר"ט. 8° ; (2), 44 דף.
- 89 כנף רננים, מה"ר תנוך זוגדיל ב"ר ישעיה לוריא, באור פרקי שירה עפ"י הטבע, תר"ס-תר"ך. 8° ; 153 דף.
- 90 מחולת המחנים, מה"ר ישראל דוד מרגליותיפה הנקרא דוד סערעד, בענין תבימה והחוסה בביה"ב, תר"ט. 8° ; 80, (3) דף.
- 90א סדר ראב"ן, כמנהג ספרד (רשימת מקדש מעט מלעזי), תר"ט. 8°.
- 91 עבודת הקדש הנ"ל, ראה מספר 75, תר"ט. 12° ; (4), 112 דף.
- 92 שערי חיים, מה"ר חיים מאיר זאב הכהן זעלענפריינד, פלפולים בסוגיות הש"ס, תר"ט. 2° ; (5), 53 דף.

ת ר "ך

- 93 אוצר נחמד הנ"ל, ראה מספר 71, 73, מחברת שלשית, תר"ך. 8° ; (4), 188, (2) עמ'.
- 94 זכרו תורת משה, מה"ר אברהם דאנציג, הלכות שבת, עם ארחות חיים מהרא"ש ואגרת הרמב"ן, תר"ך. 16° ; 75 דף.
- 95 הכוזרי, מר' יהודה הלוי, עם פירוש אוצר נחמד מה"ר ישראל ב"ר משה מזאמושט, תר"ך. 4° ; 220 דף.
- כנף רננים הנ"ל, ראה מספר 89.
- 96 לקוטי צבי, מה"ר צבי מחילהרמשדארף, לקוטי תפלות ולמודים לימי החג, תר"ך. 12°.

ת ר כ "א

- 97 הגדה של פסח, עם לקוטים מ"ז פירוש, תרכ"א. 8°.
- 98 תר תבור, מה"ר ישראל דוד מרגליותיפה, על מקום הבימה שהוא בביה"ב בתוך, עם 12 עמודים בגרמנית, תרכ"א. 8° ; 36 דף.
- 99 מגלת מתתיהו, מלחמת החשמונאים עם היונים עם תי"א מה"ר יששכר בער פרענק, תרכ"א. 8° ; 14 דף.

ת ר כ "ב

- 100 אוצר רענן, מה"ר ישראל איסר טויבער, תולדות הרמב"ם ודרכו בפסקיו (הס' נדפס בפראג), תרכ"ב. 8° ; (6), 38 דף.
- 101 חתם סופר, מה"ר משה סופר, שו"ת על חו"מ (ראה מס' 35, 67, 77, 86), תרכ"ב. 2° ; (1), 80, (2) דף.
- 102 יפח לקץ, מה"ר ישראל דוד מרגליותיפה, באורים על ס' בראשית, תרכ"ב. 8° ; 72 דף.
- 103 מחנה חיים, מה"ר חיים סופר, שו"ת על ד' חלקי השו"ע, מהדורא קמא, תרכ"ב. 2° ; (8), 169 דף.
- 104 עבודת הקדש הנ"ל, ראה מספר 75, 91, תרכ"ב. 12° ; 123 דף.

ת ר כ "ג

- 105 יד יוסף ורביד הזהב, מה"ר יוסף יוזפא ראזענבערג, חדושי הלכות שבת ועירובין, ח"א, (ח"ב נדפס באונגוואר), תרכ"ג. 2° ; 131, 30 דף.
- 106 מטה נפתלי, מה"ר נפתלי סופר, דרשות, תרכ"ג. 4°.
- 107 מעשה בוך פאן רבי יוסף דיל ריינה, תרכ"ג. 8° ; 24 עמ'.
- 108 קונטרס עקרי העבודה, מה"ר יוסף ב"ר ישראל איסר פאדואה, סדר עבודת הקרבנות וסדר יוה"כ, תרכ"ג. 16° ; 28 דף.
- 109 תורה (משרת משה), תורה שבכתב ושבע"פ עם תרגום אונקלוס וסירש"י ובאור הרמב"ן, ונתוסף בזה כל דרשות חז"ל מש"ס וכו', מה"ר העשיל סירקין, (ס' בראשית-שמות-ויקרא), י"ל בחינא, תרכ"ג. 8°.

ת ר כ "ד

- 110 אל העדרים [מה"ר הלל ליכטענשטיין], אויפרוף אן אללע טרייע יידישע קינדער, תרכ"ד. 8° ; 43 עמ'.

- 111 אגיה דיונה וס' מאיל המלאים, מה"ר משה ליב ליטש—ראזענבוים, הלכות ספר תורה, תרכ"ד. 4° ; (2), 110 דף.
- 112 חתם סופר, מה"ר משה סיפר, שו"ת שונית וחדושי פרק לילב הגזול, (ראה מס' 35, 67, 77, 86, 101), תרכ"ד. 2° ; (1), 61 דף.
- 113 יד ושם, מה"ר יצחק וויענער, שיר לכבוד השר ר' משה מונטיפיורי, תרכ"ד. 8° ; 4 דף.
- 114 ילקוט אליעזר, מה"ר זוסמאן אליעזר סופר, אספת מדרשים, אות א—ל, תרכ"ד. 8° ; 8, 98, (2) דף.
- 115 לקוטי צבי הנ"ל, ראה מספר 96, תרכ"ד. 12°.
- 116 מחסום לפי הנער, מה"ר שמואל בק, מענה על המכתב אל העדרים (ראה מס' 110), תרכ"ד. 8°.
- 117 שבר יוסף, מה"ר יוסף ליב פאללאק, תנחומות נגד אבלי הזמן, תרכ"ד. 8°.

ת ר כ "ה

- 118 כתב יושר דברי אמת, נגד ספר לב העברי — נער עברי ומחברו מה"ר עקיבא יוסף שלעזינגער, תרכ"ה. 2° ; 2 דף.
- 119 מהות הנפש מאבונצר, תכונת הנפש ומהותה, מתרגם מערבית ע"י ה"ר זכריה ב"ר יצחק, תרכ"ה. 16°.
- 120 עדת צדיקים, ספורים מהבעל שם טוב, [פרעסבורג תרכ"ה]. (מרשימת שטראשון).
- 121 פלא יועץ, מה"ר אליעזר ב"ר יצחק פאפו, מוסר השכל, תרכ"ה. 8° ; (4) דף, 308 עמ'.
- 122 פרקי אבות עם תרגום היוגרי מאת מה"ר ה' דייטש, תרכ"ה. 8° ; 51 עמ'.
- 123 קול נהי, מה"ר יצחק וויענער, הספדים על גאונים וצדיקים, תרכ"ה. 8° ; 10, 6 עמ'.
- 124 קול תודה, מהנ"ל, שיר לכבוד ה"ר משה מונטיפיורי (ונדפס עם הקדום), תרכ"ה. 8°.
- 125 התפוח מאריסטו, שיחה על המית, מתרגם מערבית לעברית ע"י ה"ר אברהם ב"ר חסדאי הלוי, תרכ"ה. 8° ; 10 עמ'.

ת ר כ "ו

- 126 ויכוחא רבה, בין חסיד ומגדול, [מה"ר יעקב בכרך], תרכ"ו. 8° ; 12, 20 עמ'.
- 127 ילקוט אליעזר הנ"ל (ראה מספר 114), ח"ב, מ—פ, תרכ"ו. 8° ; (9), 125 דף.
- 128 מספד יהודה, מה"ר יעקב קאפל קרויס, הספד על מות ר' יהודה אסאד, תרכ"ו. 8° ; 8 דף.
- 129 שערי אמת, מה"ר משה ליב ליטש—ראזענבוים, הלכות מזוזה עם פי' בית אריה, תרכ"ו. 4° ; (2), 40 דף.

ת ר כ "ז

- 130 באר מים חיים, מה"ר חיים זיעס, באורים על ס' בראשית, תרכ"ז. 8° ; 16 דף.
- 131 שער נפתלי, מה"ר נפתלי סופר, דרשות, תרכ"ז. 4° ; 46 דף.

ת ר כ "ח

- 132 מכתבי עברית, מה"ר שמואל ניימאן, אגרות ומכתבים לחנוך הנעורים עם תרגום י"א ומכתבי מסחר מהר"ל סארגעס, תרכ"ח. 8°.
- 133 שערי אמת הנ"ל (ראה מספר 129) על הלכות תפילין עם פי' תפארת אריה, תרכ"ח. 4° ; (2), 64 דף.
- 134 תורה עם תרגום אונקלוס, פירש"י ושפתי חכמים ופירוש הרמב"ן עם הפטרות, ה"ח, תרכ"ח. 8°.

ת ר כ "ט

- 135 בני נפתלי, מה"ר נפתלי סופר, דרשות והספדים, ב"ח, תרכ"ט. 4°.
- 136 בציר אליעזר, מה"ר אליעזר ליפמאן נייזאטץ, חקירות בשיטות הש"ס, ב"ח, תרכ"ט. 4° ; (6), 38, (1) ; (1), 42, 23 דף.
- 137 הגדה של פסח, עם פירוש ה"ר דוד אפענהיים, ור' יהונתן אייבשיץ, ועם היספת ספורי נפלאות, תרכ"ט. 8°.
- 138 יד אהרן, מה"ר אהרן טייבער, י"ח דרשות ובאור חד גדיא, תרכ"ט. 4° ; 59, (1) דף.

- 139 סדר יום כפור קטן עם תרגום י"א, תרכ"ט: 8° ; 35 עמ'.
 140 שערי אמת הנ"ל (ראה מספר 129, 133), הלכות מגלה עם פירוש חמדת אריה, תרכ"ט: 4° ; (2), 44 דף.
 ת ר ל
 141 אהל יעקב, מה"ר יעקב קראנץ, באורים על ס' שמות, תר"ל: 4° ; (1), 66 דף.
 142 ברכת יעקב, מה"ר יעקב קאפל קרויס, פירושים עת"ת ומאמרי ח"י, ב"ח, תר"ל—ל"ח: 8°.
 ת ר ל א
 143 בן יהודה, מה"ר אברהם ב"ר יהודה ליטשינאווענבוים, שו"ת, תרל"א: 2° ; (4), 102, (4) דף.
 144 ילקוט אליעזר הנ"ל (ראה מס' 114, 127) ח"ג ז—ת והשמטות, תרל"א: 8° ; (1), 8, 216 דף.
 145 המדבר בלשון עמו, מהר"י גאליבערגער, ללמד לה"ק, ח"א, תרל"א: 8°.
 ת ר ל ב
 146 בית אפרים, מה"ר נפתלי סופר, דרשות ב"ח, תרל"ב: 4° ; (8), 42, 8 דף.
 147 מלאה קטרת, מה"ר נוסמאן אליעזר סופר, דרשות והספדים, תרל"ב: 4° ; 62 דף.
 148 שערי קודש — תאר משה, מה"ר משה ליב ליטש—ראזענבוים, פירושים על ה' שחיתה, תרל"ב: 4° ; (2), 81, (1) דף.
 ת ר ל ג
 149 כתב סופר, מה"ר אברהם שמואל בנימין סופר, שו"ת על או"ח, תרל"ג: 2° ; (3), 130, (2) דף.
 ת ר ל ד
 150 תפלות מכל השנה, עם פירוש דרך החיים מה"ר יעקב מליסא, תרל"ד: 8°.
 ת ר ל ה
 151 בית ועד לחכמים, עתון לתורה ולחכמה, י"ל ע"י ה"ר יהודה ליב לאנדעסבערג, ג' מחברות, הופיעו בכוראפעסט, כל מחברת בת 32 עמ'.
 152 היהודי, שבועון לחדשות וספרות, י"ל ע"י ה"ר יעקב פישער, ד' שנים, תרל"ה—ל"ח: 4° וגם 2°.
 153 מעלות התורה, מה"ר אברהם אחי הגר"א, לקוטים מש"ס ומדרשים על מעלות התורה, תרל"ה: 8°.
 154 מתא דירושלים, מה"ר יהודה ליב ליטש — ראזענבוים, חודשים על הירושלמי מס' מועד, תרל"ה: 2° ; 2, 27, 20, 17, 50 דף.
 155 עמודי העולם, מה"ר וואלף גיימאן, כולל כל הדינים לתועלת ילדי בני עם ת"א בכתב אשורית, תרל"ה: 12°.
 156 צלצלי קדש, מה"ר יעקב פישער, דברי שיר על המועדים, תרל"ה: 8° ; 21 עמ'.
 157 שירת משה הנ"ל (ראה מספר 80), הוצאה שנית, תרל"ה: 8°.
 ת ר ל ו
 158 אלה תולדות רבינו גאון הגאונים וכו', משה סופר מפפ"מ, המחבר שו"ת חתם סופר, אשר היה אב"ק פרעסבורג ושם מנוחתו כבוד, עם מבטי כללי על הדור הטהור אשר בא בכריתו עמו להרים קרן התורה, מאתי יהודה ליב לאנדעסבערג, תרל"ו: 12°.
 — היהודי, ראה לעיל מספר 152.
 159 יסוד אהל מועד, מה"ר אברהם ב"ר יעקב ביר, על הקרי והכתיב, חסר ויתיר ועניני המטרה, (רוב הספר נדפס בלבוב ורק השער וג' דפים האחרונים נדפסו בפ"ב), תרל"ו: 8° ; (2), 34, (3) דף.
 160 כתר שם טוב, מה"ר צבי מאשקאוויטש, תולדות ה"ר אברהם אלבערט קאהן, תרל"ו: 8° ; 16 עמ'.
 161 מבוא המשנה, מה"ר יאקב ברילל, דרכי המשנה וכלליה, ח"א י"ל בפפ"מ ונדפס בפרעסבורג, (ח"ב נדפס בפפ"מ תרמ"ה), תרל"ו: 8° ; (4), 293, (3) עמ'. ושער נוסף בגרמנית.

- 162 מלחמת ישראל, שיר חזיון מהר"ל מליפסון, מתורגם לעברית ע"י ה"ר יעקב פישער, תרל"ז. 8° ;
(2), 14 עמ'.

ת ר ל " ז

- 163 אוצר אגדות, מה"ר גבריאל מיללער, אגדות תלמוד בבלי וירושלמי ע"ס א"ב, ח"א א—ג, תרל"ז. 8° ;
(4), 120 דף.
— היהודי, דאה מספר 152.
164 המקנה, מה"ר נוסמאן אליעזר סופר, דיני קנין וחידושים בשיטות הש"ס, ח"א, תרל"ז. 2° ; (2),
9, 137 דף.
165 פרחי נעורים, מה"ר צבי מאשקאוויטש, שירים, תרל"ז. 8°.
166 שושנת אברהם, מה"ר אברהם ליטש—ראזענבוים, באורים על התורה, תרל"ז. 4°.

ת ר ל " ח

- 167 האמת, מה"ר שמואל פישער, מחקרים על מדת האמת, תרל"ח. 8°.
— ברכת יעקב, ראה לעיל מס' 142.
168 זר צדיק, מה"ר דוד צבי קאטצבורג הכהן, באורים בתנ"ך ומאמרי חז"ל, תרל"ח. 8°.
— היהודי, ראה מס' 152.
169 לקוטי חבר בן חיים, מה"ר חוקיה פייבל פלויטי פירושי התורה וחיושי מס' הש"ס והפוסקים, ח"א,
תרל"ח. 4° ; (1), 68 דף.
170 מוצל מאש, מה"ר חיים יצחק אלפאנדארי, שו"ת מס' אש דת, י"ל ע"י ה"ר זוסמאן אליעזר סופר,
תרל"ח. 2° ; (3), 51 דף.

ת ר ל " ט

- 171 בית יעקב, מה"ר יעקב קאפל קרויס, מאמרי מוסר בשפת י"א, תרל"ט. 8°.
172 הגדה של פסח, כמנהג הקראים, [פרעסבורג] תרל"ט. 8° ; 8 דף.
173 זכר צדיק, מה"ר שמואל לייכטער, תולדות ה"ר משה לעוויןגער מקאמארן, תרל"ט. 8° ; 8 דף.
174 ס' זכרון אשר חבר מאיר הגולה בעל חתם סופר על המאורעות בשנת תקס"ט, י"ל ע"י ה"ר שמעון
סופר, תרל"ט. 8° ; 50 עמ'.
175 כתב סופר, מה"ר אברהם שמואל בנימין סופר, שו"ת על יו"ד (ראה מס' 149), תרל"ט. 2° ; (1),
137 דף.
176 המנוחה, מה"ר מנוח ב"ר יעקב, חידושים על הרמב"ם ה' זמנים, עם פי' בית מנוחה מה"ר שמעון סידאן,
תרל"ט. 2° ; (2), 77 דף.
177 מקוה ישראל, מה"ר ישראל פרוסטיץ—שטיינשניידער, באור פרקי אבות, תרל"ט. 8° ; (6), 84 דף.
178 עטרת יעקב, מה"ר יעקב קאפל קרויס, מאמרי מוסר עם ת"א, תרל"ט. 8°.
179 שנות אליהו, מה"ר אליהו גוטמאכער, תקנות החברות בירושלים, תרל"ט. 4°.
180 תורת משה, מה"ר משה סופר, באורים על התורה, תרל"ט. 4°.

ת ר י"ם

- 181 דמשק אליעזר, מה"ר זוסמאן אליעזר סופר, אספת מדרשים ולקוטי תש"ס ח"א בראשית, תר"ם. 8° ;
vii עמ', 62 דף.
182 לקוטי חבר בן חיים, הנ"ל, (ראה מספר 169) ח"ג, תר"ם. 4° ; (1), 99, (1) דף.
183 המדריך, מה"ר אברהם וינגער, לקוטים מש"ס עם פירש"י ותוס' לנצרים מתחילים, ח"א, תר"ם. 4° ;
82 עמ'.
184 המקנה הנ"ל, ראה מספר 164, ח"ב, (חלק ג' נדפס בפאקש), תר"ם. 2° ; 8 עמ', 74 דף.

- 185 שו"ת מהרי"א, (יהודה יעלה), מה"ר יהודה אסאד, על אה"ע וח"מ-(ח"א על או"ח ויו"ד גדפס בלבוב תרל"ג), תר"ם. 2° ; (1), 111 דף.
 186 שיעורי מצות, מה"ר גבריאל מיללער, על המדות, המשקלות והמטבעות בתלמוד, תר"ם. 8° ; 36 דף.
 187 שם ישראל, מה"ר יוסף שלעזינגער, שמות האנשים ונשים בר"ת וס"ת מפסוקים בתנ"ך, תר"ם. 12° ; 64 דף.

ת ר מ " א

- 188 אגרת פתוחה, אל שטעקקער, מאת הכהן ראטהשילד, בחרגום ה"ר אברהם רודאלל, תרמ"א. 8° ; 15 ע'.
 189 בגדי השרד, מה"ר יצחק שטיינער, על בגדי הכהן הגדול, בשפת י"א, תרמ"א. 8° ; 19 עמ'.
 190 בית תלמוד, אספת מאמרי חקר בדברי ימי ישראל וכו', י"ל ע"י ה"ר אייזיק הירש ווייס ור"מ פריעדמאן בחינא, תרמ"א. 8° ; (1) דף, 396 עמ'.
 191 דמשק אליעזר, הנ"ל, ראה מס' 181, ח"ב על שמות (ג"ח האחרונים נדפסו בפאקש), תרמ"א. 8° ; VIII עמ', 80 דף.
 192 דן מדינאל, מה"ר דניאל פרוסטין—שטיינשניידער, הגהות על מס' ברכות וסדר מועד ונשים ח"א, תרמ"א. 8° ; (2), 4, 30 דף.
 193 חותם תכנית, מה"ר יצחק יעקב רייניס, ערכי המושגים מתורה שבע"פ וכללים ח"ב (ח"א נדפס במגנצא), תרמ"א. 8°.
 194 לקוטי חבר בן חיים הנ"ל, וראה מס' 169, 182, ח"ד, תרמ"א. 4° ; (1), 94, דף.
 195 נחלת צבי, מה"ר אהרן זיס, חקירות ובחינות על ענינים שונים ופירושים על מקראות עפ"י סדר א"ב, תרמ"א. 8° ; 79 עמ'.
 196 צינה דוד, מה"ר דוד ב"ר גרשון דייטש, הלכות נקור מס' העטור בשפת י"א עם שני באורים מה"ר צבי געלבארט, תרמ"א. 4° ; (4), 28 דף.
 197 תולדות גדולי ישראל, מה"ר אייזיק הירש ווייס, תולדות הרמב"ם (הוצאה מיוחדת מבית תלמוד שנה א'), תרמ"א. 8° ; (1) דף, 58 עמ'.
 198 תלמודה של בבל, מורה דרך לתלמוד התלמוד עם מאמרים נבחרים מתלמוד בבלי ות"א, מאת הרא"ל לעדערער (י"ל שלש מחברות ומהן נדפסו שנים האחרונות בפפד"מ), תרמ"א—מ"ח. 8°.
 199 תשובות חכמי צרפת ולותיר, עם מבוא והערות י"ל ע"י ה"ר יואל מיללער (מקום ההוצאה ווינא), תרמ"א. 8° ; XL, 61 עמ'.

ת ר מ " ב

- 200 אבני שהם, מה"ר שמריה שמערל הערץ, שירים ומליצות, תרמ"ב. 8° ; XIII, 72 עמ'.
 201 אוצר אגדות הנ"ל, (ראה מס' 163), ח"ב (אות ד'), תרמ"ב. 8° ; (4), 86 דף.
 202 האור, עתון ספרותי, י"ל ע"י הרצ"א טעללער וה"ר דוד ישעיה זילבערבוש, ח' חוברות, מהן נדפסו שלש הראשונות בפרעסבורג. (שאר החוברות נדפסו בלבוב). תרמ"ב—מ"ג. 8° ; 304, 16, 83 עמ'.
 203 בית תלמוד הנ"ל, ראה מס' 190, שנה ב', תרמ"ב. 8° ; (1) דף, 396 עמ'.
 204 דבר בעתו, מה"ר מאיר רייכהארט, דרוש לחג השבועות בלשון י"א, וענינים שונים, תרמ"ב. 8° ; VIII עמ', 36 דף.
 205 המדריך הנ"ל, ראה מספר 183, ח"ב, תרמ"ב. 4° ; 108 עמ'.
 206 צל ואור, מה"ר נפתלי צבי עללענבערג, על צרות ורדיפות היהודים, מתרגם מאשכנזית ע"י ר"ר צבי הורוויץ, תרמ"ב. 8° ; XVI, 108 עמ'.
 207 תולדות גדולי ישראל הנ"ל (ראה מספר 197) תולדות רש"י (הוצאה מיוחדת מבית תלמוד), תרמ"ב. 8° ; (1) דף, 72 עמ'.
 208 תולדות המשנה, מה"ר חיים אפפענהיים, דרכי המשנה ותכונות (הוצאה מיוחדת מבית תלמוד), תרמ"ב. 8° ; (4), 52 עמ'.

ת ר מ " ג

- 209 בית תלמוד הנ"ל, ראה מס' 190, 203, שנה שלישית, תרמ"ג. 8° : 384 עמ'.
 210 דור דור ודורשיו, מה"ר אייניק הירש חייס, חלק שלישי, מחתימת המשנה עד שנסתיים התלמוד. (ח"א, ב' וה' נדפסו בווינא וח"א וד' ברעסבורג). תרמ"ג. 8° : (8) 328 עמ'.
 211 כתב סופר, מה"ר אברהם שמואל בנימין סופר, באורים על התורה וחמש מגלות, תרמ"ג. 8° : 40 עמ', 288 דף.
 212 מסע בארץ הקדם, מה"ר אפרים זינארו, מורה דרך לנוסעים לארץ הקדושה ומצרים, תרמ"ג. 83 עמ'.
 213 מצת מצוה, ועלילת הדם, מה"ר מיכאל לוי ראדקינזאהן, בדבר עלילת דם, תרמ"ג. 8° : VIII, 32 עמ'.
 214 פי' שנים, מה"ר קלונימאס חייס, ח"א זכרון יהודה, חקירות ובאורים במקראי קדש ומאמרי חז"ל : ח"ב עטרת זקנים, פלפולים בהלכה ושו"ת, תרמ"ג. 8° : 240, 100 עמ'.
 215 תולדות גדולי ישראל, הנ"ל (ראה מספר 197, 207), תולדות ר' יעקב תם (הוצאה מיוחדת מבית תלמוד), תרמ"ג. 8° : (1) דף, 50 עמ'.
 216 תפלה למשה, מה"ר מיכאל לוי ראדקינזאהן, תולדות התפילין וקורותיהן, תרמ"ג. 8° : XXIV, 152 עמ'.

ת ר מ " ד

- 217 זכות אבות, מה"ר יעקב פינצי, באור מס' אבות, תרמ"ד. 8°.
 218 מדות ישראל, מהר"ש שישער, בדור המדות והמשקלות בתנ"ך לפי ערך המדות בימינו אלה, בי"א, תרמ"ד. 2° : 1 דף.
 219 מי מנוחות, מה"ר אליעזר ליפמאן נייזאטיק, באורים במקראות, תרמ"ד. 8° : (8) 46 דף.
 220 משק ביתי, מה"ר חיים ליבוש ואנדבאנק, באורים על פרקי אבות, תרמ"ד. 12° : 144 עמ'.
 221 שבט שמעון, מה"ר שמעון סידאן, חדושי הלכות אבילות, נשואין, יבום וחליצה, ח"א, תרמ"ד. 4° : (1) 93 דף.
 222 שבט שמעון מהנ"ל, דרשות והספדים, תרמ"ד. 4° : (1) 71 דף.

ת ר מ " ה

- 223 אבל משה, מה"ר יעקב קאפל קרויס, טרויערערדע ביים טאדע ר' משה מונטיפיורי, תרמ"ה. 8°.
 224 אגרת פתוחה, מה"ר מיכאל לוי ראדקינזאהן, בדבר הוצאת התלמוד הישן והקצר, תרמ"ה. 8° : 16 עמ'.
 225 אגרת התלמוד השנית, מהנ"ל, בענין הנ"ל, תרמ"ה. 8° : 16 עמ'.
 226 בית תלמוד, הנ"ל, ראה מס' 190, 203, 209, שנה רביעית, תרמ"ה. 8° : (1) 396 עמ'.
 227 דבר על אדות התלמוד, האם אפשר לתרגמו, מה"ר מאיר פריעדמאן (איש-שלום), תרמ"ה. 8° : 16 עמ'.
 228 דן מדניאל הנ"ל (ראה מס' 192) ח"ב, הגהות על סדר גויקין, תרמ"ה. 8° : (2) 46, (1) דף.
 229 פחד יצחק, מה"ר יצחק לאמפרונטי, אנציקלופדיה תלמודית (אות קים—ד) י"ל בברלין ונדפס ברעסבורג, תרמ"ה. 8° : (3) 148 דף.
 230 פרקי אבות, עם תרגום אשכנזי, מה"ר אפרים דעהלי, תרמ"ה. 12°.
 231 צואות ר' יהודה ור' יעקב בני הרא"ש, י"ל ע"י ה"ר שניאור זלמן שעשטער, תרמ"ה. 8° : 19 עמ'.
 232 רוח חדשה, מה"ר יעקב רייפמאן, באור מאמרים שונים בתלמוד (הוצאה מיוחדת מבית תלמוד), תרמ"ה. 8° : 21 עמ'.

ת ר מ " ו

- 233 בחינת העולם, מה"ר ידעיה הפניני, מאסר השכל על הבלי העוה"ז, עם פירוש ויפרש משה מה"ר משה גלאנסר, תרמ"ו. 4° : א, 24 דף.
 234 מסע באירופא, מה"ר אפרים זינארו, השקפה טרסית וכללית על דרכי בני"א, תרמ"ו. 8° : 96 עמ'.
 235 קדמות ותנחומא, מה"ר אברהם עפשטיין, בקרת המדרש תנחומא מהר"ש בובער (הוצאה מיוחדת מבית תלמוד), תרמ"ו. 8° : 16 עמ'.

236 שאו נס ציונה, מה"ר אפרים דיינארד, התעוררות לחבת ציון וישוב א"י, תרמ"ו, 8° : 24 עמ'.

ת ר מ " ז

237 דור דור דורשיו (ראה מס' 210), מחתימת התלמוד עד סוף האלף הששי, תרמ"ז, 8° : (8), 368 עמ'.

238 הגדה של פסח, עם תרגום אנגלית, תרמ"ז, 8° : 64 עמ'.

239 פחד יצחק הנ"ל (ראה מספר 229) אות ש, תרמ"ז, 8° : (1), 328, (1) דף.

240 קול יהודה, מה"ר חיים יהודה רייך, פירוש על קריין ולא כתובין וכו' בס' תהלים, תרמ"ז, 8° : 104 עמ'.

241 תולדות בני אברהם, מה"ר אברהם דאנון, קורות עם ישראל וכו', תרמ"ז, 8° : 160 עמ'.

ת ר מ " ח

242 אוצר אגדות הנ"ל (ראה מס' 163, 201), ח"ג אות ה"ז (ח"ד אות ח נדפס בפאקש), תרמ"ח, 8° : 86 עמ' דף.

243 דיא פראממע יונגפרייא, היסטארישע ערצאהלונג אויס דעם ערסטען פיערטעל דעם 17. יאהרהונדערטס. — סעפאראטאבורוק אויס דער "יידישען פרעססע" 1888, תרמ"ח, 8° : 64 עמ'.

244 וזאת ליהודה, מה"ר שלמה מיכאל שטרק, שמנה דרשות, י"ל עם מבוא ע"י ה"ר אברהם ברלינר, תרמ"ח, 8° : 38 דף.

245 כתב סופר הנ"ל (ראה מס' 149, 175), ח"ג על אבן העזר, תרמ"ח, 2° : (2), 119, (1) דף.

246 מדרש יהודה, מה"ר יהודה שפיטץ, מחקרים בעניני התורה והעבודה (הוצאה שניה), תרמ"ח, 8° : 32 עמ'.

247 פחד יצחק הנ"ל (ראה מס' 229, 239), אות ת, תרמ"ח, 8° : (1), 183 דף.

248 תשובות גאוני מזרח ומערב, י"ל ע"י ה"ר יואל מיללער (מקום ההוצאה ווינא), תרמ"ח, 8° : (3), 70 דף.

ת ר מ " ט

249 ארחות חיים, מרבינו אשר בן יחיאל, עם אגרת הרמב"ן, תרמ"ט, 12°.

250 ביעור טיט היות, מה"ר מאיר הכהן ביסטריץ, ת"ן השגות על מאמרי החלוק, תרמ"ט, 8° : XXXII עמ'.

251 בית תלמוד הנ"ל (ראה מס' 190, 203, 209, 226), שנה חמישית, תרמ"ט, 8° : (1), 368, (2) דף.

252 תוספתא עם פירוש חשק שלמה, מה"ר שלמה יהודה ליב פריעזלענדער, ע"ס זרעים, תרמ"ט, 8° : 30 עמ' (1), 143 דף.

ת ר " י

253 אהל מועד, מה"ר אברהם ביק, באורים על הקרי והכתיב חלק ג' הנקרא פרי הארץ, חלק א' וב' נדפסו בירושלים, תר"ן, 8° : 5, 59 דף.

254 אהל מועד הנ"ל, חלק רביעי הנקרא בית יעקב, תר"ן, 8° : (11), 56, (1) דף.

255 אהל מועד הנ"ל, חלק חמישי הנקרא בית אברהם, תר"ן, 8° : 16, 5, 123 עמ'.

256 ברכה משולשת, מה"ר אברהם ביק, לקוטים מכ"י כולל : מנחה נעימה לישראל, דרשות : סימני דרבנן, על הסימנים בש"ס ; בית תפלה, באורי התפלות והפיוטים, תר"ן, 16° : 144 עמ'.

257 ויכוח עובד לאובד, מחקרים בחזק האמונה בארח חיים, תר"ן, 16°.

258 עין מאיר, מה"ר מאיר ליפמן טייבער, דינים ובאורים עמ"ס גיטין, הרמב"ם ה' גירושין ועמ"ס חולין, תר"ן, 2° : 237, 28 עמ'.

259 פעמי אברהם, מה"ר אברהם טאפלער, חדושי אגדה ושמעתתא, תר"ן, 8°.

260 קהלת שלמה, מה"ר שלמה זלמן חיים האלבערשטאם, רשימת ספרי כ"י מעקד ספריו (י"ל בווינא), תר"ן, 8° : 127 עמ'.

261 קול בוכים, מה"ר יעקב פישער, קינה על מית בנו, תר"ן, 8° : 15 עמ'.

ת ר נ א

- 262 אהל מועד הנ"ל (ראה מספר 253-255), חלק ששי הנקרא בית אברהם (ב), תרנ"א, 8° : 16, 123 עמ'.
- 263 אלדד הדגני, עפ"י כ"י עם מכוא והערות מה"ר אברהם עפשטיין, עם מאמר על הפלשים, תרנ"א, 8° : 244 עמ'.
- 264 מזמור לדוד, מה"ר דוד שיק, שירים וזמירות לשבת, פורים ושמיחת תורה, תרנ"א, 8° : 24 עמ'.
- 265 נחלת נפתלי, מה"ר נפתלי הלוי, שו"ת שונות, עם קדש נפתלי, חרושי מס' הש"ס, תרנ"א—ג"ב, 2° : 24 עמ' 42, 45 (3) דף ושער ר"ב עמ' באנגלית.
- 266 עטרת צבי, מה"ר יוסף אלעזר ראזענפעלד, דרושים על התורה, תרנ"א, 8° : 224, 17 עמ'.
- 267 ערכי עלי, מה"ר אברהם ביק, הקדמות וכללים באגדות ופירושיהן, תרנ"א, 8° : 244 עמ'.
- 268 קשר בוגדים, מה"ר שלמה יהודה ליב פריעדלענדער, נגד ה"ר אריה שווארץ והתיספתא שהנ"ל, תרנ"א, 8° : 16 עמ'.
- 269 שבט שמעון, מה"ר שמעון סידאן, באורים על התנ"ך, תרנ"א, 8° : 400 עמ'.
- 270 ששים אלף, מה"ר משה שמואל שילל, ששים אופנים בבאור אלף זעירא בייקרא, תרנ"א, 8° : 8, 215 עמ'.
- 271 תוספתא עם פירוש חשק שלמה, מה"ר שלמה יהודה ליב פריעדלענדער ע"ס נשים, ראה מס' 252, תרנ"א, 8° : 9, 124 דף.

ת ר נ ב

- 272 זכרון אברהם, מה"ר אברהם בינג, הלכות שו"ע אורח חיים, תרנ"ב, 8° : 12, 84 עמ'.
- 273 משפחות ק"ק פראג, מה"ר סיני האק, עם הערות ה"ר דוד קויפמאן, תרנ"ב, 8° : (1) דף 402 עמ' ועם שער ר"ב עמ' בגרמנית ותמונת המחבר.

ת ר נ ג

- 274 גבעת שאול, מה"ר שאול ב"ר פנחס הארנשטיין, על גלילות א"י יכו', תרנ"ג, 8° : XVI, (4), 102 (6) עמ'.
- 275 תורת משה הנ"ל, ראה מספר 180, מהדורה שניה, תרנ"ב, 4°.

ת ר נ ד

- 276 וידבר משה, מה"ר משה פאללאק, באורים על התורה, ח"א ע"ס בראשית, עם הלכה למשה, באור הלכות, שאר החלקים נדפסו בבאניהאד, תרנ"ד, 8° : (1), 73 דף.
- 277 ראשי תיבות כשני התלמידים ובספרי המחברים, מביארים ומתורגמים לאשכנזיות, מה"ר אליעזר ליפמאן לערערער, (י"ל בפפד"מ), תרנ"ד, 8° : 48 עמ'.
- 278 תקון משה, מה"ר משה פאללאק, דרשות בפסול לשבתות ימיעדי השנה ע"ס הפריזיות, ח"א בראשית, נדפס יחד עם ספרו וידבר משה (ראה מס' 276) ושאר החלקים נדפסו בבאניהאד ופאקש, תרנ"ד, 8° : (1), 74—158, (2) דף.

ת ר נ ה

- 279 דברי דניאל, מה"ר דניאל פרוסטיץ—שטיינשניידער, באורים על פ' אבות, [פרעסבורג], תרנ"ה, 8° : 40 דף.
- 280 מגלת אובין, מה"ר יצחק שילהאף, קורות הריסת עיר אפען, תרנ"ה, 12° : 84 עמ'.

ת ר נ ו

- 281 זכרונות, מרת גליקל האמיל, עם הערות ה"ר דוד קויפמאן, [תרנ"ו], 8° : (2) דף. 40, עמ' OXXL עמ' בגרמנית.
- 282 תקון מדות הגפוש, מר' שלמה ן' גבירול, עם הערות מה"ר חיים פאללאק, תרנ"ו, 8° : 56 עמ'.

ת ר ג ז

- 283 דורות הראשונים, מה"ר יצחק אייזיק הלוי (ראבינאוויץ), דברי הימים לבני"ל מחיף המשנה עד סוף ימי הגאונים, שאר החלקים נדפסו בפפד"מ, תרנ"ז. 8° ; (2), 316 עמ'.
 284 זכרון יצחק, מה"ר יצחק אייזיק פריעדמאן, חדושי מס' ביצה ופסחים, תרנ"ז. 8° ; 24 דף.
 285 פתח תשובה, מה"ר גבריאל ב"ר יהושע העשיל שוסבערג, תחנות על גזרות ת"ח"ש עם מבוא מה"ר חיים פאללאק, תרנ"ז. 8°.
 286 תהלים עם פירוש שערי חיים, מה"ר חיים סיפר, תרנ"ז. 8° ; (4), 257 דף.

ת ר נ ח

- 287 קנאת פנחס, מה"ר פנחס שטיין, דרושים ע"ס בראשית ושמות ומגלת אסתר, תרנ"ח. 8°.

ת ר נ ט

- 288 שפתי חכמים, מה"ר אברהם אבא הערצל, באורים וחדושים עמ"ס ברכות, תרנ"ב. 2° ; (1), 81 דף.

ת ר ס

- 289 ס' המר"ד ר"ת המאמרים ודרשות מה"ר יעקב ב"ר צבי הלוי הירש, (ח"א בשם מור דרור נדפס בחינא), תר"ס. 8° ; 194 עמ'.
 290 קונטרס מציצה, מה"ר יוסף מרגליות-יפה-שלעזינגער, תר"ס. 8° ; 16 עמ'.

ת ר ס א

- 291 הצלחת האדם, מה"ר ד' לי נאש, השפעת הימים והשעות על לידת האדם ומזלו, תרס"א. 8° ; 16 דף.
 292 פירוש על משלי, מה"ר בנימין ב"ר יהודה ממשפחת העונים, עם מבוא והערות מה"ר יצחק צבי בערגער, תרס"א. 8°.

ת ר ס ג

- 293 מאמר בעניני תפלה בדקדוק, מהר"י אייזלער, תרס"ג. 8°.
 294 עשרה כלי כסף, מר' יוסף אבן כספי, י"ל עפ"י כ"י ע"י ה"ר יצחק לאסט עם הערות ב"ח, תרס"ג. 8° ; XXIV, 216 ; XX עמ', 2 דף, 197 עמ'.

ת ר ס ד

- 295 בן ד"ק, מה"ר י' ה' מיועס, באור על תהלים, איוב, משלי וקהלת, תרס"ד. 8° ; VIII, 302 עמ'.
 296 מלואים לספר עשרה כלי כסף (ראה מס' 294) ובקרת מחכמי הזמן על ספר זה בשפת עברית ואשכנזית, תרס"ד. 8° ; 24 עמ'.

ת ר ס ה

- 297 משנה כסף, מר' יוסף אבן כספי, באורים על התורה, י"ל עם הערות ע"י ה"ר יצחק לאסט, ב"ח תרס"ה. ח"ב נדפס בקראקא תרס"ו. 8° ; X, 176 עמ', (5) דף, 328 עמ', (2) דף.

ת ר ס ז

- 298 מחנה דן, מה"ר דניאל פרוסטיץ-שטיינשניידער, חדושים על מס' פסחים, תרס"ז. 8° ; (2), 86 דף.

ת ר ס ח

- 299 אור הבחיר, מה"ר משה שמואל גלאזנער, על עניני מקוה, תרס"ח. 8°.

ת ר ע

- 300 מצה שמורה, מה"ר משה שמואל גלאזנער, בדין שימור מצה לשמה, תר"ע. 8°.
 301 משיב טעם, מה"ר שמעון שמשון היילפערן הלוי, דרושים למועדים ולזמנים, תר"ע. 12°.

ת ר ע ב

- 302 הלכה למשה, מה"ר משה שמואל גלאזנער, באור הלכות שחיטה ובריקה, תרע"ב. 8°.

ת ר ע"ה

- 303 רבותינו שבגולה, קובץ מאמרים מרבני גליצאה ובוקבינה, י"ל ע"י הרנ"י לייסער, תרע"ה. 8° ;
xxiv, 63 (1) צמ'.

ת ר ע"ז

- 304 אותות למועדים, מה"ר אברהם בנימין קליגער (הדפוס נפסק באמצע ולא יצא הספר לעולם), תרע"ז. 8°.
305 שיח שלמה, מה"ר שלמה ב"ר אברהם בנימין קליגער, הספרים, תרע"ז. 8°.

ת ר ע"ח

- 306 בית צדיקים, מה"ר מאיר יהודה ליכוש, תרע"ח. 8°.
307 קרות בתינו, מה"ר משה שמואל הערצאג, תולדות רבני שטאמפי וציוני מצבותיהם, י"ל בשטאמפי
ונדפס בפרעסבורג, תרע"ח. 8° ; (2) דף, 160 צמ'.

ת ר ע"ט

- 308 מהר"ש צילטין, מה"ר שמואל צילטין, באורים על התורה, תרע"ט. 8°.

ת ר"ף

- 309 מחזוא, מה"ר א' מאיר, חקירה וסקירה תלמודית על בנין העיר ההיא, יושביה ופרנסיה, תר"ף. 8°.

ת ר פ"א

- 310 דרכי תשובה, מה"ר צבי הירש שפירא, אספת דינים ליו"ד, ח"ה על הלכות גדה, החלקים הקודמים
נדפסו במונקאטש וביוולנא. תרפ"א. 4° ; (3), 119 דף.
311 מגדנות אליעזר, מה"ר אליעזר ציקער, באורים על התורה, [פרעסבורג], תרפ"א. 4° ; (18), 173, (3) דף.
312 שפתי חכמים, מה"ר אברהם אבא הערצל, באורים על מס' מגילה (ראה מס' 298), תרפ"א. 2° ; 76 דף.

ת ר פ"ב

- 313 דברי תורה, מה"ר חיים אלעזר שפירא, ח"א (שאר החלקים נדפסו במונקאטש), תרפ"ב. 8° ; 57 דף.
314 מילי דהספידא, מהנ"ל, הספרים, תרפ"ב. 8° ; 12 דף.
315 מנחת אלעזר, מהנ"ל, שאלות ותשובות, ח"ג (ב' חלקים הקודמים וחד' נדפסו במונקאטש), תרפ"ב. 2° ;
(5), 73 דף.
316 עולת תמיד, מהנ"ל, חושים על מס' תמיד, תרפ"ב. 8° ; 17 דף.
317 קול יהודה, מה"ר ליב רבינשטיין, חושים על מס' שבת, תרפ"ב. 2° ; (2), 80 דף.
318 שו"ת הריב"ד, על שו"ע א"ח י"ד, מה"ר ליב פריעדמאן, תרפ"ב. 2° ; 4, 74 (2) דף.

ת ר"ץ

- 319 מנהגי חתם סופר, עם צאתה, י"ל ע"י ה"ר יושע ליב שילל, תר"ץ. 8° ; 58 (1) צמ'.

מפתח שמות הספרים

אבל משה 28, 223	אהל יצחק 59	אית ברית 60
אבני שהם 200	אהל מיעד 253, 254, 255	איתות למועדים 304
אגרת בקרת 63	איצר אגדות 163, 201, 242	אזכרת נפש 5
אגרת פתיחה 188, 224	איצר נחמד 12, 71, 73, 93	אורח רענן 100
אגרת התלמוד השנית 225	האיר 202	איוב 19
אהל דיד 10	איר האמינה 33	אל העדרים 110
אהל יעקב 141	איר הבהיר 299	אלדד הדני 263

- אלה תולדות 158
 אמרי שפר 29
 האמת 167
 אניה דיונה 111
 ארחות חיים 249
 ארחות צדיקים 82
 ארץ צבי ותאומי צביה 49
 באור הרמב"ן עה"ת 25
 באר מים חיים 130
 בגדי השרד 189
 בחינת העולם 233
 ביעור טיש היום 250
 בית אברהם 83
 בית אפרים 146
 בית דוד 50
 בית ועד לחכמים 151
 בית יעקב 171
 בית צדיקים 306
 בית תלמוד 190, 203, 209, 226, 251
 בן ז"ק 295
 בו יהודה 143
 בני נפתלי 135
 בציר אליעזר 136
 ברכה משולשת 256
 ברכת יעקב 142
 ברכת הלבנה 84
 גבעת שאול 274
 גייעת שאול 72
 דבר בעתו 34, 204
 דבר על אדות התלמוד 227
 דברי אמת 51
 דברי דניאל 279
 דברי תורה 313
 דור דור ודירשיו 210, 237
 דורות הראשונים 283
 דמשק אליעזר 181, 191
 דן מדניאל 192, 228
 דרך אמינה 30
 דרך חיים 13
 דרכי תשובה 310
 הגדה של פסח 2, 66, 97, 137, 172, 238
 הלכה למשה 302
 הלכות רב אלפס 11
 הצלחת האדם 291
 הו' תבור 98
 וזאת ליהודה 244
 יידבר משה 276
 ייכות עובד לאובד 257
 ויכותא רבה 126
 זה אליהו 64
 זכות אבות 217
 זכר צדיק 173
 זכרו תורת משה 94
 זכרון 174
 זכרון אברהם 272
 זכרון יצחק 284
 זכרונות 281
 זר צדק 168
 חדושי יעב"ץ 14
 חיתם תכנית 193
 חזון למיעד 39
 חיי אדם 46
 חסן רב 40
 חק לישראל 85
 חקרי לב 15
 חריפתא דחוכמתא 20
 חתם סיפר 35, 67, 77, 86, 101, 112
 טיר אירח חיים 47
 טור יורה דעה 52
 טל אורות 41
 יד אהרן 138
 יר גבריאל 21
 יד יוסף ורביד הזהב 105
 יד ושם 113
 היהודי 152
 ילקוט אליעזר 114, 127, 144
 ילקוט חדש 87
 יסוד אהל מועד 159
 יפה לקץ 102
 היראה ואגרת התשובה 88
 הכיורי 95
 כנף רננים 89
 כרם שלמה 31, 42, 48
 כתב יושר דברי אמת 118
 כתב סיפר 149, 175, 211, 245
 כתר שם טוב 160
 לקוטי חבר בן חיים 169, 182, 194
 לקוטי צבי 96, 115
 מאמר בעניני תפלה 293
 מאמר יקח המים 16
 מכוא המשנה 161
 מגנות אליעזר 311
 מגלת אוכין 280
 מגלת מתתיהו 99
 המדבר בלשון עמו 145
 מדות ישראל 218
 המדריך 183, 205
 מדרש יהודה 246
 מהות הנפש 119
 מהר"ש צילטץ 308
 המר"ד 289
 מוצל מאש 170
 מורה המורה 17
 מירה נבוכים 68
 מומור לדוד 264
 מחברת הערוך 45
 מחזא 309
 מחילת המחנים 90
 מהנור מכל השנה 74
 מחנה דן 298
 מחנה חיים 103
 מחסום לפי הנער 116
 משה משה 6
 משה נפתלי 106
 מי מנוחות 219
 מילי דהספידא 314
 מכתבי עברית 132
 מלאה קסרת 147
 מלואים 296
 מלות התגיון 3
 מלחמת ישראל 162
 מנהגי חתם סופר 319
 המנוחה 176
 מנחה טהורה 78
 מנחת אלעזר 315
 מנחת כהן 69
 מנחת קנאות 22
 מסע באירופא 234
 מסע בארץ הקדם 212
 מספר יהודה 128
 מעין הישועה 53
 מעלות התורה 153
 מעשה בוך 107
 מעשי אבות 70
 מצה שמירה 300
 מצות השם 54
 מצת מציה 213
 מקוה ישראל 177
 המקנה 164, 184
 מראה הלבנון 56
 משיב טעם 301
 משלי 4
 משפחות ק"ק פראג 273
 משק ביתי 220

שלמי נדבה 23, 44	סתח תשובה 285	מתא דירושלים 154
שם ישראל 187	צהר לבנין 32	נחלת נפתלי 265
שם משמעון 76	צואות 231	נחלת צבי 195
שנות אליהו 179	צינה דוד 196	סדר יום כפור קטן 139
שער נפתלי 131	צל ואיר 206	סדר עבודת הקרבנות 9
שערי אמת 129, 133, 140	צלצלי קדש 156	סדר ראב"ן א"ן 90א
שערי חיים 92	צמח השרה 55	
שערי קדש — תזאר משה 148		
שפת יתר 24	קדמות התנחומא 235	עבודת הקודש 75, 91, 104
שפתי חכמים 288, 312	קהלת שלמה 260	עדיה לישאל 26
שפתי רננות 61	קיל בוכים 261	עדת צדיקים 120
ששים אלף 270	קיל יהודה 240, 317	עולת תמיד 316
	קול נהי 123	עשרת יעקב 178
תהלים — שערי חיים 286	קיל תורה 124	עשרת צבי 266
תולדות בני אברהם 241	קונטרס השנות הבימה 43	עין מאיר 258
תולדות גדולי ישראל 197, 207, 215	קונטרס מציצה 290	עיר שושן 57
תולדות המשנה 208	קירות בתינו 307	עמודי העולם 155
תוספתא 252, 271	קנינות 18	עקדת יצחק 58
תוצאות חיים 7	קנאת פנחס 287	עקרי העבודה 108
תורה 109	קשר ביגדים 268	עקרים 65
תורת האמונה 1		ערכי עלי 267
תורת משה 180, 275	ראשי תיבות 277	עשרה כלי כסף 294
תלמודה של בבל 198	רבותינו שבגולה 303	עת טפוד 62
תתמות 125	רוח חדשה 232	
תפלה למשה 216	שאו נס ציונה 236	פועלי צדק 37
תפלות בני יעקב 8	שוית מהרי"א 185	סחד יצחק 229, 239, 247
תפלות מכל השנה 36, 150	שוית הריב"ד 318	פי שנים 214
תקון מרות הנפש 282	שבט שמעון 221, 222, 269	פירוש על משלי 292
תקון משה 278	שבר יוסף 117	פירוש רד"ק 38
תירומת הכרי 81	שושנת אברהם 166	פלא יועץ 121
תשובות גאונים מורה ומערב 248	שיח שלמה 305	פעמי אברהם 259
תשובות חכמי צרפת ולותיר 199	שיעורי מצות 186	דיא פראממע יונגפרייא 243
	שירי מצות 79	פרחי נעורים 165
	שירת משה 80, 157	פרי צדיק 27
		פרקי אבות 122, 230

מפתח שמות המחברים

בנימין ב"ר יהודה 292	אפענהיים, דוד 137	אבו יחיא, מנשטור 24
בנעסה, נפתלי 29	אפענהיים, חיים 208	אבן תבין, שמואל ב"ר יהודה 16
בערגער, יצחק צבי 292	אפענהיים, שמעון 76	אברהם, אחי הגר"א 153
בב, שמואל 116	אשר בן יחיאל (הרא"ש) 249	אברהם ב"ר חסדאי הלוי 125
ברודא, צבי 49		אברהם נ' עזרא 24
ברלינר, אברהם 244	כאנהארי, ולמן 78	אזולאי, חיים יוסף דוד (חיד"א) 75, 92, 104
ברילל, יאקב 63, 161	כינג, אברהם 272	
	ביסטריק, מאיר הכהן 250	אייבשיץ, יהונתן 79, 137
גאלדבערגער, י. 145	ביק, אברהם 159, 253, 254, 255	אייזלער, י. 293
גוטמאכער, אליהו 179	262, 267	אלבו, יוסף 65
גונצבורג, א. 38	בכרך, יעקב 126	אלפאנדארי, חיים 170
גירונדי, יונה 88	בלאך 36	אלפסי, יצחק 11
גלאנצער, משה שמואל 299, 300, 302	בלומפגנעלר, יצחק 71, 73, 93	אסאד, יהודה 185

- גלאנטי, משה 233
גליקל מהאמעל 281
דאנון, אברהם 241
דאנציג, אברהם 46, 83, 94
דייטש, דוד 10
דייטש, דוד ב"ר גרשון 196
דייטש, שמואל 9
דייטשעלענער־אשכנזי, שמואל 56
דיינארד, אפרים 212, 234, 236
דעסויער, גבריאל 19, 21
האָאָס, שלמה 31, 42, 48
האלבערשטאם, שלמה זלמן חיים 260
האק, סיני 273
הארנשטיין, שאול 274
הילפערן, שמעון שמשון הלוי 301
הילפרין, ברוך 54
הירש, יעקב הלוי 289
הערץ, שמריה שמערל 200
הערצאג, משה שמואל 307
הערצל, אברהם אבא 312, 288
ווייס, אייזיק הירש 190, 197, 203, 207, 209, 210, 215, 226, 237, 251
ווייס, קלוימוס 214
ווינער, יצחק 113, 123, 124
וועהלי, אפרים 230
זאנדבאנק, חיים ליבוש 220
זאנענשטיין, משה 32
זינגער, אברהם 183, 205
זיס, אהרן 195
זילבערבוש, דוד ישעיה 202
זיעס, חיים 130
זכריה ב"ר יצחק 119
זעלענפריינד, מאיר זאב הכהן 92
זאגיו, עמנואל 64
זיוות, צבי הירש 63
זאפלער, אברהם 259
זייבער, אהרן 138
זייבער, חיים 7
זייבער, ישראל איסר 100
זייבער, מאיר ליפמאן 258
זעללער, צ"א 202
יהודה בן אשר 231
יהודה ב"ר יוסף הכהן 81
יהושע אברהם בר ישראל 20
יחיאל מיכל ב"ר אברהם מאיר 13
יעקב בן אשר (בעל הטורים) 47, 231, 52
יעקב מליסא 8, 150
יצחק ב"ר אליעזר 59
ירחי, אבא מרי ב"ר משה 22
ישכר דוב ממילכדארף 61
ישראל מבצלניץ 87
ישראל ב"ר משה מזאמושט 95
כספי, יוסף 294, 296, 297
לאמפרונטי, יצחק 229, 239, 247
לאנדסבערג, יהודה לייב 151, 158
לאסט, יצחק 294, 297
הלוי, יהודה 95
הלוי, יצחק אייזיק 283
הלוי, נפתלי 265
לוריא, חנוך זונדיל 89
ליטש־ראזענבוים, אברהם 143, 166
ליטש־ראזענבוים, יהודה לייב 154
ליטש־ראזענבוים, משה לייב 111, 129, 133, 140, 148
לייטער, נ. ג. 303
לייכטער, שמואל 173
ליכטענשטאט, שמעון 30, 34, 40, 53
ליכטענשטיין, הלל 110
לנדא, ישראל הלוי 85
לעדערער, אליעזר ליפמאן 198, 277
לעסערס, מאיר הלוי 15
מאיר, א. 309
מאיר אברהם אבד"ק טשאבא 27
מאיר יהודה ליבוש 306
מארגירעטען, יצחק צבי 50
מאשקאחטיש, צבי 160, 165
מיוזס, י. ה. 295
מיללער, גבריאל 163, 186, 201, 242
מיללער, יואל 199, 248
מנוח ב"ר יעקב 176
מרגליות, יהודה לייב 39
מרגליות־יפה שלעזינגער, יוסף 290
מרגליות־יפה שלעזינגער, ישראל דוד 90, 98, 102
משה בן מיימון 3, 68
משה בן נחמן 12, 25
נאש, ד. ל. 291
נייזאטק, אליעזר ליפמאן 136, 219
ניימאן, וואלף 155
ניימאן, משה שמואל 3, 132
סופר, אברהם שמואל בנימין 149, 175, 211, 245
סופר, יוסמאן אליעזר 114, 127, 144, 147, 164, 170, 181, 184, 191
סיפר, חיים 103, 286
סיפר, משה 35, 67, 77, 80, 86, 101, 112, 157, 174, 180, 275, 319
סיפר, נפתלי 106, 131, 135, 146
סופר, שמעון 173
סידאן, שמעון 176, 221, 222, 269
סירקין, העשיל 109
עלענבערג, נפתלי צבי 206
עמדין, יעקב 8
עפשטיין, אברהם 235, 263
עראמה, יצחק 58
פאדואה, יוסף 108
פאללאק, חיים 282, 285
פאללאק, חיים יוסף 58
פאללאק, יוסף לייב 117
פאללאק, משה 276, 278
פאפו, אליעזר 121
פארגעס, ל. 132
פאשקוס, אהרן אלעזר 62, 70
פיליפזאהן, י. ל. 162
פימינזאל, אברהם הכהן 69
פינצי, יעקב 217
פישער, יעקב 152, 156, 218, 261
פישער, שמואל 167
פלויס, חזקיה פיבל 169, 182, 194
פלוקירא, שם טוב 17
פניני, ירעיה 233
פרחין, שלמה 45
פרוסטיין־שטיינשניידער, דניאל 192, 228, 279, 298
פרוסטיין־שטיינשניידער, ישראל 177
פריידער, נתן 55
פריעדלענדער, שלמה לייב 252, 268, 271
פריעדמאן, יצחק אייזיק 284
פריעדמאן, מאיר 190, 209, 226, 227, 251
פריעדמאן, לייב 318
פריעדענטהאל, שאול 72
פרענק, ישר בער 6, 33, 99
פרענקל, בער 1
צבי מחילהערמזשארף 96, 115
צוקער, אליעזר 311
צילטיץ, שמואל 308
קאטצבורג, דוד צבי הכהן 168
קויפמאן, דוד 273, 281
קיצע, יחיאל מיכל 23, 44
קלוגער, אברהם בנימין 304

שטיינער, יצחק 189	ראפירט, בנימין זאב הכהן 26	קליגער, שלמה ב"ר אברהם בנימין
שטערן, מענדל 4, 5, 18, 28, 74	רובינשטיין, ליב 317	305
שטרוק, שלמה מיכאל 244	רודאל, אברהם 188	קמחי, דוד 38
שילל, יושע ליב 319	רייך, חיים יהודה 240	קראניץ, יעקב 141
שילל, משה שמואל 270	רייך, יעקב קאפל 14	קרויס, יעקב קאפל 128, 142, 171,
שיק, דוד 264	רייכהארט, מאיר 204	223, 178
שלמה ן' גבירול 282	רייניס, יצחק יעקב 193	
שלעזינגער, יוסף 187	רייטמאן, יעקב 232	ראדיקינוואק, מיכאל לוי 213, 216,
שלעזינגער, עקיבא יוסף 118		225, 224
שעכטער, שניאור זלמן 231	שולהאף, יצחק 280	ראזענבערג, יוסף יוסא 105
שפיטץ, יהודה 246	שוסבערג, גבריאל 285	ראזענסהאל 36
שפירא, חיים אלעזר 313-316	שטיין, אליעזר ליפמאן 43, 57	ראזענפעלד, יוסף אלעזר 266
שפירא, צבי הירש 310	שטיין, פנחס 287	ראטהשילד, הבארוין 188

משפחות מדפיסים בפראנקפורט ע"נ אודר

מאת

דב ברילינג

ג. משפחת (ריס) איטינגן-וינר *

בין מגורשי אוסטריה משנת 1670, שנקראו בפי היהודים בשם הכולל "וינר", היתה גם משפחת ריס-איטינגן מהעיר לנגלויז באוסטריה התחתית, שנקראה בפי היהודים "לוי", ענף אחד של המשפחה הזאת שנקלט בפפד"א נודע לתהלה בתולדות הדפוס העברי³: שלשה דורות של הענף הזה היו קשורים למלאכת הקדש בבית הדפוס העברי בפפד"א, הראשונים בתור מו"לים ומפיצי הספר, והאחרונים בתור מדפיסים.

מוצא המשפחה הזאת הוא, אם לשפוט על סמך שמות המשפחה העתיקים⁴, העיר איטינגן במחוז "ריס" שבבאואריה, שמשם יצאו כמה משפחות ידועות בעלות השם "ריס" או "איטינגן"⁵. בזמן מלחמת שלשים השנה עברו כנראה משפחות יהודיות מגרמניה הדרומית לאוסטריה⁶, וביניהן גם משפחת שמשון "ריס". הוא השתקע בעיר לנגלויז שקהלתה הקטנה היתה אחת הקהלות "העשירות" במדינת אוסטריה⁷. שמשון ריס שהיה סוחר יין נזכר שם בשנת 1631⁸ ונפטר לפני 1666⁹.

שנים מבניו נזכרים בספרות, יהודה המכונה זעלקי ונפתלי צבי הירש. יהודה זעלקי כהן הרבה שנים כפרנס מדינת "איסטרייך"¹⁰. אחרי גירוש יהודי אוסטריה בשנת 1670 חזר למולדת אביו, לבאואריה, והתישב בפיוורדא, שהיתה קהילה הגדולה ביותר בין קהלות באואריה. האלוף החבר ר' יהודה המכונה זעלקי מלנגלויז בן החבר ר' שמשון ז"ל שהיה ראש ומנהיג שנים רבות במדינת איסטרייך נפטר בפיוורדא¹¹ ביום האחרון של פסח תמ"ז/1687¹². אחד מבניו, שמשון, היה יהודי החצר של המארקגראף מביירוויט, קבע את דירתו בבייארשדורף, ששם בנה את בית הכנסת. ונפטר בשנת 1712. שנים מבניו של ר' שמשון היו ג"כ יהודי החצר, ובת

* פרקים קודמים עיין לעיל ע' 136—145.

- 1 על גולי וינא ראה ספרו של ד. קאופמן: Die letzte Vertreibung der Juden aus Wien (וינא, 1889).
- 2 על הקהלה ראה ל. מוזס: Die Juden in Nieder-Oesterreich (וינא, 1935), דף 137; קאופמן, כנ"ל דף 62 הערה 6.
- 3 שטיינשניידר הזכיר לשבח את בני המשפחה הזאת, Ersch u. Gruber II 28, p 69, ובצקבותיו הלכו ד. קאופמן (כנ"ל דף 218) ול. לוין, Soncino-Blätter, כרך 1, (1926), 178.
- 4 שם המשפחה השתנה מחור לזר: הראשון נקרא שמשון ריס; בנו נקרא נפתלי הירש מלנגלויז ממשפחת איטינגר, נכדיו נקראו "משפחת איטינגן" או "מגורשי וינא". וע"ס זה נקראו בני המשפחה הזאת גם "וינר", אע"פ שלא ישבו בווינא לפני גירושם מאוסטריה.
- 5 גם בווינא נזכרת משפחה בשם ריס-איטינגן במאה הי"ז לפני הגירוש; אבל היא היתה משבט הלויים, ואין כנראה קשר משפחתי בינה לבין המשפחה שאנו מחברים עליה כאן. על משפחת איטינגר-ריס הלוי עיין ב. ואכשטיין, Die Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien, כרך 1 (1912), דף 173—175, מס' 222.
- 6 גם משפחתו של קופל פרנקל הלוי (בן זעקל בייארשדורף) עברה מגרמניה הדרומית לוינא בין 1630—1635 בגלל מלחמות השוידים, עיין ואכשטיין, שם דף 542. 7 מוזס, כנ"ל, דף 55.
- 8 מוזס, כנ"ל, דף 98. 9 בשנת 1666 חתם בנו את שמו זעלקי "בן שמשון ז"ל", עיין מוזס, דף 65.
- 10 מוזס, דף 65, 105, קאופמן, כנ"ל, דף 205 הערה 7 (לפי ספר-הזיכור של בית-הכנסת החדש בפיוורדא).
- 11 קאופמן, דף 205.
- 12 התאריך לפי ל. לונשטיין: Nathanael Weil, Oberlandrabbiner in Karlsruhe etc. (ספר-מזין 1898), דף 67 הערה 3.

ר' שמשון התחתנה עם הרב משה האמלן גולדשמיד הלוי, בנה של מרת גליקל מהאמלן הידועה. שמשון כרב בביארישדורף משנת 1728—1746.¹³ בשנת 1772 נפטר רב מדינת ביירוט (שמקום מושבו היה בביארישדורף) שמשון בן ר' זעלקי ז"ל שהיה ג"כ מצאצאיו של יהודה זעלקי הנ"ל.¹⁴ בנו השני של שמשון מלנגליו הנ"ל היה נפתלי צבי הירש. הוא פנה אחרי גירושו מאוסטריה לפולין ומצא מקלט בעיר וורעשנא במחוז פוזנא.¹⁵ משם עבר אחרי זמן קצר לפרוסיה, לפפד"א, ששם נוסדה אז קהלה חדשה ומתפתחת שבין חבריה הראשונים היו גם גולי וינא.¹⁶ בשם "נפתלי הירשל שמשון" אנו מוצאים אותו שם כבר ב-1678.¹⁷ שנים אחדות אחרי הקמת בית הדפוס העברי, שאתו התקשר אח"כ בתור מו"ל. בשנת 1692¹⁸ הוציא לאור עם בניו גרשון ושמשון¹⁹ בפפד"א את הספר "רצוף האהבה" לשלמה בן אברהם אלגוזי.

כאותה השנה (תנ"ג) הוציא לאור יחד עם בנו גרשון את "מדרש רבות" (על התורה וח"מ) עם פירושו. הסכמת מנהיגי ועד ארבע הארצות ניתנה לספר זה ביום השוק ביערסלב, ח' תשרי תנ"ב (סתיו 1691)²⁰. נפתלי נפטר זמן קצר אחרי זה, כנראה בשנת 1696.²¹

בנו גרשון הנ"ל המשיך בעסקי המו"לות בקנה מידה גדול. משנת 1690 עד שנת 1724 הוציא בפפד"א ובברלין הרבה ספרים לאור, בעברית ובאידיש. ואלה שמות הספרים שהוציאם לאור: בשנת 1690: שלחן ערוך של האר"י (פפד"א)²²; בשנת 1696: זכרון אהרן (פפד"א)²³; בשנת 1698: מענה לשון (פפד"א)²⁴; בשנת 1700: צאינה וראינה (פפד"א)²⁵; מחזור מנהג פולין ואשכנז (פפד"א)²⁶; בשנת 1702: קרובץ (פפד"א)²⁷; בשנת 1703: דרך ישרה (פפד"א)²⁸; בשנת 1705: לקט יוסף (פפד"א)²⁹; בשנת 1707: מענה לשון (פפד"א)³⁰; בשנת 1709: מעשה בוך (ברלין)³¹; צאינה וראינה (ברלין)³²; בשנת 1714: סודר תפלה (פפד"א)³³; סדר תקוני ישרים (פפד"א)³⁴; בשנת 1717: ווי העמידים (ברלין)³⁵; בשנת 1724: תורה עם ח"מ פירש"י ובאר משה (פפד"א)³⁶.

חוץ מהספרים שהוא בעצמו הוציא לאור, הפיץ גם ספרים של מו"לים אחרים. בשנת 1703 קנה מאת המו"לים מנדל לאצארוס מפפד"א³⁷ ואברהם מוזס מגלוגא רבתי 250 טפסים של הספר "מדרש רבות" שהודפס במהדורה בת 1500 אקסמפלרים. הספר הועבר בגלל העליה של השמעת הדת הנוצרית, אבל ההחרמה בוטלה בפקודת המלך הפרוסי פרידריך הראשון מיום 5.3.1707. אחרי קבלת חות דעתם של מומחים נוצריים בענין הזה.³⁸

13 Encyclopaedia Judaica, כרך 3, 980/1. 14 לונשטיין כנ"ל.

15 לוי, Soncino-Blätter, כרך 1, 187; קאופמן, כנ"ל, 222. 16 קאופמן, כנ"ל, דף 218.

17 ברשימת מבקרי הירידים בליפציג רשום הירשל שמשון מפפד"א בשנת 1678. עיין מ. פרוידנטאל: Leipziger Messgäste, (פפד"מין 1928), דף 84. מהספר הזה.

18 ח. ד. פרידברג: תולדות הדפוס העברי בערים אייגשפירג וכו' (אנסירפן, 1935), דף 35. — מוזס טעה (בספרו הנ"ל דף 108) בכתבו שנפתלי ב"ר שמשון הוציא בשנת 1692 בפפד"מין (1) את הספר "נפתלי אלה שלוחה". לפי לונשטיין, רשימת הספרים המודפסים בפפד"א, Jahrbuch der jüdisch-literarischen Gesellschaft, שנה 10 (1913), דף 68 מס' 46 (והשנה גם Jahrbuch etc., שנה 8, 1911, דף 134) הוציא נפתלי בן ישעיה את הספר הנ"ל בפפד"א בשנת 1699. 19 קאופמן, כנ"ל, דף 222 הערה 1.

20 י. הילפרין, פנס ועד ארבע הארצות (ירושלים, תש"ה), דף 225 (תעודה מס' תע); בן-יעקב, איצר הספרים מס' מ/625; Cowley עמ' 503 (אמרי שפר). 21 קאופמן, כנ"ל, דף 222.

22 פרידברג, כנ"ל, 35. 23 קאופמן, 222 הערה 2. 24 פרידברג, 38. 25 פרידברג, 39. 26 CB מס' 2504. 27 פרידברג, 39. 28 שם, 40. 30 שם. 31 שם 90; CB 3901. 32 פרידברג, 90. 33 פרידברג, 41. 34 CB 2327. 35 פרידברג, 47 הערה 2. שם 47. 37 היא כנראה מזוהה עם מנחם מנדלי בן אליעזר חלפן מגילי וינא בפפד"א, שנוכר כ"מזיקר דרבנן" אצל קאופמן, 218 הע' 2. 38 [König:] Annalen d. Juden i.d. preussischen Staaten, (ברלין, 1790), 167.

גרשון וינר היה בקי בעניני הדפוס. הוא נתקבל בשנים 1702/03 כמפקח על בית הדפוס של זאב וולף מירלש בברלין.³⁹ ושני בניו למדו כנראה בהדרכתו את המקצוע שממנו התפרנסו אח"כ. הפצת ספרים נעשתה בעיקר ע"י מכירתם בירידים. נוסף על הירידים של העיר פראנקפורט ע"נ אדר עצמה שבהם השתתף, כפי שיש להניח, באופן קבוע, ביקר גם בירידים של ערים אחרות. בלייפציג נזכר בשנים 1694—1717 (בשם: גרשל הירשל)⁴⁰, וגם בברסלאו מוצאים אותו.⁴¹ גרשון וינר היה "שוץ-יודע" בעל זכויות סוחר, ומשפחתו נמנתה עם המיוחסות של פפד"א. כשהוא נפטר בין השנים 1724—1728, זכתה אלמנתו לדור בפפד"א יחד עם בניה על סמך הפריוילג של בעלה המנוח.⁴²

שני בניו של גרשון וינר, שידועים לנו, יהודה ליב ויששכר דב בער, למדו את מלאכת הקדש ועבדו בתור מדפיסים (מסדרים) בבית הדפוס של האוניברסיטה בפפד"א. אם הם היו ג"כ מו"לים, לא ידוע. יהודה ליב (ליבל גרשל) ירש את זכות הישיבה של אביו בתור "שוץ-יודע" בשנת 1744 (כנראה אחרי מות אמו) בפפד"א.⁴³ לכן לא היה נאלץ להרשם כמדפיס של בית הדפוס העברי בחסות האוניברסיטה ואינו מופיע ברשימות המדפיסים ששלטונות האוניברסיטה כיטה הגישו לממשלה. לפי הידיעות בספרים שהודפסו על ידו התחיל לעבוד כמדפיס בשנת 1727.⁴⁴ אחרי השתלמותו באמסטרדם חזר לפפד"א והמשיך לעבוד שם כנראה עד יום מותו. הוא נפטר ביום כ"א סיון תקכ"ד/1764 בפפד"א.⁴⁵

אחיו "יששכר דב בער בן לא"א גרשון וינר ג"צ ממשפחת איטינגן"⁴⁶ שעבד יחד אתו בבית הדפוס העברי בפפד"א, היה מוכרח להרשם באופן רשמי כעובד בית הדפוס של האוניברסיטה, כדי לקבל זכות התישבות בפפד"א. זכות אביו המנוח בתור "שוץ-יודע" לא עמדה לו, כי לפי חוק היהודים הפרוסי של אז הועברה זכות הישיבה בירושה רק אל הבן הראשון. לכן מופיע שמו ברשימות הרשמיות של המדפיסים העבריים של האוניברסיטה. יששכר בער שנולד בערך בשנת 1706 בפפד"א נרשם בפעם הראשונה בשנת 1724 כ"בחור מתלמד" ומופיע ברשימות עד שנת 1779.⁴⁷ זמן קצר עבד גם בבית הדפוס של גרשון שפיאיר בברלין (בשנים 1764—1770).⁴⁸ כשהתפטר יששכר בער מעבודתו כמדפיס אחרי שנת 1779 (כנראה בגלל גילו), נתקבל במקומו (בין 1779—1782) המדפיס הירש מארקוס מאיר, הוא צבי הירש בן מאיר בשוין שעליו דברנו כבר למעלה.

כדאי לציין שעקבות המשפחה הזאת איטינגן-וינר, ששלשה דורות שלה היו קשורים לבית הדפוס העברי בפפד"א, נעלמו לחלוטין.⁴⁹ כפי שנעלמו עקבותיה של משפחת המדפיסים הורוויץ בפפד"א. ואין זכר למשפחות האלה, שהקדישו מעבודתם ומעמלם לבית הדפוס העברי במשך זמן רב, בשנת 1812, בשנת האמנציפציה, בפפד"א.

39 פרידברג, 89; שטיינשניידר, ZGJD, כרך 1 (1887), 380. 40 פרוידנטאל, 82.

41 בירי יז רק העתק מרשימה מהארכיון העירוני בברסלאו שבה נזכר גרשון הירשל מפפד"א כמבקר היריד בברסלאו ביולי 1703. אבל יש להניח שהוא ביקר בברסלאו גם בשנים אחרות.

42 לפי מכתבו של ידידי דר' יעקבסון מיום 1954.9.22. 43 עיין הערה 42.

44 לפי פרידברג, 48; 1727—1772. (אבל ראה גם פרידברג דף 49, ששם נתנו השנים 1740—1780). עיין 7796 CB.

45 לפי הודעתו של ד"ר יעקבסון הנ"ל נפטר ליב בן גרשון וינר בפפד"א ביום כ"א סיון תקכ"ד (1764), ובספרו של פרידברג רשם שהוא עבד בפפד"א עד 1772 (או 1780). עיין הערה 44.

46 עיין בסוף מדרש דברים רבה (פפד"א, חצ"ב), שבהדפסתו השתתפו שני האחים יהודה ליב ויששכר דוב בער. 47 ZGJD, 5 (1892), 158—160. 8142 CB.

49 בפעם האחרונה מופיע אחד מבני המשפחה הזאת (איטינגן-וינר) בשנת 1779 בפפד"א (ברשימת המדפיסים מדצמבר 1779). אחרי השנה הזאת עזבו כנראה בני המשפחה את פפד"א. אין הם מופיעים ברשימת היהודים משנת 1812, שבה נרשמו כל היהודים שהיו גרים או בפפד"א וקבלו את האזרחות הפרוסית.

בשערי ספרים

מאת

נפתלי בן-מנחם

א. פקודת המלך, ליוורנו תקס"ד

שני שערים שונים של "פקודת המלך" לר' ישראל נחמן ב"ר יוסף דראביטשער ז"ל, ליוורנו תקס"ד. מלבד השער הידוע מצאתי שער שני בתוך כריכת ספר אחד:

קונטרס פקודת המלך ופי השם יקבנו מטעמים המבוארים בהקדמה, ומשם יפרד והיה לשני כרכים. את הכרך האחד ראשונה יסע לפלפל בפלפלת כל שהוא בדברי התנא הגאון בעל משנה למלך שעל הרמב"ם ז"ל. במקומות שנפלו לו בספיקא דינא והניחם בצ"ע. או אפילו אם ירד בהן לעומקא של הלכה לברר וללבן הדין לפי רוחב לבו. אפ"ה שמתני אני הצעיר מצעירי ישראל עיוני במעט דבריו הקדושים. לפלפל בהם בפלפול וסברא מש"ס ופוסקים. וכנגד אור תורתם וסברותם אני מתחמם. לברר בהם הספיקות שהניחם התנא הנ"ל בצ"ע או בל' הדבר צריך אצלו להתלמד וכדומה. ולפעמים באתי להעיר און בלמודים להתלמידיו הקטנים כמוני במה שלא זכיתי להבחין בדברי התנא הנ"ל. אשר לדעתי הקצרה עדיין יש מקום לפלפל בדבריו. ולפעמים מתמיהה התנא בדברי גדולי הראשונים כמו על דברי רבותינו בעלי הצרפתים ובדברי רבינו הרמב"ם ז"ל. וכל מה שיכולתי להסיר תמיהתו מעליהם ולהעמיד כל דבר על מכונו. לא חשכתי ולא מנעתי מעשות כן. והכל רק לחידוד התלמידים ולא בדרך קבלו דעתי ח"ו. כי ידעתי שחסר תבונות אנכי. ואף זאת רק מיעוטי דמיעוטי בחיבור זה כשנים וג' גרורים ולא יותר מטעם המבואר בהקדמה. ומילי מילי קטני כי בכרך השני לא חברתי רק מילי דהספד² עפ"י דרושים רחבים מפסוקי תנ"ך ומאמרי רז"ל כאשר יבא בשער שלו. חברתי אני הצעיר ונבזה. חדל אישים. ישראל נחמן בא"א הרבני החסיד המפורסם כמות"ר יוסף דרביטשער זללה"ה מילידי ק"ק סטאניסלאב במדינת פולוניה יע"א. ובזכות אבי הצדיק ז"ל. הביאני ה' לרעות ביעקב עמו. וכישראל נחלתו. לשרת בקדש עם ב"י. ולהתקבל להרב ואב"ד בכמה קהלות בפולוניה. ועפ"י סיבה מבעל הסיבות. נתקבלתי להיות דיין בעיר ואם בישראל. קרתא דשפריא ק"ק אוסטרעא³ יע"א ומ"מ דח"ח⁴ דשם. ואח"כ נתקבלתי לאב"ד בעיר שומאנדע יע"א בארץ הגר. ומשם יצאתי עם אנשי ביתי זו אשתי וי"ח.

1 ע"י: בן יעקב, אוצר הספרים. עמ' 492, מס' 1051; ח"ד פרידברג, בית עקד ספרים, כרך ג, תלאביב תשי"ד, עמ' 844, מס' 588. איני יודע מגין לו לפרידברג, ששם משפחתו של ר' ישראל נחמן הוא "פילאקיי". נראה, שזהו כינוי שבני איטליה כינו את בן פולין שהשתקע במדינתם.

2 על ר' משולם איגרא מטיסמניץ פרשבורג (תקד"ב—תקס"ב) ע"י: שבת קנעביל טיסמניץ, גרם הבעלות, לבוב תרע"ד.

3 ע"י: מ"מ ביבער, מזכרת לגדולי אוסטריה, ברדיטש תרע"ב, עמ' 222, סי' קצו.

4 = ומגיד מישורים דהצורה חייטים.

5 מכאן שיצא ארצה עם אשתו ויוצאי חלציו. וכן בהסכמתו של ר' אברהם אליעזר הלוי ב"ר צבי, רבה של סריאטסי, על "פקודת המלך": "כי רב מאד מחנהו באחד האיש וא' האשה וילדי' תנוק וינוק משדי אמי ושני נערים עמו. ואין נסתר מתמותו ויחד כולם חוצ' למקומן בידים ורקניות. הכל מעלין לא"י תובבא"א. משפחתו כללה, איסוא, שש נפשות: הוא, אשתו, תינוק וינוק, שני נערים ויתמותו. וכן הוא כותב בסוף "פקודת המלך", חלק ראשון: "ראיתי כאן להוכיר ילדי בשמם לטובה. אתה ה' תברך את הנערים אברהם חיים הנולד לי ז"ך שבט שנת אך טוב ישראל [= תקנ"ח] לפ"ק. ושם השני יקתאל זאב הנולד לי ד' ניסן תקנ"ט לפ"ק הנולדים לי מאשתי הראשונה מאוסטריה... הם אחים מן האב לבתי חנה הנולדת לי למו"ט כב אלול שנת תקס"ב מאשתי פעיל בת אברהם". וע"י: ש' אברמסון: ר' שמואל הנגיד, כן יקחלת, תלאביב תשי"ג, עמ' 305.

לשכון כבוד בארצנו תובב"א. המקום יולכנו בדרך קוממיות. ויקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ. חברים כ"י אמן. נדפס פה ליוורנו יע"א. תרועה לידע שנת ההדפסה. את מספר ימיו ימלא בכפלים. ויביט לאחוריתו. להבין אחרית דבר מראשיתו. וינעוץ תחלתו בסופו. וסופו בתחלתו. ולאיש אשר אלה לו: אתן על ידיו כוס מלא. ויקבלנו בשתים. ואו יברך ברכת השנה לפ"ק. ודו"ק הטיב והר"א מתור"ק לפ"ק: בדפוס של החכם כמוהר"ר אליעזר יוסף חיים סעדון נר"ו.

נראה שהשער הזה הוא המהדורה הראשונה של השער, שהירבחה לדבר על טיב הספר; הנוסח השני המצוי, מקוצר, כדי ליתן לו צורה טיפוגראפית נאה.

ב. חבצלת השרון, וואנזבעק תפ"ז

"חבצלת השרון" על ספר דניאל לר' משה אלשיך נדפס בפעם הרביעית בק"ק וואנזבעק יע"א בשנת בל תמוט [=תפ"ז] על ידי ר' אברהם בן לא"א הרב החסיד מגיד מישרים בק"ק סקלאב יע"א ה"ה מהר"ר פנחס נר"ו. הספר מכיל: [2] מז דף. 2^ו. דף 1. ב: הסכמת הגאון ר' יחזקאל קאצנאלבוגין, מיום טו באלול תפ"ז; הקדמת המחבר. דף 2. א: אלה הדברים אשר דבר משה חאגיז מעה"ק ירושלים תובב"א; דברי הקדמה ל"מפורי פת הקמ"ח. דף 2. ב: "הקדמת המוציא והמביא ספר נחמד זה אל בית הדפוס"; הקדמת הספר.

באחרונה הגיעו אלי שני הדפים הראשונים של הספר בשינויים טיפוגראפיים. למשל: בדף 2. ב באה כאן תחילה הקדמת הספר ואחר כך "הקדמת המוציא והמביא ספר נחמד זה אל בית הדפוס". ואפילו בהסכמתו של ר' יחזקאל קאצנאלבוגין שינויים סגנוניים אחדים. על שינויים בנוסח השער של מהדורה זו, ועוד, עיין: מאיר בניהו, חבדלים בטפסים שונים של ספרים בני מהדורה אחת — קרית ספר כד (תש"ז), עמ' 63-64. להלן אני נותן גוטה "הקדמת המוציא והמביא ספר נחמד זה אל בית הדפוס". נוסח מקוצר מן הנוסח שנדפס בטפסים שראיתי והקורא יעמוד על ההבדלים שבין שני הנוסחות:

הקדמת המוציא והמביא ספר נחמד זה אל בית הדפוס

אמר אברהם בן לא"א הרב החסיד מגיד מישרים בק"ק סקלאב יע"א ה"ה מהר"ר פנחס נר"ו יען היות הספר הנחמד הזה נחמה כללית לישראל, וידוע לכל מבין עם תלמיד. כי מנחמת הכלל תמשך נחמה לכל פרט ופרט שבכלל. לכן אמרתי אל לבי. זו היא עת לעשות אגב חדא תרתי.⁶

⁶ וזה לדעתי פשר החידה: מספר ימיו (66) ימלא בכפלים = 132 יינעוץ תחלתו בסופו. כלומר: ינעוץ תחילת המספר (1) בסופו (2). לפנינו איפוא: 133. וסופו בתחילתו. סוף המספר (3) בתחלתו (1). לפנינו איפוא: 433. ולאיש אשר אלה לו אתן על ידיו כוס מלא (86) ויקבלנו בשתים (בשתי ידיו: עשר אצבעות). הסיכום: 565 = 10 + 86 + 36 + 433 (תקס"ה). אמנם הפרט הוא: והוא מתוק = תקס"ד. לא עמדתי גם על כוונת המלים: "ויביט לאחוריתו להבין אחרית דבר מראשיתו".

⁷ לא בפעם השלישית כפי שנאמר על השער. הדפוסים הקודמים: [קושטא] שכ"ג [ע"י: א' יערי, הדפוס העברי בארצות המזרח, חלק א, ירושלים תרצ"ו, עמ' 12]; וינציאה שני"ב: אמשטרדם תפ"ו [אגב: בניהו (קרית ספר כו, עמ' 64) אומר, שלא ידועה לו מהדורה של "חבצלת השרון" שנדפסה באותן השנים באמשטרדם וסבור, "שלא נשלמה בדפוס ולכן לא הגיעה לידיו"]. דפוסים נוספים: ווארשא תרל"ז; ווילנא תרנ"ז. וע"י: שמואל ויינער, קהלת משה, עמ' 455.

⁸ בטופס הרגיל נוסף: "ותלת לסיבותא נעביד להו לרבן גייתא, להאכילם מעשה קדרה, פרוזי פת באפריקי שתים קמ"ח מעורב עם יין מרוקה, בדבש, תמרים הגטועים, על מעין גנים. ועם היותי כי אני מתבסה בטלית שאולה, כבר אמרו כי מדובר מתנה". ופירוש הדברים: אגב חדא תרתי [ותלת]. אגב הדפסת דניאל הוא מדפיס גם פירושי של ר' משה אלשיך על הספר, "מעייני הישועה" לר' יצחק אברבנאל ו"מפורי פת הקמ"ח" לר' משה חאגיז. [א' יערי, שלוחי ארץ ישראל, אומר, שפירושו של חאגיז אינו אלא על פרק י"ד: כאמת הוא מוסב על הספר כולו]. פת באפריקי שתים. ע"י סנהדרין ה, ב. מתבסה בטלית שאולה. כלומר: מוציא ספר של אחר — ולא שלו.

ולהתכנסות בטלית שאולה. כי ממדבר מתנה וממתנה נחליאל זו תורת משה. שנתנה בערכות [ל]כל אחד ואחד כדי שכל הבא ליזכות בה. יבא ויזכה. והואיל ואני בענייני זה שנתים הרעה אשר מביתי יצאתי. ונפשי קצה. בערום ובחוסר כל. יגעתי ולא הונח לי. לא מצאתי מנוח לכף רגלי. ותרופה למחלתי. ולולי שכל אלה פעל אל. כל פעל ה' לטובה. כי זה דרכו תחלתו יסורין. וסופו נחמה. ותהי זאת נחמתי כי אל מקום יפה ברחתי. וגלה גליתי למקום תורה. זו קהלת המבורג המפוארה. אבן יקרה. אבן פנה. אחת. שהיא שתיים. אחת שהיא שלש⁹. זו זה סביב למחנה שכינה. הנה תסובינה. אחת הנה. ואחת הנה. שם האחת חנה. ושם השנית פנינה. ותבאנה. ותדלנה. ותמלאנה. ולא נודע כי באו אל קרבנה. כי שם צוה ה' את הברכה. ממי הברכה העליונה. זה מחנה כהונה. מהיושבים ראשונה. ונהנים מזיו השכינה. בקול תורה ורנה. הם המסתופפים בצל החכמה. בצל הכסף. נהרי חכמה ובינה. ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. עת לעשות לה' בבית המדרש הקבוע תחת עץ רענן ואשל הנטוע בבאר שבע באר מים חיים. ממנו ישקו כל העדרים עדרי צאן הקדשים ה"ה פרנס הדור ומנהיגו. המפורסם בדורו. פאר הקצינים. והדר הזקנים ונזר הרבנים החסידים. ה"ה הרב המופלא כמוהר"ר יששכר בער כהן צדק נ"ר אשר הוא מגן וצנה. לכל לומדי תורה והמסתופפים תחת צל כנפיו. הם הם יוצאי חלציו יי. יהודה גבר באחיו. בניו וחתניו מן המנין. שהם רוב בניו. הבית והאולם אשר כל בית ישראל נכון עליהם. יוסף ה' עליהם כהם. אלף פעמים ויברך אתהם. כי הם היו בעוזרי על המחיה ועל הכלכלה. וסוף דבר הם פתחו לו בהצלה תחלה. לתת לכסף מוצא זו הוצאת הדפוס כהלואה לשעתא. והנה השכר הרבה במאה ברכות ערוכות ושמויות על ראשיה' מלמעלה. המאיר לארץ יאר ה' פניו אתם סלה. ויוסף ה' להם ימים כימי השמים על הארץ ונתן להם רחמים ויזכו לראות את אליהו מלאך הברית¹⁰. ויהודה יעלה בתחלה אל מכונו הר ציון. בבנין הדביר והאולם ובשוב העבודה לאיתנה כנפשם. ונפש איש עני ואביון עפר ואפר הוא אברהם הנזכר בראש שורה ושלוש על ישראל ועל רבנן¹¹ וכו'.

ג. אמרי משה. צפת-לבוב תרכ"ו

הספר „אמרי משה“ לר' משה „שהי“ אב"ד דק"ק רומילוב בגאליציה ומאס ברבנות ותקע אהלו בעיר טרניפאל ושם מנוחתו כבוד“ הובא לדפוס על ידי נכדו „הרב המופלג המפורסם ותיק וחסיד מהו' יונה נ"י אשר תקע אהלו בארץ הקדושה: נדפס בעיר הקודש צפת תובכ"א בשנת חכמה ובינה ודעת“ [=תרכ"ו]. 4⁰. [9], לו דף. בהקדמה מספר ר' יונה ב"ר יעקב: „אמנם מאז אבי ואמי עזבוני בעודני במדינת פולין עברו

9 ע"י עירובין גר, א: מאי זכתיב [במדבר כא, יח] „ימדבר מתנה וממתנה נחליאל ומנחליאל במית ימכמת הגיא“? אמר ליה: אם אדם משים עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו במתנה וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל, שנאמר „וממתנה נחליאל“ וכיון שנחלו אל עולה לגדולה.

10 כחנתי לשליש הקהילות: אה"ו = אלטינה, האמבורג, וואנובק.

11 ע"י עליו: ר' יחזקאל דוקס, חכמי אה"ו, המבורג תרס"ח, עמ' 20—22.

12 אליהו מלאך הברית. ע"י פרקי רבי אליעזר, פרק כט (ווארשא ברי"ט ס"ב), וירד"ק למלאכי ג, א. ע"י גם: ר' אברהם פאלאג'י, שמו אברהם, שאלונקי תרכ"ז, דף קכב, א. ס"י לר' משה נחמה איש ליפשיץ, שערי אברהם, קליינארדיין תרצ"ה, דף כ, א; דף לו.

13 הכותב מרמו בהקדמה לבנייתחניו של ר' יששכר בער כהן צדק שהם: יהודה, יוסף, יצחק, מאיר, נתן ואליהו. ע"י בסיס המצוי יהודה — הוא ר' ועליגמאן יהודה כהן, חתניו של ר' שמשון ווערטהיימער, רבה ש' חיינה. נפטר בשנת תק"א; יוסף יוסף, „הקצין הנדיב גיבה הקהלה“ באלטינה, נפטר בשנת תצ"ט; מאיר — דיון הקהילה ואחריכך אב בית דין בהאנובר; נתן — הצעיר שבבניו; יצחק — הוא חתנו, איצק ווירטהיים, בעל בתו פראדוק; אליהו — הוא חתנו ר' אליהו איפנהיים, שנפטר בשנת תקמ"ג. ע"י: דוקס, שם; D. Kaufmann, Isachar Baer gen. Behrend Cohen, Gründer der Klausen in Hamburg, und seine Kinder — MGWJ 40 (1896), S. 220-229, 262-279.

עלי תלאות אין מספר ולא מצא היונה מנוח לכף רגלי. ויברח יונה תרשישה. במסילה העולה בית אל לארץ הקדושה. וזה כמה שנים אשר אנכי בעיר צפת תוב"ב אמנם גם שם לא שקטתי ובאתי במעמקי מים הודונים אשר עברו על ראשי עם קדוש בארץ הקדושה בעתים הללו דבר וחטא רעב ירחם ד' על שארית עמו ולא יוסיף לדאבה עוד. ואנכי בלאתי נשוא ובא נוגש והגלני כי הייתי מוכרח לצאת למדינת פולין לבקש עזר מאחב"י. ואמנם בטרם צאתי את העיר אמרתי לזכות את אחב"י. להטעמים מעט דבש ונופת צופים מחידושים של מרן זקני... וזכות אבותי הקדושי' יעמוד לי להחזירנו לשלום לביתי אה"ק. התחיל בהדפסת הספר בצפת והשלימו בלבוב. אברהם יערי מביא בספרו "הדפוס העברי בארצות המזרח", חלק ראשון, ירושלים תרצ"ז, עמ' 25, הערתו של יצחק ריבקינד, ש"הקונטרס הראשון והדפים לגילו נדפסו באותיות זעירות שונות מאותיות כל הספר". ובאמת נדפסו תשעת הדפים הראשונים והדפים לגילו האחרונים בלבוב. ולא עוד אלא שגם דף א' (אחר תשעת הדפים הראשונים שנדפסו באותיות רש"י זעירות) נדפס שנית בלבוב בשינויים טיפוגראפיים אחדים, שהקוראים לא ירגישו במעבר — מדפוס לבוב לדפוס צפת.

ברשותי שני טפסים של "אמרי משה": טופס אחד חסר המכיל: שער ושלושים וששה דף. הדף הראשון שלאחר השער דומה לשאר הדפים הבאים אחריו, שנדפסו בצפת. הטופס השני שלם ומכיל: [9], לו דף. דף "א" כאן נדפס בלבוב. בטופס השלם שני שערים ובעמוד השני של השער השני באו הסכמתו של ר' חיים האלברשטאם מיום י"ג בתמוז תרכ"ז והקדמתו של ר' יונה ב"ר יעקב, שקטע הימנה מובא למעלה.

ד. שירי זמרה, ברדיטשוב תקע"ה

א' יערי רשם את "שירי זמרה" ב"לקוטים ביבליוגרפיים" (קרית ספר כא [תש"ד—תש"ה], עמ' 111, מס' 18 = לקוטים ביבליוגרפיים, חוברת טו, עמ' 13), אבל דומה לי, שהטופס שברשותי שונה מן הטופס שרשם מר יערי. הרי השער של הטופס שברשותי: שירי זמרה והם הזמירות של ליל שבת ויום השבת ומוצאי שבת עם פי' ולשון אשכנז על כתב עברי עם נקודות הכסף... ברדיטשוב לפרט סלה תהלל יה [תקע"ה] לפ"ק. [40] דף. 8°.

בטופס של יערי [38] דף. ונוסח השער שלו: "שירי זמרה והם של ליל שבת... עם פירוש בלשון אשכנז... עם נקודות... ברדיטשוב (1)". נוסח השער של הטופס שברשותי מדויק יותר: הספר מכיל הזמירות, תרגום אשכנזי-יהודי מנוקד ופירוש עברי באותיות רש"י. פרידברג, בית עקד ספרים, כרך ג, תליאביב תשי"ד, עמ' 994, רשם על פי יערי.

ה. עלוי הנשמות, עדן תרצ"ה

א' יערי במאמרו "תוספת להדפוס העברי בארצות המזרח" (קרית ספר כד, עמ' 70, מס' 40 ב) רושם ספר עלוי הנשמות ש"נדפס פעם רביעית" (1) בעדן תרצ"ה. ברשותי מהדורה רביעית שנדפסה בעדן תרצ"ה וזה נוסח שערך:

ספר עלוי הנשמות... נדפס פעם רביעית על ידי המתנדבים ה"ה בכור הכהן ואחיו בני ה"ה רצון הכהן הי"ו... על שם מנוחת העלמה הנעימה הבת התמה והישרה אשר נלקחה בימי נעוריה אחותם ה"ה סרינה בת רצון הכהן תנצב"ה: פה עדן יע"א בשנת או תרצ"ה תאריך את שבתתיה לפ"ק בדפוס כבסטן עדן. 4°. עא דף. קולופון, דף עא. א: נדפס ע"י מסדר האותיות המו"ל הבחור הנעים ה"ה טוב זכריה מנחם יצ"ו.

המהדורה שנרשמה על-ידי יערי היא, איפוא, המהדורה החמישית, או שהדפיסו שער חדש למתדורה הרביעית, שנדפסה בתרצ"ה.

קטע ממסכת יומא מתוך כתב-יד תימני(?) של הבבלי

מאת

יששכר יואל

בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי שמור קטע בן ד' דפים רצופים מתוך כ"י קדום, כנראה תימני, של הבבלי, המכיל מס' יומא מדף כג ע"ב עד דף כו ע"א. סימנו בספריה 757 4. את כה"י מצא בשעתו חברי ד"ר ג. י. אורמן בתוך כריכה של ספר, ביחד עם שטרות וכתובות מתימן מאמצע המאה הי"ח, מה שמחזק את הדעה שגם כ"י הש"ס נכתב בתימן, אבל אין ספק שהוא קדום יותר. הוא כתוב בכתב רבני ברור, אך בכמה מקומות אינו ניתן עוד לקריאה מפני שהגיר נקרע או הכתב כוסה דבק-כורכים. תבנית הכתב היא 17 : 12 ס"מ, והעמוד מכיל 21 שורות. ענין חדש בגמרא מסומן בו על ידי מרחק קטן, והפסק בתוך השקלא וטריא (כגון בין קשיא לתרוץ) צוין ע"י שתי נקודות מלכסנות מעל לשורה. הסופר ממעט בקיצורים, אפילו המספרים נכתבים תמיד בשלמות וכן שמות התנאים והאמוראים. בנוגע לכתיב מלא וחסר אינו נוהג בעקביות, אף לא באותן המלים עצמן (כגון פייס—פיס, עבודה—עבדה, שמע מינה—מנה), מבחינת הלשון והכתיב יש לציין: כי דקימא, כי דאמרינן, כי דתנא, או סלקא דעתא (=דאי סלקא דעתך), או אמרת, או הכי; כלל ופרט ואין בכלל וכו'; לפני לפנים; בזכין; ארבעה פעמים; נתייב (במקום ליחייב); תיבי, מיבי (במקום תיבעי, מיבעי); כאי זה צד (=כיצד); שלכה, שלאחד; כן (=כאן); דתאני, האוו; בסרא (=בישרא).

נתפרסמו כבר כמה קטעים של ש"ס תימן, והמהדירים עמדו על חשיבותה של מסורת יהודי תימן לקביעת נוסח הגמרא. עיין: J. J. Price. The Yemenite Ms. of Megilla <...Columbia> critically examined and edited, Toronto 1916; יוסף קאפח: ש"ס תימן, דף ממס' מכות, "סיני" כרך כח תשי"א, יט—כג; מרדכי הכהן: דף מש"ס תימן, יומא כו"כ, "סיני" כרך לו תשט"ו, שסח—שעב. — גם בכתב היד שלפנינו יש כמה גירסאות משובחות, כפי שנציין להלן בהערות (כגון הע' 5, 9).

נוסח כתב-היד ניתן כאן בשלמותו, ולמטה ממנו נרשמו שינויי הנוסח שבינו ובין דפוס וילנא, כוכב על יד שינוי-נוסח מציין שגרסת כתב-היד נזכרת ב"דקדוקי סופרים".

1, א לה תלמודא וגם דם נקי שפך מנשה שמע מינה שפיכות דמים הוא דול אבל טהרת כלים כי כג"ב דקימא קימא [שמע מי]נה. תנו רבנן ופשט ולבש שומע אני כדרך שכהן גדול עושה ביום הכפורים שפושט בגדי קדש ולובש בגדי חול ת"ל ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים מקיש בגדים שלובש לבגדים שפושט מה להלן בגדי קדש אף כן בגדי קדש אם כן מה ת"ל אחרים 5 אחרים פחותין מהן. ר' אליעזר אומ' אחרים והוציא את הדשן לימד על כהנים בעלי מומין שכשרים להוציא בדשן. אחרים פחותין מהן מאי משמעין כי דתנא דבי ר' ישמעאל בגדים

2 ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן שומעני כדרך יום הכפורים * 4 אחרים פחותין * 5 והוציא לימד על הכהנים... הדשן * 6 אמר מר אחרים פחותין מהן כדתנא... דתנא...

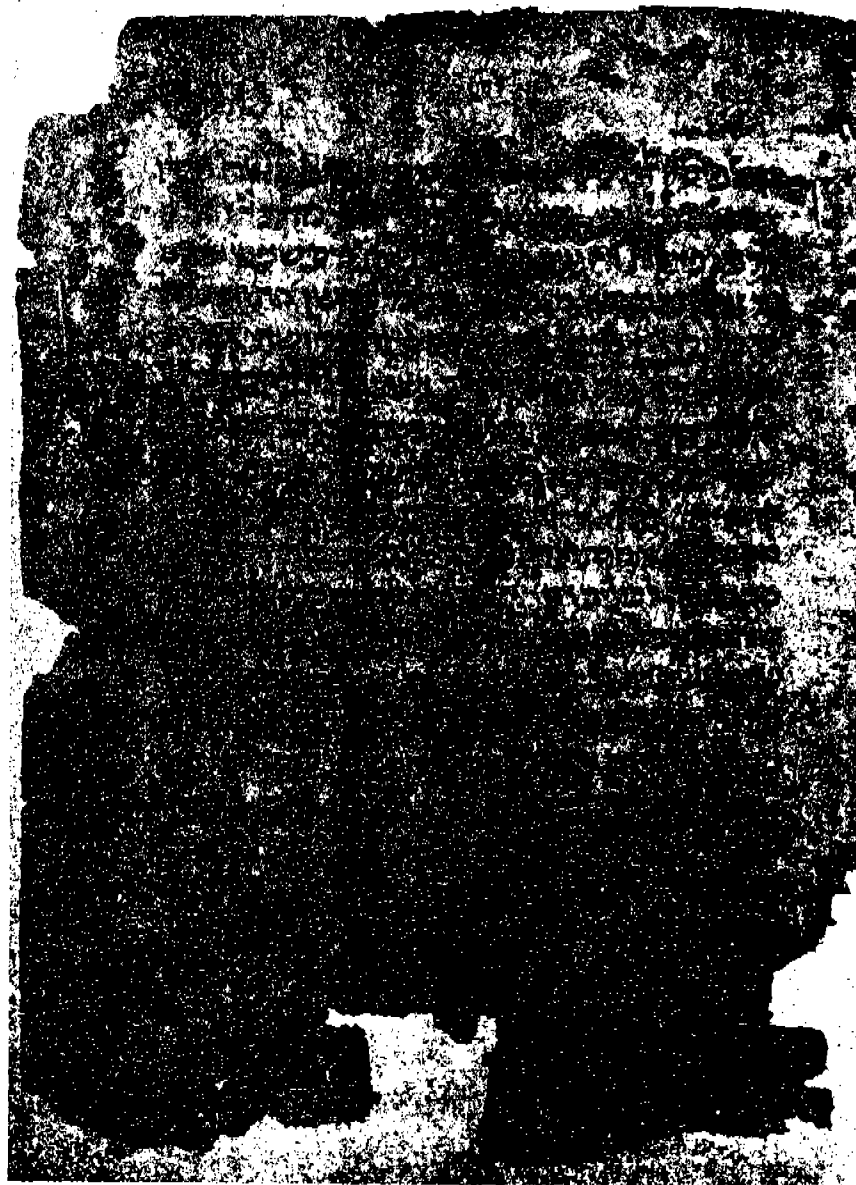
שבישל בהן קדרה לרבו לא ימוג בהן כוס לרבו. אמ' ר' שמעון בן לקיש כמחלוקת בהוצאה כך מחלוקת בהרמה ור' יוחנן אמ' מחלוקת בהוצאה אבל בהרמה דברי הכל עבודה היא. מאי טעמ' דר' שמעון בן לקיש אמ' לך או סלקא דעתא ע[בודה היא] וכי יש לך עבודה שכשרה בשני 10 כלים. ור' יוחנן גלין רחמ' בכתנת ומכנסים והוא הדין למצנפת [ואבנט] ומאי שנא בהני דגלי בהו רחמ' מדו בד כת' מד[תן] שלא יחסר שלא יותר. מכנסי בד לכי דתניא [מנין שלא] יהא דבר קודם למכנסים ת"ל ומכנסי בד ילב[ש על בשרו]. ור' שמעון בן לקיש [אמ'] מדו כמדתו 1, ב [מדאפקיה רחמנא] בלשון מדו]. שלא יהא דבר קודם למכנסים מעל [בשרו נפקא]. גימ' כתנאי על בשרו מה ת"ל ילבש לרבות [מצנפת ואבנט] להרמה דברי ר' יהודה ר' דוסא אומ' לרבות 15 בגדי כהן גדול ביום הכפורים שכשרים לכהן הדיוט. ר' אומר שתי תשובות בדבר חדא דאבנטו שלכהן גדול לא זה אבנטו שלכהן הדיוט ועוד בגדים שנשתמשת בהן קדושה חמורה תשתמש כדא בהן קדושה קלה אם כן מה ת"ל ילבש לרבות את השחקים. והניחם שם מלמד שטעונין גניזה. ר' דוסא אומ' ראויים הן לכהן הדיוט [ומה ת"ל] והניחם שם שלא ישתמש בהן יום כפורים אחר. נאי לאו בהא קא מפלגי דמר סבר עבודה היא ומר סבר [לאו עבודה היא. ל]א דכולי עלמא 20 עבודה היא והכא בתא [קא מפלגי] מר סבר צריכא קרא לרבויה ומר סבר [לא צריכא] קרא לרבויה. בעי ר' אבון תרומת הדשן ש... בכמה מתרומת מעשר ילפינן לה או מתרומת מד[ין ילפינן] לה. תא שמע דת' בר חנניה נאמ' כן והרים ונאמר להלן והרים מה להלן בקומצו אף 23 כן בקומצו. [אמר רב] ארבע עבודות זר חייב עליהן מיתה זריקה [והקטרה וניסוך] היין וניסוך המים ולוי אמ' אף תרומת [הדשן וכן] תני לוי במתניתיה אף תרומת הדשן. [מאי טעמא דרב] 2, א דכת' ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזב' ולמב' לפר' ועבדת' עבוד' מתנה ולא עבודת סלוק עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה. ולוי רבי רחמנא לכל דבר המזבה. 27 ורב ההוא לאיתויי שבע הזאות שבפנים ושכמצורע הוא דאתא. ולוי מדבר לכל דבר. ורב דבר לכל דבר לא דריש. ואימ' לכל דבר המזבה כלל עבדת מתנה פרט כלל ופרט ואין בכלל אלא כד, ב מה שבפרט ועבודת מתנה אין עבדת סלוק לא. אמ' קרא ולמבית לפרכ' ועבדתם ולמבית לפרכת הוא דעבדת מתנה אין עבדת סלוק לא הא בחוץ אפ' עבדת סלוק נמי. או הכי ועבדתם 31 גמי אל מבית לפרכת הוא דעבדה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה הא בחוץ אפ' עבודה שיש אחריה עבודה נמי. ועבדתם הדר ערביה קרא. בעי רבא עבדת סלוק בהיכל מהו לפנים מדמינן לה או לחוץ מדמינן לה הדר פשטה מבית ולמבית. אלא מעתה זר שסידר את השלחן ניחב. איכא סידור בזכין. סיד[ור] בזכין ניחב. איכא סלוק והקטרה. אלא מעתה זר שסידר

9 "וכי" ליתא 10 ומאי שנא הני מדו בד מדו כמדתו * 12 "אמ'" ליתא ואינו ברור
בכה"י 14 להביא מצנפת * 15 אמר רבי שתי * 17 אלא מה ת"ל * 21 ר'
אבין (ירושלמי: ר' אבון) תרומת הדשן בכמה * 22 דתני ר' חייא. בד"ס: ר' חנניה. כה"י
קרוע: 23 וניסוך המים וניסוך היין * 25 עבודת מתנה אתן את כהונתכם והזר הקרב
יומת * 26 ועבדתם עבודה תמה 27 ושכמצורע ולוי נפקא ליה מדבר וכל דבר
ורב דבר וכל 29 אל מבית לפרכת הוא דעבודת מתנה ולא עבודת סלוק 30 "גמי"
ליתא, וכן 32 33 מדמינן ליה... ליה הדר פשטא 34 "אלא מעתה" ליתא * 3

2 הלשון מגומגמת וכה"י קרוע. 3 ש[נלמזב]ח? המלה קרועה.

4 יתכן שד"לג מן "עבודת מתנה" עד "עבודת מתנה". אבל עיין ד"ס הגהה ת. גם בגירסת רש"י אין הפסוק השלם.

5 "אלא מעתה" עדיף, במקביל לאלא מעתה דשלחן (לעיל) ודמערבה (להלן).

עמוד מכ"י מסכת יומא
(למאמרי של י. יואל : קטע ממסכת יומא)

35 את המנורה ניחייב. איכא נתינת פתילה. נתן פתילה ניחייב. איכא נתינת שמן. נתן שמן ניחייב. איכא הדלקה. הדליק ניחייב. הדלקה לאו עבדה היא. ולא ורתניא ונתנו בני אהרן הכהן אש על ב המזבח לימד על הצתת האליתא שלא תהא אלא בכהן הדיוט | ובכלי שרת. הצתת אליתא עבודה היא הדלקה לאו עבודה היא. אלא מעתה זר שסידר את המערכה ניחייב. איכא סדור שני גורי עצים. סיד(ו)ר שני גורי עצים ניחייב. איכא סדור איברים ופדרים. והאמ' רב אסי אמ' ר' יוחנן 40 זר שסידר שני גורי עצים חייב. בהא קא מיפלגי מר סבר עבדה תמה היא ומר סבר לאו עבדה תמה היא. תניא כותיה דרב תניא כותיה דלוי. תניא כותיה דרב עבדות שהור חייב עליהם מיתה זריקה. ד[ם בין] לפנים בין לפני לפנים והמזה בחטאת העוף והממזה והמקטיר בעולת העוף והמנסך שלשת לוגין יין ושלשת לוגין מים. תניא כותיה דלוי עבדות שהור חייב עליהן מיתה המרים את הדשן ושבע 44 הזאות שבפנים ושבעמזרע והמעלה לגבי מזבח בין דבר כשר ובין דבר פסול. למה מפסיקין. למה מפסיקין כי דאמרינן. אלא למה מפסיקין וחוזרין ומפסיקין אמ' ר' אסי אמ' ר' יוחנן כדי להרגיש כל העזרה כולה שנ' אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלה' נהלך ברגש. במה מפסיקין רב נחמן 47 אמ' בבגדי חול ורב ששת אמ' בבגדי קדש. רב נחמן אמ' בבגדי חול או אמרת בבגדי קדש (אמ' רחמנא) איכא בעלי זרועות דחטפי דחמטי עבדי. רב ששת אמ' בבגדי קדש אמ' רחמנא 48 דאו אמרת בבגדי חול אנב חביבותיה [מק]רי עבדי. [אמ'] רב נחמן מנא אמינא לה דתניא 3. כה. א מסרום לחונין ומפשיטין אותן בגדיהם ולא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד מאי לאו באותן שזכו לפיס. אמ' רב הונא בר יהודה אמר רב ששת לא באותן שלא זכו לפיס. הכי נמי מסתברא 52 דאו סלקא דעתא באותן שזכו לפיס לא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד ורתניא מנין שלא יתא דבר קודם למכנסים ת"ל ומכנסי בד ילבש על בשרו. הא לא קשיא הכי קא תני עד שעודן

37 על המזבח וערכו עצים על האש לימד... אליתא... בכהן כשר" 41 שור חייב, וכן להלן
43 ג' לוגין מים וג' לוגין יין * 44 על גבי המזבח 45 "אמר רב אסי" ליתא *
46 "כולה" ליתא * 48 "אמ' רחמנא" ככה"י מחוק ע"י קיום מעל לאותיות 48 דחמטי
ועבדי * 48 "אמ' רחמנא" ליתא * 49 מיקרי ועבדי 50 דתנן מסרן * לחונין
והיו מפשיטין אותם את בגדיהם 53 יהיו על בשרו * 53 ואידך הא לא קשיא *

6 "כהן הדיוט" במקום "כהן כשר" לא מצאתי בשום מקור אחר, אבל אולי אין לפסול גירסא זו כי שמא הוא דורש בני אהרן הכהן ולא אהרן כהן גדול עצמו. — הכהן הגדול לא הצית את האליתא אפילו ביום הכפירים כשעבודת היום כולה עליו (רמב"ם הלכות עבודת יוה"כ פ"ד ה"א, וכן דעת ריב"א ור"י בתוס' יומא כ ע"ב ד"ה משום חילשא וכ"ג).

7 "דחמטי" נזכר בד"ס. החזית של "דחמטי" אינה ברירה, והמלה אינה מוכנת לי.

8 התוספת מתמיהה כי אין הפיס מן התורה וממילא לא "אמר רחמנא" כאלו בגדים מפסיק. הבטיי גם אינו מתאים להמשך. דאי אמרת" כי אחרי "אמר רחמנא" אין עוד מקום להוכחה מסברא. אבל ברור כי לא כלאחר יד הוסיף הוספר את המלים האלה, והראיה: לפני כן טעה וכתב "רב נחמן אמ' בבגדי חול או אמרת בבגדי קדש אמ' רחמנא" ומחק "אמ' רחמנא" על ידי קיום מלמעלה. בדברי רב ששת נמצאת איסור תוספת זו כנראה. שמא יש לאמר רחמנא כאן מוכן שונה קצת מן המקובל אצלנו ויש לישב: בבגדי קדש רוצה התורה שיפסיקו כי אלו אמרת בבגדי חול, יוכל הכהן להגיע לידי עברה על איסור מן התורה דהיינו עבודה בבגדי חול. (לכן אין מקום לתוספת זו גם אינה נמצאת בדברי רב נחמן).

9 ענין קדימת המכנסים נלמד בגמרא משני פסוקים: יומא כג ע"ב מן הכתוב בפ' צו, ומכנסים בד ילבש על בשרו" (בנוגע לכהן הדיוט) ובסנהדרין מס ע"ב מן הכתוב בפ' אחרי מות, ומכנסים בד יהיו על בשרו" (בנוגע לכהן גדול). שתי הדרישות נחוצות, ולא היה ילפינו להן מהדדי כיון דחלוקים הם לכמה ענינים" (תוספות) יומא כג ע"ב ד"ה מנין שלא יתא. לפי זה נראה להעדיף את גירסת כה"י המביא את הפסוק הנוגע לכהן הדיוט, כי כאן עוסקים בכהנים הדיוטית אחרי הפיס. גירסא זו אינה נזכרת בד"ס, וזכינו למצא מסייע להרש"ש המעיר כאן: נ"ל דצ"ל ילבש על בשרי יכ"י.

עליהן (עליהן) בגדי חול מלבישין אותן מכנסים] והיו מפשיטין אותן ולא היו מניחין עליהן אלא מכנסים בלבד. אמ' רב ששת מנא אמינא לה דתניא לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה 56 פיס במזרחה וזקן יושב במערבה והכהנים מוקפין ועומדין כמין כוליאר והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו שלאחד מהן ויודעין שממנו פיס מתחיל. ואו סלקא דעתא בבגדי חול מצנפת בבגדי חול מאי איכא. דלמא כדתאני רב הונא בר יהודה ואמרי לה רב שמואל בר יהודה. אמ' אביי שמע מנה לשכת הגזית חציה בקדש וחציה בחול ושמע מנה שני פתחים היו לה אחד פתוח לקדש ואחד פתוח לחול. דאו סלקא דעתא כולה בקדש וזקן יושב במערבה והאמ' מר אין ישיבה 60 בעזרה אלא למלכי בית דויד | בלבד. ואו סלקא דעתא כולה בחול פיס במזרחה והא בעינא בבית אלהים נהלך ברגש וליכא אלא לאו שמע מינה חציה בקדש וחציה בחול. ואו סלקא דעתא פתח אחד היה ולקדש היה פתוח זקן יושב במערבה והתנן הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש ואו סלקא דעתא לחול היה פתוח פיס במזרחה והתנן הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול אלא לאו שמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח לקדש ואחד לחול. איבעיא 65 להו כשהן מפסיקין לעבודה אחת היו מפסיקין או דלמא לכל עבודה ועבודה הן מפסיקין. תא שמע ארבע פיסות היו שם ואו סלקא דעתא לכל עבודה ועבודה הן מפסיקין טובא האו. אמ' רב נחמן כה"ב בר יצחק הכי קאמ' וארבעה פעמים נכנסין להפס [ולעולם] בכל חד וחד אית ביה טובא. תא שמע ר' יהודה אומ' לא היה פיס למחתה אלא כהן שזכה בקטרת אומ' לזה שעמו זכה עמי 70 במחתה. שאני מחתה וקטרת דחדא עבודה היא. איכא דאמרי דוקא מחתה וקטרת דחדא עבודה היא הא שאר עבודות בעיין פיס. מחתה אצטריך ליה סלקא דעתא אמינא הואיל ולא שכיחא

54 עד שעודן עליהן¹⁰ 54 מכנסי קדש והיו מפשיטין אותן בגדי חול ולא היו מניחין אלא * 56 כמין בכוליאר * 58 אין כדתני רב יהודה ואיתימא רב שמואל בר יהודה כהן שעשתה לו אמו כתונת עובד בה עבודת יחיד * 60 פתוח בקדש ... בחול * 61 בעינן 62 אלא ש"מ * 63 פתח אחד יש לה ופתוח לקדש * 64 פתוח לחול * 64 בנויות בקודש, והלשכות ליתא 65 פתוח בקדש ואחד לחול¹¹ 66 לעבודה אחת מפסיקין 68 ולכל חדא וחדא היו בה טובא פייסות * 71 אבל שאר

10 „עליהן“ אחת בסוף השורה ואחת בראש השורה הבאה ונ"ל ששעות סופר היא.

11 בכה"ל גם להלן „אלא לאו שמע מינה שני פתחים היו לה“. בדפים כאן „אלא שמע מינה“ והלן „אלא לאו שמע מינה“, ובוד"ס בשני המקומות כלי „לאו“, ותוא מעיר „וכן ליתא בכל הכ"י ובפי' ר"א יכ"ה נכון דהא קמה לה הכי“. אבל לע"ד נראה שאפשר לקיים „אלא לאו“. סבורני שאחרי ראיה לשלילה יש להמשיך „אלא שמע מינה (לא הנחה אחרונה זו היא הנכונה כי אם הנחה א")“, ואחרי ראיה לחיוב — „אלא לאו שמע מינה (נכון הוא מה שאמרנו לאחרונה)“, והנה אם נניח את ש"מ שלפנינו להות אמינא (דאי ס"ד כולה בקדש... כולה בחול) שאותה דוחים, מן הראוי להמשיך „אלא ש"מ“. אבל אם נניח ש"מ לעיקר הדבר שרצה להוכיחו (חציה בקדש וחציה בחול), נכונה הגירסא „אלא לאו ש"מ“. וסמיכין לדבר להלן: אלא לאו שמע מינה זירק מקבל, ושם קובע ד"ס בהגהה נ' שנוסח זה עדיף מכולן.

12 בדפוסים כאן המשנה „הפיס השני“, וכ"ה שלנו מקדים לה את הכעיא „כשהן מפסיקין“ שהיא בדפוסים אחרי המשנה. בעל ד"ס מדבר ארוכות בענין זה (עמ' 64 הג' ל') ובין השאר הוא אומר: „והנה בכל הכ"י שראיתי כתובים המשניות מכל הפרק ביחוד ואחריו הגמרא מכל הפרק ומציין בכל פעם מלות אחדות מן המשנה... והנה בשני הכ"י אשר בידי לא נרשם לעיל אצל איבעיא להו כשהן מפסיקין דבר מן המשנה כי אידי דאמר לעיל למה מפסיקין וחזרין ומפסיקין כו' במה מפסיקין כו'... וכשהלכתי המשניות לענינים סעו והעמידו להאיבעיא להו דכשהן מפסיקין אחר משנת הפיס השני... שמע מינה תרתי לעניננו: א' חידוש הוא שכה"י שלפנינו מחלק את המשניות כחוק הגמרא משנה משנה לחוד; ב' בכה"י נמצאת המשנה אל נכון אחרי כל הבעיות הנוגעות לפיס.

ומעטרא תיבי פיסא באפי נפשה קא משמע לן. תא שמע דתאני ר' חייא לא לכל עבודה ועבודה!
 74 א הן מפסיקן אלא כהן שוכה בתמיד שנים עשר אחיו הכהנים נמשכין עמו שמע מינה. מתני'
 כהן ארבע פייסות היו שם זה פיס ראשון. פיס שני מי שוחט מי זורק מי מדשן מזבח הפנימי מי
 75 מדשן את המגורה מי מעלה אברים לכבש הראש והרגל ושתי הידים והעוקץ והרגל החזה
 והגרה ושתי דפנות הקרבים והסלת החבתים והיין שלשה עשר זוכין בו אמ' בן עזאי לפני ר'
 כהן ב עקיבה משום ר' יהושע דרך הלכו היה קרב. גמ' איבעיא להן מי מקבל שוחט מקבל דאו
 אמרת זורק מקבל אגב חביבותיה לא מקבל ליה לכוליה דם. או דלמא זורק מקבל דאו אמרת
 שוחט מקבל זמנין דשחיט זר. תא שמע בן קטין עשה שנים עשר דד לכיור שלא היו לו אלא שנים
 80 ותנא עלה כדי שיהו שנים עשר אחיו הכהנים העסיקין בתמיד מקדשין ידיהם ורגליהם בבת
 אחת. ואו סלקא דעתא שוחט מקבל תליסר ה[ה]ן אלא לאו שמע מינה זורק מקבל שמע מינה.
 אמ' ליה רב אחא ברביה דרבא לרב אשי אף אנן תנינא שחט השוחט וקבל המקבל ובא לו לזרוק
 שמע מינה. אמ' בן עזאי לפני ר' עקיבה משום ר' יהושע דרך הלכו היה קרב. תנו רבנן
 84 כאי זה צד דרך הלכו הראש והרגל חזה וגרה ושתי ידים ושתי דפנות והעוקץ והרגל. ר' יוסי
 ב אמ' דרך הפשטו היה קרב כאי זה צד דרך הפשטו הראש והרגל העוקץ והרגל ושתי דפנות
 ושתי ידים וחזה וגרה. ר' עקיבה אומר דרך נתוחו היה קרב כאי זה צד דרך נתוחו הראש
 87 והרגל ושתי ידים ושתי דפנות וחזה וגרה והעוקץ והרגל. ר' יוסי אמ' דרך עליו היה קרב כאי
 זה צד דרך עליו הראש והרגל ושתי דפנות וחזה וגרה ושתי ידים העוקץ והרגל. והא כת' כל
 נתח טוב ירך וכתף ההוא בכחושה. אמ' רבא בין תנא דידן ובין ר' יוסי תרויהו בתר עליוא
 90 דבסרא אזיל מיהו מר אזיל בתר עוביא דבסרא ומר אזיל בתר שומנא דבסרא. מאי טעמ' סלקא

עבודות בעי פייס * 72 נתקין לה פייס בפני עצמה¹³ 73 מתני'¹⁴ הפייס השני¹⁵
 74 מי מדשן ... ומי מדשן ... ומי מעלה 75 העוקץ ... והחזה ... הדפנות והקרבים ... והחביתין
 76 שלשה עשר כהנים זכו בו * 79 דד לכיור כדי שיהיו¹⁶ 82 „אמ' ליה — שמע
 מינה“ גוסף בשולי כה"י 84 הלכו ... החזה והגרה ... העוקץ * 85 הפשטו ... הידים
 החזה והגרה 86 ניתוחו ... החזה והגרה ושתי דפנות * 87 ר' יוסי הגלילי¹⁷ אומר
 דרך עליו¹⁸ * 88 החזה והגרה ושתי הדפנות והעוקץ והרגל ושתי ידים * 89-90 ובין
 ר' יוסי בתר ... אזלינן מר ... איברא דבישרא ... שמנא דבישרא 91 בהדי רישא משום

13 „תיב"י בכה"י = תיבעי, וכן להלן: ופדר למאי אתא מיבי (=מיבעי) ליה וכו'. לא יתכן לקרוא „תיב",
 מיב"י כקיצור של תיבעי, מיבעי, כי הו"ד השניה ברורה לגמרי בשני המקרים. נראה שיש לנקד תיב"י, מיב",
 כמו „לא יב"י ה' למשבק ליה" בתרגום אקלוס לדברים כט, יט.

14 „ארבע — ראשון“ נמצא בדפוסים בסוף משנה א' ולא כהתחלת משנה ב', אבל אין להסיק מכאן בודאות
 שתחילת שתי המשניות הראשונות של הפרק שונה ב„ש"ס תימן" משלנו, כי יתכן שהמשפט הזה הובא גם
 בכה"י שלנו בסוף משנה א' וכאן חזרו עליו פעם שנית כמו בדפוס ויניציא ר"פ.

15 פיס ראשון, פיס שני, ולהלן: פיס שלישי, רביעי, בעקבות בלי ה' הדיעה. כ"י מיכנ: פייס ראשון,
 פייס השני, פייס השלישי, והרביעי. כ"י ב' של ד"ס: פייס ראשון, פייס שני, פייס שלישי, הרביעי. כ"י
 קופמן: הפיס הראשון, הפיס השני, הפיס השלישי, רביעי.

16 בדומה לכך בד"ס.

17 עיין בד"ס סי' ס' פ', ר' שקבע כנוסח מעולה: ר' יוסי הגלילי אומר דרך הפשטו וכו'. ר' יוסי אומר
 דרך עליו. בכה"י שלנו פעמים ר' יוסי, וזאת גירסת רבנו חננאל „וקשיא תרי לישני דר' יוסי אורי" יוסי
 ויש מי שאומר ב' תנאי שנו לה אליבא דר' יוסי. עיין ד"ס הנהה ש' — אגב אירחא: גם בשני הקטעים
 שנפרסמו ב„סיני" (עיין לעיל במביא) יש גירסאות המתאימות לגירסת רבנו חננאל: עיין קאפח הערה 21.
 הבהו הערה 33.

רגל בהדי ראש משום דראש נפיש ביה עצמות וסלקא רגל בהדיה דכולי עלמא מיהא רישא קרב ברישא מנן לן דתניא מניין לראש ופדר שקודמין לכל איברים ת"ל את ראשו ואת פדרו כו, א וערך. ופדר למאי אתא מיבני ליה לכי דתניא כאי זה צד היה עושה גותן את הפדר אבית שחיטה ומעלהו וזה הוי דרך כבוד שלמעלה. **מתני'** פייס שלישי חדשים לקטרת באו והפיטו רביעי 95 חדשים עם ישנים מי מעלה איברים מן הכבש למזבח. **גמ'** תנא מעולם לא שנה אדם בה מאי טעמ' אמ' ר' חנינה מפני שמעשרת. אמ' ליה רב פפא לאבני מאי טעמ' או לימא משום דכת' ישימו קטרה באפך וכליל על מזבחך...

דרישא ... קרבא רגל 91 מיהת ראש קרב ברישא מנא לן 93 וערך ואידך פדר
אחרינא למאי אתא לכדתניא * 93 אבית השחיטה

על הגהה אחת של ר' יוסף הלוי אבן מיגאש בהלכות הרי"ף

כבר העירוני במ"א שדברי תורתו של רבנו אפרים מקלעה חמאד, תלמידו של הרי"ף, השפיעו לא רק על הדורות שבאי אחריה, אלא אף על רבו — על הרי"ף עצמו. יש שהרי"ף היה לו על כך ויש שתיקן את הלכותיו על פי דבריו.¹ במ"א אדון אי"ה גם בהגהות של רבנו אפרים שהובלעו על ידי טעות לתוך הלכות הרי"ף עצמן.

אולם רבנו אפרים לא היה היחיד מכיון תלמידו הרי"ף, שתפס על רבי, שהשפיע עליו ושדבריו היבלעו לתוך ספרו של רבו הן כמכוון והן בטעות. הרמב"ם מספר באחת מחשובותיו, שעשה "קונדרסין" מ"אבות המקומות", שבהם תפס על רבני יצחק אלפאסי מעצמו וכן מ"מה שתפס עליו תלמידו רבי" יוסף הלוי ו"ל". מכאן אנו למדים שגם רי"ן מיגאש כרבנו אפרים תפס פה ושם על דברי הרי"ף.² אף העיין בתורתו של רי"ן מיגאש, עד כמה שזו הגיעה לידנו, מעיד על כך. כאן ברצוני להעיר רק על הגהה אחת של רי"ן מיגאש, שהובלעה בתוך דברי הרי"ף בהלכותיו, כאילו היתה משלו.

בהלכות הרי"ף לבבא בתרא, פרק א', ס"י תרמ"ו (דפוס וילנא, דף ז' סע"א), נאמר אחרי המחלוקת של רב הונא ורב חסדא לאמור: "והני ד' אמות על ח' אמות דקאמר ד' על ח' אמות דוקא ולא סגיא בבציר מארבע אמות ואע"ג דאיכא עשר אמין באירכא אי ליכא בפותיא ארבע אמות לית בה דין חלוקה דכיון דלית בה ד' אמות לא חזיא לתשמישתא".

ר' יאיר חיים בכרך, הידוע בתיש הבקרתו החריף שלו, הרגיש שדברים אלה, הבאים להגביל את ההלכה של דין חלוקה, אינן מקומם כאן ואם יש להם מקום בדברי הרי"ף הרי, לפי דעתו, מקומם קודם לכן, תיכף לאחר דברי ר' אבי בשם ר' יוחנן בדין חלוקה, שם, ילפיכך העיר מתוך שאלה: "צ"ע ולא מיירי פה מדין חלוקה ושייך לעיל על דברי ר"א אמר ר' יוחנן" (הגהות חו"י, הלכות הרי"ף, שם, אות ג').

אולם מלבד מה שקשה להסביר כיצד נשתרבו דברים אלה שלא במקומם, הרי קשה גם להניח, שמתחילה היה מקומם של הדברים בהלכות הרי"ף סמוך לדברי ר"א בשם ר"י, שכן גם שם אין הם משתלבים יפה עם דברי הרי"ף. מיד לאחר דברי ר"א בשם ר"י נמצאת הגבלה אחרת של הרי"ף וניסוחן של שתי ההגבלות מראה שאינן בנות חטיבה אחת.

1 ע"י, למשל, מש"כ בקרית ספר, שנה כ"ה, עמ' 167—168.

2 ע"י תשובות הרמב"ם, הוצ' אה"ט, ירושלם תרצ"ד, ס' שני"ג, עמ' 318.

לפיכך נראים הדברים, שמאמר זה אינו מדבריו של הר"ף כלל אלא הגהה שהיתה רשימה בגליון ההלכות של הר"ף והובלעה לפניו הטופס. ואמנם ניתנת האפשרות לקבוע אף מיהו בעל ההגהה הזאת. הרא"ש בפסקיו למסכת ב"ב, פ"א, ס' ל"ט, מביא את הדברים האלה בשמו של הר"ף מיגאש. יהנה פסקי הרא"ש עצמם הם חיבור על דרך הר"ף, ולא רק שהלכות הר"ף שימשו לרא"ש דוגמה, אלא שהרא"ש רגיל גם להביא דברי גמרא וגאונים אף בניסוחו של הר"ף ובמודה כזאת עד שנמצאי חכמים, שחשבו שפסקי הרא"ש אינם חיבור עצמאי על דרך הלכות הר"ף אלא פירוש על הלכות הר"ף, שהובלעו בו הלכות אלו עצמן (ועי' מש"כ בק"ס, שנה כ"ח, סעי' 223 — רע"מ 224 והע' 141). ימאחר שבפסקי הרא"ש הובאו הדברים הנ"ל כשמו של ר"ף מיגאש, הרי קשה להניח שאותם הדברים היו נמצאים גם בהלכות הר"ף, וכהערת הב"ח בהגהותיו לרא"ש, שם, אות ג/, שהרי אילי הו מצויים בהלכות הר"ף שלו, לא היה הרא"ש מביאם בשם הר"ף מיגאש. ברור אפוא שלפנינו הגהה של ר"ף מיגאש, שהיתה רשומה בגליון של הלכות הר"ף והוכנסה לתוך דברי הר"ף.

יש להעיר שבטופס של הלכות הר"ף שהיה לפני ר' יוסף חביבא כבר הובלעו דברי ר"ף מיגאש בתוך דברי הר"ף, שכן הוא מביא את הדברים הללו על שם הר"ף (נמקי יוסף, שם, בסוף העמוד). בנימין זאב בנדיקט

מהדורה בלתיידועה של ספר „ארץ החיים” לר' אברהם חיים הכהן הובאה לדפוס בזאלקווא על-ידי ר' יעקב אלישר

ר' אברהם חיים הכהן, בנו של ר' שמואל פייבש בעל הספר „לקט שמואל” יוכדו של בעל „דרישה ופרישה” יצא מפולין לארץ-ישראל יהיה בדרכו בקישטא שנתיים ימים, משנת תק"ח (1748) עד שנת תק"י (1750). בתמיכתם ובעידודם של גדולי קישטא, הדפיס ר' אברהם בקישטא בשנת תק"י את פירושו לתהלים בדרך הקבלה בשם „ארץ החיים”¹. בהקדמה (דף ב, א) הוא כותב: „להנה אנכי בדרך נחני ה' נכת פני הארץ הקדושה ומן השמים נתעכבתי פה עיר גדולה לאלהים מליאה חכמים ונבונים רוזנים וקצינים מחזיקי לומדי תורה והראו לי מדת חסדם וסיבתם כל מיני הטבה ועיד ידם נטייה לטובה... וקראתי שמו ארץ החיים על שמי ועל שם הדרך אשר אנכי הולך”.

בשנת תק"י השתקע ר' אברהם בחברין. בעיר זו ראהו הרב חיד"א יכותב עליו: „ראני ראיתי לו ז"ל שהר"ל [שהיה לו חיבור] כמעט על כל ד' יעשרים. והיה מתנהג בחסידות. קדוש יאמר לו”².

עם ר' אברהם חיים הכהן עלה גם בני ר' אברהם בנימין³. לאחר שש שנים יצא בנו זה בשליחות עצמו לאשכנז. בשנת תקס"ז הדפיס, כנראה בפירודא, חיבור קטן, „מים חיים”, הכולל חידושים ופוסקים של אביו. בכער הספר היא מתפלל שיוכה לחזון לחזקין ומכנה את ר' חיים הכהן „חכם הכילל בארץ הקדושה”. ברור שתואר זה, שעליו תיזר בשינוי בהקדמתו, אינו אלא מליצה בעלמא. בהקדמה הוא מוסר כמה פרטים על עלייתם שלו ושל אביו לארץ ישראל: „יצאתי משם [מחברון], כי בשנת ה' תק"ח הלכתי את אדוני אבי מ"ו הרב הגדול המקובל אלהי ומפירסים בחסידות המופלא ומיפגל כבוד מהר"ר חיים הכהן בעל המחבר ספר ארץ החיים,

1 ראה: א' יערי, שלשה דורות של מדפיסים אשכנזים בקושטא, קרית ספר, שנה ט"ה, סימן 133, עמ' 742.

2 שם הגדולים, מערכת ספרים, ערך „ארץ החיים”.

3 בני, במקומות שיוזכרו למטה, לא קרא לו אלא חיים וכן הרב חיד"א, אבל בשער הספר נקרא המחבר „אברהם חיים”.

חכם הכולל דעה"ק חברון טובב"א, וישבתי שם ששה שנים, ואמרתי מתי אעשה גם אנכי לביתי, ויצאתי ע"מ להתויר עם ביתי, רק שיד ה' היתה בי, שהייתי מוטל על ערש דוי, ואשפוך את שיחי לפני ה', האל העונה אותי ביום צרה והציל נפשי מבאר שחת, וגמרתי בדעתי לחזור לארץ הקדושה... ואמרתי להדפיס ספר אחד מחיבורי של א"א... השם ברוך הוא יאריך ימיו על אדמת הקדש"⁴.

רבי אברהם חיים הכהן נפטר בחברון⁵, ספרו "ארץ החיים" נדפס עוד שתי פעמים: ווארשה תרכ"ז, פיעסרקוב תרצ"א. חיבורו על שאר ספרי המקרא שראה הרב חיד"א בחברון לא נדפס ואף לא ידוע לנו על מצאיתו בכתב"ד.

והנה מצאתי עתה בין ספריו של מר זקני הר' רחמים בר' שלמה ז"ל מהדורה נוספת של "ארץ החיים" שנדפסה בחיי המחבר, מציאותה של מהדורה זו לא היתה ידועה ואינני יודע אם קיים ממנה טיפוס שני.

והרי השער של מהדורה זו:

"ספר / ארץ החיים / והוא חיבור בקיצור נמרץ וחידושים על ספר / תהלים הכינו וגם חקרו ה"ה הרב הגאון / חסידו [1] מר קשישא המקובל / האלקי כמו אברהם חיים כהן מק"ק / ניקלשפורג ולעת עתה קבע דירתו בעיר / הקדוש חברון תוב"ב בהרב מוהר"ר שמואל / בעל המחבר לקט שמואל בן הרב מ' יוזפא בעל / הגהות דרישה ופרישה בן הגאון מהור"ר ולק / בעל הסמ"ע זצ"ל מורע כהנה: וכהיום / הביאיתו לבית הדפוס הגהו תרי שלוחי / דרממנא חד מנהון האלופ התורני הרבני מו' / יוסף במהור"ר נתנאל מדובנא ז"ל וחד מהתם יעקב אלישר יצ"ו נכר להרב המפורסם מו' / יעקב מוילנא ולה"ה לזכות הרבים / כבר נדפס בקושטאנדינה / ועתה נדפס פעם שנייה בק"ק זאלקחא / תחת ממשלת אדונינו המיוחס הגדול / החסיד הדוכס ושר צבא גדול / במדינת ליטא מיכל קאזמיר ראדזווייל יר"ה / בדפוס המתוקנים מוהר"ר גרשון בהר"ר / חיים דוב סג"ל ז"ל וחתן אחיו / מוהר"ר דוב במהור"ר מנחם מן נר"ו וגיסו / הר"ר חיים דוד במהור"ר אהרן ז"ל."

הספר מכיל קצ"ב דפים, ⁸. שמות המסדרים בדף קצ"ב ע"ב: "על ידי הפועל העוסק במלאכת הקדוש באמונה המסדר האותיות חיים במהור"ר יהודא זצ"ל. ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקדוש באמונה המסדר האותיות צבי הירש במהור"ר יום טוב ליפמן ז"ל"

שנת ההדפסה לא צוינה, אבל ניתנת היא להשערה על"פ תולדות הדפוס בזאלקווא. שלושה המדפיסים נשתתפו בשנת תק"י והדפיסו ספרים בזאלקווא עד שנת תקכ"ח. באותה שנה הפסיקו פעולתם עקב הגזירות ומותו של הכדפיס גרשון ב"ר חיים דוד סג"ל ⁶. מצד שני, בין שמות המסדרים מונה פרידברג את חיים ב"ר יהודה, שעבד בסידור אותיות משנת תצ"ח עד שנת תקי"א ⁷. אולם אין מכאן ראיה שהיתה זו השנה האחרונה שבה עבד חיים ב"ר יהודה בבית הדפוס, כי רחוק אני מלשער ששנה לאחר הדפסת הספר בקושטא זכה למדורו הסגירה, ומכיון שהמחבר היה בחיים גם בשנת תקס"ז, אין הדבר מחוייב. סיוע לזה יש, אולי, לראות בכך שאין הבן, ר' אברהם בנימין, מזכיר זאת בהקדמתו לספר "מים חיים", ואף לא הוא הדפיס את המהדורה השנייה מהדורה זאת מעניינת ביחוד משום שהיא נדפסה עלידי שני שלוחים מחברון ששליחתם זאת לא היתה ידועה עד כה. הראשון שבהם, ר' יוסף ב"ר נתנאל מדובנא, אף לא נזכר בין חכמי ארץ-ישראל. הידיעה הנאת פותרת העלומה שחוקרי ארץ-ישראל נכשלו בה. הם ידעו את ר' יעקב אלישר עם ר' יעקב ווילנא, עם בנו של ר' יעקב ווילנא, או עם בנו של ר' נסים חיים ירוחם ווילנא. דעה זו כבר הפרכת ⁸. באותה העת מצאתי תעודה מצפת משנת רס"ד (1504) שאחד החתומים עליה הוא ר' יוסף אלישר, דבר שחזק את השערתו שאין השם ניבע אלא משם המקום

4 א. יערי, שלושי ארץ-ישראל עמ' 583. לדבריו יצא הבן בשנת תקס"ז. אך מהקדמתו משמע שבשעת הכתיבה היה כבר זמן ממושך בחוץ-לארץ והתכוון "לתוור, יש, כנראה, לפרש את דבריו "וישבתי שם ששה שנים" — מעת יציאתו מפולין. 5 שם הגדולים, שם.

6 ח' ד' פרידברג, תולדות הדפוס העברי בפולין, תלאביב תשי"ג, עמ' 64.

7 שם, עמ' 67. הסדר השני לא נזכר אצלו.

8 מ' בניהו, ר' יעקב ווילנא ובנו ויחסיהם לשבתאות. בתוך: ירושלים, מוקדש ליובלו של מר ישעיהו פרס, ירושלים תשי"ג, עמ' ר"ב.

י"סר (Hijar) שבארגיניה⁹. עתה מתברר, מה שהדעת היתה מחייבת, שכל הקשר איננו בא אלא מסטרא דנוקבא. ר' חיים יוסף אלישר, אביו של ר' יעקב אלישר, נשא איפוא את בתו של המקובל ר' יעקב דוילנא, ור' יעקב אלישר לא היה אלא ניסו של ר' חיים ירוחם דוילנא.
 ר' יעקב אלישר יצא, איפוא, שלוש פעמים בשליחות חברון¹⁰, בערביסטאן היה בשנת תקכ"ג ובשנת תקל"ג. הדעת ניתנת לשליחותו לאשכנז היתה לפני שנת תקכ"ג, וכנראה סמוך לאחר תקט"ז.

מ א י ר ב נ י ה ו

הדפוס העברי במינסק

הספר העברי הראשון שנדפס במינסק הוא ספר "עין יעקב" שנדפס שם בשנת תקס"ח. מר א. יערי ברשימתו "הדפוס העברי במינסק" (ק"ס, כ, 165) רושם רק את החלק הראשון וכותב שאת שאר החלקים לא ראה. הוא לא היה יכול לראות את שאר החלקים שכן לא נדפסו במינסק.

בספר "עין יעקב" שנדפס בקאפוסט בשנת תקצ"א, בדפוס השותפים ר' ישראל יפה ור' מרדכי הורוויץ, נדפסה מחדש אותה ההסכמה של ר' ישראל אבד"ק מינסק שניתנה בשנת תקס"ח למדפיסי מינסק, והיא נדפסה בחלק הראשון שרשם מר יערי, בהוספת הערה מאת מדפיסי קאפוסט: "הגם שגוף ההסכמה נכתב ע"ש מוהרל"ס [=על שם ר' לימא סג"ל, מדפיסי דמינסק], אבל מפני שנעשה איווה עיכוב בדפוס הנ"ל מסר מוהרל"ס הנ"ל ההסכמה הנ"ל ליד המדפיסים דפה, וכל היפוי כח המבואר בהסכמה הנ"ל שייך להמדפיסים מוה"רי ומוהר"מ [=ר' ישראל ור' מרדכי, מדפיסי קאפוסט], מדפיסי קאפוסט הדפיסו עוד הפעם את החלק הראשון והשלימו את שאר החלקים.

לרשימת הספרים שנדפסו במינסק יש להוסיף שנים אלה:

סדר קינות לתשעה באב, גם היספנו מגילת איכה וגם הצגנו על אותיות גדולים... וגם הוגהו בכל תוקף עונ... הובא במצות יבהוצאת ה"ה הרבני המופלג מה"י יהודא לימא ב"מ אר"י לייב סג"ל מפה ק"ק מינסק. נדפס בדפיס אשר הוק' על ידי המחיקק מה"י שמחה זימל במה"י יחזקאל זצ"ל, כרשיון הצענוני אשר באקדעמי דוילנא. נדפס פה ק"ק מינסק יצ"א. בשנת תקס"ט לפ"ק. [47] דף. 8°. [אותיות מרובעות-מנוקדות, היץ במגילת איכה שהוא בלא נקודות יבלא טעמים].

בקילופון: על ידי הדווקר בנימן כמה"י שפרה"י בשקלאוו ילצ"ע במינסק; על ידי הדווקר יצחק כמה"י מרדכי סג"ל ממינסק. — שני הפיעלים הללו אינם ברשימת הפיעלים של יערי.

סליחות להברכה קדישא גבילי חסד של אמת שאימרים ביום שמתענים ימבקשים מחילה משכנו עפר על חשש שלא התעסקו ח"י ביקרא דשכבי כראוי לכל אתר ואחרון ויהי רצון הבורא יתברך שיבטל מגילת תענית הללו [בן ז] ויקיים בנו מקרא שכתוב בלע המית לנצח יהפך לנו התענית למשתה ושמחה אמן כ: יהי רצון. נדפס פה ק"ק מינסק. בשנת תק"ע לפ"ק [בלא שם המדפיס]. [22] דף. 14: 9 ס"מ. [אותיות מרובעות-מנוקדות].

ח. ליברמן

9 מ' בניה, תעודה מן הדיר הראשון של מגרשי ספרד בצפת. ספר אסף, ירושלים תשי"ג, עמ' 115-116.
 10 ראה: א' יערי, שליחי ארץ-ישראל. עמ' 591: מ' בניה בבקירתי על הספר הנ"ל, קרית ספר, שנה כ"ח, עמ' 29.

על ספר „אנונימי“ אחד

את הספר „חיבור לטהרה ועל שער הספר, חיבור (1) לטהרה)... שחבר אחד מהתלמידים... ברידשוב, חיים יעקב שעפטיל, תרנ"ח" — מיחס פרידברג, בית עקר הספרים, (מהד' ב' אות ח' מס' 484) לחיים הלבורט. הדבר מופרך מעיקרו, כי כה דבריו של המחבר בסוף הקדמתו: „וברכת שמים מעל יהי על הג' [= הגביר] הרי חיים בר ראובן האלבורט והר' דוב יצחק ב"ר ישראל ווארשאוסקי אשר הוילו מכספם על הוצאת הדפוס". הרי מפורש יוצא מכאן שחלקם בספר זה מצמצם בתמיכה כספית גרידא במחבר להוצאת ספרו, ולא הם שחברוהו.

לכותב שורות אלה נעלה מכל ספק שאת הספר חבר ר' מרדכי דב טברסקי, האדמו"ר מהרניסטיפלה, חתנו של ר' חיים הלברשטם מצנו.

ר' מרדכי דב טברסקי חבר עזר שני ספרים: (1) עמק החכמה על התורה בדרך חסידות. מהדורה א': ליובלין, תרמ"ד; מהדורה ב': סאטומארע, תרפ"ח (פרידברג מיחס את הספר לר' שלום אליעזר הלברשטם, גיסו וחתנו של ר' מרדכי דב — ולא היא!). (2) שאלות ותשובות עמק שאלה, פיעטרקוב, תרס"ו. במהדורה השנייה של „עמק החכמה“ הג"ל שהוציא ר' חיים הלברשטם, נכדו של המחבר, כותב המהדיר בהקדמתו (וכ' ע' השער): „...ר' מרדכי דוב ונודע ע"פ תבל חיב[ו]נו היקר והק' חיבור לטהרה על מקואות המאיר פנים בהלכה כן ספרו היקר שר"ת עמק שאלה ועוד כמה חיבורים...". מכאן שמחבר אחד חבר את כל שלושת הספרים הג"ל.

אולם גם מגוף הספר „חיבור לטהרה“ יש להוכיח את זהותו של המחבר. בראש החלק השני הוא מביא הקדמה מחורזת עם האקריסטיכון מרדכי דובער: הגני מעתיק את ההקדמה:

מעשהו לבאר כל חומר בהפוסקים	דברי הש"ע והס"ז וש"ך יהיו כמסמורות נטועים
רשום בכל דין דברי הראשונים	וכל אחד לשיטתו איך הם פונים
דברי תורה נאמרו בהם עניים ועשירים	בדרך זו מצאתי חדשות עומק דעת קדושים
כביר מצאה ידי גם למצוא קצת דינים מחודשים עוררתי על זה הקישים הכרחים ודברים נכוחים	
יהי רצון מה' שלא אכשל בדבר הלכה	רחמינו ינהלוגי על דרכי אמתה של תורה כ"ר.

כדאי אולי להעיר שגם חותנו של המחבר, ר' חיים מצנו, בהוציאו את ספרו הראשון „דברי חיים“ (ואלקחא, תרב"ד) משתמש בכטוי „אחד מהתלמידים“, מתקבל מאד על הדעת שר' מרדכי דב טברסקי חיקה בביטוי זה י. יוסף כהן את חותנו.

צפריה עינת הרמז

תל-אביב

BIBLIOGRAPHY

Israel Publications, Hebraica and Judaica

Periodicals 153, 181
 Collections 154, 182
 Bibliography and History of Jewish Studies 154, 183
 Biblical Studies 154, 184
 New Testament 155
 Talmud, Midrash, Rabbinic Literature 155, 189
 Jewish Philosophy and Religion 160, 194
 Kabbalah and Hassidism 161, 195
 Liturgy, Sermons, Ethics 162, 197
 History, Biography, Memoirs 162, 199
 Jews in the Present 164, 208
 Zionism, Palestine, Israel 164, 209
 Ethnography, Folklore, Art 171, 211
 Philology 172, 215
 Hebrew Poetry in the Middle Ages 172
 Modern Hebrew Literature 172, 215
 Yiddish Literature 215
 Literature in other Languages with Jewish Themes 175, 216
 Juvenile Literature 175, 217
 Education and Teaching 177, 217
 Text Books 178, 217
 Hebrew Books on non-Jewish Subjects 178, 218

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o. : and others	n. d. : no date
Bd. : Band	n. p. : no place
c. : copyright	n. pr. : no printer
col. : coloured	numb. l. : numbered leaf (-ves)
diagr. : diagram(s)	p. : page(s)
dias. : dissertation	p. l. : preliminary leaf(-ves)
ed. : editor, edition	pl. : plate(s)
facsim. : facsimile(s)	port. : portrait(s)
front. : frontispiece	pref. : preface
hrsg. : herausgegeben	T. : Teil
illus. : illustrated	tab. : table(s)
incl. : including	vol. : volume(s)
L. : leaf(-ves)	

Hebrew abbreviations see inside right-hand cover

Editor's Address: P.O.B. 503, Jerusalem

Annual Subscription: IL 3.000 (\$ 5.-; £ 1.15)

Weiss Press, Jerusalem

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY

JERUSALEM

Vol. XXXI no. 2

March 1956

CONTENTS

Bibliography

Israel Publications	153
Hebraica and Judaica	181
Periodicals	218

Reviews

M. Margalioth: מכללת דרבי שמעון בן יוחאי, דור אמשטיק'למור	155
B. Schochetmann: מ. א. י. בודנהיימר, דרכי לעיון	165
A. Goldberg: א. חייס, לחקר התלמוד	189
B. Schochetmann: א. ח. לוי, במעגלות החינוך	199
E. Ashtor: S. D. F. Goitein, Jews and Arabs	201
M. Narkiss: A. Rubens, A Jewish Iconography	212

Studies

J. Kohn: Hebrew Printing in Hungary, IV: Pressburg	233
B. Brilling: Families of Printers at Francfort on the Oder	252
N. Ben-Menahem: Some Hebrew Title Pages	255

From the Library Collections

I. Joel: A Yemenite (?) MS Fragment of the Treatise Yoma (with one facsim.)	259
---	-----

Notes

B. Benedikt: A Gloss of R. Josef ibn Migaš in the "Halakhot" of R. Isaac Alfasi	264
M. Benayahu: An Unknown Edition of R. Abraham Hayyim Hakohen's "ארץ החיים"	265
H. Liebermann: Hebrew Printing at Minsk	267
J. J. Cohen: Who is the Author of חיבור לטהרה, Berditshev, 1898?	268

The Magnes Press
The Hebrew University
Jerusalem

ק ר י ת ס פ ר

רבעון לביבליוגרפיה

של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים

חמח תשט"ז

ברך ל"א חוב' ג'

התכן

ביבליוגרפיה

269	דפוסי ישראל
314	ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל
351	בתוך כתבי עת

דברי בקורת

277	י. ליכט: מגלות גזירות. מלחמת בני אור בבני חשך
289	ב. שוחטמן: ג. פרומקין, דרך שומט בירושלים
293	י. ר. מלכו: מ. אטיאש, רומנסיו ספרדי
317	ד. גולדשמידט: Septuaginta. Göttingen. Vol. XVI, 1,2, ed. Ziegler
325	א. א. אורבך: תלמוד ירושלמי, מסכת שקלים עם שני פירושים מקדמוני הראשונים
341	מ. גושן-גוטשטיין: Barthélemy and Milik, Discoveries in the Judean Desert, I

מאמרים

	ש. ד. גויטיין: קולופון לפירוש מסכת חגיגה של ר' האי גאון ולספר הדינין
368	לר' חננאל (עם פקסימיל אחד)
371	ח. שירמן: חקר השירה והפיוט, 1955

מגזי בית הספרים

379	ג. שלום: פירושו של ר' יצחק דמן עכו לפרק ראשון של ס' יצירה
-----	---

הערות

397	ח. ליברמן: מוזיקי שירים
399	א. נ. צ. רות: מנחם בבלי או רומי?
399	מ. בניהו: חשוכה להערה הקודמת

ביבליוגרפיה

דפוסי ישראל	ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל
עתונים 269	עתונים 314
קבצים 271	קבצים 315
ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 272	ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 315
מדע המקרא 273	מדע המקרא 315
תלמוד, מדרש, ספרות רבנית 274	ברית חדשה 324
מדע הדת, פילוסופיה יהודית 277	תלמוד, מדרש, ספרות רבנית 325
קבלה וחסינות 282	מדע הדת, פילוסופיה יהודית 329
תפלה, דרשות, מוסר 283	קבלה וחסידות 330
היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות 283	תפלה, דרשות, מוסר 330
עם ישראל בהווה 285	היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות 331
ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל 285	עם ישראל בהווה 336
אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות 293	ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל 337
בלשנות 297	אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות 340
שירה עברית בימי הביניים 297	בלשנות 341
ספרות יפה עברית חדשה 298	ספרות יפה עברית חדשה 345
ספרות הנוער 303	ספרות יפה יוונית 345
חנוך והוראה 307	ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים 346
ספרי למוד 308	ספרות הנוער 349
ספרי מדע כלליים 310	חנוך והוראה 349
	ספרי למוד 350
	שונות 350

רשימת הסימנים והקצורים

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהמספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.
 סוגרים עגולים () מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו מתוך הספר.
 סוגרים מרובעים [] מורים שהדברים גוספו ממקור חיצוני.
 סוגרים מקופצים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.
 סימני התבנית : 8 : 10—25 ס"מ ; 4 : 25—32 ס"מ ; 2 : 32—40 ס"מ ; 2 : גדול : למעלה מ-40 ס"מ.
 בסנטימטרים מציינים : א. ספרים שגבהם למטה מ-10 ס"מ ; ב. ספרים שרחבם גדול מארכם ; ג. מפות.
 חמ"ד : חסר מקום הדפוס. חש"ד : חסרה שנת הדפוס. חש"מ : חסר שם המדפיס.
 כר' : כרכים. ע' : עמודים. ק. ס. : קרית ספר.

אין מדפיסים ב"קרית ספר" תשובות וויכוחים על דברי בקורת

כתובת המערכת : ירושלים, ת. ד. 503

דמי החתימה לשנה : 3.000 ל"י (—\$ 5.15; \$ 1.15)

דפוסי ישראל

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי 1 : כ"ט בחשוון. 4 דף, סבלאות.

1654 **כוכבי קולנוע** : (אנציקלופדיה). (תל-אביב, דפוס מ. שהם), [תשט"ז]. 8°. דרישבעון. גלי 1 : בלי תאריך. 16-1 [ע], פורטרטים.

1655 **מגילת בני מצדה**; גירעו. הסתדרות השומר הצעיר בישראל, שכבת "בני מצדה", תשט"ז. 4°. תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי 1 : בלי תאריך. 16 ע, תמונות.

1656 **מכון זבוטינסקי בישראל**. פרסומים. תל-אביב, תשט"ז. 4°. ירחון. גלי 1 : תשרי. 8 דף. במכונת-הכפלה. גלי 1 כולל אגרות ז. זבוטינסקי מתוך המכון וידיעות על המכון.

1657 **מפלגת פועלי ארץ ישראל**. המחלקה להסבר ברה בכתב. ידיעות המזכירות... [תל-אביב], 1952. 4°. ירחון. כולטין 1 : אוקטובר. 14 דף, סבלי אות. במכונת הכפלה.

1658 **מצפן**. עתון טרף השבוע. תל-אביב, (נ. קורנס), דפוס "הלום", תשט"ז [צ"ל תשי"ד]. 2°. העורך האחראי : י. קוגל. גלי 1 : ג' אלול. 11, [1] ע, תמונות. נפסק עם גליון 23.

1659 **ג'ב הנגב**; בטאון מועצת פועלי באר שבע. באר-שבע, תשט"ז. 2°. תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי 1 : ערב ראש השנה תשט"ז. 10 דף, מפה. במכונת הכפלה. המעטפת נדפסה.

1660 **סטתוסקופ**. Stethoscope; עתון אגודת הסטרו דנטים לרפואה. ירושלים, דפוס "אחזה", תשט"ז. 8°. תכיפות ההופעה לא נזכרה. העורך : אברהם שלום פיינר. גלי 1 : כ' סלול. 9, [1] ע.

1661 **ערב טוב**!; עתון של שעה 4. תל-אביב, ז. הלבר, דפוס החברה המאוחדת להדפסה, תשט"ז. 2°. יימן. העורך : שלום יודיה. גלי 1 : יא בשבט. [2] ע, תמונות. נפסק כשבועים אחרי התחלת הופעתו.

1645 **ביתנו**; בטאון אינפורמטיבי. (חדרה, ועדת התרבות והחנך שליד מ[נועצת] פ[ועלי] חדרה), [תשט"ז]. 8°. "יופיע לעתים מזומנות". גלי 1 : [טבת]. [ג], 76, [1] ע, תמונות. במכונת-הכפלה.

1646 **בנין**. תל-אביב, מפלגת הפועלים המאוחדת, המחלקה המקצועית, המזכירות הארצית לבנין, דפוס החדש. 8°. תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי 7-8 : אפריל-מאי 1955. 12 ע.

1647 **ברכב**; ירחון מצויר לתחבורה. תל-אביב, דפוס א. מוזס, תשט"ז. 8°. העורך : ל. קימלמן. גלי 1 : טבת. 21, [1] ע. שער נוסף באנגלית.

1648 **דרום**; דפישדה. חש"מ, תשט"ז. 2°. תכיר פית ההופעה לא נזכרה. גלי 1 : יח באלול. [2] ע.

1649 **ויצו בארץ ובתפוצות**. [תל-אביב], מדור ישראל, מח. הפרסום של ויצו העולמית, דפוס קואופרטיבי "אחדות", תשט"ז. 2°. תכיפות ההופעה לא נזכרה. האחריות : ק. רוזנבסקי. גלי 1 : טבת. [2] ע.

1650 **חדשות ספורט**; בטאון ספורט מצויר בלתי הלוי. תל-אביב, חש"מ, תשט"ז. 1954. 2° גודל. תכיפות ההופעה לא נזכרה. פעמים בשבוע? גלי 1 : י"ג תשרי. 8 ע.

1651 **חשבוניות ומשק**; עתון לאינפורמציה לביקורת ציט לעוסקים בחשבוניות ובמסים. תל-אביב, (פרסומי משק ב. שניאורסון, דפוס "היום"), 4°. דרישבעון. העורך האחראי : ג. שניאורסון. גלי [1] : "גליון הכרות". בלי סימן תאריך. 18 ע, דיאגרמות.

1652 **ירושלם**. עירייה. [אגרת]. ירושלים, חש"מ, [תשט"ז]. 8°. תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי 1 : ערב ראש השנה תשט"ז. [3] ע.

1653 **ישראל**. משרד האוצר. אגף המכס והבלו. ילקוט אגף המכס והבלו. חמ"ד, חש"מ, תשט"ז. 8°.

1670 **Buletin de ştiri din Republica populară română.** Tel-Aviv, Secția de presa a Legatiei Republicii populare române. 4°.

ירחון. גל' 14 : 31.iii.51 : 37 ע', תמונות. שם העתון גם בעברית : עלון ידיעות. בהוצאת מחלקת העתונות של צירות הריפובליקה העממית הרומנית, תל-אביב. מגל' 23 (15 אוגוסט 1951) ואילך נדפס. חש"מ.

1671 **Der Constantin Brunner Gedanke.** Nathanya-Brooklyn, R. Pinner, A. Suhl, 1955. תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך: A. Suhl. 8°.

גל' 2/1 : אוגוסט 72, [1] ע'. במכונת-הכפלה.

1672 **Cuadernos para el Jalutz.** Yerusalem, Departamento de la Juventud y del Jalutz de la Organización Sionista Mundial, typ. "Jerusalem Post", 8°.

רבעון. גל' 1 : ספטמבר 1955. 136 ע'.

1673 **Demamah; News from Israel.** Tel Aviv, Association of the Deaf & Mute in Israel, 1955. 2°.

ירחון ? גל' 4/1 : מאי 9 ע'. במכונת-הכפלה.

1674 **Herut; buletin de informasion — Santral.** Tel Aviv, Tnuat Aherut Komite de Esplikasion Santral, n.p.r., 1955. 2°.

תכפיות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 : יוני 4 ע', תמונות.

1675 **Hillel; The organ of the World Union of Jewish Students.** Jerusalem, Israeli Centre of the World Union of Israeli Students, typ. Jerusalem Post. 4°.

תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך: Dov Quastler. כרך ב מס' 1 : אוגוסט 1955. 20 ע', פורטרטים. מאמר אחד בעברית.

1676 **Le Messenger; bulletin d'information des Sionistes Généraux — Parti du Centre.** (תל-אביב, הסתדרות הציונים הכלליים בישראל מפלגת המרכז. המחלקה להסברה בכתב, דפוס א. מזוס), 1955. 2°. תכפיות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 : יוני 4 ע', תמונות.

1677 **The Mount Zion Reporter and Jerusalem Messenger.** Jerusalem, (Foreign De-

1662 **שמאל; שבועון.** תל-אביב, (דפוס שלומי), תשי"ג. 2° גדול. העורך: משה סנה. גל' 1 (6) : א' אייר. 8 ע', תמונות.

עתון של מפלגת השמאל הסוציאליסטי הישראלי, שהוקם מה ע"י חסיבת-השמאל מחוץ למסגרת מפ"ם. הופיע קודם (בין כ"ז בשבט ו"ד בניסן תשי"ג) כהוצאה חד פעמית בשם: במת שמאל, דרך שמאל, נתיב שמאל, נוב שמאל, עתון שמאל. השבועון נפסק עם גל' 43 (87) מ' חשוון תשט"ו אחרי שמפלגת השמאל הסוציאליסטי הצטרפה למפלגה הקומוניסטית הישראלית.

1663 **שקום; בטאון אילנשי"ל.** תל-אביב, [אגוד יש-ראלי למען נפגעי שתוק ילדים], דפוס "דבר", תשט"ו. 2° גדול. תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך: דן פינס. גליון לדוגמה: תשרי-חשוון. 8 ע', תמונות.

1664 **שרשים.** (תל-אביב), מפלגת פועלי ארץ ישראל, מחלקת הקליטה, (דפוס "דבר"), תשט"ו/1954. 2°. תכפיות ההופעה לא נזכרה. גל' [א] : כ"א בתשרי. 4 ע', מפה, תמונות. מנוקד.

1665 **תבונה (עקלופחם); עלון איגפורמטיבי פנימי.** תל-אביב, מרכז הארצי ליוצאי בוכארה ואפגאן בישראל. 2°. תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך: נסים בה"ש טאגיה. גל' 76 : כ' בתשרי תשט"ו. 3 דף. בשפה הפרסית באותיות עבריות. במכונת הכפלה.

1666 **תורן; דפים לבית צים.** חיפה, שהם; שרותי ים, דפוס ורהפטיג, תשי"ג. 4°. דו-ירחון. גל' 1 : תמוז. 22, [1] ע', טבלאות, תמונות.

1667 **תל-אביב-יפו.** עיריה. מחלקה ליעל והדרכה. פרקי עיון. תל-אביב, (דפוס ישראל), תשט"ו. 8°. תכפיות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 : אדר. 31 ע', התכן: ע. הרוסי: הפקד והצבור.

1668 **אויף דער וואך; צייטונג פאר פאליטיק, חירט-שאפט, קולטור.** תל-אביב, (מרכז מפ"ם), חש"מ, 1954. 2°. שבועון. גל' [1] : 9 בספטמבר. 12 ע'. אחרי שם העתון: <איינמאליקע אויסגאבע>. כמה גליונות יצאו בשם: די וואך.

1669 **הסוכנות היהודית לארץ ישראל.** המח-לקה לעלית ילדים ונוער, ידיעות פון עלית הנוער, ירושלים, תשט"ו. 4°. תכפיות ההופעה לא נזכרה. גל' [1] : כסלו. [1] : 24 ע'. במכונת הכפלה.

קואופרטיבים וחרושת ההסתדרות. פעילים ומפלגות. לסי-
כום הדרך.

1682 מכבי הצעיר. פנקס המדריך; הוצאת
ועדת ההדרכה, תל-אביב, כסלו תשי"ד. 135 ע'. 21: 16.
בראש השער: הסתדרות "מכבי" ישראל. המרכז. ההנהגה.
הארצית של "מכבי הצעיר". — במכונת הכפלה. ביבלי-
גרפיה: ע' 135.
חוברת זו נועדה לשמש חמר בידי המדריכים של השכ-
בה הצעירה במסגרת דרגה ג' של התנועה.

1683 עצי הפרי, עיצובם וגיוונם. מאסף מקצועי.
מהדורה מחודשת ומורחבת. תל-אביב, "ספרית השדה",
(דפוס "אילון"), תשי"ד. [ד] 254 ע', תמונות. 8°.

1684 צבא ומלחמה בישראל ובעמים; קובץ
מכונס וערוך בידי צבי רע 11. [מרחביה], הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר; (תל-אביב, הדפוס החדש, 1955). 1118.
iv ע', תמונות. 8° (ספרית פועלים).

"הקובץ הזה מהווה נסיון ראשון להעלות בשפה העכ-
רית ובצורה מקיפה... את עמדת המארגנים-לנינים לגבי
בעיות המלחמה והצבא". (מהקדמה).

המדורות: מוצא המלחמה ומהותה: השקפת הבורגנות.
השקפת המארגנים-לנינים. — התפתחות דרכי הלחימה. —
התורה הצבאית המודרנית. — מהותו של האירגון הצבאי.
המלחמה והצבא בישראל העתיקה. התגוננות הגולה בעבר.
ההגנה העברית בא"י. במלחמת העולם השנייה. הפלמח.
במאבק עם האימפריאליזם הבריטי. מלחמת העצמאות.
בעיות הבטחון במדינת ישראל. מבעיות צבא ההגנה לישראל.
ראל. תנועת השלום בעולם ובישראל.

1685 קוים; ידיעות מיוחדות מרחבי העולם. תל-
אביב, דפוס "חן", (תשט"ז ?). [19] ע', תמונה. 8°.
הוצאה חד פעמית.

1686 שי לישעיהו; ספר יובל לר' ישעיהו וולפס-
ברג בן הששים. העורך: י' תירוש... תל-אביב, המרכז
לתרבות של הפועל-המזרחי, (דפוס "נתיבה"), תשט"ז.
410, [1] ע', פורטרט. 8°.

התכן: מדור א: האיש גזעו נופו: ש. דניאל: ר' ישעיה
חלפסברג; (ביוגרפיה, ע' 9-46). י' עינת-וולפסברג;
כתבי ד"ר י' חלפסברג; רשימה ביבליוגרפית [נכללו
בה בדרך כלל רק אותם המאמרים שלא נכתבו לשעתם
בלבד; כוללת 307 ערכים, שנכתבו בשנות תרע"ד-
תשט"ן]. י"ל הכהן מימון: הרב האשכנזי הראשון בירוש-

partment of "The Church of God" 7th Day),
n.pr. 4°.

ירחון. כרך 2 גל' 3: אוגוסט 1954. 12 ע', תמונות.

קבצים

1678 גן-שמואל. אורי אילן; דברים לזכרו.
(מרחביה), קיבוץ גן-שמואל ומוכירות הוועדה-הפועל של
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר),
תשט"ו. [64] ע', פורטרטים, פקסימילים. 8°.

א. אילן (י"ד אדר א' תרצ"ה), קיבוץ גן-שמואל — כ' טבת
תשט"ו בכלא ומשק), התגייס לצה"ל ובי"ג כסלו תשט"ו
נפל עם עוד ארבעה חיילים בשבי הסורי.

1679 הסתדרות היהודים הספרדים. ש ב ס
ו ע ס; קובץ לבעיות מיוזג גלויות. ירושלים, ההנהלה
הישראלית של הפדרציה ספרדית העולמית, (דפוס עזריאל),
תשי"ד. [2], [152], [1] ע', תמונות. 8°.

העורכים: דוד סיטון; יצחק עבארי. הקובץ יוצא בפרוס
הקונגרס השני של הספרדים, שהתקיים ב-9 למאי 1954.
המדורות: דבר הנשיא ליהדות הספרדית בתפוצות. א:
בעיות בחלל עולמנו (8 מאמרים). — ב: דעות אישים על
מיוזג גלויות. — ג: בבואת הדורות (3 מאמרים). —
ד: לשון, תרבות וחנוך, הוי (4 מאמרים). — ה: התיש-
בות, משק, כלכלה (7 מאמרים). — ו: בגולת ישמעאל:
ע. י. חדאד; עיראק (כבל), מרוקו, הודו וקוצ'ין.

1680 יד מרדכי. שולק וכוטל איש יד מרדכי;
ליום השלושים לגופלו. יד מרדכי, חש"מ, תשט"ז-1955.
58 ע', תמונות. 8°.

קובץ מאמרים ורשימות על ש. וכוטל (1915-22), וינה —
ז' אלול תשט"ו, ממארג מצרי בעת מילוי תפקידו, עלה
לארץ באוקטובר 1937. ע' 53-58: ממכתביו.

1681 כובשים ובוניים; חמישים שנה לפועל העברי
בפתח-תקוה. (ערכו: [זלמן] יואלי, [אברהם] ש[מואל]
שטיין). [פתח-תקוה], מועצת פועלי פתח-תקוה; (תל-אביב,
דפוס "אחדות", תשט"ו). [8], 522 ע', טבלאות, תמונות. 8°.
התכן: ג. קרסל: מימי העליה השנייה (ע' 112-3). זכור
נות ועדויות (לוקטו מהספרים "העליה השנייה", "האחדות"
הפועל הצעיר). הגות וספרות (מדברי סופרים, אנשי
העליה השניה). ג. בנארי: ממוצאי מלחמת העולם עד
שנות השלושים. מול שער מוגף. מ. בן-דוד: כ"ה שנות
גידול וביצור תוך מאבק. מ. רייכר, י. סלוצקי: 70 שנות
עמירה על הנפש (ע' 347-446). מגדל צדק, התעשייה ועוב-
דיה. חגורה ירוקה סביב. שכונת פועלים ועולים. איגודים,

de Tristan". A. A. Mendilow: Symbolism in Coleridge and the Dantesque element in "The Ancient Mariner". Sh. J. Kahn: The American backgrounds of Whitman's sense of evil. — Political concepts and ideas: R. Koebner: From Imperium to Empire. Ch. Wirszubski: Spinoza's debt to Tacitus. — Philosophy: N. Rotenstreich: On Wittgenstein's view of philosophy. S. H. Bergman: Metaphysical implications of Husserl's phenomenology. הקודם עיין קס. שנה ל' ע' 237.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1688 אנציקלופדיה כללית יורעאל. כרך ט: סטטואה-עזרבעל. תל-אביב, יורעאל, (דפוס "ספר", תשט"ו). [3], 2935-2622, ע' 3, מפות, תמונות. 8°. את הקודם עיין קס. שנה ל"א ע' 5.

1689 אנציקלופדיה "מעין". (העורך: ז. אריאלי). [ה' ה' ח. תל-אביב, י. שרברק, (תשט"ו-תשט"ז). 8°. מנוקד. לצעירים. — התכן: ה' מעיני האמונות. כתב ש[רגא] פניבל קל ע' (מהר"ד. דפוס סטרוי, תשט"ו). 334 ע', תמונות. — ז' גבורים וקדושים. (דפוס סטרוי). [1955]. 464 ע', תמונות. — ח' אברהם, ז' אריאל: מורשת אבות. (דפוס "תרבות", תשט"ז). 327, [1] ע', תמונות, פקסימילים. — את הקודמים עיין קס. שנה כ"ח ע' 124 ושנה ל' ע' 141.

1690 האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית וארצישראלית. כרך ח: בוריה-במברגר. ירושלים-תל-אביב, חברה להוצאת אנציקלופדיות; (דמיתג), דפוס מסדה, תשט"ז. 998 עמודים, סבלאות, מפות, פקסימילים, תוים, תמונות. 4°.

העורך הראשי: יוסף קלוזנר. העורך הכללי: בנציון נתניהו. את הקודם עיין קס. שנה ל' ע' 141; עיין גם קס. שנה ל"א ע' 65.

הערכים הגדולים ביותר בכרך זה: בוריה (א. י. ברור, א. מ. ירושלם, צ. אבנרי <ליכטנשטיין>), בורמה (ל. ד. סטמפ, ג. א. הארווי, ה. פפ, פ. נוה <בחי'שלא>), א. גר-זון קיווי, ד. ג. א. הול, י. ברלב, בחירות (ר. ליברמן), בטוח (א. זילברנר, ר. ליברמן), ביאליק (י. קלוזנר), ביב-ליוגרפיה (א. מ. הברמן), ביוגרפיה ואוטוביוגרפיה (ח. פרי), ביוכימיה (ב. שפירא), ביולוגיה (י. ליבוביץ, ש.

שלים (ר' ישעי' הלוי הורביץ בעל השל"ה) [י. חלפסברג הוא מצאצאי בעל השל"ה]. ע. פוזנר: הירחון "ישורון" בעריכת י. ולגמנס [ד"ר ו. היה מהמשתתפים הקבועים בירחון הזה]. — ב: באהלי תורה: י. א. הלוי הרצוג: אימתי פסקה התכלת בישראל. י. י. וינברג: הפרשנות התלמודית למשנה. י. נאכס: תורה — אומנות. ח. ליפ-שיץ: תלמוד ו"מעשה" בחנוך אדם מישראל. י. אבידע [=זולטניק]: חכרת טובה ותשלום גמול טוב למיטיב בספרותנו העתיקה. ח. חמיאל: עיון בס' שופטים. — ג: עיונים בבעיות ישראל: י. ברגשטיין: אחרית כראשית באספקלריה של ציונות דתית. מ. אונא: מדינת ישראל וגולת ישראל. ש"ן כהנא: לחדוש ההחי הדתי בישראל. א. הלוי פרנקל: סדר ההפלות בקבוצת הדתי. י. קלוזנר: המשבר המוסרי בישראל. ש. ב. פלדמן: השכלה תורנית והשכלה מדעית. פ. רוזנבלט: רעיון החברה והמדינה בפילוסופיה היהודית. — ד: אישים וקהילות בתפוצות ישראל: י. ריבקין: אגרות ירושלים. מ. א. קורץ: אגרת צוואה של אחד קדוש בישראל [מכתבו האחרון של הסופר והוגה הדעות ר' ב. צ. הכהן רפפורט מפולין] הכבושה מיום כ"ה סיוון תש"ב אל בנו יחידו. פ. מלצר: ברוך משנת עתים. י. פ. גומפרץ: דניאל ורמזור, מורה ופילאני טרופ. ב. דה פריס: הרב ד"ר י. צ. הלוי דינר. מ. קרונה: היהדות הרפורמית באמריקה. — ה: בשדה ספרות ותרי גומים: ד. טון: כצל תומר. ג. אגמון (ביסטריצקי): בפרדס הטראגדיה. אפיקטיטוס: ספרון המוסר, העתיק מיוחנת ד. גולדשמיט. — ו: רופאים ורפואה בישראל: ש. הכהן וינגרטן: סמיכה בעברית לתואר דוקטור בשנת תקכ"ו. ג. מ. גלבר: לתולדות הרופאים היהודים בפולין במאה ה"ה. ל. פ. מאיר, ו. הירש: ילדים מפגרים. א. ד. זילברשטיין: השבת והרפואה בישראל. ז. מונטנר: בעיות הנתיחה וחכמת הביתור בישראל.

1687 Scripta Hierosolymitana; publications of the Hebrew University, Jerusalem. v. II: Studies in medieval and modern thought and literature. Edited on behalf of the Faculty of Humanities, by Richard Koebner. Jerusalem, Magnes Press, The Hebrew University, (typ. Central), 1955. 3 p.l., 230 p., [1] l., 2 pl. on 1 l. 8°. שער נוסף בעברית: Literature: H. Peri <Pflaum>: Episodes inédits du Roman de Tristan <manuscrit de Jérusalem> avec deux nouveaux "lais

מוסד ביאליק, (דפוס ר. ח. הכהן), תשס"ז, [6], 439, [1] ע"י.
 8°. הספר זכה בפרס ישראל בתשס"ז.
 „בכרך זה ניתן סיום וסיכום, לפי מצב עבודתי היום, לסדרת הכרכים שבמערכת 'הלשון והספר', המביאים לפני הקורא את מסקנות מחקרי בבעיות היסוד של הלשון, לשוננו העברית ולשון האדם בכלל, וספרות ישראל היוגת ממנו. פרקים אלו... מאוחדים הם בשיטה משותפת להם... ואין... כאן אלא מבחר בלבד... מטרתו בספר זה לבקש תשובה לבעיות, שלא ניתנה תשובה עליהן בדברי הגדולים שקדמוני. ואף על פי כן, גם במקום שססיתי מדרך קודמי, אין תורת, כמובן, כולה שלי, ואיננה באה אלא כהמשך למחשבתם של רבים, שלמדתי מפייהם או מכתביהם. אך את עיקר מחשבותי קבעו שלושה אישים: אבי... יצחק אייזיק טורשינו; מאיר איש שלום; ודוד צבי (היינריך) מילר... שלי שלום הוא ול- זכרם אני מקדיש כרך זה." (מההקדמה).

התכן: א: ארון האלוהים ותולדותיו באמונת ישראל: בעית הארון. דברי משה בנסוע הארון. מרכבה וארון. כפורת וכרובים. אריאל, אראלם וארון הכרובים. ארון ואביר. ארון אלוהים ואפוד. תוכנו האמיתי של ארון העדות. מרכבה ועגן. מרכב ועותפה. חג הסוכות וחג הפסח והמצות. ארון אלוהים בבית שמש ובפרץ עזרה. ה' צבאות אלוהי הארון. — ב: מן האמונות והדעות בת קופת המקרא: אורים ותומים. אל שדי. אותות במקרא ובמכתבי לכת. האמורי וה' Amurru שבכתובות. נפתולי אלוהים. עוזאל. דרישה אל המתים בתקופת המקרא. שטנים מבני אדם. מן הלוחות ומעולם הרפאים והגפילים. משא דומה. חי' וחי נפשו. למנצח בנינו. — ג: עולם ומ' לואו בהשקפת המקרא: הריקע והשחקים. מקורה של השבת. כשערים עלי דשא וכרובים עלי עשב. טבור ובמה. ים פלשתיים. ארפכשד ומולדת האבות. טרפליא וארכיאי. — ד: ממשנת חכמים ונבונים: מדרכי לשונם ומחשבתם של חכמינו. בכל פרשת העיבור. רגל רדופין ובן עשרים לרדוף. מה נשתנה ה' מה נשתנה? אם אתה רואה הדין שיוצא לאמיתו חקרה. שכן את האוזן — שבר את האוזן, המשכוכית והמסכת. חידתו של ברקפרא. קני שקין — קני שקין. טוביה חטא וזיגוד מיגיד. מלשון חכמים ומליצתם במסכת אבות דר. נתן. שושבין. על כמה פירושי שמות עבריים אצל אבות הכנסייה. אלכסנדר בעל הקרנים. חידות הלשון של אברהם אבן עזרא. חידוד הלשון בשירי אלעזר בן יעקב הבבלי. — ה: פרקי מילוי אים והשלמות: גם אלה משלי שלמה. עוללות לעוללות.

בורנהימר, ביוגסיון (ק. א. טריפאניס, פ. י. דפוס, א. רוזן באוב, א. גרונקיווי, ח. ק. בלום, ע' 420-361), בילורוסיה (א. י. ברור, מ. עלטבאואר, א. אחימאיר), בית המקדש (י. ידון, י. א. גרינץ, מ. אבייגונה, ע' 591-555), בית חולים (יהושע ליבוביץ, ק. ר. מן), בית-כנסת (צ. קפלן, י. פינקרפלד, ע' 656-612), בכור (מ. ה. בן שמאי, ד. נוי, צ. קפלן, ש. ז. חשין), בלגיה (ש. רימר, א. י. ברור, ג. טדסקי, ש. גוטער, פרי. קלוסה, ע. יאפורופמן, פי. ע. גרדוניץ, א. אחימאיר, ב. רות, א. טרסקובר, ע' 778-738), בלוק (ר. אואנס), בלס (י. סל), בליסטיקה (ג. גולדרינג, מ. ימר), בלשנות (ח. רוזן, ע' 988-958).

1691 Union list of serials in Israel libraries: pure and applied sciences (excluding medicine). Compilers: Kaethe Lewy and E[manuel] P[feffer]mann. (Preliminary ed.) Jerusalem, Weizmann Science Press of Israel, 1955. VI, 123, 6p. 4°.

בראש השער: Israel National Commission of Unesco, Sub-Committee for Documentation in the Natural Sciences. שער נוסף בעברית: רשימת כתבי-עת בספרות ישראל: מדעי הטבע ומדעים שמושיים (פרט לרפואה). ירושלים, מוסד ויצמן לפרסומים, 1955. הביאורים ורשימת הספרות המשתתפות גם בעברית.

„המטרה שבעריכת הרשימה היא, להגיש לחוקר ול- ספרן מורה-דרך אשר יקל עליו את החפוש אחר כת"ע מדעיים הנמצאים בארץ... כדי למנוע השהיות נוספות, לא נכללה הפעם העתונות העברית וגם העתונות הרפר- אית... בלועזית, שאותן מתכוונים לצרף להוצאה הבאה של הרשימה" (מההקדמה). — בספר נרשמו כת"ע הנמצ- אים ב-23 ספריות, מהן ביה"ס הלאומי והאוניברסיטאי (פרט לאלה שנשארו בהרצה-צופים) שש ספריות אחרות של האוניברסיטה, חמש ספריות של התחנה לחקר החקלאות.

מדע המקרא

1692 בן נון, יחיאל. מבחר פירושי רש"י ראב"ע ורד"ק לספר תהלים. נערך בלוחית רשימות-באורים בידי יחיאל בן-נון. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, (דפוס „את"), תשס"ז, 180 ע' 8°.

1693 טור-סיני, נפתלי הרץ (N.H.Tur-Sinai). הלשון והספר: בעיות יסוד במדע הלשון ובמקרי רותיה בספרות. [כרך ג:] האמונות והדעות. ירושלים,

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

- 1701 אברמוביץ, חיים יצחק, מלקט, דורון ל בר מצוה; אוצר פסוקים ומאמרים מתנ"ך, תלמוד בבלי וירושלמי, זהר... דינים והלכות, מנהגים ואגדות בעניני תפילין ובר מצוה, תלאביב, "נצח", (דפוס "יהלום"), תשס"ו. 160 ע'. 8° ברש השער: אוצר היהדות.
- התכן: מקורות, ע' [5]. מבוא, מצות תפילין, מעשה התפילין, הלכות, בר מצוה, סדר הנחת תפילין, אגדות חז"ל והזהר, טוטפת תפילין.
- 1702 אונטרמן, איסר יהודה, ספר שבט מיהו"ד חלק א: כולל ארבעה שערים ברורי סוגיות, חקרי הלכה וחדושי תורה... נפשות, נדרים ושבועות, עדות והוכחות, גיטין וקדושין. ירושלים, (דפוס י. ע. אי תאח), תשס"ו. [1], 34, 322, [2] ע'. 8°.
- 1703 אור עולם; ירחון תורני מרכזי, ירושלים, חבר תלמידי ישיבת חיי עולם בסיוע המוסדות חיי עולם, (דפוס "התחיה") תשס"ו-תשס"ז. 8° העורכים: אלימלך ברנשטיין, שמעון בידרמן, גל' א"ב: אלול תשס"ו—תשס"ז. 42, [6] ע'.
- 1704 גנצפריד, שלמה בן יוסף, ספר פני שלמה על מסכת בבא בתרא, אשר ינעתי ומצאתי... שלמה גאנצפריד... ירושלים, בסיוע "מעין החכמה", (המפיץ: י. בוך), חש"מ, תשס"ו. [5], 297, 5, [1] ע'. 8°.
- 1705 דנציג, אברהם בן יחיאל מיכל, ספר מצות משה והוא קיצור מספר חרדים מרבינו אליעזר אזכרי, נערך וחובר ע"י רבינו בעל חיי אדם [= אברהם דנציג]... מהדורה שנייה, ירושלים, חל תלפיות, (דפוס "חורב"), תשי"ב. 40 ע'. 8° בראשי העמודים: קצור ספר חרדים.
- מהדורה א: פרעסבורג, תרפ"א—מכור עמו: חיים בן יצחק מוולוז'ין: תולדות הגר"א מוילנא (עם שער מיוחד), דפוס "המסורה", 16 ע'.
- 1706 הורביץ, אברהם יעקב הלוי, ספר שאלות ותשובות צור יעקב, על ארבעה חלקי הש"ע... [מאת] אברהם יעקב הלוי הורוויץ... ועתה יצא לאור שנית... ובהוספת קונטרס שארית יעקב... והנהגות והערות... "בשם מרדכי" אשר חנני... מרדכי ארי הלוי הורוויץ אבר"ק באנילא... ירושלים, (המחבר) בסיוע "מעין החכמה", (הקדמה תשס"ו). [10], 271 ע'. 2°.
- בפנים הספר נקרא הנספח "בושם מרדכי"—מהדורה א: עיין ק.ס. שנה י' ע' 308.

על כמה פרטים שבספר, — מפתחות למקומות ומלים שנתפרשו בבי הכרכים. — הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 128.

1694 מנדלקרן, שלמה [Solomon Mandel-J. kern]. קונקורדנציה לתנ"ך... כוללת כל הש"רשים והמלים עם תרגום רומי והערות בשפת עבר מאת שלמה מאנדלקרן... מהדורה שלישית מתוקנת עם מילואים והוספות מיוסדת על המהדורה השניה שבעריכת פ. מרגולין. א"ב. ירושלים ותלאביב, שוקן, (דפוס לויך אפשטיין), תשס"ו. אא, 787; [7], [787] 1550 ע'. 4°.

שער נוסף ברומית.

עורך מהדורה זו משה גוטשטיין. — מהר"ב עיין ק.ס. שנה י"ד ע' 461; מהר"א: ליפציג, פ"ט, 1896.

1695 סופר, אברהם שמואל בנימין בן משה, ספר כתב סופר על חמשה חומשי תורה. חבור... רב... אברהם שמואל בנימין סופר... חלק א"ב. תל-אביב, "סיני", חש"מ, [1955]. 47 ע', 279 דף. 8°.

מהדורות קודמות: פרסבורג, תרמ"ג ותרמ"ט.

1696 עציון (הולצברג), יצחק רפאל הלוי, ילקוט פירושים לתורה; לוקט מפירושים של גדולי ישראל, מהדורה שנייה, מתוקנת ומרחבת, במדבר, ירושלים, ר. מ. (דפוס "יהודה"), תשס"ו. 94 ע'. 8°.

את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 294.

1697 תנ"ך, תורה נביאים וכתובים... מוגהים לפי המסורה עפ"י בראש ביד משה דוד קאסוטו. (הובא לדפוס בידי י. אורנשטיין). ירושלים, (הוצאת הספרים ע"ש י. ל. מאגנס), תשס"ו. [6], 1337, [6] ע'. 8°.

דפוס צלום לפי הוצאת תשי"ג.

1698 תנ"ך, יחזקאל. יחזקאל מפרש על ידי אשר ייזר. חל אביב, "יהודה", (דפוס "תרבות"), תשס"ו. 187, [5] ע', תרשימים. 8°.

1699 תנ"ך, איוב. ספר איוב. מבוא ופרוש מאת יהושע קפלן. תלאביב, מחברות לספרות; (יפו, דפוס "מולדת"), תשי"א. 19, [1], 329 ע'. 8°.

Le livre Bible. Esther. גולת אסתר 1700 d'Esther avec 18 images colorées. Tel-Aviv, "Sinai", n. pr., [1955]. [36]p. 16:24.

עברית וצרפתית. יצא גם עם תרגום ספרדי (El libro de Esther con 18 cuadros coloridos) וגם עם תרגום פורטוגזי (O livro de Esther com 18 quadros colorados).

[1]; [1]; [155; 290; 153; 1]; 164 דף. 8°.
ח' גי'י: תל אביב, דפוס "אורצלי". חלק גד בפניני
גמשת. דפוס צילום לפי הוצאת הארשהיפטרכוב,
תרנ"א-תרס"ו.

1714 כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב. ספר
המצות הקצר: בו נאספו ונקטו כל המצוות שאפשר
לנו... לקיימן, וכן הל"ת שהחייב על האדם... להמנע
מלעשותם וכפי שמנאם הרמב"ם והרבה מהראשונים.
וחילקתי אותו לבי' חלקים... מהדורא תנינא. חלק אב
בכרך אחד. ראש העין, "עין העדה"; ירושלם, (דפוס
ספרא), תשס"ד (1955). 48 ע'. 8°. מהדורה א' עין
קס. שנה ט' ע' 185.

1715 כ"ץ, אלברט. בעלי תריסין; מחי
הקדשה והחלין של גדולי עמנו בתקופת התלמוד. תרגם
והרחיב: "אביגור המאירי. תל אביב, "סני", (דפוס
עתידי), [תשס"ו]. 141 ע', תמונות. 8°. שם המקור:
Albert Katz: Biographische Charakterbilder

1716 לוין, נח חיים בן משה. מסכת אבות
עם תלמוד בבלי וירושלמי עם פירושה... עם תוספת
מאמרים מספרא ספרי תוספתא מכללת... נקבצו... על.
ידי... מהר"ר נח חיים במ"ר משה [לוין] מקאברין...
תל אביב, "עם עולם", (דפוס "אורצלי"), תשס"ו. 82.
22 דף. 8°. דפוס צילום. מהדורות קודמות ורשה, תרכ"ח
והר"ס.

1717 לינר, יעקב. תכלת בציצית בימינו;
מבחר בירורים עניינים בפרשת מצות זו, להלכה ולמעשה,
על יסוד ספרי... האדמו"ר ר' גרשון חנוך ליינר... ליקט
וערך יעקב ליינר. (תל אביב), ועד חסידי ראדזין בישראל,
(דפוס "אלישע"), תשי"ד. 65, [1] ע'. 8°.

1718 מאירי, מנחם בן שלמה. בית הבחירה
על מסכת גיטין לר' מנחם ב"ר שלמה לבית מאיר המכונה
בשם המאירי. יוצא לאור בפעם הראשונה על פי כתב יד
פארמא עם מראי מקומות והערות, על ידי קלמן שלז"ר
גרי. מהדורה שנייה (מתוקנת). תל אביב, חשימ, תשס"ו.
10, [1], 384, [2] ע'. 8°. עם שער גוסף באנגלית.
מהדורה א' יצאה בשנת תש"ג.

1719 מדרש תנחומא. על חמשה חומשי תורה. עם
הפירושים... עץ יוסף... ענף יוסף... מאת... מו"ה
חנוך זינגל... חלק [א] (ב), בכרך אחד. ירושלים, לוין
אפשטיין, (דפוס לוינאפשטיין), תשי"ג. 137, [2], 126.
[1] דף. 8°. דפוס צילום.

1707 הלוי, יוסף צבי [בן אברהם]. ספר אמירה
בעימה... מסודר על סדר אלפא ביתא... יכול מאה
ועשרים וששה מאמרים... להלכה ולמעשה... ענינים
עמוקים ביאורי הלכות וחידושים שחידשתי... מהדורה
קמא. ירושלים, (דפוס בית היתומים דיסקין), תש"ח. [10],
596, [1] ע'. 2°.

1708 הלוי, יוסף צבי [בן אברהם]. אמירה
בעימה תנינא... מסודר על סדר אלפא ביתא...
מאמרים בהלכות גירושין... בדיני ממונות... בהלכות
טריפות... שחידשתי... חלק א: א"מ. (תל אביב, דפוס
א. בן-חור), אמירה נעימה תנינא חלק ראשון = תשס"ו.
[10], 320 ע'. 4°.

1709 יהודה ליואי בן בצלאל. ספר באר הגור-
לה; ביאור... על... מאמרי והגות רבותינו בש"ס
ומדרשים... מעשה ידי... הרב... יהודה ליואי ברבי
בצלאל הנקרא מהר"ל... גם ביאור... מהר"י המגיד
מקאנוני. תל אביב, פרדס; (ירושלים, דפוס מונטון),
תשס"ו. 155, [1] ע'. 8°. = ספרי מהר"ל, ב. — דפוס
צלום לפי הוצאת פיעטרקוב, תר"ע.

1710 יהודה ליואי בן בצלאל. ספר דרך חיים
על מסכת אבות. עם פירוש רש"י... וגם... ביאור רחב,
אשר און חקר ותקן... מהר"ר יהודה ברבי בצלאל, הנק-
רא מהר"ר ליווא... תל אביב, פרדס, (חברת ישראל-
אמריקה להדפסת אופסט, תשס"ו). 252 ע'. 8°.
= ספרי מהר"ל, ד. — דפוס צילום. עם הפנים.

1711 יונה בן אברהם גירונדי. ספר חידושי
רבינו יונה על מסכת סנהדרין, וחידושי תוס-
פות שו"ץ על מסכת מכות. ירושלים, בסיוע מעין
החכמה, (דפוס "העבריי" ורקר), תשס"ו. [4], 136 ע'. 8°.

1712 יוסף, עובדיה. ספר שאלות ותשובות יביע
אומר... חלק ב: על ארבעה חלקי ש"ע. ירושלים,
"פורת יוסף" בסיוע "מעין החכמה", (דפוס "המערב"),
יקרות = תשס"ז. [8], 288 ע'. 2°. הקודם עין קס.
שנה ל' ע' 290.

1713 כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב. ספר
משנה ברורה והוא פירוש... על שו"ע אורח חיים
אשר חיבר... מו"ה יוסף קארו, עם חידושי... מו"ה
משה איסרליש, עם באר הגולה... באר היסב... שערי
תשובה... ובאורי... משנה ברורה... (חלק אור), תל-
אביב, פרדס; (ירושלים, דפוס מונטון), תשס"ו. [1], 151.

1720 משה בן מימון. הלכות מלכים ומלכות
חמות לרבינו משה בן מימון. (ירושלים, מוסד ביאליק,
תשט"ו). [13] דף. 4°.
"יצא... לציון מלאת עשרים שנה ליסודו של מוסד
ביאליק... הנוסח... דפוס רומי משנת ר"מ, ונוספו עליו
מראי מקומות למקראות וגם תיקוני השיבושים... נדפס
בשמונה מאות טפסים". — דף [13]: רשימה על הספר
מאת ב. דינור.

1721 משה בן נחמן. ספר תורת האדם; על
דברת בני האדם ובית מועד לכל חי... והוספו הערות,
תקונים וצינונים מאת... הר"ר איסר זלמן מלצר. ירושלים,
(דפוס לוינאפשטיין), תשט"ו. [4], 171, 4 ע', 8°.
דפוס סטראוטיפי.

1722 משניות. משנה מפורשת. מאת אליעזר
לוי... הספר מכיל: משנה מנוקדת, פירוש רבנו ער-
ביה מברטנורה, משנה מפורשת. [ד]: סדר גזיקין. תל-
אביב, "סיני", (דפוס "עתיד", תשי"ד. 655 ע', 8°.
עיין גם קס. שנה ל' ע' 291.

1723 משניות. ששה סדרי משנה עם פירושי הרא-
שונים והאחרונים. (ב: זרעים: תרומות — בכורים). ירו-
שלם, "אל המקורות", (דפוס לוינאפשטיין), תשט"ו. [2],
138, 6, 8 דף. 8°.

דפוס צלום לפי הוצאת דאם משנת תרס"ט. — את הקודם
עיין קס. שנה ל"א ע' 19; שם צוינו התוספות שבמה-
דורה זו.

1724 ספר הישר על התורה; סיפורים מלוקטים
מכל מדרשי חז"ל על התורה וג"ך. תל-אביב, אלתר-
ברגמן, (דפוס "זהר", א. שידלובסקי), תשט"ו. [1], 231 ע', 8°.

1725 עומר, קובץ תורני ספורתי. (העורך: איסר
פונקל). [א]. תל-אביב, הלשכה התל-אביבית של מפעל
התורה, (דפוס "אלישע"), תשט"ו. [1], 71 ע', פורטרטים.
8°.

1726 עטיה, מרדכי (M. Attie). ספר מחסה
ועז, מאת הרב מרדכי עטיה. ירושלים, דפוס הרשקוביץ,
תשט"ו. 99, [1] ע'. 8°. באורים אגדתיים.

1727 פוסק, הלל [בן אליהו]. ספר הלל אומר,
והוא נקרא הליכות הלל; שו"ת ע"פ ד"ח הש"ע... מלוקט
ומלוכד והובא לדפוס ע"י בנו אשר זליג פוסק... תל-
אביב, ברייזר בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס "בצלאל" —
מ. לויצקי, תשט"ו. 19, [1] 448 ע'. 8°.

1728 פרלא, קלמן אביגדור. ספר אוצר לשון
חכמים; כולל כשבעת אלפים אמרי חז"ל משלים
ומשלי עם המפורסם ש"ס בבלי וירושלמי, בספרא וב-
ספרי, בתוספתא ובמכילתא... ערוכים על פי אפא-
ביתא... מאת קלמן אביגדור פערלא. מהדורה מחודשת
בצרוף מפתח השמות. ירושלים, ר. מס, (דפוס "המערב",
1955). 346 ע'. 8°.
דפוס סטראוטיפי. עיין גם קס. שנה כ"ד ע' 192.

1729 קרה, יוסף בן אפרים. שלחן ערוך...
עם כל המפרשים. [א]: אורח חיים, [2]. ירושלים, "אל
המקורות", (דפוס לוינאפשטיין), תשט"ו. [2], 132, 34,
8, [2] דף. 8°. נוסף שער מפורט. דפוס צלום. להגהות
ר' עקיבא איגר (דפוס ווייס) ול"הגהות וחינושים בן אריה"
מאת זאב וואלף בן אריה שערים מיתחלים. — את הקוד-
מים עיין קס. שנה ל' ע' 291.

1730 רוט, משלם. ספר קול מבושר; שאלות
ותשובות... ונלוה בסופו קונטרס בשורות אליהו, הע-
רות וביאורים על ספרי הגר"א. מאת... משלם ראטה.
חלק א. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס "המערב"),
תשט"ו. [2], 236 ע'. 2°.

1731 שבדרון, שלום מרדכי בן משה. ספר עין
הרוצים; ילקוט פסקים חידושים וביאורים בכללי
הש"ס והפוסקים... מאת... מרן שלום מרדכי הכהן...
ובנו... מוה"ר יצחק... נערך וסודר ע"י שלום מרדכי
הכהן שבדרון... חלק א: אות א' עד אות ס'. ירושלים,
ביתמ"ד הגבוה לתוראה (לבני עדות המזרח) בסיוע מוסד
הרב קוק, (דפוס ספער), תשי"א. [4], 168 ע'. 2°.

1732 תלמוד בבלי. מסכת מכות מן תלמוד
בבלי עם פירש"י ותוספות... חכמת שלמה "מהרש"ל"
וחיושי... מהרש"א... מהר"מ מלובלין... ירושלים, לוינ-
אפשטיין, (דפוס לוינאפשטיין), תשי"ד. 32 דף. 4°.
דפוס צלום.

1733 תלמוד ירושלמי... סדר זרעים, עם פירושי
רבינו הגר"א מחילא, רבינו אליהו מפולדא ועוד... (חי-
דושים... מאתי אברהם ישראל משה סלמן). (א"ב). ירו-
שלים, תשי"ד. 2°. נוסף שער מורחב.
התכן: (א): מסכת ברכות, (דפוס "המסורה"). [2], 49,
35 דף — (ב): מסכת פאה. (דפוס "העברי"). [2], 44,
38 דף.

תורה שבע"פ. כא : אגדות חז"ל וחידושים. כב : שחר ועונש. כג : מוסר החזרה. כד : השלמות — מהותה ודרכה. שער ד : גוי ונחלתו. כה : ארץ ישראל. כו : מדינה וחברה ישראלית. כז : גלות וגאולה. — שער ה : נוספות : כח : הדת והמדע. כט : חילופי בקרת המקרא. ל : זרמים ביהדות. — י. אונא : מתולדות האישים. ע' 517-502.

1738 מגלות גנוחות. מלחמת בני אור בבני חשך. מגילת מלחמת בני אור בבני חושך ממגילות גלות מדבר יהודה. יוצא לאור בצירוף מבוא, השלמות ופירוש ע"י יגאל ידין. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס גולדברג, 1955), 17, 397, vi ע', פקסימילים. 4°. עם סיכום ושער נוסף באנגלית: The Scroll of the war of the sons of light against the sons of darkness, ed. ... by Yigael Yadin. Jerusalem. The Bialik Institute. התכן : הקדמה. חלק א : מבוא : תוכן המגילה ומסרתה. תכנית המלחמה. אותות העדה וארגונה. חוקת הגיוס. החצוצרות. כלי הנשק. יחידות הלחימה והטקטיקה. מנהגי העדה. תורת המלאכים במגילה. הכת והתקופה. שימושי לשון גרשימה השוואתית. (ע' 243-3). חלק ב : נוסח המגילה עם הקדמה. הצעות להשלמה והערות. מפתחות : ביאורי לשון. שמות. מונחים. מובאות. עניינים. (ע' 371-397).

התפתחותה של תורה חשובה ועשירה בעניני הצפייה לאחרית הימים בקרבה של כת מדבר יהודה היא תופעה המובנת כמעט מאליה, הן לאור זמן פריחתה של כת זו, והן לאור אופייה הדתי והחברתי. בביטוי הגית' לאמונה האסכטולוגית בכתביה של הכת משתקפות ממילא תקוות שונות ומוכרים בו מוטיבים אחדים. החשובה והבולטת שבתקוות אלו, המשתלבת בדיוק בשיטתה העיונית הדתית של הכת, היא הצפייה להשמדתה של הרשעה ולהעלבה מן העולם¹. מתוך מגילת מלחמת בני אור בבני חושך אתה למד כי אנשי הכת התכוונו לתפקיד פעיל בהתהליך המקשה של השמדת הרשעה, היינו למלחמה ברשעים. סימנים נוספים לתקווה מיוחדת זו, המפליאה אותנו במקצת, באו גם במגילת האחרות², אלא שעל פיהם היה אדם ראשי לחשוב שתוקפנות זו הנדחית לאחרית הימים אינה אלא אחד המוטיבים המרובים שנתכנסו באמונתה

1. מגילת סרך היחד, דף ד' ש' 19¹⁸; מגילת התהדות, דף י"ד שו' 16¹⁵; קטע מספר הרוים (נאפרסם בידו כרתילימי, בספר המובא בהערה 3, עמ' 103) דף א' ש' 6.
2. סרך דף ט' ש' 23; דף י' ש' 19; הדויות, דף ד' ש' 26; דף ו' ש' 30²⁹; פשר חבקוק דף ה' ש' 54.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית.
1734 הדרי. ישעיה ח. התשובה במשנתו של הראי"ה קוק. (ירושלים), המחלקה לחנוך ותרבות תורניים בגולה של ההסתדרות הציונית העולמית, (דפוס "יהודה"), תשס"ו. 63 ע', פורטרט. 8°. בתחלת הספר (ע' 13-9) : י. גושיזהב : תולדות חייו של הראי"ה קוק.

1735 הכהן, מרדכי. ערכי מדות בתורת הרמב"ם. ירושלים, המדפיס המשלתי, (דפוס הממ"שלה, תשס"ו), 12, 102 ע'. 8°. בראש השער : מדינת ישראל/משרד הדתות.
התכן : ש. ז. כהנא : שנת הרמב"ם ; המגמה וההכנית. תולדות הרמב"ם. במסורת העם. — אמונה ותבונה. תלמוד תורה וחנוך. אהבת הבריות. אהבת א"י ולשון הקודש. מדינה ושלטון. מדות נכונות. עבודה ומלאכה. רפואה ובריאות. צדקה וחסד.

1736 יהודה ליואי בן בצלאל. ספר נצח ישראל ; מדבר נכבדות כי לא יסוש ה' עמו... וישלח לנו משיח הגואל... מאווננו... מוהר"ר יהודה ליואי בן בצלאל... תל-אביב, פרדס, (חברת ישראל-אמריקה להדפסת אופסטה, תשס"ו), 140 ע'. 8°. = ספרי מהר"ל, ה. דפיס-צלוב.

1737 ישראל, שאול. פרקים במחשבת ישראל ; לקט מקורות לברור עקרי השקפת היהדות... בצירוף פירוש, סכומים ובאורי השיטות... מהדורה שניה מורחבת ומתוקנת. פרדס-חנה, מדרשת נעם ; (תל-אביב, דפוס "תרבות"), תשס"ו. 530, [1] ע'. 8°.

"ספר עזר ללומד ולמעיד". הספר הוא פרי ניסיון של הוראת מקצוע זה בשנים האחרונות. החומר מסודר בפרקים לפי הנושאים והפרקים מחולקים למדורות לפי סדר הומנים.

התכן : שער א : אמונת אמן ; פרק א : מהות לאומית. ב : האמונה סגולה לאומית בישראל. ג : רציפות המסורת בישראל וערכה. ד : מושג אחדות השם ומובנו. ה : אמונה באלהים ושלמות מוסרית. ו : יד ה' אשר בהיסטוריה. ז : תחומי השכל והאמונה. ח : הכפירה בעולם ובישראל. ט : גורמיה של הכפירה. י : הכפירה בתעוועיה. — שער ב : ארץ ומלוואה : יא : מהות הבריה. יב : האדם. יג : הבחירה התפשית. יד : השגחה. טו : עבודת ה'. — שער ג : ישראל ותורתו : טז : בין ישראל לעמים. יז : הגבוהה. יח : תורה ומצוות. יט : המעשה, התלמוד והכונה. כ :

של הכת. משנתפרסם „סרך העדה לאחרית הימים“³ נתברר כי הכוננות למלחמה ברשעים היתה חלק מכובד בתקנונה הרשמי של הכת. המחייב את כלל חבריה. מסמך זה המגדיר את חובת גיוסו של אדם מישראל לעתיד לבוא⁴ נותן ביטוי מלא ומפורט לשתי הנחות היסוד של מגילת מלחמת בני אור בבני חושך והן א) כי לעתיד לבוא יקבל כלל עם ישראל על עצמו את מרותם של אנשי היחיד, ב) כי עם ישראל יתארגן בהדרגתם לאומה לוחמת. לפיכך חייבים אנו לראות במגילת מלחמת בני אור בבני חושך את ניסוחה המלא והמפורט של אמונת אחרית הימים המקובלת על כת מדבר יהודה.

התכונה המפתיעה שבאמונה זו, הבאה לידי ביטוי בספר הנידון היא המעשיות שבה. חזיונות אפוקליפטיים אפיני יים, העשירים בדמיון פיוטי, המתארים את הגם העתיד והשמים את הדגש על התפוכות בטבע נכללו במגילת ההודיות⁵, והיו בודאי ידועים לאנשי הכת. אמנם בניסוחה של תורת אחרית הימים המפורטת שבמגילת המלחמה לא באו חזיונות מסוג זה לידי ביטוי. אולם הכת החשה את קרבתו של הקץ — ככתות דומות שלאחריה — מתרכזות בהרגשת כוננות לקראת השמדת הרשעים ומהרהרת על בצוע משימתה. בעל מגילת המלחמה נוטה לחשוב, כי האל יפעול את ניסו וישמיד את הרשעה באמצעותם של לוחמיו האנושיים, אשר יכניעו את הרשעים השליטים בעולם הנוכחי. פעולתו הישירה, שהיא עיקר הגם, תצטימצם בהתערבותו שלו ושל מלאכיו בקרב הסופי והמכריע. הרוצה לדעת כיצד תוכנע הרשעה, חייב אפוא לשאול כיצד עתידים בני אור להתגבר על הרשעים. הדמיון האפוקליפטי פורש את לבושו הססגוני והופך לדמיון מדויק, היוצר על גבי הגוויל שיטה שלמה ומפורטת של ארגון מדיני וצבאי ושל דרכי מלחמה.

בעל המגילה מתאר את ארגונו של העם הלוחם, את הרכב הצבא ליחידותיו, את שיטותיו באומנות המלחמה, את נשקו ואת אותותיו. הוא מוסיף תכנית מפורטת אשר לפיה עתיד העולם להכבש במשך ארבעים שנה⁶. הוא מביע עקרונות של ניהול הקרב העשויים להבטיח את יעילותם של הלוחמים ושל נשקם, עקרונות אשר פרשן

המגילה יכול היה להוכיח את נכונותם⁷. את אופיה המקודש של המלחמה העתידה יבטיחו כתובות מרובות הרשומות על כליו⁸, הקפדה על דיני הטהרה⁹ ודברים ארוכים שייאמרו בשלביה השונים של המלחמה¹⁰. דברים אלה שבקדושה הם אמצעי מלחמה מעשיים, שאינם נבדלים בתכליתם מן הכלים המוחשיים שנמנו לראשונה. כי בלעדיתם לא תתכן התערבותו של האל לטובתם של בני אור הלוחמים.

מפרש המגילה מסביר את גישתה המעשית כרצונו של מחברה לשכנע את בני דורו, כי אכן יוכלו בני ישראל, אם ירצו בכך, להתגבר על הקשיים המעשיים וההלכיים המרובים הכרוכים בניהול מלחמה¹¹. כאילו אפשר היה לכתוב בראשו של חיבור זה: „כיצד אפשר להכניע את רשעי העולם תוך ארבעים שנה“. אולם ניסוחה המדויק של כתובת מעין זו צריך להיות: „כיצד עתידים בני אור להכניע את בני חושך במשך ארבעים שנה“. אבחנה דקה זו שבהגדרת מטרתה של המגילה היא חשובה, כי בלעדיתם עלול להטשטש טיבה האפוקליפטי של המגילה, ומטי רתה במסגרת שאר כתביה של הכת לא תובן כדבעי.

תוכנה של המגילה הוא אחד באפיו, אבל הבא להסביר עומד לפני תפקיד כפול. תאורי הנשק, הארגון הצבאי והקרב הם מפורטים ומסובכים, ונעזרים במונחים מיוחדים רבים, ופרושם מעורר בעיות מרובות שבהסברם המוחשי. התפילות, מאידך, דורשות הסבר ספרותי ודתי. נוספו על שניהם בעיות הלכיות. התפקיד הראשון הוא למעשה ללא תקדים, והקושי הגדול שבו מובן מאליו. אבל גם התפקיד השני רחוק משגרתה של הפרשנות העברית, כי בלעדי ביסוסם של פרטי האמונה האמורים במגילה זו על עקרונותיה הכלליים של כת מדבר יהודה לא תובן כוונתה של המגילה. ד"ר אומר בהקדמתו, כי רצה להצמצם בפרוש המוחשי הצבאי, הקרוב ללב, אולם אופיה של המגילה הכריחו לטפל בכל הבעיות כאחת¹². וטוב עשה, כי בסופו של דבר לא יצאו הענינים הרחוקים, כדבריו, מתחום התעניינותו, לקיים בטיפולה. אשר לבעי

7 דפים ו', חט, טז' ש' 12:11; וע' בדבריו של ידן, במיוחד בענין הריוורה, עמ' 160.
8 דפים ג'ד; דף ו' ש' 3:2.
9 דף ז' ש' 7:2; ידן עמ' 67:69.
10 דפים י"ט; ידן עמ' 201:208.
11 עמ' 15.
12 עמ' ח'.

D. Barthélemy and J. T. Milik, Discoveries 3 in the Judean Desert I, Qumran Cave I, Oxford 1955, pp. 108—118.

4 דף א' שורות 12—22.
5 בשתי ההודיות הרשומות בדף ג'.
6 דף ב' ש' 14:7; בפרושו של ידן עמ' 20:18.

בחלק גדול של המגילה פעמיים, פעם שלא כסדרה ופעם כסדרה. ובשעה שהוא נכנס לעומקן של הבעיות הגדולות במבוא, עדיין אינו יודע מגיין לו למחבר כל טענותיו ומה הן הקושיות המוצאות בהן את פתרונן, שהרי עוד לא נתנסה בקריאתה של המגילה עצמה. ואם יעיין פתאום בגוף המגילה וימצא כי הפרשן בונה את דיוניו על מלה מבודדת בשולי הדף, אשר הכתוב שלפניה ושל אחריה אבד, עלול להתעורר בלבו חשד, שאין הטענות מבוססות די צרכן; וזאת גם במקום שעלה בידי הפרשן לעמוד על טעמו ההדאי של הכתוב¹⁷.

אפשר היה לו לפרשן להמלט מתוצאות בלתי נעימות אלה. שהרי בעל המגילה בעצמו סדר את החומר באופן הגיוני למדי והפרשן יכול, באופן חלקי, להצמד לסדרו. דברים שחוזרים ונזכרים במגילה אי אפשר שלא לדון בהם במרוכז במבוא. אבל דברים שנאמרו במקום אחד בלבד, כדוגמה הטהרה, למשל, ניתנים להתפרש במקומם. מאידך מאפשרת השיטה שד"ר ידן נקט בה דיון מלא ומפורט בכל בעיה ואפשרות זו נוצלה במלואה. כל עניין מוסבר בהרחבה ובבהירות והמסקנות אינן נרמזות בלבד, אלא אמורות במפורש. המקבילות נאספו משטחים נרחבים והספרות המדעית נזכרת במלואה, ולפיכך אפשר להשתמש בספר זה כבמפתח לבעיות מסובכות רבות שבחקר המגילה. לוח ושל השטחים הסמוכים להן, ורבים מחבריו של ד"ר ידן ירבו להזקק לספרו.

הדברים האמורים בפרושו של ד"ר ידן מצטיינים במעלה עקרונית אחת — ביחס של רצינות וכובד ראש לכתוב. בעל המגילה השתדל להציע שיטה צבאית מעשית, בא הפרשן ומראה כי שיטתו מעשית באמת וניתנת לביצוע. אין ד"ר ידן עוסק באפולוגטיקה ובהסרת פגמים ממקורו, אבל טורח הוא ללמוד את כוונת מקורו ולפרשו כרוחו. לפיכך עלה בידו לגלות את הגיונו ואת דיוקו של הכתוב ולהסיר את הלוא מסתומותיו. אולם בהסבירו את דברי הכתוב מבפנים, כביכול, נעלמו ממנו דברים אחדים שאפשר לראותם מבחוץ — היינו האבחנות המבוססות על הבקורות. יחס המגילה לבעיית הפיקוד ישמש דוגמה לכך. כותב שורות אלה אינו מתיימר להבין הרבה בתולדותיהם של צבאות העולם, אבל דבר אחד ידוע לו: צבא ללא מפקד הוא תופעה בלתי מצויה ובלתי יעילה. והנה אין בעל מגילת המלחמה, עם כל דאגתו לבעיות הארגוניות,

17 "משפחת", דף ג' ש' 15; השוה דברי ידן עמ' 46.

יות הצבאיות, הרי ספק גדול הוא, אם היו מוצאות פתרון כלשהו בזמן הקרוב, אלמלא דן בהן הד"ר ידן.

אין סתומותיה של מגילה זו מתפרשות אלא בשחזור השיטה המונחת ביסודם של הדברים. במגילה מוצע מבנה שלם של שיטה צבאית ושל תורה דתית אחידה. הפרשן חייב תחילה לשחזר את המבנים האלה לפי פרטיהם הפזורים בכתוב, ורק משנשתלבו הפרטים זה בזה מתבאר טעמם. טיבו של החומר כפה במקרה דגן על הפרשן את דרך עבודתו. על כן מונחת נקודת הכובד על הסברו של ד"ר ידן בשחזור שיטתה של המגילה; שחזור אשר מוצע לפני הקורא במבוא מפורט המחולק לעשרה נושאים. אלמלא היתה המגילה לקויה בחסר בשוליה התחתונים, יכול היה הפרשן להסתפק בתאור שיטתה; כיוון שלקויה היא ופרטים רבים אבדו ממנה, הרי מלאכתו מלאכת שחזור ממש. ד"ר ידן דן גם בפרטיה ובפרטי פרטיה של המגילה תוך כדי הרצאתו הכוללת שבמבוא, ומסבירם בהתאם למקומם שבשיטה הנבנית מתחת לידו. בהערותיו הצמודות לגוף הכתוב לא נותרו לו אלא "ענייני נוסח, באורי מלים והבאת המקבילות הבלשגניות מן הספרות"¹⁸. אולם החשובים שבעניינים שזכרו לאחרונה זכו גם לדיון מפורט במבוא.

בהרחיקו את הדיון בבעיות המתעוררות עם קריאתה של המגילה מגופה, מכריח הפרשן את הקורא לחפש את התשובה לשאלותיו במבוא. ד"ר ידן אומר שהתכוון לשני מיני קוראים: המתעניין בנושא מסוים ימצא דיון מלא במבוא; המתעניין בנוסח המגילה ובלשונה יזדקק להערות המלוות את גוף הכתוב¹⁹. אולם הפרדה זו שבין הגוף והנושמה לא עלתה יפה, והקוראים מכל הסוגים — פרט לשטחיים שבהם — גורנו לדפדוף תמידי. אי אפשר שלא להזכיר את כוונתו של הכתוב בפרוש הצמוד לכתוב, לפיכך מסביר ד"ר ידן בקצרה בפרושו את אשר נדון באריכות במבוא. הקורא יחפש ממילא את הדיון המפורט, ובינתיים נמצא הפרשן אומר את רוב דבריו פעמיים²⁰. הדיון השיטתי שבמבוא מבוסס, מצדו, על הבאות מרובות מגופה של המגילה²¹: הקורא בספר זוכה איפוא לעיין

13 שם.

14 שם.

15 השוה את הסברו ל"גורל" עמ' 254, עם הערה 55 בעמ' 74 (מקום מפתיע!); את הסברו לשורה 5 על עמוד 279 עם עמ' 78; לשורה 9 על עמ' 269 עם עמ' 19; 20; לשורות 7-6 על עמוד 302 עם עמ' 70-68; וכמותם רבים.

16 עמודים 25, 117-119, 123, 126, 133-134, 135, 149, ועוד.

טענותיו בהוצאת כתוב מפורש מפורש? ²² די לו לקורא שידע, כי הכתוב אינו מתפרש על נקלה, וכי אין לבנות עליו השערות. בהסיפו טענה מפוקפקת למהלך-ראיות טוב כשלעצמה, מטיל ד"ר ידן ספק מיותר בהוכחותיו.

שיטתה של המגילה שאינה מספיקה בכל מקום כבסיס לפרוש דבריה שלה, אינה מספיקה על אחת כמה וכמה לפתרון בעיות מקראיות. ארגונה האידיאלי של העדה העתידה, לפי מחנות, שבטים, משפחות וכו', מבוסס על המקרא, ובמיוחד על ספר במדבר ²³. בו משתקפת הזענה, כי המשפחה, (כלומר יחידת המשנה של השבט, והיא יחידה חברתית) מגייסת לצבא הלוחם רבוא איש. היינו הרבוא בארגון הצבא בא כנגד המשפחה בארגון החברתי הכללי של העם. ד"ר ידן, אשר גילה פרט מעניין זה ²⁴, משתדל להוכיח כי דעתה של המגילה לגבי המקרא היא נכונה, וכי המגילה משקפת שיטה אשר היתה למעשה נהוגה בימי המקרא. אולם בראיותיו החשובות והמרוכבות, המובאות לדעתו זו ²⁵, עדיין לא סתר ד"ר ידן את הדעה המקובלת, והוא שהמשפחה המקראית, כמושג בארגון השבטי, חר' פפת, פחות או יותר, את המושג "אלף" בארגון הצבאי ²⁶. ושוב הסיל חולשה בטענותיו ללא צורך, שהרי לשם הסברה של שיטת המגילה מספיק היה לו להראות, כי מבוססת היא על פרוש אפשרי של החומר המקראי.

המשתמש בספרו של ד"ר ידן ייטיב לעשות, אם יפריד בהקפדה בין מסקנותיו הבטוחות של הפרשן ובין השערותיו, על מנת שהספק, המתעורר בלבו לגבי המשוער, לא יפגע בנקודת מוצאה הבטוחה של ההשערה. דוגמה לכך הוא טיפולו של ד"ר ידן במונחים המיוחדים המתא-

מקדיש תשומת לב לאישיותו ולתפקידו של המפקד העתיד. הוא מעמיד בראשה של העדה הלוחמת את הנשיא, אבל נשיא זה נזכר רק פעם אחת בתאור הכתובות ¹⁸, היינו תפקידו הוא מעין תפקיד-יוצג. בתאורי הקרב אינו נזכר ואין לו כל סמכות פקודית. את הקרב מנהלים הכוהנים דווקא, ואפילו לא נאמר כי "הכוהן הרואש" יחליט את אשר יש לעשות בשעת הקרב, כי אם הכוהנים כקבוצה מנהלים את פעולות הלוחמים ¹⁹. בתקנות כאלה בדחאי קשה לראות נוהג מעשי. הן משקפות את התנגדותו של בעל המגילה למסירת בצוע הגאולה העתידה לידי של איש אחד — אולי אין הוא רוצה לרקום את אגדת הגאולה מסביב לאישיותו של המשיח. והנה גם "סרך העדה לאחרית הימים" מגלה גישה דומה, בהקציבו למשיח העתיד מקום שני במעלה, לאחר מקומו של הכוהן העתיד ²⁰. בנקודה זו התאים איפוא בעל המגילה את תקנותיו הצבאיות לאמונתה המיוחדת של הכת בעניין אחרית הימים. שיקולים מעין אלה אינם שייכים לשיטתה של המגילה עצמה, ולכן חסרים הם מדיוניו של ד"ר ידן. יתכן ונמנע מהם בכוונה, כיוון שאינם הכרחיים להבנת פשוטו של הכתוב. אבל קשה לומר שאין בהם משום הסבר לטיבה ולמטרתה של המגילה. בנקודה זו השאיר איפוא הד"ר ידן מקום לחבריו, שיוסיפו ויחקרו.

גם בפתרוננו המוצע לפרשת פתיחתה הקשה של המגילה מגלה ד"ר ידן את נטייתו לפרש את המגילה מתוך עצמה. פרשה זו היא היחידה במגילה הכתובה בסגנון האפוקליפטי, המגלה ספח והמכסה טפחיים, אבל חשיבותה רבה, כיוון שנרמזו בה מאורעות היסטוריים מדיניים (איני יודע אם ממשיים או מדומים), המעוררים את התקווה כי יהיה אפשר לנצלם לקביעת תאריך חיבורו של הספר ²¹. ד"ר ידן מסרב ללכת שולל אחרי תקוות כאלה (דרכו, לחפש את זמן חיבורו של הספר בשיטות הצבאיות המשי-תקפות בו, היא בטוחה יותר). הוא סבור כי רמזיה של פרשת הפתיחה מכוונים למה שנאמר במפורש בגוף המ-גילה (דף ב'), היינו לתכנית כיבוש העולם שלבים שלבים. ויתכן כי שיטתו צודקת. אבל כלום היה צורך לסמוך את

18 דף ה' שו' 1; ידן עמ' 285.

19 דף ה'.

20 בהוצאת ברתילימי כנ"ל הערה 3; דף ב' ש' 17-22.

21 כיוון שנזכרו בו "כתיי אשור", "הכתיים במצריים", ו"מלכי הצפון", דף א' שורות 2, 4. מכאן האפשרות לחשוב על הסלבקים והתלמיים. העניין נידון פעמים רבות, ע' ידן עמ' 24-21.

22 "ובקצו יצא בחמה גדולה להלחם במלכי הצפון ואפו להשמיד וכו'" דף א' ש' 4. ידן 257: "יצא: אם לא נגיה שיש כאן טעות סופר במקום "יצאו" (הנחה אשר לא תתכן בגלל "בקצו" "אפו"!)... הרי שנושא המשפט הוא ה' בעצמו וכו'". האל לא נזכר כלל בפרשה כולה, ואין להביא ראיה מאפו. נושא המשפט הוא נעלם, ומוטב להודות שאין אנו יודעים מי היוצא. פרוש המילים חלוי בהשלמת החסר שבבראש השורה ושבבראש השורה שלאח-ריה, היינו בהחלטתו השיריות של כל משלים ומשלים.

23 הארגון נרמז ברשימת האוחות דף ד'; וע' ידן עמ' 41-59.

24 עמ' 46-49.

25 שם.

26 אלף בא על כל פנים פעמים אחדות במקרא לציון יחידה חברתית שבמסגרת ארגונו השבטי של העם, ע' במ' לונים. המונחים אלף ומשפחה מתחלפים בשמואל א' י, יט"א. רבבה אינה באה לעולם כמונח חברתי.

נית העולמית, המחלקה לחנוך ותרבות תורניים בגולה, (דפוס "יהודה"), [תשס"ו]. 8°. תכפולת ההופעה לא נזכרה. מחזור ראשון, פרק א, שער 1: בלי תאריך. 7 ע'. "השתלמות בכתב בלמודי היהדות". תכן המחזור הראשון: משנתו הפילוסופית של הרמב"ם, ערוך בידי דבר פל.

1740 עזיאל, בן-ציון מאיר חי [B.Z. Usiel]. ספר הגיוני עזיאל... מחקרים והגות לב ביסודות האמונה של תורת ישראל... נובעים מדברי רז"ל... ומפי מאורינו... הגדולים... ערוכים... ממני... בן ציון מאיר חי עזיאל... חלק ב. ירושלים, הוצעה להוצאת ספרי הרב, ובסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס י. ע. איתא), תשי"ד, 18, 216 ע', פורטרט. 8°.

התכן: יראה ואהבה. אהבת התורה. דבקות בה'. ה' הוא האלקים. המצות ותכליתן. מצות קדושה. מצוה יראה ואהבה. הכרת התעודה והשלמתה. האהבה שבחיים. אהבת רעים. ימות המשיח. הלאומיות ותעודתה. תעודתנו בחיים. השכל והחפץ. הגאולה ותעודתה. החסא והתשובה. דרכים בעבודת ה'. בריאות ונקיות. שירת ישראל וכנורה. — את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 297-298.

המחבר נפטר בזמן הדפסת הפרק האחרון של ספר זה, בסוף אלול תשי"ג.

1741 קלזנר, יוסף [Joseph Klausner]. דורות ואנושיות; קובץ מאמרים... במהדורה רביעית, מורחבת ומתוקנת מעיקרה. ספר א. ירושלים, "מדע", (דפוס טורים), 1955, 251 ע'. 8°. (כתבי פרופ' יוסף קלזנר).

במהדורה שלפניו הושמט המאמר: המשיח היהודי והמשיח הנוצרי, ונתוספה הקדמה להוצאה הרביעית. — מהדורה קודמת עיין ק.ס. שנה י"ח ע' 135, שם גם התכן.

1742 קלזנר, יוסף [Joseph Klausner]. מא-פלטון עד שפינוזה; מסות פילוסופיות. ירושלים, "מדע", (דפוס טורים), 1955, 344 ע'. 8°. (כתבי פרופ' יוסף קלזנר).

התכן: אפלטון; חייו ותורתו. אפלטון לעברים. "המשתה" של אפלטון (ע' 9-76). פילון היהודי. שלמה בן גבירול (ע' 121-229). דון יהודה אברבנאל. ברוך שפינוזה: שפינוזה ותורתו. האופי היהודי של תורת שפינוזה. שפינוזה והיהדות. — חלק מהמאמרים שבספר נדפסו קודם בכרך א של הספר "פילוסופים והוגידעו". עיין ק.ס. שנה י"א ע' 287-288.

רים צורות שונות של מערך או "מבנה" קרבי (פורמא ציות), אשר נרשמו בחציו התחתון של דף ט' ("קשת", "מגילות", "כסיים"). מונחים סתומים אלה זכו להסבר מפורט ומהיר, אשר היה כשלעצמו מספיק לכל קורא במגילה²⁷. עם גמר ההסבר מנסה ד"ר ידן ללמוד הלכה גם מן הסדר אשר בו נרשמו במגילה המונחים המתארים את הפורמאציות הקרביות. הוא שואל: "האם, "סרך" שינויי המבנה מתאר צורות שונות של מבנה, ללא קשר בין זו לזו, או את שינויי צורות המבנה [היינו: מעברים מצורה לצורה] לפי הסדר המשוער של התפתחות בקרב? דומני שיש לבכר את האפשרות השנייה וכו'"²⁸. על סמך הנחת זו מפתח ד"ר ידן השערה רבת רושם, האומרת, כי סדר המונחים שבמגילה משקף את ניצול המצאות הטאקטית של חניבעל בקרב קאנה²⁹ בשביל שגרת לחימתם של בני האור. יתכן שיש בהשערה מאלפת זו משהו מן האמת. אבל כלום אפשר לטעון בודאות כי חכמה רבה כל כך טמונה בשתי שורותיו המקוטעות של הכתוב?³⁰ לו רצה בעל המגילה לומר כל זאת כלום לא היה ספק? ספקות אלה, כמובן אינם נוגעים לגוף ההסבר, אלא רק למסקנה הסופית המתבססת עליו. בשעת לימודה של המגילה כדאי אפוא לשים לב לטיקוליו של הפרשן שהובאו לעיל, ולדומיהם.

כל הטענות האלה אינן נוגעות לגופו של פרוש זה, אשר השיג את מטרתו, ונתן לנו להבין את אשר התקשינו להבין במיוחדתנו שלנו. גם מסקנתו העיקרית של המחבר, היינו כי שיטתה הצבאית של המגילה משקפת את נוהג הצבא הרומאי³¹, וכי זמן חיבורה נרמז בתכונתה הזאת, נראית לכותב טורים אלה כמוכחת. מגילה זו, שנראתה מלכתחילה כסתומה שבחבורותיה, זכתה והפכה למפורשת שבהן. שהרי היא הראשונה שנתפרסמה בהוצאה מלאה, כשנוסח דבריה ערוך ומושלם כהלכה ובעיותיה הפרשניות נדונות בסדרן. היא הראשונה אשר הקורא יכול לקחתה בידו וללמוד בה. עם פרסום ספרו של ד"ר ידן מתחיל תקצוץ חדש זה, המכונה חקר "המגילות", לצאת משלב פרסומי העראי, ולהכנס לשלב בניינו הקבוע.

י ע ק ב ל י כ ס

1739 מחשבת ישראל. (ירושלים). משרד החנוך והתרבות, המחלקה לתרבות תורנית — ההסתדרות הציונית

27 עמ' 167-177, 28 עמ' 177, 29 עמ' 177-180.

30 דף ט' שורות 10-11, 31 בסיומו עמ' 223-225.

והוספות... ע"י... צבי מאשקאוויטש... [מהנורה שניה מתוקנת]. חלק (א"ב). ירושלים, דפוס ספרא, תשט"ו, 70, [2] ע' 8°.

1748 **ישראל בן שבתי מקונניץ**. ספר קדושת ישראל, והוא ספר ההשלמה ל"עבודת ישראל" מאת... מוהר"ר ישראל בהמנות מוהר"ר שבתי מ"מ דק"ק קאדניץ. הספר מכיל... תולדות המגיד... ספר... על התורה והפטרות... על פרקי אבות... על תהלים... ירושלים, מעין החכמה, (דפוס ספרא), קדושת ישראל [= תשט"ז], 100 ע' 8°.

1749 **כי טוב, אליהו**. בחסד עליון; גבורותיו ומעלליו של ר' משה לייב ססובר. ירושלים, אנלף, מכון להוצאת ספרים, (דפוס יהודה, 1955), 224, [2] ע' 8° = חסידים ואנשי מעשה, ג.

1750 **לוי, יהודה לייב**. חסידים מספרים. חלק א. ירושלים, "מעין החכמה", (דפוס ספרא, הקד' תשט"ז), 240 ע' 8°. בראש השער: יהודה לייב לוי. המדורות: תשובה, תפלה, צדקה, חסד ורחמים. עני ועשיר, גלות וסבל, גאולה, ציונים והערות. מקורות (ע' [213] 240).

1751 **פנינים יקרים**; לקט אמרים מגאון וגדולי ישראל לפרשיות השבוע לחגים ומועדים ועוד. א: מאת האדמו"ר רא"ם אלתר מגור, האדמו"רים מוורקה ומ' אמינוב, הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין, תלאביב, "נצח", (דפוס "יהלום"), תשט"ו, 100 ע' 8°.

מאמרי הרא"ם אלתר מגור נקבצו ע"י א. מלקט; מאמרי ר' יצחק מוורקה, ר' יעקב דוד ר' מנחם ר' יעקב דוד ברי"ר שמעון שלום מאמינוב, ור' מאיר שפירא מלובלין ע"י הרב דוד תלחמי.

1752 **רבינוביץ, בן-ציון**. ספר וילקט יוסף, והוא ספר וילקט רבי'א ר"ת רבי בן-ציון אסטרך ווער' בו חיד'ת נפלאים... מאת... רבותנו... אשר שמעתי מאת... ר' בן-ציון ראבינאוויץ (הנקרא רבי בן ציון אסטרךאווער). ירושלים, דפוס הרשקוביץ, תשט"ו, 303, [5] ע' 8°. לוקט והוצא לאור ע"י יוסף בן יצחק מאיר מגולקין.

1753 **שבזי, שלום**. ספר חמדת ימים; מדרש על חמשה חומשי תורה. מאת... המקובל... שלם בן... יוסף... אלשבזי... יצא לאור ע"י... יוסף בן כה"ר אהרן חסיד... ירושלים, (דפוס טורים), תשט"ז, 7, [1], 578 ע', תמונות, 8°.

ספר זה והרשום במספר הקודם הם בתוך השורה של מבחר כתבי י. קלוזנר, שמוצאים לאור ליובל השמונים של המחבר. את שאר הספרים שבשורה זו עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 7, 8, 28/9, 54.

1743 **שלום, גרשם** [Gerschom Scholem]. פרשת השבוע; הרצאות של ג. שלום. בעריכת רבקה שץ. ירושלים, האוניברסיטה העברית, תשט"ו, [2], 316 ע' 8°. במכונת-הכפלה.

קבלה וחסידות

1744 **ברומברג, אברהם יצחק** (A. I. Bromberg). מגדולי החסידות... ספר חי. ירושלים, המכון לחסידות, תשי"ד-תשט"ו, פורטרטים, 8°.

התכן: ספר ח: האדמו"ר ר' משה טייטלבוים מאוהעל... בנו ר' אלעזר ניסן טייטלבוים, חתנו ר' אריה ליפשיץ האדמו"ר מושינצא. דפוס "התחיה", תשי"ד, 176 ע'—ט: האדמו"רים לבית צאנו: ר' יחזקאל הלברשטם משינאווא, ר' מרדכי דב טברסקי מהורנוסטפול, ר' דוד הלברשטם מקרשנאוב, ר' אהרן הלברשטם מצאנו, ר' ברוך הלברשטם מגורליץ, ר' משה הלברשטם מבובוב, דפוס "המעריב", תשט"ו, 192 ע'—י: האדמו"רים לבית בלו: ר' שלום רוקח, ר' יהושע רוקח, ר' ישכרדב, דפוס "המעריב", תשט"ו, 168 ע'—את הקודמים עיין ק.ס. שנה ל' ע' 147.

1745 **זהר**. ספר הזהר על חמשה חומשי תורה ב"כ כר'. ירושלים, פודס, (חברת ישראל-אמריקה להדפסת אופסט), תשט"ו, 8°. דפוס-צלום. "עם סתרי תורה ומדרש הנעלם... עם מראה מקום לכל פסקי תנ"ך ומראה מקום בזהר עצמו... מהרח"ו... וממהר"ם קורדובי רי... ואמרי בינה מהרמ"ז... ועם הגהות מהרח"ו... אשר נמצאו כתובות בכת"י קדשו על גליון הזהר שלו... הוספנו בו מאורי אור חדשים".

1746 **זיפר, יעקב**. איש היה בארץ; חמישה ספורי מעשיות שבהן מסופר מקצת חייו של ר' ישראל בן אליעזר המכונה הבעש"ט. ציורים: יוסל ברגנר. (מיידיש ע"י המחבר). תלאביב, מ. גיומן, (דפוס "שלומי"), תשט"ו, 167, [1] ע' 8°.

1747 **ספר ישועות ישראל**... בו יאמר כל הקור' רות... על מרן... ישראל [פרידמן] מרוזין... וסיפורי קדושים שיצאו מפיו... נוסף לזה בסופו איזה הערות

תפלה, דרשות, מוסר

1754 אפשטיין, משה יחיאל. ספר אש דת על אהבת ה', אהבת התורה, ואהבת ישראל, בו מבוארים ברעיונות מקוריים — שהעלה המחבר ממעיני התורה שבי כתב ושבע"פ המוסר והחסידות — ענינים נשגבים רבים משרשי התורה והאמונה... מאת... משה יחיאל הלוי אפשטיין. חלק דה. (תלאביב), תשי"ד-תשט"ו. 546, [2]; 984, [6] ע"י 8°. הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 229.

1755 זק"ס, מרדכי יהודה ליב; זמנים; חדר שים ובאורים וגלוי מקורות למנהגי הזמנים והלכותיהם, ירושלים, יו"ל בסיוע מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי, (דפוס העברי), תשי"א. [4] 111 ע"י 8°.

בפרקי הספר — חקירת מנהגים שונים, בין אם הם נהר"גים עכשיו ובין אם לא פשטו בכל תפוצות ישראל או שנשכחו מאתנו.

1756 לוצקר, שלמה. ספר דברת שלמה והוא חיבור... על התורה, דרושים... חידושים ורמזים... חיבור... מוה"ל שלמה לוצקר... י"ל ע"י... הלל חינוך... ירושלים, (ה. וינד) בסיוע "מעין החכמה", (דפוס ספרא), תשט"ו. [12] 113, 113-2, [3] ע"י 8°. דפוס צלום.

1757 תפלות. סדר. סרשי תפלה כפי מנהג הספרדים. Livre de prières... traduit en français par A. Crehange. (תלאביב, "סיני", דפוס גבירץ, 1955). [2] IV, 684 ע"י 8°. עברית וצרפתית עמוד מול עמוד.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור "ציונות וכו'".

1758 אבישר, איתן. מלחמות יהודה המ"כ ב"י. תלאביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס "מסדה"), תשט"ז. 327 ע"י, דיאגרמות, סבלאות, מפות, ציורים. 8°.

בראש השער: אלוף א. אבישר (ז. פון פרידמן).

"תנאי קודם למחקרנו בשטח תולדות המלחמה היה סיוור אישי בשטח, בדיקתו והערכתו הצבאית... גלוותה הערכת הכוחות הצבאיים משני הצדדים... בתורת יסוד שלישי שימש לי המצב המדיני-האיסטרטגי בכל עת ובכל תקופה, כפי שנסתבר ממהלך ההיסטוריה". (מההקדמה). — התכן: מרחב קדמת-אסיה. מלחמה לתירות הדת. מלחמה לבטחון העם והארץ. המלחמה לפען הריבונות היהודית.

1759 אליהו, ישורון. העברים בנתיב הנצח

"ארבעת אלפים שנות היסטוריה". בצירוף 32 עמודי תמונות. תלאביב, "סיני", (דפוס Blumenthal, 1955). 197 ע"י 8°.

1760 ברוד, מ.כס. פראנץ קאפקא; ביאוגרפיה. תירגמה מגרמנית עדנה קורנפלד. תלאביב, עם עובד, (דפוס סטרו), תשט"ו. 311 ע"י, פורטרט, פקסימילים, ציורים. 8°. שם המקור: Max Brod: Franz Kafka, eine Biographie.

תרגום אנגלי עיין ק.ס. שנה כ"ה ע' 78 ושנה כ"ו ע' 47. תרגום שבדי: Stockholm, Wahlström & Wildstrand, 1949.

1761 דבשני, מנשה [Menashe Dubshani]. הרמב"ם, חייו ומשנתו. תלאביב, דביר, (דפוס ישראל), תשט"ו. 188 ע"י 8°. = דביר לעם, סידרה שלישית, ו. בראש השער: מנשה דובשני. — ביבליוגרפיה, ע' 186-188. "השתדלתי כמיטב יכולתי שהספר יהיה מובן לכל אדם משכיל, לאו דווקא למי שמצוי אצל הפילוסופיה והתאור לוגית של ימי הביניים".

1762 דון-יחיה, שבתאי. הרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל; חייו ומשנתו. ירושלים, המדור הדתי במחלקה לענייני הנוער והחלוק של ההסתדרות הציונית, (דפוס גרוסלם פוסט), תשט"ו. 252 ע"י, תמונות. 8°.

= דמויות, אישים בציונות ובתולדות הישוב, י. — ביב"ל יוגרפיה: ע' 248-250.

הרב כ.צ.מ. ח. עוזיאל (י"ג סיוון תר"מ — ירושלים — כ"ד אלול תשי"ג) שימש רב ראשי "ראשון לציון" בארץ ישראל מתמוז תרצ"ט עד סוף ימיו. לפני זה שמש ברבנות בשאלונקי ובתלאביב. השתתף במשלחות של הישוב לחבר הלאומים ולממשלת האנגלית. בסוף הספר ע' 244-246 צאצאיו של הרב ז"ל. "עדיין לא הופיעו כל כתביו בהלכה, מחקר ודרוש... עדיין לא נאסף כל החומר על עלילות חייו המגוונות... בדפים האלה נעשה ניסיון ללקט חומר ולצרף עובדות וקטעי דברים על האיש ודעותיו, האיש ומקומו בתקופת בניין הארץ ותקומת מדינת ישראל". (מסוף דבר). — הספר זכה בפרס ירושלים ע"ש הרב קוק... מטעם עיריית ירושלים.

1763 הרשמן, אברהם [Abraham Hershman]. רבי יצחק בר ששת הריב"ש; דרך חייו ותקופתו. ירושלים, מוסד הרב קוק שעלייד המזרחי העולמי, (דפוס העברי), תשט"ו. 189, [2] ע"י 8°.

שנת 1897, 1597 יהודים. 17 כפרים שבסביבת לונגין ישובו כ-150 משפחות יהודיות.

1768 לזר, דוד (D. Lazar). ראשים בישראל. ספר ב. תלאביב, "עמית", (דפוס "תרבות"), תשס"ו. 336 ע"י. 8°. בראש השער: ווד לאור נר. דיוקנא. "כיסוד לדרך שני זה שימשו — פרט לאחת — הרשי מות שהופיעו בעתון "מעריב" (בחתמת ד. דיוקנא) בשנים 1952-1955... הדיוקנאות נערכו מחדש, קטעים שלמים נוספו והספר יוצא מעודכן יותר לגבי הנוסח הראשון... " (מההקדמה).

התכן: י. בן צבי, ז. ארן, ב. שפירא, י. בורג, י. סרלין. מ. דייק, י. דייק, ד. טולקובסקי, י. רבין, ב. כרמל, א. זאב, ש. גורן, ש. פרט, קתריןא סנז, י. א. הלוי הרצוג, י. גיסם, י. ל. הכהן מימון, ש. ז. חשין, ז. מוזס, א. בארט, י. בן אהרון, י. באדר, י. הררי, מ. יערי, ב. פרשק, י. צוקרמן, אנטק, ש. ז. שרגאי, י. אבדיר, י. צור, ש. ה. ברגמן, א. ד. ברגמן, פ. י. כהן, ו. ק. לאודרמילק, ב. ישראלי, י. פרץ, ש. לביא, ש. סטולר, ש. בלאס, א. צ. גרינברג, ד. סדן, ע. אולסבג, ע. קרליבך, ה. אורלוף, ד. רובין, ח. רובינא, א. מסקין, ש. פינקל, י. מילוא, י. דויטשר, ס. המבורג. — את הקודם עיין קס. שנה ל' ע"י 12.

1769 מרקוזה, לודויג. הינריך הינה; תקופת חיים בין תמול ומחר. (מגרמנית מאיר מוהר), תלאביב, עם עובד בשיתוף עם ועדות התרבות של מועצות הפוע' לים בארץ, (דפוס סטרו), תשס"ו. 246, [1] ע"י. 8°. = ספריה לעם, 11. בראש השער: לודויג מרקוזה. שם המקור: Heinrich Heine: Ludwig Marcuse.

1770 ערים ואמהות בישראל; מצבת קודש לקי הילות ישראל שנחרבו... במלחמת העולם האחרונה. בעריכת הרב י. ל. הכהן מימון. כרך ו': (נתן מיכאל גלבר: תולדות יהודי ברודי. (ה'שמ"ד"תש"ג <1943-1584>). ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס ר. ח. הכהן), תשס"ו. 437, [1] ע"י, טבלאות, פקסימילים, תמונות, מפה. 8°. את הקודם עיין קס. שנה כ"ט ע"י 190. ברודי, עיר בגליציה המזרחית, שבתקופה האוסטרית היתה על הגבול עם רוסיה (ע"י רדובילוב חלין ברוסיה). "בזמן מלחמת העולם השנייה הושמדו בסברורא 1942 — 364 יהודים ובספטמבר 1943 חוסל מחנה השמדה, שבו נמצאו כ-600 יהודים. יתר יהודי ברודי נשלחו ללחוב למחנה ברחוב יונבסקה... רק חלק פעוט מהם הצליח להמלט לרוסיה והאוכלוסיה היהודית בכללה הושמדה

הספר הוא בעיקרו תרגום ספרי האנגלי: Rabbi Isaac ben Sheshet Perfet and his times, תוך הרחבה, תיקונים ושנויים". (עיין קס. שנה כ"ב ע"י 206, שם גם התכן).

1764 ויסברוד הלחמי, דוד. ארזי קל בנגין תולדות חייהם של גדולי תורה וחסידות שפעלו בשטח ההוראה, הפלפול והחסידות בשנים: ש"תש"ד, תלאביב, אלתרברמן, (דפוס "יהלום"), תשס"ו. 272 ע"י, פקסימילי, לים, תמונות. 8°. כולל 29 מאמרים על גדולי תורה וחסידות ו-7 ספורים.

1765 זקיף, שמואל. גולה ומולדת. מגדיל, המועצה המקומית; (תלן) אביב, דפוס א. בן-חור, [1955], 379, [2] ע"י, פקסימילים, תמונות. 8°. השם הקודם של המחבר: זיכוביזקי. התכן: מתולדות במגדיל מושבתי. בחבר חקלאים לאומיים. בשובי השרון (ועד מושבות השרון). בשליחות התנועה וקרנותיה. בשי ליחות לפולין השדודה (1948). — מאמרים. בימי חג ומועד. ציונים ורשימות (ע' 293-379). — המועצה המקומית של מגדיל... בטוחה כי היא פורעת חוב כבוד... לעבר המושבה".

1766 חרל"פ, יעקב משה. הד הרים; קבוצת מכתבים מאת הרב יעקב משה חרל"פ אל... הרב אברהם יצחק הכהן קוק. ירושלים, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס סלומון), תשי"ג. 97, [1] ע"י. 8°. כולל 44 מכתבים, שנכתבו בשנות תר"ע-תרע"ט; עם הקדמת מאת צ. י. הכהן קוק.

1767 יזכור: קהילות לוניניץ/קוניהורודוק... תלאביב, (ארגון יוצאי לוניניץ וקוניהורודוק, דפוס "את דות"), תשי"ב. 268 ע"י, פורטרטים, תמונות. 8°. "עשור לשואה". עברית ויווית.

העורכים: יוסף זאבי, נחום חגיניץ, אשר פלוטניק, חיים רובינארוט. — בסוף הספר (ע' 227-250) רשימת קרבות לוניניץ (586 שמות); קרבות קוניהורודוק (177 שמות); בני לונ. וקו. בישראל; ניצולי השואה שעלו לישראל בשנים 1943-1951; ניצולי השואה שנשארו בגולה. בלוניניץ (ברוסיה הלבנה) ישוב עד פרוץ מלחמת העז' לם השניה כעשרת אלפים איש, כשליש מהם יהודים. ההרג הראשי על היהודים היה כ-18 באוגוסט 1941 וההרג האחרון והסופי בוצע בה' באלול תש"ב. "שרידי היהודים שנשארו בחיים ברוסיה — כ-15 איש — עוד ראי בעיניהם את עיר ההריגה". — בקוניהורודוק ישוב, לפי ספירת

תמונות, מפות מקופלות, ציורים. 8°. (כתבי חבר דורשי המורח העתיק). עם שער נוסף באנגלית. התכן: א': מבוא; הגדרת המושג ארכיאולוגיה. מקום הארכיאולוגיה בין המדעים ההיסטוריים. הגבלות המושג ארכיאולוגיה. תולדות המחקר הארכיאולוגי בעולם. תולדות המחקר הארכיאולוגי בא"י. המוסדות הארכיאולוגיים בא"י. חוק העתיקות. התקופות הארכיאולוגיות וההיסטוריות. כיצד נהרסו, נשמנו ונתכספו עתיקות. סקר ארכיאולוגי כיצד ולשם מה. כיצד חופרים. — ב': שרידים ולא ניידים: מעונות ויישובים. מקומות פולחן ומקדשים. בציורים.

1775 אהרני, יוחנן. זאת ארצי. (תלאביב), מטכל/אכא, ענף השכלה, (דפוס דבר, 1953). 246, [6] ע', מפות, תמונות. 8°. מנוקד.

1776 אלעזרי' וולקני [Isaac Elazari Volcani]. כתבי יצחק אלעזרי' וולקני א. ציוני. יד: בדר. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר", תשס"ו). 525, [1] ע', טבלאות. 8°.

"הספר יצא אחרי מות המחבר, והוא לא זכה להגהות". את הקודמים עיין ק.ט. שנה כ"ז ע' 316. זוהי מהדורה שניה. מהדורה א': יפו, "הפועל הצעיר", תרע"ח. התכן: הצפיה לקפיטלים פרטיים. המושבות. תבורות ההתנחלות. החוות. מושבי הפועלים. הכשרת הקרקע והתנאים. הכשרת החומר האנושי. מוסדי ההתנחלות. אזורים הארץ הסבעיים. תוספות.

1777 אראל, פסיד. ספר תמונות על ישראל; אורחות וצללים. תלאביב, מקראסטוריו, (דפוס אריאלי, 1953). [8] דף, [72] לוחות-תמונות. 22: 24. ילקוט צלור מים. עברית ואנגלית. שער נוסף באנגלית: Errell: A picture book of Israel; light and shadows. Tel-Aviv, Mikra-Studio, (1953).

1778 אראל "ארליך", שלמה. במעגלי הנפס. בעיות הנפס בעולם ובישראל. ירושלים, ר. מס; חיפה, (דפוס "אות"), תשס"ז (1955). 192 ע', טבלאות, מפות, תמונות. 8°.

1779 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion]. יחוד ויעוד. חש"ד, מטכל/אכא, ענף הסברה, (בית הדפוס הצבאי 665, [תש"י]. 208 ע', פורטרט, פקסימיל. 8°. התכן: יחוד ויעוד. בעיות חוץ ובטחון. נצח ישראל.

1780 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion].

לגמרי" (ע' 325). "עיקר התפתחותה של העיר חל בתקופה האוסטרית [1772-1918], שבה נעשתה מרכז לסחר בין המורח והמערב. פה נפגשו קווי הסחר והתחבורה בין ברסלאו, ליפסיה, מנצ'סטר, ליוורנו, וינה לבין ברדיצ'ב, קיוב, וערי וולחיה, מולדביה ויוון עד קושטא. ברודי הת' פרסמה גם כעיר ההשכלה, ומסורתה מסורת של למדנים וגם רוח החסידות רחפה על פני הקלוין והקלייזלעך שלה". (ע' 109). את החומר לספר אסף המחבר (החל משנת תר"ע) בארכיוני הקהלה היהודית, העיריה, בית-המשפט, לשכת המסחר, ביה"ס היהודי והגימנסיה בברודי, בארכיון נים הממלכתיים בווינה, בארכיונים ממלכתיים ואחרים בורשה, לבוב וקראקא.

1771 שילנסקי, דב. בכלא עברי נמיומו של אסיר פוליטי. תלאביב, "חרות", (דפוס "המרכז"), תשס"ו. 266 ע'. 8°. המחבר יושב בכלא... מאוקטובר 1952 עד דצמבר 1953. הוא נתפס במשרד החוץ בקריה וברשותו פצצת שעון עם מטען חומרי נפץ.

עם ישראל בתווה

1772 לבנון, יצחק (I. Lebanon). ארצות תבל; גיאוגרפיה, היסטוריה, מדיניות, כלכלה, אוצרות הטבע, מיבנה חברתי, היהודים בכל ארץ... על פי מקורות לור. עויים... מהדורה שניה מתוקנת. ירושלים, אחיאסף, (דפוס טורים, תשס"ז). [2], 417, [3] ע', טבלאות, מפות, תמונות. 8°.

1773 סמט, שמעון. מאחורי תווילון הא-דום; רשמי-מסע במדינות קומוניסטיות. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס ישראל), תשס"ז. 250 ע', פקסימילים, תמונות. 8°. בראש השער: שמעון סאמט. המחבר עשה כחדשים בשליחות עתונאית בפולין, צ'כיה סלובקיה, אוגריה ורומניה. הוא מספר גם על חייהם של היהודים בארצות אלה.

ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור "היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

1774 אביי'ונה, מיכאל; שמואל יבין (Micha- Avi-Yonah; S[hmuel] Yeivin). קדמוניות ארץ ציון. מאת מיכאל אביי'ונה ושמואל יבין, בהשתתפות משה שטקליס... כרך א. (תלאביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס דבר), תשס"ז. 8, [5], 343, [1] ע', 38 לוחות-

צבא וביטחון. (תלאביב), "מערכות", (דפוס שלומי, תשט"ז 1955), 365 ע'. 8°. כולל 32 נאומים ומאמרים משנות תש"ז-תשי"ד.

1781 גיל, נ. צ. רחובות. קרקעות ישראל ואפשרויות ניצולן החקלאי; סיכומים ארציים. חלק א. (הקריה), משרד החקלאות, המדור לפרסומים חקלאיים, (דפוס הממשלה), תשט"ו. 52, [2] ע', טבלאות, מפות מקור פלות, תמונות. 8°. = המדור לפרסומים חקלאיים, חוב' 54. בראש השער: מדינת ישראל, משרד החקלאות, המחלקה לשימור הקרקע, סכום ושער נוסף באנגלית: P. N. Gil; Z. Rosenhaft: Soils of Israel and their land use capabilities.

1782 דרין <דרביקין>, חיים. שיכון וקליטה בישראל תש"ח-תשט"ו. תלאביב, ספרי גדיש, (דפוס "תרבות"), תשט"ו. 143 ע', טבלאות, מפות, תמונות. 8°. התכן: עם הספר. הקדמה. מבעיות השיכון בעולם. הידור בישראל לפני קום המדינה. העלייה ההמונית. שיכון קבע לעולים. ההתיישבות — הבסיס לקליטה פרודוקטיבית. ערים חדשות בהתהוות. המעברות וחסולן. מפעלי-שיכון ציבוריים. מפעל חסכון לבנייה. בעיות כלכליות של השיכון הציבורי. סיכומי קליטה. סיכומי בנייה. פיזור האוכלוסיה. סיכומי שיכון עולים ושיכון בהתיישבות (מפות וטבלאות).

1783 הלכות ה"ה-דייבסט" הישראלי; קובץ ההלכות שבפסקי-הדין אשר ניתנו בארץ, בתקופת המנדט ומאז הקמת המדינה, מסודר לפי נושאים. בעריכת רוברט גרדון... אליהו וינגרד... כרך א: דיון אזרחי. הוצאה לפועל. תלאביב, רוברט גרדון, (דפוס "הפועל הצעיר", הקדמה תשט"ו/1954), 512 ע'. 8°. יצא בשבעה קונטרסים: לכל קונטרס וקונטרס שער מיוחד.

1784 הלכות מסים; אוסף פסקי-דין בעניני מסים, היסלים, אגרות וארנונות. תלאביב, "המרכז המשפטי", (דפוס א. בלור), 1955. 8°. תכפית ההופעה לא נזכרה. העורך: מ. שטיין. גל' 1: דצמבר. 16 ע'.

1785 הלפריק, חיים. תמורות בחקלאות הישראלית. תלאביב, עיינות, (החברה המאוחדת להדפסה בישראל), תשט"ז. 209 ע', דיאגרמות, טבלאות. 8°. = מדינת ישראל בבנינה, ג. התכן: הכפר העברי במלחמת השחרור. ממדים חדשים בהתיישבות החקלאית. קרקע. מים. שינויים בכפר הערבי.

המושבה. מושבי המעמד הבינוני. משקי עובדים. תעשיה. ומלאכה בכפר. מידות משתנות של מקום החקלאות בכל-כלה הישראלית. מדיניות חקלאית.

1786 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. מועצת הפועלות. שש שנות פעולה, אלול תשי"א-אלול תשט"ו... פרקי דין וחשיבון לוועידת הפועלות השביעית. (תלאביב, דפוס "דבר", תשט"ז 1955), 172 ע', טבלאות. 8°. ערוך בידי שולמית אור.

1787 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. מועצת פועלי רמת גן והסביבה. בעבודה ובמאבק; (דפים בתולדות פועלי רמת-גן וגבעתיים. ערוך בידי יוסף אוליצקי). (רמת-גן), מועצת פועלי רמת-גן וגבעתיים, (דפוס "מסדה", הקד' 1955), 328 ע', טבלאות, לוחות-תמונות, פקטימילים. 8°. הספר כולל סיכום תמציתי מכל שטחי פעילותיה של מועצת פועלי רמת-גן והסביבה במשך השנים שעברו מאז הוענקה עצמאות ארגונית לפועלי רמת-גן. רמת-גן כעת היא העיר הרביעית בגודלה במדינה. אוכלוסיתה מונה יותר מ-60 אלף איש, ומהם יותר מ-25 אלף הם פועלים. בשלשה הפרקים הראשונים (ע' 35-7) מסופר על השנים הראשונות (תרפ"ב-תרצ"ב), פרק ה' (ע' 69-44) הגנה ובסחון. ההוצאה יפה.

1788 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל. המחלקה לאגוד מקצועי. משלחת פועלי הנמלים לאירופה. (תלאביב, דפוס "דבר", תשי"ג), 103, [1] ע', תמונות. 8°. = הפועל והמשק, י. — קובץ.

1789 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. הקבוץ המאוחד. החלטות ועידות ומועצות הקיבוץ, ממועצת היסוד ב-1927-5.8 עד מועצת הקיבוץ בדפנה ב-1955-25.2. מוגש לקראת ועידת הקיבוץ הי"ז ב-1955-25.2. [עין חרוד, 1955]. [3], 227 דף. 4°. בראש השער: הקבוץ המאוחד. המזכירות. — במכונת-הכפלה.

1790 הרוזן [= רזניק], יעקב. נשכחות על עמק חולה; סוסקין, טריידל, ורבורג ואהרונסון נוכח בצות הגליל. מובא לדפוס ע"י הועד לארגון יובל של ד"ר סוסקין איש הגבורות ליום הולדתו. חמ"ד, [1953], 15, [1] ע', תמונות. 8°.

דלות. חיפה: קנה המדה 10.000: 1. עבר ושרטט והדפס ע"י מחלקת המדינות — ישראל. [תלאביב], תשס"ד-1954. 72: 92.

1800 ישראל. משרד העבודה. מחלקת המדינה. דות. ישראל; מפת חלוקה אדמיניסטרטיבית, מחוזות, נפות ותחומי רשויות מקומיות. קנה מדה 250.000: 1. גליון 31. [תלאביב], מחלקת המדינות ישראל, תשס"ו. 58: 65.

1801 ישראל. משרד העבודה. מחלקת המדינה. דות. ישראל; מפת נקודות קבע של האיוון המדויק. קנה מדה 250.000: 1. גליון 21. [הצפון, המרכז, הנגב, הצפוני]. [תלאביב], מחלקת המדינות ישראל, תשס"ו. 58: 65.

1802 ישראל. צבא. מטכ"ל. אגף כח אדם. מדיניות לחוק הצבאי. חוברת מס' 2: עבירות אזרחיות (עבירות לפי החוק הפלילי הכללי). חמ"ד, מזכירות הפיקוד העליון — מטכ"ל/אכ"א, (בית דפוס צבאי 665), תשס"ו. 91 ע'. 8°.

1803 ישראל. צבא. מטכ"ל. אגף כח אדם. מדיניות לחייל המלואים. חמ"ד, מטכ"ל/אכ"א, (בית דפוס צבאי 665) [1957?], 110 ע', תמונות. 8° מנוקד.

1804 ישראל. צבא. מטכ"ל. ענף הסברה והשכלה. אטלס גיאוגרפי-היסטורי של ארץ ישראל. [תלאביב], ענף השכלה במטכ"ל/אכ"א, חש"מ, [1955], [116] ע', מפות, תמונות. 36: 24.

„עריכה מדעית: מיכאל אבי יונה“. — האטלס כולל מפות היסטוריות ממלחמות יהושע ועד מלחמת העצמאות, המבליטות כבושים צבאיים, ומפות גיאוגרפיות של ישראל בקנה-מדה 1: 250.000 ושל חמש ערים בקנה-מדה 1: 20.000. המפות מלוות סקירות ורשימת הישובים ואתרי עתיקות.

1805 ישראל. צבא. מטכ"ל. ענף הסברה והשכלה. כדאי לדעת: מדריך למגויס החדש. [תלאביב], ענף הסברה במטכ"ל/אכ"א, דפוס „דבר“, [1955], [36] ע', תמונות. 8° מנוקד.

1806 ישראל. צבא. מטכ"ל. ענף הסברה והשכלה. 25 חוברות בידיעת הארץ. חמ"ד, מטכ"ל/ענף השכלה, (בית הדפוס הצבאי 665), תשי"ג-תשס"ז. מפות, תמונות. 8°. התכן: 1: המעבר מהשפלה להר. מהר. 2: תשס"ד-1954, 47, 44 ע' — 2: מחולות הים לעמק אילון.

1791 וילנאי, זאב [Zev Vilnay]. שמות ישראל בינו: מקורותיהם בספרות, בנף, בעבודה, במסורת ובקוממויות ישראל. בספר 120 ציורים. תלאביב, „מסדה“ (רמתגן, דפוס מסדה), תשס"ז (1955), 222 ע', מפות. 8°. עם הקדמה מאת א. בירן, יו"ר ועדת השמות הממשלתית.

1792 [ישראל]. בנק ישראל. סקר בנק ישראל. ירושלים, דפוס הממשלה, תשס"ו. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: אלול. 39 ע', דיאגרמות, טבלאות. יצא גם באנגלית: [Israel]. Bank of Israel. Bank of Israel bulletin.

1793 ישראל. חקיקה. חוקי ישראל; קובץ של חוקים... החוקים העותומניים, חוקי המנדט וחוקיה של מדינת ישראל. העורך: יוסף רבינו. (ספר ג: דיני קרקעות, דיני נזיקין... בתקופה 1.6.1955), תלאביב, סניף, והפצה הראשית: מ. ניומן, (דפוס „תרבות“, תשס"ז 1955), [7] 401 ע'. 8°. את הקודם עיין קס. שנה ל' ע' 304.

1794 ישראל. משרד האוצר. אגף המכס והיילקוט אגף המכס והבלו. [ירושלים], דפוס הממשלה. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 7: כ' בסיון תשס"ו. ע' 3329, טבלאות.

1795 ישראל. משרד מבקר המדינה. תדריך לעובדי השירות לביקורת המשקיות. ירושלים, תשס"ו. [3] 107 דף, דיאגרמות, טבלאות. 4°. במכונת הכפלה.

1796 ישראל. משרד הסעד. המחלקה למחקר ולתכנון. במערכות עבודתנו. ירושלים, תשס"ו. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: בלי תאריך. 45 ע', טבלאות. במכונת-הכפלה.

1797 ישראל. משרד הסעד. המחלקה למחקר ולתכנון. ילקוט השורות ביישראל. א: (מחיר זוט המרכה ת"א והדרום). ירושלים, משרד הסעד, המחלקה למחקר ולתכנון, (דפוס „מפתח“), תשס"ו. [3] 3, [1] 95 ע'. 8°.

1798 ישראל. משרד העבודה. דין וחשבון על השכונ העממי; מטרות, מימון וביצוע. מוגש לשרת העבודה, לשר האוצר ולמבקר המדינה. ירושלים, תשס"ו. אא, 85 דף, טבלאות, תמונות. 2°. במכונת הכפלה.

1799 ישראל. משרד העבודה. מחלקת המדינה

הנ"ל: הארגון הצבאי הלאומי (אצ"ל), ע. כ"ז: לוחמי חרות ישראל (לח"י).

1810 מימון, יהודה ליב [J. L. Maimon]. למען ציון לא אחשה; פרקי זכרונות על הציונות. כרך ב. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס וייס), תשט"ו, 11, 212 ע' 8° = כתבי הרב י. ל. הכהן מימון, ו. — את הקודם עיין קס. שנה כ"ט 309, שם גם ציון.

הספורים מסודרים לפי הנושאים והאישים. בין השאר מסופר על הרבנים ר' שמואל מוהליבר, ר' אברהם אבלי פוסבולר, ר' ישראל סלנטר, ר' י. ריינס ועל גדולי תורה אחרים, על פינסקער, אוסישקין, ש"י פיין, על משפחת הרוטשילדים. מסופר גם על מרכזים יהודים שונים של היישוב היהודי ברוסיה (וילנא, אודיסה).

1811 מכון לפיריון העבודה והיצור. היוו ע' צות מ שות פת בתעשיה הישראלית. מחקר ארצי על המועצות המשותפות לפיריון העבודה והייצור בתעשיה. עורך ראשי: אריה גלוברוזן. עורך משנה: יעקב נחמני. תל"אביב, המכון לפיריון העבודה והייצור ליד משרד הע' בודה — הועדה המרכזית למועצות המשותפות לפיריון העבודה והייצור, (דפוס רוהלד), תשט"ו, 126 ע' טבלאות. 8° שער נוסף באנגלית.

1812 גוי-גנייטטט, מלך (Meilech Noy (Neu- (stadt). במערכה חדשה. התנועה הציונית ות' גועת העבודה הציונית עם קום המדינה. תל"אביב, מ. נימון, (דפוס שלומי), תשט"ז 1955, 341, [1] ע' 8°.

„עיקר ענינו של הספר — להציג ולהבהיר את החובות, התפקידים ושאלות המבנה של התנועה הציונית העולמית ושל תנועת הפועלים הציונית, בתקופת בנינה ועיצובה של מדינת ישראל הצעירה... לשם הבהרת הנושא רוכנו בספר דברים שבכתב ושבעל-פה מתקופת השנים 1948-1954, אשר תכנם חיוק היהדות בגולה והגברת התנועה הציונית והתנועה הציונית-סוציאליסטית לאור המציאות היהודית החדשה, שנוצרה באומה ובמדינה לאחר חורבן היטלר ותקומת עצמאות ישראל“ (מההקדמה). כולל 46 מאמרים ונאומים.

1813 סלנט, אפרים [Efraim Salant]. בית המשפט הגבוה לצדק... (תל"אביב), הסתדרות עורכי-דין בישראל (דפוס „אבוקה“), תשט"ו, 134 ע' 8°.

1814 ספר ירושלים; טבעה, תולדותיה והתפתחותה של ירושלים מקדמת ימיה ועד לזמננו. ערך מיכאל אבי-

חשי"ג 1952-33, [2] ע' 3 — בדרך לירושלים. חשי"ג, 59, [3] ע' טבלאות. 4: החולה בעבר ובהרה. מהר' ב. חש"ט"ו, 36, [3] ע' 5 — שבטה. חשי"ג, 14, [1] ע' — 6: מהגליל התחתון לעמק-הירדן. חש"ט"ו, 63, [7] ע' טב' לאות. 8: בבקעת כנרת. חשי"ד, 18, [1] ע' 10 — הר שומרון. חשי"ג, 22, [2] ע' 11: השפלה ועמק החוף הדרומי. חש"ט"ו, 63, [7] ע' טבלאות. 12: סוסיטא ועין גב. חשי"ד, 31, [1] ע' 13: הגליל העליון. חשי"ד 1953, 47, [3] ע' טבלאות. 14: מגן-י. חשי"ד, 31, [3] ע' — 15: מעבר אפק. חשי"ד, 31, [4] ע' 16: בדרך לסדום. חשי"ד, 38, [2] ע' 17: מכפר נחום עד טבחה. חשי"ד, 47, [1] ע' 18: מבקעת מגדו לעמק זבולון. חשי"ד, 32, [3] ע' 19: ממרגלות הכרמל לעמק יזרעאל. חשי"ד, 62, [2] ע' 20: אילת. חשי"ד, 46, [2] ע' 21: ירוש' לים. חשי"ד, 53, [3] ע' 22: הר יהודה. חשי"ד, 36, [4] ע' 23: אשקלון. חש"ט"ו, 35, [3] ע' 24: עמק יזרעאל. חש"ט"ו, 49, [3] ע' 25: עבר הירדן המזרחי. חש"ט"ו, 38, [3] ע' 26: לכיש. חש"ט"ו, 40, [3] ע' — 27: צפון מורח הכנרת. חש"ט"ו 1955, 47, [3] ע' — במקום חוברות 7, 9 נצטרפו חוברות 26, 27 כדי להשלים את המספר.

1807 ישראל. צבא. מטכ"ל. ענף הסברה והש' כלה. ראשי פרקים בתולדות ההגנה. (ציון רים: אריה נבון). חמ"ד, (מטכ"ל-אכא), ענף הסברה, בית דפוס צבאי 665, [תשט"ו] 220, [2] ע' 8°.

1808 כהן, דוד. חסד נעורים; דפים מספר הנוער העובד. תל"אביב, עם עובד, (דפוס „אופק“), תשט"ו, 227 ע' 8°.

בספר כונסו מאמריו ורשימותיו של המחבר על הנוער העובד שנכתבו במשך שלושים שנה, מזמן תוסדה של הסתדרות הנוער העובד; המחבר היה אחד ממייסדיה וגם אחד ממדריכיה במשך כל השנים האלה.

1809 לוחמי החופש בישראל; תולדות השומר, ההגנה, הפלמ"ח, גיל"י, אצ"ל, לח"י. תל"אביב, ש. פרידמן, (דפוס „יהלום“), תשט"ו-342, [2] ע' 8°.

התכן: מ. תלמי: ארגון ההגנה בארץ ישראל (השומר, ההגנה, הפלמ"ח). א. גולן: נצח ישראל לא ישקר (גיל"י).

„מסדה“ והתאחדות האכרים בגליל התחתון; (רמת-גן, דפוס „מסדה“), [1955], 48, [7] 661 ע', לוחות-פטרסטים ותמונות, פקסימילים, תוים. 8°.

המערכת: ש. צימרמן וב. דוכובני (יבנאל), ג. הלוי (כנרת), ג. סגולר (בית-גן), א. פבריקנט (סגרה), מ. י. כהן זו. קרניאל (כפר-תבור), מ. שליטא (מנחמיה), מ. טריי פון (מצפה).

מהתכן: י. בן-צבי: ברגל בגליל בצרוף יומנו משנת תר"ע על רשמי-בקורו בגליל. ז. וילנאי: הגליל התחתון (סקירה כללית). ד. עמירן: מבנה השטח. עבודת סגרה החלה (1899). בחזית סגרה עם ח. מרגלית-קלחאריסקי וא. קראוזה. מסגרה למרחב הגליל. המועמים להתישבות. לקורות הכיבוש (עפ"י תיקי קלחאריסקי ויק"א, 1901-1904). בחושות. בכיבוש. סכריה המטרופולין של המושב כות. האריסות. בית הספר בגליל. כפר-תבור. „השומר“ בגליל. הון לאומי ופרטי. חחת ואחוזות. לקורות ארגון המושבות ומרכז — יבנאל. גזירות. גירוש ומכת האריבה (במלחמת עולם א'). במבחן הגירוש והריגול. עם השיח' רור. בהלחם הגליל (תר"פ-פ"א). בתקופת ביניים: האחים צימרמן. מאורעות (תרפ"ט) השפיעו וקול נוצר עולה. מאורעות 1936/1939. להרחבה והגנה — דור שני במושבות. בני הגליל לחיות העצמאות. יד לקרבנות הגליל ולי בניו לוחמי מלחמת השחרור (ע' 635-638).

1817 עלון למדריך החקלאי. [תל אביב], המרכז המשותף להדרכה חקלאית [של] מדינת ישראל, משרד החקלאות [ושל] הסוכנות היהודית בא"י, המחלקה להתישבות, חש"מ. 4°. תכופות-ההופעה לא נזכרה. מס' 2: ב שבט תשס"ז. 8 ע', תמונות.

1818 עראק. ועדה פרלמנטרית על המלחמה בישראל. מאחורי הפרגוד. ועדה פרלמנטרית עיראקית על המלחמה בישראל. תרגם ש. שגב „סבאג“. (תל-אביב), „מערכות“, (דפוס שלומי, תשס"ו), 180 ע'. 8°.

1819 פרומקין, גד. דרך שופט בירושלים. תל-אביב, דביר, (דפוס אלון), תשס"ו. 11, 492 ע', מפות, פורטרטים, פקסימילים. 8°.

המחבר, יליד ירושלים העתיקה, בנו של ר' ישראל דוד פרומקין בעל „החבצלת“ וחלוץ העתונות העברית בא"י, שיבש כמעט בכל שנות שלטונו של ממשלת המנדט (1920-1948) שופט בבית המשפט העליון, והיה השופט היהודי היחיד. ברצונו „לספר על מקצת מחזיונותי [ההוגשה שלי] בתקופה ארוכה זו, הנסיגות שנתנסה

יונה בסיוע חברי מועצת המערכת: שמואל ייבין, ל. ארית, מאיר, ישעיהו פרס ז"ל. כרך א: תנאי הסבע ותולדות העיר מראשיתה ועד חרבן הבית השני (בלוחית מפות, לוחות, שרטוטים ודיאגרמות). ירושלים ותל-אביב, מוסד ביאליק ודביר; (תל אביב, דפוס הארץ), תשס"ז. 18, [1], 431, [2] ע', תמונות. 4°. עם תכן ושער נוסף באנגלית: Sepher Yerushalayim... Jerusalem, its natural conditions, history and development from the origins to the present day... ed. by Michael Avi-Yona. v. 1. Jerusalem and Tel-Aviv, The Bialik Institute and Dvir Pub. House, 1956.

התכן: הקדמה. מדור א: ירושלים, תנאי סבע: מ. הקר: המצב הגיאוגרפי והטופוגרפי. י. שטנר: סביבות ירושלים. ל. א. פיקר: המצב הגיאולוגי. ד. אשבל: אקלימה של ירושלים. מ. זהרי: הצמחית והצומח. ש. בודנהיימר ומ. דור: החי — מדור ב: ירושלים מראשיתה עד חורבן הבית הראשון: מ. שטקליס: השורידים הפריי היסטוריים בסביבת ירושלים. ב. מזר: ירושלים לפני מלכות דוד. מ. ה. בן-שלום: תולדות ירושלים. ש. ייבין: חי הרוח. ג. אביגד: הארכיאולוגיה. ח. אבייונה: הטופוגרפיה. י. קוטשר: כתובות ירושלים. י. ירון: הבית הראשון. מ. הקר: הספקת מים. — מדור ג: ירושלים בימי הבית השני: א. ציריקובר: תולדות ירושלים. א. שליס: חורבן ירושלים. י. קלוזנר: החיים הדתיים-התרבותיים. מ. אבייונה: הארכיאולוגיה והטופוגרפיה. ג. אביגד: עיר הקברות של ירושלים. י. קוטשר: הכתר בות העבריות והארמיות. מ. שובה: הכתובות היווניות. ש. ספראי: עבודת אלוהים. מ. אבייונה: בית-המקדש השני. — ביבליוגרפיה: ע' 419-431 — ההוצאה מהוורת.

1815 עבד אללה, מלך עבר הירדן. חשבון הנפש של עבדאללה. בלחית המונות. תרגם: דן כואן. ירושלים, „ארבל“, (דפוס ר. ח. הכהן), תשי"ד. 167 ע', פורטרטים. 8°.

שם הספר באנגלית: King 'Abdallah of Jordan: My memoirs completed & al-Takmilah. תרגום באי אלו קצורים. פרק ב: על הבעיה הארץ-ישראלית. ע' 53-29.

1816 עבר הדני. ההתישבות בגליל התחתון; חמישים שנות קורותיה. מאת עבר הדני [= אהרן פלדמן]. בהשתתפות חברי מערכת הספר... [תל-אביב],

בהם, על פגישות רשמיות ובלתי רשמיות, על רשמים ומעשים, כשלונות והישגים, על מגע עם יהודים, ערבים ואנגלים. על זה מסופר בחלק השני של הספר: "שלו" שים שנה עם הבריטים; דרך המעבר" (ע' 197-476). לחלק זה הקדים המחבר חלק ראשון (ע' 195-5): "דור אחרון לעבוד עותומני בא"י, ובו הוא מספר על שלשים שנות חייו הראשונות (עוד לא הגיע לגיל שלשים ואחת כשנת-מנה לשופט) מתוך הנחה צודקת, שאולי יהיה ענין גם "בדרך שהובילה לאותה כהונת אחד מבחורי ירושלים העתיקה דרך החדר, העבודה, העתונות והעסקנות הצבורית; דרך ירושלים החדשה, דרך קושטא בירת האימפריה העותומנית".

המחבר התחיל את דרכו בחיים כעתונאי וכעסקן צבורי; בגיל צעיר מאוד התחיל להשתתף ב"החבצלת" ובשנת תרס"ח נעשה גם עורכו של עתון זה, אבל כשאביו מחק שורות אחדות ממאמרו, חדל מלהשתתף בו. בשנות לימודיו בקושטא (תרס"ט-תרע"ד) כתב ב"הפועל הצעיר" (חתם "גפן"), ב"מארגן-זשורנאל" הניו-יורקי, וגם שימש סגן עורך השבועון הציוני בקושטא "המבשר". — בירו שלים יסד אגודה "בני-יהודה" שמטרתה הייתה הפרחת המסחר והמלאכה בירושלים. בקושטא שימש יו"ר "אגודת המתלמידים העברים העותומנים", שמוכירה היה ד. בן-גוריון. — את ההצעה לשמש שופט ראשי בירושלים קיבל באביב 1918, בהיענותו לדרישתו של ח. ויצמן. כעבור שנתיים הועבר לבית המשפט העליון. זה שלל ממנו את האפשרות להמשיך בעתונאות ובעבודה צבורית רחבה. אבל נפתחו לפניו אפשרויות אחרות. בספר יש חומר רב ומלא ענין על בתי המשפט, התהוותם, ארגונם וסידוריהם. אגב המחבר מספר על יחסה של האוכלוסיה היהודית לבתי-המשפט הממשלתיים. תחילה נמנעו מלפנות לערכאות של גויים, אבל אח"כ השתנה היחס והיו באים ברצון להישפט לפני "בני-החבצלת". בבית המשפט לחם המחבר בהצלחה לשם ביטול הפליות בין שופטים אנגליים ויהודים. כמו כן עמד על המשמר, כשנפגע כבוד ישראל, ונמרצת הייתה הגבתו כשתובע אחד פגע בנאומו ביהודים. — המחבר נותן תאורים יפים וכרקטריסטיקות קולעות של שופטים רבים אנגליים וערבים ומספר בין השאר, שבי שנים האחרונות של המנדט התחילה לשוב רוח חדשה ליברלית יותר בבית המשפט העליון עם מינוים של שופטים אנגלים צעירים ומתקדמים לבית המשפט. חומר מענין יש בספר על ועדות ממשלתיות שהמחבר היה חבר בהן. כמה מהן דגו בשאלות שהיו חשובות ליהודים,

למשל ועדת חקירה בענין סמכות בתי-הדין הדתיים. בשנת 1921 התנדב המחבר לעזור למשטרה בחקירת מאורעות הדמים, וכשגנזח שבתנאים הקיימים קשה מאוד לגלות פשעים שנעשו על רקע לאומי, הציע לממשלה, להטיל את האחריות לשלום על ראשי העדות הכפריות ולהטיל עונשים קיבוציים במקרה של שוד וביזה. הצעתו נתקבלה והוצא חוק מתאים. המחבר דאג להשכלה משפטית והשתתף בוועדה הממשלתית שהחליטה להקים "שעור רים למשפט" ממשלתיים, ואלה התקיימו עד סוף ימי המנדט. המחבר היה בין המרצים בשעורים אלה, ועבודת הוראה זו נתנה לו את הדחיפה לתרגם את המגילה לעברית; התרגום זכה לכמה מהדורות. המחבר השתתף גם בוועדה המצומצמת שהוקמה לפי הצעתה של ההנהלה הציונית כדי להכין תכנית מפורטת לתקציב הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, שעמדו אז לפתוח. (חוץ ממנו השתתפו בה הפרופ' ג. בנטביטש וז. ז'בוטינסקי). אחרי מאורעות הדמים של תרפ"ט פנה המחבר אל הקהל הערבי שהיה מעורב בו מנעוריו באגרת בשם "מכתב גלוי", בדבר המאורעות והמצב, אבל יכול היה להפיק אותה רק בין מכריו. המחבר פעל גם לשם הבטחת גישה חפשית אל הכותל המערבי, אך שני נסיונותיו נכשלו מסבות מקריות בלתי תלויות בו. הוא התעניין מאוד בשאלה הערבית כלומר בסדור יחסיו עם השכנים הערבים, וכמה פעמים טיפל בשאלה זו באופן ישיר או בלתי ישיר: בתחילת הכיבוש, בשנת תרפ"ז בזמן הבחירות לעיריית ירושלים, כשהמופתי בא אליו וביקש עזרת היהודים לבחירת המועמדים שלו תמורת ויתורים רבים בעיריה ליהודים, ולבסוף בקיץ תרצ"ו בימי מאורעות הדמים. אחד מנכבדי הערבים בא אליו אז בהצעה של הסכם יהודי-ערבי, והתארגנה קבוצה של חמשה עסקנים (חוץ מהמחבר גם רוטנברג, גובומיסקי, מגנס ומ. סמילנסקי), שעובדה הצעות משלה והשתדלה להשיג את הסכמתה של המנהיגות היהודית (הסוכנות והועד הלאומי). הדבר לא יצא לפועל (על פרשה זו עיין ע' 323-340). לפי דעתו של המחבר מנהיגיו רצו תמיד בשלום עם הערבים, אבל לא תמיד גילו גמישות דרושה, לא תמיד העריכו למדי את הגורם הזה ולעתים גם נעשו שגיאות תכסיסיות (ע' 218-224, 280-290). אגב המחבר מספר, שאחרי מאורעות תרפ"ט אמר לו ויצמן (בראשית תר"ץ בפריו) ש"האנגלים אינם רוצים ביחסי הבנה בין היהודים וערבים ומפריעים בכל אפשרות של התקרבות" (ע' 302, 323).

המחבר מספר על עבודתו באוניברסיטה, בלשכת בני-

ישיעיהו פרס. כרך ד : עבודה — תשובה, בצרף 32 לוחות. ירושלים, ר. מס בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס "המערב", 1955), [8], [677] 982, [5] ע' 8. ההקדמה גם באנגלית. שער נוסף באנגלית.

בכרך זה מסתיימת האנציקלופדיה ארץ ישראל. המחבר נפטר בכ"א סיון תשס"ו בשנת ה'81 לחייו, זמן קצר אחרי שחתם את שמו על ההקדמה לכרך זה. בתחילת הספר : ציון לנפש ישיעיהו פרס ז"ל. — את הערך תלאביב (ע' 933-943) כתב י. בן-ישי. — את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 309.

1821 קרבות תש"ח ; כ"ג פרשות-קרב במלחמת-הקוממיות. (תלאביב), צנא הגנה לישראל, "מערכות", (דפוס שלומי, תשס"ו-1955), [6], 352 ע', מפות (מהן מקופלות), פקסימילים, תמונות. 8. ע' 85 : מועדי פרשות-הקרב שבספר.

1822 רוטנברג, שלום ש. המשק הכספי של הרשות המקומית. ירושלים, הוצאת ספרים מוניציפליים, (דפוס גרוסלם פוסט), תשס"ז, 160 ע' 8.

"ספר הדרכה בעבודה היומיומית של הרשויות המקומיות (כולל עיריות, מועצות-מקומיות ומועצות-איזוריות), כוחות לתאר את עבודתו של המינהל הכספי, לכנס ול-הבהיר את הוראות החוק השונות, המפורזות בחוקים רבים". (מההקדמה).

1823 הרשות המקומית ; ירחון לבעיות מוניציפליות. (תלאביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל, המחלקה המוניציפלית, (דפוס החברה המאוחדת להדפסה בישראל), תש"ד. 8. העורך : צבי יהודה. מס' 1 : שבט. 44 ע', עם תכן ושער נוסף באנגלית.

1824 שטרן, יוסף [Joseph Stern]. מס הכנסה הלכה ומעשה. מהדורה רביעית מתוקנת ומורחבת בצירוף הנוסח המלא של פקודת מס הכנסה המתוקנת ושאר החוקים, קים, התקנות, הצווים וההוראות... דוגמות לוחות חישוב מס. תלאביב, "המרכז המשפטי", (דפוס עזריאל), תשס"ז. XLII, 587 ע', סבלאות. 8. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 18.

1825 שלמון, אברהם. פרחי ארצנו בעונת-ת. צירה : איהו. (תלאביב, ב. ברלוי, דפוס לוריא), [תש"ז?], זא, 263-5 ע', תמונות. 8. החומר מסודר לפי חדשי השנה. — מנוקד.

ברית, על סידור חברה-קדישא כללית מאורגנת, ששמה קץ למצב העגום בסדרי הקבורה, על פעולתו לתקנת העצונות, על הקמת שכונת רחביה בירושלים ועוד.

בחלק הראשון של ספרו ניתן תאור מצוין ואומנותי של ירושלים בפנים החומות ושל יושביה. טפוסים שונים ושכבות שונות עוברים לפנינו : מדפיסים, פועלי-דפוס, רוקחים, מלמדים, מורים, עסקנים ועסקניות. הוא מספר על בתי-דפוס, על הצנזורה, על בתי-הדואר, על מוסדות הממשלה ועל סדריהם. אנב נודע לנו מספרו שבימי התור-כים היו שערי השרות האזרחי נעולים למעשה בפני יהודי (ע' 266). בפרק מיוחד הוא מתאר את אביו ר"ד פרומקין בביתו, במערכת, בעסקנותו הצבורית, בימי חול, בשבתות ובחגים. בסוף החלק הראשון בא פרק על מהפכת התורכים הצעירים ועל ההתפוררות שבאה בקשר עם זה. לדבריו היהודים לא הצליחו להעביר אף ציר אחד לפר-למנט התורכי בעיקר בגלל חלוקי דעות בין הבוחרים היהודים. פרק אחרון, מקוצר למדי, מדבר על שנות מל-חמת העולם הראשונה.

המחבר היה אחד האישים המעטים בישוב שהיה מעורב בין השכבות השונות ובין העמים השונים של האוכלוסיה : בין הישוב הישן והחדש, גם בין הערבים והאנגלים. בספר יש תאור מפורט של עסקנים ומנהיגים ערבים. מסופר על המריבות והסכסוכים בין המשפחות הערביות והשפעתם על הפוליטיקה. כמו כן ניתן תאור של הני-ציבים העליונים. באתר רבה הוא מדבר על סיר הרברט סמואל האיש, אך נמנע מהערכת מדיניותו, ועל חקופ. הוא מציין את יחסו של פלומר ליהודים כיחס מלא חיבה. ומה שנוגע ליהודים, הרי אין כמעט עסקן חשוב מהישוב הישן והחדש ואין כמעט מנהיג ציוני שישיב בא"י שלא נזכר ותואר בספר. פרטים מעניינים יש בספר על אליעזר בן-יהודה ועל פרופ' נ. בנסביץ. יש להבליס כאן תכונה חשובה של הספר : מורגשת אחריות רבה של המחבר לדברים שבכתב וזהירות רבה בנוגע לאנשים הנזכרים בספר. המחבר נמנע מלהרחיב משפט. כשהוא מציין תופ-עות שליליות, אינו מפרש בדרך כלל בשמות האנשים.

ספר זה של גד פרומקין כמו ספרו של אביו "מבחר כתבי ר"ד פרומקין" (עיין ק.ס. שנה ל' ע' 15) ממציאים חומר חשוב אותנטי ומנופה לתולדות א"י וירושלים במיוחד במשך שמונים השנים האחרונות. ב. ש.

1820 פרס, ישיעיהו (Isaiah Press). ארץ-ישי-אל ; אנציקלופדיה טופוגרפית-היסטורית. סדר וערך

power and water plant for Elath. [Jerusalem], 1952. [1], 32, [2] l., fold. diags., 3 fold. plans. 2°. **בראש השער**: Water department. Ministry of Agriculture. State of Israel. במכונות הכפלה.

1832 **Israel. Misrad ha-'avoda. Mahleket ha-medidot.** Motor map. Scale 1 : 500,000. Compiled, drawn & printed by the Survey of Israel, January 1950. Revised by the Survey of Israel, October 1953. [Tel-Aviv], 1954. Insets: Haifa, Jerusalem [and] Tel Aviv Jaffa. Scale 1 : 50,000.

1833 **Israel. Misrad ha-ozar. Agaf hamekhes weha-belo.** Guide to regulations applying to personal imports and transfer of capital effective 18th of Tishri, 5715 15.10. 54]. [Haifa, 1954]. 2 p.l., 107 p., tab. 4°. State of Israel. **בראש השער**: Ministry of Finance. Department of Customs & Excise. "Based on the Hebrew version of same date" — את המקור העברי עיין קכ. שנה ל' ע' 306.

1834 **Israel. Misrad ha-tahburah.** Report of Commission of Inquiry on the Shooting Down of El Al Aircraft 4X-AKC on 27 July, 1955. Jerusalem, Govt. Printer, (typ. Jerusalem Post), [1955]. 38 p., 1 l., 4 fold. maps, pl., 2 fold. tab. 4°. **בראש השער**: State of Israel. Ministry of Communications.

1835 **Lamadrij**; calendario del instructor... Jerusalem, (Organización sionista, Departamento de la juventud y del jalutz, typ. Guesher), 1954. 163, [1] p., illus., maps. 8°. "למדריך"; קובץ. ה"ל ע"י מחלקת הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית.

1836 **Malkosh, Noah.** Co-operation in Israel...; an account of Hevrat ovdim — the General Co-operative Association of Jewish Labour in Israel. (Tel Aviv, Hevrat ovdim, the General Co-operative Association of Jewish Labour in Israel, and the Histadrut,

1826 **Arce, Agustín.** Miscelánea de Tierra Santa... I. Jerusalén, Imprenta de Tierra Santa, 1950. XV, [1], 347, [4] p., facsim., plans, port., tab. 4°. = Ex archivis Custodiae Terrae Sanctae, 2.

התכן: Bibliography. Las conductas de Tierra Santa. Los Franciscanos de Tierra Santa en tiempo de peste. Libros antiguos de medicina en la Biblioteca de San Salvador.

1827 **Bank leumi le-Israel.** Review of economic conditions in Israel. Tel-Aviv, 1952. 8°. רבעון. גל' 1 : נובמבר. [6] ע'.

1828 **Carnets de l'éducateur juif.** 1—6. Jérusalem, Département de la jeunesse et du héhalouts de l'Organisation sioniste mondiale, (typ. Jerusalem Post), 1952—1955. illus., maps, notes. 8°.

התכן: 1: Yom haatsmaouth, le jour de l'indépendance, 1952. 63, [1] p. — 2: Tel-Hai et l'héroïsme juif. 1953. 70, [2] p. — 3: Hayim Weizmann. 1953. 97 [i.e. 96], [1] p. — 4: Kaf betamouz, la journée Herzl-Bialik. 1954. 112 p. — 5: Les mois de l'année juive: Tichri. 1954. 91, [1] p. — 6: Les mois de l'année juive: Nissane. 1955. 133, [2] p.

1829 **Friedlaender, Zvi.** Israel; map of communications, compiled, drawn, and published by Zvi Friedlander. 1:340,000. 3rd ed. Ramat Gan, typ. Ortsel, 1955. 68:38 (fold. 8°).

Inset: The Negev. "Based on Survey material and approved for publication by Survey of Israel".

1830 **Hashomer hazair.** Messiboth (recueil de matériel). T. 1. Merhavia, 1955. 282 p. 8°. במכונות הכפלה. **בראש השער**: Hachomer hatzair. Hanhaga elyona. Section française. התכן: Hatnouah haolamith. Bialik. Herzl. Haam Vehadama. Khage tevah. Kibouch hachmama. Hakiboutz bamarakha.

1831 **Herzog, E[manuel].** Report on:

the Jewish National Fund, (typ. Jerusalem Post), 1954. 253 p., illus., maps, tab. 8°.

The region and its history. Re-: מאסף המדורות clamation. In literature. Western pioneers of the Upper Jordan Galilee — עיין גם ק.ס.

שנה כ"ט ע' 20 מספר 182.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

1842 **אטיאש, משה**. רומנסירו ספרדי; רומנסות ושירי עם ביהודית-ספרדית. נרשמו מפי העם או הועתקו מכתבייד, מתורגמים לעברית, עם מבוא, הערות ובאורי מלים. ירושלים, מכון בן צבי ע"י הוצאת "קריית ספר", (דפוס סוריס), תשט"ז. 11, 286, [2] ע', פקסימילים, תמונות. 8°. עם שער נוסף בספרדית: *Romancero sefaradi; romanzas y cantes populares en judeo-español. Recogidos... y... traducidos...*

por Moshe Attias. Jerusalem, 1956

כולל 136 רומנסות בלדינו (באותיות לטיניות) ובתרגום עברי. המבוא (ע' 56[3]) רק בעברית.

היצירה הספרדית המקורית בשפת קאשטיליה נשארה בספרות העברית הישנה והחדשה חתומה וסתומה כליל. רק בראשית המאה העשרים קם ח. נ. ביאליק והעניק לנו תרגום עברי ראשון מיצירת המופת של סרואנטס, דון קישוט. ביאליק היה מן הראשונים ואולי אף הראשון שעורר סופרים מבני השבט הספרדי לכנס עמרים עמרים מן הקמה הגושה של ארצות מוריטאניה ולוויטאניה ומסורותיה שנשתמרו לברכה עד ימינו אלה בקרב יהודי ארצות הבאלקאנים וצפון אפריקה. מקום מרכזי בין יצירותיהם תופס הרומאנסירו, הוא אוסף השירים מסוג הרומאנסה.

הרומאנסה הספרדית היא חיבור מוסיקאלי ויצירה עממית קבוצית של משוררים ועלמים, המביעה את רגשות העם וחיותיו בצורת שירה המלווה עפי" רוב בכלי גנינה כגון מוף, עוד וגיטלה, והמותאמת לפעמים לריקוד. בספרד ופורטוגאל יצירה זו הולכת ונמשכת עד ימינו ומהווה למעשה את היצירה הספרותית המקורית הראשונה במעלה, שעשרות חוקרים ופייטנים מקדישים לה את מיטב שנותיהם ולימודיהם. ואף לחוקרים זרים היא שימשה ומשמשת נושא רחב לחקירה מדעית, ספרותית בלשנית ונגינתית. מובן שבין החוקרים הללו מצויים גם החוקרים הספרדיים עצמם, ובדורנו הגדילו לעשות המלומדים מארסילינו מיונדיס אי פילאייר, הישג ראמון

the General Federation of Jewish Labour in Israel, typ. Hapoel Hatzair, 1954). 80 p., pl. 8°.

1837 **Meysels, Theodor F[rederick]**. Israel in your pocket... Maps by Zvi Friedlaender. 1—3. (Tel-Aviv), Ben-Dor Israel Pub. Co. Ltd.; (Jerusalem, typ. Jerusalem Post, c1953—c55). tabs. 8°.

Vol. 2-3 and vol. 1, 2nd ed. in collaboration with Lucian O. Meysels. v. 1: Northern Israel. (c1953). 124, XXVIII p. — 2: Central Israel and Jerusalem's Old City, Bethlehem and Jericho. (c1953). [10], [125]—280, XXIV p. — 3: Southern Israel. (c1955). [8], 281—398, XXIV p.

Vol. 1: 2nd. rev. and enl. ed. n. pr., [1954]. 8, [1], 7—129, [1], XXII p.

1838 **Schibolet**; revista dedicada a la agricultura y la colonización en Israel. n.p., Ijud hanoar hajalutzi, Hanhagá elioná — Israel, 1953, 5714.

„שבלת: כתב-עת מוקדש לחקלאות ולהתישבות ביש-ראל". הכיפות הופעה לא נזכרה. חוב' 1: דצמבר. [2], 64, [1] ע'. במכונת הכפלה.

1839 **Société pour la lutte contre l'apostasie en Israël**. Prenez garde aux missionnaires. Jérusalem, n.p., 5715 [1955]. 8p., illus. 8°.

1840 **Tel Aviv. Iriah**. Tel-Aviv — Yafó guide and survey. Published under the auspices of the Tel-Aviv—Yafó Municipality. Editor: Matityahu Kalir. Maps, illustrations, directories. Tel-Aviv, Israel Publications Ltd., (typ. Shoham), 1954. 216 p. (including advertising matter). 8°.

1841 **Zionist Organization. Youth and Hechalutz Department**. The Huleh and the upper Jordan region. (Translated by M. Louvish, J. Lorch, M. Segal [and] I. Shen). Jerusalem, Youth and Hechalutz Department of the World Zionist Organization and

מינגנדיס פידאל ראש האקדמיה במאורדי, רודולפו חיל, ואחרים.

גם יהודי ארצות הבאלקאנים ואפריקה הצפונית תרמו את תרומתם והיטיבו לחרוש בשדה מחקר זה. ביניהם נזכיר במיוחד את ר' חיים אנריקו ביג'אראנו, רבה הראשי של תורכיה, הרב אברהם דאנון עורך המאסף "יוסף דעת", העתונאי הישיש אברהם גאלאנטי, שלושתם מזרחנים מובהקים, יוסף עולילאל המורה ממקוה ישראל בשנותיו הראשונות ואחד מעוזריו של המלומד ראמון מינגנדיס פידאל הג'ל, הקומפוזיטור אלברט חומסי מרודוס ומצרים, והמלומד הגדול פול בנישו שהגדיל לעשות בשטח זה בתקופת מלחמת העולם השנייה והיושב כעת בפאריס.

בארץ ישראל הופיעו יצירות בודדות בקבצי "רשומות" (ה), בעריכתו של ביאליק, והקוראים העברים זכו בשנת תר"ץ לשעום טעם ראשון מיצירות הרומאנסירי שתורגמו לעברית ע"י ברוך עזריאל, בן שאלוניקי ומוסמך הסמינר למורים ובית הספר למשפטים בירושלים. עזריאל המשיך, אף אחרי מות ביאליק, להעשיר את ספרותנו בתרגומי הרומאנסות המופיעות בקביעות בחוברות "ידע עם" וגילה לפני הקוראים העברים עולם פיוטי חדש ובלתי ידוע. ב"מחברת" לא. אלמליח משנת תשס"ו נדפסו שני מחקרים על הרומאנסה הספרדית, לשונה וחוקריה, ובהם הובעה התקוה שחומר חשוב זה יכונס במהרה לפני היעלמותם של שרידי בעלי המסורת שנשארו עדיין לפליטה.

בהשפעתו ובהמרצתו של ביאליק עבד בירושלים עוד חוקר ספרדי, מבני שאלוניקי, מ. אטיאש, שבעמל נמלים אסף וליקט במשך שלוש עשרות שנים רומאנסות לרוב. כבר בשנים הקודמות פירסם אטיאש ב"עדות", "הד המזרחי", "חמדת ישראל" מספר רומאנסות ושירים שנפוצו בקרב אחיו יוצאי שאלוניקי והמזרח הקרוב. כעת הוא מגיש לנו בילקוטו "רומאנסירי ספרדי" את האוסף השלם ביותר. הוא פירסם כאן מאה שלושים ושש רומאנסות ותרגמן לעברית צחה ישראלית ואף פיוטית, ובתוכן תמצא שלושים ושמונה רומאנסות שעדיין לא נתפרסמו באוספים אחרים. ילקוט השירים ערוך בשני מדורים: רומאנסות "עתיקות מורשת ספרד" (57) ו"רומאנסות... שמועד חיבורן אחרי הגרוש" (79). ובמדור אחרון זה ערוכים השירים לפי תכנם: כללים, עלילות מן התנ"ך ומהאגדה, חגים ומעידים, קינות, שירי חתן וכלה, שירי יולדת, שירי עליה וגאולה. מבוא בן 55 עמודים המוקדש כולו לתולדות ספרות הרומאנסה קודם לאוסף, וגליון לו בסופו: לוח

הרומאנסות, בעקבות שיטתו של פול בנישו, בקאשטיליא-נית בלבד, ביבליוגרפיה לועזית ועברית, גלוסאריי בלוי-עזית, רשימת השירים בסדר הדפסתם, מפתחות של שמות בלועזית ועברית ושל מקומות בלועזית.

לפרטי ההקדמה הקצרה והתמציתית של פרופ' ת. פרי נעיר רק שרצוי היה לציין, יחד עם המחברים דניאל לוי די באריס ואנטוניו אנריקס גומס, את זואהו פינטו דילגאדו, שמהדורה חדשה מיצירותיו (הפואמה של מלכת אסתר, מגילת איכה לנביא ירמיה, קורות רות ושירים אחרים) הופיעה בלישאבון ב'1954, בהוצאת המכון הצר-פתי בפורטוגאל ע"י המהדיר המלומד הצעיר, בן שאלו-ניקי, ישראל בן שלמה ריוח.

מה שנוגע למבוא המלקט, נדמה שלא מיצה אטיאש את כל שפע הרעיונות והביאורים שנתנו במשנה זו ע"י קודמיו, שהם בודאי המומחים לדבר הרומאנסה הספרדית על כל גלגוליה. אצל אטיאש כמעט שאין זכר להתרועעות שהיתה קיימת בחוגי יהודי ספרד בקשר לשירת הרומאנסה והפצתה ביניהם: הדעה האחת שבה דגלו ר' שלמה אבן לחמיש אלעמי ותלמידו ר' מנחם די לונגאנו היא: "להזהר מגנינות שותי שכר ומשיר כסילים... בשירי עגבים במשחק החשק בלולים שקולים במשקל היתולים בני אדם וישמעאלים... והם כעובדי אלילים"¹, "כי שיר זה פיגול הוא"². והדעה השניה היא של גיארה והרב ישראל חזן מאיזמיר שעלה לירושלים בשנת תקס"ח, והוא חובב המוסיקה ונצר הפיטן של "אחות קטנה", ר' אברהם לבית חזן. שניהם לא ראו פגם בלימודי השירה של הגויים ונגינתם³. בהתרועעות זו נעוצה בודאי אחת הסיבות שרק מועטים הם כתבי-יד והדפוסים היהודיים ששמרו לדורות הבאים את הנוסחאות המלאות והקבועות של הרומאנסירי הנפוץ בקרב יוצאי ספרד היהודיים.

יהודי ספרד, המשכילים שבהם היו אמונים על ברכי הלשון העברית ופיוטי משורריה שימשו להם מזון רוחני די ומספיק, ורק המוני העם נזקקו ללשון האם החורגת ולשיריה העממיים. מכאן אולי גם התשובה לשאלה, מדוע

1 אגרת מוסר, הוצ' מוסד הרב קוק, ירושלים, תש"ה, ע' כה.

2 שתי ידות, ד' 142. הכוונה לאחת הרומאנסות, "מואי רימי מי אלמה אי מואירימי" אשר בנועם שלה חיבר בעל זמירות ישראל, ר' ישראל גיארה, שיר עבדי "עלמה עם רם הומה".

3 עיין מאמריו של מ. ש. גשורי: הגוון והפיוט בפי רבי מנחם די לונגאנו, בצרון, ניו יורק, סיון תמוז תש"ה, סיני, ירושלים, מרחשון תשס"ז.

אך כפי שהזכרנו לעיל, לא נשתמר אלא מינוט קטן מספרות הרומאנסירו העתיקה. היצירה היותר מאוחרת בשטח הרומאנסה, פרי רוחם של יהודי ספרד בקרב הקיטות העותומאנית פעוטה וזעומה היא. שתי רומאנסות, מס' 100 ו-110, שמביא אטיאש, הנן פשוט פרי בוסר שלא כדאי היה לאספן בכלל ולא לתרגמן לריק, כי אין בהם לא טעם פולקלורי, לא סגנון וכל שכן לא ריח של שירה. גם הרומאנסה 92 כה עלובה ועניה בתוכנה וסגנונה עד שבלתי מובן מדוע לא הושמטה.

ועתה נעיר עוד כמה הערות לתרגום העברי. אם כי ה"רומאנסירו הספרדי" שלפנינו הוא ילקוט נאה וראשון במינו בשפה העברית, יש בתרגומיו כמה ליקויים ונקמה שיתוקנו במהדורה השניה. המתרגם סטה מן הדרך האמיתית ולא הסתגר בבבולות החופש המותר בלשון התרגום העברי. גומים העברים המוגשים לקורא בן זמננו, כשהשפה עשירה כל כך בבטויים מדויקים וגוונים מרובים. והנה כמה דוגמאות: ברומאנסה 2: sino תרגומו: אלא. buen Cidi תרגומו: סידי הטוב (ולא: הוד הסידי). atorgais תרגומו: תודה (ולא: תגן). — ברומאנסה 4: subida תרגומו: עליה. — ברומאנסה 8: יפה יותר להשאיר את הצורה העברית ל"mesquino = מסכן, אם כי המלה "ל" מביעה אותו המובן. — ברומאנסה 33: asigui תרגומו: לרדוף. — ברומאנסה 59: puta תרגומו: זונה (ולא: עלמה). — ברומאנסה 76: des המלה היא קיצור desde, ותרגומה: מאז (ולא: אך). — ברומאנסה 91: buscado מתורגם ב"buscar בקש, חפש, תורגם משום מה "עשה עשיתי" אם כי הצלול וטיב הסגנון "בושקא" קורא לשורש העברי בחילוף אותיות בקש. מאידך התיקון של המלה Escobero כשיבוש המלה Escudero, גושא המגן, הוא במקומו. — ברומאנסה 99: טעות היא לתרגם Franquia צרפת, כי מובנה היא אירופה המתורבת. מלה זו התיחסה במיוחד לאיטליה שסחרה יותר מכולן במזרח הקרוב והתיכון וראיה לדבר, שבהמשך הרומאנסה נזכרת הריפובליקה של ויניציאה ולא צרפת. הפראנקוס בני אירופה זו היו נקראים בעברית "חפשים" כגון מנדס פראנקו = מנדס חפשי. — ברומאנסה 118: castillo תרגומו כפשוטו מבצר, ארמון, ותרגום החרוץ הוא: ארמון עלמות (ולא: נערה מיוחסת). shuelte הוא ממש shuelto, שתרגומו:

שגורה על בוריה בפיו, וידע לחזור בעל פה קטעי שירה מרובים מיצירת המשוררים הספרדיים כגון גונגורו חיליאמדיאנה, וספריתו היתה עשירה בקרימיות של לופי די וייגא וספורים אחרים.

כה מועטים הנושאים התנכיים והיהודיים שנשתמרו ברומאנסירו, שהיה שגור בפייהם מאז שבתם במולדת אלא ספרד, ומיעוט מספר הרומאנסות הספרדיות העתיקות שנשתמרו בזכרון המסגרים שבבני קהילות ספרד בבאלקאנים בכלל.

אחת ההנחות של אטיאש, שהקאנסטיגה — פיוט בחרוזים בני ארבע, חמש, שמונה, אחת עשרה הברות ויותר המיועד לזמרה ללוי תוף עסי רוב — היא הצורה הפיוטית השגורה לפני הגירוש, בשעה שצורת הרומאנסה הונהגה אחרי הגירוש (ע' 25), אין לה סמוכין. אמנם נכון הדבר שלשון הקאנסטיגה היא קדומה יותר מהלשון הרומאנסית שהעניקה לסוג שירה, הרומאנסה, את שמו, אך אין בו בשוני הלשוני כדי ליחס את התהוות שני הסוגים לתקופות זמן מרוחקות זו מזו. האמת היא ששתייהן חוצבו ממקור לא-אכזב אחד: חיי העמים האיבריים בארצם, על לבטיהם, אכיריהם, מלחמותיהם, שאיפותיהם וכיסופיהם הדתיים והלאומיים. התהוותה של הרומאנסה אף היא קדמה כמה וכמה דורות לפרדינאנדו ואיזבלה הקתוליים, והמרקז די סאנטיאגו העיר (בין השנים 1445-48) באחד מכתביו ש"הרומאנסות שימחו — כבר בזמנו — את ההמונים בני שפל המדרגה והשדורות הנמוכות". גם שפע הפרסומים המקיפים של קבצי הרומאנסירו שהופיעו כמעט בבת אחת באנבירטה, סאראגוסה וסביליה באמצע המאה השש עשרה, לא היו אלא כנס רומאנסות עתיקות מאוד, עם חדשות מקרוב באו. הרומאנסירו הספרדי, בנוסחאותיו השונות עתיקות ואחרות, היה, איפוא, נחלתם של גולי ספרד שהגרו לתורכיה ולארצות הבאלקאנים. אין ספק שהם הביאו באמתחותיהם כמה גליונות בודדים וקבצי רומאנסות מאלו שהיו נפוצים בספרד בימיהם. דפוסים וכתבי יד וגוילים אלו היו חלק מספריותיהם המפוארות של המשפחות המיוחסות כגון אברבנאל, אלקונסטאנטיני, בנגושה, לויטאנוס מנדס-נשיא, פרחהיה הכהן וכדומיהם. הקשרים האמיצים שהיו קיימים למרות הכל בינם ובין אחיהם האנוסים בספרד, פורטוגאל וארצות השפלה, והר הגירה הרצופה של אלה שבאו לחסות תחת כנפי השולטנים העותומאנים במאות השש-עשרה והשבע-עשרה, אפשרו להם לעמוד במגע ישיר ומתמיד עם העולם הספרדי התרבותי ויצירותיו הספרותיות⁴.

4 אופיינית היא עדותו של הקאפיטאן הספרדי דומינגו די סוראל משנת 1634, המוסר על רמת התרבות הספרדית הגבוהה של בני האנוסים בתורכיה שבתוכם נמצא אף אחד מבני העליה, ששפת קאשטיליה היתה

לים), הוצאה תיאטרונתית בהשתתפות משרד תיאטרון ש. כהנא, (דפוס מרכז), תש"ז. 205 ע', תמונות. 8°.
המסות המכונסות כאן, שהן בבחינת "ראשית המלאכה", הן פרי צפייה של חיי שנים רצופות בהצגות התיאטרון האי. — התכן: ברטנוב: רובינא. ברך ז"ל. מסקון. צחור-בל ז"ל. פינקל. מרגלית. רודנסקי. קלצ'קין. בן-יוסף. בוכי-מן. ידן. מרון. טל. סגל.

1846 האזרחי, יהודה. אלווא. תלאביב, גזית: (רמת גן, דפוס מ. קיהל), תשי"ז. 76, [3] ע', 41 לוחות-תמונות. 4°.
רשימת התמונות ושמותיהן גם באנגלית. שער נוסף באנגלית: Alva, by Yehuda Haez - 1954. Tel Aviv, Gazith. — הוצאה מהודרת.

"אלהא" — הוא שלמה זיגפריד אלזיס — נולד בברלין בשנת 1901 להורים יוצאי גליציה" (ע' 16).

1847 כהנא, שמואל זנוויל. במרצפת המז-לות. מאת ש"ך [= שמואל זנוויל כהנא]. תלאביב, "בריווא", (דפוס "תרבות"), תש"ז. [1] ע', תמונות. 8°.
= סדרת המועדים, א.

"הספר שלפנינו הוא הרביעי בעשרת המרכים של אנדות הרציון... כולל את האגדות הקשורות לימות השנה, לימי חג ומועד; אבל ומספר". (מההקדמה). — עיין גם ק.ס. שנה ל' ע' 162.

1848 לוריא, רענן. בין השמשות. חיל אויר, (בית הדפוס הצבאי 665), [1955]. 142, [1] ע'. 25:16.
אסף קריקטורות על חיל האויר.

1849 רבינא, מנשה [Menashe Ravina]. הח-ייל במוסיקה העולמית והיהודית; שירים, מארשים, יצירות לתזמורת ולמקהלה, על גורל החייל ומוראות המלחמה... מתקופת התנ"ך ועד ימינו, בצירוף גלויות ותווים של שירים. תלאביב, מרכז לתרבות והסברה, (דפוס "יהלום"), תשי"ז. 121, XXXVIII ע'. 8°.
= ספריה מוסיקלית ע"ש גיסימוב, מס' 86.

התכן: החייל במוסיקה העולמית. החייל במוסיקה היהודית (ע' 121:58): "שירי צבא" ו"שירי חיילים". המור-סיקה הצבאית בתנ"ך. שירות נצחון בישראל. ספר המ-קבים. שירי ר"ש הנגיד. היהודים בצבא חור. שירי הפחד. עידוד לנכונות קרבית. שירי הכריזאדה. שירי הפרטיזאנים. שירי הקרב והנצחון. המלחמות והמוסיקה היהודית.

רפה ומנותק. כאן השיבוש הוא ודאי והיטיב המתרגם לקרוא suerte = גורל, כפי שתורגם. — ברומאנסה 131 וכן 133: d'enfrente "ממול" תורגם שלא לצורך במלה "הרחק", כי לא כל מה שעומד מנגד למשהו הוא דוקא רחוק. — ברומאנסה 132: תרגום estranio הוא: מוזר, ואין מקום לזדים.

והנה עוד כמה הערות כלליות: הנוהג של מתן שפחה כחלק מן הגדוניה אינו קובע שנוסחת הרומאנסה 96 היא קדומה, ולא זו של גאלאנטי, כי בשאלוניקי למשל היו שפחות בבתיים היהודיים, כגון אצל ר' דניאל בוטון לפני שלושה דורות, וכמוכח מספרי שו"ת. — עין חדה תרגיש שאין צורך להפריד בין שתי הרומאנסות 111 ו-112. המוטיבים: הדוכס מגדוניה, הדוכס מוויניציאה, ומאה שנה, מופיעים בשתייהן וזהים המה. — אין יסוד שהרומאנסה 134 נתחברה בודאות בשאלוניקי, כפי שסובר אטיאש מסעם שכל שאלוניקאי ידע את ה"שקאלה" והתמונה וזה עם מנהגי העיר הזאת. תחרוז "איל באפור סי בה פור שיאור" (הספינה נוטה לשיאור) מורה באצבע שנמל הפלגתה ממול האי הזה, הוא נמל סמירנה שבאסיה הקטנה. — קשה גם להבין מדוע בסוף הספר הוגש לקורא העברי חומר בלועזית בלבד, ולמה לא דאגו החוקר והמכון לפי-סם את נוסח הרומאנסות ביהודית-ספרדית גם כן באור תיות עבריות כדי לתת אפשרות לכולם לבחון כמה בעיות לשוניות וספרותיות אחרות.

בכל אופן אנו מקיים עם מחבר הילקוט, שקום יקומו חורשים שישלימו ויתקנו חלקות רבות בשדה המחקר הזה, והיה זה שכרו להיות בין ראשוני המעוררים לחרישה עמוקה זו.

1843 איזנשר, יעקב. יפה-נוף ישראל; פתוחי-עץ בצבעים. Picturesque Israel in colored woodcuts [by] Jacob Eisenscher. רמת-גן, אהרונ, חש"מ, (1955). [4] ע', 12 לוחות-חמור-נות. 2°.
הקדמה ותאור הלוחות בעברית ובאנגלית.

1844 אשכנזי, שלמה. האשה באספקלריית היהדות. חלק ג. תלאביב, "יורעאל", (דפוס הפועל המזרחי, תש"ז 1955). 152 ע'. 8°.
התכן: פוליגאמיה ומונוגאמיה. הצניעות בישראל וב-עמים. נשואי תערוכת. לשאלות הזמן. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 311.

1845 גור, ישראל. המשחקים אביון ומלך; מסות על שחקני הבמה העברית, בליות המונות. (ירוש-

1855 ליוני, ישראל, עורך. תור הזהב; מבחר השירה העברית בספר עם מבוואות ופרושים. [מרחביה], הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל אביב, דפוס הפועל המזרחי), 1955, 270, [2] ע"י 8°. (ספרית פועלים/השכלה וחינוך).

1856 מנצורה, סעדיה בן יהודה. ספר הגלות והגאולה לר' סעדיה בן יהודה מנצורה. הביאו לדפוס לפי גוף כתיבתו של המשורר והוסיפו מבוואות והערות אברהם יערי ויהודה רצהבי. תל אביב, מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס ב. אשכול), תשס"ו, 36, [1], 199, [13] ע"י 8°.

„ספר המקאמות המתפרסם כאן בפעם הראשונה מתוך כתיבה, הגיע לידינו בכתיב יחיד, שהובא בין שאר כתיביו מתימן, עם יציאת היהודים מתימן ועליהם לארץ ישראל „על כנפי נשרים“ בשנת תשי"ב... ספר המקאמות נכתב בשנת תר"ח (1848) ונסתיים בסוף השנה היא או בראשית שנת תר"ט... המשורר היה איש צנעא... מלבד השירים הכלולים בספר המקאמות חיבר גם שירים ופז'ים אחדים... ספר המקאמות שלפנינו מחולק לשבעה פרקים, הקרויים בפי המשורר שבעה מסעות... בדבריי חתימה לספר אומר המשורר, שכל ספרו אינו אלא משל על הגלות והגאולה... המשורר לא התכוון בספרו אלא להראות, שכשם שהגלויות הקודמות נסתיימו בגאולה, כך עתידה גם הגלות הזאת להסתיים בגאולה. ולפי רוב הצורה שהתרגשו ובאו על יהודי תימן בימיו, כבוד היה שאלו הן חבלי המשיח וחזה את חזון הגאולה בימיו...

במבוא... תיארו את כתיבה, את מכנה הספר ומהו תו, את כל מה שידוע לנו על המשורר מתוך ספר זה ומתוך מקורות אחרים שבכתב ושבדפוס, ואת המאורעות בזמנו של המשורר שהביאו לידי כתיבת הספר. בהערת רות... הסברנו את כל הטעון הסבר מאינו בחינה שהיא, בין מצד הענין ובין מצד הלשון. בארנו את המילים הקשות או הבלתישכיחות וכן את המילים שיש להן הוראה מיוחדת בפי יהודי תימן... וכן הסברנו בהערות את הרמזים שרמז המשורר למנהגים מיוחדים של יהודי תימן, לאגדות מיוחדות הנפוצות ביניהם ולמליצות מיוחדות השגורות בפהם...

יש כאן ספר עממי של יהודי תימן, שבו נשקפים לא רק קורות יהודי תימן לפני מאה שנה, אלא גם מקומם של יהודי תימן, אמונתם התמימה, אגדותיהם, צורות לשונם, על הכל כיסופיהם לגאולה. (מתוך המבוא).

בלשנות

1850 אלמליח, אברהם. מלון חדש ושלם עברי צרפתי... חובר ע"י אברהם אלמליח... מהדורה חדשה מוגלת ומורחבת, מוגהת ומתוקנת עם הרבה הרסות ושנויים. כרך ד: צ-ר. תל אביב, „יבנה“, (דפוס „הספר“, תשס"ו), [3] ע/39923129 עמודות, [1] ע"י 8°. שער נוסף בצרפתית: Nouveau dictionnaire com-plet hébreu-français... par Abraham Elmalieh. Tome 4. Tel Aviv, 1955. את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 163; את הראשון — שנה כ"ז ע' 20, שם גם ציון.

1851 האקדמיה ללשון העברית. מילון למונחי המוסיקה עברי-איטלקי-אנגלי-צרפתי-גרמני. ירושלים, האקדמיה ללשון העברית בהשתתפות מוסד ביאליק, (דפוס מרכז), תשס"ו, 13, 174, [1], CXIV, [4] ע"י 8°. = מילונים מקצועיים, א. שער נוסף באנגלית: Dictionary of musical terms... pub. by the Academy of the Hebrew Language. Jerusalem, 1955. עם מפתחות המונחים בלשונות הנ"ל: ע' CXIV—I.

1852 האקדמיה ללשון העברית. מילון למונחי המכוניות. עברי-אנגלי-צרפתי-גרמני, וכו' 312 ציורים. ירושלים, האקדמיה ללשון העברית, (דפוס שהם), תשס"ו, 7, 145, 22, 22, 23 ע"י 8°. = מילונים מקצועיים, ב. = מילונים סכניים ע"ש נתן שיפריס, א. שער נוסף באנגלית: Dictionary of automobile terms pub. by the Academy of the Hebrew Language. עם מפתחות המונחים בלשונות הנ"ל. בשער: בהשתתפות מוסד ביאליק, הסכניון — מכון טכנולוגי לישראל והקרן למונחי חקלאות ומלאכה.

1853 בן-עזרה, ד[ניאל]. מלון למונחים בונים. תל אביב, „מסדה“, (רמת-גן, דפוס „מסדה“), תשס"ו, 125, [1] ע"י 8°. החומר מסודר לפי א"ב של המונחים בלטינית. ע"י כל מונח לועזי ניתן המונח בעברית בצירוף תאור.

שירה עברית בימי הביניים

1854 בם, פנינה. השירים של יעקב פראנסיש „החר"ף“ לפי כה"י הברודיני; מחקר... [מאת] פנינה בם... חמ"ד, [תשי"א], 179 דף. 4°. דיסרטציה, ירושלים, תשי"א. במכונת הכפלה.

1867 ברנר, יוסף חיים [Josef Chaim Brenner].

כל כתבי י. ח. ברנר, (הובא לדפוס בידי מנחם פור-גנסקי), כרך א. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות", תשט"ז 1955), 500 ע', פורטרט, פקסימיל. 4. המהדורה החדשה תכיל 3 כרכים. כרך א כולל את רובם המכריע של סיפוריו ובתוכם מחזות, לפי סדר כרונולוגי "אבטוביוגרפי". כרך ב יכיל את כל הפובליציסטיקה וחלק מדבריי-הבוקרת שלו. כרך ג יכיל מאמריו המקופים על "מאורי הספרות", "אגרות ברנר" וצורר ספורים שהופרו מכרך א. — הוצאה קודמת של כל כתבי ברנר עיין קס. שנה ז' ע' 197-198.

התכן: בחורף. מטביב לנקודה. שנה אחת. מא. עד מ. רשמי דרך. — עוללות (6 רשימות). מחזות: לעת עתה. מעבר לגבולין. ערב ובוקר. — מן המיצר. לא כלום. הוא סיפר לעצמו. שלושה פרקים. אל המטרה. אגב אורחא. עצבים. בין מים למים. מכאן ומכאן. שכול וכשלוך. המוצא. זעיר שם (5 רשימות). הגאולה והתמורה. מהתחלה. — הערות ביבליוגרפיות ולנוסחה, ע' 488-492. ביאורים (מלים ובטוים), ע' 493-500. — בסוף כל סיפור מסומן מתי ואיפה פורסם לראשונה. — ההוצאה יפה.

1868 גאורגיו, קונסטנטין וירגיל [Constantin Virgil Gheorghiu].

שעת עשרים וחמש. רומאן. (עברית: מ. אביורם, תינרם) קלעי. תל-אביב, "דורר", (דפוס "אופק"), תשי"ד. 315, [1] ע'. 8. בראש השער: ק. וירגיל גאורגיו.

רומן משנות מלחמת העולם השנייה ולאחריה, עם הקדמה מאת גבריאל מארסל.

1869 גולדברג, לאה [Lea Goldberg]. בעלת הארמון; אפיזודה דראמטית בשלוש מערכות. מר-חביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, חש"מ, [תשט"ז], 119, [1] ע'. 8. (ספרית פועלים).

"מוצג עליידי התיאטרון הקאמרי, תשט"ז.

1870 גלעד [= גלס], זרובבל. מראות גלבע.

ציורים: א. גלעדי. מהדורה שנייה. [תל-אביב], הקבוץ המאוחד, (דפוס אופק), תשט"ו. [2] דף, 129, [3] ע', תמונות. 8. מנוקד. — מהדורה א' עיין קס. שנה כ"א ע' 8, שם גם ציור.

1871 גרדנר, ארל סטנלי. פרשת הנערה הקודרת. (עברית: ז. בן-מאיר). תל-אביב, "נקודים", (דפוס א. ירום), 1955. 200 ע'. 8. שער גוסף באנגלית. שם המקור: Erle Stanley Gardner: The case of the sulky girl.

ספרות יפה עברית חדשה

1857 אופטושו, יוסף [Joseph Opatoshu]. מאה

סיפור וסיפור. תירגם דב סדן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב), הדפוס החדש, 1955. 411, [2] ע', פורטרט. 8. = כתבים, כרך א. (ספרית פועלים/לכל). — בראש השער: יוסף אופטושו.

1858 אמיר, אהרן. ולא תהי למוות ממשה לה. (תל-אביב), צהר, (דפוס מל"ן), 1955. 246 ע'. 8. רומן מהחיים בסביבות ירושלים הנצורה בפברואר 1948.

1859 באום, ויקי. אולה הגמד. עברית אן-לחנן קרמר. (תל-אביב), "המתמיד", (דפוס ארליכמן), תשט"ו. 245 ע'. 8. רומן. שם המקור: Vicky Baum: Ulle der Zwerg.

1860 באום, ויקי [Vicki Baum]. גריגר החרדל. תרגם אריה ענבי. (תל-אביב), "עודד", (דפוס "עתיד"), [תשט"ז]. 320 ע'. 8. רומן. שם הספר באנגלית: Mustard seed.

1861 בבלי, הלל [Hilel Bavli]. אדרת השנים; שירים. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס הממשלה), 1955. 221 ע'. 8.

1862 בלוק, אוגורה דה. עור-היחמור; רומן. תירגם מצרפתית מנשה לוין. תל-אביב, עם עובד, (דפוס אופק), תשט"ו. 307 ע'. 8. שם המקור: Honoré de Balzac: La peau de chagrin.

1863 בר, יוסף. דליקה באזור האש. חל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס "מסדה"), [תשט"ז]. 148, [1] ע'. 8. ספור מוזמן מלחמת השחרור.

1864 בראון, לוויד ל. עיר הברזל. עברית: תייה קדמון. תל-אביב, "מדע וחיים", (דפוס "אות"), תשט"ו. 244 ע'. 8. בראש השער: לוויד ל. בראון. שם המקור: Lloyd Louis Brown: Iron City; a novel.

1865 ברוידס, אברהם [A. Broides]. שרשים בסלע. תל-אביב, עיינות, (בית ספר למקצועות הדפוס "עמל"), תשט"ו (1955). 98, [3] ע'. 8. שירים משנות תש"ח-תשט"ו.

1866 ברטוליני, לואיג'י. גונבי האופניים. תרגם: ס. לביא [= אריה סואן], רישומים: אריה גלור. ירושלים, "ארבל", (דפוס ר. ח. הכהן), תשי"ד. 143, [1] ע'. 8. בראש השער: לואיג'י ברטוליני. שם המקור: Luigi Bartolini: Ladri di biciclette.

- 1872 די זהב, אפרים, ספרי ירושלים; סיפורים מן העבר הקרוב. ירושלים, ר. מס, (דפוס "התחיה", 1955), 250, [2] ע' 8°.
- 1873 די-מוריה, דפנה, מארי אן. מאנגלית: רנה לוטן. תלאביב, "אנקור", (דפוס "תרבות"), [1955], 401 ע' 8°. בראש השער: דפנה די-מוריה. שם המקור: Daphne Du Maurier: Mary Ann.
- 1874 דיפינג, ווריק, סורל ובנו. מאנגלית: רנה לוטן. תלאביב, א. זלקוביץ, (דפוס "המרכז", תשס"ז), 406 ע' 8°. שם המקור: Warwick Deeping: Sorrel and son.
- 1875 הבה, הנס, המהלכים באפלה. עברית: מ. אוקסנברג. תלאביב, "ארגמן", (דפוס גוטרמן), תשי"ד, 278 ע' 8°. בראש השער: הנס האבה. שם המקור: Hans Habe: Walk in darkness.
- 1876 הומרוס. אודיסיה. תרגום... שאול טשרני-חובסקי, קיצור והערות מאת יהושע גוטמן. מהדורה ה' ירושלים ותלאביב, שוקן; (תל אביב, מאמחות דפוס לוריא, תשס"ו), 7, 156 ע' 8° = ספרי מופת לבחור ספר; יוצאים לאור בהשתתפות בית הספר הריאלי העברי בחיפה ובעריכתו, 1. שם הספר בלטינית: Homerus: Odyssea. — מהדורה א' עין קס, שנה כ' ע' 126; שם גם ציון.
- 1877 הילטון, ג'מס. וחזור חלילה — עברית: אריה ענבי. תלאביב, "נקודים", (דפוס א. ירון), 1954, 275 ע' 8°.
- בראש השער: בימס הילטון. שם המקור: James Hilton: Time and time again.
- 1878 הינה, הינריך, לוויג ברנה, לוויג מרכוס, ודוויג, זכרונות. (תרגום מגרמנית ש[מואל] פרלמן), (תלאביב, "מסדה"; רמת'גן, דפוס "מסדה", תשי"ג), 294 ע' 8°. (כתבי הינריך הינה), ("לגבולס"), את הקודם עין קס, שנה כ"ט ע' 317. שם המקור: Heinrich Heine: Ludwig Börne. Ludwig Marcus. Ge-ständnisse. Memoiren.
- 1879 הלסת, הנרי אדוארד. הכסא ממתיך למרסין רום. עברית צ. יונגרייס. תלאביב, ניקודים, (דפוס "מפוא"), 1954, 199 ע' 8°. בראש השער: ה. הלסת. שער נוסף באנגלית. שם המקור: Henry Edward Heise: The chair for Martin Rome.
- 1880 המנחם, עזרא. בצל ימים; מחזות סיפורים. תלאביב, עם עובד, (דפוס "אופק"), תשס"ז, 234, [1] ע', תמונה, 8°. כולל 13 סיפורים.
- 1881 וולטר, פרנסואה מרי ארואה דה [Fran-çois Marie Arouet de Voltaire]. סיפורים פילוסופיים וסאטיריים. עברית: יוסף כרוסט. (תל אביב, ספרי זהב, (דפוס "הלוס"), [תשס"ז], 328 ע' 8°.
- התכן: זאגרי, נסיכת בבל. התם. מנחם הפילוסוף. זאגרי וקונין. קנדי (תרגום אחר של ספור זה מאת ע. זוסמן, עין קס, שנה כ"א ע' 74).
- 1882 וילד, אוסקר [Oscar Wilde]. סיפורים ואגדות. (עברית: חיים חרסי וא[לעזר] כרמי), (תל אביב, ספרי זהב, (דפוס "הלוס"), [תשס"ז], 319 ע', פורטר, 8°. בראש השער: אוסקר וילד. בסוף הספר, ע' [314] 319, רשימה על המחבר.
- 1883 וילסון, ארל. הזאב; ספור מחיי היער בטס-מניה. עברית: עמירם רונן. תלאביב, "אל המעיין", (דפוס "נתיבה"), [תשס"ז], 130, [2] ע' 8°. שם המקור: Erle Wilson: Coorinna.
- 1884 זולה, אמיל. קלחת היצרים... עברית: שאול גורדון, יוסף כרוסט. (תלאביב), ספרי זהב, (דפוס "הלוס"), [תשס"ז], 328 ע' 8°. שם המקור: Emile Zola: Pot-bouille.
- הספר כולל גם תרגומים של ספורי זולה: ליל אהבה; "סמי אהבה".
- 1885 איכמת, נאזים. מבחר שירים. עברית: ט. כרמי, (הציונים: יחזקאל קמחי), מרחביה, הקבוץ הארצי, השומר הצעיר; (תל[א] אביב), דפוס הפועל המזרחי, 1955, 162 ע' 8°. (מבחר שירת העולם בעריכת אברהם שלונסקי).
- בתחלת הספר: אגרת קטנה לקורא העברי מאת המ' חבר, על נאזים איכמת ושירתו (ע' 229) מאת המחבר. "מרבית השירים בקובץ זה תורגמו מן הקובץ הצרפתי המצויין ומיעוטם מאנגלית".
- 1886 סברסקי, יוחנן... את אשר בחרתי. הקדים דברי פתיחה וערך: יוחנן סברסקי. רשומים: אבא פניכל. תלאביב, "הדר", (דפוס ישראל), [1955], 406 ע' 8°.
- "אנתולוגיה זו דומה לאנתולוגיה האמריקאית הידועה This is My Best... שתיהן מיוסדות על עיקרון הב' חירה העצמית [של העורך]. אולם המבוקש כאן לא "הכוב

243, [1] ע"י 8°. שם המקור: George Young: The

man called Lenz

תיאור מאורעות שנות 1944-1947 בא"י.

1893 ישראל. צבא. מטכ"ל. אגף כח אדם. שירי

ל כ ת. חמ"ד, אכא, (בית הדפוס הצבאי 665), [1955].

[12] ע"י 8°. (פרט/הווי ובודור). בראש המעטפת: צבא

הגנה לישראל. הטכסט בלי תווים.

1894 כהן, יעקב (Ya'aqov Cahan). כתב' יעקב

כהן. כרך יא: כתבים דרמטיים חדשים. (חלק א': מחזות

מלאחר ימי המקרא). תלאביב, ועד הייבל, בהשתתפות

"מסדה"; (רמת'גן, דפוס "מסדה"), תשט"ו. [1] ע"י 8°.

התכן: ינאי ושלומית. אחר. מאיר וברוריה. יוסף ודלה

רינה. גרציה מנדס בונציה. — הדרמות נכתבו בשנות

תש"ד-תש"ז. — עיין גם ק.ס. שנה כ"ג ע' 15 ושנה כ"ד

ע' 181.

1895 כנעני, דוד. כינם לבין זמנים; מסות

על הספרות העברית החדשה. מרחביה, הקיבוץ הארצי

השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1955). 290, [1] ע"י.

8°. (ספרית פועלים/לכל).

התכן: הנגלות והנסתרות ביצירתו של עננון. בין

חלום וצליקרה; על יצירתו של הנו. בשיירה ובצורה;

על יצירתו של ס. יוהר. לקדן היטב; הערות על הפרוזה

הצעירה. וארשה בספרות העברית. עבר בהווה; על הסיי

פור ההיסטורי בעברית. על קו הקץ; על שירת אלתרמן.

מתיקן ועד כן; בין שירת א. שלונסקי לזמנה.

1896 ליברמן, צבי. נחמיה; סיפור היסטורי.

מהדורה שנייה. תלאביב, עם עובד, (דפוס סטרוד), תשט"ו.

397, [1] ע"י 8°. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 146.

1897 ליברמן, צבי. תבל בתחיתה. תלאביב,

"עמית", (דפוס "תרבות", תשט"ז 1955). 378 ע"י 8°.

בראש השער: צבי לבנה ליברמן <.

סיפור דמיוני על מסע גנעז למאדים, אשר הוכתר בהצ

לחה. המחבר קובע מקום נכבד בהגשמת המפעל הזה

לאנשי המדע הישראליים.

1898 למן, מאיר. רבי עקיבא; סיפור היסטורי.

עברית: [תעקב] גליס-תלאביב, "נצח", (דפוס "זוהר"),

תשט"ו. 195, [3] ע"י 8°. בראש השער: מ. להמן. שם

המקור: Markus Lehmann: Akiba.

1899 לנדור, מרגרט. אנה המלך סיאם. תר

גם מאנגלית יצחק לבנון. רישומים מאת מרגרט אייר.

ביותר, אלא האופייני ביותר לסופר... גוסף על עיקרון

הבחירה העצמית, היו לנו עוד 2 קהייסוד בעריכת ספר

זה: א' איחוד כוחותינו (נא). שתוף סופרים. מכל הור

מים)... ב' הארץ והעם... בספר זה משתתפים שלושה

מחשובי הפרוזה העברית מעבר לים". (מהקדמה). —

באנתולוגיה כנונס 49 יצירות (שלמות או פרקים מהן) של

49 סופרים.

1887 טברסקי, יוחנן. הלב והחרב; רומאן, בו

מתוארת עלייתו של המשורר ר' נחמן ופלישתו של גפר

ליאון לא"י. תלאביב, "מסדה"; (רמת'גן, דפוס "מסדה"),

תשט"ו. 280, [1] ע"י 8°. הספר זכה בפרס ברנר.

1888 טוין, מרק. תום סווייר. מאת מרק טוין.

מאנגלית: ברוך מורן. ציורים: לואי סלובודקין. תלאביב,

י. ציציק, (דפוס מ"י), [תשט"ז], 184, [1] ע"י 8°.

(מבחר כתבי מרק טוין). שם המקור: Mark Twain

The adventures of Tom Sawyer

1889 טולסטוי, לב [ניקוליביץ'] Lev Nikolae

[vich Tolstoi]. סיפורים. עברית: חיים תרסי. (תל

אביב), ספרי זהב, (דפוס יהלום), [תש"ד], 319, [1] ע"י 8°.

כולל 15 ספורים של טולסטוי, ביניהם: האדון והפועל;

טונטה קרויצר; הדקבריסטים; במה חיים בני אדם; אלו

הים רואה את האמת — ומחכה.

1890 טשרניחובסקי, שאול [Saul Tscherni-

chowsky]. שירים. (מהדורה עשירית). ירושלים ותל

אביב, שוקן; (תלאביב, מאמהות דפוס "אחדות"), תשט"ו.

[6], 878, [1] ע"י 8°.

לפי הוצאת תש"ג (עיין ק.ס. שנה כ' ע' 128, שם גם

ציון ביבליוגרפי) בתוספת "כוכבי שמים רחוקים" (הר

פסה ראשונה עיין ק.ס. שנה כ"א ע' 150; שם גם ציון

ותוכן). זוהי ההוצאה השמונה-עשרה של שירי טשרני

חובסקי.

1891 טשרניחובסקי, שאול [Saul Tscherni-

chowsky]. שירים. ירושלים ותלאביב, שוקן; (תל

אביב, מאמהות דפוס לוריא), תשט"ו. [2], 268 ע"י 8°.

= ספרי מופת לבתי ספר, יוצאים לאור בהשתתפות בית

הספר הראלי העברי בחיפה ובעריכתו, 5. מהדורה א' עיין

ק.ס. שנה כ"ב ע' 12; שם גם המדורות.

1892 יונג, ג'ורג'. מחתרת ובולשת. תרגם:

אריה ענבי. תלאביב, "אנקור", (דפוס "תרבות", 1955).

לון, דפוס "הכורד", תשס"ו, 207, [1] ע"י 8°. בראש השער: גואי ד' מופאסאן. שם המקור: Guy de Maupassant. Bel-Ami.

1906 מופסן, גי דה [Guy de Maupassant]. ספורים... (תלאביב), ספרי זהב, (דפוס "יהלום"), [תשי"ד], 318, [2] ע"י 8°. בראש השער: גואי ד' מופאסאן.

כולל תרגומים של 40 ספורים, מתורגמים בידי מתרגמים שונים. ע' 317: רשימה על המחבר.

1907 מורח, רפאל. צל ונגה; שירים. טבריה, הוצאת העירייה, תשס"ו, 126, [5] ע"י, פורטרט. 8°.

1908 נקסה, מרטין אנדרסן [Martin Andersen Nexø]. חיי; פרקים אוטוביוגרפיים. עברית: ש[מאן] מגדל, תלאביב, "מדע וחיים", (דפוס "אות"), תשס"ו, 494, [1] ע"י 8°.

1909 סגן, פרנסואז. שלום לך, עצבות... עברית: עליזה שני, (תלאביב), קרני, (דפוס "המרכז"), תשס"ו, 147 ע"י 8°. שם המקור: Françoise Sagan. Bonjour, tristesse.

זהו ספרה הראשון של המחברת שהיא בת 18.

1910 סטיבנסון, רוברט לואיס [Robert Louis Stevenson]. סיפורים. עברית: שמעון חרטי, (תלאביב), ספרי זהב, (דפוס "יהלום"), [תשס"ו], 324 ע"י 8°. התכן: הקדמה (רשימה ביוגרפית על המחבר), המקרה המוזר של ד"ר גיקיל ומר האיד, הביתן על הרשא, לינת לילה, מרקחיים, הרוח בבקבוק, דלת סיר די מאלטרואה.

1911 סטינבק, ג'ון. יום חמישי המתוק. מאת ג'ון סטינבק, תרגם: אהרון אמיר, (תלאביב), קרני, (דפוס ישראל), תשס"ו, 216 ע"י 8°. שם המקור: John Steinbeck: Sweet thursday.

1912 סטריט, ג'מס [James Howel Street]. אפודת הקטיפה. תרגם מאנגלית משה הרפז, תלאביב, "עמית", (דפוס גוטרמן), [תשס"ו], 387 ע"י 8°. בראש השער: ג'יימס סטריט.

1913 סיטון, אניה. האחוזה במעלה הנהר. תרגם מאנגלית: משה הרפז, תלאביב, "עמית", (דפוס ישראל, תשס"ו), 380 ע"י 8°. שם המקור: Anya Seton: Dragonwyck.

1914 סיטון, אניה. הברקת. עברית: ירדנה הדס.

תלאביב, "עמית", (דפוס "המרכז"), [תשס"ו], 334, [1] ע"י 8°. בראש השער: מארגרט לאנון. עם הקדמה קצרה: הספר וגבוריו. שם המקור: Margaret Lan-don: Anna and the King of Siam.

1900 מגד, אהרן. ישראל חברים; ט"ו סיפורים. (תלאביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ספר"), תשס"ו, 248 ע"י 8°.

1901 מדברי, שלמה. עלי ש"ח: ספורים, מסות, מחקרים. [עין־חרוד], "עיינות" ומשק תליוסף, (דפוס הקיבוץ המאוחד), תשי"ד, 133, [2] ע"י, לוח־תמונות. 8°. התכן: א. כנעני, המלביה"ד: טבוא. — שלמה מדברי ז"ל [תנוכה תרנ"ט ויטבסק דוכס — י"ד תמוז תשי"ג]; מאמר ביוגרפי מאת מ. מילמן, רשימות מאת א. אשל, נחיה צ. עליזה. — על קבר בתי: שיר. ספורים ורשימות. מחקרים ומסות: על מחקרים ביהדות, על חקירת א"י ברוסיה הסובייטית, קהלות ויטבסק וכביבותיה, סיר פורים עבריים מקורים בספרות הרוסית, ספרות יהודית בתרגום רוסית ועוד. — על אילנות ודשאים. אישים (משפחת שאגאל, ו. גיקסין, א. נקונסטונץ שפירא), נספחות.

1902 מואם, ויליאם סומרסט. עשרה רומנים ומחבריהם. עברית: שולמית חן, (תלאביב), "המח"מ", (דפוס ישראל), 1955, 255 ע"י, פורטרט. 8°. בראש השער: ו. סומרסט מואם. שם המקור: William Somerset Maugham: Ten novels and their authors.

התכן: אמנות הספור. ה. פלדינג ו"תום ג'ונס", ג'א. אוסטין ו"גארה ודעה קדומה". סטנדר ו"האדום והשחור". בלוק ו"אבא גוריו". דיקנס ו"דוד קופרפילד". פלזבר ו"כדס בוברי". ה. מלויל ו"מובי דיק". א. ברונסה ו"אנקת גבהים". דוסטויבסקי ו"האחים קרמזוב". טולסטוי ו"מלחמה ושלוש". לסיום.

1903 מואם, ויליאם סומרסט [William Somerset Maugham]. שעה בטרם שחר. עברית: מ. אוקסנברג, תלאביב, "ארגמן", (דפוס גוטרמן), תשי"ד, 224 ע"י 8°. בראש השער: סומרסט מואם.

1904 מונסטרט, ניקולס. אסתר קוסטלו; רובן. עברית: ק. כצנלסון, (תלאביב), "הבת־בית", (דפוס "בית"), 1955, 261, [1] ע"י 8°. שם המקור: Nicholas Mon-sarrat: The story of Esther Costello.

1905 מופסן, גי דה. בלאמי; רובן. עברית — אליעזר כרמי, מהדורה שניה, (תלאביב), "נפודים", (חור

- Giacomo Girolamo Casanova de Seingalt: Mémoires. 1923 קיפלינג, רדיארד. כתבי רודיארד קיפלינג. חיילים שלושה; ספורים. (תלאביב), כרמי את גאור, (דפוס פירסט), 1955, 282, [1] ע' 8°.
- ע' 9[12]: רשימת ביוגרפית על המחבר; ע' 207-283: "על גדות הגאנגס", ספורים. שם המקור: Rudyard Kipling: Soldiers three.
- 1924 קישון, אפרים. עין-כמונים; רומן סא-סירי. תלאביב, כרמי את גאור, (דפוס "אלישע"), 1955, 280, [1] ע' 8°.
- 1925 קפקא, פרנץ. הסירה. מומחו ע"י מאכס ברודי. (תרגם א. ד. שפיר). ירושלים ותלאביב, שוקן; (תלאביב), דפוס "אחרות", תשט"ז (1955), 93 ע' 8°.
- בראש השער: פראנץ קאפקא. שם המקור: Franz Kafka: Das Schloss.
- 1926 קצנלסון, יצחק. כתבים אחרונים תש"ח. מהדורה חדשה, מורחבת. (הביאו לבית הדפוס יצחק צוקרמן, שלמה אבן-שושן). (תלאביב), הקיבוץ המאוחד, בית לחמי הגיטאות ע"ש יצחק קצנלסון, (דפוס "ספר", תשט"ז), 469, [1] ע', פורטרטים, פקסימילים. 4°.
- מהד' א' עיין ק.ס. שנה כ"ה ע' 54, שם גם התכן. במהדורה זו נוסף מדור מיוחד: מגיסו ורשה (ע' 173-11): שירים. דאס ליד וועגן ראדוינער (פואימה גדולה שנתגלתה בגנינת רינגלבלום) במקור ובתרגום עברי (השיר על הרבי מראדזין) של מ. ז. ולפובסקי. ליום הזכרון של ביאליק. 105 שנים להולדת מנדלי. "יצא מאס לידלאך"; מאמרים אלה בתרגומו של מ. ז. ולפובסקי. פתיחה למסכת מורים בליל הסדר שנת תש"ב. בסוף הספר נספחות: ציונים לחיי י. קצנלסון. בגיטורא ורשה ובמחנה ויטאל. גורל הכתבים האחרונים. רשימת היצירות, תש"ח-תש"ד: הערות (ע' 469-435). ההוצאה יפה.
- 1927 קריץ, ראובן. בוקר חדש. ציורים: יונה קולמן. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל[אביב]), דפוס "אופק", 1955, 281, [1] ע' 8°. (ספרית פועלים/נעורים).
- התכן: סיפורי הילדות (14 ספורים מהחיים בקיבוץ בעמק). דמויות (5).
- 1928 קתר, וילה. אנטוניה שלי; רומאן. (תירגם ענמיהודן ארבל). תלאביב, עם עובד, (דפוס סטרו), תשט"ז. 231 ע' 8°. (הספריה לעם). — בראש השער: תלאביב, "עמיה", (דפוס גוטרמן), [תשט"ז], 371, [1] ע' 8°. רומן, שם המקור: Anya Seton: The turquoise.
- 1915 סלע, יצחק. הצגותיו; 14 מחזות לבתי-ספר ולחוגי-חובבים. תלאביב, "ארגמן", (דפוס גוטרמן), תשט"ו. 367, [1] ע' 8°.
- 1916 סנקביץ, הנריק. המבול. כרך א. תל-אביב, "מסדה"; (רמתגן, דפוס "מסדה"), [1955], 534; 436; 314 ע' 8°. כ"א תרגם ענוראל ג[אור], פראנק, כרך ב. תרגם אברהם לוינסון. שם המקור: Henryk Sienkiewicz: Potop. — מהדורה א' עיין ק.ס. שנה ד' ע' 20, 206 ו-506.
- 1917 סרג', ויקטור. פרשת סולאייב; רומאן. תלאביב, עם עובד, (דפוס סטרו), תשט"ו. 356, [1] ע' 8°. שם המקור: Victor Serge: L'affaire Toulavé.
- 1918 פו, אדגר אלן [Edgar Allan Poe]. סיפורים. עברית: חיים חרסי. (תלאביב), ספרי זהב, (דפוס "יהלום"), [תשט"ז], 317, [2] ע' 8°. כולל 18 ספורים.
- 1919 פיסקטור, מריה (לי). אשת לוט; רומן. תרגם יעקב בן-ארי. (תלאביב), "המהמדי", (דפוס "יהלום"), תשט"ז. 500 ע' 8°. בראש השער: מ. ל. פיסקטור, שם המקור: Maria Ley-Piscator: Lot's wife.
- 1920 פרנקל, עמנואל. עורך. האם; צרור שירים וספורים. תלאביב, "סיני", (דפוס "בל", תשט"ז-1955), 56 ע' 16. לוחות-תמונות. 8°.
- כולל שירים על האם מאת ביאליק, טשרניחובסקי, יעקב כהן, ח. סנש, א. המאירי, ע. פרנקל; ספורים מאת א. ברש, מ. סביב, כ. אנדרסן, מ. גורקי, ופ. בוק.
- 1921 צ'כוב, אנטון פבלוביץ' [Anton Pavlovich Chekhov]. מכתב סיפורי צ'כוב. המהדיר: [חב] קמחי. תלאביב, י. שרברק, (דפוס מל", תשט"ו), 303, [1] ע' 8°.
- "בקובץ זה נאספו 25 סיפורים. נבחר כאן מכל הסוגים של כתיבתו ומכל העולמות שלו". (ממבוא המהדיר). המדברים: ד. ברימנחם, מ. בנארי, י. רכב, י. ברימנחם, י. שנהרוב.
- 1922 קזנובה דה סנגלט, ג'קומו ג'ירולמו. זכרונותיו של קאזאנובה. הקדמה מאת סטפן צויג. עברית: נחמיה פורת. תלאביב, "חבל", (יפו), (דפוס "שם"), [תש"ז], 463, [1] ע' 8°. שם המקור:

קודם, אודיסה, "מוריה", תרע"ז, מאת שמעון גינצבורג ;
נערך ע"י ח. נ. ביאליק בסיוע י. ח. רבניצקי. — התכן
של כרך ס"ו : מעשה שאין לו סוף, עולם הבא, האשכנזי,
גימנאסיה, אסור להיות טוב, חצבנה, המאוסר בקדוה,
תחנת בארנאוויטש, גם הושענא רבה, אחד מגי אלף, את
הקודם עיין קס. שנה ל' ע' 327.

1935 **שמיר, משה** [Moshe Shamir]. מלחמת
בני אור ; מחזה היסטורי מימי ינאי המלך... מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, חש"מ, [1955], 173, [3] ע'.
8°. (ספרית פועלים).

1936 **ששר (שרשבסקי), מיכאל**. בין ספר וס'
פר ; מרשימותיו של חבר הכשרה, ירושלים, המדור הרחי
במחלקה לענייני הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית,
(דפוס מרכז), תשס"ו, 174 ע', תמונות. 8°. = מכורה,
ישובים דתיים במולדת, ה.

המחבר היה חבר גרעין נחל בקבוץ דתי על יד הגבול.
הוא מספר על חייו בקבוץ ועל התלבטותו הקשה בבעיה
אם להשתקע בקבוץ-הספר או לפנות לספר כלומר ללמוד
דים באוניברסיטה.

1937 **תורן, פועה (שלו)** (Puah Shalev-Toren).
חרונים מבין קפלי המניפה. (עיתורי הספר
והעטיפה בידי המחברת). תלאביב, יבנה ; (ירושלים, דפוס
מרכז), תשס"ו, [8], 115 ע'. 8°. שער נוסף באנגלית.
"החרונים המכונים כאן לראשונה נדפסו בחלקם הג'
דול בכת"ע שונים... בשנות תש"ס-תשס"ו. המשורר יע'
קב כהן שקד עמי על התקנת כתבי-יד לפני שנמסר
לדפוס". (ע' 115). — ההוצאה מהודרת.

ספרות הנוער

1938 **אבנון, יצחק** עורך. אבא מספר עוד ;
מבחר הספור לילדים... הציונים ד. שיפרין, תלאביב,
"פרפרים", (דפוס ישראל), [תשס"ו], 224 ע'. 8°.
מנוקד.

כולל 17 ספור, אחדים מקוריים (ביאליק, עגנון, פרישמן,
פרץ). השאר מתורגמים (מרוסית, צרפתית, איטלקית,
גרמנית).

1939 **אבנון, יצחק**. מדע לגער. תלאביב, א. זל'
קוביץ, (דפוס ישראל), [1955], [3] ע', 402 עמודה, תמו'
נות. 4°. מנוקד.

המורות : כדור הארץ, בים ובאוויר, חיות-פלא מימי

וילה קאטר. שם המקור : Willa Cather: My Antonia.
— מתורגם א' עיין קס. שנה כ"ט ע' 321.

1929 **רובין, יוסף**. מבחר הספור הספרדי
נספר וארצות אמריקה הלטינית. ערך והתקין : יוסף
רובין, תלאביב, "הדר", (דפוס מוזס), [תשס"ו], 320 ע'.
8°. (עם עם וספוריו). המתרגמים : יוסף רובין, דוד
שחר, אוריאל אופק, נחום זפרן.

1930 **רון, יובל**, מלקט. ספורים צרפתיים
בני זמננו... [תלאביב], צהר, (דפוס מל"ן), [1955],
303 ע'. 8°.

התכן : י. רון ; מבוא : הספרות הצרפתית המודרנית. —
מ. איימה : על פני פריז. ז. קוקטו : קול אנוש. קולאס :
הצמיד. הידי השועל. ורקור : רצח לא-נחשב. פ. מורינאק :
מדקרות סכין. א. זייד : פרומתאוס בכבלים-לא-כבלים.
ז. פ. סארטר : מתוך הרומן "הבחילה". ז. דיאמל : מחז'
יונות חיי העתיד. ר. גארי : חינוך אירופה. א. קאמי :
הנכרי. — תרגום האנתולוגיה בידי מתרגמים שונים.

1931 **ריכמן, חנניה** [H. Reichman]. בדיחות
בחרונים ושעשועי-לשון. ציורים : יוסף שטרן. תל'
אביב, י. שרביק, (דפוס "גוטנברג", תשס"ו), 336 ע'. 8°.
מנוקד.

"בקובץ כונס מבחר מן הבדיחות בחרונים ושעשועי'
לשון, שפרסמתי בשנים האחרונות ב"דבר-השבע", רובם
בתחיתת אבי-אבשלום, בצירוף חומר נוסף, שעדיין
לא נדפס... החומר חולק למדורים לפי תכנון או אפיר'
(מההקדמה). — עיין גם קס. שנה ל"א ע' 54.

1932 **ריס, יבגני**. חניך הקברניטים. עברית ;
תנ"ה עירונית. תלאביב, י. שמעוני, (דפוס "בצלאל" —
לויצקי), [תשס"ו], 207, [3] ע'. 8°.

1933 **רסל, הרולד**. ניצחתי את ידי. עברית ;
חיים גיבורי. תלאביב, "ארגמן", (דפוס גוטנברג), תשס"ד.
219, [1] ע'. 8°. בראש השער : הרולד רסל בשיתוף
עם ויקטור רוסן. שם המקור : Harold Russell: Victory
in my hands.

1934 **שלום עליכם**. כתבי שלום עליכם. תרגום
יצחק דנבן בקובץ. כרך סו : מעשה שאין לו
סוף [נעוד ספורים]. תלאביב, דביר, (דפוס "הפועל הצ'
עיר"), תשס"ו, 226, [1] ע'. 8°.

מעשה שאין לו סוף נקרא במקורו "א מעשה אן א עק"
ובמהדורה השניה : "א פארכישופטער שניידער". תרגום

והגדות עם טגיקיות. עברית: חנה עירונית. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס "קדמה"), תש"ד. 180 ע', 8°.
מנוקד. לבני-הנעורים.

1951 ברמן, שלמה. מגבורי האומה; תולדות גדולי ישראל לדורותיהם. מהדורה ישראלית. כרך אב. ירושלים, "תושיה" ע"י הוצאת ספרים אחיאסף ומ. רולניק, (מאמחות בדפוס "המערב", 1955). 373; 336 ע', 8°.
לבני-הנעורים. מהדורה א': ורשה, "תושיה", תרנ"ח-תרע"א.

1952 גד, א. [= גדליה אמת]. בדיחות לילדים. לקט וערך: א. גד. הציורים: בינה גבירץ. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס "קדמה", 1955). 172, [1] ע', 8°.
מנוקד.

1953 גד, א. [= גדליה אמת]. ספר לי ספורים; ספורים, אגדות ומעשיות. תל-אביב, ש. שרברק, (דפוס "תרבות"), תשט"ו. 149, [2] ע', ציורים. 8°.
מנוקד. לילדים.

1954 גילוני, ישראל. בסוד הסבע. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס "זוהר"), 1955. 204 ע', תמונות. 8°.
"רוב הרשימות שבספר כונסו מתוך כתבי העת לנער".

1955 גרים, יקוב [Jakob Grimm]. לבלוכית; מאגדות האחים גרים. ספר י' [וחנן] בן-זכאי. ציר [נדן] גלבוע. תל-אביב, "דעת", (דפוס "קדמה"), [תשט"ו]. 31 ע'.
8° = ספרית פנינים, 3. על המעטפת: סינדרלה. מנוקד.

1956 גרים, יקוב [Jakob Grimm]. גפלאות גרים; עברית: יוסף פורת. עשרים ושמונה ספורים עם 8 תמונות בצבעים. ציר: אהרן אבדי. תל-אביב, "המתמיד", (דפוס פירסט), תשט"ו. 224 ע', 8°.
מנוקד. בראש השער: האחים גרים.

1957 די-זוהב, אפרים. החבר ארנב ומר צב. ועוד ספורים. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס "תושיה"), [תשט"ו]. 80 ע', תמונות. 8°.
מנוקד. לילדים.

1958 הופמן, שלמה (Shlomo Hofman). בקול ושר; שירים לילדים. צירה: צופיה לנגר. תל-אביב, "ניב", (דפוס נירט, 1955). [4], 62, [1] ע', תיים. 8°.
המלים מתחת לתוים באותיות עבריות ובאותיות לטיניות וגם לחוד רק באותיות עבריות.

1959 הנטר, אבן. מסע אל העבר. עבר לבני הנעורים: בנימין ביאלוביץ. תל-אביב, "אל המעיין", (דפוס

העבר. חמרים וסודותיהם: מפעלי תרבות. דברים שכדאי לעשות.

1940 אבנון, יצחק. עורך. ספורי החב"בים; מבחר אגדות לילדים... הציורים מאת אביגדור רינצון לואיזאדא. תל-אביב, א. זלקוביץ, (דפוס "חן", 1955). 104 ע', 8°.
מנוקד.

1941 אבנון, יצחק. עורך. ספורי הנבחרים; מבחר אגדות לילדים... הציורים: אביגדור רינצון לואיזאדא. תל-אביב, א. זלקוביץ, (דפוס חן, 1954). 207 ע'.
8°.
מנוקד.

1942 אבנון, יצחק. עלילות ישראל; ספר לילד. ציורים מאת אביגדור רינצון לואיזאדא. תל-אביב, א. זלקוביץ, (דפוס "חן", 1955). 217 ע', 8°.
מנוקד.

1943 אפרים, ש. נערים אמיצים, על פי מקור הולנדי. מעבדים בידי ש. אפרים. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס "מסדה"), [1955]. 104 ע', תמונות. 8°.
מנוקד. לילדים.

1944 אצבעוני; העתון לקטנים. (תל-אביב, דפוס נירט). 8°.
תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך ותמונ"ל: מיכאל שור. גל [1]: בלי תאריך ובלי ציון מספר. [14] ע', תמונות.

1945 אקסלרוד, גורית. סין, סונג ואני. מצויר בידי המחברת. (תרגם מכתב-יד: יעקב אשמן). תל-אביב, גדיש; (ירושלים, דפוס טורים), תשט"ו. 181, [1] ע'.
8°.
מנוקד. לבני-הנעורים.

1946 בילוביץ, בנימין. גד ואפונת-הפלא; אגדה עממית. תל-אביב, "אל המעיין", (דפוס גרואר), [תשט"ו]. 34, [1] ע', תמונות. 8°.
מנוקד. לילדים.

1947 ביראוז, אדגר ריס [Edgar Rice Burroughs]. טרזן במכלאות העבדים. מאת אדגר ריס ביראוז. תרגם ב. גילאי. תל-אביב, י. שמעוני, חש"מ, תשט"ו. 158, [1] ע', 8°.
מנוקד. לילדים.

1948 בנארי, נחום [N. Benari]. אל השמש. הציורים: איזח. תל-אביב, "עמית", (דפוס "קדמה", תשט"ו). 93 ע', 8°.
מנוקד. ספורים לילדים.

1949 ברגשטיין, פניה [Fania Bergsztejn]. שיר ידעתי; שירים לילדים. ציורים: צלה בינדר. (תל-אביב, הקבוץ המאוחד, (דפוס ספר), תשט"ו. 115, [4] ע', 8°.

1950 ברייטב, התאומים; מעשית אוסקית...

- 155, [4] ע"י 8°. מנוקד.
- 1970 ליברמן, צבי. ארבעה מלחים : ספורי ים לנוער. (הציורים : אבא פניכל). תל־אביב, החבל הימי לישראל, (דפוס הפועל המזרחי), תשט"ו. 106 ע"י 8°. מנוקד. 5 ספורים. בראש השער : צבי לבנה (ליברמן).
- 1971 ליטון, רוברט. קירי ילד הערבה. ספור הרפתקאות לבני הנעורים. עבד שן־למה [סקולסקי, תל־אביב, "עמית", (דפוס "קדמה", תשי"ד). 267 ע"י, תמונות. 8°. מנוקד.
- 1972 מבחר האגדה לילד : הספר לילד ולילדה. תל־אביב, "אל המעיין", (דפוס "תרבות", תשט"ו). 223 ע"י, תמונות. 8°. מנוקד.
- 1973 מורגן, אלפרד [Alfred Morgan]. מכונות : טכניקה לנוער על־פי אלפרד מורגן. תרגום והתאים ידידיה ספרא. תל־אביב, "עמית", (דפוס "קדמה"), [1955]. 173 ע"י, ציורים. 8°. מנוקד.
- 1974 מיכאל, ב. עצמאות ישראל : אגדות, שירים וספורים ממלחמת השחרור. בעריכת ב. מיכאל. ציורים : אהרן אביו. (מהדורה שנייה). תל־אביב, מ. בירן, (דפוס "קדמה", 1954). 149 ע"י 8°. = הספריה הג' דולה לילד אוצר־ל, 2. מנוקד.
- 1975 מקושנינסקי, קורנל [Kornel Makuszyński]. מסע בסימן כלב. תרגום מפולנית. ד. אליפלט. תל־אביב, "עמית", (דפוס גוטרמן), [תשט"ז]. 248 ע"י 8°. ספור לבניהנעורים.
- 1976 מרגליות, אנציקלופדיה לילדים. בעריכת יודית יה כפרא. הציורים : דניס שיפריין. ג. תל־אביב, עמית. (דפוס ישראל, תשט"ו). 224 ע"י 8°. מנוקד. — הקודם עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 59.
- 1977 מריאט, פרדריק. בין סלעי האלמג'ים : ספור לבני הנעורים. עבד שן־למה [סקולסקי, תל־אביב, "עמית", (דפוס "קדמה"), [תשט"ז]. 324 ע"י, תמונות. 8°. מנוקד. בראש השער : קפ. מריס.
- 1978 מתאוס, פטר. מיכאל באוסטרליה : חוויות עליונות והרפתקאות נועזות בארץ הפלאים אוסטרליה. תרגום יעקב מיטלמן. תל־אביב, "סיני", (דפוס "עיתיד", [1955]. 120, [1] ע"י, תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.
- 1979 מתאוס, פטר. מיכאל מינוס : ספור הרפתקאות מכחד לנוער, עם 5 רשומי עט מאת פריץ
- "תרבות", תשט"ו). 201 ע"י 8°. שם המקור : Evan Hunter: Find the feathered serpent.
- 1960 הסתדרות צעירי אגודת ישראל. הנוער האגודתי בארץ־ישראל. המחלקה לנוער. מדור ההדרכה. דפים למדריך. תל־אביב. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 2 : שבט תשט"ו. [38] ע"י לכל מדור ומדור פגישה מיוחדת. במכונת־הכפלה.
- 1961 ורן, ז'ול [Jules Verne]. האוצר הג' נוז. תרגום ועבד ג. בן־חנה [= גדליהו אמתי]. תל־אביב, ש. שרברק, (דפוס רוהלד), [תשט"ז]. 308, [2] ע"י 8°. מנוקד.
- 1962 ורן, ז'ול [Jules Verne]. שנסלור. תרגום ועבד ג. בן־חנה [= גדליהו אמתי]. תל־אביב, י. שמעוני, חש"מ, תשט"ו. 119 ע"י 8°. מנוקד.
- 1963 זונליטנר, א. ת. [= אלוים טלוצ'הור]. ילדי המערות בבנין הקורות. תרגום [ברהם] פרנק. תל־אביב, אמנות, (דפוס י. זילברברג, תשי"ד). [2], 281, [3] ע"י, תמונות. 8°. מנוקד. לבניהנעורים.
- 1964 חורגין, יעקב. שלשלת הגבורה : דמיות וספורים מדברי ימי עמנו... הציורים מאת צבי מלכנציק. תל־אביב, "עמית", (דפוס גוטרמן), [תשט"ו]. 69, [1] ע"י 8°. מנוקד. לילדים.
- 1965 טולסטוי, ל[ב] [נ'יקוליביץ'] [Lev Niko- laevich Tolstoi]. שופט צדק. ועוד ספורים. תרגום מרוסית נ[חמית] רבן. תל־אביב, "בצלאל", (דפוס "חן תשט"ז). 136 ע"י, תמונות. 8°. מנוקד. כולל 14 ספורים לילדים.
- 1966 טשרנוביץ, ימימה. ספורים לרמה. כושי ונושי. (הציורים : בינה גבירץ). תל־אביב, מסדה, (רמתיגן, דפוס מסדה, תשט"ו). [31] ע"י 22 : 25. מנוקד.
- 1967 יובב, צ. הרפתקאות האניה "קפרי קורן". תל־אביב, "צוהר", (דפוס מל"ן), [תשט"ו]. 237, [1] ע"י, תמונות. 8°. ספור לבני הנעורים.
- 1968 יובב, [צ]. עלילות סרון. תל־אביב, "צוהר", (הקרנף, (דפוס מל"ן), [1955]. 16 חוברות : 16 ע"י, תמונות בכל אחת. 8°. = עלילות סרון, סדרה א. לבניהנעורים.
- 1969 לבנון, יצחק. ישי וידידיו, ועוד ספורים לילדים. תל־אביב, י. שמעוני, (דפוס "קדמה"), תשט"ו.

- איכנברג. תרגם לעברית יעקב מיטלמן. תל אביב, "סיני",
(דפוס "עתיד"), [1955], 107, [1] ע' 8°. מנוקד.
- 1980 מתאוס. פטר. ציד הברדלס השחור...
תרגם לעברית: יעקב מיטלמן. תל אביב, "סיני", (דפוס
"עתיד"), [1955], 75, [1] ע' / תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.
- 1981 מתאוס. פטר. רובי נלחם על חרותו;
ספור חטיפה מאת פטר מתאוס. עם 33 רשומים... מאת
אמריך גודר. תרגם לעברית: יעקב מיטלמן. תל אביב,
"סיני", (דפוס "עתיד"), [1955], 105, [1] ע' 8°.
- 1982 ניצן, שלמה. חמשים ספור וספור;
מבחר אגדות העמים. תרגם ועבד: שלמה ניצן. צירה בינה
בבירץ. תל אביב, מ. גיומן, (דפוס רוהלד), תשס"ו. 219 ע'.
8°. (הדס, ספריה מנוקדת ומצוירת לילדים).
המדורות: ספורים ואגדות. מעשיות וספורים עליונים,
ספורי חיות ועופות.
- 1983 ניצן, שלמה. המדורה על שפת היר-
קון. ציורים: שמואל כץ. מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר; (תל אביב, דפוס "הפועל הצעיר", 1955).
117, [2] ע' 8°. (ספרית פועלים / אנקורים). מנוקד.
6 ספורים לילדים.
- 1984 ניצן, שלמה. שלשים ספור וספור.
תרגם ועבד: שלמה ניצן. ציורים: מ. אריה. תל אביב,
ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשס"ו 1955. 214, [2] ע' 8°.
ספורים לבנייהנעורים מספרות העולם.
- 1985 סלגרי, אמיליו [Emilio Salgari]. במל-
כת אססם. עברית אברהם צטרון. תל אביב, "גיב",
(דפוס ארליכמן), [תשס"ו], 207, [1] ע' 8°. ספור לבני
הנעורים.
- 1986 סקולסקי, שלמה. אגדות המלך דוד;
קבץ מיחד לבני הנעורים. עבד: ש. סקולסקי. ציורים:
א. אבני. תל אביב, ש. זימון, (דפוס "המרכז", 1955).
121 ע' 8°. מנוקד.
- 1987 צ'יזמן, אבלין. דרוין – הדרך לאמת...
תרגם ועבד ביגמין ביאלוביץ. תל אביב, "אל המעיין",
(דפוס "קדמה"), [1955], 143 ע'. תמונות. 8°. לבני
הנעורים. שם המקור: Charles: Evelyn Cheesman.
Darwin and his problems.
- 1988 צ'רסקה, לידיה [א'לכסייבנה] Lidia
[Aleksieva Charska]. ספורה של יתומת. תר-
גם והתקין ש"ס [= שלמה סקולסקי]. תל אביב, "עמיחי",
- (דפוס גוטרמן), [תשס"ו], 154, [3] ע' 8°. מנוקד.
לילדים.
- 1989 צ'רסקה, לידיה [א'לכסייבנה] Lidia
[Aleksieva Charska]. קן יתומים. תרגם והתקין
ש"ס [= שלמה סקולסקי]. תל אביב, "עמיחי", חש"מ,
[תשס"ו], 168 ע'. תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.
- 1990 קורצ'ק, ינוש [Janusz Korczak]. דו"ק
הקטן. תרגם י. פרישמן. ציירה תרצה. מהדורה שנייה.
(תל אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס סטרוד), תשס"ו.
177 ע' 8°. בראש השער: יאנוש קורצ'ק. לבני
הנעורים.
- 1991 קיזה, אלמה. הענק רוצץ ברק. תרגם
מאיטלקית יוסף אלפאה. תל אביב, "עמודי זהב", (דפוס
"חן"), תשס"ו. 130 ע'. תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.
שם המקור: Alma Chiesa: Il gigante Stronca-
fulmini.
- 1992 קצנלסון, יצחק. בחלום ובהקיץ; ספור
רים לילדים. (כנס והביא לדפוס שלמה אבן-שושן). [תל-
אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ספר"), תשס"ו. 163, [1] ע'.
תמונות. 8°. מנוקד.
- 1993 קרונברג, י'ונה [חיים]. מסתרי אר-
מון החליף; מספורי ארצות המזרח. תל אביב, המ-
חבר, (דפוס רוהלד), [תשס"ו], 78 ע'. תמונות. 8°.
מנוקד. לילדים.
- 1994 רבין, ח. האדם מלך החיות. עבד וערך
ח. רבין. תל אביב, "גיב", (דפוס "קדמה"), [תשס"ו].
129 ע'. תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.
- 1995 רוגל, נקדימון. יומן הקרבות של דני.
תל אביב, מ. גיומן, (דפוס "קדמה"), תשס"ו. 112 ע'.
תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.
- 1996 שטיינברג, יהודה [J. Steinberg]. ספור-
רים ומעשיות. הציורים: בינה בבירץ. תל אביב,
י. שרברק, (דפוס רוהלד, תשס"ו), 146, [1] ע' 8°.
מנוקד. לילדים.
- 1997 שיפמן, נחום. ברית האבירים. הצי-
רים: דוד א. (תל אביב), כתבים, (דפוס "קדמה", 1955).
208 ע' 8°. מנוקד. ספורים לבני הנעורים.
- 1998 שלונסקי, אברהם [A. Chlionsky]. ספר
עלילות מיקי-מהו או ספורים בחרוזים על חיו
הנעורים של רענן מיקימהו. (ציר אריה גבון). מהדורה

דוגמאות לשיעורים הוראת הלשון והדקדוק. הבעה בכתב. קריאה עצמית. המחזה. — "יש לראות בקובץ שלפנינו המשך ישיר לפרקי הוראה לכיתות היסוד — לשון וספרות" (עין ק.ס. שנה כ"ט ע' 38).

2007 לוינסון, מרים; משה אביגל, עורכים. לשון וחינוך; פרקים בחינוך לשוני וספרותי בגן הילדים. תל-אביב, "אורים" מרכז לתרבות ולחינוך, (דפוס "אחרות"), תשס"ז. 321, [2] ע', תמונות. 8°.

קובץ מאמרים, שפורסמו תחלה ב"אורים", "הד הגן", קבצים וספרים שונים, פרט לשלשה מאמרים שנכתבו במיוחד כשביל הקובץ.

2008 המועדון החקלאי; עלון לבתי ספר ולמועדונים החקלאיים בישראל. תל-אביב, הפיקוח על החינוך החקלאי במשרד החינוך והתרבות בשיתוף עם ארגון המורים לחקלאות; (עפולה, דפוס "העמק"). 8°.

ההופעה לא נזכרה. העורך: ש. לויס. גל' 8; ניסן תשס"ו. 18 ע', תמונות.

2009 מקרנקו, אנטון סמיולוביץ'. ספר להורים; כתבים ספרותיים-פדגוגיים. עברית מ. בנארי. מרז'בה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1955). 343, [1] ע'. 8°.

בראש השער: א.ס. מאקארנקו. שם המקור: Антон Семёнович Макаренко: Книга для родителей.

2010 נבון, שמואל. הלימוד היצירתי בכיתות היסוד. תל-אביב, "אורים", (דפוס "אחרות"), תשס"ז. 88, [2] ע'. 8°.

2011 נרדי, נח [Noah Nardi]. הפסיכולוגיה והחינוך. תל-אביב, י. צציק, (דפוס "עתיד"), תשס"ו. 400 ע'. 8°.

התכן: הקדמה. חלק א: מושגים פסיכולוגיים בישראל ובעמים; מושגים פסיכולוגיים בספרות העברית העתיקה ובספרות ימי הביניים. האסכולה האריסטוטלית בפסיכולוגיה היהודית (הראב"ד הראשון, הרמב"ם). האסכולה היוונית. מבשרי הפסיכולוגיה החדשה. — ח"ב: הפסיכולוגיה והלמידה. — ח"ג: הפסיכולוגיה ומערכת החינוך: הפסיכולוגיה והחינוך החדש. הפסיכולוגיה של מקצועות הלימוד. בעיות הפיגור וההישארות. ציונים ותעודות. תכנית הלימודים הממלכתית של ביה"ס היסודי בישראל. הרצוי והמצוי בתכנית הלימודים. סיכום. ביב' ליורפיה: ע' 363-385.

שניה. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, "הדפוס החדש"), [1955?]. 219, [4] ע'. 8°.

(ספרית פועלים/אנקורים). מהדורה א' עין ק.ס. שנה כ"ה ע' 57.

1999 שלמון, אברהם. חרף בארץ ישראל; ספרים... ציורים: אריה. תל-אביב, ב. ברלוי, (דפוס הפועל המזרחי, 1955). 104 ע'. 8°.

2000 שפר, גוליבר. ציורים מאת דוד גלבו. מעבר ע"י שפר. תל-אביב, "דעת", (דפוס "קדמה"), [תשס"ו]. 31 ע'. 8°.

= ספרית פנינים, 5. מנוקד. לילדים.

2001 שפר, רובינזון (קרול). ציורים מאת דוד גלבו. מעבר ע"י שפר. תל-אביב, "דעת", (דפוס "קדמה"), [תשס"ו]. 35 ע'. 8°.

= ספרית פנינים, 9. מנוקד. לילדים.

2002 Ihud hanoar hahaluzi. Tochnit para a schichva' de tzofim [by] Ichud hanoar hachalutzi, Hanhaga eliona — Israel. n.p., 1955. 2 p.l., 165 p. 4°.

במכונת הכפלה. הטכסט פורטוגזית.

חנוך והוראה

2003 ברלס, אמציה. ספר העפר... (מהדורה שניה מורחבת ומתוקנת). תל-אביב, "מסדה"; (רמת'גן, דפוס מסדה), תשס"ו. 176 ע', ציורים. 8°.

"יוצא לאור באשור הועד הפועל של הסתדרות הצופים העברים בארץ ישראל".

2004 ברנר, בנימין; רחל צברי. ספר הדיקטטיקה לכתה א'... חלק ג: נושא הגינה, חנוכה. ירושלים, קריית ספר, (דפוס טורים, 1955). 341-602 ע'. 8°.

את הקודם עין ק.ס. שנה ל"א ע' 61.

2005 דפים; לבעיות המורה והתנוון הממלכתי. תל-אביב, תא המורים ע"י הסתדרות הציונים הכלליים, (דפוס הכללי. 4°).

תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: א. קוצר. גל' 2: ה' באלול תשס"ו. 13 ע'.

2006 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. המרכז לחנוך. לשון וספרות בבית הספר היסודי בכיתות ה'ח' תל-אביב, "אורים", מרכז לתרבות ולחינוך, (דפוס "אחרות"), תשס"ו. 209, [3] ע'. 8°.

המורות: להתפתחות הלשונית של הילד. הספרות בגורם מחנך. הוראת השיר והסיפור. הסיפור והשיר;

בליך; נ. פרסקי. מקראות ישראל. (ח): לשנת
הלמודים השמינית. ירושלים, "מסדה" נא. פלאי; (דכח)
גן, דפוס "מסדה", תשט"ו. [4], 529, [1] ע', פורטרטוס.
8°. "בהתאם לתכנית הלמודים החדשה". את הקודמים
עייין ק.ס. שנה ל' ע' 334.

2018 ביאליק, חיים נחמן; יהושע חנא רבניצקי
[Chaim Nachman Bialik; J. Ch. Rawnitzky].
ספר האגדה לבתי הספר; מבחר לבתי הספר
התיכונים מתוך "ספר האגדה" לח"נ ביאליק ו"ח רבניצקי".
ק. מלקט בידי יוסף שכת"ר. (כרך א). תל-אביב, "דביר";
(ירושלים, דפוס טורים, תשט"ו/1955). 4, 295 ע'. 8°.
מנוקד.

2019 בליך, משה; מרדכי ברתנא. תורה
שב על-פה. לשנת הלמודים השביעית... (תל-אביב).
קרני, (דפוס "המרכז"), [תשט"ו]. 134 ע'. 8°. (ספרית
חנוך ומדע). "בהתאם לתכנית הלמודים החדשה". מנוקד.

2020 בן-ששון, חיים [חלל]. ראשי פרקים
בתולדות ישראל בימי הביניים; שעורים בלמודי
יסוד, האוניברסיטה העברית, חרף תשט"ו... ירושלים,
האוניברסיטה העברית, תשט"ו. [2], 325 ע'. 8°. במכונת-
הכפלה.

מקיף את הזמן משנת 632 עד 1660/1670 בערך.

2021 בנארי, מ[שה]; אמוץ כהן. טבע לתל-
מידים; ספר למוד לכתה ה' של בית הספר היסודי
לפי תכנית הלמודים תשט"ו. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס
"קדמה", תשט"ו). 191 ע', תמונות. 8°. מנוקד.

2022 ברורמן, שרה [קניוק]; מרים אילון.
הידו, יש לי ספר; ספורים ושירים לילדים הקור-
אים... צירה תרצה. תל-אביב, "עמית", (דפוס "תרבות",
תשט"ו/1955). 63, [1] ע'. 8°.

2023 בריטברד, משה. דקדוק לתלמידים
מחדש בצורה תרגילי כתיב. חלק א-ב. תל-אביב, "יבנה",
תשט"ו/1954. 8°. התכן: חלק א: נקוד ושמות. מהד'
י"ב מעבדת ומחוקקת. (דפוס זילברברג). [2], 125 ע'. —
ב: פעל ותחביר. מהד' י"ב מעבדת ומחוקקת. (יפו, דפוס
"שם"). 137, [2] ע'.

2024 גבריאל, נחום; ברוך אביבי. מקרא
לילד. (ג): לשנת הלמודים השלישית. הציונים: אביב
דורן [ניצן] לואיזאדא. תל-אביב, יבנה, (דפוס לוריא,
תשט"ו). 320 ע'. 8°. הקודמים עייין ק.ס. שנה ל' ע' 335.

2012 שניאורסון, פ[ישל] [Fischel Schneersohn].
חזיונות היסוד בחיי הנפש של הילדים הערפודי של
הילדים העצבניים והריפורמה של ההפסקה. עם שלש
תוספות. מהדורה שניה, מורחבת ומתוקנת. תל-אביב,
"מסדה"; (דמיתגן, דפוס "מסדה"), [1955]. 156 ע'. 8°.
מהדורה א' עייין ק.ס. שנה ט"ו ע' 300, שם גם ציון
ותכן מפרט. במהדורה זו נחספו תוספת ב': המגמה
ה"פרטיבית" בתורת הנפש של ימינו (תוספת ב') של
מהד' א' הושמטה כאן, ותוספת ג': תורת ברגסון וה-
פסיכולוגיה האינסטימית.

2013 ששון, ברוך. נושאים בתנ"ך נעם מראי
מקום והרצאה לכל נושא. חלק [א-ב]. תל-אביב, י. צייק,
(דפוס ג. רוהלד), [תשט"ו]. [3], 190, [1]; [193] 365 ע'.
8°. מנוקד.

"הספר נהגו נסיון ראשון בלימוד התנ"ך להעלות בכחב
נושאים במסגרת אחידה ומרוכזת... מיועד לתלמידי בתי
ספר התיכונים, לבחינות הבגרות, למורה ולכל משכיל".
(מהדקדמה).

ספרי למוד

2014 אביבי, ברוך; נתן פרסקי. תולדות
ישראל (ומדברי ימי העמים)... בהתאם לתכנית הלמוד
דינ החדשה. (מהדורה ראשונה מחדשת). חלק א-ב: לשנת
הלמודים הששית. תל-אביב, "יבנה", (דפוס זילברברג,
תשט"ו/1955). מפות, תמונות. 8°. מנוקד.

"הספר הוא עבוד מחודש ומתוקן של "תולדות עמנו"
ששימש כספר לימוד בבתי הספר היסודיים בעשר השנים
האחרונות". עייין ק.ס. שנה כ"ח ע' 144. — התכן: חלק א:
מסוף ימי שלטון פרס בארץ-ישראל עד מלחמת היהודים
על חורותם. 224 ע'. — ב: ממלחמת היהודים על חרותם
עד אחרית חתימת התלמוד הבבלי. [225] 421 ע'.

2015 אבישולם, דב. אלגברה לבתי-ספר תיכו-
ניים ומקצועיים. בעיבודם של אבישולם דב, אלפרין חות,
לבטוב אברהם, סתם אפרים, ריבלין צבי. חלק ג. תל-
אביב, מסדה, (דפוס הפועל המזרחי), [1955]. VI, 269 ע',
ציורים. 8°. את הקורס עייין ק.ס. שנה ל' ע' 334.

2016 ארדון, מיכאל. כימיה אורגנית לבתי
הספר התיכונים... הקדמה מאת ישעיהו ליבוביץ. ירו-
שלים, ספרי לימוד, (דפוס מרכז, הקד' תשט"ו/1955).
128 ע', סבלאות. 8°.

2017 אריאל, ז. [= זלמן שלמה ליבוביץ]; מ.

- 2025 הרוביניק, שלמה. קצור תולדות יש-
ראל : מצמיחת המרכזים החדשים במערב עד תקופת
ההשכלה. מהדורה שלישית. חיפה, בית הספר הריאלי
העברי, (דפוס "אות"), תשס"ו. 175 ע', 8°. מהד' א'
עין ק.ס. שנה כ"ו ע' 38, מהד' ב' — שנה כ"ט ע' 39,
שם גם הערה.
- 2026 זיה, חיה. קרא וכתוב... לשנת הלמודים
הראשונה. כהדורה שלישית. (חלק [א]ב), תלאביב,
"מסדה", חש"כ, [1955] 4, 76 : 16777 ע', תמונות. 8°.
דפים ללמוד קריאה. נדפס על צד אחד של הדפים.
- 2027 טורטל, מ[איר] [M. Turtel]. היסטוריה
כללית : סיכום... מימי המהפכה התעשייתית ועד מל-
חמת העולם הראשונה. לתלמידי בתי-ספר תיכוניים...
ירושלים, המכון העברי להשכלה בכתב, [1955] 153 דף,
4°. במכונת הכפלה.
- 2028 ירדני, צ[בי] : מ[שה] רבינוביץ. ספר
למוד השבוע בכתב ד... תלאביב, יבנה, (דפוס
בוסנברג, צ. כפס, תשס"ז 1955) 2, 128, xvi ע', 8°.
עין גם ק.ס. שנה כ"ז ע' 150.
- 2029 מוסקוביץ, צבי : פנחס בלומנטל. תול-
דות הזמן החדש, קווייטוד : ספר-עזר לתלמיד ול-
בתלמד. ירושלים, אחיאסף, (דפוס "רוג'ר", 1955) 227,
[5] ע', 8°.
- הספר מסכם את התהליכים והמאורעות העיקריים
בתולדות העמים, ממלחמת שבע-השנים עד ימינו אלה.
(מההקדמה).
- 2030 מלמד, נ. : מ[שה] צ[בי] אפרתי. פסי-
קות : ספר למוד ומקרא... (הציורים א. ר. לואיזדה).
יה. תלאביב, "יבנה", (דפוס "הפועל המזרחי" ודפוס
"תרבות", תשס"ו), 8°.
- התקן והתאם לתכנית הלמודים החדשה של בית הספר
הממלכתי-ירדני. בראש השער של ספר השמות המכברים
בסדר הפוך. ג : מהדורה חדשה נחשיותא. 328 ע'—
ד : מהדורה חדשה נרביעיותא. 352 ע'—ה : מהדורה
חדשה נשלשיותא. (הציורים : א. אריאלי) 428 [4] ע'—
את הקודם עין ק.ס. שנה כ"ז ע' 150 : עין גם שנה כ"ח
ע' 335.
- 2031 נהיר, ש[מחה] [Simcha Nahir]. עיקרי
תורת המשפט. מהדורה רביעית מתוקנת. חיפה, בית
הספר הריאלי העברי, (דפוס "אות"), תשס"ו. 119 ע', 8°.
מהדורה קודמת עין ק.ס. שנה כ"ט ע' 210.
- 2032 נתנס, א.ד. : מרדכי לינדמן. פסיקה :
אופטיקה גיאומטרית — חשמל נחוג ראשוני. מיועד לכ-
תות הששיות והשביעיות של בתי-ספר תיכוניים ולמת-
כוננים לכניסה לאוניברסיטה ולטכניון. מעובד מן ההוצאה
ההולנדית על ידי מרדכי לינדמן... בהשתתפותו של
ישראל ליפשיץ... ירושלים, אחיאסף, (דפוס ר. ת. הכהן,
1955) 152 ע', ציורים. 8°. "בהיתר משרד החינוך
והתרבות".
- 2033 סלע, יצחק. קצור תולדות עם יש-
ראל. תלאביב, "גיב", (דפוס מל"ן), תש"ד. 151, [3] ע',
לוחות-תמונות, פקסימיל. 8°. מנוקד.
- 2034 פלר, י[צחק]. נלמד חשבון... מהדורה
מחדשת ומתקנת. [א]ב. ירושלים, "קריית-ספר", (דפוס
טורים), תשס"ו. 8°.
- התכן : [א] : לשנת הלמודים השניה. 104 ע'—[ב] :
לשנת הלמודים השלישית. 104 ע'.
- 2035 קובץ תרגילים בהנהלת חשבונות... מאת
ש. לביא, ש[אול] קנצלר, מ[איר] שחורי, אברהם רייס,
ב. יעקובסון, מ. ברמן. בעריכת אברהם רייס ומנאיר
שחורי. מהדורה חדשה. מתוקנת ומורחבת. תלאביב, הסי-
תורות הפקידים—המחלקה לתרבות ולחנך מקצועי,
(דפוס החברה המאוחדת להדפסה), תשס"ז 1955. 180,
[1] ע', 8°.
- 2036 קיפניס, לוין [Levin Kipniss]. אלף : ספר
הבית לילדי כותה א... החלק הדידקטי דבורה קיפניס.
הציורים איזה. תלאביב, קרני, (דפוס "אחדות", תשס"ו),
142, [2] ע', 8°. (ספרית חנוך ומדע).
- 2037 קלעי, ש[נרגא] פ[יבל] : ז[בולן] תוחמן.
ספר למוד לחשבון ולהנדסת... [ב] : לשנת הלי-
מודים הששית. ירושלים, "עבר", (דפוס "רוג'ר", 1955).
177, [2] ע', 8°. את הקודם עין ק.ס. שנה ל' ע' 339.
- 2038 רבינוביץ, מ[שה] : צ[בי] ירדני. חשבון
לימי החפשי. יה. תלאביב, "יבנה", (דפוס הפועל
המזרחי, 1955) 32 ע', ציורים — בכל חוברת. 8°.
- 2039 רדאי, יהודה. הצעד הראשון : גישה
חדשה ללמוד השפה העברית הישראלית למתחילים...
עיון מתודידידקטי : מרדכי קמרט. הציורים : רות לוין.
מהדורה שנייה מתוקנת. ירושלים, ר. מנ, (דפוס המערב),
תשס"ז. 216 ע', 8°.
- 2040 ריך, ב[ניציון]. עברית בתמונות, עב-

ספרי מדע כלליים

- 2048 אגרוט, שמעון [Shimon Agranat]. דיני עונשין. רשימות מהרצאותיו של... ש. אגרוט באר-ניברסיטה העברית בשנת תשי"ז... בעריכת אמנון גולדברג. ירושלים, מפעל השכפול [של] הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, תשט"ז. [2], ע' 247. ע' 8°. במכונת-הכפלה. "סנימי לשמוש תלמידי הפקולטה למשפטים בלבד".
- 2049 איזנשטט, שמואל נח [Samuel Noah Ei-senstadt]. מלקט. לקט מקורות לתרגיל של ש. ג. איזנשטט ויקוניגה גרבר-טלמון. ירושלים, האוניברסיטה העברית, תשט"ד-1954. [1], 249. [1] ע' 8°. במכונת-הכפלה. — הטכסט באנגלית. מקורות לתרגיל בסוציולוגיה.
- 2050 איזנשטט, שמואל נח [Samuel Noah Ei-senstadt]. יוסף בן-דוד. יסודות הסוציולוגיה. מאת ש. ג. איזנשטט... בן-דוד. (שעור א' (כתב), [תל-אביב], [מכון] ישראלי להשכלה בכתב ע"י המרכז לתרבות ולחינוך... בשיתוף עם המרכז להשכלת העם שליד האוניברסיטה העברית [בירושלים], חש"מ, [1955]. ע' 293. ע' 8°.
- 2051 ארגון העובדים בובל האורגני. פוריות הקרקע; מאסף מקצועי. לקט תרגומים מחיבוריהם של סיר אלברט הווארד, צ'ארלס א. קילוג, פ. ל. ויגו, ג. א. קרסלינקוב וט. ד. ליסנקו. תל-אביב, "ספרית השדה", (דפוס "אילון", תשט"ז. ע' 80. ע' 8°).
- 2052 אריאן, דוד. מינהל ציבורי; רשימות לפי הרצאותיו של ד. אריאן... בעריכת מ. הרטום. ירושלים, הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, תשט"ז. 168, [2] ע' 8°. במכונת-הכפלה.
- 2053 גולדשטיין, אשר; משה שכטר [A. Gold-stein; M. Schechter]. אוצר הרפואה והבריאות; לכטיקון רפואי. מאת א. גולדשטיין ומ. שכטר... [א"ב]. תל-אביב, דביר, (דפוס זילברברג ודפוס "ספר", תשט"ז-תשט"ז. ע' 5, 874 עמודות, [2] ע' 873 עמודות, [1] ע' 1, טבלאות, פקסימילים, תמונות. ע' 8°.
- 2054 גולדשטיין, אשר; משה שכטר [A. Gold-stein; M. Schechter]. אוצר הרפואה והבריאות; לכטיקון רפואי. מאת א. גולדשטיין ומ. שכטר... [א"ב]. תל-אביב, דביר, (דפוס זילברברג ודפוס "ספר", תשט"ז-תשט"ז. ע' 5, 874 עמודות, [2] ע' 873 עמודות, [1] ע' 1, טבלאות, פקסימילים, תמונות. ע' 8°.

- רית לעם; ראשית הקריאה והכתיבה. ערוך בידי בן-ציון רייך. ציורים: מ. גפן. ירושלים, ר. מס, (דפוס ליכני היים, 1955). 63, [1] ע' 8°.
- 2041 שטורן, יעקב. כללי הבטחון בדרכים... תל-אביב, המחבר, תשט"ז. 160 ע', תמונות. 19: 13. רשימת המונחים (עברית-אנגלית) בע' ג' של המעטפת.
- 2042 שיפמן, דוד. מולדתי ישראל; ספר למוד המולדת בבית-הספר היסודי לפי תכנית חושה... חלק ב. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", 1955). 283 ע', מפות, תמונות. 8°. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 339.
- 2043 שלמון, אברהם. נושאים בוראות הספר; ספר לימוד לבתי-המדרש לגנות, וספר-עזר לגנות ולמורים בכיתות הנמוכות של בתי-הספר היסודיים. חלק א. תל-אביב, ספרי גדיש, (דפוס "תרבות"), תשט"ז (1955). 197, [3] ע', תמונות. 8°.
- 2044 תלמוד בבלי (לקוטים). פרקי תלמוד לבתי הספר; מבחר סוגיות מתוך מסכתות עם פירוש רש"י. מלוקט ומבואר בידי יוסף שכטר. תל-אביב, דביר, (דפוס המועל הצעיר, 1955). 228, [2] ע' 8°. "הספר נועד לבתי-הספר תיכוניים".
- 2045 תלמוד בבלי (לקוטים). תלמוד לתלמיד; ערוך ומבואר על ידי א. אפרתי, י. בורג-סקי. שער א. ירושלים, המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה של הסתדרות הציונית העולמית, (דפוס מרכז), תשט"ז. [3], 126, [2] ע', מפה. 8°. החומר מסודר לפי הנושאים.
- 2046 Ankory, H. Questions in English literature. (Questionnaire for students preparing for Israel matriculation examinations). Part 1: Poetry. תל-אביב, "מכתם", [תשי"ז]. 25 ע' 8°. במכונת-הכפלה.
- 2047 Blumenthal, P[inhas]; K. Stern; Y. Aloni-Fainberg. We learn English. (Illustrations: Gabriella Rosenthal). Book 3. תל-אביב, מחלקה לחינוך של עיריית תל-אביב-יפו, דפוס שושני, 231 p. 8°. (תשי"ד-תשט"ז).
- את הקודם עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 65.

מהמחקרים החשובים על ענף זה בארצות הגפן בעולם, וכן ציין את ההישגים והמחקרים בענף הגפן בארץ.

2059 הסליפ, ג'ואן, לוקרציה בורג'ה. עב-
רית: בן גור, תלאביב, "לדורי", (דפוס "תרבות",
תשס"ז 1954), 289, [3] ע' 8°. בראש השער: יואן
האסליפ. שם המקור: Joan Haslip: Lucrezia Borgia.

2060 הרן, נחמה. השפעתם של גורמי גדול
בקרינוגנטיס. רחובות, תשס"ו. [3], 13, [6], 4, [3] דף,
טבלאות. 4°. עם תכן, הקדמה ושער נוסף באנגלית:
Nechama Haran: The influence of growth
in carcinogenesis. — תקציר דיסרטציה, ירושלים. במ-
כונת הכפלה.

2061 חיאל, חיים י. מנוע הבנוי של המכר
ניתן עקרונות פעולתו, מבנהו, מערכותיו. כולל 111
תמונות ושרטוטים. ירושלים, "אחיאסף", (דפוס "רגולר",
1954), 157, 72 [צ"ל 63], 12 ע' 8°. ע' 4 [8] שבסוף
הספר מלון עבריאנגלי.

2062 טדסקי, גד [Gad Tedeschi]. דיני חיו-
בים; רשימות מהרצאותיו... בעריכת מאיר גבאי. (מה-
דורה שניה מתוקנת). חלק א: מבוא, חוזים, מכר ושכר
רות. ירושלים, מפעל השכסול [של] הסתודות הסטודנטים
של האוניברסיטה העברית, תשס"ו. 19, [1] ע' 384, ע' 8°.
במכונת הכפלה.

2063 טוי, פרנסיס. ורדי. עברית: נחמן בן-עמי.
תלאביב, "לדורי", (דפוס "אלישע", 1955), 367 ע', חמר
נות, תויס. 8°. בראש השער: פרנסיס טוי. שם המקור:
Francis Toye: Verdi, his life and works.

2064 טרומן, הריס. זכרונותיו של האריס.
טרומן. כרך א: שנת הכרעות. תלאביב, עיינות, (דפוס
"אחדות", תשס"ז 1955), 497, [1] ע' 8°. תורגם
מכתבידי האנגלי ע"י ש. גילאי, ד. סיון, אל קרמר,
א. ש. שטיין. ערך: חנוך קלעי. שם המקור: Harry S.
Truman: Memoirs, v. I: Year of decisions.
כרך זה של זכרונות נשיא אה"ב לשעבר מקיף את
הזמן מ-12 באפריל עד סוף ספטמבר 1945.

2065 לואיס, ברנרד. הערבים בהיסטוריה.
תרגם מאנגלית: יונתן רטוש. (תלאביב), כתבים, (דפוס
"חושיה", תשס"ו), 159 ע' 8°. שם המקור: Bernard
Lewis: The Arabs in history.
בקשתו לבודד ולבדוק בעיות יסוד מסוימות — מקומם

האוצר... נועד: להקנות למעיין בו ידיעות יסוד ב-
פואה: להורות לאדם את דרכי העזרה הראשונה... עד
בוא הרופא: להסביר לעם את כללי ההיגיינה הציבורית
והאישית בהתאם לתנאי הארץ... מצאנו לנכון להרחיב
את מסגרתו ולכלול בה את תולדות הרפואה מתוך הדגשת
תרומתו של עמנו וכן את חלקה של הרפואה בספרותנו
מדור דור. לשם כך הובאו ליקוטי אמרים מתאימים. ליקור
טים אלה משקפים גם את התפתחות המינוח והלשון הר-
פואית העברית... פרק מיוחד הוקדש לגדולי הרפואה
בעולם ולרופאים יהודים שהשאירו להם זכר בתולדות
הרפואה ובספרותה. (מההקדמה).

2054 גיבון, [אדוארד]. שקיעתה ונפילתה
של הקיסרות הרומאית. תרגם: אריה ענבי. (תלאביב),
ספרי זרוב, (דפוס "יהלום"), [1955], 505 ע' 8°.
מהדורה מקוצרת. שם המקור: Edward Gibbon: The
history of the decline and fall of the Roman
empire.

2055 גירינגר, קרל. בראמס. עברית: שמשון
ענבל [קלינגר]. תלאביב, "לדורי", (דפוס "אלישע",
תשס"ו), 320 ע', תמונות, תויס. 8°. בראש השער:
קארל גירינגר. שם המקור: Karl Geiringer: Brahms,
his life and work.

2056 גלובר, ט[רוט] [ר'יבלין]. העולם הקד-
מון. תרגם מ[שה] אסר [= אסינגר]. תלאביב, "הלס",
(דפוס שושני), תשי"ד. VIII, 358 ע', מפה. 8°. שם
המקור: T. R. Glover: The ancient world.

2057 דיקן, פלטיאל [Paltiel Dykan (Dik-
shtein)]. דיני עונשין בישראל ובעמים,
בעבר ובהווה... מאת פלטיאל דיקן [דיק שטיין]...
מהדורה שניה, מורחבת ומתוקנת. חלק א. תלאביב, בית
הספר הגבוה למשפט ולכלכלה, (דפוס המרכז), 1955.
328 ע' 8°. שער נוסף באנגלית.

ע' 159 של חלק זה עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 67, שם גם
ציון. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה ט"ו ע' 24-25, שם גם
בקרת מאת מ. דוכן.

2058 הוכברג, נתנאל. גידול הגפן... העורך
ש[מעון] תרן. יפה. תלאביב, "ספרית השדה", (דפוס
"אילון"), תשי"ד. [8], 516 ע', טבלאות, תמונות. 8°. —
ביסודו של הספר הונחו הרשימות המרוכזות בענפי
הגפן, שפרסם המחבר ושנועדו לתלמידי ביה"ס החקלאי
במקוה ישראל. המחבר השתדל להביא באופן מרוכז חלק

"השניונים הכבירים שחלו בשדה הרפואה בכלל, וב-
מילדות בפרט, במשך השנים שעברו מאז ההוצאה הרא-
שונה של ספר זה, הטילו עלי להכניס שינויים יסודיים
בפרקים שהיו גם במהדורה הקודמת ולהוסיף פרקים של-
מים חדשים... עם ייסוד בית הספר לרפואה של האוני-
ברסיטה העברית ושל הדסה עלי להתחשב גם בצורכי
ההוראה לסטודנטים". (מההקדמה).

2072 ספרוט, ולטר ג'ון הרברט. סוציולוג-
יה. מאת ו. י. ה. ספרוט... (מאנגלית: מרים ועובדיה
שפירא). ירושלים, ר. מס, (דפוס גרוסלם פוסט, 1955).
235, [1] ע' 8. = ספרות דני למדע פופולרי, 53. עם
שער גוסף באנגלית. שם המקור: Walter John Her-
bert Spratt: Sociology.

2073 פטקיין, אליעזר. על כוכב ארץ. [תל-
אביב, ענף השכלה במסכל/אכא, (דפוס "דבר", 1954).
175, [1] ע' 8. מנוקד.

2074 פינברג, נתן [N. Feinberg]. יחסים בין-
לאומיים ומוסדות בינלאומיים. רשימות לפי הרצאותיו
של נ. פינברג... בעריכת אליהו בן-ישראל... [ירושלים,
הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה, תש"ט, 139,
58 ע', דיאגרמה מקופלת. 8. במכונת-הכפלה.

2075 פלוטורץ. חייהם של גדולי יוון ורומי.
[א"ב]. (תל-אביב), ספרי זהב, [תשי"ג]. 8. שם הספר
בלטינית: Plutarchi Vitae.
התכן: א: גדולי יוון. (דפוס מוסס). 319 ע' — ב: גדול
לי רומי. (דפוס "החלום"). 320 ע'; ע' 317-314: תולדות
פלוטורץ. — תרגומים אחרים עיין קס. שנה ט' ע' 422
ושנה ל' ע' 344.

2076 פסט, הורד. אגדת ניו-אינגלנד; דרך
הייסורים של סאקו וואנצטי. עברית: רות ליבנית. מרחב-
יה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב), "הדפוס
החדש", 1955. 198 ע' 8. (ספרית פועלים/לכל).
בראש השער: הווארד פאסט. שם המקור: Howard
Melvin Fast: The passion of Sacco and Van-
zetti; a New England legend.

2077 פרויס, ו[לטר] [Walter Preuss]. התנועה
השיטתית בעולם ובארץ. תל-אביב, עם עובד (בשר-
תוף עם בית-הספר הגבוה למשפט וכלכלה, דפוס סטרון,
תש"ז, 280 ע' 8. ביבליוגרפיה: ע' [276] 280.

של הערבים בהסטוריה האנושית, מהותם, הישגיהם, והי-
קוים, תבולטים של התפתחותם לתקופותיה השונות".
(מההקדמה).

2066 לון, הנדריק וילם ון. האמנויות מרא-
שיתן ועד סוף הרנסאנס. כתובות ומציירות בידי הנדריק
וילם ון לון. (מאנגלית אברהם בירמן וצבי טל). תל-
אביב, גוית, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ז, 8, 240 ע'.
8. שם המקור: Hendrik Willem van Loon:
The Arts. — רק פרקים איכה של הספר מתורגמים כאן.

2067 לוקץ, ג'רג'. הרומן ההיסטורי; התי-
פתחות המגמות והצורות בענפי הספרות. תירגם מהונ-
גארית אריה סולה, ערך וההדיר ד. פנימי. מרחביה, הקי-
בוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1955).
339, [1] ע' 8. בראש השער: גיאורג לוקאץ. שם
המקור: Lukács György: A történelmi regény.
התכן: הרומן ההיסטורי בנוסח הקלאסי. רומן היסטורי
ודראמה היסטורית. הרומן ההיסטורי ומשבר הריאליזם
הבורגני. הרומן ההיסטורי של הרומאניזם הדמוקראטי. —
מפתח שמות (= באור שמות) מאת המהדיר.

2068 ליבוביץ, י[שעיהו] [Jesaias Leibowitz].
כימיה אורגנית. רשימות לפי הרצאותיו... בשנת
1953/54. בעריכת עטרה קפלן. ירושלים, מפעל השכפול
[של] הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית,
תש"ז, 378 ע', טבלאות. 8. במכונת-הכפלה.

2069 מדע; עתון מדעי לכל. ירושלים, מוסד ויצמן
לפרסומים במדעי הטבע והטכניקה, [דפוס] [ממשלתי].
תש"ז, 4. רבעון. העורכים: שלמה הסטרין ואפרים
קצילסקי. גל: 1: טבת. 47 ע', טבלאות, מפות, תמונות.
תכן חלקי עיין קס. שנה ל"א ע' 220.

2070 מסי, ג'ון [אלברט]. הספרות מראשיתה
ועד ימינו. (תרגם מאנגלית: דניאל שר). תל-אביב, "מס-
דה"; (רמת-גן, דפוס "מסדה"), תש"ז, 12, [3] ע' 19-
672 עמודה, תמונות, פקסימילים. 8. בראש השער:
ג'ון מייסי. שם המקור: John Albert Macy: The
story of world's literature.

2071 סדובסקי, אריה [Aryeh Sadovsky]. תו-
רת המילדות... מהדורה שנייה. ירושלים, "אחיאסף",
(דפוס עזריאל, 1955). [14], 480 ע', תמונות. 8.
ע' [418] 471. מלון המונחים: לסיני-עברי. מהדורה א' עיין
קס. שנה י"ט ע' 234-235. שם גם ציין.

חמ"ה, צבא הגנה לישראל, הוצאת "מערכות", (בית דפוס צבאי 665, תשס"ו), 15, [1], ע' 254, ע' מפה מקופלת, תמר נות, 8°. **בראש השער**: מיכאל קאלברט. שם המקור: M. Calvert: Prisoners of hope.

2083 **קלי, ש[מעון]**. רפואה משפטית; קובץ הרצאות... בעריכת צבי טרלו... [ירושלים], הסת(דרות) הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, תשס"ו, ע' 327, ע' 8°. במכונת-הכפלה. עיין גם ק.ס. שנה ל' ע' 191.

2084 **קרליל, תומס**. המהפכה הצרפתית. (התרגום העברי... בידי שאול גורדון ויוסף רביקוב). חלק א: האסטיליה. (תל-אביב, ספרי זהב, (דפוס יהלום), [תשס"ו], ע' 304, פורטרט. 8°. **בראש השער**: תומס קרלייל. שם המקור: Thomas Carlyle: The French revolution.

2085 **רובינשטיין, אלחנן**. תורת המספרים <ברמה אוניברסיטאית>. כרך א"ב. ירושלים, המכון העברי להשכלה בכתב בישראל, [תשס"ו], 111; 125 דף. 4°. במכונת-הכפלה.

התכן: כרך א חטיבה א: המשפטים היסודיים וניתוח חם. — כרך ב חטיבה א: תבניות שניוניות ריבועיות ומשוואות פל אלמנטריות.

2086 **רוזין, ג.** מיקולאי קופרניק. תרגם ש[מאין] מנדל. תל-אביב, "מדע וחיים", (דפוס "אופק"), 1954, ע' 292, לוחות-פורטרטים, ציורים. 8°. **בראש השער**: ג. רוזין. שם המקור: Г. Ревзин: Николай Коперник.

2087 **שאוּפֶלֶר, רוברט הבן**. שוברט. עברית: בנימין חימירין. תל-אביב, "לדורי", (דפוס לידור, תשס"ו), 311 ע', תמונות, חוים. 8°. שם המקור: Robert Haven Schaufüller: Franz Schubert; the ariel of music.

2088 **שמחוני, שמחה** (S. Simhony). תורת המרי רפואה: דרכי פעולתם ושימושם הרפואי. נערך והובא לבית הדפוס ע"א. שמחוני... (ירושלים), הסתדרות הרוקחים בישראל, (דפוס "רוגלד", 1955), [16], ע' 360, פורטרט. 8°.

עם רשימות על המחבר מאת ע. צ. רוסבינה וז. זיו. "הספר הוא ראשון במקצועו בספרותנו".

2089 **Blanc, Haim**. Studies in North Pal-
estinian Arabic; linguistic inquiries among

2078 **פרול, נינה**. המין המסוכן; גילוי פר-
צופו של האיש-הזכר לצעירות בנות רוב הגילים. מאת
נינה פרול. ציורים: רוי דוטי. תרגום: אהרן אמיר. ירו-
שלים, דורות, (דפוס ר. ח. הכהן), תשס"ו, 144 ע'. 8°. שם המקור: Nina Farwell: The unfair sex.

2079 **צונציגר, מ[נחם]** (M. Zwanziger). גיאור-
ברפיה כלכלית. ירושלים, ר. מס; (חיפה, דפוס
"אות", 1955), 298, [1] ע', טבלאות, מפות. 8°. = ספ-
רית דני למדע פופולרי, 51.

המדורות: המדינות כתור יחידות כלכליות. אוצרות
הטבע. תחבירה. שלטון המעצמות הכלכליות.

2080 **צ'רצ'יל, וינסטון [ליאונרד] ס[פנסר]**.
מלחמת העולם השנייה. (מאנגלית: אהרן אמיר).
כרך א: חשרת הסופה. תל-אביב, "עם הספר" בש"ר.
תוף עם כרמי את נאור, (דפוס "אלישע"), תשס"ז (1955).
539 ע', תמונות, מפות. 8°. שם המקור: Winston
Leonard Spencer Churchill: The second world
war. v. 1: The gathering storm.

התכן: כרך א ספר א: בין מלחמה למלחמה (1919-
1939). — ספר ב: מלחמת בין-המשמשות (3 בספטמבר
1939 — 10 במאי 1940).

2081 **קולדוול, ולס אברט; אדוארד הקט מריל**.
קורות העולם; תולדות האנושות מראשיתה ועד
ימינו. מאת ו. א. קולדוואל... א. ה. מאריל... ההוצאה
העברית נערכה בידי מיכאל זיו. תל-אביב, "מסדה";
(רמת-גן, דפוס "מסדה"), תשס"ז. 1000 עמודות, טבלאות,
לוחות-פורטרטים ותמונות, מפות. 4°. שם המקור:
Wallace Everett Caldwell; Edward Hackett Mer-
rill: The new popular history of the world.

"ההוצאה ראתה חובה לעצמה להרחיב כמה פרשיות
שהמחברים קיצרו בהן, הן כלליות והן כאלה שיש בהן
עניין מיוחד לקורא הישראלי כבחגיגת קורות היהודים
ובבחגיגת ענייני המזרח המזרחי בזמן החדש. על כן נמסר
הספר לעריכתו הכללית של איש-מדע ישראלי, שהוסיף
היסופות חשובות... כן צורפו לספר בתרגומו העברי
סקירה כללית ותמציתית על האירועים החשובים בשנים
האחרונות, לוח-עתים כללי ולוח-עתים יהודי ורשימה של
ספרי היסטוריה שהופיעו בלשון העברית (ע' 993-994)."
(מהקדמת המ"ל).

2082 **קלורט, מיכאל**. אסירי-תקוה; כעקבות
יונג'ייט במסע בורמה. (תרגום: רעיה ואלכס כראוב).

ciety, no. 4. "Based on part of a doctoral dissertation, presented to the Hebrew University, Jerusalem". — Bibliography: p. [134]—139.

the Druzes of Western Galilee and Mt. Carmel. Jerusalem, (typ. Central Press), 1953. 6 p.l., 139 p., map. 8°. = Oriental notes and studies, published by the Israel Oriental so-

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

2096 **Das Jüdische Echo**; Zeitschrift jüdischer Akademiker. (Wien), 1952. 2°.

ירחון. העורך האחראי: Leon Zelman. גל' 1 : אר-גוסט. [8] ע', פורטרטים. — שינויים קלים בשם העתון.

2097 **Midstream**; a quarterly Jewish review. New York, The Theodor Herzl Foundation, 1955. 8°.

העורך: Shlomo Katz. גל' 1 : סתיו. 111 ע'. מהתכן: R. H. S. Crossman: Toward Jewish-Arab peace. E. Livneh: The Soviet policy in Europe. M. Carr: The N. African drama. B. Halpern: America is different. D. R. Elston: The 3rd Knesset. Th. Frankel: I was a Hebrew teacher. W. Herberg: The "chosenness" of Israel and the Jew of today. M. Syrkin: Mission to Moscow. Fiction (H. Hazaz, I. Bashevis Singer). Verse (Ch. Rezni-koff). Book reviews.

2098 **Rhodesian Jewish Journal**. (With the cooperation of the Rhodesian Zionist Council. Salisbury). 8°.

ירחון. גל' ראשון שלפנינו (בלי סימון מספר): אפריל 1953. 48 ע'.

2099 **Sifrut**. ספרות; an English periodical for contemporary Hebrew literature. London, Jewish Agency Department for Education and Culture, 1955. 8°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: Chaim Rabin. גל' 1 : בלי תאריך. 76 ע'.

התכן: From the editor. B. Kurzweil: Shin Shalom's exploration in the depths of the I. D. Rokeah: Prayer. J. Melkman: Agnon and

עתונים

ראה גם להלן במדור "בחור כחבי עז"

2090 **American Judaism**. New York, Union of American Hebrew Congregations, 1951. 4°. Incorporating Liberal Judaism, The Jewish Layman, and Topics and Trends.

רבעון. העורך: David Resnick. גל' 1 : נובמבר. 60 ע', תמונות.

2091 **Camara de comercio Argentino-Israeli**. Revista de la Camara de comercio Argentino-Israeli. Buenos Aires, 1950. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. חוב' 1 : יולי. 72 ע', תמו-נות. "עתון של לשכת המסחר ארגוטינה-ישראל".

2092 **Canadian Jewish Archives**. Montreal, National Archives and Library & Bureau of Social and Economic Research, Canadian Jewish Congress, 1955. 4°.

יופיע פעמיים או שלוש בשנה. גל' 1 : אוגוסט. 20 דף, טבלאות, פקסימיל. במכונת הכפלה. התכן: תעודות של קהלת הספרדים "שארית ישראל" במונטריאל מן השנים 1840-1832.

2093 **La Fiamma**. הלהבה. Mensile di vita ebraica. Genova. 8°.

ירחון. העורך האחראי: Marcello Vitale. שנה 3, גל' 1 : נובמבר 1955. [6], 32-21 ע'. באיטלקית.

2094 **Fonds social juif unifié**. F.S.J.U.; revue trimestrielle. (Paris). 2°.

האחראי: R. Engel. גל' 3 : אפריל 1953. 23, [1] ע', תמונות.

2095 **Israel. Konsulia. India**. News from Israel. (Issued fortnightly by the Consulate of Israel). Bombay, 1954. 8°.

מספר 1 : 15 בפברואר. 11, [1] ע', תמונות.

2103 **The idea of history in the ancient Near East**, by Roland H. Bainton, Ludlow Bull [a.o.]. New Haven, Yale University Press, 1955. IX, 376 p. 8°. = American Oriental series, v. 38. "Lectures of the Department of Near Eastern languages and literatures at Yale University edited by Robert C. Dentan. With a preface by Julian Obermann".

מהתכן: Millar Burrows: Ancient Israel, p. [99]-131. — גם בפרקים אחרים נזכרו יהודים, יהדות וא"י: עיין במפתח.

ביבליוגרפיה, תולדות חכמת ישראל

2104 **Field, Henry**. Bibliography on South-western Asia. [I], II. Coral Gables, Fla., University of Miami Press, 1953—55. XVI, 106; XVIII, 126 p. 4°.

זוהי הביבליוגרפיה האנתרופוגיאוגרפית הראשונה של דרום-מערב אסיה. היא כוללת חומר על הארצות השונות ועמיה וגם על החי והצומח של השטח.

מדע המקרא

2105 **סופר, משה**. ספר תורת משה, הנקרא חתים סופר על התורה. פירדס: על חמשה חומשי התורה. מרבנו משה ספרא רבא... מוהר"ר משה סופר... הוצא: חיו לאור בהוצאה חדשה... שמואל בנימין סופר... [א"ג], ניו יארק, פעלדהיים, תשי"ג. [4], 52; [1], 94; [1], 66, 60, 80 דף. 4°. מהדורה א': פרסבורג, ה"מ הרנ"א.

2106 **תנ"ך**. תורה נביאים כתובים. עם פירוש דעת סופרים על פי רבותינו הקדמונים, מאת הרב חיים דוד רבינוביץ. מהדורה שניה. [א, ב]: בראשית, שבוה (עם חרגום אונקלוס, רש"י, בעל הטורים, עיקר שפה חכמים, תולדות אהרן). (ניריוק, "זכרון יוסף", תשי"א). [424], 12; [467], 15, [2], ע' 8°. לכל חלק גוספו שער מפורט ושער אנגלי. דפוס-צילום. החומש ופ"י דעת סופרים צולמו מספרים שונים ודפי הפירוש שולבו אל חיד דפי החומש.

2107 **Ademollo, Ermanno**. Patriarchi e guerrieri "in exitu Israel de Aegypto". (Mi-

the religious crisis of our time. D. Patterson: The Hebrew historical novel. Book reviews.

2100 **Tradition; organe du "Torah vaavodah"** — Bureau central pour l'Europe et l'Afrique du Nord. Genève. big 2°.

דורשבעון. שנה ג' גל' 10: כב סיון תשי"ג 5 ביוני 1953. 4 ע'.

קבצים

2101 **The Bridge; a yearbook of Judaeo-Christian studies**. v. I. (New York), (Pub. for the Institute of Judaeo-Christian Studies, Seton Hall University by) Pantheon Books, 1955. 349 p. 8°.

העורך: John M. Oesterreicher. התכן: J. J. Dougherty: The one God. R. Maritain: Abraham and the ascent of conscience. B. M. Ahern: The Exodus, then and now. The Abbot of Downside: According to Matthew. C. and I. Süßman: M. Chagall, painter of the crucified. J. M. Oesterreicher: The enigma of Simone Weil. P. Charles, W. G. Ryan: The learned Elders of Zion. B. Hessler: Kohelet; the veiled God. R. Kugelman: Hebrew, Israelite, Jew, in the N.T. H. Duesburg: The trail of the Messiah. M. Thaddeus de Sion: The Jewish burial service. E. A. Synan: Abraham Heschel and prayer. B. Ulanov: Shylock; the quality of justice. W. Keller: Ledger of death. E. H. Flannery: The Finaly case.

2102 **Cantera [y] Burgos, F[rancisco]; F[ederico] Perez Castro**, compilers. Antologia hebreaica postbiblica. Madrid, Facultad de filosofia y letras, Instituto Arias Montano de filosofia y letras, 1953. VI p., 1 l., 143, [1] p., 1 l., 16 pl. (facsim.) on 8 l. 8°.

"אנתולוגיה עברית שלאחרי התנ"ך, החל בבן-סירה וספר-יהודי וכלה בביאליק וכ'. ה. קטנה. רק ההקדמה בספרדית.

vasive Græeks. Kings of Daniel's prophecies. Pre-Roman times in Palestine. Rome supreme. Coins that Jesus knew. Coins recalling the Apostles. Portraits from N. T. years. Judea's end and Christian Rome's beginning. Glossary. Bibliography.

2113 **Béguerie, Ph[ilippe]; J[acques] Leclercq; J[ean] Steinmann.** *Études sur les prophètes d'Israël.* Paris, Éditions du Cerf, 1954. 173 p., 2 l. 8°. = *Lectio divina*, 14. התנ"ך: La vocation d'Isaïe. Le psaume d'Habacuc. Nahum. Les "confessions" de Jérémie. Remarques sur le livre de Joël.

2114 **Berkeley, James P[ercival].** *Knowing the Old Testament.* Philadelphia, Judson Press, (c1954). 171 p. 8°.

נפתל מתוך השקפה נוצרית. המחבר סובר שהתנ"ך הוא מבוא לברית החדשה.

2115 **Bible and N. T. tr. Catalan.** *La Biblia; versió dels textos originals i comentari pels monjos de Montserrat.* XV, II: Daniel — Lamentacions — Baruch — Lletra de Jeremias, per Ramir Augé. [Montserrat], Monestir de Montserrat, 1954. 338 p., [2] l. 4°.

2116 **Bible and N. T. tr. English.** *The Holy Bible. Translated from the original languages with critical use of all the ancient sources by members of the Catholic Biblical Association of America...* v. 1: Genesis to Ruth. (2nd ed.). Paterson, N.J., St. Anthony Guild Press, (1953). IX, [1], 662 p. 8°.

2117 **Bible and N. T. tr. English.** *The Holy Bible; a translation from the Latin Vulgate in the light of the Hebrew and Greek originals, authorized by the Hierarchy of England and Wales and the Hierarchy of Scotland.* ([Ronald Arbuthnott] Knox translation). London, Burns & Oates, (1955). VII, [1] p., 2 l., 913 p., 1 l., 287, [1] p., maps. 8°. מהדורה קודמת עיין ק.ס. שנה כ"ו ע' 38.

2118 **Bible and N. T. tr. French.** *La*

lano; *Vita e pensiero*, (1953). 145, [2] p. 8°.

האבות והלוחמים. על הכרונולוגיה של התנ"ך.
2108 **Albright, William Foxwell.** *Die Religion Israels im Lichte der archäologischen Ausgrabungen...* Übersetzung mit Nachträgen des Verfassers; von Friedrich Cornelius. München, E. Reinhardt, 1956. 267, [1] p., map, 12 pl. on 6 l. 8°.

שם המקור: Archaeology and the religion of Israel. — עיין ק.ס. שנה כ"ו ע' 29 שם גם התנ"ך.

2109 **Alexander, Joseph Addison.** *Commentary on the prophecies of Isaiah...* Introduction by Merrill F. Unger. Editor's preface by John Eadie. 2 v. in 1. Grand Rapids, Mich., Zondervan Publishing House, [1953]. XV, 492; [2], 482 p. 8°. (Zondervan's Classical commentary series).

יצא לראשונה בשנת 1846/7 בשני כרכים ששמו: "The earlier prophecies of Isaiah" and "The later prophecies of Isaiah". — מהדורה מחוקקת יצאה ע"י John Eadie בשנת 1865 בשם: "The prophecies of Isaiah". — ההוצאה שלפנינו נדפסה לפי המהדורה המחוקקת ע"י John Eadie משנת 1875.

2110 **Alexander, Joseph Addison.** *The Psalms translated and explained.* Grand Rapids, Mich., Zondervan Publishing House, [1953?]. 2 p.l., 564 p. 8°. (Classic commentary library).

הפירוש מבוסס על פירושו של הוגסטרברג לס' חתלים. לפנינו הופסה חדשה שלמה של מהדורת Andrew Eliot and James Thin, אדינבורג, 1864.

2111 **Arundale, R[eginald] L[ockwood].** *The Old Testament...* Book 2: From the crowning of Saul to the exile in Babylon. London, T. Nelson, (1954). VII, 88 p., illus., maps. 8°. (Teaching of Scripture series).

2112 **Banks, Florence Aiken.** *Coins of Bible days.* New York, Macmillan, 1955. XIII, 178 p., illus., map (on lining papers). 8°.

התנ"ך: Seeing the past through coins. Before coins. Pioneers of coinage. The per-

הקופטית, הבהאית, הסורית, הארמנית, הערבית, וגם הם נרשמו והושו — בקיצור, נעשה הכל לשם קביעת טקסט מבוסס על פי דרכי הבקורת כפי שאנו רגילים לעשות בסופרים העתיקים של התקופה היוונית והרומית. כמובן מסורת הטקסט בספרים אלה מסובכת היא למדי, וסידור עדיה וקביעת היחס שביניהם דורש בכל אחד מהכרכים שלפנינו מקום מרווח. המהדיר, י. ציגלר, גמר את מלאכתו במסירות נפש, ועד כמה שבחינוי מנעה, בנאמנות ונפלאה. במבוא כל כרך הוא נותן, כמו בכרכים הקודמים המעובדים על ידו (ישעיהו ודניאל עשר), קודם כל סקירה ארוכה על עדי הטקסט לפי מוצאם, ערכם ושייכותם לסיעה מיוחדת. סקירה זו מבוססת ברוב המקרים על גרסאות יחידות שנבחנו ונערכו זו לעומת זו. כדי לתקן על המנגנון הבקורתי, הוציא המהדיר ממנו פרטים רבים שאין בהם אלא מנהג כתיב וריכוז חומר זה בפרק מיוחד של הכבוא בכותרת: „אורתוגראפיקה“. המנגנון עצמו כפול הוא: העליון כולל את מסורת הטקסט בצורה שקופה — עד כמה שמרשה זאת המסורת המסובכת — והתחתון, מנגנון ההכסאפלה — אותם עדי הטקסט שאפשר לבנות מהם את בנין ההכסאפלה של אוריגנס (עדים אלה נאספו מכבר ועובדו לאחרונה ע"י החוקר פילד, אבל עיבודו משובש הוא בכמה מקומות, וע"י על זה בפרוטרוס מה שכתב המהדיר במהדורות יחזקאל ע' 61-65). המנגנון התחתון מאפשר לקרוא להביט בנוחיות על החומר ההכסאפלארי המפורר, שבלעדי קשה למצוא, יחד עם נוסח תרגום השבעים.

כידוע הוציא אוריגנס, שחי במאה ג', בספרו הענקי „הכסאפלה“ את נוסח המקרא גם בעברית וגם בטרנסקריפציה יוונית והוסיף בארבע עמודות — שנקראו אח"כ, אחרי שהושמטו שתי העמודות העבריות, טרסאפלה — את התרגומים היוונים של אקילס, סומכוס, תרגום השבעים ותיאודוטיון. בטקסטים עסק לפי עקרונות הבקורת האלכסנדרונית וסימן את היתר ואת החסר בסימן „אובילוס“ ו„אסטריוקוס“. שרידי ההכסאפלה נשתמרו בכמה כ"י והבאות סופרים עתיקים. לאוריגנס ולספרו יש חשיבות יוצאת מן הכלל לענין תולדות הטקסט של תרגום השבעים, מפני שהוא משמש העד העתיק ביותר לעיבוד מדעי של ספר זה בתקופה קדומה, אע"פ שהנוסח הנקבע על ידו אינו מזדהה דחוק עם הטקסט המקורי. רצוניה שניה, שנעשתה במאה ג' לשימוש הכנסתי ע"י לוקיאנוס הפרזבטר, קיימת בכ"י אחרים; שלישיה, שעובדה, לפי עדות הירונימוס, בידי איש ששמו היונימוס,

Sainte Bible, traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. Les Psaumes, traduits par R. Tournay et Raymond Schwab. 2e éd. revue avec la collaboration de J. Gelineau et Th.-G. Chifflet. Paris, Éditions du Cerf, 1955. 515, [3] p. 8°. שנה ל' ע' 350.

2119 Bible and N. T. tr. German. Herder's Bibelkommentar: Die Heilige Schrift für das Leben erklärt. Herausgeber: Edmund Kalt <für das Alte Testament> und Willibald Lauck <für das Neue Testament>. Bd. 2, I: Numeri und Deuteronomium, übersetzt und erklärt von Karl Fr. Krämer. Freiburg, Herder, 1955. XIII, [2], 608, [2] p. 8°. שנה ל' ע' 35.

2120 Bible and N. T. Selections. The Holy Bible in brief; the King James text. Edited and arranged by James Reeves. With a foreword by Angus Dun. New York, J. Messner, (c1954). XI, 302 p., 1 l., double map. 8°.

Bible. tr. Greek. Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum, auctoritate Societatis Litterarum Göttingensis editum. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. Vol. xvi, pars 1: Ezechiel. ed. Joseph Ziegler. 1952. — pars 2: Susanna, Daniel, Bel et Draco. ed. Joseph Ziegler. 1954.

עין ק.ס. שנה כ"ט ע' 54 מס' 525 ושנה ל' ע' 351 מס' 2023.

מפעל תרגום השבעים שבגסינגן רואה תפקידו ביצירת מהדורה בקרתית של תרגום השבעים על פי כל העדים שאפשר להשיגם. לשם עיבוד מהדורה זו (שהיא הולכת ומתפרסמת זה משנים) הושו כל כתיבי היד של הנוסח היווני מחדש, באופן שגם מבחינה זו הונח יסוד נאמן לעבודה. יתר מזה אוספו נבדקו ועובדו לשונות העדים הכלתי-ישיריים. שייכים הנה בראש וראשונה פירושי אבות הכנסיה, בהם מצוטט הנוסח היווני. פירושים אלה לעתים מאלפים מאוד, מפני שהם מעידים על קיום נוסח מסוים בתקופה די קדומה. לזה מצטרפת שורת תרגומים שניים שנעשו מהנוסח היווני: הרומית העתיקה (Itala),

כג ז οὐς ἐπέθετο : ἔφ' ἔφ' השמיט ראלפס, אבל השווה ט.

כג כ δὲν : ἔφ' הוסיף ראלפס נגד B ונגד M ונגד המובן עם רוב כ"י.

כג כג ἡγουμένου (פחות M) עם כ"י אחד ע"פ הכר קומות המקבילים כג ה, יב, יז, יג : ἡγουμένου ראלפס עם שאר כה"י.

כג לו ἀναγγελεῖς (והגד להן M) עם B ופפירוס עתיק : ἀπαγγελεῖς ראלפס (מהמקומות המקבילים שהביא המהדיר מוכיחים מ"מ כד יט, לו יח).

כג מו ἐν πυρὶ ἐμπερίσους (באש ישרפו M) עם הבהאות עתיקות : ἐν πυρὶ השמיט B, ἐμπερίσους A ושאר כ"י.

מה כז καὶ πέμμα... καὶ πέμμα : καὶ הראשון חסר בכמה כ"י יחד עם M, אבל כנראה הוא מתאים לסגנון היווני.

בכל מקומות אלה או יכולים רק להסכים לקביעת הסכסס שקבע המהדיר ; במקומות אחרים יש להתוכח עמו על בחירתו, כגון אלו :

ב י ἐγγράπτο : כך B ; ראלפס הוסיף, עם רוב כ"י, εἰς αὐτὴν (וכתוב אליה M). מקרה זה שייך לסוג מסויים של השמטות בכ"י B, שעסק בו המהדיר במ' יוחד בע' 25 והלאה, והוא בעצמו הודה שאין לפתור שאלה זו בבטחון.

ג ו οὐκ ἀκούσῃ τοὺς λόγους αὐτῶν (אשר לא תשמע דבריהם M) : המהדיר השמיט את המלה האחרונה, אבל תחביר עברי זה מתאים לדרכי התרגום, השווה לדוגמה כג כ.

כג יח αἰσχύνῃ : ἔφ' ראלפס עם שאר כ"י. השמטת מלת תִּי יכולה להיות מכוונת, אבל ייתכן ג"כ שהיא רק טעות קלה.

כג ז ἐξαπεστέλλουσιν : ἐξαπέστειλλον (אשר לא תשמע דבריהם M) : המהדיר השמיט את המלה האחרונה, אבל תחביר עברי זה מתאים לדרכי התרגום, השווה לדוגמה כג כ.

הדוגמאות שהבאתי מראות בבירור שגם מבחינת הסכסס חשובה המהדורה החדשה, והמחקר יתבסס עליה ביתר אימון מאשר על קודמיה.

היחס שבין נוסח המסורה (M) ובין התרגום לא השתנה בהרבה ע"י הסכסס החדש, אע"פ שבכמה מקרים (מה שנראה גם במקצת הדוגמאות המובאות) התרגום מתקרב לפי דעת המהדיר יותר למקור שבידינו. יתר

היתה בתוקף במצרים בשנת 400 לערך. הנוסח המעובד ע"י אוריגנס בתוך ספרו הגדול הוצא לאחר אחרי שנת 300 ע"י איש ששמו פמפילוס, והוא הוא שהיה בשימוש בא"י. דעת לאגארד היתה — ולפי דעה זו סידר את מהדורתו של השבעים שלא נגמרה — שאפשר לבנות את הסכסס על שלוש רצוניות אלה. אולם בנוגע לשלישית אין בטחון כלל שהיא נמצאת באחד העדים שלפנינו, ומכל מקום יש לקבוע שמלבד אלה היו עוד רצוניות ; עכ"פ יש בידינו עדי טכסט שאינם תלויים באחת הרצוניות הנ"ל, אלא בנויים על נוסח שונה. דוקא כתבי היד העתיקים ביותר, כ"י B (ואטיקאנוס, מאה ד') ו A (אלכסנדרינוס, מאה ד') שייכים לסוג זה, מהם מתקרב B ביותר לסכסס המקורי של התרגום, ולעומת זאת רואים אנו בכ"י A את העד למופת לסכסס האלכסנדריני. מאידך גיסא יש בכל אחד מכ"י אלה שיבושים משלהם, ועל כן צריכים לבסס את הסכסס על מבחר הגון של הגירסאות. גם ראלפס התקדם בעיקרון זה על קודמיו, בעיקר על סוויט, במהדורה שלו שהופיעה בשנת 1935, שלא הדפיס את הנוסח לפי כ"י אחד עם כל השיבושים שלו, וגם המהדורה שלפנינו בנויה על עקרון דומה.

חשיבות הסכסס שלפנינו בראש וראשונה בעובדה שהוא מבוסס על מסמכים נאמנים לכל פרטיו ודקדוקיו. בכללו אינו שונה בהרבה מנוסחו של ראלפס ; אבל לעתים גרמה הבחינה המחודשת להעדרת גירסה אחרת. בכרכים אלה לא נתן המהדיר סבלא של שינויי כלפי הוצאת ראלפס (כמו שעשה לדוגמה בכרך תרי עשר ע' 134 והלאה). לכן אני בוחר דוגמאות מאלפות אחדות ממה שבא לידי בספר יחזקאל (נוסח המקרא שלנו מסומן M) :

א כג השמיט המהדיר συνεζευγμέναι אחר ἐπικα- λύπτουσαι (שהוא נראה גלוסע עתיקה).

א כח ὁ δὲ πρῶτος ἢ (מראה M) לפי המקומות המקבילים, מקום שראלפס שמר את השיבוש העתיק στάσις עם כ"י הקדומים ביותר.

ד א αὐτὰ (את אלה M) : ראלפס נתן גירסת A ταῦτα πάντα (שנבעה כנראה מדיטוגרפיה).

ה ח κριματά (משפטים M) בהתאם לכל המקומות המקבילים : κρίμα ראלפס עם B.

ה טז εἰς ἐξάλειψιν (למשחית M), תיקון נחוץ לפי ט ו : ἔκλειψιν ראלפס עם כל כ"י.

ו ס ἐκπορνέουσιν (עניניהם הונות M) בהתאם למלים הקודמות "את לבם הוונה" : πορνέουσι ראלפס עם B.

chung, von Arvid Bruno. Stockholm, Almqvist & Wiksell, (1955). 245 p. 8°.

Übersetzung, p. 9—210. Prinzipielle: התכן: —. Fragen und Erläuterungen, p. 211—245
עין גם ק.ס. שנה כ"ס ע' 339 מס' 2078, 2079 ושנה ל'
ע' 197 מס' 1132, 1136.

2124 **Bible. Joshua.** Jozua, Richteren. Ruth. Leeuwarden, A. Jongbloed, 1955. 271 p. 8°. (De Bijbel en zijn boodschap; de nieuwe Bijbelvertaling van het Ned. Bijbelgenootschap... onder redactie van H. Veldkamp en H. J. Langman).

בראש השער: J. H. Velema. יהושע, שופטים, רות בתרגום הולנדי.

2125 **Bible. Jonah.** Jonas: le livre de Jonas, traduit par Jérôme Lignon. (Paris). Éditions de Minuit, (1955). 63, [1] p. 8°.

2126 **Bible. Psalms.** The Book of Psalms; translated from a critically revised Hebrew text, with a commentary, by Edward J. Kissane. v. 2: Psalms 73—150. Dublin, Browne and Nolan, (1954). [61, 336 p. 8°.

את הקודם עין ק.ס. שנה כ"ס ע' 222.

2127 **Bible. Psalms.** Cinquante-trois psaumes et quatre cantiques. Psalmodie de J. Gelineau, avec 265 antiennes par O. Alain. J. Berthier [a.o.]. (Paris), Éditions du Cerf, (1954). 120 p., notes. 13:18.

Psautier de la "Bible de Jérusalem". Traduction de R. Tournay et R. Schwab, avec le concours de J. Gelineau et Th. G. Chifflet. עין לעיל מס' 2118.

2128 **Bible. Psalms.** De Psalmen, vertaald en verklaard door J[an] Ridderbos. I: Psalm 1—41. Kampen, J. H. Kok, 1955. 421, [2] p. 8°. (Commentaar op het Oude Testament onder redactie van G. Ch. Aalders, W. H. Gispen, J. Ridderbos).

2129 **Bible. Psalms.** Le Psautier romain et les autres anciens psautiers latins. Édition 'critique par Robert Weber. Roma, Abbaye

והסר אפשר לראות בקל מתוך המנגנון ההכספלארי. לזיון על הסכסס שהיה לפני המתרגמים ניתן לנו במה דורה זו בכלל כלי הגון. כידוע קבעו את הגירסאות שהיו לפני המתרגמים במהדורת ה-Biblia Hebraica של קיסל, אבל לא תמיד משכנעת הכרעתם. (השוה לדוגמה ב ג "מרדכי" ἀποτίκταται = מרדכי: אבל כנראה גרסו שם "מרדכי" שלא הובן כהוגן, השוה ג ח "מרי" וכו').

בהדורת ספר דניאל, בהוספת שושנה וסיפור בל והתנין (Bel et draco) עובדה לפי אותם העקרונות, ומאחר שתרגום הע' העתיק נשמר בספר זה רק בכ"י מעטים, וברוב כ"י, גם במפורסמים, נמצא נוסח תרגום תיאודוטיון, הדפיס המהדיר, כמו גם קודמיו, שני התרגומים זה מעל זה. בנוגע למוצא נוסח תיאודוטיון מביע המהדיר פקפוק קים, אם תרגום זה בכלל נכתב בידי תיאודוטיון, מפני שחסרים בו כל הסימנים האופייניים, בעיקר הצטרפותו לנוסח M, וחושב שאין זה מן הנמנע, שכבר במאה א' היה קיים תרגום יווני כלכד התרגום האלכסנדרוני של הע', ולפי תרגום זה עיבד אח"כ, בסוף המאה ב', תיאודוטיון את תרגומו על פי השוואה מדויקת עם M (עמ' 61); השערה זו מתקבלת על הדעת. העד העיקרי של התרגום הנ"ל הוא כ"י B, ועליו מבסס המהדיר את הסכסס.

בנוגע לסיפור בל והתנין יש להזכיר לקורא העברי את המסורת הארמית שנדפסה ע"י נויבאור (Neubauer, The book of Tobit. A Chaldean text... Oxford 1878, p. 39 ff. ע' ג"כ אלבק, בראשית רבתי (ירושלה, ת"ש), ע' 175.

דניאל גולדשמידט

2121 **Bible. Selections.** Les prophètes. Traduit de l'hébreu. Paris, Gallimard, (1955). 286 p., 1 l. 8°.

בראש השער שם המחרום: Jean Grosjean.

2122 **Bible. Pentateuch. Selections.** לקוטי Selections from the Torah, by Solomon Colodner. New York, Behrman House, (c1953). 63 p. 8°.

עברית ואנגלית עמוד ע"י עזר. הבאורים והשאלות רק באנגלית.

2123 **Bible. Joshua.** Die Bücher Josua, Richter, Ruth; eine rhythmische Untersu-

The age of the manuscripts. III: The dates of composition. — IV: The community of Qumran: Origin, history and organization. Beliefs. Identification. — V: The importance of the Dead Sea scrolls: Contribution to textual criticism, historical grammar and paleography. Contribution to the study of Judaism and Christianity. Summary. — VI: Translations: The Damascus document. The Habakkuk commentary. The Manual of discipline. Selections from the War of the sons of light with the sons of darkness. Selections from the Thanksgiving Psalms. Bibliography: p. 419—435.

המחבר סובר שהמגילות (הכי מאוחרות ביניהן) נכתבו לא יאוחר משנות השבעים של המאה הראשונה.

2137 **Cairns, David.** The image of God in man. London, SCM Press, (1953). 255, [1] p. 8°.

מהתנ"ך: The Old Testament teaching, p. 17—31.

2138 **Davidsson, Carin.** Der altschechische Wittenberger Psalter und sein Verhältnis zu den mittelalterlichen deutschen Psalterübersetzungen. Uppsala, Almqvist & Wiksell, 1952. 111 p., 2 facsim., map. = Publications de l'Institut slave d'Upsal, 5. "Quellen und Literatur": pp. [108]—111.

„ספר תהלים הויטנברגי הוא תרגום ציכי שנעשה בימי הביניים ומהוה חלק של כת"י Psalterium Latino-Slavonicum, שגלו אותו בשנת 1740 בספריה של סמינר פרוטסטנטי בוויטנברג. הטקסט הוא תרגום ציכי של תהלים העתיק ביותר שהגיע אלינו.“ (מההקדמה).

2139 **Deen, Edith.** All of the women of the Bible. New York, Harper & Brothers, (c1955). XXII, 410 p. 8°.

כולל 316 ביוגרפיות של נשים הנזכרות בתנ"ך ובברית החדשה. ביבליוגרפיה: ע' 385-381.

2140 **Edelkoort, A. H.** De profeet Samuel. baarn, Bosch & Keuning, [195-?]. 191, [1]

Saint-Jérôme, 1953. XXIII, 410 p., 1 l. 4°.
= Collectanea Biblica latina, vol. 10.

2130 **Bible. Song of Solomon.** Il Cantico dei cantici; dramma dell'amore sacro. Introduzione, versione dall'ebraico, commento de Pietro de Ambroggi. (Roma), Edizioni Paoline, (1952). 3 p. l., [9]—266 p., 2 l. 8°.
(Biblica. Serie 2).

תרגום איטלקי של שיר השירים בצרוף מבוא ופרוש.

2131 **Bible. Lamentations.** Le lamentazioni. Traduzione dall'ebraico e commento sintetico. [Torino], Marietti, 1953. 55, [1] p. 8°.
בראש השער: Giovanni Rinaldi; איכה: מתור-

גם לאיטלקית ומפורש ע"י ג. רינלדי.

2132 **Boer, Pieter] A[rie] H[endrik] de.** Gods beloften over land en volk in het Oude Testament. Delft, W. Gaade, 1955. 2 p. l., 60 p., 1 l. 8°.
= Libertatis ergo-reeks, 4. Bibliography: p. 58—59.

„הבטחת ה' על הארץ ועל העם בתנ"ך“.

2133 **Brenneman, Charles Gage.** A guide to Bible study. [San Diego, Calif.], (c1954). XVI p., 1 l., 424 p., illus., maps. 8°.

2134 **Bright, John.** The kingdom of God; the biblical concept and its meaning for the Church. Nashville, Abingdon Press, (c1953). 288 p. 8°.

2135 **Bull, Norman J[ohn].** The rise of the prophets; lessons on secondary sections of the agreed syllabuses. Wallington, Surrey, Religious Education Press, [1954]. 208 p., map (on lining paper), charts. 8°.
= Teachers' guides to religious education. Senior lessons, v. 6.
כולל ביבליוגרפיות.

2136 **Burrows, Millar.** The Dead Sea scrolls... With translations by the author. New York, Viking Press, 1955. XV, 435 p., facsim., 2 maps, pl. 8°.

התנ"ך: I: Discoveries and discussions. — II:

חדש, מחולק לפרקים לפי הענין (ע' 135-191), פירוש בלשני וסגנוני (ע' 193-345), הערות (ע' 349-381), ביבליו-גרפיה (ע' 387-396, 400) ועוד כמה הערות נספחות. הכ"ב הוא המקור דן בכל הצדדים של חקר קהלת, כגון: הרקע של חכמת עמי המזרח הקדום, ספרות התכמה העברית, יחסו של קהלת למחשבת מצרים ויוון ומקומו בספרות העברית ובקאנון המקראי, לשון הספר, סגנונו, שלמותו, זמן החיבור ומקומו, אישיות המחבר והשקפותיו, תולדות מסורת הטקסט ותרגומיו. — המחבר בא לידי מסקנה, שאמנם הגיעו לידיעתו של קהלת כמה מרעיונותיה הפופרי לרבים וסיממאותיה של חכמת יוון, אבל הוא בעצמו לא הלך אחרי הפילוסופים היוונים אלא השתמש ברעיונות שקלט באופן מקורי ובלתי חלוי לשם יצירת השקפת עול-לבו הוא ולשם הבעתו. וכן אי אפשר להוכיח ששאב ממחשבת מצרים. (ע' 56-57). — מהדורה א עיין ק.כ. שנה כ"ח ע' 346.

2147 **Heaton, E[ric] W[illiam]**. The Book of Daniel; introduction and commentary. London, SCM Press, (1955). 251 p. 8°. (Torch Bible commentaries). — Bibliography: p. 15-16. Introduction, p. 17-111.

2148 [**Helene, Corinne (Smith) Dunklee**]. New age Bible interpretation. Old Testament. v. 3: The promise — The preparation. Los Angeles, (New Age Press), 1955. 536 p. 8°.

כרך זה הוא השלישי לסדרת ספרים על המקרא. בחלקו הראשון, "ההבטחה", הוא מתאר את תורת הסוד והאמור-נית והדעות המיאוסופיות של הדתות והתרבויות השונות באסלונים האגדית, בסין, במזרח הקדום וביוון. חלקו השני של הספר, "ההכנה", מוקדש למקרא, כלומר לתקור פת המלכים והנביאים עד לדניאל. המחברת מסבירה את דברי ימי ישראל ואת כהני הנביאים וחזיונותיהם בבחינת חכמה נסתרה, מעשי מיסתורין ותורות אונטריות. הספר כתיב תוך השקפה נוצרית וברית "הבונים החופשיים". — את הקדומים עיין ק.כ. שנה ל' ע' 47.

2149 **Ironside, Henry Allan**. Dr. Ironside's Bible; notes and quotes from the margins. Introduction by Herbert J. Pugmire. New York, Loizeaux, (1955). 187, [21 p., facsimils.], port. 8°.

הספר יצא אחרי מות המחבר.

p. 8°. (Bibliotheek van boeken bij de Bijbel).

2141 **Erdman, Charles R[osenbury]**. The Book of Isaiah; an exposition. (Westwood, N. J.), F. H. Revell, (c1954). 160 p. 8°.

2142 **Erdman, Charles R[osenbury]**. The Book of Jeremiah and Lamentations; an exposition. (Westwood, N. J.), F. H. Revell, (c1955). 126 p. 8°.

2143 **Fairbairn, Patrick**. The typology of Scripture... Two volumes in one, complete and unabridged. Grand Rapids, Mich., Zondervan Publishing House, [195-?]. VII, 420, [III]—V, 484 p. 8°.

התקן: Inquiry into the principles of typical interpretation. The dispensation of primeval and patriarchal times. Appendices. The dispensation with and under the law. Appendices. הכפר נועד לסטודנט הנוצרי.

2144 **Franken, H[endricus] J[acobus]**. The mystical communion with JHWH in the Book of Psalms. Leiden, E. J. Brill, 1954. VIII, 97 p. 8°. Pub. also as diss. Leiden.

התקן: Introduction. The study of magic and mysticism in the O. T. The terminology. Personality, its restriction and extension.

2145 **Galbiati, E[nrico]; A. Piazza**. Pagine difficili della Bibbia; Antico Testamento. (3. ed.). Genova, Bevilacqua & Solari, (1954). 398 p., 1 l., maps. pl. 8°. (Collana periscopio). Bibliography: p. [395]—398.

"עמודים קשים בתנ"ך".

2146 **Gordis, Robert**. Koheleth — the man and his world... (2nd augm. ed.). New York, Pub. for the Jewish Theological Seminary of America by Bloch Publishing Co., 1955—5715. XV, 404 p. 8°. = Texts and studies of the Jewish Theological Seminary of America, v. 19.

כבוא (ע' 143-143), ס' קהלת נושא עברי עם תרגום אנגלי

velis. מהתכן: Biblische Vergangenheit und ihre orientalische Umgebung, p. 89—100.

2158 **Parrot, André**. The flood and Noah's ark. (Translated by Edwin Hudson). London, SCM Press, (1955). 76 p., illus., map, pl. 8°. = Studies in Biblical archaeology, no. 1.

את המקור הצרפתי עיין ק.ס. שנה ל' ע' 352 מס' 2024.

2159 **Parrot, André**. The tower of Babel. (Translated by Edwin Hudson from the French). London, SCM Press, (1955). 75 p., illus., map, plans, pl. 8°. = Studies in biblical archaeology, no. 2.

את המקור עיין ק.ס. שנה ל' ע' 352 מספר 2024.

2160 **Paterson, John**. The book that is alive; studies in Old Testament life and thought as set forth by the Hebrew sages. New York, Scribner, 1954. X p., 1 l., 196 p. 8°.

ההתכן: The book that is alive. The divine library. Wise men and fools. Schools, scribes, and sages. The ways of God with men. The Book of Job. The Poem of Job. Ecclesiastes. Wisdom in the Psalter. The Bible and modern life.

2161 **Richmond, Harry R.** God on trial. New York, B. Wheelwright, 1955. 7 p.l., 156 p. 8°.

מבחר דרשותיו של המחבר ששודרו ברדיו בתכנית Interfaith chapel hour programs broadcast over radio station KFH in Wichita, Kansas

2162 **Ringgren, Helmer**. Messias konungen. Uppsala, J. A. Lindblad, (1954). 86, [2] p. 8°. „מלכיות-משיח“.

2163 **Scharbert, Josef**. Der Schmerz im Alten Testament. Bonn, P. Hanstein, 1955. 235 p. 4°. = Bonner biblische Beiträge, hrsg. von Friedrich Nötscher und Karl Th. Schäfer, 8.

ההתכן: Vorwort. Einleitung. Der Schmerz in der Sprache des A. T. (חבל, ציר, חילי, עצב).

2150 **Isho'dad of Merv**. Commentaire d'Iso'dad de Merv sur l'Ancien Testament. . . I: Genèse, traduit par Ceslas van den Eynde. Louvain, L. Durbecq, 1955. 2 p.l., XXXI, 284, [1] p. 8°. = Corpus scriptorum christianorum orientalium, v. 156. Scriptores syri, t. 75. — Bibliography: p. [XXVII]—XXXI.

2151 **Lécuyer, Joseph**. Abraham notre père. Paris, Éditions du Cerf, 1955. 158 p., 3 l. 8°. = L'Esprit liturgique, 8.

2152 **Leva, M. de**. Il significato occulto del Genesi di Mosè. Roma, G. Bardi, 1951. 240 p. 8°.

על מובנם הוסתר של תאורי בריאת העולם, המבול ועוד, בספר בראשית.

2153 **Monléon, Jean de**. Histoire sainte. [T. 1]: Les patriarches; commentaire historique et mystique sur les récits de la Genèse. Paris, Éditions de la Source, (1954). 491 p., 1 l. 8°.

2154 **Mulder, E[gge] S[imon]**. Die teologie van die Jesaja-Apokalipse, Jesaja 24—27. Groningen, J. B. Wolters, 1954. III, [1], 125 p. 8°. Pub. also as diss. Groningen.

2155 **Myers, Jacob M.** The linguistic and literary form of the Book of Ruth. Leiden, E. J. Brill, 1955. 5 p.l., 69 p. 8°.

2156 **Osterloh, Edo; Hans Engelland**, ed. Biblisch-theologisches Handwörterbuch zur Lutherbibel und zu neueren Übersetzungen... Mit einem Querregister. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1954. 2 p.l., 732, 16 p. 4°.

2157 **Parrot, André**. Entdeckung begabener Welten. Aus dem Französischen übersetzt von Ernst Jenni. Zollikon—Zürich, Evangelischer Verlag, 1954. 112 p., maps, pl. 8°.

שם המקור: Découverte des mondes ense-

2169 **Susman, Margarete.** Deutung biblischer Gestalten. Stuttgart, Diana Verlag, (c1955). 143, [1] p. 8°.

התנ"ך: Die biblische Mosesgestalt. Ezechiel der Prophet der Umkehr. Saul und David zwei ewige Gestalten. Die Friedensbotschaft der Propheten.

2170 **Swijnenburg, J.** Het wereldbeeld van de Bijbel. Amsterdam, W. ten Have, [1955]. 23 p. 8°. = Serie Brandende vragen no. 2. "תמונת העולם של הביבליה".

2171 **The Times, London.** The Bible today; historical, social, and literary aspects of the Old and New Testaments, described by Christian scholars. London, Pub. for The Times by Eyre & Spottiswoode, 1955. XV, [1], 208 p., facsim., map, pl., ports. 8°.

מהתנ"ך: D. Winton Thomas: The language of the O.T. V. H. Snaith: The O.T. world. S. H. Hooke: Archaeology and the Bible. E. J. Roberts: The O. T. Hebrew text. H. H. Rowley: The literary growth of the O. T. C. R. North: The Pentateuch. N. W. Porteous: The Hebrew prophets. A. Johnson: The Writings. H. G. Meecham: The Apocrypha. B. Willey: The influence of the Bible in social history. A. S. Duncan-Jones: The Bible in the Roman Empire. C. H. Dodd: Jew and Greek. J. F. Mozley: The English Bible before the Authorized Version. The Geneva Bible. N. Sykes: The Authorized Version of 1611. G. D. Driver: The Revised Version. S. Bullough: English versions since 1611. J. E. Fenn: The Bible societies. W. D. Maxwell: Metrical Psalms and paraphrases. The "Times" music critic: Music and the Bible.

2172 **Tournier, Paul.** Bible et médecine. Neuchâtel, Delachaux & Niestlé, (c1955).

בעצם, יגה, חלה, דוה, כאב, אבל, קור, עגב, ספר, נחם, שיה), Die Psychologie des Schmerzes im A. T. Der Schmerz als theologisches Problem: Der Schmerz in den einzelnen Büchern; Ergebnisse für eine alttestamentliche Theologie des Schmerzes. Hebräisches Wortverzeichnis, p. [229]—230.

2164 **Silverman, Althca O[sber].** Behold my messengers! The lives and teachings of the Prophets... Illustrations by Reuben Leaf. New York, Bloch Publishing Co., 1955. IX, 239, [2] p., illus., map (on lining papers). 8°. על עמוס, הושע, ישעיה, מנחם, ירמיה, יחזקאל.

2165 **Smith, C[harles] Ryder.** The Bible doctrine of sin and of the ways of God with sinners. London, Epworth Press, (1953). VI p., 1 l., 222 p. 8°.

התנ"ך: The Old Testament. From Hebrew into Greek. The New Testament.

2166 **Sorg, Rembert.** Heseid and Hasid in the Psalms; a story of the marvelous relation between God and the blessed ones of His election and love. St. Louis, Mo., Pic Decimo Press, (1953). 63 p. 8°.

2167 **Stalnaker, Leo.** Mystic symbolism in Bible numerals. Philadelphia, Dorrance. (c1952). 148 p. 8°.

2168 **Steinmann, Jean.** Le livre de Job. Paris, Éditions du Cerf, 1955. 389, [1] p., front. 8°. = Lectio divina, 16.

ביבליוגרפיה: ע' [11] 12—את הקדומים בשירה זו עיין קט. שנה כ"ח ע' 56 (כב גם ציון) ושנה כ"ט ע' 61 344 ר' 223.

בספר 4 חלקים: 1: מבוא היסטורי וכפירושי לספר איוב (על רקע התנ"ך, המורה הקדמון ויון). 2: הדרכה של איוב, מתורגמת ומפורשת בידי המחבר. 3: בחינות שונות של ספר איוב (הסדר הפנימי, אופי הנפשות, משפט והת-החית העולם, פולחן ונבואה, הכובן והשירה שבספר). 4: כמה דרכים בקריאת איוב (גישות אחדות לספר בספר יות הנוצרית והבבלית).

שבין אדם לחברו, כפי שהתנ"ך רואה אותם. הרעיון הבר-
סיסי בדיון זה הוא, שהאל הקדוש בא במגע ישיר עם
האדם. המבוא המפורט נוגע, בין השאר, בערכו של התנ"ך
בשביל הנצרות, בהתפתחותה של דת ישראל, בהשקפתם
הדתית של מחברי התנ"ך וביסודות האלהים והאנושיים
שבו. — מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ו ע' 328.

2177 **Weinfeld, Eduardo**. Cuentos de la Biblia, ilustrados con numerosas reproducciones de obras de arte y doce láminas a colores fuera de texto arreglados para el uso de la juventud. Mexico, Enciclopedia judaica castellana, 1955. 168 p., 1 l. 4°.

„ספורי התנ"ך לנוער“.

2178 **Widengren, Geo**. Sakrales Königtum im Alten Testament und im Judentum; Franz Delitzsch-Vorlesungen 1952. Stuttgart, W. Kohlhammer, (1955). 2 p.l., 127 p. 8°.

התנ"ך: Zur Einführung: Israel in Kanaan. Der König als Leiter des Staatskultus und Tempelbauer; — als Hoherpriester, Torah-Besitzer... Der König am Laubhüttenfest. Krönungsritual und himmlische Inthronisation. Die Krönungsorakel und die Krönungs-ideologie. Exkurs I, II. Anmerkungen. Bibliographie, p. 115—127.

2179 **Wight, Fred H[artley]**. Highlights of archaeology in Bible lands. Chicago, Moody Press, (c1955). 243 p., facsim., pl. 8°. „במשך שנים התשובה הטובה ביותר לבעלי השקפות ליברליות על התנ"ך שמשו תגליות החופרים בארצות התנ"ך. הספר הזה נועד לשמש ספר-למוד בשביל הלומדים ארכיאולוגיה הנכ"ח“ (מההקדמה).

ברית חדשה

2180 **Bishop, Eric F[rancis] F[ox]**. Jesus of Palestine: the local background to the Gospel documents. London, Lutterworth Press, (1955). 328 p. 8°. כולל ביבליוגרפיות.

2181 **Daniel-Rops, [Henry]** pseud. Jesus in his time... Translated from the French by R. W. Millar. London, Eyre & Spottis-

1 p.l., 238 p., 1 l. 8°. (L'Homme et ses problèmes).

התנ"ך: La perspective biblique. Le problème de la magie. La vie, la mort, la maladie et la guérison. Le choix. Ouvrages cités, p. 233—236.

2173 **Tübingen, Universität, Evangelisch-theologische Fakultät**. Theologie als Glaubenswagnis; Festschrift für Karl Heim zum 80. Geburtstag. Dargebracht von der Evang.-theol. Fakultät in Tübingen. Hamburg, Furche-Verlag, (c1954). 220 p. 8°. = Furche-Studien, Bd. 23.

התנ"ך: Altes Testament (p. 9—63): K. Elliger: Ich bin der Herr — euer Gott. A. Weiser: Das Gotteswort für Baruch Jer. 45 und die sogenannte Baruchbiographie. E. Würthwein: Jesaja 7, 1—9; ein Beitrag zu dem Thema "Prophetie und Politik".

2174 **Verbum Dei manet in aeternum**; eine Festschrift für... Otto Schmitz zu seinem siebzigsten Geburtstag. Hrsg. von Werner Foerster. Witten, Luther-Verlag, (c1953). 145 p., front. (port.). 8°.

התנ"ך: K. Elliger: Der Begriff der "Geschichte" bei Deuteriojesaja. J. Herrmann: "und wenn es köstlich gewesen ist"; eine Untersuchung zu Ps. 90.¹⁰.

2175 **Vischer, Wilhelm**. L'Ancien Testament témoin du Christ. Traduction: Pierre Klossowski. II: Les premiers prophètes. Neuchâtel, Delachaux et Niestlé, (1951). 617 p., 1 l. 8°. (Collection L'actualité protestante, Série biblique). Original title: Das Christuszeugnis des Alten Testaments.

2176 **Vriezen, Th. C.** Hoofddlijnen der theologie van het Oude Testament... 2e druk, herzien en uitgebreid. Wageningen, H. Veenman & zonen, 1954. 400 p. 8°.

הספר, שנכתב בידי נוצרי מאמין, בעל השקפה מדעית-בקהלית, דן באלהים, באדם, ביחסים שביניהם וביחסים

תשי"ד, 20, 298 ע', פורטרט. — ג: בלומצן פון אהרן...
אידישע מאמרים... מאת אהרן דוד בוראק. תשי"ה.
Pirchei [299] 360 ע', לוחות תמונות, פקסימיל. — ד: —
Aharon, flowers of Ahron... part IV: Homiletics and Halacha; lectures... by Aaron D. Buraack. 1954. XVI, 68 p., facsim.

2188 בלוח, אברהם יצחק, שעורי רבינו הגרא"י מס'... מאת מרן אברהם יצחק באדמו"ר הגמגה"ל בלוח אב"ד ור"מ דטלו. חלק א: בבא מציעא בבא בתרא וחולין. טורנטו, דפוס "פאמער פאבלישינג און פרינטינג קאמפ" תשי"א. [3] 125 דף. 4°.

2189 הופמן, דוד צבי, ספר מלמד להועיל: כולל שאלות ותשובות על ג חלקי ש"ע מאת מוהר"ר דוד צבי האפפמאן... הוצאה ב. מחברת א"ג. ניויורק, א. ל. פרנקל, תשי"ד, נומ. 129: [10] VIII, 149: [6] 148 ע', טבלאות, ציורים. 8°. דפוס: צלום מהוצאת "חרמון". פרנקפורט ענ"מ תרפ"ח-תרצ"ב. עיין קס. שנה ד' ע' 30.

2190 הופמן, משה שמעון. ספר תפארת משה... כולל: א. תולדות ר"ת [= רבינו תם] ותהלוכותיו הרוחניות... ב. בירור ההלכות השייכות לתורת... מאת... משה שמעון סג"ל האפפמאן... בוואפעשט, דפוס מ. ז. קאסצבורג, תשי"ג. 40, 13, [1] 91 ע'. 8°.

2191 מילבסקי, אהרן, ספר נחלת אהרן: חידושים בהלכות מלכים, אשר חנן ה' אותי הצב"י אהרן בהרמ"א מילבסקי... מאנטעוידעא, "עוגן" של דב מרגליות, תשי"א. 84 ע'. 4°.

2192 קרוי, יוסף בן אפרים, שלחן ערוך יורה דעה... אשר ערך... רבינו יוסף קארו... ועליו... הגהות וחידושי דינים מאת... משה איסרלש... ועל דגליהם... באר הגולה... באר היטב... פתחי תשובה... בה נחלת צבי... ועליהם גלוח ספר דרכי תשובה, קובץ גדול מאסף חידושי דינים... חברו... מוהר"ר צבי הירש שפירא... נשלם ע"י בנו... חיים אלעזר שפירא... [ורן]. ניו יורק, Talpiot Publishing Co., תשי"ב-תשי"ג. 4°. דפוס צלום.

התבן: [1]: הלכות נדה. תשי"ב. [7] 119 דף. — [2]: הלכות מקואות. תשי"ג. [2] 42 דף.

תלמוד ירושלמי, מסכת שקלים עם שני פירושים לרבתינו מקדמוני הראשונים, הו"ל אברהם סופר. עיין קס. שנה ל' ע' 51.

woode, 1955. 492 p., illus., map, 2 plans, chronol. tab. 8°.

Jésus en son temps. שם המקור.

2182 Gittelsohn, Roland B[ertram]. A Jewish view of Jesus. [Boston, Mass., 1954]. 8 p. 8°. "A sermon preached in the pulpit of Temple Israel, Boston, Mass."

2183 Morris, Leon. The apostolic preaching of the Cross. London, Tyndale Press, (1955). 296 p. 8°.

על המושגים ברית, דם, גאולה, כפר, כפור בדברי "השליחים", על רקע התנ"ך והספרות הרבנית הקדומה.

2184 Páramo, Severiano del. El fin de las parábolas de Cristo y el Salmo 77. <Santander>, Universidad Pontificia Comillas, 1953. 1 p. l., 23 p. 8°. "Aparte de Miscelanea Comillas, XX."

הסוף של משלי ישו ופרק ע"ז של ס' תהלים.

2185 Willam, Franz Michel. Das Leben Jesu im Land und Volke Israel... Mit 33 vom Verfasser selbst aufgenommenen Bildern und einer Karte. 9. Aufl. Freiburg, Herder, (1955). XII, 548, [3] p. 8°.

דפוס בלי שינויים במהדורות ה': עיין קס. שנה כ"ז ע' 44. שם גם עיין התרגומים.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

2186 אפשטיין, אריה ליב, תולדות הכתובה בישראל; מחקר על מעמדה של האשה לפי משפט ישראל. מאת אריה ליב אפשטיין. תורגם מאנגלית ע"י משה מיזלש. ניויורק, האקדמיה האמריקנית למדעי היהדות, תשי"ה, XVIII, [1] 216, [4] ע', תכונות. 8°. עם הערה ביוגרפית ושער נוסף באנגלית.
את המכור עיין קס. שנה ו' ע' 469-470. שם גם הערכה מאת הד"ר ש. איזנשטט.

2187 בורק, אהרן דוד, ספר פרחי אהרן... מאת הרב אהרן דוד בוראק... חלק א"ד. ניויורק, (דפוס שוליונגר), תשי"ד (1953). 8°.
התבן: חלק א: שיעורי הלכה. תשי"ד (1953). 15, 304 ע'. שער נוסף באנגלית. — ב: מאמרים בעברית [נאורים ומכתבים]... שיעורי דעה בהלכה ואגדה.

פירוש מעניין בשם „מורי הרב ר' שמואל“. מהו חכם זה? אולי יש מקום להשערה שהמכון לר' שמואל ברי ברוך מבאמבערג, המוזכר את „חברנו ר' משולם“, אין להתפלל שר' משולם מכנה אותו בתואר „מורה“, שכן גם חכם זקן כר' שמחה משטייער (אף הוא נזכר אגב ע"י ר' משולם, שו"ת או"ז סי' רכ"א) מכתיר את ר' שמואל באותו תואר וקרוב לומר שר' שמואל היה תלמידו של ר' שמחה. מעניין שגם ר' שמואל וגם ר' משולם עמדו בקשרים עם חכם בשם ר' שלמה מוינא (ע"י בספרי עמ' 356 ובאו"ז ב"ב סי' ר"כ).

לרשותו של המהדיר עמד רק כתב יד אחד ואין הוא מצטיין בדיוקו ורבים בו השבושים. בהערותיו טרח הרב סופר לתקן את הטעון תיקון ולהסביר ולפרש את דברי המפרשים, שסגנונם לעיתים קשה. הוא עומד על יחס שבין פירושיהם לבין פירושי זולתם ומעיר על החידושים שבהם. הערותיו בדרך כלל קצרות וקולעות למסרה ולענין. אבל יש והוא מפליג לעניינים רחוקים במקצת לא רק לשם יישוב סתירה מחוץ דיוק בדברי הרמב"ם, אלא גם לשם הסברת סברא של בעל קצות החושן (ר) לדוגמא עמ' 11 אות כ' לפי תלמיד ר' שמואל ולא מיד ע"י הקבלות מדברי הראשונים הקרובים לענין הנדון.

בהערותי הבאות הנני בא להוסיף ציונים אחדים לדברי ראשונים וכן לבאר כמה מקומות קשים בדרך שונה מזו של הרב המהדיר. עמ' 5 פ"י ר' משולם ד"ה תניא: „בגמ' דאי' במס' מגילה איכא מ"ד אדר הראשון... וזו גירסא מבולבלת בספרים ואינה על העיקר“ והעיר המו"ל שם: „לא ירדתי לסוף דעת רבינו מדוע היא מבולבלת“, והנה בערוגת הבשם ח"ב עמ' 293 העתיק מתוך „פירושי הר' משה“, הוא ר' משה ברי חסדא, את הירושלמי כמגילה ולבסוף הוא מעיר „מה שאומר בירושלמי שם כבשי עצרת ביניהם לא ידעתי לפרשו“. ולכך התכחץ כנראה אף ר' משולם.

עמ' 7 פ"י ר' משולם: „כי הוריות כמו יד לדבר שאין טומאה ביניהם“, והעיר המו"ל „איני יודע יסוד לפירוש זה“ ונראה לי שצ"ל: „כמו ע"ד לדבר שאין טומאה ביניהם“, כלומר הוא מפרש תוריות—הוראות, החסר מורה ומעיד שאין כאן טומאה.

עמ' 8 פ"י תלביד ר' שמואל: „ובזה תירץ ר"ב“ והוא דפ' זה בורר...“ העיר המו"ל שם אות י"ג „איני יודע למי נתכוון“, וברור שהכוונה לר' יצחק ברי אשר והדברים לקוחים מתוספותיו לסנהדרין (ע"י בספרי הג"ל עמ' 147 ובפ"י הרמ"ה לסנהדרין י"א ע"ב ד"ה ת"ד).

אין בדעתי לומר, שב„פירושים“ מתכונן המפרש דוקא לפי הרוקח, אבל קרוב שהמדובר בפירושי אשכנז.

פשוטה יותר נראית שאלת הבעלות של הפירוש השני, שכן נמצא בו שלוש פעמים „ואני משולם אומר“, אבל מי הוא ר' משולם זה? פעם אחת (עמ' 58) נאמר בסוף פירוש הפותח כנ"ל: „וקבלה אבא מרי“, ר"ל שאביו קבל את פירושו. לפי זה היה ר' משולם בן חכם ידוע. מאידך, מוצאים אנו בעמ' 25 „מורי הרב ר' דוד ברי קלונימוס שו"י (= שיחיה ויארץ ימים)“, והנה לר' דוד זה, אחיהם של ר' יהודה ור' מאיר בני ר' קלונימוס משפירא, היה בן חכם בשם ר' משולם, שהשיב יחד עם אביו לר' ברוך ברי שמואל, בעל ס' החכמה (או"ז ב"ק סי' ת"מ). הוא גם היה חברו של ר' שמואל מבאמבערג, בנו של ר' ברוך הג"ל (ע"י בספרי הג"ל עמ' 354), ואף עמד בקשרים עם ר' יצחק ארי זרוע (או"ז ב"ב סי' ר"כ ושו"ת הר"ח או"ז סי' ק"ג). בדור הזה לא ידוע לנו חכם אחר בשם ר' משולם, שהיה בא בחשבון כמחברו של הפירוש (ר' משולם ברי שמחה הגדול ב„מעשה רוקח“, סאנוק תרע"ב, הוא בן דורו של הריב"ק ממגנצא ובודאי שלא היה תלמידו של ר' דוד). קשה, לדעתי, להניח שהיה לו לר' דוד גם בן כשם ר' משולם וגם תלמיד ר' משולם וליחס את הפירוש דוקא לתלמיד הבלתי ידוע. נראה לי יותר, שר' משולם ברי דוד הוא המדבר אלינו בפירוש זה, והר"א אפסוביצר כבר הכך לומר בן (מבוא לראב"ה עמ' 335) מבלי לדעת את הפירוש. אמנם ר' משולם מביא פעמים אחדות בשם „יורדי“ כהם וקרוב לומר, שהכוונה לר' דוד ברי קלונימוס. על כל פנים ברור הדבר בעמ' 71. שם נאמר „ומורי אמר לי בשם רבנא שמואל חסיד דוד“, וצדק הרב סופר, שהמדובר ברי שמואל החסיד, שהיה דוד אמו של ר' דוד (יאגב גם בתשובה אחת בשו"ת או"ז סי' רכ"א כותב ר' משולם ברי דוד בסגנון דומה „והרואה בכתבי רבנו קלונימוס הזקן ברי יהודה הבחור זצ"ל דוד רבנו אבא מאיר זצוק"ל“). ר' קלונימוס זה היה בן אחיו של ר' שמואל ואמו אמו של ר' דוד. ואין לתמוה שר' משולם קורא לאביו „מורי“ כהם, כי כן נהג גם ר' אלחנן לגבי אביו הר"י (ע"י בספרי עמ' 212). קשי מסויים ישנו בלשון „מורי הרב ר' דוד ברי קלונימוס שו"י“, אולם ייתכן, שהיה כתוב תחילה „מורי אבא“, ותלמיד שהעתיק את הדברים הכניס את שם האב המורה, ו„שו"י“ נשתבש כ„אב"י או בא במקומו. על כל פנים אין בקשי זה בכדי להוציא את הפירוש מחזקתו של ר' משולם ברי דוד ולייחסו לתלמיד לא ידוע. — בעמ' 24 מביא ר' בשולם

עמ' 12 בפ' ר' משולם ד"ה הביא: "ומיובחא דר' יוחנן, ארי שמעון ז' דברים..." צ"ל: "ותיובחא דר' יוחנן מרי שמעון..."

עמ' 15 בפ' ר' משולם ד"ה "פעמים חייבין בזה ובה ופעמים פטורים, ויש שפטורים..." נראה שצ"ל: "יש שחייבין ויש שפטורים..." ולפי"ז הוא הולך ומפרש.

שם ד"ה "וכי מפני שעשאן כאדם אחד למעשר בהמה, כלומר וכי מפני שעדיין לא חלקו בנכסים והן נתונים כמו אדם אחד". המהדיר לא העיר כלום, אבל הלשון "נתונים כמו אדם" קשה הוא. והנה בהמשך הדברים (שם עמ' 16) כותב ר' משולם "לא"א וכי מפני שעשאן כאדון אחד, בדלית, כשלא חלקו אז הם כמו של אדון אחד, בתמיה, והלא נכסין של שניהן הן..." והתקשה המהדיר בהבנת הדברים, והפירוש שהביא אינו מתקבל על הדעת. ונראה לי, שבפירוש הראשון צ"ל: "וכי מפני שעשאן כאדון אחד... כלומר וכי מפני שעדיין לא חלקו בנכסים והן נתונים כמו אדון אחד..." וגירסא זו מביא גם בעל "מגדל עוז", ה"ל שקלים פ"ג ה"ה (ולא דק המחבר בשי"ג של"ז), ונראה שזאת היתה גירסתו של ר' משה תקו, הוא ר' משה בר' חסדאי, שבשמו מביא בעל "מגדל עוז" גם את הפי' "ולשון בעי כמו מקשה" והוא כפירושו של ר' משולם "בעי, היה שואל ומקשה הסברא". ולפי זה מובן הפירוש השני בפשטות "לא"א וכי מפני שעשאן כאדון בדלית", כלומר בדלית ולא ברי"ש.

עמ' 17 פ' תלמיד ר' שמואל ד"ה אילו אילו "לרשי" פ' הוהב, ר"ל, שהעתיק עד כאן לשון רש"י מב"מ. "ולריב"א לא נהירא לרשי"י, צ"ל: פרש"י. והמו"ל שם אות י': "אינינו יודע למו החכוך, עי' תוס' ישנים יומא ס"ה א ד"ה אם שבקשו כן וכתבו בשם ריב"א ח"י אחרי, ודבריו אינם מדויקים. ברור שזהו אותו ריב"א שבתר"י יומא, אלא ששם הביאו לשון פירושו ל"תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העמיד לגבות", והמפרש כאן הביא את פירושו לדברי המשנה כאן "ואם לאו נשבעין לבני העיר".

עמ' 19 פ' תלמיד ר"ש ד"ה מאן נתקרבה בהמה ר' שמעון. מן הראוי לציון את פירושו המקורי לדברי הירושלמי, שנתקבטו בהם ראשונים ואחרונים (עי' רי"ן אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה ח"א עמ' 57). לדעת המפרש אין כאן מחלוקת בעניין, אלא חילופי לשון. "תנא דבית ר' לנדרמה תרומה, נתקרבה בהמה קרי ליה". עמ' 27 פ' ר' משולם ד"ה מכיון ששחטו... ובספרי כתוב שחלשו... ואמר מורי ש"י שח' משום ששחטו

ונקוד עליו הית והעתיקוהו לתיבה אחת". נראה לי להגיה ולפרש קצת אחרת מהרב המהדיר באות י"א שם. לדעתי צ"ל: ואומר מורי ש"י שח' לשון משום שח' לש' ונקוד עליו היה...". כלומר מורו אמר שהג"י חלשו נההותה משום שהיה כתוב שח' לשון לשון בר"ת והיה נקוד והעתיקו את הר"ת שח' לש' למלה אחת: שחלשו.

עמ' 58 פ' ר' משולם ד"ה בסיגנאחא "..." ויש משמע... צ"ל: "ויש מפרש..."

עמ' 71 פ' ר' משולם ד"ה טטלגנא, מביא תחילה את פירוש המורה ואח"כ "ול"י נראה מעין ארבעים, כמו טטרגון שהוא ארבע, וזה כמו כן מאותו לשון, והרבה בירושלמי דמחליף ל' בר'... גם כאן כמו כן טטרגנא והוא לשון רבוע ומשמעו לארבעים". הפי' הראשון נמצא בערוגת הבשם ח"א עמ' 195 ללא ציון אומרו ואחריו מובא: "ובפ"י הר' משה בר' חסדאי ז"ל כתב במקום טט לגנא טטרגנא, וכן נמצא בירושלמי דסוטה (פ"ח ה"ג) ופי' לשון ריבוע כמו טטרגון דמס', נזיר, שפי' בית בן ד' תכלים". ר' משה בר' חסדאי גרס איפוא "טטרגנא", ור' משולם לא הכיר גי' זו, אבל כיוון לפירושו.

שם "מורי פי' לשון כפל הוא מיכן ומיכן בכפל". המו"ל העיר, "כאן ישנה מלה אחת שלא יכולתי לפענחה", נראה, שהמלה החסרה היא טט, כלומר שתיים — כפל, כמו טט בטטפות.

עמ' 72 פ' ר' משולם ד"ה, "כאבא יוסי בן יוחנן. ברייתא היו שונים ומתניתין אליביה" ובהערה שם "תמות לי הלא משנה מפורשת היא בסוף פ"ב דמדות" וצ"ל שצ"ל: "במידות היו שונים", כלומר במס' מדות שונים במפורש אבא יוסי בן חנן "ומתניתין אליביה" ומעין זה בשם ר"ת בתוס' כתובות ק"ו ע"א ד"ה שבעה.

שם פ' תלמיד ר' שמואל ד"ה וגזרו... אמר לנו ר' דעל כל השתחואות היו אומרים הודאות... עי' ערוגת הבשם ח"ב עמ' 246 "כתב הר' אלעז' זצ"ל, שכ' נגד י"ג השתחואות שהיו במקדש אומ' בתענית י"ג פסוקי השתחואות... וכבר עמדנו לעיל על הקרבה שבין פ"י זה לבין פירושו של ר"א מגרמיוזא.

שני הפרושים כתובים ברוחם ובדרכם של בעלי התו"ס ספות מסוגם של הריב"ק משפירא ושל ר' ברוך בעל ס' התבמה, והם מלאים וגדושים פירושים מחודשים, גירסאות מאלפות והערות בקרתיות, אשר לא שעורם מפרשי המסכת הידועים עד כה, והרב המהדיר ראוי להוקרה רבה על שהגיש תורה מפוארת בכלי מופאר.

אפרים א. אורבך

London, J. Mazin, 1955. XXIX, 213 p. 8°. Vocabulary, p. 183—209.

2198 **Sifre**. Sifre zu Numeri; unter Verwendung einer Übersetzung von Jakob Winter und mit Beiträgen von Hans Windisch bearb. und erklärt von Karl Georg Kuhn. Heft 5—8, 9. Stuttgart, W. Kohlhammer, 1954—55. 321—640; 641—756 p. 8°. = Rabbinische Texte. Reihe 2: Tannaitische Midraschim. Bd. 2. — H. 9, p. [691]—708: Nachträge. p. [709]—756: Die Varianten der Berliner Handschrift gegenüber dem Text der Ausgabe von H. S. Horowitz.

את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 205. מהדורה א' שנה י' ע' 311, שם גם תאור, ושנה י"ג ע' 458.

2199 **Talmud**. Selections. Weisheit des Talmud; mystische Texte und Traumdeutungslehre. München-Planegg, O. W. Barth, 1955. 135 p. 8°. (Dokumente religiöser Erfahrung, hrsg. von Alfons Rosenberg).

Einleitung: Alfons Rosenberg: Der Talmud, seine Geschichte und Bedeutung, p. [5]—22.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

2199a **Baeck, Leo**. Dieses Volk; jüdische Existenz. Frankfurt a.M., Europäische Verlagsanstalt, (c1955). 182 p. 8°.

„כשהחיים היהודיים עמדו תחת סימן ההשמה ותעורר אצל המחבר הרצון לתת לעצמו דין ותשובה, דו"ח על החיים היהודיים הללו ועל העם היהודי הזה. הפרקים הראשונים של הספר נכתבו במקום מגוריו הקודם (ברלין), השאר במחנה הסגר (בסרוינשטוט), כשרק נמצא דף ניר חלק ושעה שקטה“ (מההקדמה).

המחבר מנסה לעמוד על מהותה של הדת היהודית ועל ערכה הנעלה. הדת היא יסוד קיומו הפנימי של עם ישראל. המחבר מסביר בין השאר את ערך השבת והשמירה בדת ובחיי ישראל, מדבר על היסודות המוסריים של הדת היהודית (על זכות הזולת, הצמים ביחס לגרים, ביחס לסדר חיי המשפחה ועוד). בפרק האחרון של הספר מתאר הבן את הקשר החזק והבלתי־ריגול שהיה קיים בין ישראל

2193 **Barth, Aron**. Valore permanente delle mizvoth. (Traduzione dal francese del Raoul Elia). [Milano], Bolletino della Comunità israelitica di Milano e “Sezione religiosa” del “Dipartimento per la gioventù ed hechaluz” dell'Organizzazione sionistica <Gerusalemme>, 5711—1951. 70 p., 11. 8°. = Quaderni del Bollettino, 1.

בראש השער: Aharon Barth. שם המקור: מצוות למה נתנו, עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 11; תרגום צרפתי — שנה כ"ח ע' 292; תרגום ספרדי — שנה כ"ט ע' 297.

2194 **Central Conference of American Rabbis**. Responsa of the Central Conference of American Rabbis contained in its Yearbook, vols. I—LX, 1890—1950. Compiled by Jacob [David] Schwarz. New York, Union of American Hebrew Congregations, 1954. X, 229 p. 4°. במכונת־הכפלה.

2195 **Hausdorff, David M[eyer]**. A book of Jewish curiosities. New York, Crown Publishers, (c1955). XXIX, 273 p. 8°.

מהוך תלמוד ומדרש לוקטו כאן באקראי מאמרים מור" רים או מתמידים, „יוצאים מגדר הרגיל“ או סתם מעניינים, הבראים ידיעותיהם והשקפותיהם של רבותינו בשטחים השונים של המדע ושל חיי האדם. ההבאות מסודרות לפי עניינים, ולכל מדור, כמו לספר כולו, קודם מבוא עממי קצר. בכוחה פוכח המלקט על כל פתגם ומאמר בעל תכן רתי.

2196 **Kagan, K[opel] Kahana**. Three great systems of jurisprudence... With a foreword by Harold Greville Hanbury. London, Stevens, 1955. XII, 199 p. 8°.

מהתכן: Jewish law and Roman and English law. Jewish law and Roman law. Jewish law and English law, p. 9—162.

2197 **Mishnah**. Gateway to the Mishnah; an introduction to the contents and language of the Mishnah, a selection of pointed Hebrew texts, with translation, notes and vocabulary, by Isidore Fishman. With a foreword by Israel Brodie.

ing... Edited by N. N. Glatzer. (New York), Schocken Books, 1955. 128 p. 8°.

It is time. Towards a renaissance of Jewish learning. The builders.

בסוף הספר מכתבים של רוזנצויג, ביניהם חליפת מכתבים בין מ. בובר ופ. רוזנצויג משנות 1922-1925.

2205 Safran, Alexandre. Ce que le monde actuel pourrait apprendre chez Maimonide; la pensée de Maimonide et la pensée scientifique contemporaine. Paris, Département de l'éducation et de la culture par la Thora de l'Agence juive, 1955. [1], 21, [2] l., port. 4°. במכונת הכפלה.

קבלה וחסידות

2206 אברהם, צבי יעקב. ספר בית אולסנא... המחבר: הרב צבי יעקב אברהם... חלק ג: לב אבות; קובץ מרעיונות... תלמידי הבעש"ט... שנתאמו למסכת אבות... דרשות לימים נוראים, שלש רגלים, שבתות השנה והזמנויות שונות. ברוקלין, תש"ו. 160 ע'. 8°. שער נוסף באנגלית. את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 52.

2207 וודניק, שמעון מנחם מגדל. ספר בעל שם טוב... כל דברי... הבעל שם טוב [מלוקטים]... מכל ספרי הצדיקים... ונעתק הכל על סדר פרשיות התורה וחמש מגלות... מלאכת... שמעון מנחם מעניל [וודניק]... הדפסוהו עתה מחדש... משה הלוי הור"ר חייץ... חלק א"ב. קליחלאנד, ירושלים, ניו-יורק, "ספרי רא"י" (New York), דפוס ספראגראף קאמפאני, תש"ח-תש"ל. 4°. ח"א עם צלום השער של ההוצאה הראשונה, לדון, תרצ"ח. התכן: חלק א: (בראשית). תש"ח. VII, [1], 283-3 ע'. ב: (שמות-דברים). תש"י. 307 ע'.

תפלה, דרשות, מוסר

2208 הגדה של פסח. The Haggadah of Passover, edited by David and Tamar de Sola Pool. New York, Bloch Publishing Co., 1953-1953. 2 p. l., 123 p. 8°. עברית ואנגלית עמוד מול עמוד.

2209 לטין, יעקב משה. אורח לחיים. שיחות מוסר בעניני יראה דרך ארץ ודעת תורה, ערוכים על פקדי נביאים וכתובים. מאת יעקב משה הכהן לעסין... ניו

וארץ ישראל גם בשבתו במולדתו וגם כשהלך לגולה. בספר לא מדובר על ההנהגה ועל קללותיו, אבל יש רושם שבימי הצרות הרגיש המחבר שאין לנו שיעור אלא התורה הזאת, וחפש מפלט בדת ובהסברה ערכיה.

2200 Forman, Henry James; Roland Gammon. Truth is one; the story of the world's great living religions in pictures and text. New York, Harper, (c1954). 224 p., incl. illus. ports. 4°.

מהתכן: "Judaism", ע' 136-159. — כולל גם חמור נות מארץ ישראל.

2201 Gordis, Robert. Judaism for the modern age. New York, Farrar, Straus, and Cudahy, (1955). VII, 368 p. 8°.

מסרתו העיקרית של הספר היא להגיש לקורא כמה מהשקפות היהדות, שיש בהן כדי להשפיע על פתרון בעיות אישיות וחברתיות של ימינו.

2202 Die grossen nichtchristlichen Religionen unserer Zeit in Einzeldarstellungen, mit Beiträgen von Walter Fuchs, Helmuth v. Glasenapp [u. a.]. Stuttgart, A. Kröner, (c1954). 126 p. 8°. = Das Heidelberger Studio, 3. = Kröners Taschenausgabe, Bd. 228.

Hans Joachim Schoeps: Das Judentum, p. 83-100.

2203 Look; (Magazine). A guide to the religions of America; the famous Look magazine series on religion — plus facts, figures, tables, charts, articles, and comprehensive reference material on churches and religious groups in the United States; edited by Leo Rosten. (New York), Simon and Schuster, 1955. XIII p., 1 l., 281 p., 1 l. 8°. "Contains the complete series of articles on religion published in Look from 1952-1955".

M. N. Ketzer: What is a Jew?: p. 65-72. M. Soltes: Jewish Holidays, p. 260-267. עיין גם ק.ס. שנה ל"א ע' 228.

2204 Rosenzweig, Franz. On Jewish learn-

מגאני אירופה. ניו יורק, חברת תולדות אנשי שם, תש"י.
א, 145, III ע', פורטרטס. 2. שער גוסף באנגליה.
כולל כ-460 ביוגרפיות. המפתח רק באנגליה.

2217 בארוויטש, מיכאל, ארישע פאפירן... באנד
3:1. בוענאס-אירעס, צענטראל פארבאנד פון פוילישע
יידן אין ארגענטינע, תשט"ו. 317, [2]; 253, [2]; 298,
[2] ע', פורטרט. 8. = דאס פוילישע יידנטום, באנד
105-107. עם שער גוסף בלועזית.

תיאורים מימי השואה. "רובן של התעודות וגבירות
העדות, שהשתמשו בהן בספר זה, נערכו או נרשמו בלשון
הפולנית (ב"גירות אריים" השתמשו יהודים, שהתבוללו
פחות או יותר מבחינה לשונית). גם חלק של הטקסט נכתב
תחלה בפולנית. ב"הוד" החומר והטקסטים השתתפו י.
יונאסוביץ, מ. קנאפייס וז. זיסמאן. (מבוא המחבר).
התכן: י. פאט: [הקדמה] — אריינפיר. גאטורגעשיכ-
טע און אפצווייגונגען. — סיסטאציעס און פראבלעמען.
בונקערס, מעלינעס און וואלד-באהעלענישן. "ארישע פא-
פירן" אין ווידערשטאנדסבאוועגונג: א) פארן חורבן פון
די געטאס. ב) נאך דעם ענטגילטיקן חורבן פון די געטאס.
זכרונות פון א יחיד. גבית'עדות פון נישטיידן. פוילישע
יידן אויף ארישע פאפירן אין אויסלאנד. א נישטייד. אויף
פאפירן. דאס פראבלעם פון כבוד. עפילאגן און... פאר-
זעצונגען.

2218 גאלדווירט, בעלא. אין דער פרעמד. (New
York), איקוף-פארלאג, (1954). 240 ע'. 8. זכרונות
מסוף המאה ה"ט והתחלת המאה העשרים בפולין.
2219 זאק, אברהם. אין אומרו פון יארן. בוענאס-
אירעס, "יידבוך", (1954). 388, [4] ע', לוח-פורטרט. 8.
שער גוסף בספרדית.

המדרות: ווארשע 1939 (ע' 176). צווישן חורבן און
אויפקום מאמענט-פארצייענישן און רעפּלעקסן (6 פר-
קים). פרילינג און סוים (5 פרקים).

2220 מוקדוני, א. [= אלכסנדר קאפעל]. אין
ווארשע און אין לאדזש. ג' מינע באגעגענישן. באנד I וו.
בוענאס-אירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין
ארגענטינע, תשט"ו. 318; 298 ע'. 8. = דאס פוילישע
יידנטום, באנד 110-111. שער גוסף בספרדית.

התכן: באנד I: די ערשטע טריס אין ווארשע: נאמ-
בערג. ספעקטאר. ביים געבורט פון דער געלער ייד. פרע-
טע. בערקאחיש. מענדעלע אין ווארשע. דער פריינד און
דער מיטארבייטער ר' מרדכי'לע. בעלימחשבות. ווייטער.

יארק, (דפוס האחר טברסקי), תשי"ב. 507, [4] ע'. 8.
2210 פנט, יעקב אלימלך. ספר זכרון יע-
קב... על התורה ועל המועדים ודרשות לכל מועדי
השנה... [מאת] אדמו"ר... יעקב אלימלך פאנעט...
"אשר נשרף על קידוש השם באוישויץ י"ח סיון
תש"ד"... נסדר ויצא לאור בהשתדלות ובהוצאות של
הרב דוב בער שפיטצער... חלק א"ב. ברוקלין, תשי"ג.
[8] 232 ע'. 4.

2211 תפלות. סדור. סדור מנחת ערב; והוא
מנחה וערבית לימי החול ולשבתות כמנהג בני ספרד...
Casablanca, י. לוגאסי, [תש"ז]. [1] 129 ע'. 8.

2212 Gaster, Theodor H[erzl]. Festivals
of the Jewish year; a modern interpretation
and guide. New York, W. Sloane, (1955).
XII, 308 p. 8°. Reprint of 1953 issue.

2213 Hirsch, Samson Raphael. Selected
essays on Rosh hashana. Edited and trans-
lated by Ismar Lipschutz. New York, Ate-
reth Tz'vi Publication, 1954—5715. 62, [3] p.
8°.

2214 Judah b. Samuel he-hasid. Het Boek
der vromen; fragmenten. Uit het Hebreeuws
vertaald en toegelicht door M[artinus]
A[drianus] Beek. Amsterdam, De Arbei-
derspers, 1954. 230 p. 8°. (Scriptorium; een
reeks van eeuwige geschriften onder redac-
tie van K. F. Proost).

הרגום הולנדי של קטעים מספר חסידים.

2215 Poesia del Sabato (testi raccolti e
tradotti da Giulia Arbib e Raoul Elia).
[Milano], Bollettino della Comunità israeli-
tica di Milano, 5714—1954. 78 p., 1 l. 8°.
= Quaderni del Bollettino, 7.

"שירת שבת: טכסטים שנאספו ותורגמו ע"י ג. ארביב
ור. אליה".

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור "צינונות,
ארץ ישראל, מדינת ישראל"

2216 תולדות אנשי שם... העורך הראשי: ...
אשר ז. ראנד... חלק א: רבנים ואדמו"רים שנמכרו

לפני מלחמת עולם ב', ברובם תוארו אנשי עבודה. 30 מאמרים פורסמו תחלה בעתון "די איד. צייטונג" (בבואנוס-אירס). (מההקדמה).

2225 שפנער, ב[רוך]. גאזאליפיע 7; (זכרונות און עסייען). בוענאס-אירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, תשס"ו. 318 ע'. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, באנד 113. שער גוסף בספרדית. קבץ פיליטונים ומאמרים שפורסמו בעתון "פארוערעס". הם קשורים לרח' גובליפיה מס' 7 בורשה, הבית שבו נמצאה מערכת העתון הבונדאי "פאלקסצייטונג" — המ' דורות: גאזאליפיע 7 (13 מאמרים). אייגענע און גאנצע (6). אפאלאנגען פון דארטן (17). בין השאר מסופר על יוסף כמורנער (לעשטשינסקי), וז. קאסאחסקי, אלטער-ערליך, דער טונקלער, ז. סעגאלאחיש, א. מאנגער ואחרים.

2226 Baber, Douglas. Where eagles gather. London, W. Heinemann, (1954). VIII, 283 p. 8°.

המחבר מספר על חייו בימי מלחמת העולם השנייה, על משפחה אחת שהצילה אותו מסכנות שאימו עליה, על החיים במתנהריכות. בספר מסופר גם על סבל היהודים.

2227 Büchler, A[dolph]. Studies in Jewish history... Edited by I. Brodie and J. Rabbinowitz. London, Oxford University Press, 1956. XXX, 279, [1], 77, [4] p., port. 8°.
= Jews' College publications. New ser., 1.
בראש השער: The Adolph Büchler memorial volume. בסוף הספר ע' 4, [77, 1]: חלק ב' נעברית עם שער גוסף: ספר זכרון לכבוד... אברהם ביכלער זצ"ל (מחקירותיו בדברי ימי ישראל). נערך על ידי ישראל ברודי, יוסף ראבינאוויץ. לונדון, בדפוס האוניברסיטה ווקספארד, תשס"ז.

התכן: I. Epstein: A. Büchler: The man and the scholar (p. XIII—XXII). [D. Ginsberg]: Bibliography of the works of A. Büchler (221-215). The priestly dues and the Roman taxes in the edicts of Caesar. On the history of the Temple worship in Jerusalem. Family purity and family impurity in Jerusalem before the year 70 C. E. On the provisioning

ש. ראזענפעלד. פרץ. אש. א. רייזען. ל. שאפירא. צבי; ג. פרילוצקי און ש. ל. קאזא. פרישמאן. חייסענבערג. י. ראזענפעלד. טונקל. — II: פאליאקן. דער פוילישער באיקאט. דער פוילישער ייד. דער ייד. אסימילאטאר אין פוילן. לאדזש (7 פרקים, ביניהם על ז. סעגאלאחיש וארטור שיק). יידיש טעאטער אין ווארשע און לאדזש (17 פרקים, ביניהם על אב. פישזאן, א. ר. קאמינסקי, פ. הירשבייגס טעאטער, קלארא יאנג).

2221 סילווער, ל(ואיס). יידן אין אמעריקע; עפר זאן און פארטרעטן. בוך 1: 1881-1654. גיורארק, ג. י. בילדונגס-דעפארטמענט פון ארבעטער רינג, (1955). 128 ע', פסקימילים, תמונות. 8°. שער גוסף באנגלית. הספר כולל את הזמן מהתחלת הישוב היהודי עד התחלת ההגירה הגדולה ממזרח אירופה לאמריקה.

2222 קאברין, לעאן. מיינע פופציק יאר אין אמע-ריקע. בוענאס-אירעס, "יידבוך" בי דער "געזעלשאפט פאר יידיש-וועלטלעכע שולן אין ארגענטינע", 1955. 405 [9] ע', פורטרטים. 8°. שער גוסף בספרדית ואנגלית.

המחבר (לידי וויטבסק רוסיה) מספר ודראמאטורג ידוע ביווית, היגר לאה"ב בשנת 1892 כשהיה בן-20. חלק מה-ספר פורסם בעתון יומי (החל משנת 1945). המחבר לא השלים את ספרו כי קדמיה תמות. אלמנתו הוציאה הפעם את שני החלקים הראשונים של הספר וצרפה הקדמה, ע' [11-5].

התכן: I: גרינע יארן. II: שרייבערישער בראשית (ע' [406]229) — רשימה פון קאברין דערציילונגען און ראמאנען, ע' [411-409] — החלק השני כולל גם פרקים על חיים גרינברג, אב. קאהאן, למאסעיעז, י. בארונס, י. מוסט, אמה גולדמן.

2223 רייך, יוסף. וואלד אין פלאמען. אריינפיר ווארט: מרדכי בערנשטיין. בוענאס-אירעס, "יידבוך", 1954. 301, [3] ע', פורטרט. 8°. עם שער גוסף בספרדית.

המחבר מספר על מה שעבר עליו בשנות מלחמת העולם השנייה. הוא היה בין הפרטיזנים ברוסיה הלבנה.

2224 שטיינאוואקס, פנחס. יידן צום געדענקען. בוענאס-אירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, תשס"ו. 340 ע', 8°. = דאס פוילישע יידן טום, באנד 114. שער גוסף בספרדית. הספר כולל 35 תאורי-דמויות של יהודי מזרח-אירופה

che Zeitgeschichte... Halbbd. 1: Das Judentum Palästinas zur Zeit Jesu und der Apostel. 2., durchgehend neu bearb. Aufl. Hamburg, Furche-Vlg., (1955). 248 p. 8°. = Die Urchristliche Botschaft; eine Einführung in die Schriften des Neuen Testaments, Abt. 26.

החנן: Israel und das Judentum. Die geschichtliche Lage. Palästina zur Zeit Jesu. Die religiöse Lage. Neues Testament und Judentum. Anhang.

2232 **Galanté, Abraham**. Cinqüième recueil de documents concernant les Juifs de Turquie. Divers sujets juifs. Istanbul, typ. Cituri, 1955. 58 p., 3 l., facsim. 8°.

מהחנן: Les Juifs dans la Palestine turque. Le nouveau seminaire juif à Istanbul. Juifs, ambassadeurs de pays étrangers, en Turquie. את האוסף הקדום עיין ק.ט. שנה ל"א ע' 95.

2233 **Goldstein, Israel**. American Jewry comes of age; tercentenary addresses. New York, Bloch Publishing Co., 1955. 218 p., pl., ports. 8°.

החנן: The bonds of Jewish peoplehood: report to the World Jewish Congress (p. 9—54). In Israel. In Holland. In Paris. In Latin-America. In the United States (p. [112]—218).

2234 **Gonzalo Maeso, David**. Grandeza del pueblo hebreo <evocación oratoria>. Conferencia pronunciada... en el Círculo de la Unión, de Casablanca, acto organizado por el Consulado de España y la Comunidad hispano-sefardi. (Grenada, typ. de F. Román Camacho, 1952). 57, [1] p. 8°.

„גדולתו של העם העברי“.

2235 **Hof, Pieter van't**. Bijdrage tot de kennis van Antiochus IV Epiphanes Koning van Syrië. Amsterdam, G. van Soest, 1955.

of Jerusalem in the year 69—70 C. E. The Jewish betrothal and the position of a woman betrothed to a priest in the 1st and 2nd centuries. The conspiracy of R. Nathan and R. Meir against the Patriarch Simon ben Gamliel. The Patriarch R. Judah I and the Graeco-Roman cities of Palestine. The minim of Sepphoris and Tiberias in the 2nd and 3rd centuries. אגרות ר' שמעון בן גמליאל הזקן ור' יוחנן בן זכאי על בעיור מעשר בזמן הבית. סקירה תלמודית היסטורית על העברת נחלה מן הבן על ידי האב. הערות והארות על מצב האשה בספר יהודית.

2228 **Burr, Viktor**. Tiberius Iulius Alexander. Bonn, R. Habelt, 1955. 112 p., front. 8°. = Antiquitas. Reihe 1: Abhandlungen zur alten Geschichte, Bd. 1.

החנן: Praefectus exercitus judaici. p. 67—82. Anmerkungen (לפרק זה), p. 107—108.

מונוגרפיה היסטורית על חייו ופעולותיו של טיבריוס יוליוס אלכסנדר, בן אחיו של פילון האלכסנדרוני, מומר וקצין גבוה בצבא הרומי, פרוקורטור של ארץ-ישראל משנת 44 עד 52, פריפקט של מצרים משנת 66 (בשנה זו הכניע מרד היהודים באלכסנדריה) עד 69, וראש המטה של טיטוס במלחמת היהודים ובחורבן הבית (69/70). התיאור, המבוסס על כל המקורות ההיסטוריים, עוסק בפרוטרוט בחיי היהודים בא"י ובמצרים ובקורות החורבן.

2229 **Castle, John**. The password is courage. London, Souvenir Press, 1954. 224 p., pl., ports. 8°.

המחבר השתתף במלחמת עולם ב' ומספר בין השאר על מחנות רכוז ועל המדיניות של היטלר ביחס ליהודים.

2230 **Cohen, D[avid]**. Zwervend en do-lend; de Joodse vluchtelingen in Nederland in de jaren 1933—1940, met een inleiding over de jaren 1900—1933. Haarlem, F. Bohn, 1955. XV, 364 p., illus. 8°. Bibliography: p. 345—346.

„גזע ונד: הפליטים היהודים בהולנד בשנות 1933—1940, עם הקדמה על השנים 1900—1933“.

2231 **Foerster, Werner**. Neutestamentli-

chronol. tab. 8°. =History through literature, v. 1.

הספר מחולק לשלושים פרקים. כל פרק ופרק כולל תאור כללי של התגירה באותה התקופה וקטעי ספרות שמהם יש לעמוד על חשיבותה של ההגירה.

2241 **Mayer, Milton** [Sanford]. They thought they were free; the Germans 1933—45. (Chicago), University of Chicago Press, (1955). XII, 345, [1] p. 8°.

במקומות רבים בספר מסופר על רדיפות היהודים.

2242 **Morville, Aage**. Israels historie. 3. udg. Köbenhavn, Aschehoug dansk forlag, 1951. 83 p., 1 l. 8°.

תולדות ישראל עד סוף הבית השני. מהד' ג'. כוללת ביבליוגרפיות.

2243 **Nordemann, Theodor**. Zur Geschichte der Juden in Basel... Jubiläumsschrift der Israelitischen Gemeinde Basel aus Anlass des 150jährigen Bestehens, 5565—5715, 1805—1955. [Basel], (typ. Brin), [1955]. 148 p., 2 l., illus. 8°.

התקן: Vorwort. Die beiden mittelalterlichen Judengemeinden in Basel (Die 1. Gemeinde bis 1349; die 2. Gemeinde bis 1397). Basel und die Juden in den Jahrhunderten des Verbots der Judenniederlassung. Die 3. — heutige — Gemeinde (p. 44—136). Anhang: Die Gemeindestatuten von 1860. Die Gemeindepräsidenten und Vorstandsmitglieder...

2244 **Orenstein, Benjamin**. Churban Czenstochow. The destruction of Czenstokov. חורבן טשענסטאכאוו (München), Central farwaltung fun der Czenstochower landsmanschaft in der Amerikaner zone in Dajczland, 1948. 463 p., illus., pl., ports., tab. 8°. p. [409]—463: plates.

עם הקדמות מאת פיליפ פרידמן וצבי בנטור (ע' 11'8). ביבליוגרפיה: ע' 405'404. — כשמונים אלף יהודים הושמדו בעיר צ'נסטוכוב.

2245 **Los que supieron morir...** <Anto-

116 p., geneal. tab. 8°. Diss. Amsterdam. Bibliography: p. 109—115.

מחקרים על אנטיכוכוס הרביעי אפיפנס מלך סוריה.

2236 **Jacobowsky, C. Vilh**. En jubilerande firma och dess grundare. Uddevalla, Jacobowskys handels A.-B.-Efr. Jacobowsky, (1950). 18 p., port. 8°.

הפירמה שהגיעה ליובלה ומיסדה.

2237 **Jones, Ernest**. The life and work of Sigmund Freud... v. 2: Years of maturity 1901—1919. New York, Basic Books, (c1955). XIII, 512 p., ports., pl. 8°. Chronology, p. [459]—460. Bibliography, p. [461]—483.

את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 58.

2238 **Kobler, Franz**, ed. A treasury of Jewish letters; letters from the famous and the humble. 2 v. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5714—1954. facsim., ports. 8°.

התקן: v. 1: (Biblical times to the Renaissance). LXXIX, 327 p. — 2: (Renaissance to the Emancipation). VIII, [329]—670 p. — Bibliography: v. 1, p. XXVII—XXIX, v. 2, p. [613]—643.

מהדורה אחרת (לונדון, 1952) בשם: Letters of Jews through the ages עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 80, שם גם התקן.

2239 **Marcus, Jacob Rader**, ed. Memoirs of American Jews, 1775—1865. v. 2. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1955—5715. X, [1], 375 p., illus. 8°.

הדרך הזה כולל פרקי זכרונות (או פרקי אוטוביוגרפיה) מעשרים מחברים (מהגרים לאה"ב), ביניהם זכרונות של י. מ. וינו, האחים אוסקר ואיוידור שטראוס. הזכרונות הם על שנותיהם הראשונות באה"ב. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 206.

2240 **Marenof, Martha** (Friedman). The migrations of the Jewish people from its earliest times to our own time [by] Martha Marenof. Newton Centre, Mass., DOT Publications, 1955. 285, [2] p., illus., maps, port.,

Boers, Uitlanders, Jews. D. L. Sowden: Transvaal Jewry, 1902—10. G. Saron: The long road to unity. J. Alexander: S. African Zionism. S. Rappoport: J. L. Landau, thinker and writer. A. Addleson: In the Eastern province. M. Pencharz and D. L. Sowden: In the Orange Free State. D. Abelson: In Natal. L. Hotz: Contributions to economic development. G. Saron: Epilogue. 1910—1955. Glossary, Bibliography, p. 405—408.

2249 **Schnee, Heinrich.** Die Hoffinanz und der moderne Staat; Geschichte und System der Hoffaktoren an deutschen Fürstenthöfen im Zeitalter des Absolutismus... Bd. 3: Die Institution des Hoffaktorentums in den geistlichen Staaten Norddeutschlands, an kleinen norddeutschen Fürstenthöfen, im System des absoluten Fürstentums. Berlin, Duncker & Humblot, (c1955). 359 p., 3 general tabs. 8°.

זהו הכרך המסיים של מחקר המחבר על היחסים בין בעלי הכספים היהודים הגדולים ובין המדינה המודרנית בתקופת האבסולוטיזמוס. המחבר בא לידי מסקנה שהגת החצר וסגנון החיים של הנסיכים הקטנים בדרום גרמניה לא יתוארו בלי פעולתם של "יהודי-החצר". כמו כן בטוח המחבר שאי-אפשר לכתוב תולדות ההבסבורגים והמונרכיה שלהם בלי לצין את חלקם המכריע של הפיננסיסטים היהודים הגדולים בבנין מדינה זו. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 97.

2250 **Schwarz, Leo W[alder].** The redeemers; a saga of the years 1945—1952. New York, Farrar, Straus and Young. (1953). XII, 385 p. 8°.

הספר הוא היסטוריה אפית של היהודים העקורים מרומניה שנסמאז בגרמניה (המחבר מעריך את מספרם במאות אלפים) ושל מאמציהם להקים לעצמם בית חדש וחיים חדשים. בין השאר מסופר על יחס שלטונות הכיבוש אליהם ועל ההעפלה (עליה ב') לארץ ישראל, על חייהם הנהלה עצמית ומוסדות הכשרה.

2251 **Seelig, Carl.** Albert Einstein; eine dokumentarische Biographie. (Umge-

logia del ghetto. Buenos Aires, Editorial Candelabro, (1955). 287, [1] p., pl., ports. 8°. "Titulo en inglés: Underground. Versión castellana: Varios".

אלה שהתגברו על המות; אנתולוגיה של הגיטו. ההקדמה חתומה ע"י Abraham Mibashan.

2246 **Robinson, George L[ivingstone].** Leaders of Israel; a brief history of the Hebrew people from the earliest times to the fall of Jerusalem, A.D.70. Grand Rapids, Mich., Baker Book House, 1955. X, 246 p., maps, chronol. tab. 8°.

2247 **Rosenbaum, Jeanette (Whitehill).** Myer Myers, goldsmith, 1723—1795 [by] Jeanette W. Rosenbaum. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5714—1954. 141 p., illus., facsim., map (on lining papers), 30 pl., ports. 4°. (The Jacob R. Schiff library of Jewish contributions to American democracy). "Genealogy": p. 60—64. Bibliography: p. 139—141.

המחברת השתמשה גם בתעודות ובכת"י.

2248 **Saron, Gustav; Louis Hotz, ed.** The Jews in South Africa; a history. Cape Town, Oxford University Press, 1955. 1 p. l., XVII, 422 p., facsim., fold. map, pl., ports. 8°.

תולדות היהודים באפריקה הדרומית מהתחלת התישבות הלבנים עד זמננו. האוכלוסיה היהודית באפריקה הדרומית מונה כ-110,000 איש, קצת פחות מ-4.2% של האוכלוסיה האירופית ו-0.87% של האוכלוסיה הכללית.

התבן: Introduction: L. Herrman: Cape Jewry before 1870. I. Abrahams: Western Province Jewry, 1870—1902. M. Geffen: Cape Town Jewry, 1902—1910. C. Gershafter: From Lithuania to S. Africa. G. Saron: Jewish immigration, 1880—1913. E. Rosenthal: On the diamond fields. G. Aschman: Oudtshoorn in the early days. S. A. Rochlin: The early gold-fields. D. L. Sowden: In the Transvaal till 1899. L. I. Rabinowitz: The Transvaal congregations. G. Saron:

2255 **Bertolotti, Luigi.** Antisemitismo. Busto Arsizio, S.A.I.T.A., (1954). 161 p., 1 l. 8°. באיטלקית.

2256 **Council of Jewish Federations and Welfare Funds, New York.** Central Jewish community organization and planning in small communities, Jewish populations of less than 5,000. New York, 1952. 1 p. l., 23 numb. l., 1 l. 4°. (Community organization studies). במכונות-הכפלה.

2257 **Council of Jewish Federations and Welfare Funds, New York.** Pilot studies in Jewish community organization: Albany, Camden, New Britain. New York, Committee on Community Organization, Council of Jewish Federations and Welfare Funds, [1955?]. 34 p. 8°. **בראש השער:** Summary.

2258 **Friedman, Theodore; Robert Gordis, ed.** Jewish life in America. New York. Horizon Press, 1955. 352 p. 8°.

ההתנ: R. Gordis: American Jewry: 4th century. — Religion: E. Backman: American orthodoxy. Th. Friedman: Jewish tradition in 20th century America: The conservative approach. H. M. Schulweis: The temper of reconstructionism. S. S. Cohon: Reform Judaism in America. C. B. Sherman: Secularism and religion in the Jewish labor movement. — Culture: A. Menes: The East Side: Matrix of the Jewish labor movement. S. B. Freehof: American Jewish scholarship. J. Kabakoff: Hebrew culture and creativity in America. Ch. Angoff: Jewish literature in English. N. B. Minkoff: Yiddish literature in America. W. B. Furie: Jewish education in the U.S. H. D. Weisgal: Jewish music in America. S. S. Kayser: Visual arts in American Jewish life. — The Community: M. N. Kertzer: Interfaith relations in the U.S. A. G. Duker: Impact of Zionism on Amer-

arb. und stark verm. 2. Aufl.). Zürich, Europa Verlag, (c1954—1955). 303, [1] p., facsim., ports. 8°.

על יחסו של אינשטיין לצינונות, למדינת ישראל ועל בקורו בארץ, עיין ע' 95, 205, 232—233. רשימת חיבורי ריו המדעיים: ע' 263—293, ספרים על אינשטיין: ע' 293—294. — מהדורה א' יצא בשם: Albert Einstein und die Schweiz.

2252 **Stern, Karl.** Die Feuerwolke. (Übertragung ins Deutsche: Elisabeth Mayer). Salzburg, O. Müller, (1954). 319 p. 8°.

אוטוביוגרפיה. שם המקור: The pillar of fire. — תרגום צרפתי עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 98'97, שם גם תאור קצר.

2253 **Und die Flamme soll euch nicht versengen; letzte Briefe zum Tode Verurteilter aus dem europäischen Widerstand.** Hrsg. von Piero Malvezzi und Giovanni Pirelli. Vorwort von Thomas Mann. (Übertragung aus dem Italienischen und aus Originalsprachen von Ursula Muth und Peter Michael). Zürich, Steinberg-Verlag, (c1955). XXII, 554 p., facsim. 8°.

שם הספר במקורו: Lettere di condannati a morte della resistenza Europea.

הספר כולל מכתבים של נידונים למות בשנות מלחמת העולם השנייה. החומר מסודר לפי הארצות (16 מדורות). בתחלת כל מדור ומדור ניתן לוח המאורעות, וגם סקירה כללית על תנועת ההתנגדות באותה ארץ ולעתים גם ידיעות ביוגרפיות על בעלי-המכתבים. בספר נדפסו גם מכתבים של יהודים. המדור הקטן ביותר הוא על ס.ס.ס.ר.

עם ישראל בהווה

2254 **Ben-Zevie, Isaac.** Tribus perdidas. (Versión castellana: Berta Senderrey). Buenos Aires, Editorial Candelabro, (1955). 318 p., 1 l., illus. 8°.

בראש השער: Itzjak Ben Zvi, תרגום ספרדי של הספר "נדחי ישראל", עם הקדמה מאת A. Mibashan, מו"ל הספר, ועם מכתב המחבר אליו. את המקור העברי עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 191, שם גם ציון.

lage des Orients. Revancheträume in Lagerzelten.

2264 **Benchetrit, [Sa. Carmen] Ruth de.** Pinceladas de viajes, Sionismo y otros escritos. Pt. 2. Bogota, Editorial minerva ltd., 1955. XXV, 181 p. 8°.

„שרטוטי נסיעות, ציורים וכתבים אחרים.“ — את הקוֹדֶם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 61.

2265 **Bilby, Kenneth W.** New star in the Near East. Garden City, N.Y., Doubleday, 1951. 4 p. l., 279 p., map (on lining papers). 8°.

הרגום עברי עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 130; שם גם תיאור.

2266 **Carnovsky, Leon.** Report on a programme of library education in Israel. (Paris, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), [1956]. 20 p. 4°.

= Technical assistance; special reports, 1.

2267 **Cohen, Israel.** Un popolo risorge; storia del sionismo. (Traduzione... Raoul Elia). Firenze, Rinascimento del libro, [195—]. 4 p. l., 489 p., 1 l. 8°.

את המקור האנגלי The Zionist Movement עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 284. בתרגום זה נוספו 4 הפרקים האחרונים, שבהם מסופר על התפתחות העניינים החל בוועדה האנגלו-אמריקאית וגומר בהקמת המדינה (ע' 399-485).

2268 **Cottrell, Leonard.** One man's journey. London, R. Hale, (1955). X p., 1 l., 263 p., map (on lining papers), pl., ports. 8°.

רשמי מסע בארצות המזרח התיכון. המחבר בקר גם במדינת הירדן. פרק על הפליטים הערביים. ע' 178-186.

2269 **Fisher, Sydney Nettleton, ed.** Social forces in the Middle East. Ithaca, N.Y., Cornell University Press, (1955). XVI, 282 p., maps (part fold.). 8°.

“Papers presented at the conference on ‘The Near East: Social dynamics and the Cultural setting,’ held at Princeton, ... 1952, and sponsored by the Committee on the Near and Middle East of the Social Science Research Council.”

ican Jewish life. B. J. Bamberger: The American Rabbi; his changing role. R. Gordis: The past is prelude.

2259 **Lewin, Isaac.** Religious Jewry and the United Nations; addresses before the United Nations. New York, Research Institute for Post-War Problems of Religious Jewry, 1953. 136 p. 8°.

המחבר הופיע בפני מוסדות א"מ בשם אגודת ישראל. בספר כונסו נאומיו משנות 1948-1952. מדור מיוחד בספר (ע' 136-61): Documentation.

2260 **Marcus, Jacob R[ader].** Jews in American life. (Rev. ed.). New York, American Jewish Committee, (1955). [2], 20, [2] p., illus. 8°.

2261 **Union of American Hebrew Congregations.** Guidebook for the celebration of the American Jewish tercentenary, 1654—1954, by Jay Kaufman and the UAHC staff. Emphasizing man's opportunities and responsibilities under freedom. New York, [1954 ?]. VII numb. l., 53, [5] p. 4°.

במכונת-הכפלה. כולל ביבליוגרפיות.

צינונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל

ראה גם לעיל במדור „קבצים“ ובמדור

„היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות“

2262 **בן-גוריון, דוד.** ישראל אין קריג. (איבערזעצ צונג דורך ישראל ריטאוו). ניו יארק, פועלי ציון ארגאניזאציע, אידישער נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד און די פיאנערן פרויען, 1951. 420 ע', לוחפורטרט. 8°.

ע' 411-420: די כראנאלאגיע פון די געשעענישן. את המקור „בהלחם ישראל“ עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 133 (שם גם ציון) וע' 293 (מהדורה ד') ושנה כ"ח ע' 130 (מהד' ה').

2263 **Alleman, F[rantz] R[ené].** Nationen im Werden; Eindrücke und Ergebnisse einer Balkan- und Vorderasien-Reise. [Köln], Verlag für Politik und Wirtschaft, (1955). 365 p., pl., ports. 8°.

ישראל im Hintergrund: Die Nieder-

der Forschungsstelle für Völkerrecht und ausländisches öffentliches Recht der Universität Hamburg, Bd. 13.

2276 **Israel. Mishlahat haknriot.** Arabische Boykott-Politik. Köln-Ehrenfeld, Informationsabteilung der Israel-Mission, [1953]. 16 p., tab. 8°.

2277 **Israel. Mishlahat haknriot.** Die arabischen Flüchtlinge. Köln, Informationsabteilung der Israel Mission, (1954). 36 p. 8°. = Schriftenreihe des Israel-Informations-Dienstes, Nr. 2.

תרגום מקוצר של הספר הלבן, שהוציאה ממשלת ישראל
בנובמבר 1953 בשם: "The Arab refugees".

2278 **Jéhouda, Josué.** Sionisme et messianisme. Genève, Editions Synthésis, 1954. 318 p. 8°. = Cahiers I.E.M., v. 3.

הזקן: La signification universelle de l'épopée sioniste. Les protagonistes du sionisme politique. Aperçu historique sur le sionisme. Le sionisme idéologique. Les constructeurs de Sion. Martin Buber et l'humanisme biblique. Conclusion.

2279 **Jellinek, Johannes.** Een handvol olijven uit Israël. (Uit het Duits vertaald door Eugenia von Derschau-Meinesz met illustraties van de schrijver). Delft, W.Gaade, 1954. 213 p., illus., fold. map, music. 8°.

= Vrije geluiden-serie, reeks 4.

.En handfull Oliver fran Israel: שם המקור: שם רשמי מסע בישראל.

2280 **Koestler, Arthur.** The trial of the dinosaur, & other essays. London, Collins, 1955. 253 p. 8°.

מהתכן: Judah at the crossroads; an exhortation, p. 106—141.

המחבר במסקנותיו חוזר על כמה דעות והצעות שהסביר
איתן בספרו Promise and fulfilment, עין ק.ס.
שנה כ"ח ע' 80. (תרגומו העברי: ק.ס. כ"ח ע' 38-37,
שם גם האור).

2281 **Middle East Institute.** Washington.

מהתכן: B. D. Weinryb: The Israeli farmer.
J. C. Hurewitz: The minorities in the political process. R. Patai: The immigrant in Israel. Ch. B. Richardson: The Palestine Arab refugee. Bibliography, p. 263—274.

2270 **Fleron, Kate.** Hvis Jeg glemmer Dig, Oh Jerusalem. København, J. H. Schultz, 1955. 151 p., 2 maps, pl., ports. 8°.

רשמי מסע בירושלים (בשנת 1954 ?).

2271 **Grünbaum, Isaak Icek.** Historia del movimiento sionista... (Traducido del hebreo... par Nissim Elnecavé). v. 2: Desde la muerte de Herzl hasta la primer guerra mundial. Buenos Aires, Departamento de juventud y hejaluts de la Organización sionista mundial, 1955. 486, [1] p. 8°.

בראש השער: Itsjak Grinboim. את המקור עין
ק.ס. שנה כ"ז ע' 134, שנה ל' ע' 157 וע' 302-300, שם
גם בקרת מאת ב. שוחטמן.

2272 **Hamrin, Agne.** Murslev och svärd; en bok om Israel. Stockholm, A. Bonniers, (1955). 221, [1] p., map, pl., ports. 8°.

כך הסידים וחבר; ספר על ישראל. המחבר עשה
בארץ (בפעם השנייה) בשנת 1954.

2273 **Israel.** 1954. (Buenos Aires, el Consejo central sionista argentino con autorización de los Servicios de información del gobierno de Medinat Israel), 1954. 127, [1] p., illus. 8°.

2274 **[Israel].** Delegation of Israel to the United Nations. Press Release.

הכיסופת ההופעה לא נזכרה. מנהל ליחסי העתונות:
Yoshua H. Justman. הגליון הראשון שלפנינו בלי
סימון מספר: 23 במרץ 1955. 5 דף. במכונית הכפולה.

2275 **Israel. Laws.** Das Staatsangehörigkeitsrecht des Staates Israel und des ehemaligen Mandatsgebietes Palästina, von Hans Pagenier. Frankfurt a M., Metzner, 1954. 63 p. 8°. = Sammlung geltender Staatsangehörigkeitsgesetze, hrsg. von

de Jean-Baptiste. Bibliographie, p. [106]—111.

2286 **Schnydrig, E[rnst]**. Bethlehem; ein Bildbericht aus dem Heiligen Lande. (Freiburg i. Br., Lambertus-Verlag), [1953]. [24] p. 4°. = Lebendige Kirche, [2].

2287 **Setton, Kenneth Meyer**. A history of the Crusades. Editor-in-chief: Kenneth M. Setton. v. 1: The first hundred years, edited by Marshall W[hithead] Baldwin. With maps by Harry W. Hazard. (Philadelphia), University of Pennsylvania Press, (1955). XXVI, 694 p., pl. 8°.

מהתכן: St. Runciman: The pilgrimages to Palestine before 1095 (p. 68—78). Idem: The 1st Crusade: Antioch to Ascalon. J. L. Kate: The Crusade of 1101. H. S. Fink: The foundation of Latin states, 1009—1118. R. L. Nicholson: The growth of Latin states, 1118—1144. V. G. Berry: The 2nd Crusade. M. W. Baldwin: The Latin states under Baldwin III and Amalric I, 1143—1174. H. A. R. Gibb: The rise of Saladin, 1169—1189. M. W. Baldwin: The decline and fall of Jerusalem, 1174—1189.

2288 **Shumsky, Abraham**. The clash of cultures in Israel; a problem for education. New York, Bureau of Publications, Teachers College, Columbia University, 1955. XI, 170 p. 8°. (Teachers College studies in education). Diss. Columbia Un.

מחקר סוציולוגי-חנכי זה מנתח את ההתנגשות בין דרכי החיים של האשכנזים ושל עדות המזרח ואת הבעיות הנובעות ממנה: התפוררות חיי הפרט, המשפחה והחברה של יהודי המזרח, נטיות אסוציאציות, משפטים קדומים ועוד. בהצעות לתקון המצב מודגש תפקיד בית הספר.

2289 **Shwadrán, Benjamin**. The Middle East, oil and the great powers. New York, F. A. Praeger, (c1955). XII, 500 p., maps, tabs. 8°.

מהתכן: Ch. XVII: Israel, Jordan, Syria,

The evolution of public responsibility in the Middle East. A series of addresses presented at the ninth Annual conference on Middle Eastern affairs, sponsored by the Middle East Institute, March 4—5, 1955. Edited by Harvey P[orter] Hall. Washington, D.C., Middle East Institute, (c1955). 118 p. 8°.

מהתכן: D. Peretz: Public responsibility; its progress and prospects in Israel.

2282 **Mosley, Leonard**. Gideon goes to war. London, A. Barker, (1955). 256 p., pl., ports. 8°.

תולדותיו של הגנרל Orde Wingate, שנפל בארץ ב-1944 במלחמת העולם השנייה בבורמה. בשנות 1936—1939 שרת בצבא הבריטי בארץ-ישראל ועזר הרבה ליישוב ולציונות (שתף פעולה עם ההגנה בימי המהומות בשנים ההן). עם פרוץ מלחמת העולם השנייה (והוא אז שרת באנגליה אחרי שהעבירו אותו מא"י) הסיף להקמת צבא יהודי, שיעזור במלחמה. על פעולותיו אלה של וינגייט, על תמיכתו הנלהבת בציונות וברעיון העצמאות העברית מסופר בפירקים ג'ה' וי"ד של הספר (צ' 248—253).

2283 **Nagel, Publishers**. Israel... Genf, Nagel Verlag, (c1953). VIII, 350 p., 1 l., 24 pl. (col. maps), col. maps on lining paper. 8°. (Nagels Reiseführer).

מהתכן: T. F. Meisels: Geschichte, p. 1—72.

2284 **O'Shea, Denis**. Jerusalem, the golden. Milwaukee, Bruce Pub. Co., (c1954). VII p., 1 l., 145 p., illus. 8°.

המחבר, כומר נוצרי, מתאר בספרו את המקומות הקדושים לנוצרים בירושלים ומחוצה לה.

2285 **Parrot, André**. Samarie, capitale du royaume d'Israël. Neuchâtel, Delachaux & Niestlé, (1955). 117 p., 1 l., illus., maps, plans, VIII pl. on 4 l. 8°. = Cahiers d'archéologie biblique, no. 7.

התכן: Le royaume d'Israël. Samarie israélite à la lumière de l'archéologie, — aux périodes assyrienne, babylonienne et hellénistique, — à l'époque romaine. La Sébasté d'Hérode le Grand. Samarie et les souvenirs

(כלומר זולת פורטוגאל). בסך הכל הוא מדבר על בתי הכנסיות ב־117 ערים, רובן הגדול בקסטיליה הישנה והחדשה ואך מעטות באנדלוסיה ובשאר חלקי הארץ. חשומת לב מיוחדת מופנית לחומר האפיקרפי. המחבר מעתיק ומפרט את הכתובות שנתגלו בבניינים כעבור מאות שנים לאחר שנהפכו לכנסיות. רוב הכתובות הן חטיביות. במקום שאי אפשר לגלות שרידים ולאחר את בתי הכנסיות, אסף המחבר ידיעות דוקומנטריות, אף מפרסם תעודות הנוגעות בענין. כמעט מחצית הספר מוקדשת לבתי הכנסיות בערים קורדובה וטולידו שאותם מתאר המחבר תאור מקיף מבחינה ארכיאולוגית ואמנותית. יש בספר גם תכניות ערים ותכניות בניינים, תצלומים ומפות למכביר, וכן הערות ביבליוגרפיות עשירות. הצורה החיצונית של הספר מעולה.

2293 **Crick-Kuntziger, Marthe.** La tenture de l'histoire de Jacob d'après Bernard van Orley. Anvers, (L'Académie royale d'archéologie de Belgique), typ. L. Anverso, 1954. 1 p. l., III, 9—47, [1] p., XXXI pl. (1 col.). 2°.

עם הקדמה מאת Lucien Christophe. תאור שטיחים אמנותיים עתיקים הכוללים חיי יעקב אבינו, שורכשו ע"י הממשלה הבלגית בסוף 1950. ההוצאה מהודרת.

Historique de la tenture. Iconographie. L'auteur et la date des cartons. Le fabricant et la date du tissage. Annexes. Notes (incl. bibliography), p. 41—44.

2294 **Press, Jacques.** Hásseneh (The wedding); a pictorial suite for orchestra. Orchestra score. New York, Weintraub Music Co., (1955). [1], 98 p., notes. 2°.

2295 **Rothmüller, Aron Marko.** The music of the Jews; an historical appreciation. [Translated from the German by H. C. Stevens]. New York, Beechhurst Press, (1954). XV p., 1 l., 254 p., illus. (music), X pl. on 5 l. (incl. ports.). 8°. Bibliography: p. 243—245.

מהדורה אחרת של תרגום זה עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 363- המקור — שם שנה כ"ח ע' 363; שם גם התכן.

Lebanon, p. 403—419. Postscript — Israel, p. 432.

2290 **Ubach, Bonaventura.** El Sinai; via-tge per l'Aràbia Pètria cercant les petjades d'Israel. 2e ed. (Montserrat), Abadia de Montserrat, 1955. 2 p. l., 412 p., 1 l., maps, pl., ports. 8°.

סיני; מסע בערביה פטריאה בעקבות בני ישראל.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

2291 **Blake, Peter,** ed. An American synagogue for today and tomorrow; a guide book to synagogue design and construction. New York, Union of American Hebrew Congregations, (c1954). XVI, 311, [1] p., illus. 4°.

התכן: M. N. Eisendrath: Introduction. — I: History and traditions: S. B. Freehof: A new kind of tabernacle. J. Morgenstern: The Temple and the synagogue: to 70 C.E. Fr. Landsberg: From 70 C.E. to the present. A. S. Kline: The synagogue in America. S. B. Freehof: The 3 Jewish groups in the Western world. E. L. Lipman: Reform Judaism. — II. Preliminaries and approach. — Design and function. — Art and music: S. S. Kayser: Art in the synagogue. Contemporary art in the synagogue; a symposium. I. Freed: Temple music, the choir loft and the organ. — Techniques and mechanics. — Law and money: E. H. Cushman: Legal and financial problems of synagogue building. Appendix.

ההוצאה מהודרת.

2292 **Cantera (y) Burgos, Francisco.** Sinagogas españolas con especial estudio de la de Córdoba y la toledana de El Transito. Madrid, Instituto "Arias Montano", 1955. IX, 375 p., 1 l., illus., facsim., maps, pl., plans. 8°.

בספר זה אסף הפרופ. קנטרא את כל החומר ההיסטורי והארכיאולוגי על בתי הכנסיות בשטח ספרד הנוכחית

בשים לב לקצב מסחר זה של התגליות לא נוכל אפוא להעריך את החומר שלפנינו הערכה סופית; ומה גם שהמוסדות האחראים לפרסום התגליות העדיפו את השיטה הארכיאולוגית של סידור החומר לפרסום לפי מערות המימצא.² משום כך לא זו בלבד, שאין עדיין אפשרות לסכם סופית את ערכם של הקטעים המקראיים, אלא אף ידוע שחלקים נוספים מאותן התעודות עצמן שכבר פורסמו, כגון מגילת הסרף, נמצאו במערות אחרות, ורק עתידים הם להתפרסם ולהשלים את התמונה.³

הכרך שלפנינו מחולק לשני חלקים עיקריים: המימצא הארכיאולוגי והטכסטים. על שני אלה נוספים 37 לוחות ברורים מאד של תצלומי טכסטים, כיום, אריגים וכו'. החלק הראשון מכיל מבוא על התגלית מאת לנסטר הרדינג, מאמר על כלי החרס מאת דהיווא,⁴ ניתוח מפורט מאד (ללא תוצאות של ממש) של מהות האריגים מאת הגב' קרופוט, והערה קצרה על דרכי פתיחת המגילות מאת פלנדורליה, מנהל המעבדות של המוזיאון הבריטי. הטכסטים עצמם תופסים מעט יותר מ-100 עמודים מכלל 165 העמודים של הספר.⁵ כשליש החלק הזה נחפס על ידי הפרגמנטים מתוך המקרא, בעיבוד ברתלמי, וכל היתר מוקדש לקטעים הבלתי-מקראיים, שדרשו עיבוד נרחב יותר (לרוב בידי מיליק): פרגמנטים מתוך פשרייהכת, הספרים החיצוניים, טכסטים משלימים⁶ למגילות הסרף והמלחמה, ותפילות יהודיות של בני הכת, שאחת מהן (ר' עמ' 152) מכונה במפורש ליום הכיפורים.⁷

מחפירות קמראן "הארץ" מיום 2.12.55 ואת הדו"ח של BASOR 141, p. 9 ff.

2 מלבד החומר מקמראן א' נתפרסמו כאן רק פרגמנטים אחדים, שנתגלו בחפירות הבלתי ליגליות של הדו"ח, שקדמו לחפירות הארכיאולוגים. ר' עמ' 43.

3 ר' The Expository Times LXVI, June 1955
R. B. LXIII, p. 262. דו"ח אחרון על המצב ר' (1956), p. 49ff.

4 כידוע כבר הסתייג דהיווא לפני הפרסום הזה מדעתו הקודמת, שהביעה בתחילה על דבר שתי תקופות של כלי חרס, והוא נמנע כאן בהרחבה את דעתו כפי שנתגבשה בעקבות החפירות האחרונות.

5 במספר זה נכללת גם רשימה מועילה מאד של המלים המצויות בטכסטים הבלתי-מקראיים שבדרך והצעת מינוח אחיד לכל מימצאי קמראן, הצעה שלא קל לעכל את כל פרסיה.

6 או מקבילים. דומה בעיני, שעדיין אין להכריע בו קודה זה.

7 גרינץ ("הארץ" מיום 10.2.56) סבור, שלפנינו חלק

2296 Rubenovitz, Mignon (Levine). Altars of my fathers, by Mignon L. Rubenovitz. Boston, The Jewish Museum, Temple Mishkan Tefila, (c1954). 79 p., illus. 4°. תמונות של תשמישי-קדושה יהודיים, עם דברי הסבר.

2297 Sassoon, Solomon David. A critical study of electrical stunning and the Jewish method of slaughter <shechita>. (Letchworth, Herts., pub. by the author, 1955). V, 42 p., pl. 8°.

2298 Vishnitzer, Rahel (Bernstein). Synagogue architecture in the United States; history and interpretation [by] Rachel Wischnitzer. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5716—1955. XV, 204 p. incl. illus., plans. 22:29. (The Jacob R. Schiff library of Jewish contributions to American democracy).

ספר זה הוא הנסיון המקיף הראשון, להסביר את הארכיטקטורה של בתי הכנסיות שבארצות הברית ביחס לצורותיהם ותפקידיהם, ועל רקע התפתחות המחשבה הדתית. (מההקדמה) — החומר ערוך בסדר כרונולוגי, תקופה תקופה וסגנוני הבניה שלה, מראשית בנית בתי כנסיות ב-1732 עד עצם היום הזה, ולכל זרם וסגנון ארכיטקטוני מובאות דוגמאות מובהקות.

בלשנות

Dead Sea Scrolls. Discoveries in the Judean Desert. I: Qumran Cave I by D. Barthélemy and J. T. Milik. עין קס. שנה ל"א ע' 107.

רק חדשים מועטים עברו מאז הגיע לידינו כרך ראשון זה, שבו פורסמו ברתלמי ומיליק את הטכסטים שנתגלו במערת קמראן א' — אחת מבין שש המערות שבהן נתגלו פרגמנטים מכתבי כת-קמראן. אולם כבר עכשיו אין החומר הזה בבחינת "חדשות אחרונות". הרי בתקופה קצרה זו נודעו פרטים רבים, שעדיין לא היו ידועים בשעת פרסום הכרך: נתגלתה מהותו של "מדרש האבות" הארמי — לשעבר "מגילת למך" — נפתחו מגילות הנחישות, נודעו פרטים הסטוריים חשובים ביותר מתוך "פסח נחום" ונתפרסמו קטעי מקרא נוספים, בעיקר ממערת קמראן ד'.

1 הש' לעת עתה את מאמרי "קטעי מקרא חדשים

לפי מצב המחקר כרגע אין בקטעים המתפרסמים כאן משום חירוש רב, ובעיקר חשובים הם לחיזוק הנחתנו בדבר רבוי הספרות של גוסס המקרא, שהתקיימו זה בצד זה בסוף תקופת הבית השני¹², הן בענינים טכסטינליים ממש והן בעניני דקדוק וכתוב¹³. כל הטכסטים מקמראן א' שייכים לטיפוס ה"פרוטומסורתי", לאמור שלמרות שינויים קלים מסוימים שייכים הם לאותו זרם עיקרי שאליו השתייך הגוסס שעתיד היה להיקבע כ"מסורתי"¹⁴. מענין גם כן להשוות את שיטת ההפסקות והתאמתן לפרשיות הפתוחות והסתומות של הג"מ¹⁵ ואת דרכי הכתיבה שבקטעי שירה¹⁶.

בשביל הסקירה הניתנת בזה עיבודתי את כל החומר הגלמי המוגש על ידי המהדירים והשתדלתי להרגיש את כל סוגי הסטיות, שבהם סוטים הפרגמנטים מן הג"מ, עד כמה שהקריאה בטוחה¹⁷. אבל אין צריך לומר, כי לא די בסקירה כוללת זאת, שהרי מקור הפרגמנטים האלה בכ"י רבים, וכל כתב יד מצטיין באופיו המיוחד לו.

1. כמעט כל שנוי הכתיב שסודם במבטא, הידועים לנו מן הפרסומים הקודמים, מצויים גם כאן — בפרט בתי חום חילופי הגרוננים והשמטות : לשון = לשאתו (ד' יד, 24), אליו = עליו (שופ' ט, 3), ולהפך : ותאחז = ותחז¹⁸ (שמי"ב כ, 9), ייתכן, שאת החילופים הא' בפעלי ל"י בקמ" עים הארמיים שבדניאל אין לדון כדון החילופים הללו,

12 ר' את סיכומי האחרונים לשאלה זו, Biblica 35, 429 ff., p. 51 ff., (1954), "תרביץ" כ"ד (1955), עמ' 268 וכו', וכן את רשימתי הנ"ל ב"הארץ".

13 הרושם שהתעורר עם פרסום מגילת ישעיהו א', כאילו באותה תקופה נהוג כתיב מלאדמלא דוקא, כבר תוקן עם התפרסם מגילת ישעיהו ב' (ר' את ניתוחי ב"הארץ" מיום 23.7.54), רושם מתוקן זה מתחזק על ידי הכתיב בפרגמנטים שנתפרסמו בינתיים והמתפרסמים בכרך זה. מאלף במיוחד הפרגמנט מספר שמואל שנתגלה במערה 4, שנתפרסם על ידי Cross, JBL 74 (1955) p. 166 ff.

14 בניגוד לכמה קטעים אחרים מקמראן, הקרובים לזרם שאליו שייך האבסופס של תרגום השבעים.

15 נ"מ = גוסס המסורה. הש' למשל בלוח ת' (הלוח המקראי הראשון) את הקטעים 6'2.

16 הש' את הערת המהדירים על "האוינו" ו"זאת הברכה" (עמ' 60).

17 מחמת הסתייגות זו לא דנתי לעת עתה כאן במקום כמו שופ' ט, 40 (שער העיר) או תה' צב, 12 (שמעה).

כן נמנעתי לרוב מהשוואות לאבסופסים שביסוד התרגומים.

18 לא "ותחזו", כמו שכותבים המהדירים. הכתיב "ותאחו" מצוי גם בכמה כ"י מאוחרים.

מן הראוי לציין לשבח את העמל הרב שהשקיעו המהדירים בפענוח החומר הקשה הזה⁸ ובצירוף המשחזר של שברירי הטכסטים. אף זו — ואל יהא הדבר קל בעינינו — שהוכרז איננו סובל משיבושים יתרים בהדפסת הטכסטים העבריים⁹. אולם בניגוד מצער לדיקנות בפענוח עומד מה שאין לכנותו אלא חוסר ידיעה אלמנטרית בדקדוק העברי, המתגלה מיד בטכסט הראשון שבו מנסים המהדירים להשלים את החסר. הרי, לדוגמה, השורה הראשונה של הטכסט האפוקריפי הראשון, שבו נתקל הקורא (יוב' לוח כז, 19, עמ' 83) : "ללכת חרן באחד [שנה לשבועה השנית ביובל הארבעים]". ואין כאן פליטות קולמוס, שכן בהמשך אותו משפט עצמו נמצאות הצורות "בשבועה הזאת" (= בשבוע הזה), "בלילה הזאת", ומתוך התרגום ניתן ללמוד, שהמכתוב באותיות "האלון" הוא "האלין". הקיצור : אילו באנו לתקן את ה"השלמות", לא היינו מספיקים. ותמהני : כלום לא יכלו המהדירים להוועץ ביודעי עברית ולחסוך מעצמם וממוסדות המדע האחרים כשלון זה ?¹⁰

כיון שבמסגרת סקירה זו אין אפשרות לעמוד על כל החומר במפורט, נוטל אני רשות לספל כאן באותו חלק הקרוב להתעניינותי במיוחד : קסע"המקרא. בכרך של פנינו מכונסים שרידים מתוך למעלה מ-300 פסוקים, שמהם לא נשמר אף אחד בשלמותו¹¹. במיוחד ספרי התורה מיוצגים כאן, ובולט ביניהם ספר דברים, דאילו בין יתר הספרים בולטים פסוקי תהלים. רובם המכריע של הקטעים כתוב בכתב המרובע, וביניהם מענין במיוחד הקטע מספר תהלים (עמ' 71), שבו כתוב שם הוי"ה בכתב עברי עתיק, בדומה למנהג מגילות הנשרים.

מתפילת העבודה הקדומה שנאמרה ביום הכפורים, ולא דוקא.

8 לעתים אין כל אפשרות לבדוק את קריאת המהדירים (כגון בלוח 10, מס' 11), על אף טיבם המשובח של לוחות התצלומים.

9 בבדיקה לדוגמה של הטכסטים מספר דברים רשמתי לי את התיקונים הבאים : עריכה (יג, 13), מאח"ך (כד, 14), ונשיכם (כט, 10), ירחים (לג, 14).

10 שיבושים לשוניים אלו שבהשלמות הם אולי עוד יותר גרועים מן השיא שבהשלמות מתמיהות מצד הענין : "אם יוליד אל את המשיח" (מס' 28, טור ב', שורה 11) דומה, שגם להם היה ברור, שאין הצדקה להשלמה זו (הש' את הערתם למקום).

11 להוציא את הפרגמנט הגדול מתוך מגילת ישעיהו ב', המשלים את שני הלוחות הראשונים של "אוצר המגילות הגנוזות" (ירושלים תשט"ו).

כב, 14; „[וירקלן את] 26 הארץ“ 27 (דב' א, 24); „[לא תוכל] לשתי“ (=לשאתו) (דב' יד, 28); „התרד עצה (ה)ארץ“ 28 (יש' כד, 19).

5. לעתים יש בנוסח הפרגמנטים משום פירוש תחבירי שונה של הכתוב, כגון: „[כי חרבך ...] תחללה“ (שם) כ, 30; „[הארץ אשר] יוצאנו“ (דב' ט, 28), מתוך התאמה לצורת הנסתר שבפסוק זה (?); בדומה לכך: „[לא תש]מעו“ (דב' יג, 4), בגלל „אתכם“; „ויגד [לאבימלך]“ (שופ' ט, 42), בגלל „ויצא“ — לסעיף זה שייכים גם המקרים של הבהרה תחבירית, שבהם נוספת מלת-גמיקו להבהרת הענין 31: „כי לא יהיה לך“ (דב' ה, 7); „כי ביום [השביעין] שבת“ (שם, שם 14). וכך בקטע הארמי מדניאל: „די הן לא תהונועונגן“ (ב, 5). 6. סטיות אחדות יסודן באלטרנציה מילוגרמית, כגון: „והמה צרים“ (שופ' ט, 31) 32, אולם לרוב מתפרש שוני מרחיק-לכת כל כך מתוך השפעת פסוק אחר. והרי הדוגמאות: „[המקום אשר יבחר ה'] אל[היכם בן]“ (דב' טז, 6), על פי יב, 18 וכד'; „[ונתנם ה'] לפינך“ (דב' טז, 15), על פי כד, 18 וכד'; „ונתנם ה' לפינך“ (דב' טז, 15), על פי ז, 2 וכד' 33; „ויחר אפו מאד“ (שופ' ט, 30), על פי שם"א יא, 6 וכד'; „ונתן להם זרעים“ (דב' א, 16), על פי פס' 12, שם.

7. כן אפשר לגלות בפרגמנטים שני מקרים של קפיצת-
26 כך אני משלים לפי הרוח שבתצלום. הוספת המלה „את“ רצויה, כמובן, גם מבחינת הלשון.
27 זאת הקלה תחבירית, שהרי לכגון „אתה“ שבגמ אין נושא ברור.

28 הערת המהדיר למקום מראה, עד היכן אפשר להגיע ב„ביקורת נוסח“ מיכנית. הוא מציין, שהלמ"ד שב„לשאתו“ מצויה באונקלוס, יונתן ופשיטתא, כאלו אפשר היה, שבארמית לא תבוא במקרה כזה למ"ד לפני המקור. כמובן, יש כאן הקלה תחבירית פנים-עברית, כמו למשל מיד בתחילת מגילת ישעיהו א': „לרמוס חצרי“ (א, 12); „להביא מנחת-שוא“ (שם, 13). זאת „הקלה“ לפי רגש הלשון של הדור ההוא, ועדיין יש לשאול, באיזו מידה מושפע רגש זה על ידי הארמית.

29 השמטת ה"א הידועה על פי התקבולת.
30 בניסוח זה חוזר הכנוי על „מזבח“. לא רק השומר רוני גורס כך, אלא גם אונק' ופשי.

31 דרך זו ידועה מכל התרגומים וגם ממגילות אחרות, כגון: „כי בחורי אף רצין“ (מגילת ישעיהו א, ז, 4).
32 יותר ענין של כתיב וקרי מאשר של אלטרנציה יש בנוסח „ארני במקום“ ו„הו"ה“ (דב' טו, 14; לב, 27).
לפרק כתיב/קרי שייך גם „נדה היא“ (ויק' כ, 21).

33 או בהשפעת פסוק 6 שם. הקריאה נראית לי בטוחה.

כי אם כחילופים במסגרת הכתיב המשתנה והולך של הארמית הממלכתית בכלל, כדרך שנהוג היום לדון חילופים דומים בתוך הג'מ עצמו: נחזה (דב' ב, 4), עגא (ב, 5), דבא (ג, 25). גם מן העובדה, שבדב' ג, 24 באה צורת המקור אתקטלה] במקום התקטלה שבג'מ 30 אסור ללמוד יותר מדי. — אילו היינו זקוקים להוכחה גוספת, שהכתיב של e סופית אינו קבוע באותו דור וכי אין ללמוד ממנו על שאלת יחיד/רבים וכד' 30, היינו מוצאים אותה בכתיב „נושאי אלומ[ותיו]“ (תה' קכו, 6) 31.

2. דרך הכתיב של כנוי הנוכח בתוספת ה"א מצויה גם כאן: „[והלכתה] אחרי“ (דב' ח, 19), „אלוהיכה“ (שם יד, 24). וכך נמצא הכתיב ה„מלא“ במלה „כיא“ = כי (דב' ח, 19) 32. בגבול בין שנויי מבטא וכתיב ובין שנויי צורה עומדות צורות הכנוי האחרות המסתיימות בה"א: „[ואקח] מכמה“ (דב' א, 23), „אלוהיכמה“ (שם יג, 5), „ישיבי עירמה“ (שם יג, 14).

3. האלטרנציות בצורות הפועל בעתיד, הידועות ממגילות אחרות, מצויות גם בקטעים החדשים: ישרוצו = ישרצו (בר' א, 20) 33, תלכון = תלכו (דב' יג, 5), אשביטה = אשביתה (דב' לב, 26), ויעשה = ויך ... ויעש (שם"ב כג, 10) 34.

4. בגבול התחום התחבירי עומדות ההוספות של ו"ו החיבור, המצויות לרוב בכל הנוסחאות החוץ-מסורתיות: „[ונפ]ש אשר תגע [...]“ (ויק' כב, 6), „טפכם ונשיכם“ (דב' כב, 10) וכד'. מענינים, כמובן, שוב אותם המקרים, שבהם יש משום הקלה או „גורמליוזיה“ תחבירית 35, כגון: „[ויקרא אבר]הם את שם המקום ההוא“ (בר'

19 בארמית מקראית יש „התקטלה“ בלבד, שכן בלהג זה של הארמית הממלכתית יש נטיה מסוימת להעדיף את האלטרנטיבות בה"א, אבל בארמית מצרית יש „אתקטלה“, 20 הש' את מאמרי JJS IV (1953), p. 104 f.

21 גם לפני תרגום השבעים היה כתיב זה.

22 כמובן יש גם כאן מקרים של כתיב מלא-דמלא, כגון „הראישון“ (ויק' כג, 7); ודאי שחז"ל לא היו דורו שים את דרשתם המפורסמת על ויק' כג, 4 לפי הכתיב: אלה מועדי ה'... אשר תקראו אותם. בניגוד לכתיב „כיא“ בא: הנבי = הנביא (דב' יג, 64).

23 הקריאה אינה למעלה מכל ספק.

24 לחילוף בזמני הפועל הש' יש כב, 17: ויעטר; הש' מגילת ישעיהו א'. תיקון דקדוקי-כסוטאלי: רוע התרועעה ארץ (יש' כד, 19).

25 הש' לבציות אלו את הערותי ב„ביבליקא“ שם, עמ' 435 וכד'.

דילוג (הומיאולוגיסטון), שהמהדירים לא עמדו עליהם :
 «[אחרי ה'] אלוהיכם תלכו ואתו תעבדו» (דב' יג, 5),
 הדילוג : ואתורואתור. בדרך זו נראה לפרש גם : «עמנים
 היום» (דב' כט, 14), במקום «עמנו עמד» שבנ"מ. הצורה
 «עמנים» מתפרשת מתוך «עמנו עומדים» (ברבוי, כמו
 בתרגום יונתן וירושלמי).

8. גם יתר שנויי הנוסח קלים ועומדים בקשר הדוק
 עם הנ"מ, היינו שייכים הם לזרם ה"פרוטו-מסורת", ועל
 כולם יש עדות גם ממקצת התרגומים : «והנה על פני
 המדבר דק כחטפס» (שמ' טז, 14) ³⁴ ; «לא ימות אבנות»
 (דב', כה, 16), כנראה מתוך «ימותו» ³⁵ ; «לא תעשק
 שכר עני ואביון» (דב' כד, 14) ; «ויכל משה לדבר את
 כל הן בריים» (דב' לא, 1).

הקטעים המקראיים בכרך שלפנינו מסתיימים בפרגמנטים
 מס' 13, שלפי דברי המהדירים מקורם בתפלין ; בעית
 הקטעים האלה היא אולי המעניינת ביותר. מאז הודיע דה
 ווא, שנתגלו תפלין ובהן עשרת הדיברות עמלו החוקרים
 כדי להראות, שאמנם יש בידינו רמזים במקורות ספרותיים,
 שאכן היו עשרת הדיברות בין פרשיות התפלין המקור
 ריות ³⁶. עיון זה העלה, שביטול עשרת הדיברות מתוך
 התפלין קשור אולי בביטולן בתפילת השחר, והכל מחמת
 ה"מינים". וכיון שבכל תגליות קמראן במינים עסקינו,
 הכל אתי שפיר.

דומה, שהחומר שנתפרסם עכשיו מחייב הערכה חדשה
 של המצב. אלו נמצאו תפלין ובהן לפחות שרידים של
 ארבע הפרשיות בתוספת עשרת הדיברות, בודאי לא היה
 מקום לפקפק. אבל תפלין כאלה לא נמצאו בקמראן א',
 ומעתה יש לחזור ולצפות לפרסום החומר מן המערה
 קמראן ד' עד שנודע בדיוק מה נתגלה שם.

מה נמצא בקמראן ומהו אוסף הפרגמנטים שהמהדירים
 הכתירוהו בשם «תפלין» ? נמצאו שרידים המגוללים
 בצורת כדור, בלי כל סימן חיצוני שהמדובר בתפלין ³⁷,
 ומכל הפרשיות שבתפלין שלנו אין כאן אלא שרידי ארבעה
 פסוקים מתוך פרשת «קדש» בלבד. אם כן, מגין צמחה
 ההנחה שהמדובר בתפלין (המהדירים אינם אומרים את

34 כמו בהמשך : ככפר ? הסתכלות בצורת הכ"ף בפריג
 מנט מקרבת את ההנחה, שאולי כ"ף זו מקורה במ"ם
 בלתי ברורה באכטפס.

35 כך במקצת התרגומים, בניגוד להערת המהדירים.

36 הש' לכל השאלה את מאמרו של הברמן, ארץ
 ישראל ג' (תשי"ד), עמ' 174 וכו'.

37 On n'a pas retrouvé d'étui s'adaptant à ce 37
 phylactère

דבריהם כ"הנחה" כלל, אלא כעובדה מוגמרת ! ? מפני
 שבאותו כדור יש גם שרידי פרשיות מספר דברים. אלא
 שכל הפרשיות הללו אין להן ולא כלום עם התפלין שלנו.
 ביתר דיוק : יש כאן שרידים מעשרת הדיברות ומן הפר-
 שיות «ועתה ישראל — כי הארץ» (החל בסוף פרק י'
 שבספר דברים), אבל לא מפרשת «והיה אם שמע» או
 מפרשת «שמע». אף זו, שפרשת עשרת הדיברות אינה
 מתחילה ב"אנכי", אלא בראשית פרק ה' ונמשכת אחרי
 «לרעך».

כמובן אין דבר קל יותר מלשער השערות. אפשר
 לומר, שלא רק הפרשיות עצמן היו בתפלין הקדומות אלא
 אף פרשיות שלפניהן ושלאחריהן. אולם במה דברים
 אמורים ? כשהפרשיות עצמן ישגו, לפחות בשרידים, או
 כשיש אסמכתא ברורה במיצא הארכיאולוגי, שאמנם
 תפלין לפנינו. במקרה כזה אמנם היחה לפנינו תגלית
 הלכתית חשובה ביותר, הן בענין הכללת עשרת הדיברות
 והן בענין הכללת הפרשיות השכנות לפרשיות העיקריות
 שבתפלין. אולם כשכל העובדות הן, שקטעים אחדים
 מספר דברים, שאינם חלק של התפלין לפי כל הידוע לנו,
 נתגלו יחד עם פרגמנטים מפרשת «קדש», האם זאת הוכחה
 מספקת ? האם די בכך כדי להכחיר את הקטעים בשם
 «תפלין», בלי להצביע אפילו ברמז על הבעיות של זהו
 זה ? ייתכן, שתחומר מקמראן ד' או חומר אחר שיתגלה
 יוכיח בעליל, שאמנם כללו התפלין של כת קמראן את
 עשרת הדיברות ופרשיות אחרות. עד אז חייבים אנו
 להתחסס אל ה"תפלין" בהסתמכות רבה ³⁸.

ברצוני לסיים סקירה זו בשאלה כללית אחרונה : האם
 יש בקטעים שנתפרסמו בכרך זה משום עזרה לפתרון
 שאלת זהותה של כת קמראן ? גם בשטח זה מותר לומר,
 שהקטעים מאשרים את הידוע לנו, אבל אינם מוסיפים שום
 חומר חדש. ועדיין השאלה תלויה ועומדת ³⁹ : בכל המקור
 רות, וגם כאן, מתגלה לפנינו כת שהיא צדוקית, כביכול,
 באשר היא מכבדת את «המורה צדוק» שהוא «מורה הצדק»
 שלה ובאשר היא קובעת מקום בראש לבני צדוק הכהנים
 (דוקא כך !). מצד אחר בנינה התכרתי וחלק ניכר מהש-
 קפותיה אינם מתאימים במיוחד לכל הידוע לנו על הצדוקים

38 נמנעתי בארגומנטציה שלי מלנגוע בשאלת הצורה
 המוזרה של הקטע מ"עשרת הדיברות" (ר' עמ' 73) ואף
 לא הסתמכתי על כך, שהקטעים השונים שב"כדור" מוצאים
 כנראה מכתבי יד שונים.

39 הש' את סקירתי האחרונה «אסיים, צדוקים וכת-
 קמראן» ב"הארץ" מיום 9.3.56.

rata del homenaje a Fritz Krüger — U.N.C., Tomo II". מחקרים לשוניים בלדינו של הליכנסט.

2302 Wilson, Edmund. The scrolls from the Dead Sea. New York, Oxford University press, 1955. VI, 121 p. 8°.

חלק ניכר מהחומר המתפרסם בספר הזה הופיע בראשונה בצורה שונה במקצת, בתוך כ"ע Der New Yorker. תרגום גרמני פורסם בירחון Der Monat חוב' 86-88.

ספרות יפה עברית

2303 דימונדשטיין, [בוריס]. עליס מגני; קובץ שירים... מתורגם מיידית ע"ד ויליאם... לוס-אנג'לס, "התקוה", תשס"ז-1955. 80 ע', תמונות. 8°.

בלתימנוקד.

ספרות יפה יודית

2304 איגנאטאוו, דוד. גזעון; טראגדיע אין צחמ' און צחאנציק מגילות. ניויארק, דוד איגנאטאוו ליסער'א טור פאנד און ציקא, 1953. 443 [1] ע', תמונות. 8°.

2305 איזבאן, שמואל. די שטאט פון צארן. ניו יארקער דערציילונגען א. מאנטעווידעא, "זריעה", 1955. 225 [3] ע'. 8°.

עם שער נוסף בספרדית. כולל 9 ספורים.

2306 אייזלאנד, ראובן. פון אונזער פרילינג; ליר טערארישע זכרונות און פארטרעטן. ניויארק, פארלאג אינול, 1954. 286 ע', פורטרט. 8°.

התכן: 1. טייל: פארזאמל. מיט ז. לאנדוי. 25 יאר שפעטער. מיט מאני לייבן. מ. ל. האלפערן. ד. איגנאטאוו. י. י. שחארץ. א. מארגאלין. י. קיסין. ה. גאלד. א. היים פאר איד. שרייבער. גודמאן און לעווינס רעסאראן. 60 טעג מיט א. ליעסין. — 2. טייל: 10 רשימות בין השאר על ע. לאסקער-שילער, זעגן ש. אש"ם, נאוארין, פון ריינער קונסט צו נאציזם משיחיות (די טראגדיע סט. געארגע).

2307 אליצקי, [לייבל]. דאזיע קאחאל; ראמאן. (בון ז'1). חארשע, "ידיש בוך", 1955. 223 [2]; 189, [2] ע'. 8°.

2308 בערגנער, הערץ. דאס הויז פון דושיקאב אייניקס; נאחעלן. מעלבארן, "ידישע נייעס", 1955. 314 ע'. 8°.

כי אם דוקא לאסיים — ועם זאת שוב אפשר לחוש בניגוד ברור בין התמונה העולה מכתבי כת קמראן ובין תיאור האסיים בספרות שלנו⁴⁰. במלים אחרות: עלינו להשלים לעת עתה עם העובדה, כי הקלאסיפיקציה המקובלת של "הכתות היהודיות" בימי הבית השני פשטנית מדי, וכי אין ביכולתנו להגדיר את כת קמראן כ"אסיים" או כ"צדוקים", בלי לרוקן את המונחים האלה מתוכנם המקובל במשך אלפים שנה. ייתכן מאד, שעתיד להתפרש הרמז על פילוגי הכת בימי ינאי(?) — אותו "התראכ"י"⁴¹, אותו "הכוהן הרשע, אשר נקרא על שם האמת בתחילת עומדו" — כך, שהתהווה פלג צדוקיאריסטוקראטי ופלג צדוקיאסי, עד ששני "בני צדוק" יש כאן. כרגע אין אלה אלא השערות ועלינו להיזהר מלהדביק את הכינוי "אסיים" או "צדוקים" על כת קמראן, אפילו לא בתארי הסתייגות. אין אלא לקוות, שהחומר מיתר החפירות במקום, העתיד להתפרסם כהמשך לכרך שלפנינו, יסייעו גם בפתרון הקושיה המרכזית הזאת.

משה גושן-גוטשטיין

2299 Raalte, J. van. De schrijfkunst in de Bijbellanden. Baarn, Bosch & Keuning. [1955]. 159, [1] p., illus. 8°. (Bibliothèque van boeken bij de Bijbel).

הספר נותן סקירה על צורתם ואפנים של כתבי-החרטומים, כתב-הידות ו"הכתב הפונטי" [עברית וכו'] למיניהם, כפי שהיו נהוגים בארץ-ישראל ובארצות הסמוכות לה. הסכסס מלוות ציורים רבים.

2300 Schliske, Otto. Der Schatz von Jericho; die abenteuerliche Geschichte des bedeutendsten Handschriftenfundes. Stuttgart, Kreuz-Verlag, (c1955). 110 p. 8°.

2301 (Wagner, Max L[eopold]). Calcos lingüísticos en el habla de los sefarditas de Levante. (Traducción del alemán de Agustina Schroeder De Castelli). [Mendoza, 1954]. p. 269—281. Signed: Max L. Wagner. "Sepa-

40 הש' אח מאמרי. V.T. IV (1954), p. 141 ff. וב"הארץ" מיום 29.5.53 ו'4.9.53.

41 לפי הידיעות האחרונות נראה, שענין "התרכ"י" הוא שמועת שוא, וכי הכינוי "התרכ"י" לא נמצא מפורש בכלל, ושמה יש כאן משחק מלים יחני בכנוי "כפיר התרוץ". וצ"ע.

2316 מארק, ב[ער], עורך. צחישן לעבן און טויט; פראזע-שאפונגען פון ישראל חייניק, א. חילטש-ניחוקאל חילטשינבקי, יוסף קירמאן, לייב גאלדין, י. בער, י. בערנשטיין, ה. גרויל, ז. סקאלאח, ש. שיינקינדער, יהושע פערלע און פון אנאנימע מחברים. ווארשע, "יידיש בוך", 1955. 148, [2] ע', פקסימילים. 8°. בראש המע-ספת: ליטערארישע שאפונגען אין די געטאס און לאגערן. עם הקדמה מאת העורך (ע' 15-5), הכוללת גם ידיעות ביוגרפיות על הסופרים, שדבריהם כונסו בספר.

2317 מיצקעוויטש, אדאם. פאעזיע. איבערגעזעצט פון (לייב) אליצקי. לכבוד דעם מיצקעוויטשיאר. ווארשע, "יידיש בוך", 1955. 43, [2] ע', תמונות. 8°. חכן ושער נוסף בפולנית: Adam Mickiewicz. Poezje. Prze-łożył na język żydowski Leib Olicki. War-szawa, "Idisz Buch".

2318 שטריגלער, מרדכי. געארעמט מיטן חיות; היסטארישער ראמאן פון יידישן לעבן אין פוילן. בוך 21. בוענאס-אירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, תשס"ו. 280; 198 ע'. 8°. = דאס פוילישע יידנטום, באנד 108-109. שערים נוספים בספרות.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

2319 Angoff, Charles. The sun at noon. New York, Beechhurst Press, (c1955). 572 p. 8°. ספור מחיי מהגרים יהודיים מרוסיה באמריקה.

2320 Ash, Shalom. Apostelen; Roman om Paulus. (Oversat fra amerikansk efter The Apostle af Knud Bruun-Rasmussen og Eva Mortensen). København, P. Haase, 1950. 584 p. 8°. בראש השער: Schalom Ash.

2321 Ash, Shalom. L'apostolo; romanzo. Traduzione di Luigi Castigliano. [Milano], Garzanti, (1950). XI, 755 p., 2 l. 8°. (Il Milione grandi scrittori stranieri).

בראש השער: Shalom Ash.

2322 Ash, Shalom. Färd genom natten; roman. (Originaltets titel: A passage in the night. Översättning av Christina Walder). Stockholm, Svenska kyrkans diakonistrelses bokförlag, (1954). 354, [1] p. 8°.

2309 גערשונאווי, אלבערטא. יידן נאטשן. יידיש — פ. קאץ. בוענאס אירעס, איקופ, 1952. 222, [1] ע', פורטרט. 8°. עם שער נוסף בספרות. — את הספר במקורו: Alberto Gerschunoff: Los gauchos judios, עיין קס. שנה כ"ח ע' 85; שם גם ציון.

2310 האגער, ברוך. מלכות חסידות. בוענאס אירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענ-טינע, תשס"ו. 283 ע'. 8°. = (דאס פוילישע יידנטום, באנד 112), כולל 31 ספורים ורשימות מחיי החסידים.

2311 טשאראני, דניאל. ליבערפעלקסן (1907-1952). ברוקלין, "ירושלמי", 1952. 48 ע', פורטרט. 8°. שירים. — במכונת הכפלה. רק השער נדפס.

2312 לייזוויק, ה. [= לייזוויק האלפערן]. א בלאס אויף אן עפלוים. בוענאס-אירעס, קיום, תשס"ו. 370, [7] ע', פורטרט. 8°. שער נוסף בספרות. הספר כולל מבחר שירי המחבר שנכתבו בשנות 1946-1954.

2313 ליכט, מיכל. העלחל גאסה (פאעמעמארא). בוענאס-אירעס, געליע, 1955. 204, [2] ע'. 8°. שער נוסף בספרות. עם הקדמה מאת נ. ב. מינקאוו, ע' 13-9. המחבר נפטר ב"ב 10 ביוני 1953. כשלושים שנה לפני זה כתב זכרונות של משורר יהודי ששמו הבדוי היה "העלחל גאסה", והם פורסמו ב"אונזער בוך" בשנת 1929. כחלק ראשון של המימוזארים משמש שיר גדול "פרעלוד" (ע' 76-24) שפורסם תחלה ב"באדן" בשנות 1934-1935. בתחלת הספר נדפסו שני שירים "ווארונג צו די אוראלטע מוועס" ו"מנדלי מוכר ספרים" והם מעין מבוא לזכרונות. הזכור-נות מקיפים את סוף המאה ה"ט והתחלת המאה העשרים. המחבר נולד ברוסיה והיגר לאה"ב.

2314 מאן, מענדל. אין א פארווארלאזטן דארף; (ראמאן). בוענאס-אירעס, קיום, תש"ד. 254, [2] ע', פורטרט. 8°. שער נוסף בספרות. את התרגום העברי עיין קס. שנה ל' ע' 22.

2315 מארק, ב[ער]. אדאם מיצקעוויטש. ווארשע, "יידיש בוך", 1955. 101, [6] ע', פורטרט. 8°. התכן גם בפולנית.

מהתכן: קאפיטעל 6: אין קאמף פאר דער גלייכבארע-טיקונג פון דער יידישער באפעלקערונג. 7: מיצקעוויטש אויף יידיש (ע' 102-74).

2330 **Ash, Shalom**. Moisés (novela). Traducida del inglés por Manuel Gurrea. Buenos Aires, G. Kraft, (1952). 652 p., 1 l. 8°. (Colección vertice).

תרגום ספרדי של "משה". בראש השער: Sholem Asch.

2331 **Ash, Shalom**. Moses; Roman. (Oversat fra amerikansk af Knud Bruun-Rasmussen og Eva Mortensen). København, P. Haase, 1953. 382 p. 8°.

תרגום דני של "משה". בראש השער: Schalom Asch.

2332 **Ash, Shalom**. Polku yössä. Suomen-tanut Olli Nuorto. Porvoo, W. Söderström. (1954). 459 p. 8°.

תרגום פיני של A. passage in the night. בראש השער: Schalom Asch.

2333 **Ash, Shalom**. Salvazione. (Traduzione dall'inglese di Natalio Bavastro). [Milano], Garzanti, (1950). 3 p. l. 3—437, [1] p. 2 l. 8°. = Vespa blu scrittori stranieri. Nuova serie 25.

תרגום איטלקי של "דער תהליכיידי". בראש השער: Schalom Asch.

2334 **Ben-Gavriel, M[oshe] Y[a'aqov]**. Das anstössige Leben des Grossen Osman. (Berlin), Ullstein, (1955). 207 p. 8°.

ספור. מקום המעשה: ארץ ישראל במאה העשרים.

2335 **Birstein, Ann**. The troublemaker. New York, Dodd, Mead & Co., (c1955). VII, 214 p. 8°.

ספור מחיי היהודים באה"ב.

2336 **Callard, Maurice**. The city called holy. London, J. Cape, (1954). 224 p. 8°.

ספור מהחיים בארץ ישראל בתקופת ממשלת המנדט.

2337 **Delly, pseud.** Le candélabre du temple; roman. Paris, Flammarion, (1952). 229, [1] p. 8°. Reprint of 1947 issue.

2338 **Dembitzer, Salamon**. Adventure in Prague, and other stories. Sydney, Designed and printed by Edwards & Shaw for Villon Press. [195—], 77, [21] p. 8°.

בראש השער: Schalom Asch. את הספר באנגלית עיין ק.ט. שנה ל' ע' 383, שם גם ציון.

2323 **Ash, Shalom**. La familia de Sara Rifke. (Traducción del inglés por Juan G. de Luaces). (Barcelona), J. Janés, 1951. 242, [1] p., 1 l. 8°. (Los Escritores de ahora).

תרגום ספרדי של "די מוסער". בראש השער: Sholem Asch.

2324 **Ash, Shalom**. Fyrtioattonde gatan; roman. (Svensk översättning och noter av Ake Palm och Ake V. Ström). Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, (1950). 445, [1] p., 1 l. 8°.

בראש השער: Schalom Asch. את המקור ביווית. "איסט ריזער", עיין ק.ט. שנה כ"ד ע' 227, שם גם ציון.

2325 **Ash, Shalom**. Maria; roman. (Nederlandse bewerking uit het Amerikaans door Mattheus Verdaasdonk). Amsterdam, A.J.G. Strenghtolt, (c1951). 352 p. 8°. = Deel 17 van de Roosevelt-reeks.

בראש השער: Scholem Asch.

2326 **Ash, Shalom**. Marie; mère de Jésus. Mary selon Sholem Asch. Traduit de l'anglais et annoté par Eugène Bestaux. Paris, Calmann-Lévy, (1951). 532 p., 1 l. 8°.

2327 **Ash, Shalom**. Mary, by Sholem Asch. Translated by Leo Steinberg. London, Macdonald, (1950). 445 p. 8°.

2328 **Ash, Shalom**. Mary. [Tokyo], (Chuo-Koron Sha, 1950). 2 p. l., 224 p., 1 l., map. 8°.

בראש השער: Sholem Asch. תרגום יפני מאת Ryo Namikawa. גם השער בייפנית.

2329 **Ash, Shalom**, Mirjam; roman. (Svensk översättning av Gertrud och Tore Zetterholm). Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, (1953). 388 p., 1 l. 8°.

תרגום שבדי (באנגלית) של Mary. בראש השער: Schalom Asch.

"מאיר יוזפוביץ" כתבה א. אורזשקובה. את המקור עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 105, שם גם ציון. תרגום עברי — שנה כ"ח ע' 325.

2347 **Perman, Morris**. The drug store; a novel. New York, Citadel Press, (c1954). 320 p. 8°.

המחבר, רוקח מדופלם, מספר על חייהם של אנשי מקצועו בבתי-מרקחת באמריקה, ביניהם יהודים.

2348 **Rine, Victor**. In the path of the winds; the case of the new patriot. New York, Pageant Press, (c1955). 5 p. l., 244 p. 8°.

ספור על איי בשנות-המנדט האחרונות ולאחר מכן.

2349 **Rubow, Paul V[ictor]**. Goldschmidt og Kierkegaard. Nye litterære Studier. (København), Gyldendal, 1952. 119 p. 8°.

על הסופר היהודי-דני מ. גולדשמידט, על קירקגור, על ספר שמואל. — ביבליוגרפיה: ע' 119[115].

2350 **Salomon, Alfred**. Der Partisan Gottes. Bd. 1: Der Partisan in der Wüste; das Leben des jungen David von Bethlehem bis Hebron. (Wuppertal, R. Brockhaus, 1955). 173 p., map. 8°.

2351 **Schade, Horst**. Die Hölle Allahs; Roman. Zürich, Steinberg-Verlag, (c1955). 234 p. 8°.

מקום הבעשה: ישראל וירדן אחרי הקמת מדינת ישראל.

2352 **Torriggia, [Joseph Syndica-Drummond]**, Count of. The fatal star of David. London, Anglo-Italian Publication, (1953). 176 p. 8°.

ספור מהחיים באיטליה אחרי נפילת מוסוליני. הגבור הראשי בנימינו הוא בנם של יהודיה ואציל רומי.

2353 **Vix, Walter**. Wehe den Siegern; jüdisches Tagebuch des römischen Legionärs L. Quintus Viator. (Witten), Eckart Verlag, (c1955). 149 p. 8°.

2354 **Шолом-Алейхем**. Избранные произведения. т. I. Москва, Гос. издат. "Дерзнец", 1948. 582, [2] стр., портр. 8°.

2339 **Geörg, Peter**. Ferramonti; romanzo. (Traduzione dal tedesco di Ernesto Peter-nolli). Firenze, Valmartina, (1952). 361 p. 11. 8°.

ספור על חיי היהודים במחנה הרכוז "פרמונטי" שבאיטליה.

2340 **Greenberg, Sidney**, ed. A treasury of comfort. New York, Crown Publishers, (c1954). X, 277 p. 8°.

קובץ דברי שירה ופרוזה מספרות ישראל (בעברית ובלשונות אחרות) ומספרות העולם, שנושאם נחומים.

2341 **Helms-Liesenhoff, K[arl] H[einz]**. David Gnaden; Roman. Grenchen, Spaten-Verlag, 1953. 260 p. 8°.

רומן מחיי היהודים בגרמניה במאה העשרים עד התחלת השלטון הנאצי.

2342 **Jerome, V[ictor] J[eremy]**. Svítlna pro Jeremku. (Preložili Emanuel a Emanuela Tilschovi z anglického originálu A lantern for Jeremy... Doslov napsala Květa Maryšková). (Praha), Československý spisovatel, 1954. 255 p. 8°.

ספור מחיי היהודים בכפר פולני בתחלת המאה העשרים (בזמן מלחמת רוסיה-יפן).

2343 **Kolb, Leon**. The Near Easterner (Moses); a novel. San Francisco, Genuat Company, (c1955). 1 p. l., 28 numb. 1. 4°.

במכונת-הכסלה. "Condensed version."

2344 **Kossak, Z[ofia]**. Abraham Terahs sön. (Oversat af Niels H. Gadegard). København, Westermann, 1952. 265, [1] p., map. 8°.

תרגום מאנגלית; את המקור עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 111.

2345 **Long, Laura**. Joseph, slave and prince. New York, Association Press, (c1955). 126 p., 1 l., front. (facsim.). 8°.

(Heroes of God series). ספור על יוסף.

2346 **Orzeszkowa, Eliza**. Meir Ezofovic. napsala Eliza Orzeszková. (Z polského originálu... preložil František Hrvina). Praha, Mladá fronta, 1953. 316, [1] p. 8°.

Central Educational Agency. Activities and achievements. Structure and organization, affiliation and finances. A program for a community system of Jewish education. Bibliography, p. 169—178. Appendices.

2360 **Keren Kayemeth Leisrael**. Honorary teacher; a program guide for the Jewish National Fund Council, by Joseph Greenstein. New York, Education and Youth Department, Jewish National Fund, (1954). 31, [1] p. incl. cover, illus., facsim. 4°.

2361 **Kirstein, Eva**. Israel's young generation. [London], Pub. by the Education Department of the Federation of Women Zionists, on behalf of the Cultural Department of the World Wizo Executive, (pref. 1955). 61, [1] p. illus. 8°.

"... on the subject of the education of immigrant children and youth in Israel".

2362 **Millgram, Abraham E[ra]**. Handbook for the congregational school board member. New York, United Synagogue Commission on Jewish Education, 5713—1953. 107 p. 8°.

2363 **National Academy for Adult Jewish Studies**. Suggested courses for adult Jewish study. New York, National Academy for Adult Jewish Studies of the United Synagogue of America, 1954. 2 p. l., IV, 193 p. 4°.

במכונית הכפלה. כולל ביבליוגרפיות.

2364 **Pugach, Isaac**. Les éducateurs à l'école; quatre années d'expériences au Centre de Plessis-Trévis. Neuchâtel, La Baconnière, (c1952). 369, [1] p., 1 l., pl. 8°.

בראש השער: I. Pougatch. המרכז בפלסי-טרוויז. הוקם בשביל ילדים יהודים, יומי המלחמה והשוואה. הוא קלס ילדים מארצות שונות.

2365 **Smith, William A[nton]**. Ancient education. New York, Philosophical Library, (c1955). XII, 309 p. 8°.

שלום עליכם: כתבים נבחרים. כ"א. מוסקבה, ההר. צאה הממלכתית "דער עמעס", 1948. הכרך כולל חרומם של יצירות אלה: "א. בלעטל שיר השירים" (תרגום ד. וולקנשטיין); מיון ערשטער ראמאן (ב. פלכניק); אסתר (ד. חלקנשטיין); דריי אלמנות (מ. א. שפיר); סטעמפער ניו (י. א. סלונים); די בלאנדזענע שטערן (י. א. סלון נים). — בתחלת הספר מביא בקרת-ביאוגרפי מאת א. גורי שטין (ע' 283).

ספרות הנוער

2355 **אינדלמן, אלחנן**. חג לי — שיר לי: שירי חג לילדים. הציורים בידי אילה גייטין. ניו יורק, "לדור", תשי"ג. 39 ע'. 8°.

2356 **Blyton, Enid**. The greatest book in the world... with illustrations by Mabel Peacock. London, British & Foreign Society, [1954]. 63 p., illus. 8°.

לילדים.

2357 **Pessin, Deborah**. The Jewish people... Illustrations by Ruth Levin. Book 3. New York, United Synagogue Commission on Jewish Education, 5713—1953. 313 p. 8°.

תולדות עם ישראל לבני הנוער. מגרוש ספרד עד ימינו אלה. את הקורס עיין קס. שנה ל"א ע' 113.

חנך והוראה

2358 **Chanover, Hyman**. Planning for threes to eights in the Hebrew school; a manual for teachers and administrators of Jewish daily nursery schools, kindergartens and foundation schools. New York, United Synagogue Commission on Jewish Education, 1954—5715. XVIII, 201, [1] p. 8°.

2359 **Gannes, Abraham P.** Central community agencies for Jewish education... with an introduction by Leo L. Honor. Philadelphia, Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, 1954. XIV, 242 p. 8°.

Thesis — Dropsie College.
התנן: The forces which led to the establishment of the Central Educational Agency. The changing concept and pattern of The

and Central Conference of American Rabbis: Union graded series, edited by Emanuel Gamoran).

ספר על הדת, נועד לתלמידי בי"ס תיכון בגיל 16-15.

2371 **Grether, Oskar.** Hebräische Grammatik für den akademischen Unterricht. 2., verb. und erw. Aufl. München, Evangelischer Presseverband für Bayern, 1955. 488 p. 8°.

2372 **Harrison, R. K.** Teach yourself Hebrew. London, English Universities Press, (1955). 215 p. 8°. (Teach yourself books).

2373 **Hollenberg, Wilhelm A.** Hebräisches Schulbuch, hrsg. von W. Baumgartner. 21., neu bearb. Aufl. Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1955. 3 p.l., 228 p., 1 l. 8°.

בראש השער: Hollenberg-Budde. — ספר למוד זה מבוסס לפי חבנו ובנינו על ספרו של ו. הולנברג, מורה הגימנסיה שבסוף שנות החמישים של המאה שעברה פרסם אותו בשביל תלמידיו.

2374 **Rabbinowitz, Joseph.** Worship and wisdom; a selection of prayers and readings for school assemblies... Foreword by Israel Brodie. London, Soncino Press, (pref. 1955). 119, [1] p., music. 8°.

2375 **Richards, I[vor] A[rmstrong]; David Weinstein; Christine Gibson.** Hebrew reader. New York, Pocket Book, Inc., (1955). XV, 128 p., illus. 8°.

שם הספר גם בעברית: הקורא העברי. ספר קריאה זה מעבד לפי הספר Words on paper מאת I. A. Richards, Chr. Gibson, שיצא מטעם מוסד ל"מחקר לשונות" בשנת תש"ג (1943).

שוניות

2376 **Graves, Robert.** Adam's rib and other anomalous elements in the Hebrew creation myth; a new view... with wood engravings by James Metcalf. [Boissia, Clairvaux], Trianon Press, (1955). 4 p. l., 72 p., 1 l., illus. (part col.). 4°.

מהתכן: The rise of Hebrew culture. Education among the ancient Hebrews, p. 197—253. — Bibliography, p. 250—253.

ספרי למוד

2366 טיב, ז'ק יעקב **J. Jacob Taieb.** שפת ציון. Sephat Tsione (Langue de Sion). שטה קלה ללמוד השפה העברית בעברית ובצרפתית. כרך א. טוניס, דפוס וואן, תש"ד. 88, [16] ע', תמונה. 8°. בראש השער: זאק יעקב טיב. 16 ע' שבסוף הספר: מלון עברי-צרפתי.

2367 סילבר, תרצה כהן. שלום ילדים, מאת תרצה כהן סלבר. מצויר בידי שיינע רובינסון. ספר א' [ג]. New York, ועדת החנוך על יד בתי הכנסת המאוחדים, (תשי"א 5712). 4°.

התכן: ספר א: תשי"א א, 116, [1] ע' — ב: 2nd printing. 1952. 128 ע' — [ג]: Teacher's guide... by Theresa K. Silber (experimental issue) 1951, 5712, [1] 120 דף. — בספר איב ציורים תיים ומלון עברי אנגלי קצר, ושער נוסף באנגלית. ספר [ג] במכונת הכפלה.

2368 **Abraham, Michael.** Hebräische Lesesibbel mit Bildern. Neubearb. nach einer Vorlage von Michael Abraham durch P. Holzer. Düsseldorf, Verlag "Allgemeine Wochenzeitung der Juden in Deutschland", 1953/5714. 48 p., illus. 8°.

2369 **Fundaminsky, Shlomo.** A new Hebrew grammar; complete course for teachers and students with vocabularies and exercises. London, Jewish Publication Committee, 1954. XXII, 361 p. 8°.

בראש השער: הדקדוק העברי השלם קורס למורים ולבוגרים עלידי... ש. פונדמינסקי.

2370 **Gittelsohn, Roland B[ertram].** Little lower than the angels... Illustrated by Jacob Landau. New York, Union of American Hebrew Congregations, (c1955). XI p., 1 l., 334 p., 1 l., illus., pl., ports. 8°. (Commission on Jewish Education of the Union of American Hebrew Congregations

2377 Zangen, Joshua. Two plans for a calendar reform <conformable with all religions> in one perpetual calendar schedule. n. p., c1955. 8 numb. 1. 4°.

במכונית-הכפלה.

המחבר משער כי כמה פרטים שבסיפור מעשה בראשית יסודם באידיאולוגיה כתובות שעל פסילים כנעניים אשר מצאו העבריים הכובשים בחברון הקדומה. התכן: The argument. The Genesis version, Hebrew icons.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני-יהדות מתוך כתבי-עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חודשים נרשמים גם לעיל במדור "עתונים".

שרו עמוסיך" (1). — ה. ז. הירשברג: חול המועד פסח בפאס (1). — ד. תמר: גדליה אלון וספרו (1, 2). 11.v. — י. מ. גרינץ: "בני צדוק הכהנים" והאסיים (1, 2).

בחירות. 10. ירושלים, אביב תשטז. — ב. דהפריס: על "ישראל בעמים" [מאת י. בער] (27-21). — א. אחד העם: "יד אגרות של אחד העם לביאליק (49-45)". — ר. שייץ: "ציצת נובל צבי" ומהדורתו השלימה [מהדיר י. תשבי] (67-50). — י. ברנז: "מלחמת בני אור בבני חושך" [מהדיר י. ידן] (79-67).

הבקר. 6201. תל-אביב, יס אדר תשטז. — מ. בן אורי: מעשה מגורת המשכן (4).

[הבקר]. טורי ספרות. תל-אביב, 1.iv.56. — מ. זהרי: מן ההווי המקראי: א. הכלב במקרא; ב. התואר "דויד"; ג. מיפקדי העם (1). — ב. רות: ד"שיראלי ושאלת המזרח (1).

ברקאי. קפב. יוהניסבורג, ע"ה תשטז. — א. הילביץ: רוחות הנענועים של הלולב ומינוי (14-11). — ש. רפפורט: פרידריך שילר בספרות העברית (18-17). — מ. פאפו: ממנהגי הספרדים (40-39). — י. שלפך: ראש השנה תש"ג ברוסיה (63-62).

קפה. כסלו. — א. הילביץ: שור האסטדין והספורט [בעיני חז"ל] <לבעית מלחמת שוורים בישראל> (5-7); קפה: 11-10; קפו: 8-7.

קפה. סבת. — א. מור: משה אבן עזרא, איש החברה והידידות (6-5). — מ. צימרמן: קרוש החמה (17); קפו: 15.

גזית. יד, דח <קסביקסד>. תל-אביב, אדר-ניסן תשטז. — א. א. הלוי: אגדת הורדוס [ובנין בית המקדש] (16-12).

אור המזרח. ג. א. ניר-יוק, טבת תשטז. — י. פורת: לסגנון ההלכות של הרמב"ם ז"ל (22-18). — מ. צ. גריה: אופיה ההלכתי של מלכות החשמונאים (26-23).

אורלוגין. 12. מרחביה, מרץ 1956. — מ. סיסטר: שרידי הטוטמיזם בספרות המקראית (231-223). — ש. אב-רמסקי: בני אור ובני חושך <קווים לאידיאולוגיה החברתית של כת ים המלח> (247-232). — י. רצהבי: הווידוי במכתר מלכות <מקורות והשפעה> (255-247). — ד. גולדברג: לראשית ההשכלה בדרום-רוסיה (268-256). — א. ז. ברישי: ההושפע היינה ב"בלשאר" מפיוטו של ינאי [אז רוב נסים הפלאת בלילה?] (323-322). — שלום עליכם: עשרים מכתבים לש. דובנוב (332-324). — ש. אייזנשטדט: רמב"ם כמשפטן ופוסק (336-332).

הארץ. 11142. תל-אביב, יד ניסן תשטז. — א. מ. הבר: מן: פיוט לפסח מר' יוסי ב"ר ניסן משה קריתים: "מעת נתבע שליח להשתלח" (5). — מ. נרקיס: הגדת-פסח ספר רדית מ-1300 ברשות פרטית בירושלים (6). — ש. ד. גור: כיון: ארבעה מכתבים בכתב ידו של יהודה הלוי (6); תרבות וספרות 11150. 30.iii.56. — א. חיימי: מגין המצוות לרמב"ם בפיוט שומרוני (5).

11182. ה סיון. — י. רצהבי: "ופרשת כנפיך על אמתך" (רות ג ט) (5).

[הארץ]. תרבות וספרות. תל-אביב, 9.iii.56. — מ. גושן: אסיים, צדוקים וכת קמראן (1). 30.iii. — א. מ. הברמן: "בני צדוק" הם הצדוקים (1, 2). — הנ"ל: מגנוי המכון לחקר השירה העברית: "בניסן תנחם אימחתך... חדוש אותות נס"ך / בעינינו

שון (164'156). — ח. ילון : גימורים לפרק אחד של משנה מנוקדת [מהדורת אלבקילון] (179'175).

ידיעון המחלקה המוסלמית והדרוזית במשרד הדתות. תוספת לשנה ד חוב' ב. ירושלים, ניסן תשסו. — ר' משה בן מימון : קורות חייו וקטעים מספריו (16 ע'). בעריכת בית השער הערבי : מוס' בן מימון ; תאריך ח'א' תה ונבד' מן בעץ מולפאתה.

ידיעות בית לוחמי הגיטאות. 3'2 <15'14>. קב' לוחמי הגיטאות, ניסן תשסו. — מ. טננבוים : יהודים, האבקו לחייכם עד נשמת אפכם האחרונה ! (4'3). — ח. פרימר : בסוד המורדים בניטו וארשה ; פרקי זמירות (24'5). — י. קרמיש : האוכלוסיה הפולנית והמרד בניטו וארשה (30'25). — ב. טמקין-ברמן : על הארכיון שלנו בצד הארי (35'31). — ג. גרוס : הצעדים הראשונים בצד הארי (38'36). — ש. נשמית : לאחריתה של יהדות קובנה (42'39). — י. גוטמן : המחזרת היהודית באושוויץ (43'48). — ג. בלומנטאל : מסע קרבפאק לקרפאטים והיהודים (53'49). — מ. בקלצ'וק : תקומתה של פלוגת פרטיזאנים יהודים (56'53). — י. צוקרמן : ימיו האחרונים של יצחק קצנלסון (59'57). — מ. מוסלר : במחנות צרפת (62'60). — אנציקלופדיה של גיטו לודז' (72'63). — ה. ואסר : הדו"ח הראשון על שואת יהודי וארשה (73).

ידיעות יד ושם. 7'6. ירושלים, טבת תשסו. — מ. דבורזצקי : הפרופסור הפושע הנאצי נקארל קלאוברג (4'2). — י. קרמיש : מקורות האויב מספרים על הגבורה היהודית (8'5). — א. אביאל : כיצד נחרבה עירתי ראדון «עירת ה»חפץ חיים» (17'16).

9'8. ניסן. — י. קרמיש : אנשי הרוח בניטו ורשה על שאלות הזמן ובעיות הקיום (4'2). — מ. דבורזצקי : סט' ריליזציה של יהודים בהולנד (8'6). — א. באומינגר : חסידי אומות העולם (9'8). — א. ירושלמי : שלוש שנים בבקת אדמה (15'14, 17). — ב. רונה : הורטי ושאלת היהודים בהונגריה (21, 25).

למרחב. 397. תל-אביב, ד ניסן תשסו. — מן העיר אל הכפר. מוסף לענייני משק והתיישבות ובעיות כלכלה של המדינה (28 ע').

לשוננו לעם. ז, ג <סה>. ירושלים, שבט תשסו. — מ. אלטבאואר : על יסודות תחביריים זרים בלשון ימינו (8'3). — ד. ירדן : גיבויים ופתגמים «אחרון אחרון חביב» «משורר בחסד עליון» (11'8). — א. בנדויד : שם הפעולה

גשר. 2, 2. תל-אביב, אייר תשסו. — י. קרמיש : האשה היהודיה במרד גיטו ורשה (58'53). — ג. יונתן : עוד לא אבדה ; רשימות מסע לורשה, אוגוסט 1955 (76'65). — ג. שרון : הקבוץ היהודי באפריקה הדרומית (80'77). — ג. שפירא : היהודים במסחר ובתעשיית ההלומים (84'104). — י. פרנקל : העתונות היהודית באנגליה (116'112).

הדאר. לה, יג <א'תרסו>. גיורורק, יד שבט תשסו. — א. ר. מלאכי : בנימין פראנקלין והספרות העברית (238'239).

יו <א'תרסו>. יב אדר. — א. צייטלין : התיאולוגיה המדינית של היהדות (323'325). — י. זילברשלג : בלגיה של «התקווה» מאה שנה להולדתו של אימבר (326'325). — א. ג. צ. רות : ממנהגי אדר (327).

יח <א'תרסו>. יט אדר. — צ. הרבני : אברהם אליהו הרבני (349).

כא <א'תרסו>. יא ניסן. — ש. ש. כהן : השקפת היהדות של רש"י (403'402). — ש. אידלברג : יהודי אנגליה לפני הגירוש (407'406). — ש. ז. צייטלין : סדר של פסח (414'415).

דבר. 9341. תל-אביב, יב אדר תשסו. — מ. בוסאק : מי הוא המן שבאגדה ? (5). — ח. לשם : פורים-הרבנים והקראים [על פי מסמך מגניזת קהיר] (5).

9393. טז אייר. — מכתבי שלום עליכם אל ח. ג. ביאליק (6'5) [10 מכתבים משנת 1902 ו-1904].

9398. כג אייר. — ש. אברמסקי : בר כוכבא מלך המשיח (5).

9407. ה סיון. — ג. קרסל : העתונות העברית בת מאה (4). — י. לוינסקי : מנהגי שבועות בחג המהפכה הצרפתי (4).

דפים רפואיים. טו, א. תל-אביב, אדר תשסו. — א. דה'פריס : מחקר רפואי בישראל (53'45). — ט. ישרון-ברמן : התחלואה בישוב הותיק ובקרב העולים החדשים אחרי קום המדינה (59'54). — מ. דבורזצקי : הפתולוגיה של תקופת השואה והשארית הפתולוגית אצל הניצולים (67'60). — ז. י. פלשקס : אדוארד שורץ, רופא וחוקר טבע (1831'1862 <93'92>).

החינוך. ב. תל-אביב, שבט תשסו. — ב. שוחטמן : הגמנסיה העברית ביפו בשנותיה הראשונות (125'131). — ש. מ. בלומנפלד : למשנת החינוך של הרמב"ם (144'155). — א. י. זיידמן : הרמב"ם כמפלס דרך לתחיית הל-

המשיח (19:17). — ז. וילנאי: נדודי בני ישראל במדבר (28:21). — ד. סדן: בין זכפין לבין דצריך (34:29). — ש. ה. ברגמן: על הברכה (37:35). — מ. פירון: עלילת הדם בימי הבית השני (50:45). — י. ברנר: הפסח הראשון (55:51). — ת. מ. גבריהו: תועבות מצרים (60:57). — מ. ש. גשורי: שירת הים (66:61). — י. א. וייזמן: שירת שיר השירים (71:67). — מ. הכהן: מצות (81:73). — י. שבטיאל: חג הפסח אצל יהודי תימן (105:103). — מ. גליק: פסחים מאחורי מסך הברזל [תשבת'שון] (141:139). — אל-מסרה. 41, 407. חריצא (לבנון), יולי 1955. — א. קוסא: יהוה ובה אסראל! (499:495). „מסלפים את פני ישראל!“

מערכות. כו, א „צט“. צה"ל, ניסן תשסו. — א. בירם: מתוך עברו של התנ"ך (32:25).

משא. 155, 9. תל-אביב, יט אדר תשסו. — ה. רינגרן: למקורותיה של מגילת אסתר (1).

ניב הקבוצה. ה, ב „א“. תל-אביב, אייר תשסו. — י. אלמוג, ב"צ אשל: עין גדי (390:375).

סיני, לט, א „רלב“. ירושלים, ניסן תשסו. — י. ל. מימון: מדי חודש בחודש חודש בתולדות ישראל (23:1; ב: 80:65). — ד. גנחובסקי: תוספות רבינו יצחק הלכן למסכת יומא (36:23). — י. פליקס: ספר הישר לרבינו יעקב ב"ר מאיר (רבינו תם) (61:52; ב: 115:106). — ב. גרלג. אייר. — ש. גורן: יום העצמאות לאור ההלכה (104:81). — ר. מרגליות: לתולדות רבי יהודה הנשיא (105:104). — י. חנני: פיזור האוכלוסיה היהודית מחוץ לתחומי ארבע הארצות (124:115).

ג (נלד). סיון. — י. ל. מימון: מדי חודש בחודש חודש בתולדות ישראל (136:129). — ד. גנחובסקי: תוספות ר"י הלכן למסכת יומא (146:137). — י. נאכס: פרקי תורה (153:146). — ר. מרגליות: לתולדות רבי יהודה הנשיא (156:153). — ח. ד. שזעל: ביאורים לגיליון הש"ס של ר' עקיבא איגר במס' פסחים (157:162). — ח. ז. ריינס: משפט מות בהלכה (168:162). — י. רצהבי: השלמות להקדמת הרמב"ם לשל"י (171:169). — י. פליקס: ספר הישר לרבינו תם (182:172). — א. אוריג' שטיין: לדמות דיוקנו של רבי טרפון (188:182). — ב. רקובר: ערות שכתבה ועדות שבעל פה (191:188).

אל-ערפאן. 43, 4. צידון, ינואר 1956. — ע. אל-נאעורי: אל-תורה למנאחים ביגין (407:402). „המרד, של מ: בגין“.

ומשמעותיה, ה: מצב, תהליך וקטעי תהליך (16:11). — ש. הופמן: על דרכי המינוח במוסיקה (25:16).

ד (סו). אור. — ד. סדן: גיל ורעדה (לדרכה של מלי צה) (12:3). — מ. סחוי: עגלה, מבכירה ופרה (16:12). — ח. ב. ריון: חלקיה של תורת הלשון (20:17). — א. בני-דוד: שם-הפעולה ומשמעותיה, ו: הבחירה שבכות וה: בחירה שבפועל (28:21). — י. שנהר: מלוא חפנים עמל (32:28).

היו (סדסס). ניסן-אייר. — ש. מורג: לשון בגלותה ובתחייתה; א. עד אימתי דיברו עברית? (10:3). — ד. סדן: גיל ורעדה (לדרכה של מליצה) (18:11). — י. בהס: „חליפות“ ו-„סירוגין“ (22:19). — מ. מ.: בבל, ערפל, אמרפל, והשמות הסגוליים (33:30). — י. מנצור: על דרכי גלגולם של ניבים (39:36). — מ. מ.: שמות בארץ (43:40). — מאזנים. ב, ו כה, קמו. תל-אביב, ניסן תשסו. — א. קריב: שבעת עמודי התנ"ך (סוף) (359:357).

מבפנים. יח, ד. עין חרוד, אייר תשסו. — ה. רוזנפלד: תמורות במבנה החברתי של הכפר הערבי טיבה (458:468). — י. פראחר: אילת בימי הצלבנים (472:469).

מדע, א, 2. ירושלים, ניסן תשסו. — י. קידר: החקל אות העתיקה בנגב (33:29). — מעולם החי והצומח בארץ: י. ורמן: תחומי הרפוא (47). א. בן-טוביה: הביולוגיה של הכרית הדקה בחוף הים התיכון של ישראל (50:48). — ר. קופל, נ. פינברון: דמויות צמחי הארץ, סדרה ב' (51).

מולד, יד, 91. תל-אביב, טבת-שבט תשסו. — ח. ז. הירשברג: מסע אל צפון אפריקה (63:53). — 93:92. אוריג'נס. — א. שליט: הורדוס ומרים: תיאורו של פלאחיוס לאור ההיסטוריוגרפיה היונית (102:95). — ש. ד. גויטיין: אמנות הסיפור בספר שמואל (120:115).

מחברת; בטאון כ"ח. ה, 64. ירושלים, אור תשסו. — י. מרעלי: שיר המעלות ל-שלמה בן יצחק לפ"ק [שיר לכבוד רש"י] (55:54). — מ. ד. גאון: חיד"א וחידת חיי (58:56). — א. אלמאליח: הצינוני הראשון בין רבני צרפת, הרב צדוק הכהן (65:59). — י. ר. מלכו: תרומת יהודי תירכיה לתרבות העברית ולספרותה אחרי הגרוש: ספרי קולמוס, בתי עקד ספרים ודפוסים ראשונים (68:65).

מחננים. כח. מסכת לחג הפסח. צה"ל, ערב פסח תשסו. — ש. גורן: יום הגפת העומר במחלוקת הפרושים והבייתוסים (16:6). — י. קלזנר: יציאת מצרים והמלך

- עתיקות. א. ירושלים, תשסז. — י. קפלן: בית-עלמין מתקופת הברונזה ליד נמל תל-אביב (11'1). — י. לייבו-בוביץ: תיאור החרפושיות (17'12). — מ. דותן: חפירות עפולה (63'18). — ד. ו. ויצק: שרידים של צמחי תרבות מעפולה (66'64). — י. לייבו-בוביץ: הכרוב במזרח התיכון העתיק (77'67). — י. פינקרפלד: שני שבירי דף של דלת' שיש מיפו (82'78). — ש. ייבין: הערות לתעודות מזאדי מרבעאת מימי ברכוכבא (93'83). — י. אהרונ: שלוש אבני-גבול חדשות ממורדות הגולן (98'94). — ה. המבור-גר: מטבעות ועירות מקיסרי (121'99). — מ. פראוסניץ: טביעת חותמת מראש הנקרה (122).
- הפועל הצעיר. 28'27, 49. תל-אביב, ס גיסן תשסז. — צ. רוזי: גלויים חדשים במשפט דרייפוס (18'17; 29; 14'13).
32. יג אייר. — מ. בן-מנחם: אהבת האהבות אשר למשה אבן עזרא (14'12).
- הצפה. 5563. תל-אביב, ד גיסן תשסז. — י. כהן: אצל יהודים מעבר להרי אטלס (4, 6).
5569. יא גיסן. — מ. בניהו: רבי חיים יוסף דוד אוזולאי, ק"ב שנה לפטירתו (2, 7).
5571. יד גיסן. — ח. ז. הירשברג: ערב פסח בעיירה מארוקנית (4).
5620. טו סיון. — ח. מ. י. גבריהו: לבידור קדמותן של מגילות מדבר יהודה (5).
- קורות. א. ז"ח. ירושלים, תשרי תשסז. — י. ליבו-בוביץ: פרקי משה לרמב"ם (219'213). — ז. מונטנר: הרמב"ם ומורשת התכונה בישראל (234'221). — ד. מרגלית: מק' בילות בהיגיינה "עפי" הרמב"ם (251'235). — ג. שפירא: ידיעות טכנולוגיות אצל הרמב"ם (265'258). — י. זיידה: על מדעי הטבע אצל הרמב"ם (268'266). — י. קלוגאי: הכימיה אצל הרמב"ם ובזמנו (272'269). — ש. ז. כהנא: חכמת הרפואה באספקלרית היהדות (274'273). — י. זיידה: עופות הגילים באילנות והדי אמונה חפלה בספרותנו בימי הביניים (275).
- הרופא העברי. 28. א"ב. גיריורק, 1955. "הוצאה מיר-חדת למדינת ישראל". — ג. קלגר: התמותה בישראל (53'69). — י. זלקיבין: הפרעות בדיבור בישראל ובעולם (75'70). — א. שפרון-פויזנר: בעיות הדימוגראפיה היהודית בעולם ובישראל (84'76). — ז. זיפרט: רפואת השניים בישראל ובית-ספר לרפואת שיניים של האוניבר-סיטה העברית (88'85). — א. ברזל: "אמנות הרפואה",
- כתבי-יד רפואי בלתי ידוע של הרמב"ם (101'89). — א. ר. מלאכי: הביבליוגרפיה של הרמב"ם וספרות על הרמ-ב"ם; חלק שני (107'102). — י. זיידה: הבוטאניקה הר-פואית בישראל מימי המקרא ועד סוף ימי הביניים (108'116). — א. גולדשטיין: הרפואה היהודית באספקלריה היסטורית (120'117). — י. טאוב: האנדוקרינולוגיה במק' רא (128'121). — י. יעקובוביץ: הרופא בחוק היהודי ובספרות הדתית (142'129). — א. לוינסון: רפואה לעם בעברית (157'143). — א. גולדשטיין: על הכימיה בעברית (161'158). — מ. בן-עמי, א. גולדשטיין: פרשת החוספיות (165'162). — פ. בלצן: על המונחים ברפואה (171'166).
- ד. מרגלית: הצעת מינוח יסודי למצב של חולי ממושך <כרוני> (174'172). — ל. מ. הרברט: א. המילון של "אוצר החיים" מאת הרופא הרב יעקב צהלון. ב. מונחים ובטויים רפואיים מ"אוצר החיים" של יעקב צהלון (175'180). — א. מ. אברבנאל: בעיית הפארמאקופיאה הלאומית במדינת ישראל (184'181). — ד. מרגלית: התלמוד וחכמת הרפואה: שמואל אסיא (206'198).
- הרפואה. ג. ד. ירושלים, ג אדר תשסז. — מ. מרגלית: הרופא האידיאלי לפי מקורותינו העתיקים (92'91).
- ה. יח אדר. — ה. שטייניץ: שכיחות הסוכרת בישראל (107'106). — א. בראנד-אורבן: סוכרת הנעורים בישראל (109'108). — מ. שמן: קורות העתונות הרפואית העב-רית של ה. ר. י. (116'110).
- שבילי החנוך. טו. א. גיריורק, סתו תשסז. — ד. באומ-גארדט: העקדה במסורת היהודית והנוצרית (24'16).
- תברואה. ח. ירושלים, גיסן תשסז. — פ. יקותיאל: אפידימיולוגיה של מחלות המועברות ע"י חרקים בישראל (14'8). — צ. סליטרניק: היתושים והדברתם בישראל (21'15).
- תרביץ. כה. ג. ירושלים, גיסן תשסז. — מ. הרן: מבעיות הקוננוצייה של המקרא (271'245). — א. אור-בך: דרשות חז"ל על נביאי האומות ופרשת בלעם (272'289). — צ. מ. רבינוביץ: מקורות ופירוש לקרובה של יגני (300'290). — י. רצהבי: למקורות "בן משל" ו"בן קהלת" (322'301). — א. שייבר, י. האן: שני קטעים מספר השטרות לסעדיה גאון (330'323). — ד. צ. בנעט: חלוקא דרבנן, "חיבור יפה מן הישועה" ומסורת איסלאמית (336'331). — א. הד: תעודה תורכית על שבתאי אבי (339'337). — י. ג. גומפרץ: קריאת שמות בישראל (340'353). — ד. צמח: לקט בשדה השירה העברית בספרד

צוהינן ספרדים, אשכנזים און אויגיאנער אין פראנקרייך, 16טן 20סטן י"ה (10370). — פ. פרידמאן: צי איז אין דער נאציאליסטישער געזעץ אן „אנדער דייטשלאנד“? (104) (164). — ש. נגער: וועגן פראפ' יוסף קלויזנערס „געשיכטע פון דער גיינער העברעישער ליטעראטור“ און זיין שטעלונג צו יידיש (180'165). — ד. רודאקסי: טענדענצן אין דער אנטוויקלונג און אין וויסן פון די יידישע שולן אין ניויארק פון 1917 ביז 1950 (215'181). — א. אנטא נאוסקי: יידן אין ניוהייזן (257'216). — ס. קאפלאן: אנגליזאציע פון די מיזרח־אייראפעישע יידישע אימיגראנטן אינעם שפיגל פון דער לאנדאנער „דזשוזש קראניקל“, 1870-1897 (270'258). — י. ש. מיער: אמעריקאנער תחית נות (271'275). — ל. שפאל: אמעריקע אין בריח צו דער העברעישער פרעסע אין רוסלאנד (1882-1891) (278'275). — ג. הובערמאן: חסידים און חסידות אין בעסארביע (283'278). — ל. נעמא: א קריסטלעכע אימיטאציע פון ירעיה הפנינים „בקשת הממייץ“; אן אומבאקאנטע אויסגאבע פון „מגלת ווינץ“ (286'283). — י. קיסמאן: א דא קומענט וועגן יידישע רעקרוטן אין רומעניע אין 1860 (290'287).

פארויס, 17, 235. מעקסיקע, יא. 1956. — מ. בעריד שטיין: פנסים און יזכור־ביכער; אייביקע דענקמאלער פארן אכזריות־דיק פארשניטענעם מזרח־אייראפעישן יידן טום (59'53).

די צוקונפט, 61, 3. ניויארק, מערץ 1956. — מ. שול' וואס: דער צוריקער פון די יידן קיין ענגלאנד (112'107).

קולטור און דערציאונג, 2, 26. ניויארק, פעב. 1956. — י. ישורין: שמואל נגער'ס ביבליאגראפיע נארטיקלען וועגן יידישער דערציאונג, שול־פראבלעמען און קינדער־ליטעראטור (39'36).

שריפטן, 14, 168'166. בוענאס־איירעס, אדר־איר תשסו. — א. גאלאמב: די הארצלען פון שפראכן־קריגערייען ביי יידן (302'289).

A. J. A. Quarterly, 1, 4. London, March 1956. — B. Carpenter Turner: Winchester Jewry (120—125).

American Jewish Archives, 8, 1. Cincinnati, Jan. 1956. — N. B. Fagin: Isaac Harby and the early American theatre (3—13). —

(357'354). — ש. שפייער: עיונים בפירוש הראב"ע לתהלים (358'357).

ביאליסטאקער שטימע, 35, 276. ניויארק, אפר. 1956. — ד. קלעמענטינאווסקי: ביאליסטאקער פאגראם אין 1906 (30'26). — ב. צאלעוויטש: בלוטיגע טעג פון ביאליסטאקער פאגראם (זכרונות) (35'31). — מ. פאגארעלסקי: אידישע זעלבסטשוץ אין ביאליסטאק געשיכטע לעכער איבערבליק (38'35).

די גאלדענע קייט, 24. תל־אביב, 1956. — ג. עק: מיט עמנואל רינגעלבלום אין ווארשעווער געטא (107'121). — י. פאורא: די טראגעדיע פון מנשה בן ישראלס שליחות (211'205). — ד. פלוסער: די מידבר־יהודה־סעקעט און אירע רעליגיעזע השקפות (229'219).

דווקא, 6, 25. בוענאס איירעס, תשרי־כסלו תשסו. — „איינשטיין־נומער“ [מאמרים על תורת אינשטיין] (289'389). — ב. לעווין: מאנועל באוטיסטא פערעז, א מארא גענעריב (396'390). — א. א. ראבאק: דער כלל־נאמעמחארט אין יידיש (400'397).

יידישע קולטור, 18, 1. ניויארק, יא. 1956. — ס. סאנדלער: נייע מאטעריאלן וועגן דעם אנהייב פונעם יידישן ישוב אין אמעריקע (76'71). — א. לאפוכין: די צארישע „אכראנקע“ און די יידישע פאגראמען פון 1905 (77'76).

2. פעב. — פ. סאנדלער: ווערק וועגן דער געשיכטע פון יידן אין אמעריקע רעוועלוציאנען פון די 300 יאר יובל־פיערונגען (50'48; 3; 51'50).

יידישע שפראך, 15, 4. ניויארק, אקט. — דעצ. 1955. — א. וויינרייך: וועגן פילטראפיקן גראם (109'97). — י. מארק: מערצאל פון זאכווערטער (118'110). — מ. מארק, י. ווינעצקי: צום וויכוח וועגן די באטייטן פון קאנווערב „אויס“ (120'118). — ש. מיללער: נוסח אמעריקע וועגן עטלעכע פרעפאזיציעס (123'120). — י. צד־קוני: צוואנציק אינטערעסאנטע אויסדרוקן (124'123). — ד. טאמבאק: וועגן ווארט „צימעס“ (126'124).

ייווא בלעטער, 39. ניויארק, 1955. — מ. ווינער: אברהם גייגערס קאנצעפציע פון „חכמת ישראל“ (25'5). — ב. ברילינג: דער קאמף פון וועד ארבע ארצות צו דער לויבן בת־תפילות אין ברעסלע אין 17טן י"ה (51'26). — א. לאכאווער: חברה־קדישט אין מאלדעווע אין 18טן און אנהייב 19טן י"ה (69'52). — ז. שייקאווסקי: באציונגען

tique (75—88). — J. Pinkerfeld: Two fragments of a marble door from Jaffa (89—94). — S. Yeivin: Some notes on the documents from Wadi Murabba'at dating from the days of Bar Kokh'ba (95—108). — Y. Aharoni: Three new boundary stones from the Western Golan (109—114). — H. Hamburger: Minute coins from Caesarea (115—138). — M. Prausnitz: Note on a cylinder seal impression (139).

Atti della Accademia Nazionale dei Lincei. Classe di Scienze morali, storiche e filologiche. Memorie. 8, 7, 5. Roma, 1956. — G. Garbini: L'aramaico antico (237—285).

Atti della Accademia Nazionale dei Lincei. Classe di Scienze morali, storiche e filologiche. Rendiconti. 10, 7—10. Roma, July-Oct. 1955. — S. Calderone: Per la storia dell'elemento giudaico nella Sicilia imperiale (489—502).

11-12. Nov.-Dec. — C. Vitta: Il diritto di proprietà presso gli antichi ebrei (538—549).

Australian Biblical Review. 4. Melbourne, 1954-1955. — M. D. Goldman: Report of congress of O. T. scholars, Copenhagen 1953 (1—6). — M. D. Goldman: The meaning of נָקַד (7—16). — M. D. Goldman: The root נָקַד (49—55). — L. Morris: The Passover in rabbinic literature (57—76). — J. A. Thompson: The golden calves of Jeroboam [an additional note]. (79—84). — M. D. Goldman: Lexicographical notes on exegesis נָקַד (85—92).

Biblica. 37, 1. Roma, 1956. — A. Dold: Versuchte Neu- und Erstergänzungen zu den altlateinischen [Exodus-]Texten im Cod. CLM 6225 der Bayer. Staatsbibliothek (39—58). — B. Alonso-Schökel: Nota estilística sobre la particula נָקַד (74—80). — R. North: Current Israel geography (81—98).

The unsolved murder of Benjamin Nathan (14—21). — Hebrew marriage contract (23).

American Jewish Year Book. 57. New York, 1956. — Jewish periodicals (587—593). — I. Cohen: American Jewish bibliography (594—604).

Annals of Collective Economy. 26, 4. Geneva, Aug.-Oct. 1955. — Co-operative villages expand in Israel (290—294).

Antiquity. 30, 117. Newbury, March 1956. — C. H. Gordon: The rôle of the Philistines (22—26).

Antonianum. 31, 1. Roma, Jan. 1956. — A. Kerrigan: Animadversiones in Novum Testamentum documentis Qumrân illustratum (51-82).

***Arbor.** 97. Madrid, Jan. 1954. — F. Pérez Castro: Orientalismo y Antiguo Testamento (1—42).

Archiv Orientální. 23, 4. Praha, 1955. — S. Segert: Zur Habakuk-Rolle aus dem Funde vom Toten Meer (575—619).

Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age. 29. Paris, 1955. — C. Touati: Dieu et le monde selon Moïse Narboni (193—205).

Arquivo de Bibliografia Portuguesa. 1, 4. Coimbra, Oct.-Dec. 1955. — A. Cassuto: Bibliografia dos Sermões de Autos-da-Fé impressos (293—345).

'Atiqot. 1. Jerusalem, 1955. — J. Kaplan: A cemetery of the Bronze Age discovered near Tel Aviv harbour (1—12). — J. Leibovitch: Description of the scarabs found in a cemetery near Tel Aviv (13—18). — M. Dothan: The excavations at 'Afula (19—70). — D. V. Zaitchek: Remains of cultivated plants from 'Afula (71—74). — J. Leibovitch: Le griffon dans le Moyen-Orient an-

The Boston Public Library Quarterly. 7, 2. Boston, April 1955. — E. M. Oldham: Jewish tercentenary [exhibit] (92—103).

Bulletin of the American Association of Petroleum Geologists. 37, 1. Tulsa, Okla., Jan. 1953. — M. W. Ball, D. Ball: Oil prospects of Israel (1—113).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 140. New Haven, Dec. 1955. — E. A. Speiser: „Ed” in the story of creation (9—11). — J. Muilenburg: The site of ancient Gilgal (11—27). — W. F. Albright: New light on early recensions of the Hebrew Bible (27—33). — W. F. Albright: The son of Tabeel (Isiah 7, 6) (34—35).

141, Febr. 1956. — F. M. Cross: A report on the biblical fragments of cave four in Wādi Qumrān (9—13). — N. Glueck: A Nabataean mural painting (13—23). — W. F. Albright: Further light on synchronisms between Egypt and Asia in the period 935—685 B.C. (23—27).

Bulletin of the Research Council of Israel. B. Biol. & Geol. 5, 2. Jerusalem, Dec. 1955. — L. B. Holthuis, E. Gottlieb: The occurrence of the American blue crab, *Callinectes sapidus* Rathbun, in Israel waters (154—156). — D. H. Yaalon: Clays and some non-carbonate minerals in limestones and associated clays of Israel (161—167). — D. H. Yaalon: Notes on the clay mineralogy of the major soil types of Israel (168—173). — M. Avnimelech: Occurrence of fossil *Phoronidea*-like tubes in several geological formations in Israel (174—177). — M. Avnimelech, V. Boskovitz: Some problems of the present distribution of molluscan shells on the Mediterranean coast of Israel (178—188). — H. Steinitz, A. Ben-Tuvia: Two rare fishes from Eilat (Gulf of 'Aqaba) (191—192). — H. Steinitz: Occurrence of *Discoglossus nig-*

The Biblical Archaeologist. 18, 4. New Haven, Dec. 1955. — J. Starcky: The Nabataeans; a historical sketch (84—106).

19, 1. Feb. 1956. — Y. Yadin: Excavations at Hazor (2—11). — F. M. Cross: A footnote to biblical history (12—17). — W. R. Farmer: The geography of Ezekiel's river of life (17—22). — Last of the Dead Sea scrolls unrolled (22—23).

Bibliotheca Sacra. 113, 449. Dallas, Tex., Jan. 1956. — E. F. Harrison: The importance of the Septuagint for biblical studies: the influence of the Septuagint on the New Testament vocabulary (37—45). — J. E. Evans: The Song of Habakkuk (57—65).

Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego. 15-16. Warszawa, July-Dec. 1955. — T. Berenstein: The Communist party of Poland in its struggle against anti-Jewish riots during 1935—1937 (3—74). — A. Rutkowski: The martyrdom, struggle and extermination of the Jewish population in Radom district during the Hitlerite occupation (75—182). — J. Goldberg: The struggle against feudal oppression of the Jewish population of Lutomiersk (183—204). — J. Bartyś: Jewish agricultural settlers on the estates of Zamojskis during the first half of the 19th century (205—244). — E. Ringelblum: Ghetto notes (245—290).

17—18. Jan.-June. — B. Mark: The Jewish working class in the January-February, 1905 struggles (3—59). — A. Kubiak: Killing of [Jewish] children [during the Hitler occupation] (60—105). — A. Rutkowski: Nazi forced labour camps for Jews in the Radom district (106—128). — A. Eisenbach: The class struggle among the Jews in Poland during the second half of the 18th century (129—170). — E. Lewin: From the Lwow Ghetto (171—204).

כל המאמרים בפולנית עם המציות באנגלית.

1954. — I. Lewy: *La arqueología y la verdad histórica de la Biblia* (15—24).

5. Oct.-Dec. — L. Dujovne: *Las ideas filosóficas de Maimónides* (3—13). — Y. Schirman: *Visiones y andanzas de poetas; 1. Función del poeta en la España medieval* (29—37).

Commentary. 21, 2. New-York, Feb. 1956. — W. Schack: *Modern art in the synagogue II* (152—161).

Conservative Judaism. 10, 2. New York, Winter 1956. — M. Friedman: *Abraham Joshua Heschel; toward a philosophy of Judaism* (1—10). — J. Parkes: *The present state of the Jewish-Christian relations* (11—21). — S. H. Dresner: *The circle of musar according to Rabbi Ya'akov Yosef of Polnoy* (27—40). — S. S. Schwarzschild: *Rosenzweig on Judaism and Christianity* (41—48).

Critique. 14, 107. Paris, April 1956. — J. Nantet: *Le Judaïsme dans le monde d'aujourd'hui* (362—369).

Current Events in Jewish Life, prepared by J. Lestschinsky. 9, 1. New York, Oct.-Dec. 1955. — *Jews and Judaism in the Soviet Union* (1—10). *The Jewish communities in North Africa* (10—14). *Statistical notes* (14—21).

Davar. 61. Buenos Aires, Nov.-Dec. 1955. — „Homenaje a Einstein” (157 p.).

The Department of State Bulletin. 34, 869. Washington, 20. II. 1956. — *United States policy in the Middle East; exchange of correspondence between Secretary Dulles and Members of Congress* (285—288).

871. 5. III. — J. F. Dulles: *Efforts toward preserving peace in the Near East; statement* (368—370).

Ephemerides Theologicae Lovanienses. 31, 4. Louvain, Oct.-Dec. 1955. — Ph. Delhay:

riverter in Israel (192—193). — B. Feldman-Muhsam: *On two rare genera of ticks of domestic stock in Israel* (193—194).

Les Cahiers de l'Alliance Israélite Universelle. 95. Paris, Feb. 1956. — G. Huisman: *Le “Journal” de Paléologue va-t-il rouvrir le dossier de l'affaire Dreyfus?* (1—7). — L. Melamed: *La Grèce au combat et sous l'occupation* (12—18; 96: 13—21).

96. March. — J. Isaac: *L'histoire contre les mythes; vues sur le judaïsme préchrétien à la lumière des manuscrits de la Mer Morte* (3—7).

Cahiers Sioniens. 9, 2. Paris, June 1955. — G. Vermès: *La littérature rabbinique et le Nouveau Testament* (97—123). — K. Hruby: *Connaissance de l'œuvre de Maimonide; quelques publications récentes* (138—156).

The Catholic Biblical Quarterly. 18, 1. Washington, Jan. 1956. — E. O'Doherty: *The literary problem of Judges 1,1—3,6* (1—7). — J. A. Fitzmyer: *“le” as a preposition and a particle in Micah 5, 1 <5, 2>* (10—13). — J. E. Bruns: *The genealogy of Judith* (19—22).

The Chicago Jewish Forum. 14, 3. Chicago, Spring 1956. — W. Cohn: *Jesuits and Jews* (158—163).

La Civiltà Cattolica. 107, 2. Roma, April 1956. — A. Vaccari: *Il divorzio nella Bibbia* (9—20).

The Classical Journal. 51, 4. Boulder, Colo., Jan. 1956. — E. G. Weltin: *Quid Athenae Hierosolymis?* (153—161). על הנצרות הקדומה.

Colgate Rochester Divinity School Bulletin. 28, Special issue. Rochester, Nov. 1955. — J. A. Sanders: *Suffering as divine discipline in the Old Testament and post-biblical Judaism* (135 p.).

***Comentario.** 4. Buenos Aires, July-Sept.

452). — G. Herlitz: Postal services at Zionist congresses (456—459).

***Im Lande der Bibel.** 3, 1955. — K. von Rabenau: Geheimnisvolle Schädel in Jericho (25—26).

International Labour Review. 73, 1. Geneva, Jan. 1956. — D. Krivine: Employment in Israel's agriculture (77—92).

Interpretation. 10, 1. Richmond, Va., Jan. 1956. — B. H. Kelly: Word of promise; the incarnation in the Old Testament (3—15). — D. H. Gard: Old Testament periodical literature, 1954 (72—84) ["...attempts to treat writings of significance... which appeared in English during 1954"].

***Irish Theological Quarterly.** 22. Dublin, 1955. — G. Graystone: The Dead Sea scrolls and the New Testament (214—230, 328—346). — J. O'Connell: The name Yahweh (355—358).

Israel Exploration Journal. 6, 1. Jerusalem, 1956. — J. Licht: The doctrine of the Thanksgiving scroll I (1—13). — M. Dothan: The excavations at Nahariyah; preliminary report (seasons 1954/55) (14—25). — Y. Aharoni: The land of Gerar (26—32). — Y. Karmon: Geographical aspects in the history of the coastal plain of Israel (33—50). — M. Schaar Schloessinger: Another lamp with fish reliefs (51—53). — A. Kindler: More dates on the coins of the Procurators (54—57). — J. Neumann: On the incidence of dry and wet years (58—63).

Jedioth Chadashoth. 5586. Tel-Aviv, 26.III. 56. — M. Simon: Hebräisches und jüdisch-deutsches Sprachgut bei Heine (6).

Jerusalem. 3, 11. Buenos Aires, Nov.-Dec. 1955. — R. Bachi: El desarrollo demográfico del Estado de Israel (45—62).

Le recours à l'Ancien Testament dans l'étude de la théologie morale (637—657).

Estudios Biblicos. 14, 4. Madrid, Oct.-Dec. 1955. — T. Ayuso Marazuela: La Biblia visigótica de la Cava dei Tirreni (355—414).

***Evangelische Theologie.** 15. München, 1955. — H. W. Wolff: Erkenntnis Gottes im A.T. (426—431). — H. W. Wolff: Hauptprobleme alttestamentlicher Prophetie (446—468).

Evidences. 55. Paris, March 1956. — A. Dupont-Sommer: Les Esséniens (27—34; 56: 11—13).

The Expository Times. 67, 7. Edinburgh, April 1956. — A. W. Argyle: Joseph the patriarch in patristic teaching (199—201). — S. Jellicoe: The interpretation of Psalm 73, 24 (209—210).

Folk-Lore. 66, 4. London, Dec. 1955. — M. A. Murray: Ancient and modern ritual dances in the Near East (401—409).

Forschungen und Fortschritte. 29, 11. Berlin, Nov. 1955. — G. Kurth: Beobachtungen von der Jericho-Grabung 1955 mit ergänzenden Betrachtungen zu den modellierten Schädeln (330—333; Ergänzungen 30, 2: 60).

Forum. 2. Jerusalem, April 1956. — Z. Werblowsky: Crises in Messianism (99—110).

The Hibbert Journal. 54, 3. London, April 1956. — B. Italiener: Thoughts of a Jew on Dante's Divine comedy (251—258).

The Holy Land Philatelist. 2, 17. Tel Aviv, March 1956. — Turkish post office at Tel Aviv (428). — B. Guggenheim: Stamps issued by the French Consulate Jerusalem 1948 (430—433).

18. April. — H. Ben-Menahem: The first eight years of postal services in Israel (450—

M. J. Cohen: *The Dropsie College and its contributions to Jewish literature* (29—38). — L. C. Mishkin: *Meyer Waxman, an appreciation and bibliography* (39—42). — י. שאצקי: שלמה עסינגער'ס זיין הונדערסטן יארצייט (49—54). — J. I. Dienstag: *Maimonides; a selected bibliography* (58—69). — M. Starkman: *Jewish literary anniversaries; a listing* (70—72). I. E. Kiev: *American Jewish non-fiction books, 1954-1955* (73—81). — S. Kerstein: *American books on Israel and Zionism, 1954-1955* (82—84). — M. N. Kiev: *American Jewish fiction books, 1954-1955* (85—88). — F. Goldstein: *American Jewish juvenile books, 1954-1955* (89—92). — ד. פרסקי: יבול הספרות העברית באמריקה בשנות השישים (1954-1955). — ד. אב-ראמאזיטש: דאס יידישע בוך אין אמעריקע, 1954-1955 (107—134). — G. J. Webber: *Recent Jewish books in English published outside of the U.S.A., 1952-1955* (135—144). — מ. ג. גלן: לקט מספרי ארץ ישראל, תשי"ב-תשי"ג (145—159).

The Jewish Chronicle. Special supplement. London, 27.I.1956. "Tercentenary of the resettlement of the Jews in the British Isles, 1656—1956" (60 p.).

4535. 23.III. — A. Scheiber: *The Kaufmann Hagada* (1, 33).

The Jewish Forum, 39, 1. New York, Jan. 1956. — W. Aron: "Bernaysiana" (13—14; 2:24).

The Jewish Quarterly, 3, 3 (11). London, Winter 1956. "Special tercentenary issue". — J. Litvin: *The "Battle of the Books"*; Johannes Reuchlin — Hebrew and humanism, the great controversy 500 years ago (6—11). — C. Abramsky: [Jewish] publishing and printing [in England] through the centuries (12—16). — H. Keller: *The music of British Jews* (21—23). — D. B. Halpern: *Jews in trade and industry* (27—29). — J. Fraenkel: *The Anglo-Jewish press* (30—32). — L. Sam-

The Jerusalem Post, 8471. Jerusalem, 6.IV.56. — O. Cohen-Fraenkel: *Ancient Hag-gada manuscripts* (8).

The Jewish Advocate, Boston, 27. I. 1955. — Tercentenary magazine supplement, section A: *A record and review of pioneering effort and contributions to a greater America* (40 p.).

Magazine supplement, tercentenary issue: *The historic aspect of New England Jewry* (28 p.).

Jewish Book Annual. הספר היהודי. שנתון הספר היהודי. 12. New York, 1953-1955. — S. Liptzin: *After three hundred years; the literary legend of the Jew, and the reality* (3—16). — J. Bloch: *American Jewish literature; a tercentenary review* (17—28). — E. Silberschlag: *Hebrew literature in America at the tercentenary* (29—33). — B. I. Bialostotzky: *American Yiddish literature* (34—44). — L. M. Friedman: *American Jewish literary "firsts"* (45—50). — מ. ג. גלן: ביבליוגרפיה עברית קצרה של דברי ימי היהודים באמריקה (51—59). — מ. שטארקמאן: ליטעראטור (60—66). — M. Soltes: *The literary contributions of Jewish community centers* (67—71). — S. Grayzel: *A hundred years of the Bloch Publishing Company* (72—76). — P. Goodman: *Love of books as revealed in Jewish bookplates* (77—90). — I. E. Kiev: *American Jewish non-fiction books, 1952-1954* (91—103). — S. Kerstein: *American books on Israel and Zionism, 1952-1954* (104—107). — M. N. Kiev: *American Jewish fiction books, 1952-1954* (108—113). — F. Goldstein: *American Jewish juvenile books, 1952-1954* (114—119). — ד. פרסקי: יבול הספרות העברית באמריקה בשנות השישים (120—138). — ד. אבראמאזיטש: דאס יידישע בוך אין אמעריקע (139—170).

13. 1955-1956. — A. Werner: *In the realm of beauty; books on Jewish art* (20—28). —

doctrines in sixteenth-century Jewish mysticism (146—152). — J. Maitlis: London Yiddish letters of the early eighteenth century (153—165). — H. Rabinowicz: Rabbi Colon and Messer Leon (166—170). — S. Lauer: Eusebes logismos in IV Macc. (170—171).

Journal of Near Eastern Studies. 15, 1. Chicago, Jan. 1956. — I. Rabinowitz: Aramaic inscriptions of the fifth century B.C.E. from a North-Arab shrine in Egypt (1—9). — B. M. Metzger: A Greek and Aramaic inscription discovered at Armazi in Georgia (18—26). — J. D. W. Watts: An old hymn preserved in the Book of Amos (33—39). — W. A. Irwin: The mythological background of Habakkuk, chapter 3 (47—50).

The Journal of Religion. 36, 1. Chicago, Jan. 1956. — E. Perry: Was Kierkegaard a biblical existentialist? (17—23).

בעיקר על דברי קירקגור על אורות עקדת יצחק.

Journal of Semitic Studies. 1, 1. Manchester, Jan. 1956. — L. Koehler: Problems in the study of the language of the Old Testament (3—24). — O. Eissfeldt: El and Yahweh (25—37). — D. Daube, R. Yaron: Jacob's reception by Laban (60—62).

1, 2. April. — G. R. Driver: Three technical terms in the Pentateuch (97—105). — D. W. Thomas: The use of עֲלִיּוֹת as a superlative in Hebrew (106—109). — P. Wernberg-Möller: Some passages in the "Zadokite" fragments and their parallels in the Manual of Discipline (110—128). — G. Zuntz: Greek words in the Talmud (129—140). — S. Stein: Interest taken by Jews from Gentiles; an evaluation of source material [fourteenth to seventeenth centuries] (141—164). — M. Wallenstein: A poem by Mosheh Yehudah Abbas [Ms. 2580, Neubauer] (165—171).

***Journal of the Illinois State Historical**

uels: The Jewish labour movement (33—36). — P. Stone: Jews in English art (37—44).

The Jewish Quarterly Review. 46, 3. Philadelphia, Jan. 1956. — S. Zeitlin: The propaganda of the Hebrew scrolls and the falsification of history (209—258). — L. J. Liebreich: The compilation of the Book of Isaiah (259—277).

Jewish Social Studies. 17, 4. New York, Oct. 1955. — J. B. Schechtman: The Jabotinsky-Slavinsky agreement; a chapter in Ukrainian-Jewish relations (289—306). — S. G. Haim: Arabic antisemitic literature; some preliminary notes (307—312). M. Perlmann: Comment on Sylvia G. Haim's article (313—314). — S. J. Fauman, A. J. Mayer: Estimation of Jewish population by the death rate method (315—322). — S. E. Rosenberg: Notes on the political attitudes of the "Jewish Tidings" (323—328).

Journal of Biblical Literature. 75, 1. Philadelphia, March 1956. — F. Lo Bue: The historical background of the Epistle to the Hebrews (52—57).

Journal of Biblical Literature. Monograph series. 5. Philadelphia, 1951. — B. M. Metzger: Index of articles on the New Testament and the early Church published in Festschriften (182 p.; supplement, 1955: 20 p.).

Journal of Farm Economics. 38, 1. Menasha, Wis., Febr. 1956. — Y. Lowe: The effect of fixed and variable costs on keeping high producing milk cows in Israel (93—101).

The Journal of Jewish Studies. 6, 3. London, 1955. — C. Rabin: Judges 5, 2 and the "ideology" of Deborah's war (125—134). — S. M. Stern: Isaac Israeli's Book of Substances (135—145). — I. Tishby: Gnostic

***Lumière et Vie.** 21. St. Alban-Leyse, Savoie, May 1955. — J. Schmidt: La révélation de l'homme pécheur dans le piétisme juif et le Nouveau Testament (13—34).

22. July. — A. Gelin: La foi dans l'Ancien Testament (7—18). — J. Duplacy: La foi dans le judaïsme (19—44).

***Michigan Alumnus.** Summer 1955. — B. Heller: The role of Jews in the American revolution.

Mitteilungen aus dem Arbeitskreis für Jiddistik. 3. Butzbach, Jan. 1956. — E. J. Thiel: Zur Cambridger jiddischen Gudrunhandschrift (34—36). — F. J. Beranek: Zur westjiddischen Wortgeographie (37—40). — Bibliographie (42—44).

Mitteilungen des Instituts für Orientforschung der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. 3, 1. Berlin, 1955. — H. Donner: Ein [altaramäisches] Orthostatenfragment des Königs Barrakab von Sam'al (73—98).

2. — F. Hintze: Ein koptisches Glossar jüdischer Monatsnamen (149—152).

Le Monde Juif. 9, 4 <71>. Paris, Jan. 1956. — M. Mazor: Documents: La mauvaise conscience d'Alfred Rosenberg (23—29).

10, 5 <72>. April. — M. Mazor: Documents: Le monde englouti (4—8). — Les mémoires d'Isaac Schneersohn: Pogrome à Starodoub (9—12).

Münchener Theologische Zeitschrift. 6, 4. München, 1955. — N. Adler: Die Bedeutung der Qumrân-Texte für die neutestamentliche Wissenschaft (286—301).

The Muslim World. 46, 2. Hartford, Conn., April 1956. — J. Macdonald: Joseph in the Qur'an and Muslim commentary (113—131).

Neue Deutsche Hefte. 22. Gütersloh, Jan.

Society. Springfield, Summer 1955. — B. W. Korn: Lincoln and the Jews.

Judaica. 12, 1. Zürich, March 1956. — K. Schubert: Der alttestamentliche Hintergrund der Vorstellung von den beiden Messiasen im Schrifttum von Chirbet Qumran (24—28). — S. Ben-Chorin: Jüdische Aspekte der Entmythologisierung des Neuen Testaments (28—35). — Hellmut Bergmann: Eigenart und Eigenwert der Geschichte und der Religion des Volkes Israel und des Judentums (35—55).

Judaism. 5, 1. New York, Winter 1956. — J. Goldin: The thinking of the Rabbis (3—12). — C. W. Reines: Symbolism in Judaism (13—21). — J. L. Halevi: The Lord's elect and peculiar treasure (22—30). — D. N. Morgan: Love in the Hebrew Bible (31—45). — D. S. Shapiro: The problem of evil and the Book of Job (46—52). — N. Lamm: The fifth amendment ["no person... shall be compelled in any case to be a witness against himself"] and its equivalent in the halakhah (53—59).

Le Judaïsme Sephardi. N. S., 10. London, March 1956. — L. Algazi: Le folklore sephardi (421—424). — G. Camhy: Aparejos de Pésah (425—427). — Romanzas judeo-españolas (428—429). — C. Roth: The Touro Synagogue at Newport (430—431). — I. Pappo: La comunidad judia en Yugoslavia (434—435). — J. Fraenkel: Theodore Herzl's ancestors (440—441, 449—450). — Six pages of illustrations of Anglo-Jewish art and history at the Victoria and Albert Museum (442—448).

***Kosmos.** 51. Stuttgart, 1955. — G. Kurth: Als Abu gumgum in Jordanien; ein Bericht von den Ausgrabungen in Jericho im Jahre 1955 (560—564).

Jewish Research. 24. New York, 1955. — Z. Ankori: Some aspects of Karaite-Rabbanite relations in Byzantium on the eve of the first crusade, part 1 (1—38). — I. Eisenstein-Barzilay: The treatment of the Jewish religion in the literature of the Berlin Haskalah (39—68). — A. G. Duker: The Polish political émigrés and the Jews in 1848 (69—102). — S. Pines: A tenth century philosophical correspondence (103—136). — Z. Szajkowski: The Sephardic Jews of France during the revolution of 1789 (137—164). — B. D. Weinryb: An unknown Hebrew play of the German Haskalah [חננוך ור' יוסטפה], [נמאת אהרן חאלפון, תקט"ה] (165—170, 1—37).

Proceedings of the Prehistoric Society for 1954. 20, 2. London, Dec. 1955. — D. A. E. Garrod: Excavations at the Mugharet Kebara, Mount Carmel, 1931: the Aurignacian industries (155—192).

Proche-Orient Chrétien. 6, 1. Jérusalem, Jan.-March 1956. — M. J. Stiassny: Le Judaïsme réformé en Israël (36—46).

Publication of the American Jewish Historical Society. 45, 3. Philadelphia, March 1956. — P. Goodman: American Jewish bookplates (129—216).

The Quarterly Review. 608. London, April 1956. — I. Cohen: The Jews in Britain (169—182).

La Rassegna Mensile di Israel. 22, 1. Roma, Jan. 1956. — Z. Szajkowski: La fondazione del Comitato dell' "Alliance israélite universelle" a Roma nel maggio 1873 (27—33). — F. Luzzatto: La Comunità ebraica di Conegliano Veneto ed i suoi monumenti (34—43; 2: 72—80; 3: 115—125).

2. Febr. — C. Kraus: Elementi di una religione universale nell'Ebraismo secondo „Israël et l'Humanité" di E. Benamozegh

1956. — Z. Kolitz: Jossel Rackower spricht zu Gott (756—764).

The New Scholasticism. 30, 1. Baltimore, Jan. 1956. — L. H. Kendzierski: Maimonides' interpretation of the 8th book of Aristotle's Physics (37—48).

Orientalia. 25, 1. Roma, 1956. — R. North: Qumran „Serek a" and related fragments (90—99).

Orientalia Suecana. 4. Uppsala, 1955. — P. Kahle: The Ben Asher text of the Hebrew Bible (43—52). — O. Löfgren: Zur Charakteristik des „vormasoretischen" Jesajastextes (53—66). — S. Mowinckel: Die Gründung von Hebron (67—76). — H. H. Rowley: A recent theory on the Exodus (77—86).

Oudtestamentische Studiën. 11. Leiden, 1956. — P. A. H. de Boer: Second-Isaiah's message (126 p.).

Palestine Journal of Botany. J. Series, 6, 3-4. Jerusalem, March 1955. — I. Gruenberg-Fertig: On the Sudano-Deccanian element in the flora of Palestine (126—132). — G. Orshan, D. Zohary: Vegetation of the littoral salt marshes in Israel (133—139).

The Pedagogic Reporter. 7, 3. New York, Jan. 1956. — A select bibliography [of] audio-visual resources on Israel (5—10, 17).

La Pensée. 64. Paris, Nov.-Dec. 1955. — G. Cogniot: Henri Heine devant son temps et devant le nôtre (31—40; 65: 55—64).

PMLA. Publications of the Modern Language Association of America. 71, 1. Menasha, Wis., March 1956. — J. Moynahan: "The Mayor of Casterbridge" and the Old Testament's First Book of Samuel; a study of some literary relationships (118—130).

Proceedings of the American Academy for

Palestine (affaire du lac de Tibériade). (13—31).

5, 3. March. — Conseil de sécurité: L'incident du 4 mars au lac de Tibériade; communications d'Israël et de la Syrie; rapport du Général Burns. Note d'Israël sur des "concentrations de troupes égyptiennes"; observations du Général Burns. Aide-mémoire des États arabes au sujet des biens en Israël des réfugiés arabes. Le Secrétaire général et la situation au Moyen-Orient; déclarations et entretiens. Convocation du Conseil de sécurité; séance du 26 mars (15—21).

Revue des Sciences Religieuses. 30, 2. Strasbourg, April 1956. — C. Hauret: Chronique de théologie biblique de l'Ancien Testament (187—196).

Revue Historique. 80, 1. Paris, Jan.-March 1956. — F. Lehoux: Le duc de Berri, les Juifs et les Lombards (38—57).

Revue Internationale des Droits de l'Antiquité. 3, 2. Bruxelles, 1955. — B. Cohen: Self-help in Jewish and Roman law (107—133).

***Revue Thomiste.** 56, 3. Paris, 1954. — F. M. Braun: Essénisme et hermétisme (523—558).

Romania. 76, 4. Paris, 1955. — C. J. Liebmann: Le commentaire français du Psautier et le ms. Morgan 338, pour l'attribution à Simon de Tournai (433—476).

Scripta Hierosolymitana. 3. Studies in economic and social sciences. Jerusalem, 1956. — A. Bonné: Population growth and economic development in underdeveloped countries with special reference to recent trends in the Middle East (1—19). — D. Patakin: Monetary and price development in Israel, 1949—53 (20—52). — H. Viteles: The

(65—71). — G. L. Luzzatto: Fanny Lewald (1811—1889) (81—88; 3: 126—132).

***Razón y Fe.** 152, 690—691. Madrid, July-Aug. 1955. — L. M. Alonso Schookel: Israel, cultura mediterránea? (16—26).

Renaissance. 1, 4. Jerusalem, Jan. 1956. — G. Scholem: L'idée de la rédemption dans la Cabale (28—44).

Revue Biblique. 63, 1. Paris, Jan. 1956. — F. M. Cross: La lettre de Simon Ben Kosba (45—48). — Le travail d'édition des fragments manuscrits de Qumrân (49—67). [סקירה מפורטת על מאמר זה פרסם ש. יבין ב"הארץ". 20.IV.56. [תרבות וספרות]. — Chronique archéologique (68—100).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 8, 5 (29). Paris, Dec. 1955. — A. d'Esaguy: Garcia da Orta et l'Inquisition (239—242).

Revue de l'Histoire des Religions. 148, 2. Paris, Oct.-Dec. 1955. — A. Dupont-Sommer: „Règlement de la guerre des fils de lumière”; traduction et notes (141—180).

La Revue des Deux Mondes. 6. Paris, 15.III.1956. — C. d'Ydewalle: Cette année à Jérusalem; notes de voyage (286—295).

Revue des Études Juives. 13 (113). Paris, 1954. — B. Blumenkranz: Les auteurs chrétiens latins du Moyen Age sur les Juifs et le Judaïsme (5—36). — G. Vajda: Nouveaux fragments arabes du commentaire de Dunash b. Tamim sur le "Livre de la Création" (37—61). — G. Vajda: Les deux versions hébraïques de la dissertation d'Averroès sur la science divine (63—66). — G. Vajda: A propos des "Manuscrits de la Mer Morte" (67—70).

Revue des Nations Unies. 5, 1. Paris, Jan. 1956. — Conseil de sécurité: Question de

koff: Social organization in Israel (261—265).

Der Spiegel. 9, 50. Hamburg, 7.XII.1955. — Israel: Signale aus der Wüste <Krieg im Frühjahr?> (35—45).

Studies in Bibliography and Booklore. 2, 2. Cincinnati, Dec. 1955. — S. Atlas: Michael Wilensky (51—52). — E. Glaser: Portuguese sermons at autos-da-fé; introduction and bibliography (53—78). — B. Brilling: Zur Geschichte der hebräischen Buchdruckerei in Frankfurt a. d. Oder; urkundliche Beiträge, 3 (79—96).

The Studio. 151, 758. London, May 1956. — The Menorah for Israel; Benno Elkan's epic work (142—143).

Les Temps Modernes. 11, 122. Paris, Febr. 1956. — R. Misrahi: De la question juive à l'existence d'Israël (1263—1276).

Theologische Zeitschrift. 11, 4. Basel, July-Aug. 1955. — R. Press: Die eschatologische Ausrichtung des 51. Psalms (241—249). — W. R. Farmer: The economic basis of the Qumran community (295—308; 12, 1:56—58).

Trait d'Union. 4, 34—35. Paris, Dec. 1955. Jan. 1956. — E. Munk: La théorie de la relativité et les doctrines religieuses (3—16). — E. Gugenheim: "Loi d'état fait loi" — "Dina de-malhouta dina" (20—24). — Décisions doctrinales du Grand Sanhédrin (25—32). — Coutumes des communautés juives en Afrique du Nord au 14e siècle, d'après Ribach (33—35).

Verbum Domini. 34, 1. Roma, 1956. — M. Brunec: De sensu "signi" in Is. 7, 14 (16—29).

Vetus Testamentum. 6, 1. Leiden, Jan. 1956. — S. D. Goitein: YHWH the passionate; the monotheistic meaning and origin of the name YHWH (1—9). — V. Maag: Erwägungen zur deuteronomischen Kultzentrali-

co-operative movement in the Holy Land (53—103). — S. N. Eisenstadt: The social conditions of the development of voluntary association; a case study of Israel (104—125). — J. Ben-David: Professions and social structure in Israel (126—152). — Y. Talmon-Gerber: Differentiation in collective settlements (153—178). — R. Bachi: A statistical analysis of the revival of Hebrew in Israel (179—247). — R. Gabriel: Some new data on age at marriage in Israel (248—264). — H. V. Muhsam: Enumerating the Beduins of Palestine (265—280). — L. Cohen: International relations at the Hebrew University (281—291). — J. Katz: The concept of social history and its possible use in Jewish historical research (292—312). — B. Akzin: On the stability and reality of constitutions (313—339). — D. Arian: The first five years of the Israel civil service (340—377). — E. Silberner: The anti-semitic tradition in modern socialism (378—396).

Sefarad. 15, 2. Madrid, 1955. — J. M. Millás Vallicrosa: Probable influencia de la poesía bíblica en la poesía de Fray Luis de Leon (261—285). — A. Díez Macho, S. Spiegel: Fragmentos de piyyutim de Yannay en vocalización babilónica (287—340). — O. H. Lehmann: La experiencia de la gracia divina en la Qabbala (341—351). — F. Cantera Burgos: La judería de Calahorra (353—372). — D. Gonzalo Maeso: Sobre la etimología de la voz „marrano" <criptojudio> (373—385). — F. Cantera Burgos: Hallazgo de nuevas lápidas hebraicas en el Levante español (387—394). — T. Ayuso Marazuela: El Salterio latino en la actualidad (395—419). — J. Prado: Ultimos esbozos católicos sobre el Pentateuco (420—453).

Sociology and Social Research. 40, 4. Los Angeles, March-April 1956. — M. F. Nim-

1955. — J. Fichtner: Der Begriff des "Nächsten" im AT mit einem Ausblick auf Spätjudentum und NT (23—52). — H. J. Stoebe: Seelsorge und Mitleiden bei Jeremia, ein exegetischer Versuch (116—134).

Yale Classical Studies. 14. New Haven, 1955. — R. N. Frye, J. F. Gilliam, H. Ing-holt, C. B. Welles: Inscriptions from Dura-Europos (127—213).

Vivo Annual of Jewish Social Science. 10. New York, 1955. — J. Shatzky: Institutional aspects of Jewish life in Warsaw in the second half of the 19th century (9—44). — D. Rudavsky: Trends in Jewish school organization and enrollment in New York City, 1917—1950 (45—81). — P. Friedman: Was there an "other Germany" during the Nazi period? (82—127). — A. Antonovsky: Aspects of New Haven Jewry; a sociological study (128—164). — Z. Szajkowski: Relations among Sephardim, Ashkenazim and Avignonese Jews in France from the 16th to the 20th centuries (165—196). — S. N. Charney: Joseph Klausner's "History of modern Hebrew literature" and his attitude to Yiddish (197—211). — J. A. Fishman: Patterns of American self-identification among children of a minority group (212—266). — S. Kaplan: The Anglicization of the East European Jewish immigrant as seen by the London "Jewish Chronicle", 1870—1897 (267—278). — B. Malzberg: Mental diseases among Jews in New York State, 1920 to 1952 (279—299). — A. Lachower: Jewish burial associations in Moldavia in the 18th and the beginning of the 19th centuries (300—319).

Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft. 67, 3—4. Berlin, 1956. — C. A. Keller: Über einige alttestamentliche Heilig-tumslegenden (141—168). — H. Schmid:

sation (10—18). — J. Mauchline: Gilead and Gilgal; some reflections on the Israelite oc-cupation of Palestine (19—33). — H. E. del Medico: La traduction d'un texte démarqué dans le Manuel de Discipline <DSI a> (34—39). — D. Michel: Studien zu den sogenannten Thronbesteigungspsalmen (40—68). — A. Rubinstein: Conditional construc-tions in the Isaiah scroll <DSI a> (69—79). — J. W. Wevers: A study in the form criti-cism of individual complaint Psalms (80—96). — J. Blau: Zum Hebräisch der Über-setzer des AT (97—99). — M. H. Gottstein: A note on צנה (99—100). — T. J. Meek: Job 19, 25—27 (100—103). — J. J. Rabinowitz: The meaning of חתב על מונח in the Aramaic papyri (104). — R. J. Z. Werblowsky: Steal-ing the word [Jer. 23, 30] (105—106).

6, 2. April. — M. Buber: Die Erzählung von Sauls Königswahl (113—173). — P. Gre-lot: La dernière étape de la rédaction sacer-dotale (174—189). — E. Ullendorff: The con-tribution of South Semitics to Hebrew lex-icography (190—198). — G. A. Wainwright: Caphtor-Cappadocia (199—210). — J. Blau: Gibt es ein emphatisches 'et im Bibelheb-raeisch? (211—212). — J. P. de Menasce: Iranian naxcir (213—214). — N. Walker: Elohim and eloah (214—215). — P. Winter: Twenty-six priestly courses (215—217).

Vigiliae Christianae. 10, 1. Amsterdam, Feb. 1956. — P. F. Hovingh: La fumée du sacrifice de Caïn et d'Abel et l'"Alethia" de Claudius Marius Victorius (43—48).

Vox Romanica. 14, 2. Bern, Jan.-Dec. 1955. — M. L. Wagner: Span. "mengano, citano, zutano"; judenspan. "sistrano"; port. "sic-rano" (286—291). — C. Crews: Some Arabic and Hebrew words in Oriental Judaeo-Spanish (296—309).

***Wort und Dienst.** 4. Bethel b. Bielefeld,

Buches Baruch (251—263). — Wichtige Veröffentlichungen in Zeitschriften und Sammelwerken (263—285). — J. Jeremias: Ein Anhalt für die Datierung der masoretischen Redaktion? (289—290). — L. Koehler: "Ausatz" (290—291). — P. Winter: Deut. 32, 8 b, Gen. 1, 26 (292).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 8, 2. Köln, 1956. — R. J. Z. Werblowsky: Kabbalistische Buchstabenmystik und der Traum (164—169).

Jahwe und die Kulttraditionen von Jerusalem (168—197). — A. S. Kapelrud: König David und die Söhne des Saul (198—205). — K. Koch: Zur Geschichte der Erwählungsvorstellung in Israel (205—226). — D. Jones: The traditio of the oracles of Isaiah of Jerusalem (226—246). — G. R. Driver: Hebrew mothers (246—248). — G. Ricciotti: "Et nu j'y retournerai" <Job 1, 21> (249—251). — W. Pesch: Die Abhängigkeit des 11. salomonischen Psalms vom letzten Kapitel des

U.S. 11 11 11

קולופון לפירוש מסכת חגיגה של ר' האי גאון ולספר הדינין לר' חננאל כתוב בידי אביתר גאון

מאת

ש. ד. גויטיין

קולופון זה, דף בודד באוסף טיילור שיכטר, סדרה חדשה, J 17, מתפרסם כאן בתקוה, שצילומי יביא לידי זיהויים או גילויים של חלקים אחרים מאותו כתב יד. הקולופון נכתב בשנת 1067, בשעה ש"מנסיחו" (מעתיקו), אביתר הכהן, ראש ישיבת גאון יעקב, עדיין היה בדרגת "הרביעי בחבורה", ואביו אליהו כיהן כגאון; עיין מאן, היהודים במצרים, כרך א', 186/7. כה"י, שקולופון זה שימש לו חתימה, כלל ארבעה עניינים:

(1) פירוש מסכת חגיגה לרבינו האי (939—1038). קטעים מפירוש חשוב זה לאחת המסכתות "המענינות" ביותר היו ידועים מהבאות בפירוש לספר יצירה לר' יהודה אלברצלוני ומחיבורים אחרים, עיין באוצר הגאונים, מס' חגיגה, מפתח המחברים, וביחוד בס' תקופת הגאונים וספרותה מאת שמחה אסף (ד"ל), ירושלים תשט"ו, קמ"א.

(2) ספר הדינין לרבינו חננאל. מוכרח אני להשאיר לחוקרים של תולדות ההלכה לברר את זהותו של ספר זה, ששמו איננו מופיע בספרי עזר המצויים.

שנת פטירתו של ר' חננאל איננה ידועה. מכאן אנו למדים, שבשנת 1067 לא היה עוד בין החיים, ומאופן הזכרתו יש להניח, שכבר עברו לפחות שנים אחדות מיום מותו.

(3) כינושים. מלה זו אינה נמצאת במלון בן-יהודה ואיני יודע, אם כבר נרשמה במקום אחר. בערבית, "כנאש" היא מלה מצויה לציון קובץ בעניני רפואה, והד"ר א. א. אורבך הסב בטובו את תשומת לבי לרשימות הספרים, שפרסמם יעקב מאן בכרך הראשון של ספרו Texts and Studies ע' 654 ו-658. במקום השני מדובר באמת על "כנאש בן סראפיון פי טב", כלומר קובץ של בן סראפיון בעניני רפואה, ואילו במקום הראשון נזכר "כנאש ללנביאים ואלכתובים", ואיני יודע, איך מתיחס ביטוי זה אל לשונות דומים: "דפתר", מחברת, ו"כראסה", חוברת, שהם מצויים כל כך ברשימות של ספרים. מן הקולופון שלנו אנו לומדים, שמלת כינושים באה בקשר לעניני הלכה, ותמהני, אם שימוש זה איננו עתיק, שהרי לא היה מנהגם ל"שעבר" מלים ערביות רגילות, ולו המלה העברית היתה נגזרת מערבית, היתה צריכה לבוא בסמ"ך ולא בשי"ן. יש אפוא להניח, שהמלה "כינוש" מוצאה לא מן המלה הערבית כנאש, אלא ממקורה של זו, הארמית "כנשא". מן הרב מ. בניהו אני לומד ש"כינוש" הוא שם של משפחה בעיר בגדד.

(4) שאילות. האם יש להסיק מן העובדה, שהמלה באה בעברית, ולא בארמית, שגם השאלות גופן נכתבו בעברית?

והרי גוסס הקולופון:

1 מצאתי בזמן האחרון שני מכתבים אל אביתר זה, שעדיין לא נתפרסמו, עד כמה שידוע לי: אחד ברכה להתמנותו לגאון בזמן חייו (בשנת 1081) מאת "אנשי קבר אבות", כלומר שומרי מערת מכפלה בחברון, ואחר ממצרים, בזמן כהונתו כגאון אחר אביו, ברכות להתגברותו על מתנגדיו. אקוה לפרסם מכתבים אלה, יחד עם כמה אחרים, הנוגעים לתולדות ארץ ישראל במאה האחת עשרה.

2 עי' ר' דוד סלימאן ששון — מאיר בניהו, מסע בבל, ירושלים תשט"ו, פ"ד. שם זה יהיה איפוא תואר רבוד לאדם שהוא מעין "כל בו" וקובץ.

[illegible]

הַיְּהוָה יִשְׁמַר אֶת הַיְּהוָה

[illegible]

T. — S. N. S. J 17

בסימנא טבא ונחשא מעליא

זה הספר יש בו פירוש מסכת חגיגה גמורה ברורה
 לרבינו האי גאון בן רבינו שריא גאון בניי הגאונים
 ז'צ'ל' הנסחתיה לעצמי אני אביתר הכהן הרביעי
 בחב' ביר' אליהו הכהן ראש ישיבת גאון יעקב בן שלמה
 הכהן ראש ישיבת גאון יעקב בן יוסף הכהן אב בית דין
 ר' יי ת' יע' ח' ב' יר' ע' מ' ויש בו ספר הדינין שלרבינו חננאל
 הרב המובהק ת'נ'צ'ב'ה' גם כינושים ושאלות נכתבו
 בפסטאט מצרים ונגמרו ראש חודש אב שלשנת ד'ת'כ"ז
 ליצירה כל מי שיפול בידו ויחזירנו לו או ליורשיו
 בתריו יהוא בריך ודכיר ונכ[בד] ויזכה לראות לו בנים
 לעייין באוריתא ואם גזול יגזליהו או ימצאהו ויעלים
 עין מלהחזיריהו לו או ליורשיו בתריו ארור יהיה ומנודה
 יחשכו כוכבי נשפו יקו לאור ואין יגשש באפילות יהיו
 בניו יתומים ואשתו אלמנה ונוע ינועו בניו ושאלו ודרשו
 מחרבותיהם וג' וכן יהי רצון לברך מחזירו נצח סלה.

- שורה 1 השורה מנוקדת ניקוד בבלי. בשימוש בניקוד זה בידי גאון ארץ ישראלי היושב בפסטאט אין דבר מתמיה כלל. גם במכתבים מן המאה השתים עשרה משתמשים סופרי בית דין של פסטאט בניקוד זה וע' ש' 15.
- 2 גמורה ברורה — כנראה משמעותו: שלמה. בנוגע לשימוש במלת "ברור" עיין מנחם זולאי, ידיעות המכון לחקר השירה העברית, כרך ו (ירושלים, תש"ו), קצ"ז—קצ"ט.
- 3 האי — כתיב זה מלמד שכותבו ביטא את השם "האי" כהברה אחת, ולא האי.
- 4 ז'צ'ל'. ביחס לאבותיו וביחס לרבינו חננאל משתמש הכותב בברכות אחרות; גיזון זה מצוי בכתיב הגניזה של אותן מאות. הנסחתיה: אין צורה זו במלון כן'יהודה.
- 7 רוח ה' תניחם (ע' ישעיה ס"ג, י"ד) יעלו חסידים בכבוד ירגנו על משכבותם (תהלים קמ"ט, ה); הברכה הראשונה מצויה. השניה אינה רגילה בקשר דברים זה, אך צונץ, Berlin, Zur Geschichte und Literatur, 1845, p. 363 רשמה מאגרות הרמב"ם ובנו ר' אברהם (העירני על כך ד"ר אורבך).
- 11 בתריו — אחריו, עיין ש' 13. דכיר — השלם: לטב.
- 14 איוב ג, ט. יגשש באפילות: גיטון חפשי של המחבר. יהיו וכי: תהלים ק"ט, ט"ג.
- 15 ושאלו — בניקוד סבירני. ערוב זה של שתי שיטות ניקוד בוף אחד (ע"ל שורה 1) מקובל באותן מאות.
- 16 הסיים במלים "נצח סלה", בלי "אמן" הרגילה לבוא לפנייתו, נמצא גם בתשובה של אביתר ואביו אליה, ע' מאן, היהודים במצרים, ח"ב, 224, ש' 59.

חקר השירה והפיוט בשנת 1955

רשימה ביבליוגרפית

מאת

ח. שירמן

ההשלמות לרשימות הקודמות סומנו בכוכב (*) שעל יד מספרן.

מחקרים ביבליוגרפיים ומאמרי ביקורת והערכה

544 M. Gottstein, Hebrew Fragments in the Mingana Collection. — The Journal of Jewish Studies V, p. 172—176, 1955.

רשימה של קטעים מן הגניזה הקהירית השמורים בספריית Selly Oak Colleges שבכירמינגהם, ביניהם 18 מאוסף מינגאנה ו-20 מן העיזבון של פרופ. מיטוך. באוסף מינגאנה יש שני קטעים המכילים תפילות ופיוטים ובעיזבון מיטוך שנים עשר.

545 F. Stummer, Literaturbericht: Beziehungen zum israelitisch-jüdischen Kult und zum Alten Orient. — Archiv für Liturgiewissenschaft Band 4 / Erster Halbband, p. 97—126, 1955.

ביבליוגרפיה מפורטת, חלק ניכר ממנה מיוחד לתפילות הקבע ולפיוט העברי בימי הביניים (החומר שבמדורים אלה שאוב ברובו מן הרשימות הניתנות ב"קריית ספר"). המחבר, פרופסור לתיאולוגיה באוניברסיטה של מינכן, נפטר ב-12 בינואר 1955.

546 י. א. זיידמן, בנימין קלאר / מחקרים ועיונים. [ביקורת על הספר שהובא ברשימה הקודמת מס' 482]. — החינוך חוברת ב, 176-174, תשט"ו/1955.

547 דוד, יונה, על שירת ספרד ופרובאנס. [ביקורת על הספר של ח. שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, עין ברשימה הקודמת מס' 486] — זמנים ה' בשבט תשט"ו/28.1.1955.

548 ז. תדמור, שירת ספרד על רגל אחת. [ביקורת על הספר הנ"ל]. — הארץ ה' בשבט תשט"ו/28.1.1955.

549 ד. תמר, השירה העברית בספרד. [ביקורת על הספר הנ"ל]. — פנים אל פנים שבועון מצויר למשפחה, גליון ז, 13, ירושלים י' בשבט תשט"ו/22.1.1955.

550 מ. מדן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס. [ביקורת על הספר הנ"ל]. — החינוך, חוב' ב 171-174, תלאביב תשט"ו/1955.

551 א. מירסקי, סולחה של שירת ספרד בדורנו. [ביקורת על הספר הנ"ל]. — בחינות, חוברת 8, עמ' 73-63, ניסן תשט"ו [1955].

552 J. M[ellman], Klassieke literatuur in nieuw gewaad/Hebreeuwse poëzie uit de Middeleeuwen. — Nieuw Israelietisch weekblad LXXXVI N°35 p. 5, Amsterdam 20.5.1955.

[ספרות קלאסית בלבוש חדש: שירת ימי הביניים העברית — ביקורת על הספר הנ"ל].

553 מ. נדב, שירמן, חיים, השירה העברית בספרד ובפרובאנס. [ביקורת על הספר הנ"ל]. — קריית ספר ל, 313-315, תשט"ו/1955.

554 J. Ma. Millás, Poesia hebreaica. — Sefarad XV Fasc. 1 p. 198—201, Madrid-Barcelona 1955.

[ביקורת על הספר הנ"ל].

555 א. מ. הברמן, עוד מבחר מהשירה העברית בספרד. [ביקורת על ספרו של ישראל לוין שנרשם להלן מס' 568]. — הארץ כו בחשוון תשט"ו/11.11.1955.

- *556 **Cantera Ortiz de Urbino, A.** Diez Macho, Mose ibn Ezra. — Sefarad XIV fasc. 2, [ביקורת על הספר שהובא ברשימה לשנת 1953 מס' 437a]. p. 397—398; 1954.
- 557 א. מ. הברמן, ד"ר מנחם זולאי ז"ל. — קרית ספר ל, 242-240, תשט"ו/1955. [עיון גם ברשימתו הקודמת מס' 479-474].
- 558 י. מרקוס, ד"ר מנחם זולאי ז"ל. — הדאר, שנה לר, גליון לו, 687-688, ח באלול תשט"ו/1955. 26. 8.

מחקרים על נושאים כלליים; מדע הספרות ותולדותיה

- 559 י. צינברג, תולדות ספרות ישראל. כרך ראשון: הפייטנים הראשונים ומשוררי ספרד / יהדות אשכנז וצורת / יהדות איטליה בימי הביניים. מהדורה עברית בידי שלמה זלמן אריאל וברוך קרוא. הוצאת יוסף שרברק בע"מ, תל-אביב [תשט"ו/1955]. יח, (2), 432 עמ'. [רוב הכרך הזה מיועד לשירה, וניתן בו חומר היסטורי וביוגראפי וגם מספר גדול של דוגמאות מיצירות המשוררים הגדולים בו. אלא שהרצאת המחבר בדרך כלל שטחית למדי, ומה שגרוע יותר, יש בדבריו הרבה טעויות העלולות להתעות את הקורא. ספרו של צינברג היה מיושן בהרבה פריטים גם בשנת 1918 כשהופיע לראשונה ובוודאי נגרם הדבר במידת מה על ידי ניתוק רוסיה מארצות אירופה המרכזיות והמערביות במשך שנים רבות. אולם איך להצדיק הוצאת ספר כזה 37 שנים לאחר מכן מבלי שיושם לב לכל איתם העניינים שנעלמו מן המחבר בשעתו ואף מתוצאות המחקר שהתנהל מאז? ציונים ביבליוגראפיים לא צורפו לספר, וכן אין הקורא יכול לבדוק את הדברים ולחקנם מתוך עיון במקורות נוספים].
- 560 א. מירסקי, צורות נוי וסממני פיוט שבמדרשי האגדה אבות צורות לפיוט הארץ-ישראלי. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. [ירושלים] אור א' תשי"ד, 2, 25 עמודים. מוכפל בסטנסיל. [יצא לאור ב-1955]. (השם בלועזית: *Rhetorical Forms and Poetic Elements in the Midrashim as Prototypes of the Palestinian Piyyootim. A Thesis submitted to the senate of the Hebrew University in fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy by Aaron Mirsky. Jerusalem, February 1954*).
- [תוכן העניינים: מבוא. — א. מה מצינו. — ב. נגד. — ג. מעל א. — ד. מעל ב. — ה. דבר והפוכו. נספחות. — רשימות ומפתחות. — חיבור זו מכילה במלואם את המבוא, את הפרק ב "נגד" וגם ראשי עניינים של שאר הפרקים].
- 561 מ. צינורביץ, פיוטי סליחות. — הצפה כב באלול תשט"ו/1955. 9. 9.
- 562 **K. Hruby, Moïse dans la liturgie synagogale.** — Cahiers Sioniens VIII 2—4 p. 317—343, Paris 1954.
- [על דמותו של משה רבינו בתפילות-הקבע ובפיוטים שלפי מנהג אשכנז. מכיל הרבה חרגומים מפיוטי הקליר, שלמה הבבלי, שמעון בר יצחק וכו'].
- 563 **S. D. Goitein, The acme of Jewish Arabic symbiosis: The Hebrew Poetry of the Middle Ages.** — in: *Jews and Arabs, their contacts through the ages* p. 155—167, New York, Schocken 1955.
- 564 ח. פרי (פלאום), התפילה והפיוט בלשון-לעז בימי הביניים. — תרביץ כד, 440-426, תשט"ו/1955, [מכיל סקירה ביבליוגראפית על חרגומי פיוטים לערבית, איטלקית, ספרדית, צרפתית, גרמנית וכו' מתקופת ימי-הביניים].
- 565 י. רצהבי, על חרגומי תפילות עבריות לערבית. — תרביץ כה, 101, תשט"ו/1955. [חיקויים והשלמות למאמר הקודם].
- 566 **J. Schirrmann, The Ephebe in Medieval Hebrew Poetry.** — Sefarad XV, Fasc. 1 p. 55—68, Madrid-Barcelona 1955.
- 567 **J. Ma. Millás Vallicrosa, Probable influencia de la poesía sagrada hebraico-española en la poesía de Fray Luis de León.** — Sefarad XV, Fasc. 2, p. 261—285, 1955.
- [על האפשרות של השפעת הפיוט העברי הספרדי ביצירותיו של לואיס פונס די ליאון (1527-1591), מגדולי המשוררים הקאסטיליאניים שבכל התקופות. די ליאון היה מגזע יהודי ושימש כפרופסור לתאולוגיה בסאלאמנקה;

נדרף על ידי האינקוויזיציה וביולה כמה שנים במאסרה. בעל המאמר סבור כי בשיריו של די ליאון ניכרות השפעות של הפיוט ובמיוחד של "כתר מלכות" לשלמה אבן גבירול].

אנתולוגיות וקובצי שירים

- 568 לוי, ישראל, תור הזהב, מבחר השירה העברית בספרד עם מבואות ופירושים. ספרית פועלים / השכלה וחינוך, הוצאת הקיבוץ הארצי השומר-הצעיר. [מקום הדפוס ושנתו חסרים וצ"ל: תל-אביב 1955] 276, 2 עמ'.
[התוכן: השירה העברית בספרד בצמיחתה (הרקע החברתי; בעיית המשקל). — ר' שמואל הנגיד. — ר' שלמה אבן גבירול. — ר' יהודה הלוי. — ר' משה אבן עזרא. — ר' אברהם אבן עזרא. — ר' יהודה אלחריזי].
569 ש. ברנשטיין, פיוטים למחברים ספרדיים עלומי-השם. — סיני שנה יח, כרך לו, 147-115, תשס"ו/1955.
[עשרים פיוטים מתוך מחזור קושטנדינא ועיין ברשימותינו הקודמות מס' 345, 347, 391].
570* עבוד, חיים שאול, ספר שירי זמרה השלם עם ספר בקשות לשבת... דפוס ר. ח. כהן, ירושלים, תשי"ד [1954]. 30, 170 עמודים. [מכיל שירים הנהוגים אצל יהודי בבל; מסודרים לפי מנגינותיהם, "המקאמים"].
571* מנצור, צאלח בן-יעקב, ספר שירים, תהלת-ישרים השלם פזמונים בקשות ותשבחות לחול, לשבחות לר"ח... ירושלים תשי"ד [1954]. 240 עמודים.

לשון השירים וצורותיהם

עיין גם כן במס' 546.

- 572 ת. לשם, עיון תפלה. — דבר, ט בתשרי תשט"ו/1955. 25. 9. [על הביטויים פלול ועתירה].
573 מ. ש. גשורי, נוסח הוידוי — הצפה, ט בתשרי תשט"ו/1955. 25. 9. [דן במיוחד על מנגינות הוידוי].
574 מ. ש. גשורי, נוסח הסליחות. — הצפה, כט באלול תשט"ו/1955. 16. 9. [דן במיוחד על מנגינות הסליחות].

תפלות-קבע

עיין גם כן במס' 545, 572, 573.

- 575 B. Italiener, The Mussaf-Kedushah — Hebrew Union College Annual, Volume XXVI p. 413—424; 1955.

- 576 S. Stein, The Liturgy of Hanukkah and The First Two Books of Maccabees (II) — The Journal of Jewish Studies V p. 148—155, 1955.

576א י. בער, [תפילת שמנה-עשרה] — ישראל בעמים, עיונים בתולדות ימי הבית השני ותקופת המשנה וביסודות ההלכה והאמונה, ירושלים תשט"ו/1955 עמ' 36-30. [המחבר מעיר על הקבלות יווניות לשמנה-עשרה. תפילת שמנה עשרה בנויה מבנה סבעי שאינו ניתן לחלוקה] (כנגד החוקרים הסבורים, כי נוסח התפילה נתגבש לאט לאט וכמה מברכותיה נוספו רק בברוצת הזמן)].

השירה בארץ-ישראל, בארצות-המזרח ובאפריקה

עיין גם כן במס' 545, 560, 570, 571.

- 576ב בן-חיים, ז. פיוט שומרוני מימי האמוראים. — ארץ ישראל; מחקרים בדיעת הארץ ועתיקותיה. כרך ד 127-119, תשט"ז [1955]. [מהדורה מדעית של הפיוט "אתה עבוד" בצירוף תעתיק תרגום עברי וביאורים. בראשי הסורים חתימת א"ב; קביעת מקצבם דורשת עוד מחקר מיוחד. הפיוט מיוחס בכתב-יהודי לעמרם דרה או למרקה (האחרון בן המאה הרביעית לסה"נ). שם אביו של מרקה היה עמרם ועל כן סבור המהדיר שמותר לזהותו עם עמרם דרה שהיה מקדמוני הפייסטים השומרונים. לאחר שסיים את עבודתו נודע לו שזהו מקובל גם כמסורת שבעל פה בעדת השומרונים].

- 576ג A. Díez Macho, Fragmentos de piyyuṭim de Yannáy en vocalización babilónica. — Sefarad XV, 288—313, 324—340, 1955.

[א] דיאסמאצור גילה בין קטעי הגניזה שבאוסף בית-המדרש לברנהיים. Sefarad XV, 314—323, 1955.

577 מ. זולאי, הלל ושמאי אחים? (מגילויי המכון לחקר השירה העברית). — מלילה ברך ה, 81'63, מנצטטר
תשס"ו/1955. [מכיל הוצאה של טילוק לשבועות המיוחס לבלר בשל המספר

578 א. מ. הברמן, פיוט לחנוכה. — הארץ, כד כסלו תשנ"א/1955.

579 מ.מ. ולבשטיין, מסיימי שמואל השלישי (מתוך כ"י אוקספורד 2716/6) — מליה רב"ד ז"ל

ישראל, מחקרים בידיעת הארץ וסמיוזה. קרובות לס"ו שבשט ויוצר פורים למיטן ארצישראל.

58 י. רצהבי, פיוטן של יום – הארץ, כח, תשל"א.

58* מ. זולאי, תפילות שנאמרו על הכרנו של שמואל

58 מ. הרן, מניין המצוות בפנינו שומרינו, א. שוורץ

5 ב. רות, משירי המראים. — חילוק, חסד.

על מתים הכולל קרוב ל-150 שורות. למשל לכ"י בריטיש מוזיאום 937, גם הוא אנסטס הראוי של

אחת בעברית ואחת

בערבית שנכתבו בימי מצור צנעא על ידי הפייטן סעדיה דרין. הקינה העברית (עמ' 43:39) מתחילה במלים „אצעק במרה ואל אלהים אקרא“.

586 י. קאפח, השיר בשבח רשב"י [=ר' שמעון בר יוחאי, סותח „נור הוא ועטרה“]; השיר בשבח צפת [פוח „אעברה גא ואקרא“] — ירושלים, מחקרי ארץ ישראל, ספר ב/ה 290-291, ירושלים תשט"ו/1955. [השירים נתחברו ב-1844 על ידי שלום בן יצחק סטאניס מצפת, שליח בתימן].

587 סעדיה בן-יהודה מנצורה, ספר הגלות והגאולה... הביאו לדפוס לפי גוף כתב ידו של המשורר יהוסיפו מבוא והערות אברהם יערי ויהודה רצהבי. הוצאת מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק, תל-אביב תשט"ו [1955]. (8), מ, 200, (12) עמ'. [ספר מקאמות שנתחבר בשנת 1848 על ידי משורר מעיר צנעא בירת תימן; הוא נפטר בזקנה מופלגת סמוך לשנת 1880. הספר כולל הקדמה, שבעה שערים ושתי חתימות. בקטעי הפרוזה המפורזת משולבים 18 שירים, 4 מתוכם בלשון ערבית (תרגומם ניתן בעמ' 185). כל הסכסטים ניתנו בניקוד ובצירוף ביאורים. במבוא מדובר על כתב-היד, המשורר, הספר, התקופה והשיטה שלפיה הותקנה המהדורה שלפנינו].

588 [מהדיר עלום השם]. פיוטים ממארוקו. — שביבים שנה א, חוברת ב עמ' 50-53, פאריס 1955. [שלשה פיוטים מאת הרב אהרן שוקרון שכתב בקהילת חגדה ונפטר בשנת 1948 בהיותו בערך בן מאה שנה. בצירוף מבוא קצר ושיר לכבודו של שוקרון מאת נסים בן אנקאב].

ספרד ופרובאנס

עין גם כן במס' 547-556, 563, 566-569.

589 ד. צמח, לקס בשדה השירה העברית הספרדית. — תרביץ כד, 461-464, תשט"ו/1955. [תיקונים בנוסח ובכותרות של כמה משירי הנגיד ומשה אבן עזרא].

590 מ. זולאי, מתוך יוצרותיו של ר' יוסף אבן אביתור לפרשיות התורה (זיהוי קטעים אנונימיים על פי החומר שבמכון לחקר השירה העברית). — קרית ספר ל, 243-253, תשט"ו/1955. [זיהוי פיוטים שנדפסו בעילום שם מתחבר על ידי גוטטהילדורל ב-1927. — סכסטים חדשים: רשות של יוצר לפרשת בראשית „יום עסה אור“; מתוך היוצר לפרשת תצוה „יערוך אותו אהרן“; יוצר לפרשת נח „אזכרה ביום מפלאת אלהים“].

591 ע. צ. מלמד, הערה למחקרו של ד"ר זולאי ז"ל. — קרית ספר לא, 152, תשט"ו/1955. [להוצאת היוצרות של אבן-אביתור ב„קרית ספר“ ל, לעיל מס' 590].

592 לוי, ישראל, ר' שלמה הנגיד [טעות-דפוס במקום: שמואל הנגיד; כך בכותרת וגם בתוכן הענינים] — אורלוגין, חוברת 11, עמ' 250-267, ינואר 1955.

593 א. מור, המסורת כשירת שלמה גבירול. — ברקאי כב, קעא, 11-14, יוהניסבורג תשט"ו/1954.

594 ש. אברמסון, בשבילי שירת ישראל בספרד. — סיני שנה יח, כרך לו, 538-545, תשט"ו/1955. [מביל: א) פיוט לרב שמואל בן-חנניה (שפי לכה ולכל הר שא עין) לדעת המהדיר מאת הפייטן הספרדי שמואל בן-חנניה, בן זמנו של יצחק אבן-גיא; ב) פיוט לרב דויד אבן-בקודה שנתייחס לאחר (איומם אל המפליא פלאות) שנדפס בהשמטת התחלתו ובקיצורים אחרים בסידור רב עמרם].

595 [יהודה הלוי], כל שירי רבי יהודה הלוי, הביא לדפוס ישראל זמורה, הוצאת מחברות לספרות ע"י „מסדה“, תל-אביב תשט"ו. [1955]. (8), 308 עמודים (פוליו). [מהדורה חדשה של ההוצאה שנזכרה ברשימתנו לשנת 1953 מס' 440].

596 ש. ד. גויטיין, רבנו יהודה הלוי בספרד לאור כתבי הנגיה. — תרביץ כד (חוברת ב), 134-149, תשט"ו/1955. [בהמשך לתגליתיו המעניינות שנתפרסמו ב„תרביץ“ כד חוברת א (עין ברשימתנו הקודמת מס' 523) מדפיס כאן מר ש. ד. ג. שני מכתבים חדשים, המעשירים את ידיעותינו על היחסים שבין חלפון בן-גנאל ויהודה הלוי. מן האחד למדים אנו, שהמשורר נתן מכספו לאחת העיסקות של חלפון, מן השני שהוא נסע מגרנאדה לאלמריה כדי להיפגש עם ידידו].

597 ש. ד. גויטיין, תיקונים וביאורים [מכונים ברובם לשני מאמריו של המחבר על יהודה הלוי לעיל, וברשימתנו הקודמת מס' 523]. — תרביץ כד, 468, תשט"ו/1955.

598 לוי, ישראל, שירת ר' יהודה הלוי ביחסה אל המקורות העבריים הקדומים. חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה [הפרק הרביעי "עם ואלהיו" מתוך עבודה בעלת חמישה פרקים ושני נספחים. השער האנגלי: The Poetry of Rabbi Jehuda Halevi in Relation to its Sources in the Ancient Hebrew Literature. [1955]. הופל בסנסיל. 2, 30, 4 עמ'.

599 יהודה הלוי — "דווקא" (מאסף יידי) כרך ו, בואינוס-אירס, יאנואר-יוני 1955. [חוברת יהודה הלוי (יהודה הלוי-נומער), מכילה מאמרים (ברובם מתורגמים וכנראה בלי הסכמת המחברים) מאת צ. ה. וולפסון, ש. סוסקוויטש, ד. קויפמן, ח. מ. רוטבלאט, א. ציפרינוביטש, מ. גרינבוים, ח. שירמן, ח. מ. מיליאסיואליקורס; כמו כן כמה שירים מאת יהודה הלוי בתרגומיהם של ח. ביאליק וי. שוארץ].

600 א. מור, יהודה הלוי האיש והמשורר, הוצאת מחברות לספרות, תל-אביב תשט"ו [1955], 144 עמ'. [התוכן: התקופה ורוחה. — חייו ודמותו הרוחנית. — הידידות בשירת ריה"ל (= ר' יהודה הלוי). — האהבה בשירת ריה"ל. — הטבע בשירת ריה"ל. — הרגש הדתי בשירת ריה"ל. — המסורת בשירת ריה"ל מבחינת האדם בישראל. — המסורת בשירת ריה"ל מבחינת הכלל. — גלות וגאולה בשירת ריה"ל].

601 י. ד. אברמסקי, הערה למליצה של ר' יהודה הלוי ["עצמה עצמי" מהד' ח. בראדי, ב, עמ' 249]. — תרביץ כו, 354, תשט"ו/1955.

602 ג. בן-מנחם, תוספות והערות לחידות. — ידע"ע כרך ג, חוברת ב"ג, 133, תשרי תשט"ו/1955.

603 ג. בן-מנחם, יצחק אבן עזרא. — תרביץ כה, 97-93, תשט"ו/1955. נא. ארץ נכריה מהי? (לדברי אברהם אבן-עזרא נפטר יצחק בנו ב"ארץ נכריה", ומר ב.מ. סבור כי הכונה כאן למצרים). ב. שני שירי חשק של יצחק אבן-עזרא (ביאורם).

604 [מהדיר עלום השם], שירה בשבחו של הרמב"ם. — סיני שנה יח, כרך לו, 359-358, טבת תשט"ו / January 1955.

[על פי כ"י אקספורד 74² Poc. השירים הם "לרב אשי ואל רבא ורבא", "אין כעטלף כהתה עינך", "אני חכמה כחמה או חכמה". אין כאן שירים לשבחו של הרמב"ם. הראשון הוא כלשון הכותרת שעל גבו על "סדר המשנה להרמב"ם ז"ל". השני "על ספר המורה" והשלישי "בשבח החכמה 'סתם'. השני כבר נדפס ב"קובץ על יד"א, 2 סי' 5].

605 S. M. Stern, Rationalists and Kabbalists in medieval allegory. — The Journal of Jewish Studies VI p. 73—86, 1955.

[על מגמתם של כמה מסיפורי ספר "משל הקדמוני"].

606* ידעיה הפניני, ספר בחינות עולם [עם פירושים אחרים, דפוס צילום לפי הוצאת וארשא, ירושלים, לוי'אפשטיין, תשי"ד [1954], 100 עמ'.

*607 F. Cantera Burgos, Selomo ha-Levi rehén en Inglaterra en 1389. — in: Alvar García de Santa María p. 292—306, Madrid 1952.

[מכיל תרגום ספרדי של האגרת מאת שלמה הלוי אל דון מאיר אלגואדש עם השירים הכלולים בתוכה].

איטליה

עיין גם כן במס' 559.

608 ד. גולדשמידט, השלמה למחזור ליום הכפורים בתוך עלון נדפס וכתבי-יד. — קרית ספר לא, 151-146, תשט"ו/1955. [מהדורה ביקורתית של שלשה רהיטים על הגוים: א) הגוים אפס ותוהו, ב) הגוים אימים ומזומים, ג) מלכותם באבדן, מאת קלונימוס הוקן מלוקא].

*609 B. Mark & F. Kupfer, Emanuel da Roma [sic!] i Calanimos ben Calanimos. — Biuletyn żydowskiego instytutu historycznego Nr. 11—12 p. 63—88, Warszawa 1954. [חלק שני ממאמר מקיף על "התחייה היהודית איטליה" שנדפס במאסף הני"ל בעמ' 17 ואילך. בעמ' 67-69 ניתנו כמה דוגמאות משירי עמנואל בתרגום פולני מאת הדסה רובין. בעמ' 77 תצלום של דף מספר "חבקבוק הנביא" לפי כתב-יד שברשות המכון היהודי בוארשה. מתחת לתצלום צויין שזוהי "מסכת פורים" לקלונימוס בן-קלונימוס ו].

- 610 ד. ירדן, סתומות ב"מחברות עמנואל" — ידע'ם, במה לפולקלור יהודי כעריכת יוס' טוב לוינסקי, כרך ג, חוברת א, 70-71, תלאביב תשט"ו/1955. [רשימה של 21 ביטויים אשר פירושם ומקורם אינם ידועים].
- 611 א. ז. בן יישי, מן הסתומות ב"מחברות עמנואל". — ידע'ם כרך ג, חוברת ב'ג, 134, תשרי תשט"ו/September 1955. [תשובה על אחת משאלות ד. ירדן עיין לעיל במס' 610].
- 612* י. זונה, פאולו הרביעי בשירה העברית של בני זמנו. — בתוך: מפאולו הרביעי עד פיוס החמישי, כרוניקה עברית מן המאה השש עשרה עמ' 110-121, ירושלים תשי"ד/1954. [מהדורה חדשה בצירוף מבואות והערות של שתי קינות: "ערמת כל תלאותי" לעמנואל בנוינסקי; "על שבר בת עמי אשא קינה" למחבר עלום השם. י. זונה סבור שבראש בתי השנייה חתום: עמלק (כינוי לאפיפיור), צאזרו (במקום ציסארו בראנקאצו, מצוררי היהודים באנקוונה)].
- 613 Salomon Rossi hebreo, Cantiques. I. Psaumes, chants et hymnes... transcrits par S. Naumbourg; II: Choix de madrigaux... transcrits... par Vincent d'Indy. Out of print classics series of Synagogue Music. Hebrew Union School of Sacred Music etc., New York 1953/55, Vol. 16—17.
- [הדפסה חדשה לפי תצלום ממהדורת ש. נאומבורג שהופיעה בשנת 1877. חוקרי הספרות לא ציינו כי אוסף זה מכיל לא רק מגנינות למזמורי תהלים, לתפילות קבע ולשני פיוטים (יגדל, ארון עולם), אלא גם זמר למקהלה בת 8 קולות המיוסד על שיר נישואין חילוני "למי אחפץ לעשות" (עמ' 143) בעל חרוזייה ממחבר עלום השם. שיר זה לא נרשם אצל י. דוידון].
- 614 פ. נוה, "מעשה שבואל ונעמה" ליעקב פראנסיס (סיום). — תרביץ כד, 207-231, תשט"ו/1955. [התחלת המאמר הזה עיין ברשימה הקודמת מס' 534].
- *615 J. Fichman, La poesia di Moshè Chajm Luzzatto (trad. di Dante Lattes). — La Rassegna Mensile di Israel XIV, p. 11—16, 1948.
- 616 P. Nissim, Sulla data della laurea rabbinica conseguita da Moshè Chajm Luzzatto (col facsimile del diploma di Haver). — La Rassegna Mensile di Israel XX p. 499—503, 1954.
- 617 פ. נוה, חיקוי ומקור בשיר יידיש לאפרים לוצאטו. — תרביץ כד, 323-336, תשט"ו/1955. [השואה בין הטקסטינה ליריקא של א. לוצאטו, "זאת רעיתי נאווה" והטקסטינה של פטראקא [A qualunque animale].
- צרפת ואשכנז**
- עיין גם כן במס' 559.
- 618 ד. גולדשמידט, לקט שכחה ופאה למחזור אפ"ם. — קרית ספר ל, 264-278, תשט"ו/1955. [סיום המאמר שהובא ברשימתנו הקודמת מס' 536; כאן ניתן אוסף מפורט של שינויי נוסחאות בפיוטי יום הכיפורים; פיוטים אחדים נדפסו כאן בשלמות: "אפאר למלכי בקודש" ממחבר עלום השם ושבעה חלקים מתוך הקרובה לנעילה "אשל צדק" של אברהם אבן עזרא].
- 619 א. א. אורבך, בעלי התוספות, תולדותיהם חיבוריהם ושיטתם. מוסד ביאליק, ירושלים [תשט"ו]/1955, 599 עמ'. [נאם כי ספר זה דן בעיקר על תרומתם של בעלי התוספות לספרות ההלכה, סוקר המחבר בהרבה מקומות גם את פיוטיהם של החכמים הנ"ל. עיין למשל בדבריו על ר' יעקב חס (עמ' 93-95), ר' יוסף מאוריליאנש (עמ' 120), ר' אליעזר בן נתן (156-157), ר' אפרים מרגנשבורק (176-177) ועוד].
- 620 י. ד. וילהלם, למנהג צרפת הישן. — תרביץ כד (חוברת ב), 129-133, תשט"ו/1955. [על כה"מ מס' 21 בספריית האוניברסיטה שבאופסאלה. המחבר דן גם על הפיוטים הכלולים במחזור צרפתי זה ומסיים את מאמרו ברשימה של עשרה מהם החסרים ב"אוצר השירה והפיוט" של דוידון].
- 621 א. מ. הברמן, סליחה. — הארץ, כס באלול תשט"ו/1955. 9. 16. [ה' שפתי תפתח לפניך" לאברהם (בן יעקב ?), על פי מחזור נירנברג. "על פי הצורה והלשון אין לאחרת מן המאה ה"ב" (המהדיר)].
- 622 א. מ. הברמן, סליחה ליום כיפור. הארץ, ט בתשרי תשט"ו/1955. 9. 25. [אנא מלך מלא רחמים" ליצחק בן ייקר, פייסן בן המאה ה"ב; על פי מחזור נירנברג].

רשימת מחברי הספרים והמאמרים ומהדירי הטכסטים

גוה, פ. 617, 614	זולאי, מ. 590, 582, 580, 577	אברמסקי, י. ד. 601
טוסקוויטש, ש. 599	זיידמן, י. א. 546	אורבך, א. א. 619
עבוד, ח. ש. 570	זמורה, י. 595	בן־חיים, ז. 576
פרי, ח. 564	זנה, י. 612	בן־ישי, א. ז. 611
צינברג, י. 559	יערי, א. 587	בן־מנחם, נ. 603, 602
צינוביץ, מ. 561	ירדן, ד. 610	בער, י. 575
צמה, ד. 589	לוינ, ישראל 592, 568	ברנשטיין, ש. 569
קאפה, י. 586	לשם, ח. 572	גויטיין, ש. ד. 597, 596
קויפמן, ד. 599	מדין, מ. 550	גולדשמידט, ד. 618, 608
רוטבלאט, ח. מ. 599	מהדיר עלום־השם 588, 604, 606	גרינבוים, מ. 599
רות, ב. 584	מור, א. 600, 593	גשורי, מ. ש. 574, 573
רצהבי, י. 587, 585, 581, 565	מירסקי, א. 560, 551	דוד, יונה 547
שירמן, ח. 599	מלמד, ע. צ. 591	הברמן, א. מ. 622, 621, 578, 557
תדמור, ז. 548	מנצור, צ. 571	הרן, מ. 583
תמר, ד. 549	מרקוס, י. 558	וילהלם, י. ד. 620
	נרב, מ. 553	ולנשטין, מ. 579
Cantera Burgos, F. 607.	Italiener, B. 575	Nissim, P. 616
Cantera Ortiz, J. 556	Kupfer, F. 609	Schirmann, J. 566
Díez Macho, A. 576	Mark, M. 609	Spiegel, S. 576
Goitein, S. D. 563	Melkman, J. 552	Stein, S. 576
Gottstein, M. 544	Millás Vallerosa, J. Ma. 554,	Stern, S. M. 605
Hruby, K. 562	Naumbourg, S. 613	[567] Stummer, F. 545

פירושו של ר' יצחק דמן עכו לפרק ראשון של ס' יצירה

מאת
גרשם שלום

ר' יצחק ב"ר שמואל דמן עכו היה אחד מראשי המקובלים במחצית הראשונה של המאה הארבע עשרה¹. פעולתו הספרותית שהיתה כולה בשדה הקבלה היתה עשירה ועניפה, ואף על פי שהרבה מכתביו הגיעו אלינו בכתבי היד, בין בשלימות ובין בחלקם, אף אחד עדיין לא נתפרסם. דמותו של מקובל זה, שלפי כתביו היה איש מופלא ומוזר מאד, לא נצטיירה עדיין, מחוסר ידיעה על כתביו אלו. במשך שנים רבות נסיתי לקבץ שרידי כתביו, ואת החומר המפוזר בכתבי היד שעד עכשיו לא עמדו אלא על ספר נכבד ונפוץ מאד². מלבד ספר חשוב זה נשאר בידינו בשלימותו רק ספרו הגדול ס' אוצר החיים שגליתי אותו כולו בכ"י 775 של ספריית גינצבורג במוסקבה³, והרבה חלקים וליקוטים ממנו נמצאו בכמה כתבי יד מבלי שנוזדוהו כראוי⁴.

הפעם אביא לפני המעינים שריד נכבד מספר אחר של חכם זה שרובו אבד, הוא פירושו הארוך על ספר יצירה שהיה עיד כולו לעיני ר' אברהם בן שלמה ארדוטיאל, ממגורשי ספרד, שהעתיק מתוכו בס' אבני זכרון שלו את כל פירושו לפרק הראשון של הספר. במקום אחר עמדת על טיבו של ס' אבני זכרון כילקוט מקורות נכבדים⁵, וכבר הזכרתי אז את השריד הזה מספרו של הריד"ע. הוא נמצא בכ"י Heb. 8° 404 של הספרייה הלאומית בירושלים, מדף טו ע"ב—לג ע"א. למשנה הראשונה יכולתי להשוות את כה"י של ס' אבני זכרון שבאוסף גאסטר 956, דף יג ע"א—טז ע"א, אשר תצלומו נמצא אצל מאז שנת תרפ"ז. מכיון שבמשנה הראשונה הנוסח קשה וחשוב ביותר, הועיל כ"י שני זה הרבה, ויכולתי לקבוע גירסאות משובחות בכל מקום. בשארית הפרק הראשון היה לפני רק כ"י ירושלים בלבד ואין ספק שבשלושה ארבעה מקומות כ"י זה משובש או חסר. אבל בסך הכל הטכסט מובן יפה, סגולות כתיב מיוחדות (כגון "יוציא" במקום "יוצא" בכל מקום) לא שיניתיו. תוכן המאמר מלא ענין והוא יכול לשמש עדות חשובה להשקפותיו ולדרך עבודתו של ר' דמן עכו. כשם שפירוש אחר גדול על ס' יצירה שנתחבר באותו דור, פירושו של ר' מאיר ב"ר שלמה בן

1 הוא רגיל לחתום עצמו יה"ב שני"ר דעת"ה ר"ה: יצחק הצעיר בן שמואל נטריו רחמנא דמן עכו תיבנה ותכונן", או גם אהר"ע דהיינו "אמר הצעיר יצחק דמן עכו".

2 עיין על ספר זה, לפי שעה, שטיינשניידר ברשימת כה"י העברים במינכן, מהדורה שניה, עמ' 7 ועמ' 237-238: יעלינק Beiträge zur Geschichte der Kabbala חוברת שניה (1852), עמ' xviii-xvi. נשתמרו מספר זה יותר משלושים כתבי יד. המלומד יצחק לאסט התחיל להופיע אותו בלונדון בשנת תרע"ג ומלחמת העולם הראשונה הפסיקה מלאכתו, ונדפסו רק עמודים אחדים בשעתו, מתוך כ"י שבאוסף גאסטר.

3 שניאור זק"ש ברשימתו הכתיבה של כתבי יד אלו באוסף גינצבורג לא הכיר את שם החיבור שלא נקרא עליו, אבל הכין את חשיבותו הגדולה ואמר כי "הוא נפלא מאד אפילו בשגועותיו והוא בלתי גודע בעולם". רק בשנת תשס"ו השיג המכון לצילומי כתבי יד של ממשלת ישראל תצלום שלם מכ"י יקר זה, ואקוה לשוב לדבר עליו בהודמנות אחרת.

4 כן, למשל, נרשם ברשימת Neubauer על כ"י אוכספורד 1911 קונטרס של "לקט שושנים, אגדותיו של החכם המסרי ר' יצחק דמן עכו", כאילו הם "ליקוטים מס' מאירת עינים" שלו, ובדקתי אותם ומצאתי שאינם אלא ליקוטים מס' אוצר החיים הנ"ל, ואין בהם שום דבר מס' מאירת עינים. חלקים מקונטרסי ספר זה נמצאו גם בין שרידי הגניזה בקהיר בכמה ספריות, ובכ"י אדלר 1589 בספריית בית המדרש לרבנים בניו יורק.

5 במאמרי בקריית ספר כרך 1: (תרצ"ז), עמ' 259-276, וכרך 7: (תרצ"א), עמ' 457-465.

אבוסהולה, נתבסס על קריאה בקורתית מאד בפי' הרמב"ן לס' יצירה ושאר כתבים⁶, כן נתבסס ריד"ע על פירושו של ר' יצחק סגי נהור הנמצא אתנו בכמה כתבי יד. פירוש זה קשה הבנה ביותר — לאמתו של דבר, הוא אחד המקורות הקשים ביותר של ספרות הקבלה הקדומה בכלל. ריד"ע ניסה לפרשו לפי דרכו, ובצורה עצמאית מאד, ואם יתפרסם הנוסח השלם של פירוש ה"חסיד", כפי שר"י סגי נהור נקרא כאן, יתברר כמה רחוקים רוב פירושי מכוונתו הסתומה של המקובל הפרובנצאלי. דברי ריד"ע מובנים כשהם לעצמם, ובמקומות שהיה צורך בכך, הוספתי בהערות את לשון הפירוש הראשון שעליו נתיסדו הדברים. דברי הריד"ע מוכיחים שלא היתה קיימת מסורת נאמנה ומוסמכת על הבנת לשון החידות של ר' יצחק סגי נהור.

התערובת המיוחדת של קבלה עיונית וחכמת צירוף האותיות והשמות הנמצאת כאן, אפיינית גם לכמה קונטרסים אחרים של המחבר, וכן אפיינית גם נטייתו לענייני קבלה מעשית, דהיינו השימוש בשמות הקדושים לשם פעולת נס ע"י הצדיק. כל ס' אוצר החיים של המחבר נושא עליו את חותמה של הרכבת יסודות שונים אלו.

ריד"ע מביא כמה פעמים את ספר הבהיר, אבל רק פעם אחת נזכר כאן ספר הזהר במפורש (דף כד ע"ב), ואם כי אין ספק שהזהר נודע למחבר שלנו גם בשאר ספריו, יש ספק אם פסקא קצרה זו אינה מתספופתיו של המלקט, בעל ס' אבני זכרון. אם הדברים משל ריד"ע הם, יש בהם ענין מיוחד שכן הם מזכירים דברים בשם הזהר לפר' פקודי שרק מקצתם נמצאו לפנינו שם (וכן בכתבי היד של הזהר עד כמה שיכולתי לבדוק). לעומת זה נזכרו כאן כמה השקפות שאינן בעיקר הזהר, אבל נמצאו בס' תיקוני זוהר וספרים אחרים (וביניהם גם בספרי ר' משה די ליאון). בסוף הקטע שנשתמר בידינו, באו רמזים לתורות עיקריות של הקבלה שרבותיו של הריד"ע לא הרשו לו להעלות על הכתב.

יהי רצון שדפים אלו מדברי המקובל יליד עכו ישמשו כפתיחה לפרסום יתר כתביו ולחקירת ענייניו ותורותיו המהווים פרשה בפני עצמה בתולדות ספרות הקבלה.

6 פירוש נמצא לפני בתצלום מכ"י שבספריית האנגליקה ברומא. יש לשים לב לכך שן' סהולה והריד"ע היו שניהם מתלמידי בית מדרשו של הרשב"א, ובודאי גם הכירו זה את זה. פירושו של י' סהולה נתחבר לפי עדותו בהקדמת ספרו בעיקרו בשנת ה"א צ"א (1331).

פירוש ר' יצחק דמן עכו לס' יצירה פ"א

[כ"י ירושלים Heb. 8° 404]

1 [דף טו ע"ב] והרב הידוע דמן עכו כתב בפירושו ס"י וז"ל בשלשים ושתים וכו' הבית בלשון הקדש תשמש בג' דברים או שיוורה על הדבר אשר בשבילו נעשה זה התכלית או הדבר אשר בו נעשה כמו הכלים לאומנות, או המקום אשר בו נעשה. אין הכרח מה משמשת הבי"ת הזאת ולפי שמצינו במקום אחר בבריאת העולם שמתחיל בבי"ת כמו בראשית ברא אלהים וכן במסכת אבות בעשרה מאמרות נברא העולם [דף טו, ע"א] וכן מאמרו כי ביה י"י צור עולמים. על כן בהכרח שהבי"ת הזאת שמתחיל בה בזה הספר תורה על המקום אשר בו נברא העולם, ויאמר כי באלו ל"ב נתיבות הוא המקום אשר בו חקק הקב"ה חלל העולם. ואין לנו לחפש מה למעלה מה למטה ולומר אלה הנתיבות באיזה מקום הם כי ראוי לאדם לחוס על כבוד קונו. אבל אמר סתם כי באלו הנתיבות נברא העולם וחללו. וכנגד אלו הל"ב נתיבות הוכיר בפרשת בראשית ל"ב פעמים שם אלהים כי

שינויי גירסאות: ג = כ"י גאסטר; י = כ"י ירושלים. 2 והוא התכלית 3 כאמרם 4 ליחא סתם 5

1 הוא הפועל והאומן כמו שתראה כי אלהים בגימטרי' עולה למנין פועל ג. ואמר ל"ב בעבור כי הלב
 הוא הפועל הרצון כמו יען כי היה עם לבבך ג. ויראה מזה הלשון של ל"ב כי היה הרצון פשוט לא
 תנועה הכרחית או טבעית אלא ברצון ואין תנועה רצונית זולתי בשם ית' כי בנבראים או בנאצלים
 אע"פי שנאמר בהם רצון אי איפשר להיות אלא הכרח שדבר מה הכריחו לאותו הרצון, וכאן
 5 בבריאת העולם לא חייבו דבר להבראות אלא ברצון שלם. ואלו הל"ב נתיבות נבראו מן האין
 והטעם כי אי איפשר שלא תצייר כי היה שם נקודה שעלה במחשבתו ואותה הנקודה היא קטנה
 דקה מן הדקה כי קודם שנברא העולם הקב"ה היה הוא ושמו אחד ועתה קרא שם לנקודה ושם שמה
 יו"ד ולזה נבראו האותיות כי לומר יו"ד בשמה צריך יו"ד וא"ו דל"ת עד שנמצאו כל האותיות והיו
 עשרים ושתים כמו שמפריש בזה הספר. ואם הבי"ת של בשלש"ם רמזו בה כל מה שהשגת המחשבה
 10 משגת עד אין סוף ג כ"ש הכללים שנכללים בתוכה כלומר בתוך החכמה ולכך התחיל בבי"ת לרמזו
 אל מה שבי"ת בראשית משגת. ומאותן התעלומות הנעלמות בתוך החכמה יוצאים נתיבות ונתיבות
 אלו היוצאים מהעלמת החכמה מה הן ומה דוגמתם: הן כעין חוטי השלחניות (נדף טו ע"ב) או כדרך
 הפקעת הוא קבוץ פתיל בעגול שקורין בלשון צרפת למושי"א ובלשון ספרד קב"ליר ג. אדם הולך
 למקום הפקעת ובלבד שלא ימשיך כי יותר שימשיך האדם חוט הפקעת יותר יתרחק ממנו אלא
 15 צריך שימשיך הוא האדם עצמו על דרך החוט עד שיגיע אל עיקרו ומקורו שהוא הפקעת. כן הוא
 דרך השגת העליונים במחשבה שכל זמן שימשיך אדם מחשבתו אליו למשיך אצלו אור עליון לא
 יראה אור כ"ש שלא יגיע אל עיקרו ומקורו [אלא] בעת שיעלה מחשבתו וישלחנה למעלה דרך
 התחלת האור אשר התחיל להשיג ילך דרך האור הזה במחשבתו עד בואו אל עיקר מבוא האור
 כדרך חוט הפקעת וכדרך שלהבת הגחלת. ובי"ת מורה מה שבה ומה שבתוכה כי בי"ת לשון בית.
 20 ולשון בית הוא לשון פנימיות, מלשון מבית ומחוץ א"כ הבי"ת מורה על עצמה ועל פנימיותה כמו
 הבית כי כאשר יזכיר האדם בית יהיה מובן מדיבור זה הבית עצמו וכל הדברים בו.
 חקק. פירוש חקיקה מלשון הפירה וההפרש אשר בין חקיקה לחציבה הוא כי החקיקה בדבר קשה
 וחציבה בדבר רך. ועוד כי שני מיני חקיקה הם האחת חיצונית שאינה רק התחלת ואחריה החציבה.
 והחקיקה השנית היא חקיקה בעומק הענין, חקיקה נסתרת ונעלמת, ולפיכך נקראו המצוות שאין
 25 טעמם ידוע לבני אדם חקים חקק חקיקה גזרה גזרתי אין לך להרהר אחריה ג ולא יפול הרהור על
 דבר שטעמו נגלה רק על דבר שטעמו נסתר ונעלם וזהו אומרו מה שאין המחשבה משגת. כי הוא
 עמקי הפליאות הנעלמות בשתי אותיות שהם ל"ב ומה הן שתי אותיות אלו שנחקקו? הן י"ה ומי
 חקק אותם לאלו השתי אותיות? הסבה הראשונה. והוא הדבר הנעלם אשר למעלה מהכרת הידוע
 30 לשרידים אשר י"י קירא. כל זה מלשון החסיד ז"ל ג. (נדף י"ה ע"א)

2 ליתא הפועל ג | ברצון פשוט ג 3 ליתא ית' ג 6 תצייר בשכלך ג 7 ושמו בלבד ג 9 שמפרש ג
 10 שנכללים בתיבת י 11 מה שבב"ת של בראשית, ומאותן ג 13 קב"ל י 14 במקום ובלבד נשאר מקום
 פנוי בי | שלו י | שימשיך האדם הוא עצמו י 15 עד דרך החוט ג | ליתא ומקורו ג 16-15 שהוא
 הפקעת — מחשבתו אליו ליתא י 17 אלא ליתא ג, והשלמתיה. 18 עיקר מוצא ג [ליתא אור] 19 שבתוכה
 ליתא י [אבל מקום המלה נשאר פנוי]. 22 בין חפירה חקיקה י [ד"ל מלת חפירה נמחקת]. 26 אומרים י
 29 כלשון רבינו החסיד ג

- 1 גימטריה זו אינה ברורה. 2 מלכיס"א ה, יח.
- 3 כאן מתחילה הפאראפראזה והשימוש בפירוש ר' יצחק סגי"נהור לס' יצירה ופירוש על פירוש.
- 4 לא עלה בידו לזהות מלים אלו ושאלותי אצל מומחים לא הועילו.
- 5 במדבר רבה, פרי יט.
- 6 של ר' יצחק סגי"נהור.
- 7 לשון הרמב"ן בפירושו לס' יצירה, לציין את אינסוף, עיין קרית ספר ו', עמ' 406.
- 8 אבל אין כאן "לשוננו" כלל אלא ביאורים המיוסדים על לשוננו, דברים היוצאים מכח לשוננו.

1 והחסיד ז"ל בעצמו פירש במעשה בראשית: שכל מקום שנאמר ברא רומז למעלה מן המחשבת הטהורה. ואנ"י הצעיר יצחק ידידיע מן עכו השותה בצמא את דברי צעיר תלמידיו כ"ש את דברי עצמו אומר דהוא הדין למלת חקק. ואיך יהיו שתי אותיות י"ה ל"ב דע כי י"ה הוא ט"ו תהפך אותו כזה ה"י הרי ט"ו אחרים הכל יעלה שלשים ושתי מלות שהם י"ה ה"י הרי ל"ב שנחלקו ל"ג חלקים והם ספ"ר וספ"ר וספ"ר ובעלי הקבלה אמרו שלשתם בלא יו"ד ובלא וא"ו: ולכך אומר ג' ספרים כי בלי נקוד יקראם האדם כולם בסגול וג' שמות אלו הם בגימטריא ש"ם ש"ם ש"ם ומה הן שמות הללו שהם ל"ב הם שמות העצם כי שמות העצם ג' וכל זולתם כינויוין והם אחי"ה י"ה יהו"ה שהם הויות מורות על הויות מציאות עצם הבורא יתברך. וכיצד יעלו ל"ב? יש לך לדעת כי כל תיבה בת ד' אותיות יצטרפו ממנה כ"ד בתים ובלבד שתהיינה שונות בלתי דומות אבל אם יש שם שני אותיות דומות יחסר חצי הצירוף ואיננו בלתי י"ב. ולפיכך אחיה צירופו י"ב וכן יהו"ה צירופו י"ב הרי כ"ד ושם י"ה שהם שתי אותיות יצטרף לשתי תיבות הרי כ"ו מספר השם המיוחד. תוציא מג' שמות אלו האותיות הבלתי דומות שיעלה צירופם ששה תיבות. שים אותם על כ"ו הרי ל"ב. עוד יש לך לדעת כי ג' ספרים אלו ירמזו ל'ג' עליונות אשר מהם יצא כל הבנין ושתי אותיות א"ה ירמזו לכת"ר ושתי אותיות י"ה שהם אחרית אחי"ה ירמזו לחכמה וכאשר תקח שתי אותיות של אחרית אחי"ה ותוסיף עליהם ו"ה יבא השם המיוחד כזה יהו"ה ושתי אותיות אלו ו"ה שהם תשלום השם המיוחד רומזים לבינ"ה. הרי השם הזה בן ששה אותיות כזה אחי"הו"ה מספרו ל"ב בשלש אותיות שהם יה"ו שספר וספר וספר רומז להם: ספר רומז לחכמה שהיו"ד רומז לה וספר רומז לבינ"ה שה"א רומז לה וספור לתפארת עם כל שש קצוות שהו"א רומז לה [דף יז ע"ב] וג' אלו הם חכמה ותבונה ודעת ושלשה אותיות שהם יה"ו הם אבות משפיעות לשלש אמות שהם אמ"ש שהם רמז ליסודות אויר אש מים. ואל תחשוב שרומזות על יסודות של עולם השפל הזה המורכב. אינם רומזות אלא על יסודות המלאכים שאותיות אמ"ש המקבלות מיה"ו הם יסוד למלאכים שהמלאכים מקבלים שפע וקיום מהם. פליאות רומז על ל"ב נתיבות. אלהים הבין דרכה מלת אלהים תרמז על היחידים המשכילים שרודפים אחר חכמת האלהות להשיג בעליונים ולכך נקראים אלהים ¹¹ אנשים אלה שמבינים דרכה. שאם תאמר אלהים ממש שאלהים דוקא הוא שהבין דרכה אי"כ איך אמרו על הפליאות חכמ"ה שנתנו ליחשב. זה פירוש החסיד ¹² ואין דעתו נכונה בזה שודאי אלהים דוקא הוא הבין דרכה ואלהים ירמזו לבינה וע"י ההויות החקוקות והקבועות בה בבינ"ה שהוא אלהים יש בו באלהים כח להתבונן בחכמ"ה ¹³ והוא ידע את מקומה. והוא שהוא הכת"ר ידע את מקום עיקרה מפני שממנו נאצלה ואלהים הבין הדרך שלה הואיל וממנה נאצלה, ודברים אלו באו למעט כל נברא ¹⁴ שאין משיגין בה בדרך עיקר. וראיה על דברי החסיד ז"ל הוא אמרו להתבונן

2 ליתא הצעיר ג' | דברי הצעיר תלמידו י' 3 דה"ה י' 5 ספר ספר וספור [בלי ניקוד המלים] ג' 6 כי כל נקוד י' | ואלו שמות י' 8 ידוד י' [וכן תמיד] 9 יצטרפו בה י' 10 ולא יבנו בלתי י"ב תיבות ג' 11 כמספר ג' 12 בלתי דומות י' | שם אותם י' 19 הם אותיות משפיעות י' 20 ליתא רמז י' 23 עליונים י' 24 נקראים אלהיים ג' 25 ליתא זה פירוש החסיד י' זה פירוש החסיד ויה"ב דעתו י' ואנ"י יצחק הצעיר בן גשמואל ג"ר דמן עכו תיבנה ותכונן אומר ג' 26 הקבועות בבינה ג' 28 וממנה נאצלו י' 29 ליתא בה י' [נהמעתיק בי לא הבין את המשפט וצירף: שאין משיגין בדרך עיקר וראיה על דברי החסיד ז"ל]. ומה שאמר איך אמרו י'

9 קטע או מאמר הנמצא בידנו בכמה כתבי יד, ובפרט בפירוש האגדות לר' עזרא.
10 ר"ל ספר במקום סיפור. 11 לפי גירסת כ"י גאסטר הכונה מובנה יותר: הם נקראים אלהיים, תיאולוגים.
12 דברים אלו מפליאים כי אין פירוש כזה בכתבי יד הרבים של פירוש ר' יצחק שבידינו, אלא כך הבין והסיק בעקפיין מתוך סדר המלים בפירושו: "תחילת ההויות הניתנות ליחשב הן הפליאות בתוך החכמה, שהנתיבות הן פלאות בה, ועל זה נאמר אלהים הבין דרכה, הבין הרכים והנתיבות שבה".
13 וזהו ממש פירוש ר' יצחק סגי נהור עצמו בהמשך המשפט שהובא בהערה הקודמת.
14 ר"ל שאין נושא המשפט יצור נברא אלא אלהים עצמו, דהיינו הנאצלים.

1 בהיות הדקות שאין להם גבול שכיון שאין להם גבול לא ישיגם מוגבל, ואמרו שנתנות ליחשב לא יקשה עלי כי ר"ל שנתן רשות לחשוב בהם מה שאין כן למעלה מהם ואע"פ שאין המחשבה תופסת בהם אלא מעט. נתיבות נתיב קורא לשביל הגדול והרחב וקורא דרכים לשבילים הדקים והקטנים המתפשטים מהנתיב אנא ואנא. והרמב"ן ז"ל בפ"י ספר יצירה פירש בהפך ואמר כי הדרך הוא הגדול והנתיבות הם השבילים הדקים. אמות כלומר העיקרים שהדרכים מתפשטים ונאצלים מהם כמחלות, קורא מחלות לצינורות והם הנתיבות ואין כל בריה יכולה לעמוד עליהם רק בהתבוננות המחשבה, לא בדרך ידיעה בהשתדלות הלימוד אלא בהתבוננות השכל. ואני אומר כי באומרו אין בריה [נח ע"א] בא למעט כל נברא וע"כ לא דרך ידיעה כלומר לא תספיק לנברא דעתו ושכלו להתבונן רק במחשבה. ספר כולל הספר והספר כולל הספור ¹⁵. כבר אמרנו כי ספר וספור וספור הם ג' שמות ש"ם ש"ם וג' שמות הללו הם אהיה ית יהוה וכל אחד כולל את חברו. כיצד? כבר ידעת כי עיקר ג' שמות אלו כן הוא א"ה י"ה ו"ה א"ה לכתר ספר י"ה לחכמה וזהו ספר ו"ה לבינה וזהו ספור. א"ה כולל י"ה כיצד כמה מספר י"ה ט"ו כך הוא א"ה ע"ד זה אבגד"ה הרי מספר ט"ו. י"ה כולל ו"ה כי מספר מלואו של יו"ד הוא ו"ד ומלואו של ה"א אלף הרי אחד עשר כמספר ו"ה. ואני אומר כי כל הקודם באצילות הוא הכולל מה שאחריו ודי למבין. ושלוש אמות נחתמות ביו"ד. קורא כאן ¹⁵ ג' אמות לעיקרים שהכל תלוי בהם. ל"ב' ולת' ולצ' ¹⁶ עם העטרה וכולם נחתמות ביו"ד. כיצד? דע כי באדם ג' יודין עליון אמצעי תחתון. ראש תוך סוף. ברית הלשון הוא כעין יו"ד עליון וברית הלב הוא כעין יו"ד אמצעי וברית המילה הוא כעין יו"ד שלמטה. יו"ד עליון רומזת לחכמה והיא כוללת הכת"ר כי ממנו מקבלת, וכוללת הבינה כי ממנה נאצלת. וכאשר מזכירין אחד מהג' עליונות, שלשתם בכלל. וכבר ידעת כי הלשון דוגמא לבינה. יו"ד אמצעי רומז לתפארת כי ²⁰ הלב הוא מכריע בין שש קצוותיו של אדם והמשכת הגויה שהיא חוט השדרה דוגמא לתפארת והנה ה' שרומז לתפארת ברוב המקומות בראשיתה יו"ד כי הוא"ו הוא שני יו"דין, היו"ד שלמעלה לתפארת והיו"ד שלמטה רומז לעטרת. הברית רומז ליחוד הברית הצדיק והעטרה. הרי אתה רואה שכולם נחתמות ביו"ד והחתום הוא ההתלבשות שהיו"ד העליון נתלבש בשלושה אותיות הנשארות של השם המיוחד כי כיון שהיו"ד הקדימה להם לאלתר שהמציאה הה"א נתלבשה בה"א והה"א אחר שהמציאה הוא"ו נתלבשה בה וכן הוא"ו בה"א. נמצא שהיו"ד נתלבשה בכולם, וכן וה"א וכן הוא"ו ²⁵ וכן ה"א כל אחד נתלבש מהכל ותפס לשון חותם כי כאשר יחתום האדם בחותם על השעוה יעשה בה חקיקת צורה [נף יח ע"ב] שהשעוה היא החומר והחותם בה צורה כאשר יתלבש השמש בצבע הזכוכית כשמכה בו ונראה השמש בצבע הזכוכית ולא שהשמש נשתנה וקבל צבע זה כי השמש לא נשתנה כלל אלא שנתלבש בצבע ההוא ואין השינוי אלא מצד המקבל. עוד נוכל לומר בשמו הגדול כלומר מאחר שנחתמו ביו"ד ונתלבשו זה מזה וזה מזה ר"ל כל אחד מארבע אותיות הם ³⁰ כשם, האותיות בשם, כלומר בעצם והעצם בהם ואמרי בעצם כוונתי על הסיבה הראשונה שהמציאה האותיות. פנים- בתוך פנים היות בתוך היות שכל אות שהוא רומז לפנימיות ולהיות דקה מאד

1 שכיון שאין להם גבול ליתא ג' 3 ליתא נתיב ג' 4 ליתא בפ"י ספר יצירה י' 7 לא בידעה י' 10 הם שם שם שם ג' | אהיה י"ה ו"ה ג' 11 ליתא ו"ה י' | ליתא ספר [הראשון] י' 14 הוא הקודם מה י' 15 שהם עיקרים ג' | ליתא כיצד ג' 17 יוד של מטה תחתון ג' 20 שהוא מכריע י' 21-22 לתפארת והיו"ד לצ' יו"ד של מטה שהיא עטרת הברית, רומז ליחוד הצי' והעט' ג' 23 הוא תוא התלבשות י' | בהנשארות ג' 25 נתלבשה בה"א י' 26 נתלבשה ומהכל ג' | ליתא בחותם ג' 29 עודנו נוכל י' 30 ר"ל בא' מהר' אותיות ג'

15 לשון ר"י סגי נהור המשמש יסוד לדברים הבאים: "ספר כלל הספר וספור כלל הספור ושלוש אמות נחתמות ביו"ד ואותן החתומות נחתמו ברום ביו"ד וכשנחתמו כיוון נחתמו בשמו הגדול ונעשו בנין אחד הם כשם והשם בהם פנים בתוך פנים היות מתוך היות".

16 לבינה ולתפארת ולצדיק.

1 כלולה מהכל, פנימיות בתוך פנימיות הויה בתוך הויה. והם יסוד ¹⁷ כי הם סבת כל נהיה וקיומו. הבנין כולל כל אבי"ע. עוד בנין ירמוז אל מה שנתהווה מן האותיות אחר שנתלבשו בהם הספירות ונתנו בהם חתימה ורשימה וחזיקה וחציבה ונעשה הכל אחד, חזיקה בתוך חזיקה רשימה בתוך רשימה פנימיות תוך פנימיות הויה תוך הויה. כי אחרי התלבשות העשר ספירות באותיות נקראו כולם יחד הויות כי לא היה איפשר לפעולת ע"ס ¹⁸ להתראות ולהתגלות אלא כשנתלבשו באותיות. גם לא היה איפשר לאותיות להתהוות ולעשות הויות ולפעול פעולה בלתי חזיקה הע"ס בהם. הנעשה בהם הע"ס ¹⁹ כמו האבנים מן ההר. כי כאשר האבנים הנלקחים מן ההר נלקחים ע"י רשימה וחזיקה וחציבה ומהם נעשה בנין הבתים כך האותיות כ"ב יצאו מע"ס והע"ס שהם סבתם עשו בהם חתימה ורשימה וחזיקה וחציבה, הוא התלבשות שנתלבשו הע"ס באותיות להראות כחן ופעולתם באמצעות האותיות כדי שיתהווה מל"ב אלו כל ההויות והן הן עצמם הויות תוך הויות פנימיות תוך פנימיות. ובהר יש כמה סתומים ²⁰ כך בע"ס היו כל ההויות גנוזות בכח ומתוך ההויות שיצאו מהם יצאו כל ההויות שהם אבי"ע מן הכח אל הפועל. ויסוד שב לאותיות וקורא אותם יסוד, ואינו ר"ל שהאותיות הם יסוד לע"ס כי זה [דף יט ע"א] לא יתכן שהרי הע"ס הם סבה והאותיות מסובב ואיך יהיה המסובב יסוד לסבתו, אבל לפי מה שהוא עתיד לצאת מהם קראם יסוד ²¹. והטעם שהם ע"ס התחלת היסוד כי הם המציאות. והרשומות הוא כאשר באים לחצוב אבנים מן ההר רושמים ומצינים מקום האבן שיעורה וגודלה ומהותה ואחר שרושמן חופרין היא החפירה שחופרין סביב האבן ואחר שחפרו סביב כרצונם עוקרים האבן ממקומה וזהו הנקרא חציבה ואחר כל זה עושים בנין הבתים. וכל זה דוגמא למציאות האותיות מע"ס כי ההר דוגמא לע"ס כלומר לסבה הראשונה והאבנים דוגמא לאותיות וע"כ קורא בעל ס"י לאותיות אבנים ולבנין הנעשה מהם קורא בתים. והאבנים רמז ליחוד כל אשר נתהווה מהאותיות כאשר נתייחדו האבנים יחד ונעשו בתים. וכמו שהאבנים מיוחדות בהר כן האותיות מיוחדות בע"ס. ע"כ בדרך קצרה ואם תרצה לעמוד על זה הענין בדרך ארוכה עיין בספר העיון לרב חמאי ז"ל ²².

והרב החסיד כתב בפירוש ס"י וז"ל עשר ספירות בלימה עשרים ושתים אותיות ג' אמות ושבע כפולות וי"ב פשוטות. בבבא הזאת מוסיף לפרש הבבא הראשונה ואמר כי ע"ס נאצלו מן היו"ד כחשבונה ועשרים ושתים אותיות הם ל"ב נתיבות ונקראו ספירות מלשון ספר כי בהם נעשה גבול לכל הבנין באלו העשרה ולהלן יתבאר ג"כ בע"ה וג"כ מלשון מספר ולמספר היוד היו עשר. וג"כ מלשון ספיר כי לא יוכלו להסתכל בהם גוון כלל אלא מהם יוציא אור שכל המראות תלויות בו אע"פ שבכל אחת יש מין מראה אינו בפועל אלא בכח כלומר שאינו נראה הגוון ואמר בלימה כחשבון כי ל"ב נתיבות שיצאו מן היו"ד עם ע"ס הם למספר בל"י ומן היו"ד יצא י"ה נתרבה שם השם ויהו"ה עולה למנין מ"ה ²³. ולמה תפס מלה זו לומר כי בלימה הם תלויים לא תושג אמתתם

1 כל נמצא וקיומו ג 2 אבי"ע ר"ל אצילות בריאה יצירה עשיה ג | עוד בעץ י 67 הנעשה בהן בע"ס ג
7 ליתא נלקחים [השגן] ג 8 מהם י 9 להראות כאן פעולתן י 10 מכה שיתנהו י | מלב ואלו כל
האותיות ג 11 כמה גידין וכו' ג | ומתוך האותיות שיצאו ג 12 שהוא אבי"ע ג | ואילו ירצה שהאותיות י
13 כי זה בלא זה לא יתכן י 14 ו13 והאותיות מסבה ואיך תהיה המסבה יסוד ג 14 והסבה שהם ע"ס ג
15 הם המציאות י | מן ההר ומסמנים מקום י 16 חזקקים הוא חפירה שחופרים ג 17 ליתא כרצונם —
כל זה י 19 ליתא קורא [השגן] ג | הבתים רמז ליחוד ג

17 לשון ר"י סגי נהור : „הספירות הם יסוד והן פנימיות, ויסוד הבנין הנעשה בהם הם האותיות, כמו האבנים מן ההר.”

18 עשר ספירות. 19 יסוד הבנין שנעשה בעשר הספירות.

20 לשון ר"י סגי נהור : „ובהר יש כמה גידים”, וכן גירסת כ"י גאסטר.

21 לשון ר"י סגי נהור : „אינו אומר שהם יסוד אלא למה שהוא עתיד להיות מהם, והסיבה התחלת היסוד.”

22 בס' העיון שלפנינו אין מאמר המתאים לענין זה. 23 במילוי האותיות יוד הא ואו הא.

וראיתם וג"כ לא ידענו התחלתם ובלימה עולה לחשבון אלהים עם המלה וכן מ"ה מ"ה ה"א עולה לחשבון אלהים ואמר [דף יט ע"ב] כי עשרים ושתים אותיות שחייבה החכמה בחלקים כענין זה שאמר שלשה אמות לכל כי מג' אותיות שיש בכתר שהם אי"ן יצא הכל למספר ג' אותיות שבשם יי"ד. וגם יי"ד ג' יודין בצורתה קוץ שלמעלה וגופה וקוצה שלמטה ואלו הג' שהם אמ"ש כמו אמות לכל הבנין ולכל האותיות כמו שיבאר אחר זה. וג"כ מלת אמות מלשון אמת המים כי משם נשפע הכל ונחלק לג' חלקים כשיצא מן המעיין שאינו פוסק את מימיו. ושבע כפולות הנה כולם עשרה למנין הספירות וכן הספירות שלשה כמ"ש שהם כח"ב²⁴ שהם כנגד הראש שממנו יוצא כל הבנין והאחרות שבע וכנגדם אלו השבעה אותיות וחשבון שבע הוא למעלה אמרנו שנברא העולם בספר ספר וסיפור ושם אמרנו²⁵ כי הוא חוג ומחוג מן הנקודה יתחייב שש קצוות כמו שיבאר זה הספר בפרק רביעי והם אלו השבעה משתמשות בשני לשונות דגש ורפא וע"כ קראם כפולות ותמצא כי מן הנקודה שבאמצע העיגול לכל צד כשתסובב החוט הסובב יעלה בידך שש והוא"ו הוא קו המדה כזה²⁶ ומן הקוטר לחוט הסובב הוא שלש פעמים וזהו וכל בשליש עפר הארץ²⁷ ולפי שהוא"ו הוא קו המדה אשר בו נמדד הכל, ובאומרה לא תוכל לומר וא"ו זולתי ואו אחרת עמה ע"כ נתחייב להוציא י"ב למספר שבטי בני ישראל וי"ב מזלות כמו שמבאר בפרק עשרים²⁸ ואם למספר י"ב אותיות שבשלשה שמות שהם יהו"ה אהי"ה אדנ"י וכן שם אדני במילואו יש בו י"ב אותיות ומספר כ"ב אותיות הוא כזה הדרך כי בבינה נתייסד הבנין וממנה יצא חשבון כ"ב כשתשים האותיות במילואם²⁹. וגם שם ההויה שהוא הפועל כשתחזור לאחור האותיות נעשה ממנו טדה"ד³⁰ והוא כחשבון כ"ב ולא פעל עוד כמו שתראה כשתשליך אבן מידך בכח או החץ מקשת ונותנו בדבר קשה שישבו לאחור וכן ניצוצות השמש כי יחזור הכח לאחור והנביא אמר על זה הגידו האותיות לאחור [דף כ ע"א] ונדעה כי אלהים אתם³¹ ר"ל אתם פועלים עולם אם תדעו להגיד איך פעלו האותיות עד זה הגבול ולא יותר הנה אלהים אתם. והנה הכל יוציא מהי"ד. כי מאהי"ה שהוא כ"א בחשבון במקום הכת"ר יצא שם אל שהוא אל"ף למ"ד. ויצא ממנו בינה וסימניך אך כך אל ואפס עוד אלהים³² א"ך הוא אהיה כי כ"ב אותיות אלו שהוא ל"ב עם הבינה כי ממנו יצא אלהים בריבוי ואיך יצא מאהי"ה עז"ה³³ כי באהיה הי"ה ה"א יו"ד ה"א במילואו עולה לחשבון ל"ב³⁴.

עשר ספירות בלימה מספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוונת באמצע בברית הלשון ובמלת המעור. אחר שפירש כי משם אהיה יצא כל הבנין אמר איך יהיה זה כי השכל הפשוט או האור הראשון לא יוכל לפעול כי אם בדרך משל בידים, כדי שהשכל הגופני הוא מושל בגוף והגוף הוא פועל רצונו במאמר הלב אשר אין שם הרצון, צריך אל כלי הגוף כמו הידים והרגלים וכאשר חייב הרצון לברוא העולם אמר כי האותיות והספירות הם כמו גוף לנשמה שהוא י"ה שיצא מיו"ד נקודה ראשונה ואע"פ שהיא נשמה לאחרים כנגד הראשון הם מרכבה הראשונה כי י"ה הוא באלהים מל"א י"ה³⁵ כשהוא מלא הכל שם ואמר כי הוא משל כמספר עשר אצבעות שבידי האדם הגופני והאצבעות כאן והידיים הם ה"א ה"א כי לחשבון ה"א למעלה נמצאי חמש אצבעות למטה. ואמר חמש כי כן ידי האדם הימין כנגד השמאל וג"כ היד כנגד הרגל מלמעלה למטה ובספירות חסד וגבורה נקראים ימין ושמאל ומלמעלה למטה עד התפארת חמש כנגד חמש ומשם עד המלכות כנגד הרגלים זהו מראה מתניו ולמטה³⁶ והם חמש שאמרנו שיצאו מ"ה יוד הא ואו הא שהם חמש

24 כתר חכמה בינה. 25 רמז לחלק של הפירוש (הקדמה ?) שלא הועתק ע"י בעל ס' אבני זכרון.

26 מקום פנוי לציון של עגולה וחלוקתה לששה קטעים שוים. 27 ישעיה מ, יב.

28 צ"ל פרק רביעי או חמשי, של ספר יצירה. 29 חשבון זה אינו מחזורי.

30 עיין על שם זה גם להלן, הערה 67. 31 ישעיה כא, כג. 32 ישעיה מה, יד. 33 על זה הדרך.

34 בשם אהיה כלולות אחרי האל"ף אותיות היה העולות במלואן ל"ב.

35 דבריו אינם מובנים, ואולי המרכאות במלת מל"א מיותרות ויש לגרוס: "מלא י"ה": אם תמלא אותיות יוד

הא או יוד הה, תמצאם באותיות הפנימיות של שם אלהים ? 36 יחזקאל א, כז.

כנגד אלו וכן בשם אהיה והמשל הוא על האותיות עצמם כי בצירופם נברא הכל והם ידי הפועל וכן תמצא בצירוף את בש גר דק לחשבון הקדמון א"ת חמש נ"ף כ ע"ב ב"ש חמש גר חמש דק חמש השנים כנגד אהיה והשנים כנגד יהו"ה בכל אחד שני ההין ובכל יד יש י"ד פרקים באלו חמש אצבעות וז"ש למעלה שבע כפולות וכן באלפא ביתא הזאת מכאן ואילך עולה לחשבון י"ד ה"ץ ופ זע חס טן ים לזה השש³⁷ החשבון הם י"ד כנגד י"ד פרקים שביד האדם הגופני וכולם יצאו משם י"י כי ממנו יצאו כ"ח אותיות כנגד כח פירקי הידים כן יש בפסוק בראשית כ"ח אותיות וג"כ בפסוקים אחרים אין כאן מקומם לומר כי הם היו מעשה ידי אומן אומנותו של הקב"ה היתה התורה ואהי"ה אצלו אמן אל תיקרי אמן אלא אומן וכן תמצא באלו השמות כי הם פועלים על ד' יסודות והרוכב עליהם שמונה ועשרים אותיות והם מיטטרון מיכאל גבריאל נוראל רפאל מיכאל ימין גבריאל שמאל זה כנגד זה מיכאל על המים גבריאל על האש אוריאל או גוריאל על האויר. רפאל על העפר ובכלם במילואם תמצא פ"א אותיות למנין כס"א על זה הדרך מים יוד טית טית ריש ואו גון וכן כולם ויש בהם חשבון אחר למנין שמות היסודות הגופניים ולקמן יתבאר³⁸ וג"כ יש שמות למעלה מהם שיש בהם כ"ח אותיות שבהם נברא העולם ואלו הן אכתריאל י"ה יהו"ה צבאות יה אדירירון ויש בהם חשבון אחר ואין כאן מקומו ולקמן יתבאר יותר³⁹ והרי הכל יוצא מן היוד ובקריאת שמה וע"כ אמר כי ברית יחיד מכוון באמצע כי ברית הלשון פירושה כריתת וחקיקת האותיות בלשון על השפתים וע"כ אלהים עולה לחשבון פ"ה וכן בלימה ובא מן הכתר כי הוא לחשבון הלב וע"כ האיברים הפועלים הם זוגות זולתי אלו הפה והמילה כיונו על מה שיצוה השכל כי הוא הרצון השוכן בלב ואלו השנים יחידים לומר לך כי אע"פ שתמצא בעולם דברים הפכיים לא תאמר שאי אפשר שבאו מדבר פשוט [כא ע"א] כי כבר תראה הפה שהוא אחד וכבר יצא מאחר וכן המילה היא פתח להוציא הזרע והוא אחד וכנגד המילה באדם היא הספירה הנקראת יסוד כי משם הנשמות פורחות ובינה הוא כנגד הפה באדם כי ממנה תוצאות חיים והם שניהם זה כנגד זה והם נקראים שניהם שכינה, העליונה בינה והתחתונה מלכות, ויסוד ומלכות נקשרים יחד ובינה הוא הלשון ולשון בחשבון שפ"ה כחשבון שכינה ויסוד הוא הברית והיא נקראת קשת כי הוא זורק בחזק ובחכמה למטה ואז"ל⁴⁰ זרע שאינו יורה כחץ אינו מוליד וכן אמרו בשפתים לשון זריקה הטיח דברים כלפי מעלה. והלב הוא כמו אמצעי ביניהם ולב הוא זורק הדברים למעלה והזרועות הם כמו יתר הקשת ואלו השנים התוטא בהם נקרא מפריד אלוף או מקצץ בנטיעות כי מפריד יסוד ממלכות או בינה שהיא אם הבנים ובינה נקראת י"ה ויסוד ו"ה והמקצץ בבינה נקרא עריה והסוד עריה תעור קשת⁴¹ והמקצץ ביסוד נקרא ערוה, וספירת יסוד היא הקושרת לשכינה העליונה עם התחתונה וכן הלשון קושר האהבה בדיבור בין איש לאשתו ובין שני אוהבים וע"כ האוהבים מנשקין זה את זה בפיהם כלומר רוח אחד לכולנו כי קושרים נפש בנפש ומורה על הרצון. וכשהכהן היה נושא את כפיו היה נותן ידיו למעלה מפיו והיה מכוין לשם אהי"ה כי הוא הרצון ויש בו עשרה אותיות במילואו וכן יש ביהו"ה והיה הפה מכריע בין שתי ידיו וכשהכהן מקדש ידיו ורגליו היה נותן ידו על רגלו כדי לכוין הספירות מלמעלה למטה חמש כנגד חמש וזה ו"ה כי היה המילה מכריע ביניהם. והנה ה"א ה"א בשם אהי"ה כי הוא הכתר אצילות הראשון ובו היה הכל כמו שביארנו ומילה עולה למנין פ"ה והוא אלהים בחשבון ואמר כי⁴² בברית לשון כי התורה היתה האומן ונכתרו עליה י"ג בריתות למנין י"ג מדות של רחמים היוצאים מן הכתר⁴³ וכן כתב בפרשת מילה י"ג ברית וזה בחשבון וא"ו של [שם יהוה] נ"ף כא ע"ב כי היא באמצע שני ה"הין של שם יהוה כי הוא מרכבה לשם אהי"ה ומרכבה לכלם וא"ו ה"א ונמצא י"ה נשמה ואהיה נשמה לנשמה

37 בכ"י השמש.

38 בחלקי הפירוש לשאר הפרקים שלא נשתמרו. 39 חגיגה טו א'.

40 חבקוק ג, ט. 41 אולי צ"ל ב"י, בספר יצירה ?

42 השוה בסוד י"ג מדות הנובעות מן הכתר, בספרי, "כתבי יד בקבלה", עמ' 219.

וכשהיה הכהן מקדיש ידיו ורגליו מן הכיור היה מכוין כנגד ו"ה לקושרו עם י"ה וכשהיה נושא את כפיו היה קושר י"ה עם אהי"ה נמצא שהיה קושר הכל ביחד.

עשר ספירות בלימה ועשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר הבן בחכמה וחכם בבינה בחן בהם וחקור מהם והעמד דבר על בוריו והשב יוצר על מכונו. בעבור כי בבבא הקודמת לזו אמר כי הם עשר ספירות למספר עשר אצבעות ידי אדם ואמר שהם חמש כנגד חמש ע"כ אמר בזאת הבבא לא תטעה בהם לומר כי היו שני פועלים כשני זוגי ידיים ימין ושמאל או מעלה ומטה כי יצאו משני ההי"ן כי הפועל אחד והוא המצוה והוא הפועל והספירות ועשר אותיות הכל דבר אחד כי אין זה בלא זה. ולא תחשוב כי היה האצילות תשעה ותחשוב כי הם תשעה ושמונים קורא למדת המלכות אע"פ שיש מטטרון למטה נקרא בשם רבו אחר שהוא סומך לעולם הנפרדים וממנו מקורם שלא יהיה נחשב עם הספירות והאל המצוה שהוא הרצון יהיה (יהיה) דבר אחר לז"א שהכל אחד ואם יעלה על דעתך לומר אחר שאתה מביא במנין המצוה שהוא הרצון הרי הם שתי ידות ויהיו י"א לז"א הכל דבר אחד. ועוד מפני שאמר שהם עשר ספירות למספר אצבעות האדם ואמרנו כי הם לחשבון אותיות ההווה במילואם והם באו מכח היר"ד אשר בשם ואלו ג' נקודות קוץ שלמעלה וגופה וקוצה שלמטה ויהיו תשעה וע"כ נשלם החשבון בתשע אמר כי הוא והם דבר אחד והספירות והאל דבר אחד עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. [דף כב ע"א] ועוד להביא במנין ספירות מלכות כי צריך לקשור אותה עם יו"ד ועם כולם וכולם דבר אחד ולא תקצץ בנטיעות על כן אמר עשר ולא תשע וכמו שאמרנו שמן היר"ד יצא יהו"ה שחשבונו כ"ו שהוא מ"ה במילואו פועלות האותיות לזה החשבון כי אבג"ד בחשבון הוא יו"ד וסמוך שם ה"א עמו הוא י"ה כי בזה הדרך הם האותיות ה' עד הטי"ת הוא חשבון מ"ה וכמ"ש למעלה שהם עשר כנגד עשרה אותיות של יהו"ה או של שם אהי"ה. ולפי שיצאו האותיות עד הטי"ת אמר בכאן שלא תטעה לומר שהם תשע ולא יותר. ולפי שאמר למעלה ג"כ חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוון באמצע ובלשון שמא תאמר שהם י"א כי הברית נוסף על העשרה על כן אמר כי אינם יותר מעשר כי אומרו בלשון אינו אלא על הדיבור בלבד כי הוא משהו כל האותיות. ולחזק הדבר שהם עשר ולא תשע תמצא שאין בכל הדברות עד אשר לרעך טי"ת וכן בפרשת מילה וכן בפרשת בשבעים נפש וכן בפרשת חצר המשכן. ואמר עשר ולא אחד עשר שלא תביא במנין אין סוף. ואמר הבן בחכמה וחכם בבינה כי החכמה נקראת יו"ד והיא געלמה מעיני כל חי ולא תוכל לדעת דבר ממנה זולתי בספירת בינה וז"ש וחכם בבינה שע"י הבינה תבין החכמה ונתיבותיה ועל ידה תוכל לדעת קצת דרכיה ומשניהם תשכיל רוממות הכתר אשר עליהם הוא נקרא קוצו של יו"ד ונקרא אי"ן. ובעבור כי מן היר"ד יצאו ל"ב נתיבות וכל השמות כי כלם אחד ובהסתלק אחד מהם יסתלקו כולם לכך אמר כי יהיה לך מספר שלם בכולם שלא תטעה. וכבר ידעת כי מן היר"ד יצאו וא"ו דל"ת וכשתשים וא"ו תחת הדלת יהיה ה"א וה"א הוציא וא"ו שהוא שש בחשבון והוא ששת קצוות [דף כב ע"ב] ליו"ד ע"כ שמו יהי"ן עולה החשבון לאי"ן שהוא אהי"ה כי כן הוא בחשבון ונכפלה בו הה"א כמו שידעת מפני הדיבור של יוסף להמשיך עוד הכת⁴³. והנה אי"ן כולל ג' ספירות והנה כ"ו שהוא יהו"ה הוא לחשבון אחד והוא שאמר חמש כנגד חמש. ואמר והעמד דבר על בוריו כי הדבר אשר ידובר כקריאת השם הוא לשם בריאה כי הוא מורה על יש מאין. והשב היוצר כי הוא אדם דיצירה⁴⁴. על המכון כדי שיהיה הכל אחד ואמר ישיבה היוצר כמו היוצר הזה כי עושה מלאכה על האבנים כי הבורא והיוצר הכל אחד ולא תטעה בו ולקמן מפרש בו יותר⁴⁵. ואמר העמיד דבר שיעמיד הוא בעצמו ולא יסמוך על אחר כמו על משענתו שתרגומו על בוריה⁴⁶ כי העומדים הם חיות הקדש ויש בהם כח לעמוד

43 משפט זה לא הובן לי.

44 מונח שנמצא בראשונה בספרי ר' משה די ליאון ובס' תיקוני זוהר.

45 לא בחלק שנשתמר כאן.

46 בתרגום אונקלוס לשמות כא. יס. תרגום זה הובא גם בפ"י סני נהור והרמב"ן.

תמיד וכנגדם נברא האדם הגופני כי הולך בקומה וקופה מש"כ בבעלי חיים וצריך האדם לדעת איך הבורא והיוצר והפועל הכל דבר אחד.

עשר ספירות בלימה מדתן עשרה שאין להם סוף עומק ראשית ועומק אחרית. עומק טוב ועומק רע. עומק רום ועומק תחת. עומק מזרח ועומק מערב. עומק צפון ועומק דרום ואדון הכל מושל בכולם ממכון שבתו ועד עדי עד. אמר כי אלו עשר ספירות שאמר שהם עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר אין המספר בהם כמו בנפרדים כשתספור אחד יתחייב להיות שנים שהם גופים נפרדים כל אחד לעצמו ואלו עשר כפירות אינם כן כי הם דבר אחד כולם אין בהם פירוד כלל אלא על פי המדות אשר מהם יוציא פעולתם הם. ואלו עשר מדות אין להם גבול לא למעלה ולא למטה כי יחדשו בכל יום ובכל עת דברים יולדו מהם ולשון מדה הוא כמו שרגילים לומר חז"ל [נדף כג ע"א] כך מדתו של פלוני. ואמר למעלה כי המדה אשר בה נמדד העולם הוא וא"ו שהוא ק"ו המדה שבתוך המ"ם הוא מקום ⁴⁷ הוא העולה לחשבון אלהים שהוא הפועל העולם. ואמר כי אלה אינם גופים אלא מדות שיש בהם כח לפעול בעולם ואע"פ שהם דבר אחד לא ישתנו אלא מאלו עשר מדות נברא ונאצל הכל ואע"פ שאין להם סוף כי אין להם גבול לומר עד פה תבא ולא תוסיף או מגבול זה עד גבול זה כי אין השטח ניכר בהם לראות כמה אורכה וכמה רחבה אלא המדה שלהם לפעול כי יועילו לרוב מאד ⁴⁸. גבוה מעל גבוה וכולם עשרה עשרה לא יגרעו מזה החשבון ולא יוסיפו עליו אלא שזה דק מזה, וזהו שאמר שאין להם סוף כי דעת האדם לא יוכל להשיג כמה מעלות יש מהם אב לכולם עשרה עשרה ופרש לך על מה שנקראו עשרה והוא על עמקי הדבר ההוא כי לא על השטח אשר ישיג חוש הראות כי אלו לא תשורם עין אבל ישיג קצת פעולותם כי כולם יוצאים מן העומק והם עשרה דברים והמחשבה שהיא חכמה נקראת עומק ועליה אמר דע"ה ממעמקים קראתיך י"י ⁴⁹. ואם תצייר בשכלך דבר אחד שהוא עגול כמו הכדור תמצא בעגול כל צדדי השטח יגיע לנקודה אמצעית שבו אע"פ שלא תראה הסוף העליון והתחתון מאמצעיתו תוכל לתת דעתך על כל הגבולים של כל צד. ואמר עומק ראשית כי אע"פ שאמר שאין להם סוף לא יעלה על דעתך שאין ראשית ותחלה להם כי החכמה נקראת ראשית והיא האצילות הראשון מן האין ועליו נאמר ראשית חכמה יראת י"י ובינה נקראת אחרית ועליה נאמר אבינה לאחריתם וגם אשכנה באחרית ים ⁵⁰ נאמר כי העומק מאלו הוא הראשית כי העולם נברא ברצון לזמן ידוע עד אחריתו ולא עוד ובשוב הרצון לא יהיה עוד עולם. אבל הרצון לא יהיה לו סוף ואין לנו [נדף כג ע"ב] רשות לחפש מה למעלה מה למטה או למה בזמן הזה ולא בזמן אחר וראוי לאדם לחוס על כבוד קונו כי אין לו שיעור. ואמר עומק טוב ועומק רע כי מהתחלת הרצון והאצילות הראשון אע"פ שהוא פשוט יצאו ממנו כל צרכי העולם דבר והופכו ולא תאמר כי אי איפשר זה והוא נאמר על האור הראשון ושם נאמר ויבדל אלהים בין האור ובין החשך והאור יתייחס לטוב והחשך לרע. וז"ש הנביא יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע ⁵¹ ולקמן יתבאר בפירוש עולם האמצעי ⁵² והאור נקרא טוב דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב. ואמר בכאן כי הטוב והרע הם דבר אחד ולא תטעה לומר שהם שתי רשויות חלילה כי כולם יצאו מן הרצון אע"פ שהוא דבר פשוט מה שהוא יוכל השכל לסבול כי אם ליושבים לפני י"י יהיה סתרה ובבהיר ירחיב הדרוש הזה ביותר שאומר שם ⁵³ מלמד שממקום שיוציא הטוב יוציא הרע וז"ש אני י"י עושה כל. ועל זה המקום נאמר ראו עתה כי אני אני הוא (אני') ואין אלהים עמדי וכו' ⁵⁴. ואמר עומק רום ועומק תחת על המקום שנקרא אי"ן שהוא הכתר כי הוא

47 מלת מקום מתחלק לק"ו מ"ם. מקו"ם עולה בגימטריה פוע"ל.

48 אולי משובש? 49 תהלים קל, א. 50 תהלים עג, יז; קלס, ט.

51 ישעיה מה, ז. 52 לא בחלק שנסתמר כאן.

53 ס' הבהיר, הוצאת ר. מרגליות ס"ל, והפסוק מישעיה מז, כז נדרש שם בס"י כב.

54 דברים לב, לט.

על כולם רם ונשא ואי"ן במלואו עם ג' אותיות הוא רם⁵⁵ ובעולם הנפרדים גבריאל הוא ר"ם בחשבון ואמר כי הרום שהוא הכת"ר והתחת שהיא הספירה האחרונה כולם יצאו מן הנקודה הראשונה כמו שידעת. והרום הוא המעמיד התחתון וז"ש אריה על גבי לבנה⁵⁶ כי אם תבנה בית בחומר צריך אתה לתת אבן אחת על גבי שנים והעליון מעמיד התחתון ומקיימו וכן כשתשים עמודי הבית קודם שתשים התקרה⁵⁷ יפלו ולא יוכלו לעמוד בלי משענת וכשתכביד המשא עליהם או יעמדו נמצא כי העליון מעמיד התחתון וכן הנקודות והטעמים [דף כז ע"א] בסגול וסגולת הנקודה העליונה מעמדת שני הנקודות התחתונות וכן כת"ר למעלה חכמה ובינה למטה והכתר מעמיד הכל ואלו השלשה מעמידים כל הבנין שהם שבעת הספירות. ואמר עומק מזרח ועומק מערב כי ממזרח נתפשט האור הראשון והוא מקום זריחת השמש בעולם התחתון כן בעולם העליון הוא מקום אצילות האור הראשון וכנגדו באדם המוח שממנו בא הזרע ומערב הוא מקום אשר שם מתערבים כל הכוחות ובספר הבהיר מבאר זה ביותר ומביא שם ראייה ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך⁵⁸. ואמר עומק צפון כי שם העושר הוא מדת הדין ועליו נאמר מצפון זהב יאתה כי שם חלקת מחוקק צפון⁵⁹. ועליו אצל⁶⁰ הרוצה להעשיר יצפין והוא בנקודת שבא שני נקודות זו על גבי זו וז"ש ויתן לו מזהב שבא⁶¹ והוא מדת הדין הטובה ודרום הוא לצד ימין אל מקום אשר בא השמן העליון והוא משז"ל⁶² מגורה בדרום ושולחן בצפון נר בדרום ומדרום עיקר התורה והאור. והרוצה להחכים ידרים ידבק בימין כי היא רוממה ועושה חיל והמתדבק בעושר מדת הדין פוגעת בו לפעמים והמתדבק בימין תורתו משמרתו ואלה שניהם אצילות שיצאו מסוב ורע אלא שהם ממוצעים ואמר כי כל(?) אלו אדון יחיד מושל בכולם והם דבר אחד והוא ממכון שבתו שאמר למעלה יושב על מכונו ואמר כי ממכון שבתו משם מושל בכל אלה הכחות בלי תנועה אלא כרצון פשוט. אל מקום אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו והוא ית' לא ישתנה כי יהיה לעד וע"ד הוא החכמה עם המלה⁶³ וכן אלהים שהוא הפועל כי חוזר לכפול פעולתו ולעשות כמו אמנא⁶⁴ לבגד טביב לפיו ולא יקרע [דף כז ע"ב] הג' אותיות מאלהים שהם למ"ד ה"א יו"ד חזרו לאחור כמ"ש בשם אהי"ה או בשם של הויה שנכפלה בהם אות ה"א כן אלו חזרו להיות כד"ט⁶⁵ והנה אלהים אכדט"ם והוא עולה למנין ע"ד כי הוא הפועל כמ"ש למעלה. וג"כ אמר בבבא הראשונה של ספר שוכן עד וירצה לומר לפי שאמר למעלה אלהים חיים רם ונשא שוכן עד ואלהים הוא הפועל והוא רוצה לפעול פעולות עד בלתי בעל תכלית חזרו האותיות לאחור שהם האותיות שאמרנו שהם למ"ד ה"א יו"ד ונעשו כד"ט כמנין ע"ד וז"ש אלהים שוכן בעד וכן שם ההויה יתברך יהיה רוצה לפעול פעולות בלתי בעל תכלית וחזרו האותיות לאחור ונעשו שם קדוש טדה"ד כמ"ש כבר⁶⁶ ואם תרצה לעמוד על זה באורך אלו שתי שמות עיין בזהר בפרשת פקודי שמביא שבעה היכלות⁶⁷.

עשר ספירות בלימה צפייתן כמראה הבזק ותכליתם אין להם סוף ודברו בהם ברצוא ושוב ולמאמרו כסופה ירדופו ולפני כסאו הם משתחווים. אחר שאמר לך בבבא הקודמת כי עומק מדתן של אלו הספירות הוא המדה ואין העין שולטת בהם אמר כי אם תשאל על השטח הוא מראו כמראה הבזק והנה אמרתי לך כי אין מספר לאלו הספירות שהם עשר עשר והעליונים יותר דקים אבל יש אחרים תחתיהם גושימים לאלו הכחות עצמם והם השגת הנביאים וג"כ יש בהם מעלות

55 אלף יוד נון עולה דלז, ובי האותיות של המלה, הרי ר"ם, וכן עולה גבריאל.

56 מגילה טז ב'. 57 בכ"י: התקרא. 58 סי' הבהיר, סי' קני.

59 איוב לו, כב; דברים לג, כא (צפון במקום ספון).

60 בבא בתרא כה ב'. 61 תהלים עב, סו. 62 בבא בתרא, שם.

63 חכמה בגימ' ע"ג. 64 כלשון התרגום אומנא. 65 באותיות שלפניהן.

66 בדף יט ע"ב.

67 אבל בזהר ח"ב, דף רסא טוף ע"א, מדבר רק על השם אכדט"ם ולא נזכר כלל השם טדה"ד.

ועל זה אמר יחזקאל וארא וארא ד' פעמים אמר כשתסתכל בהם מראיהם כמראה הבזק הוא שאמר יחזקאל במעלה העשירית והוא האור הנראה על הלפידים ביום הגשם כי העין בנקל יותר רואה מן שמיעת האזון וכשיראה הברק בארץ [נדף כה ע"א] מראהו לא יעמוד כי אם זמן מועט וכמעט שאין לו גוון ניכר וכן אמרו כי גוון אלו הספירות כמראה הבזק שהוא האור הנראה כשיבקעו האידים העולים מן הארץ בזמן הקיץ. ולפי שאמר למעלה מדת עומקן אמר כי מראה השטח שלהם הוא כמראה בזק וצפייתן מלשון צופה וכן מלשון ויצפהו עוד תחש וכן אמרו בבהיר⁶⁸ המסתכל בצפיית המרכבה ופירשו שם מלשון ויקרא אריה על מצפה ותרגומו על צפיית דיי"א⁶⁹ והוא הדבר הסובב בקרא צפוי והמראה ההוא אין לו גוון. עוד פירשו בזק כמו ויפקדם בבזק⁷⁰ שפירושו כלי חרש והוא כמו חרש היוצר כי [כאשר] יצרוף בכור הכסף או הזהב באש יעלו עליו מיני גוויי אש כן מראה הספירות אין להם גוון ידוע וניכר כי כל הגוונים כלולים בהם ומהם יוציא הכל והם נקראים עולם העליון ומהם נמשך כח הצורות והגוונים לעולם האמצעי, וע"כ אמר ודברו בהם ברצוא ושוב כי כמו שאתה רואה מראה הלפיד חוזר מיד או מראה כלי חרש הצורף גוונות משתנים כן הדיבור בהם שיוציא הרצון ושב מיד למקומו ואין אתה יודע מי הוא המדבר כך⁷¹ אלא כשהרצון מתפשט אבל לא בהכרח ואחר שנגמר רצון האל יתברך שבים למקומם, אבל למאמרו כשיצו להם ירדפו לעשותו כסופה⁷² כי המה פועלים⁷³ במהירות ומשתחווים לפני כסאו כי הוא תפארת ומלא מאלהים שהוא הפועל הוא הכסא⁷⁴ בחשבון. ולשון השתחוויה הוא הוראת הדבר כי המה מודים כי הוא אדון היחיד המושל בכולם וכן ומדינא למלכא⁷⁵ וכן הוא לשון מודים לשון השתחוויה ואמר ותכליתם אין להם סוף כי אע"פ שתדמה אותם למראה הבזק והוא דבר שיראה לו סוף (תכלית אמר כי תכלית אלו אין להם סוף כי עולים עד למעלה [נדף כה ע"ב] אל המקום הנקרא אין סוף כי הוא הדבר שאמרנו שאין המחשבה תופסת בו ודברו בהם ברצוא ושוב כי ישובו מיד כשיגמרו מה שיצוה הרצון ויעשו המאמר כסופה הוא ספירת המלכות בעבור שהוא סוף הספירות ופעולתה במהירות ונגדה בעולם השפל הירח וע"כ פעולתה במהירות.

עשר ספירות בלימה נעוץ סופן בתחלתם ותחלתם בסופן כשלהבת הקשורה בגחלת שהאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר. ביאר לך בזאת הבבא כי אלו הכחות שאמרנו שהם עשרה שהם כולם דבר אחד ולפי התרבות האצילות והתרחק מן הסבה הראשונה כן יהיה מרכבה לעליון ממנו. ונתן לך משל כמו השלהבת הקשורה בגחלת, כבר אמרנו למעלה כי מן האצילות הראשון נברא כח הדיבור ולפיכך אמר כי סוף אלו הספירות קשור בתחלתו והטעם שהג' הראשונות הם כמו השלהבת והו' שתחתיהם הם כמו הגחלת ואי אפשר שלהבת בלי גחלת וגחלת בלתי שלהבת כי הלהב הוא אוכל העצים עד שישובו⁷⁶ גחלים ואחרי כן ישוב אפר, ובעולם התחתון הגופני אם תכה אבן בכרזל או באבן אחרת ינשרו ממנה ניצוצות ואם יפלו בנעורת או עם דבר דק עם גפרית שהוא קרוב אל יסוד האש יבערו עד עשות הדבר ההוא גחלים אבל לא נדע מאין האש ההוא כי בהכאת האויר עם אלו הדברים הקשים יורד הלהב מיסודו ויסתבך בדבר הגופני ממנו ויעשה הכל דבר אחד. וכן כ"ב יכול הג' ספירות כשנתרבה האצילות אין לך לשאול אנה⁷⁷ הכלי והעצים ומה תהיה אחריתם אחר אשר [נדף כי ע"א] תאכל האש הגחלת אלא

68 סי' הבהיר, הוצאת מרגליות סי' פח.

69 ישעיה כא, ח ("על מצפה אדני"), ולשון התרגום המובא שם הוא דייקא "סכותא" ולא צפייה, וכנראה ציטט ר' יצחק דמן עכו עפ"י הזכרון.

70 שמואל א, יא, ח. בכ"י ויפקדם. פירוש המחבר תמוה.

71 אולי יש לגרוס: המדבר בך?

72 קריאת שלש מלים אלו מפוקפקת כי הדף אכול עש במקום זה.

73 לא ידעתי מקורו. 74 בכ"י שישבנו. 75 בכ"י אנה.

שתציר במה שאתה רואה עתה ואין לשאול על הסוף וההתחלה אלא כאשר הוא שם כשנראה בגחלת ושלחבת. ומשל השלחבת הוא י"ה והגחלת הוא ו"ה משם ההויה ומפני שני השמות תעשה אחד הוא יאהדוני הגחלת הוא יה"ה והשלחבת הוא אדני וסימניך רשפי אש שלחבת י"ה⁷⁶ והכל דבר אחד במה שהוא עתה ואין שם שני דברים והוא שרמו הכתוב⁷⁷ ולקח מלוא המחמה גחלי אש ולא גחלים סתם אלא שיהיו בנעורת בלי אפר כלל והיה נותן עליהם הקטורת כי הקטורת צריך לקשור בו הכל ועכ"א בזאת הבבא שאדון יחיד ואין לו שני כי שלחבת וגחלת הכל דבר אחד כמו שאתה רואה בו. ולפני אחד מה אתה סופר כי אין מספר באחד אחר שאין לו שני לא יפול תחת המספר וכן תמצא סופן בתחלתם באלו שני שמות יה"ה אדני יו"ד ראשונה ויו"ד אחרונה והיו"ד אחד אינם שנים כי הכל עשרה לא יותר אלא שנעוץ סופו בתחלתו. וכן בבריאה הראשונה קראו לבן הראשון הב"ל ואל תעיין בענין קין כי יש לו סוד ולקמן יתבאר⁷⁸ כי הוא לא היה מתולדת האדם אלא הכל ושת ובשניהם אמר שלחבת והב"ל הוא לה"ב ושי"ן ראשונה ותי"ו אחרונה והנה שת הוא יסוד מלשון כי השתות יהרסון⁷⁹ ויסוד הוא סוף הבנין והלהב הוא הג' ספירות הראשונות כאשר אמרתי שלחבת י"ה. והמשל באדם הגופני החוסם הטבעי המסובך בלב כי הוא דבר אחד וכן בשם אהי"ה יהו"ה אלף ראשונה ואלף אחרונה כשתקרא האותיות במילואם אלף הא יוד הא ואו הא הסוף הוא אלף וההתחלה הוא אלף. ומ"ש אדון יחיד כוונתו על הסכה [נף כו ע"ב] הראשונה והספירות והשמות כולם דבר אחד כמו שלא תוכל למצוא שלחבת בלתי גחלת ואפילו האור והאש היוצא מהאבנים או מן הברזל לא יוכל להיות עד שיתגשם ויעשה בדבר אחר כמו בנעורת או בתבן ובוה טעה קין ואלישע אחר ורבים ובע"ה לקמן יתבאר איך נתאצלו אור וחשך מדבר אחד⁸⁰. ויש מפרשים אדון יחיד כי לא הניח ממשלתו לשום נברא אע"פ שיש ממונה על רב ביתו לא יוכל לעשות קטנה או גדולה בלתי רצונו והכל יודע בסקריתא חדא. וכן המקבל הרצון הממונה ברגע אחד יקבל כל הרצון ולא ישנה דבר והוא הגחלת הנעשה מהלהב היא התלהבות האויר כן האויר הקדמון נאחו בשכינה ודי בזה למבין. ולפי שאמר בבבא הקודמת לזו כי תכליתן אין להם סוף ואי אפשר כי לא יהיה סוף לכל ענין אמר כי סופו הוא תחלתו ישוב זה לזה וזה קשור עם זה ואין שם שני דומה לו וכמו שאין אדם יכול למצוא מאין בא הלהב לעצים כן אין אדם יכול לדעת סבת כל הסבות הוא האדון הנעלם מכל עין אין שם מראה וגוון כלל כי הוא עמוק עמוק והספירות נאצלו ממנו והאדון יחיד והעשר ספירות הכל דבר אחד. אם יחסר דבר אחד מהם אין שם דבר והוא יתברך נשמה להם כמו שהנשמה ברוח האדם הגופני ומשל על זה מ"ש למעלה יו"ד ראשונה יו"ד אחרונה אני ראשון ואני אחרון אבל יש אותיות גדולות ואותיות קטנות הקטנים הם הפועלים והם בספירת יסוד והגדולות למעלה בחכמה ובבינה כי הם שורש כל דבר ודבר ותחלת אצילות קוצו של מטה מן היו"ד אשר אמרנו הנקודה הראשונה שתוכל לצייר [נף כו ע"א] והם שני יודין נרמזים בצורת האלף כזה א יו"ד למעלה וי"ד למטה וא"ו באמצע והאלף היא הכתר והנה אדון יחיד הוא כתר קוצו של יוד למעלה מקור האצילות הראשון שאינו פוסק ואין לו שני כי היו"ד האחרונה הוא הפועל וצריך לקבל האצילות מה שאין כן בראשונה וכמו שתמצא כי היו"ד קטנה ואין עמה אות אחרת בצורתה ובכל שאר האותיות יש שותף כמו שתמצא צורת הבית יש בו ג' ויין וכן בכל האותיות ואפילו וא"ו יש בצורת יו"ד למעלה ואחר נתפשט כן אדון יחיד אין לו שני שיהיה כמוהו שלא יצטרך לאחר כי הספירות אפילו שהם נוראות וכן כולם דבר אחד הם נאצלים ומה שהם עושים נקרא בלשון בריאה והם כולם יחד נקראים הבורא יתברך אבל צריכים לקבל האצילות מלמעלה ממקום שלא ידעו עיט ולא שזפתו עין אי"ה⁸¹ אבל סבת כל

76 שה"ש ח. ו. 77 ויקרא טו. יב. 78 לא נמצא במה שנשתמר כאן.

79 תהלים יא. ג. 80 לא נמצא לפנינו, או שמא כוונתו לדבריו הקצרים בתחלת דף כו ע"ב.

81 ארוב כח. ז.

הסבות הוא אינו צריך לקבל משום מקום כי שם כל הטוב והאור שאין כל בריה יכולה לעמוד בו. וכן בעולם התחתון הגופני הזה המים יבראו האילנות והעשבים בארץ ובכח השמש אבל הם לבדם לא יוכלו לבראת דבר. וכן הספירות למעלה כל מה שהוציא בבריאה ובחידוש העולם כולם יחד כי צריכים אלו לאלו אבל בורא הכל יחיד הוא לבדו ואינו צריך לאחר והאל הנקרא בספירות הוא כינוי לו והוא אצילות קוצו הראשון של יו"ד שאמר שהוא באות אלף ועל ה"ד סוד זה נאמר אשגבהו כי ידע שמי ר"ל שם יו"ד ועז"א בחגיגה מי שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם ואסור לאדם לדבר בזה יותר וז"ש בבבא שאחרי זאת:

עשר ספירות בלימה בלום פיך מלדבר ולבבך מלהרהר ואם רץ לבך שוב למקום שנאמר והחיות רצוא [דף כו ע"ב] ושוב ועל הדבר הזה נכרת ברית. אמר כי תבלום פיך מלדבר אם ידעה ולא תשאל מה למעלה מה למטה כמ"ש למעלה ולפני אחד מה אתה סופר אינו אחד בחשבון אלא אחד בלי חשבון כי לא תדע ואם ידעת בלום פיך וגם בלבך אסור להרהר אחר מדות אלו איך הם פועלים דבר והופכו בצד אחד אור וחשך טוב ורע כי הכל יוציא מסיבת הסיבות בצד אחד בלי השתנות רצון אבל לא תדע ובלום פיך ואם רץ לבך להרהר יותר שוב למקום. לומר לך שתשיב הדבר ההוא למקום הספירות שהיא הספירה הנקראת תפארת שהוא באמצע הכל שממנו יוציא הכל ואל המקום ההוא שב ויהיה זה כמו היסודות הארבעה בזה עולם שיתהפכו קצתם אל קצתם או מי הימים שכל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא. כן בספירות אם רץ לבך שוב למקום כי באלו היסודות הגופניים לא ידעת איך תדע בדבר הנאצל בעוד שאתה גופני ולכן נאמר רצוא ושוב. רצוא נוריא"ל בחשבון ושוב הוא מטטרו"ן בחשבון⁸¹. וכבר ידעת שנוריאל שר התורה⁸² ומטטרו"ן שר הפנים הוא גלגל העליון אשר למעלה מראשי החיות וכל צבאות מעלה וגלגל האותיות מסור בידו ועוד י"ל רצוא ושוב כי כשירצה הרצון מאציל וכשירצה ישוב לקדמותו ולא יוסיף ולא יגרע והנה רמז בבבא הזאת כי העולם נברא מחס"ד ויהיה שתא אלפי שנים אחד חרוב כמשל⁸³ שתא אלפי הוי עלמא אחד חרוב ובשמיני יהיה מה שיהיה⁸⁴ שנאמר ונשגב אדני [דף כח ע"א] לבדו ביום ההוא ואחרי כן ישוב לגבורה ויהיה מה שיהיה ואח"כ ישוב לתפארת וכן בכל הספירות ולזה רמז בשמטות שבע שנים שבע פעמים והדבר הזה עמוק מאד. ואסור לדבר בו וזהו רצוא ושוב כי ישוב להיות. ועל הדבר הזה נכרת ברית כי הברית הוא היסוד ובעבור כי העולם הזה השמיטה שאנו בה הוא מספירת הגבורה כמו שאתה רואה כי כל העונשים שבזה העולם הם באים מאש וזש"ל⁸⁵ שהמבול היה במים רותחים וג"כ עונש סדום ועמורה שהיה באש ועל זה נכרת ברית עם אברהם אבינו לכרות הערלה המעורר והמרבה תאוות המשגל והחמימות הוא מספירת גבורה והוא מקום האש ומבחוץ מקום חמימות התאוה ואע"פ כי בשלשים ושתים הנתיבות נתעלה במחשבה להיות יותר⁸⁶ ואלו יהיה לא יתקיים העולם על קברו שם את העם המתאווים ולא נתקיים כ"ב ומשם התחיל ועל זה כרתו הברית שהוא הערלה והוא במקום יסוד והכרתת הערלה הוא מדת הדין כדי שיתקיים העולם ברחמים ויצאו הנפשות הראויות לבא בתורה וכן ברית התורה ולקמן יתבאר בסוף הספר יותר בברית הגופני במקום שאמר כרת הקב"ה ברית לאברהם אבינו ע"ה וג"כ בבבא שאחרי זאת.

81 * עיין ברעיא מהימנא בזהר ח"ג דף רכט ע"ב.

82 הגדה זו של תפקידו של נוריא"ל אינה ידועה ממקורות אחרים קדומים על מלאך זה.

83 סנהדרין צו א'.

84 כאן נמצאה בכ"י הגהה זו של בעל ס' אבני זכרון הרומזת למקורות ספרותיים על תורת השמיטות (הבאות אחרי יום האלף השביעי): "עיין בפ' בהר סיני בהרמב"ן ז"ל ובביאורים שכתבתי עליו והם בספר קנה ובספר לבנת הספיר וגם במראות הצובאות בפ' בהר סיני ובספר רבינו בחיי ובספר ברית המנוחה ואם תבין מה טוב ומה נעים ושחוק שכן עלה במחשבה ואם לא חזור לאחוריק ולקמן בס' בינה ארמוז קצת ממנו בע"ה".

85 ירושלמי סנהדרין פרק י', הל' ג'.

86 הנוסח בשורה הבאה נראה משובש או חסר.

עשר ספירות בלימה אחת רוח אלהים ברוך הוא ומבורך שמו של חי העולמים קול ורוח ודבור זהו רוח שתיים רוח מרוח וכו'. עתה מוסיף לפרש כל האמור למעלה ואמר כי לא תוכל להבין איך הספירות נקראים עשרה בעשרה שמות והם דבר אחד ואיך באו ממקום מקור הפשוט בלי הרכבה כלל דברים הפכים כי תאמר בלבבך אי אפשר שהדבר הפשוט שיוליד אלא דבר פשוט כמוהו אל תאמר בלבבך כן כי כשרץ לכן [נך כח ע"ב] שוב ואמור כי בענין זה נקראים עשרה והם דבר פשוט. ואמר כי השמות הם עשרה כי ממנו יצאו כל ההויות והסבה הראשונה שאמר למעלה שרמזו בקוצו של יוד הוא עליהם. ואמר אחת רוח אלהים חיים קול ורוח ודבור אמר כי האצילות הראשון הוא רוח אלהים חיים כי שם החיים לעולם לא ישתנו ולא זכר מאין באו כי אין לך לדבר בו כי רוח אלהים חיים בא מן הרצון הראשון והנה לצאת לפועל בכל דבר צריך ד' דברים מחשבה ורצון וקול ודיבור. מחשבה שיחשוב הדבר איך יעשנו ולמה זה ולא ואיך יתקיים. והרצון לברר מן המחשבה היותר ראוי וטוב לעמוד בו ואחרי כן אשר יוציאנו לפועל בדיבור ולזה צריך רוח שיניח הרצון והקול ויעשה ממנו דבר שיהיה בו טעם. וכאן בזאת הבבא לא הזכיר המחשבה הסתומה ולא מציאות ל"ב נתיבות שהם הרצון כי הוא מה שאמר למעלה בלום פיה מלדבר ולבך מלהרהר. אבל אחרי התפשטות הרצון יניח הרוח והרוח הוא רצון כמ"ש אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו ומתרגמין רעוא. ואותו הרוח שהוא מניח הקול בדפיקתו בלשון ובשפתים בהבדל כל אות ואות ובחיבורם יעשה דיבור ואלו הג' קול ורוח ודבור הם דבר אחד בעולם האחדות אי אפשר לכל בלי רוח ובלא דיבור כי למטה בעולם התחתון הזה ישקול כל דיבור כמו הקול נשמע כהקשת ברזל בברזל יחד או דבר קשה בדבר קשה או קול בעלי חיים שאין דיבור ניכר בו. וגם בעולם האחדות וגם בעולם הנפרדים ⁸⁷ אי אפשר להיות קול בלי דיבור כי אין שם הקשת שפתים כי אין למעלה דבר גופני וז"ש יחזקאל ויהי קול מעל לרקיע ולזה תקנו בתפלה ומשמעים ביראה יחד קול בדברי אלהים חיים כלומר כי יחד [נך כס ע"א] הקול והדיבור אי אפשר זה בלא זה ולא זכר הברית הראשון כי הוא בריאת אותו הקול שיצא מן האור הראשון וע"כ עשר כאמרו שבמעשה בראשית הראשון לא נאמר בו ויאמר עד שנבראו כלי הדיבור והוא רוח אלהים חיים המדבר ולמעלה במעשה המשכן נאמר ⁸⁸ וישמע את הקול מדבר אליו ושב ואמר וידבר היה הקול מתדברת היא מעצמה ואחרי כן אותו הקול מדבר אל משה. ואמר לך משל זהו רוח הקדש כי המדבר ברוח הקדש לא ישמע הקול אלא הרוח ההוא תבוא בקרבו וידבר מאליו לפי שהוא ממקום העליון ממה שהנביאים יונקים בנצ"ח והוד כי הם בעולם שכבר נברא בפועל מעט אע"פ שהוא ג"כ פשוט ישמעו קול מלאך או חיות הקדש והיודע מקום זה איך הוא יבא אליו רוח הקדש. ג"כ השם היוצא ממנו יועיל למי שנתאלם כמו שכתבתי כבר ⁸⁹ והנה ג' אלו שהם קול ורוח ודבור הם דבר אחד ולמעלה ואין שם הקשת שפתים ולא דבר אחר.

שהים רוח מרוח חקק וחצב עשרים ושתיים [אותיות] יסוד שלשה אמות וז' כפולות וי"ב פשוטות ורוח אחת מהם. אמר כי האצילות השני מאלו העשר שאמר למעלה היא רוח נאצל מאותו הרוח שהוא הרצון נעשה אור אחד שאינו כ"ב [?] הוא הדופק בקול להוציאו כן בספירת החכמה נרשמו ל"ב נתיבות שאמר למעלה והם עשר כפירות ועשרים ושתיים אותיות ורשימת האותיות בקריאת השם לבד. קורא חקיקה ומחלק אלו האותיות לג' חלקים שלשה אמות ושבע כפולות וי"ב פשוטות כמו שיתבאר לקמן והנה האותיות ג"כ הם דבר אחד וז"ש רוח אחד להם ⁹⁰ כי אי אפשר לרשום אותיות ולומר אותם [נך כס ע"ב] בלתי הרוח והוא החכמה והנה אמרנו למעלה כי קריאת השם הוציא כל הדברים וכן אמרנו שהי"ד הוציא הקול בקריאת השם ועתה פירש לך איך ואמר כי קול ורוח ודיבור הוא בדפיקת האותיות ובמוצאם להזכיר הדבר ולהבדילו

87 זוג זה של מושגים מצוי בתקופת פרסום הזוהר, עיין מ"ש בתרביץ שנה ג' (תרצ"ב), עמ' 38.

88 במדבר ז', פס'. 89 נמצא בחלק שלפנינו.

90 בשאר המקומות כאן גורס תמיד במשנה זו של ס' יצירה: מהם, וכן יש לתקן כאן.

והנה תמצא כי היר"ד במילואה עולה למנין אמירה דב"ר⁹¹ והוא"ו עולה לחשבון קול והה"א חמשה מוצאות הגרון כמו שיתבאר לקמן בע"ה⁹². והה"א אחרונה חמשה תנועות והנקודות הם כמו נשמה לאותיות ומניעות אותם כמו הנשמה לגוף אל אשר יהיה שמה הרוח ועכ"ל ורוח אחד מהם. שלש מים מרוח חקק וחצב בהם תוהו ובוהו רפש וטיט חקקן כמין ערוגה, הציבן כמין חומה סככן כמין מעזיבה. כיצד מהאוויר הראשון שאינו נתפס הוציא אויר אחר הוא הנקרא רוח שאינו כ"כ דק ומאוחז מים הוציא רוח שתראה באדם הגופני או ביסודות. כי בהיות רוח חזקה יוציא מים או האדם יוציא בפיו רוח יש בו קצת לחלוחית ואותו לחלוחית נתרבה עד שנעשה מים והם נקראים מים עליונים וכנגדם בעולם התחתון וזהו מים ועל כל הדברים יש בהם כנגד מה שלמעלה והנה עתה סדר המרכבה העליונה והתפשטות המחשבה וקרא מים לבינה כמו שהמים פשוטים כן הבינה וכמו שהמים מצמיחין לכל דבר כן הבינה והם הנקראים מים עליונים וחסד מים תחתונים ויש הפריש בין מים העליונים לתחתונים כי העליונים זכרים והתחתונים נקבות וכן בעולם הגופני הזה המים העליונים הם מי המטר ומה שתחת הארץ יקראו מים תחתונים אבל אין הצמחים היוצאים מן הארץ אשר ישקו מן המים התחתונים טובים ודף ל ע"א ומתוקים כמי השותים ממי מטר השמים וכן לא יעמדו הפירות כ"כ זמן כמו השותים ממי המטר ועכ"ל יש דביקות ביניהם ר"ל בין ספירת בינה לספירת חסד ומספירת חסד הוא התחלה העולם והוא הסדר שהזכיר בפרשת בראשית ורוח אלהים מרחפת על פני המים. ומאותם המים נתגשמו יותר בנשיבת הרוח בהם ונעשה תוהו ולשון תוהו הוא דבר שאינו מעמיד ואין לו יישוב מלשון תוהו ובבהיר⁹³ אומר כי הוא דבר המתהא בני אדם והוא דבר שאינו יכול לעמוד בפני עצמו אלא ע"י כלי כמו מים עבים שאינם זכים שאין הראות עובר ביניהם ומאותם המים העבים הנקראים תוהו הרוח נשבה עד שהוציא יותר קצת הליחות ונעשה הוא כדבר שיכול לעמוד קשור זה בזה כמו שתראה בנהרות ובימים כי כשיחזקו גליהם בכח הרוח הגדול יגרשו המים ההם אל שפת הנהר או הים כמו חלאת הסיר⁹⁴ או כקצף על פני המים הנקראים אשפומ"ה⁹⁵ ואח"כ געשה יותר עב עד שנעשה כמין טיט והוא יותר עבה מן האחר וזה היה חומר ראשון לכל הדברים שנבראו מחומר ההוא חקק בו ועשאו כמין ערוגה ר"ל טבל"א ואח"כ הציב ממנה דפנות כי בהתרבות הפעולות יותר יתעבה ויתגשם וז"ש הציבן כמין חומה כי עשה שיוכל חומר ההוא להיות על עומדו ואחרי כן סכך עליו וזהו השמים וז"ש וימתחם כאהל לשבת⁹⁶ וזהו חלל העולם וכדוגמתו למטה⁹⁷ כן דוגמתו למעלה ברוחניים כי מספירת החסד התחילו ההויות וז"ש והוכן בחסד כסא כי בחסד קבל ההכנה לעמוד על עומדן כל הדברים וב[פ]רקים האחרונים [דף ל ע"ב] ולקמן יתבאר יותר בע"ה.

ארבע אש ממים חקק וחצב בו כסא הכבוד ואופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת ומשלשתם יסד בית מעונו שנאמר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט. אמר כי הכח הרביעי אשר בו נופל שם ארבע מהעשר שהם אחדים הוא אש ממים כי האש יוציא ממים וכן תמצא בעולם הגופני שתוציא אש מן המים אם תשימם בעששית וכו'⁹⁸ ואחרי שהיה לנו אלה הג' דברים אז היה כמעט כל הבנין שם כי מהאש שיצא מן המים חקק בו ר"ל רשם הדבר ההוא ואח"כ חצב ברשימה ההיא וחקק מלשון מחוקק וחצב כמו בורות חצובים והוא כסא הכבוד ולהלן יתבאר מהו כסא ומהו כסא הכבוד. ואופניהם הם הגלגלים העליונים שיחזרו כל ההויות פנים ואחור

91 איני יודע מנין יצא לו גימטריה זו, וכן לגבי הגימטריאה הבאה.

92 בפרק שפירושו אינו לפנינו.

93 בתחילת סי' הבהיר.

94 בכ"י נמצא כאן מקום פנוי לשתי מלים, אבל ספק אם חסר דבר.

95 בספרות espuma. 96 ישעיה מ, כב. 97 בכ"י: למעלה.

98 כחוננו כנראה: לוהר השמש, וכן נמצא בפירושי משנה זו בחיבורי חסדי אשכנז (ששאבו מר"ש דונולו).

בתנועתם ויולידו החום בתנועתם ומהם יצאו החום והשרפים ותולדותם מהאש הוא שהאופנים אינם שרפים והשרפים הוא אש שורף והשרפים שאמר שש כנפים לאחד והכח שלהם הוא שם של מ"ב אותיות והם שבעה שמות משה ששה אותיות לכל אחד וזהו שם המפורש של מ"ב אבגיתן קרעשטן נגדיכש בטרצתג חקבטנע יגלפזק שאקוצית ומקורו בספירות מדת הגבורה⁹⁹ והנה אלו כמו נשמה לשרפים ונשמה לאלו האותיות שהם מ"ב הם הנקודות והם הנקראים אופנים כי הנקודות יניעו האותיות ומהם יצאו החיות שיש להם ד' פנים וארבעה כנפים לכל אחד והם ס"ד כולם והם נקראים פני אדם אע"פ שיש להם ד' פנים ומקורם בספירות ספירת תפארת¹⁰⁰ כי שם יהו"ה במילואו למנין אד"ם ומקור השרפים בתורה (דף לא ע"א) הוא בפסוק בראשית שם רמזו שם בן מ"ב. והנה אלו החיות דומות במקצת לאופנים כי יש להם קול ודיבור עליהם סדרו בתפלות ומשמיעים ביראה יחד קול בדברי אלהים חיים ואופן בגימטריה עולה קול ולשון אופנים מגזירת פנים לומר שלכל מקום שחוזר שם פונה כי הוא עגול וחוזר שם כל שבעת ימי השבוע על כן שבעה שרפים. ולפי שהפנים לשבעה קצוות העולם יש להם שש כנפים לכל אחד ושש אותיות בכל שם ובזה השם נשתמשו אותם שאחז"ל¹⁰¹ עליהם שקפצה להם הארץ הם בעלי הכנפים. והנה החיות דומות במקצת להם כי יש להם ד' פנים שלא יסבו בלכתם אבל חסר מהם כי אין להם מעלה ושטח פנים ומשל החיות אלו משלו חז"ל בחגיגה לאגוז וקו ירוק היא הקליפה החיצונה¹⁰² בעבור כי אלו הם מקורם באמצע הבנין ואחריהם נבראו מלאכי השרת. והם הפועלים לכל דבר כמו הידים והרגלים באדם הגופני כי החיות דומים לגופי הריאה אשר בלב נשרפים לחום הטבעי שבו והלב הוא כמו המלך המצוה והם ישרתו אותו כי הם המשרתים לכל העולם והם הנקראים מדת הדין ובהם נאחזים מלאכי חבלה. והנה כשהצדיק צריך לפעול דבר בנס ע"י אחד מן השמות צריך לידע מקום השם שהוא בספירות ולהמשך הכח שהוא מן המעיין שאינו פוסק את מימיו דרך הצינורות על ספירת מלכות כי שם מקור פועלי אמת שהם אלו הנקראים מלאכי השרת ונקראים פועלי אמת¹⁰³ כי לא יעשו דבר בלתי הסכמת כל הספירות ואמת הוא באמצעות שלהם. וצריך לזהר לדעת לשוב אותו הכח אל מקומו לבל יפגעו בו מלאכי השרת התחתונים שהם מבחוץ כמו האדם שישא חרב בידו וצריך ליתנו תוך הנרתק פן יפגענו בדבר ואם אינו יודע אזי מדת הדין פוגעת בו וכן קרה לשאול המלך (דף לא ע"ב) ולאחרים רבים כי נהפך לו מדת הדין בעבור שהם תולדותם מאש הם שורפים כמו השרפים ועליהם אמר הכתוב להט החרב המתהפכת ר"ל מתהפכת לפעמים כנגד הפועל לפעמים לזכות ולפעמים לחובה כי הפועל בעצמו יגרום וזהו שאומר בשאול המלך ויפול על חרבו. ואחיות אלו המלאכים בספירות היא ספירת מלכות ובאין מן הגבורה דרך הו"ד ואם יביאם דרך תפארת ויטוד אזי טוב לו אם יודע להשמר ולהשיבם מיד אל מקומם. והנה אלו המלאכים הם הפועלים מיד בכל העולמות התחתונים ובהם נאחזים מלאכי חבלה והשדים והמויקים כל אחד למינו כמו שיתבאר בע"ה. והנה באלו האופנים והשרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת יש מעלות רבות כמו שנאמר¹⁰⁴ היש מספר לגדודיו והם נכללים בג' מעלות אופנים וחיות ושרפים כי מכה תנועת האופנים יצא האש השורף וחיות הקדש ג"כ אע"פ שאינו שורף כ"כ כי יצא מהלהב של השרפים ונתקרב בתפארת כי הוא קו האמצעי וחז"ל¹⁰⁵ נהר דינור מאן נפיק מויעת החיות ומהחיות יצאו מלאכי השרת בהשתלשלות. ואמר כי משלשת אלו יסד הבוורא יתברך מעונו והם כמו יסוד לכל הבנין וסבתם

99 כך יחסו את שם בן מ"ב אותיות בתפילת היחוד לר' נחוניא בן הקנה. 100 סנהדרין צא א'.

101 המחבר מערבב דברים שונים. בחגיגה טו ב' נדרש האגוז על תלמידי החכמים, אבל במסורת בעלי הסוד, ובפרט אצל חסיד אשכנז נדרש אותו פסוק (אל בנת אגוז ירדתי) על מעשה מרכבה, שר' קליפות טובבות אותו כמו קליפות האגוז. הקליפה הירוקה של האגוז נמשלה בדברי ר' יצחק דמן עכו לקו ירוק (חגיגה יא ב') שהיא קליפת התהלה לדעת בעלי הקבלה.

102 בברכת הלכנה, סנהדרין מז א'. 103 איוב כה, ג. 104 חגיגה יב ב'.

הראשונה כח המים העליונים אשר יצאו מן האויר הנקרא רוח והראייה עושה מלאכיו ורוחות כי ברוח כלול רוח ומים כי ממנו היו משרתיו הפועלים אש. לוהט לא האש שהוא כגחלת אלא הלהיטה בלבד והאויר אינו עומד במקום ואינו נתפס בכלי והמים אינם עומדים אלא בכלי כי כח הרוח מניעתם והלהב אינו עומד ג"כ אלא בנושא שישאווהו והאויר הוא המתלהט ומאלו הג' שהם אויר מים אש יצאו שרפים וחיות ומלאכים יסד בית מעונו אשר בו כסא הכבוד (דף לב ע"א) שהוא ספירת הבינה עומדת על ספירת תפארת שהוא הכסא וסוד הכסא תמצא אותו בספר הבהיר ¹⁰⁵ למי קורין כסא ואיך הוא בבינה.

חמש חתם שש קצוות פנה למעלה ביה"ו וכו'. אמר כי החשבון החמישי הוא שמשם יו"ד יצאו כל האותיות וכל הכוחות כמו שידעת ונעשה י"ה והוא"ו שמו אחרי הה"א והנה יה"ו למספר אהי"ה ועדין לא שמו האות הרביעי שהיא ה"א השנית ועשה מיה"ו שש צירופים כי כך חשבונם והם חי אותיות שיצאו ממקור החיים. ואמר פנה למעלה כי ממקום הנקודה התחיל לעלות למעלה ולכל ששה הקצוות ואלו לא שם בהם הגבול היו גמתחים והולכים עד בלתי תכלית כמו שכתבנו. והנה רום עתה בחולם כי ממנו יצא הכל כי רום בחולם הוא הכת"ר ובשורק הוא התפארת ע"כ חזר ואמר פנה למעלה כי מיסוד הוא הנקודה מתפשט שם יהו לכל צד והם למעלה יה"ו ולמטה יו"ה כי הוא התיקון השני וכן לכל הצדדים. ופירוש למעלה הוא ספירת הגבורה שיצא מן החס"ד כי הוא אש ממים ובא תנועת המים עד הגיעם אל מקום הנקרא הגבורה ונקרא מעלה בעבור שהיא מדת הדין העליונה שהוא מכח השני מבריאת העולם והוא כנגד יום שני שלא נאמר בו כי טוב כי הוא מדת הדין הקשה. ומט"ה הוא ספירת מלכות כי היא ב"ד שלמטה והיא מדת הדין הרפה וב"ד שלמעלה מענישים מכן עשרים שנה כחשבון. הו"ד במילואה וב"ד שלמטה מכן י"ג שנה כחשבון הו"ד שהיא עשרה וג' אותיותיה הרי י"ג והספירה של מדת אדני דן באמצע. חתם מזרח ופנה לפניו וחתמו ביה"ו חתם מערב ופנה לאחוריו וחתמו ביה"ו פי' מזרח

(דף לב ע"ב) הוא ספירת התפארת. מערב הוא ספירת יסוד כי שם מתערב הזרע ¹⁰⁶. תשע חתם דרום ופנה לימינו וחתמו ביו"ה. עשרה חתם צפון ופנה לשמאלו וחתמו בזה"י. פירוש דרום היא ספירת נצח צפון ספירת הוד והנה בכאן שש קצוות וחס"ד שממנו יצאו הרי שבע וכן תמצא במעשה בראשית כסדר הוה. אבל מ"ש פנה למעלה פנה למטה שנראה שיש שם גבול מוגבל ולמעלה אמר ותכליתם אין להם סוף שנראה שאין להם גבול צריך עיון גדול ואי אפשר לכתב על ספר וגם איך תתפשט המחשבה בהם ואיך יצאו כל הספירות אלו מאלו והם דבר אחד אין לנו רשות לדבר בו כי לא הרשוני רבותי גם מה שאני יודע הוא מעט מוער.

אלו עשר ספירות בלימה רוח אלהים חיים ורוח מים אש מעלה ומטה מזרח ומערב צפון ודרום. עתה חזר לבאר איך הם דבר אחד ונקראים בעשרה שמות בהכרח כי בתחלה צריך הרוח הוא הצפון ואח"כ רוח שיניע ואח"כ מים וממים האש ושש קצוותם אי אפשר זה בלא זה אבל הוא דבר אחד שצריך עיון גדול כמו שאמר בששם להם גבול ואי אפשר לאומרו אלא מפה אל פה כי בזה ידע אדם איך תתפשט המחשבה לדברים הפכיים מדבר שאינו מורכב ואיך העולם עומד והפסדו בשום ההווה לקדמות כי מה שאמר עשר ספירות מדתם עשרה שאין להם סוף למה שנמצא מהם כי מהם היה הכל ויהיה ולכל ספירה כמה עשרות אבל לא יעלו למעלה מעשרה ויתהפכו כולם בכל אחד ואחד מה שאין הפה יכולה לדבר והם הם מעשה מרכבה שהם כבשונו של עולם (דף לג ע"א) עד כאן דבר בעשר ספירות שהם מכלל ל"ב נתיבות ויחזור וידבר בשתיים ועשרים אותיות להשלמת ל"ב נתיבות בפרק שני עד סוף הספר ¹⁰⁷.

¹⁰⁵ כונתו בלי ספק למשל הסתום בס"י לו (לפי סימני הוצאת מרגליות).

¹⁰⁶ לשון פי' הבהיר בס"י קנו.

¹⁰⁷ המלקט, ר' אברהם ארדושיאל, הוסיף: "והחכם הזה פירש בארוכה בפרקים הבאים בענין כ"ב אותיות ומשם יראנו הזוכה אליו לפי שלא רציתי להאריך אלא לקצר".

מזייפי שערים

א

ברשימתי „הדפוס העברי במונקאטש“ (ק"ט, כ"ז, 382) כתבתי על ר' מרדכי נתן שווארץ שהי' מסיר שערים מספרים, מדפיס אחרים תחתיהם עם שמו כמחבר הספרים ומוכרם כחיבוריו. ככה עשה לספרו של ר' מרדכי פריעד אבד"ק אסאנפא „ברוך מרדכי“ חלק ראשון על מסכת ברכות שנדפס בלבוב תרל"ה, ולספרו של ר' ישראל מתתיהו אויערבאך אבד"ק בוסקא „אמרי בינה“ על יורה דעה שנדפס בלבוב תר"מ. על שערי שני הספרים הללו הוא כותב שהוא בעל המחבר ספר „חמדת צבי“ על התורה, והבעתי את השערתי שגם ספר זה אינו שלו אלא של הרב ר' צבי הורוויץ נכד הגאון בעל הפלאה שנדפס בלבוב תרל"ו. השערתי זו נתאמתה על ידי ח. ד. פריעדבערג (בשם הרב ראובן מרגלית) במהדורה החדשה של „בית עקד ספרים“.

על השערים הוא כותב שהריוח הנקי ממכירת הספרים מוקדש להחזקת הכתורים הלומדים אצלו בעיר הוסט (עיירה ברוסיה הקארפטית, או תחת ממשלת מדינת הונגריה, עכשו בברית המועצות).

ספר „ברוך מרדכי“ עם השער האמיתי מכיל 68 דף, ואלו עם השער המזויף — רק 61 דף (בסעות רושם פרידברג שמספר הדפים שיה בשניהם), כי הסיר לגמרי שבעה דפים, והם: דף ההסכמות, שכן ניתנו למחבר האמיתי, שלשה דפים הקדמה ופתיחה, שכן הזכיר בהן המחבר בארוכה שמות אישים שונים ממשפחתו, ושלשה דפים אחרונים שהם חידושי תורה מאבי המחבר, הרב ר' מאיר פריעד אבד"ק יאללע. אבל, על אף נקיטת אמצעי זהירות הללו, זיפו ניכר מתוכו, שכן לא הרגיש שבפנים הספר נזכר מספר פעמים שם המחבר, שם בנו ושם אביו שהיו מחתכים בחידושי תורה.

חוץ מהשער שהחליף כנ"ל, החליף גם את דף ס"א (שהוא האחרון בטופסים עם השער המזויף) והדפיס אחר במקומו, בו השאיר מן הטכסט רק קטע קטן, ואחרי כן הדפיס מכתב תודה וברכה בשמו ובשם תלמידיו הבחורים אל השרים ממשפחת ראטהשילד בכלל ובסרט לבאראן שמעון חאלף ראטשילד ולסיר משה מונטיפיורי „אשר העניקו לי מאוצרם בעת שלחי להם ספרי [קרי: ספרו של ר' צבי הורוויץ] „חמדת צבי“ ותמכו ידי בחורי העניים“.

בנראה לא ידע המחבר מכל הענין, וכשהדפיס בשנת תרס"ו את החלק השני מספרו לא הגיב כלל על מעשה הזיוף של החלק הראשון.

לספר „אמרי בינה“ הוסיף המזויף דף אחד (הטופסים המזויפים מכילים לא 88 דף כברשימת פרידברג אלא [2] 88 דף) עם הקדמה משלו (את הקדמת המחבר השמיט, כמוכר). בהקדמה זו הוא כותב שזהו הספר השלישי שהוא מדפיס ונותן טעם לקריאת שמו „אמרי בינה“, ראשית — כפשוטו, שנית שיש בתיבות אלו אותיות הראשונות של שמו ושלישית יש לו טעם כמוס. לא קשה אמנם לגלות את הטעם הכמוס: אלו היה משנה גם את שם הספר היה מוכרח להדפיסו כולו מחדש, שכן נהגו המדפיסים להדפיס בראשי העמודים את שם הספר. בנוגע לספר „חמדת צבי“ כדאי לציין כקוריוז שהמזויף היה נכרו של המחבר, שכן הוא אומר על השערים שהדפיס: „מרדכי נתן שווארץ מתגורר פה ק"ק חוסט, בן ... הרב ... מו"ה צבי ז"ל יליד אשה צדיקת מ' חנה מרים בת הגאון מהר"צ איש הורוויץ ז"ל נכד מרן הגאון בעל הפלאה ...“

ב

נתקנא בו במרדכי נתן שווארץ בן עירו, מאיר פעקעטע-שווארץ, ויעש גם הוא כמעשהו, קנה מספר טופסים מספר „ייטב לב“ על התורה, להרב ר' יקותיאל יהודא טייטלבוים, שנדפס, בהעלמת שם המחבר, בשנת תרל"ה בסיגעט, הסיר את השערים והדפיס שערים אחרים עם שמו כמחבר הספר. אלא שאיתרע מזלו ונכשל, כי הדבר נתפרסם בעתונים. בעתון „מחזיקי הדת“ שהופיע בלבוב, בגליון 3 מיום כ"א חשוון תרמ"ב תחת הכותרת „קושטא קאי שיקרא לא קאי“ אנו קוראים בנדון זה:

„זה איזה שנים אשר גאון וצדיק אחד מפורסם לרבים ... הדפיס ספר ... מלא מוסר וחכמה ודעת ... וקרא שמו ייטב לב ... ולרוב ענותנותו לא רצה להזכיר שמו בשער הספר מפורש, ויען כי יש חלוקי דעות בין הקדמונים אם מחבר ספר מחויב לפרסם שמו בחבורו ...“

ע"כ כתב שמו ברמו נייטב לב ר"ת יקותיאל יהודא טייטלבוים]... וזה כמו שנה באתי אל בית הדפוס של ידידנו הרב המדפיס מוהר"ר יעקב עהרינגפרייז, ראיתי כי הוא מדפיס שער ספר אחד... בשם ייטב לב... ואמרתי אל המדפיס נא כאשר יוגמר זה הספר בדפוס תודיעני... והשיב לי כי לא ידפיס רק השער כי כן קנו ממנו להדפיס אך השער ולא יותר... אחרי כן לקחתי את השער הזה הנדפס מחדש וקראתי והנה איננו השער מספר "ייטב לב" אשר חיבר הגאון הקדמוני לי, כי בדברים האלה חרותים על השער הזה... ספר ייטב לב על חמשה חומשי תורה אשר יצאתי בעניי ומצאתי ת"ל דברי תוכחה ואמרי נועם. אנכי הצעיר באלפי מאיר בהרב ר' יעקב יחיאל פקעטע ז"ל... ובקראי הדברים ראיתי כי השער הזה איננו שער... אל... הספר היקר הג"ל רק הוא מבוא לספר אחר אשר מחברו גם הוא בשם הזה יכנהו... ועל כן דרשתי מהמדפיס הג"ל גוף הספר, והשיב לי אשר גם הוא לא זכה לראות גוף הספר כי רק השער הדפיס איש אחד בבית הדפוס שלו אולי הספר נדפס בבית דפוס אחר... שאלתי עליו ואין מגיד לי, ועתה ה' למראה עיני המכתב עתי היוצא בעיר סיגעט במדינת מראמאראש אשר באונגארין ונקרא בשם "פאלקס בלאט" מיום ג' פרשת לך נומר 2, וסיפר לנו חדשות אשר לא פללנו כי כן יעשה בישראל... וז"ל המכתב עתי הג"ל הכותב בלשון המדובר והנני להעתיק דבריו לשפת קדשנו... רק דברי חרופים אשר כותב על הענין הזה אשמיט... ואלה הם דבריו: — בעיר הוסט, לא רחוק מעיר סיגעט, נמצא שמה איש אחד ושמו מאיר פקעטע, מקדם ה' נקרא שווארץ ועתה שם הכנוי שלו פקעטע, כי שווארץ הוא לשון אשכנזי ובלשון אונגאריש הוא פקעטע... בשנה העברה לקח הספר היקר "ייטב לב" אשר חיבר רב אחד גאון וקדוש ישראל ולרוב ענותנותו לא חרת שמו על שער הספר... והמאיר לארץ הזה קנה מאת מוכרי ספרים הרבה ספרים ויסר מעליהם את השער אשר נדפס בפקודת המחבר, וידבק להם השער החדש אשר הדפיס פ"ק לבוב כנ"ל וישלחם לארץ אחרת למען ינחל עבורם הון וכבוד אשר לא לו יאתה, לא ידענו מה היה לך מאיר... הכי לא עלה על לבך אשר יודע ודובר ותנחול קלון תחת כבוד... הרפה מעשות כזאת, שמע בקולי; לך אל הרב המחבר והשב לו את העושה, וזה הלאה השער החדש, והגאון המחבר יעבור על מדותיו וימחול לך...".

לא נזדמן לי לראות טופס עם השער המוזיקלי, וגם לא מצאתיו ברשימות ספרים שנודמו לידי. מסתבר, שכשנתפרסם הדבר בעתונים השמידו את השערים המוזיקליים, מי שבירד טופס עם שער מוזיקלי, נכון שיוודע על זה. מכיון ששני המוזיקליים הג"ל היו תושבי עיר הוסט, ומכיון ששניהם שם משפחתם שווארץ, אפשר שחזו ממה שהיו "בעלי מלאכת אחת" היו גם בני משפחה אחת. כאמור נדפס הספר "ייטב לב" בשנת תרל"ה בסיגעט, ובטעות רשם פרידבערג "סיגעט-לבוב, תרל"ה—תר"מ", אפשר שנתערבבו לו טופסים עם שער אמיתי ושער מוזיקלי.

ח. ליברמן (ברוקלין)

מנחם בבלי אי רומי ?

בקרית ספר שנה כ"ט ע' 173—174 דן באיר בניהו בקורות ר' מנחם בן משה בבלי. עד כה היו מניחים, על פי מניווי בלבד, כי מוצאו מבבל ממש וכי משם הוא וביתו עלו לא"י. וכעת גילת מר בניהו, כי בשנת רפ"ב, קודם להגיעו לא"י, עשה בטריקולה שביוון כדיון הקהלה, ועובדה זו מביאתו להטיל ספק במוצאו מבבל : "קשה להניח שבאותם הימים התגלגל רב מבבל לקהילה זו, ולא ברור על שום מה נתכנה בכינוי זה". ספק זה מתגבר כשמעינים בתשובתו הרמזה במאמר בניהו¹, הקורא יזכר, כי מנחם בבלי היה בקי בתורת חכמי אשכנז וצרפת ומשתמש הרבה בדבריהם. עובדה זו וסגנונו מעידים כי עכ"פ לא בבל היה המקום אשר בו רכש את ידיעותיו. כמובן למרות זה אינו מן הגמנע שמוצאו² מבבל הוא, אבל ע"פ הכינוי "בבלי" בלבד אין כל יסוד לחשוב את ר' מנחם לבן בבלי, שהרי "בבלי" בא לפעמים ככינוי לרומי : (א) רומא הבירה נקראת גם בפי סופרי הכנסייה הנוצרית וגם בפי היהודים בשם בבלי. (ב) סדר אליהו רבא וווסא נתחברו לפי גרס³ ביד יתודי איש רומא, ואם הוא עצמו מזכיר את בבלי כמקום שבתו⁴, הרי זה לשון מלוצה. (ג) דברי הערוך, כפי שהם לפנינו, מובאים במחזור ויטרי⁵ בשם "רב נתן הבבלי", ובס' יוחסין השלם⁶ בשם "ר' נתן הבבלי מברבונא". שני הציטטים מעידים, כי אין כאן שגגת מעתיק⁷ אלא למעשה ר' נתן בן יחיאל איש רומי מכונה גם בשם בבלי⁸. וגראית לנו השערת לוי גינצבורג ז"ל⁹, כי כך נקרא יען כי רומי היער מכונה לפעמים בשם בבלי. פירושו עדיף על עדותו של ס' היוחסין¹⁰, שבעל הערוך התגורר זמן מה בבבלי, עדות מאוחרת וחשודה¹¹.

אחרי כל זאת אינו מן הנסנע, כי ר' מנחם בן משה בבלי לא איש בבלי הוא, כ"א איש רומי. מאדום הלך לסטעיו מורחה, שיטש כדיון כיוון ואח"כ נצא את מקום מנוחתו בא"י.

א. ב. צ. ד. ה.

תשיבה להערה הקודמת

לאחר שמוצאיו שר' מנחם בבלי היה דיון בטריקולה, כתבתי : קשה להניח שבאותם הימים התגלגל רב מבבל לקהלה זו, כי אין להסתמך על הכינוי דית חושב לחזק את דברי כנך שבתשובתו של רבי מנחם בבלי שבששיות. מרן הוא מראה בקיאות בתורתם של חכמי אשכנז וצרפת וגם ידיעותיו וסגנונו מעידים שלא בבבל רכש את ידיעותיו. מוכנו של ר' מנחם בבלי היו ספריהם של חכמי אשכנז וצרפת ידועים גם במזרח, ולא הרי הדורות הראשונים כדורות האחרונים שספרות ההלכה התרחבה והשתעפה וספריהם של חכמי אשכנז לא היו ידועים אך

1 שו"ת יוסף קארו, שאלות ושנים, דיני גיטין סי' יד : דפוס מנטובה ת"ץ, שאלה יו"ד, ד' לת—לו.

2 [א] מוצא אביו או אבותיו—הערתך.]

3 תולדות היהודים, כה"ד, ח"ב, ע' 335 הערה 2 : וראה א. ה. וייס, דור דור ודורשיו, הוצ' ד' ווילנה תרס"ד, ח"ג, ע' 255 : בית המלכות, שנה א' ע' 304. ודע, כי אף אם אולי אין הצדק את גרס' בנוגע לגוף התיכונה, בכל זאת דבריו כנים עכ"פ במש"כ בדבר זהו בבלי ורומי.

4 ועל זה סכך ש"ר, תולדות רבינו נתן איש רומי, בכורי העתים, תק"ץ, הערה 43.

5 ערך "קד" השלישי : מ"ה, ע' 520.

6 ערכין "שגשג", "משגשג" : ס' יוחסין השלם, הוצ' פיליפובסקי, ע' 174.

7 [שגגת מעתיק אין, אך הסתברים לא ידעו כבר להבחין בין ר' נתן בן יחיאל לבין ר' נתן הבבלי ועירבבו אותם. הערתך.]

8 ראה גם H. Gross, Gallia Judaica, Paris 1897 ע' 409—410.

9 ראה Geonica I, New York 1909 ע' 29 ושם הערה 1.

10 מאמר ב', ערך רב דייב, ע' 124. וראה קאהוב, מבוא לערוך השלם, ע' יא, ד"ה יעוד לבד.

11 ר' ש"ר, תולדות ר' נתן הנ"ל, ע' 12 וב' הערה 58 : ערך מילן ע' יא בהערות : מבוא לעה"ש הנ"ל, ע' י, יא.

מעט לחכמי הספרדים וכן להיפך. ועוד, ר' מנחם בבלי כתב תשובה זו בהיותו בצפת, גם כל עיר לא הגיעו לידינו חיבורים של חכמי בבל באותה תקופה כיצד רשאים אנו לפסוק לפי הסיגנונות ?
ראייה מסתברת לשלילת הדעה שר' מנחם היה בבלי היא שלא מצאנו, תחל מסוף ימי הביניים ועד הדורות האחרונים, רב מבבל שעובר לשמש ברבנות בקהלה שמחוץ למדינתו.

רות מעלה השערה שר' מנחם בבלי היה מרומא, ולכך הוא מביא שלוש ראיות, שאם כי לא כולן חותכות, יכולות הן להתקבל על הדעת. גם לפני זמנו של בעל הערוך היה חכם רומי שכינויו היה "בבלי" והוא הפייטן רבנו שלמה ב"ר יהודה הבבלי (חי בערך ת"ש—תש"ע, 940—1010), רבו של ר' משולם ב"ר קלונימוס (לפי מסורת שאין לאשרה היה גם מרביתו של רש"י ; שו"ת מהרש"ל, סימן כ"ט). הוא היה אחד הפייטנים היוהר קדומים באירופה והמשיך את המסורת הפיוטית של הקליר. עבודת יום הכפורים, "אדרת תלבושת", שחיבר נמצאת במחזור רומא (ר' עליו א' אפטוביצר, מבוא לספר ראב"יה, ירושלים תפרי"ח עמ' 264, 266). אף כמאה שנה לאחר זמנו של ר' מנחם בבלי היה כינוי זה מצוי באיטליה. בין התלמידים שהיו לו, מונה ר' יהודה אריה ממדינה את "מהר"ר בנימין בבלי בפיסא" (כתבי הרב יהודה אריה ממדינה, הוצאת יהודה בלוי, בודפשט תרס"ו, ס" קס"ב, עמ' 170). אע"פ שהיה מאיטליה אין עדיין ראיה מכאן שמוצאו היה מרומא ושםכאן בא כינויו. ומסופקני אם אפשר לקבוע כלל זה בכל מקום.

בשעה שפירסמתי את דברי ב"קריית ספר" לא היה בידי טופס של שו"ת בנימין זאב. עתה מצאתי שר' מנחם בבלי נזכר פעם שניה באותו ספר, ושוב עם חברי בית הדין בטריקלה : מנחם בכ"ר משה בבלי דיין, ולא משנת רפ"ב כי אם ביום כ"ח שבט הרפ"ה (שו"ת בנימין זאב, סי' רמ"ח, דף שמ"ז ע"ב). פירושו של דבר שר' מנחם בבלי היה תושב טריקלה ואף שימש בה דיין שנים אחדות. לארץ-ישראל עלה, איפוא, לאחר שנת רפ"ה. הידיעה הראשונה עליו מצפת היא, כאמור, משנת רצ"ז.
מ א י ר ב נ י ה ו

BIBLIOGRAPHY

Israel Publications, Hebraica and Judaica

Periodicals 269, 314
Collections 271, 315
Bibliography and History of Jewish Studies 272, 315
Biblical Studies 273, 315
New Testament 324
Talmud, Midrash, Rabbinic Literature 274, 325
Jewish Philosophy and Religion 277, 329
Kabbalah and Hassidism 282, 330
Liturgy, Sermons, Ethics 283, 330
History, Biography, Memoirs 283, 331
Jews in the Present 285, 336
Zionism, Palestine, Israel 285, 337
Ethnography, Folklore, Art 293, 340
Philology 297, 341
Hebrew Poetry in the Middle Ages 297
Modern Hebrew Literature 298, 345
Yiddish Literature 345
Literature in Other Languages with Jewish Themes 346
Juvenile Literature 303, 349
Education and Teaching 307, 349
Text Books 308, 350
Hebrew Books on non-Jewish Subjects 310
Miscellanea 350

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o.: and others	n. d.: no date
Bd.: Band	n. p.: no place
c.: copyright	n. pr.: no printer
col.: coloured	numb. l.: numbered leaf(-ves)
diagr.: diagram(s)	p.: page(s)
diss.: dissertation	p. l.: preliminary leaf(-ves)
ed.: editor, edition	pl.: plate(s)
facsim.: facsimile(s)	port.: portrait(s)
front.: frontispiece	pref.: preface
hrsg.: herausgegeben	T.: Teil
illus.: illustrated	tab.: table(s)
incl.: including	vol.: volume(s)
l.: leaf(-ves)	

Hebrew abbreviations see inside right-hand cover

Editor's Address: P.O.B. 503, Jerusalem

Annual Subscription: IL 3.000 (\$ 5.-; £ 1.15)

Turim Press Ltd., Jerusalem

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY

JERUSALEM

Vol. XXXI no. 3

June 1956

CONTENTS

Bibliography

Israel Publications	269
Hebraica and Judaica	314
Periodicals	351

Reviews

J. Licht: מילות גנויות מלחמת בני אור ובני חשך	277
B. Schochetmann: ג. פרומקין, דרך שופט בירושלים	289
I. R. Molho: מ. אטיאש, רומנטיר ספרדי	293
E. D. Goldschmidt: Septuaginta. Göttingen. Vol. XVI, 1,2, ed. Ziegler	317
E. E. Urbach: חלמוד ירושלמי, מסכת שקלים עם שני פירושים מקדמוני הראשונים	325
M. Goshen-Gottstein: Barthélemy and Milik, Discoveries in the Judean Desert, I	341

Studies

S. D. F. Goitein: A Colophon to R. Hai Gaon's Commentary to Hagiga [a. o.] (with one facsimile)	368
J. Schirrmann: Studies in Hebrew Poetry, 1955	371

From the Library Collections

G. Scholem: Isaac of Acco's Commentary to the First Chapter of the Book of Creation	379
--	-----

Notes

H. Liebermann: Forgers of Title Pages	397
E. Roth: Menahem Babli or Romi?	399
M. Benayahu: Answer to Previous Note	399

The Magnes Press
The Hebrew University
Jerusalem

ק ר י ת ס פ ר

רבעון לביבליוגרפיה

של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים
בדרך ל"א חוב' ד' תשרי תשי"ז

התכנ

ביבליוגרפיה

401	דפוס ישראל
437	ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל
458	בתוך כתבי עת

דבריי בקורת

403	ד. פלוסר: אוצר המגלות הגנוזות, פיענחן... א. ל. סוקניק
418	ב. שוחטמן: א. רפאלי, במאבק לבאולה
442	ג. י. אורמן: תשובות רבנו גרשם מאור הגולה, הוצ' אילכרג
449	א. אשור: D. M. Dunlop, The history of the Jewish Khazars

מאמרים

472	א. ג. צ. רות: כתבייד לתלמוד בבלי בהונגריה
483	א. מ. הברמן: המדפיס חיים שחור, בנו יצחק וחתנו יוסף ב"ר יקר (עם 4 פקסימילים)
501	א. יערי: מלואים לדגלי המדפיסים העבריים (עם 9 פקסימילים)

מגנזי בית הספרים

507	מ. נדב: פנקס קהל פרוקפורט דמיין
-----	----	----	----	----	----	----	---------------------------------

הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס
האוניברסיטה העברית
ירושלים

ביבליוגרפיה

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל	דפוס ישראל
עתונים 437	עתונים 401
קבצים 437	קבצים 401
ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 438	ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל 402
מדע המקרא 438	מדע המקרא 403
ברית חדשה 442	תלמוד, מדרש, ספרות רבנית 410
תלמוד, מדרש, ספרות רבנית 442	מדע הדת, פילוסופיה יהודית 412
מדע הדת, פילוסופיה יהודית 446	קבלה וחסידות 412
קבלה וחסידות 447	תפלה, דרשות, מוסר 413
תפלה, דרשות, מוסר 447	היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות 414
היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות 448	עם ישראל בהווה 415
עם ישראל בהווה 452	ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל 416
ציונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל 452	אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות 421
אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות 454	בלשנות 421
בלשנות 454	שירה עברית בימי הביניים 422
ספרות יפה עברית חדשה 454	ספרות יפה עברית חדשה 422
ספרות יפה יודית 454	ספרות יפה יודית 427
ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים 456	ספרות הנוער 427
ספרות הנוער 456	הנוף והוראה 429
ספרי למוד 457	ספרי למוד 431
ספרי מדע כלליים בעברית 457	ספרי מדע כלליים 432
	שאר דפוס ישראל 436

רשימת הסימנים והקצורים

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.
 סוגרים עגולים () מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו מתוך הספר.
 סוגרים מרובעים [] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.
 סוגרים מהוקצעים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.
 סימני התבנית : 8° : 10—25 ס"מ ; 4° : 25—32 ס"מ ; 2° : 32—40 ס"מ ; 2° גדול : למעלה מ־40 ס"מ.
 בסוגרים מרובעים מצינים : א. ספרים שגבהם למטה מ־10 ס"מ ; ב. ספרים שרחבם גדול מארכם ; ג. מפות.
 חמ"ד : חסר מקום הדפוס. חש"ד : חסרה שנת הדפוס. חש"מ : חסר שם המדפיס.
 כר' : כרכים. ע' : עמודים. ק. ס. : קרית ספר.

אין מדפיסים ב"קרית ספר" תשובות וויכוחים על דברי-בקורת

כתובת המערכת : ירושלים, ת. ה. 503

דמי החתימה לשנה : 3.000 ל"י (—\$ 1.15; \$ 5.—)

דפוס טורים בע"מ, ירושלים

דפוסי ישראל

ment of the General Zionists Organisations in Israel, (typ. "Neo-grafica"). 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. כרך 1 מס' 5: אוקטובר 1952. 2 ע', תמונות. — יוצא גם בספרדית בשם: Ser - vicio noticioso israeli.

2386 **Lamismar**. "למשמר". Organ informativo al Partidului Muncitoresc Unit (Mam-pam).

חיפה, דפוס "אמנות", 1956. 2° גדול. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: מרס. 4 ע', תמונות.

2387 **Maccabi World Review**. ידיעות מכבי ער. Tel Aviv, Maccabi World Union, Executive World Headquarters, (דפוס לידור), 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. ועדת המערכת: Y. Ha-dari, Y. Yekutieli, F. Lewinson. גל' 6: פברואר 1956. 16 ע', תמונות.

2388 **Pionniers**. (Tel Aviv), Ihoud hanoar hahaloutsi, (typ. Jerusalem Post, 1954). 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: יוני. 19 [1] ע', תמונות. הסכסס בצרפתית.

2389 **Sharon**; Israels Illustrierte. (Haifa, H. Spiegler), 1955. 2°.

שבועון. גל' 1: 19 בינואר. 4 ע'. במכונת-הכפלה. בלי תמונות.

2390 **Tiempos**; boletin informativo... Tel Aviv, Secretaria mundial del Hanoar hazioni, publicado por el Departamento de relaciones para America Latina. 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. [שבועון?]. מס' 18: 10.4.x.54 ע'. במכונת-הכפלה.

קבצים

2391 **אבינעם, ראובן** [Reuven Avinoam], עורך. אודים: הגיגים ורגשות מעוזני הנוסלים במערכות העם

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

2378 **אנחנו**: עתון הנוער המתבגר בישראל. תל-אביב, דפוס "אלון", תשס"ו. 2° גדול. שבועון. העורך: מרדכי קשתן. גל' [1]: כב באור. 8 ע', תמונות.

2379 **ירחון ישראלי לשחמט**. ירושלים, איגוד ישראלי לשחמט, (דפוס ר. ח. הכהן), תשס"ו. 8°. העורך: משה צירניאק. גל' 1: אדר. [20] ע', תמונות. טבלאות. עם סיכום כמה מאמרים ושער נוסף באנגלית: The Israel Chess Monthly.

2380 **[ישראל. משרד החקלאות]**. מינהל המים. ידיעות מינהל המים. תל-אביב. 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 3: 15.55.4: 39 דף, טבלאות, מסה. במכונת-הכפלה.

2381 **ישראל. משרד המסחר והתעשייה**. עלון היצוא, מעובד ע"י יחידת-הירושם — חטיבת סחר-חוק. ירושלים. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. מס' 11/12: אדר א' תשי"ד. 83 דף, טבלאות. במכונת-הכפלה. "פנימי, לא לפרסום".

2382 **למה**. תל-אביב, רפאל אלגור, דפוס החדש, [1955]. 2° גדול. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: זאב אלתגר. בלי תאריך ובלי סימון מספר. "הוצאה מיוחדת". 4 ע', תמונות.

2383 **לעת זקנה**: עלון פנימי של האגף לטיפול בקשישים של מלב"ן. מוקדש לברור בעיות הזקנה וענייני נהול מוסדות זקנים. (תל-אביב, מוסדות לטיפול בעולים נחשלים, האגף לטיפול בקשישים), תשס"ו. 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: אלול. 31 דף. במכונת-הכפלה.

2384 **קול הנגב**: כתב-עת בלתי חלוי לחושבי באר שבע והמרחב. באר שבע, דפוס "הנגב". 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. המו"ל והעורך: אברהם חלילי. גל' 1: יח בתמון תשס"ו. 4 ע', תמונות.

2385 **Israel News Service**. Tel-Aviv, Foreign Relations and Zionist Affairs Depart-

י. כוכבא (פסח תרס"ה זבונץ פודול אוקראינה — ר"ח גיסן תשי"ב תלאביב) עלה ארצה בתרפ"ה, היה מורה בבן-שמן ואח"כ מורה ומנהל בית החינוך לילדי עובדים בתלאביב.

2399 לכבוד יום טוב; מאמרים ומחקרים עם מלאת שלש מאות שנה לפטירתו של רבנו יוסף טוב ליפמן הלוי. בעריכת הרב יהודה לוי הכהן מימון. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס ווייס) תשס"ז. ע' 230, 8°.

התכן: העורך: ר' יו"ס ליפמן הלר (ע' 55'5). י. א. הלוי הרציג: ראייה לשיטת הרמב"ם בתוספות יום טוב. צ. פ. פראנק: ביאורים וישובים בדברי התו"ס. מ. ראטה: הערות לספרי התו"ס (ע' 109'70). י. מ. טוקצינסקי ז"ל: עוללות ממשנתו. י. חלפסברג: לדמותו. א. מ. הברמן: פיוטיו ושיריו. מ. הכהן: ספריו ושיטת לימודו (ע' 191'146). מ. מ. כשר: הערות אחדות. ג. בן-נחם: פירוש ריו"ס ליפמן על אבן-עזרא. מ. פוגלמאן: בירור רים לפירושו למשנה. ש. הכהן חייגרסן: מצבתו של ר' משה הלוי העליר ואלרשטיין. א. י. זסלנסקי: דיוקים במירושיו.

2400 מזרע. ש מאי קרביצקי. מזרע. חש"מ, [תשט"ן]. ע' 31, תמונות. 8° דפי הספר וזכרון.

2401 מפלגת פועלי ארץ ישראל. ידיעות מהעולם הסוציאליסטי. (תלאביב), מפלגת פועלי ארץ-ישראל, המחלקה לקשרי חוץ והמחלקה להסברה בכתב, (דפוס מפלגת פועלי א"י) 1955. 40 ע', טבלאות. 8°.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

2402 בוי, דב. חקר הספרות העממית; מב' חר ביבליוגרפי מן השנים האחרונות. חיפה, בית הספר הגבוה למדעי הרוח, (מפעל השכפול), תשס"ו. 36, [1] ע'. 8°.

במכונת-הכפלה. עם הקדמה, תכן. ושער נוסף באנגלית: Dov Noy: The study of folk-literature; a selected bibliography of recent years.

2403 פרידברג, חיים דב (Ch. B. Friedberg). בית עקד ספרים; לקסיקון ביבליוגרפי לידיעת הספרות העברית בכלל ושמות הספרים העבריים וביהודיות אשכנזית בפרט, וכן אלה באיטלקית, טטרית, יונית, לא-דינוספרדית... שנדפסו באותיות עבריות, החל משנת

והמולדת. [תלאביב], משרד הבסחון, המחלקה להנצחת החייל; (הקריה, דפוס הממשלה), תשס"ו. 110 ע'. 8°.

מנוקד.

בספרו זה כנס המסדר אמרות שמצא בתוך אגרותיהם של הגופלים. כונסו בספר 511 אמרות לפי הנושאים בטייז מדורות. ההוצאה יפה.

2392 אנציקלופדיה חינוכית מיסודם של משרד החינוך והתרבות ומוסד ביאליק של הסוכנות היהודית לארץ ישראל. קונטרס לדוגמה. ירושלים, (הדפוס הממלכתי), תשס"ו. [4] ע', 32 עמודות. לוחות-תמונות. פקסי מילים. 4°.

2393 ארגון מנהלים ומרשי חתימה. אגרת; מבחר. מאמרים. קובץ א: 1953/54. (תלאביב), ארגון מנהלים ומרשי חתימה, בנק לאומי לישראל, הבנק האי פותיקאי הכללי, [1955]. 53 ע'. 4°.

במכונת-הכפלה. «בחנו במאמרים בעלי ערך מתמיד, הדנים בנושאים שאינם יורדים מדפי העתונות הבנקאית: תורת השיקים, בסחונות, תולדות הבנקאות וכו'». (מדברי המערכת).

2394 דגניה ב', עודד: עלים לזכרו. דגניה ב', חש"מ, תשס"ו. 30 ע', פורטרט. 8°.

עודד וגמייססר ילדי דגניה, ט' תשרי תרצ"ז, נהרג בכ"ח בטלו תשט"א.

2395 היא: עלים האשה הצעירה. תלאביב, דפוס «חן», תשס"ו. [12] ע', תמונות. 2° גדול. גליון פסח. הוצאה חרפעמית. העורך: י. כוהן.

2396 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. המחלקה לאגוד מקצועי. הפועל והמשק. יב: משלחת הפועלים לירושלם לביתה. (תלאביב, דפוס «דבר», תשס"ז. 1955). 175, [1] ע', טבלאות. 8°.

קובץ. הוצא ע"י המדור למועצת ייצור. העורך: ג. ליבנה.

2397 יד ושם. מימי השואה והגבורה. ירושלים, (המדפיס הממשלתי, דפוס י. שר), תשס"ו. 47, [1] ע', מסה. 8°.

בראש השער: יד ושם; רשת הזכרון לשואה ולגבורה — משרד החינוך והתרבות. לקטים מתוך הספרות ההיסטורית והזכרונות.

2398 ישראל כוכבא ז"ל; דברים לזכרו. תלאביב, הוצעה להנצחת זכרו של ישראל כוכבא ע"י «אורים», תשס"ו. 39, [1] ע', פורטרט. תוים. 8°.

אלפים גיבם ופתגמים מלקטים מתוך המקרא... עם כאור עניניו ושמושי חיה, "אלדד", (דפוס "אות"), תשט"ז. 299 ע' 8°.

2410 לודס, אדולף, ישראל; קדמוניות העם והארץ. עברית: מרכזי חלמיש, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (חיפה, דפוס "אות", 1956). 444 ע', תמו' נות, מקצתן על לוחות. 8° (ספרית פועלים/מדע לכל). עם מבוא על המחבר ומפעלו מאת מ. סיסטר (ע' 13-19). את המקור: Adolphe Lods: Israël des origines au milieu du VIIIe siècle, 179 ע' שם גם תאור. את התרגום האנגלי עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 180.

2411 מגלות גנוזות, אוצר המגלות הגנוזות שבידי האוניברסיטה העברית. פיענחן, העתיקן והרסיף עליהן מבואות אלעזר ליסא סוקניק. (התקן לדפוס מתוך העזבון בידי נחמן אביגד). ירושלים, מוסד ביאליק והאוניברסיטה העברית; (תלאביב), דפוס הממ"שלה; ירושלים, דפוס גולדברג, תשט"ו (1954). 40, [60] ע', לוחות/תמונות, 58 לוחות/פקסימילים בתוך תיק. 2°.

יצא גם באנגלית: The Dead Sea Scrolls: ed. by E[leazar] of the Hebrew University, ed. by E[leazar] L[ippa] Sukenik. Jerusalem, Magnes Press, Hebrew University, 1955.

מכיל: מבוא, מגילת ישעיהו כ"ב ב, מגלת מלחמה בני אור בבני חושך ומגלת ההודיות בלוחות/פקסימילים וב"תעתיק. — עיין גם ק.ס. שנה כ"ה ע' 149-148 ושנה כ"ו ע' 248-239 (שם גם הערכה מאת ח. ילון).

זכות גדולה נתגלגלה לידי האוניברסיטה העברית שאחרי עבודה קשה ומייגעת הוציאה את המגילות הגנוזות שרכש בזמנו הפרופ' סוקניק ז"ל. הוא עצמו נסגר לפני שהוצאתו ראתה אור וחבל שלא זכה להשלים את תכניתו המוגזר מנסאלית, היא הוצאת הסכסכים בצירוף פירוש מקיף ומלא בדומה לזה שפירסם על כמה פרקים של המגילות בדינים וחשבונות הראשונים, מגילות גנוזות א"ב שיצאו לאור על-ידי מוסד ביאליק. לאחר פטירתו של פרופ' סוקניק ז"ל הוחלט להוציא רק לוחות בפאקסימיל בצירוף תעתיק נאמן ומבוא המורכב ממבואותיו של המ"נח ל"מגילות גנוזות א"ב", ועוד כמה תיאורים לתועלת הקורא. שיוכל לעמוד על אופיין הכללי של המגילות. כן צורפו למבוא גם קטעים אחדים מיומנו של המנוח

רלי"ד עז... (תש"י)... הוצאה שניה מושלמת ומתורגמת. כרך ד: ת, המפתחות. תלאביב, בריינדא; (יפו, דפוס "שם"), תשט"ז. [4], 1420-1049 ע'. 4° שער נוסף באנגלית. — את הקודמים עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 125, שם גם ציונים, שנה כ"ט ע' 6 ושנה ל' ע' 287.

2404 [Israel]. Government Press Office. List of newspapers and periodicals appearing in Israel. [Jerusalem]. 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. הגיליון שלפניו (בלי ציון מספר): July 1955, 32, 3 ע'. במכונת הכפלה. בראש השער: State of Israel. Government Press Office. — 3 ע' ואחרונים: Jan-uary 1956.

2405 Zionist Organization. Central Zionist Archives. Jerusalem. The Central Zionist Archives. (Jerusalem, typ. Jerusalem Post), [1954]. 19, [1] p., illus., facsim. 8°. "List of archives and collections of documents kept in the Central Zionist Archives", p. 13-19.

מדע המקרא

2406 דושינסקי, יוסף צבי [J. Z. Duschinsky]. ספר תורת מהרי"ץ על התורה; אמרי קודש על פרשיות התורה מאת אדונינו מורינו... כקש"ת מרן יוסף צבי דושינסקי... (חלק א): ספר בראשית. ירושלים, (ישראל משה דושינסקי, דפוס "המסורה"), תשט"ז. [4] 124 דף. 8°.

2407 הראובני, נגה [N. Hareubeni]. אור חדש על ספר ירמיהו על יסוד מחקרים בנתיבותיו של הנביא בנוף מולדתו. מהדורה שניה. ירושלים, קריית-ספר, (דפוס סוריס), תשט"ו. 150, [4] ע', מפה, תמונות. 8°. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 123. שם גם ציון.

2408 יוסף בכור שור... פירוש על התורה. חלק א': בראשית שמות. ונלוה אליו ספר שרי היסוד [צ"ל הסוד] והיחוד והאמונה מרבנו אליעזר [צ"ל אלעזר] מגרמיות... (ובסוף הספר הדפסתי מעט חדושים על התורה מאוצרי). נדפס ע"י הרב חיים יוסף איסר ב"ר יצחק הלוי לבית גד... (ירושלים, דפוס "התחיה"), [תשט"ז]. [8], 152 ע'. 8°.

2409 ירון, יהושע. ניבון המקרא: שלשת

לי קדום, דומה מאוד לכתב של כתובת עזיה⁵ בעקבות התגליות החדשות שאישרו את רוב הנחותיו של סוקניק, נתקבלו עתה רוב חידושיו בדבר מוסכם, עד שלפעמים שוכחים שסוקניק היה הראשון שביטא אותם.

החלק החשוב ביותר של הספר הוא תחתיק של של המגילות הכלולות בו: קטעים מתוך גוסט ב' של ספר ישעיהו, מגילת מלחמת בני-אור בבני-חושך⁶ ומגילת ההודיות⁷. לפי דברי הספר בא עיקרו של התחתיק להקל את קריאתם של הלוחות, והיינו הצילומים שצורמו להוֹ צאה זו בדפים בודדים, אולם כל הידוע את מלאכת הפיעה נוח של כתבי-יד עתיקים, יבין בנקל שהתחתיק הוא פרי של עבודה כבירה, של שיקולים מרובים במקומות קשים לקריאה, של התעמקות בצורת האותיות ואף במקרים רבים בתוכן המגילות. רק התחתיק הביא בעצם את גאולת המגילות הכלולות בספר. ההוצאה היא הוצאה "דיפלומטית", ז"א תחתיק המגילות לפי שהן משתקפות לעיני הקורא. הלוחות הועתקו "כצורתם, אות כנגד אות", וה"מילים נמנעו" מלהשלים את הליקויים, חוץ ממקומות שקריאתם של חלקי המלים הלקויות אינה מוטלת בספק⁸ (עמ' 38). נראה לי שצד אחרון זה הוזק יותר משהוא הועיל, שהרי השלמה שבאמת מובנת מאלה, אפשר להשאירה לשכלו של הקורא. על ידי השלמות אלה עברה ההוצאה את גבולות התחתיק ונפתח שער לאלה, אשר מתוך אי-בקיאותם בענייני הוצאות של תעודות עתיקות טוענים שאפשר היה להשלים יותר. לדעתי היה רצוי לותר על כל השלמה ולהשאיר את המלאכה להוצאות המדעיות המפורשות שיבאו בעקבות ההוצאה הראשונה של הטקסטים⁹. ברם, חוסר העקביות הזה אינו פוגע בסיב העבודה שנעשתה באחריות ומתוך מצפון מדעי מעולה. ועתה כמה הערות למגילות הבודדות.

א

ס ו ס ב' ש ל ס ס ר י ש ע י ה ו ש פ ו ר ס כ א נ ק ר ו ב י ו ת ר ל ג ו ס ח המסורה בכתבי שלו מן הגוסט הראשון שנמצא בין מגילות מדבר-יהודה¹⁰. אין כאן צורך לעמוד

(עמ' 20) המראים את הוזק בשעה גורלית לעמו מול אחת התגליות הגדולות של תקופתנו. את ריכוז החומר שהשאיר אחריו המנוח ואת הכשרתו לדפוס הטילה הוצה (של האוניברסיטה העברית) על ד"ר נ. אביגד. בעבור דתו זו נעזר עזרה נאמנה עליידי מר יעקב ליכט, ועמדה לו במידה רבה גם עצתו של רב-אלוף יגאל ידין¹. "אוצר המגילות הגנוזות" מסיים את פירסום החומר שנמצא בשעתו במערה הראשונה של קומראן, מלבד "ספר למך" או "ספר האבות" שהמומחים האמריקאים שטיפלו במגילה כל עוד היתה ברשותם לא הצליחו לפתוח. ביג תיים עברה מגילה זו, יחד עם שאר המגילות שהיו ברכוש המנזר הסורי שבירושלים העתיקה, לרכוש מוסדות ישראלי והודות לכשרונו של המומחה הישראלי מר ביבר-קראוט נפתחה בירושלים בסוף יוני 1955 ויש לקוות שב-קרוב נזכה להוצאתה.

יחס כבוד כלפי המורה המנוח מתבטא בזה שלמבואו נוספו רק הערות מעטות, ביחוד ביבליוגרפיות, וכולן צוינו בקיצור "המלבה-ר". ההערה העקרונית ביותר היא זו שבעמוד 32, בה צויין שנמצאו חולקים על השערתו של סוקניק אודות תקופת חיבור המגילות. לדעתו חוברת מגילת מלחמת בני-אור לפני תקופת החשמונאים, אולם "הפרופ" א. ל. סוקניק לא הספיק עוד לבסס את דעתו ולהביא ראיות נוספות... דיון מלא בשאלה זו ימצא הקורא בהוצאה מסורשת של המגילה, שהבין רב-אלוף יגאל ידין והיא תצא לאור בקרוב².

מאלפים מאד דברי סוקניק על תולדות התגלית ואם נשווה אותם עם דבריו של M. Burrows³ אשר היה באותו זמן מנהל בית הספר האמריקאי שבירושלים, נקבל תמונה כמעט שלמה על מה שהתרחש אז⁴. נראה שאיל-מלא סוקניק לא היו החוקרים מגיעים בתקופה כה קצרה למסקנה שלטנינו תגלית חשובה כל כך. לסוקניק עמדה בפרשת המגילות הגנוזות הן ההעזה הנאה לחוקר והן ידיעותיו המקצועיות. למעשה הוכרע גורל התגלית כש-סוקניק רשם ביומנו ב-27 בדצמבר 1947: "הכתב נראה

1 אוצר המגילות הגנוזות, עמ' 7.

2 עיין עתה יגאל ידין, מגילת מלחמת בני אור בבני חושך, מוסד ביאליק, ירושלים 1955.

3 עיין M. Burrows, The Dead Sea Scrolls, New York 1955, p. 1-69.

4 על החסריות שהתנהלו במקום עיין ביחוד De Vaux, RB 1953, p. 83-106; 1954, p. 193-236; F. M. Cross, BA 1954, p. 2-21.

5 את תצלומה של כתובת זו מימי בית שני עיין בציון 26 (מול עמוד 25).

6 עיין עתה ידין (הערה 2); את הוצאת מגילת ההודיות עם השלמות, מבוא ופירוש מלא הבין יעקב ליכט, אחד ממפענחי אוצר המגילות הגנוזות. הוצאתו תצא בקרוב ע"י מוסד-ביאליק.

7 גוסט זה יצא לאור בספר The Dead Sea Scrolls, ed. M. Burrows, vol. I, 1951.

הרי כתב־יד אינו מעיד רק על תקופת כתיבתו, אלא הוא רק חוליה בשרשרת של התפתחות ארוכה ומסונפת.

ראוי עוד לציין שאין להתייחס לכל חילופי הגרסאות של כתב־יד מסויים, כולל כתבי היד המקראיים שבין המגיר לות הגנוזות, באותו כוּב־ראש. ראשית יש למיין את השינויים ולבחור מהם, במידה שזה אפשר, חילופי גיר־סאות „אמיתיים“. אל אלה האחרונים שייכים כאלה הנמצאים גם בנוסחים אחרים של הספר, ביחוד בתרגום השבעים, למרות שאותו השיבוש — הסעות לעולם חזר־רת — או התיקון היה יכול להווצר בנוסח אחר גם באופן בלתי תלוי. לחילופי גרסאות „אמיתיים“ שייכים גם שינויים מסובכים שאין להסבירם רק מתוך שיבוש מכני של פליטת קולמוס. מסבך הדברים שייכים לסוג זה גם אותם חילופי הגרסאות אשר אולי עולים על הנוסח המקובל, אך אין כמובן למיין את הגרסאות מבחינת סיבן. רק הגרסאות ה„אמיתיות“ מתוך המגילות מקומן באפאראס הביקורתי (רשימת חילופי הגרסאות) של מהדורה מדעית של ספר ישעיהו ורק חלק קטן מן השינויים שבמגילות כלפי נוסח המסורה הם גרסאות „אמיתיות“ ורק בהם יש להתחשב בהכנת מהדורה ביקורתית של ספר ישעיהו — אם כמובן יחס הכבוד כלפי הטקסטים העתיקים לא יכריע בעד שלימות.

לפי מה שאמרנו¹¹ ברי שאין להוציא מתגלית שני ספרים של ספר ישעיהו מימי בית שני הקרובים לנוסח המסורה והיורדים ממנו בטיבם שום מסקנות אפולוגיות. שני הטקסטים הנ"ל — ביחוד הטופס א' — הם כתב־יד „כפריים“ שנבעו מאותה מהדורה ממנה הותקן גם נוסח המסורה. מכאן שנוסחים אלה אינם עשויים כדי לחולל מהפיכה שתקרב אותנו אל דברי הנביא עצמו מעבר למה דורה ממנה נבעו כל כתבי־היד שבידינו, לרבות הטקסטים שנמצאו בין מגילות מדבר־יהודה.

ב

מגילות מלחמת בני אור ובני חושך. לאחר שמגילה זו זכתה בינתיים להוצאה מושלמת עם מבוא ופירושה רחב¹², עליו להסתפק כאן בכמה הערות על

על טיב הנוסח שבמגילה, כי עבודה זו כבד נעשתה⁹. אסתפק איפוא בכמה הערות עקרוניות.

נוסח המסורה של ספר ישעיהו הוא מעולה בסיבו, ועד כמה שהסתפקתי לראות, אין הבדלים עקרוניים בין נוסח זה לבין כתב היד העברי ממנו תורגם תרגום השבעים. הנוסח המסורתי וגם זה של תרגום השבעים נבעו ממה־דורה שנעשתה בוודאי לפני תקופת חיבורו של ספר בן־סירא, בו כתוב על ישעיהו הנביא כי „ברוך גבורה חזה אחרית וינחם אבלי ציון, עד עולם חזה נהיות“¹⁰ ונסתרות לפני באן (מ"ה, ל"ג). הנוסח שהיה בידי בן־סירא כבר כלל איפוא הן את דברי ישעיהו הנביא והן את דברי נביא הנחמה, ונראה לי שכדאי לבדוק את האפשרות אם נביא הנחמה לא היה בעצמו המהדיר. נראה גם שהמהדורה הנ"ל היתה גם „ההוצאה הראשונה“, וז"א שהעורך ליקט ואיגד את דברי הנביא המפורזים לספר אחד. קשה איפוא להניח שלנוסח מן הנוסחים של תקופת החשמונאים התי־גבבו חילופי גרסאות מאוספים אחרים של דברי הנביא. ברם, כל העוסק בכתב־יד עתיקים יודע שמהדורה עתיקה אינה קובעת את נוסח החיבור בלי ימנע: מעתיקים ממעתיקים שונים משנים את הטקסט ביודעין ובלאי־יודעין, עד שבאים חכמים ומוציאים לאור מהדורה מתוקנת חדשה. כן קרה גם לספר ישעיהו כשבעלי המסורה הכינו את מהדורתם — וכמובן שלאחר מהדורה זו שוב נוצרו הבדלים, אמנם קטנים באופן יחסי, בתוך כתבי־היד העבריים של ימי־הביניים.

וזה, בקחים כלליים, התפתחות הנוסח של ספר ישעיהו. ראוי לציין שכל מהדיר מנסה לבסס את מהדורתו על כתב־יד מעולים, וכזה הוא שונה ממעתיק סתם אשר לפניו מונח בדרך־כלל כתב־יד אחד, או בכל היותר שני כתב־יד שמיבחרם הוא מקרי בלבד. ברור איפוא, למה נר־סח המסורה של ספר ישעיהו, למרות שהוא נקבע בתקופה מאוחרת בהרבה, עולה על הנוסחים שנמצאו בין מגילות מדבר־יהודה. הפילולוגים הקלאסיים מכירים יפה תופעות דומות. ידוע להם למשל שכתב־היד של הומירוס של ימי הביניים עולים בהרבה על הפאפירוסים ה„כפריים“ של התקופה העתיקה. קיים עקרון חשוב בפילולוגיה: הנוסחים המאוחרים אינם משום כך הגרועים יותר!¹⁰

⁹ S. Loewinger, The Variants of the DSI II 8 Vetus Testamentum 1954, p. 155-164.

¹⁰ צורה זו נמצאת עוד בספר בן־סירא מ"ב, כ"ה ובמגילות מדבר יהודה (עין ידן עמ' 236).

¹¹ יש להמליץ ביחוד על הספר המצויין G. Pasquali,

Storia della tradizione e critica del testo, Firenze 1952.

¹² אין להכליל את מסקנות אלה גם כלפי שרידי המגילות של שאר ספרי המקרא. המצב הוא שונה למשל בקשר לספר שמואל בו בחרו בעלי המסורה בנוסח היורד באיכותו מזה של תרגום השבעים.

12 עין: הערה 7. 13 ע' הערה 2.

שני אשר אינה רחוקה מן החיים המעשיים יותר מן הכותה הנוצרית של ימי הביניים שדגלו אף הן באידיאל לוגיה אפוקליפטית ומן התנועות המשיחיות היהודיות. עתה נראה איפוא שאותם הכוחות החברתיים שמעלו בקרב התנועות האלה, פעלו כבר בקרב חוגים יהודיים מסויימים בתקופת בית שני. כחות אלה הם כנראה אשר סייעו במידה מרובה להתהוות האפוקליפטיקה היהודית.

מובן הוא מאילו שחבורת אפוקליפטיקאים שונה במהותה מתנועות פוליטיות "ריאליסטיות". האפוקליפטיקאי אינו מאמין שיוכל להשיג את המבוקש בדרך הטבע; הוא מצפה לתהפוכה קוסמית, בה יעזרו לו כחות של מעלה. הוא, איפוא, בדרך-כלל, איש חלש. חולשתו מתבטאת גם בכך שהוא מאמין בסדרי העולם הנוכחיים הם כה איתנים עד שיתזקקו עד אחרית הימים. הוא מתנגד לסדרי העולם האלה, או למעצמות מסויימות, התנגדות עקרונית ומוחלטת; הוא אינו מאמין שכחות אלה ניתנים לשיפור ומצפה להשמדתם השלימה. גישה זו בולטת בכל מגילות מדבר יהודה ובכללן גם במגילת המלחמה.

נביא כאן סקירה כללית ביותר של התופעות אצל ארבע מות העולם בתקופה העתיקה המקבילות לאפוקליפטיקה היהודית¹⁷. סקירה זו תדגים שהאפוקליפטיקה היהודית איננה תופעה בודדת הן בנוגע לתקופתה והן בנוגע לאפיה. הסקירה תעזור גם להבין את אפיה ה"פוליטי" המיוחד של מגילת המלחמה.

בתקופה ההלניסטית שימשו נבואות כגורם חשוב בתעמולה פוליטית. הנבואה המבשרת בין השאר שאלכסנדריה תהפוך למקום בו ייבשו הדייגים את רשתותיהם, נתחברה בימי התלמאים מתוך שנאת המצרים ליוונים וישובי אלכסנדריה. כשאנטיוכוס III הגדול מבית סלאוקוס נחל מפלה על-ידי הרומיים הופצו על-ידי חסידי אנטיוכוס, שתלו את תקוותם בסבוב השני, נבואות שלפיהן ינוצחו הרומיים ונשיהם וטפם ואוצרותיהם יועברו לאסיה. בנבואות אלה השתמש כנראה מיתרידס מלך פונטוס, אויבה המושבע של רומי. ידוע הוא שנבואות רבות בירכוהו כשליט על כל התבל כולה. לנבואות אלה שיך כנראה קטע אחד שבספרי הסיבילה (1350-1361). מן החיבורים האליילים דומה ביותר לאפוקליפסות יהודיות האפוקליפסה על שם Hystaspes המנבאה בין שאר תהפוכות הטבע באח

אופי החיבור וטיבו. המגילה היתה כנראה מקובלת על הכת, כפי שמעידים השרידים של ארבעה ספסים נוספים של החיבור שנתגלו בינתיים¹⁸. החיבור הוא יחיד במינו בספרות העולם. הוא אמנם אחד מתקונני הכת המרובים, כעין מגילת ה"סרכים" לענייני צבא, אולם בניגוד לחיבורים דומים שבימינו, המסדירים באופן גורמטיבי את המצב הנוכחי, הרי מגילת המלחמה מופנית לעתיד לבוא, למלחמה שבאחרית הימים, ובזו היא דומה ל"סרך העדה", חיבור הכולל תקנות בשביל התקופה המשיחית¹⁹. ברם, אנשי הכת חשבו שאחרית הימים תחול בימיהם ולכן, לדודם, אין מגילת המלחמה אלא "תקנות לשעת חירום". ידוע בדרך כלל שכת מדבריהודה נוצרה מתוך התססה האפוקליפטית שחלה בישראל בערך החל במרוץ החשי מונאים עד תקופת ברכוכבא. התעוררות זו היא גם מקורה של הנצרות שגולדה מתוך אותה הערגה לאחרית הימים, ל"מלכות שמים" הממששת ובאה.

החיבורים היהודיים האפוקליפטיים מהתקופה העתיקה מעוררים אצל רבים מקוראיהם את הרושם כאילו קיים ניגוד מהותי בין החלומות הפאנטאסטיים על אחרית הימים לבין גישה מעשית לענייני העולם הזה²⁰. רושם מוטעה זה מקורו בסיב החיבורים האפוקליפטיים שהיו ידועים לנו עד תגלית המגילות. חיבורים אלה היו רובם ככולם חיבורים פסאודואפיגראפיים, המיוחסים לגיבורי המקרא. הנוצרים הראשונים, שבזכותם הם הגיעו לידינו, האמינו שבחיבורים אלה גרשמו דברי האישים הידועים להם מן הספר המקודש. ברם, הם לא היו מוכנים לתהיחס באהדה ולשמור על אותם החיבורים היהודיים שלא הסתירו את תקופת חיבורם באיצטלה של תקופת המקרא, כי לפי דעת הנצרות הדת החדשה אינה אלא המשך ישיר של תקופת הנבואה והשלמתה, והיהדות שלאחר תקופת המקרא היא היא, לדעתם, שדחתה את מיסד הנצרות ואת בשורתו. ברי שהחיבורים המיוחסים לגיבורי המקרא אינם מגלים הרבה על מוצאם האמיתי ומעוררים רושם של חלומות בעלמא. החידוש הגדול שנתחדש על-ידי תגלית מגילות מדבריהודה הוא איפוא בכך שנמצאו חיבורים המדברים, אמנם בלשון סתרים, על תקופת חיבורם ועל החוג החברתי בו נוצרו. על-ידי תגלית המגילות עלתה מן השכחה כת של אפוקליפטיקאים יהודיים מימי בית

14 RB 62 (1955), p. 598

15 D. Barthélemy, J.T. Milik, Qumran Cave I 15, Oxford 1955, p. 107-130

16 וזאת למרות מה שידענו על התנועות המשיחיות.

17 M. P. Nilsson, Geschichte der griechischen Religion II (1950), p. 103-107, 461-465

הצליח להוכיח שההתעוררות האפוקליפטית שבקרב ההוסיטים אינה תופעת-לואי בלבד, אלא שהציפה לאחר רית הימים נתנה את הדחיפה העקרית לפעולה המלחמתית של ההוסיטים. כדי להבין את הרוח המלחמתית של מגילת המלחמה וכדי לשער את מידת הממשות האפשרית של התכנית הכללית בה, נשווה איפוא כמה מן האמונות והדעות של כמרי העיר תבור ההוסיטיים²⁴ עם אלה שבמגילות, ובמיוחד במגילת המלחמה. כמו כת מדבר יהודה כן חשבו גם ההוסיטים הקיצוניים שביניהם „תבוא אחרית הימים וְאֵל השמדת כל הרשע בעולם הזה“. הם טענו שיש לצאת מן הערים ומן הכפרים ולהמלט להרים; מי שלא יצא להרים, ימות יחד עם הישוב ממכת־אל. רק חמש ערים ישארו, ונוסף על כך העיר תבור שנוסדה על־ידי אותם ההוסיטים שנמלטו משאר הישוב. כן יצאה גם „גולת בני־אור ממדבר העמים לתנות במדבר ירושלים“ (מגילת המלחמה א' 3), היא כת מדבר־יהודה שהאמינה שעתה באה „עת פנות דרך למדבר“ (סרך היחד ט' 19), בה הם „יבדלו מתוך מושב אנשי העול ללכת למדבר לפנות שם דרך הואהא“ (שם ח' 13), כמו שבעיר שנוסדה ע"י ההוסיטים, היא תבור, „אין שום דבר שלי ולא שלך, כי אם הכל משותף“ ואין רכוש פרטי, כן גם חברי הכת „הם הנדבים לאמת, יביאו כול דעתם וכוחם והונם ביחד אל“ (שם א' 12-11), התבדלות ההוסיטים הקיצוניים לא התבססה כנראה רק על הפחד מפני הפורענות שב־אחרית הימים, אלא גם על מצוות שנואה כלפי מתנגדיהם, כי הרי לפי דעתם, „הזמן הזה אינו זמן של חסד ורחמים ומחילה לאנשים רעים המתנגדים לחוק־אל“. כידוע נצטוו גם אנשי הכת „לשנוא כול בני חושך איש כאשמתו בנק־מת אל“ (שם א' 11-10), אמונת ההוסיטים שעתה באה עת של „השמדת הרשע בעולם הזה“, מסקנתה המתבקשת מאליה היא שהעת הזאת היא „עת נקמה ותגמול בחרב ובאש על כל האנשים הרעים, ויש להרוג את כל שונאי חוק־אל בחרב ובאש“. כן חשב גם מחבר מגילת המלחמה כי עתה באה „עת ישועה לעמ־אל וקץ ממשל לכול אנשי גורלו וכלת עולמים לכול גורל בליעל“ (א' 5). מגילת המלחמה נכתבה מתוך ההנחה שהאל מאז יעד לו יום קרב „לכלות כול בני חושך“ (י"ג 14-16).

האידיאולוגיה המלחמתית של ההוסיטים הקיצוניים, המבוססת כמו זו של מגילת המלחמה של הכת על הצי-

רית הימים גם על נפילת רומי, חיבור זה נכתב בשעת מלחמות הפארתים ברומי בתקופה בין מיתרידס לבין טריינוס. הנבואות על מפלת רומי מילאו איפוא תפקיד חשוב בהתנגדותם של עמים שונים נגד רומי, ומובן הוא ששליטיה ראו בנבואות אלה תעמולה מסוכנת. נבין איפוא למה ציוה בשנת 12 לפני ספח־אוגוסטוס לשרוף 2000 ספרי נבואה הכתובים יוגית ולטינית¹⁸.

דחיפה חשובה להתקוממות היהודים נגד הרומיים היתה כידוע אמונתם בבוא המשיח¹⁹, ובעצם אותו הזמן התקוממו גם הגאלים והסתמכו על שירי הדוראידים שלפיהם שריפת האקפיטול בימי נירון קיסר מבשרת ששלטון העולם יעבור עתה לעמים שמעבר לאלפים²⁰. התנגדות הנוצרים נגד רומי ניוונה הן מנבואות אליליות והן מה־אפוקליפטיקה היהודית וברוח זה נחברו אף בקרבם חיבורים אפוקליפטיים דומים.

מגמות ההתנגדות של עמי המזרח לעמי המערב, וב־יחוד לרומי, הצפונויות כחומר נפץ בתוך ספרות החזיונות של אומות העולם ושל ישראל גם יחד, באו לסיפוקן כש־כלתה מלכות רומי השנואה — ומקום חשוב בספרות זו נודע עתה למגילת המלחמה, הוא תקנון מלחמה נגד הכתיים, הם „כל האיים ורוב מדינות הים“²¹ — ואם הצדק עם ידין²², הרי הם הרומיים.

ראינו איפוא שבאפוקליפטיקה יכול להתהוות קשר הרוק בין החזון לבין המציאות ה„פוליטית“, ברם, עד תגילת מגילת המלחמה לא מצינו בין הספרות האפוקליפסית תקנון של מלחמה ממש. לא יהיה משום הפתעה בקשר בין אפוקליפטיקה לבין מלחמה קונקרטית כש־נזכור את הפעולות המלחמתיות של כתות נוצריות של ימי הביניים ותחלת העת החדשה אשר היו בעלות אידיאולוגיה אפוקליפסית מובהקת, וביניהן את מלחמות ההר־סיסים, תנועה שקמה בארץ ביהם במאה ה־15, למרות שאין קרבה גדולה בין ההשקפות התיאולוגיות של כת מדבר־יהודה לבין אלה של ההוסיטים, הרי קרובה מאד האידיאולוגיה החברתית־מלחמתית של מגילת המלחמה וזו של הקיצונים שבין ההוסיטים. החוקר הצ'כי J. Macek²³

Suetonius, Octavianus 31 18

Suetonius, Vespasianus 4, 9-10 19 ע' גם שם 5 על נבואת בעל הכרמל לטובת אספסיינוס.

Tacitus, Historiae IV, 54 20

21 יוסיפוס, קדמוניות א' 128.

22 עיין הערה 2.

J. Macek, Tábor I-II, Praha, 1952-55 23

J. Macek, Ktož jsú Boží bojovníci, Praha 24 1951, p. 57-69; 262-309

פיה האפוקליפטית לאחרית הימים בהם יחול נצחון הצדק והרשע יושמד, עוררה את ההוסיסים הקיצוניים להיות כח מלחמתי פעיל ביותר. כידוע חידשו ההוסיסים במלחמותיהם שיטות לחימה יעילות, וגם בנקודה זו הם מזכירים את מגילת המלחמה של הכת הכוללת חומר צבאי רב עניין. כל זמן שלא נדע יותר על תולדות הכת, לא נוכל כמובן לדעת אם השכלתו הצבאית של מחבר המגילה עמדה במבחן המציאות או אם מסיבות שלא נודעו נשארה המגילה רק תכנית שלא נתגשמה.

ב

לכאורה נראה ש"מגילת ההודיות", היא החיבור השלישי שב"אוצר המגילות הגנוזות" אינה אלא חיקוי של מזמורי התהילים, אך עיון מעמיק יותר יגלה שיש במגילת ההודיות חידוש לא פחות גדול ממגילת המלחמה. גם מגילת ההודיות היא חיבור שלא היה לו עד עתה חבר בספרות דתית.

מגילת ההודיות היא אוסף של הימניקה דתית שחוברה עליידי אישיות מרכזית של כת יהודית בימי בית שני; על חשיבות אישיות זו בקרב הכת מצביע המספר הרב של טפסי החיבור: עד עתה נתגלו בספרית הכת שרידים של 7 טפסים²⁵. ההודיות עצמן רומזות לכך שלמחברן היה תפקיד מעשי חשוב בתוך הכת, אך דחקא בצד חיצוני זה אין חידוש רב. האם חסרים בתולדות הדתות אנשי כנסייה שחיברו שירים? אך כדי לעמוד על האופי המיוחד שבאישיות זו, הבה נשמע את דבריו: "ובי האי רותה פני רבים ותגבר עד לאין מספר כי הודעני ברזי פלאכה ובסוד פלאכה הגברתה עמדי" (הוד' ד' 27:8). מחבר ההודיות אינו איפוא רק "אישי-כנסייה" חשוב, אלא גם מנהיג דתי, אישיות פנאומאטית המדברת מתוך הרשות שניתנה לה, לדעתה, על ידי האל.

מעניין היה לדעת, אם היתה בקרב הכת קיימת מסגרת אירגונית בשביל מנהיגיה הרוחניים הכאריסמאטיים. עד עתה לא נודע לנו דבר לא על המשרה שהחזיק מחבר ההודיות ולא על דרגתו של "מורה הצדק", הוא מיסד הכת "אשר הודיעו אל את כול רזי דברי עבדיו הנבאים" (פסר חבקוק ז' 54). לפי מה שיווע עד עתה, נראה שדרגות הכת הסדירו רק את הצד האדמיניסטרטיבי של חיי הכת ושלא היו דרגות קבועות בשביל המנהיגים הכאריסמאטיים — בניגוד לנצרות הראשונה עם מקומם הקבוע של ה"נבאים"²⁶. ברם, אם תתאמת הנחתנו זו, Barthélemy (הערה 15) עמ' 601.

26 עיון למשל ב"סרך היחד" של הנצרות הראשונה,

חשיבותם של המנהיגים המשפיעים על חיי הכת רק מכת מתנות הרוח שהוענקו להם, תעמוד בעינה.

מגילת ההודיות היא, איפוא, אוסף של שירים הימניים שחוברו עליידי מנהיג דתי כאריסמאטי, ומכאן אופיו המיוחד של חיבור זה. המחבר אינו מסתיר כלל את אישיותו, אלא אף מבליט אותה ולהבלטה זו מצא לו את הצורה הנאה, הודיה לאלהיו על החסדים העלאיים שהוענקו לו עליידו.

אין זה מקרה שדחוקא בקרבה של כת מדבריהודה נתחבר ספר שירים, בו מדגיש מנהיג דתי את מקומו האישי בסולם הערכים הדתיים. הרי אחד העקרונות המרכזיים של הכת היתה תורת הגוירה הקדומה שלפיה "לפני היותם (של הנבראים) הכין (האל) כול מחשבתם, ובהיותם לתעודותם כמחשבת כבודו ימלאו פעולתם ואין להשנות" (סרך היחד ג' 15:16). גם ההשתלשלות ל"בני-אור" היא, לדעת הכת, תוצאה של בחירה אלהית. ההודיות מפתחות השקפה — שכנראה אינה חידושו הפרטי של מחברן²⁷ — שבחירה זו אינה מותנית בזכויות האדם, אלא בחסד אלהי בלבד. ברור שתורת הבחירה האלהית עשויה ליצור מסגרת לעדתיאל מלוכדת כ"יחד"; היא אף עשויה להצמיח מנהיגים דתיים כאריסמאטיים. היות ולפי תורת הכת כל בחירה יש לה משמעות דתית ראשונית, רואים בחדאי אנשי היחד בעלית האדם לדרגת מנהיג רוחני כעין הוכחה של חסד האלוהי הפועל בתביל: האל העלה את בחירו "בעבור כבודכה ולהודיע לכול החיים גבורותיכה" (הודיות ד' 28:9). ההבלטה העצמית של מחבר ההודיות, המעוררת לכאורה רושם של גאווה בלתי-מרוסנת, לא רק שאינה פורצת מגדר תורות הכת, אלא היא משמשת הורח כחה לאמיתותן.

מגילת ההודיות היא, איפוא, שירה אינדיבידואלית המדגימה את תורת בחירת הפרט עליידי חסדיאל. מכאן שה"אני" המדבר בהודיות יש לו גם גון אישי וגם מובן דתי: הוא גם מנהיג פלוני בקרב הכת וגם הבחיר שהת-רומם מחסדיאל על שאר בני-אדם ואף על שאר חברי הכת. בשירתו של מחבר ההודיות אין מקום לפרטים ביאוגראפיים שאין להם משמעות בתוך ה"ביאוגראפיה הרוחנית" שלו. שירתו אינה שירה ביוגרפית ואף אין

היא ה' Didache פרק י"ג; ע' איגרת א' אל אנשי קור' רינתוס י"ב, כ"ח-ל"א; י"ד, כ"ז-מ'.

27 עיון דוד פלוסר, כת מדבר יהודה והשקפותיה, ציון י"ט, (ירושלים תשי"ד), עמ' 103-100.

רות המקראית. (מהדורה שניה). (תל-אביב). הקי
בוץ המאוחד, (דפוס "אופק"), תשט"ו (1955). 245, [4] ע',
לוחות-תמונות, מפה. 8°.

מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 7, שם גם התכן.
במהדורה זו נחוספו 4 מאמרים: הספרות הסוציאלית
בתנ"ך במאה התשיעית לפני סה"נ. מוטיבים בספר שופ
טים. שלש הרגלים בהתפתחותן בתקופה הקדומה. גישתנו
לספרות המקראית. — ביבליוגרפיה: ע' 242-246.

2417 פרידמן, אלכסנדר זושא, מלקט. מעינה
של תורה. (דער תורה קוואל; אמרות, רעיונות,
השקפות ופתגמים מאת גאון וגדולי ישראל על פרשיות
השבוע, ההפטרות, מועדי השנה ותר"ג מצות. נאספו,
נסדרו ונערכו לעם... (תורגם לעברית על-ידי מ. צבי).

[א, ב]. (תל-אביב, "פאר", (דפוס א. ירום, 1955). 8°.
התכן: [א]: ס' בראשית. 226 ע' — [ב]: ס' שמות.
184 ע' — את המקור עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 164.

2418 תדמור, חיים. בעיות בפרשנות הלוגיה
המקראית; התאריכים הקבועים בתקופת המקרא.
ירושלים, החברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה, תשט"ו.
[2], [10], [72], [3] ע' 8°.
נוספו שער ותכן הענינים
באנגלית. דיסרטציה, ירושלים, תשט"ו. במכונת-הכפלה.

2419 תנ"ך. תורה נביאים כתובים עם פירוש דעת
סופרים על פי רבותינו הקדמונים מאת הרב חיים דב
רבינו ביץ. [ג, ו]. (ירושלים). תש"י-תשי"ג. 8°.

התכן: ג: ספר ויקרא עם תרגום אונקלוס, רש"י
(ויעוד). מרכז לספרות חרדית, (דפוס בית יתומים דיסקין).

תש"י-ג. [9], [148], [3], [313], 10 ע'. הפנים עם תיא
רש"י וכו' נדפס מאמהות, הפירוש דעת סופרים נסדר
ונדפס מחדש. לדפי דעת סופרים ספירה מיוחדת ודפים
אלה משולבים אל תוך דפי הפנים עם הפירושים. — ו:

ספר יהושע עם פירוש רש"י ויקרא המצודות עם פירוש
דעת סופרים... בית אולפא למורים חרדים, (דפוס בית
יתומים דיסקין), תש"י. [6], 189, [1] ע' 8° — עיין
גם ק.ס. שנה כ"ג ע' 280-281, שם גם ציון, ושנה ל"א
ע' 315, מס' 2106 (הוצאת ניו יורק).

2420 תנ"ך. תורה. מקראות גדולות. חמשה
חומשי תורה. מהדורה ישראלית... (אג:). בראשית
ויקרא. ירושלים, פרדס, (דפוס ש. מונזון), תשט"ו. 8°.
דפוס-צלום עם הוספות.

כולל ס' "חוקוני" על התורה מאת ר' חזקיה בן מנחם;

לה עניין בחוייה דתית סובייקטיבית כשלעצמה, אלא היא
שירה דתית גרידא.

נראה לי שבגלל אופים האינדיבידואלי החד-פעמי של
השירים לא יכלה מגילת ההודיות לשמש בקרב הכת
כספר תפילה. נראה שאנשי הכת הגו בדברי המנהיג הנערץ
כמו שאנו לומדים את דברי הנביאים והנוצרים את דברי
האגרות שבברית החדשה. הרי למרות שהימנונות אלה
פונים לאלהים, הם חוברו גם כדי ללמד מוסר השכל.
בשירה הימנית אמיתית אין כמובן מקום לדיון שיטתי
בתורות הכת, אך יחד עם זאת דן המחבר ברובן, לפעמים
בהרחבה, לפעמים בצורת משלים פיוטיים, ולפעמים ברי-
מונים סתומים שרק חבר הכת המצוי בתורתה היה מסוגל
להביןם.

יש להניח שספר ההודיות השפיע השפעה מרובה על
החיים הדתיים שבקרב הכת, אך לעת-עתה קשה לדעת
מה הייתה תרומתו העצמאית של מחבר ההודיות לאמונות
והדעות של הכת. מצד אחד ברי שהמחבר חוזר על התור-
רות הנמצאות בשאר חיבורי הכת, אך אין למשל לדעת
בוודאות אם המזמור שבסוף סר"ה-היחד, הקרוב ביותר
לספר ההודיות, לא נתחבר מתוך השפעתן. נקווה שפיר-
סומים נוספים של החומר יבהירו לפחות במדת-מה את
הבעיה המעניינת הזאת.

2412 מלמט, אברהם. ירמיהו פרק א'; לבעי-
ית ההקדשה והמראות הנבואיים. ירושלים, הסוכנות הי-
הודית לארץ-ישראל, המחלקה לעליות ילדים ונוער, (דפוס
למודי), תשט"ו. 64 ע' 8° = עיונים למדריך ולמורה,
כ"א. — ביבליוגרפיה: ע' 64-61.

2413 מלמט, אברהם. מפתח לשמות הגיאוג-
רפיים במקרא. ירושלים, האוניברסיטה העברית, תשט"ו.
56 ע' 8° במכונת-הכפלה.

2414 נאמן, יהושע ל. (J. L. Ne'eman). צלילי
המקרא: יסודות המוסיקה של הטעמים. כרך א. תל-
אביב, מורשת, בסיוע המשרד לעניני דת, (דפוס גיידט),
תשט"ו. 190 ע'. טבלאות, תוים. 8°.
התכן: מכנה הטעמים. הנגינות בכחירת המוסיקה. נגון.
חמשה חומשי תורה. נגון הנביאים (הפטרות).

2415 סגל, שבתאי. ספר ציוני ש"ס; כולל ציור-
נים והשוואות, באורים וחידושים לתנ"ך ותלמוד. (תל-
אביב, דפוס ד. גוטמן, תשי"ד). 103, [2] ע' 8°.

2416 סיסטר, משה [M. Sister]. מבעיות הספר

חנוך אלבק ומנוקדים בידי חנוך ילון. [ה]: סדר קדש
ש"ס. ירושלים, מוסד ביאליק; תלאביב, דביר, (דפוס
הארץ תשס"ז). [5] 437 ע' 8°. את הקודמים עיין
ק.ס. שנה כ"ט ע"ש 8, שם גם ציון, וע' 185, ושנה ל' ע' 145.

סגל, ש. ציוני ש"ס. עיין לעיל מספר 2415.

2441 סופר, שמואל בנימין. ס' דברי סופרים
כולל כללים במבוא התלמוד, ש"ת, חידושי סוגיות, ליי
קוטנים והערות, על פי סדר האלף בית... מסודר עם הר
ספות... ע"י בן המחבר הרב שמחה בונם דוד... חלק
א: איה: ע"א כללים וקונטרס נפלא על הלכות למשה
מסיני. ירושלים, (דפוס "המסורה"), תשס"ז. 16 ע',
144 דף. 8°.

2442 קונטרס יומי ללימוד המשנה וההלכה.
ארכה: כ"ג שבט תשס"ו—י"א חשרי תשס"ז. (תלאביב),
חש"מ, תשס"ז תשס"ז. 8°. כותרת. הפנים מנוקד. בכל
קונטרס וקונטרס באור המשנה וקטעים מתאימים מספ
רות ההלכה; לעתים גם גליון שאלות.

2443 (קניבסקי, יעקב). ספר שיעורין של
תורה (זהו קונטרס מספרי קהלות יעקב), מיוסד
לבר... שיטת כל הפוסקים הגאונים... הראשונים וה
אחרונים... בענין שיעורי האמה הביצה והרביעית. וב
סופו שיעורי המצות ע"ס הוראות רבינו... החזון איש
[= אברהם ישעיהו קרליץ]. ירושלים, הוצאת המחבר
בסיון, "מעין החכמה", (דפוס ספרא), בדרך תמים =
תשס"ז. 88 ע'. 8°.

2444 קרו, יוסף בן אפרים. שלחן ערוך...
עם כל המפרשים. [ד]: חשן המשפט. (א): [סי'
א' עד]... הוספנו... הנהגות וחידושי ר' עקיבא איגור.
הנהגות ר' יוסף מאיר תלמיד ר' חיים מוואלווין, הנהגות
וחידושים בן אריה מאיר זאב וואלף אב"ד בגולדינגען
וסעלו. ירושלים, "אל המקורות", (דפוס לוינ'אפשטין),
תשס"ז. [1] 40, 194, [41] 56 דף. 8°. דפוס-צלום. עיין
גם ק.ס. שנה ל"א ע' 19.

2445 [קרליץ, אברהם ישעיהו]. ספר חזון
איש, חלק אבן העזר, הלכות גיטין, קדושין ובעניני
עבדים. הוצאה שני עם הוספות. י"ל ע"י הרב ש. גריי
נימאן. ירושלים, (דפוס "המסורה"), תשי"ד. [1] 92 דף,
13 ע'. 2°. הוצאה א' עיין ק.ס. שנה י"ד ע' 321 מס'
1197; עיין גם ק.ס. שנה ל' ע' 146.

ליס, לוינ'אפשטין, (דפוס לוינ'אפשטין), תשס"ז. 157
ע'. 8°. יצא אחרי פטירת המחבר (אור ליום ח' בניסן
תשס"ז), שביומו האחרון גמר הגהת הספר.

2434 טקף, דב. ספר קונטרס השמות החדש;
כולל שמות אנשים בשפות שונות: עברית ספרדית סר
לנית רומנית אונגרית גרמנית לתועלת כותבי גיטין וכתור
בות... ועוד מהתקופות החדשות... מאת הרב דובער
בהרי"ף טקף... חלק א. תל' א[ביב], המחבר, (דפוס
א. ירום), תשס"ז. 286 ע', פורטרט. 8°.
התכן: הקדמה. כללי השמות. ביורר שמות בהלכה מן
הפוסקים (מסודר בסדר א"ב), ע' 282'35.

2435 ישר (שליכטר), ברוך. תורת השבת
> דיני השבת, הלכותיה, הליכותיה ומנהגיה לרבות בעיות
שצמו ועלו מן ההתפתחות הסכנית... תלאביב, "סיני",
(דפוס "עתידי"), [תשס"ז]. 94 ע'. 8°.
"התכונות לתת ל-עם" מושג מה בהבהרת הענינים
הללו והלכתי בשבילי עקבות הגאון בעל תפארת ישראל
ז"ל ב"כלכלת שבת" שלו במבואו לביאורו במשניות
"מועד". (מההקדמה).

2436 מדרש עשרת הדברות וצוואת רבי
אליעזר הגדול. עם תרגום עברייטש... ירושלים,
לוינ'אפשטין, (דפוס לוינ'אפשטין), תשס"ז. 56 ע'. 8°.
2437 מינקוביץ, מאיר [Meyer Minkowich].
מחקרים במשפט התלמודי מיוסדים על פסקי
הרמב"ם... ירושלים, (דפוס "המסורה"), תשס"ז. 180,
[2] ע'. 8°. שער נוסף באנגלית.

התכן: נזקין בעידית בעל חוב בבינונית וכתובת אשה
בזיבורית. נזקין בהקדש. הפקרת הממון המוקד. זה נהנה
וזה לא חסר. קנין אגב. קניני אישות כיבמה.
2438 מלינובסקי, דוד אלכסנדר. ס' מלכות
בית דוד; דן בכמה דינים מדיני מלך וכהן גדול.
ירושלים, (דפוס "העברית"), תשס"ז. 51, [3] ע'. 4°.

2439 מרגליות, ראובן [R. Margulies]. יסוד
המשנה ועריכתה; סקירה כללית על השתלשול
תה... ותכנית סדורה... הוצאה רביעית עם מילואים.
ירושלים, "מוסד הרב קוק"; (תלאביב, דפוס א. בן-חור),
תשס"ז. 80 ע'. 8°. מהד' קודמת עיין ק.ס. שנה י"א
196, שם תכן חלקי.

2440 משניות. ששה סדרי משנה, מפורשים בידי

של ההסתדרות הציונית, (דפוס מרכז), תשט"ז, 120 ע'.
8° = צא-ולמד; ספריית עזר ללומד ולמעין, ד.
כולל ביוגרפיה קצרה של הרמב"ם, מדבריו (ע' 43-90)
ומאמרים עליו מאת הרבנים הראשיים רא"י הכהן קוק
ורא"א הלוי הרצוג, א. א. קפלן, י. ר. הלוי עציון ומ.
ד. נריה.

2453 פירר, בן ציון. ישראל והזמנים;
הגות ומחשבה בשאלות הנצח ובבעיות התקופה, שהוס'
מכו לחגים ומועדים, לתקופות השנה ולפרשיות השבוע.
חלק א. תלאביב, (דפוס זהר), תשט"ז, 220, [3] ע', 8°.

2454 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. יהדות
ואנושיות; קובץ מאמרים... מהדורת רביעית מור-
חבת ומתוקנת מעיקרה. ספר ב. ירושלים, מדע, (דפוס
ר. ח. הכהן), 1955, 271 ע', 8° (כתבי פרופ' יוסף
קלוזנר).

התכן: הערה כללית. תורת המידות הקדומה בישראל.
הסוציאליסמוס הנבואי. חגי ישראל ומועדיו. אלהים ומוסר
ביהדות ובנצרות (עיון גם ק.ס. שנה כ"ו ע' 11). המשח
היהודי והמשיח הנוצרי. מה בין יהדות לנצרות. חסידי
אומות העולם על היהדות. — את הקודם עיון ק.ס. שנה
ל"א ע' 281, שם גם ציון.

2455 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. הרע'
יון המשיחי בישראל; מראשיתו ועד חתימת
המשנה... הוצאת רביעית, מורחבת ומתוקנת מחדש. ספר
א"ב. תלאביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), 1956, 8°.
התכן: ספר א: הרעיון המשיחי במקרא ובספרים הג'
נונים. 212 ע'. — ב: הרעיון המשיחי בתקופת הגנונים
והחיצוניים ובתקופת התנאים. 261 ע'.
מהר' קודמת עיון ק.ס. שנה כ"ז ע' 290. מהר' ב' עיון
ק.ס. שנה ד' ע' 199-202, שם גם הערכה מאת ב. צ. דינר
בורג [= דינור]. תרגום אנגלי עיון להלן מס' 2827.

קבלה וחסידות

2456 אלגזי, שלמה בן אברהם. ספר מעולפת
ספרים, אשר אסף ותקן וסדר... מוה"ר שלמה
אלגזי... ירושלים, לוי-אפשטיין, (דפוס לוי-אפשטיין),
תשט"ז, 56 ע', 8°.

אלעזר בן יהודה מגרמיוזה. שערי הסוד וה-
יחוד והאמונה. עיון לעיל מס' 2408.

2457 ויטל, חיים בן יוסף. ספר שערי הקדו-

2446 שבת, חזקיה יהושע [Hizkia Joshua Sha-
betai]. ספר דברי חזקיה... [מאת] חזקיה בלא"א
שבת גבריאל יהושע. חלק ב: תשובות א"ח י"ד אה"ע
ח"מ. ירושלים, בסיוע מוסד הרב קוק, דפוס י. ע. איתאח,
תשי"ב, [2], 13, 92, 88, 34, 16, 40, 44, [4] ע', 8°.
64, 40 ע' שבסוף הספר: ח. י. שבת: ס' וזכרון לצדי-
קים. "כיל חידושי תורה לכל חובבי דעת ויראת ה'".
הספרים כוללים גם דרושים. את הקודם עיון ק.ס. שנה י"ד
ע' 23.

2447 שולצינגר, אליהו. ספר יד אליהו על
הש"ס... הגהות נוספות ל"מסורת הש"ס" עם מעט צי-
צים... ופרפראות... כרך א"ב: ברכות, שבת, בני-ברק,
תשט"ז, [1], 24, [1], 66, 3 דף, 4°. במכונת-הכפלה.
חלקים אחרים עיון ק.ס. שנה ל"א ע' 20.

2448 שפירא, צבי אלימלך מדינב. ספר דרך
פקודיך, על תרי"ג מצות התורה. מאת... מו"ה צבי
אלימלך שפירא... ירושלים, (דפוס ספרא), [תשט"ז].
8° ע' 216.

2449 תלמוד בבלי עם כל המפרשים... שבת;
כתובות; נדרים-גזירות; קדושין. 4 כרכים. ירושלים,
פרדס, (דפוס ש. מונזון), תשט"ז-תשט"ז, 2°. דפוס
צילום לפי הוצאת ראם. רק כתובות וקידושין תשט"ז. —
מסכתות אחרות עיון ק.ס. שנה ל"א ע' 160.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

2450 גלמן, א[ריה] ל[יב]. היהדות במאב-
קה; עיונים במחשבת ישראל ובבעיות המדינה. ירושלים,
מוסד הרב קוק, (דפוס יהודה), תשט"ז, 243 ע', 8°.
התכן: היהדות במאבקה (11 מאמר). הגבולים בדורנו
(11). במסכת המדינה (10). מקטרגים על המדינה (3).
בתחום המוסר והחינוך (4). חגים ומועדים (17).

2451 יהודה ליואי בן בצלאל. ספר נתיבות
עולם. המת נתיבות ישר ודרכי המדות המשובחות,
אשר נמצאו בדברי חז"ל. חלק א"ב. תלאביב, פרדס,
(דפוס חברת ישראל-אמריקה להדפסת אופסט), תשט"ז.
81; [1], 178-82 דף, 8° = ספרי מהר"ל, ר"ה.

2452 המורה; רבנו משה בן מיימון; לקט דב-
רים עליו ומשנתו. (בעריכת צבי קפלן ומאיר חובב).
ירושלים, המדור הדתי במחלקה לענייני הנוער והחלוץ

סטראפוקוב, גור, סאכאטשוב, טשעכניאוו, בעל חזון איש ויעוד, יו"ל ע"י ועד חסידי שינאווא-סטראפוקוב בארץ יש-ראל... בציווי... מרן מסטראפוקוב... ירושלים, (אש-כול, דפוס „אשכול“, תשט"ו, 8°.

התכן: דברי יחזקאל שרגא, [2] 64 ע'; אריה דבי עילאי, 32 ע'; הגדה של פסח, 32 ע', תמונות.

2463 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-רים בארץ ישראל, הנער העובד. לחנכה. תל-אביב, 1955. [1] 66 דף, תמונות. 16 : 20. כמכונת הכפלה. בראש המעטפת : ההסתדרות הכללית של הנוער העובד העברי בא"י. מחלקת ההדרכה. — לקוטים מתוך ספרות מתאימה לחנוכה.

2464 (זילבר, בנימין יהושע), מלקט. ספר תורת היראה, כולל אגרת הרמב"ן עם באורים והערות, קט-עים מספר חזו"א [חזון איש] על אמונה ומדות... ארחות חיים להרא"ש עם פירוש הקצר, יסוד התשובה לר"י [ר] יונה גירונדי, לוח יומי לחשבון הנפש ולתיקון המעשים והמדות. ירושלים, (דפוס חורב), תשי"ד, [3] 130 ע', 8°.

2465 יחיאל בן יקותיאל הרופא. ספר מעלת המדות... מחובר ממדרש הלכות ואגדות ובעלי המור-סר על ידי... רבי יחיאל בר יקותיאל בר בנימין הר"ר פא... ירושלים, לוין-אפשטיין, (דפוס לוין-אפשטיין), תשט"ו, 144 ע', 8°. דפוס-צלום.

2466 כץ, דב. תנועת המוסר ; תולדותיה, אי-שיה ושיטותיה. כרך ג. תל-אביב, א. ציוני, (דפוס זהר), תשט"ז, 320 ע', 8°.

כרך זה מוקדש כולו לאישיותו ולמשנתו של ר' נתן צבי פינקל, המכונה „הסבא מסלבודקה“. המדורות : ר' נ. צ. פינקל ; תולדותיו ומפעליו. משנתו ושיטתו המוסרית. דמותו האישית והחינוכית. — את הקודמים עיין ק.ס. שנה כ"ס ע' 300.

2467 לוי, אליעזר. יסודות התפלה ; מחקר על תולדות התפלה, מקורותיה, מנהגיה וטעמיה, עד עירי-כתה בימי הגאונים... מהדורה שלישית מתוקנת ומור-חבת. תל-אביב, א. ציוני, (מאמרות בדפוס עזריאל), תשט"ו, 340 ע', 8°. מהדורה קודמת עיין ק.ס. שנה כ"ס ע' 300, שם גם ציון.

2468 לוצטו, משה חיים. מסלות ישראל ; כולל כל עניני מוסר ויראת ה'. חברו... מוה"ר משה חיים לוצטו. ונלוה עליו ספר דרך עץ חיים וגוסטו עליהם

שה... לישר האדם לעבודת בוראו. הועתק מכתובת יד הרב... כמוה"ר חיים ויטאל... גם הוספנו לבסוף סוד... מהרב... מוה"ר שמשון מאסטרפאליע... כעת נדפס מחדש בהגהה מדויקת. ירושלים, בסיוע „מעין החכמה“, דפוס „ספרא“, תשט"ו, 83 ע', 8°.

2458 [חזון, נחום יצחק איזיק], סי' הדרך להשמת הוהאמת או אוהב ימים לראות טוב שמלוקט ומתורגם ר"ת שמי' מנאי [?] במהור"ר ישעיהו מיכל בן ר' דובער... ירושלים, דפוס „המסורה“, שנת התשובה [= תשי"ג]. [4] 36, [2] ע'. 8°. אמרות ושיחות של גדולי חב"ד.

2459 מנחם מנדל מקוצק. עמוד האמת : ספר כולל תורותיו, אמרותיו, שיחותיו ותולדותיו, וספורי-מעשה של... רבי מנחם מנדל מקוצק, תל-אביב, „פאר“, (דפוס א. ירום), תשט"ן. [144 ע', 8°.

התכן : ח"א : תורה. נ"ך. מאמרי חו"ל. אבות. שבת. מועדים. תפלה. ח"ב : אמרות. שיחות. רבותיו. תלמידיו. חסידים. ספורי-מעשה. תולדות. ביבליוגרפיה : ע' 144.

שפירא, צ. א. מדינוב. סי' דרך פקודין... עיין לעיל מספר 2448.

תפלה, דרשות, מוסר

2460 [גוטליב, דב בריש בן יעקב], ספר חיי-עולם... אמרותיו סהורות... מוסרים נחמדים פשטים מתוקים... [מאת] המחבר ספר יד קטנה... ירושלים, לוין אפשטיין, (דפוס לוין אפשטיין), תשט"ו, 46, [1] ע'. 8°. דפוס-צלום.

2461 הגדה של פסח כתובה ומצוירת בידי ארתור שיק. ירושלים תל אביב, „מסדה“ ו„מגן“ ; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשט"ז. [112] דף, תמונות. 4°.

מכיל את המקור העברי ותרגום אנגלי בצירוף מבוא הערות ובאורים באנגלית. שער נוסף באנגלית : The Hagadah, executed by Arthur Szyk, ed. by Cecil Roth, Jerusalem, 1956 — הוצאה מה"ר דרת, שוה לזו שנרשמה בק.ס. שנה י"ס ע' 110 מס' 631, שם גם תאור.

2462 הגדה של פסח עם קונטרס אריה דבי עילאי (מכבוד אריה ליבוש ליפשיץ)... וד"ת מס' „דברי יחזקאל שרגא“ [מאת יחזקאל שרגא הלבד ש"ס] ותשר-בות ומכתבים מהגאונים... האדמו"רים מצאנו, שיטא,א

השכל והאמונה. הנבואה. האדם בחברה. טוב ורע. י"ג עיקרים ביהדות. טעמי המצוות. — עוללות.

2474 אורנשטין, אברהם. הנשיאות בישראל; נשיאי ארץ ישראל, תולדותיהם וסדריהם. תל-אביב, "נצח", (דפוס "התלום"), תשט"ז. 292, [2] ע', 8°. בראש השער: אברהם אורנשטין.

התכן: שושלת הנשיאות. — סדרי חכמה: תפקידי הנשיא. תפקידי האב"ד. תפקידי ה"חכמים". תקנות הנשיאים. בקורת על פעולות הנשיא. תוארי כבוד נוספים לנשיאי ישראל. דברי הנשיאים. — סדרי נשיאות. — שבט יהודה: ראש הגולה. "נשיאים" בתפוצות הגולה. — ביבליוגרפיה, ע' 272. השלמות.

2475 אפרתי, מ[שה] צ[בי]. רש"י גרבי שלמה יצחק. חייו ומפעליו, דבריו ואמרותיו לתלמיד ולעם. תל-אביב, א. ציוני, (דפוס נתיבה), תשט"ז. 152 ע', תמר גות. 8°. מנוקד.

2476 בינרט, חיים. קווי יסוד בתולדות היהודים בימי הביניים; מקורות לתרגיל. לוקטו בידי ח. ביי נארט, ח[יים] הל[ל] בן ששון. ירושלים, האוניברסיטה העברית, תשט"ו. 1954. 210 ע', מפה מקופלת. 8°. במכונת-הכפלה. במעטפת: מקורות לתולדות היהודים בימי הביניים.

2477 ברז'ינסקי, אברהם יהודה. רבי אליהו חיים מייזל, הרב בלודז; תולדותיו תכונותיו, פעולותיו וצדקותיו... תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"), תשט"ז. 155 ע', פורטרט, פקסימיל. 8°. הרב ר' א. ח. מייזל (נולד בט' בסיון תקפ"א בעיר הורדוק, גליל וולוז'ין, פלך וילנה) שימש ברבנות בלודז' כארבעים שנה מתל"ג עד סוף ימיו באביב תרע"ב והתפרסם ביהדות מזרח אירופה.

2478 גרינולד, מלכיאל, נאשם. פסק דין של בית המשפט המחוזי בירושלים... היועץ המשפטי נגד מלכיאל גרינולד בפני נשיא בית המשפט בנימין הלוי. [תל-אביב], קרני, (דפוס ישראל), תשט"ז. 207 ע', 8°. עיין גם ק.ס. שנה ל"א ע' 163 מספר 1185 ואת הבאור שם, ולהלן מס' 2486.

2479 וינשל, יעקב. הדם אשר בסף; תולדות חייו ומותו של אברהם בן מרדכי שטרן... (תל-אביב), "המתמיד", (דפוס ישראל), תשט"ז. 231 ע', לוחות-תמוי. גות. 8°.

אגרת המוסר מרבן... הרמב"ן, אגרת הגר"א... אגרת המוסר מאדמו"ר ר' ישראל סלנסער. ירושלים, לויך אפשטין, (דפוס לויך אפשטין), [תשט"ו]. 96 ע', 8°. דפוס-צילום.

מהדורות קודמות של הספר עיין ק.ס. שנה כ"ו ע' 230, שם גם ציון ביבליוגרפיה, ושנה כ"ח ע' 163. עיין גם שנה כ"ח ע' 7 מספר 83.

2469 (פולק, אב[רהם] נ.) [Abraham N. Poliak]. מועדים. חמ"ד, הוצאת מטכל/אכא, ענף השכלה, חש"מ, [תשרי?] 40, [2] ע', תמונות. 8°. על המע' טפת השמאלית: 6.

2470 קוק, אברהם יצחק הכהן. אורות התשובה; ייז' פרקים על ערך התשובה והדרכה בחיי הפרט ובחיי הכלל... מהדורה שלישית מנוקדת. בתוספת כותרות משנה והערות, בצירוף "התשובה לאור הסתכלותו של רבנו" מאת הרב שמעון סטרליץ. (תל-אביב), "בני עקיבא", (דפוס "תרבות"), תשט"ו. 134, [6] ע', פורטרט. 8°. "העיבוד, העריכה, ההערות: הרב צבי יהודה קוק".

2471 רבינר, זאב אריה. פני שבת. תל-אביב, בהשתתפות משרד הדתות, (דפוס לידור), [תשט"ו]. 61, [1] ע', 8°.

2472 רוקח, אלעזר בן שמואל. ספר מעשה רוקח על התורה, שחיבר הרב... אלעזר... אב"ד בק"ק בראד ובק"ק אמשטרדם... כלול ביופיו... משלשה עמודי עולם: א) דרושים על התורה, ב) קונטרס מעשה המשכן, ג) פירושים... על קצת משניות עש"י פשט... ירושלים, "מעין החכמה", (דפוס ספרא), תשט"ז. 12, 233, 5 ע', 8°.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור "ציונות וכו'".
2473 אורין, מאיר. המורה לדורות; רבינו משה בן מימון. מאת מאיר אורין. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס ח. ח. הכהן), תשט"ז. 288, [4] ע', לוחות-תמונות. 8°.

"לאיש הבינוני בן דורנו". (מההקדמה). — התכן: חייו. — יצירתו: עמוד ההלכה. משנה אגרת. מורה הנבחרים. עמוד המוסר. בתחום הבריאות. — אבני פינה: משפט המדינה. בדורו של שמר. שלטון הרוח מול שלטון השכל.

קין לדפוס: צ. גורדון). תל-אביב, ש. זימון, (דפוס "המרכז", תש"ז) 319 ע', פורטרטים. 8°.
כולל 29 מאמרים על מלומדים יהודים, 13 מהם מקבלי פרס נובל.

2485 (פולק, אברהם) [Abraham N. Poliak].
א"י וסוריה עם פרוץ מרד החשמונאים. חמ"ה, הוצאת מטכל/אכא, ענף השכלה, (בית הדפוס הצבאי 665), [תשי"ד ?] 45, 33 ע', תמונות, מפות. 8°. על המעטפת השמאלית: 8.

2486 פרת, עמנואל. המשפט הגדול; פרשת קסטנר. (תל-אביב), "אור", (דפוס "אור", תש"ו. 264 ע', תמונות. 8°.
הספר נכתב כמהלך המשפט; הוצאתו נדחקה כדי לכלול בו גם את פסקהדין — עיין גם ק.ס. שנה ל"א ע' 163 מס' 1185, ולעיל, מס' 2478.

2487 שילוני, יהושע (Yehoshua Shiloni). אחד שנמלט. תל-אביב, גדיש, (דפוס "יהלום", תש"ז 1955). 168 ע', 8°.
זכרונות מימי מלחמת העולם השנייה בגליליה.

עם ישראל בהווה

2488 בקי, רוברטו [Roberto Bachi]. דמוגרפיה כללית ודמוגרפיה של עם ישראל; רשימות לפי הרצאותיו של פרופ' בקי. הובא לדפוס ע"י ציון רבי. ירושלים, הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, תש"ט. [1] 39, [1] דף, טבלאות. 2°. במכונת הכפלה.

2489 צאנני, מ. פסיד. איבער שטיין און שטאק; א רייזע איבער הונדערט חרוב-געווארענע קהילות אין פוילן. תל-אביב, "לעצטע נייעס", (דפוס "הכרמל"), 1952. 313, [6] ע', תמונות. 8°.
"הייתי הסופר היהודי היחיד, שערך מסע כזה. אבל נסעתי לא כיהודי. הפספורט הבריטי שהיה אז בכיסי הרשה לי להופיע תחת מסווה של עיתונאי אנגלי." (מהדק דמה). המחבר בקר בין השאר גם בורשה. לודו, ביאלי סטוק, מינסק, לומז'ה, קלז, שולץ, צ'נסטוכוב ובמקומות בהם היו מחנות-השמדה.

א. שטרן (י"ח בטבת תרפ"ח סובלקי פולין — כ"ה בשבט תש"ב תל-אביב, נהרג בזמן החיפוש בדירתו ע"י המשטרה). מקום תנועת "לח"י".

2480 זכות, אברהם. ספר יוחסין השלם; הכינוי... רבי אברהם זכות... להורות שלשלת קבלת התורה... בחור הספר הובא... ספר הקבלה להרא"ד... שאלות ותשובות רב שירא גאון... סדר הקבלה מספר יסוד עולם להרב ר' יצחק ישראלי עם הנהגות הר"מ... גם סדר עולם זוטא... ירושלים, לוינאפשטיין, (דפוס לוינאפשטיין), תשי"ד. 96 דף. 8°. דפוס-צלום.

2481 מזר, ב[נימין]. פרקים בתולדות ישראל בתקופת המקרא; הרצאות בלמודי היסוד באוניברסיטה העברית בחורף תשי"ב. ירושלים, האוניברסיטה העברית, תש"ו. [2] 88 ע', 8°. במכונת-הכפלה. "פנימי" — הרצאות אלה י"ל גם בשנת תשי"ב.

2482 מימון, יהודה ליב [Jehuda Laib Mai]. מדי חודש בחודשו; פרקי זכרונות לחדשי ישראל... מחזור שני. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס חיים), תש"ז. 272 ע', 8°. = כתבי הרב י. ל. הכהן מימון, ח.

הזכרונות מסודרים לפי תאריכי פטירתם של האיש. המחבר מספר על חייהם, פעולתם ועבודתם הספרותית של אישים גדולים בעולם הרבנות, החסידות, הציונות הדתית. מדובר גם על גדולי ישראל מימי הבינים וגם מתקופות קדומות (למשל על שמואל הנביא). המחבר, הידוע בבקר אותו ובכח זכרונותו הנפלאים, ממציא חומר ביוגרפיהם טורי מגוון וחשוב. גם מחזור זה נדפס תחלה ב"סיני". — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 28.

2483 מלר, רפאל [Raphael Mahler]. דברי ימי ישראל, דורות אחרונים, משלהי המאה השמונה-עשרה עד ימינו. כרך א... ספר ב: אירופה המזרחית. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1955). 318 ע', תמונות. 8°. (ספרות פועלים/מעניתי).
הכתב: פולין אחרי החלוקה. מלכות רוסיה (רוסיה, רוסיה הלבנה, ליטא, אוקראינה). החסידות בצמיחתה ובפריחתה (ע' 181-307). — את הקודמים עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 11, שם גם ציון, ושנה ל' ע' 12.

2484 פוירשטיין, אמיל [Emil Feuerstein]. יהודים מפורסמים במדע. מאת א. פוירשטיין. (הת-

צינונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור
"היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

2490 איגור, ה. מלקטת. עובד אדמתו; ילקוט
על נושא המשק וסביבתו. בעריכת מדור ההדרכה, המח
לקה לעלית ילדים ונער. (הציורים: אסתר פרץ). תל-אביב,
"עם עובד", (דפוס מוזס), תש"ז. 176 ע'. 8°. (סדרת
חוברות לנוער עולה). (גאולים). — מנוקד. — מצורף: מבוא
והוראות למדריך. 15 ע'.

2491 אלון, עזריה. פרחי הר וגיא; שלושים
ושנים פרחי-בר של ארץ-ישראל בצילומי-צבע. (תל-אביב),
הקיבוץ המאוחד, (דפוס לוין-אפשטיין), תש"ו. 79 ע',
לוחות-תמונות, מפה. 8°.

המדורות: פרחי הגליל. פרחי הרי יהודה. פרחי הנגב
והמדבר. פרחי החולה. פרחי העמקים. — על יד כל לוח
שם הפרח בעברית ובלטינית ותאורו בעברית. בתחלת כל
מדור מבוא קצר. ההוצאה מהודרת.

2492 ארגון, יצחק. ההלכת והמעשה בגי-
דולי השדה... העורך: [שמעון] [נור] יפה. חלק א-ב.
תל-אביב, "ספריה-השדה", (דפוס "הפועל הצעיר"),
תש"ו. תמונות, דיאגרמות. 8°. בראש השער: ארגון
עובדי הפלחה.

התכן: חלק א: כללי. 254 ע'. — ב: גידולי הפלחה,
תעשייה ומספוא. [255] 681 ע'. — ביבליוגרפיה: ע' 253-
254, 665-666.

2493 בקר, אהרן [הירש]. המערכה על רמת
החיים. (תל-אביב), ההסתדרות הכללית של העובדים
העברים בארץ ישראל, הועד הפועל, מרכז לתרבות ולי-
חינוך, (דפוס "אחדות", 1955). 30 ע'. 8°.

2494 בראל, דוד; חנה ויל. נוער עולה
בשכונה עירונית. ירושלים, (דפוס מרכז), תש"ו. 70 ע',
טבלאות. 8°. (מחקרי נוער בעריכת ש. נ. אייזנשטט
וי. בן-דוד). — בראש השער: בית הספר לכלכלה ולמדעי
החברה ע"ש אליעזר קפלן — האוניברסיטה העברית, המח
לקה לסוציולוגיה; בשיתוף עם משרד הסעד, המחלקה
למחקר ולתכנון. ד. בראל ות. וייל.

2495 גולדברג, ראובן. עיקרי מס הכנסה...
תל-אביב, הועד המרכזי של הסתדרות הפקידים/המחלקה
לתרבות ותנועה מקצועי, חש"מ, תש"ו. 178, [3] ע', טכ
לאות. 8°.

2496 הלפרין, חיים. ייצור מקלאי ועליה
המונית בישראל. מחזור הרצאות בקורס הגבוה למדעי
החברה מיסודם של המרכז לתרבות ולהסברה... [תל-
אביב], ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ
ישראל, המרכז לתרבות ולהסברה, [תש"ו]. [2] 43 ע',
דיאגרמות, טבלאות. 8°. במכונת-הכפלה.

2497 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בארץ ישראל. לשכת המס המרכזית. נקו-
דו ת י ש ו ב בארץ לפי השתייכותן ללשכות המס...
(תל-אביב), הכרטיסיה המרכזית של לשכת המס המרכזית,
תש"ו. 83, [1] ע'. 17, 25.

2498 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בארץ ישראל. מבטחים. תקנות קרן הפנ-
סיה. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בארץ ישראל, מבטחים, מוסד לביטוח סוציאלי של
העובדים בע"מ, תש"ד. 18 ע'. 8°. במכונת-הכפלה.

2499 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בא"י. מועצת פועלי ירושלים. ש. ש. שגות
מעשה תש"ט-תשי"ד 1954-1949. (ירושלים: דפוס "אח-
וה", תש"ו). 160 ע', טבלאות, תמונות. 8°.

המדורות: על משמרת ירושלים. באיגוד המקצועי. חי-
נוך, תרבות והסברה. כלכלה ומשק. גמל וסעד. קרנות
ביטוח. ביקורת, פיקוח ומשפט. ירושלים בבנייה.

2500 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בא"י. המרכז לתרבות. מה ומה בהסתד-
רות: ערכים, מפעלים ומעשים. (כתב: קפאי פינס. ערך:
דן פינס). (תל-אביב), המרכז לתרבות ולחינוך, (דפוס
"דבר"), [תש"ו]. 132 ע', טבלאות. 8°.
"בליקוט קסן זה נעשה ניסיון להציג את ההסתדרות,
על כליה ופעולותיה..."

2501 ההסתדרות הצינונית. הקונגרס. כ"ד.
עתון הקונגרס. ירושלים, דפוס גרוסלם פוסט,
תש"ז. 2°. העורך הראשי: [קשעיהו] קלינוב. גל 1:
י"ד באייר. 16 ע', תמונות. הופיע בזמן הקונגרס הצינו-
ני. הכ"ד. סה"כ II גל. יצא גם באנגלית בשם: Con-
gress Journal.

2502 (הראובני, נגה) [N. Hareubeni]. חנוך
שדה. א"ב. חמ"ד, (ענף השכלה במטבל, בית הדפוס
הצבאי מס' 665, [1955]. 33, [1] 39, ע', תמונות. 8°.
המדורות שבכל חלק: עצים. שיחים. מצמחי התקופה.

משה הוכמן... כרך ד"ו. תל-אביב, החברה להוצאת חוקי ומשפטי ישראל, חש"מ, [1955]. 8°.

התכן : כרך ד : Industrial courts ordinance — Municipal corporations [1], 2520-1829 XLIX ע"י — ה : Municipal courts — Public health ordinance. [1], 3139-2523 L ע"י — ו : Public health ordinance — Tobacco [1], 3580-3143 XXXIV ע"י — את הקורמים עיין קט. שנה ל"א ע"י 35, 167.

2509 ישראל. משרד האוצר. נציבות מס הכנסה. פקודת מס הכנסה, 1947 ; כולל תקנות, צוים והוראות. מעודכן ליום כ"ז אייר תשט"ו 19 למאי 1955. ירושלים, (דפוס הממשלה), (1955). 110 ע"י, טבלאות. 8°.

2510 ישראל. משרד החקלאות. מאזן הקרקע והמים של החקלאות הקיימת — בתשט"ו ובשלב פתוח המלא. הקריה, משרד החקלאות, אלול תשט"ו אוגוסט 1955. [1], 6, 191 דף, מפה מקופלת. 2°. בראש המעטפת : מדינת ישראל. משרד החקלאות/סוכנות היהודית לא"י. המחלקה להתיישבות/מרכז המשותף לתכנון חקלאי והתיישבותי. במכונת-הכפלה.

2511 ישראל. משרד מבקר המדינה. שלב ראשון בניתוח התקציב. ירושלים, (דפוס "אחיה"), י"ב שבט תשט"ו. 41 ע"י, טבלאות. 4°. במכונת-הכפלה.

2512 ישראל. צבא. מטכ"ל. ענף הסברה והשכלה. פרקי הדרכה למפקדים ; יועת הארץ. (1) 11°. (תל-אביב), מטכ"ל אא / ענף השכלה, (בית הדפוס הצבאי 665), תשי"ד. מפות, תמונות. 8°. התכן : (2'1) : (מבוא, גבולות הארץ). [1], 12 ע"י — 3 : הארץ לאזוריה. (תשי"ד 1953). [1], 7, [1] ע"י — 4 : האקלים. המבנה הגיאולוגי. 15, [1] ע"י — 5 : האוצרות הטבעיים. 16, [2] ע"י — 8 : עמק הירדן. (דפוס "היהלום"), 17, [1] ע"י — 9 : הגליל. 15, [1] ע"י — 10 : הגלב (תשי"ג). [1], 13, [1] ע"י — 11 : הר הכרמל וחבל מגשה. 16 ע"י.

2513 ישראלי, א[הרן]. ציוני דרך ; הקבוצ המאוחד בתאריכים ובמספרים. [תל-אביב] הקבוצ המאוחד ועדת החנוך, תשט"ו. 78, [3] דף. 4°. במכונת-הכפלה.

2514 לביא, חיים א. "צורות ותקדימים" "Forms and precedents". כרך ב: כתבי הגנה.

2503 הרטוב, אילן. "קופת חולים" במדינת ישראל : (תל-אביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל, הועד הפועל, המרכז לחינוך ולתרבות, (דפוס "הפועל הצעיר", תשט"ו). 23, [1] ע"י, תמונות. 8°.

2504 וילנאי, זאב (Zev Vilnay). אנציקלון פדיה לידיעת הארץ ; תאור מפורט, בסדר א"ב, של כל הישובים העבריים, כפרים ערבים... אתרים היסטוריים... הרים, עמקים ונחלים, בלזית ציורים, תרשימים ומפות. [א"ג]. ירושלים-תל-אביב, "ידיעות אחרונות", (דפוס סים שונים), תשט"ו. 424 ; [2], 838-425 ; [2], 1219-839, [1] ע"י. 8°. הספר נדפס בירושלים. א' : דפוס יהודה, דפוס אחיה ; ב' : דפוס טורים ; ג' : דפוס אחיה. "בפרקים על הערים מובאים גם שמות הרחובות בהן... כל ערך מובא בשמו העברי, בשמו הערבי ובתעתיקם הלועזי... אם ישוב יהודי הוא — מדובר על צורתו המשיקית, והשתייכותו התנועתית, ואם כפר ערבי הוא — סוג תושביו לפידתם ומוצאם... בכרכי האנציקלופדיה מובאים שמות מקומות הנזכרים בספרות העברית מהקדומה ביותר... הוכנסו תאורים מפורטים של כל המפעלים והישובים הצעירים ביותר, שנוסדו גם בעת ההדפסה". (מהקדמה).

2505 ויץ, רענן (R. Weitz). פיתוח החקלאות בישראל (הצעה). ירושלים, תשי"ג. [2], 46 דף, טבלאות, מפות. 2°. במכונת-הכפלה.

2506 ירושלים. האוניברסיטה העברית. בית-ספר קפלן. סימפוזיון לענייני מס הכנסה... נערך ביום ה' בתשרי תשט"ו. ירושלים, (דפוס "אחיה"), 1955. 61, [2] ע"י, פורטרטים. 8°. בראש השער : האוניברסיטה העברית בירושלים, ביה"ס לכלכלה ולמדעי החברה ע"ש אליעזר קפלן, הפקולטה למשפטים. עם תכן ושער נוסף באנגלית. השתתפו בויכוחים פקיד ממשלה בכירים, שופטים, עורכי דין ודיקן הפקולטה למשפטים.

2507 ירושלים. עיריה. דין וחשבון על פעולותיה של עיריית ירושלים בימי כהונתה של הועדה הקרואה... 4.4.55 — 22.8.55. ירושלים, [1955]. [2], 50 ע"י. 2°. במכונת-הכפלה.

2508 ישראל. חקים. אוסף חוקי ישראל (מתחלת המנדט ועד היום) על כל תקניהם, בעריכת

הגידול על יבולי פשתן הסיבים ואיכותה בתנאי הארץ. ירושלים, [תשט"ו]-[2], 26, 3, [2] דף, טבלאות. 2°. עם תכן סיכום ושער נוסף באנגלית: Avishalom Ma - rani: The effect of growing methods on yield and quality of fiber-flax in Israel — דיסרטציה, ירושלים, תשט"ו 1954. במכונת-הכסלה.

2521 עשני, ישעיהו. מה עלי לדעת על צפת; מדריך לצפת וסביבתה הקרובה לחייר, למבריא ולמטייל. (צפת, דפוס פרידמן), תשט"ו. 50 ע', מפה מקופלת. 8°.

2522 עתיקות; כתב-עת של אנף העתיקות בישראל. כרך א. ירושלים, (המדפיס הממשלתי, דפוס למודי ירושלים), תשט"ו. 124 ע', תמונות, טבלאות, פקסימילים. 8°. שנתון. יוצא גם באנגלית בשם: 'Atiqot; Journal of the Israel Department of Antiquities. Jerusalem, 1955. 139 p.

התכן עיין קס. שנה ל"א ע' 354, 356.

2523 פרידלנדר, צבי [Zvi Friedlander]. ישראלי; מפת התחבורה. קנה מדה 340.000: 1. המשרטט, המנחה והמו"ל: צבי פרידלנדר... מהדורה שלישית. רמת-גן. צ. פרידלנדר, דפוס אורצל, תשט"ו. 68: 49. כולל מפות של הנגב, חיפה רבתי וגוש דן.

2524 פרידלנדר, צבי [Zvi Friedlander]. מפת רמת-גן, בני ברק, גבעתיים. 12.500: 1. המחבר, המ"ל שרטט והמו"ל: צבי פרידלנדר... Guide map. מהדורה שניה. (תל-אביב), (דפוס חברת ישראל-אמריקה להדפסת אופסט), תשט"ו. 67: 37. עברית ואנגלית.

2525 רותנברג, בנו. בצדי דרכים. מבוא: אמיר גלבוץ. עריכה גראפית: שמואל צור. (תל-אביב, "מצפן", דפוס אריאל, תשי"ד). [12] ע', 78 לוחות-תמונות, [8] ע'. 2°. אלבום צלומים מישראל עם מבוא ועם באורים בעברית ובאנגלית. עם שער נוסף באנגלית: Ben Rothenberg: Off the beaten track.

2526 רפאלי <צנציפר>, אריה. במאבק לגאולה; ספר הציונות הרוסית ממהפכת 1917 עד ימינו. תל-אביב, "דביר" ו"עיונות", (דפוס "דבר"), תשט"ו. 280 ע', תמונות, פקסימילים. 2°. "עריכה: פרץ חן". ספר זה, המשך לספרו של המחבר "פעמי הגאולה" (עיין קס. שנה כ"ח ע' 134-136, שם גם העריכה מאת ב. שוחטמן), הוא נסיון להעלות תמונה כוללת מתקופת

תל-אביב, "הוקים הלכה למעשה" והמרכז המשפטי, (דפוס להוצאת ספרי חוק ומשפט ודפוס צוריאלי), [תשט"ו]. 375, [1] ע'. 8°. ביבליוגרפיה (ע' 362-363) ומפתח ענינים (ע' 364-375). — את הקודם עיין קס. שנה ל' ע' 306-307, שם גם ציון.

2515 לבנון, אליהו יהושע. המסדר דום. "לכבוד ירושלים והמחוזות". ירושלים, "שיחיים באר-יזם", (דפוס "אחזה"), תשט"ו. 15, [1] ע', תמונות. 8°. על טכס מסירת "גם הקוממיות" של ירושלים ביום העצמאות תשט"ו.

2516 לבנון, צבי. למחרת עלות בגין לשרון — ירושלים, (המחבר, דפוס "המערב"), תשט"ו. 104 ע'. 8°. בראש השער: ירוב על [= צבי לבנון]. נכתב מתוך השקפת תנועת "חרות".

2517 מזולי, ליאונרד. גרעון יוצא למלחמה; סיפור חייו של א. צ. וינגייט. תרגם אהרן אמיר. [תל-אביב], "צוהר", (דפוס מל"ן, 1956), 239, [1] ע', פורטרטים. 8°. פרק ג' וד' (ע' 68-28) על וינגייט בא"י. את המקור, Leonard Mosley: Gideon goes to war, עיין קס. שנה ל"א ע' 339, שם גם ציון.

2518 המועצה הצבורית לחנוך חקלאי. הכפר והמדינה; דברים בכינוס לחינוך חקלאי, תנוכה תשט"ו, מקוה-ישראל. (תל-אביב), המועצה הצבורית לחינוך חקלאי, הסתדרות הפועלים החקלאיים והאגף לחינוך חקלאי במשרד החקלאות, (דפוס שהם), [תשט"ו]. 48 ע'. 8°.

2519 מימון, עדה [Ada Fischman]. עיינות; ממשק פועלות לבית ספר חקלאי התיכון. מאת עדה מימון (פישמן). (מהדורה שנייה מורחבת ומתוקנת). ירושלים, (המחלקה לענייני הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית בשיתוף מועצת הפועלות של הסתדרות העובדים הכללית והנהלת ויצו העולמית, דפוס "גירוסלם פוסט"), תשט"ו. 130 ע', תמונות, טבלאות, פקסימיל. 8°. = קו לקו, ספריה לידעית ארץ-ישראל ועם ישראל... ה. — מהד' א' עיין קס. שנה כ"ח ע' 32, הרגום אנגלי שם כ"ח ע' 39. "דרך עיינות עברו 2164 חניכות מ-39 ארצות. במקום נמצאים 301 חניכים וחניכות, מהם 161 ילידי הארץ".

2520 מראני, אבישלום. השפעת שיטות

יהודים ורוסים — לסטאלין בדבר רדיפת הלשון העברית (בראשית 1924). בין החותמים היו חברי האקדמיה אולדני בורג וזר, הסופרים מ. גרשנון וד. הופשטין והמוסיקאים פרופ. ד. שור וז. גנסין. המחבר מספר על מלחמתם של הציונים ברוסיה למען הגשמת האוטונומיה, כמו כן על מלחמת השמד שניהלו האיגוד הקומוניסטי היהודי (ה"קאמפערבאנד") ומפלגות שמאליות שהתקרבו לקו מונימוס ועזרו לה בזה. ואלה קדמו למלחמת השלטונות בציונות.

בחלק השני של הספר "בנתיב הגבורה והסכל" (ע' 123 ואילך) ניתן תיאור מפורט של מדינאות חיסול הציונות שבה נקטו השלטונות, של המאסרים, הגירושים והדרך העינויים של אלה שנשארו נאמנים לדעותיהם ולתנועתם, של התנאים הקשים בהם פעלו מריכיי הציונות בהיותם מנותקים מא"י ומהעולם היהודי מחוץ לרוסיה ומחוסרי ספרים. הרי הספרות הציונית הוצאה מכל הספריות לרבות ספריות פרטיות. זרמים שונים בציונות הגיבו באופן שונה על המתרחש בפנים המדינה. אחדים מהם קלטו אי-אלו יסודות מהאידיאולוגיה השלטת במדינה. היו כאלה שתמכו בשיתוף פעולה עם הממשלה, למשל בענין המושבות החקלאיות ברוסיה. אבל כל הזרמים נידונו לחיסול, והפרקים על הזרמים השונים מסתיימים באופן שווה: התנועה חוסלה. מני אז נפסקו כל הידיעות על הנעשה. זה קרה באמצע או בסוף שנות השלושים. באמצע שנות העשרים היו קיימות עוד שתי הסתדרויות "החלוץ", ובהן כ-5000 חברים ובכרשותן משקים חקלאיים, ומפלגת צ.ס. מנתה אז 20-15 אלף חברים. הופיעו גם עלונים במחתרת ובילטינים שיצאו לעתים לא קבועות. — בסוף חלק א, "מגיאות למחתרת" (ע' 111-119) ניתנת רשימה ביבליוגרפית של העתונות הציונית ברוסיה באותה תקופה (בה היא היתה עוד גלית) עם תיאורים מסבירים. בה נרשמו 159 פרסומים: כתבי עת, מאספים, ביולטינים ועוד. רובם אמנם כתבי עת שלא זכו אלא לגליונות מעטים, מהם בעברית 30, ביווית 40, ברוסית 87, בגרמנית 1 ובטאית 1.

המחבר קורא לספרו "נסיון להעלות תמונה כוללת של הציונות ברוסיה". ויש לומר שזהו נסיון שהצליח מאוד. בכתובת הספר הקודם על הציונות ברוסיה יכול היה המחבר להשתמש בחומר נדפס עשיר ובחומר ארכיוני. עם איסור הציונות היתה החוקת חומר ציוני כרוכה בסכנת גפשות ממש, ומובן שאי-אפשר היה להוציא חומר כזה מחוץ לגבולות רוסיה. הספר הוא מכמה בחי-

הגיאות הציונית הרוסית אחרי מהפכת פברואר 1917 ומתקופת המאבק במחתרת אחרי מהפכת אוקטובר... ולספר לדור על עלילותיהם וסבלם של אלפי החולמים והלוחמים ששמו קשור בתקופת הירוואית זו" (ע' 10). המחבר שם את הדגש על הצד הדוקומנטרי, ואחרי עבודה של שנים רבות הצליח לאסוף יותר מאלף תעודות ותמונות; אבל היה נאלץ לגנוז תעודות, שסרם הגיעה שעתן להתפרסם, כדי שלא יזיק לחברי התנועה שנשארו ב.ס.ס.ס. בספר ניתנו צילומים מ-771 תעודות ותמונות. התמונות הן ברובן המכריע קיבוציות: של מוסדות מרכזיים, של ועידות, מועצות, ועדים, של חברי אגודות מקומיות ושל חברי משקי "החלוץ". מרובים הפורטרטים של ציונים אסורים ושל ציונים מגורשים למקומות נדחים בסיביר ובחבלים אחרים (ע' 186-221). המחבר מפענח את שמות האנשים המצולמים, פרט למקרים בודדים. המפתח שבסוף הספר (ע' 249-280), שנערך בעזרתו של א. אהרוני בש"קידה רבה, כולל כעשרת אלפים שמות.

המחבר מתאר את התקופה האחרונה של הציונות ברוסיה. (נקוה שזו רק האחרונה עד עתה). בניגוד לנבוי אתם של המתנגדים ולחששות גם בקרב המחנה הציוני גדלה והתגברה התנועה הציונית ברוסיה אחרי מהפכת פברואר 1917, שהביאה לידי מיגור הצאריזמוס ולידי מתן שיווי-זכויות ליהודים, ובעידית ציוני רוסיה שהת-כנסה כשלושה חודשים אחרי המהפכה השתתפו 552 צירים, באיריכח של 140 אלף שוקלים מ-580 ערים ועיירות. באותה שנה קבלו הציונים בבחירות למוסדות נבחרים יהודים רוב קולות, בסיביר אפילו כ-80 אחוז. בספר ניתן תיאור הזרמים, ההבדלים הרעיוניים והארגונים השונים שהיו חלק התנועה או שפעלו בשיתוף אתה: זרמים דתיים, מפלגות צעירי ציון, צ"ס (ציונים סוציאליסטיים), פועלי ציון, ארגוני נוער ומתלמדים (הסתדרות הנוער "החבר"), "החלוץ", שהתפלג במרוצת הזמן להחלוץ ליגלי ובלתי ליגלי, "חרבות" ועוד. המחבר מספר על התנועה הציונית בכל חלקי רוסיה; ויש לזכור שבשנים הראשונות אחרי מהפכת פברואר (עד 1920) היו חלופי שלטונות ומלחמות אזרחים בכמה חלקי המדינה וחבלים שונים היו לעתים מנותקים זה מזה.

לא מעטים הם הדברים שעליהם מסופר בספר שהם בבחינת חידוש גם לציונים הפעילים יוצאי רוסיה. בין הפרקים המעניינים במיוחד יש למנות את הסיפורים על ביקורו של ד"ר אידר במוסקבה, שהשתדל שם להשיג היתר לציונות, ועל תזכיר קבוצת אנשי מדע וסופרים —

2531 **תדהר, דוד** [David Tidhar]. אנציקלון פדיה לחלוצי הישוב ובנויו... (דמויות ותמונות). כרך וז. תל-אביב, («ספרית ראשונים», דפוס אבוקה, תשט"ז). 2752-2433 ; 3007-2753 [1] ע', פורטרטים. 8°. שני הכרכים כוללים יותר משש מאות ערכים. — בסוף כל כרך וכרך מפתח השמות שבכל כרך ובכרכים שקדמו לו. כרך ז' ע' 2771-2761 : א. אהרונז : ציונים לתולדות הישוב המחודש בא"י. — בכרכים אלה ישנן ידיעות על אישים אחדים, שאף אם לא ישבו בא"י היו קשורים בפעולתם קשר הדוק עם א"י. את הקודם עיין קס. שנה ל"א ע' 169.

2532 **תכנון המים לישראל**. סקר הפעולות לשנים 1953/54, 1954/55. (הקריה, דפוס הממשלה, [1955]. 135 דף, טבלאות, לוחות-תמונות, מפות. 4°. במכונת-הכפלה.

2533 **תלמי, אפרים ; מנחם תלמי** (Ephraim and Menachem Talmi), עורכים. ספר ירושלים ; רשימות, סיפורים ושירים. תל-אביב, עמית, (דפוס «תרבות»), תשט"ז. 391 [1] ע', תמונות, מפות. 8°. המדורות : [מבוא] : מאמרים על ירושלים מאת י. בך צבי, י. קלוזנר, מ. תלמי (המערכה על ירושלים). וי. בר (לקח המערכה). — קדומים. ציון באזיקים. אל מחוץ לחומות. על חומותיך, ירושלים. מקורות : ע' 386.

2534 **Drimer, N.** Pocket guide of Tel-Aviv—Jaffa with map of city. Tel-Aviv, N. Drimer, n. pr., 1955-56. 64 p., map. 8°.

כולל גם מודעות.

2535 **Friedlaender, Zvi**, Tel-Aviv—Jaffa, Holon, Bat-Yam; guide map in 5 colours, list of 1200 streets, bus routes. Compiled, drawn, and published by Zvi Friedlaender. Tel-Aviv, E. I. Herzfelder, n. pr., 1953. [16] p. 67:47 (fold. 8°). Scale 1:15,000.

2536 **Hoade, Eugene**, ed. Western pilgrims: the itineraries of Fr. Simon Fitzsimons <1322-23>, A certain Englishman <1344-45>, Thomas Brygg <1392>, and notes on other authors and pilgrims. Jerusalem, Franciscan Press, (1952). VIII, 116 p.,

נות יצירת, יש מאין ; הוא מגולל פרשה קשה אבל מפוארת של התנועה הציונית ביהדות רוסיה ודרך אגב כולל גם ידיעות על מצב היהודים ברוסיה אחרי המהפכה. יש להגיד יותר כוח למחבר ולמחבר ל"ים על ספר חשוב זה. תקונים קלים לאילאו פרטים : ע' 18 : יהדות רוסיה בזמן המהפכה פברואר 1917 מנתה לא 5 מיליון נפש אלא כ"4 מיליון, אחרי שפולין וליטא היו בכיבוש גרמני. — שם : «כחלום בלהות נגוזו תחום המושב וכו'». יותר נכון «שרידי תחום המושב». באוגוסט 1915 הוציא מיניסטר הפנים הנסיך סצ'רבטוב פקודה שלפיה מותר ליהודים לשבת בכל רוסיה פרט לערי הבירה, חבל הדון וכמזומני גם סיביר. — ע' 31 : לאספה המכוננת הכל-רוסית נבחרו 8 צירים (ולא 7) לפי הרשימה היהודית-הלאומית, שאורי נגה ע"י הציונים. המחבר נוקב בשמותיהם של שבעה צירים בלבד, והשמיים את שמו של נ. מ. פרידמן, שהיה קודם ציר הדומה השלישית והרביעית. — ע' 178 : בדברו על המשורר דוד הופשטין שכח המחבר לציין שהוא עלה לארץ-ישראל בשנת 1925 וגם השתתף בעתון «דבר» ופרסם שיר בעברית, אך חזר לרוסיה בגלל הקשיים למצוא עבודה. ב. ש.

2527 **שורק, יואכים**. מלחמת השחרור של עם ישראל. (תרגם יצחק עברי. מהדורה ח'). ירושלים, ר. מס. (דפוס «המערכה», 1955). 239 ע', לוחות-תמונות, פקסימילים. 8°. בראש השער : י. צ. שווארץ. — מהדורה ב' עיין קס. שנה כ"ח ע' 38.

2528 **שליזנגר, עקיבא יוסף**. ספר חברה מחיירי עטרה ליושנה, עם כולל העברים... י"ל בעיה"ק ירושלים... בשנת תרל"ב... וכעת י"ל... בהשגת תולדות תלמידיו... ירושלים, יחיאל ב"ר שלמה זלמן (ויספיש) בסיוע «מעין החכמה», חש"מ, תשט"ו. [1] 35 דף. 8°.

המחבר דרש כבר אז למוד מלאכה, «לדבר ולפרסם בשפתנו לה"ק», וגם לדאוג לישוב א"י.

2529 **שפירא, א.** הרצל ; אבי מדינת ישראל. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס נ. רוהלד), [תשט"ו]. 29, [2] ע', תמונות. 8°. מנוקד. לבני הנעורים.

2530 **תבורי, אפרים**. פרצופה של השמאל-נות בישראל. (תל-אביב, מפלגת פועלי ארץ-ישראל/המרכז, המחלקה להסברה בכתב, דפוס מפא"י, 1955). 64 ע'. 8°. על «אחדות העבודה» ומפ"ם.

„עילאם אחמד קאדיאני. הצוואה. חיפה, בית הספרים האחר-
מדי, 1955. 8, 49 ע'. 8°. מפרסומי כת האחמדיה.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

2543 בס, יוסף. יהיה סוב! (תל-אביב), „הדור“,
(דפוס החברה המאוחדת להדפסה בישראל), 1955. 144.
ע'. 22: 25. קבץ קריקטורות.

נאמן, י. ל. צילוי המקרא. עיין לעיל מספר 2414.

2544 שמשון בן פסח מאוסטרפולי. סגולה
נוראה ונפלאה... מה שגילה הרב... שמשון מאוסטרא-
פאליע... (ירושלים, דפוס ברויאר), תשובה = תשי"ג.
[4] ע'. 8°.

„הקונטרס הזה כבר נדפס כמה פעמים ועכשיו נדפס
בהגהה מדויקת מכמה ספרים. והנה אני המו"ל ראיתי
בעיני בשנת תש"ד במחנות אונגאריין שהי עת צרה ליעקב
שאלו שאמרו זאת המאמר כולם נצלו בעזה"י.

בלשנות

2545 ברקלי, שאול [Saul Barkali]. לוח הפ-
עלים השלם; לוחות לנסית הפעלים... מחקופת
התניך ועד ימינו אלה... מהדורה שחית עשרה מרחבת
(משכללת), ירושלים, ר. מס, (דפוס המערב, 1956). 83.
[1] ע'. 16: 24. מהד' י"א עיין ק.ס. שנה ל' ע' 312.

2546 סדן, דב [D. Sdan]. אבני שפה. תל-
אביב, עם עובד, (דפוס „תרבות“), תשט"ז. 410, [2] ע'. 8°.
הספר כולל 40 מאמרים ורשימות בעניני לשון. — הא-
סופה הניתנת בזה נצמחה ככלי משים מתוך אומנותי —
כמחבר ומבקר, וביותר כעורך ומתרגם נתבעתי לא אחת
להורות היתר או איסור בעניני לשון למיניהם... הכונה
היא לענינים הנראים, כמדומה שלא כדין, כנוטה של
לשון וחיה... והמדויק ימצא כי הסיהם מגופי חיה של
לשון. הדברים הושמעו בפניהם הלשון של הרדיו או נדפסו
במדור מיוחד ב„הפועל הצעיר“, „אולם הדברים שנחפר-
סמו שם הם אך מצע לספרי זה — כי מה שמוכר בו עתה
הוא על דרך ההרחבה והפירוט וברדיפת המיצוי.“
(מההקדמה).

2547 פרץ, יצחק. עברית כהלכה; מוריד
בעניני לשון. חלק ב. תל-אביב, י. שרביק, (דפוס „תר-
בות“, תשט"ז 1955). 173, [1] ע'. 8°. את הקורס עיין
ק.ס. שנה ל' ע' 18.

1 l., facsim., map, pl. 4°. „Works in Eng-
lish on the Holy Land”: p. [87]-114.

2537 Israel. Misrad ha-ozar. The economic
report of the Minister of Finance, Mr. Levi
Eshkol before the Knesset, February 8th,
1955. (Jerusalem), Government of Israel,
Ministry of Finance, Department of Infor-
mation, (typ. Ahva), [1955]. 43 p., port., pl.,
tab. 8°.

The Israel economy, fiscal year
1954/55. The State budget, 1955/56. Develop-
ment budget.

2538 Israel. Misrad ha-sa'ad. Mahlakah
le-mehkar we-tikhnun. Community organiza-
tion in Israel. Jerusalem, 1955. 1 p. l., 37 p. 4°.
במכונת הכפלה. בראש השער: Ministry of Social Welfare. Department of
Research and Planning.

2539 Israel. Ha-mo'ezah ha-mada'it. Seis-
mological research in Israel <Report for
1951-1953>. Jerusalem, 1954. [8] p. 8°.
בראש השער: Research Council of Israel. במכונת-
הכפלה.

2540 U.S. Operations Mission to Israel.
Coordinating and developing Israel's agri-
cultural research program; report to the
Government of Israel. (Prepared by Ralph
S. Besse and Ford M. Milam). Tel-Aviv,
United States of America Operations Mission
to Israel, 1954. IV, 27 numb. l. 4°.

Technical assistance program.
USOM agricultural report no. 2.

2541 Vilnay, Zev. Israel guide. With 408
illustrations and a general map of Israel.
Tel Aviv, Pales Press Co.; (Jerusalem), typ.
Jerusalem Post, 1955). 520 p. (includes ad-
vertising matter). 8°.

2542 غلام احمد قادياني. الوصية، بقلم ميرزا
غلام احمد القادياني. (حيثما المكتبة الاحمدية، ١٣٧٥
١٩٥٥ م).

חיפה: (תנ"ל אנביב, דפוס סטרוך), [תשט"ו], 261 ע'. 8°.
(ספרית ילקוט).

רומן מהחיים במערכות. הספר זכה בפרס אוסישקין בשנת תשס"ז.

2554 אולדרידג', ג'מס. גבורים בנופי
שמה. מאנגלית: ש[מאין] מגול. תל-אביב, "מדע
וחיים", (דפוס א. ירום), 1955, 360 ע'. 8°. רומן. שם
המקור: James Aldridge: Heroes of the empty
view.

2555 אופטושו, י[וסף] [Joseph Opatoshu]. המ-
רד האחרון; רומן היסטורי. (מכתביהי אשר בן
ישראל > אבי עזר). א[נב]. (מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר; תל-אביב, "הדפוס החדש", 1953). 8°.
(ספרית פועלים / לכל).

התכן: א: רבי עקיבא. 351 ע', תמונה — ב:
בר כוכבא. 366, [5] ע' — שער נוסף לח"א. שער
מיוחד לח"ב. — חלק א, מת' א עיין קס. שנה כ"ה ע' 48.

2556 אורלובסקי, אורי. חיילי-עופרת. מר-
חביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, הדפוס
החדש, 1956), 288 ע'. 8°. (ספרית פועלים / לכל). —
ספור מימי השואה.

2557 אילתי, חנן. כי תמול אנו; רומן.
(תרגם מאידיש: א. ד. שפיר). תל-אביב, ספרי גדיש,
(דפוס "הפועל המזרחי"), תשס"ז, 219 ע'. 8°.
רומן מחיי היהודים בצרפת לפני מלחמת העולם השנייה
ובימייה. הספר במקורו זכה בפרס לואיס למד באה"ב.

2558 אליאב, חיים. כל אותו הלילה. תל-
אביב, "גיב", (דפוס ארליכמן), [תשט"ו], 160 ע'. 8°.
סיפורים מהמחתרת בא"י לפני קום המדינה.

2559 אלירז, אלכס. בדרך לבריגדה; שירים.
פתיחה מרובי מקלף, רשומים שלמה אלירז. (תל-אביב,
"אלקנה", (דפוס "עתיד", תשס"ו), 78, [2] ע'. 8°.
"עם, "העשור" לכניסת הבריגדה לחזית" — השירים
נכתבו בשנות מלחמת העולם השנייה במחנות הצבא בחו"ל.

2560 אש, שלום [Shalom Ash]. הנביא...
תרגם מכתב היד: דוד סיון, ירושלים, קרני, (דפוס ר. ח.
הכהן), תשס"ז, 250 ע'. 8°. ספור מתקופת ישעיהו
הנביא.

2561 באום, ויקי. חזרה לחיים; רומן. עב:

2548 רוזן, חיים [ברוך] [H. Rosen]. העברית
שלנו; דמותה באור שיטות הבלשנות. תל-אביב, עם
עובד; (ירושלים, דפוס "הספר"), תשס"ז, 8, [4] 308 ע'. 8°.
"המשימה... הייתה לצייר את תמונתה של העברית
החיה על מקורותיה, התגבשותה וגילוייה הקיימים, כפי
שזו מתקבלת באור השיטות המגובשות והמוסכמות של
הבלשנות במאה העשרים ובכתיפות לתביעותיה המתור-
דות... הספר כולו יש בו מההרגמה ומההצגה יותר
מאשר ההיאור המקיף... שני אספקטים חברתיים לספר
הנוכחי: האחד שלקחתי את ניסיוני העצמי והחברתי
בשימוש הלשון העברית כאסמכתא חשובה לנתונים הפי-
לולוגיים של חקירת הלשון החיה... האספקט השני נובע
מכך, שאנו עומדים על סף "מדיניות-לשון" חדשה לגמרי.
הוכר הצורך לחפש את "לשון המופת" החדשה ולבנות
את "העברית הרמה" לפיה". (מההקדמה). — התכן: לשון
שמית. התגבשות העברית. היסודות המתורצצים. העברית
הישראלית. מבנה העברית הישראלית. על סגנונות ישרי-
אליים. סגנונו של נואם.

שירה עברית בימי הביניים

2549 יהודה בן שמואל הלוי. שירים נבחר-
רים. ערוכים ומבוארים בידי תנ"ים] שירמן. מהדורה
שלישית. ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל-אביב, דפוס
לוריא), תשס"ז, 170, [2], 170, 4] ע'. 8° = ספרי
מופת לבתיסטר, 18. — מהדורה א' עיין קס. שנה כ"ז
ע' 22, שם גם ציון.

2550 מירסקי, אהרן. ספרות ישראל בימי
הביניים: הפיוט והשירה; הרצאות... בזמן החורף...
תשס"ו... ירושלים, האוניברסיטה העברית, תשס"ו.
174 ע'. 8°. במכונת-הכפלה. ביבליוגרפיה: ע' 171-174.

2551 מירסקי, אהרן (Aaron Mirsky). צורות
נוי וסממני פיוט שבמדרשי האגדה אבות צורות לפיוט
הארץ-ישראלי... [ירושלים, תשי"ד], [2], 25 דף, 2°.
שער נוסף באנגלית. דיסרסציה, ירושלים. במכונת-הכפלה.

ספרות יפה עברית חדשה

2552 אבנרי, אורי. הצד השני של המטבע.
תל-אביב, "צוהר", (דפוס מל"ן), [1955], 270 ע'. 8°.
מהדורה א' עיין קס. שנה כ"ז ע' 308, שם גם ציון.

2553 אוהל, מילא. גשר. [חיפה], מועצת פועלי

- רית: נחמיה פורת. תל-אביב, "גיב", (דפוס "המרכז"),
[תשי"ז: 327, [1] ע' 8°. שם המקור: Vicki Baum:
Marion lebt.
- 2562 בונר, פאול היד. מלון סלירן: רומן.
תרגם מאנגלית: צבי ישיב. (תל-אביב, "המתמיד", (דפוס
"המרכז"), תשס"ז 1955. 268 ע' 8°. בראש השער:
פאול האיד בונר, שם המקור: Paul Hyde Bonner:
Hotel Talleyrand.
- 2563 ביאליק, חיים נחמן. ספיה. בצירוף מע'
רכת ליתוגרפיות ורישומים מעשיידי אביגדור אריכא.
ירושלים, מוסד ביאליק: (תקריה, דפוס הממשלה, תשס"ו).
[1] ע' 4°. הוצאה מהודרת.
- 2564 בישוף, כריסט (דיטריך). אמליה דיט'
ריך: פרשת חייה. תרגם מנשה אנהן ז"ל. תל-אביב,
"אמנות", (דפוס "עתיד", תשס"ז). [5], 478, [3] ע' תמו'
נות. 8°. מנוקד. שם המקור: Charitas Bischoff:
Amalie Dietrich; ein Leben. (Dietrich).
הדפסה א' של התרגום: סרנקפורט ע"מ, "אמנות",
[תרי"ב].
- 2565 בן אמוץ, דן: חיים חפר, עורכים. ילקוט
הכזבים... צייר: זאן דוד. מהדורה שלישית. [תל-
אביב, הקיבוץ המאוחד: (דפוס קיבוץ בארי), תשס"ז.
143 ע' 8°.
- "בילקוט זה נאספו 167 סיפורים, כולם קושט דברי
אמת באשר הושמעו ליד המדורה ומעל ספלי קפה בחברת
אנשי שם".
- 2566 בן-גוריון > ברדיצבסקי >, מיכה יוסף.
צפונות ואגדות. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס
סרוד), תשס"ז. 336 ע' 4°.
- "כרך האגדות הזה משלים, אחרי כרך הסיפורים (עיין
קס. שנה כ"ז ע' 309) וכרך המאמרים (קס. שנה כ"ט
ע' 30), את הוצאת כתביו של מ"ב — לפי עריכתם הסוד'
פית — בשלושה כרכים גדולים. ב"צפונות ואגדות" כלור'
לות כשמונה מאות אגדות מאגדות ישראל בעיבודו ובני'
סוחו של הסופר-המספר. הדברים... מהם סיפורים עממיים
ידועים מאד ומהם כעין ערכים גנויים אשר הוא הראשון
גילה אותם ונאלם". (מהקדמת המו"ל).
- 2567 בן-ישי, א[הרן] ו[אב], בגלופין: שיר
יין לפורים ולכל ימות השנה... ציורים: ד. אלמליח.
- תל-אביב, גרסיקה-בצלאל, [תשס"ו]. [16] ע' 8°. מחב'
רת ציורים וחרוזים ברוח "עדידלדיע".
- 2568 ברוד, מַכס [Max Brod]. אחות קסנה:
רומן. (תירגם מכתביו מאיר גנים >גרסנר >). תל-אביב,
דביר, (דפוס לידור, תשס"ז). 326 ע' 8°. רומן מחי'
ישו.
- 2569 ברון, אלכסנדר. נסיכת הזהב. עברית:
נחמן בן-עמי. תל-אביב, "לוריי", (דפוס מל"ן), [תשס"ז].
323 ע' 8°. בראש השער: אלכסנדר בארון. שם
המקור: Alexander Baron: The golden princess.
- 2570 ברט, ג'ורג' (George Barath). ההססו'
ריה מתפללת. תרגם מהונגרית אביגדור המאירי.
ירושלים, דפוס "גשר", תשי"ד. 43, [1] ע' פורטרט. 8°.
שירים. נוסף שער באנגלית.
- 2571 [ברתנא, מרדכי]. יום התמיד: פואימה
לירית. תל-אביב, קרני, (דפוס נתיבה), תשס"ז (1955).
159, [4] ע' 8°. בראש השער פסיוננים המתבר: ב.
מרדכי. מחיי דוד ושלמה המלך.
- 2572 ג'ויס, ג'יימס. דיוקנו של האמן כאיש
צעיר. (תירגמו מאנגלית דניאל וורון ואברהם יבין. הק'
דמה מאת מאיר מינדלין). תל-אביב, עם עובד, (דפוס
"הפועל הצעיר"), תשס"ו. 315, [1] ע' פורטרט. 8°.
בראש השער: ג'יימס ג'ויס. שם המקור: James Joyce:
A portrait of the artist as a young man.
- 2573 גורדון, יהודה ליב. שירי הגיון, מש'
ליב, שירי עלילה. מבחר ערוך ומבואר בידי משה מהלר
ודוד ניגר. מהדורה ט'. ירושלים ותל-אביב, שוקן: (תל-
אביב, דפוס י. מ. לוריא), תשס"ז. [3], 216, [2] ע' 8°.
= ספרי מופת לבתי-ספר, יוצאים לאור בהשתתפות בית
הספר הריאלי בחיפה ובעריכתו. 2. — מהדורה א' עיין
קס. שנה כ' ע' 125, שם גם התכן.
- 2574 גלסוורת'י, ג'ון. ההגדה של בית פור'
סייט... (מאנגלית: [נצחק] לניב]. ברון. אג. תל-אביב,
ספרי גדיש, (דפוס "יהלום", תשס"ז). 8°. בראש השער:
ג'והן גאלסוורת'י. שם המקור: John Galsworthy:
The Forsyte saga.
- התכן: (א) בעל הנכסים. 432, [2] ע' — (ב): בקולר.
456, [2] ע' — (א): עומד לשכירה. 408, [2] ע' — מהדורה
א' של התרגום עיין קס. שנה ח' ע' 150.

- 2575 גלעד, זרבבל, נהר ירק; שירים. (תל-אביב) הקיבוץ המאוחד, (דפוס הפועל המזרחי), תשט"ז (1955), 109, [2] ע' 8°. השם הקודם של המחבר ז. גלס.
- 2576 גרדנר, ארל סטנלי. פרשת רגלי המ-זל; [רומן]. עברית: ד. בן-מאיר. תל-אביב, "נקודים", (דפוס "מופת"), 199, 1955, [1] ע' 8°. שם המקור: Erle Stanley Gardner: The case of the lucky legs.
- 2577 דבי-אהרן, יעקב [Ya'akov Dvey-Aharon]. זיוה בר-עשה; רומן. תל-אביב, גדיש, (דפוס יהלם), תשט"ז, 315 ע' 8°. רומן מהחיים בארץ ישראל בשנים האחרונות.
- 2578 דבנפורט, מרצ'יה. דרכה של לינה גיאר. עברית: ינוסף גובה. (תל-אביב), "המתמיד", (דפוס אלישע), תשט"ז, 336 ע' 8°. רומן. בראש השער: מרצ'יה דייבנפורט. שם המקור: Marcia Davenport: Lena Geyer port.
- 2579 דגון פישקוף, ברוך. כנף אל כנף; ספורים. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "דבר"), תשט"ז, 248 ע' תמונות. 8°. כולל 22 ספור מעולם החי.
- 2580 דודה, אלפונס. ססו... עברית: שאול גור-דון. (תל-אביב), ספרי זהב, (דפוס "יהלום"), [1955], 278 ע' 8°.
- ע' 161 ואילך כוללים: פרוספר מרימה: קולומ-בה. שמות המקורות: Alphonse Daudet: Sapho. — Prosper Mérimée: Colomba.
- 2581 דיימוריה, דפנה. המפלט. מאנגלית: ש. רשף. תל-אביב, עמיחי, (דפוס גוטנמן), [תשט"ז], 237, [3] ע' 8°. בראש השער: דפנה זה מוריא. שם המקור: Daphne du Maurier: Frenchman's creek.
- 2582 דיקנס, צ'רלז [Charles Dickens]. תוח-לת גדולה. כתובים עברית בידי יצחק לבנון. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס "קדמה"), [תשט"ז], 125, [2] ע' 8°. מנוקד. תרגום אחר עיין בערך הבא.
- 2583 דיקנס, צ'רלז. תקוות גדולות. עברית ק. כצולסון. (תל-אביב), "המתמיד", (דפוס "מופת"), תשט"ז, 346 ע' פורטרט. 8°. שם המקור: Charles
- Dickens: Great expectations. — תרגום אחר עיין בערך הקודם.
- 2584 דריור, תאודור. ה"גאון". מאנגלית: א. כרמל. תל-אביב, א. זלקוביץ; (יפו), דפוס "שם", [תשט"ז], 596 ע' 8°. רומן. בראש השער: תיאודור דרייר. שם המקור: Theodor Dreiser: The "Genius".
- 2585 הזו, חיים [Haim Hasas]. דלתות נחשת; ספור. (תל-אביב), "דבר", (דפוס סטרוד), תשט"ז, 263 ע' 8°.
- ספור מחיי עיירה יהודית באוקראינה בשנה הראשונה של השלטון הסובייטי. הספר זכה בפרס "דבר" לספרות על שם ב. כצנלסון.
- 2586 הזו, חיים [Haim Hasas]. צל הפוך. תל-אביב, עם עובד, (דפוס סטרוד), תשט"ז, 239 ע' 8°. רומן מחיי היהודים באוקראינה בראשית השלטון הסובייטי.
- 2587 הינה, הינריך. רוחות טבעים, האלים בגלות, האלה דיאנה, הדוקטור פאוסט. (תרגום מגרמנית שמואל פרלמן). ירושלים/תל-אביב, מוסד ביאליק עלידי מסדה; (רמת גן, דפוס מסדה, 1956), 163, [2] ע' 8°. (לגבולם). (כתבי הינריך היינה). בראש השער: הינריך היינה. שם המקור: Heinrich Heine: Elementar-geister. Die Götter im Exil. Die Göttin Diana. Doktor Faust. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 174. "ספר זה נכלל בספרות הכנוס היוצאת לאור ע"י משרד החינוך והתרבות ומוסד ביאליק".
- 2588 הרסט, פני. רחוב צודי; רומן. (מאנגלית: יצחק אברהמי). תל-אביב, ש. פרידמן, (דפוס "יהלום"), תשט"ז, 311 ע' 8°. בראש השער: פאני הארסט. שם המקור: Fannie Hurst: Back street.
- 2589 ולס, אדגר. כתבי אדגר וואלס. [ב]: (סאנדर्स, איש הנהר. אנשי הנהר הגדול. עברית: א. בן-דן). [תל-אביב], כרמי את נאור, (דפוס "אלישע"), 1955, 280, [1] ע' 8°. (כתבי מחברים נודעים). שם המקור: Edgar Wallace: Sanders of the river. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 320.
- 2590 זך, נתן [Nathan Sach]. שירים ראשונים. גימ. (ירושלים, המס"ה, דפוס "סלומון", 1955), 52, [1] ע' 8°.
- 2591 הפר, חיים. תחמשת קלה; פזמונים. רי-

ט ין. עברית יוסף ליכטנבום. תל-אביב, ספרי גויש, (דפוס "תרבות"), תשס"ז (1955). 159 ע', תמונות. 8°.

בסוף הספר (ע' 155-158): ז' דילפונטין ויצירתו מאת המתרגם. שם המקור: Jean de Lafontaine: Fables.

2598 מאור, חיים. נקמת הגבול; רומן. תל-אביב, ספרי זהב, (דפוס "יהלום"), תשס"ז 1955. 248 ע', 8°.

מקום המעשה גבולות ישראל בשנים שאחרי הקמת המדינה.

2599 מדריאגה, סלודור דה [Salvador de Ma- dariaga]. לב הפסדה; כחה של אהבה. (תרגום עמנואל אולסבנגר). תל-אביב, מסדה; (רמת גן, דפוס מסדה), תשס"ז. 444, [1] ע'. 8°. בראש השער: סאל-ואדור דה מאדריגה.

2600 מוליר, [ז'ן בטיסט פוקלן]. הקמצן. החולה המדומה. מצרפתית: נתן אלתרמן. רשומים: אריה גבון. [תל-אביב], הקבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תשס"ז. 226 ע'. 8°. ע' 226-227: הערות מאת המתרגם. שם המקור: J. B. P. Molière: L'avare. Le malade: imaginaire. "הקמצן" הוצג ע"י התיאטרון הקאמרי, "החולה המדומה" ע"י "אהל".

2601 מסטרס, דקסטר. התאונה. עברית: מנחם דבין אבישאוול, ענמן שמיר. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, הדפוס החדש, 1956). 391 ע'. 8°. (ספרית פועלים/לכל). — בראש השער: דקסטר מאסטרס. שם המקור: Dexter Masters: The accident.

2602 ניקרסוב, ויקטור פלטונוביץ'. בעיר מכורה. (תרגום מרוסית: יוסף סערני). תל-אביב, עיינות, (החברה המאוחדת להדפסה), תשס"ז. 236, [1] ע'. 8°. בראש השער: ו. ניקרסוב. שם המקור: Виктор Некрасов: В родном городе.

2603 סדן, דב. פרקי קריאה וניתוח; שער רים בטוגיה; מבוא לספרות בדורות האחרונים. ירושלים, האוניברסיטה העברית, תשס"ז. 207 ע'. 8°. במכונת הכפלה.

2604 סלע, יצחק. ניצוצות ונגוהות; סיפורים ורשימות. תל-אביב, "ארגמן", (דפוס דב גוטמן), [תשס"ז]. 352 ע'. 8°. כולל 76 סיפורים ורשימות.

שומים: אריה גבון. מהדורה חדשה. (תל-אביב), הקבוץ המאוחד, (דפוס הפועל המזרחי), תשס"ז. 100, [3] ע'. 8°. שירי פלמ"ח. מהדורה קודמת ע"י ק.ס. שנה כ"ו ע' 139.

2592 טנאי, שלמה (Shlomo Tann'y). ארץ החיים; שירים. תל-אביב, "מצפן", (דפוס "דבר", 1954). 146, [2] ע'. 8°.

2593 כהן, יעקב [Ya'akov Cahan]. הושע; דרמה בארבע מערכות. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), [1955]. 64 ע'. 8°.

2594 כהן, יעקב [Ya'akov Cahan]. מלך יש-ראל; חזיון אגדה בן שלש עלילות. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער ותחלוצ של ההסתדרות הציונית, (דפוס "מרכיב"), תשס"ז. 94 ע'. 8°.

מחיי דוד המלך. בסוף הספר (ע' 94-93): י. קשת: מחייתו של יעקב כהן.

2595 לואיס, סינקלר. ארוס מית. עברית: ש. זנדבנק. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר, (תל-אביב), הדפוס החדש, 1956. 423 ע'. 8°. (ספרית פועלים/לכל). שם המקור: Sinclair Lewis: Arrow-smith. המחבר זכה בפרס נובל בעד ספר זה.

2596 ליכטנבום, יוסף [Josef Lichtenbaum]. הסיפור העברי; אנטולוגיה. ליקט, ערך והקדים יוסף ליכטנבום. (תל-אביב), נ. טברסקי, (דפוס "ספרי", 1955). 64, 526, [2] ע'. 8°.

העורך כנס בספרו 98 סופרים (או פרקים מספורים) של 98 סופרים החל במאסו וגומר בז. שניאור. בסוף הספר (ע' 513-526) ציונים ביאוריביליוגרפיים. המבוא של העורך "התפתחות הספור העברי" (ע' 7-64) יביא תועלת רבה לקוראי האנטולוגיה, שכן נותן הוא ברקטיסטיקות יפות של הסופרים לרבות סופרים לא ידועים ביותר וגם סופרים שכתבו בעיקר ביווית, אבל דבריהם תורגמו לעברית. בתאריכים ש"ב, ציונים הביאוריביליוגרפיים נשתרבו כמה שגיאות: ר. א. כרוידס: 1851-1913, צ"ל 1903; י. כרשדסקי: 1827-1910, צ"ל 1871-1908; י. ל. גורדון: 1829-1892, צ"ל 1830; מ. בן הלל הכהן: 1856-1936, צ"ל 1937; ק. י. סילמן: 1881-1931, צ"ל 1936; א. א. קנק: 1880-1945, צ"ל 1944; ספורו המעפיל ב"השלח" 1902, צ"ל 1904; ק. שולמן: 1890-1899, צ"ל 1899.

2597 לפונטן, ז'ן דה. מבחר משלי לפונטן

המאירי, חוברת 1 < 501 > : בלי תאריך. 34 ע'. גם שאר החוברות : 34 ע'.

2612 קמחי, דב [Dov Kimchi]. מבחר סיפורי ארץ ישראל. המהדור : ד. קמחי, תל-אביב, י. שרברק, (דפוס מל"ן), [תשט"ז], 374, [1] ע'. 8°.

בספר כונסו 24 ספורים מאת 24 סופרים. לפני כל סיפור וסיפור ניתנת רשימה קצרה על מחברו ופעולתו.

2613 קנקן (להרפתקאות ולספור הקצר). 81- (תל-אביב, ההפצה : "שלה", דפוס "אלישע"), [תשי"ד?]. 41 : 19 ע' כל אחד, 85 : 34 ע' כל אחד. 8°.

2614 קרגיאלה, יון לוקה. כתבים נבחרים. תרגום מרומנית בעריכת אברהם שלונסקי, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר ; (ת"א, דפוס החדש, 1955), 251, [1] ע', תמונות. 8°.

(ספרית פועלים/לכל). — בראש השער : יון לוקה קארגיאלה. שם המקור : Ion Luca Caragiale : Opere alese.

כולל מחזה, 22 ספורים ורשימות. המתרגמים : מרדכי אמתי, אליהו מייטוס, א. ב. יפה. אברהם שלונסקי, — י. רבי. עם מבוא על המחבר מאת ס. יוספסקי בתרגומו של א. ב. יפה, ע' 207.

2615 קרונין, ארצ'יבלד [יוסף]. סירת הכובע : ען ; רומן. עברית : אברהם לביוש. (תל-אביב, "המית", (דפוס "המרכז"), תשט"ז, 470 ע'. 8°.

שם המקור : Archibald J. Cronin : Hatter's castle.

2616 רקנטי, דוד א. גשר אכזב ; דברים שהיו ושלא היו. תל-אביב, הדר, (דפוס מוזס, תשט"ז), 216, [1] ע'. 8°.

"סיפורים מחיי המחזרת העברית".

2617 שולוחוב, מיכאל. הדון השקט ; רומאן. עברית : אברהם שלונסקי. ספר ב. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר ; (תל-אביב, דפוס "אופק", 1955), 411 ע'. 8°.

(ספרי מופת בעריכת א. שלונסקי). — בראש השער : מיכאל שולוחוב. שער נוסף ברוסית. שם המקור : Михаил Шолохов : Тихий Дон. את הקדום עיין קס. שנה לי ע' 23.

2618 שלמון, אברהם. לא נזוז מפה ; ספור. תל-אביב, "מסדה" ; (רמת גן, דפוס מסדה), תשט"ז, 152 ע'. 8°.

ספור מהחיים בא"י בימי מלחמת העולם הראשונה ולאחריה.

2605 פרלא, משה. הרהורים נושרים. תל-אביב, מחברות לספרות, (דפוס "גוטנברג"), תשט"ו, 96 ע'. 8°.

מנוקד.

דברי עיון, מסודרים לפי נושאים : על המחשבה, הרעיון, השכל וההגיון, על האדם, על מציאות ודמיון, על הטבע, על החיים והמות, על האמונה ואלהים, על ספרות ואמנות, על התנ"ך, אומה ומולדת, קבלה וחסידות, על עצמי, על האשה, שונות.

2606 צורף, אפרים (Ephraim Tzoref). אגדת הכנור ; שירת חייו של ח"ג ביאליק בספור, בצרוף תמונות, גבעתיים, "בינאור", (דפוס "עתיד", 1956), 133, [2] ע', סורטרטים. 8°.

"הדברים נכתבו בשפה קלה ופשוטה ובצרוף באורים בסוף הספר, כדי להנעים את הקריאה על הקורא הצעיר ועל העולה החדש". (מהתקדמה).

2607 קורסרי, וילי. בלי מדים ; רומן. תרגום מהולנדית ש. שניצר. (תל-אביב, "המתמיד", (דפוס יש-ראל), תשט"ז, 1955, 328 ע'. 8°.

בראש השער : וילי קורסארי, שם המקור : Willy Corsari : De man zonder uniform.

2608 קיובי, גורה בנימין. אני שלמה. ציורים מאת המחברת. תרגום : ש[מואל] שיחור. תל-אביב, "אמרי חיי", (דפוס "תרבות", תשט"ו), 168 ע'. 8°.

שם המקור : Nora Benjamin Kubie : King Solomon's navy.

2609 קיסרי, אדר. אל מי ; שירים בפרוזה. תל-אביב, ג. טברסקי ; (ירושלים, דפוס אבואלעפא), תשט"ז, 68 ע'. 8°.

2610 קלזנר, יוסף [Joseph Klausner]. קצור תולדות הספרות העברית החדשה < 1781-1953 >. מהדורה תשיעית מתקנת ומרחבת. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס ריהלד, תשט"ז), 196, [3] ע'. 8°.

מנוקד. ביבליוגרפיה בסוף כל פרק ופרק.

מהד' א' : ירושלים, "תשלח", תר"פ ; מהד' ב' עיין קס. שנה י"א ע' 425, שם גם ציונים ביבליוגרפיים (על המקור ותרגומיו). אחרי זה הופיעו תרגומים חדשים של הספר : לבולגרית, הונגרית, יונית חדשה ולערבית.

2611 הקלמוס ; שבועון לספור הקצר ולפרפראות. 1761- (תל-אביב), הוצאת הרומן הזעיר, (דפוס מל"ן), [תשי"ז?]. 8°.

מופיע כל יום רביעי. העורך : אביגדור

- 2619 שניאור, זלקינד. פנודרי הגבור; מחזה. תל אביב, "יבנה", (דפוס "זהר", תשס"ז). 143 ע'. 8°.
- בראש השער: זלמן שניאור.
- הוצג ע"י תיאטרון "הבימה". את הסיפור, שהומחז בשביל "הבימה", עיין ק.ס. שנה כ"ד ע' 36; את הסיפור ביווית — שם שנה ט"ז ע' 102; תרגום אנגלי — שנה ט"ז ע' 236 ושנה כ"ג ע' 221.
- 2620 שפירא, מלכה. בלב המסתורין; ספרים ופואמות. תל אביב, "נצח", (דפוס "יהלום"), תשס"ו. 230 ע'. 8°.
- כולל 13 ספרים ו-4 פואמות, רובם ככלם מחיי החסידים בפולין ומתחיים בחצרות האדמו"רים.
- ספרות יפה יודית
- 2621 דעמבלין [= טייטלבוים], ב[נימין]. ערב נאכט. תל אביב — ניו יארק, "דעת"; (תל אביב, דפוס "הכרמל", 1954, 279, [1] ע', פורטרט. 8°.
- רומן מחיי היהודים בפולין במאה העשרים.
- 2622 פאפיערניקאו, י[וסף] (J. Papiernikow). מייך שיר השירים (לידער פון ליבשאפט... תל אביב, "ניו לעבן", (דפוס "הכרמל", 1953, 100, [7] ע'. 8°.
- בראש הספר ובסופו קטעים מתוך אוטוביוגרפיה של המחבר שטרם נתפרסמה. השירים נכתבו בשנות 1930-1950.
- ספרות הנוער
- 2623 אבנון, יצחק. עורך. סבא מספר; מבחר הספור לנער... הציורים: מ. אריה. תל אביב, "פרפרים", (דפוס ישראל), [תשס"ז]. 224 ע'. 8°.
- מנוקד.
- כולל ספורים מספרות העולם ומהספרות העברית והיודית (מ. בן-יחזקאל, אורי, פרץ, אש, עגנון, מ. י. בן-גוריון, שמאל, כהן-ירדני, סתיו, עבר הדני, טביב, הזו).
- 2624 אבנון, יצחק. ספורי הראשונים; מבחר אגדות לילדים... הציורים אביגדור רינצון לואיזאדא. תל אביב, א. זלכוני, (דפוס "חן", 1955, 104 ע'. 8°.
- מנוקד. לקט מהספרות העברית והכללית.
- 2625 אברלה, אירמנגרד. מציאים מסורים; סמים. מאת אירמנגרד אברלה... (מאנגלית: מרגלית בנאי). תל אביב, ש. פרידמן, (דפוס "אלישע"), תשס"ו.
- 120 ע', פורטרט. 8°. כולל מאמרים על 14 מציאים. שם המקור: Irmengarde Eberle: Famous inventors for young people.
- 2626 אוצרות מדע; אנציקלופדיה לנער ולעם. ערוך בידי יהושע טברסקי. [ב]: תולדות התחבורה בעולם ובארצנו. תל אביב, י. שמעוני, (דפוס הפועל המזרחי, 1955, 352 ע', לוחות-תמונות. 8°.
- מנוקד. — את הקודם עיין ק.ס. שנה ל' ע' 328.
- 2627 אורבך, [פסח] (Pesach Awerbach). אמא, ספרי לי; אגדות ומעשיות. הציורים מאת נחום גוטמן. (מהדורה שניה). תל אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", תשס"ז). 91, [1] ע'. 8°.
- מנוקד.
- 2628 אליעזר, רפאל. ילקוט הקסמים; אגדות וספורי עמים. תרגום ועכד רפאל אליעזר. ציורים: צלה בינדר. (תל אביב), הקבוץ המאוחד, (דפוס "אחרות", תשס"ז). 339, [1] ע'. 8°.
- מנוקד.
- 2629 אנדרסן, [הנס כריסטיאן] (Hans Christian Andersen). בגדי המלך החדשים. החסידות. ספר: שלמה [סקולסקי]. תל אביב, "עמיחי", (דפוס "קר מה"), [תשס"ז]. 44 ע', תמונות. 8°.
- מנוקד. בראש השער: מאגדות אנדרסן.
- 2630 אנדרסן, [הנס כריסטיאן] (Hans Christian Andersen). מפי אנדרסן; (מיטב האגדה לילדים). בתרגום חוש ובעריכה פדגוגית. תל אביב, "ניב", (דפוס "תרבות", תשס"ז). 102 ע', תמונות. 8°.
- מנוקד. התכן: הברנזון הממער. חילי הבדיל. ברבורי-הבר. הגיסיכה והעדשה.
- 2631 אפרתי, מ[שה] [צ'בי]. הרמב"ם נרבו משה בן מימון; חייו ומפעליו, דבריו ואמרותיו, לתלמיד ולעם. תל אביב, א. ציוני, (דפוס עזריאל), תשס"ו. 83, [4] ע', תמונות. 8°.
- מנוקד.
- 2632 בן-נון, א. הרעש והרי-הגעש. עלי פי פרדיק-ה. פוג, עבד א. בן-נון. תל אביב, "ניב", (דפוס "בן-נור", 1955, 141 ע', תמונות. 8°.
- מנוקד. לכני הנעורים. שם המקור: Frederick Harvey Pough: All about volcanoes and earthquakes.
- 2633 בניהו, רבקה ומאיר. אנו מציגים; מחזות לילדים ולנוער. תל אביב, "ניב", (דפוס "תרבות", תשס"ז). 245, [2] ע', תמונות. 8°.

חש"מ, [תשט"ז]. 45, [2] ע'. 8°. מנוקד. בראש השער :
דניאל דפו. שם המקור : Daniel Defoe: Robinson
Crusoe. — עיין גם ק.ס. שנה כ"ה ע' 261.

2642 ורן, ז'ול. עשרים אלף מיל מתחת
למים. תרגם אוריאל הלפרין. (ספר אביב, תלאביב,
"אמנות", (דפוס א. בן-חור, 1955), 282, [2] ע' 312 ע',
תמונות. 8°. מנוקד. בראש השער : Jules Verne:
Vingt mille lieues sous les mers.

2643 חריזי, ל. הרצל. חרוזים. מאת ל. חריזי. [תל-
אביב], מועצת המורים והגננות למען הקרן הקימת לישראל
בארץ ישראל, (דפוס ש. אלחודיף), [תשט"ז]. 22, [2] ע',
לוחות-תמונות. 8°. שירים לילדים.

2644 טשרנוביץ, ימימה. בשביל המתפתל ;
ספורים. מצירים כידי מ. אריה. תלאביב, נ. טברסקי,
(דפוס "ספר", תשט"ו. 77 ע'. 8°. מנוקד. כולל 6 ספורים
לילדים.

2645 לָבָה, שלמה. עלילות חושם ; אגדות
ומעשיות... ציורים : מ. אריה. תלאביב, נ. טברסקי,
(דפוס "ספר", תשט"ו. 121 ע'. 8°. מנוקד. לילדים.

2646 לבנון, יצחק (I. Levanon), עורך. עולם
ומלואו בשאלות ותשובות. אוצר ידיעות לילד ולנער.
מאה וחמישים תמונות. ירושלים, אחיאסף, (דפוס "רוג'ר",
תשט"ז). 255 ע'. 8°.

2647 לונדון, ג'ק [Jack London]. ספורי הר-
פתקאות. עברית : יוסף ליכטנבוים. תלאביב, "יבנה",
(דפוס "אבוקה", תשט"ז). 133, [1] ע'. 8°. מנוקד. כולל
8 ספורים.

2648 מוסנון, יגאל. "חסמבת" במארכי
הגבול. ציורים : מ. אריה. תלאביב, ספרי גדיש,
(דפוס "תרבות", תשט"ז. 164 ע'. 8° = ספורי
חסמבת, סדרה שניה, [1]. — בראש השער : יגאל מוסנון.
ספור לילדים.

2649 מיכאל, ב. חגים ומועדים לישראל ;
אגדות, שירים וספורים בעריכת ב. מיכאל. ציורים : אהרן
אבדי. (מהדורה שניה). תלאביב, מ. בירן, (דפוס "קדמה",
1954). 159 ע'. 8° = הספריה הגדולה לילד אוצר-
פל, 3. מנוקד.

המדורות : תנוכה. פורים. פסח. יום העצמאות. שבו-
עות. — ימי זכרון : ביאליק. הקק"ל — מהי (יום הולדת
הקק"ל). יום תל חי. יום הרצל. בריאות וספורט. שונות.

2634 ברץ, גלדיס ; ג'ון וולקוט. קומפוזי-
טורים מפורסמים. מאת גלדיס בורש וג'ון
וולקוט. מלווה בתמונות. (מאנגלית : מרגלית בנאי). תל-
אביב, ש. פרידמן, (דפוס "אלישע"), תשט"ז. 160 ע'. 8°.
(סדרת דובי). — כולל 20 מאמרים על 20 קומפוזיטורים.
ע' 160-157 : באורי מלים ומונחים. שם המקור : Gladys
Burch; John Wolcott: Famous composers for
young people.

2635 גורלי, משה, עורך. הבה נציגה. מחזות
לבת-ספר, לנוער ולעם. ט"ז מחזות ומחזיות. (קובץ א').
מהדורה שניה. ירושלים, ר. מס, (דפוס ש. וינסלר, 1955),
216 ע', תמונות, תוים. 8°. מהד' א' עיין ק.ס. שנה ל'
ע' 140.

2636 גורסקה, הלינה. אבירי התכלת ; מחי-
מועדון נער בפריז. תרגם א. מזיא. תלאביב, ש. שרברק,
(דפוס רוהלד, תשט"ז). 167, [1] ע'. 8°. מנוקד. לבני
הנעורים. שם המקור : Halina Górska: Nad czarną
wodą.

2637 גרים, אחים [Gebr. Grimm]. האור הכ-
חל. עברית יוסף פורת. ציר אהרן אבדי. תלאביב,
"המתמיד" ; (חולון, דפוס "הכורף"), תשט"ו. 47 ע'. 8°.
מנוקד. כולל 5 אגדות.

2638 גרים, אחים [Gebr. Grimm]. צפור הז-
ב. עברית יוסף פורת. ציר אהרן אבדי. תלאביב, "המת-
מיד" ; (חולון, דפוס "הכורף"), תשט"ו. 60 ע'. 8°. מנו-
קד. כולל 6 אגדות.

2639 גרים, אחים [Gebr. Grimm]. שנים-עשר
אחים. עברית יוסף פורת. ציר אהרן אבדי. תלאביב,
"המתמיד" ; (חולון, דפוס "הכורף"), תשט"ו. 60 ע'. 8°.
כולל 6 אגדות.

2640 די-זחב, אפרים. יעקב הקטן בלבים ;
ספור. תלאביב, י. ציציק, (דפוס רוהלד), [תשט"ז]. 40 ע',
תמונות. 8°. מנוקד.

2641 דיפו, דניאל. רובינזון קרוזו. קצר
ועבד שלמה [סקולסקין]. צירה איזה. תלאביב, "עמית",

חנוך ותרואה

2659 איזקס, סוזן סתרלנד [פרהרסט]. הורים וילדים: בעיות החינוך בגיל הרך. תרגם: דניאל אלי רם. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס "זהר"), 1955. 178 ע'.
8°. בראש השער: סוזן איזקס. שם המקור: Susan Sutherland Isaacs: Troubles of children and parents.

2660 אלוני (דמבוביץ), שמואל. המשמעת והעושה בחינוך החדש. תל-אביב, "כנה", (דפוס "אלון", תשט"ז). 220 ע', תמונות. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 196-200.

2661 אראל, אליהו. גורמי הקשיים בהוראת הדקדוק העברי ודרכים להתגברות עליהם. חמ"ד ירושלים, 1955. 22 דף. 2°. עם תכן, סכום ושער נוסף באנגלית: Eliahu Erell: Causes of difficulties in the teaching of Hebrew grammar, and ways to overcome them. — תקציר דיסרטציה, ירושלים תשט"ו. כמכונות הכפלה.

2662 בן-שבת, שמואל. משאת-חנוך. חיפה, בהוצאת חבר המורים של ביה"ס לבנות "נצח ישראל — עיצוין"; (ירושלים, דפוס "אחזה"), תשט"ו. 32 ע'. 8°. (ילקוט מחקרים בעניני חנוך ולשון, פרודות וחידות, בע' ריכת מ. ד. גאון).

התכן: הקדמות מאת ז. ילין, מ. ד. גאון והמחבר. ח"א: מאמרים. — ח"ב: שירה, אמרות ומשלים, חידות מפי עוללים, הברקות.

2663 ברזל, הלל. דרכי הדרכה בתנועת הנוער... ירושלים, המלחקה לענייני הנוער והחלוצ של ההסתדרות הציונית, (דפוס גרוסלם פוסט), תשט"ו. 96 ע'. 8°. = שעלים, ספריה פדאגוגית למדריכים, יא.

2664 גרודזינסקי, (יהושע) (יב). שבילים: בעיות חינוך, תרבות ולשון... תל-אביב, "כנה", (דפוס הפועל הצעיר בע"מ, תשט"ו). 164 ע'. 8°.
התכן: י. ניב: עם "שבילים": הקדמה. — א: בשבילי החינוך וההוראה (31 רשימה). — ב: אישים (7 רשימות): על "הזקן" מנהל ישיבת סלבודקה; א. ד. גורדון; ש. הר; א. ש. נלדשטיין; א. ז. ארליך; א. קראוזה; י. בן צבי). — ג: משכבר הימים (5 רשימות).

2665 הינמן, יוסף. שיעורים במסכת פאה,

2650 מכלל: אנציקלופדיה לנוער בסדר אלפביתי, ערוכה בידי יצחק אבנון. כרך ח: ראובן — תרמוס. תל-אביב, "כנה", (דפוס לוריא, 1955). 175 ע', תמונות, מפות. 8°. מנוקד.
בכרך זה מסתיימת האנציקלופדיה. קודמים עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 59.

2651 מרגליות; אנציקלופדיה לילדים. בעריכת ידידיה ספרא. הציורים: דניס שיפריין. ד. תל-אביב, עמית, (דפוס "קדמה"), [תשט"ז]. 223 ע'. 8°. את הקודם עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 305.

2652 סקולסקי, ש[למה]. אגדות בריכותבא; קבץ מיוחד לבני הנוערים... ציורים: א. אבדי. תל-אביב, ש. זימון, (דפוס "חן", תשט"ז). 128 ע'. 8°.

2653 פרוש, מ[איר] צ[בי]. אגדת פלאים. ספורי הבעל-שם טוב ותלמידיו. תל אביב, "פאר", (דפוס "קדמה", תשט"ו). 90, [2] ע', תמונות. 8°. מנוקד. לילדים.

2654 פרוש, מ[איר] צ[בי]. עלילות הגלם מפרג. ציורים: גב. רוזנטל. תל-אביב, "פאר", (דפוס א. ירום, תשט"ו). 116 ע'. 8°. מנוקד. לבני הנוערים.

2655 קולודי, קרלו. הרפתקאותיו של פיקינוקיו. תירגם מאיטלקית נקדימון רוגל. ציירה: בינה גבירץ. ירושלים, ש. זק ושוח, (דפוס "רוגל", 1955). 141 ע'. 8°. שם המקור: Carlo Collodi [= Carlo Lorenzini]: Le avventure di Pinocchio.

2656 קיפניס, לוין [Levin Kipnis]. שלה פלא; ספורים לילדים. ציורים: צלה בינור. תל-אביב, דביר, (דפוס "אחדות"), תשט"ו. 177, [2] ע'. 4°. מנוקד. כולל 20 ספורים.

2657 קסטנר, אריך. הכתה המעופפת. תרגמה א. קפלן, בעריכת א. גרבל. ציורים: ולטר טריאר. ירושלים, אחיאסף, (דפוס ש. וינפלד, 1955). 148 ע'. 8°. מנוקד. לבני הנוערים. שם המקור: Erich Kästner: Das fliegende Klassenzimmer.

2658 שקספיר, ויליאם [William Shakespeare]. ספורי שקספיר לבני הנוערים. עברית: ג. רפפורט. ציורים: יוסי שטרן. ירושלים, "אחיאסף", (דפוס סוריס, 1955). 150, [2] ע'. 8°. מנוקד.

288 ע"י. 8°. שם המקור: Alexander Sutherland
Neill: The problem family; the free child
עם אחריית דבר מאת מ. איכנבום להסברת עיקרי תורתו
של הד"ר רייך, הנזכרת הרבה בספר (ע' 283-288).

2672 ערכי היהדות בחינוך התיכון; הרצאות
ודיונים בסימפוזיון שנערך מטעם איגוד בתי"ס התיכו-
ניים בישראל, ירושלים... י"ד ט"ו בשבט תשס"ו. נספ-
חים: חגיות וביבליוגרפיה. תל"אביב, איגוד בתי"ס
התיכונים בישראל, (דפוס רוגלד), תשס"ו. 207, [1] ע"י. 8°.
התכן: פתיחה: מ. שפירא: הבעיה מהי? ב. נטואיץ:
חולם ולוחם; לזכרו של פרופ. אל. ריגר. ב. זינור: מדעי
היהדות ורוח היהדות. — ההרצאות: ש. ה. ברגמן: מעמדו
הסגולי של עם ישראל. א. א. אורבך: לימודי היהדות
בביה"ס התיכון. י. שכטר: החינוך לערכי היהדות בביה"ס
התיכון. — הדיונים (דברי י. בהט, ש. שפאן, י. מהלמן,
ע. א. סימון, א. ה. פרנקל, א. ברמן, מ. טוכני, י. ליבר
ביץ, פ. רוזנבלט ואחרים). צ. אדר: עם סיום הדיונים. —
מתשובות המרצים. — נעילה: מ. שפירא: לא צפינו לפת-
רון בכינוס. — נספחות: י. שכטר: לתוכנית בית הספר.
ביבליוגרפיה: ע' 199-207.

2673 פולטורק, חיה; חמדה לוינטון. לראשית
הוראת האנגלית בבית הספר היסודי. תל"אביב,
"אורים", מרכז לתרבות ולחינוך, (דפוס "אחוזות"),
תשס"ז. 47, [1] ע"י. תמונות. 8° = ספריה פדגוגית
קטנה, ל.

2674 רוטנברג, יחזקאל, מלקט. שי לבר
מצוה; לקט ספורים ואגדות, מאמרים ושירים, אמרות
ופתגמים, עובדות ומעשים הקשורים לתפילין ובר מצוה.
תל"אביב, "נצח", (דפוס "אות"), תשס"ו. 292 ע"י. תמונות,
תוים. 8°.

המדורות: קדושה ופאר. על קדוש השם. שחרן וענשן.
על הסף. פרקי חז"ל. חנוך לגער.

2675 רות, מרים [Miriam Roth]. תורת הגן;
פרקים על חינוך ילדים בגיל גן-הילדים. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר בשיתוף עם סמינר הקיבוצים;
(ירושלים, דפוס "אחוזת", 1956). 236 ע"י. תמונות. 8°.
(ספרית הפועלים).

2676 ריצ'רדסון, סיריל אלברט. הכשרת מר-
רים באנגליה, בצרפת ובארצות הברית. מאת ס. א.
ריצ'רדסון, הלן ברולה, הרולד א. סניידר, אונסקו.

מאת יוסף היימן. ירושלים, המחלקה לחינוך ותרבות
תורניים בגולה של ההסתדרות הציונית העולמית, (דפוס
גירוסלם פוסט), תש"ד. 85 ע"י. 8° = למורה; ספריית
עזר לעניני חינוך והוראה, א.

2666 ירושלים. האוניברסיטה העברית. לשכת
הבחינות בעברית לבני חוץ-לארץ. התעודה
הירושלמית; תקנות ושאלונים. ירושלים, האוניבר-
סיטה העברית — לשכת הבחינות בעברית לבני חוץ-לארץ,
בית הספר לחינוך — בית הברס ירושלים, (דפוס מרכז),
תשס"ו. 42 ע"י. 8°. התקנות גם באנגלית. עם שער
נוסף באנגלית: Jerusalem. The Hebrew Univer-
sity. Board for Hebrew Examinations Overseas.
The Jerusalem certificate; regulations and
questionnaires. Jerusalem, 1955.

2667 ישראל. משרד החנוך והתרבות. נוהל
פעולות גז"ע. ערך בידי הפיקוח על פעולות
הגז"ע. באישור משרד הבריאות. [ירושלים], תשס"ז
1955. [2] 50 דף. 4°. במכונת-הכפלה.

2668 ישראל. משרד החנוך והתרבות. מחלקה
להנחלת הלשון. ילקוט המבצע להנחלת הלשון
תשס"ו. (תחומר לוקט והובא לדפוס ע"י נחום ירושלמי).
ירושלים, (המופיע הממשלתי, דפוס אחוזת), תשס"ז. 112
ע"י. תמונות, פקסימילים. 8°.
המדורות: הקריאה למבצע. מדברי המבצעים. פעילי
המבצע במספרים. נספחות.

2669 מראגי, דוד. המתידיקה של הוראת הל-
שון העברית למבוגרים... ירושלים, ר. מס, (דפוס "הת-
חיה"), תשס"ז. 56 ע"י. 8°.
התכן: עכרונות. דרכים. בצדי דרכים. ביבליוגרפיה;
ע' 51-50.

2670 גיב, יעקב. לנו ולבנינו; בעיות משפחה
וחברה בחינוך הילד. (תל"אביב). עם עובד, (דפוס סטרוד,
תשס"ז). 216 ע"י. 8°. (ספרית ילקוט).
כ"3 רשימות בנושאים שונים רוכזו בו, מהן שהגיעו
אי פעם לכלל פירסום ומהן שנכתבו במיוחד למען היל-
קוט. (מהקדמה).

2671 ניל, א[לכסנדר] ס[זרלנד]. המשפחה
והילד החפשי. (תירגמו מאנגלית... משה איכנ-
בום... דן רון). תל"אביב, דפנה, (דפוס "אופק"), תשס"ז.

2683 **בירגר, הלל** [Hilel Birger]. סופוגר-
פיה; ספרילמוד לנער, לסייר, לחייל, עם 192 ציורים
וצילומי-אוויר ו-3 קטעי-מסות. (תלאביב), הקיבוץ המ-
אוחד, (דפוס "דבר"), תשס"ו. 15, 190 ע"י. 8°. "מסעמים
טכניים לא הובאו בספר קטעי-המפות".

2684 **בן-עזרה, ד[ניאל]; [ל]אה גרוזן; פ. זומר.**
שבילים בסבע; ספר ללמודי הטבע בבית הספר
העממי לשנת הלימודים הרביעית בהתאם לתכנית ללמודי
הטבע של משרד החנוך. תלאביב, "מסדה"; (רמת גן,
דפוס "מסדה"), תשס"ו. 282, [1] ע"י, תמונות. 8°.
מנוקד. עיין גם ק.ס. שנה כ"ט ע' 325.

2685 **בקר, מנחם.** פרקים נבחרים בספר
ההלים; לתלמידים ולמתלמידים הניגשים לבחינות
הבגרות. ירושלים, המכון העברי להשכלה בכתב בישראל,
(דפוס ספרא), תשס"ז (1955). 180 ע"י. 8°. (ספרית
בגרות).

עם הפנים. "בהתאם לתכנית-הבחינות של משרד החי-
נוך והתרבות". בכרך זה קבצו רק חלק מלי"ז פרקי
ההלים, הכלולים בתכנית הבחינות של משרד החינוך.
שאר הפרקים יופיעו בקרוב". (מההקדמה).

2686 **ברנשטיין, אברהם חיים.** קורות ישראל
(מגלות בית ראשון עד שיבת ציון) ע"פ מקורות מה-
תנ"ך, התלמוד, מדרשים, יוסיפון ועוד. כולל א. גלות
בבל. ב. גס פורים. ג. שיבת ציון. ערוך ע"י אברהם חיים
ברנשטיין. ירושלים, "חורב", דפוס "חורב", תשס"ו. 32
ע"י. 8°. לילדים.

2687 **גוטשטיין, משה; זאב לבנה; שלמה שפן.**
הדקדוק העברי השמושי. מאת משה גוטשטיין.
זאב ליבנה, שלמה שפן. מהדורה שניה מתוקנת. ירושלים
ותלאביב, שוקן; (תלאביב, דפוס "אחדות"), תשס"ו.
נוב, 168, 12 ע"י. 8°. מהד' א' עיין ק.ס. שנה ל' ע' 185
וע' 335-336, שם גם בקורת מאת ח"ב רוזן.

2688 **גונדלמן, א[ברהם]; [יצחק] לבנון. פר-**
קים בחקלאות; ספר לימוד לשנת הלימודים השמי-
נית. תלאביב, "ספרית השדה", (דפוס "אילון"), תשס"ו.
160 ע"י, תמונות. 8°.

2689 **גרוס, מרים (ליון), עורכת.** חומר עזר
דיקטטימטודי לגן-מעבר — כיתה א'; נושא הכוונה. ערוך
בירי מרים ליון. צייר שלמה לביא (מרחביה), מחלקת

עיבוד לעברית והוסיף את החלק "המורה בישראל...".
נח נרדי. תלאביב, הסתדרות המורים בישראל בשיתוף
אונסקו, (דפוס אבוקה), תשס"ז. [16], 262 ע"י, טבלאות.
8°. שער נוסף באנגלית. ביבליוגרפיה: ע' 261-262.
שם המקור: C. A. Richardson; Helene Brule; Harold E. Snyder: The education of teachers
in England, France and U.S.A.

2677 **השומר הצעיר. א"י.** שיטת בני מצדה;
דרגת המתנדב — הנווד בארץ. (תלאביב), הסתדרות
השומר הצעיר בישראל — ההנהגה הראשית, ("הדפוס
החדש"), 1955. 119 ע"י, תמונות, תוס'. 8°. בראש
השער: תוכנית פעולה למדריך השומרי. מחברת התכנית:
הדסה (מקבוץ יקום).

2678 **שכטר, יוסף.** על הוראת האגדה בבתי-
הספר התיכוניים. תלאביב, דבר, (דפוס אילון), תשס"ו.
51 ע"י. 8°.

החוברת היא תוספת ל"מבוא לאגדה", עיין ק.ס. שנה
כ"ז ע' 33 מס' 325, והשלמה ל"מבוא לתלמוד", עיין
ק.ס. שנה ל' ע' 292.

ספרי לימוד

2679 **אורן, משה; זאב רונפלד.** פיסיקה,
חוג שני; מכניקה. שאלון. תלאביב, "יבנה", (דפוס
"גוטנברג", 1955). 220 ע"י, ציורים. 8°.
הספר הזה הוא המשך של ספר לימוד לפיסיקה, אג-
(עיין ק.ס. שנה ל' ע' 184) ומכיל שאלון לחלק "מכניקה".

2680 **אורגן, עוזי.** דקדוק הסה והאוזן לתל-
מיד... מהדורה שניה מתוקנת. ירושלים, ענבל, (דפוס
מרכז), 1953. [5], 105 ע"י. 8°. מהדורה א' עיין ק.ס.
שנה כ"ח ע' 183.

2681 **איוזשטט, שמואל נח** [Samuel Noah Ei-
senstadt]. לקס מקורות לתרגיל של ש. ג. איוז-
שטט וקונינה] גרברסלמן. ירושלים, האוניברסיטה
העברית, תשס"ו 1954. [1], 273 ע"י. 8°. במכונת
הכפלה. — הסכסס באנגלית. מקורות לתרגיל בסוציולו-
גיה. עיין גם לעיל ע' 310 מס' 2049.

2682 **אריאל, ז.** מ. בריסלע. ספר חשבון עם
פרקים בהנדסה לשנת הלימודים הששית. ערוך לפי תכנית
הלימודים החדשה. תלאביב, "מסדה", חש"מ, תשס"ז. [4],
163, [1] ע"י, ציורים. 8°.

2696 ריקליס, ל[וי] י[צחק]. מורי: עברית למ-
בוגרים. ציורים: ברוך אורנר. ירושלים, "מגור", (חל-
אביב, דפוס "המרכז", תשט"ז). 92 ע'. 8°.

2697 שוחט, י[וסף]; מ[שה] שדמי. תולדות
המזרח העתיק. חוברת א"ב. חיפה, בית הספר
הריאלי העברי, תשט"ז. 8°. במכונת-הכפלה.
התכן: חוברת א: האדם הקדמון. 28 ע'. תמונות. —
ב: מצרים... 56 ע'. תמונות. — עיין גם ק.ס. שנה כ"ג
ע' 182.

2698 Bendor, S[amuel Mendel]. Further
steps in English. Second year course. Third
impression. ש[מואל] בנדור. צעדים נוספים.
באנגלית. שנת למודים שניה. מהדורה שלישית. חיפה,
בית הספר הריאלי העברי, (דפוס מירסקי-קולגר), תשט"ז.
169 ע'. 8°. עיקר הספר באנגלית.

2699 Chayen, Moshe Yirmeyahu. Cours
de français I-[II]... par M. J. Chayen. Il-
lustré par: Rona. 2 vols. Jérusalem, Édition
Achiasaf, (הספר), דפוס, 1952-53). 8°. —
עם שער עברי בע' ד' של המעטפת: מ. חייין: צר-
פתית למתחילים. — התכן: I. Première an-
née. (1952). 156, [2] p. — II. Deuxième an-
née. (1953). 165, [2]p.

ספרי מדע כלליים

2700 אדמס, ג'מס טרסלו. האפוס של אמ-
ריקה. עם מבוא והערות מאת משה אבידור, בצירוף
מפות ונספחות. (תרגום ראובן גרוסמן, בעריכת נתן
ביסטריצקי. מהדורה שנייה). ירושלים, מוסד ביאליק;
(תל-אביב, דפוס "הפועל הצעיר"), תשט"ו. 416 ע'. 8°. —
(ספרי מופת מספרות העולם). — בראש השער: ג'מס
טרסלו אדמס. "ספר תולדותיה של האומה האמריקנית".
שם המקור: James Truslow Adams: The epic of
America. — מהד' א' עיין ק.ס. שנה כ"ה ע' 60.

2701 אורי, ש. דע לשאול ולהשיב: שאלות
ותשובות בענפי מדע ואמנות, תנ"ך ומסורת, ישראל ועמי
תבל... ערוכות ומסודרות לפי סדר הא"ב... מאת ש.
אורי. ערוך בידי א. נאורי. תל-אביב, ב. ברלוי, (דפוס
הפועל המזרחי, 1955). 160 ע'. 8°.

החינוך של הקיבוץ הארצי השומר הצעיר — מדור הגנים,
חש"מ, (תשט"ז).

16 יחידות (לרבות את המעטפת). מקצתן 8 ע', 12: 18:
ומקצתן דף אחד 17: 24.

2690 הופמן, שלמה (Shlomo Hofman). פרקי
זמרה לארבעת שלבי הلمודים (100 שיר). ערך והסי-
ביר שלמה הופמן. באשור משרד החנוך והתרבות. תל-
אביב, "ניב", (דפוס "תרבות"), תשי"ד. 86 ע'. 8°. —
= חוברת-למוד לאלפנים ולאלפניות לעברית, ד.
הספר כולל רק את הטכסט, בלי תוים.

2691 ישראל. צבא. מטכ"ל. ענף הסברה והש-
כלה. ואתה? חמ"ד. (מטכ"ל, ענף הסברה, בית דפוס
צבאי 665, תשט"ז). [36] ע', תמונות. 12: 15. אלבום
בצורך הסברים לקנית השכלת יסוד.

2692 כרוך, אריה; מרדכי חרלף. חזרה כל-
לית על מלאכת החשבון ועל תורתו בבתי ספר תיכוניים.
חיפה, בית הספר הריאלי העברי, תשט"ז. [2], 76 ע',
ציורים. 8°. במכונת-הכפלה.

2693 סירס, פרנסיס ו[סטון]; מרק ו[לדון] זי-
מנסקי. פיסיקה תיכונית... תורגם וערוך בידי
דניאל יצחקי. ג: חשמל ומגנטיות, כרך א"ב. תל-אביב,
"יבנה", (חיפה, דפוס "אות", תשט"ז-תשט"ו). טבלאות,
ציורים. 8°. שם המקור: F. W. Sears; M. W.
Zemansky: College physics.

התכן: כרך א: אלקטרוסטטיקה ומעגלי זרם-ישר.
(תשט"ז). [4], 139, [8] ע'. — ב: אלקטרומגנטיות וזרמי
חילופים. (תשט"ז). [5], 141-293, [9] ע'. — את הקורס
עיין ק.ס. שנה ל"א ע' 63.

2694 קדיש, שלמה. ראשית... (ספר למוד עב-
רית)... א"ב. צבא הגנה לישראל, מטכ"ל/אבא, ענף הש-
כלה, (1953-תשט"ז). 8°.

התכן: א: (ציורים: ארנון אדר). חמ"ד, (בית הדפוס
הצבאי 665, 1953). [1], 168, ע'. מצורפת: חוברת תרגי-
לים לספר א. 139, [1] ע'. — ב: (ציורים: פרי רוזנפלד,
תל אביב, דפוס הארץ, תשט"ז). 194, [2] ע'.

2695 רייד, בן-ציון. עברית לעם; ראשית הק-
ריאה והכתיבה. ערוך בידי בן-ציון רייד. ציורים: מ. גפן.
(ירושלים), המדפיס הממשלתי, (דפוס הממשלה, 1955).
79, [1] ע'. 8°. — מהדורה מיוחדת ומחוקקת מטעם
משרד החנוך והתרבות עפ"י חוצאת ראובן מס.

- 2702 איזנשטט, שמואל נח [Samuel Noah Ei-senstadt]. יסודות הסוציולוגיה. מאת ש. ג. איזנשטט. תל-אביב מכון ישראלי להשכלה בכתב ע"י המרכז לתרבות ולחינוך, חש"מ, [תשס"ו]. 59 ע'. 8°.
- 2703 אלן, טד; סידני גורדון. האיזמל-החדש. עברית עמי שמיר. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; [תל] אביב, הדפוס החדש, 1955. 332 ע'. 8° (ספרית פועלים/לכל).
- תולדות חייו של ד"ר גורמן בתיון, מנתח מפורסם בקנדה, שהלך אל המוני העם בספרד ובסין.
- 2704 אנטוניוס, ג'ורג'. ההתעוררות הערבית. מקוצר לפי גאורג אנטוניוס... תקציר — ע"י דוד קמחי. תרגום — ע"י צבי ברמאיר. [תל-אביב], בייס למדעי המדינה, תשס"ו. 54 ע'. 8°. במכונת-הכפלה. את הספר: George Antonius: The Arab awakening. עיין קס. שנה ט"ז ע' 92-93.
- 2705 אפלטון [Plato]. ספר המדינה... על-פי תרגומו של צבי דינורוק, מקוצר וערוך ע"י [חיים] יפה-דן. רות. מהדורה שלישית. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, (דפוס "אות"), תשס"ו. VII, [1], 231 ע'. 8°. = ספרי מופת לבתי-ספר, 11. — ע' VIII: הקדמת העורך.
- מהד' א' עיין קס. שנה כ"ב ע' 186; נחוספו פרקים אחרים מס' א' (ע' 251), בהתקצרות עם יוסף שכטר.
- 2706 (ארצות הברית. שרות ההסברה). האסום בשרות האדם. (תל-אביב, דפוס הארץ), [1955]. [16] ע', תמונות. 4°.
- 2707 בריקהיל, פול. מרקיע שחקים; קורות חייו של דוגלס באדר. תרגום ארנון בן נחום. תל-אביב, אנקורי, (דפוס "תרבות"), [1955]. 389 ע', פורטרט. 8°. שם המקור: Paul Brickhill: Reach for the sky; the story of Douglas Bader, legless ace of the battle of Britain.
- 2708 גורלי, משה [M. Gorali]. צלילים מספריים; ערכי מוסיקה, תולדותיה, יוצריה וכליה... תל-אביב, "יבנה", (דפוס הארץ, תשס"ו). 400 ע', תמונות, תוים. 8°. מנוקד.
- ההכן: הסבע בנגינות. מנגינות עמים. כלי הנגינה. על-ידי לות קומפוזיטורים. זמרים ומנגנים. מנגינות ישראל (ע' 261-338). צלילים מספרים.
- 2709 גורן, מיכאל. תזונה רציונלית על יסודות ביולוגיים אינטגרליים. חלק א. תל-אביב, "מוני-טין", (דפוס "המרכז"), [תשס"ו]. [4], 43 ע', תמונות, טבלא מקופלת. 8°.
- 2710 גיבסון, ג'י. חוף האויב מנגד. (עברית: רית: שולמית חן). חמ"ד, "מערכות", (בית הדפוס הצבאי, 1955). 318 ע', פורטרט. 8°. (ספרית חיל האוויר). שם המקור: Guy Gibson: Enemy coast ahead.
- עם הקדמה למהדורה העברית מאת אלוף-משנה ג. אל-רום ומבוא לספר מאת מרשל-האוויר א. האריס. הספר נכתב על אודות ארבע שנות המלחמה (מלחמת העולם השנייה), שהמחבר השתתף בה.
- 2711 דגון, שמעון. תולדות המתימטיקה הקדומה. בעריכת דב ירון. תל-אביב, דביר; (ירושלים, דפוס טורים, תשס"ו). 8, 243 ע', מפה, ציורים. 8°. = דביר לעם, סדרה ג', חס"ט. — "ספר זה ראשון במינו בלשונונו".
- 2712 האזרחי, ספיטה. תורת המידות; רשימת לפי הרצאותיה של ספיטה האזרחי, בעריכת איתן ישראלי. (ירושלים), הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה העברית, תשס"ו. [1], 86 דף. 2°. במכונת-הכפלה. ביבליוגרפיה: דף 86-85.
- 2713 הראל, יהודה. הקולנוע מראשיתו ועד היום... תל-אביב, "יבנה", (דפוס "הפועל הצעיר", תשס"ו). 251 ע', תמונות. 8°.
- "מגמת הספר היא: להבהיר את הגורמים, הקובעים את רמתה האמנותית והטכנית של תעשיית הסרטים הישראלית, להציג בפני הקורא את ניצניה הראשונים של תעשייה זו, לעקוב אחרי כשלונותיה הרבים והצלחותיה המעטות ולהסיק מתוך כך מסקנות לגבי עתידה." (מההקדמה). — פרק ח', ע' 216-240: שלושים שנות הסרט הישראלי.
- 2714 וינשטוק, הרברט. צייקובסקי. עברית אברהם לביוש... תל-אביב, "לדורי", (דפוס "עתיד", [תשס"ו]. 352 ע', תמונות (מקצתן על לוחות), פקסימילים. 8°. בראש השער: הרברט וינשטוק. שם המקור: Herbert Weinstock: Tchaikovsky.
- 2715 זליגמן, רפאל [R. Seligmann]. מסות פילוסופיות. (הביא לדפוס והקדים מבוא יוחנן טבר-

15. אמנים ומוזיקאים, ביניהם מנדלסון ברתולדי (16'20), נשים מפורסמות, ביניהן ש. בארנא (21'26), מגלים וחוקרים (27'30). אנשי צבא ומדינאים, ביניהם דישאלי, ח. וייצמן, ז. זיבוטנסקי (31'57). אנשי מדע וממציאים, ביניהם ז. פרויד וא. איינשטיין (58'70). סופרים ומשוררים, ביניהם יוסף בן מתתיהו, יהודה הלוי, מיכ"ל, מנדלי מוכר ספרים, מ. גורדא, אחר-העם, שלום עליכם, ביאליק, יוסף קלוזנר, טשרניחובסקי, ש. אש, שניאור, ש"י עגנון, א. צ. גרינברג (71'99). הנובי הידוע: הבארן אדמונד רוסטילר.

2720 מורואה, אנדרה, לליה; תולדות חייה של ז'ורד' סאנד (מצרפתית: לָאָה ויִצְהָן). תל-אביב, מסדה; (רמ"ג, דפוס מסדה), תשט"ז, 370, [1] ע', פורטרטים, 8°. שם המקור: André Maurois: *Lélia*; la vie de George Sand.

2721 מיטפורד, ננסי, מדם דא-פומפאדור. מאנגלית: רנה לוטן, תל-אביב, "אנקור", (דפוס "תרבות"), [תשט"ז], 286 ע', פורטרטים, 8°. שם המקור: Nancy Mitford: *Madame de Pompadour*.

2722 מק'קיני, רולנד יוסף, ציירים מפורסמים. מאת רולנד ג'י. מק'קיני... (מאנגלית: מרג' לית בנאי). תל-אביב, ש. פרידמן, (דפוס "אלישע"), תשט"ז, 146 ע', לוחות-תמונות, 8°. שם המקור: Roland Joseph McKinney: *Famous old masters of painting*.

2723 מרכס, קרל, דלות הפילוסופיה; תשובה לפילוסופית הדלות של פֶּנְרִי [זיוף] פרוזן. עם מבוא מאת פרידריך אנגלס. תרגום: חנין אברבאיה. (תל-אביב, הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ספר"), תשט"ו (1955), 191 ע', פורטרט, 8°. בראש השער: קארל מרכס. שם המקור: Karl Marx: *Misère de la philosophie*.

2724 מרכס, קרל; פרידריך אנגלס. כתבים נבחרים. כרך א. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, דפוס אופק, 1955), 16, 508 ע', פורטרטים, 8°. (ספרית פועלים/מענית). בראש השער: ק. מרכס פ. אנגלס.

"תוכן הכרך שלפנינו מתאים לכרך א' של מהדורת הכתבים הנבחרים למארכס ואנגלס בלשון הרוסית, כפי שהותקנה ע"י המכון ע"ש מארכס-אנגלס-לינין-סטאלין (מוסקבה, 1948). התרגומים לעברית נעשו מלשון המקור

סקי). (תל-אביב, אגודת הסופרים העברים ליד דביר, (דפוס אילון, תשט"ז (1955), 235 ע', פורטרט, 8°. (ספרי נפש).

התכן: נתיבות חכמים: על הדואליזם של דיקארט. שפיר נווה (2 מאמרים). ניסוח תיאולוגי (על ספרו של חלפסון על שפינוזה). קאנט: שפנהויאר היתודי. שפינוזה וברג סוף. ברגסון (3 מאמרים). על הזמן, הידגור, — עיונים: על הרצון. על המקריות. קטעים פילוסופיים. הפסיכולוגיה של האמונה. עם או אמונה. האנטינומיות של ההווה.

2716 יונק, רוברט, העתיד כבר החל; אמריקה בעצמיתה ובאולטימיתה. (עברית: א. אבינועם). תל-אביב, "הדר", (דפוס "גוטנברג"), תשט"ו, 240 ע', מפה, 8°. שם המקור: Robert Jungk: *Die Zukunft* hat schon begonnen.

2717 לומיס, פרדריק, חדר הרופא... עברית: מרים ברנשטיין-כהן, (תל-אביב), "המתמיד", (דפוס יש-ראל), תשט"ו, 276 ע', 8°. זכרונות של רופא. שם המקור: Frederic Loomis: *Consultation room*.

2718 ליאון, תומס ליטלטון; הרי או. בקמן; גיל ס. ברידי, תורת הקרקע, (י קורס באדפולור גיה). מאת ס. ליטלטון ליאון, ה. או. באקמן, גיל ס. ברידי. (התרגום נוכח תוספת הערות על קרקעות הארץ, וביבליוגרפיה עברית) בידי חיים בן-עמרם. פרק... על קרקעות ישראל מאת יוסף [הגין]. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1955), xvi, 513, [1] ע', תמונות, דיאגרמות, מפה מקופלת, 8°. (ספרית פועלים/מענית). — שער נוסף מקצר. מתורגם מן המהדורה החמישית. — ע' 507'510: מלון קצר עברי-אנגלי. שם המקור: T. Lytleton Lyon, Harry O. Buckman, Nyle C. Brady: *The nature and properties of soils; a college text of edaphology*. התרגום וזה לפרט טשרניחובסקי מטעם עיריית תל-אביב בשנת תשט"ז.

2719 מאה אישים. בעריכת לוי בן גרשון. תל-אביב, "הדר", (דפוס ישראל), [תשט"ז], 608 ע', לוחות פורטרטים, 8°. רוב הפרשות תורגמו מאנגלית [Hundred Great Lives] על ידי דוד פדהצור, י. רבי-קוב ובועז עברון.

המדורות: מנהיגים, ביניהם הרצל (ערכים 6'1). פילר-סופים, ביניהם הרמב"ם, שפינוזה, מנדלסון, ברגסון (7'

- 2728 עיגן, ב. יסודות הבריאות... ירושלים, גוילים, (דפוס רוגל, 1956), 118 ע', טבלאות. 8°.
ביבליוגרפיה: ע' [117]-118.
- 2729 פרנקל, בנימין (אב), בנין ועבודות של פוטומטר מסכם למדידת עצמות החזרות קרני X מגבישים, על גבי פילמים. ירושלים, תשס"ו. [4], 34, [5] דף, טבלאות, ציורים. 2°. עם תכן, סכום ושער נוסף באנגלית: Benjamin Seef Fraenkel: Construction and measurement on an integrating photometer for the measurement of the intensities of X-ray reflections from crystals, taken from films. Jerusalem, 1954. — דיסרטציה, ירושלים. במכונת הכפלה. ביבליוגרפיה: דף [35].
- 2730 צ'ולקוביץ', רודוליוב [Rodoliub Colako-] 1961. אש ביער: רשימות ממלחמת השחרור של יו גוסלביה. תרגום והוסיף הסברות: צבי רותם. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשס"ו. 232 ע', מפות. 8°.
בראש השער: רודוליוב צ'ולקוביץ'. — עם הקדמה מאת המחבר למהדורה העברית ועם הקדמה על הספר מאת מ. ישי, ע' 78.
- 2731 צ'נדלר, קרולין אוגוסטה. רופאים מפורסמים. מאת קארולין א. צ'נדלר. מלוח בתמונות. (מאנגלית: מרגלית בנאי). תל-אביב, ש. פרידמן, (דפוס "אלישע"), תשס"ו. 151 ע'. 8°. שם המקור: Caroline Augusta Chandler: Famous men of medicine. כולל 16 מאמרים, ביניהם על ה. פרויד.
- 2732 קאוטסקי, קרל. משנתו הכלכלית של קארל מרקס. מוסברת ומפורשת... עליזי קארל קאוטסקי. (תרגום א. ד. שפיר). תל-אביב, הקיבוץ-החדש, (דפוס "ספר"), תשס"ו. 208 ע'. 8°. שם המקור: Karl Kautsky: Karl Marx' ökonomische Lehren gemeinverständlich dargestellt und erläutert.
- 2733 קרסון, רחל לואיז. הים הסובב אותנו. הציורים בידי קתרין ל. הו. מאנגלית: אברהם בירמן. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשס"ו. 240 ע'. 8°. בראש השער: רחל ל. קארסון. שם המקור: Rachel Louise Carson: The sea around us.
- 2734 רבין, ה. היבשת האבודה "ארץ האנו" קילונים. לפי פריטיף ננסן. תל-אביב, "ניב", (דפוס בצלאל, 1955), 287 ע'. 8°.

- הגרמנית אנב השואה אל הנוסח הרוסי והאנגלי. (מהערת המו"ל). המתרגמים שונים.
- התכן: מרכס-אנגלס: מאניפסט של המפלגה הקומוניסטית (תרגום אחר עיין קס. שנה ד' ע' 196). — מרכס: הבורגנות והקונטרבולוציה, מאמר ב. — מרכס: עבודה שכירה והון (תרגום אחר: ירושלים 1933). — מרכס: אנגלס: דבר ההנהלה המרכזית אל ברית הקומוניסטים. — מרכס: מלחמת המעמדות בצרפת 1848 עד 1850 (תרגום אחר עיין קס. שנה ט"ו ע' 418). — מרכס: השמונה עשר בברית של לואי בונאפארטה. — מרכס: השלטון הברזי בהודו. התוצאות הצפויות מן השלטון הברזי בהודו. נאום בחגיגת היובל של "עתון העם". — אנגלס: מארכס: לביקורת הכלכלה המדינית. — מרכס: מגילת היסוד של התאחדות הפועלים הבינלאומית. התקנון הכללי של התאחדות הפועלים הבינלאומית. על פרודון נאגרת ל. ב. שוויצ'ר. שבר, מחיר וריח. פתח-דבר למהדורה א' של "הקאפיטאל", כ"א. מתוך סוף דבר למהדורה ב' של "הקאפיטאל", כ"א. המגמה ההיסטורית של ההצבר הקאפיטליסטי (מתוך פרק 24 של הקאפיטאל, כ"א). — אנגלס: מתוך פתח-דבר לכ"ב של "הקאפיטאל". — מרכס: מלחמת האזרחים בצרפת (תרגום אחר עיין קס. שנה י"ט ע' 234). — אנגלס: לשאלת השיכון. על האוטוריטה. הקדמה ל"מלחמת האזרחים בגרמניה".
- 2725 מרשל, ס[מואל] ל[ימן] א[טוד]. אנשים מול אש: סוגית הפיקוד הקרבי במלחמה עתידה... (עברית: עוזי נרקיס. התקין לדפוס א. אורן). תל-אביב, מערכות, (דפוס "ספר", תשס"ו). 230 ע'. 8°. בסוף הספר: מפתח אנשים ומפתח מושגים (ע' 221-230). שם המקור: S. A. L. Marshall: Men against fire.
- 2726 סטרוברין, יוסף. וויאט-נאם נאבקת לחירותה. מאת יוסף סטרוברין. תל-אביב, "מדע וחיים", (דפוס "עמל"), [1954], 38, [1] ע'. 8°. שער נוסף באנגלית. שם המקור: Joseph Starobin: Viet-Nam fights for freedom.
- 2727 עבודות חשמל: תורת החשמל — טכנולוגיה של חמרים אלקטרוטכניים — מדידות חשמליות — מכונות חשמליות — מיתקנים למתח נמוך. תל-אביב, מסדה; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשס"ו. 12, 340 ע', טבלאות, ציורים. 8°. = ספריה טכנית מקצועית בעריכת שלמה אסינגר, א.

בזירת הפאר, התקוממויות, מערכות ומאבק מתמיד למען הכבוד, הריבונות והעצמאות... נצרת, דפוס אל-חכים, [1956]. 164 ע', תמונות. 8°.

שאר דפוס ישראל

2741 ארבל, אליהו. האדם בייצור. [תלאביב], "יהלום", (דפוס "יהלום"), [1955]. 125, [2] ע'. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' [126-127].
"ספר זה מכון בעיקרו אל מנהלי העבודה ואל מנהלי המנגנון". (מההקדמה).

2742 התאחדות בינלאומית לשחיה. חוקי שחיה, שחיה אמנותית וכדורמים; החוקים הרשמיים של ההתאחדות הבינלאומית לשחיה. [תלאביב], "הפועל", דפוס "חן", [1955]. 29, [2] ע'. 8°.

2743 וולף, יצחק. מחקר שיטות העבודה באיטוף תפוחי אדמה. תלאביב, המכון לפירון העבודה והייצור, (דפוס הממשלה), תשט"ו. 84 ע', תמונות, טבלאות. 8°.

2744 ליפשיץ, אפרים (Efraim Lifshitz). אגודת הצרכנים השיתופית. תלאביב, עם עובד, (דפוס "אופק"), תשט"ו. 319 ע', תמונות. 8°.

2745 מור, יצחק. הנהלת החשבונות במורשים... חלק א. תלאביב, ברית פקוח לקואופרציה התקלאית העובדת, [1956]. 98 דף, טבלאות. 2°.

2746 המכון לבטוח. ביטוח אש להלכה ולמעשה. תלאביב, המכון לביטוח ליד האיגוד הישראלי של חברות לביטוח, [1955]. 35 דף. 2°.

2747 המכון לבטוח. ביטוח אש להלכה ולמעשה. קורס מתקדם. (תורגם והותאם מקורס של מכון הביטוח בלונדון, אשר אינו אחראי בעד התרגום). תלאביב, המכון לביטוח ליד האיגוד הישראלי של חברות לביטוח, [1955]. 74 דף. 2°.

2748 המכון לבטוח. ביטוח מכונות. חלק א. תלאביב, המכון לביטוח ליד האיגוד הישראלי של

2735 רבינוביץ, אלחנן [E. Rabinovich]. ספר האנומיה והפיסיוולוגיה... בהשתתפות י. לכמן: פרק "האנון", ארניה פייגנבאום: פרק "העין". מהדורה רביעית מתוקנת בצרוף 193 תמונות, ירושלים, ר. מס, (מאמרות בדפוס "המערב", 1955). 313, [2] ע'. 8°.

2736 רוסו, ז'ן ז'ק. ודויים. מפארים עד לונדון. מצרפתית אליהו מייטוס. [תלאביב], "המתמיד", (דפוס "מופת"), תשט"ו. 443, [1] ע'. 8°.

2737 שטראוס, ליאו. פילוסופיה מדינית, מהי? ירושלים, הוצאת ספרים על שם י"ל מאגנס, (דפוס למודן), תשט"ו. 44 ע', פורטרט. 8°.

2738 שרון, אפרים (Ephraim Schwartzman). מלחמת האירים לעצמאותם. מאת אפרים שרון (שברצמאן) בעריכת עבר הדני. מהדורה שנייה מורחבת... ירושלים, ר. מס, (דפוס ש. וינפלד), תשט"ז (1955).

2739 תומסון, ג'ורג' [דרונט]. איסכילוס ואתונה: מחקר במקורות החברתיים של הדרמה. מאנגלית א. ד. שפיר. [תלאביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס סטוד), תשט"ז (1955). 320 ע', תמונות. 8°.

2740 محمود, قاسم (مزيد). الدروز والشيشكلي أو بنو معروف في ساحات المجد. ثورات ومعارك ونضال مستمر في سبيل الكرامة والسيادة والاستقلال... الناصرة، مطبعة الحكيم، (1956).

"מחמוד, קאסם מזיד. הדוריים ושישקלי, או בני מערופ

ספות בענף ביטוח אש. תל-אביב, המכון לביטוח ליד
האיגוד הישראלי של חברות לביטוח, [1955], [1], 63 דף.
2°. במכונת-הכפלה.
2753 המכון לבטוח. תסכונות אש כלליות.
תל-אביב, המכון לביטוח ליד האיגוד הישראלי של חב-
רות לביטוח, [1955], [68] דף. 2°. במכונת-הכפלה.
2754 צוקר, אברהם; אלי וליש. הקומביין
לתבואות. מאת אברהם צוקר — אלי וליש. בעריכת
שלמה אסינגר. (תל-אביב), "ספרית השדה" בסיוע משרד
העבודה — המחלקה לחינוך מקצועי, (דפוס "הפועל הצ-
עיר", הקדמה תשט"ו), 137, [1] ע', תמונות. 8°.
בראש השער: ארגון עובדי הפלחה.

חברות לביטוח, [1955], [1], 64 דף. 4°. במכונת-
הכפלה.
2749 המכון לבטוח. ביטוח פריצה. תל-אביב,
המכון לביטוח ליד האיגוד הישראלי של חברות לבי-
טוח, [1955], [1], 78 ע'. 2°. במכונת-הכפלה.
2750 המכון לבטוח. דיני ביטוח אש. תל-
אביב, המכון לביטוח ליד האיגוד הישראלי של חברות
לביטוח, [תשס"ז], [1], 47 ע'. 4°. במכונת-הכפלה.
2751 המכון לבטוח. יסודות הביטוח. תל-
אביב, המכון לביטוח ליד האיגוד הישראלי של חברות
לביטוח, [1955], [1], 69 ע'. 2°. במכונת-הכפלה.
2752 המכון לבטוח. עריכת פוליסות ותו-

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

2755 *Amicizia ebraico-cristiana*. Firenze.
Bollettino di informazioni. Firenze. 2°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. מס' 43: אוגוסט-אוקטובר
1951. 5 ע'. "ידידות יהודית-נוצרית. פלורנץ. ביולטין
לאינפורמציה" במכונת-הכפלה.

2756 *Jüdische Sozialarbeit*; Mitteilungs-
blatt der Zentralwohlfahrtsstelle der Juden
in Deutschland. Frankfurt a. M., 1956. 2°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: [Berthold]
Simonssohn. גלי 21: 21 בפברואר. [16] ע'.

2757 *Niw hanoar*; maandblad voor de
joodse jeugd. [Amsterdam], 1954. 4°.
מס' 1: אוקטובר. 12 ע', תמונות.

2758 *La Nostra rivista*; rassegna dell'-
ADEI [= Assoc. donne ebreo d'Italia] —
WIZO. Milano, 1953. 4°.
דוירחון. מס' 1: נובמבר-דצמבר. 10 ע', תמונות.

קבצים

2759 קאליפארניער שריפטן: 1954 — יובל אויס-
גאבע — 1854. פאר ליטעראטור און היסטאריש-געזעל-

שאפטלעכע שטודיעס און פארצייכענונגען, צו דער געלעגן-
הייט פון הונדערט יאר אידיש לעבן אין קאליפארניע.
לאס אנדזשעלעס. לאס אנדזשעלעסער אידישער שרייבער
פאראיין ביים איקוף, 1955. 233, 7 ע'. 8°.
העורכים: שרה פעליעלין, ש. סעקולער, א. ראטבלאט,
חיים שווארץ. עם שער נוסף באנגלית בע' ד' של המע'-
ספת. — התכן: שירים מאת ש. פעליעלין, ש. דן, י.
אפרת, א. חיקסאר, מ. סופר, י. סאפ, ח. שווארץ, ש.
חיים, מ. גאספריד, מ. חיינשטיין, ד. בירעק, י. לאנין.
ספורים מאת ל. פ. מלאך, ש. י. בעלסקי, י. פרידמן, מ.
סמאלער, א. מילער, מ. חיינשטיין, א. גאלעליק. — א. ראט-
בלאט: דער אנטוויקלונגס-פראצעס פונם אידישן ישוב אין
לאס-אנדזשעלעס. — ס. בוימאן: בייטראג פון די איד.
יוניאנס צו דעם איד. ישוב אין ל. אנדז. כאווער-פאווער:
א איד. פארמער אין קאליפארניע (זכרונות). ש. סעק-
לער: איד. שרייבער און ביכער אין לאס-אנדזשעלעס (ע'
68-66). י. ראשעל: איד. אמער. פלאסטישע קינסטלער אין
קאליפארניע. א. מאימודעס: איד. דערציאונג אין לאס-
אנדזש. ז. גאספריד: דער איד. ישוב אין פעטאלומא. ש.
האפמאן: 100 יאר איד. ישוב אין סטראנצסקא. י. פאר-
בער: איד. ישובים אין קליינע שטעטלעך אין דרום קא-
ליפארניע. ס. פ. : דער איד. ישוב אין אוקלאנד. י. לעדער:
עלטינאר: דער ניי אויפגעקומענער איד. ישוב. א. מאוריס:
"איקוף". ק. מרמר: אליהו הנביא — לעבענדע און חייק-

רה, נביאים וכתובים... הוצאה חדשה, מוגהת... על ידי... חיים מרדכי ברכר. עם מלואים... מאת אברהם אברוגין, עם מבוא באנגלית... מאת אהרן מ. פריד-מאן, בלוית אוצר הליכסיקוגרפיה העברית... מאת אליעזר ר[פאל] מלאכי, (21), ניו יורק, שולזינגר, תשס"ו. XXVIII, 787; [7]; 1532-788, 10, 13, [1], 63, [1] ע'.
 2°. שערים נוספים בעברית, בלטינית ובאנגלית.
 ע' [1] 63, [1] שבסוף הספר: א. ר. מלאכי: אוצר הליכסיקוגרפיה העברית, רשימה מלאה ומפורטת מכל הקונקורדנציות ומלונים בעברית ובלשונות לעז; עם פקסימילים רבים.

2765 Bakker, F. L.; J. H. Bavinck. Geschiedenis der Godsopenbaring; handboek voor de kennis van de bijbelse geschiedenis... I: Het Oude Testament... door F. L. Bakker, Derde herziene druk. (Kampen, J. H. Kok, 1955). 495 p., illus., maps, pl. 8°. "תולדות גילוי השכינה; ספר עזר לידיעת ההיסטוריה של תקופת התנ"ך. מהדורה מחוקקת. תוכן הספר — הסטוריה מקראית. לא נוצלו מקורות מחוץ לתנ"ך."

2766 Bergdolt, Johannes. Jesaja I; Kapitel 1-39 des Buches Jesaja. Stuttgart, Quell-Verlag, (1955). 103 p. 8°. (Stuttgarter Bibelhefte).

2767 Bible and N.T. tr. French. La Sainte Bible; traduite en français sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. Paris, Éditions du Cerf, 1956. XV p., 1 l., 1669, [1] p., maps (part col.). 8°. מהדורה קודמת עיין ק.ס. שנה ל' ע' 350 מספר 2008.

2768 Bible and N.T. tr. German. Herder's Bibelkommentar: Die Heilige Schrift für das Leben erklärt... Bd. 7, II: Das Buch Jesus Sirach. Übersetzt und erklärt von Othmar Schilling. Freiburg, Verlag Herder, 1956. XI, 217 p. 8°. קודמים עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 339, שנה ל' ע' 35 ושנה ל"א ע' 317.

2769 Bible. tr. Dutch. De boeken van het Oude Testament, uit de grondtekst vertaald

ליכקייט. ג. מעדעס: כ. עסטרוגא, דער ספרדישער איד און קעמפער. נ. קרופין: חעגן "העברעאייזמען" אין דער אידישער שפראך. ר. פאָנער: די רומפולע שטאט לאדזש. S. Goldner: Lessons of 300 years of — American-Jewish history.

2760 Summit שיא; yearbook graduating class, Yeshivah of Flatbush High School... 2 v. [Brooklyn, N. Y.], 1954-55. [48] p., illus.; 67, [1] p., illus. 4°.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

2761 סלוצקי, שלמה. אברהם רייזען — ביבליא-גראפיע. ניו יארק, ביבליאטעק און ארכיוו ביים יידישן לערער סעמינאר און פאלקסאנוניווערזיטעט, 1956. 328 ע', פורטרטים, פקסימילים. 8°.

עם הקדמה מאת נ. ב. מינקאוו (ע' 17-15). החומר מסוידר לפי המדורות: לידער, דערציילונגען, זכרונות, ליטע-ראישע רעזיווען (ס"ה 5408 ערכים). איבערעזעצונגען פון א. רייזען (מס' 5495-5409). רייזען — רעדאקטאר און ארויסגעבער. פאלקסלידער, געזאמלט דורך א. רייזען. רייזען זענען זעקס איבערעזעצט אין אנדערע שפראכן (351 מספרים; תרגומים לעברית, אנגלית, רוסי, צרפתית, איטליקית, ספרדית, גרמנית). ביכער פון א. רייזען (35). חעגן א. רייזען (644 מאמרים). בכל מדור החומר מסודר בסדר זמנים, רק באחרון — לפי א"ב של שמות המחברים.

2762 Milano, Attilio. Bibliotheca historica italo-judaica. Firenze, Sansoni antiquariato, 1954, 209, [1] p., 1 l. 8°. = Contributi alla Biblioteca bibliografica italica diretta da Marino Parenti, 6.

הרשימה כוללת 1597 ערכים. ע' [171]: 209; מפתחות המקומות, הענינים והמחברים.

מדע המקרא

2763 ורשביאק, מאיר. ספר אמרי כהן על התורה; כולל דרושים ופסולים בהלכה ואגדה וביאורים בפרש"י על סדר הפרשיות... חלק ג: ספר ויקרא. חאר-שא, תרצ"ט. [2], 254 ע'. 8°. את הקודם עיין ק.ס. שנה י"ג ע' 463.

2764 מנדלקרן, שלמה. קונקורדנציה לתורה

und Ausgang. Köln, J. Hegner, (1955). 74 p., 1 l. 8°.

התנ"ך: Abraham der Seher. Prophetie und Apokalyptik.

2776 **Buck, Fidelis**. Die Liebe Gottes beim Propheten Osee. Rom, (Tipografia Pio X), 1953. VI, 85 p. 8°. Diss. Roma.

התנ"ך: Einleitung. Exegetische Darstellung der Liebesbotschaft Osees. Synthetische Darstellung der von Osee verkündigten Liebe Gottes. Osee, der "Protoevangelist" der Liebe Gottes.

2777 **Contenau, G[eorges]**. Le déluge babylonien, suivi de: Ishtar aux enfers. La tour de Babel. Nouv. éd. rev. et corr., avec 52 figures et 8 planches hors texte. Paris, Payot, 1952. 271 p. 8°. (Bibliothèque historique).

2778 **Eyckeler, J.; S. Wevers**. Uit de geschiedenis van het oude Israël; naar de gegevens van de H. Schrift, de aardrijkskunde, de archeologie en de profane geschiedenis... (Vijfte druk). I-II. Haarlem, De Spaarne-stad, [1953]. Illus., maps. 8°.

התנ"ך: I: Van de schepping der wereld tot aan de dood van Saul. 159, [1] p. — II. Van David tot Jezus. 150 p.

מתולדות ישראל העתיקה לפי הנחונים מכתבי הקודש, מהגיאוגרפיה, הארכיאולוגיה וההיסטוריה החילונית.

2779 **Féret, H[enri] M[arie]**. Connaissance biblique de Dieu. Paris, Editions du Cerf, 1955. 218 p., 2 l. 8°.

התנ"ך: Tradition biblique. Foi, espérance <et charité> dans la tradition biblique. Théodicies naturelles et révélation de Dieu. Révélation de Dieu dans la tradition biblique.

2780 **Grant, Robert M[Queen]**. The Bible in the church; a short history of interpretation. New York, Macmillan, 1954. 5 p. l., 194 p. 8°. נרפס לראשונה 1948.

en uitgelegd. (III, 2; IV, 1): Roermond, J. J. Romen & Zonen, 1955-56. 8°.

התנ"ך: III, 2: Rechters — Ruth... door J. de Fraïne. 161 p. — IV, 1: Samuel... door A. van den Born. 230 p. — עין גם ק.ס. שנה 76 ל"א ע'.

2770 **Bible. tr. English**. The Holy Scriptures according to the masoretic text; a new translation with the aid of previous versions and with constant consultation of Jewish authorities. (New ed.). Philadelphia, Jewish Publication Society of America, (c1955). IX, [1], 1270 p. 8°.

בראש השער: תורה וביאים וכתובים. מהדורה א' של תרגום זה הופיעה בשנת 1917.

2771 **Bible. tr. English**. The Septuagint Bible, the oldest version of the Old Testament in the translation of Charles Thomson, as edited, revised and enlarged by C. A. Muses. Indian Hills, Colo., Falcon's Wing Pr., 1954. XXVI p., 1 l., 1426 p., 1 l. 8°.

2772 **Bible. tr. German**. Handbuch zum Alten Testament; hrsg. von Otto Eissfeldt. Reihe I, 21: Chronikbücher, von Wilhelm Rudolph. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1955. XXVI, 338 p. 8°.

הספר כולל מבוא וביבליוגרפיה (ע' ווויאא), תרגום, פירוש מפורט, באורים, הערות וחקירות. — עין גם ק.ס. שנה כ"ז ע' 40, שנה כ"ט ע' 54 וע' 339 ושנה ל"א ע' 76.

2773 **Bible. Selections**. The wisdom of the Torah. Edited by Dagobert D[avid] R[un]es. New York, Philosophical Library, (c1956). 4 p. l., 300 p. 8°. מבחר פסוקים מהתנ"ך ומבן-סירה.

2774 **Bible. Isaiah**. The Second Isaiah <Isaiah, chapters 40-66>. Edited by A. F. Thyagaraju. Gudivada, Andhra, (typ. Akhand Jyothi Press), 1955. 1 p. l., XXII, 127, [1] p., fold. map. 8°. (The Shanti Nivas classics). Introduction, p. IX-XXII.

2775 **Buber, Martin**. Sehertum; Anfang

Zwei Könige — zwei Reiche. Vom Exil bis zum Makkabäerreich. — Aus dem N. T.: Jesus von Nazareth. Aus der Zeit der Apostel.

2786 **Kirby, Ralph.** La Bible en images; un récit illustré de l'Ancien et du Nouveau Testament. [Paris], Desclée de Brouwer, (1955). 321 p., 1 l., illus., maps. 4°.

"L'édition originale de cet ouvrage a été publiée par le R. P. Ralph Kirby aux Editions Odhams press, Londres, avec la collaboration des professeurs E. O. James, S. H. Hooke [a. o.]".

אלבום תמונות עם ביאורים קצרים. ע' 1069 :
L'histoire d'Israël.

2787 **Kunz, Ulrich.** Das zweite bis fünfte Buch Mose. Stuttgart, Quell-Verlag, (1955). 59 p., 1 l. 8°. (Stuttgarter Bibelhefte).

סקירה כללית.

2788 **Leeuwen, C. van.** Le développement du sens social en Israël avant l'ère chrétienne. Assen, Van Gorcum & comp., 1955. 247 p. 8°. (Studia semitica Neerlandica).

התנ"ך: Introduction. Les pauvres d'Israël. L'appréciation de la pauvreté. La protection du pauvre. La relation entre pauvre et pieux. L'arrière-plan sociale de la littérature sapientiale. La charité. Le Messie et les pauvres. Bibliographie, p. 231-235.

2789 **Maccabees 2.** The second book of Maccabees, edited by Solomon Zeitlin with introduction and commentary. English translation by Sidney Tedesche. New York, Pub. for the Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning by Harper, (c1954). XIII p., 1 l., 271 p. 8°. (Jewish apocryphal literature). — Greek and English on opposite pages.

התנ"ך: S. Zeitlin: Introduction (p. 1-97): Historical background. The integrity of the text. The epitomist and Jason of Cyrene. The title. Date of composition. The original

2781 **Hannay, James Owen.** God's iron; a life of the prophet Jeremiah, by George A. Birmingham <the Rev. J. O. Hannay>. London, G. Bles, 1956. 256 p. 8°.

הדפסה ראשונה: 1939.

2782 **Hesse, Franz.** Das Verstockungsproblem im Alten Testament; eine frömmigkeitsgeschichtliche Untersuchung. Berlin, A. Töpelmann, 1955. VIII, 107 p. 8°. = Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 74. — Bibliography: p. [99]-103.

2783 **Imschoot, P. van.** Théologie de l'Ancien Testament... Préface de L. Cerfaux. T. 1. (Tournai), Desclée & cie, (c1954). XIV, 273 p. 8°. = Bibliothèque de théologie. Série III: Théologie biblique, sous la direction de L. Cerfaux [a. o.], vol. 2.

התנ"ך: Dieu considéré en lui-même. Dieu et le monde. La révélation. Dieu et son peuple.

2784 **The International standard Bible encyclopaedia.** James Orr, general editor, John L. Nuelsen [and] Edgar Y. Mullins, assistant editors... (Rev. ed.). 5 v. Grand Rapids, Mich., W. B. Eerdmans Pub. Co., 1955. Fronts. (ports.), illus., maps (part col.), plans, pl. 4°.

התנ"ך: I: A — Clemency. XX, 668 p. — II: Clement-Heresh. 669-1376 p. — III: Heresy — Naarah. 1377-2106 p. — IV: Naarah—Socho. 2107-2820 p. — V: Socket—Zuzim. Indexes. 2821-3541 p. יצא ראשונה בשיקאגו בשנת 1915.

2785 **Keller, Werner.** Und die Bibel hat doch recht; Forscher beweisen die historische Wahrheit. Düsseldorf, Econ-Verlag, (1956). 440 p., illus., maps, pl. 8°. Reprint of 1955 issue.

התנ"ך: Aus dem A. T.: Als die Patriarchen kamen... Im Reiche der Pharaonen. 40 Jahre in der Wüste. Der Kampf um das Gelobte Land. Als Israel ein Grossreich war.

2795 **Paracelsus**. Auslegung des Psalters Davids. Teil 1: Kommentar zu den Psalmen 75 <76> bis 102 <103> bearb. von Kurt Goldammer. Wiesbaden, F. Steiner, 1955. LIII, [1], 347 p. 8°. = Theophrast von Hohenheim gen. Paracelsus: Sämtliche Werke. Abt. 2: Theologische und religions-philosophische Schriften, Bd. 4.

ההכנ: Vorwort des Herausgebers. Allgemeine Vorbemerkungen. Einleitendes zum Psalmenkommentar. Versuch einer inhaltlich-systematischen Gliederung des im vorliegenden Bande enthaltenen Teiles der Psalmenerklärung. Text: Auslegung des 3. Teiles des Psalters Davids.

2796 **Parrot, André**. Niniveh and the Old Testament. (Translated by B. E. Hooke from the French...). London, SCM Press, (1955). 95, [1] p., illus., pl., chronol. tab. 8°. = Studies in Biblical archaeology, no. 3.

את המקור, מהר' א. עיין ק.ט. שנה ל' ע' 352, מס' 2024.
עיין גם בערך הבא.

2797 **Parrot, André**. Sintflut und Arche Noahs. Der Turm von Babel. Ninive und das Alte Testament. Aus dem Französischen übersetzt von Ernst Jenni. Zollikon-Zürich, Evangelischer Verlag, 1955. 184 p., illus., facsim., maps, plans, pl. 8°. = Bibel und Archäologie, 1.

2798 **Ridderbos, Nic[olaas] H[erman]**. Beschouwingen over Genesis I. Referaat voor de zevenendertigste wetenschappelijke samenkomst op 7 Juli 1954. Assen, G. F. Hummelen, [1954]. 41 p. 8°.

ההרצאה דנה בבעיות הפרוש של בראשית א' ובמיוחד בשאלת היחס בין פרק זה ובין מדעי הטבע. בראש השער: Vrije universiteit te Amsterdam

2799 **Slemming, Charles W[illiam]**. These are the garments; a study of the garments of the High priest of Israel. (New and rev.

language. The letters. The sacred fire. Hanuccah. The martyrs. Religion. Historical value. Affinity with the other books of Mac-cabees. Josephus and Josippon. Influence of later Judaism and the beginnings of Christianity. Manuscripts and editions. Commentaries. --- Text, translation, commentary and critical notes. Appendix. Bibliography. Indices.

את הקודם עיין ק.ט. שנה כ"ח ע' 157-156. עיין גם ק.ט. שנה ל' ע' 355-354.

2790 **MacIver, R[obert] M[orrison]**, ed. Great moral dilemmas in literature, past and present. New York, Pub. by the Institute for Religious and Social Studies, distributed by Harper, (c1956). VIII, 189 p. 8°. מהתכנ: R. Gordis: The conflict of tradition and experience [The Book of Job], p. 155-178.

2791 **Meyer, F[rederick] B[rotherton]**. David; shepherd psalmist-king. [New ed.]. London, Marshall, Morgan & Scott, (1953). 160 p. 8°.

2792 **Miller, Madeleine (Sweeny)**. Harper's Bible dictionary, by Madeleine S. Miller and J. Lane Miller in consultation with eminent authorities. Drawings by Claire Valentine. (3rd ed.). New York, Harper, (c1955). X, 850 p., 2 l., XVI col. maps on 7 l., illus. 8°.

מהדורה א' עיין ק.ט. שנה כ"ט ע' 343.

2793 **Morgan, G[eorge] Campbell**. Studies in the prophecy of Jeremiah. London, Oliphants, (1955). 288 p. 8°.

2794 **Neal, Hazel G.** Bible women of faith. Anderson, Ind., Warner Press, (c1955). 158 p. 8°.

על נשים מהתנ"ך (שרה, הגר, רבקה, לאה, מרים, עכסה, דבורה, נעמי, חנה, אביגיל, מלכת שבא ועוד) ומהברית החדשה.

offenbartes Geheimnis. Der verborgene Messias im Judentum. Das Messiasgeheimnis in den Evangelien. Jesus — der verborgene Menschensohn. Justin und das Problem vom leidenden Messias im Judentum. Zur Frage des Alters des Glaubens an den Leidenden Messias im Judentum.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

2805 **אגושביץ, ראובן**. ספר ביאור ראובן: פירוש... לגמרא רש"י ותוספות על מסכת בבא קמא... הובא לבית הדפוס על ידי אחיו... יהודה ליב אגושביץ... ניו יורק, תלפיות — ישיבה אוניברסיטה, תשס"ו, 196 ע' 4.

יצא מעובדו של המחבר, שנפטר בא"י בערב ר"ה תש"י. בתחלת הספר ביוגרפיה קצרה של המחבר מאת בן אחיו ח. ש. איגוס.

2806 **גונצפריד, שלמה**. קיצור שלחן ערוך... ועל דגלו ספר שערים מצוינים בהלכה... חידושי דינים והלכות... ושו"ת ראשונים ואחרונים... הארות והערות על דברי האחרונים... חברתי... שלמה זלמן ברוין. חלק א'ד. ניו יורק, תש"ט-תשי"ב, 353; [2], 28; 268, 268; [2], 324 ע' 8. עם מפתחות בראש כל חלק וחלק.

2807 **גרינולד, יקותיאל יהודה**. השוחט והשוחטת בחיטה בספרות הרבנות... השוחט והשוחטת בארצות הברית... תולדות השחיטה וקורותיה, כל מה שעבר עליהם מימי חז"ל הראשונים והפוסקים עד ימינו אלה... מאת יקותיאל יהודה גרינולד... ניו יורק, פ. פעלדהיים, תשס"ו, 192 ע' פורטרט, 8.

בסוף הספר (ע' 185-192): ע. בן-עזרא: הרב יקותיאל יהודה גרינולד ז"ל, תרמ"ט-תשס"ו (הערכה תולדותית ספרותית).

2808 **גרשם בן יהודה מאור הגולה**. תשובות... כונס מחן כתביד וספרי ראשונים, בצרף מבוא הערות ובאורים ע"י שלמה אידלברג. ניו יארק, בסיוע ישיבה אוניברסיטה, תשס"ו, 195, xvi ע' 8. עם הקדמה ושער נוסף באנגלית: The responsa of Rabbenu Gershom Meor Hagolah, ed... by Shlomo Eidelberg. New York 1955.

הספר זכה בפרס מאת קרן משה ב. גיימן שליח האקדמיה העברית של ההסתדרות העברית באמריקה.

ed.). London, H. E. Walter, (1955). 169, [1] p., illus. 8°.

כולל הרצאות של המחבר בבתי-ספר בקולגים ובכנס-יות באנגליה ובאמריקה הצפונית.

2800 **Smal, Petrus Johannes Nicolaas**. Die universalisme in die Psalms. Kampen, J. H. Kok, [1956]. 235 p. 8°. Diss. Amsterdam.

2801 **Smith, J[ames] W[alter] D[ickson]**. God and man in early Israel... With 5 maps and some questions. London, Methuen & Co., (1956). VI, 122 p. 8°.

על יחסי אלהים ואדם, מאברהם עד שלמה.

2802 **Zandbergen, J.** Bijbelse geschiedenis... in vragen en antwoorden. Deel I-II. Purmerend, J. Muusses, (pref. 1955). maps. 8°.

Deel I: Het Oude Testament. 67 p. — II: Het Nieuwe Testament. 64 p.

היסטוריה של תקופת התנ"ך והברית החדשה בשאלות ותשובות.

ברית חדשה

2803 **Schlatter, Adolf [von]**. The church in the New Testament period... Translated by Paul P. Levertoff. London, S. P. C. K., 1955. XII, 335 p. 8°.

שם המקור: Die Geschichte der ersten Christenheit. Gütersloh, Bertelsmann, 1926. מהתכן: The struggle with Judaism. The liberation of the gentiles from the Mosaic law. The Church in Palestine. St. Paul's arrest in Jerusalem. The end of the earliest Church in Jerusalem. The Jewish-Christian Church after the destruction of the Temple.

2804 **Sjöberg, Erik**. Der verborgene Menschensohn in den Evangelien. Lund, C.W.K. Gleerup, 1955. X, 290 p. 8°. = Skrifter utgivna av Kungl. humanistiska vetenskaps-samfundet i Lund, 53.

התכן: Die urchristliche Botschaft als ge-

שפירס ד. גולדברג בכרם חמד ח (תרי"ד), כעשרים תש"ר בות שפירס יואל מילר ב"תשובות חכמי צרפת ולותיר" (תרמ"א) וחמש תשובות שהדפיס ש. אסף ב"ציונים, קובץ לזכרונו של י. ג. שמחוני", תרפ"ט (סי' כארבע כו עב). מקצתן של כל אלו אמנם היו ידועות כבר לפני כן בנוסח שונה או מקוטע.

בחזית חידוש גמור הן התשובות שהובאו אך ורק מתוך כ"י, אך הן מועטות (סי' ה יג ל עג). המחבר הרגיש זאת והרגיש כי עבודתו היא נסיון ראשון, וכי "יתכן שיתגלו עוד טכסטים נוספים.

בבעיה הראשית השניה, קביעת הנוסח, דרך המהדיר אינה מתבררת לקורא די צורכה, ובפרט לא ברור עד כמה ניצל את כ"י מחוץ להבאת הטכסטים הבלתי ידועים. לדבריו כונסו התשובות "מתוך כ"י וספרי ראשונים". א"כ היה רצון לתת רשימת כ"י ולציין ע"י כל תשובה את כ"י שהשתמש בהם. וגם היה לו להסביר כיצד השתמש בהם ובדפוסים השונים. שבהם נמסר איזה טכסט. לשם קביעת הגירסה. "יתכן שנתרע מעיבוד פילולוגי על כל הבעיות הכרוכות בו, כיון שדבר זה היה חורג מגדר איסוף ראשון והיה עובר בהרבה על המסגרת שאותה שם לו למטרה. רק לעתים רחוקות ימצא הקורא חילופי נוסחאות (סי' לו למשל); לעתים המסורות הן כה שונות — הרי הטכסטים נשתמרו ב"העתקות פרטיות" — עד שהי מהדיר היטיב להדפיסן זו ע"י זו (סי' כא סז). אבל כשי נרשמו מקורות אחדים לטכסט אחד, רצונו של המעיין לדעת, ע"פ איזה מקור ניתן הטכסט ומדוע הוא מכוסס על זה דוקא. מקורות התשובה סי' א, למשל, הם שבלי הלסס ומחזור ויטרי. אבל ב"מ תמצא רק חלק הטכסט וחלק זה בצורה מפורטת הרבה יותר. שאלתנו מתבררת איפוא רק אחרי עיון במקורות גופם. בסי' נו מסתפק המהדיר להזכיר את קיומה של רצוניה אחרת. אם היה סבור כי הגרסאות שבתשובות הן קלות ואינן מעלות ומורידות (סי' ד כס למשל) — וגם דעה זו יכולה להתקבל על הדעת — היה כדאי להעמיד את הקורא על כך.

לקובץ התשובות הקדים אידלברג מבוא (ע' 53-7). כאן הוא משרסס בקיצור נמרץ את הקע ההיסטורי ומלקט את החומר הביגרפי. ביתר פירוט הוא בורק את התקנות המיוחדות לר"ג. בענין זה דנו כבר רבים, לאחרונה ל. פינקלשטיין ופ. בער². בניגוד לשיטתו של פינקלשטיין

מפעלו הספרותי של רבינו גרשם לא נשתמר לנו אלא בדרך בלתי ישירה, מפורז בין כתבי הפוסקים הראשונים ומשולב לתוכם. על כן קובע כינוס זה ברכה רבה לעצמו. שיטת המהדיר ניכרת בגישתו לשתי ראשי-בעיות: קביעת המחברות, וקביעת הנוסח.

לבעיה הראשונה הוא ניגש תוך זהירות ואף שמרנות, בתתו אמון לקדמוניו כשהם מיחסים טכסט לר"ג. וכאשר הוא עצמו בא ליחס לו טכסט אנונימי, הוא סומך על חוקרים שקדמו לו (יואל מילר; מ.א. בלאך, עיין סי' מ). כדי להגיע להכלית השלמות האפשרית הוא מרחיב את מסגרת "התשובות", שהן לבדן נזכרות בשער, בהוסיפו עליהן גם פסקים, תקנות ופירושים. קובץ התשובות (ע' 174-55) כולל ע"ז סימנים, והם מסודרים, כנהוג, לפי סדר הש"ע. רוב רובן של התשובות דנות בעניני אישות וקידושין, בהלכות ריבית ובדיני ממונות. אין צורך לומר כמה חשוב חומר זה מבחינה הלכתית חברתית והיסטורית להכרת התקופה ולת התעודות בה עמד והתבסס הישוב היהודי בארצות הרינוס ובצפון צרפת. המלקט הוסיף ערך לאוספו ע"י הערותיו, שאין בהן מ"מ או רמזים לפסקים דומים או נוגדים בלבד, אלא גם שחזור השאלה כשהיא לא נשתמרה, עיון בבעיות מיוחדות (כגון ענין ה"מעורפה", ע' 159) ונסיון לזהות שמות האנשים הנזכרים.

את רוב החומר מצא המהדיר בדפוסים הראשונים. החל ברש"י וכלה במרדכי ואורחות חיים, ואף בשיטה מקובצת. (רשימה של 38 תשובות הכלולות בהם נתחברה כבר ע"י י. מילר, תשובות חכמי צרפת ולותיר, ע' 110-115). ראוי לתשומת לב הוא שבידי ר' בצלאל אשכנזי היה קובץ תשובות ר"ג, שכלל לכה"פ ששים וארבע תשובות, וזה מסייע להשערת המהדיר, שרק חלק מתשובותיו נשתמרו לנו. עלינו לציין כי החומר המובא אינו מעור אחד. על יד תשובות ארוכות, הבאות בנוסח מקורי או קרוב למקור, כנראה, אנו מוצאים כאן קיצורים או הבאות של תוכן התשובות בלבד (למשל סי' ב י טו מג נד ועוד), ועל יד עצם התשובות מובאות הלכות טריפות הריאה של ר"ג מתוך סי' הרוקח וראשונים אחרים (סי' יח"ט), שטרות (סי' לח מה"מ) ופסקים.

לחומר זה הגדפס מאז והמפורז בתוך הפוסקים הוסיף אידלברג את המעט שגילו חוקרי המאה האחרונה. בין זה בעיקר: הכתובה של ר"ג משנת תשע"ג¹ (סי' מה),

1 כן בכרם חמד ח, 106 ובמבוא, ע' 12, 13. לפי זה יש לתקן את התאריך בע' 116.

¹ Louis Finkelstein, Jewish Self-Government 2 New York 1924; id., MGWJ 74 (1930), p. 23-

ציטטים, מין הפותח "וכן כתוב בספר ר"ג" וכד' ומין הפותח "וכן השיב ר"ג" וכד'. הפסקאות מן המין הראשון, רובן מן התוספות,⁴ אין בהן פירוש עניני אלא רק קביעת גירסה בלבד. מקורן הוא הטכסט המוגה שהכין ר"ג כתנאי קודם ללמוד התלמוד. הפסקאות מן המין השני מקורן תשובות⁵, ובתשובות אמנם יש מקום לפירושים לסוגיות וענינים, אבל לא לפירוש מסכת שלמה. גם הפסקה ממדרכי ליבמות רמז סד מקורה תשובה, אע"פ שצורת ההבאה היא "פי' רבנו גרשם"⁶. ובכן פסקאות שני המינים הללו אין מקומן ברשימה זו של "פירושים" ואינן עלולות להוכיח על קיום פירושי מסכתות. הפסקאות של המין השני שייכות בעצם לקובץ התשובות, ושם היה לו להביא אותן. ולהפך: מצד אחר מצאנו בתוך קובץ התשובות מספר של פסקאות שהובאו בצורה "וכן פירש" (סי' ג ו ז יא, כולם מתוך שבה"ל, יב פסקה 2). אלה שייכות איפוא לתוך רשימת הפירושים, שהרי נראה שמקורן אינו תשובה אלא פירוש — לפי אידלברג: פירוש ר"ג, לפי אפשטיין: פירוש מגנצא.⁷

להלן מאפיין המבוא את תשובות ר"ג ומראה את אי שיתוף כפי שהיא מתגלמת בהן. כאן נבדק גם היחס של הלכות טריפות הריאה של ר"ג לפירוש מסכת חולין המיוחס לו ולהלכות קצובות. מפתחות ורשימות ביבליוגרפיות מפורטות משלימים את הספר, שיש בו כדי להעשיר את ידיעותינו ולעזור להמשך המחקר בשטח זה של ההלכה.

2809 כהן, אברהם יעקב. אוצר התהלים; הלכה ואגדה... מדרשות רבותינו... חכמי התנאים והאמוראים בכל מקצועות התורה שבעל פה... וכל ספרי מדרשים והוזהר. קצת... אברהם יעקב בלאאמור"ר בן ציון הכהן מילידי ארץ הקדושה. יום א"ג. 3 כרכים. שי קאגל, תש"ז-תש"י. [5], 393, [7], [1], 384, [6], [5], 313 ע' 8.

4 ר' ע' 26 הערה 10. המקומות רשמו: אפשטיין, ע' 131 הערות 1, 2; א. א. אורבך, בעלי התוספות, ע' 529 הערה 18.

5 זאת ראה כבר אפשטיין, ע' 131 הערה 3. — ישנן גם כמה ביאורים בודדים מאת ר"ג שנמסרו בעל פה. אפשטיין, ע' 131 הערה 4. גם אלה כינם אידלברג ברשימתו. 6 ע' 38 עם הערה 57. אפשטיין, ע' 118 הערה 6. 7 כמה טעויות דפוס ברשימה ראויות לתיקון: ע' 35 עירובין פסקה 3 צ"ל: שם צד ע"ב. — ע' 36 שורה 6 צ"ל הערוך ערך קפא. — ע' 37 פסקה 2 צ"ל: גויס קרחה.

הפילולוגית קריטית ולשיטת בער ההיסטורית, ובלי ויכוח אתם, מצטמצם המהדיר ללקט את השרידים שנשארו מן התקנות בספרות הנדפסת ולבסס עליהם את מסקנותיו. סיכומו הוא כי רק ארבע תקנות היו ידועות לראשונים כתקנות ר"ג (לא להוכיח לחוזרים בתשובה את עונם, לא להגיה ספרים, לא לישא שתי נשים, לא לגרש אשה בע"כ) וכי "תקנות מספר מן המיוחסות לו היו ידועות כבר לפניו" ור"ג קבע אותן בדינים שהעובר עליהם הוא בחרם" (ע' 18, 25).

חשיבות מיוחדת יש לפרק על פירושי התלמוד, המבורס כולו על מאמרו של א. אפשטיין⁸. כידוע הוכיח אפשטיין כי כל מה שנמסר בשם ר"ג, הן הפירושים השלמים המודפסים והן ההבאות הבודדות בשמו בערוך ובפי חכמי איטליה, יחד עם החומר הנמסר בשם "חכמי מגנצא" וכיו"ב, אינו אלא שארית פירוש אחד, הוא "פירוש מגנצא", פרי בית מדרשו של ר"ג, וכי ר"ג לא חיבר פירושים, שהרי אחרת ראשוני צרפת ואשכנז היו מזכירים אותם. לדברי אידלברג "מן הודאי הוא שהרגמה" כתב פירושים לסוגיות, ענינים ואולי אף למסכתות. כדי לחזק דעה זו הוא מביא רשימה ארוכה של "פירושים המפורזים בפירושי החכמים הראשונים אשר שמו של הרגמה" נקרא עליהם" (ע' 34-45). לרשימתו יש יתרון אחד על לקט החומר של אפשטיין, שהרי כאן באים הציטטים במלואם, בשעה שאפשטיין רשם רק מראה מקומות. אבל כשנעיין ברשימת אידלברג מתברר לנו כי יש בו חומר מסוגים שונים: א. את רוב רשימתו מהווה אותו החומר שליקט כבר אפשטיין כדי להוכיח את טענתו. אך מכל החומר שאסף אפשטיין תמצא כאן רק אותם הציטטים המופיעים בצורה "כך פירש ר"ג" וכד', אשר רוב רובם הם מן הערוך, משבלי הלקט ומס' המכריע. את שאר החומר של אפשטיין, המובא בשם "פירוש חכמי מגנצא" וכד', השמיט אידלברג. שהרי הוא רצה להוכיח את בעד לוחו של ר"ג דוקא. מאחר שאיננו מקבל איפוא דעתו של אפשטיין, היה עליו להראות נגדו, שהשרידים בעלי צורות הבאה שונות ממקורות שונים הם, פיר"ג לחוד ופירושו מגנצא לחוד. ב. נוסף לחומר הזה יש כאן עוד שני מיני

31; Fritz Baer, MGWJ 71 (1927), p. 392-397; (1930), p. 21-24.

A. Epstein, Der Gerschom Meor ha-Golah 3 zugeschriebene Talmud-Commentar. Festschrift z. achtzigsten Geburtstage Moritz Steinschneider, Leipzig 1896, p. 115 ff.

מהתנן: Greek and Hebrew views of the process of history (circa 160), p. 103-128. Hellenistic-Jewish thought 200 B.C.-A.D. 50, p. 129-166.

2823 **Benamozegh, Elijah**. Scritti scelti per cura di Alfredo S. Toaff, con l'autobiografia dell'autore e la prefazione di Yoseph Colombo. Roma, La Rassegna mensile d'Israel, 1954. 338 p., facsim., port. 8°. = Col-lana di opere ebraiche e sionistiche, 7. "כתבים ובחרים בעריכת א. ס. טואף עם אוטוביוגרפיה של המחבר והקדמה מאת י. קולומבו". בראש השער: Elia Benamozegh. ביבליוגרפיה: ע' [26] ונ.

2824 **Bultmann, Rudolf**. Essays, philo-sophical and theological. (Translated by James C. G. Greig from the German "Glaub-en und Verstehen", gesammelte Aufsätze, II). London, SCM Press, (1955). XI, 337 p. 8°. (The Library of philosophy and theology). מהתנן: The significance of the Jewish O.T. tradition for the Christian West (p. 262-272).

2825 **Daube, David**. The New Testament and Rabbinic Judaism. (London), University of London, the Athlone Press, 1956. XVIII, 460 p. 8°. = School of Oriental and Af-rican Studies, University of London: Jordan lectures in comparative religion, 2.

התנן: Jordan lectures 1952. — בראש השער: I: Messianic types: Joseph. Moses. Samuel. Saul. Elijah. Ruth and Boaz. — II: Legis-lative and narrative forms. — III: Concepts and conventions.

2826 **Hessen, Johannes**. Platonismus und Prophetismus; die antike und die biblische Geisteswelt in strukturvergleichender Be-trachtung... 2. Aufl. München, E. Rein-hardt, 1955. 240 p. 8°.

התנן: Einleitung. 1. Teil: Platonismus und Prophetismus: Die beiden Geisteshaltungen. Die beiden Geisteswelten: Gottesidee. Welt-

for inspiration. Zionism and Jewish culture. On the proposal to found a Hebrew uni-versity.

2818 **Midrash. Selections**. Midrashic selec-tions. Introduction and notes by P.R. Weis. Leiden, E. J. Brill, 1955. XVIII, 53 p. 8°. = Semitic study series, New. ser. edited by J. H. Hospers and T. Jansma, no. 2.

שער נוסף בעברית: פרקי קריאה מתוך ספרות המדרש, עם מבוא והערות ערוכים בידי פנחס ר. חיים. לידן, ע. י. ברילל, תשט"ו.

2819 **Mishna. Yadayim**. Jadajim < Hän-de >; Text, Übersetzung und Erklärung, nebst einem textkritischen Anhang, von Gerhard L i s o w s k y. Berlin, A. Töpelmann, 1956. VI, 97 p. 8°. = Die Mishna. Seder 6, Traktat 11.

2820 **Tosefta**. Die Tosefta; Texte, Über-setzung; Erklärung. Hrsg. von Gerhard Kit-tel und Karl Heinrich Rengstorf. 2 v. Stutt-gart, W. Kohlhammer, 1953. 8°. = Rab-binische Texte, Reihe 1, Lief. 1-3; 4-7. Der ganzen Reihe: Lief. 1, 4, 6; 9, 11, 13, 15.

התנן: Bd. 3: Seder Naschim... von Karl Heinrich Rengstorf. Heft 1-3. 132, 56 p. — 6: Seder Toharot... von Walter Win-d-f u h r. Heft 1-4. 160, 80 p.

עיינן גם קס. שנה ל' ע' 51, 205.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

2821 רולר, חיים מרדכי. ספר מאמרי באר חיים מרדכי; מאמר שלשה עשרה [ע] עיקרים, ומאמר גדול השלום וביאור להפסקת שבת הגדול... קלווש, דפוס "עפרון", תרצ"ט. 140 ע' 8°.

2822 **Barker, [Sir] Ernest**. From Alexan-der to Constantine; passages and documents illustrating the history of social and political ideas, 336 B.C.-A.D. 337. Translated with in-troductions, notes, and essays. Oxford, Clar-endon Press, 1956. XXIV, 505 p. 8°.

par Solange Lemaitre. Préface de Louis Massignon. [T.] 2. Paris, Plon, (1955). 350, [1] p. 8°.

מהתנ"ך La Genèse. Le Deutéronomie. Le livre de Job. Le livre des Psaumes. L'Ecclesiaste. Le Cantique des Cantiques. La Sageesse de Salomon. Isaïe. Jérémie. Ezéchiel. Daniel. Rituel juif. Livre d'Hénoch. Philon. Odes de Salomon. Manuel de Discipline des Esséniens. Le Zohar. Salomon ibn Gabirol. Bahya ibn Paquda.

תפלה, דרשות, מוסר

2833 הגדה של פסח. Ἀγχαδὰ τοῦ Πάσχα Hagada de Pasqua. Θεσσαλονίκης, Ἰσραήλ-λιτικὴ κοινότης, 5715-1955. 52 p., illus. 8°.

עברית יוונית ולדינו באותיות לטיניות.

2834 טלושקין, ניסן. ספר התורה והעולם; דרשות לפרשיות השבוע. כרך ראשון לחומשי בראשית-שמות לחנוכה ולארבע פרשיות. מאת ניסן טעלושקין... ניו-יארק, (דפוס האחים שולצינגר), תשס"ו. [4], 228 ע'. 8°.

2835 [יהודה בן שמואל החסיד]. ספר חסידים. דים על פי נוסח כתב יד אשר בפארמא, עם משנת אבר'הם הכולל: באורים... מאת ר' אברהם אהרן פרייטס... עם הגהות... מאת ר' יהודה וויסטיניצקי, עם מבוא ע"ד הספר ומחברו ומפתחות מאת ר' יעקב פריימן (כמו שנודע פס בסי"ח [= ספר חסידים] הוצאת מקיצי נרדמים פראנקפורט ע"נ מ"ן תרס"ד). וגולה לספר אזהרות וצוואות מרבינו יהודה החסיד משפירא ז"ל... כפי כתיב... מיני כען עם באורים דמשק אליעזר מאת... מנחם אליר עזר... מאהרל ומשנת אברהם מאת ר' אברהם אהרן... הנ"ל. חלק א. טאראנטא, (ישיבת תורת חיים), תשס"ו. 32, 394, [6] ע'. 2°.

2836 מחזור. מחזור קול ישראל לראש השנה ויום כפור (נוסח אשכנז)... נערך על ידי חיים אלטר סג"ל. ניו יורק, היברו פובלישינג קומפאני, (1955). [5], 740 ע'. 4°.

2837 עידאן, דוד. ספר משכיל לדוד... תר... כו... שני ענינים... מדבר קדש... בשפתנו הקדו

bild. Idee des Menschen. — 2. Teil: Platonismus und Prophetismus in Synthese und Antithese.

2827 Klausner, Joseph. The messianic idea in Israel from its beginning to the completion of the Mishnah... Translated from the 3rd Hebrew edition, by W[illiam] F[ranklin] Stinespring. New York, Macmillan, 1955. XV, 543 p. 8°.

את המקור: הרעיון המשיחי בישראל, מהר"ב עין ק.ס. שנה ד' ע' 202:199, שם גם בקורת מאת ב"צ רינבורג [= דינור], מהר"ד עין לעיל מס' 2455.

2828 Mourant, John A[rthur], ed. Readings in the philosophy of religion. New York, T. Y. Crowell, 1954. XI, 500 p. 8°.

מהתנ"ך: Maimonides: The attributes of God. Spinoza: Of God. M. Buber: The eclipse of God. Spinoza: Faith as obedience. The Bible: The Book of Job.

2829 Wolfson, Harry Austryn. The philosophy of the Church Fathers... v. 1: Faith, Trinity, Incarnation. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1956. XXVIII, [1], 635 p. 8°.

על היהודים והיהדות עין ע' 38:24, 75:74, 95:94, 100:99, 144:159, 171:174.

קבלה וחסידות

2830 קורדובירר, משה. ספר תמר ובורה... יורה דרך ישראל שיבור לו האדם... הוגה... בציוני מראי מקומות להמקראות ומאמרי חז"ל... ע"י אהרן שמחה בלומנטל. [ניו יורק?], (יד ושם קימים כל הימים" = תשס"ו). [1], 38 ע'. 8°.

2831 שפירא, חיים אלעזר. ספר חיים ושלום (על התורה)... חלק א"ב. סיגט-מאראמורעש, דפוס א. קויפמאן ובנו, תרצ"ח"ש. 8°.

בדרך החסידות. — התנ"ך: חלק א: על בראשית שמות. [2], 129 דף. — ב: על ויקרא במדבר דברים. [2], 104 דף.

2832 Lemaitre, Solange. Textes mystiques d'Orient et d'Occident, choisis et présentés

2844 **Mendes, H[enry] Pereira.** Bar-Mitzvah for boyhood, youth and manhood. (3rd) <rev. ed.> New York, Bloch Publishing Co., 5716-1956. XXI, 98 p. 8°.

2845 **Rabinowitz, Louis I[saac].** Sparks from the anvil; sermons for Sabbaths, holy days, and festivals. New York, Bloch Pub. Co., 5715-1955. XXVI p., 1 l., 347 p. 8°.

המחבר משמש רב ראשי של יהדות דרום אפריקה.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור "צינונים, ארץ ישראל, מדינת ישראל"

2846 **גרינולד, יקותיאל יהודה.** מצבת קודש לקהילות ישראל שנחרבו בידי הערבים. כולל שני ספרים: א. סיגס ופלך מאראמארוש... ב. מאטרסדורף ולקורות שבע קהילות: קורות ישראל במטר"ד ותולדות רבניה, גם ימי נעוריו של הרב ר' משה סופר בעל החתם סופר וצאצאיו. מאת יקותיאל יהודה גרינולד. ניו יורק, Hadar Publishing Co., תשי"ב, 152 ע', פקטימילים. 8°.

2847 **מירסקי, שמואל ק[למן].** בין שקיעה לזריחה; השתלשלות הסנהדרין לישיבה בירינת לבבל ותולדות אישי מעבר בדרך שובה למקומה. ניו יורק—ירושלים, "סורא", תשי"א, 349 ע'. 8°.

התכן: השתלשלות הסנהדרין לישיבה. סורא עם שקיעתה: רב סעדיה גאון. פומבדיתא עם שקיעתה: רב האי גאון. הפרשן: רש"י. גמון וסדרן: ר' מנחם המאירי. בעל "בית חוש", ר' יואל סירקיש. איש האהל: הגר"א. איש הספר הגדוד: חיד"א. מצדיק הרבים: ר' לוי יצחק מברדיטשוב. משקלוב עד צפת: ר' ישראל בעל "פאת השלחן". אור חדש על ציון. איש התורה והמעשה: ר' שמואל מוהליבר. רב הורא הראשון לגאולה: ר' אברהם יצחק הכהן קוק. משפט התורה במדינת ישראל. סוף דבר. הערות.

2848 **פלדמן, רבקה.** ספר של א.מ.א. מאת רבקה פעלדמן, שכתבה באידיש מכתבים והגיגות... ונעתק וגרס באנגלית ובעברית על ידי בעלה יצחק פעלדמן... הוצאת [?] עברית. פארדאקאוויי, תשט"ו. 231 דף. 4°. הדפים נדפסו בצד אחד ונתונים בתוך חיק. את המקור והתרגום האנגלי עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 64.

2849 **שוים, חיים.** היסטוריה של שריפתן. רעדאגרט

שה... יחיל מדבר... בערבית המדוברת... תוכנו... דברי תורה ומוסר וחדושי תורה... ח"א. גרבה, דפוס עידן-כהן צבאן-חדא, (תשי"ד), [3], 97 דף. 8°.

2838 **תפלות.** המכין תפלה. Pray and understand. [New York], (Shilo Publ. House, 1955). 109 ע'. 8°. בצרף תרגום אנגלי.

2839 **תפלות.** סדר ההכרתה... ביום עלות לכסא הרבנות דק"ק אשכנזים אמשטרדם כמותר אהרן בן כה"ר יצחק צבי שוסטר... Orde van de dienst ... A. Schuster als Opperrabijn van het Synagogaal ressort Amsterdam. תשט"ז. 16 ע'. 8°. עברית והולנדית עמוד מול עמוד.

2840 **תפלות.** סדור. סדור לנער לחיי מחנה ולכנוסים. Prayer book for summer camps and institutes. Compiled by Morris Silverman and Hillel S. Silverman. Hartford, Prayer Book Press, (c1954). V, 346 p. 8°.

עברית ותרגום אנגלי. בתוך התרגום כמה תפלות (קריש) או קטעי תפלות בעברית באותיות לטיניות.

2841 **שפעטמאן, יהושע.** לכבוד ראש השנה, יום כפור, שמחת תורה... רעיונות שטימונגען צום היינטיקן יאר... תשט"ז... לונדון, 1955. 31, [1] ע'. 8°.

2842 **Drower, Lady Ethel Stefana (Stevens).** Water into wine; a study of ritual idiom in the Middle East, by E. S. Drower. London, J. Murray, (1956). XVI, 273 p., illus., pl. 8°. Includes bibliography.

על מנהגים יהודיים עיין ע' 54, 19, 20, 30, 34, 42, 47, 46, 59, 63, 67, 83, 93, 94, 104, 194, 234.

2843 **Glenn, Mendel G[ershon].** Israel Salanter, religious-ethical thinker; the story of a religious-ethical current in nineteenth century Judaism. New York, Pub. for the Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, 5713-1953. XII p., 1 l., 219 p., facsim. 8°. Diss. Dropsie College.

הספר כולל גם "אגרת המוסר" לר"י סלנטר בצרף תרגום אנגלי (ע' [125] 166), רשימת כתבי ר"י סלנטר, ע' 207, ביבליוגרפיה, ע' 205-210.

Khazars, N.J., Princeton, University Press, 1954.

עיי' "קריית ספר" שנה ל"א ע' 94. הויכוח על חילוף המכתבים בין חסדאי אבן שפרוט ובין יוסף, מלך הכוזרים, שנמשך כמעט שלש מאות שנה הגיע לשיא לפני תשע עשרה שנה כאשר פרסם הביוגרף ניסט הידוע הנרי גרגואר, פרופסור באוניברסיטת בריסל, מחקר ארוך בכה"ע ביוגרפיה כרך 12 אשר בו שלל את אותנטיות האגרות האלה ואף טען שתעודות אחרות המ' אשרות אותן זוייפו בידי חוקרים יהודיים. והנה כעת התיצב מולו פרופסור דגלופ, המלמד לשונות אורינוסליות באוניברסיטת קמברידג', ונקט בספר המונח לפנינו עמדה מנוגדת לגמרי.

ספרו של דגלופ הנו נסיון לקבץ את כל הידיעות על הכוזרים ולתת לקורא בארצות המערב היסטוריה כללית ומקיפה של מלכותם. זוהי זכות גדולה, שהרי עד כה לא נכתב מחקר מקיף כזה בלשון מערבית, ורבות מן המונחי גרפיות על שאלות שונות של תולדות הכוזרים נכתבו בלשון הרוסית. דגלופ מראה בקיאות בלתי רגילה בספרות המקצועית ומסכם מספר גדול של מחקרים שנעשו בידי בני דורות אחדים בארצות שונות. היות ואין בידנו מקור רות כוזריים ואנו נזקקים בעיקר לעדויות בחיבורים של בני עמים אחרים, הרי עפ"ר קשה לתאם את הידיעות הסותרות זו את זו. בכרוניקות הביוגרפיות אין למצוא חומר רב על תולדות הכוזרים כאשר מחבריהן לא הת' ענינו הרבה בנעשה בממלכות אחרות. המחקר בתולדות הכוזרים מצריך איפוא בראש וראשונה בדיקה קפדנית של המקורות והנה דוקא בענין זה מצטיין דגלופ. הוא מנתח את המקורות באופן יסודי מאד ושוקל את ערכם במתינות ובוהירות. לעתים הוא נזקק לשתי הוצאות של חיבור אחד או לכתבי יד.

בפרק הראשון של ספרו בודק המחבר הנכבד את העדויות יות השונות על הופעת הכוזרים בערבות דרום רוסיה כפי שהן נמצאות במקורות סוריים, ערביים ופרסיים, ולאחר שקלא וטריא ארוך הוא בא לידי המסקנא שאין הוכחות למציאתם באיזור ההוא לפני המאה הששית, לדעתו הגיעו לשם במחצית השניה של המאה ההיא בעת ההתפשטות הגדולה של התורכים. חשוב מאד הוא התיר' אור המפורט של המלחמות בין הכוזרים ובין הערביים המצטיין בדייקנות וביסודיות והמבוסס על כל המקורות שבשפות האורינוסליות. בשאלה של שקיעת המלכות הכוזרית בורר לו המחבר שביל בינים. דגלופ אינו גורס שהמלכות הכוזרית נהרסה בעשור השביעי של המאה

פון אפרים אויערבאך און אברהם מענעס. ניו-יארק, פאר- באנד פארלאג, תשס"ו. 311 ע', פורטרט. 8°. שער נוסף באנגלית.

התכן : [מאמרים על ח. שויס], ע' 317. — גלות-בבל און שיבת-ציון. דער אנהויב פון איד. גלות. א"י אין דער צייט פון ערשטן חורבן. א"י און גלות אין דער צייט פון גלות-בבל. די מלוכה פון דער ערד און די מלוכה פון הימל. שבת. די אידישע פאמיליע. אידישע שטעט : פראג. מהר"ל. איד. קהארטאל אין אמאליקע צייטן. געטאס אין אייראפעאישע שטעט. מיין שטעטל גארוד. וואלאושיין. מענטש און גאט.

2850 **Abrahams, Israel**. The birth of a community; a history of Western Province Jewry. v. 1: From earliest times to the end of the South African war, 1902. Cape Town, Cape Town Hebrew Congregation, 1955. XVI, 166 p., pl., ports. 8°. Bibliography: p. 158.

המהגר היהודי הראשון הגיע לאפריקה בשנת 1808. בערב יום הכפורים תרס"ב התחילה באפריקה הדרומית התפילה הראשונה בציבור לפי נוסח האורתודוקסים.

2851 **Avdiev, V. I.** Geschichte des alten Orients. Berlin, Volk und Wissen volkseigener Verl. 1953. 544 p., illus., maps (1 fold). 8°.

בראש השער : W. I. Awdijew. — תורגם מרוסית ; המקור הופיע במוסקבה בשנת 1948. מהתכן : Das alte Palästina, y' 323-295.

2852 **Baron, S[alo] W[ittmayer]**. Histoire d'Israël; vie sociale et religieuse... Édition française par V. Nikiprowetzky. T. 1: Des origines jusqu'au début de l'ère chrétienne. Paris, Presses universitaires de France, 1956. XX, 589 p., 1 l. 8°. (Sinaï; collection des sources d'Israël. Directeur: André Chouraqui). "Publié sous les auspices de l'Alliance israelite universelle."

את המקור : A social and religious history of the Jews, the Jews, עיי' ק.ס. שנה ס"ו ע' 71 וצ' 201-202 (שם הערכה מאת הפרופ' י. בער) ושנה כ"ח ע' 354 (מה- דורה ב').

Dunlop, D. M. The history of the Jewish

העשירית בירי הרוסים, אך מסתייג גם מן התיזה של פולק הטוען שהמלכות שלהם התקיימה באיזור שבין הוולגה ובין הקווקז עד הכיבושים המונגולים במאה השלש עשרה. לדעתו הביא כיבוש הערבה בידי הפולובצים שחל כנראה במאה השתים עשרה לחיסול הממלכה הכוזרית. המחבר סבור שלא רק ההטרונגות-הלאומית והדתית החלישה את מלכותם וגרמה לבסוף לנפילתה, אלא שגם מבחינה כלכלית היתה חלשה ולא יכלה להתאושש לאחר שאיבדה את השליטה הצבאית על אזורים שהיו לה מליטנים למס עובד.

אלה הן תיוזות המתקבלות על הדעת. אולם דגלופ מגיע גם למסקנות המעוררות ספקות רבים. הפרקים המרכזיים של ספרו מוקדשים לבעיה של חילוף המכתבים בין חסי דאי אבן שפרוט ובין יוסף המלך ולשאלה אימתי התגייירו הכוזרים. בנוגע לבעיה הראשונה נוקט דגלופ כ"אמור עמדה מנוגדת לגמרי לזו של גרגואר. החוקר האנגלי טוען שלא רק האגרת של חסדאי אותנטית אלא גם התשובה המיוחסת ליוסף המלך. הארגומנטציה של דגלופ למען האותנטיות של תשובת המלך אינה משכנעת כלל. אינו אומר דבר על הגימה הפולמוסית-תאולוגית שבאגרת זו, ועל אף הערביזמים המרובים (כגון השימוש במילת "דין" בשביל דת, וזאת בשני הנוסחים, הארוך והקצר, כאחת), הוא טוען שהאגרת נחתבה בארץ לא-ערבית. אין בידו לפרק טענת פולק שמחבר האגרת מונה שבטים ויישובים קטנים בחלק הדרומי והמערבי של הממלכה הכוזרית בעוד שאינו יודע הרבה על הפרובינציות הצפוניות והמזרחיות שלה. בהגיעו לקודה זו אומר דגלופ לבסוף: "מדוע אין שם (באגרת יוסף המלך) ידיעות (על אזורים אלה) — פשוט, איננו יודעים" (עמ' 150). אותה המגמה, היינו הנטיה להתחיל בעדויות שבמקורות היהודיים, בורסת גם בפרק שבו דן המחבר בזמן אשר בו התגייירו הכוזרים. הרי בדינו שלשה תאריכים: א) התאריך שבאגרת המלך: לפני שלש מאות וארבעים שנה, תאריך זה הנו בלתי אפשרי, משום ששלש מאות וארבעים שנה לפני אמצע המאה העשירית לא יכול להמצא שופט מסלמי בערבות רוסיה ולהתוכח עם נציגי דתות אחרות. ב) התאריך שנותן ר' יהודה הלוי: לפני ארבע מאות שנה, היינו בערך 740 לספה"ג. הרי זה ד' אלפים וחמש מאות ליצירה, תאריך "עגול" ולכן חשוד. ג) התאריך שאנו מוצאים בספר של ההיסטוריון הערבי אל-מסעודי, בן המאה העשירית, והוא: ימי שלטונו של הביליק הארון אר-רשיד (786-809). דגלופ מתקן את התאריך הנמצא באגרת יוסף

המלך ל-240 שנה ומכניע את הדעה שהכוזרים נתגייירו בראשונה בתחילת המאה השמינית. הויכוח נערך לדעתו באמת סמוך לש' 740 ואילו סמוך לש' 800 נהיו הכוזרים יהודים ממש. כנגד הסינתזה הזאת יש לטעון שבמקורות הערביים לא נזכר דבר על היות הכוזרים יהודים או נתונים להשפעה יהודית לרגל הפלישה שערכו הכוזרים בש' 730 אל ארצות האסלאם ולרגל המסע שערכו המס-למים בש' 737 נגד הכוזרים. זה מתאים יפה למה שמסופר בתעודת קמברידג' המוסרת לנו שהיהדות נשתכחה מלב היהודים שבכזריה ומלב הגרים כאחת אחרי הגיור הראשון והנותנת לנו אחרי הגיור השני סיפור רצוף על קורות הכוזרים היכול להתאים לתקופת 150 שנה ולא לזמן ארוך יותר. תוסף על כך שגם לרגל ביקורו של אבו הקדוש שבא לכזריה בש' 780 אין אנו שומעים דבר על היות הכוזרים יהודים. מאידך מאשרים מקורות ערביים זולת אל-מסעודי שבתחילת המאה התשיעית כבר היו הכוזרים או השכבה העליונה שלהם יהודים. ואותו דבר אנו למדים גם ממקורות נוצריים לגבי אמצע המאה היא (ר' אצל דגלופ עמ' 107, 121, 194 ואילך). התאריך שנותן לנו אל-מסעודי הוא איפוא התאריך היחיד הבא בחשבון בשביל הגיור הסופי. אם נתאם אותו ואת הסיפור על תעודת קמברידג' נוכל להסכים להנחת דגלופ שהגיור הראשון היה בתחילת המאה השמינית, אלא קשה לקבל דעתו שהויכוח היה בסמוך לש' 740 לספה"ג. כל העדויות החשובות, — היינו הידיעות שבספרו של אל-מסעודי, לוח הזמנים של תעודת קמברידג' והטענה מן השתיקה של הביאוגרפיה של אבו, — מצביעות על זמנו של הארון אר-רשיד כעל תאריך הויכוח והגיור השני. הגיור השני גרם לדעת פולק לשינוי המשטר של הכוזרים, היינו לסילוק המלך העליון, ואילו דגלופ (עמ' 161) מכנה תיזה זו כמוטעית לגמרי. אמנם הסיפור של תעודת קמברידג' הוא בפסקת זו מסורס וגם עדויות ההיסטוריונים הערביים מראים שפולק מפליג בעניין זה. אך יתכן שמשרת משנה המלך נהיתה מאז משרה שעברה בירושה במשפחה אחת, משפחת סבראל.

יש עוד כמה עניינים אחרים שבנוגע אליהם אין להסכים לדברי המחבר, אולם עניינים אלה אינם מרכזיים במחקרו. הדעת של דגלופ על הפעילות המרובה של הכוזרים בשטח המסחר (עמ' 228) אינה משכנעת משום שבמקורות שלנו אין עדות לכך. אדרבה מן המקורות שלנו נראה שהמסחר בארץ כזריה, או ביתר דיוק המסחר בינה ובין הארצות השכנות, היה בעיקר בידי סוחרים מסלמיים ורוסים. תמוה

4 p. l., 369 p., tabs. 4°. Diss. Erlangen.

הנוסע המסתורי הזה כוזרי (עמ' 141). את ההשערה הזאת מפרכים הערביזמים המרובים בלשונו שאותם מנה אפי שטיין במחקרו הידוע, עמ' xiv. דעתו על דברי ר' יהודה אלברצלוני היה המחבר משנה אילו קרא את מאמר התשובה של פרופ' אסף ז"ל על דברי גרגואר שהופיע ברב"עון "ציון", כרך 7, עמ' 48 ואילך, והרי הוא קורא עברית. ודאי שהמומחים יערערו עוד על מסקנות אחרות בחיבורו של דגלום, אך בחקר של תולדות הכוזרים על כל הפרטים שלהן קשה להגיע לסינתיזה שתתקבל על דעת כולם. לכן אין זו שגרה סתם אם כותב השורות הללו יסיים בקורתו בהביעו עוד טעם את הערכתו המלאה למחקרו של החוקר האנגלי.

2857 **Laredo, Abraham I[saac]**. Bereberes y hebreos en Marruecos; sus origenes, según las leyendas, tradiciones y fuentes hebraicas antiguas... Introducción de Francisco Cantera y Burgos. Madrid, 1954. 244 p., 1 l., pl. 8°.

„ברברים ויהודים במרוקו: מוצאם לפי האגדות, המסורות והמקורות העבריים העתיקים“. ביבליוגרפיה, ע' 227[219]. בראש השער: Instituto de estudios africanos, Consejo superior de investigaciones científicas.

2858 **Mark, Ber.** L'insurrection du ghetto de Varsovie, adaptation par Jean Noaro. (Traduction littérale... par Rose Huriand). Paris, Éditions sociales, 1955. 239 p., 2 l. 8°.

בראש השער: Bernhard Mark: — את המקור עיין ק.ס. שנה ל' ע' 210.

2859 **Moscato, Sabatino.** Histoire et civilisation des peuples sémitiques. Édition française revue et mise à jour par l'auteur, avec 4 cartes. Paris, Payot, 1955. 238 p. 8°.

(Bibliothèque historique). ביבליוגרפיה: ע' 228-234. — את המקור עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 76; חרגום גרמני: שם שנה ל' ע' 210.

2860 **Natenberg, Maurice.** The case history of Sigmund Freud; a psycho-biography. Chicago, Regent House, 1955. VII, 245 p. 8°.

2861 **Neuman, Abraham A[aron]**. Landmarks and goals; historical studies and addresses. Philadelphia, Dropsie College Press, 1953. XV p., 1 l., 370 p. 8°.

גם מה שאומר דגלום על אלדד הדני. לפי דעתו היה הנוסע המסתורי הזה כוזרי (עמ' 141). את ההשערה הזאת מפרכים הערביזמים המרובים בלשונו שאותם מנה אפי שטיין במחקרו הידוע, עמ' xiv. דעתו על דברי ר' יהודה אלברצלוני היה המחבר משנה אילו קרא את מאמר התשובה של פרופ' אסף ז"ל על דברי גרגואר שהופיע ברב"עון "ציון", כרך 7, עמ' 48 ואילך, והרי הוא קורא עברית. ודאי שהמומחים יערערו עוד על מסקנות אחרות בחיבורו של דגלום, אך בחקר של תולדות הכוזרים על כל הפרטים שלהן קשה להגיע לסינתיזה שתתקבל על דעת כולם. לכן אין זו שגרה סתם אם כותב השורות הללו יסיים בקורתו בהביעו עוד טעם את הערכתו המלאה למחקרו של החוקר האנגלי.

2853 **Edersheim, Alfred.** History of the Jewish nation after the destruction of Jerusalem under Titus. Revised by Henry A. White. With a preface by William Sanday. (3rd ed.). Grand Rapids, Mich., Baker Book House, 1954. XIV, 553 p. 8°.

(Baker cooperative reprint library). מגיע עד תחלת המאה החמישית לספירה. מהדורה א': Edinburgh, Constable, 1856. — הדפסה א' של מהד' ב': London, Longmans, 1896.

2854 **Grayzel, Solomon.** A history of the Jews; from the Babylonian exile to the establishment of Israel. (Sixth impression). Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5714-1953. XXV p., 1 l., 843 p., illus., facsim., maps. 8°.

Bibliography: p. 815-820. הדפסה ב' עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 78. המהדורה היא הגיעה רק עד סוף מלחמת עולם ב'.

2855 **Hausdorff, D.** Van Adam tot Ezra; Israëls geschiedenis in Bijbelse tijd. Amsterdam, Joachimsthal, 1955. 248 p., illus., facsim., maps. 8°.

= Joodse monografieën, 1. „מאדם עד עזרא; תולדות עם ישראל בתקופת התנ"ך".

2856 **Lamm, Hans.** Ueber die innere und aeußere Entwicklung des deutschen Judentums im Dritten Reich. [Erlangen, 1951].

Vorträge gehalten an der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin, Weiss, 1953. 48 p. 8°. (Schriftenreihe der Deutschen Hochschule für Politik, Berlin).

המחבר הידוע בודק את יחסם של הכנסיה הנוצרית ושל העם הגרמני ליהודים וליהדות, תוך גישה תיאולוגית. לאנטישמיות הגזעית המודרנית קדמה האנטייהדותיות התיאולוגיות בכל תקופות קיומה של הכנסיה. יחס הגרמנים נקבע גם ע"י תכונות נפשיות דומות הנמצאות בשני העמים: הגורם הנבואי בישראל וברפורמציה, הסתירה בין מצבם בעולם לבין הרגשת יעודם, הנטיה לבקורת עצמית מופרזת ועוד. תכונות דומות דרכן להביא לידי משיכה הדדית וגם לידי דחיפה חריפה ביותר.

עיקר הבעיה היא תיאולוגית. דת ישראל, מורשת הנביאים, שאינה קשורה בשום מקום, משמשת כעין ראוי בקורת נצחית והכרחית, בו העולם, גרמניות ונצרות גם יחד, משתקף בעל כרחו. כיום, כמו תמיד, הבעיה היא לבית ישראל, אם יצליח להמשיך בקיום תפקידו כ"עם עולם" או שמא יסור ממנו בדרך התבוללות או לאומיות.

תיקון היחסים וקירוב הלבבות יכולים לבוא, אם הגרמנים יכירו בעוונם, יתייחסו כלפי היהודי כאל בן אדם כמות שהוא ולא כאל טיפוס מופשט, ישתחררו מתסביך הנחיתות ומן היהירות הבאה בעקבותיו ויכללו את עצמם בשלמות לחוף העולם ההומניסטי-הנוצרי של המערב. ועל הכנסיה יהיה מוטל לחייב את תורת הברית הישנה כחלק אינטגרלי של הנצרות, לנתח ולהגביל דעותיה האנטי-יהדותיות ולהפנותן גם כלפי עצמה, ולראות בדת ישראל את נציגה של הבקורת הנבואית, שגם היא, הנצרות, זקוקה לה. אם גם בתורת הגאולה והמשיח הניגודים בין שתי הדתות הם עמוקים ביותר, המחבר אינו מתאש מן ההבנה היהודית שסופה לבוא.

צינונות, ארץ ישראל, מדינת ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור "היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

2867 דקל, אפרים. געהייסדינסט פון "הגנה" אין ארץ-ישראל. בוענשאירעס, (קיום), תשט"ו. 351, [5] ע', פקסימילים. 8°. שער נוסף בספרדית. — את הספר בעברית: עלילות ש"י, מילקוטו של ממקד בשרות-הידועות של ה"הגנה", עיין קס. שנה כ"ט ע' 304.

2868 Albright, William Foxwell. L'archéologie de la Palestine. Traduit de l'anglais

התכן: H. Stern: Preface. S. Zeitlin: Foreword. — Historical studies: Josippon. Saadia and his relation to Palestine. The Shebet Yehuda and 16th century historiography. Samuel Usque. Medina, historian of the inquisition. — Religious studies: Judaism among the great religions of the world. The immortality of man, a Jewish viewpoint. — Addresses on contemporary issues.

2862 Peare, Catherine Owens. Albert Einstein. (Ins Deutsche übertragen von Richard Kleineibst). Hamburg, Europäische Verlagsanstalt, (1951). 201 p., pl., ports. 8°. Zionismus, p. 97-104.

2863 Международный военный трибунал. Нюрнбергский процесс; сборник материалов. (Под ред. К. П. Горшенева... Р. А. Руденко и И. Т. Никитченко). Том I-II. Изд. 3-е, испр. Москва, Гос. издат. юридической литературы, 1955. [3], 935, [2]; 1155 стр. 4°.

"הטריבונל הצבאי הבין-לאומי. משפט גירנברג; קובץ מקורות. בעריכת ק. פ. גורשנין, ר. א. רודנקו וא. ט. ניקיצינקו. כרך א.ב. מוסקבה, ההוצאה הממלכתית של ספרות משפטית, 1955. מחברי הקובץ: ג. נ. אלכסנדרוב, ד. א. קרב, מ. י. רגינסקי. — כולל גם ידיעות על רדיפות היהודים והשמדתם. — עיין גם קס. שנה כ"ד ע' 48, שנה כ"ו ע' 196 וע' 356, שנה כ"ח ע' 355.

עם ישראל בזהו

2864 Kadt, J. de. Pogrom Praag-Moskou; Rusland de Joden en de vrede. Amsterdam, G. A. van Oorschot, 1953. 47 p. 8°.

"פוגרומ פרג-מוסקבה; יהודי רוסיה והשלום". על משפטי פרג ועל משפטי הרופאים ברוסיה.

2865 Rothschild, Dany. Das Schächtverbot der Schweizerischen Bundesverfassung... Zürich, M. Lande, 1955. 160 p. 8°. Diss. Zürich. Bibliography: p. 151-159.

2866 Tillich, Paul. Die Judenfrage; ein christliches und ein deutsches Problem. Vier

René Beaupère, préface de Roland de Vaux. 2e éd. Paris, Elsevier, 1955. 161, [1] p., incl. illus., col. maps. 2°.

אלבום תמונות ומפות של ארץ ישראל בצירוף טכסט מסביר. מקיף את הזמן מחקופת אברהם אבינו עד חורבן בית שני.

2874 **Habonim, South Africa.** The Habonim handbook (official publication of the South African Habonim Council. 3rd. ed. Johannesburg, 1953). 2 p. l., 82 p., 3 l., illus., maps, notes. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 80-77. מהד' א' עיין ק.ס. שנה י"ז ע' 197.

2875 **Johnston, Denis.** Nine rivers from Jordan; the chronicle of a journey and a search. London, D. Verschoyle, (1953). 458 p. 8°.

המחבר שימש סופר ה-BBC בזמן מלחמת העולם השנייה. חזרה עבר במזרח הקרוב (בימי אל'עלמין) וישב גם בארץ ישראל. על זה מסופר בפרק ב: The prophet and the pyramid, ע' 52-26.

2876 **Lambert, Elie.** L'architecture des Templiers. Paris, A. et J. Picard, 1955. 104 p., illus., plans. 8°.

מהחן: Les ordres fondés par les Croisés à Jérusalem et l'architecture des Templiers en Terre Sainte, p. 19-31.

2877 **Leconte, René.** Jérusalem et les Lieux Saints. Texte de René Leconte, photographies de Louis Foucheraud. (Paris), Hachette, (1954). 127, [1] p. chiefly illus. (part col.). 8°. = Les Albums des Guides bleus, 3.

רוב התצלומים מראים מקומות קדושים לנוצרים בירושלים ושאר חלקי הארץ. יש גם תמונות-נוף ותמונות של תגליות ארכיאולוגיות.

2878 **Malraux, André.** Israël; texte liminaire [par] André Malraux. Images [par] Izis; couverture et frontispice [par] Chagall. Illustrations littéraires de Nicolas Lazar et Izis et un texte inédit d'André Neher.

par R. Alapetite. Paris, Éditions du Cerf, 1955. 293 p., 3 l., front. (map), illus., plans, pl. 8°. Bibliography: p. [279]-280.

את המקור עיין ק.ס. שנה כ"ז ע' 284, שם גם ההכנה, הרגום עברי — שם שנה כ"ז ע' 133.

2869 **Bne Akiba.** Sichot notes and mes-sibot. [1-3]. London, Bnei Akivah, 1950-1952. 4°.

ההכנה: [1]: Jerusalem and k'vish hagvurah. 1950. 32 p. — [2]: "From the four corners": the story of the ingathering of the exiles. 1951. 66 p. — [3]: גולה וגאולה. The story of the exile and the redemption. 1952. 31 p.

2870 **[Budovsky, Leo].** Martyrs in Cairo; the trial of the assassins of Lord Moyne [by] Leo Benjamin [pseud.]. Illustrated by Jack Levitz. (2nd rev. ed.). New York, Exposition Press, (c1953). 69, [1] p., 1 l., front., illus. 8°.

על משפט א. חכים וא. בית-סורי שנידונו למות על רצח לורד מויין.

2871 **Busch, Mrs. Betty.** Eastern Easter in the Holy Land. New York, Comet Press Books, (c1955). 4 p. l., 104 p. 8°.

המחברת עשתה בארץ בשנת 1954 ובקרה את המקומות הקדושים לנוצרים בירושלים ובבית לחם.

2872 **Gardiner, Sir Alan H[enderson]; T[homas] Eric Peet.** The inscriptions of Sinai... London, Egypt Exploration Society, G. Cumberlege, Oxford University Press, 1952-1955. Illus., plans, pl. big 2°.

ההכנה: Pt. 1: Introduction and plates... 2nd ed., rev. and augmented by Jaroslav Cerny. 1952. 22, [1] p., XCVI pl. — 2: Translations and commentary. From manuscripts of Alan H. Gardiner and T. Eric Peet. Ed. and completed by Jaroslav Cerny. 1955. XI, 242, [1] p. 4°. — Pt. 2: 45th Memoir of the Egypt Exploration Society.

2873 **Grollenberg, Luc H.** Atlas de la Bible. Traduit et adapté du néerlandais par

don, The Jewish Museum, 1955. 24 p., illus., facsim. 15:23. עיין לעיל ע' 212-214.

2884 Whittick, Arnold. Eric Mendelsohn... (2nd ed.). London, L. Hill, (1956). 219 p., illus., plans., pl. 4°.

מהתכן: Palestine 1934-1941, ע' 112-133. — ביבליוגרפיה, ע' 208-210. — מהדורה א' עיין ק.ט. שנה י"ח ע' 56, שם גם ציון.

בלשנות

2885 Auvray, Paul. Initiation à l'hébreu biblique; précis de grammaire, textes expliqués, vocabulaire. Tournai, Desclée & cie, [1955?]. 269 p., 1 l. 8°.

2886 Skoss, Solomon L[eon]. Saadia Gaon, the earliest Hebrew grammarian. Philadelphia, Dropsie College Press, 1955. VIII p., 2 l., 66 p., port. 8°.

"Appeared originally in serial form in the Proceedings of the American Academy for Jewish Research (volumes XXI, XXII, and XXIII)".

ספרות יפה עברית חדשה

2887 כהן, יעקב [Ya'aqov Cahan]. רבי מאיר וברוריה; דרמה בת חמש עלילות. ניו-יורק, הוצאת עגן על יד ההסתדרות העברית באמריקה, תשי"א. 128 ע'. 8°.

ספרות יפה יודית

2888 איזבאן, שמואל. די שפעטע יורשים; ראמאן. בוענאס איירעס, "ידיש", 1955. 471 ע'. 8°. שער נוסף בספרדית. רומן מחיי היהודים באמריקה בשנות מלחמת העולם השניה ולאחריה.

2889 [איינבינדער, גרשון]. זמן דער שוסטער; קאפיטלען וועגן זיינע זעכציק יארן לעבן אין אמעריקע. לאס-אנג'לעס, כאווער-פאווער בוך-קאמפניע, 1955. 246 [1] ע', פורטרט. 8°. בראש השער: כאַווער-פאַווער [= גרשון איינבינדער].

Lausanne, Editions Clairefontaine, (1955). 159 p., 1 fold. l. 4°.

אלבום אמנותי בצירוף באורים מלווים בקטעים מהספר רות הכללית והעברית על א"י וישראל (שיר ופרוזה). הרוצאה יפה.

2879 Nagib, Muhammad. Egyptens ödesväg. (Översättning... av Lars Persson). Stockholm, Gothia, (1955). 200 p., pl., ports. 8°.

בראש השער: Mohammed Naguib. את המקור, Egypt's destiny, עיין ק.ט. שנה ל"א ע' 102, שם גם ציון.

2880 العارف, عارف. تاريخ القدس. (الجزء ١). مصر, دار المعارف, (١٩٥١). ٣١٨ ص.

"אל-עארף, עארף. חולדות ירושלים. (חלק א'). קהיר, (1951). 318 ע'. 8°. התוכן: חולדות ירושלים מן היום אשר בו בנו אותה היבוסיים... עד סוף תקופת המנדט הבריטי...".

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

2881 ארבעטער-רינג. ברענטש 555. פערציק יאר פאלקסבינדע; ארויסגעגעבן צו דעם פערציק יאריקן יובל פון דער דראמאטישער אינסטיטוציע ביים ארבעטער-רינג. ברענטש 555. רעדאקציע: יעקב פיש-מאן, לואיס מאן, ביינוש סטייבין. New York, [1955], 206 [1] ע', תמונות (מקצתן על לוחות). 8°. מהתכן: י. פישמאן: די אנהייב יארן פון דער פאלקס-בינדע (ע' 59-27). ב. לעווין: די פאלקסבינדע אין די יארן 1948-1949 (ע' 102-60). ל. מאן: די פאלקסבינדע אין די יארן 1954-1949 (ע' 103-125).

2882 Goodman, Philip. Rejoice in thy festival; a treasury of wisdom, wit and humor for the Sabbath and Jewish holiday. New York, Bloch Publishing Co., 5716-1956. X, 277 p., illus. 8°.

2883 Rubens, Alfred. Some aspects of Jewish iconography... Based on a lecture delivered to the "Friends of the Jewish Museum" on 1st December 1954 to mark the publication of "A Jewish iconography". Lon-

- 2900 סיגאל, י[עקב] י[וסף]. לעצטע לידער. מאג
טרעאל, י. י. סיגאל-פונדאציע מיט דער מיטהילף פון
קאנאדער אידישן קאנגרעס, 1955, 332, [3] ע', פורטרט. 8°.
הספר, שיצא אחרי מותו של המחבר (מת בב' אדר
תשי"ד), נערך ע"י שלמה ויסמן ומרדכי חסיו.
- 2901 קאץ, מעניקע. אינמיטן טאג. צייכענונגען פון
רבקה קאץ. ניו יארק, 1954, 111, [1] ע', 8°.
שירים. בתחלת הספר: א בלעטל פון מיין טאג-בוך.
ע' 64.
- 2902 קופערשמיד, ל[ייב]. אין לעבן פארליבט.
ווארשע, "ידיש בוך", 1955, 55, [3] ע', 8°. שירים.
- 2903 רובין, הדסה. חייטיק און פרייד: [ליעדער].
ווארשע, "ידיש בוך", 1955, 66, [3] ע', 8°.
- 2904 ריווקין, ב. [= ברוך אברהם וויינריב].
ה. לייזויק; זינע לידער און דראמאטישע ווערק.
בוענאס-איירעס, "ידבון" ביי דער "געזעלשאפט פאר
יידיש-וועלטלעכע שולן אין ארגענטינע", 1955, 249 ע',
פורטרט. 8°. שירים נוספים בספרדית ובאנגלית.
הספר יצא למלאת עשר שנים למותו של המחבר (ב' 10
ביוני 1955) עם הקדמה מאת המביאה לבית הדפוס מינא
ריווקין, אלמנתו של המחבר. הספר כולל מחקריו ומאמריו
של ב. ריווקין שנכתבו בשנות 1932-1934, חלקם פורסמו
כבר וחלקם מתפרסמים כאן בראשונה. (ע' 13-16). —
התכן: 1. טייל: לייזויקס לידער. 2. טייל: דראמאטישע
ווערק; אונטערן צייכן פון גולם. א גולם צו א גולם איז
גישט גלייך. דער שאטן וואס גייט פארויס. די גאולה קא-
מעדיע (דער גולם חלומי). לייזויקס סאציאל-פאעטישע
דראמע אין קונסט-טעאטער ("שמאסעס"). באנקראט.
דער נס פון "נס אין געטא".
- 2905 שלום עליכם. אויסגעוויילטע ווערק. באנד
65. ווארשע, ידיש בוך, 1955, 8°.
התכן: באנד 5: בלאנדזשעניקע שטערן. טייל 1:
אקטיארן. 290, [1] ע' — 6: בלאנדזשעניקע שטערן.
טייל 2: נעיונה. 328, [1] ע' — את הקודם עיין ק.ס.
שנה ל' ע' 216.
- 2906 שלעווין, ב[נימין]. אויסן פארזינער ברוך;
ראמאן. ווארשע, ידיש בוך, 1955, 194 ע', 8°.
רומן מזמן מלחמת העולם השנייה ולאחריה.
- 2907 שפיגל, ישעיהו. חיוט און ווארצלען: נא-
2890 באגין, אננא. פון טיפן בעמיט; לידער. ניו
יארק, 1951, 103, [1] ע', 8°. ע' 80: מדינת ישראל.
- 2891 באסין, מ. מלקט. יידישע פאעזיע אויף אמע-
ריקאנער מאטיון... [ניו-יארק], אלחעלטלעכער יידישער
קולטור-קאנגרעס, [1955], [91] דף, 4°. במכונת-הכפלה.
בצר אחד של הדפים. כונסו יצירות של 81 משוררים.
- 2892 בהאגאוואד-גיטא. דאס געטלעכע ליד בהא-
גאוואד-גיטא. פאעמע פון דבקות. איבערגעגעבן אין יידיש
פון אבא קליגער. ניו-יארק, ברידער שולצינגער, 1955.
196 ע', 8°. שער נוסף באנגלית: The song divine
Bhagavad-Gita.
- 2893 ברעטלער, זאב וואלף. ווען בן-גוריון איז
אנטלאפן: פאנטאסטיש טעאטער-שטיק אין 3 אקטן און
18 בילדער... מיט א פראלאג און עפילאג. בוענאס אי-
רעס, תשי"ד, 77, [2] ע', 8°. שער נוסף בספרדית.
- 2894 דיימאנדשטיין, ב[אריס]. זאנגען פון מיין
פעלד: לידער-זאמלונג 1908-1955... טאהאגא, קאליפאר-
ניע, "ליטערארישע העפטן", תשט"ו, 80 ע', תמונות. 8°.
- 2895 זאק, אברהם. פון אלע נעיונדי. בוענאס אי-
רעס, 1955, 142, א, ע', פורטרט. 8°. שער נוסף בספרדית.
הספר כולל שירים שנכתבו בשנים האחרונות, מהם גם
המתפרסמים בספר לראשונה.
- 2896 טורקאו-גרודבערג, י[צחק]. סאחיעטישע
דראמאטורגיע. ווארשע, "ידיש בוך", 1955, 272, [2] ע',
8°. שער נוסף בפולנית.
הספר כולל 22 מאמרים על 22 סופרים. ביניהם שני מא-
מים על סופרים שכתבו ביווית (פ. מאריקש וא.
קושגיראוו).
- 2897 טרייסטער, ל. דער פאסטער-קעניג; ביבלישע
טראגעדיע אין 5 אקטן. ניו-יארק, ציקא, (1955), 179 ע',
8°. מחיי שאל המלך.
- 2898 מלאך, לאטי (פידלער). שטילע טריס; דער-
ציילונגען און רעפארטאזשן. (Los Angeles, דפוס Atlas,
1955), 160 ע', פורטרט. 8°. בראש השער: לאטי פיד-
לער מלאך. עם שער נוסף באנגלית.
- 2899 נעלסאן, מרים. זון און שאטן; לידער און
פאעמעס. צייכענונגען פון פנחס סקורקא. ניו-יארק, 1951.
211 ע', 8°.

2913 **Singer, Isaac Bashevis.** Satan in Go-
ray. (Translated from the Yiddish by Jacob
Sloan). New York, Noonday Press, 1955. XI,
239 p. 8°. Reprinted 1956.

ספור מימי שבת צבי. המקור: ק.ס. ט"ו ע' 86 מס' 377.

2914 **Sperber, Manès.** Die verlorene
Bucht; Roman. Köln, Kiepenheuer & Witsch,
(1955). 350 p. 8°.

רומן מחיי המהפכנים והגורפים (רבים מהם יהודים)
בימי מלחמת העולם ב' בארצות הבלקן, פולין, צרפת
ואיטליה.

2915 **Wouk, Herman.** Marjorie Morning-
star. London, J. Cape, (1955). 638 p. 8°.

ספור מחיי היהודים בא"ב במאה העשרים.

2916 **Young, George.** The man called
Lenz. London, Hutchinson, (1955). 211 p. 8°.
Reprint of 1954 issue.

סיפור מהחיים בא"י בשנים האחרונות של שלטון מדי-
נת המנדט.

ספרות הנער

2917 **אינדלמן, אלחנן.** ילדי מחתרת; (ספור
על המרד בגטו של ורשה)... מציר על ידי לסלו מוטלי.
ניו יורק, "לודו" שעל יד ועד החנוך היהודי, (1953).
48 ע' 8°. מנוקד.

2918 **וכסלר, רחל.** שירים לילדים. לוקט
וסודר ע"י רחל וכסלר. (ניו יורק), ועד החודש העברי של
ההסתדרות העברית באמריקה, 1955. [2], 16 ע' 8°.
במכונת הכפלה.

2919 **קורנפלד, משה.** ספורים לנעורים...
עם הקדמה מאת דניאל פרסקי. מציר עליידי י. לאלא.
(Om, New York); Milwaukee, 1953. 64 ע' 8°.
מנוקד. שער נוסף באנגלית. עם תרגום מלים קשות יותר
לאנגלית.

2920 **בראמבערג, א.** חומש מעשות פאר קינדער.
ניו יארק, 1954. 96 ע' 8°.

2921 **כץ, אסתר.** מאריקס כאלעס; מאיסקס און
לידער פאר קינדער... צייכונגען; זוני מאד. (New
York, "יונגווארג", 1953). 160 ע' 8°.

2922 **Freehof, Lillian B. (Simon).** Stories

העלן. ניו יארק, ג. י. אלעטלעכער יידישער קולטור-
קאנגרעס, (1955) [6], 281 ע', סורטרט. 8°.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

2908 **Ash, Shalom.** Reise durch die Nacht;
Roman. (Deutsch von Arnold Hoffmann).
Zürich, Diana-Verlag, (c1956). 450, [1] p. 8°.

בראש השער: Schalom Asch. ספור מחיי היהודים
בארצות הברית במאה העשרים. הספר באנגלית, A
passage in the night, עיין ק.ס. שנה ל' ע' 383.

2909 **Ash, Shalom.** Three cities; a trilogy.
Translated by Willa and Edwin Muir. Lon-
don, Macdonald, (1955). 829 p. 8°.

בראש השער: Sholem Asch. התכן: I. Peters-
burg. II: Warsaw, III: Moscow — הוצאה קוד-
מת עיין ק.ס. שנה ט"ז ע' 102. שם גם ציון ביבליוגרפי.
מהדורה חדשה של התרגום העברי עיין ק.ס. שנה ל"א
ע' 173. שם גם ציונים ביבליוגרפיים.

2910 **Babel, Isaak Emmanuilovich.** The
collected stories; edited and translated by
Walter Morison. With an introduction by
Lionel Trilling. New York, Criterion Books,
(c1955). 381 p. 8°. בראש השער: Isaac Babel.
המחבר, יליד אודיסה, סופר רוסי יהודי, התפרסם בר-
שימותיו מחיי הצבא ומחיי היהודים בסי.ס.ר. בהתחלת
שנת 1940 "נעלם", וחוששים שגורלו היה כגורלם
של שאר הסופרים היהודיים "הנעלמים". — את המקור
עיין ק.ס. שנה ו' ע' 134, 431; תרגומים ליודית שם
שנה ג' ע' 58 ושנה ה' ע' 229, לגרמנית שם שנה ו'
ע' 242.

2911 **Bedarida, Guido.** Ebrei di Livorno,
tradizioni e gergo in 180 sonetti giudaico-
livornesi. Firenze, F. le Monnier, 1956. XXIV,
198 p., 1 l. 8°.

"יהודים בני ליורנו"; תאור מנהגיהם וגיבם בצורת
180 סונטות בדיאלקט יהודי ליורנו.

2912 **New voices; American writing to-
day.** Ed. by Don M. Wolfe. v. 2. New York,
Hendricks House, 1955. XXIX, 481 p. 8°.

כולל בין השאר ספורים ורשימות בעלי תכן יהודי.

Hebrew Culture Service Committee for American High Schools and Colleges, (1954). 2 p. l., VIII, 135 p. 8°. במכונת הכפלה.

2931 Cedarbaum, David I.; Braverman, Libbie L[evin]. Teach me to pray. Illustrations by Victor M. Perlmutter, music arrangements by Hyman Reznick. Chicago, Ill., Board of Jewish Education, (1955). 5 p. l., 123 p., 1 l. 4°. "Teachers' guide...", 3 l. inserted.

2932 Eisenberg, Azriel, ed. ירושלים Yerushalayim; a reader... Experimental ed. (New York), Jewish Education Committee of New York, (1955). 6 p. l., 172 p., illus., notes. 8°.

2933 Marenoff, Shlomo and Martha. הקורא My Hebrew reader; a text to master reading of Hebrew... (4th ed.). Newton Centre, Mass., (c1954). 95 p., illus. 8°.

ספרי מדע כלליים בעברית

2934 Cosmografía de un judío romano del siglo XVII, edición facsimil, introducción y traducción anotada por José M.ª Millás Vallicrosa y David Romano. Madrid, 1954. 268 p., 1 l. 8°. = Consejo superior de investigaciones científicas. Instituto Arias Montano. Serie D. núm. 4.

החיבור העברי הזה כפי שהגיע אלינו בכתב יד יחיד הגו בן שני חלקים, אך מדברי המחבר אנו למדים שהיה בן שלשה חלקים או שהמחבר התכוון לכתוב חלק שלישי. החלק הראשון הוא אסטרונומיקוסמוגרפי. בששה עשר פרקיו מדבר המחבר על השמש והירח, הכוכבים והנוער תיהם, אורך ורוחב גיאוגרפי, רוחות ועננים, גשמים ושלב הימים והרי געש. תוכן החלק השני הוא גיאוגרפיהיסטורית. המחבר מדבר על העמים השונים על פי לוח העמים שב ספר בראשית ומשחזר לזהותם עם העמים המודרניים. כאן הוא מדבר גם על תולדות ישראל עד כואם לא"י את החומר לספרו ליסס המחבר מחיבורי הסופרים העתיקים כגון כסנופון, אריסטו, פליניוס הקדן, טיטוס ליוויוס, פל

of King Solomon, by Lillian S. Freehof. Illustrated by Seymour R. Kaplan. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, (c1955). 175 p. 4°. ההוצאה יפה.

2923 Heyman, Kate Selma. Megilla... Illustrations by Daisy Holton. New York, Academy Photo Offset Inc., (c1953). 4 p. l., 55 p. 4°. ספור מגילת אסתר בחרוזים.

2924 Watson, Jane Werner. Heroes of the Bible... Pictures by Rachel Taft Dixon and Marjorie Hartwell. New York, Simon and Schuster, (c1955). [28] p. 8°. = Little golden book, 236. לילדים.

ספרי למוד

2925 אדלשטיין, מנחם מ.; אלחנן אינדלמן; ירחמיאל וינגרטן. אלף; ספר ללמוד השפה לפי שיטת הקריאה המובנת... ניו יורק, הוצאת אלף, חשט"ו. 64 ע', תמונות. 8°.

2926 גולדמן, מ[שה] ד[וד]. למדה ילדי; "Learn my child". Primer for children. By M. D. Goldman. Illustrated by Joe Greenberg... Melbourne, = "כי לקח טוב אתן לכל" חשט"ו. [2], 94 ע', תמונות. 8°.

2927 לוי, מאיר. ושכנתי בתוכם... מקראה הראשונה לשורת מקראות לפי שיטת "שלוש הלמודים העבריים". מציר בידי י. ר. רובינוב. (New York), National Council of Beth Jacob Schools, (c1955). 50 ע', 8°. הסכסס גם על ע' ב' וג' של המעטפת.

2928 מראה-ינוף, שלמה; אליעזר שולץ. העברית. מהדורה תשיעית ומחוקקת. ספר א. בוסטון-לוס אנג'לס, תעודה, חשט"ו (1955). 71, [1] ע', תמונות, תוים. 8°.

2929 בארנהאלץ, ס. פאר אונוזערע קינדער; ליידי בוך. הארשע, יידיש בוך, 1955. 119, [4] ע', תמונות. 4°.

2930 Benari, Benjami, ed. מלון לתל. The student's dictionary; Hebrew-English. (New York), Jewish Education Committee of New York in cooperation with

ניקא, מגדולי הספרות שלנו כגון פילון, רס"ג, ראב"ע וסופרים אלה מתגששות בעיקרי היהדות, הוא דוחה אותן. (פירוש על התורה), ר' בנימין מטודלה, רלב"ג, יצחקא אישיות המחבר לא הצליחו המהדירים לגלות, אך הם אברבנאל, ומסופרים נוצריים של הדורות שלאחר הרנסנס מוכיחים שהיה יהודי אשר גולד ברומא וחי שם בסוף שקנו להם שם בגילוייהם במדעי הטבע. אם דעותיהם שלהמאה השבע עשרה.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני-יהדות מתוך כתבי-עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפת ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור "עתונים".

יהודית מבית-שערים (110-104). — י. י. רבינוביץ: מוכתב באסטרטיא של מלך (110). — ב"צ לוריא: לתולדות קהילת ישראל בדמשק וסביבתה (118-111). — ז. בן-חיים: פיוט שומרוני מימי האמוראים (127-119). — מ. אביינוה: על מרידות השומרונים בביזאנטים (132-127). — א. מ. הבר: מן: על מכתבים עברים וארמים קדומים ועל "חלה" (137-133). — מ. זולאי: ר' יהודה הלוי שאינו ר' יהודה הלוי (144-138). — ג. בן-מנחם: שתי קינות מן הגניזה (146-144). — ש. ד. גויטיין: ידיעות חדשות על ארץ ישראל בתקופת הצלבנים (156-147). — י. ברסלבי: קטעי גניזה על חכמים מצרפת ואשכנז בא"י ובמצרים בתקופת הרמב"ם ובנו (159-156). — מ. הרן: מגיין המצוה להרמב"ם בפיוט שומרוני (169-160). — ב. לואיס: ארץ-ישראל ביובל הראשון לשלטון העותמאני על פי פנקסי הקרקעות העותמאניים (187-170). — ג. שלום: שני שרידים של כתבי יד באוסף אולר הנוגעים לתולדות השבתאות (194-188). — מ. בניתי: ידיעות מאיטליה ומהולנד על ראשיתה של השבתאות (205-194). — ש. בארון: תנועת השחרור ויהודי אמריקה (214-205). — ג. ה. טורסיני: גמר מצוה וקשיו (216-215). — ע. צ. מלמד: על "התפ" סיר" של יהודי פרס (222-217). — י. פינקרפלד: בית הכנסת "הגריבה" באי גרבה (226-222). — ח. ז. הירש: ברג: ה"מלאח" וה"מסוס", הרובע היהודי במארוק (226-230). — י. פראור: אשקלון ורצועת אשקלון במדיניות הצלבנים (248-231). — ב. מזר: בן סבאל ובית טוביה (249-251). — ל. א. מאיר: קווים לביבליוגרפיה על השומרונים (268-252).

אורים. יג. ט"י (93-92). תל-אביב, סיון-תמוז תשטו. — ר. גבעון: לארכיאולוגיה של עמק יזרעאל מימי הכנענים עד ימי שלמה (601-595). — [הארץ]. תרבות וספרות. תל-אביב, 22.vi.56. — י. קוטשר: לשון חכמים — מה טיבה? (2). — 29.vi. — י. בראנד: פירוש חדש למשנה — כיצד? (2). — 20.vii. — א. מ. הרמן: ה"פטר" החדש מתוך מגילות מדבר יהודה; "פטר נחום" (1). — 3.viii. — ש. א. ליונשטם: פטר נחום — פולמוס נגד הפרושים (1).

ארץ ישראל: מחקרים בידיעת הארץ ועתיקות — תיה. ד. "מוגש לנושא המדינה מר יצחק בן-צבי במאות חמישים שנה לעלייתו ארצה". ירושלים, תשטו. — מ.ב. כתבי יצחק בן-צבי (8-1). — ד. עמירן: קווי יסוד במבנה הארץ מצפון לבקעת באר שבע (24-9). — מ. שטקליס: שלושים שנות מחקר הפריהיסטוריה של ארץ-ישראל ושכנותיה (33-24). — ג. גליק: יישובים בנגב מתקופת הברונזה (36-34). — ש. ייבין: תחומי שליטתה של מצרים בקדמת אסיה בימי הממלכה התיכונה (37-40). — מ. דותן: הבמה מנהרית (46-41). — ר. עמירן: ריחיים ואבניים (49-46). — פ. בראון: צינברי ובית ירח לאור המקורות והמצא הארכיאולוגי (55-50). — י. אהרונ: סקר בגליל: יישובים ישראלים וחרסייהם (64-56). — י. לייבוביץ: פולחן האל סתח, שנהג אצל ה"לא-מצרים" (67-64). — י. דין: חנייתו של גלית ומנור האורגים (68-73). — א. מלמס: ניצני נבואה בתעודות מארי (84-74). — ג. אביגד: עונת החפירות השישית בבית-שערים, תשי"ד (103-85). — מ. שובה. ב. ליטשיץ: אפיגרמה יוונית

בצרן, לר. ו (186). ניוירוק, סיון תשטו. — א. שמו

בארומה [שופטים ט, מא] (20:16). — מ. בניהו : לתולדות היישוב היהודי בעזה (30:21). — י. קידר : בעיית התולדות או "תולדות אל ענב" בחקלאות העתיקה בנגב (43:31). — י. אהרני : הערות נוספות בעניין החפירות ברמת-רחל (47:44). — ל. קדמן : הערות למאמר "החפירות ברמת-רחל" (48:47). — ל. י. רחמני : מטבעות רמת רחל (50:48). — א. בן-חורין : מטבעות ערביות מרמת רחל (51:50). — א. קיננדר : לגילוי המטבעות של אלכסנדר ינאי (53:51). — החפירות בחצור בשנת 1955 (54:59). — ב. מ. : א. אלט (60). — בחברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה : הכינוס האחד-עשר לידעית הארץ ; דו"ח על פעולות החברה (79:61).

לשוננו, כ. א. ירושלים, ניסן תשסו. — ג. ה. טורסיני : בעקבות הלשון והספר (9:1). — ש. מורג : השווא בהגייתם של בני-חמין (29:10). — י. בלאו : תוארי-פועל כנושאים וכנושאים הגיוניים ודקדוקיים בעברית (30:40). — י. רצהבי : נוספות ל"אלמאס" אלמאס" (44:41). — מ. זיידל : השרשים "זכה" ו"זכר" (46:45). — י. מנצור : הגיית הרי"ש בפי יהודי בבל (49:47). — א. מרגליות : המונח "דרש" בתלמוד ובמדרשים (61:50). — ג. שפירא : על הכוהן והי"ש במקורות עבריים (64:62). — ר. בקי : תחיית הלשון העברית באספקלריה סטאטיסטית (82:65). — ל. גוטליב : הצעה של סימני ניקוד לקמץ גדול ולקמץ הקטן (83).

לשוננו לעם, ה' ז' נסע. ירושלים, סיון תשסו. — א. אברוני : ארמית שלא כהלכה (7:3). — י. שנהר : מפורש זה תרגום (14:8). — א. מירסקי : "יום ליום" (17:14). — ד. לייבל : דוקרב (21:17). — ש. מורג : לשון בגלותה ובתחייתה ; ב. לשון המקרא במסורותיה שבכתב (29:21). — ח. ע. איתן : לשוננו באור הבלשנות החדשה (11:3). — י. א. זיידמן : יסוד המקרא בסגנון אחד-העם (16:11). — ש. מורג : לשון בגלותה ובתחייתה ; ג. מסורותיה של לשון הספרות שלאחר המקרא (23:17). — י. כהן : "מלוא חפניים עמל" (25:24). — י. שנהר : היכי מתוך ליה ? [שאלות לרגל מלאכת תרגום] (28:26). — ר. ספן : הודקה, הודקה (29:28).

מאזנים, ג' ג' כו, קמט. תל-אביב, תמוז תשסו. — ש. צמח : אלהים ואדם (139:129). — א. אחימאיר : פרקי חסידות (178:175). — ד. קט. אב. — מאה שנה להולדתו של א. ח. ד. ע"מ

אלי : הישגי מדעי החברה בחקר האנטישמיות באמריקה (61:55).

הבקר, 6299. תל-אביב, כו אב תשסו. — מ. זהרי : מן ההווה המקראי (4).

הדאר, לה, כב (אתרכד). ניוירוק, ב אייר תשסו. — מ. ד. גרוס : רש"י על ארץ ישראל וישובה (436). — ש. ש. כהן : השקפת היהדות של רש"י (437:438 ; כג : 460, 465).

כס נא תרלא. כס סיון. — א. מ. הברמן : כת מדבר יהודה (581:580).

לב (אתרלד). כ תמוז. — א. ד. מלאכי : ה"ביבליותיקה היהודית-עממית" של שלום-עליכם (629:630 ; לג : 643, 644).

לג (אתרלה). כו תמוז. — א. נ. צ. רות : ממנהגי אב (645, 651). — ז. רבינוביץ : תשעה באב בקאסאבלאנקה (646).

הדים לשאלות החברה הקיבוצית. כא, 49. מרחביה, ניסן תשסו. — י. גוסמן : המגילות הגנוזות של ימינו [מתקופת השואה בפולין] (27:19).

החניך, כח, דה. תל-אביב, תמוז תשסו. — ע. שוחט : חברות-לימוד במאות סיד"ח בא"י, בפולין-ליטא ובגרימניה (418:404). — א. סימון : "מורח" ו"מערב" ולהברת השוני העדתי בישראל (423:433).

חרות, 2367. תל-אביב, כס סיון תשסו. — צ. צמריון : "המגיד" ודוד גורדון עורכו (6, 7 ; 2373 : 6). — מ. אגף : לתולדות העתונות העברית בחינה (6, 7 ; 2373 : 6). 2385. כ תמוז. — ח. לשם : הקראים (6 ; 2397 ; 6 ; 2403).

יד לקורא, ה, איב. תל-אביב, סבתאב תשסו. — י. בן חנניה : סקירה על תולדות העתונות הערבית-היהודית בארץ (21:14). — המרכז לתרבות ולחינוך : ספריות וספרונות בהסתדרות (35:30). — ש. שונמי : כתבי יצחק בן צבי הסובליציסטיים, ביבליוגרפיה (53:42). — א. ר. מליאכי : כתביו העבריים של מוריס וינטשבוסקי, ביבליוגרפיה (58:54). — ש. לחובר : פרידריך פון שילר בעברית, ביבליוגרפיה (75:59).

ידיעות החברה לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה, כ, איב. ירושלים, תשסו. — ע. ענתי : תיאורו של האדם בתחריטי סלע (12:1). — ש. א. ליונסס : ייסודה של שושלת אלאח (16:13). — מ. נאור : וישב אבימלך

ה : 284'297). — ר. מרגליות : לתולדות רבי יהודה הנשיא (240'241 ; ה : 282'283). — פ. פלאי : רבי נפתלי הכהן

כ"ץ ממבשרי תנועת החסידות (242'260).

ה'רל"ו. אב. — צ. קארל : הערות בספרי הנביאים (270'274). — י. קומלוש : ברכת „גומל חסידים טובים” (275'276). — ט. וכסלר : השערה בדברי חז"ל (276'278). — ג. פריד : הערות ל„משנה תורה” של הרמב"ם ז"ל (278'281). — מ. ש. גשורי : תגובה בפירושו של רש"י על התלמוד (298'316). — ב. ינובר : על מלחמת ברי כוכבא והמקורות היהודיים (317'322). — א. י. זסלנסקי : לקוטי בחר לקוטי (322'324).

הספר. ג. ד"ר. ירושלים, ניסן-תמוז תשסו. — א. פרנקל, צ. הרכבי : הספרות התורנית-הדתית בישראל בתשסו (14'5). — ר. מרגליות : מפרשי התלמוד : מס' עירובין ומילואים למס' ברכות ולמס' שבת (15'20). — מ. קוסוב : סקי : מה הלשון אומרת למגילת ישעיהו „הגנוזה” (21'30). — ט. וכסלר : „מגילת ההפטרות” (30'34). — ש. חיינגרטן : „מכתבים אנטי-ציוניים מאת גדולי-ישראל” מוויפסיהם הם : (35'48). — ש. ח. קוק : מחבר ספר „מגן שאול” (49). — י. ג. : על ר. ש. ח. קוק ז"ל (49'50). — י. אבידע : משהו על „תדפיסים” (50). — צ. ה. : תאריך לידתו ופטירתו של שפ"ן הסופר [שמואל שרגא פיינגונון] (50'51). — א. שייבר : השלמה לכיבולוגרפיה של כתבי ר"ש קליין (עוד 42 ערכים) (51). — ד. יוסיפון : תערוכת הרמב"ם (51'54). — ע. ב. פונזר : אספן-הספרים פרינץ ז"ל (54'55).

עומר. [2]. תל-אביב, [ניסן תשסו]. — מ. ש. גשורי : קול רנה של תורה (לתולדות הנגונים של למודי קודש) (51'66).

ציון. ב. גד. ירושלים, תשסו. — ב. דינור : שלושים שנה ל„ציון” ולחברה ההיסטורית הישראלית (111'116). — ש. ייבין : באר שבע עיר האבות (117'127). — ש. אטינגר : מעמד המשפטי והחברתי של יהודי אוקראינה במאות הסי"ה-י"ז (עד גזירות ת"ח) (128'152). — ג. שלום : לענין ר' ישראל לייבל ופולמוסו נגד החסידות (153'162). — י. היילפרין : נסיון של אינטרוונציה פוליטית למען יהודי רוסיה אחרי פרעות אוקטובר (163'174). — ל. דיר מיטרובסקי : לתולדות היהודים באיטליה במאה הסי"ז (175'181). — ד. י. כהן : הארכיון הכללי לתולדות ישראל (182'191). — מפתחות לציון אי"כ (193'232). — מפתח למאסף ציון אי"כ (233'235).

(193'218). [מאמרים עליו מאת י. י. זמורה. י. כהן, י. שלו, ב. קרוא. ג. קרסל].

מגמות. ז. 3. ירושלים, תמוז תשסו. — א. שמלץ : סטטיסטיקה של בתי הספר היהודיים בתשס"ו (296'331).

מחברת : בטאון חברת כ"ח. ה. 9'7 (48'50). ירושלים, סיון תשסו. — א. אלמאליח : שני מחנכי דורות בבתי-הס' של כ"ח בא"י, חיים קלמי ומרדכי אורחי קרישבסקי (109'113). — י. ר. מלכו : תרומת יהודי תורכיה לתרבות העברית וספרותה אחרי הגרוש (117'120).

מחניים. כט. צה"ל, ערב שבועות תשסו. — א. מ. הברמן : פיוטי מתן-תורה ; מן הפיוט הארצישראלי הקדום (31'33). — י. בראנד : הקציר בעבר (65'68). — ב. ס. רות : גריצדק (93'100). — מ. פירון : תנועות גיור בימי בית שני עפ"י המקורות (101'106). — א. יערי : גרים במלכת-הדפוס של הספר העברי (107'112).

המעין. ב. ב"ג. תל-אביב, אייר תשסו. — י. י. ווייני-ברג : מחקרים במשנה ובתלמוד (43'55). — ק. כהנא : לחקר ביאורי הגר"א לירושלמי ולתוספתא סי' זרעים (56'70). — י. בראור : חיבור הרמב"ם באיפסקלריא משי' פטית (83'88). — ק. כהנא : שאלה של בני מושבות הדרום לשמיטה תרנ"ו (98'105).

מעיינות. ה. ירושלים, תשסו. — י. ר. ה. עציון : החינוך בתנ"ך (23'29). — י. יעקבסון : הבעיות בהערכת אישיותו של דוד (58'72). — מ. ויס : על ארבעה מזמורים בספר תהלים (73'107). — י. בראנד : ארכיאולוגיה ולימוד המש"נ (108'127). — י. אליצור : גבולות הארץ במסורת ישראל (199'208). — י. ח. הדרי : התשובה בחינוך היחיד והחברה עפ"י משנתו של הרב קוק (230'279).

מערכות. כז. ג. קא. הקריה, תמוז תשסו. — י. ידון : צבא-המילואים לדוד ולשלמה (21'9).

ניב הרפא. 6, 21 יט"כ. תל-אביב, אייר תשסו. — פ. שניאורסון : היחס שבין גאונות ואפרעות נפשיות אצל היהודים [לפני מלחמת העולם השנייה] (59'68). — מ. דבורצקי : רפוא קלאורג, מיוזמי הסטריליזציה ההמונית [של נשים יהודיות] (69'86).

סיני. לט. ד. נרלה. ירושלים, תמוז תשסו. — י. ל. מימון : מדי חודש כחודש חודש בתולדות ישראל (193'202 ; ה : 261'270). — ד. גנחובסקי : תוספות ר"י הלבן ליומא (202'219). — י. הארטסקי : ביאור במדרש (220'224). — י. פליקס : ספר הישר, לרבינו תם (224'239).

- הצפת. 5632. תל-אביב, כס סיון תשטז. — ג. שטרן : ספרים עבריים בספרית המלכות בפרס (5).
- הרפואה, ג. יא. ירושלים, כב סיון תשטז. — א. שלה : אנתרופולוגיה פיסית של ילדים בגיל ביה"ס בבית-מומיל [על יד ירושלם] (247-243).
- נא, א. כב תמוז. — מ. ברכיהו : עבריינות הנוער בישראל (13-11).
- רפואה וטרינרית. 13, א. תל-אביב, ניסן תשטז. — א. שושן : על חזירים בימים ההם [בימי תנ"ך וחז"ל] (32-31).
- תרביץ, כה, ד. ירושלים, תמוז תשטז. — א. מ. הברמן : קבורת רחל והשם "נפש" (368-363). — ב. דה-פריס : לצורתן המקורית של הלכות אחדות (384-369). — ש. בן שבת : פתרוניים לחידות סתומות לר' יהודה הלוי ור' שלמה אבן-גבירול (392-385). — ש. ד. גויטיין : אוטו גראפס מידו של ר' יהודה הלוי (412-393). — א. ש. הלי קין : סניגוריה על ספר "משנה תורה" (428-413). — ג. שלום : שתי איגרות מארץ-ישראל משנות תק"ך-תקכ"ד (440-429). — מ. נרקיס : יצירתו של שלום בכמ"ר מרדכי איטאליאה (451-441). — י. ג. גומפרץ : קריאת שמות בישראל (463-452). — א. שייבר : כתביו עתיק של פסיק תא של עשרת הדיברות (467-464). — י. קומלוש : ביאור רים באיגרות אברהם חיים (עמנואל) לעף (467).
- אידישער קעמפער. 37, 1152. ניו-יארק, יא ניסן תשטז. — מ. ראגיל : משה רבינו, דער מענטש און גואל (123-115).
- דווקא. 7, 26. בוענאס איירעס, סבט-איייר תשטז. — ב. לעווין : כואן ראודריגעז מעסא, דער פארטוגעזער האט איז ארעסטירט געווארן אין דער אינדישער קארטאכענא אין 17טן י"ה (82-81). — שפראך און פאלקלאר : א. א. ראבאק : קאנדענסירטע גלייכענישן (106-102).
- יידישע שפראך. 16, 1. ניו-יארק, יאנ-מארץ 1956. — י. עלזעס : שמועסן העגן העברעיש-יידיש און יידיש-העברעי (8-1). — י. מארק : מערצאל פון זאכערסער (8-21). — ג. בלומענשאל : הערסער און הערסלעך פון דער חורבן-תקופה (28-22). — כ. פופקא : א הארס אין הייזן העגן קאנזערב "אויס" (31-28).
2. אפר-יוני. — י. מארק : די פרעפאזיציע "פון" (33-44). — י. עלזעס : שמועסן העגן העברעיש-יידיש און יידיש-העברעי (54-44). — ג. בלומענשאל : הערסער און הערסלעך פון דער חורבן-תקופה (57-55).
- די צוקונפט. 61, 4. ניו-יארק, אפריל 1956. — פ. פרידמאן : די שארית הפליטה און יזכור-ליסטע-אטור (169-165).
- Académie des Inscriptions & Belles-Lettres.** Comptes rendus. Paris, April-June 1955. — C.F.-A. Schaeffer: La 18e campagne de fouilles à Ras Shamra-Ugarit <1954> (249-263).
- July-Oct. — R. de Vaux: Les fouilles de Khirbet Qumrân (378-386).
- L'Actualité de l'Histoire.** 15. Courbevoie (Seine), April 1956. — C. F. Laveau: A. Dreyfus à Saint-Martin-de-Ré (20-27).
- Das Altertum.** 1. Berlin, 1955. — H. Bardtke: Die Funde am Toten Meer (15-35). — H. Simon: Maimonides und sein Werk (163-170).
- American Economic Review.** 46, 2. Menasha, Wis., May 1956. — Economic thought and its application and methodology in the East: D. Patinkin: Israel (408-412).
- The American Journal of Comparative Law.** 5, 1. Baltimore, Winter 1956. — B. Akzin: Codification in a new state; a case study of Israel (44-77).
- The American Journal of International Law.** 50, 1. Lancaster, Pa., Jan. 1956. — A. M. Hirsch: Utilization of international rivers in the Middle East (81-100).
- American School of Prehistoric Research Bulletin.** 17. Cambridge, Mass., 1953. — C. E. Snow: The ancient Palestinian; Skhul V reconstruction (5-10, 3 pl.).
- The Annals of the American Academy of Political and Social Science.** 305. Philadelphia, May 1956. — S. N. Eisenstadt: Israel; traditional and modern social values and economic development (145-156).
- Antonianum.** 31, 2-3. Roma, April-July

— J. L. Free: The excavation of Dothan (43-48).

Bibliotheca. 3, 16-18. Mérida-Venezuela, Oct.-Dec. 1955. — P. N. Tablante Garrido: La Biblia del Oso en la versión del P. Scio de San Miguel (46-53).

Bibliotheca Sacra. 113, 450. Dallas, Tex., April 1956. — M. F. Unger: The significance for biblical studies of the new manuscript finds (117-122). — J. P. Free: Archaeology and biblical criticism; is rationalistic biblical criticism dead? (123-129). — E. F. Harrison: The attitude of the primitive Church toward Judaism (130-140).

Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego. 13-14. Warszawa, Jan.-June 1955. — B. Mark: The Jewish proletariat on the eve of the revolution in 1905 (3-72). — A. Eisenbach: The structure of the Jewish population in Warsaw on the basis of the census of 1810 (73-121). — D. Dabrowska: The extermination of the Jewish concentrations in the "Wartheland" during the Hitleristic occupation (122-184). — T. Brustin-Berenstein: The role of German enterprisers in the extermination of the Jewish population in the Warsaw Ghetto (185-210). — E. Ringelblum: Notes from the Ghetto (211-267). — P. Rybak: Remembrances <fight of the Polish Communist Party with the antisemitism and with the pogroms> (268-273).

כל המאמרים בפולנית עם סיכומים באנגלית.

Bulletin de nos Communautés. 12, 8. Strasbourg, 27.IV.1956. — Histoire de nos communautés: Dupigheim <Bas-Rhin> (10-11).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 142. New Haven, April 1956. — F. M. Cross, J. T. Milik: Explorations in the Judean Buqé'ah (5-17). — N. Glueck: The fourth season of exploration in the Negeb (17-35).

1956. — S. Gozzo: Isaia profeta e i suoi figli "segni e presagi in Israele" (215-246). — S. Cavalletti: Il significato di "mashsheh yad" in Deut. 15, 2 (301-304). — E. Zolli: Note esegetiche all' Antico Testamento (305-309). — G. Garbini: Note aramaiche (310-311).

Archiv Orientální. 24, 1. Praha, 1956. — K. Petráček, S. Segert: Zu einigen assimilierenden Verba im Hebräischen (131-134).

Der Archivar. 9, 2. Düsseldorf, May 1956. — B. Brilling: Das Archivwesen in Israel (85-92).

Asiatische Studien. 8. Bern, 1954. — H. Wildberger: Der Dualismus in den Qumranschriften (163-177).

Avhandlingar utgitt av det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. Historisk-filosofisk klasse. Oslo, 1954. — H. Birkeland: The language of Jesus (1-40).

The Bible Translator. 7, 2. London, April 1956. — H. J. Cadbury: The grandson of Ben Sira (77-81).

Biblica. 37, 2. Roma, 1956. — M. H. Gottstein: Neue Syrohexaplafragmente (162-183). — D. Gualandi: Salmo 17 <16>, 13-14 (199-208). — R. North: Three Judean hills in Josue 15, 9 f. (209-216). — E. Vogt: "Mysteria" [râz] in textibus Qumrân (247-257).

3. — J. Huesman: Finite uses of the infinitive absolute (271-295). — A. Baumstark: Die Zitate des Mt.-Evangeliums aus dem Zwölfprophetenbuch (296-313). — F. Gryglewicz: La valeur morale du travail manuel dans la terminologie grecque de la Bible (314-337). — M. Dahood: Enclitic mem and emphatic lamedh in Psalm 85 (338-340).

The Biblical Archaeologist. 19, 2. New Haven, May 1956. — W. H. Morton: Umm el-Biyara [in southern Jordan] (26-36). — J. L. Kelso: Excavations at Bethel (36-43).

1956. — J. Dugdale: A visit to Israel (326-330).

Cuadernos para el Jalutz. 1, 3 Jerusalem, May 1956. — E. Moial: Los judíos de Africa del Norte (511-522). — G. Kadman: La danza popular israelí como expresión de la cultura del campo (535-547).

Current History. 30, 178. Philadelphia, June 1956. — C. H. Gordon: The problem of Israel (347-352).

Davar. 63. Buenos Aires, March-April 1956. — J. Babini: Abraham Zacut, el astrónomo (50-58).

The Department of State Bulletin. 34, 873. Washington, 19.III.1956. — H. N. Howard: The development of United States policy in the Near East, South Asia, and Africa during 1955 (452-466; 874:510-513; 876:593-604).

874. 26.III. — D. C. Bergus: Palestine, focal point of tension (502-505). — C. H. Seager: Elements of hope in the Middle East economic picture (506-509).

886. 18.VI. — U.N. Security Council continues Secretary-General's role in Palestine question (1025-1029).

Economic Development and Cultural Change. 4, 3. Chicago, April 1956. — S. N. Eisenstadt: Sociological aspects of the economic adaptation of Oriental immigrants in Israel; a case study in the problem of modernization (269-278).

Economie Appliquée. 9, 1-2. Paris, Jan.-June 1956. — D. Horowitz: L'évolution économique et la politique financière d'Israël (173-185).

Encounter, continuing the Shane Quarterly. 17, 1. Indianapolis, Ind., Winter 1956. — T. W. Nakaraj: Life in modern Israel (26-33).

Bulletin of the History of Medicine. 30, 2. Baltimore, March-April 1956. — R. Loewe: Handwashing and the eyesight in the Regimen Sanitatis (100-108) [על מקור ייחודי בחבור הוזה].

Bulletin of the John Rylands Library Manchester. 38, 2. Manchester, March 1956. — H. Rosenau: Contributions to the study of Jewish iconography (466-482).

Les Cahiers de l'Alliance Israélite Universelle. 97. Paris, April 1956. — J. Isaac: L'histoire contre les mythes; vues sur le judaïsme préchrétien à la lumière des manuscrits de la Mer Morte (4-9). — L. Melamed: La Grèce au combat et sous l'occupation (15-20).

99. June. — A. Sherman: Quelques heures avec les juifs de Venise et de Florence (4-7). — P. H. Ebstein: La vie juive en Afrique du Sud (8-11).

The Catholic Biblical Quarterly. 18, 2. Washington, April 1956. — E. Lussier: „Adam" in Genesis 1, 1 — 4, 24 (137-139). — E. F. Siegman: Biblical and archeological news (144-157).

La Ciudad de Dios. 72, 1. El Escorial, Jan.-March 1956. — O. García de la Fuente: El Canon bíblico en el Concilio de Trento según Jerónimo Seripando (35-72).

***Clavileño.** 6, 36. Madrid, 1955. — M. Alvar: Cantos de boda judeo-españoles de Marruecos (12-23).

Comentario. 3, 10. Buenos Aires, Jan.-March 1956. — S. S. Cohen: Libertad y determinismo en la concepción judía (30-39).

Commentary. 22, 1. New York, July 1956. — S. D. Messing: Journey to the Falashas (28-40). — L. Poliakov: Official anti-Semitism in Old Russia (41-46).

Contemporary Review. 1086. London, June

ers in Israel and the international scene (121-124).

The Harvard Theological Review. 49, 1. Cambridge, Jan. 1956. — J. J. Rabinowitz: The Sermon on the Mount and the school of Shammai (79).

The Hibbert Journal. 54, 4 (215). London, July 1956. — H.-J. Schoeps: Philosemitism in the Baroque period (380-383).

Historia Judaica. 18, 1. New York, April 1956. — M. Rosenstock: Economic and social conditions among the Jews in Algeria (3-26). — Z. Szajkowski: The struggle for Jewish emancipation in Algeria after the French occupation (27-40). — B. Z. Wacholder: Some legal and political views of Judah P. Benjamin (41-58). — S. E. Rosenberg: Some sermons in the spirit of the Pittsburgh Platform (59-76).

Hochland. 44, 5. München, June 1952. — E. Hurwicz: Die Theomachie im Judentum (416-431).

6. Aug. — R. Guardini: Verantwortung. Gedanken zur jüdischen Frage (481-493).

The Holy Land Philatelist. 2, 20. Tel-Aviv, June 1956. — The fight against the foreign post offices in the Holy Land (510-511).

Index Translationum. 7. Paris, Unesco, 1956. — Israel [9915-10985] (250-273).

Integration. 2, 2. München, 1955. — J.-J. Berreby: L'intégration des réfugiés juifs des pays musulmans en Israël et ses conséquences possibles sur les caractères de la nation (84-90). — H. V. Muhsam: Sociology of the family of immigrants in Israel (90-96).

International Social Science Bulletin. 8, 1. Paris, 1956. — Cultural assimilation and tensions in a country of large-scale immigration: Israel. A. Brodersen: Introduction (7-

Encounter; literature, arts, current affairs. 6, 5 (32). London, May 1956. — E. Wilson: More on the Dead Sea scrolls (3-9).

Eranos Jahrbuch. 24. Zürich, 1956. — G. Scholem: Seelenwanderung und Sympathie der Seelen in der jüdischen Mystik (55-118).

Evangelische Theologie. 16, 2-3. München, Feb.-March 1956. — F. Horst: Recht und Religion im Bereich des Alten Testaments (49-75).

4. April. — W. Eiss: Zur gegenwärtigen aramaistischen Forschung (170-181).

Evidences. 8, 57. Paris, May 1956. — A. Dupont-Sommer: Les Esséniens; le rouleau de la Règle (9-23; 58:27-39, 49).

58. June-July. — H. Michel: Les historiens en face de la deuxième guerre mondiale (21-26, 49).

The Expository Times. 67, 8. Edinburgh, May 1956. — J. D. W. Watts: The people of God; a study of the doctrine in the Pentateuch (232-237).

9. June. — C. Lindhagen: The Servant of the Lord (279-283).

10. July. — J. MacCormack: Amos 7, 14 (318).

Frankfurter Hefte. 11, 3. Frankfurt a.M., March 1956. — E. Kogon: Dokumente zur Erinnerung I, „der Versuch von 1939 bis 1945, die Juden Europas auszurotten“] (177-183).

4. April. — R. Geis: Heinrich Heine; die jüdische Bestimmung eines deutschen Dichters (277-280).

German Life & Letters. 9, 3. Oxford, April 1956. — S. Prawer: Heine's return [“Teshubah”] (171-180).

Giornale della Libreria. 69, 11. Milano, May 1956. — G. Cornfeld: Hebrew publish-

25.V.1956. — H. Marsden-Smedley: Jews in the Belgian Congo (14).

4549. 29.VI. — B. Litvinoff: Family tour to Israel [across Europe; a series of articles describing their experiences en route] (17; 4550:13).

Jewish Education. 26, 3. New York, Spring 1956. — L. Hurwich: Jewish education in Boston (22-34). — J. Levitz: Jewish education in Mexico (35-41).

The Jewish Quarterly Review. 46, 4. Philadelphia, April 1956. — J. Bloch: Was there a Greek version of the Apocalypse of Ezra? (309-320). — M. Ben-Horin: The ineffable; critical notes on neo-mysticism (321-354). — A. Scheiber: The Hungarian parallels of the "echad mi yodea" (355-356). — N. Wieder: The idea of a second coming of Moses (356-364).

Jewish Social Studies. 18, 1. New York, Jan. 1956. — I. Baroway: Toward understanding Tudor-Jacobean Hebrew studies (3-24). — D. Peretz: Arab blocked bank accounts in Israel (25-40). — M. Rosenstock: The establishment of the consistorial system [for Jews] in Algeria (41-54). — H. E. Freeman, G. G. Kassebaum: Exogamous dating in a southern city (55-60).

2. April. — D. M. Liberson: Causes of death among Jews in New York City in 1953 (83-117). — Z. Szajkowski: Jewish emigration from Bordeaux during the eighteenth and nineteenth centuries (118-124). — L. I. Kramer: The K'aifeng Jews; a disappearing community (125-144).

De Joodse Wachter. Jubileumnummer. Amsterdam, 23.XII.1955. — L. van Weezel: Een halve eeuw „De Joodse Wachter" (31-44; 47, 3:16-19; 5:15-18; 7:12-14; 9:7-10; 12:18-22; 14:3-6).

12). — A. Bonné: The adjustment of Oriental immigrants to industrial employment in Israel (12-36). — S. N. Eisenstadt: Patterns of leadership and social homogeneity in Israel (36-54). — S. N. Eisenstadt, J. Ben-David: Inter-generation tensions in Israel (54-75). — J. T. Shuval: Patterns of inter-group tension and affinity (75-123).

Interpretation. 10, 2. Richmond, Va., April 1956. — O. J. Baab: The God of redeeming grace; atonement in the Old Testament (131-143).

Israel Exploration Journal. 6, 2. Jerusalem, 1956. — D. H. K. Amiran: Sites of settlements in the mountains of Lower Galilee (69-77). — M. Schwabe, B. Lifshitz: A Graeco-Jewish epigram from Beth-She'arim (78-88). — J. Licht: The doctrine of the Thanksgiving scroll (89-101). — Y. Aharoni: Excavations at Ramath Rahel, 1954; preliminary report (102-111). — M. Dothan: Radioactive examination of archaeological material from Israel (112-114). — K. U. Mané: A severe rainstorm in the coastal plain of Israel (115-119). — Excavations at Hazor, 1955 (120-125).

The Israel Export Journal. 8, 5. Tel Aviv, May 1956. — Special citrus issue (56 p.).

מאמרים על גידול פריהדר להלכה ולמעשה.

Israelitisches Wochenblatt. 56, 20. Zürich, 18.V.1956. — F. Guggenheim: Ein Hachscharah-Projekt in Endingen vor 100 Jahren (37-38).

Jerusalem Post. 8571. Jerusalem, 3.VIII.56. T.F.Meysels: Excavating Crusader Acre (6).

Jewish Affairs. 11, 4. Johannesburg, April 1956. — B. Goudvis: Some early reminiscences of South African Jewish life (20-25).

The Jewish Chronicle. 4544. London,

The Journal of Theological Studies. 7, 1. Oxford, April 1956. — G. R. Driver: Two astronomical passages in the Old Testament (1-11). — N. Turner: The Greek translators of Ezekiel (12-24). — D. W. Thomas: Note on וַיַּיָּטֵא in Amos 3, 3 (69-70). — H. G. Judge: Aaron, Zadok, and Abiathar (70-74). — I. Buse: The Markan account of the baptism of Jesus and Isaiah 63 (74-75). — C. Rabin: Christian Palestinian Aramaic Hangarta (79). — J. A. Emerton: The purpose of the second column of the Hexapla (79-87).

Judaica. 12, 2. Zürich, June 1956. — H. Sahlén: Chassidische Parallelen zum Neuen Testament (65-98). — Hellmut Bergmann: Eigenart und Eigenwert der Geschichte und der Religion des Volkes Israel und des Judentums (98-109).

Judaism. 5, 2. New York, Spring 1956. — J. B. Agus: Towards a philosophy of Jewish history (99-107). — L. A. Olan: Reinhold Niebuhr and the Hebraic spirit; a critical inquiry (108-122). — S. S. Schwarzschild: The personal messiah; towards the restoration of a discarded doctrine (123-135). — H. M. Schulweis: The ethics of Jewish civilization (136-146). — E. Silberschlag: Naphtali Herz Imber <1856-1909> (147-159).

Judisk Tidskrift. 29, 4. Stockholm, April 1956. — C. V. Jacobowsky: Judiska begravningsplatser i Sverige (109-114).

Ktavim. Records of the Agricultural Research Station. 6. Rehovot, May 1956. — S. Ravikovitch: The formation and degradation of brown-red solonchic sandy soils along the Mediterranean coast of Israel (5-15). — Z. Samish: Citrus products in Israel; a review (149-162). — Publications on citrus research by members of the Agricultural Research Station, Rehovot (163-176).

The Journal of Bible and Religion. 24, 2. Brattleboro, Vt., April 1956. — M. Smith: The Jewish elements in the Gospels (90-96).

Journal of Biblical Literature. 75, 2. Philadelphia, June 1956. — J. M. Allegro: Further light on the history of the Qumran sect (89-95). — L. H. Silberman: Language and structure in the Hodayot <1QH3> (96-106). — J. Baumgarten, M. Mansoor: Studies in the new Hodayot <Thanksgiving Hymns> (107-113). — G. W. Buchanan: The Old Testament meaning of the knowledge of good and evil (114-120). — F. M. Cross: Qumran cave 1 (121-125). — E. A. Speiser: Ydwn, Gen. 6, 3 (126-129).

Journal of Near Eastern Studies. 15, 2. Chicago, April 1956. — N. M. Sarna: A crux interpretum in Job 22, 30 יָלַט אֶרֶץ (118-119).

The Journal of Political Economy. 64, 2. Chicago, April 1956. — M. E. Kreinin: Controlled inflation in Israel, 1949-54 (111-127).

The Journal of Religion. 36, 2. Chicago, April 1956. — E. Dinkler: The historical and the eschatological Israel in Romans, chapters 9-11; a contribution to the problem of predestination and individual responsibility (109-127).

Journal of Semitic Studies. 1, 3. Manchester, July 1956. — B. Reicke: The knowledge hidden in the tree of Paradise (193-201). — P. Grelot: On the root בָּנָן/בָּנָנ in ancient Aramaic and in Ugaritic (202-205). — E. Ullendorf: Hebraic-Jewish elements in Abyssinian <monophysite> Christianity (216-256). — S. Schüller: Some problems connected with the supposed common ancestry of Jews and Spartans and their relations during the last three centuries B.C. (257-268). — A. Schelber: Jewish tombstones of Buda from the period of Turkish rule (269-278).

The Muslim World. 46, 3. Hartford, Conn., July 1956. — J. Macdonald: Joseph in the Qur'an (207-224).

The New Republic. 134, 15 <2159>. Washington, 9.IV.1956. — The Dead Sea scrolls; their significance to religious thought — a symposium (12-25).

New York Folklore Quarterly. 12, 2. Cooperstown, N.Y., Summer 1956. — R. Rubin: Some aspects of comparative Jewish folksong (87-95).

Nouvelle Revue Théologique. 88, 5. Tournai, May 1956. — R. Marlé: Bultmann et l'Ancien Testament (473-486).

Numen. 2, 3. Leiden, Sept. 1955. — A. Dupont-Sommer: Les manuscrits de la Mer Morte; leur importance pour l'histoire des religions (168-189).

Orbis. 5, 1. Louvain, 1956. — H. Blanc: Dialect research in Israel (185-190).

Palestine Exploration Quarterly. 88. London, Jan.-June 1956. — E. Anati: Rock engravings from the Jebel Ideid (5-13). — L. Woolley: Stories of the Creation and the Flood (14-21). — J. Du Plat Taylor: Late Cypriot III in the light of recent excavations (22-37). — G. M. FitzGerald: Palestine in the Roman period, 63B.C. - A.D.324 (38-48). — J. J. Rothschild: Antiquities in the mountains of Judah (49-56).

Peaceful Uses of Atomic Energy. Proceedings of the International Conference in Geneva, August 1955. 1: The world's requirements for energy, the role of nuclear energy. New York, 1956. — Power in Israel (192-200).

La Pensée. 68. Paris, July-Aug. 1956. — J. Hadamard: L'affaire Dreyfus (77-88).

Political Science Quarterly. 71, 2. Lancaster, Pa., June 1956. — A. M. Hirsch:

Kwansei Gakuin University Annual Studies. 4. Nishinomiya, Japan, March 1956. — S. Jozaki: The secondary passages of the Book of Amos (25-100).

Land Economics. 32, 2. Madison, Wis., May 1956. — J. Shatil: Communal farming in Israel (118-126).

The Listener. 55, 1412. London, 19.IV.1956. — Lord Samuel: Three hundred years of Anglo-Jewry (437-438).

56, 1423. 5.VII. — C. Roth: The return of the Jews to England (20-21). Cromwell and the Jews (8) [השגה על המאמר הו"ל].

1424. 12.VII. — M. Braun: The prophet who became a historian; on Josephus (53, 56-57).

Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Afd. Letterkunde. 19, 3. Amsterdam, 1956. — T. C. Vriezen: De ontwikkeling van het moderne Hebreeuws (119-132).

Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Kl. der Letteren. 17, 5. Brussel, 1955. — J. Coppens: De messiaanse verwachting in het Psalmboek (36 p.).

Merkur. 10, 5 <99>. Stuttgart, May 1956. — H. H. Stuckenschmidt: Arnold Schönbergs religiöse Kompositionen (441-446) [כל נור"י, ליוני].

Middle Eastern Affairs. 7, 6-7. New York, June-July 1956. — S. Livny: Technion, Israel Institute of Technology (222-227).

Le Monde Juif. 10, 6 <73>. Paris, June 1956. — M. Mazor: Documents: La caserne littéraire d'Alfred Rosenberg (4-9).

Le Muséon. 69, 1-2. Louvain, 1956. — W. Vycichl: Jonas und der Walfisch (183-186).

nauté essénienne du Désert de Juda (297-303).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 9, 2 <31>. Paris, May 1956. — "Analyse générale de l'œuvre de Moïse Maimonide". [Papers by] I. Simon, H. Baruk, E. Munk, H. Serouya, Z. Cohn, J. Theodorides (51-120).

Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses. 36, 1. Paris, 1956. — P. Winter: Le Magnificat [Luc 1, 46b-55] et le Benedictus [Luc 1, 68-75] sont-ils des Psaumes macchabéens? (1-19).

2. — J. Hering: Y a-t-il des aramaismes dans la première épître johannique? (113-121).

Revue de l'Action Populaire. 99. Paris, June 1956. — R. Bosc: Israël et les pays arabes; aspects sociaux du conflit (699-707).

Revue de l'Histoire des Religions. 149, 1. Paris, Jan.-March 1956. — P. Grelot: Isaïe 14, 12-15 et son arrière-plan mythologique (18-48).

La Revue de Paris. 63, 7. Paris, July 1956. — P. Frédéric: Les Arabes détruiront-ils l'État d'Israël? (18-30).

Revue de Théologie et de Philosophie. 6, 1. Lausanne, 1956. — G. Pidoux: Le serviteur souffrant d'Esaié 53 (36-46).

Revue des Nations Unies. 5, 4. Paris, April 1956. — Conseil de sécurité: Question de Palestine, séances des 26 et 28 mars, 3 et 4 avril. L'incident du 5 avril dans le secteur de Gaza. La mission du Secrétaire général (13-33).

5. May. — Conseil de sécurité: La mission du Secrétaire général en Proche-Orient. Rapport préliminaire et rapport final (7-16).

Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques. 40, 1. Paris, Jan. 1956. — A.

From the Indus to the Jordan; characteristics of Middle East international river disputes (203-222).

Proche-Orient Chrétien. 6, 2. Jérusalem, April-June 1956. — N. Edelby: La Transjordanie chrétienne des origines aux Croisades (97-117).

Psyche. 10, 1-3. Stuttgart, April-June 1956. — K. Victorius: Der "Moses des Michelangelo" von Sigmund Freud (1-10).

Publication of the American Jewish Historical Society. 45, 4. Philadelphia, June 1956. — D. Brody: American Jewry, the refugees and immigration restriction <1932-1942> (219-247). — A. Kramer: The link between H. Heine and E. Lazarus (248-257).

Recherches de Science Religieuse. 44, 2. Paris, April-June 1956. — R. Pautrel: Absorpti sunt juncti petrae iudices eorum <Ps. 141, 6> (219-228).

Revista Biblica. 18, 79. Buenos Aires, Jan.-March 1956. — A. Bea: La idea de paz en el Antiguo Testamento (4-14). — E. Lákatos: Salmo 44 <45> (15-19).

Revista de la Alliance. 31. New York, June 1956. — V. Danon: Cómo viven cien familias judías de la "hara" [de Túnez] (15-17).

Revue Biblique. 63, 2. Paris, April 1956. — R. Tournay: En marge d'une traduction des Psaumes (161-181). — B. Couroyer: Quelques égyptianismes dans l'Exode (209-219). — H. Bardtke: Considérations sur les cantiques de Qumrán (220-233). — J. Carmignac: Les citations de l'Ancien Testament dans "La guerre des fils de la lumière contre les fils des ténèbres" (234-260).

***Revue d'Ascétique et de Mystique.** 31. Toulouse, July 1955. — H. Holstein: Les "deux esprits" dans la Règle de la commu-

triarca bíblico en el Romancero (113-123). — F. Cantera Burgos: Lápidas hebraicas de Soria (125-129). — J. M. Millás Vallicrosa: Los judíos barceloneses y las artes del libro (129-136). — J. Cabezudo Astran: Testamentos de judíos aragoneses (136-147). — J. M. Millás Vallicrosa: Nota bibliográfica acerca de las relaciones entre Arnaldo de Vilanova y la cultura judaica (149-153). — J. Prado: Últimos esbozos católicos sobre el Penta-teuco (154-171).

The South African Journal of Economics. 24, 1. Johannesburg, March 1956. — E. Samuel: The immigration cycle in Palestine and Israel, 1919-1954 (29-36).

The South African Law Journal. 73, 2. Cape Town, May 1956. — E. Samuel: Control of the Executive in Israel (171-180).

Speculum. 31, 1. Cambridge, Mass., Jan. 1956. — K. J. Conant: The original buildings at the Holy Sepulchre in Jerusalem (1-48).

Studia Theologica. 9, 2. Lund, 1955. — A. Ehrhardt: The birth of the Synagogue and R. Akiba (86-111). — E. Sjöberg: Neuschöpfung in den Toten-Meer-Rollen (131-136). — S. Mowinkel: Die Metrik bei Jesus Sirach (137-165).

Syria. 32, 1-2. Paris, 1955. — A. Caquot: Nouvelles inscriptions araméennes de Hatra (49-69). — A. Caquot: Inscriptions judéo-arabes de Rušāfa <Sergiopolis> (70-74).

Theologische Literaturzeitung. 81, 1. Berlin, Jan. 1956. — Der gegenwärtige Stand der Erforschung der in Palästina neu gefundenen hebräischen Handschriften: 30. K. G. Kuhn: Beiträge zum Verständnis der Kriegerrolle von Qumran (25-30).

2. Feb. — K. Gallig: Die Ausrufung des Namens als Rechtsakt in Israel (65-70). — A. Kuschke: Altbabylonische Texte zum

M. Dubarle, N. Walty: Bulletin de théologie biblique; ouvrages généraux, Ancien Testament (97-139).

Rhode Island Jewish Historical Notes. 2, 1. Providence, R. I., June 1956. — B. M. Bigelow: Aaron Lopez, colonial merchant of Newport (4-17). — Chartered organizations ["a chronological list of all charters granted to Jewish citizens"] (21-85). — Jewish family names (86-91).

Rivista degli Studi Orientali. 31, 1-3. Roma, 1956. — P. Boneschi: L'inscription araméenne en caractères proto-arabes d'un bord de vase trouvé à Ur (37-39). — C. Habersaat: Repertorium der jiddischen Handschriften <Supplement> (41-49).

Romance Philology. 9, 4. Berkeley, Calif., May 1956. — M. Weinreich: The Jewish languages of Romance stock and their relation to earliest Yiddish (403-428).

Royal Central Asian Journal. 43, 2. London, April 1956. — M. Philips Price: Tensions in the Middle East (92-100). — Lord Birdwood: A different view of the Middle East (101-112).

Schweizer Rundschau. 56, 2. Zürich, May 1956. — I. Marinoff: Die Kirche in Israel (79-84).

***Sciences Ecclésiastiques.** 7. Montreal, Oct. 1955. — A. Brunet: La date de Daniel (239-255).

Sefarad. 16, 1. Madrid, 1956. — A. Diez Macho: Nuevos manuscritos importantes, bíblicos o litúrgicos, en hebreo o arameo (1-22). — E. Zolli: Contributo alla semantica di יָרָא (23-31). — J. M. Madurell Marimón: La contratación laboral judaica y conversa en Barcelona <1349-1416> (33-71). — F. Cantera Burgos: La judería de Calahorra <documentación> (73-112). — E. Glaser: Un pa-

relating to prayer (225-241). — J. Blau: Über homonyme und angeblich homonyme Wurzeln (242-248). — G. Fohrer: Zur Vorgeschichte und Komposition des Buches Hiob (249-267). — J. Gray: The Hebrew conception of the kingship of God (268-285). — L. Kopf: Das arabische Wörterbuch als Hilfsmittel für die hebräische Lexikographie (286-302). — P. Grelot: Sur la vocalisation de הָלֵל Is. 14, 12 (303-304). — A. Orr: The seventy years of Babylon (304-306). — A. Rubinstein: The Essenes according to the Slavonic version of Josephus' Wars (307-308). — S. Szyszman: Communauté karaïte d'Istamboul (309-315). — P. Wernberg-Møller: The pronoun אַתָּמָה and Jeremiah's pun (315-316). — H. W. Wolff: Jahwe als Bundesvermittler (316-320).

Die Welt des Orients. 2, 3. Göttingen, May 1956. — E. Michel: Die Assur-Texte Salmanassars III. < 858-824 > Salmanassar-Obelisk Zeile 126b — Zeile 190 (221-232). — A. Alt: Bemerkungen zu den Verwaltungs- und Rechtsurkunden von Ugarit und Alalach... 5. Die habiru = SA.GAZ in Alalach und Ugarit (237-243). — G. R. Driver: Technical terms in the Pentateuch (254-263). — J. M. Allegro: Hlk/ylk „go" (264-266). — P. Katz: Zur Übersetzungstechnik der Septuaginta (267-273). — G. Bertram: Vom Wesen der Septuaginta-Frömmigkeit (274-284).

Yearbook on Human Rights for 1953. New York, U.N., 1955. — Human rights in Israel in 1953; State education act 1953; Judicial decision... relating to freedom of the press (147-159).

Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. 106, 1. Wiesbaden, 1956. — A. Jirku: Palästina-Syrien im 4. Jahrtausend v. Chr. (61-72).

Thema "Der leidende Gerechte" (69-76). — E. Kutsch: Gideons Berufung und Altarbau Jdc 6, 11-24 (75-84). — H. W. Wolff: Hoseas geistige Heimat (83-94).

3. March. — E. Stauffer: Probleme der Priestertradition (135-150). — Der gegenwärtige Stand... 31. H. Bardtke: Die Loblieder von Qumran (149-154).

4. April. — S. Mowinkel: Zur Sprache der biblischen Psalmen (199-202). — Der gegenwärtige Stand... 32. H. Stegemann: Die Risse in der Kriegerrolle von Qumran (205-210).

Theologische Rundschau. 23, 3. Tübingen, 1955. — H. Thyen: Die Probleme der neueren Philo-Forschung (230-246).

Theologische Zeitschrift. 12, 2. Basel, March-April 1956. — W. Eichrodt: Heilserfahrung und Zeitverständnis im Alten Testament (103-125).

3. May-June. — E. Jenni: Vom Zeugnis des Richterbuches (257-274).

United Nations First Expert Working Group on Technological Centres, Copenhagen, 10 May to 4 June 1954. New York, 1955. — A. Atzmon, M. Gertzberg: Small industries and handicrafts in Israel; vocational training facilities (84-87).

United Nations Review. 2, 11. New York, May 1956. — Mr. Hammarskjöld's mission [to the Middle East] (6-12, 68-69).

Verbum Domini. 34, 3. Roma, 1956. — L. Alonso-Schökel: Is. 12: De duabus methodis pericopam explicandi (154-160).

Vestnik Drevnei Istorii. 1 <55>. Moskva, 1956. — K. B. Starkova: Rukopisi iz okrestnostei Mertvogo moria (87-102).

„כתבי־היד מסביבות ים המלח“.

Vetus Testamentum. 6, 3. Leiden, July 1956. — D. R. Ap-Thomas: Notes on some terms

neh: Strafrechtsprobleme in Israel (127-142).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 8, 3. Köln, 1956. — H. Grimm: Ulrich von Hutten und die Pfefferkorndrucke (241-250). — E. Stauffer: Der gekreuzigte Thoralehrer [יוסי בן יעקב] = יוסף צוק (250-253). — W. Buchholz: Abracadabra (257-259).

Zeitschrift für Theologie und Kirche. 53, 1. Tübingen, April 1956. — L. Rost: Zum geschichtlichen Ort der Pentateuchquellen (1-10).

Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins. 71, 2. Wiesbaden, 1955. — A. Kuschke: Beiträge zur Siedlungsgeschichte der Bikā' (97-110). — M. Noth: Der alttestamentliche Name der Siedlung auf chirbet kumrān (111-123). — H. J. Stoebe: Überlegungen zur Siloahinschrift (124-140). — O. Plöger: Die makkabäischen Burgen (141-172). — A. Alt: Augusta Libanensis (173-186). — F. Frank: Zur Ebene el-buké'a (187).

Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. 68, 1. Berlin, 1956. — E. Liv-

מחבר כתבי עת

כתבי־יד לתלמוד בבלי בהונגריה

מאת

אברהם נפתלי צבי רות

ר' מנחם כשר ערך רשימה מפורטת של "כתבי־יד ודפוסים עתיקים של תלמוד בבלי" י. ברשימתו הזאת הוא מביא בחשבון גם כ"י מדפים בודדים, ולא של מסכתות שלמות דוקא. ובכדי להשלים את המלאכה, אבוא אחריו בזה עפ"י כ"י השמורים במדינת הונגריה.

אף כ"י אחד אין לנו ממסכת שלמה, כי כלם קטעים המה, ובנוגע למוצאיהם יש לחלקם לשניים: חלקם האחד מן הגניזה הוא, והגיע הנה ע"י הפרופ' המנוח דוד קויפמן² — מלבד שני קטעים שהם מאוסף בלוי; וחלקם האחר שלא מן הגניזה הוא, וקורות גלגוליהם שונות הן. קטעי הגניזה נמצאים בבית מדרש לרבנים ובאקדמיה המדעית בבודפשט; ואלה שלא מן הגניזה שמורים הם במוזיון הלאומי, בבית מדרשנו, ובארכיון של עיריית אדינבורג (Sopron)³.

בשנת 1949 הגיעה אלינו השמועה, כי בארכיון העיר אדינבורג ישנם פנקסים לרוב, הכרוכים בדפי גויל של קודקסים שונים. מנהל הארכיון, הדר' Eugen Házy הציל את הקטעים ההם מן הטמיון בהסירם מן הפנקסים ע"י איש מומחה; ואף הרצה על אדות חשיבות התגליות האלה בישיבת האקדמיה המדעית בתחלת שנת 1949. לרגלי השמועה, שגם קטעים עבריים ישנם בין התגליות, הסכמנו אני וחברי הפרופ' א. שייבר⁴ לנסוע שמה ולראות את הקטעים במו עינינו. הקטעים העבריים כוללים בס"ה שבעים עמודים. כל הקטעים האלה נכתבו בכל אופן לפני שנת 1526, בה גורשו יהודי אדינבורג מן העיר. אף ספריהם לבו היו⁵, והעיריה השתמשה בהם לצורך כריכת פנקסיה. לאמיתו של דבר, רבה של הקהלה, ד"ר מ. פאללאק, כבר ראה את רוב הקטעים האלה לפני למעלה מחמישים שנה⁶, ואף דן על אדות קורותיהם, אלא שלא הצליח לזהות את כלם. בסיום הראשון בארכיון שם עלה בידי לעמוד על טיב כל הקטעים; ובנוגע לעניננו אחד עשר דפים הם שרידי כתבי יד לתלמוד בבלי.

עוד באה לרשות בית המדרש לרבנים רצועה אחת קטנה (4x29,5 ס"מ) של קלף — מספרו T.12 — שריד מכ"י התלמוד; נכתב כתיבה יפה ובשרטוט. וכל דף היה בן ד' עמודים. גם הקטע הזה שמש כאמצעי לכריכת ספר אינקונבולי⁷. הקטע מכיל ס"ה חמש שורות מסוף מסכת נדרים, ועשר שורות ממסכת סוטה; ולמרות זאת יש לו ערך.

והריני מפרט כאן רשימת הקטעים עם ציון תוכנם. כדי להקל על המעיין הנני מסמן את מראה המקומות גם על פי מספר השורות המתאימות, כמו שהן נמצאות בתלמוד בבלי דפוס ראם.

1 תלפיות, כרך ג, חוברת ג', ניו יורק תש"ח, ע' 485-496.

2 ר' גנזי קויפמן, כרך א, בודפשט תש"ט, חלק לועזי, ע' 10-8.

3 תצלומים מהם נמצאים גם בבית מדרש לרבנים.

4 ר' מאמרו בשנתון Historia Judaica, XIV (1952), ח"ב ע' 157-158.

5 ר' M. Pollák, A zsidók története Sopronban, Budapest 1896 [= קורות קהלת אדינבורג]; Die Geschichte der Juden in Ödenburg, Wien 1929, p. 30, 46, ובספרו הגרמני 116, 89-88.

6 וראה גם Monumenta Hungariae Judaica II, בודפשט 1937, ע' 547.

7 ר' ספרו ההונגרי הנ"ל, ע' 90-89, ובספרו הגרמני הנ"ל, ע' 30-31.

8 ר' Historia Judaica, שם, ע' 158.

רשימת כתבי־היד

- א בית המדרש לרבנים, מס' 10. מן הגניזה. דף אחד.
ברכות ד א שורה 17 מן "כך אמר" עד⁸ שורה 33 "שמה יגרום".
- ב ביהמ"ד לרבנים, מס' 11. מן הגניזה. דף אחד.
ברכות ד א 28 חכם לבך — ד ב 14 ומ"ש הכא.
- ג ביהמ"ד לרבנים, מס' T.2. מן הגניזה. דף אחד.
ברכות ד א 28 חכם לבך — ד ב 14 ומ"ש הכא.
- ד אקדמיה, מס' T.7. מן הגניזה. שני דפי קלף בלתי רצופים.
שבת נו ב 44 ומנו אבא — נו ב 38 יוצאין; סג ב 17 ויוצאין בה — סד ב 9 שבסנדלה.
- ה ביהמ"ד לרבנים, מס' T.4. מן הגניזה. שני דפי קלף רצופים.
שבת קנג ב 26 אמר רב — קנה א 40 רבי יהודה.
- ו ביהמ"ד לרבנים, מס' 12. מן הגניזה. שני דפים רצופים.
פסחים ד א 40 חזקתו בדוק — ה ב 30 בבתים שלך.
- ז ביהמ"ד לרבנים, מס' 14. מן הגניזה. דף אחד של קלף.
פסחים קי ב 38 מן התמור — קיב ב 10 משכחי לך.
- ח ביהמ"ד לרבנים, אוסף בלוי, מס' T.10. מן הגניזה. שני דפים רצופים.
מועד קטן ד ב 26 שייגביה — ה א 39 מתורת משה.
- ט ארכיון אדינבורג, מס' T.1. שבעה דפים.
יומא נ א 36 ביחיד — טו א.
- י ארכיון אדינבורג, מס' T.2. שני דפים בלתי רצופים.
סוכה לה ב 14 למ"ד מפני — לח א 14 אלא אמר; משניות לפרק החליל מאמצע משנה ה:
"ושלש להבדיל בין קודש לחול"⁹, וגמרא נ ב 1 איתמר — נא ב שורה אחרונה עלי השכיל.
- יא ביהמ"ד לרבנים, מס' 16. מן הגניזה. דף אחד.
תענית כט ב 41 אומר אינו אסור — סוף המסכת. בסוף הקטע נמצא בזה"ל: לאברהם בר יצחק בר
אברהם בר דניאל בר יצחק נ"ע הידוע באבן אלבקרה¹⁰.
- יב ביהמ"ד לרבנים, מס' T.6. מן הגניזה. שני דפי קלף רצופים, החצי העליון של הגוף השני חסר.
כתובות מג ב 34 והאיתמר — מה ב 32 הא אפיקתיה; מו א 13 בן הכות — מו א 41 סלע בין;
מו ב 10 חלילין — מז א 9 למימסרה.

8 עד ועד בכלל, וכן להלן בכל הענין.

9 כל המשניות של פרק אחד מרוכזות הן בכ"י כחלק בפ"ע בין הפרקים, ובין משנה למשנה יש רווח מעט. ובמקומות מתאימים בגמרא יש צטוט מן המשניות, דוגמת התלמוד הירושלמי, דפוסי ויניצאה וקראסאשין. בכ"י של המוזיאון הלאומי חסרים בגמרא אף הציטוטים של חלקי המשניות בראש הענינים.

10 השם הזה נזכר באוסף תשובות כ"י ר' גנני שעכסער ב, ע' 289-290. מסופק לו ללוי גינצבורג שם, אם היה אברהם בר יצחק הגדול מחבר התשובות או רק בעל כה"י. הקטע שלנו נותן פתרון לבעיה: אברהם בר יצחק היה מאסף כ"י. בנוגע לשמו האמיתי יש לתקן העתקת גינצבורג לפי הקטע שלפנינו: בר דניאל, ולא בר דוד, אלבקרה, ולא אלבקרה. ר' מאמרי: בית מדרשם של הגאונים בננוי קיפמן — סורא, כרך ב, ע' 312-276, סימן יב.

- יג ביהמ"ד לרבנים, אוסף בלוי, מס' T.11. מן הגניזה. דף אחד.
כתובות עג ב 6 הכי נמי — עג ב 31 על מנת.
- יד ארכיון אדינבורג, מס' T.3. שני דפים רצופים.
כתובות צה א 27 רבי מאיר — צז ב 26 תרגמה, ומשניות לפרק אלמנה ביזונת.
- טו המוויון הלאומי, פוליו VIII. דף אחד של קלף ¹¹.
גיטין נג א 12 לן — נה א 2 כיון דקא.
- טז ביהמ"ד לרבנים, מס' T.12. רצועת קלף.
גדרים צא ב 3 במלה — צא ב 7 לא הות.
- טז ביהמ"ד לרבנים. רצועת הקלף הנ"ל.
סוטה ב א 13 לומר — ב א 19 די'עבד ; ז א 52 מכוסה — ז ב 5 שלבה.
- טז ביהמ"ד לרבנים, מס' 23. מן הגניזה. שני דפי קלף בלתי רצופים.
סוטה ג א 43 לא תשנא — ג א 45 הכי נמי ; ה א 19 משל לאדם — ה ב 30 חלוצה נמי.
- יז ביהמ"ד לרבנים, מס' G.1. מן הגניזה. דף אחד ¹².
סוטה לו ב 51 יהא יודע — לו א 24 ראה ויננס.
- יח ביהמ"ד לרבנים, מס' 17. מן הגניזה. שמונה דפים, ואין ארבעת הראשונים מתחברים לארבעת האחרונים.
בבא קמא סח א 39 לפני יאוש — סט ב 13 סתמא אחרינא ; ע א 18 שויה — עא ב 5 ולא דמריה.
- יט האקדמיה המדעית, מס' T.8. מן הגניזה. שני דפי קלף בלתי רצופים.
בבא קמא קיא א 31 מנהני מילי, ומשניות פרק הגזול ומאכיל — קיא ב 13 רשות ; קטו ב 22 וראה — קטז ב 11 שלא. למלים „מפני הפסד כהן“ (קטו ע"ב 24) צורף על הגליון פירוש ערבי : „הבדל יש בין יין של תרומה טמאה ובין שמן של תרומה טמאה, כי בשמן מותר ליהנות בשריפה, כמבואר בספרי“.
- כ ביהמ"ד לרבנים, מס' 18. מן הגניזה. שני דפים בלתי רצופים.
בבא מציעא עב ב 37 אבא לרב ששת — עג ב 25 ומשעבדי ; עה א 25 רב יהודה — עו א 5 אהדדי היכי.
- כא ביהמ"ד לרבנים, מס' 19. מן הגניזה. דף אחד.
בבא בתרא ח ב 37 כי הא דרבא — ח ב 52 דבי כנישתא.
- כב ביהמ"ד לרבנים, מס' 22. מן הגניזה. שני דפים בלתי רצופים.
עבודה זרה ג ב 40 אלא שאינן — ד א 18 כאן בישראל ; ו א 7 והשתא — ו ב 15 תניא.
- כג ביהמ"ד לרבנים, מס' T.5. מן הגניזה. שני דפים.
הוריות ט א 1 ונאמר — י א 40 אדם כי יהיה.
- כד האקדמיה המדעית, מס' T.9. מן הגניזה. דף אחד.
נדה כח א 4 דטהרו לו — כח ב 16 עד דידיע.

11 ר' ש. קאן : Die hebr. Handschriften des ung. Nationalmuseums zu Budapest — Magyar Könyv-Szemle, No. VII, 6 (Budapest 1877), p. 103.

12 קטע זה אינו כ"י המיוחד לתלמוד דוקא ; בסופו נמצאת הוספה בשם רבינו נחשון גאון. במאמרי (שבכ"י) „הלכה ופירושי התלמוד בגני קויפמן“, סי' ו דנתי עליו בפרוטרוט.

ה ש י נ ו י י ם

השינויים שבין נוסח הכ"י לבין זה שבנדפס — דפוס ראם, שבו השתמשתי — רבים מאוד. חלק חשוב מאלה שיש בהם ממש, הן מפאת פירוש הענינים והן מפאת הסגנון, נמצאים אף בדקדוקי סופרים בפנים שם עפ"י כ"י מינכן, או בהגהות שם עפ"י מקורות שונים וכ"י אחרים. השוואה תכליתית עם נוסחאות הראשונים וכ"י לא שמתי לי למטרה, מפני גודל המשא וחסרון הספרים וכ"י; רק במקום שיש מקבילים עם הכ"י מינכן או עם אלה שבהגהות דקדוקי סופרים, הראיתי עליהם באצבע. מטרתי היא, לתת הזדמנות להשתמש גם בקטעים האלה בקביעה מדעית של נוסח תלמוד בבלי. סבורני כי משני טעמים לא יהיה למותר לרמוז גם על אותם השינויים הנמצאים כבר במקום אחר; ראשית-כל, להביא בחשבון גם את הקטעים האלה בניסוחו המדעי של תלמוד בבלי, ועוד, בכדי לעמוד על המחקר גם בעזרת כ"י אלה ולדעת אם יש ניב מיוחד וסגנון אפייני לתלמוד בבלי של האשכנזים לחד ולזה של הספרדיים והמערביים והמזרחיים לחד. בכלל לא באתי להאריך ולדון, לדקדק ולברר, איזו מן הנוסחאות היא הנכונה — לבד מקרים אחדים — אלא אני מוסר אותם למעינים כפי שהם בכ"י. גם על הקורא לדעת, שלא הבאתי במאמרי הזה את כל השינויים. על שינוי שאין בו כל ממש, ומה שבנוי על טעות גלויה של ההעתקה, עברתי על פי רוב בשתיקה; ועוד, חלק חשוב בכ"י משחת ומקולקל, באופן שיש לומר: יותר ממה שמסרתי לקוראים כתוב בקטעים.

סימן כוכב אחד אחרי הגירסה, משמעו "ראה גם בד"ס". סימן שני כוכבים פירושו "כן הוא בכ"י מינכן" [= כ"מ]. אית בודדת עם כוכב אחריו בא לרמוז להערה שבד"ס המצויינת באותה האות.

ברכות (קטע א)

ד א 19 ישנים על מיטתן 21 אגודות אגודות חסר 23 טהרתי אשה לבעלה 24 אמר רב שישא בריה דרב אידי *

(קטע ב)

ד א 33 אלא סבר שמא יגרום [ק] 37 אמר מעתה ראויין היו * 39 לימרו הלכה כר' אליעזר [ת] ע"ב 1 לימרו הלכה כרבן גמליאל [ד"ס שם] 5, 9 בא ממלאכתו בערב 10 לבית הכנסת או לבית המדרש.

(קטע ג)

ה ב 40 דעביד מילתא בלא דינא * 42 הא קא גניב ליה כוליה חסר * 43 מכאן ואילך קביל עליה וקא יהיב * 45 סימן תרי ותרי יהב רשותא לצלווי. תניא * 48 אלא אמר רבא לא תימא *.

שבת (קטע ד)

נז ב 45-44 ואמרי לה אחיה דר' ירמיה בר אבא ואמר רב יוסף * 47 בפירקית והוה קא מנמנמא וחזאי ידה דפשט וקבלוה[?] בתשובה * [ר' רש"י ד"ה נתן, בית תלמוד, שנה ב, ע' 93].
נז א 10 בר יצחק חסר [ב] 22 עליה דכי סלקן ואתיין מנהרא מחתן להו ברישיתו * [הוגה ביד אחרת] 33 למעוסי חסר * 41 וראש ע"ב: אלא אמר רבינא הכא בקרטלא * עסקינן... נחא לה כדי שלא תיראה [הועבר קו על "לא"] ע"ב 7 דשמעיה לתנא קמא * 9 ודילמא האכי קא אמר להו... אלא מודים איתמר איתמר אמר רב יהודה אמר שמואל * [ר' הגהות הב"ח, והגהות הש"ס. בכ"י הגירסה המקורית: ודילמא בדסקא אמר להו, והועבר קו וכתוב עליה ביד אחרת: האכי קא] 17 חוטי שער אין חוטי צמר לא מני * [הוגה ביד אחרת] 22 אפויני * [מנוקד, ר' המילונים] 25 ואיזו הן סרביטין 35 בכבול אף לרה"ר * [ר' הגהות הש"ס].

סג ב 36 וכן אמר ר' יוחנן יישר * ר' רש"י ד"ה יישר כאן ובשבועות מ"ע"א 41 מלמעלה קודש ליי מלמטה
[ר' משי"כ רש"י בשם רבינו הלוי] 14 46 משמא דר' יונתן... מציץ כי אתא ראבין אמר ר' יונתן
מנין לאריג *.

סד א 1 מהתם מה התם [הוספה והיא שגיאת המעתיק] 11 לרבות את הקילקי * [ר' יעקב לוי, ערך קילקי] |
ואריג אין אם [והיא לשון שאלה] 29 עזים אין [ובגליון שם: "לא", והיינו הך, ר' רש"י ד"ה הן]
33-32 עשו בו דבר [ח'] 35 לאי אפנויי [מגירת הערוך במסורת הש"ס שם].

(קטע ז)

קנג ב 29 וקא אתי למיעבד עקירה והנחה * [ר' רש"י] | תאנא כשהיא * 35 אבל סגויי קלי קלי לא 43 וכת'
והנפש * 45 חטאת חייבין על זדונו סקילה *.

קנד א 15-12 ללישנא כתר... היה חסר * [ר' פיר"ח והגהות הב"ח] ע"ב 3-1 לוקין שאני התם דאמ' קרא אתה
ובהמתך בהמתיה דומיא דידה מה איהו עד דעביד בגופיה אף בהמתו נמי עד דעביד בגופיה 12 בבולסא
[הגירסה, ר' ד"ס, יעקב לוי ערך בולס, עה"ש ערך בלס] 14 אף האי נמי דלא * | לא חזי ליה אי הכי
מאי למימרא (מהו דתימא כי היכי?) דלהפסד מרובה חששו להפסד מועט נמי חששו (קא משמע לן להפסד
מרובה חששו להפסד מועט לא חששו 25 גואלקי * [הגירסה, ר' גם פיר"ח] 26 בלכאתא [הגירסה,
ר' ד"ס ועה"ש ערך לכאתא].

קנה א 20 קא סבר פקיעין תרי 27 כנ"ל 36 תא שמע מדסיפא [ש"י].

פסחים (קטע ו)

ד ב 1 וקא סבר * [ר"ח] 6 ואלא מאי 8 ליה טעמא דאמרי אין הא * 13 לא נהמנינהו קא * 30 כאיוה צד.
ה א 21-18 הכי נמי... התם נמי חסר 35 זכו ישראל 51 ר' יוסי הגלילי * [ר' הגהות מהר"י לנרא]
53 אתה אומר מערב יום טוב או אינו *.

(קטע ז)

ק' כ 39 אמר רב נחמן בר יצחק * 44 אלא א"ר משרשיא חסר *.
ק"א א 5 ומתחייב... הן חסר [כ'] 8 שפכתו ביתו [צ"ל בתן] * 11-8 העובר בין שני דקלים לא אמרינן
אלא דליכא ארבע אמות ביני ביני אבל איכא ארבע אמות לית לן בה וכי ליכא ארבע אמות ביני ביני נמי לא
אמרן אלא דלא פסקתניהו * 15-14 "דלא שכחי", "דשכחי", "ואפילו... בה" חסר * 17 דלא נפל
עליהו שימשא 18 אבל עבר בה חסר 19 רבו חמרא [= רכב, וכן להלן בכל הענין] 20 אבל
אשתו איכא למיחש [פ'] 22 ודארו כרעיה [לקו רגליו, ר' י. לוי ערך דאר] 25 ואם לאו יעשה מריבה
ביניהן [ת'] 26 נשי דקיימא בשבילא [אי] 27 עסקין ולא ניהליף ביניהן [בי] 33-31 אי איהו...
לדידה... ואי איהו קדמא... לדידה 40-36 לית לן בה... ובחצר אע"ג דנפל וכו' [ובגירסת כ"י ב בד"ס
הערה ב] ע"ב 4 עבר עילויה אי קטיל מיקטל אי אקיר [1] מאית, מאי תקנתיה [מ'] 8-7 טולא דכווארא
[2, סי] דזרדתא טולא... [ר' הגהות הגר"א] 27 ומיחזי לכדא *.

ק"ב א 4 חד יומא דמשי רישא ולא משי ידיה מפחית חד (יומא ולא) ידע ממאי קא מפחית [ר' ד"ס הערה ב] | ידא
אפגא דרגא לפחיתא * [ר' פיר"ח] 11-10 תקנתיה... חבריה נחצריה ואי לא נימא וכו' [ה'] 19 אנדרפאן
פחא בין כוכבא 21-19 ואי לא... והדר נישתי חסר 22-21 ואי לא ניקרקש ניכתמא ואי לא ניהוף
ביה רוקא ת"ר * 30 תנן ר' יהודה * 31 ת"ר חסר * ע"ב 2 ולו שכר [כ'].

מועד קטן (קטע ח)

ד ב 29 חצי חסר [ר' רש"י ד"ה כיון] 33 לבני חרמך * [ר' פיר"ח] 34 נהר בוניץ * [ר' פיר"ח].

14 על כתיבת שם ההויה בקיצור זה ר' י.ו. לויטרכר, Substitutes for the Tetragrammaton —
31 Proceedings etc., New York 1931, no. 31, וכן פסיקתא זוטרות שמות ג טו, כתר שם טוב להרב ש"ט
גאנין, כ"א ע' שמב, תשלח.

ה א 18 ולא חוטטין לתוכן חסר [ח"] 23 דכי רבים צריכין להם אפילו [י"] 34 הני בהדיא 35 עושין כל צורכי [מ"] 36 על הקברות [ד"ס ב, א הערה ב] 37 לציון מן תהורה * מנין שנאמר [והשוה למשל מכות ב ע"ב : רמז ... מנין דכתיב, ובפיר"ח שם : שנאמר].

יומא (קטע ט)

ג א 42 ר' יוסי ור' אלעזר ור' שמעון 47 והא קתני פר של יונה"פ [ר'] רש"י ותוס' ד"ה והתניא | ושעיר מתה חסר * 55 אלעזר * [ר'] הגהות הש"ס] ע"ב 7 בתר מכפר אוליגן קרבן יחיד אי ... אוליגן קרבן צבור [ח"] 16 נוהג בציבור כביחיד [ר'] הגהות הש"ס] 18 וחומר בתמורה.

גא א 3 ומאי שנא מתמורה 4 אלא זבח האיכא 6 הטומאה דקבוע ליה זמן * 9 פסח שני מי דחי שבת וטומאה [ב"] 13 בכנופיא מאי פסח פסח שני [ר'] גם פיר"ח] 21 לא זכה לעשותו בטהרה * ע"ב 2 ואינו מביא משל צבור * 9 אלא חסר * [ר'] רש"י והגהות הב"ח] 12-11 הכא ... הכהנים חסר * 20 כיון דהואי * 23-22 מבפנים אי מבחוץ * 35 ומשום שכינה חסר *.

גב א 2 ולר' יהודה * 4 תניא א"ר נתן [צ"] 18 שש ורחבו [ת"] 28 אין להן מכריע ע"ב 1 ותניא * [ר'] הגהות הב"ח] 5 איסי בן עקיבא [ח"] 28 שגגו מצא כתוב [ש"] 42 אמר אביי חסר * 43 אמר אביי * 44 דתניא מלמדין *.

גג א 20 ובסה מאי קא(מר) אמר 21 אלא מעלה עשן * 23 דתניא כיצד הוא עושה * 28 באהל בשילה ובבית * 32 זה עונש ... זה אזהרה יכול שניהם * 35-34 הא ... מיתא חסר 45 פניו ויצא ... פניו ויצא * 49 דהוה מינקפו * [ר'] מסורת הש"ס] ע"ב 10 ראוי לו כאילו לא * [ר'] פיר"ח] | ומשום כך אמרו 12 למינתב לימין ואח"כ לשמאל * 17 משמיה דרב יהודה [וכן היא בד"ס] 18 גשומה ושחונה מעליותא [ר"] 19-20 מסיים בה הכי [ש"] 28 אמרו לו אף על פי כן [ר"] 29 שהרי אמרו [ר'] ד"ס שם] 46 ר' יהודה אומר [ר'] גם בהגהות הש"ס] 49 ויביאהו ... בית ה' חסר [ס"].

גד א 1 מאי כל הדרה חדרה חסר [ס"] 4 רבא ... מאי משמע אמר ליה [פ"] 13 בהמה ... הח חסר [ק"] 17-16 התם כתיב שם הכא לא כתיב שם * 17 מיתביה חסר [א"]. הגירסה אינה ברורה, אולי : והא רב יוסף, ור' "תחלת חכמה" לר' יעקב חגיו, שער ג, פ"א כלל א] 20 הכי נמי דלא גלו והא' מר כבר [א"] 24 ובא להודיע [ה"] 25 ששם ארון גנוז ש"מ [ה"] 29-30 תניא שני בדי ארון היו יוצאים מן הארון עד שמגיעין לפרוכת שני ויאריכו הבדים יכול לא יהו נראין מתוכה ת"ל ויראו ראשי הבדים יכול יהו מקרעין ויוצאין בפרוכת ת"ל [ר'] ד"ס הערה ז שהיא הגירסה "היותר טובה" 33 מגלגלין להם את הפרוכת [ט"] 34 שהן מעורין ... זכר עם הנקבה * 39 אמר ליה רבא [ל"].

גז א 22 הוא דחוינהו ולא הו עבדי כסדרן, אמר רבא נתערבו לו דמים בדמים [וי] 26 אטמו דוירי * 33 האחרונות של פר [כן בד"ס] ע"ב 4 שלשה פעמים חסר * 12 אורבא חסר * 14 מילי היכא דלא יהיב מיניה אבל האי דיהיב מיניה לא [נ"] והגהות הב"ח] 23-25 ונתן אחד מזה ואחד מזה שכולן ... ישפוך ומניין שאפילו לא נתן מתן ארבע אלא מכוס אחד שכלן נשפכין ליסוד ת"ל ואת כל דמה ישפוך הא כתיב *.

גח א 15 לאו נתן מורק 19 גבי בהמה או על גבי כלי * 26-28 או אינו ... לא שנא חסר * ע"ב 11 אל המזבח לפני יי ולא כהן לפני יי הא כיצד עומד מחוץ למזבח ומזה [ובגליון כתוב : היכן היה לפניו מן המזבח]. ובכ"י בפנים יש פירוש לשתי הבריייתות וגם משם נראה, כי הגירסה שבגליון היא הנכונה 12 תניא אידך מזבח קטורת הסמים אשר לפני * 13 על הפרוכת בשעה שהוא מזה חסר [ש"], וז"ל כי "בשעה שהוא מזה" הוא פירוש ל"ומזה" שלפניו, ומן הגליון נכנסו בשעות לפניו. וז"ל הפירוש בכ"י : ויצא אל המזבח מה ת"ל וליכתוב קרא וכפר על המזבח אשר לפני יי ולקח מדם הפר ותו לא מה ת"ל א"ר נחמיה לפי שמצאנו בפר העלם דבר של צבור שכהן ... ומזה על הפרוכת בשעת הזאה דפרוכת יכול אף זה כן וכו' 30 אמר לך רבי עקיבא חסר * 32-33 ויצא כיון דאיחייב ליה בקרן הדור אתו בההוא קרן דאיחייב ברישא * גט א 11-2 מחוץ אלא סבירא לן הקפה ביד ובהא קא מיפלגי מ"ס ילפין ... כדשניגן מעיקרא ; מ"ס ... ברגל

חסר * 15 ישמעאל בן אלישע [כן בד"ס] 33 הוי חסר * 40 על גגו חסר * 44 אמרת מקיש ירידתו * ע"ב 4 דבי רבי ישמעאל תאנא * [ר' מסורת הש"ס] 65 הוא הוא לפני כפרה הוא לאחר [כן בד"ס].

ס א 6 (היוט ומאן) והניחם שם שלא ישתמש בהן ליוה"כ אחר * 11 והני חסר [וכן בד"ס] 12 בדם חסר 27-25 ת"ר... כלום חסר 31 אומר אימתי [כן בד"ס] ע"ב 2 סבר בגדים [כן בד"ס] 6, 7 בגדי זהב מחוץ * 18 נחמיה לדבר [ר'] 22 הא כי כתיבא 26 ויחזור ויתחיל בתחילה * 27 יחזור ויחפון [ח"].

סא א 11 מלמד שכלן [כן בד"ס] 12 בשאר עברות חסר [כ"] 16-15 בטומאת מקדש וקדשיו חסר [שם] 21 מלמד שכל אחד ואחד כפרה בפ"ע [מ"] 24 במתנות שמבכנים חסר [שם] 25 אומרים ממקום שפסק משם הוא מתחיל * 27-26 במתנות... בתחלה בהיכל חסר [ג'] 37 במתנות שבהיכל חסר * 39 בתחלה במתנות ש חסר * ע"ב 62 ר' מאיר... תקנה חסר [א"] 7 קשיא חסר [ג'] 11 להכשירו חסר | אמר צריך ואין לו תקנה [ה"] 15-14 וב"ה... תער חסר 17 רבי אליעזר * [תגירסה בכל הענין] 25 כחטאת כאשם הוא * [ועירוב פרשיות הוא] 36 שעירים חסר [ג'].
סב א 3 שימי בר אשי [כן בד"ס] 24 ולקחתן כאחת [ג'].
סג א 18 ירמיה אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן [ר' ד"ס הערה ל'] 19 31 דקתני פסח 38-33 נימא [?] פליגא... טובי (תנאי הוא ?) תנו רבנן אי קרבן *.

סד א 32-28 לעזנות ולמשעים ולחטאים שעו ושפשעו ושחטאו לפניך... תטהרו והן עונין אחריו בשכמליו * [ר' הגהות הב"ח] 37-33 והכהנים... בשכמליו חסר * [ר' הגהות הגר"א] 41 ערסלא מציפורין * [ר' הגהות הב"ח ומסורת הש"ס].

סוכה (קטע י')

לז ב 1 ותו לא מידי חסר * 4 בריה אחרת קתני [ר' הגהות הש"ס] 20 כתפו אמרו לו זה הדר * [לשון שאלה היא] 28 ואמר רבא חסר.

לז א 7-6 ור"י... לסבך חסר * [ר' הגהות הש"ס] 20 מעשי באנשי *.

ג ב 1 איתמר חסר [השוה למשל ביצת לה ב, ע"ו ב א, ור' גם גירסת ר"ח].

גא א 2 ר' יוסי אומר ישראלים) היו ע"ב 26 דמתחזי כי ראותא דמיא 30 ע"א זקנים כל אחת * [ר' הגהות הב"ח] 32 היה מניף * 45-42 נשים רואות מלמעלה ואנשים מלמטה כדתניא בראשונה היו אנשים מבפנים ונשים מבחוץ והיו... נשים רואות מלמעלה ואנשים מלמטה. היכי וכו' * [היא גירסה נכונה].

גה ב 13 פרים היום לא היה מקריב [ר' פיר"ח] 26 משמרות שווים [ר' גירסת ר"ח] 27 ובעצרת אומרים לו [ר' גירסת ר"ח ורש"י].

תענית (קטע יא)

ל א אמר רב יהודה אמר רב [מ' ופיר"ח. סדר שתי המימראות מהוסף, ור' מסכת תענית, הוצ' מלטר, ע' 140] 15 אפילו מצפרא קמ"ל * [ר' מלטר, שם] 39 תנו רבנן כל שהוא וכו' [ר' בפיר"ח ומלטר, ע' 142] 43-42 גוהנות בטי' באב ואסור ברחיצה ובסיכה... המיטה... במשנה בתלמוד בהלכות ובאגדות * [ר' מסורת הש"ס ומלטר, שם] 45 אינן בטלין דברי ר' מאיר וכו' * [כגירסת הר"יף והרא"ש, ר' מלטר, שם] 49-48 עד כמה עד ג' ימים כשלמים * [ר' מלטר, ע' 143] ע"ב 13 ואינו מתאבל על ירושלים חסר * [מלטר, ע' 144] 16 מכאן אמרו חסר * [ר' מלטר, שם] 19 תני' חסר | וכל האוכל [ע' ומלטר, שם] 28-27 מאי בינייהו אמר אביי עוברות ומיניקות איכא בינייהו רבא אמר שאר מיטות [צ'] 31 דידן דאמר לא הוו * [ר' מסורת הש"ס ומלטר, שם] 35 ויום שניתנו [ש' ומלטר, ע' 145] 39 רבה בבנימין

15 ר' ירמיה היה בן דורו של ר' אבהו. ר' מבווא הירושלמי לר' זכריה פרנקל, ע' קח.

רב דימי במדבר עולא ביטל רב מתנה בביתר רבה במערכא סינמן רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן יום שהותרו שבש וכו' [ר' מלטר, שם. פ. י. הכהן, ספר הסימנים השלם, לונדון תשי"ג, לא מצא את הסימן הזה בשאר המקורות] 43 רב דימי בר יוסף אמר רב נחמן יום שכלו [ג', מסורת הש"ס ומלטר, שם] 46 אלה פרסדיאות [ר' הגהות הש"ס ומלטר, ע' 146].

לא א 32 אמר רב מתנה... לקבורה תיקנו הטוב והמטיב [ט"] | ביבנה חסר [וכן בפיר"ת, ור' ד"ס לברכות מח ב, ב"ב קכא ב הערה ל ומלטר, שם 16] 7 כדתניא [ר' מלטר, שם] 12 תוני רב יוסף מאן דלא מוסיף אוריין תקבריה אימיה [מ' ומלטר, שם] 23 בינוניות שבהן * [ר' מלטר, שם. בסוף המסכתא כתוב: הדרן עלך בשלשה פרקים. חסלת תעניות. לאברהם בר יצחק בר אברהם בר דניאל בר יצחק נ"ע הידוע באבן אלבקררה].

כתובות (קטע יב)

מג ב 35 אמר רב הונא ** [וכן בתוס' רי"ד] 39 אמר לך רב הונא ולטעמך **. מד א 9 הכא נמי בדאוסוף לה גופא [כן גירסת התוספות. בכי"מ: דאוסוף לה מידן] 17-16 וכל שכן ראשון... במכר ודאי שניהם [ר' כי"מ ותוס' רי"ד] 24 אלעזר בן שמוע מנה [ר' תוס' ד"ה והלכתא] ע"ב 13 ר' יוסי בר' יהודה ** [וכן בתוס' רי"ד] 23 רב אדא בר אבא [ר' מסורת הש"ס וכי"מ]. מזה א 4 העיר היא ** ע"ב 17-16 מיחייב בעקימת שפתיו ההיא שעתא בוגרת **. מו א 21 אזהרה לדייניי ** 35 דתני יונהי ** [ר' למשל חולין מג ב. מיהו בכמה מקומות מכונה בתואר רבי 17] מו א 1 מנלן חסר.

(קטע יג)

עג ב 14 גבי גט דאיסורא ספק איסורא לחומרא גבי כתובה הויא ספק ממונא ולקולא [וכן בשורה 17] אמר רבא 15 נשים מדהוי ליה למידק ולא דק אחוליה אחליה לתנאי ** 16 אמר ליה אביי 17 מיניה לשמואל 19 [וכן בשורה 24] ובפחות משוה ** 25 תנא קמא סבר 26 קדושין ר' שמעון 31 תנא קמא סבר על מנת | שירצה אבא **.

(קטע יד)

צה ב 24 ועמדה ונשאת **. צו א 7 משום איבה ** 12 כל חסר 30 תפסה הכא נמי מאי דתפסה תפסה ** ע"ב 16 רעבתניתא ** [ביו"ד, ותואר הוא]. צו א 6 הונא ותניא כותיה דרב יהודה, תניא כותיה דרב הונא ** ע"ב 2 חינוא רב יהודה אמר ** 18 זירא אמר ר' ירמיה אמר... [ר' בתג'יה לי תוספות רי"ד] 19 שאמרו חכמים [ר' גיטין עד א].

גיטין (קטע טו)

נג א 12 ירמיה ולדתני ** 16 [וגם 17] דלא קם ליה 19 דלא קא מפסיד ** 25 אמרו שונג 26 אפילו מויד ** | השתא לאזוקי ** 37 חייבין והשונגין פטורין ** [ר' רש"י ד"ה הא ותוספות ד"ה ותניין ע"ב 1 משקלות כשרין ** 33 קנס ליה חסר ** 35 דאורייתא הוא 38 במויד יעקור [וכן בכל הסוגיא וכן הוא במשנה שבנדפס] 45 אלא חסר. נד א 32 על שביעית... על שבתות 3 הכי קאמר חסר ** 11 לחבריה דיירא ** 21 טומאתו אמר ** 32-30 איקא קנסו שונג... בינייהו דר"מ סבר לא קנסו ורבנן סברו קנסו אמר לך ר' מאיר הכי [ר' יבמות צ א] 37 המעשר פירותיו [ובמשנה ליתא] 38 יאכל אמר לך ר' מאיר 42-43 תם לטהורי קא מכיון ע"ב 2 רבי מאיר רבי יהודה [וסעות היא] 8 דתניא נטיעה ** 12 אף נחכוין ללקט [ולפי המשנה: אף יתכוין!] 17-16 המשנה חסירה [כנראה לא צטט המעתיק את המשנה בתוך הפרק אלא כתב כל משניות הפרק בראשון] 22 נסמאו זבחים ** 23 שורת הדין אינו נאמן ** 33 האמינת(ה)ו היכא אמר **

16 ר' גס א. ביכלר, תולדות ברכת הטוב והמטיב — מאמרים לזכרון ר' צבי פרץ חיות, וינה תרצ"ג.
17 ר' ברכות יד א, גיטין נט א, בכורות ל א; ור' גס מבוא הירושלמי לר' זכריה פרנקל, דף צח ואילך.

40 דחוינה במסיפס [ר' י. לוי ועה"ש ערך מסיפס] 46'45 כוליה אמאי הפסיד א"ל שאני אומר 47 כמאן
דלא... דתניא [ר' כ"מ ותגהות הש"ס] 51 אבל בכוליה ס"ת.

נדריים (קטע טו¹)

צא ב 5 גברא ההוא יומא דהוה בדיחה דעתא מהרי [צ"ל בהדין] גברא אמר [והיא גירסה מאוד נכונה].

סוטה (קטע טו²)

ב א 18 סוטה לכדרכי **.

ז א 52 היתה מכוסה ** | היו עליה ע"ב 1 וקטלאות ** [ר' י. לוי ערך קטלה, ועה"ש ערך קטל (ב)]
4 לראות יכולים לבוא.

(קטע טז)

ג א 50'47 לכדתנא... שנתחדש בה חסר ע"ב 6'3 כנ"ל חסר 10 לאחר מן האומים [וכן בכל הסוגיא]
30'29 אידי ואידי... לית לן בה חסר [ר' גיטין ו ב : אל יטיל אדם וכו', גם איך י"ל זנותא בגברא לית לן
בה ?] 36 לפניו חסר [וכן נכון].

ה א 22 אמר ר' אלעזר [וכן להלן : ואמ' ר' אלעזר, ור' כ"מ] 27 שוכבי עפר לא נאמר ** 42'39 א"ר
חייא... גבה לב חסר 46'45 איכא... בשין חסר 46 א' ר' אסי ** ע"ב 3 ואין ספחת אלא שפילה
[לכאורה גירסה נכונה, אך הראיה מן המקרא אינה מחוורת לפי"ן] 16 אל תקרא ושם [מנוקד בשין
שמאלית] אלא ושם [מנוקד בשין ימנית, ור' הגהות הב"ח] 25 אל תסתרי וגכנסה עמו בסתר.

(קטע יז)

לו ב 51 לשון אמר להם למחר ניבדוק אותו בלילה בא 53 ולמחר בדוקה 55'54 הקדש (מר) ליה מאי
האי אמר ליה לשון הקדש אמר ליה איגמר אגמריה ולא תהי קא גמר אמר ליה אישתבע לי דלא משתעית
בהאי לישנא 56'55 גמי דילך מיד ויאמר פרעה עלה.
לו א 5 בנימין הצעיר.

בבא קמא (קטע יח)

סח א 40 טבח או מכר ** 41 אמר רבה ע"ב 5 ודלמא חיוביה אע"ג [ד' *] 38 טעמא דהקדיש הא לא
הקדיש חייב והא אמר רבה [זי*].

סט א 3'2 כמה דלא פסיקא מילתיה גגב * 11 גמי בר מיפרקיה ואיתהגויי מינית הוא * 31 דתניא [פ' *
והגהות הש"ס] ע"ב 5 אפכת לה לברייתא [צי*].

ע א 19 והילכתא שליח שויה חסר [מ' רש"י והגהות הב"ח] ע"ב 27 וכמאן כר"ע.
עא א 30 אמרי חסר * | דתניא המבשל [וי*] 40 קדש היא היא קדש ואין מעשית קדש * [ר' מסורת הש"ס].

(קטע יט)

קיא א 35 ואמר רבא... ראשונה חסר [ר' וכך נכון] 38 שאם הביא מעילתו עד שלא הביא אשמו שלא יצא
[תי*] 40 וילמוד הדיוט מהקדש [ב*, והשאר חסר] ע"ב 1 והמניח לפניו [א*] 7'6 מ"ס... דמריה
קאי חסר.

קיד א 25 יקוץ את הסוכה [קי*] ע"ב 46 אם יצא לו [סי*].

קטו ב 31'30 ולא ישקה... חבירו חסר [י*] 36 דומה לסבכה 37 במקומו אינו והא אמ' ר' [י*] 40'39 אמרי
הבא גמי אפשר דשאפו ליה אפומא דחבייתא [כך נכון] 54'53 אמרי ראמי בכלי... אי חבי יין גמי...
אמרי לזילוף [כ*].

קטז א 16'15 דאמר ליה אפסידתן מזווא [מ' והגהות הב"ח] 26 כי הא ד חסר [באמת היחס הפנימי בין שני
הענינים אינו גלוי למדי, ור' גמוקי יוסף] 27 שאדו ליה 29 שרייה ניהליה לחמרא לא אתא אריא [ע*]
ע"ב 10 נעמיד לו *.

קיח ב 28 כלי צמר ביהודה חסר [ד*] | וכל שאמרו הטמן [ד*].

ק"ט א 50 ושהסורק מוציא * [ר' מסורת הש"ס] | כובס נוטל... של כע"ב חסר [ק'] 53 הנסורת * [ר' מסורת הש"ס].

בבא מציעא (קטע כ)

ע"ב ב 39 מעיקרא אמר אין לרין כיון [ל'].
ע"ג א 2 וכן המוליך [ג'] 7-9 רב פפא אמר משום דמולי גביהו רב אחא בריה דרב איקא אמר משום דמגלו להו תריעי * 10-9 בספסרא חדתא 15 כבר בקש 16-18 וא"ד בקש רב אסי לעשות בכלי פשתן כן ולא הניחו ר' יוחנן בקש ר' ישמעאל בר' יוסי לעשות בגרוטאות כן לא הניחו רבי * 19-21 מאן דאסר כיון דנפיש רואחיה מיחזי כי אגר נטר לי ומאן דשארי כיון דקא מקבל עליה (אונסא) לא 22 רב שימי בר אשי 23 בבקרא דתחרי [ר' תוספות ד"ה בתורין] 24-26 פוקו סיען כגופא דארעא ואי לא מיחזי כי אגר נטר לי * [ר' רש"י] 34 להו אינהו הוא דקא עבדי שלא כדין 36-37 להו כמא באבי ע"ב 14-17 ליה שפיר קא עבדי רבנן כי קא יהבי זוזי אחמרא... וחלא חלא הוא השתא איתו הו דקא מבחר נפשיה * 18 אקרא דשניאתא * 24 הני דבי פפא בר אבא *.
ע"ה ב 10 דע אם בא [ע' ותוי"ט] 27-28 משה... ותורתו פלסתר, לא בחר לו כלשון נקיה, לא לגבי משה ולא לגבי התורה 40 מר קלי זוזי 45 תולה מעותיו בגוי ומלוה אותן לישראל בריבית [רש"י פירשו באופן אחר] 48 ואת הקאדר [ר' תוס' ד"ה את הקרר] 49 אפיראפרין... דבר האביז [א'].

בבא בתרא (קטע כא)

ח ב 37 דרבא כפא * [ר' הגהות הב"ח] 42 כגון מאן אמר רב חסר * 43 שבקתה לאומנותך [ס' ופיר"ג] 46 מזה בשוק... וזה לחנות וגובין * [ר' פיר"ג] 50 כיוצא בו גבאי תמחוי [צ'] 51-52 מעות של צדקה... אחת אחת חסר [צ', וכן נכון].

עבודה זרה (קטע כב)

ד א 16 לא קשיא כאן בישראל כאן באומות א' ב' א' כאן בשעת הדין כאן בשעת מלחמה.
ו א 17 שמו[אל] נצרי לדברי [ה'] 24 חנן בר אבא * [ר' פיר"ח] 27 הן ואידיהן טובא הו ע"ב 6 ולא קתני לא ישא ולא יתן [ר' פיר"ח]. ואולי כך היתה גם גירסת התוספות פסחים בב ב ד"ה ואבר, ור' חידושי מהרש"א שם.

הוריות (קטע כג)

ט א 2 ועשירות חסר * 4 נשיא שאין עליו אלא * 6 בחכמה חסר * 8 שאם אין לו אתה חייב לגדלו [צ'] 9 גדלהו משל אחיו [ר"ס שם] 29 דאי ס"ד דאף על גב דלא מתחייב בעשירות האיתה מתחייב בכלול נכתביה או בדלות או בעשירות מאי טעמא (כתביה רחמנא בדלי דלות אלא הכי קאמר רחמנא נתכפר בהווא מתכפר בכלול אין מתכפר בהווא אין מתכפר בכלול * [והיא גירסה נכונה] 49 יחיד נשיא ומשיח [ז'] ע"ב 1 אמר רב הונא בר חיננא 7 יצא משיח [ר' גם גירסת רש"י] 12 משיח נמי שוה בשעירה בעי' [גירסה זו נמצאת גם בתוספות הראש] 14 קהל יצא זה שאין חסאו שוי לקהל [ר' רש"י] 19 ופר משיח חסר [צ'] 25 א"ל... מפר חסר [ר' ותוספות הרא"ש, שבספרי ספרד לא נמצאת].
י א 2 מבעיא נשיא איצטריכא... קא משמע לן * [בגירסת רש"י] 8-10 משיח שאינו מביא בשגגת מעשה אינו דין שלא יביא חטאתו משעבר ת"ל * 26 אלא על העלם דבר עם חסר 37 יחטא כשיחטא אמר מר [ר' בתוספות הרא"ש דאין זה ג"ש].

נדה (קטע כד)

כח א 6 א"ל ר' אבינא 10 קטבליא רב פפא אמר כגון ששרפו כאפודרא רבא אמר דאיכרך אכרוכי ** 14 ורבה בר בר חנה 19 ליתני נמי לנדה אמר ליה אביי 24 את ידו והחזירה 27-28 לכל דבר קאתני אמר

אביי ** 38 אמרת תשב [בכ"מ "אמר" חסר] 39 וזכר טומטום ונקבה ואונורגיוס ונקבה מתביעא
40 ר' יצחק דבי ר' אמי [בכ"מ : ר' יצחק א' ר' אמי] ע"ב 1 תשלחו אלמא זכר 9 אמר עולא חסר **.

נספח

במשך הדפסת המאמר הזה נתגלו עוד כמה קטעים והריני מוסר עליהם כאן רשימה קצרה :

כה ארכיון אדינבורג, מס' T.20. דף אחד של קלף.
פסחים סח ב 10 דאמר — ע א 5 על השובע.

כו אקדמיה, מס' T.13. מן הגניזה. שני דפים בלתי רצופים.
יבמות לג א 12 פליגי ואליאבא — לג ב השתא ; לה ב 3 מותרת בקרוביו — לה ב 41 מאי [עם
שינויים רבים ויסודיים].

כז ביהמ"ד לרבנים, מס' T.14. מן הגניזה. דף אחד.
כתובות ד א 19 בעילת מצוה — ד ב 9 לבוף.

כח ביהמ"ד לרבנים, מס' 24. מן הגניזה. שני דפי קלף בלתי רצופים.
סוטה לד ב 47 רב חנן — לה ב 33 את הסיד ; מ ב 1 תניא נמי הכי אין עונין — מא ב 29 לאדם.
[בדף לו ע"ב שורה 49 במקום "אידי דקלישא" הגירסה בכה"י : כיון דיגרדא, ואלמלא כן אין כל
פירוש לדברי רש"י שם בד"ה מינה].

כט חולין, מפרק ראשון. ר' רשימת מכס וויס : Katalog d. Hebr. Handschriften u. Bücher in der
Bibliothek des Prof. David Kaufmann, Frankfurt a.M. 1906, p. 14, Nr. 51a. חבל שכה"י
לא נמצא כבר באקדמיה, ועקבותיו נעלמו.

המדפיס חיים שחור, בנו יצחק וחתנו יוסף ב"ר יקר

פראג, אילזא, אויגשפורג, איכנהויזן, הידרנום, לובלין *

מאת

א. מ. הברמן

חיים ב"ר דוד שחור¹ היה אחד המדפיסים החשובים ביותר בראשיתו של הדפוס העברי באירופה מחוץ לאיטליה. זכה והיה בין ראשוני המדפיסים בביהם, ייסד את הדפוס העברי הראשון באשכנז ולאחר מכן יחד עם בנו וחתנו — בפולין. בחיי נדודיו אתה מוצא לו רק אח אחד בעל שיעור קומה, והוא גרשם שונצינו, שגם הוא חי כל ימיו בארץ נוד². אמנם הוא לא הגיע למספר ספרים כה רב כגרשם שונצינו.

מוצאו של חיים אינו ידוע במפורש, אבל יש לשער שהיה איש ביהם, והשם שחור, שווארץ וגם צ'רני היה שגור במדינה זו³. אפשר שכבר היה בין הפועלים שעבדו בהדפסת הספר העברי הראשון שנדפס בפראג, והוא "סדר התפילות", פראג רע"ג (1512)⁴, אם כי אין שמו נזכר בו. ויש ללמוד זאת מן העובדה שהוא נזכר בשמו המפורש בין ה"מחוקקים" של הספר השני "סדר זמירות וברכת המזון", פראג רע"ה (1514), והן לא היה בית דפוס עברי אחר בימים ההם בכל מדינת ביהם וסביבתה, שבו יכול היה חיים שחור ללמוד את מלאכתו, מלאכת הקודש, ולהתאמן בה כראוי. הזמן וכן המקום לא היו נוחים למדפיסים. הם מתאוננים על "קושי השעבוד" (סי' 2) ועל "צרת אחינו בית ישראל שהגבירה" (סי' 3) וקובלים "כי צחקה צרה, והאויב שם אותנו לחץ מטרם, והצרות למעלה מראשינו עברו העברה, וספרי תורתנו לקחו ובערו בם בערה" (שם). הם מתאוננים גם על אנשים ש"עמדו עלינו לבטל מחשבותינו" אשר יזמנו [להרבות ספרים ולהרביץ תורה] (סי' 4) ועל "עצת אויבינו" (סי' 5). גם כספם לא הספיק להם לפעולה גדולה, שהיתה כנראה בתכניתם. ולכן שיתפו בהוצאת ספריהם אנשים עשירים, שלא תמיד עמדו בהבטחותיהם וגרמו לעיכובים במלאכת הדפוס. חיים שידע את מלאכת הדפוס על בורייה והיה גם בעל מרץ ויזמה, נפרד מחבריו. לאחר שגמר את הדפסת ה"יצירות", רפ"ו (סי' 6), לקח אתו חלק הגון מן האותיות

* מקורות :

1. פריימן כ"הצפה להכמת ישראל" שנה י', בודפשט תרפ"ו, עמ' 282-287.
2. ח"ד פריעדבערג, תולדות הדפוס העברי בערים... שבאירופה התיכונה, אנטוורפן. תרצ"ה (= פר"א), עמ' 61 ; 33-29. הג"ל, תולדות הדפוס העברי בפולניא, מהר"א, אנטוורפן תרצ"ב (= פר"ב), עמ' 39-40.
3. L. Zunz, Zur Geschichte und Literatur, Berlin 1845, p. 261, 270-271.
4. M. Steinschneider, Catalogus Librorum Hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana, Berlin 1852-1860 (= שט').
- J. Perles, Beiträge zur Geschichte der hebr. und aram. Studien, München 1884, p. 171-173.
- Mitteilungen zur jüdischen Volkskunde 11. Jahrg., Leipzig 1908, p. 112.
- Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland I (1886), p. 284-286.

1. חיים שחור, ע"י שטיינשניידר CB (= שט'), עמ' 3047-3048 סי' 9245.
2. גרשם שונצינו, ע"י א. מ. הברמן, המדפיס בני שונצינו, וינה תרצ"ג.
3. שחור, צ'רני, ראה סיני האק. משפחות ק"ק פראג, פרעסבורג תרנ"ב, עמ' 359.
4. סדר התפילות, נדפס "במעלי שבתא ערב חנוכה לחדש רביע ע"י צעירי הצאן מחוקקי צדק" והם : שמואל ב"ר אשר הלוי, יקותיאל ב"ר יצחק, מאיר ב"ר דוד סופר תפילין, שלמה ב"ר שמואל הלוי, מרדכי סופר מפראג ומרדכי ב"ר דוד. שט' עמ' 304 סי' 2064.

ושאר כלי הדפוס, ושמו גם קצת פועלים מומחים, והלך יחד עם בני ביתו לחפש לו מקום נוח ומתאים לעבודתו. ובניגוד למקובל נראה לי, כי כבר לא השתתף חיים בהדפסת ה"הגדה" המצויירת, פראג רפ"ז (1526)⁵, והאות ש"ן שבשנים מצויורה אין לה שום קשר לשם שחור כפי שסברו קצת חוקרים. על כל פנים אין שמו נזכר בה. וראוי להעיר, כי גם בתקופות נדודיהם לא נתבטלו המדפיס ועוזריו ממלאכתם. בכל מקום חנייה בדרכם עסקו בסידור וגם בהגהה. אבל הספר המודפס לא נקרא אלא על שם המקום בו נשלם.

תחנתו הראשונה בדרך נדודיו היתה אילזא (Oels) שבשלויה. הוא הגיע לשם כנראה בשנת רפ"ט או עוד קודם לכן וקיווה למצוא שם, כמקובל על ידי מתן סכום כסף, זכות ישיבה וחסות אצל ההרצוג קארל מאילזא-מינסטרברג. אבל לא הספיק להדפיס שם אלא ספר אחד בלבד והוא "חמשה חומשי תורה" ר"צ (ס' 7), שהדפיס יחד עם שותף לספר זה, והוא דוד ב"ר יהונתן⁶. הגזירות המרובות שנחתו מדי פעם בפעם על יהודי שלזיה הראו לו לחיים, כי אין סיכויים שיוכל להמשיך בעבודתו ללא הפרעות. הוא לקח שוב את מקל הנדודים בידו ובא לנסות את מזלו באויגשפורג, שקרקעה היתה נראית לו טובה לעסק הדפוס. שם הדפיס החל משנת רצ"א⁷ ועד שנת ש' תשעה ספרים ובתוכם "מחזור" (ס' 12), "סליחות" (ס' 13) ו"ארבעה טורים" (ס' 14). בנו יצחק⁸ וחתנו יוסף ב"ר יקר⁹, שנשתתפו כנראה בעבודתו במשך כל תקופת נדודיהם ולא נזכרו בשמותיהם, מופיעים במפורש בדפוסים החל מ"ארבעה טורים", אויגשפורג ש'. חיים מספר בשער הספר, כי אנשים באו אליו והתאוננו, כי אין ה"טורים" מצויים וגם אלה הנמצאים עדיין אצל אנשים משובשים הם, ואמרו לו: "עשה תעשה גם יכול תוכל. ואני בראיתי שאלתם גדולה מתשגתי, כי בער אנכי מאיש וללכת באלה לא נסיתי, קראתי בשם חתני היקר, יוסף ב"ר יקר, ואמרתי לו... באשר אתה תלמודי ומדקדק, ועליך לחזק הבדק" (ס' 14). ומסתבר שיוסף עסק בהכנת טפסים לדפוס והיה המגיה הראשי. הוא גם קיבל מגיסו, ר' יעקב ב"ר ברוך, הגהות מידי ר' אברהם¹⁰ ב"ר אביגדור מפראג שנדפסו ב"טורים" אלה. מלבד שיריהם של יוסף וגיסו יעקב נדפסו במהדורה זו גם שיר שבח של אליהו בחור ששהה באותו זמן באשכנז¹¹ ושמו באויגשפורג עצמה. ומעניין, כי "ארבעה הטורים" הופיעו בשנה זו גם בפראג וגם בקושטאנטנא, ורק שנתיים לפני כן בקראקא (רצ"ח). בשנה האחרונה הורע מצב המדפיסים באויגשפורג ולא היה ביכולתם להדפיס את "הספרים הידועים" אשר הוסכם עליהם להוציאם לאור, כפי דבריו של יוסף (ס' 14). הם חיפשו דרכים שונות כדי להוציא את תכניהם לפועל ולהמשיך בהדפסת ספרים, וביזמת ר' יצחק דיין מגיגשפורג¹² נתקשרו עם המומר פאולוש עמיליאוש, שהיו לו קשרים טובים בחוגים בעלי השפעה. הוא נשלח בשנת 1541-1542 לאיטליה (פירארה), כדי לבדוק את האפשרות להקמת בית דפוס עברי שם על ידי חיים שחור ובשותפותו, וגם למכור קצת ספרים מספריו (תפילות, פירוש רש"י וארבעה טורים) לנוצרים. עמיליאוש לא הצליח כנראה בשליחתו ולבסוף פרץ ריב בינו ובין חיים שאפשר וגם ליציאתו של חיים ובניו מאויגשפורג¹³. וכיוון שעמיליאוש ראה, כי נפתח שוק רחב לספרים ביהודית-אשכנזית ("ספר המדות" ו"בבא דאנטונוא"), התחיל הוא עצמו להדפיס באויגשפורג ספרים מסוג זה, בלי הזכרת שמו כמדפיס. שכן זה היה עלול להזיק לשוק ספריו. לפי

5 הגדה, ע"י שט' עמ' 412 ס' 2672. 6 דוד, ע"י שט' עמ' 2871 ס' 7989.

7 כך נראה לי החשבון של פרט השנה בס' 8. 8 יצחק, ע"י בהערה 1.

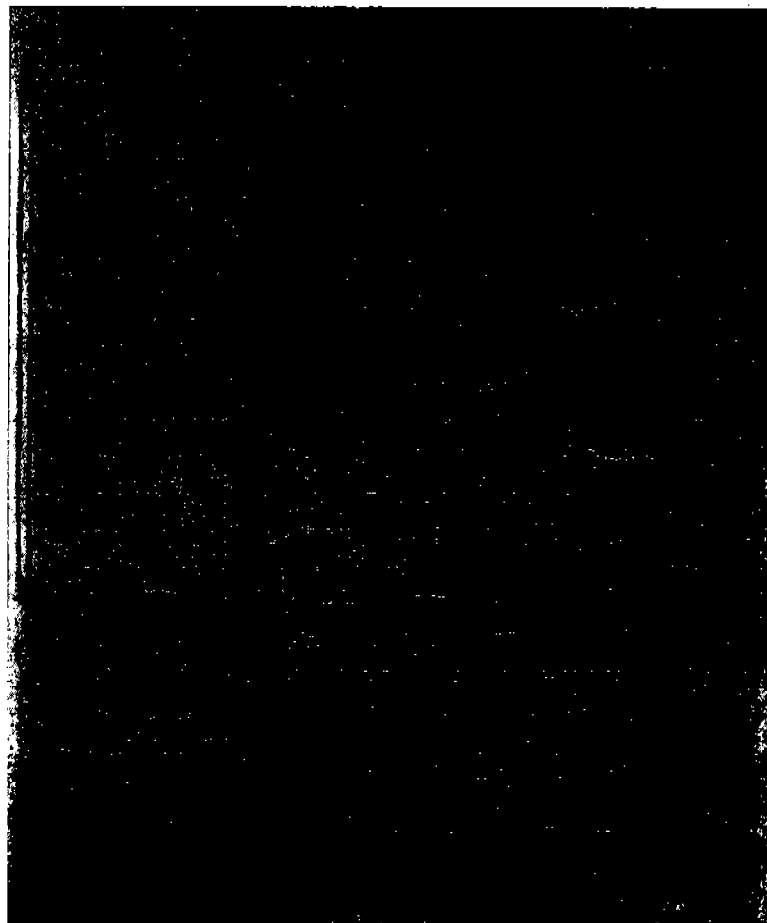
9 יוסף, ע"י שט' עמ' 2952 ס' 8573. התוספת "הי"ד [השם ינקום דמן]", שהוא מוסיף תמיד אחרי שם אביו, מעידה שנהרג על קידוש השם. שם אשתו היה עלא, ע"י שט' עמ' 2885 ס' 8092.

10 ר' אברהם, ע"י שט' עמ' 664 ס' 4175.

11 אליהו בחור ישב באותו זמן באיוני שבויטרמברג.

12 ר' יצחק, הוא מכונה גם "דיין מוריניו", ע"י פרלס, בייטרגה, עמ' 171.

13 תביעתו של עמיליאוש לשבעים זהובים לא היתה אלא התחלה בלבד לריב והתרחקות גמורה.

לוח 1 : תפלה בוס גאנצן יאר, איכנהוויזן ש"ד (ר' ס' 17)

דעתי, הספרים „דש ספר מלכים אין טויטשר שפראך“, (אויגשפּורג ש"ג-1543) ¹⁴ ו„דש שמואל בוך“, (אויגשפּורג ש"ד-1544) ¹⁵, המיוחסים לחיים ולבני ביתו, לא נדפסו אלא על ידי עמיליאוש. איתותיהם של ספרים אלה (ווייבר-טויטש) שונות מאותיות ה„תפילה בום גאנצן יאר“, איכנהויון ש"ד.

בשנת ש"ג המשיכו חיים ובניו בנדודיהם והגיעו לאיכנהויון. שם הדפיסו את ה„תפילה בום גאנצן יאר וואל בור טויטשט“, „חמשה חומשי תורה“ (שניהם בשנת ש"ד). משם המשיכו בדרכם ובאו להידרנום, והדפיסו שם: „סמנים על חדושי הבחי“ ו„סליחות“ (שניהם בשנת ש"ו). ב„תפילה בום גאנצן יאר“ (ר' לוח 1 מול ע' 484) עסק יוסף ב"ר יקר. לפי הקדמתו כבר יצאו תרגומים של התפילה ביהודית אשכנזית ¹⁶ אבל לא כתרגום הזה, ובלשונו העממית: „עש איז אזא גרוש אונטער שאיד, אז צווישן איינס אלטן ווייבא, אונ' איינר יונגן מאייד“. הוא לא תרגם את הספר בעצמו אלא בחר באחד התרגומים הטובים שהגיע אליו; ואפשר לומר כי הוא ערך את התרגום. ודבריו שהוא עם הארץ ואדם פשוט אינם אלא דברי עניויות, ועלינו לזכור את דברי חותנו עליו, שהוא „תלמודי ומדקדק“, וכן מכתבו לגיסו ר' יעקב ב"ר ברוך (ס' 14), המעיד עליו שהיה בר אוריין. גם מחירו של הספר ידוע לנו, והוא לדבריו מחיר זול: כתר אחד (בהקדמה ל„תפילה“ וכן בחתימה). הוא גם הודיע, כי בדעתו להדפיס עוד ספרים ביהודית-אשכנזית, ושהוא כבר מתחיל בהדפסת ה„שמואל בוך“. אבל מסתבר, כי עמיליאוש הסיג את גבולם של חיים ובניו והפריע את עבודתם ולא ראו אפשרות להדפיס את הספרים הללו שהבטיחו.

לא היתה להם ברירה אלא לחפש מקום פעולה חדש, ובחרו בלובלין; וכנראה משום הקלות שקיבלו לייסד בית דפוס חדש בעיר ומשום אפשרות לשווק יפה את ספרי דפוסם בפולין. נראה, כי עוד בשנת ש"ז הגיעו ללובלין והתחילו מיד בהדפסת ספרים ¹⁷, אם כי רשיון רשמי לא קיבלו אלא בשנת ש"א. רק יוסף נפרד מהם בינתיים, כדי לראות אם יש אפשרות לתאחז באיטליה או כדי לחפש שם שוק לספרי דפוסם. בשנת ש"ח הגיה יוסף בויניציאה „פירוש רש"י על התורה“ (ס' 21), ואפשר שגם יצא בהוצאתו. הוא לא הצליח באיטליה ולבסוף בא גם הוא ללובלין. ומסתבר משום שחתנו חיים מת בינתיים, בין שנת ש"ח לשי"א. ה„מחזור“, לובלין שי"א (ס' 24), הופיע רק על ידי יוסף וגיסו יצחק, וחיים כבר נזכר בברכת המתים. ב„סדור מכל השנה“, שי"ד (ס' 26) עוד נזכרו שני המדפיסים, אבל ב„חמשה חומשי תורה“, שי"ז (ר' לוח 2 מול ע' 500), אין יוסף נזכר כלל ויצחק נזכר בברכת המתים בהזכרת שם בנו. נזכר בו חיים ב"ר יצחק היתום, שנתמנו עליו אפטרופסים על פי בית דין. ונזכרים בו המחוקקים קלונימוס ב"ר מרדכי יפה (חתן דודו) ויעקב ב"ר דוד. אמנם אפשר, שגם אליעזר ב"ר יצחק מפראג, שהוקם על המלאכה, היה נכדו של חיים שחור ואחיו של חיים ב"ר יצחק. ומסתבר שגם יוסף ב"ר יקר כבר לא היה אז בין החיים ולא הניח בנים זכרים.

זכה חיים שחור ופתח ראש פרק בדפוס העברי בפולין וקלונימוס ב"ר מרדכי יפה, בעל נכדתו, ובניו המשיכו את מפעלו במשך שנים רבות בלובלין.

כמו חיים שחור בנו וחתנו כן השתמשו גם המדפיסים בני העליץ, שייסדו את הדפוס העברי בקראקא (רצ"ד — 1534), ב„אותיות-פראג“, ואם כי שמואל העליץ הדפיס „תפילות מכל השנה“ באילוז רצ"ו (1536) — אין למצוא קשר ישיר ביניהם ובין חיים שחור.

14 דש ספר מלכים, שט' עמ' 185 ס' 1243.

15 שמואל בוך, שט' עמ' 184 ס' 1237.

16 תפילה, שום דפוס קדום מאיכנהויון ש"ד אינו נודע.

17 בשנת ש"ו. משני הספרים הנרשמים משנה זו לא נשאר אפילו טופס אחד. וראוי לציין, כי כל ספרי הדפוס של חיים שחור וביתו הם יקרי המציאות.

רשימת הספרים

פראג רע"ה רפ"ו

[1] סדר זמירות וברכת המזון, פראג רע"ה [1514]. 4°. בספר נדפסו גם ציורים. בסוף הספר:

נשלמו הזמירות / בשבחות ושירות
בעזרת צר כל באמירה / פה בק"ק פראג הבירה
על ידי מחוקקים הארבעה / בשנת לא תאונה אליך רע"ה
ביום שני נגמר העניין / בששת אלפים למניין
לחודש מרחשון ימים עשרה / ובזכות חקיקתם מצות ה' ברה
יוצלו מכל צוקה וצרה / ותחזור ליושנה העטרה
וישמחנו בבנוי כמו רמים / כה תפלת המחוקקים הנרשמים

גרשם ב"ר שלמה הכהן ז"ל מאיר בן הר"ר יעקב הלוי ז"ל חיים ב"ר דוד שחור
שלי"ט מאיר ב"ר דוד שלי"ט כותב תפילין מפראג מכת"ם לדוד.
ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה.

אוינקום בספרית פראג. פראג עמ' 3. O. Muneles, Bibliographical survey of Jewish Prague I, p. 13 no. 2.

[2] [סדור מכל השנה], פראג רע"ו [1515]. 4°. דף א' עמ' א' ריק והסידור מתחיל בעמ' ב.

בסוף הספר:

הנה כאשר ראינו צרת אחינו וקושי השיעבוד עד אשר נתמעטו הספרים וסופריהם נתנו
לבינו למלאכת הקדש להרבות ספרים. ואלה המצורפים אלינו בעזרת כספם וזהבם להוצאת
המלאכה (חל) וחלק כחלק יאכלו.

ישעיה בר אשר הלוי יקותיאל בר יצחק דן ז"ל
בשיתוף גיסו שמואל בר דוד גומפל שלי"ט.

ובכן נחקקו התפלות, בעזרת יושב תהלות, מפותח במ פתוחי חותם קודש ליי אותם, ותהי
השלמתן ביום ד' עשרים ימים בירח טבת שנת לא יס"ר שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו
כרוה נדיבי עם במחוקק במשענותם פרשת יי אלהי העברים נקרה עלינו ובזכות החקיקה
ויהפך ער"ו ער"ו עד היסוד בה לקיים בנו ורע"ו כבשים כדברם ויזכנו לרב טוב הצפון, כי
שם חלקת מחוקק צפון, ויתן חלקנו עם האבות הקדומים, כתפלת המחוקקים החתומים:

גרשם ב"ר שלמה הכהן ז"ל המחוקק שלמה ב"ר שמואל הלוי ז"ל המחוקק מאיר
ב"ר דוד שלי"ט כותב תפילין מפראג הנרמז מכת"ם לדוד המחוקק מאיר בן הר"ר
יעקב הלוי עפשטיין ז"ל המחוקק חיים ב"ר דוד שחור שלי"ט המחוקק.
נחקק פה בק"ק פראג המפוארה.

שט' עמ' 304-305 סי' 2065; ליטראטורבלאט דס אוריינטס כ"א עמ' 726-727; פראג עמ' 43.

[3] חמשה חומשי תורה עם פירוש רש"י, חמש מגילות וההפטרות, פראג רע"ד רע"ה [1514]-

[1518]. 2°. מתוך החתימה בספר שמות:

ותהי התחלת חקיקת ספר בראשית ביום ראשון עשרה ימים לחדש סיון שנת ער"ד לפ"ק
בשיתוף כמר ישעיה הורוויץ ב"ר אשר הלוי ז"ל וכמר יקותיאל ב"ר יצחק דן ז"ל כי עליהם
היה מוטל להוציא לצורך המלאכה כי בבקר יאכלו עד ולערב יחלקו שלל. ובתוך כך נתגלגל
הדבר שכמר זלמן בומסלא עקר דירתו ממדינת פיהם למדינת רוסיא והעמיד תחתיו גיסו

ר' שמואל ב"ר דוד גומפיל י"ץ ור' שמואל קבל עליו שעבודו בק"ס ובת"ח¹ ובשבועה דאורייתא להוציא כל צרכי המלאכה בצירוף ר' ישעיה הורוויץ הנ"ל וכל זה לא נתנו לבם ונתעכבה המלאכה בגרמתם שנתיים ימים יותר שלא קיימו שעבוד² ולא הוציאו כמוטל עליהם והביאו עלינו הויות מרובות וידם היתה תקיפה עלינו להכריחם ולהחזירם למוטב עד שבתוך כך הלך ישעיה הורוויץ ז"ל לעולמו והניח חיים לכל ישראל. וקם בנו כמ"ר זלמן תחתיו וביקשנו ממנו להוציא לצורך המלאכה תחת אביו ושלא לבטל המלאכה כמו שעשה אביו. והשיב קטני עבה ממתני אביו, אביו יסר אתכם בשוטים ואני מייסר אתכם כעקרבנים. וגם משמואל בקשנו לקיים שעבודו והתרינו בו פעמים ושלש עורף ולא שת לבו גם לזאת. וכאשר ראינו שהכבידו את לבם ועמדו במרד³ מאז התחלנו בר"ח תמוז שנת ה' יכירו המחוקקים⁴ כי הם זר"ע ברך ה' בעזרת שוכן שמים ושמו ה' מבטחנו להוציא הדבר מהכח אל הפועל ולסיים מלאכת שמים על הוצאתנו. וישמעו כי באנו לבקש טובה על ישראל ולהרבות תורה וילכו בשרירות לבם בערכאות של גוים וע"י גוים ובטלו המלאכה עד שהשגיה ממרום עלינו ונתן לנו רחמים לפני העירונים יר"ה והותר לנו לעשות מלאכתנו. ומי שהפיר עצתם הוא יפר עצת כל הקמים עלינו לרעה ויסייעינו לסיים מלאכת ה"י ותורתו אמן. כה תפילת המחוקקים הנרשמים המחזיקים בדת האל ובתורתו.

אחרי כן בא שיר :

והנה אנחנו חמשה מחוקקים הנחקקים לזכירה / ראינו בצרת אחינו בית ישראל שהגבירה ומתוך זה נשתכחה משיבת נפש ועינים מאירה / ונתננו לבינו כי היא נתנה לנו לשמירה ועל ידי אבי הנביאים שהסתכל באספקלריא המאירה / ובהגרמת השתכחותה באנו אל אדננו שעירה

ונתקיים בנו תוכחת אסתירה / והנה אנחנו בגלות בארץ ביהם בפרגא הבירה ונתמעטו הוגי בפנינים יקרה / וכששאלנו מדוע לא תהגו בתורה שהיא לכם עטרה והשיבו לנו בנפש מרה / על כי צחקה צרה והאויב שם אותנו לחץ מטה / והצרות למעלה מראשינו עבר"ו העברה וספרי תורתנו לקחו ובערו בס בערה / ובשמענו תשובתם הנכוחה והישרה אחזו בשרינו פלצות וסערה / וכיווננו לבינו להרבות ספרים ולהרביץ תורה ובכך חקקנו ה' חומשי תורה מצות יי ברה / מדויק בחסירות ויתירות מכל סיג נשמרה פתוחות וסתומות כנתנו למחקק בעלותו ההרה / והקריאה בדיק רב כמו שנתנה מפי הגבורה

למען ירוץ הקורא בו ורש לא שמע גערה / ואצל כל סדרא וסדרא ההפטרה ואחריו חמש מגלות ידינו להתפארה / ופירוש רש"י אצל כל עמוד ועמוד מסודר בתפארה ולא נמצא בו טעות עשרה / ובזכות זה ישמחנו יוצרינו ותגל העקרה

נשלם שנת ופרשת ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למח"ר יהיה האות הזה ויעש יי כן מהרה

ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו שנים ועשרים יום בטבת בחמשת אלפים ורע"ח ליצירה כי י"י שופטנו, י"י מחוקקנו, י"י מלכנו, י"י מושיענו, והוא יהיה לנו לעזרה לגאלינו ולשמחנו בבנין בית הבחירה

והמדפסים הוסיפו בפרוה :

הנה כאשר ידוע שכמר זלמן בומסלא הנחתם יקותיאל ב"ר יצחק דן ז"ל היה בתחלה בצירופינו בהתחלת החקיקה ובתוך כך עקר דירתו ממדינת ביהם למדינת רוסיא ולא רצה להוציא עוד

על המלאכה מרוב ההוצאה וריחוק עקירת דירתו. ומאז גיסו כמר שמואל ב"ר דוד גוימפיל י"ץ נכנס תחתיו והוציא במקומו לחלקו בעין יפה וחיבב את המצוה ונגמרה על ידו לכן אין המצוה נקראת אלא על שם הגומרה. ואנחנו ה' מחוקקים בראותינו דעתו ורצונו של כמר זלמן הנ"ל וההרשאות שנתן לו קבלוהו בצירופנו במקומו וחלק כחלק יאכל וכל כלנו לקח איש חלקו ושאר ההוצאות נתננו מכיסינו והמלאכה עשינו בידינו נמצא שזכינו בשתייהם בהוצאה ובעשייה ובזכות זה ינחמינו המקום בכפלים בהר הקדש ובירושלים אבכ"ר שמואל בר דוד גוימפיל י"ץ.

מלכנו מתעלה, אויבינו ככלה, ירידתנו תעלה, רצונינו מלא, בזכות חקיקת ספרים מתעלה מלכנו, ככלה אויבינו, תעלה ירידתנו, מלא רצונינו, המאיר לארץ ולדרים אויבינו ככלה, מלכנו מתעלה, רצונינו מלא, ירידתנו תעלה, קרן בן דוד תרים ככלה אויבינו, מתעלה מלכנו, מלא רצונינו, תעלה ירידתנו, חיים וחסד חננו מכל עברים ירידתנו תעלה, רצונינו מלא, מלכנו מתעלה, אויבינו ככלה, בנין שלמה יכונן בראש ספרים תעלה ירידתנו, מלא רצונינו, מתעלה מלכנו, ככלה אויבינו, עוד גרשם הכהן ידיו בו ירים רצונינו מלא, ירידתנו תעלה, אויבינו ככלה, מלכנו מתעלה, שמואל אלים לדור דורים מלא רצונינו, תעלה ירידתנו, ככלה אויבינו, מתעלה מלכנו, כה תפלת המחוקקים הנזכרים :

גרשם ב"ר שלמה הכהן ז"ל המחקק מאיר בן הר"ר יעקב הלוי עפשטיין ז"ל המחקק שלמה בר שמואל הלוי ז"ל המחקק חיים ב"ר דוד שחור שלי"ט המחקק מאיר ב"ר דוד שלי"ט המחקק כותב תפילין מפרגא לדוד מכת"ם וכן נחקק וחתם.

נחקק פה בק"ק המפוארה בפרגא הבירה / אשר השגחת השם יתעלה עליה תדירא.

שט' CIB עמ' 87 ס' 31 ; ליטראטורבלאט דס אוריינטס כ"א עמ' 727 ; סר"א עמ' 372.

[4] תפלות מכל השנה, פראג רע"ט [1519]. 8° [197 דף] ; בלי מספרי הגליונות ובלי מספרי הדפים.

דף א עמ' א ריק ועמ' ב מביל תפילת "מה טובו" בתוך מסגרת. בסוף דף 194 עמ' ב :

מעת חרב בית י"י אלהינו ולשמה הושתו ערי

אין שלום ליצא ולבא סביבותי צרי

ירדה לארץ תפארתי אפסו סופרי ונתמעטו ספרי

רב הנדוד גרמה ביטול התורה שהיתה שומרי מכל עברי

מאז בזכרי זאת תסמר על כל בשרי שערי

כחי עזבני ופלצות אחוזי ורעדו כל אברי

תרתני בלבי להרבות ספרים להגות בהם זקני ונערי

מזרה ישראל יקבצנו בזכות זה וישמור כרועה עדרי

הנה זאת חקרנוה כן היא מנביאי ועקרי

משמיע שלום מבשר טוב ובא להחזיר כתרי

חזק אתריך הרחיבי מקום אהלך יאמר לשערי

קבץ יקבץ נדחי עמו כאשר הבטחנו לגדור גדרי

קולי שמע י"י בינה הגיגי האזינה אמרי

ועל כן אנחנו חמשה מחקקים אשר שמותינו בתחתית חתמנו

יחד בהסכמה אחת הסכמנו

להרבות ספרים ולהרביץ תורה קבלנו עלינו וקיימנו

ובכל מאמצי כחנו אותנו למלאכה זו הקדמנו

וכל דבר נמבזה ונמס אותה החרמנו

ובמלאכת הקודש הזאת בעזרת השם חיל עצמנו
ונגד המלעיבים והמלעיגים פנינו כחלמיש שמנו
ובזכות זה יסלה לנו השם יתעלה את אשר חטאנו
ואף כי עמדו עלינו לבטל מחשבותינו אשר יזמנו
וגם נגדם לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומת נחשת הושמנו
ובמחשבתם הרעה ובגזומם הרבים חסדי השם כי לא תמנו
וברשת אשר פרשו ובמכירתם אשר לרגלינו טמנו
המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו
ואת כל שעבודנו במלאכה זו בעזרת עשה כל במאמר שלמנו
ותפלות מכל השנה על הוצאתנו התחלנו וסיימנו
ולזכרון לפני אלהינו אשר עד כה עזרנו חתימתנו הרשמנו.

והכיום הוא בפרוזה :

ותהי התחלת החקיקה בתפלות הללו יום ג' ח' תמוז שנת איה העד"ר נתן לך. ובזכות זה יקויים
לנו עבדו את יי' בשמחה וגן[ן]לו ברעד"ה. והשלמתן היתה יום ו' ח' אלול שנת עט"ר ישראל
בתפארה. ונחקקו פה בק"ק פראג הקהלה המפוארה.

גרשם ב"ר שלמה הכהן ז"ל המחק"ק שלמה ב"ר שמואל הלוי ז"ל המחק"ק מאיר בן
הר"ר יעקב הלוי עפשטיין ז"ל המחק"ק מאיר ב"ר דוד שלי"ט כותב תפילין מפראג
הנרמז מאיר מכת"ם המחק"ק חיים ב"ר דוד שחור שלי"ט המחק"ק.

לאחר מכן נדפסו עוד קדיש ו"רבונו של עולם" הנאמר בברכת כהנים. בסוף הספר (דף 197 עמ' א) נדפסה שנית
תפילה "השכיבנו". ואפשר שחזרו המדפיסים והדפיסו תפילה זאת משום שבפעם הראשונה נדפס בתפילה זו (דף 47
עמ' ב) בטעות "סטן" במקום שטן.
אניקום בספרי שוקן. פר"ב עמ' 5.

[5] [מחזור לכל השנה ב' חלקים], פראג רפ"ב רפ"ה [1522-1525]. 2° 146 ? ; 133 דף. בסוף

החלק הראשון :

ותשלם מלאכת עבודת הקדש ביום ה' בתמוז שנים ועשרים לחדש שנת... ארפ"א...

בסוף החלק השני :

הנה אנחנו מחוקקים שנים / נתנו לבינו למלאכת שמים
להרבות תורה ולהראות כבודה / וחקקנו תפלה שהיא במקום עבודה
בכך נשלם מחזור חלק שני / בעזרת הגזר ואין מניא
לחבר זה עם זה במערכות / ולא יחצו עוד לשתי ממלכות
ותהי השלמתו בהוצאה ובמעשה על ידינו / שנת הפ"ר עצת אויבינו
היום יום ה' לאב חצי החדש / ונגמרה מלאכת הקודש
ובכך יזכנו לבניין בית עילמים / כה תפלת החקקים הנרשמים
מאיר מכת"ם לדוד ז"ל כותב תפילין מפראג המחק"ק חיים ב"ר דוד שחור שליט המחקק.

שט' עמ' 368 ס"י [2445] ; צייטשריפט פיר הבראשה ביבליוגרפי כ"ט עמ' 191 ; פר"ב עמ' 6.

[6] הא לך יוצרות מכל השנה, ובסדר עדת מי מנה, בכך יהי רצון מאת שוכן מעוני, לעורר
אהבתו הישנה, ונזכה לעלות ברננה, לציון קריה נאמנה, כה מתפללים בכוונה, המחקקים מאיר
וחיים, לאל השמים, שישו ועלזי פראג, כי הלבשנוך עדי עדים, נחקקנו כך המאירה עיני, כי ממך
תצא תורה ודבר יי מירושלים [1526]. 4°.

[90 דף]. בסוף הספר :

ותהי השלמתה היום יום ו' י"ז לחדש אדר שנת גשא מרז"ם עינינו עזרו בימינו
מאיר בר דוד ז"ל כותב תפילין מפראג הגרמו מכת"ם לדוד המחוקק.

שט' עמ' 425-426 סי' 279 ; ליטראטורבלאט דס אוריינטס כ"א עמ' 727 ; פר"ב עמ' 6.

בֹּזְזוּ שֶׁל עוֹלָם אֲנִי שֶׁלֶךְ
וְחִלּוּמוֹתַי שֶׁלֶךְ חִלּוּמֵי
חִלְמֵי וְאִינִי יוֹדֵעַ מִדֶּה דָהֵם
בֵּין שְׁחִלְמוֹתַי לְעֶצְמִי בֵּין שֶׁ
שְׁחִלְמוֹתַי לְאַחֲרִים בֵּין שֶׁחֵל
מִזֶּם אַחֲרִים עָלַי אִם טוֹבִים הֵם
חֲזָקָם וְאִמְצָם בְּחִלּוּמֵי שֶׁל
יוֹסֵף הַצָּדִיק עָלַי וְאִם צָרִים
רַבּוֹאָה רַבָּאִם כְּמִי מִרָחָק
יְרֵי מִשְׁהַרְבֵּינִי וְכִמְיָנִי עָלַי אֵלִישֶׁעַ
וְכִמְיָנִים מִצְרַעְתִּי וְכִבְעֵמֹז מִצְרַעְתִּי
וְכִחֲזָקָתִי מֶלֶךְ יְהוּדָה מְחַלֵּיו וְכִשְׁם שֶׁחֲפָכָה
חֲלָלָה בְּלֶעֶם הַרְשָׁעָה עָלַי לְכַרְכָּה בְּזִתְחָפֶר
עָלַי בֶּל חִלּוּמוֹתַי לְטוֹבָה וְלַכְרָכָה וְתִרְצֵנִי ח
וְתִשְׁמְרֵנִי וְתַחֲיֵנִי לְעוֹלָם חַבֵּא אֲמִיד

ציור 1 : סדור מכל השנה, אויטפורג רצ"א ? (ר' סי' 8).

אילוזא ר"צ

[7] [חמשה חומשי תורה עם חמש מגילות והפטרות], אילוזא ר"צ [1530]. 2°. ידוע רק אכסמפלר
אחד הנמצא בספריה על שם בורלי באוקספורד. בהתחלת "בראשית" עמוד שלם המכיל חותמו של הדוכוס קאריל
ולמעלה גופס :

נחקק פה בק"ק אילוזא תחת (הממ) ממשלת הדוכוס קאריל יר"ה וזה הוא חותמו. מלך מלכי
המלכים ברחמי ירום ויגביה כוכב מערכתו ויאריך ימים על ממשלתו.

בסוף הספר :

נשלמו חמשה חומשי תורה עם חמש מגילות והפטרות בסדרן היום יום ששי חמשה ימים
לחדש אב שנת ר"ץ לפרט קטן על הוצאת שני המחקקים הנרשמים : נאם דוד בר יהונתן
ז"ל המחקק חיים בר דוד שחור שלי"ט המחקק.

שט' עמ' 13 סי' 63 ; פר"ב עמ' 30.

אויגשפורג רצ"א ש'

[8] [סדור מכל השנה] אוישפורג[?] רצ"א [1531?]. בסוף הספר :

נשלם היום יום ו' יב שבט פרשת ארדוף¹ אשיג אחק שלל לאלף הששי נדפס בעיר אוישפורג
על ידי חיים בר דוד שחור שליט הצעיר במחקקים.

נ"ל שיש למצוא את פרט השנה במלה הראשונה "ארדוף". לדעת שט' עמ' 306 סי' 2072 פרט השנה הוא רצ"ד² ;
ויש להוסיף עוד ג' מ"אשיג" ל"ארדוף" ; פר"ב עמ' 31. — אוניקום בספריית ברלין. (ר' ציור 1).

[9] [פירוש רש"י על חמשה חומשי תורה וחמש מגילות], אוישפורג רצ"ג [1533]. 4°. מ"ו
גליונות בני 4 דפים וגליון מח — 3 דפים = 191 דף. מספרי הגליונות נדפסו מעל לעמודים. — דף א' עמ' א' ריק
ובעמ' ב' מתחיל הפירוש. שני המזלות, עקרב ואריה, מקשטים את התחלות החומשים ואת ראשית המגילות³.
בסוף הספר :

נשלם פי' רש"י על חמשה חומשי תורה וחמש מגילות בעזרת שוכן שחקים היום יום ג' י"ד
לחדש טבת לאלף הששי שנת חיי"ם ב"ר דוי"ד ז"ל המחוקק נדפס באויגשפורג הבירה.

שט' עמ' 2344-2345 סי' 6927/7 ; פר"ב עמ' 31-30.

[10] [סדר של פסח] נחקק בעיר אוישפורג על יד המחקק חיים בר דוד שלי"ט שנת רצ"ד
לפ"ק לאלף הששי [1534]. 8°. [23] דף. בסוף הספר :

נשלם הסדר של פסח היום יום א' ג' שבט לאלף הששי, שנת לפ"ק חיי"ם ב"ר דו"ד שליט
המחוקק.

צדנר עמ' 440 ; פר"ב עמ' 31. — אכסמפלר על קלף בבריטיש מוניאום וקסע על נייר בידי מר א. קלאגסבאלד
בפאריז. (ר' ציור 2).

[11] [אגרות שלומים] נחקק באויגשפורג הבירה בחמשת אלפים רצ"ד ליצירה [1534] על יד
חיים המחקק. 16°. [31 דף]. ס"ב מכתבי לימוד עם מליצות בדרך שירה בסימן שמות האנשים מקבלי המכתבים.
לאחר מפתח המכתבים בראש הספר מסביר המחבר האנונימי את סדרו של הספר :

התחלתי בעניין המבקש כי כן דרך העולם לבקש אדם מחבירו. וחברתי אחריו עניין מיאון כי
כן דרך העולם שממאן אדם בשאלת חבירו. וחברתי אחריו עניין כעס והתראה כי כן דרך
העולם לכעוס על מי שממאן בבקשתו ומתרה אותו שיוזר ממנו. וחברתי אחריו עניין רצון
והכנעה כי מאחר שאדם רואה שחבירו כועס עליו אז הוא משים אל לבו ומפייסו. וחברתי אחריו
עניין בטחון כי דרך העולם כשאדם רואה שחבירו מכניע לפניו אז הוא מבטיחו על איזה דבר.

1 ר' ציור 9 למאמרו של א. יערי "מלואים לדגלי המדפיסים העבריים", להלן עמ' 506.

והברתי אחריו ענין אהבה וחבה כי כן דרך עולם בשני חברי' (שמתירין) [שמכירין] זה את זה
אז הן נותנין זה לזה מתנות ומבשרין בשורות טובות זה לזה, זה כלו בקשה.

מעניין הוא השם אדם שלו נכתב מכתב סי' א. גם קצת מהדי הזמן נשמע במכתב ה' :

הנה מודענא לכוון ק"ק פלוגית על אודות הבלבולים והפלאות המבהילות והמתרגשות בעו"ה
כי אדונינו יר"ה תבע ממנו סך פלוגי קצוב והיינו ממאני' בדבר עד שעלת חמת האדון מאד
והוצרכנו להיות נאותים בדברים כי כן דרכו של אומה זו שאמרה תמיד הב הב ומתרפס ברצי
כסף. והנה חזרנו על כל הצדדים והיינו גובים מכל דרי שכונותינו ולא הונחנו בית אשר אין
שם מ"ס. וכל זה איננו מספיק הארי כי נתנו כל אשר לנו ואפס כסף... לכן הסכמנו יחד בלב
אחד ואגודה אחת ובראשינו מהרר פלוגי יצ"ו יתר רבותינו לגבות מאחינו הקרובים והרחוקים
היושבים תחת אדוננו יר"ה להיות גם כן נושא במשא העדה אשר תכבד עלינו העבודה. וגם
כן תוכלו להבין כי זה תקון טובת המדינה הזאת כי העיר הזאת כלילת יופי משוש כל הארץ
עטרת ראשינו עתה בגלותינו ועליה תלויות עינינו כי מחמת כמה עניינים שם וארץ פליטה
וערי מקלט תחשב וכל המדינה הזאת תלויה בה.

במכתב סי' מ' מוכיח אב את בנו על שהוא גרר אחרי המשחקים והוא כותב לו : "ולא תלך אחר השחק פן כל
השומע ישחק". שט' עמ' 515 סי' 3370 ; פר"ב עמ' 31.

[12] [מחזור כסדר האשכנזים], אויגשפורק רצ"ו [1536]. 2°. [255 דף]. הוף הראשון עמ' א' ריק

ובעמ' ב' מתחיל המחזור. בסוף המחזור :

נדפס ונשלם המחזור כסדר האשכנזים ביום ג' יא ימים לחודש אייר שנת ברי"ח ניח"ח ארצ"ה
אתכם לפרט קטן באויגשפורג הבירה על ידי חיים המחוקק בר דוד שחור ז"ל.

שט' עמ' 369 סי' 2448 ; פר"ב עמ' 31.

[13] [סליחות], אויגשפורג רצ"ו [1536]. 2°. קי"ו, [2 דף]. ר"א סליחות וקטעי סליחות, כפי המנהג.

בסוף הספר (אחרי המפתחות) :

נדפסו ונשלמו הסליחות ביום ו' ד' לחודש תמוז שנת ברי"ח ניח"ח ארצ"ה אתכם לפרט קטן
באויגשפורג הבירה על ידי המחוקק חיים בר דוד ז"ל.

הקולופון נדפס בטעות תחילה בסוף דף קט"ו, ב, בלי שינוי כל שהוא. שט' עמ' 431 סי' 2834 ; פר"ב עמ' 31.
ידועים גם אכסמפלרים על קלף.

[14] ארבע טורים אשר חבר הרב רבינו יעקב, אויגשפורג ש"י [1540]. 2°. פד, ע, מה, קיב, [2 דף].

בשער כתוב :

אקרא אליכם אישים, רבנים בחורים צעירים וישישים, חכמי חרשים, נבוגי לחשים, כל העדה
כולם קדושי', מהר התלצו חושים, הכינו והכנו לקראת, יופי הדרת, ספר הארבע טורים,
תפארת הבחורים, נדפס ברוב עיון וחקירה, שנת ה' אלפים ש' ליצירה, פה אויגשפורג
הבירה, על ידי המחוקקים הנזכרים, בסוף כל הארבעה ספרים, ואמנם העירוני להדפסת ספר
זה רוב לומדי תורה שבאלו הגלילות באמרם אלי יום הנה ספרי הארבעה טורים, הם
הולכים וחסרים, ואתה למה תחטא ותאשם, קום עשה לך שם, כשם הגדולים בדפיסתם, אכן
תזקק היטיב בהגחתם, כי הנה הטורים הקדומים, כולם נמצאו בעלי מומים, ועלו שמיר ושיט.
כי אין בית, אשר אין שם מת, אמרו לי באמת, ובפרט שני החלקים האחרונים, עלו כולם
קמשונים, ואתה תסקל המסילה, והיית לשם ולתהלה, תזרוק הקליפות ותשמור המאכל, כי

עשה תעשה גם יכול תוכל, ואני בראותי שאלתם גדולה מהשגתי, כי בער אנכי מאיש וללכת באלה לא נסיתי, קראתי בשם חתני היקר, יוסף בר יקר, ואמרתי לו השמעת מה אלו שואלים. ואין מסרבין לגדולים, ראה דבריהם טובים ונכוחים, ושומע אין להם מאתי, כי לחם ושמלה אין בביתי, ואני ראיתיך מצליח לזאת המלאכה, כי אתה תרד לעומק ההלכה, באשר אתה

המוציא וברכת כל אכילת מנחה מרור כורד שיעשה נטילת
מרור מחרוסת ואחיו הכריכה זכר למקדש כהלל ובשלח
עורר שיאכל סעידתו ובצפון ברד שיאכל מהציד מנחה הצפונה
לאפיקומן וארר כדי ברד ברכת המזון ויאמר הלל וזהמה
שריפה באמר הלל גריעה

בערב הפסח כשבאז מבית הכנסת והא שלרטי ערוד ועליו
קערה ובה ג מנות וידקות ליטוייה ואפיד ושני
חבשילין בשד וביטה או דגוביטה ולפניו קערה הדרוסת וקערת
החומץ ופוס מחזיק רביעית מזון לפני כל אחד ואחד ושני וטף
ויקדש בלא נטילה | לשבת איביר זה הקדוש

ויכלו השמים והארץ וכל תבאם ויכל אלהים ביום השביעי
מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מל
מלאכתו אשר עשה ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי
בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות |
ברוך אתה אלהים מלך העולם ברא פרי הגפן |

ציור 2 : סדר של פסח, אויגשפורג רצי"ד (ר' סי' 10).

תלמודי ומדקדק, ועליך לחזק הבדק, נקומה ונמלא משאלותם. אולי יעמוד לנו זכותם, ונתחיל ונסיים מהר, כי מסייעין לבא לטהר, ובכן אורנו כגברים חלצינו, ואל המלאכה שמנו פנינו, כי ה' הטובה עלינו, וטרם התחילינו יגענו בכל יכלתינו, עד כי הגענו לרשותינו, ספר מדויק ככל חפצינו, מוגה בדקדוק רב, מפי הרב, מורינו ואלופינו, הגאון מהר"ר אברהם מפראג מאור דורינו, ומתוכו הגהנו מלאכתינו, כל דף ודף בהעבירנו, פעמיים ושלוש בכל כתינו, גם

לא שקלנו על כפינו, מלהוציא זהבינו וכספינו, על יופי הכתב והגייר והדיו כפי השגתנו, עד כי לפי דעתנו, לא ימצא בהם שמץ פסול מצדינו, כאשר תחזינה עיניכם ועינינו, ובכן האל יוכינה, לראות בביאת גואלינו, ובבנין בית מקדשינו, וכן יהי רצון במהרה בימינו, כה מתאוה ומשתוקק, עבדכם חיים בר דוד המחוקק.

בסוף חלק חשן המשפט (דף קיב) גומר אליהו בחור המחבר הנודע את ההלל על הספר:
ויהי כראות אליהו הלוי והזמר, הספר הזה בשלמותו תם ונגמר, וישא משלו ויאמר:

ארבע טורים / מראש טורים / רבי יעקב / בן רב אשר
אורח חיים / אל שמים / איכה לעבוד / יתן פשר
יורה דעה / דין יציע / אסור התר / פסול כשר
אבן עזר / דינים פזר / איש עם אשה / איך יתקשר
חשן משפט / כיהושפט / כל דין ידיו / או יתפשר
הוציא לאור / חיים שחור / הוא המדפיס / כתוב יושר
הוא וחתנו / יוסף ובנו / יצחק עמו / עשו קשר
זה הספר / לא יחפר / אל כל חכם / הוא טוב תשר
ושאר טורים / אליו דומים / כדמות יתוש / אל הנשר
לכן קום דוד / וקנהו עוד / כי הוא טוב לך / מכל עושר
נגמר סמוך / אל חדש בו / עברנו ים / בלתי גשר
ככה מעיד / על כל דלעיל / אליה המח' / בר בן אשר.

ומעבר לדף:

נוסח כתב שלח אחד המחוקקים לגיסו יעקב בר ברוך ולה"ה:

אהו' יעקב בר ברוך, יהי מקורך ברוך, ושמח באשת נעורייך, רוכב שמים בעורך, הלא ידעת ידיד נפשי את אשר עוררתני להדפיס הארבע טורים ולדקדק היטב בטעויותיהם וגם לחדש במ איזה דבר חדוש מתוך הטורי' שלך אשר הגהת אות באות מתוך הטורים של אלופינו הגאון מה"ר אברהם מפראג יו"א. ואני בהכירי מיעוט ערכי וקוצר ידיעתי יראתי לגשת אל המלאכה אכן אהבתך קלקלה השורה, כי נפשי בנפשך קשורה, אמנם ראה ידידי גם ראה כי לא שמעתי לקולך להדפיס בספר הזה כל אותם ההגהות הארוכים אשר חדש בהם הרב הנ"ל בראותי אותם בלתי מועילים כל כך ואף כי הכרחיים למתלמד בספר הזה, וכמעט אומר שרוב ההגהותיו מבלבלים על המתלמדים בו, וכן הסכימו עמי על ככה כל מיודעי אשר הראיתים להם, ולכן בחרתי לאחוז דרך קצרה ולא כתבתי רק המראה מקום באיזה פרק ימצא כל דין ודין או כשמביא בעל הטורים איזה דין בטור אורח חיים על דרך משל ומשנהו בטור יורה דעה או כתבתי בגליון בי"ד סימן פלוני, ואם משנהו באבן העזר כתבתי בא"ה סימן פלוני, ואם בחושן המשפט כתבתי בא"ה סימן פלוני וכן כולם, ולפעמים משנה דין אחד באותו טור עצמו ואז כתבתי בסתם בסימן פלוני, גם לפעמים כתבתי פירוש איזו מלה קשה הכל כמו שמצאתי בהגהות הרב הנ"ל, וידעתי כי תנעם מלאכתי זאת בעיניך ובעיני כל חכם לב כמוד, ובהיות כי במראה מקום אשר כתבתי בספר הזה לא נזכרו רק שמות הפרקים ובאולי יש מן התלמידים שלא ידעו מקום תחנות הפרק באיזו מסכתא היא לכן אמרתי להדפיס בסוף הספר הזה כל המסכתות והפרקים מכל התלמוד ואוציא במספר צבאם לכלם בשם אקרא באופן יהיה הספר הזה שלם בכל מדותיו, והיו אותות אותיות, ואתה ידידי אזור נא כגבר חלציך להגיה עוד הספרים הידועים כאשר צויתך אשר דעתנו להדפיסם בעזרת השם יתעלה, ועליך וכיצא בך יאמר והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע ומצדיקי הרבים וכו', ואני בראותי יופי זאת המלאכה, עשויה כתקון ובהלכה, נתתי לאל שבח וברכה, ופתחתי פי ואמרתי ככה: יתברך ויתעלה סילח פשע וחסאה, רם ומתנשא גאה גאה, על כל שבח תהלה והודאה, שהזיינו וקימנו לזאת

השעה, להשלים הטורים הארבעה, אשר אין בהם מאומה רעה, רק כולם תועלת והנאה, ותשלם המלאכה היפה והנאה, ביום א' ר"ח אדר בתראה, ובכן אלק עילאה ותתאה, יזכנו לראות ישועה הנבאה, ויעקור מארענא פולחנא נוכראה, ויקבצנו בירושלים לשנה הבאה, כה מתחנן בנפש שפלה ומדוכאה, צעיר המחוקקים יוסף ב"ר יקר ז"ל הי"ד.

ועדין לא נשלמו תהלותי / ואפתח עוד בשיר שפתי :
 'תברך אל / כח ולא / הוא נותן אל / כל גבורים
 וכלי חסדו / או מסעדו / איש את ידו / בלתי ירים
 סמך אותי / עם סיעתי / עד סימתי / ארבע טורים
 פריז קודש / הוא נתחדש / בו בחודש / חל הפורים
 בחור תראה / הן תשתאה / ספר נאה / בהדורים
 רבה הון מה / לך תתמהמה / פן יהיו מ' / הר נמכרים
 ישמח יסגא / כל במ הוגה / כי ממשגה / הם נשמרים
 קונים מהם / יהגו בהם / הם ובניהם / עד דור דורים
 רבון עולם / צופה נעלם / עמך נכלם / מן האומרים
 זה עוד כמה / אחרו פעמי / מושיעכם מ' / את הצרים
 לכן האל / אנא הואל / מהר גואל / לגפזרים
 הן לך עד כה / ישפוך שיחו / דָּבָא המחור / קק הספרים.

חיים בר דוד ז"ל המחוקק יוסף בר יקר ז"ל הי"ד המחוקק יצחק בר חיים שלי"ט המחוקק

ובסוף שמות המסכתות והפרקים :

וכראות כמ"ר יעקב ב"ר ברוך איש מישרים, מיחידי הסגולה הדרת הבחורים, את הוד תפארת אלה הארבע טורים, או התחיל לשורר וקול להרים, ואלה הדברים :

רב לי עוד יו' / סף אחי חי / עם חמיו לי / כשני אחי
 השמיחוני / כי הראוני / ספר זה בו / חפצו טוחי
 אחרי צמאה / נפשי במאד / ולשוני תוד' / בק מלקוחי
 מה רב טובו / גם מה יפיו / בו יערוף כ' / מטר לקחי
 עליו אין גומ' / רין ההלל / אף כי אנ' / כי בשבחי
 כי הוא מוגה / אף אם הוגה / מרבי שמ' / עין בן יוחי
 אעתיר לאל / שיושיעם / וספרים יע' / שו כה לחי.

ש"י עמ' 1185-1186 ס"י 5500/7 : סר"ב עמ' 31.

[15] **ספר אבקת רוכל** נדפס על ידי המחוקקים הנרשמים בשולי הספר מוגה בעיון רב בכל יכלתינו כיד ה' הטוב, עלינו והיתה השלמתו פה אויגשפורג הבירה בעזרת ה' ובישועתו שנת ונקם ישיב לצריו ויכפ"ר אדמתו עמו [ש' = 1540]. 8°. [18 דף].

המדפיסים לא נרשמו בסוף הספר, והם : חיים בר דוד, יוסף בר יקר ויצחק בר חיים. — הספר מיוחס לר' מכיר, זוהי המהדורה השלישית. המהדורה הראשונה נדפסה בקושטא רע"ו. — ש"י עמ' 1640 ס"י 6196/2 : סר"ב עמ' 31.

[16] **[סדור מכל השנה ו]הגדה של פסח**, אויגשפורג רצ"ו-ש' [1536-1540]. 16°. נשארה רק ההגדה בידנו (אוניקום בספריית שוקן) : 14 דף. המספר 'כא' כמספר הגליון, בעמ' 11 למטה, מעיד, כי ההגדה אינה אלא שריד מסדור. בסוף ההגדה :

נדפס על ידי חיים בר דוד שחור ז"ל המחוקק.

ספרי הגדה תערוכת חגהפסח תשס"ו, ספריית שוקן ירושלים, עמ' 7 ס"י 7.

איכנהויון ש"ד-ש"ה

[17] קומט הער איר ורומן ורויאן, דא ווערט איר הויפט דינג שוואן, איר ווערט עש וואל גיוואר, איין תפלה בום גאנצן יאר, וואל בור טויטשט אונ' בשיידליך, דרום קומט אונ' קויפט וויידליך, איר ווערט זי זונשט בורווימן, דען זיא ווכשן ניט אויף דען בווימן, אויך איז זי ניט צו טוייער, אום איין קרונגן איז זי אוייער, אונ' עטוויז נעהר הלט איר אויך שטארק, גידרוקט צו איכנהויון אין דעם מארק, אין דעם יאר זא מן צילט דרייא הונדרט אונ' ויר [1544] גוט העלף אונש דש וויר זי בולענדן שיר, אמן. 8°. [167 דף]. הקדמת המדפיס יוסף בר יקר :

עש מוזן דאראן ביקענן, אל די אויף דער וועלט זענן, אונ' איז וואר און אלי פעל, דש דש לשון הקודש איז דש זעמיל מעל, בון דען אנדערן שפּרוכּן גאר, מן קאן איימש וואל ווייזן אונ' מאכן וואר, אויז דער תורה ווען עש עטווש געלט, דש דר מיט איז בישאפן די וועלט, אונ' איז די תורה דינן ווארדן געבן, אונ' אנדרי ספרים מיר דר נעבן, אונ' איז לויטר אונ' ריין, אלי שפּרוכּן און גישענט, דארום מן עש לשון הקודש נענט, דרום איז ניט מינדרש דראן, ווער עש בור שטיט אונ' וואל קאן, אונ' דרינגן טוט זיין גיבעט, דש ער בור גוט ית' שטעט, מיר איז אנפּפּנגן אונ' אן גינמן, דען אל די דא זויגשט קומן, אונ' ביטן איז איינר אנדערן שפּרוך, ווען זי שון שרייאן גאר הוך, אבר אז איצונד שטיט אונזר זאך, זא וינדט מן לנצם אונ' גימאך, לויט די עש וואל בור שטייגן, ווען זי שון וועלן איינן, זי קונן עש גאר בסברא, אונ' האבן גישטודירט אין דער גמרא, אונ' אין עשרים וארבע אונ' אנדערן ספרים, דוך זיין עש אייטל דברים, דען זי זיין זיך ווערליך שנעלן, ווען זי דוך מיט איינע רידן וועלן, זא שטיין זי דא אונ' הויזן, אונ' ווישן ווידר צו אירצן נוך צו דויצן, אונ' צו בור אויז וועלכר דען דקדוק ניט קאן, איך וויל גישווייגן דען דער גימין מאן, דען זינט מיר זיין ווארדן בור טריבן, איז אונש דש לשון ניט האלב אויבר גיבליבן, דארום האבן אונזר חכמים דר צו גיטן, אונ' האבן אונש די תפלה גישריבן אן, אבר דערוועלביג מולודיא גימין רוט, דש לשון הקודש באז בור שטאנדן הוט, אונ' איז אויך דיא תפלה גיוועזן גאר בשיידליך קורץ אונ' גוט, אונ' דש מן נוך אל טאג מיר דר צו טוט, אונ' מכט אין די תפילות גאר הערבי לשונות, דא מיט דש מן בעונות, אונטר טויזנטן וינט קוים איינן, דער דא ווייש וואו זי מיינן, דרום הלט איך בור אייטל טורן, די אין לשון הקודש וועלן אורן, אונ' בור שטיין דארינן קיין ווארט, איך וועלט דוך גערן ווישן נורט, וואו זי קונן האבן בור איין כוונה, דרום האבן מיר גימאכט איין מסקנה, צו דרוקן די תפלה אין טויטשער שפּרוך, אונ' אנדרי ספרים מיר דר נוך, אבר ווערליך אל די טויטשן תפלות די איך הוב גיזעהן, איז ניט אייני אונטר צעהן, די דא איז בור טויטשט וואל, אונ' עטליכע קיין רעכט ווארט צו מול, דען איין ספר צו בור טויטשטן הוט ויל זיגש, ניט דש איכש דרום ריד כלומר איך בינש, דען איך בין איין עם הארץ איין טרופפא, אויך האב איך די תפילה ניט בור טויטשט אויש מיינע קופפא, זונדר האב מיר אייני אוישגילעזן, די מיך הוט גידוכט זי זיין דיא בעשט גיוועזן, אונ' האב זיא מגיה גיוועזן בור אן, אונ' גימכט אז גוט אז איכש קאן, אונ' הוף השם יתעלה זול מיך אונטר ווייזן, דו איך מיט קיינרלייא ניט זול גרייזן, אונ' וויל מיכש גלייך דרוועגן, ווש איך ניט קאן דש וויל איך ורעגן, אבר איך וויל בור אויז נעמן דען פונט, אונ' איין איטליכע טון קונט, דש מן ניט אל וועגן קאן בור טויטשטן ווארט בייא ווארט, אונ' צו וויילן מוז מן דען דקדוק שלאגן, אן איין ארט, אונ' צו וויילן לענגן צו וויילן קוירצן, צו וויילן דש הינטרשט הר בור שטורצן, אונ' אופט מוז מן איין ווארט לשון הקודש לושן בלייבן, דען מן קאנש ניט וואל צו טויטשט שרייבן, צו בור אויש אין דען קרבנות דא וארן, דען עז איז גאר בור ווארן, אונ' מן קונשט ניט וואל בור שטיין, אונ' זולכר ארטיקל נוך ויל מין, אלז דר נוך עז זיך טוט פוגן, איין איקליכר בור שטענדיג ווייש עז גינגן, דרום זול איין איקליכר איינן

לכף זכות ריכטן, אונ' דרום איינן ניט ורניכטן, דען עז מושט איינר קונג גאר ויל, דער דא וועלט מכן איין דינג דו אידרמן גיוול, אויך זיין וויר אל לויט אונ' פעלן, עש איז ניקש שאנד דען פוטעלן, אונ' גוט אליין דער איז גירעכט, דען זולן וויר ביטן אל אונזר טעג אונ' נעכט, דש ער אונש אלן דר לויז מיט קינדער אונ' ווייבר, דו ביט אויך יוסף ב"ר יקר דער שרייבר.

בסוף הספר :

גוט דעם הערן וואלן וויר דאנקן, דער דא מאכט גיזונדא די קראנקן, אונ' גיבט דען מוידן שטערק, דש זיא קונג בולענדן איר ווערק, ווער איז איין גוט אז ער, ער הוט אונז גיהולפן ביש הער, דו די תפילה הוט איין אורט, נון וויל איך ניט מינר מאכן מיין ווארט, איך האב זי אום איין קרונן דר לאויבט, אבר איך שוויר בייא מיינס האויבט, זי איז איר וואל ווערט צעהן, איר ווערט עז זעלבשט וואל זעהן, ווען איר אנדרי תפילות ביזעכט דר בייא, מן מאג וואל זאגן ורייא, עש איז אזא גרוש אונטר שאייד, אז צווישן איינס אלטן ווייבא אונ' איינר יונגן מאייד, איך האב זעלבשט ניט אזא גוטא גישעצט, אז איך זי איצונד זיך אם לעצט, נון וואלן וויר ביטן גוט, דער אונש ביש הער גיהולפן הוט, דש ער אונש ווייטר זול שטערקן וויא די ליבן, צו דעם שמואל בוך, דש וויר אן היבן, דו וויר עז באלד בולענדן, אונ' זול אונש דש יאר משיח זענדן, אמן וכן יהי רצון.

חיים בר' דוד זל מחוקק יוסף בר יקר זל היד מחוקק יצחק בר חיים שלי"ט מחוקק.

מתוך ההקדמה יוצא ברור שיוסף בר יקר בחר לו תרגום מאלה השגורים. וכן מסתבר שכבר נדפסו עד אז תרגומים ייריים של סדר התפילה. גם היתה כוונתו של יוסף להדפיס ספרים אחרים בידיה. ומתוך דברי החתימה של המדפיסים יוצא שהיתה כוונתם להדפיס "שמואל בוך" ונראה שלא הדפיסו אותו משום שנדפסו בינתיים באויגשפורג. — על כל פנים נראה שה"מלכים בוך", אויגשפורג ש"ג, וכן "שמואל בוך" [אויגשפורג ש"ד ?] לא נדפסו על ידי מדפיסים אלה, ועי' שט' עמ' 184 סי' 1237 ועמ' 185 סי' 1243. פר"ב עמ' 32'31 — אוניקום בספריה הממשלתית במינכן. (ר' לוח I מול ע' 484).

[18] חמשה חומשי תורה עם חמש מגלות וההפטרות נדפסו שנת חמשת אלפים ושלש מאות וארבע לבריאת עולם [1544-1545] פה איכנהויזן. 2. 246 דף. הדף הראשון של החומש מוקף מסגרת שלמה ורואים בה אדם וחיה, שמשון ויהודית ולמטה סמל ביהם, והיא ידועה לנו מהגדת פראג רפ"ז [1526] דף כה, א. בסוף הספר :

נשלמו החמשה חומשי תורה, עם המגלות וההפטרות, בנקוד ובקריאה מדויקים, בעזרת שוכן שחקים, בשנת ש"ה ליצירתה, בל"ג לימי הספירה.

חיים בר דוד זל המחוקק יוסף בר יקר זל היד המחוקק יצחק בר חיים שליט המחוקק.

ידוע רק אכסמפלר אחד הנמצא בספריה על שם בודלי באוקספורד. שט' עמ' 21 סי' 107 ; פר"ב עמ' 32.

הידרנום ש"ו

[19] סמנים על חידושי הבחיי ואחר כך גם כן ביאורים יפים עליו [נפתלי אלהים] נדפסו מחדש שנת ש"ו לפ"ק [1546] פה ק"ק הידרנום. 2. ט, כז דף. בשער הספר עמ' ב' :

יעז ובהיות סתרי פשוטי התורה הולכים על דרך הקבלה ובעונותינו עתה בזמן הזה לומדי התורה והחכמי מתמעטי והולכים ואפילו בחכמות המפורסמות המותרות לכל אדם כל שכן בחכמת הקבלה שאין לגלותה רק לצנועים ולשרידים אשר יי קורא עד כי נשארה זאת החכמה שכולה וגלמוד' ואין דורש לה כי אם אחד מעיר ושנים ממשפחה, ואותו האחד מעיר, יגשש

בעור קיר, עושה גימטריאות בלי סבה, נבא ולא ידע מה נבא, לכן קרא יי בשם האלוף הגאון החכם הכולל מהרר נפתלי בן מהרר אליעזר בן מהרר שמואל בן מהרר יוסף בן מהרר יוחנן פריש בן מהרר מתתיה בן הגדול מהרר יוסף טריוש זלחה ומלא אותו חכמת לב לעשות ביאורים על פירוש הרב רבינו בחי אשר רוב פירושו הולך ע"ד הקבלה ויש בו סתומות וסודות מופלאות. והוא פענח כל צפון ודבר עמוק שבו. ואנחנו המדפיסי אמנם היה עם לבבינו להדפיס הבחי עם אילו הביאורים סביבו ולא נתנוני ילידי הזמן וקורותיו המדפיסים בויניציאה ג. ולכן למען לא תהא האמת נעדרת, ויד אותבי החכמה הולכת וגוברת, באנו עתה ולא נכחד מלהדפיס אילו הביאורים בכרך בפני עצמו קטן חכמות ורב האיות. אמנם תחלה נקדים להדפיס גם כן סימנים על הבחי חדשים מקרוב באו אשר מתוכם ימצא כל דורש יי בנקל כל דבר חידוש שחדש הרב המחב' זה בכל פרשה ופרשה, ואני מחלה פני כל קורא בכרך הזה וימצא בו דבר בלתי מתוקן שיתקן כפי חכמתו ולא יאשים בזה הרב המחב' זל רק בי יתלה הסרחון כי באמת חכמת הקבלה לא גמירנא וגם אין אני מאנשיה. ומוסר אני מודעא, כי נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא ולכן לא מלאני לבי להגיה דבר מלבי פן ח"ו אקלקל להפך המכוון רק הנחתי כמו שמצאתי בתופס שלפני. ובכן יגל הקונה וישמח הקורא. ויי אלקי צבאות, ישמרנו משגיאות, ויעשה עמנו לטובה אות, ובביאת הגואל יוכנו לראות, אכ"ר.

בסוף הספר :

חיים בר דוד זל המחוקק יוסף בר יקר זל היד המחוקק יצחק בר חיים שליט המחוקק.

שט' עמ' 2029 ס' 6020/1 ; פר"ב עמ' 33.

[20] סליחות כמנהג אשכנז, העדרנום ש"ו [1546], 2. קי"ו דף. בסוף הסליחות :

נשלמו הסליחות ביום ג' ה' ימים לחודש אלול שנת ש"ו לפ"ק

חיים בר דוד זל המחוקק יוסף בר יקר זל היד המחוקק יצחק בר חיים שליט המחוקק.

שט' עמ' 432-431 ס' 2835 ; פר"ב עמ' 33.

ויניציאה ש"ח ; לובלין ש"ז-ש"ד

[21] פירוש רש"י על התורה ועל חמש מגילות נדפס בדיוק רב וכוונה, בשנת חמשת אלפים שנה,

ושלש מאות ושמונה [1548], פה ויניציאה קריה נאמנה, בבית בן משק בית האדון מארקו אנטוניאו

יושטיניאן, 8. 1871 דף]. בסוף הספר :

ותשלם המלאכה מלאכת הקודש, בירח טבת בעשרים לחדש, שנת ה' אלפים וש"ח ליצירה,

וזאת היא השירה, אשר שר המשורר כהלכה, בראותו יופי זאת המלאכה, ויפתח פיו ויאמר ככה :

זה הפירוש / מציב דרבן / לתיגוקות / של בית רבן

עת יחנו או / עת יסעו / יורה אותם / מחשוף לבן

גם ילכו ל' / בטח דרכם / כי אין כל מכ' / שול בנתיבן

לא כן היו / הראשונים / עם טעיותן / אף ערבובן

יוסף בן י' / קר הגיהן / כלה כל קו' / צים מקרבן

קבץ טופסים / הנכתבים / גם מהגד' / פסים רובן

הנע אותם / בכברה / הוציא סלתן / זרק טובן

לא תאמין עד / כי במ תקרא / כי אז תדע / מהו טיבן

לכן דודי / תקנהו לך / ולבנך תקי / ריבו קרבן
תזכה בזה / אתה והוא / לראות את בני / ין החורבן.

שט' עמ' 2345 ס"י 6927/8.

[22°] **שומרים לבקר**, לובלין ש"ז [1547]. 8°.

יוס"ל צונץ בבית אוצר הספרות לש"א גראבער כ"א, יארוסלוי תרמ"ז, מדור "זכרון לישנות" עמ' 4.

[23°] **כתב התנצלות לר' דוד דרשן**, לובלין ש"ח [1548]. 8°.

יוס"ל צונץ בבית אוצר הספרות לש"א גראבער כ"א, יארוסלוי תרמ"ז, מדור "זכרון לישנות" עמ' 4.

[24] **[מחזור מנהג פולין]**, לובלין שי"א [1551]. 2°. ב' חלקים. [266 דף]. בסוף החלק הראשון

(דף 144 עמ' ב) :

בכן נשלם זה החלק הראשון / בעזרת המאיר לאישון
ונחלה פני אל אחרון וראשון / להרבות שלומינו כמי נהר פישון
ויאמץ זרועינו כאשת חבר הקיני / להשלים גם החלק השני
יוסף בר יקר זל היד מחוקק יצחק בר חיים ז"ל מחוקק.

בסוף החלק השני :

שיר מרובע ופשוט

בישועת אל רם על רמים / המחזורים הם נשלמים
הוא יתן עוז גם תעצמות / לאשר נפשם לו משלימים
ובמלאכתו תמיד עוסקים / לכבודו לילות גם ימים
ומשגיאות יצילנו / גם מזידים נהיה תמים
וספרים עד אין קץ נעשה / גם בם לא נצא נכלמים
בשנת יש"א השם פניו / לפרוס עלינו בשלומים
שלמה גם כלתה המלאכה / היה בעשרת הימים
פה לובלין קריה נאמנה / יבניה אל מרומים
ויכונניה עד קץ ביאת / המשיח הולך תמים
אז לא נירא אכן נבטח / בישועת אל רם על רמים
יוסף בר יקר זל היד מחוקק יצחק בר חיים זל מחוקק.

אוינקום בספרית שוקן. — את הספר הזה הזכיר יצחק ריבקינד ב"קריית ספר" שנה י"א עמ' 395.

[25] **יוצרת אופנים וזולתות** שמתפללים בכל (ה) השבתות כמנהג בני פולין ופיהם והגלילות
אשר בכלליהם נדפסו שנת שי"ג ליצירה [1553] בעשרים לימי הספירה פה ק"ק לובלין הבירה. 8°.
ידוע רק השער, והוא אוינקום בספרית ביהמ"ד לרבנים בניו יורק. — צילום השער נמצא בספר "לובלין שטאט
פון תורה, רבנות און חסידות" לש. שמן, טארנאנע 1951, עמ' 325. ח"ד פרידברג, תולדות הדפוס העברי בפולניה,
מהד' ב', הלאביב תש"י, עמ' 45, הערה 5.

[26] **סדור מכל השנה עם פרשיות נדפס בתכלית היופי שנת והיה שד"י בצריך** [1554] פה
בק"ק ליבלין. 16°. [263 דף]. הדפים 259-259 עמ' א' מכילים קריאת התורה לבה"ב. הדפים 259 עמ' ב עד 263
עמ' ב מכילים "הטבת חלום", "ברכה אחר המגלה", רבנו של עולם ("למאן דחזי חלמא") ו"צדוק הדין". בסוף הסדור:
יוסף בר יקר זל היד מחוקק יצחק בר חיים זל מחוקק.

אוינקום בספרית שוקן. — הצופה לחכמת ישראל שנה י' (תרפ"ו) עמ' 284 ; פר"א עמ' 40.

וזוה הוא הספר הראשון שנדפס לאחר מותו של יצחק בן חיים :

[27] **חמשה חומשי תורה** עם חמש מגילות וגם כל הפטרה, אצל כל פרשה מסודרה, הכל עם פירש רש"י מדוייקים בהדרה, וכל פרשה מצויינת בתקון עזרה, וגם הקפיטל מצויין צחה וברורה, השם יתעלה יהיה לנו לעזרה, לגמור זאת התורה, נדפס פה ק"ק ליבלין עיר המפוארה, והתחלנו לפרשת והיה אלקים עמכם והשי"ב אתכם אל ארץ אבותיכם בתפארה, שנת ציון במשפט תפדה ושב"ה בצדקה תעירה [שי"ז/1556], ונזכה לבנין בית הבחירה, אמן וכן יהי רצון במהרה, על יד הגבר הוקם על המלאכה אליעזר ב"ר יצחק זצ"ל מק"ק פראג. 2°. [293 דף]. בסוף הספר : בעזרת בורא עולם, הספר הקודש הזה נשלם, על יד הגבר הוקם על המלאכה אליעזר ב"ר יצחק זצ"ל מק"ק פראג.

יתברך ויתעלה אדון כל המציאות, ואשר הוא ברא רוח וגוויות, ואין עוד זולתו
על כל אלקי' נעלה, במטה ובמעלה, ואין דוגמתו
קרוב יי לכל קוראיו באמת, בכל זמן ובכל עת, נודה ונהלל אותו
ברוך אל עליון וברוך שמו, עושה שלום במרומי, ועל הארץ אמתו.

יען כי ראינו שבזמן הזאת, בעונותינו מצאתנו התלאות, שראינו כי נתקע יחד בגודש, לבלתי להוציא לאור בדפוס כתבי הקודש, נדבנו לבנו להדפיס החמשה תורה, עם רש"י בביאורה, וגם חמש מגילות, וההפטרות, ונבקש מאת האל שיעזרנו להדפיס שאר ספרים ובפרט גמרות, כדי לזכות בו את הרבים ידי חובתן, ובכן נזכה לבניין בית הבחירה ובהקרבתן, אכ"ר.

נדפס פה ק"ק לובלין עיר המפוארה, שנת כי ישו"ב יי אלהיך לשוש עליך לטוב וגו' לאלף הששי ליצירה, לפרשת ויתן לך האלהים מטל השמים בתדירה, ביום שני בכ"ד ימים לחדש חשון בעז"ה המלאכה נגמרה, ע"י המשותפים שלמטה נרשמים נחקק על ידי האפטרופסים הממונים על פי אב"ד על היתום ר' חיים ב"ר יצחק זצ"ל.

מהר"ר יעקב ב"ר משה זצ"ל . משלם ב"ר שלמה זצ"ל . קלונימוס בן הר"ר מרדכי יפה
שליט מחקק . יעקב ב"ר דוד זצ"ל מחקק . חיים ב"ר יצחק זצ"ל מחקק.

חישבו של פרט השנה אינו ברור. — שט' עמ' 27 ס' 144 ; פ"א עמ' 40. (ר' לוח 2).

הפטר

וְהָיָה לָכֵן אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
שְׂמִיךְ צִדְקָתְךָ וּמִדָּתְךָ בְּכַנְפֶיךָ
וְנִצָּחֵנוּ וְנִשְׁמָע וְנִשְׁמָע בְּעֵצֶיךָ מִדָּבָר
עֲשֵׂה לָנוּ רְשָׁעִים כִּי יִתְּנוּ אֶתְּךָ
בְּפִתְרָנֶיךָ בְּיָסְאֶשׁר אֵינִי עֹשֶׂה
אִמְרֵי יוֹצֵר צְבָאוֹת וְדָבָר הַיּוֹדֵה
מִטָּה עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר אֵינִי יָדוֹעַ
עַל כָּל יִשְׂרָאֵל הַקִּיּוֹם מִשְׁפָּטִים
הַטָּה אֲנִי שֶׁלֹּם לָכֵן אֵת אֱלֹהֵי
תְּנִינָא לִפְנֵי בֹא יוֹבִיתֶךָ מִשְׁמֵל
וְהַנּוֹרָא וְהַשִּׁיב לִי צְבָאוֹת
בְּנֵים לֵב גָּמִים עַל צְבָאוֹת
בְּנֵי צְבָאוֹת וְדָבָר אֵת
הַצִּדְקָה

רְשָׁעִים בְּלִי אֱלֹהִים וְיִמְלִטוּ
אֲנִי בְּרוּיָא יִתְּנוּ אֵשׁ אֶל הָעֵד
וְיִקְשֶׁב יָחוּר וְיִשְׁמָע וְיִשְׁמָע
יִכְרֹךְ לִפְנֵי לִדְרָא יִתְּנוּ אֶתְּךָ
שְׁמוֹ וְחַי לִי אֲמִר יוֹדֵה צְבָאוֹת
לְיוֹם אֲשֶׁר אֵינִי עֹשֶׂה סִגְלָה
רְמִידָתִי עֲלֵיהֶם כְּאֲשֶׁר יִדְמֵל
אֵינִי עַל כִּנֵּי הַעֲבָר אֲתִי וְשִׁבְתֶּם
וְהָיָה לָכֵן צִדְקָתְךָ לְרִשָּׁע בְּכָעֵבֶר
אֱלֹהִים לְאֲשֶׁר לֹא עֲבָרוּ בִּי הַנֶּחַ
חַיִּים בֹּא יִדְרָא מִיָּד וְחַי בְּלִי יָדִים
וְבִלְעִישָׁה הַשִּׁיב מִשְׁמֵל הַטָּה
חַיִּים הַבֹּא אֲמִר יוֹדֵה צְבָאוֹת
אֵינִי לֹא יִשְׁמָע לָכֵן שְׂמִיךְ

בְּעִזְרָתְךָ בֹּרָא עֲלֵינוּ הַטָּה הַקִּיּוֹם חַיִּים שְׁלָם
עַל יָד וְהַנּוֹרָא הַקִּיּוֹם
עַל הַמִּלְחָמָה אֵלֶיךָ בִּי יִצְחָק וְעַל מִלְחָמָה פִּדְיָה

וְהָיָה לָכֵן אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
שְׂמִיךְ צִדְקָתְךָ וּמִדָּתְךָ בְּכַנְפֶיךָ
וְנִצָּחֵנוּ וְנִשְׁמָע וְנִשְׁמָע בְּעֵצֶיךָ מִדָּבָר
עֲשֵׂה לָנוּ רְשָׁעִים כִּי יִתְּנוּ אֶתְּךָ
בְּפִתְרָנֶיךָ בְּיָסְאֶשׁר אֵינִי עֹשֶׂה
אִמְרֵי יוֹצֵר צְבָאוֹת וְדָבָר הַיּוֹדֵה
מִטָּה עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר אֵינִי יָדוֹעַ
עַל כָּל יִשְׂרָאֵל הַקִּיּוֹם מִשְׁפָּטִים
הַטָּה אֲנִי שֶׁלֹּם לָכֵן אֵת אֱלֹהֵי
תְּנִינָא לִפְנֵי בֹא יוֹבִיתֶךָ מִשְׁמֵל
וְהַנּוֹרָא וְהַשִּׁיב לִי צְבָאוֹת
בְּנֵים לֵב גָּמִים עַל צְבָאוֹת
בְּנֵי צְבָאוֹת וְדָבָר אֵת
הַצִּדְקָה

מִהֲרָה יֵעָקֵב בֶּן מִשָּׁה זַעַל
מִשְׁלָם בֶּן שְׁלֵמָה זַעַל
לִזְנִימוֹס בֶּן הָרִד מִדְּכִי יִפְתָּה שְׁלִיט מִהֲרָה
יֵעָקֵב בֶּן הָרִד זַעַל מִהֲרָה
חַיִּים בֶּן יִצְחָק זַעַל מִהֲרָה

מלואים ל"דגלי המדפיסים העבריים"

מאת

אברהם יערי

לפני שתים-עשרה שנה, במלאת חמשים שנה לבית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, הדפסתי ספר כולל על דגלי המדפיסים העבריים, ובו הבאתי 208 ציורים של דגלי מדפיסים ומחברים עבריים, והוספתי להם תיאורים ובאורים מפורטים. ידוע ידעתי שאין עבודה כזו יכולה להגיע לשלמות מוחלטת, וקויתי שברבות הימים אוכל לשית עליה נוספות. ואולם אף-על-פי שמאז עברו תחת ידי כמה עשרות אלפי ספרים עבריים, לא הצלחתי לאסוף אלא דגלי-מדפיסים מעטים שלא נכללו בספרי הנ"ל. ואותם אני מביא בזה לפני קהל חוקרי הספר העברי ואוהביו:

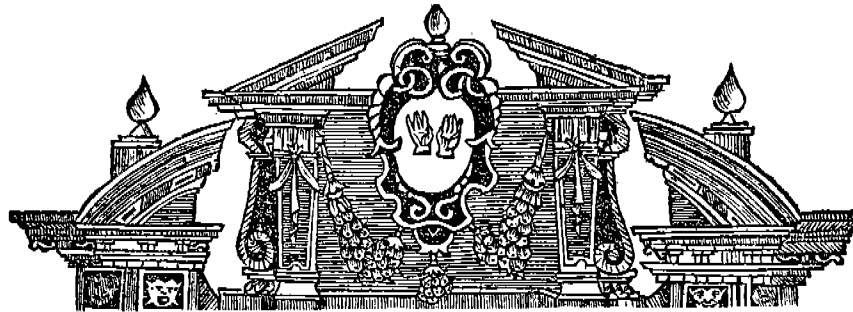

ציור א': דגל המדפיס קלונימוס קלמן בן צבי יפה, לובלין שצ"ו

1. בספרי הנ"ל, ציור 52, הבאתי דגלו של ר' צבי ב"ר קלונימוס יפה, שהדפיס ספרים עבריים בלובלין בשנות שס"ד-שפ"ח (1604-1628). בדגל זה, שבראשו צבי, לרמו לשמו של המדפיס, קבוע מגן ובו שני דגים, מזל אדר, לרמו על חודש הולדתו.²

1. א. יערי, דגלי המדפיסים העבריים מראשית הדפוס העברי ועד סוף המאה התשע-עשרה, ירושלים, החברה להוצאת ספרים על יד האוניברסיטה העברית, תש"ד.

2. בקרית ספר, שנה ט"ז (תרצ"ט-ש), עמ' 387-390, שיער ד"ר י. זונה שסמל-הדגים בדגלי המדפיסים הוא סימן כהונה ולויה, וכבר השיב לו מ. נרקיס (שם, עמ' 513-519). ודגלו של המדפיס ר' קלונימוס קלמן יפה מלובלין, שלא היה כהן ולא לוי, מוכיח!

ציור ב': דגל המדפים ר' ישכר בער ב"ר נטע כ"ץ, דיהרנפורט תפ"ח

משנפטר המדפיס ר' צבי יפה, בשנת שפ"ח לערך, עבר בית-הדפוס לידי בנו, ר' קלונימוס קלמן יפה, ולאחר הפסקה של חמש שנים חידש הבן את מלאכת-הדפוס בלובלין בשנת שצ"ג (1633). על הספרים הראשונים שהדפיס הבן ר' קלונימוס קלמן לא הזכיר את שמו, אלא את שם אביו המנוח בלבד, וכתב: "בדפוס אשר הוקם ע"י החכם השלם מוהר"ר צבי וצ"ל ב"ר אברהם קלונימוס יפה וצ"ל". בספרים הגדולים שהדפיס קבע דגל משלו, וזו צורתו: מגינית ועליה כתר, שעל מצחייתו כתוב: "כתר תורה", לצדי המגינית יושבים שני מלאכים. בתוך המגינות מגן, ובו באר עם דלי, ומעליה כתוב: "דלי". (עיין ציור א'). וכשם שהדגים בדגלו של האב מרמזים לחודש הולדתו, אדר, כך מרמז הדלי בדגלו של הבן לחודש הולדתו, שבט. דגל זה מצאתי בשני ספרים שנדפסו בלובלין בשנת שצ"ו: בספר "ים של שלמה" להרש"ל על מסכת יום טוב (בסוף ההקדמה) ובספר טור יו"ד עם דרישה ופרישה (בסוף לוח מראשי תיבות).

2. בספרי הנ"ל, ציור 77, הבאתי את דגלו של ר' שבתי בס, "משורר", שהדפיס ספרים עבריים בדיהרנפורט בשנות תמ"ח-תע"ח: איש מחזיק תו"נגינה בידיו, לרמוז לכינויו של המדפיס. דגל זה מצאתי אז רק על שני ספרים שנדפסו שניהם שם בשנת תנ"ג: חומש עם פירוש "שפתי חכמים" מאת המדפיס ו"פרקי רבי אליעזר". ויש להוסיף, שהדגל נמצא גם על ספר שלישי שנדפס אף הוא שם באותה שנה, תנ"ג, הספר "עמודיה שבעה" לר' בצלאל ב"ר משה. ידידי מר יצחק ריבקינד מצא את דגל-התוים גם בשער ספר "מים חיים שני" שנדפס שם בשנת תס"ג. וכן מצא ריבקינד טופס של החומש, ובו שער כללי לכל חלקי החומש, ובשער כללי זה נדפסו תוים בצורה שונה בבסיס השער.³ וידידי ר' חיים ליברמן מצא את דגל-התוים בשני ספרים שנדפסו בדיהרנפורט בשנת תע"ד ע"י ר' יוסף, בנו של ר' שבתי בס: בס' תהלים עם פירוש רד"ק ובספר "מנהגים מכל השנה" לר' אייזיק טירנא, ובספר השני אף נוספו לתוים המלים: "יגדל אלהים חי", מה שמבאר, שהתוים הם מנגינה לפיוט זה.⁴

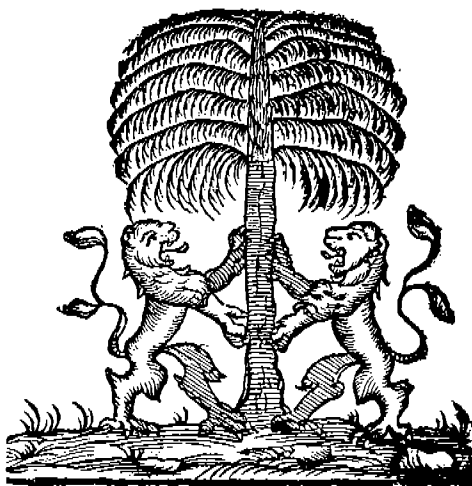
והנה בית-הדפוס של ר' שבתי בס בדיהרנפורט, שעבר תחילה לידי בנו ר' יוסף, כנ"ל, עבר לאחר-מכן לידי חתנו, ר' ישכר בער ב"ר נטע כ"ץ. ואף הוא המשיך להשתמש בדגל-התוים של חותנו וקבע אותו בשער ספר "יון מצולה" לר' נתן נטע הנובר, שהדפיס שם בשנת תפ"ו. אולם ר' ישכר בער ב"ר נטע כ"ץ הרגיש צורך בדגל משלו, ובקצת ספרים שהדפיס בדיהרנפורט קבע בראש השער מגינית ובה ידי-כהן, לרמוז על כהונתו (עיין ציור ב'). דגל זה מצאתי בשער

3. י. ריבקינד, עיטור ספרים, א. תו"נגינה, — Studies in Bibliography and Booklore, Vol. I, No. 4 — (December 1954), pp. 203-204.

4. שם, עמ' 204.

ספר "כרם חמד", דרושים לר' אליעזר ב"ר יצחק אייזיק, שנדפס בבית-דפוסו שם בשנת ת"פ, ובשער ספר "מנהגים מכל השנה" לר' אייזיק טירנא, שנדפס אצלו שם בשנת תפ"ח.⁵

3. בסוף ספר שו"ת מה"ר יוסף ק' לב, שנדפס בפירדא בשנת תנ"ב, בדפוס המנוח ר' יוסף ב"ר זלמן שניאור, נמצא ציור זה: שני אריות מחזיקים בכפותיהם גזע של דקל מימינו ומשמאלו (עיין ציור ג'). ונראה שציור זה הוא דגל המדפיס, ואין בידי לבדוק עתה את שאר הספרים שנדפסו בבית-דפוס זה, הדגל דומה בצורתו לדגלם של בני פואה (עיין בספרי, ציור 20, 21, 78-77, 104-108, 110-113, 175, 184), אלא שכאן אין צורת מגן-דוד בתוך ענפי הדקל. 4. בספר "המגיד" נ"ך עם תרגום עברי-טייטש, שנדפס בוואנדסבעק בדפוס הגר' ישראל בר אברהם בשנת תצ"ב, נמצא באמצע בסיס השערים לכל חלק דגל זה צורתו: שועל מימין ואריה משמאל נשענים בכפותיהם אל מגן שבראשו כתר. המגן מחולק לאורכו לשני חלקים שווים, בחלק שממין: שני דגים, הימני ראשו למטה, והשמאלי ראשו למעלה, בחלק שמשמאל:

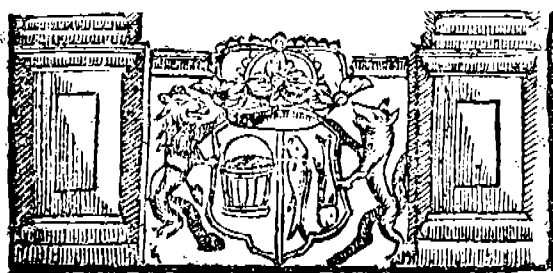

ציור ג' :

דגל המדפיס ר' יוסף בר' זלמן שניאור, פירדא, תנ"ב

דלי (עיין ציור ד'). אין ספק שהדגים והדלי מרמזים למזל אדר ולמזל שבט. אבל קשה לדעת למה קבע מדפיס זה מזלות שני חדשים אלה בדגלו. ושם מרמו האחד לחודש שבו נולד, והשני לחודש שבו נתגייר, או לחדשי הולדתם שלו ושל בנו שעבד עמו במחיצתו.

הדגל האחר שהשתמש בו מדפיס זה בספרים שהדפיס, כדים לסימן לוויה, ודאי אינו משלו, אלא חיקוי הוא לדגל המדפיס ר' נפ" תלי הירץ לוי רופא מאמש-טרדם. (עיין ספרי הנ"ל, עמ' 159, באור לציורים 101-102). 5. בספרי הנ"ל, ציור 122, הבאתי תמונת מראה העיר פרנקפורט-אדאר, הנמצאת ב"בסיס השערים של חלקי חמשה הימשי תורה שנדפסו שם בשנת תק"ו, כדי לרמז למקום הדפסתו של הספר.

ציור ד' : דגל המדפיס ישראל בר אברהם, וואנדסבעק תצ"ב

ואוסיף כאן תמונת מראה

העיר הומבורג הנמצאת בבסיס השער של "חידושי הלכות" מהר"ם שיף, שנדפס בהומבורג בשנת תק"ז. ממעל למראה העיר נדפסה בתוך מעגל המלה "הומבורג". (עיין ציור ה').

5. דגלי ידידיהן של מדפיסים אחרים הבאתי בספרי הנ"ל לרוב (עיין שם, עמ' 189, מפתח המוטיבים, למטה).

ציור ה': מראה העיר הומבורג בשער "חידושי הלכות" מהר"ם שיק, הומבורג תק"ז

6. בספר "כתב הד"ט" לר' דניאל טירני, הכולל תפלות על הנס שאירע בפירינצי ביום ז"ך סיון תק"ן, נדפס בליוורנו בשנת תקנ"א בדפוס החדש של יעקב גוניס ואיש ורפאל מילדולה, נדפס

מעבר לשער דגל המדפיסים: מגינית ובה שני מגינים; במגן שמימין: אריה אחוז שבולת בכפותיו, ובמגן שמאל: עץ, כנראה תפוח. נראה שהאריה הוא דגל משפחתו של יעקב גוניס ואיש, והעץ הוא דגל משפחתו של רפאל מילדולה. (מela באיטלקית תפוח). למטה מה מגינית נדפס: "דגל המדפיסים". בראש המגינית נדפס: "על יום טוב באנו". (ציור ו'). יש לשער, שהמדפיסים רמזו בזה, שראשית מלאכתם היא הדפסת ספר על יום טוב שקבעו בקהל פירינצי.

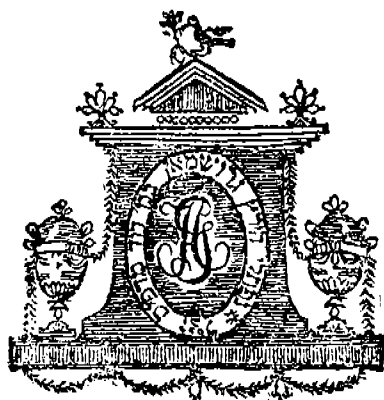
אריה מחזיק שבולת בפיו או בכפותיו מופיע בכמה דגלים של משפחות יהודי איטליה, כגון בדגלו של ר' רפאל עמנואל חי ריקי, ובדגלו של המדפיס אליעזר סעדון בליוורנו (עיין ספרי הנ"ל, ציור 115 וציור 160 ובב"א אורים להם). מהותו של דגל זה היא אמונה בימות המשיח, שבהם "אריה כבקר יאכל תבן" (ישעיה, ס"ה כ"ה).

7. בסוף ספר "שלחן ערוך" להאר"י, ש' נדפס בקאפוסט בשנת תק"ע בדפוס שלשת האחים יהודה, ישראל ומנחם, בני המנוח פיוש יפה, נדפס בסוף הספר דגל המדפיסים וזו צורתו: מגינית מוכתרת ובה שני מגינים: מימין: קשת, ולמעלה ממנו שמש ירח וכו'.

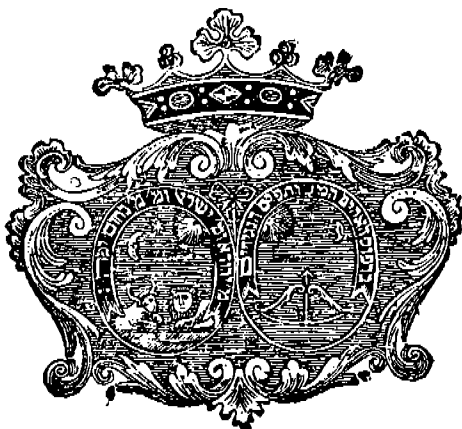
דגל

המדפיסים

ציור ו': דגל המדפיסים יעקב גוניס ואיש ורפאל מילדולה, ליוורנו תקנ"א

ציור ח': דגל המדפיס נפתלי הירץ גרושמן, לבוב תקס"א

ציור ד': דגל המדפיס האחים בני פיווש יפה, קאפוסט תק"ע

וכוכבים, ומשמאל: שור רובץ ולידו צורת אדם; ולמעלה ממנו שמש ירח וכוכבים. בשולי שני המגינים חקוק: "בדפוס האחים המשותפים הגגידים מ' יהודא ומ' ישראל ומ' נחום יפה". [נחום כאן הוא מנחם שבשער הספר]. (ציור ז'). מהכתובת שבשולי המגינים ברור שיש כאן דגל המדפיסים ולא קישוט בעלמא, ומהשמש הירח והכוכבים שבכל מגן ברור שיש כאן מזלות. קשת היא מזל כסלו ושור הוא מזל אייר, ושניהם מרמזים לחדשי הולדתם של שני האחים הגדולים מהמדפיסים. דגל זה נמצא גם בספר "סדר הדורות" לר' יחיאל היילפרין, שנדפס בקאפוסט בשנה ה'ת"א. תק"ע, מעבר לשער. השותפות שבין האחים בקאפוסט נתפרדה, ור' ישראל יפה קבע לו דגל משלו. (עיין בספרי הנ"ל, ציור 182-185).

בצורתו הכללית דומה דגל שלשת האחים יפה לדגלם של דוד בן שמעון בלאך ושמעון בן משה, שהביאו לבית הדפוס את הספר "אהבת חסד", פירוש על אבות דר' נתן לר' אברהם ב"ר שמעון ויטמונד, שנדפס באמשטרדם בשנת תקל"ז, וקבעו את דגלם בשער הספר. (עיין ספרי הנ"ל, ציור 145). אלא ששם שני המזלות הם דגים ודלי (מזל אדר ומזל שבט), ואילו בדגלם של האחים יפה שני המזלות הם קשת ושור (מזל כסלו ומזל אייר).

8. בספרי הנ"ל, ציור 194, הבאתי דגל המדפיסה חיה או חוה גרושמן מלבוב, אלמנת המדפיס נפתלי הירץ גרושמן, בדמות מצבת זכרון ועליה צפור, ובתוכה מונוגרם לעזי של האותיות HG המרמזים לשמה (Haje, Hawe Grosman). בציור הנ"ל אפשר לראות חלל ריק בין המונוגרם ובין המצבה, וניכר שחסר משהו שהיה בציור המקורי. עתה מצאתי שהדגל המקורי היה של בעלה המנוח והוא השתמש בו בשערי חמשה חומשי תורה עם פירוש אלשיך, שנדפסו בבית דפוסו בלבוב בשנת תקס"א. בו אנו מוצאים סביב המונוגרם HG כתובת זו: "נפתלי הירץ גרושמן כמ' דוד מדפיס זצ"ל". (ציור ח'). הדגל המקורי היה איפוא של נפתלי הירץ, ופירוש המונוגרם Herz Grosman, וכשעבר הדפוס לידי אלמנתו, מחקה מן הדגל את הכתובת שבה נחקק שם בעלה, והשאירה את המונוגרם שהתאים גם לשמה: חיה או חוה.

דגלי מדפיס הוא לדעתי גם ציור שני המזלות אריה וסרטן, כל אחד בתוך עיגול כפול, המופיע ב"פירוש רש"י" על התורה וחמש מגילות, שהדפיס חיים ב"ר דוד שחור באייגשפורג בשנת רצ"ג.

יידבר

ציור ט': דגל המדפיס חיים ב"ר דוד שחור, אויגשפורג רצ"ג

והיה אחד הספרים הראשונים שהדפיס בעיר ההיא⁶. שני המזלות מופיעים בראש כל חלק של פירוש החומש ובראש החלק על חמש מגלות (ציור ט'). דגל זה נעלם ממני בשעה שכתבתי את ספרי "דגלי המדפיסים העבריים", משום שהספר שנדפס באויגשפורג ברצ"ג הוא יקר-מציאות עד מאד. בזמן האחרון כתב ד"ר י. זנה מאמר מפורט ובו גלל תיאוריה מפתיעה על המקום שתפסו אריה וסרטן בקישוטי הספר העברי⁷. בניגוד לדעתי ולדעת נרקים, שסמלי המזלות בדגלי המדפיסים (כמו במצבות, בחותמות ובקישוטי ספר-תורה) מרמזים לחודש-הולדתם של המדפיסים, סבור זנה שהמזלות המיוחדים אריה וסרטן יש להם סימבוליקה מיוחדת, וששני המזלות בספר שהדפיס חיים שחור אינם דגלי-מדפיס ואין להם כל קשר לאישיותו של המדפיס. הוא כותב שהסמלים אריה וסרטן בספר שהדפיס חיים שחור אינם יכולים לרמז לחודש-הולדתו של המדפיס, שהרי הוא לא היה יכול להולד בשני חדשים. על כך יש להשיב: ידוע לנו שבנו של המדפיס חיים שחור, יצחק, עבד או אתו במחיצתו, ואפשר מאד ששני המזלות מרמזים לחודש הולדתו של האב ולחודש הולדתו של הבן. התיאוריה המיוחדת של זנה בנויה על הנחה זו, שאני מביאה בלשונו בתרגום עברי: "מכל שנים-עשר המזלות רק שלשה משכו את דמיונם של המדפיסים, סרטן, אריה וגם דגים. האם רק שלשה מזלות אלה מושלים על המדפיסים?". אולם הנחה זו אינה הולמת את המציאות. מי שיעבור על ספרי "דגלי המדפיסים העבריים" ויוסיף עליו את החומר שהבאתי במאמרי זה ימצא שמלבד שלשת המזלות הנ"ל (סרטן אריה ודגים), שעל סמיכות השנים הראשונים מהם בונה זנה את התיאוריה שלו, מצויים בדגלי המדפיסים העבריים עוד מזלות אלה: ד ל י (מזל שבט); בדגלו של קלוגימוס קלמן יפה, בלובלין שצ"ג (עיין לעיל, סעיף 1); בדגלם של דוד בן שמעון בלאך ושמעון בן משה, באמשטרדם בשנת תקל"ז, ביחד עם מזל דגים (עיין בספרי "דגלי המדפיסים העבריים", ציור 145); בדגלו של המדפיס ישראל בר אברהם בוואנדסבעק בשנת תצ"ב, אף כאן ביחד עם דגים (עיין לעיל סעיף 4); ש ו ר (מזל אייר): בדגל האחים יפה הנ"ל, יחד עם קשת (עיין לעיל, סעיף 7). לעומת זה מופיע האריה כמזל אב רק פעם אחת ויחידה בכל משך תולדות הדפוס העברי: בדגל של חיים שחור באויגשפורג בשנת רצ"ג, ואילו בכל שאר המקרים, והם מרובים מאד, שבהם מופיע האריה בספר העברי, אין הוא מופיע כמזל אב, אלא כסמל לשם יהודה או לשם ליב, או לשבט יהודה, או סמל לאחרית הימים שבהם "אריה כבקר יאכל תבן". הסרטן, מזל תמוז, מופיע בסמיכות לאריה, מזל אב (ועל סמיכות זו בונה זנה את התיאוריה שלו) רק פעם אחת ויחידה בספר העברי, בספרו הנ"ל של שחור, ואילו בפעם השניה שהוא מופיע בספר העברי, בדגלו של המדפיס אהרן ליפמן בולצבאך בשנות תנ"ט-ת"פ, הוא מופיע יחד עם דגים, מזל אדר, ולא יחד עם אריה, וזולת זאת אין הוא מופיע כלל כקישוט לספר העברי. לאור מציאות זו בטלה הנחתו של זנה וממילא גם מסקנתו.

6 ר' במאמרו של א. מ. הברמן, לעיל ע' 491, ערך 8.

7 J. Sonne, The Zodiac Theme in Ancient Synagogues and in Hebrew Printed Books. — Studies in Bibliography and Booklore, Vol. I. No. 1 (June 1953), pp. 3-13.

פנקס קהל פרנקפורט דמיין

מאת

מ. נדב

פנקס קהל פרנקפורט דמיין הנמצא בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי הוא החשוב שבפנקסי קהילות אשכנז שנשתמרו עד ימינו. הפנקס מקיף תקופה של 250 שנה, משנת שי"ב עד שנת תקס"ב (1552—1801). סימנו של הפנקס בבית הספרים הוא Heb. 4° 662, ושיוצור גודלו הוא 31.5 x 20 ס"מ. הכתיבות שבפנקס מרובות ורובן מידי סופרי קהל מנוסים או רבני הקהילה, שכתיבת ידם נאה. קצת מן התעודות המאוחרות יותר כתובות בכתיבת יד רהוטת הקשה לקריאה. לשון הפנקס עברית בלבד או אידית בלבד. הסגנון העברי שבפנקס הוא בדרך כלל סגנון רבני משובח ומצטיין בעניינותו ובבהירותו. הפנקס מכיל את הדפים י"ב—רצ"ט. בדף פ"ט ע"ב (תעודה 153 = משנת שצ"ח 1638) נזכרות לראשונה תעודות אחדות במספרי הדפים שבהם הן רשומות בפנקס. לאחר מכן מצטט הפנקס את עצמו, בדפים מסומנים שבו, כמה פעמים. הדעת נותנת, אפוא, שסימון הדפים אינו מתקופה מאוחרת וקרוב לודאי, שלפני רישום עניין כלשהו בפנקס היה הדף שבו נרשם הדבר מסומן במספר סידורי.

התעודה הראשונה בפנקס היא חסרת תאריך. אמנם נזכרת בה השנה ש' (1540), אך מסופקני אם היא אמנם משנה זו. התעודה השניה, היא מיום כ' אדר שי"ב (1552). תעודות אחדות מחשון תקס"ב (1801) חותמות את הפנקס³. בפנקס נרשמו למשמרת ולזכרון ענייני קהל פרנקפורט דמיין מתקופה של 250 שנה כאמור. מה שנרשם פעם בפנקס ולא הוגבל לתקופה מסוימת חייב את הקהל אפילו לאחר מאות שנים, אם הדבר לא בוטל, שונה או תוקן בינתיים⁴. תפקיד הפנקס הוגדר בתקנות "ט"ו אנשים" משנת תל"ה 1675 (תעודה 320 סי' יב), הגבאי היה מחוייב לרשום בפנקס משלו זכרון דברים מפורט מדיוני הקהל ולפני תום גבאותו היה עליו לקרוא בפני החברותא (קהל) את מה שרשם "ומה שיהיה מן הצורך לכתוב בפנקס הקהל יצ"ו יכתב בפנקס הקהל והשאר ידון בשריפה" (שם, שם). ואמנם נהגו לרשום בפנקס רק סיכומם של עניינים שהיו ראויים להיות נכתבים בפנקס הקהל ולכן אין לראותו כספר פרטי לכל במובן הרגיל.

1 ספירת הדפים משובשת במקומות אחדים: דף ק"ב מקומו בפנקס אחרי דף צ"ו, הדפים ק"ה—ק"א חסרים, וספירת הדפים ס"ט, קט"ו—קכ"ה, רצ"ה—רצ"ט חוזרת פעמיים. במקומות שונים בפנקס מוזכרים דפים שמלכתחילה לא נמנו עם דפי הפנקס המסומנים במספרים סידוריים ובודאי הוובקו בתוכו בעת שנכרך לאחרונה. רק אחדים מדפים אלה, בסוף הפנקס, מסומנים במספרים רצ"ד—ש"ו, אחריהם באים 12 דפים ללא סימון מספר הרוף, שהם בחלקם ריקים, ובסוף הפנקס באים עוד 5 דפים ריקים המסומנים במספרים רצ"ה—רצ"ט. בדפים י"ב—מ"ד מצויה בצד ספירת הדפים הרגילה גם ספירה מקבילה המתחילה בעמוד ב' של דף י"ב, במספר י"ד. גם לדפים מ"ה—ס"ט היתה פעם ספירה שונה, אלא שנמחקה ועליה או בצידה באה הספירה הנוכחית. יש מקום לשער שיש קשר בין הספירה הכפולה של דפים בחלק של הפנקס לבין העובדה שבימי הגירוש נפל הפנקס לידים זרות ונפדה לאחר מכן (ראה להלן בגוף המאמר).

2 המספרים הסידוריים של התעודות ניתנו ונרשמו בפנקס על ידי.

3 אולם כתב מאמר בשם "מתוך פנקס הקהל מהשנים 1546—1798" (ראה הערה 10). לא ידוע לי על סמך מה קבע תחומי זמן אלה לתחילת הפנקס ולסופו וכנראה טעות בידו.

4 כדוגמה יכולה לשמש התקנה משנת תקמ"ט, בדבר התנאים שבהם לאשה הזכות לגבות את כתובתה לפני שהנושה יכול לגבות את תמורת שטר חובו, המבטלת תקנה קדומה משנת שפ"ז הרשומה גם היא בפנקס.

ראה תעודות 136 ו-499.

היו בשימוש הקהל גם פנקסים אחרים. אחד מהם הוא «פנקס קטן של קהל» (תעודה 320 סי' טו), שגם בו נרשמו דברים מענייני הנהגת הקהל. לגובים, קופאים וגבאי צדקה היו פנקסים משלהם. התעודות שבפנקס רשומות לעתים בסדר כרונולוגי ולעתים בסדר ענייני. סופרי הקהל היו נוהגים ליחד דף או דפים אחדים לענין ידוע ולרשום את התעודות השייכות לאותו ענין. ליד זה בסדר כרונולוגי. אך לא תמיד הקפידו על כך ולכן קשה למצוא בפנקס את המוקדם ואת המאוחר. מסיבה זו אף נשארו בפנקס דפים רבים ריקים. לעתים אנו מוצאים בפנקס גם את התעודה המקורית וגם את העתקה (האחת בגוף הפנקס בדף מסומן והשניה — על דף שהודבק בפנקס לאחר זמן). יש שהן נמצאות בריחוק מקום זו מזו.

מן הראוי להעיר שתקנות המלבושים של קהל פפד"מ משנת תקכ"ח (1768), שנתפרסמו בחוברת בשם «קליידר אורדינונג» לא נרשמו בפנקס הקהל. החוברת נדפסה על חשבון הקהל וכל בעל-בית בקהילת פפד"מ קיבל טופס ממנה. תקנות מלבושים משנת תע"ה (1715), שאף הן לא נרשמו בפנקס, פרסם שודט.⁵

לשתי תעודות שבפנקס יש חשיבות לידיעת תולדות הפנקס עצמו. באחת מהן (תעודה 80) נאמר שבזמן הגירוש (תע"ד 1614) נפל הפנקס לידי איש בליעל בשם לנגהאן וממנו נפדה הפנקס בסך י"א דינרים. בתעודה השניה (תעודה 161) נאמר ש«בהיות שהיה לקהל יצ"ו פנקס שהיה כתוב בתוכו ענייני הקהל יצ"ו ובזמן הגירוש נאבד וידענו שהיה כתוב בתוכו שתקנו הקהל יצ"ו וכו'... אין זאת אלא שהפנקס מן התקופה הקדומה יותר בתולדות יהודי פפד"מ הוא שנאבד והפנקס שבידינו הוא זה שנפל בידי לנגהאן.

השימוש בפנקס כמקור לתולדות יהודי פפד"מ בפרט ותולדות יהודי גרמניה בכלל התחיל בסוף המאה הקודמת. להלן תבוא רשימה של פרסומים מתוך הפנקס או הנוגעים לו:

א) ב«המגיד» שנה י"ח ע' 41 נתפרסמה תקנה של הקהל נגד דרשנים (תעודה 294).

ב) בשנת 1879 פרסם לראשונה ברנהרד ריטר ב«מונטסשריפט»⁶ שתי תעודות השייכות לפנקס קהל פפד"מ. התעודות הועתקו מקובץ השו"ת «אור הישר» שהוציא ר' אהרן שמעון ב"ר יעקב אברהם מקופנהאגן בעניין המחלוקת הידועה על הגט מקליווא, שנדפס לראשונה באמסטרדם בשנת תקכ"ט. תעודה אחת היא תקנה משנת שמ"ג (1583) והשניה — כרוז הקהל לעדת יהודי פרנקפורט משנת תמ"ח (1688). ובשתיהן נזכרת ועידת רבני אשכנז בוורמס בשנת ש"ב (1542) כאסמכתא וחיוזק לתקנת הקהל המבטלת חרמות ונידויים הנכתבים ונעשים מחוץ לפפד"מ ובאים לבית דינה. התקנה משנת שמ"ג רשומה בפנקס (תעודה 46) אך את כרוז הקהל משנת תמ"ח לא מצאתי בפנקס.

ג) לספרו היסודי והשיטתי של מ. הורוביץ על רבני פרנקפורט⁷ שימש פנקס הקהל מקור חשוב ביותר. ידיעתו והבנתו בספרות הרבנית עמדו לו בברירת החומר הרב והחשוב שבפנקס השייך לתחום מחקרו. בנספחים לספרו זה פרסם הורוביץ מתוך הפנקס שתי תעודות: 1) כתב הרבנות של ישעיהו בן אברהם הלוי איש הורביץ (השל"ה) משנת שס"ו (1606)⁸. 2) הסכמת הקהל משנת תקכ"ח (סוף 1767) בעניין המחלוקת בין הרב יחזקאל לנדא מפראג ור' אברהם ליסא מפפד"מ על הגט מקליווא.⁹

5 ראה: J. Schudt, Jüdische Merckwürdigkeiten IV, Frankfurt a.M., 1717, 75-113.

6 ראה: Bernhard Ritter, Aus dem Frankfurter Gemeindebuch. MGWJ 28 (1879), 36-38.

7 ראה: M. Horowitz, Frankfurter Rabbinen I-IV, Frankfurt a.M., 1882-1885.

8 שם, ח"א, עמ' 58-60.

9 שם, ח"ג, עמ' 99-101.

- (ד) תעודות מתוך הפנקס של קהל פפד"מ פרסם גם ה. אולמן¹⁰, כפי שמסתבר מהביבליוגרפיה של קרקאואר בספרו על תולדות יהודי פרנקפורט. הפרסום עצמו לא היה לנגד עיני.
 (ה) י. קרקאואר השתמש במונוגרפיה המקיפה שלו על תולדות יהודי פרנקפורט¹¹ הרבה בחומר שבפנקס. אך הרבה דברים חשובים נעלמו מראיתו.
 (ו) תעודות אחדות מתוך הפנקס פרסם שלמה אדלר¹² במאמרו על תולדות החינוך בפפד"מ. מכאן חזר ופרסם אותן ש. אסף בכרך האחרון של ספרו "מקורות לתולדות החינוך בישראל"¹³.

סקירה על תוכן הפנקס

דפים י"ב ע"א — נ"ח ע"ב¹⁴

82 תעודות מהתקופה שלפני הגירוש (1552—1614). תקנות בענייני הנהגת הקהל מועטות יחסית בחלק זה של הפנקס. נרשמות כאן גם תקנות ישנות כדי לתת להן תוקף מחודש ותקנות חדשות "שנתוספו (או נחדשו) על הראשונות" (תעודות 6, 8). החשובות שבהן עניינן מסי הקהל הרגילים, התשלומים המיוחדים שעל היהודים שלא מבני הקהילה, הגרים או הבאים לגור בפפד"מ, לשלם לקהל והיטלים מיוחדים על ירושות ונדוניות. מן השנים של"ט—שס"ט (1579—1609) נמצאות כאן גם 5 תעודות על סדרי ההערכה ובחירת המעריכים, ובכל אחת מהן תאור מפורט של שיטת הבחירה המסובכת. כמו כן התקנה המבטלת את תקפו של שטר חתום על ידי רווק בלי שהאב יתן הסכמתו לכך או על ידי תלמיד ישיבה שלא מבני פפד"מ בלי שרבו יתן הסכמתו לכך.

במיוחד מרובות בפנקס התעודות על עניין זכות העירונות (בלשון הפנקס, עירוניות)¹⁵. היא הזכות החוקית שמועצת העיר פפד"מ והקהל נתנו ליהודים שקיבלו רשות להיות תושבים קבועים של העיר¹⁶. בקשות לזכות עירונות לרוב הוגשו לקהל פפד"מ, והחלטות הקהל לחיוב או לשלילה נרשמו בפנקס. הקהל הוא שטיפל בענייני זכות העירונות של יחידים אצל מועצת העיר, שלה שימש הדבר מקור הכנסה חשוב מאוד. גם הקהל עצמו קיבל תשלומים נכבדים מהענקת זכות העירונות. מתעודות אחרות אנו למדים שהיתה לקהל הזכות של ביטול העירונות, והביטול שימש אחד הענשים השכיחים שהוטלו על הפרת משמעת הקהל על ידי יחידים. לעניין זה שייכות גם התעודות הרבות על המלחמה הבלתי פוסקת של הקהל ביהודים שלא מבני הקהילה שבאו לגור בה זמנית. החומר הרב שבתעודות אלו נותן אפשרות לבירור נרחב של הבעייה הנדונה.

חשובים במיוחד הם שלושת כתבי הרבנות שבחלק זה של הפנקס: של אברהם נפתלי בן נתן הלוי משנת שמ"ג 1583 (תעודה 48), של שמואל בן אליעזר משנת שס"ב 1602 (תעודה 49) ושל ישעיהו בן אברהם הלוי איש הורביץ משנת שס"ו 1606 (תעודה 79). כתבי הרבנות שבפנקס נחקרו על ידי מ. הורוביץ בספרו על רבני פפד"מ. החוקר והמעין ימצא בהם עוד חומר רב על

10 ראה: H. E. Ullmann, Aus dem isr. Gemeindebuch von 1546 — 1798. Mitteilungen des Verb. f. Geschichte und Altertumskunde III — IV.

11 ראה: Isidor Kracauer, Geschichte der Juden in Frankfurt a.M. (1150-1824) I — II, 1925-27. Frankfurt a.M.

12 ראה: Salomon Adler, Die Entwicklung des Schulwesens der Juden zu Frankfurt a.M., bis zur Emanzipation. Jahrbuch d. jüd.-lit. Ges. XVIII-XIX (1927-28).

13 שמחה אסף, מקורות לתולדות החינוך בישראל, ח"ד, ירושלים, תש"ג, עמ' סד.
 14 חלוקת הפנקס לחלקים לפי מספרי דפים היא משלי ותכליתה לעשות גם את התיאור וגם את השימוש בפנקס לנוחים יותר.

15 מספר התעודות על עניין העירונות בפנקס הוא רב. הדברים הנאמרים כאן מתייחסים גם לתעודות על העירונות הנמצאות בחלקים האחרים של הפנקס.

16 על הצד החוקי של הבעייה ראה: Kracauer, Gesch., I, 268, 396-97.

סדרי הנהגת הקהל, על הסמכת תלמידי ישיבה ומתן תואר מורינו ועל זכות השימוש בהטלת חרם שנדון גם בנפרד בחלק זה של הפנקס (תעודה 46) ועוד.

לתשומת לב מיוחדת ראויות גם שלש תעודות הנוגעות לסדרי השיפוט בבית הדין. תקנה משנת ש"מ (1580) אוסרת על הצדדים המתיינים להזכיר במאמריהם שום פוסק או מאמרי הפוסקים ולטעון על ידי טוען או מורשה, וקובעת שעליהם לטעון בעצמם בפני הדיינים והדיינים יפסקו לפי דין תורה. "מפני צורך העת וטעמי" וגימוקי' כדי להטיל שלום בגבולינו ושלוח בארמנותינו" (תעודה 52). תקנה זו נתחדשה ביתר חיוזק כעבור 13 שנה (תעודה 53). רק בשנת תי"ז (1657) נבדקה התקנה ונתפרשה מחדש. לפי הפירוש מותר לבעל דין שהוא למדן לטעון מה שירצה וכן רשאי כל אדם לילך אצל למדן ולהתייעץ עמו בעניין דינו. "ורק שלא יבחר לו המורשה הפנקסים והספרים לאומרם ולטעון אותם לפני הדיינים" (תעודה 51). בספרו של ש. אסף על בתי הדין וסדריהם¹⁷ לא מצאנו תקנה דומה בשום מקום. והעניין כולו צריך עיון.

תעודות אחדות נוגעות ליחסים שבין היהודים לתושבי העיר הנוצרים ומועצת העיר. ותעודה אחת היא על תביעת הקיסר רודולף השני בשנת 1583 מיהודי פפד"מ שישלמו לו מס גולגולת. דבר שהיה מנוגד ליכויות מועצת העיר על היהודים שבה. בפנקס מסופר גם על הצלחת מועצת העיר בהתנגדותה למס זה של המלך. צד זה של תולדות היהודים נחקר בפרטות על ידי קרקאואר שהשתמש גם בחומר שבפנקס ומצטט אותו או מסתמך עליו לעתים קרובות. שאר התעודות עוסקות בעניינים שגרתיים כגון תנאי מסירת חזקות הקהל (ביחוד דירות שהיו רכוש הקהל) לרב או לשכירי הקהל האחרים וכן על סדרי עליות לתורה וחלוקת כיבודים בבית הכנסת. מכירת מקומות ישיבה בבית הכנסת וכדומה.

דפים נט ע"א — קכז ע"ב

191 תעודות מהשנים ש"ח—תי"ח (1618—1658), משובם של מגורשי פפד"מ לעירם עד שנתקנו תקנות הראשונות ע"י "טו אנשים" (ועדה מיוחדת שנבחרה לשם עריכת תקנות להנהגת הקהל). בתעודות מתקופה זו נמצא עדות מובהקת למאבק פנימי חריף על הרחבת בסיס השלטון בקהל ושפע של חומר על מבנה השלטון העצמי של קהילת פפד"מ ועל השינויים שחלו בו. סמוך מאד לשובם של יהודי פפד"מ מהגירוש פורץ סכסוך בין הקהל לבין הגוף הציבורי הקרוי "אייסיר קהל"¹⁸, שתבעו לשתפם בשלטון הקהל על סמך כתב מלפני הגירוש שבידם. הסכסוך הובא להכרעתו של בית הדין, שפסק אמנם לרעת ה"אייסיר קהל" אבל יחד עם זה פסק גם, שיש להוסיף על עשרת חברי החברותא ישנה שבעה חברים חדשים (תעודה 87). בשפ"א (1621) הובא סכסוך שני בדבר סדרי בחירת הפרנסים בגלל השתלטותן של משפחות אחדות על הקהל להכרעת בית הדין (תעודה 109). פסק הדין לא תיקן את המצב, ולהב אש המחלוקת גדלה עד לשמים¹⁹. עד שבתמוז שפ"ח (1628) תקן הקהל תקנות מפורטות על סדרי בחירת הפרנסים ועל יחסי הקרבה המותרים בין חברי הקהל (תעודה 141). תקנות אלו הגבילו את תקופת כהונת הפרנסים מבחירה אחת לשלוש שנים בלבד וקבעו שיטה מסובכת של בחירות בלתי ישירות שהשאירה את שלטון הקהל בידי בעלי רכוש של 1000 ר"ט (רייכש טאליר) ומעלה²⁰.

17 שמחה אסף, בתי הדין וסדריהם אחרי חתימת התלמוד, ירושלים, תרפ"ד.

18 תעודה 87. לא נתברר לי מי הם ה"אייסיר קהל". הורוביץ משער שאלה הם "שוץ יודען" בניגוד ל"שטעטיגקייטס יודען" (ראה: Horowitz, Fr. Rabb., II, 20). קראקאואר מביא את דעתו זו של הורוביץ בהסתייגות מבלי להבהיר את העניין. (ראה: Kracauer, Gesch., I, 40). גם פנקס במברג שהוציא דוד קויפמן (קבץ על יד, כרך ז' שנה י"ב—י"ג ע' 13) אינו מוסיף הרבה להבנת העניין, והדבר צריך עיון.

19 על התפקיד הנכבד שמלאה מועצת העיר בסכסוך זה ראה: Kracauer, Gesch., I, 404-9.

20 ששה מתוך שנים עשר המקומות היו שמורים ל"פרנסים הישנים" שצריכים היו לכהן בפרנסות כל ימי חייהם, אבל כשאחד מהם מת, נתמלא מקומו על ידי פרנס נבחר (תעודה 141).

בתעודות הנזכרות ובתעודות רבות אחרות, בעיקר באלו העוסקות בסדרי ההערכה ובחירות המעריכים שנעשו כל שש שנים, מצוי חומר רב על נושאי התפקידים בקהל פפד"מ: פרנסים, גבאים, גבאי הקדש וגבאי צדקה, גובים ומעריכים. בתעודות רבות נמצא גם חומר לרוב על האמצעים השונים שבהם השתמש הקהל לשם כפיית משמעת והעונשים שהטיל על מלשינות, פשיטות רגל, התנהגות לא ראויה במשא ומתן, ניאוף, חילול שבת ומשחקים אסורים. העונשים הם: חרם, קנס, מלקות, ביטול זכות עירונית, הרחקה מדברים שבקדושה, שלילת זכות התמנות לתפקיד ציבורי, איסור לאכול מחוץ לבית ועוד. סכסוכים בענייני ממונות עד סך של 20 זה' היו צריכים להידון רק בפני הקהל.²¹ לעתים קרובות שיתף הקהל את האב"ד בהכרעותיו אבל לא היה מחוייב לעשות כן (תעודה 162). היחס בין כוח השיפוט של הקהל לבין זה של בית הדין הקבוע ראוי לעיון. על בתי הדין ועל הדיינים ובחירתם נמצא כאן חומר רב.

בחלק זה של הפנקס נמצא שני כתבי רבנות נוספים: של ר' שמואל בן יוסף משנת שע"ה 1618 (תעודה 106) ושל ר' פתחיה בן יוסף משנת שפ"ב 1622 (תעודה 119) ותעודה חשובה על סכסוך בין הרב מנדל בן יצחק בן אביגדור בס לבין הקהל על נסיונו של הרב לפרוץ כמה מההגבלות שהגביל קהל פפד"מ את רבניו ושנגמר בנצחון הקהל (תעודה 260). כן נוכל ללמוד מכאן מי הם בני הישיבה ומהו התפקיד שמלאו בחיי הקהילה.

בתעודות רבות נמצא עדות למצב הכספי הקשה של הקהל באותה תקופה. סכומי הכסף הגדולים שהיה על הקהל לשלם להגמון מקלן ומס גלגולת ותשלומים אחרים למלך ולשריו היו נטל כבד מנשוא בשביל קופת הקהל שנאלץ לגייס את הסכומים בדרך של קבלת הלוואות מעשירי הנוצרים שבעיר. פרטי קבלת ההלוואות והתנאים הקשורים בהן נרשמו בפנקס.

בחלק זה של הפנקס נמצא גם חומר רב ומעניין על שכירי הקהל ומשרתיו כגון: רופאים, סופר הקהל, ש"ץ ושמש, שוחט ועוד, וכן תעודות רבות בענייני זכות העירונית ובעניינים שגרתיים שונים.

דפים קכ"ב — קנח ע"ב

62 תעודות, בתוכן התקנות הראשונות של ט"ו אנשים מתי"ח (1658) ושתי מערכות גדולות של תקנות מהשנים תל"ה (1675) ותמ"ה (סוף 1684).²² התקנות הללו הן העיקר בחלק זה של הפנקס ומהחשובות שבפנקס בכללו. מתעודות אלו אנו יכולים ללמוד הרבה על הסכסוכים שפקדו את הקהל באותה תקופה ועל המסכות החיצוניות שבהן מוכרח היה הקהל לפעול ולהאבק. עצם העיבדה שבניסוח התקנות השתתפו גם נציגים של בעלי בתים ש"ערכם" לצורך מסי הקהל הוא פחות מ-1000 זה' מקנה השפעה לשכבה רחבה יותר על הנהגת ענייני הקהל והיתה למורת רוחם של פרנסי הקהל. אף שהתקנות עצמן לא שינו את סדרי השלטון הנהוגים בקהל ואת שיטת הבחירות הנהוגה.

תקנות תי"ח (1658), שנתקבלו למשך תשע שנים, משאירות את שיטת הבחירות של פרנסים כמות שהיא אך מגבילות את זכות הפרנסים להטיל קנסות. מגדירות את תפקידם בהכרזת חרם ובאות להבטיח את טוהר המידות שלהם. נקבע שרב ואב"ד הקהל ייבחר מדי שלש שנים וכן הוגדרו בהן אחדים מתפקידיהם של שכירי הקהל וביניהם גם תפקיד שמופיע כאן לראשונה הוא הממונה על השער.²³

תקנות תל"ה (1675) מגדירות את סדרי השיפוט של הקהל ואת חובות הגבאי במקרה של הגשת תביעה על ידי יחיד כרי למנוע עינוי דין; את סדרי ההכרזה (חרם לזמן מוגבל) וכיצד על

21 הדבר חוזר בכל כתבי הרבנות.

22 מערכת התקנות השניה נתקבלה בכ"ד כסלו תמ"ה כלומר בסוף 1684. קרקאואר רושם את השנה 1685.

23 "שער" הוא מס הבשר, פירוש המושג הוסבר לי על ידי ש. אטלינגר וי. מיזל. הפירוש מתחזק גם על ידי תעודה 453.

המוכרז להתנהג; חובת הפרנס לשמש בתפקיד של גבאי צדקה; חובת הפרנס להשתתף בעבודה הסדירה של הקהל; תפקידי פרנס החודש; תפקידי הגבאי; סדרי בחירת הגוברים, הדיינים והמעריכים ותפקידיהם; ענייני המסחר הזעיר של חנוונים וסוחרים בגדים וההגבלות בנדון; יחסי מסחר בין יהודים ונוצרים; מלחמה בפריצות; ענייני עירוניות; איסור כל מיני משחקים ועוד.

תקנות תמ"ח (סוף 1684) חוזרות על רבות מתקנות תל"ה מלה במלה, אבל משמיטות את רוב הסעיפים הכוללים הגבלות על מסחר החנוונים וסוחרים הבגדים. סעיפים רבים מוקדשים לבעלי משרות בקהל כגון: סופר, רופא, שוחט, שמש, חזן, בעל סגן ועוד.

בתעודות שמחוץ למערכות התקנות נמצא עניין מיוחד בשתי תעודות העוסקות בענייני מלשינות ובשיטה מקורית של מלחמה בה (נתחבר "מי שברך" מיוחד המוציא בפירוש את המלשינים מכלל המבורכים (תעודה 322) וכן בשלוש תעודות על שליחויות שתדלנות לחצר הקיסר (תעודות 280—282). כאן נמצא גם כתב הרבנות של ר' אהרן שמואל בן ישראל קיינובר (תעודה 305) משנת תכ"ח (סוף 1667). לא מצאתי בפנקס, לא בחלק זה ולא במקום אחר, זכר ורמז לתנועה השבתאית בפפ"מ.

דפים קנט ע"ב — רלא ט ע"א

121 תעודות מהשנים תמ"ח—תק"ן (1688—1790)²⁴. בתעודות מתקופה זו משתקפים חיים יהודיים טעוני מתח ביחסים הפנימיים שבקהל, ונעשים לראשונה נסיונות זהירים לפרוץ אל הסביבה הזרה, שהשפעתה על צביון החיים העצמיים גוברת והולכת.

מלשינות, רבית קצוצה ופשיטות רגל מעסיקות את הקהל הרבה בתקופה זו. מקרי המלשינות רבו במיוחד בסוף המאה הי"ז ובתחלת המאה הי"ח. בשנת תמ"ח (1688) מתיצב הקהל לימין קרבנות של מלשינות ומחליט לנדות את המלשינים ולכפות עליהם את תשלום דמי הנזק שגרמו (תעודה 339). גם בהשתדלותם של יחידים אצל השררה, לטובת מעוניינים, תמורת תשלום וכן בהתערבותם בענייני משפט של לא יהודים, רואה הקהל מלשינות ואוסר את הדבר בתכלית (תעודה 376). בתעודה משנת תס"ז (1707) נמצא החלטה של הקהל בגד המלשינים האלימים שהטילו את אימתם גם על פרנסי הקהל ולא נתנו דעתם כלל לתקנות הקהל בנדון. ההחלטה מחייבת את הקהל להשתדל אצל השררה לטובת הנרדף בכל מקרה של מלשינות ולפצותו מקופת הציבור ואילו מהמלשין יש לגבות קנס (תעודה 379).

מקרי פשיטת רגל מתרבים גם הם בתקופה זו והקהל מתיחס לתופעה זו בחומרה יתרה. רבית הקצוצה רואה הקהל את סיבת ריבוי פשיטות הרגל ולכן מקבל הקהל בשנת תס"ד (1704) הסכמה המעמידה את הרבית המותרת על 8 אחוזים מהלוואה למשך שנה ומעלה ועל 10 אחוז מהלוואה לפחות משנה (תעודה 381). בפשיטות הרגל נלחם הקהל על ידי השפלת פושטי הרגל והרחקתם מדברים שבקדושה, פסילתם לעדות ועוד. הקהל עודד פשרות בין הנושים והחייבים.

מעמד הקהל וסמכותו בתרופפו בתקופה זו והכנסותיו נתמעטו. בשנת שפ"ג (1723) מחליט הקהל לקצץ בהוצאות לצדקה ולהגדיל את ההכנסות (תעודות 384, 385). בשנת אפ"ה (1725) נאלץ הקהל להסכים שעל עזבון פרנסים המשתמטים מתפקיד גבאי צדקה יוטל היטל מיוחד שהיורשים יהיו חייבים לשלם לקופת הקהל (תעודות 450—452). בקהל עצמו נתעוררו בתקופה זו סכסוכים בין הפרנסים לגוברים המעידים על ירידת קרנם של הפרנסים ועלית כוחם והשפעתם של הגוברים (תעודות 402, 408). בין נושאי התפקידים בקהל נמצא כאן לראשונה את ה"עכטר" המשתתפים יחד עם פרנסים ובעלי בתים בבחירת הדיינים (תעודה 425). ויחד עם גוברים ובעלי בתים בגביית ה"קואטיר געלט" (תעודות 442, 443). השאלה מי הם "עכטר" אלה טעונה עדיין בירור. יתכן שאלה הם המעריכים שבתעודות קודמות והמלה הגרמנית "עכטר" באה במקום המלה העברית "מעריכים" אך השערה זו טעונה עדיין הוכחה.

²⁴ התעודות בחלק האחרון של הפנקס (דפים רלב—רצט) גם הן מאותה תקופה בערך.

מתעודות אחדות אנו למדים על פעילות שלחית הקהל וסוכניו בחצר המלכות בווינה. תעודות אלו גוצלו היטב על ידי קרקאואר בספרו על תולדות יהודי פרנקפורט.
בחלק זה של הפנקס נמצא את הסכמת הקהל משנת תקכ"ח (סוף 1767) על המחלוקת הידועה בין ר' יחזקאל לנדא, רבה של פראג, לבין ר' אברהם ליסא, רבה של פפד"מ, על הגט מקליווא (תעודה 420)²⁵. כאן נמצא גם תעודות: על מלחמה נמרצת של הקהל במשחקי קלפים ומשחקי גורל אחרים; על צורות חדשות של יחסים חברתיים ושל בילוי זמן בבתי קפה, בתיאטרון ובקונצרטים (תעודה 412), שהקהל ביחד עם האב"ד ושני בתי הדינים מנסים למנוע אותן. בצד תעודות אלו נמצא, כרגיל, תעודות רבות על עניינים שגרתיים של הקהל כגון: בחירות של פרנסים, דיינים ומעריכים, ענייני עירונות והסכמים או סיכומי בירורים עם שכירי קהל שונים.

דפים רל"ב ע"א—רצ"ט

86 תעודות, מהן 4 מהשנים תמ"ח—תס"ט (1688—1709) וכל השאר—מהשנים תקי"ט—תקס"ב (1759—סוף 1801). תעודות אלו והתעודות שבחלק הקודם (דפים קנ"ט ע"ב—רל"א ב ע"א) הם למעשה כמעט מאותה תקופה אלא שהרציפות הכרונולוגית שבהן מקופחת יותר מאשר בחלקים הקודמים של הפנקס.

צוין כבר לעיל שמעמד הקהל וסמכותו נתרופפו בתקופה זו ושהיו סכסוכים בין הפרנסים והגוברים. בתעודות שבחלק זה נמצא עדויות נוספות לכך. כאן נמצא גם עדויות למוסר המסים היורד. התברר לא פעם שעזבונוותיהם של בעלי בתים נכבדים ואף של פרנסים עולים בהרבה על הודאותיהם בפני מעריכי הקהל על רכושם, לפיכך מסכים הקהל באישור ביה"ד, שאם תעלה ההעלמה על רבע מהערך הממשי ישלימו היורשים תשלום מסי הקהל בעד שש שנים רצופות לפי הערך המלא (תעודה 487). בין תשלומי החובה לקהל בתקופה זו נמצא גם את ה"בלעטן" (פתקי הזמנה) ללינת לילה או לשבת, שנמנו בין ה"נתינות והעולים" של הקהל (תעודה 472).
על תסיסה ומחלוקת בקהילת פפד"מ נמצא עדויות בתעודות שענייני ריבוי בתי הכנסת והמניינים הפרטיים. בשנת תס"ח (סוף 1707) אסר הקהל לראשונה להתפלל בציבור מחוץ לשני בתי הכנסת של הקהל, הישן והחדש (תעודות 460—461). בשנת תקמ"ג (1783) מתנה הקהל את הרשות להתפלל בבתי כנסת ומניינים פרטיים (שמספרם הגיע אז לתשעה) בהטיל מיוחד שעל המתפללים לשלם לתלמוד תורה או לגבאי צדקה (תעודות 488—490). כמו כן התנה הקהל פתיחת מניין חדש ברשיון ובתשלום מיוחד לקהל, אחרי שבית הדין פסק שאין לאסור תפילה במניין פרטי, אבל מותר להטיל תשלום בגללה. לפי הנאמר בפנקס, ההפסדים שנגרמו לקופת הצדקה והבוזין בדבר, שמקומות בבתי הכנסת של הקהל עומדים ריקים ומחירם ירוד, הם שגרמו למלחמת הקהל במניינים הפרטיים (תעודה 406). המשמעות הדתית והחברתית של מאבק זה ראויה לעיון מיוחד. מלחמת הקהל במנייניו של המקובל והחסיד ר' נתן בן שמעון אדלר (תעודות 481—483, 485)²⁶, שבו התפללו לפי סידור האר"י ובהברה ספרדית, היא ראייה לכך שלא רק ירידת ההכנסות היתה הסיבה למלחמת הקהל במניינים הפרטיים.

בתקופה זו חלים שינויים בשטח הדאגה לבריאות הציבור כתוצאה מהתפתחות שהעלתה חברות ביקור חולים אחדות בתחומי הקהילה ובגללה נעשתה משרת רופא הקהילה מיותרת. לפחות כך נראה הדבר בעיני הקהל כשהחליט בשנת תקנ"ו (סוף 1795) על ביטול משרת רופא הקהל (תעודה 510). הדאגה לבריאות עוברת מהקהל לחברות העושות את מלאכתן בהתנדבות.

²⁵ את התעודה פרסם הורוביץ. ראה לעיל הערה 9.

²⁶ על מלחמת הקהל בנתן אדלר ובמנייניו ראה: Horowitz, Fr. Rabb., IV, 38-51, ש. דובנוב, תולדות החסידות, תלאביב, תרצ"ז—תרצ"ב, תוספת חמישית, ע' 434—441, ואנציקלופדיה "אשכול", ערך אדלר נתן שנכתב על ידי מ. צובל.

בחלק זה של הפנקס נמצא גם את התעודה המעניינת משנת 1764 (תעודה 468) על מה שנראה כהצלחה גדולה בעיני יהודי פפד"מ, בקבלם רשות מהשררה לחוות בתהלוכת ההכתרה של יוסף השני. הראיון של משלחת הקהל אצל המלך ויורש העצר לאחר מכן עורר שמחה והתלהבות. אין ספק שתעודה זו משקפת הלך רוח חדש ושינוי ביחסם של היהודים לעולם החיצוני. הפעולות האחרונות של הקהל הרשומות בפנקס זה נוגעות לקונטריבוציה שהטיל שלטון הכיבוש הצרפתי בסוף 1801 על קהילת פפד"מ (תעודות 532—539), ועם ההתפשרות של הקהל עם שלטון הכיבוש על גובה הקונטריבוציה נחתם למעשה פנקס קהל פפד"מ.

סיכום

נשארו עוד עניינים רבים, חשובים גם הם, שלא הזכרתי אותם בתאור. במקרה זה ימלא מפתח העניינים המצורף את החסר, עד שיימצא מי שיקבל על עצמו ויוציא את הפנקס לאור. שפע הידיעות והחומר שבפנקס זה הוא בראש וראשונה עניינו של חוקר תולדות ישראל. אך גם חוקר הלשון האידית ימצא בפנקס כר נרחב לעיון ולמחקר וחוקר הפולקלור שיעיין בפנקס יצא נשכר אף הוא.

מפתח העניינים

(לפי מספרי התעודות)

גוי של שבת 9	אב"ד — עיין רב
גט מקליוא 420	אייסיר קהל 139 87
גירוש יחידים מפרנקפורט — עיין ענשי הקהל	אפטרופוס 486 476
גנבים — עיין עבירות פליליות	
	בורר 111
דיינים 206*205 203*202 199*194 192*186 182*176	בחורי ישיבה 460 260
209 275*273 304*299 309*306 319*312 320 (סי)	ביקור חולים — עיין חברת ביקור חולים
לס צב, 337 (סי) כח בט ל, 347 357*349 365*359	בית דין — עיין שיפוט עצמי
494 425 383	בית כנסת 6 13*12 490*488 461*460 406 384א
דליקה 518	מקומות ישיבה 63*68 73 71 76*75 103*105 223
דרשות 294 264 148	437 ; עזרת נשים 139 ; עליה לתורה 320 256
הכרזה (חרם קל לזמן מוגבל) 320 149 (סי) ו, 337	סי' צג, 337 (סי) נט"ס ; עיין גם מניינים פרטיים ;
סי' ז.	עיכוב תפילה ; תפילה
הלוואות : של יחידים 14 320 254 (סי) א ו כה	בית קברות 1 83*82 517 515 ; עיין גם חברא קדישא
פא צ, 337 (סי) א כה מז נח, 401 392 ; של	בלעטין 487 472 455
הקהל 38 118*116 121 123 132 162 201*200	בני ישיבה 51 97 110 135 136
217 226 ; עיין גם פשיטות רגל ; רבית	בעל סגן 337 256 (סי) ג
הקדש 76*75 83*82 384א עיין גם גבאי הקדש	בריאות והיגיינה 26 284 ; עיין גם רופאים ; מילדת
	בתי קפה 412
ועד יחידי סגולה 496 495	בתים וקרקעות 10 11 50 100 150 224*225 374 415
ז' טובי העיר 87	בתים וקרקעות של הקהל עיין נכסי הקהל
	416 ;
חברא קדישא 517 512*511	גבאים 45 77 89 108 138 151 320 154 (סי) ג ד יב,
חברותא — עיין קהל	321 337 (סי) ג ד, 393 413 507 ; גבאי הקדש 6
חברת ביקור חולים 516 510	320 (סי) מ, 358 384א 479 500 ; גבאי צדקה
חדר — עיין חינוך	193 256 281 320 (סי) ט, 337 (סי) י, 385 384א
חיובות של הקהל ליחידים 530 ; חיובות לקהל עיין	477*479 ; גבאי קופה 320 288 (סי) נ ; גבאי
מסים ונתינות	תלמוד תורה 320 388 (סי) מה
חזן 107 135 140 444*449 עיין גם ש"ץ	גובים 108 167*168 170 214*210 280 287*285 320
חזקה 457 409 225*224	(סי) לו לז, 337 330*328 326*324 (סי) לא לב,
	366*370 372*373 402 408 423 522א*522

נדין — עיין חרם	חילול שבת 271
נכסי הקהל (כתים דירות וקרקעות של הקהל) 20°16'	חינוך 134 288 320 (סי' מה עב), עיין גם לימוד
115 99 96 83°82' 70 61°59' 43 34°33' 29°28' 25°24'	תורה: ישיבה
327 233°232' 174°173' 134°133' 129°128' 126 124	חרם 46 101 141 277 282°281' 343 483°481' 497
429 382	עיין גם הכרזה
נכרים (יהודים שלא מבני הקהילה) 529 146 114 32	ט"ו אנשים 276 277 320 (סי' יז יח פו צה), 337
עיין גם עירונות	(בהקדמה)
נשואין 501 348 42°41'	ירושה 6 84°86' 426 452°450 476 487 543
סופר 135 258 273 291°290' 320 (סי' נד), 337 (סי' לז מח) 462	יריד — עיין מסחר
עבירות: עבירות דתיות 517 456	ישיבה 260 460; עיין גם בחורי ישיבה; בני ישיבה; ראש ישיבה
שבת: עבירות מיניות 248°246' 320 292 267 250	כספי הקהל 408 413 438; הוצאות כספי הקהל 172
(סי' כט ל מו עט), 337 (סי' כז כז נד), 445 439	491 524; עיין גם גובים; מסים ונתינות
449 458 475 480 498; עבירות פליליות 165°	כתב סרבנות 277
320 166 (סי' עז עט), 337 331 (סי' מו נד), עיין גם	כתובה 136 499 531
עונשים וקנסות	לימוד תורה 389 473
עגונה 159	מועצת העיר 31 54—57 א 77
עדים נאמנים 135°136' 320 256 220 204	מורה הוראה 473
337 (סי' לו), 462	מורינו 112 260 333°332' עיין גם רב (כתב רבנות)
עונשים וקנסות 87 158 175 215 218°219' 240°235'	מטבעות 44 114 269 337 (סי' מו)
248°243' 292 284°283' 272°271' 267 259 257 250	מילדת 261
391 390 381 348 346°344' 342 311 298°296' 293	מלך 58 468 עיין גם שתדלנות
544 542 498 475 456 454 412 397 395 394	מלמד — עיין חינוך
עיכוב תפלה 320 277 (סי' א ה), 337 (סי' א א)	מלשינים 241°242' 323°322' 376 339 379 380
עירונות (עירונות) 6 15 22 23 27 31°30' 42°41'	ממונים (של הקהל) 320 (סי' וב נג), 337 (סי' מא מד)
172 171 156 146 133 127 114 102 101 69 47	מניינים (פרטיים) 406 461 483°481' 485 490°488'
310 293°292' 277 258 234 227 225°224' 221 207	מסחר 2 132 239 320 (סי' כז כז נה' עז פד' פח צו),
320 (סי' כב כח פ), 334 337 334 (סי' כא), 341°340'	337 (סי' כ מב מג מה נו), 371 383°390'
492 480 454 419 414 411 410 407 404 348	מס'ים: להגמון מקוילן 162°163' 172; למועצת העיר
541 529 525 504°502'	54°57' (עיין גם עירונות); למלך 58; לשררה
עכסיר 425 442°443' 480	122 162 183 320 (סי' ד יד), 337 (סי' ד טו)
עקורי קהל 320 (סי' לו), 322 339	מס'ים ונתינות (לקהל), 6 8 74 101 108 388 404 410
פריון שבויים 438	450°452' 453 487; גביית חובות 130°131' 157
פוסקים 51°53'	161 208 215 223 249 405 467°465' 469; הערכה
פנקס: של בעלי חשבונות 44 51; של גובים 167;	37°35' 39 40 78 167°169' 210°213' 216; קהאסיר
של נאמנים 204; של סופר 204; של קהל (פנקס	געדל 442°443' 518; שבועה לדיינים 3 עיין גם
הקהל), 73 75 76 80 83 110 141 153 161 168	בלעסין; גובים; מעריכים; קופאי
171 202 260 266 267 277 279 320 (סי'	מעריכים 35°37' 169 39 287°285' 320 (סי' נא), 324°326'
יב טו מו סיכום), 337 (סי' ג), 403 400 382 380	328°330' 337 (סי' מ), 366°367' 370 373°372'
523 499 498 457 450 409 404	משחקים 5 271 320 (סי' מח), 337 (סי' לח), 391
פריצות — עיין עבירות מיניות	412 439 458
פרנסים 77 109 113 137 138 141°145' 228°231' 268	משפט (אצל השררה) 471
277 279 320 (סי' ב' ג' ו' ח' י' יג' לד פד' פה),	משרתי הקהל 134 277 עיין גם חזן; קברן; שוחט;
337 (סי' ב' ג' ח' ט' יג' יד טו כז נז), 379 393 396	שמש; ש"ץ וכו'
405 472 477°479' 500 522°522A'	
פשיטות רגל 235°238' 371 378°377' 381 395	נאמנים — עיין עדים נאמנים
צדקה 6 193 261 277 384°472' עיין גם גבאי צדקה	נדבנות 62 389 460 495°496'
צוואה 52 431	נדונה 6 150 337 (סי' נג)

רופאים 164 265-266 337 (סי' לד), 398 404 510	קברן 21
540 ; עיין גם מילדת ; בדיאות והיגינה	קהל 45 88 141 222 277 320 (סי' א), 335 400 508
שבת — עיין גוי של שבת ; חילול שבת	509 ; סורי עבודת הקהל 77 87 95-98 320
שבועה 3 180 210 508-509 535-538	סי' י יא יג וב פס'א, 337 (סי' יא יב יד כב לב) ;
שדכנים 320 (סי' מט), 337 (סי' לט).	יחסים עם קהילות אחרות 249 ; סכסוכים בקהל
שוחט 19 160 278 320 (סי' כג), 337 (סי' מח), 440-	87 (מבוא), 393 394 421-422 ; סמכות שיפוטית
441, 470 520 526-528	של הקהל 242 252 262 277 326 (סי' ב ג ה יב טריו
שטעסיגקייט 454	יט"כ), 337 (סי' ב ג ה ו יג טז יזיט) ; עסקה כספית
שטרות 135 204 295 530	של הקהל 418 421-422 עיין גם הלחאות ; עיין גם :
שיפוט עצמי 51-53 97 110 111 136 251 320 (סי' לח	אייסיר קהל ; גבאים ; גובים ; הלחאות (של הקהל) ;
צו) 337 (סי' כח"ל), 364 491 ; עיין גם עדים	ועד יחידי טבילה ; ט"ו אנשים ; כספי הקהל ;
נאמנים ; עונשים וקנסות ; קהל (סמכות שיפוטית)	ממונים ; מסים ונתינות ; מעריכים ; עכסיר ; פרנסים ;
שמש 24 135 140-141 152 155 277 320 (סי' כד	קרואי עדה
לה צד), 337 (סי' כג מט סא), 519	קחאסיר געלט — עיין מסים ונתינות
שער 276 289 337 (סי' מח), 453	קונטריבוציה 532-539
ש"ץ 152 155 ; עיין גם חזן	קופאי 408
שררה 141 456 501 511-512 ; עיין גם מסים לשררה	קליידער הענדלער (סוחרי בגדים) — עיין מסחר
שתולנות 280-282 338 375 376 384 435-436	קנסות — עיין עונשים וקנסות
תורני 481-483	קרואי עדה 277 278
תיאטרון וקונצרטים 412	קרעמיר (חנונים) — עיין מסחר
תיוורים 249א	קרקעות — עיין בתים וקרקעות
תלמידי חכמים 112	ראש ישיבה 473
תפילה 4 ; עיין גם בית כנסת ; מניינים פרטיים ;	רב (גם אכ"ד) 59 251 260 262-263 264 277 320
עיקוב תפילה	(סי' לג מד פב), 337 (סי' לד), 420 430 432 434
תקיעת כף 53	81 79 49 48 ; כתב רבנות 491 474 464-463
תקנות ט"ו אנשים 320 277 323 336 337	460 459 305 120 119 106
תשמישי קדושה 270	רבית 371 ; עיין גם הלחאות

הוצאת
המכון
למחקר
היהודי

מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביוונית

כוכב (*) על יד המספר מראה, כי באותו עמוד נזכר השם יותר מפעם אחת.

אבדי, א. 25, 56, 175	אולגורוף, פ. 65*	איינבנדער, ג. 454
אבולעפיה, ד. 3	אולגורוף, ר. 61	אילברג, ח. 66
אבי אבשלום 303	אונא, מ. 30	אילון, ד. 56
אבי גיל, ש. 56	אונגער, מ. 197	אילון, מ. 308
אבי יונה, מ. 285, 288	אונטרמן, א. י. 274	אילי, מ. 22
אביב, ב. 28, 47, 308*	האוניברסיטה העברית ר' ירושלם.	אילי, א. 271
אביגל, ב. 307	האוניברסיטה העברית	אילת השחר [קבוץ] 3
אבידוב, י. 30	אוסדובסקי, פ. א. 56	אילתי, ח. 422
אבירן, ד. 47	אופשוו, י. 108, 298, 422	אינדלמן, א. 112, 349, 456, 457
אבינעם, ר. 5, 401	אופנהימר, ח. 65	אינשטיין, אלפרד 66
אבינרי, י. 117	אופק, א. 172	איסליוס 436
אבישלום, ד. 308	אורבך, א. 6	אלבו, יוסף 20
אכישר, א. 283	אורבך, א. א. 9	אלבק, ח. 411
אבן, ד. 178	אורבך, פ. 427	אלגוי, שלמה בן אברהם 412
אבן אודם, י. 47	אורבך, ש. ב. 20	אלוא [ש. ז. אלוויס] 296
אבן שושן, א. 4, 47	אורז'סקובה, א. 172	אלועלעכער יידישער קולטור
אבנן, י. 56*, 59, 303*, 304*	אורט [חברה] 62	קאנגרעס 182
427, 429	אורי, ש. 432	אלון, ג. 162
אבר, א. 422	אורין, מ. 414	אלון, ע. 416
אברהם בן דוד הלוי 159	אורלובסקי, א. 422	אלוני, ש. 429
אברהם בן דוד מפוסקיר 89	אורן, מ. 431	אלטר, א. מ. מגור 282
אברהם בן נתן הירחי 155	אורן, ע. 47, 431	אלטר, י. א. ל. 83, 155
אברהם, צ. י. 330	אורנשטיין, א. 414	אלטר, ש. 184*, 189
אברהם, ב. 91	אולאי, ח. י. ד. 5	אליאב, ח. 422, 56
אברונין, א. 438	אחד העם 459	אליאב, מ. 25
אברלה, א. 427	אחוד הקבוצות והקבוצים 30	אליהו בן שלמה זלמן (הגר"א) 6,
אברמוביץ, ח. י. 274	אחיאל, נ. 63	274
אברמסקי, ש. 178	אחישר, י. 163	אליהו, י. 283
אגדת אסטרונומים חובבים 179	אטיאש, מ. 293	אליוט, ג. 47
אגושביץ, ר. 442	איבר, ר. 65	אליעזר, ר. 427
אגילר, ג. 56	איבשיץ, יהונתן 27, 91	אליצדק, א. 48
אגמון, ג. 172	איב, א. 30	אליצקי, ל. 345
אגרנט, ש. 310	איגוס, א. י. 112	אלירי, א. 422
אדלר, ש. מ. 83*, 189	איגנאטאוו, ד. 345	אלמי, א. ח. 108
אדלשטיין, מ. מ. 457	איגר, ה. 416, 62	אלמליח, א. 297
אדמס, ג. ט. 432	אידיש ... ר' גם יידיש ...	אלמליח, ד. 423
אדמסקי, ג. 68	אידישע פאלקס ביבליאטעק, מאנ'	אלן, ט. 433
אדרי, א. 179	טרעאל 183	אלעזר בן יהודה מגרמזיה 403
אדית, שלמה בן אברהם 8	אידישע שולע, מעקסיקע 217	אלעזרי וולקני, י. 285
אהרן הלוי מברצלונה [ס' החנוך]	אידלברג, ש. 442	אלעקסאנדער, פ. 93
410	אידלסון, י. א. 197	אלפא, פ. 62
אהרנבה, מ. 65	איובאן, ש. 345, 454	אלפסי, יצחק 192
אהרני, י. 285	איויקוביץ, ד. א. 89	אלטר, ר. 164
אואנס, ו. א. 47	איוונשטט, ש. 61	אלתר ר' אלטר
אוהל, מ. 47, 422	איוונשטט, ש. ג. 61, 310*, 433	אמוראי, י. 272
אויערבאך, א. 215	איונשר, י. 296	אמות מאחדות 218*
אולוריוז, ג. 422	איוקס, ס. ס. 429	אמיר, א. 298
אוליביה, מ. 65	איוולאנר, ר. 345	אמשל [חברה] 9

אמתי, ג. 304*	ארנון, י. 416	ביק, א. 200
אמתי, ע. 61	ארני, א. ס. 163	ביראזו, א. ר. 304
אנגלס, פ. 434	ארנריך, מ. 66	בירגר, ה. 431
אנדרסן, ה. כ. 56, 427*	ארנשטיין, א. 63	בישוף, כ. 423
אנדרסן נקסה, מ. 48, 301	ארנשטיין, אליעזר 61	בית אורן [קבוץ] 3
אנטוניוס, ג. 433	ארצות הברית. לשכת המודיעין 114	בית הלוי, י. ד. 25
אנים, ר. 66	— שרות ההסברה 433, 163	בית קמה [קבוץ] 3
אסטיין, ש. 46	אש, ש. 27, 48*, 173, 422	ביתאן, א. 89
אסף, ש. 16	אשכול, ע. 48	ביתן, מ. 61
אפאטאשו ר' אופטושו	אשכנזי, בצלאל 84	בכרך, ב. 35
אפאטשינסקי, פ. 91	אשכנזי, ש. 296	בלאז, י. 172
אפלטון 179, 433	אשל, ג. 63	בלוך, א. י. 325
אפק, א. 56*	אשלב, י. ל. 21	בלוך, ח. 84
אפרים בן שמשון 74	אשמך, א. 178	בלום, א. 61
אפרים, ש. 304	אשר בן יחיאל 17	בלומברג, צ. 114
אפרת, א. 61	אשר, ק. 59	בלומנטל, פ. 309
אפרת, י. 48	אשר פינקוהוף, ק. 64	בלומנפלד, מ. 89
אפרתי, י. א. 310	אתרוג, י. ד. 189	בלוק, א. דה 48, 298
אפרתי, מ. צ. 309, 414, 427		בליך, מ. 308*
אפשטיין, א. ל. 325	באב"ד, יוסף בן מנשה 410	בלנטיין, ר. מ. 57, 175
אפשטיין, ג. ל. 113	באגין, א. 455	בלעם, יהודה י' 184
אפשטיין, י. ג. 18	באום, ו. 48*, 173, 298*	בלק, א. ג. 99
אפשטיין, מ. ז. 283	באנדי, א. 200	בלשה, ו. 66
האקדמיה ללשון העברית 297*	באסין, מ. 455	בב, פ. 297
אקסלרוד, ג. 304	בארוניש, מ. 331	בן אמוץ, ד. 423
אראל, [טסיד] 285	בארנהאלץ, פ. 457	בן בלוריה, ש. 50
אראל, א. 429	בב, י. 40	בן גוריון, ד. 30, 37, 166*, 285*
אראל, ש. 285	בבלי, ה. 298	337
ארבל, א. 436	בבלי, ש. 36	בן גוריון, מ. י. 48, 423
ארבלו, כ. כ. 179	בובר, מ. 48	בן גרשון, ל. 434
ארבעטער רייג 454	בודין, ש. 108	בן דוד, י. 310
ארגון אמהות עובדות 30	בודיש, י. מ. 91	בן זאב, י. 63
ארגון מגדלי ירקות 30	בודנהימר, מ. א. י. 165	בן זכאי, י. 175, 176*
ארגון מגדלי העופות 30	בודנהימר, פ. ש. 66, 170	בן חביב 172
ארגון מנהלים ומרשי חתימה 402	בוכיבזא, י. ח. 74	בן חנוך, י. 17
ארגון עובדים אגודאים 153	בוכריץ, י. 74	בן חנוך, ש. 178
ארגון העובדים בובל האורגני 310	בוגין, ש. ד. 48	בן יעקב, ש. 57
ארדון, מ. 308	בונפיליולי, ל. 66*	בן ישורון, י. 173
ארו, י. 165	בונר, פ. ה. 423	בן ישי, א. ז. 423
ארוי, א. מ. 56	בוראק ר' בורק	בן ישראל, א. 166
אריאל, ז. 56, 272, 308, 431	בורגנסקי, י. 310	בן מנחם, מ. 176
אריאן, ד. 310	בורלא, י. 173	בן משה, י. 30
אריה ליב בן יוסף הכהן 155, 410	בורק, א. ד. 325	בן נון, א. 427
אריכא, י. 48	בחיי בן אשר י' חלאוה 74	בן נון, י. 273
אריכא, ע. 173	בחיי בן יוסף י' פקודה 23	בן נתן, ח. 47
הארכיון הציוני המרכזי 35	ביאליק, ח. ג. 308, 423, 426	בן עזרא, ע. 112
ארליך, י. 66	ביכלר, א. 332	בן עזרה, ד. 297, 431
ארליך, מ. מ. 74	בילוביץ, ב. 304	בן פנחס, י. 57
ארליך, ש. 285	בינג, א. 177	בן צבי, י. 31, 458
ארמן, ג. 56*	בינרט, ח. 414	בן ציון, ש. 176
ארינבורג, א. 48	ביסטריצקי, ג. 172	בן שאול, מ. 48

- בן שבת, ש. 429
 בן שפר, י. 64
 בן ששון, ת. ה. 308, 414
 בנארי, מ. 308
 בנארי, נ. 6, 173, 304
 בנבשתי, ד. 63
 בנדור, ש. 432
 בנסואיק, י. 63
 בני ברק, כולל אברכים זכרון מאיר 410
 בניהו, מאיר 25, 29
 בניהו, ר. ומ. 427
 בנק אנגלו-פלשתינה בע"מ 33
 בס, י. 421
 בס, צ. 6
 כסניאק, י. 80
 כערגנער, ה. ר' ברנר, ה.
 כערגנער, י. 104
 כערגעלסאן, ד. 108
 בקי, ר. 415
 בקמן, ה. א. 434
 בקר, א. 33
 בקר, א. ה. 416
 בקר, י. 63
 בקר, מ. 431
 בר, יוסף 298
 בר, יצחק 163
 בר יוסף, י. 49
 בר סלע, מ. 431
 בראון, ל. ל. 298
 בראל, ד. 416
 בראמבערג, א. 456
 ברגער, ה. 49, 345
 בריגר, ס. 49
 ברגשטיין, פ. 49, 304
 ברדא, ד. 215*
 בריצי'בסקי, מ. י. 48, 423
 ברוד, מ. 283, 302, 423
 ברוידא, ז. ז. 23
 ברוידס, א. 49, 298
 בריון, ש. ז. 442
 ברולה, ה. 430
 ברומברג, א. י. 282
 ברומפילד, ל. 173
 ברון, א. 423
 בריון, ד. 173
 כריון, ש. 163
 ברור, י. 63
 ברורמן, ש. 308
 ברזה, ט. 49
 ברזיינסקי, א. י. 414
 ברזל, ה. 429
 ברט, א. 20
 ברט, ג. 423
 ברטליני, ל. 298
 ברטלסן, א. 26
 ברידי, נ. ס. 434
 בריטברד, מ. 308
 בריטיב 304
 בריקהיל, פ. 433
 ברכות, ז. 49
 ברלס, א. 307
 ברמן, א. 63
 ברמן, ש. 57, 304
 ברמס, י. 311
 ברנט, א. נ. 195
 ברנט, פ. 57
 ברנר, ב. 61, 307
 ברנר, י. ח. 298
 ברנשטיין, א. ח. 431
 ברטלסקי, מ. 33
 ברעסלער, ז. ח. 455
 ברץ, א. 40
 ברץ, ג. 428
 ברקלי, ש. 421
 ברר, ש. 33
 ברתנא, מ. 308, 423
 באורגה, ס. 49
 באורגיו, ק. ו. 298
 גאלדחירט, ב. 331
 גאלדקארן, י. 108
 גבעת ברנר [קבוץ] 3*
 גבעת השלשה [קבוץ] 3
 גבריאל, נ. 61, 308
 גד, א. 304*
 גד, ח. י. א. 184*, 185, 403
 גדעון, ר. 167, 286
 גוארסקי, ג. 49
 גובקין, י. 113
 גוגול, ג. ו. 49
 גוגנהיים, י. ק. 66
 גוזנק, א. 49
 גוסליב, ד. ב. 413
 גוסמן, ט. 163
 גוסמן, י. 27
 גוסמן, י. י. 20
 גוסמן, מ. י. 17, 21*
 גוסמן, ש. בי"צ 176
 גוסנסג, ט. י. 163
 גוסשטיין, מ. 431
 גויה, פרנציסקו דה 175
 גויס, ג. 423
 גולדברג, א. 19
 גולדברג, ל. 53, 173, 298
 גולדברג, ר. 416
 גולדמן, א. 33
 גולדמן, מ. ד. 457
 גולדפון, א. 57
 גולדשטיין, אבשלום 63
 גולדשטיין, אשר 310
 גולסחרתי, ג. 49
 גונדלמן, א. 177, 431
 גוקובסקי, ל. 163
 גור, א. 38
 גור, י. 296
 גור אריה, י. 166
 גורדון, י. ל. 49, 423
 גורדון, ס. 433
 גורדון, ש. 179
 גורלי, א. 179
 גורלי, מ. 57, 428, 433
 גורן, י. 34
 גורן, מ. 433
 גורסקה, ה. 428
 גורשינקל, ש. 49
 גורקי, מ. 49
 גיבון, א. 311
 גיבסון, ג. 433
 גיג, א. 198
 גיוגור, ד. א. 66
 גיטלין ביטנסקי, מ. 61
 גיל, נ. 286
 גילבערט, ש. 108
 גילוני, י. 304
 גינזבורג, א. 66
 גינזבורג, י. 155
 גינזבורג, פ. 178
 גינס, י. ש. ב. 410
 גינסברג, ג. 33
 גירינגר, ק. 311
 גלבר, נ. מ. 284
 גלברט, ד. 40
 גלבר, ט. ר. 311
 גליק, נ. 33
 גלמן, א. ל. 412
 גלן, מ. ג. 106
 גלגר, ה. 33
 גלס, ז. 298
 גלסחרתי, ג. 423
 גלעד, ז. 298, 424
 גן שמואל [קבוץ] 271
 גנאסיא, י. 217

- גנוסר, ש. 34
 גנצפריד, ש. 84, 274, 442
 געזעלשאפט פאר געשיכטע פון ביאליסטאק 91
 געלכארט, מ. 104
 גערשנאווא, א. 346
 גערשטנקארן, י. 29
 גראניטשטיין, מ. 108
 גרבוניצקי, מ. 173
 גרבוניץ, א. ז. 155
 גרדוניץ, פ. ע. 171
 גרדנר, א. ס. 424, 298
 גרודזינסקי, י. ל. 429
 גרוס, א. 35
 גרוס, ד. א. 163
 גרוס, מ. 431
 גרוס, מ. ד. 17
 גרוס, ק. 179
 גרוסברג, י. פ. 410
 גרושקין, ח. 99
 גרזון, ל. 431
 גריינמאן, ש. 162
 גרים, אחים 57, 176, *304, *428
 גרין, ט. 100, 99
 גרינברגספריי, ל. 5
 גרינולד, י. י. 17, 91, *442, 448
 גרינולד, מ. 163, 414
 גרים, נ. 92
 גרנות, א. 34
 גרנטשטיין, י. 27
 גרפונקל, י. 167
 גרץ, א. 34
 גרשוני, י. 84
 גרשם בן יהודה מאור הגולה 442
 גשורי, מ. ש. 161
 גשר [קבוצה] 166
 דאמאנקעוויטש, ל. 108
 דבייאהרן, י. 424
 דבנפורט, מ. 424
 דבש, א. 64
 דבשני, מ. 283
 דגון, ב. 424
 דגון, ש. 433
 דגניה ב' [קבוצה] 402
 דוארטי, ג. ה. 179
 דויבנאווא, ש. 92
 דודה, א. 49, 424
 דון יחיה, ש. 283
 דורין, ר. 57
 דורמן, מ. 34
 דושינסקי, י. צ. 410, 403
 די זהב, א. 299, 304, 428
 די מוריה, ד. 50, 173, 299, 424
 דייד, מ. 189, 197
 דיונינסקי, א. 218
 דיוקנאי, ד. 284
 דירונט, ו. ג. 67
 דיטריך, א. 423
 דיימאנדשטיין ר' דימונדשטיין דימה, א. [האב] *50
 דימונדשטיין, ב. 345, 455
 דינור, ב"צ 27, 39
 דיסקין, מ. י. ז. ל. 29
 דיסוף, ד. 428
 דיפינג, ח. 299
 דיקן, פ. *67, 311
 דיקנט, צ. 50, 173, 176, *424
 דיקשטיין, פ. *67, 311
 דמבוביץ, ש. 429
 דמשק, ג. ז. 84
 דנין, צ. 6
 דנציג, א. 84, 274
 דסלר, א. א. 89
 דעמבלין, ב. 427
 דקל, א. 452
 דרבקין, ח. 286
 דריוור, ת. 50, 173, 424
 דרין, ח. 286
 דשא, מ. 34
 האגער, ב. 346
 האורח, י. 296
 האורח, פ. 433
 האלפערן, ל. 346
 הארענדארף, ש. י. 104
 הבה, ה. 299
 הגין, י. 434
 הדרי, י. ח. 277
 הוגו, ו. 174
 הורגסון, פ. 57
 הוכברג, נ. 311
 הוכמן, מ. 35, 167, 417
 הולץ, ק. 50
 הולצברג, י. ר. 274
 הומרוס 299
 הונגרי, א. 67
 הופמן, ד. צ. 325
 הופמן, מ. ש. 325
 הופמן, ש. 40, 304, 432
 הופנר, נ. 18
 הורביץ, א. י. 274
 הורביץ, ח. ש. 196
 הורוביץ, ש. 309
 הורנשטיין, נ. א. 35
 הוזה, ח. *424
 היילער, ק. 215
 הילטון, ג. 299
 הילפרין, א. ז. 198
 הימן, י. 166
 הינה, ה. 174, 218, 284, 299, 424
 הינמן, י. 429
 הירשביין, פ. 72, 100, *108
 הירשברג, י. 63
 הכהן, מ. 277
 הלברשטם, י. 282
 הלברשטם, י. ש. 413
 הלוי, י. צ. *275
 הלוי, מ. 40
 הלחמי, ד. 284
 הלסת, ה. א. 299
 הלפרין, ח. 286, 416
 הלפרין, ש. 6
 הלי, יום טוב ליפמן 25, 402
 הלשטיק, מאיר יחיאל 22
 המאירי, א. 50, 57
 המנחם, ע. 299
 הנול, י. 50
 הנול, מ. 27
 הנטר, א. 304
 הסליפ, ג. 311
 הסתדרות היהודים הספרדים 271
 הסתדרות העובדים. לשכת המס
 המרכזית 416
 — מבטחים 416
 — מועצת הפועלות 286
 — מועצת פועלי ירושלים 416
 — מועצת פועלי ראשון-לציון 154
 — מועצת פועלי רמת גן 286
 — מחלקה לאגוד מקצועי 71
 402, 286
 — מרכז לחנוך 61, 307
 — מרכז לתרבות 34, 61, 167, 416
 — הנער העובד 413
 — הקבוץ המאוחד 286
 הסתדרות פרטיונים חילים חלוצים [פח"ח] 71
 הסתדרות הציונית. ההנהלה בא"י.
 המחלקה לעניני הנער 4
 — הקונגרס. כ"ד 416
 הסתדרות הציונים הכלליים 1, 34
 הסתדרות צעירי אגודת ישראל 305
 העלער, ב. 108

זלדנר, מ. 113	וינגרטן, צ. 70	הערץ, י. ש. 92
זליגמן, ר. 433	וינוגרד, א. 286	הפניני, ידעיה 24
זלמנוביץ, מ. מ. 85	וינוגרד, י. ז. 155	הר זהב, צ. 172
זמורה, י. 172	וינסרויב, ג. 6, 23	הראובני, ג. 416, 403
זמירי, מ. 3	וינר, א. י. 18	הראל, יהודה 433
זעצער, ש. צ. 92	וינסטוק, ה. 433	הראל, ישעיהו 167
זיפר, י. 282	וינשל, י. 414	הרוון, י. 286, 169
זקיה, ש. 284	ויס, א. 189	הרוסי, ע. 270
זקס, י. ס. 21	ויס, פ. 179	הרטוב, א. 417
זק"ס, מ. י. ל. 283	ויסברוד, ד. 284	הרטום, א. ש. 8, 155
זריצקי, ד. 174	ויץ, י. 167	הריס, ח. 113
חביבי, א. 167	ויץ, ר. 417	הריס, מ. 155
חבל ימי לישראל 35	ויצו 269	הרכבי, צ. 28
החברה הגאולוגית הישראלית 167	ויתקין, א. 410	הרמן, ד. 67
החברה לחקר המקרא בישראל 6	וכסל, ש. 271	הרן, ג. 311
החברה העברית לחקירת א"י 116	וכסלר, ר. 456	הרסט, פ. 424
חדאד, א. ש. 89	והדינברג, א. י. 18	הרשו, מ. 61
חדאד, י. 185, 74	ולדן, א. 74	הרצל, ב. ז. 37, 38, 61, 166, 420, 428
חדאד, מ. 185	וליש, א. 437	הררי, א. 179
חדאד, ג. 84	ולמן, פ. א. 50	הרשמן, א. 283
חובב, מ. 412	ולס, א. 424	התאחדות בינלאומית לשחיה 436
חוחלובסקין, ש. 50	ולס, ה. ג. 50	
חורגין, י. 305	ולקובסקי, א. מ. 160	וגמיסטר, ע. 402
חורי, ש. 198	ורד, ח. 50	וודניק, ש. מ. מ. 330
חטאב, מ. 90	ורדי, זאב 174	ווינריב, ב. א. 455
חיאל, ח. י. 311	ורדי, זיופה 50, 311	וויסבוים, א. 100
חיים בן יצחק מחלווין 22, 274	ורמן, ג. 410	וויסמאן, ש. 114
חיים בן שלמה במאהלוב 22, 161	ורן, ז. 57, 305, 428	וויסענבערג, י. מ. 108
חייק, מ. 432	ורפל, פ. 50	חלטר, פ. מ. א. דה 299
חיכמת, ג. 299	ורשביאק, מ. 438	חלק, ח. ג. 57
חיפה. התכניון העברי 62	זאלער, י. 21	חלק, י. א. 62
— אגדת הסטודנטים 63	זאק, א. 331, 455	חלק, יצחק 436
חירס, א. צ. 57	זהבי, י. 20	חלק, ירחמאל 37
חק, ל. 108	זהבי, צ. 160	חלפסברג, י. 160, 271
חנוך, ג. י. א. 413	זהרי, מ. 30, 34	חלקוט, ג. 428
חננאל בן חושיאל מקירואן 185	זוין, ש. י. 22, 155, 410	חק, ה. 174
חפר, ח. 423, 424	זולה, א. 299	חילד, י. 18
חרוסט, י. 50	זומר, פ. 431	חיר, א. 63, 274
חריני, ל. 428	זונליטנר, א. ת. 305	חיס, א. ט. 67
חרל"פ, י. מ. 162, 284	זיו, ח. 309	חיסל, חיים 412
חרל"ף, מ. 67, 432	זיו, י. מ. 177	חיל, א. 34
טאוב, א. 67	זיטשיק, ח. א. 192	חיל, ח. 416
טביומי, ט. י. 163	זילבר, ב. י. 23, 413	חילד, א. 50, 299
טבנקין, י. 167	זימון, א. 167	חילנאי, ז. 287, 417
טברסקי, יהושע 179, 427	זימנסקי, מ. ו. 63, 432	חילנסקה, א. 34, 67
טברסקי, יוחנן 299, 300	זינגר, ק. 179	חילסון, א. 299
טבת, ש. 176	זך, ג. 424	חילסון, ד. פ. 67
טגורי, ר. 51	זכאי, ד. 35	חינבר, ג. 106
טדסקי, ג. 311	זכות, אברהם 415	חינטי, א. צ. 418
טדר, א. ו. 67	זלב, צ. ח. 18	חינרטן, י. 65, 457

טוויים, י. 112	יודין, פ. 70	ישראל. משרד האוצר. נציבות מס
טוי, פ. 311	יונג, ג. 300	הכנסה 36, 417
טוין, מ. 57, 300	יונה בן אברהם גירונדי 23, 275	— משרד הבטחון. אגף כח האדם 36
טוכמן, ז. 64	יונק, ר. 434	— משרד החנוך והתרבות 62, 178.
טולסטוי, א. ל. 174	יוסף בכור שור 403	430
טולסטוי, ל. ג. 300, 305	יוסף בן יהושע הכהן 163	— מחלקה להגחלת הלשון 430
טומקביץ, מ. 51	יוסף בן מתתיהו פלויוס 27	— משרד החקלאות 36, 168, 417
טוקצ'נסקי, י. מ. 410	יוסף, ל. 27	— המחלקה לשמור הקרקע 168
טור סיני, ג. ה. 8, 273	יוסף, ע. 275	— מנהל המים 461
טורסל, מ. 309	יוסף חיים בן אליהו מבגוד 171	— המשרד לעניני דת 154
טורי, י. 178	יושע, ג. 63	— משרד מבקר המדינה 168, 287,
טורקאו גרודבערג, י. 455	יחיאל בן יקותיאל הרופא 413	417
טיב, ד. י. 350	ידיש ... ר' גם אידיש ...	— משרד המסחר והתעשיה 401
טיב, י. 185	ידישע אגענץ פאר ארץ ישראל 40	— משרד הסעד. המחלקה למחקר
טיטלבוים, מ. 282	ילון, ח. 411	ולחכנון 168, 287*
טיטלבוים, ב. 427	ינאי, ר. 63	— משרד העבודה 36, 287
טיטלבוים, ד. 215	יעפריקין, ז. 113*	— מחלקת המדידות 36, 168, 287*
טירקל, א. 71	יעקב בן מאיר [רבינו תם] 325	— משרד הפנים. המחלקה למעוטים
טלוצ'הור, א. 305	יעקבסון, י. 62	47
טלור, ד. 67	יערי, א. 297	— צבא. מטכ"ל. אגף כח אדם 287*,
טלושקין, ג. 447	יפה, א. ב. 68	300
טנאי, ש. 425, 35	יפה, א. ג. 185	— ענף הסברה והשכלה 287*,
טענענבוים, ש. 109	יפה, ב. 176, 178	288, 417, 432
טענענאלץ, א. 211	יפה, מ. ז. 84	ישראל בן אליעזר (בעש"ט) 195,
טקץ, ד. 411	יפה, ע. 63	282, 300
טרויט, א. 67	יצחק בן יעקב אלפסי 192	ישראל בן שבתאי מקונוניץ 161, 282
טרומן, ה. ס. 311	יצחק בן ששת 283	ישראל מטלנט 23, 448
טרון, ב. 51	ירון, ד. 47	ישראלי, א. 417
טרונק, י. י. 92, 215*	ירדני, ד. 64, 309*	ישראלי, א. מ. 93
טרטקובר, א. 68	ירובעל, צ. 418	ישראלי, ש. 277
טרייסטער, ל. 455	ירון, ירין 179	
טרנבל, א. ס. 51	ירון, יהושע 403	כאווער-פאווער, ג. 454
טרני, ישעיה בן אליה די 184	ירושלם. האוניברסיטה העברית.	כגן, א. 51
טרני, ישעיה בן מלי הוקן די 17	בית ספר קפלן 167, 417	כהן, אברהם 194
טשארני, ד. 346	— לשכת הבחינות ... 430	כהן, אברהם יעקב 444
טשרנוביץ, י. 58, 305, 428	— המחלקה לגאוגרפיה 35	כהן, אהרן 179
טשרני, ד. 91	— פקולטה לרפואה 62	כהן, אמוץ 308
טשרניחובסקי, ש. 51, 300*	— הארכיון הציוני המרכזי 35	כהן, דוד 22, 288
	— עיריה 269, 417	כהן, דוד בן משה 215
יבין, י. ה. 51	ירחי, ש. 27	כהן, יהודה פנחס 68
יבין, ש. 285	ישר, ב. 18, 411	כהן, יעקב 300, 425*, 454
יד ושם 27, 402	ישראל. בנק ישראל 287	כהן, ישראל 168
יד מרדכי [קבוצה] 271	— חקים 35, 167*, 287, 417	כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב [חפץ
ידין, י. 277	— לשכה מרכזית לסטטיסטיקה	חיים] 23, 162, 275*
יהודה בן שמואל החסיד 447	— 35, 36*	כהן, מאיר שמחה 154
יהודה בן שמואל הלוי 120, 172,	— מחלקת המדידות ר' משרד	כהן, מכס 68
422	העבודה. מחלקת המדידות	כהן, משה בן אליהו גנוש 193
יהודה ליואי בן בצלאל 21, 162,	— משטרה 167	כהן, משה בן שלום 84
275*, 277, 412	— משרד האוצר 36, 167	כהן, משה בן שמעון 84
יהונתן, י. 198	— אגף המכס והבלוי 269, 287	כהן, צבי 109
יובב, צ. 305*	— המפקח על הבטות 36	כהן, צדוק בן יעקב מלובלין 161

מאור, ח. 425	לופטינג, ה. 58	כהנא, ק. 18, 27
מאיר יחיאל מאוסטרובצה 22	לוצטו, מ. ח. 172, 413	כהנא, ש. ז. 296
מאירוביץ, ט. 215	לוצקער, ש. 283	כוכבא, י. 402
מאירי, א. 35, 37	לוקץ, ג'. 312	כי טוב, א. 22, 282
מאירי, מנחם בן שלמה 18, 155, 275	לוריא, ר. 296	כל ישראל חברים 460
מאלאמוט, י. ל. 109	לורנט, א. 51	כנעני, ד. 51, 63, 300
מאן, מ. 346	לור, ד. 284	כ"ץ, אלברט 275
מאנטרעאל. אידישע פאלקס ביבליא	לור, ח. 36	כץ, אסתר 456
טעק 183	ליאון, ת. ל. 434	כץ, ד. 162, 413
מארה, ב. 93, 346*	ליבוביץ, ז. 56, 308	כץ, ט. 49
מארה, י. 113*	ליבוביץ, י. 312	כץ, ל. 35
מבשר הלוי 194	ליבמאן, י. 215	כץ, ר. 36
מגד, א. 301	ליבנה, א. 37	כרוך, א. 63, 432
מגיד, א. 445	ליכרט, י. א. 51	כרמיאלי, ע. 174
מדברי, ש. 301	ליברמן, ח. 27	כרמלי, א. 58*
מדיני, חיים חוקיהו 84	ליברמן, צ. 58, 300*	כשר, מ. מ. 23, 193
מדר, א. 58	ליברמן, ש. 445*	כשר, מ. ש. 198
מדריאגה, ס. דה 425	ליגה לידנות ישראל-פולין 4	לאונדרו דא וינצי 68
מהרור, א. 22	לידור, א. 180	לאחדות העבודה. ישראל 5
מואם, ו. ס. 52, 301*	ליטאי, ח. 36	לבה, ש. 428
מוללי, ל. 418	ליטון, ר. 305	לביא, ח. א. 417
מוטלי, ו. 52	ליטר, ו. 192	לביא, ע. 3
מוינשטר, א. 85	לייזיק, ה. 346, 455	לביא, ש. 309
מוליר, ז'. ב. פ. 425	ליכט, א. י. 62	לבנה, ז. 431
מומין, ח. 180	ליכט, מ. 109, 346	לבנה, צ. 305, 300
מונסרט, נ. 52, 301	ליכטנבוים, י. 425	לבונון, א. י. 418
מוסטוב, א. א. 58	ליכטנשטיין, ה. 445	לבונון, י. 176, 177, 285, 305, 428
מוסנוון, י. 52, 428	לימינג, ג'. פ. 58	431
מוסקוביץ, צ. 309	לינדרמן, מ. 309	לבונון, צ. 418
המועצה האזורית מנשה. החוג ליריעת	לינקולן, א. 179	לואיס, ב. 311
הארץ 118	לינר, ג. ב. 84	לואיס, ס. 425
המועצה הצבורית לחנוך חקלאי 418	לינר, ל. 275	לודג', ג. 58
מופסן, ג. דה 52, 301*	ליסק, מ. 167	לודס, א. 403
מוצרט, ו. א. 66	ליפקין, ח. י. 23	לוי בן גרשון 21
מוקדוני, א. 331	ליפקין, י. [ישראל מסלנט] 23, 448	לוי, א. 159, 276, 413
מור, י. 436	לישפיק, א. 436	לוי, י. 61
מור, ל. 208	לישפיק, א. ל. 413	לוי, מ. 457
מור, מ. 64	לישפיק, י. ה. 93	לוי, א. 199
מורגן, א. 305	ליקוק, ס. 51	לוי, י. 297
מורואה, א. 434	למן, מ. 58, 300	לוי, י. ל. 282
מורטון, א. ל. 69	למנט, ה. 68	לוי, מ. 431
מורי, ו. ה. 180	לנדון, מ. 300	לוי, נ. ח. 275
מוריר, ג. 52	לנדסברג, ר. 68*	לוינסון, ח. 178, 430
מושקוביץ, צ. 22, 161	לנסקי, ח. 51	לוינסון, מ. 307
מזר, ב. 415	לסין, י. מ. 330	לוינסקי, י"ט 24
המזרחי 4	לסלי, ד. 68	לולין, ר. 51
מזרחי, ד. 19	לפונטן, זין דה 425	לומיס, פ. 434
מזרחי, ר. 301	לפשינסקיה, א. ב. 68	לון, ה. ו. נ. 312
מזרע [קבוצה] 4, 402	לשכות העבודה הכלליות לפועלים 37	לונדון, ג. 51, 428
מ"ק, 58, 176*	לשגר, ז. ש. ז. 68	לונץ, מ. 116
מידניק, מ. 182		

מיזל, א. ח. 414	מקדוק, א. ס. 307	גיצן, ש. 306*
מיטפורד, ג. 434	מראה-נוף, ש. 457	גיקרסוב, ו. פ. 425
מיכאל, ב. 428, 305	מראני, א. 418	גישטט, מ. 168, 288
מיכלאנג'לו בונרוטי 180	מראני, ד. 430	גוכן, ש. א. 37
מילבסקי, א. 325	מרגליות, א. ז. 159	גמליך, ח. 63
מילין, פ. 174	מרגליות, מ. 17	גסה, מ. 69
מילן, א. א. 176	מרגליות, ר. 411	געלסאן, מ. 455
מימון, י. 85	מרדכי, ב. 423	גער אגודתי 305
מימון, י. ל. 20, 28, 288, 402, 415	מרטין, ב. 52	הגער העובר 413
מימון, מ. 90	מרטין, ד. 174	גפולאן, 180
מימון, ע. 168, 418	מרטן, ד. ב. 90	גפתי, י. 37
מימון, ש. 198	מריאט, פ. 305	גצני, י. א. 59
מינץ, פ. 93	מריל, א. ה. 313	גקסה, מ. א. א. 48, 301
מינצברג, פ. 18	מרימה, פ. 424	גדרי, ג. 307, 431
מינקאו, ג. ב. 109	מרכס, ק. 434*	גרקיס, ד. 59
מינקוביץ, מ. 411	מרקוזה, ל. 284	גתן אב הישיבה 19
מיצקעוויטש, א. 346*	מרשל, א. 52	גתנוון, מ. 199
מיקלישנסקי, י. ק. 85	מרשל, ס. ל. א. 435	גתנס, א. ד. 309
מייקס, מ. 59	המשביר המרכזי 37	
מירסקי, א. 422*	משה בן מימון 18, 19, 85, 112, 276	סאנדל, י. 105
מירסקי, מ. 64	277, 281, 283, 412, 414, 427	סאסי, מ. 193
מירסקי, ש. ק. 448	משה בן נחמן 276	סגל, י. 85
מכבי הצעיר 271	משה חיים אפרים מסדילקוב 196	סגל, מ. 178
מכון דבושנינסקי בישראל 269, 220, 37	משיח, א. 5	סגל, ש. 409
המכון לבטוח 436*, 437*	משרקי, ד. 19	סגן, פ. 301
מכון לפיריון העבודה 153, 288	מתאוס, פ. 305*, 306*	סגור, מ. 85
מלאך, ל. 455		סדובאנו, מ. 52
מלה, ה. 177	נאור, ב. 37	סדובסקי, א. 312
מליגובסקי, ד. א. 411	נאות, י. 69	סדן, ד. 421, 425
מלמד, ג. 309	נאים, י. 199	סובירן, א. 174
מלמד, ע. צ. 18	נאמן, י. 174	סוטוניוס טרנקוילוס, ג. 69
מלמט, א. 409*	נאמן, י. ל. 409	הסוכנות היהודית לארץ ישראל
מלצר, ש. 59	נאציאנאלער קאמיטעט פארן ארבע	המחלקה להתישבות 36, 417
מלר, ר. 415	טענדיקן ישראל 100	— המחלקה לעלית ילדים 270
מן, י. א. 37	נבון, ש. 307	סולל בונה 34
מן, ת. 174	גרב, צ. 37	סופר, א. 325
מנדלקרן, ש. 274, 438	גהיר, ש. 309	סופר, א. ש. ב. 274
מנוח, י. 37	גוה, ש. 180	סופר, מ. [חתם סופר] 315, 445
מנחם מנדל מקוצק 413	גור, ד. 402	סופר, שמואל בנימין 411
מני, י. 7	גוי, מ. 168, 288	סופר, שמעון 160
מנצורה, ס. 297	גוימן, ה. 69	סוקניק, א. ל. 403
מנשה [המועצה האזורית] 118	גוימרק, ש. 170	סורושסקי, ז. 19
מסטרס, ד. 425	גוישטט, מ. 168, 288	סטו, ה. ב. 177
מסי, ג. א. 312	גון, פ. 5	סטולק, מ. 53
מענדעלע מוכר ספרים 215	גוסוב, ג. 59	סטולר, ש. 38
מעקסיקע [סיטין] אידישע שולע 217	גורדוי, מ. 59, 168	סטיבנסון, ר. ל. 301
מפלגת פועלי ארץ ישראל 37, 168	נחמן בן שמחה מברסלב 88, 161, 196	סטינק, ג. 301
402, 269	גיאקסוב, א. ד. 69	סטרובין, י. 35
מפלגת הפועלים המאוחדת 37	גיב, י. א. 61, 430	סטריט, ג. 301
מק קיני, ר. י. 434	גיצער, ש. 355	סטרליץ, ש. 414
מקושינסקי, ק. 174, 305	גיל, א. ס. 430	סטרנין, ש. 63

פישקין, א. 59	עינגן, ב. 435	טרפילד, מ. 64
פישקין, מ. 177	עמיחי, י. 53	טיגאל, י. 455
פישקין, ב. 424	עציון, י. ר. 274	טיטון, א. 301*
פישור, ה. א. ל. 69	עקביא, א. 62*	טיימאן, ש. 208
פישר, מ. 445	עראק, ועדה פרלמנטרית על המלחמה	סילבר, ת. כ. 350
פלדמן, א. 38, 289	בישראל 289	סילווער, ל. 332
פלדמן, ר. 448	עשוש, צ. 21	סיסטר, מ. 409
פלדר, ג. 90	עשני, י. 418	סירס, פ. ו. 63, 432
פלטרך, 312	עתידיה, מ. 178	סלגרי, א. 306
פליקס, י. 7		סלוצקי, ש. 438
פלמוני, י. 69	פאזנער, ר. 93	סלנט, א. 38*, 288
פלמן, א. 169	פאפערניקאוו, י. 427	סלנטר, ישראל 23, 448
פלר, י. 309	פארבאנד פאר ווידערשטאנד... 92	סלע, י. 64, 174, 302, 309, 425
פנובה, ו. 53	פבר, ז. א. 180	סבואל, מ. 53
פנחס מקוריץ 22*	פז, א. א. 302	טמט, ש. 285
פנט, י. א. 331	פויכטונגער, י. 62	טמילנסקי, מ. 53
פניכל, א. 46, 172	פויכטונגער, ל. 175	סנד, א. 53
הפניני, ידעיה 24	פוירשטיין, א. 415	סנד, ז. 434
פנקס, ד. צ. 4	פולטורק, ח. 430	סנד, י. 53
פסחוביץ, ח. 24	פולין, הצירות בישראל 153	סנה, מ. 69
פסס, ה. 312	פולק, א. ג. 414, 415	סנידר, ה. א. 430
פעטעריוויל, י. 100	פוסט, פ. ה. 69	סנדביץ, ה. 302
פערלאוו, י. 215	פוסק, ה. 276	סנש, ח. 28
פפוריש, י. 64	פופקא, א. 109	סבובה, מ. ל. 282
פדבר, צ. ה. 199	פופר, ב. 69	סעויה בן יוסף אלפיומי 185, 194
פדגמין, י. 4	פופרש, מ. 196	ספארד, ד. 109
פדורסט, ס. ס. 429	פושקין, א. ס. 53, 177	ספורטה, ר. 58
פדוינין, א. 3	פח"ח. גרמניה 71	ספעטאר, י. א. 93
פרומקין, ג. 289	פטקין, א. 312	ספרא, י. 59, 305*
פרויס, ו. 312	פטרי, א. 53	ספרוט, ו. ג. ה. 312
פרול, ג. 313	פטרקא, פ. 53	ספרי [הוצאה] 24
פרוש, מ. צ. 429*	פידלער, ל. 455	ספרין, י. י. 162
פרוש, ע. 160	פידלר, א. 177	סקאלאוו, ז. 109
פרידברג, א. ש. 56	פיכמאן, י. ר. פיכמן, י.	סקוויצקי, ב. 73
פרידברג, ח. ד. 402	פיכמן, א. 3, 163	סקוט, ו. 174
פרידלנדר, צ. 38, 418*	פיכמן, י. 53, 109	סקולסקי, ש. 59*, 177*, 306, 429
פרידמן, א. ז. 74, 409	פינברג, ג. 312	סרג, ו. 302
פרידמן, ב. 53	פינברון, ג. 30	סרונטס, מ. די 174
פרידמן, ז. פון 283	פינטוס, ב. 3	סרינ, ח. א. 3
פרידמן, ג. 53	פינס, ד. 69	
פריס, א. א. 199, 447	פינס, י. 172	עבדאללה, מלך עבר הירדן 289
פריץ, א. 69	פינסור, י. י. 178, 180	עבר הדני 38, 289
פריצקר, א. 22	פינקוהוף, ק. 59	עברון [קבוץ] 4
פרלא, מ. 426	פינקל, ג. צ. 161	עזיאל, ב"צ מ. ח. 281, 283
פרלא, ק. א. 276	פינקלשטיין, ל. 109	עזרוני, י. 4, 64
פרמלי, ג. ו. 38	פינקרפלד, י. 41	עטיה, מ. 209, 276
פרינסט, י. 297	פינקטור, מ. ל. 302	עידאן, ד. 447
פרנק, ע. ג. 22	פירגולו, ל. 53	עידאן, מכלוף 85
פרנק, ש. 69	פירר, ב"צ 412	עידאן, משה 199
פרנקל, א. 22, 28	פיש, ל. 38	עין החורש [קבוץ] 5
פרנקל, ב. ז. 435	פישמן, ע. 168	עין שמר [קבוץ] 5

קראוס, א. ב. 175	קוגרד, ג'. 54	פרנקל, ע. 302
קרביצקי, ש. 402	קופלביץ, י. 7	פרס, י. 291
קריגאלה, י. ל. 426	קופערשמיד, ל. 455	פרסקי, א. 113
קרו, יוסף בן אפרים 19, 91, 276	קופרניקוס, נ. 313	פרסקי, ד. 112
411, 325	קוצר, א. 54	פרסקי, נ. 28, 308*
קרונין, א. י. 54, 175, 426	קוק, א. י. הכהן 277, 414	פרץ, ד. 196
קרונוברג, י. ח. 306	קורדובירו, מ. 447	פרץ, י. 421
קרינקין, י. 60	קורינמן, ב. 85	פרץ, י. ל. 104
קריץ, פ. דה 70*	קורנגרין, פ. 25	פרצלן, מ. 166
קריץ, ר. 302	קורנל, ר. ד. 38	פרקר, ד. 50, 53
קרל, צ. 160	קורנפלד, מ. 456	פרת, ע. 415
קרליל, ת. 313	קורסרי, ו. 426	
קרליץ, א. י. 19, 27, 29, 411	קורציק, י. 59, 62, 306	צאנץ, מ. 415
קרמינוב, ד. ס. 70	קזנובה דה סנגלט, ג'. 302	צבי הירש מרומנוב 88
קרו, י. 172	קיובי, ג. ב. 426	צברי, ר. 61, 307
קרן היסוד 169	קיוה, א. 306	צובנר, א. 28
הקרן הקימת לישראל 24, 38*	קייטיקשר, י. 173	צובנר, י. ד. 28
קרניץ, יעקב 60	קיסרי, א. 426	צויג, ס. 54
קרטון, ר. ל. 435	קיפלינג, ר. 302	צולקוביץ, ר. 435
קשת, י. 7	קיפניס, ל. 60, 309, 429	צונציגר, מ. 313
קתר, ו. 302	קישון, א. 302	צוקר, א. 437
	קלוזנר, יוסף 7, 8, 28*, 54, 155	צוקר, מ. 194
ראבינאוויטש, י. 183	281, 412, 426	צוקרמן, י. 38
ראובני, אברהם 177*	קלוזנראשכול, ע. 48	צורף, א. 59, 426
ראובני, אהרן 54	קלויזנר, ישראל 169	צידרוביץ, ג. 169
ראזען, י. 100	קלורט, מ. 313	ציומן, א. 306
ראסקין, ש. 211	קלי, ש. 313	צימרמן, ג. 37
רביץ, ח. 306, 435	קליגער, א. 455	צינברג, י. 172
רבינא, מ. 46, 296	קליין, י. צ. 22	צינץ, א. ל. 90
רבינוביץ, א. 436	קלעי, ד. 38	ציקובסקי, י. 433
רבינוביץ, א. ז. 85	קלעי, ש. פ. 64, 272, 309	צ'יכוב, א. פ. 302
רבינוביץ, ב"צ 282	קמחי, דב 175, 426	צ'נדלר, ר. ה. 38
רבינוביץ, ד. 56	קמחי, דוד 80	צ'נדלר, ק. א. 435
רבינוביץ, ח. ד. 315, 409	קנטורי, ש. 67	צנציפר, א. 418
רבינוביץ, מ. 64, 309*	קנטורוביץ, ש. 56	צפג, ד. 193
רבינר, ז. א. 24, 414	קניבסקי, י. 411	צ'פלין, צ. 68
רבינר, י. 287	קניוק, ש. 308	צ'צ'יקו, מ. 58
רבלה, פ. 60	קניספל, ג. 54	צ'רסקה, ל. א. 59, 306*
רבינצקי, י. ח. 308	קנפנטון, י. 160	צ'רציל, ו. ל. ס. 313
רדאי, י. 64, 309	קנצלר, ש. 64	
רובין, ה. 455	קסטנר, א. 429	קאברין, ל. 332
רובין, י. 303	קסטנר, י. ר. 163, 415	קאוטסקי, ק. 435
רובינון, נ. 64	קסירר, א. 180	קאנץ, ש. 93
רובינשטיין, א. 313	קפלן, י. 274	קאסעל, א. 331
רובינשטיין, ש. י. 90	קפלן, מ. 24	קאץ, מ. 455
רובקין, נ. א. 60	קפלן, מ. מ. 21	קדש, ש. 59, 61, 432
רובשוב, ז. 164	קפלן, ג. 155	קובנר, א. 54
רוגל, נ. 306	קפלן, צ. 412	קויפמן, י. 7, 21
רודין, א. 51	קפקא, פ. 283, 302	קורן, א. 70
רוזלסון, מ. 178	קצלטון, י. 302, 306	קולדול, ו. א. 313
רוזין, ג. 313	קרא, יוסף בן שמעון 184	קולודי, ק. 429

שטראוס, ל. 436	רמרק, א. מ. 54	רוזין, י. 85
שטרוק, ה. 4	רמת גן 154	רוזן ר' גם הרוזן
שטריגלער, מ. 346	רן, פ. כ. 55	רוזן, אברהם 177, 178
שטרן, א. 414	רניון, ד. 55	רוזן, אהרן 64
שטרן, יוסף [מי חכם וידע] 63	רסל, א. פ. ל. 29	רוזן, ח. ב. 117, 422
שטרן, יוסף [מס הכנסה] 291	רסל, ב. 180	רוזנברג, שושנה 5
שטרנברג, י. 64	רסל, ה. 303	רוזנברג, שלמה 54
שטרנהרץ, ג. 196	רענן, צ. 271	רוזנהויפט, ס. 70
שטרק, ק. א. 70	רפאל, י. 39, 161	רוזנוב, ס. ג. 60
שיטלמן, ש. 74	רפאלי, א. 418	רוזנופט, צ. 286
שילדקרויט, י. 29	רפל, ד. 281	רוזנסל, מ. 70
שילוני, י. 415	רצהבי, י. 297	רוזנסל, ז. 431
שילנסקי, ד. 285	רקובסקי, פ. 29	רוזנסל, ש. 163
שילר, פ. 55, 175	רקנסי, ד. א. 426	רוזנשטיין, צ. 169
שינברגר, י. 29	רשד, מחמד י' 114	רוש, מ. 276
שינוק, ש. 5	שאופלר, ר. ה. 313	רוס, ר. 60
שיפמן, ד. 310	שאנן, א. 55	רוטגרס, א. 60
שיפמן, ג. 306	שבוי, ש. 282	רוטנברג, י. 29, 430
שיק, א. 413	שבדון, ש. מ. 276	רוטנברג, ש. ש. 291
שיק, ד. 85	שברין, א. 70*	רוטשילד, אדמונד בנימין 38, 39
שירמן, ח. 422	שברצמן, א. 436	רוטשילד, ד. 53
שישא, א. 89	שבתאי, ח. י. 412	רולן, ר. 175
שכטר, י. 308, 310, 431	שגל, מ. 46	רולר, ח. מ. 446
שכטר, מ. 310	שדה נחום [קבוץ] 5*	רון, י. 303
שכטר חכם, מ. 47	שדמי, מ. 432	רוסו, ז. ז. 70, 436
סלו, י. 55	שוברט, פ. 313	רוקח [האדמור"ם מבלו] 21, 282
סלוב, ג. 282	שהארץ, ה. 110	רוקח, אהרן מבלו 22
סלום, ש. 55	שוחס, י. 432	רוקח, אלעזר בן שמואל 414
סלום עליכם 303, 455	שוחס, ע. 39	רות, ח. י. 70
סלום עליכם פאלק אינסטיטוט, שיר	שויה, ק. 39	רות, מ. 430
קאנע 113	שוים, ח. 448	רוזנברג, ב. 418
שלונסקי, א. 306	שולוחוב, מ. 426	רוניצקו, י. 165
שלינגר, ע. י. 420	שולזינגר, א. 20, 412	רוניק, י. 169, 269
שלינגר, ק. 275	שולמן, ש. 445	רחובות. מכון למחקר ע"ש דניאל זיו
שלי, מ. 185	שולץ, א. 457	177
שליט, ש. 70	שולשטיין, מ. 110	רטר, א. 70
שליכטר, ב. 18, 411	שומר, ש. 20	ריבולוב, מ. 215
שלמה בן יצחק (רש"י) 414	השומר הצעיר. א"י 431	ריחקין, ב. 455
שלמון, א. 60, 64, 177, 291, 307	שוסטער, י. צ. 448	רייוען, א. 110, 438
426, 310	שורץ, י. 420	רייך, י. 332
שלנגר, מ. 176	שורץ, ק. 46	רייך, ב"צ 309, 432
שלעזין, ב. 216, 455	שו"ץ [שמואל זנויל כהנא] 296	ריכמן, ח. 303, 54
שמאלי, א. 178	שזר, ז. 164	רינס, י. 24
שמואלי, א. 39, 63	שחם, ד. 55	רינה, מ. 70
שמחה מויסרי 162	שחר, ד. 55	ריס, י. 303
שמחון, י. 199	שטורץ, י. 310	ריצ'רדסון, ס. א. 430
שמחוני, ש. 313	שטיינזאקס, פ. 332	ריקליס, ל. י. 432
שמיר, מ. 55, 303	שטיין, א. ש. 28, 55	ריש, ה. 54
שמלץ, א. 35	שטיינברג, י. 306	ריתר, ג. 70
שמעוני, ד. 55	שטיינמן, א. 25	רמברנט, ה. ון רין 40
		רמורינו, ח. 218

שמעוני, נ. 35	שפירא, י. צ. מ. 164	ששון, ד. ס. 29
שמעיה, תלמידו של רש"י 185	שפירא, מאיר 64	ששון, נ. ש. 21
שמשון בן פסח מאוסטרפולי 421	שפירא, מאיר בן אברהם 199	ששר, מ. 303
שנברג, ב. 71	שפירא, מלכה 427	שתלי, י. 39
שניאור, ז. 427	שפירא, פנחס מקוריץ *22	
שניאור זלמן בן ברוך *196	שפירא, צ. ה. 325	תבון, א. 60
שניאורסון, ד. ב. 196, *197	שפירא, צבי אלימלך מדינוב 412	תבון, מ. וח. 66
שניאורסון, י. י. 88, 185, 197	שפירא, ש. 113	תבורי, א. 420
שניאורסון, מ.מ. 183, 197	שפירא, ש. י. 55	תדהר, ד. 169, 420
שניאורסון, פ. 308	שפן, ש. 431	תדמור, ח. 409
שניאורסון, ש. ד. 183	שפעטמאן, י. 211, 448	תוחמן, ז. 309
שניר, ש. 27, 29, 55	שפר, 307*	תומסון, ג. ד. 436
שנפער, מ. 29	שפיר, י. 36	תומסון, ג. פ. 71
שנפער, ש. 29	שקליאר, מ. 110	תורן, ח. 55, 164
שעפער, ב. 332	שקספיר, ר. 60, 175, 429	תורן, פ. 303
שער, ז. 110	שרגאי, ש. ז. 39	תכנון המים בישראל 6, 420
שערעשעווסקי, ל. 110	שרון, א. 436	התכנון העברי ר' חיסה. התכנון העברי
שפיגל, י. 55, 455	שריר, ש. 8	תל-אביב-יפו. עיריה 270
שפירא, אליעזר הכהן 161	שרמן, ב. 164	תלמי, א. *39, 420
שפירא, אלעזר 420	שרפשטיין, צ. 217	תלמי, מ. 39, *60, 420
שפירא, ה. צ. 38	שרר, א. 4	תשבי, ז. 46
שפירא, ח. א. 447	שרשבסקי, מ. 303	
שפירא, י. 64	ששון, ב. 308	

מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביוונית

אבא מספר 56	הכללים 1	אונזער ווארט 181
אבא מספר עוד 303	אגרת המוסר 448	אונזער וועלט 71
אבות 8, *83, 162, 275	אגרת מעולם האמת 174	אונזער צייט 120
אבירי התכלת 428	אגרת פלאים 429	אוצר האגדה 17
אבני שפה 421	האדם ביצור 436	האוצר הגנוז 305
אברהם ברץ אמן הבמה 40	אדם בלי שם 52	אוצר לשון חכמים 276
אברהם לינקולן 179	האדם מלך החיות 306	אוצר המגלות הגנוזות 403
אברהם פרוידינגר 3	האדם הנודד 68	אוצר ספורי פז 177
אגדות הארץ 166	אדמה ללא אלהים 175	אוצר הספורים 22, 161
אגדות בר כוכבא 429	אדרת אליהו 6	אוצר הפוסקים 410
אגדות ירושלים 59	אדרת השנים 298	אוצר הרפואה והבריאות 310
האגדות למכסה 59	האהל 9, 115	אוצר התהלים 444
אגדות המלך דוד 306	אהל הדוד תום 177	אוצרות מדע 427
אגדות מתנגנות 22	אהל יוסף 189	אקטובר 26, 43
אגדות שלמה המלך 177	אהל יוסף יצחק 88, 185	אור אישים 164
אגדות תלמוד ירושלמי 17	אהלי ש"ם 198	אור חדש על ספר ירמיהו 403
אגות הויג והדגית 177	אודים 401	האור הכחול 428
אגדת הכנור 426	אודיסיה 299	אור המזרח 115, 351
אגדת הרצל 59	אויף דער וואך 270	אור עולם 274
אגדת גוי אינגלנד 312	אירון חי 177	אור על ספר איוב 7
אגדת הצרכנים השתופית 436	אויטף אלהי 215	אור צדיקים 196
אגרת [ארגון מנהלים ומרשי חתימה]	אולה הגמר 298	אורות 24
402	אוליבר טוויסט 176	אורות וצללים 285
אגרת לפעילי הסתדרות הציונים	אולימפיאדת השכונות 58	אורות התשובה 414

- אורי אילן 271
אורים 458
אורלוגין 351
האומל החרב 33
אח ואחות 175
אחד אפס 1
אחד שנמלט 415
האחוזה במעלה הנהר 301
אחות קטנה 423
אחות קרי 50
האטום בשרות האדם 433
אטלס גיאוגרפי היסטורי של ארץ ישראל 287
אי האלמוגים 57, 175
א"י וסוריה 415
דער איד 181
אידיש ... ר' גם יידיש ...
אידישע שטימע 181
אידישער ליטערארישער קאלענדער המזכיר 72
אידישער קעמפער 120, 461
איך מצליחים בלמודים 62
איכה 34
אילנות 24
אינטרנציונליזם פרולטרי 167
איסכילוס ואחונה 436
איצירת האורנים 170
איש היה בארץ 282
הא"ש וחוונו 27
האיש שיוע לחולל נסים 50
אישים ושטות 155
אכסניה 1
אכרי ישראל 115, 154
אל האור 177
אל אשר נקראתי 163
אל הבפר 34
אל מי 426
אל ערבות הנגב 177
אל הקבוצה 37
אל השמש 304
אל תסתכל בקנקן 59
אל תשלם יותר 36
אלגברה 308
אלחא 296
אלי משיח 5
אליהו טענענהאלץ'ס יובל בוך 211
אלף 309
אלף מלים 64
אלפן 64
האם 302
אם בישראל 29
- אמא ספרי לי 427
האמונה והמוסר 21
אמירה נעימה 275
אמירה נעימה תינא 275
אמליה דיטריך 423
אמנה 115
האמנויות 312
אמנות בהודו 66
אמנות סין יאפאן 66
אמרות טהורות 164
אמרי אברהם 199
אמרי בינה 196
אמרי דוד 85
אמרי בהן 438
אמרי נעם 199
אמריקה של בראשית 67
האמת והשלום אהבו 33
אנה ומלך סיאם 300
אנו מציגים 427
האנוסים 56
אנחנו 401
האנטומיה והפיסיולוגיה 436
אנטוניה שלי 302
אני לומד חמש 113
אני קומפוזיטור 67
אני שלמה 426
אנציקלופדיה חנוכית 402
אנציקלופדיה כללית יורעאל 5, 272
אנציקלופדיה לחלוצי הישוב 169, 420
אנציקלופדיה לידעת הארץ 417
אנציקלופדיה "מעין" 272
אנציקלופדיה עברית 5, 272
אנציקלופדיה של גלויות 25
אנציקלופדיה של החסידות 161
אנציקלופדיה תלמודית 410
אנשים מול אש 435
אנתולוגיה למוסיקה יהודית 106
אסיף 49
אסיר תקוה 313
האסלאם 68
אסף חקי ישראל 35, 167, 417
אסף התקנות 167
אסף תרגילים במתמטיקה 66
אסתר קוסטלו 301
אסודת הקסיפה 301
האפוס של אמריקה 432
אצבעוני 176
אצבעוני ; העתון לקטנים 304
אצלנו בכתה מספרים 59
ארבעה מלחים 305
ארגנטינה 182
- ארגענטינער ייווא שריפטן 120
ארוסמית 425
ארוני הלבנון 284
ארח לחיים 330
ארחות צדיקים 23
אריה פייכמן 3
הארכיון הציוני המרכזי 35
הארמון הקטן 59
הארץ 115, 351
— תרבות וספרות 115, 218, 351, 458
ארץ החיים 425
ארץ ירדן וחרמונים 169
ארץ ישראל [אנציקלופדיה] 291
ארץ ישראל [י. מ. טוקצנסקי] 410
ארץ ישראל [קבץ] 458
ארץ ישראל וישובה 31
ארץ הצללים הארוכים 54
ארצות תבל 285
אש ביער 435
אש דת 283
אש מריבה 55
האשה באספקלרית היהדות 296
אשכולות 6
אשנב לפילוסופיה 63
אשת לוט 302
את אשר בחרתי 299
אתמול 25
בא זמן הישועה 197
באור ראובן 442
באין משפחה 177
באערונג קאמיטעט ... בנימין סקר-דיצקי 73
באר הגאולה 275
באר חיים מרדכי 446
באר שרים 445
בארית המים 88
בגדי המלך החדשים 427
בגלופין 423
בגן לילדי עולים 61
בד קדש 197
בדיחות בחרוזים 303
בדיחות ילדים 304
ברם מפציע שחר 54
בדק הבית 71
בדרך לבריגדה 422
בהאגאחאד-גיסא 455
בהגנה בנטינה 66
בהרי ירושלם 58
בהתחדש הדרך 34
ביכוח עם דוד בן גוריון 37

בריסק דליטא 25	כמעגל הסתרים 58	בולי דאר של ישראל 166
ברית האבירים 306	כמעגלות החנוך 199	בומבי 174
ברית שלום 197	כמעגלי הנפט 285	בחינות 218, 351
ברכה 269	כמעונות אריות 22	בחינות עולם 24
ברכת החמה 90	כמעלה החיים 69	בחלום ובהקצין 306
ברמס 311	כמערכה 153	בחנוך ובתרבות 115, 178
ברק בבקר 173	כמערכה חדשה 288	בחסד עליון 282
ברקאי 219, 351	כמערכה על רמת החיים 33	בחשאי 55
הברקת 301	כמערכה על תקציב המדינה 34	בסאון חיל האוויר 116
בשביל המתפתל 428	כמערכות עבודתנו 287	בטוח אש 436*
בשבילי המחשבה והמעשה 30	כמפנה הדורות 27	הבטוח הימי 179
בשערי התרבות 60	כמרצפת המזלות 296	בטוח מכוניות 436
בת קול 115	הבן האובד 57	בטוח פריצה 437
	בנימין זאב תאודור הרצל 37	בטון מאומץ מראש 70
גא אינו ירא 56	בנימין פינטוס 3	בטרם 115, 219
גאובוטניקה 34	בנין 269	ביאליסטאקער שטימע 222, 355
גאוגרפיה כלכלית 313	בנין ועבודות 435	ביולטין אינומרמטיבי [פולין, הצירות
גאולת ישראל 83, 189	בנית המהנדס 69	בישראל] 153
גאומטריה 63	בנו עווד 3	כימי בית שני 28
הגאון 424	בנתיב הבריגדה 30	בין חברים 59
די גאלדענע קייט 222, 355	בסוד הולדת 172	בין סלעי האלמגים 305
גבורות ה' 162	בסוד הטבע 304	בין ספר וספר 303
גבורי הקטב 56	בסוד ילדים 56	בין השמשות 296
גבורים בנופי שממה 422	בעבודה ובמאבק 286	בין שקיעה לזריחה 448
גבורים וקדושים 272	בעיות בכרונולוגיה המקראית 409	ביום לבין זמנם 300
גביעי זהב 59	בעיות המים בישראל 35	בית אבא 164
הגבן מנוטר דם 174	בעיות קליטה 167	בית אולפנא 330
גברת מיץ 53	בעיר מכורה 425	בית הבחירה 155, 275
גד ואפונת הפלא 304	ס' בעל שם טוב 330	הבית בקרן סו 176
גדול הגפן 311	בעלי התוספות 9	הבית הורד 60
גדול עצי פרי 65	בעלי תריסין 275	בית חרושת לחלומות 48
גדולי ההוגים 67	בעלת הארמון 298	בית יעקב 74
גדולי המבצעים בעולם המוסיקה 178	בעקבות רובינסון 177	בית הכנסת 154
גדולת רבינו ישראל 195	בצאת ישראל ממצרים 176	בית ממכר עתיקות 50
גדעון יוצא למלחמה 418	בצדי דרכים 418	בית המנוחים 52
גז רה בן הציד 175	בצל אורנים 1	הבית מספר 29 48
גז ומגז 48	בצל ההרמון 49	בית המשפט הגבוה לצדק 288
גוטמלה 179	בצל ימים 299	בית הספר לדיג 168
גולה ומולדת 284	בצרון 115, 219, 458	בית עקד ספרים 402
הגולה הצעיר 60	בקול ושיר 304	ביתן הנשים 48
גוליבר 307	הבקר 115, 219, 351, 459	ביחננו 269
גונבי האפנים 298	— טורי ספרות 219, 351	בכלא עברי 285
גורל ופתאם 48	בקר חזש 302	בכף 163
גורמי הקשיים 429	בקר כחול 174	בל אמי 301
גזום צמחי נוי 38	כר כוכבא 422	בלב המסתורין 427
גזית 351	ברודי 284	בלז 21
גימטריא ונוטריקון 18	הברווזות אפרת הצואר 59	בלי מדים 426
גלגלי שנים 66	ברוך אתה 457	בלעטער פאר געשיכטע 120, 222
הגלות והגאולה 297	ברון אדמונד בנימין דה רוטשילד 39	הבלשים הצעירים 58
הגליל 39	הברון רוטשילד 38	במאבק לגאולה 418
גלימת הפאר 51	ברזים ערופי שפתים 47	בממלכת אסם 306

- ההגדה של בית פורסיט 423
 הגדה של פסח 23, 89, 162, 198, 447, 413, 330
 — קראים 23
 הגדה של פסח [קטס חדש] 24
 הגדה שלמה 23
 הגיון התלמוד 84
 הגיונות 198
 הגיוני עזיאל 281
 הד הדטוס 219
 הד הרים 284
 הד היוזמים 153
 הדברת עכברים וחולדות 37
 הדים לשאלות החברה הקבוצית 116, 459, 219
 הועצות משוחפת 288
 הוראת החקלאות 177
 הוראת ספורי המקרא 61
 הורים וילדים 429
 הורמון הגבר 70
 הושע [י. כהן] 425
 החלטות ועידות ומועצות הקבוץ 286
 היא 402
 ההיגיון של חיי האשה 65
 הידד אני קורא 176
 הידד יש לי ספר 308
 הינריך הינה 284
 היסטוריה חברותית ודתית 163
 היסטוריה כללית 309
 ההיסטוריה מתפללת 423
 הכשרת הלבבות לחנוך עברי 217
 הכשרת מורים באנגליה 430
 ההלכה והמדינה 33
 ההלכה והמעשה בגדולי השדה 416
 הלכות, ה"דייגסס הישראלי" 286
 הלכות מדינה 18
 הלכות מלכים ומלחמות 276
 הלכות מסים 286
 הלל אומר 276
 ההמטרה בגן הירק 30
 הנהגות צדיקים 21
 הנהגות חשבונות 64
 הנהגות החשבונות במושבים 436
 הנחות והצעות 30
 הפטרת תשעה באב 198
 הצגתנו 302
 הר אברסט 180
 הר הזהב 176
 הר הקסמים 174
 הראו מסדרי הבבלי את הירושלמי 17
 הרוריים נושרים 426
 דלות הפילוסופיה 434
 דליקה באזור האש 298
 דלתות נחשת 424
 דם אשר בסף 414
 דמוגרפיה כללית 415
 הדמוקרטיה הפרלמנטרית 34
 דן 113
 דן העקשן 57
 הדנובה הכחולה 173
 דניאל דרונדה 47
 דע ! 1
 דע את הנגב 34
 דע לשאול ולהשיב 432
 דפוק על כל דלת 52
 דפים לבעיות המורה... 307
 דפים לידיעת האזור [מנשה] 118
 דפים לידיעת הארץ 1
 דפים למדריך 305
 דפים לתלמוד 64
 דפים רפואיים 116, 352
 דקדוק הלשון העברית [הריוהב] 172
 דקדוק הלשון העברית [וייר] 63
 דקדוק לתלמידים 308
 דקדוק עברי שטתי 172
 הדקדוק העברי השמושי 431
 דקדוק הפה והאוזן 47, 431
 דריון — הדרך לאמת 306
 דרום 269
 דרך חיים 275
 הדרך לשמחה והאמת 413
 דרך מצותיך 197
 דרך פקודיך 412
 דרך שופט בירושלים 289
 דרכה של לנה גיאר 424
 דרכו של אדם 62
 דרכי הגמרא 160
 דרכי הדרכה בתנועת הנער 429
 דרכי לציון 165
 דרכי לקראת התחיה והגאולה 28
 דרכי נעם 196
 דרכי עלי במות 40
 דרכי תשובה 325
 דרכים ואמצעים להעלאת פיריון 38
 העבודה 38
 דרשה לראש השנה 89
 הדת והלאומיות 194
 דת ומדע 20
 האחאנער לעבן 120
 רבה נציגה 428
 הברת האותיות 155
 הגמדים מן ההר 58
 גרגיר החרדל 298
 גרגנטוה ופנטגוראל 60
 גשר [כ"ע] 115, 219, 352
 גשר [מ. אוהל] 47, 422
 גשר אכזב 426
 גשרי פלדה 68
 גשרים 168
 הדאר 116, 219, 352, 459
 הדבורה קלודיה 58
 דביר הגן 6
 דבר 116, 352
 דברי גאולה 1
 דברי דוד 193
 דברי חזקיהו 412
 דברי חפץ 24
 דברי ימי אירופה 69
 דברי ימי אנגליה 69
 דברי ימי ישראל 415
 דברי ימי העמים 64
 דברי ימי רומא 180
 דברי הימים למלכי צרפת... 163
 דברי מנחם 74
 דברי סופרים 411
 דגל מחנה אפרים 196
 דוגמה למשה טופוגרפית : פקיעין 168
 דוד אבולעפיה 3
 דוד קופרפילד 173
 דודנית רחל 50
 דווקא 120, 355, 461
 דון קיחוט 174
 דון קמילו וצאן מרעיתו 49
 הדון השקט 426
 דורון לבר מצוה 274
 דורות מספרים 28
 דזיק הקטן 306
 דייגסס קרימינלי 1
 ס' הדיקטיקה 61, 307
 דיוקנו של האמן 423
 דין וחשבון [עירית ירושלם] 417
 דין וחשבון [חכנון ותכניות לחקלאות] 99
 דין וחשבון על השכון העממי 287
 דיני בטוח אש 437
 דיני חיובים 311
 דיני המכס בישראל 35
 דיני מס הכנסה 169
 דיני ענשין 310
 דיני ענשין בישראל ובעמים 67, 311
 דיני תעבורה 167

- הרמן שררוק 4
הרפתקאות אחיתם 55
הרפתקאות האניה "קפריקורן" 305
הרפתקאותיו של אבי 60
הרפתקאותיו של יד הנפץ 176
הרפתקאותיו של פינקו 429
הרפתקות סמבו 59
הרצל [ל. חריון] 428
הרצל [א. שפירא] 420
הרצל האיש 166
הרצל לתלמידים 61
השגות מבשר הלוי על רס"ג 194
השפעת גיטשה ושופנהאואר 48
השפעת שטות הגדול 418
השפעתם של גורמי גדול 311
התאמת הבניה בישראל 38
ההתישבות בגליל התחתון 289
ההתנדבות 34
ההתעוררות הערבית 433
התפתחותה של חיפה 34
התרת נדרים 198
ואתה ? 432
ודוים 70, 436
וואך 270
ווארט טון ויידערשטאנד און זיג 92
והזור חלילה 299
ויאט נאם נאבכת לחרותה 435
ויועץ יצחק 185
וילהלם טל 55, 175
וילקט יוסף 282
וינטו בין הקומנצ'ים 58
וינטו ויד הנפץ 58
ויצו בארץ ובתפוצות 269
ולא תהי למות ממשלה 298
ורדי [נרפל] 50
ורדי [טוי] 311
ורשה 173
ושכנתי בתוכם 457
הזאב 299
זאת ארצי 285
זה קורה 71
זהר 88, 282
זהר חדש 21
זיוה בר עשת 424
זכרון יעקב 331
זכרונות אנטומולוגיים 180
זכרונותיו של ... טרומן 311
זכרונותיו של קוסם 50
זכרונותיו של קונובה 302
זכרנו לחיים 162
הזמיר 57
זמנים 116, 283
זני תמר בישראל 38
הזרונה של דוליסל 58
זרע אברהם 185
זרע דוד 193
ח. א. [בטאון חיל האויר] 116
החבל הימי לישראל בפעולותיו 35
החבר ארנב 304
חברה מחזירי עטרה ליושנה 420
חג לי שיר לי 349
חגים וזמנים 22
חגים ומועדים לישראל 428
חדושי חתם סופר 445
חדושי ר' יונה על מס' סנהדרין 275
חדושי המאירי [מס' ביצה] 18
חדושי הרשב"א 8
חדושי תוספות שו"ץ 275
חדושים בש"ס 410
חדר הרופא 434
חדשות ספורט 269
חובות הלכבות 23
חוברת הסברה [ארגון עובדים אג"דאיים] 153
חזון [אגודת אסטרונומים] 179
חזני חיים ומות 49
חוף האויב מנגד 433
חזון איש [א. י. גרשטנקורן] 29
ס' חזון איש 19, 411
חזון ועצמאות 24
חזיונות היסוד 308
חזיוני מדינה 35
חזרה כללית על מלאכת החשבון 432
חזרה לחיים 422
החי של התנ"ך 7
חירות לילדים 59
חיי [מ. אנדרסן-נקסה] 301
חיי עולם 413
חיי שנים עשר הקיסרים 69
חיהם של גדולי יון ורומי 312
חיים אנצו סרני 3
חיים ושלום 447
חיים כפולים 173
החיל במוסיקה 296
חילי עופרת 422
חיפה [מפה] 287
חכם הרזים 22
חכמה ומוסר 90
חכמת אדם 84
חכמת הבהמות 50
חלום ליל קיץ 60
חלקת בנימין 85
חמדת ימים 282
חמר עזר דידקטי-מטורי 431
החמרים ושמושם 68
5 אגרות עבריות 177
חמש שנים לבית קמה 3
חמש תעניות 162
חמשה מאורות גדולים 184
חמשים ספור וספור 306
חמשים שנות תנועת הפועלות 169
חן טוב למרי גפש 84
חנה דוד [ש. מ. אדלר] 189
חנה דוד [א. מגיד] 445
חנה סנש 28
החנוך 116, 219, 352, 459
ס' החנוך 410
החנוך לאור התקופה 62
חנוך שדה 416
חניך הקברניטים 303
ס' החנכה 177
חסד נעורים 288
ס' החסידות 161
ס' חסידים 447
חסידים מספרים 282
חסמבה במארבי הגבול 428
חק דוד 217
חק הגנת הדיר 37
החקק בישראל 35
חקי ישראל 287
חקי מדינת ישראל 167
חקי שחיה 436
חקר הלכה 410
חקר הספרות העממית 402
חקת לשכת העבודה 37
חבר כי תמצא 48
חרונים מבין קפלי המניפה 303
חרות 219, 459
חרף בארץ ישראל 307
חרשת הפועלים 169
חשבון 431
חשבון והנרסה 63
חשבון לימי החפש 309
חשבון הנפש של עבדאללה 289
חשבונאות ומשק 269
חשן המשפט 411
חשק שלמה 198
חשרת הסופה 313
טבע לתלמידים 308
טהרת בת ישראל 18

ילקוט השרותים בישראל 287	יום הולדת לנו 58	טולסטוי 174
הים האכזר 52	יום ולילה 48	טופוגרפיה 431
הים הטובב אותנו 435	יום חמשי המחוק 301	טורבו מכונות 66
ימבו 177	יום ישראל [ילקוט] 4	הסירה 302
ימי הבינים והזמן החדש 178	יום ישראל, חג העצמאות [חבורות למוד] 64	סירת הכובען 426
יסוד המשנה ועריכתה 411	יום סליחה 198	סל אורות 163
יסודות הבטוח 437	יום השבת 90	הטלגרף והטלפון 180
יסודות הבריאות 435	יום התמיד 423	סלילי אגודלי 58
יסודות הגאוגרפיה הכלכלית 64	יום תרועה 198	סליסמא 174
יסודות החשבון 63	יומן הקרבות של דני 306	סללי אורות 24
יסודות הסוציולוגיה [אינשטט] 433	יונג ישראל 56	סרגיה אמריקאית 173
יסודות הסוציולוגיה [אינשטט-בן דוד] 310	יוסף לקח 74	סרגיות קסנות 53
יסודות הפסיקה 64	יועץ המלך 58	טרון במלאות העבדים 304
יסודות התפלה 413	י"ז מערכונים 173	טרנפול 25
יסודי ישרון 90	יזכור בוך קאריי 30	טרס בולבה 49
יסורי אדם 53	יזכור... ראקישאק 92	טרקלין לצעיר 176
יעקב פרגמין 4	יזכור ; קהלות לוגיניץ, קוניהורודוק 284	יביע אומר 275
יעקב הקטן בלב ים 428	היזמה הפרטית 34	היבשת האבודה 435
יפה נוף ישראל 296	יחזיו 1	יגדיל תורה 198
יצור חקלאי 416	יחוד ויעוד 285	יד אליהו 20, 412
היקום 57	יחידי סגולה 28	יד ושם 27
סי היראה 23	היחסים הבינלאומיים [כהן] 68	יד למורה 61
יראת ה' לחיים 22	יחסים בינלאומיים [פינברג] 312	יד לקורא 459
סי ירושלים [אבי יונה] 288	יידש... ר' גם אידיש...	יד מרדכי 155
ירושלים [ע. אינברג] 457	די יידשע פרוי 71	יד הנפץ 176
סי ירושלים [א. ומ. תלמי] 420	יידשע צייטונג 2	ידי משה 84
ירחון ישראלי לשחמט 401	יידשע קולטור 355	ימים עובדות 177
ירמיהו פרק א' [מלמט] 409	יידשע שפראך 120, 355, 461	ימים רעבות לשלטון 50
ישו הנצרי 8	יידשער בוך אלמאנאך 360	ייעון [מחלקה מוסלמית ודרוזית] 352
ישובי הספר 169	יידשער ספארט צענטער [מעקסיקן] 73	ידיעות [מחלקה לעלית ילדים] 270
ישועות ישראל 282	ישי וידידי 305	ידיעות בית לוחמי הגיטאות 116, 219, 352
ישעיהו [שעורים] 61	יידשער פאלקלאר 211, 222	ידיעות החברה [הגיאולוגית הישראלית] 167
סי הישר 276	ייוא בלעסער 355	ידיעות החברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה 116, 459
ישראל [בגבושת] 63	ילד שקרא לו רבקה 176	ידיעות יד ושם 219, 352
ישראל [א. לודס] 403	ילדי הכרך 57	ידיעות מהעולם הסוציאליסטי 402
ישראל [מפות] 168, 287, 418	ילדי מחתרת 456	ידיעות המזכירות [מפא"י] 269
ישראל בעמים 163	ילדי המעירות בבנין הקורות 305	ידע עם 219
ישראל והזמנים 412	ילדי העיר העתיקה 56	יהדות ארצות הברית 164
ישראל וישרון 21	ילדים באחו 56	היהדות במאבקה 412
ישראל חברים 301	ילקוט אגף המכס והבלו 287	יהדות ואנושיות 281, 412
ישראל כוכבא ז"ל 402	ילקוט טכני 153	יהודי ביער 27
ישראל שריפטן 2	ילקוט הכוזבים 423	יהודים מפורסמים במדע 415
יתומה 59	ילקוט המבצע 430	יהל טוב 421
	ילקוט מפות להיסטוריה כללית 63	יהל אור 88
	ילקוט פרושים לתורה 274	יובל העשרים למכון ויי 177
כבוש האשר 180	ילקוט פתגמים 172	סי יוחסין השלם 415
כדאי לדעת 287	ילקוט הקסמים 427	
כובשים ובונים 271	ילקוט קצר [למונחי רפואה] 47	
הכוכב שנפל 48	ילקוט שירת ש. שלום 55	
כוכבי קולנוע 269		

מאה אישים 434	לוח הקאופרציה של מדינת ישראל	הכוכבים בחדש 180
מאה ספור וספור 298	117	כונת הלב 445
מאה שנות שמירה בישראל 38	לוחות טכניים 62	כור 1
מאוצר הבדיחות 56	לוחמי החפש בישראל 288	כוש ונושי 305
מאוצר הספרות החדשה 113	הלול וציוויו 30	כסוב בעיניך 60
מאורה של תורה 6	לוקרציה בורגה 311	כי תמול אנתנו 422
מאז ועד הלום 154	הלורד הקטן 57	כימיה אורגנית 308, 312
מאזן הקרקע והמים 417	לזכר אדם (שרר) 4	כך חגנו ראשונים 38
מאזנים 117, 220, 353, 459	לזכר פסח נון 5	כל אגדות האחים גרים 57
מאזנים למשפט 19	לחנכה 413	כל אותו הלילה 422
מאחורי הווילון האדום 285	לחקר התלמוד 189	כל שירי... יהודה הלוי 172
מאחורי הפרגוד 289	לחשבון עולמה של היהדות הנאמנה	כלי נשק 56
מאמר מרדכי 85	לטף, ספריה חנוכית 58	כללי הבטחון בדרכים 310
ס' המאמרים [י. י. שניאורסון] 197	ליליאן 55	כללים לתעתיק 47
מאמש 173	לישרים תהלה 172	הכמתות השחורות 173
מאסף דבר, תו שין טית זין 117	לכבוד יום טוב 402	כנף אל כנף 424
מאפלטון עד שפינוה 281	לכבוד ישראל ראבינאחיש 183	כנפי רוח 47
מאשרים תועים ומתעים 84	לכלוכית 304	כסא אליהו 193
מבוא לאופטיקת האלקטרונים 65	לליה 434	הכסא ממתין למרשין רום 299
מבוא לאלקטרוניקה טכנית 65	למדה ילדי 457	כסופים 173
מבוא לגאוגרפיה 178	למה 401	כסות לאדם 62
מבוא לדיני נזיקין 179	הלמוד היצירתי 307	כפה אדמה 176
מבוא לכתבי הקדש 8	למחרת עלות בגין לשלטון 418	כפור קטן 90
מבוא לתורת החזק 70	למנחיל 178	הכפר והמדינה 418
המבול 302	למעלה מן השמש 174	כרחם אב 185
המבול בא 173	למען ציון לא אחשה 288	כתב סופר 274
מבחנה של עצמאות 37	למרחב 117, 352	כתבים אחרונים [קצגלסון] 302
מבחר האגדה לילד 305	למתנדב 1	כתבים נבחרים [מרכס'אנגלס] 434
מבחר אגדות החסידים 22	לנו ולבנינו 430	כתבים נבחרים [קרגיאלה] 426
מבחר המחשבה 160	לספר בציון 198	כתבים פדגוגיים 62
מבחר משלי לפונטין 425	לערער יזכור בוך 183	כתבים ציוניים [מ. נורדוי] 168
מבחר הספור האיטלקי 50	לעת זקנה 401	הכתה החמישית 53
מבחר הספור ההודי 172	הלפיד 181	הכתה המעופפת 429
מבחר הספור הספרדי 303	לסיד אש 28	כתר מלכים 22
מבחר ספורי ארץ ישראל 426	לקוטי אמרים [תניא] 196*	
מבחר ספורי ציכוב 302	לקוטי בתר לקוטי על מס' אבות 189	לא גזוז מפה 426
מבחר ספורי [ד. קמחי] 175	לקוטי בתר לקוטי על התורה 184*	לא נכנעתי 29
מבחר הספורים [א. וילד] 50	לקוטי דברים 21	לאונרדו דא וינצי 68
מבחר פרושי רש"י ראב"ע ורד"ק	לקוטי הלכות 161	לאור האגדה 84
לספר תהלים 273	לקוטי תורה 196	הלב והחרב 300
מבחר השירה הערבית 174	לקס ההתנדבות העברית 4	לב הפסדה 425
מבחר שירים [ג. חיכמת] 299	לקס מקורות [לסוציולוגיה] 310, 431	לבסוס הדמוקרטיה 70
מבחר שירים [פ. פטרקא] 53	לקסיקון מסחרי 179	לבעית החנוך המוסיקלי 61
מבנה אפיה והתעלותה של ההסתדרות	לקראת שלום עולמי וקדמה 114	לגיון האבירים 55
168	לראשית הוראת האנגלית 430	לואיזה גרינברג'כספרי 5
מבעיות הספרות המקראית 403	לרוחו של בית הספר 178	לודויג ברנה 299
מבפנים 118, 353	הלשון והספר 273	לוח אמנותי תשס"ו 4
מבצר עכו 36	לשון וחנוך 307	לוח חקלאי 117
מגבורי האומה 304	לשון וספרות בבית הספר היסודי 307	לוח לילד תש"ד 4
מגבורי החסידות 21	לשוננו 459	לוח מראות ישראל 4
מגדולי החסידות 282	לשוננו לעם 117, 220, 352, 459	לוח הפעלים השלם 421

- מגדולי הספרות העולמית 54
מגדיר לצמחי ארץ ישראל 30
מגדל דוד 89
מגדל שמש 48
מגלות גנוזות 403
— מלחמת בני אור בבני חשך 277
מגלים ומציאים ברפואה 179
מגלת בני מצדה 269
מגמות 118, 220, 460
מגן דוד 196
המזורה על שפת הירקון 306
מדי חודש בחודשו 28, 415
המדינה 433
מדינה והון 180
המדינה והתפוצה 34
מדיניות חוץ 166
מדיניות העליה 39
מדינת הטרמיטים 66
מדע דא פומפדור 434
מדן עד אילת 39
מדע 220, 312, 353
המדע והחיים 192
מדע לנער 303
מדע הקוסמוס וחברת המדע 69
מדריך ביבליוגרפי ללמודי הטבע 6
מדריך לדיני ראיות 180
מדריך לחיל המלואים 287
מדריך לחק הפלילי 38
מדריך לחק הצבאי 287
מדריך למגילת האומות המאוחדות
218
מדריך לסדרי הדיון הפלילי 38
מדריך לשוטר תנועה 167
מדריך לתלמיד רפואה 62
מדרש עשרת הדברות 411
מדרש פנחס 22
מדרש תנחומא 275
מדרשו של ש"ם 185
מה ומה בהסתדרות 416
מה ומי בעולם 69
מה יפית עמק נוי 51
מה עלי לדעת על צפת 418
מה שטוב לפועל טוב לישראל 34
המהלכים באפלה 299
מהללאל 185
המהפכה הצרפתית 313
המודיע 118
מולד 118, 220, 353
מולדתי ישראל 310
מוסי בן מימון 352
המוסיקה בישראל 171
- המועדון החקלאי 307
ס' המועדים [ערך י"ט לוינסקי] 24
מועדים [א. נ. פולק] 414
המועדים בהלכה 410
מועדים וזמנים 24
מוצרט 66
מוקד 1
המורה לדורות 414
המורה רבנו משה בן מימון 412
מורי 432
מורשת אבות 272
מוון והיגיינה 37
מוזיקי גן הירקות 39
המוזיקר 72
המזרח הערבי 179
מחברות, בטאון חברת כ"ח 118, 220, 460, 353
המחוקק 51
מחזור 24, 198, 447
מחזור [לקוטים] 198
מחזור הצמח והחי 178
ס' המחזות [ש. שנירר] 55
מחננים 118, 353, 460
מחסה וצו 276
מחקר שטות העבודה 436
מחקרים במשפט התלמודי 411
המחשבה הנבואית 155
מחשבות חרוץ 161
מחשבות שמואל 74
מחשבת ישראל 281
מחלת ובולשת 300
מטה אפרים 159
המטוס המריא בחצות 60
מטלורגיה ומטלורגיה 67
מי חכם וידע 63
מיטריה קוקור 52
מיכאל בארטסרליה 305
מיכאל מינויס 305
מיכלאנג'לו בונרוטי 180
מימי השואה והגבורה 402
מימי שמירה והגנה 37
מימים ימימה 25
המין המסוכן 313
מיקולי קופרניק 313
מישו עד פאולוס 155
מכון זיבוסינסקי 37
מכונות 305
מכונות חשמליות 69
מכילתא דר' ישמעאל 155
מכילתא דר' שמעון 18, 155
המכין תפלה 448
- מכלל 59, 429
המכשפה 57
מכתב מאליהו 89
מכתב סופר 160
מכתבי נפוליאון 180
המלואים למשה 90
מלון טלירן 423
מלון כיס 47
מלון למונחי המוסיקה 297
מלון למונחי המכונות 297
מלון למונחים בוטניים 297
מלון לתלמידי 457
המלון המעשי 106
מלון עברי בולגרי 47
מלון עברי צרפתי 297
מלון סילוסופי קצר 70
מלון קסן עברי הונגרי 172
מלון רומני עברי 47
המלחמה בקמפסקה 58
מלחמות יהודה המכבי 283
מלחמת האירים לעצמאותם 436
מלחמת בני אור 303
מלחמת בני אור בבני חושך 277
מלחמת העולם השנייה 313
מלחמת השחרור 420
מלין דרבנן החדש 17
מלך ישראל 425
המלך ליר 175
מלך הנפט 58
מלכות בית דוד 411
מלכות גיטו 55
מלמד להועיל 325
ממעגות אריות 51
ממעמד לעם 166
ממציאים מסורסמים 427
מן הימים ההם לזמן הזה 161
מן העיר אל הכפר [מוסף ל"למרחב"]
352
מן העיר אל הכפר [מרכז לתרבות]
167
המנהיג 155
מנהל צבורי 310
מנוע הבנוין 311
מנועי בוכנה 69
מנחת וערבית 90
מנחת תנוך 410
מנחת כהן 83
מנחת ערב [חידושים] 85
מנחת ערב [סדור] 331
מס הכנסה 291
המסדר דום 418

משנתו הכלכלית של קרל מרכס 435	מפתח מאוגד [לפס"ד] 34	המסדרת 180
משנתו הפילוסופית של הרמב"ם 281	מפתח ספרי ש. ד. שניאורסון 183	מסה על האדם 180
המשפחה והילד החפשי 430	מצבת קודש 448	מסות בחנוך 178
המשפט הגדול [קסטנר] 415	ס' המצוות [לרמב"ם] 19	מסות פילוסופיות 433
משפט וחברה 410	מצוות למה נתנו 20	מסכת אבות 275
משפט וכלכלה 2	מצות משה 274	מסכת אהלות 19
המשק הכספי 291	מצות התוכחה 24	מסכת ביצה 193
משק הקבוצ ביישראל 39	מצפן 269	מסכת ברכות 193
משתה בלשאצר 49	המצר 53	מסכת מכות 276
המתודיקה של הנוראת הלשון העברית 430	מקולות הדממה 215	מסכת פסחים 193, 20
מתקני קרור ואודור 68	מקור חיים 209	מסכת שקלים 325
מתת אוהב 51	מקורות ללמוד ההסטוריה 27	מסלת ישרים 413
	מקורות לתולדות הביולוגיה 66	מסע אל העבר 304
	מקורות לתולדות ההלכה 85	מסע בבל 29
הנביא 422	מקורות לתולדות היהודים 414	מסע בסימן כלב 305
הנביאים 7	מקטוביץ עד ירושלים 29	מסע ילדי א.ר.ל.ה.ב. 59
הנגב 37	מקרא ותרגומו 8	המסע לארץ הכוכב 57
הנגב מצפה 168	מקרא לילד 308	מסע פוטס 69
הנגון והרקוד בחסידות 161	מקראות גדולות 8, 409	מסעו של הקפיטן קוק 69
נהל פעולות גז"ע 430	מקראות ישראל 308	מסעות מרקו פולו 52
נהר ירק 424	מקראי חג לסעודת יום העצמאות 4	אל-מסרה 353
נימוגרפיה 66	מראות גלבוע 298	מסתרי ארמון החליף 306
נוף ואדם 167	מרבד התרף 177	מעבר לחומה 54
נופים 172	מרבד הקיץ 60	מעולם לעולם 215
נוצר חסד 162	מרגליות 59, 305, 429	מעולפת ספרים 412
נושאים בהוראת הטבע 310	המרד האחרון 422	מעונות 178
נושאים בתנ"ך 308	מרד העבדים 47	המעין 460
נוול אויר 68	מרי אן 299	מענינה של תורה 409
נחלת אהרן 325	מרקיע שחקים 433	מענינות 460
נחלת יהודה 197	משא 118, 353	מעיו האמנות 272
נחמיה 300	משאת בנימין 189	מעלת המדות 413
ניב ולחן 40	משאת חנוך 429	המערב הפרוע 176
ניב הנגב 269	משבי אל שבי 165	המערכה על רמת החיים 416
ניב הקבוצה 118, 220, 353	משה בן מימון 352	מערכות 118, 353, 460
ניב הרופא 118, 460	משה זמירי 3	מערכות ים 220
ניבון המקרא 403	משחקי אדם 179	מערכות הפלס 1
ניצוצות ונגהות 425	המשחקים אביון ומלך 296	מערכת התלמוד והפוסקים 160
נכונים 53	משחקים למודים 178	מעשה רוקח 414
נכסי החיים 176	משיב נפש 90	מעשה שאין לו סוף 303
נלמד חשבון 309	משך חכמה 154	מעשים אמתיים 163
נסיכת הזהב 423	משכיל לדוד 447	מפוי הקרקעות [מפות] 168*
נער הכרך 174	משלחת פועלי הנמלים לאירופה 286	[מפות ישראל] 168*, 287*, 292, 418
נער עולה 416	משלחת הפועלים ליוגוסלביה 402	מפי אנדרסן 427
נערים אמיצים 304	משלי המגיד מדובנא 60	המפלט 424
נפילתו של ענק 49	המשמעת והענש בחנוך החדש 429	מפעל החסכון 37
נפלאות גרים 304	משמר הלילה 51	מפקד החרושת 35
נפלאים מעשיך 171	משנה ברורה 275	מפרנקפורט עד ירושלים 56
נפלאותך אשיחה 199	משנה מפורשת 159, 276	מפת העיר פתח תקוה 38
הנפש הקסומה 175	משנה תורה 85	מפת רמת גן 418
נצול נכון של סרגל החשוב 69	משניות 19*, 159, 276, 411	מפתח להלכות טרפות 18
נצח ישראל 277	משנת ר' עקיבה 160	מפתח לשמות 409

- נצחתי את ידי 303
 נצרותו של שלום אש 27
 נקודות ישוב בארץ 416
 נקמת הגבול 425
 נרות תמיד 5
 הנשיאות בישראל 414
 נשים ברגול 179
 נשכחות על עמק חולה 286
 נשק ותחמושת 70
 נתוח העטוקים 36
 נתוני תכנון למשק החקלאי 36
 נתיבי לחסידות ולהשכלה 22
 נתיבות בחנוך 62
 נתיבות עולם 412
 נתיבים ועלמים 30
 כבא מספר 427
 סגולה נוראה 421
 סגולות המרפא של הדבש 70
 סדור לנער 448
 סדור לשבת ויום טוב 90
 סדורו של שבת 161
 סדר ההכתרה 448
 סדר עולם 159
 סדר הקבלה 159
 סדר תרי"ג מצחת להרמב"ם 18
 סדרת מדריכים 61
 סוגי הקרקע [מפה] 168
 סולל בונה 34
 סוף העולם 55
 סוציולוגיה 312
 סורא 220
 סורל ובנו 299
 סחף הקרקע [מפה] 168
 סטודנט 153
 סטטיסטיקה של פעולות בתי המשפט 35
 סימפוזיון לענייני מס סכנסה 417
 טטיקה 70
 טטוסקופ 269
 סין סונג ואני 304
 סיני 118, 221, 353, 460
 סכומים בשאלה הלאומית 69
 סליחות 162
 סלעית 2
 ס"ם חיי 85
 סנדרס איש הנהר 424
 ספר 424
 הספור... גרגנסוה ופנטגוראל 60
 הספור המקראי 7
 הספור העברי 425
 ספוריה של יתומה 306
 ספורי הרפתקאות 428
 ספורי החביבים 304
 ספורי חסידים 22
 ספורי מעשיות 88
 ספורי הנבחרים 304
 ספורי הראשונים 427
 ספורי שני בשבת 49
 ספורי שקספיר 429
 ספורים [ל. נ. טולסטוי] 300
 ספורים [ג. דה מופטן] 301
 ספורים [ר. ל. סטיבנסון] 301
 ספורים [א. א. פון] 302
 ספורים ואגדות 299
 ספורים ומעשיות 306
 ספורים לילדים 112
 ספורים לנעורים 456
 ספורים לרמה כושי וגושי 305
 ספורים מן התורה 57
 ספורים פילוסופיים 299
 ספורים צרפתיים 303
 ספית 423
 הספן המסתורי 57
 הספר 460
 ספר האגדה לבתי הספר 308
 ספר ארגנטינה 182
 ספר זכרון... אברהם ביכלר 332
 ספר החנכה 177
 ספר חסידים 447
 ספר היובל [בנק אנגלו פלשטינה] 33
 ספר הישר 276
 ספר להורים 307
 ספר לי ספור 304
 ספר למוד החשבון 309
 ספר למוד לחשבון ולהגדסה 309
 ספר המועדים 24
 ספר המצות [לרמב"ם] 19
 ספר המצות הקצר 275
 ספר רמת גן 154
 ספר של אמא 448
 ספרא 71
 הספרות 312
 ספרות ישראל בימי הביניים 422
 ספרסקוס 65
 ספרי ירושלם 299
 ספרי המקרא 8, 155
 ספריה מדינית 34
 ספרים ואישים 49
 ספרית שיינברג 112
 סקירה ביבליאוגרפית [תה"ל] 6
 סקירה חדשית בארץ ובעולם 2
 סקר בנק ישראל 287
 סקר כח האדם 36
 סקר הפעולות [תה"ל] 420
 עבודות חשמל 435
 עבודות ישראל 161
 עבודות שונים 53
 העבר 221
 עבר הירדן המזרחי 33
 עברות אזרחיות 287
 העברי 457
 העברים בנתיבי הנצח 283
 עברית 64
 עברית בתמונות עברית לעם 309
 עברית כהלכה 421
 עברית לעם 432
 העברית שלנו 422
 עד ירושלים 54
 עובד אדמתו 416
 עובדות ומספרים [חברת אמפל] 99
 עובדות יסוד 218
 עודד 402
 עוז מלך 23
 עולם ומלואו 428
 עולם ומלואו בבית הספר 61
 עולם הוקטורים 65
 העולם הקדמון 311
 עולם קטן 51
 העולם של מחר 55
 עולמו של העיור 69
 עולת הרגל 198
 עולת החדש 90
 העומדים על הסף 49
 עומר 276, 460
 עור היחמור 298
 עסרת מרדכי 445
 עסרת ציון 24
 עיונים ביהדות 160
 עין כמונים 302
 עין הרוצים 276
 עין התכלת 84
 עינות 418
 עיר בפולין 49
 עיר הברזל 298
 עיר התעלומית 58
 עכשיו ובימים האחרים 53
 על אנשים ועל מוסיקה 67
 על אפיקי החיים 68
 על גדות הטיבר 172
 על גדות הניגר 56
 על הוראת האזנה 431
 על חורבות בסרביה 29

- על החלומות 55
 על כוכב ארץ 312
 על כנפי נשרים 33
 על מדידת הגטיה המקצועית 61
 על מזבח המדע 60
 על המשמר 119, 221
 על עויבת הארץ 39
 עלה לישראל 178
 עלון היצוא 401
 עלון למדריך החקלאי 289
 עלי באר 60
 עלי שיח 301
 עלילות הגלם מפרג 429
 עלילות חגי' בבא 52
 עלילות חושם 428
 עלילות טרזן 305
 עלילות יותם הקוסם 59
 עלילות ישראל 304
 עלילות מיקי מהו 306
 עלילותיה של טובה 49
 עלים לתרופה 196
 עלים מגני 345
 עם פרידה 53
 עמוד האמת 413
 עמוד אש 29
 עמוד החסד 23
 עמודי המחשבה הישראלית 20
 הענף הגדוע 52
 ענף חיים 24
 הענק רוצץ' בריק 306
 עסקי הבטוח בישראל 36
 העפר 307
 העפרון הכחול 71
 עצי הפרי 271
 עצמאות ישראל 305
 עצמת אייר במלחמה 67
 עקרי המבוא לתלמוד 410
 עקרי מס הכנסה 416
 עקרי תורת המשפט 309
 עקרים 20
 ערב טוב 269
 הערבים בהיסטוריה 311
 ערוגות 53
 עריכת פוליסות 37
 ערים ואמהות בישראל 284
 ערכי היהדות בחנוך התיכון 430
 ערכי מדות בתורת הרמב"ם 277
 אל-ערפאן 353
 עשרה מאורות הגדולים 184
 עשרה רומנים 301
 עשרים אלף מיל מתחת למים 428
- 21 ספורים נבחרים 174
 עשרים וארבע שעות 54
 25 חוברות בידיעת הארץ 287
 25 שנים [ארגון אמהות עובדות] 30
 עשרים שנה [ביה"ס הגבוה למשפט] 61
 עתון הקונגרס 416
 עתות השנה 53
 העתיד כבר החל 434
 עתיקות 354, 418
 פאטש 71
 פאלק און וועלט 120
 פארויס 355
 פאריוער צייטשריפט 120
 פגישות אמריקאיות 70
 פולין החדשה 4
 פון גאענטען עבר 182
 פונדק ב'מיקה 173
 הפועל והמשק 402
 הכועל הצעיר 354
 סועלי ציון זאמליכער 100
 פוריות הקרקע 310
 כטרבורג 48
 פיאר וז'ן 52
 פיל פילון 56
 פילוסופיה מדינית מהי 436
 פיסיקה [אורן-רונפלד] 431
 פיסיקה [נתנס-לינדמן] 309
 פיסיקה [קלעי-טוכמן] 64
 פיסיקה [רובינוב] 64
 פיסיקה תיכונית 63, 432
 הפלגש 50
 פלה הכובש 48
 הפלוג במפ"ם 37
 הפליט 23
 פנורי הגבור 427
 כני שאל 89
 פני שבת 414
 פני שלמה 274
 פנים אל פנים 54
 פנימי בהחלט 40
 פנינים יקרים 282
 פנקס המדריך 271
 פנקס קרמניץ 28
 הפסיכולוגיה והחנוך 307
 הפסיכולוגיה החברתית 61
 פסיעות 309
 פסלים יהודים 46
 פסק דין [גרינולד] 414
 פערציק יאר פאלקסבינע 454
- פצצות ועכברים 51
 פקודת מס בולים 35
 פקודת מס הכנסה 417
 פקיעין [מפה] 168
 פרגול צלב הקרס 29
 פרגמנטים אנגליים 174
 הפרופ' צבי שפירא 38
 פרוש המלות 197
 פרוש על התורה [יוסף בכור שיר] 403
 פרוש רד"ק על תהלים 80
 פרוש התורה [אפרים בן שמשון] 74
 הפרח האפל 49
 פרח לב הזהב 57
 פרחי אהרן 325
 פרחי ארצנו בעונתם 291
 פרחי הר וגיא 416
 פרסיונים צעירים 177
 פרי עץ הדר 189
 פרנץ קפקא 283
 פרנצסקו דה גויה 175
 פרסומי החברה לחקר המקרא 6
 פרסומים [של מכון זיבוטינסקי] 220, 269
 פרצופה של השמאלנות בישראל 420
 פרקי הדרכה למפקדים 417
 פרקי הרצל 38
 פרקי זמרה 432
 פרקי עיון 270
 פרקי קריאה ונתוח 425
 פרקי תלמוד 310
 פרקים בחקלאות 431
 פרקים בטכנולוגיה 66
 פרקים במחשבת ישראל 277
 פרקים בפסיכולוגיה שמושית 62
 פרקים בתולדות ישראל 415
 פרקים בתורת החי 63
 פרקים נבחרים בספר תהלים 431
 פרקים על הממשות 179
 פרשיות 2
 פרשת טורים 173
 פרשת טולים 302
 פרשת הערה הקודרת 298
 פרשת רגלי המזל 424
 פרשת השבתאות 282
 פתגמים ומכתמים 54
 פתוח החקלאות 417
 פתח תקוה [מפה] 38
 צבא ובטחון 286
 צבא ומלחמה בישראל ובעמים 271

- ראשי פרקים בתולדות ההגנה 288
 ראשי פרקים בתולדות ישראל 308
 ראשים בישראל 284
 ראשית 432
 הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל 283
 הרב ר' יהונתן איבשיץ 91
 הרב ר' יוסף קרו וזמנו 91
 הרב מלאכי 56
 רבותי נברך 199
 רבותינו בעלי התוספות 8
 רבי אליהו חיים מילר 414
 רבי יהונתן איבשיץ 27
 רבי יצחק בר ששת 283
 רבי ישראל מטלנט 23
 רבי מאיר וברוריה [י. כהן] 454
 רבי מאיר וברוריה [ש. רוזנברג] 54
 רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה 22
 רבי עקיבא [י. אופטושו] 422
 רבי עקיבא [מ. למן] 300
 רביד הוזהב 19
 רבנו בחיי 74
 רבנו משה בן מימון 112
 רבעון לכלכלה 119
 רובי נלחם על חרותו 306
 רובינזון קרוון [דיסן] 428
 רובינזון (קרוון) [שפר] 307
 הרוון ממונסה קריסטו 50
 רוחות טבעים 424
 הרומן ההיסטורי 312
 רומנטירו ספריו 293
 רוף צו חשיבות 71
 הרופא העברי 221, 354
 הרופאים 174
 רופאים מפורסמים 435
 רחוב המדרגות 50
 רחוב צדדי 424
 הר"מ במזל 19
 רם ורמה 175
 הרמב"ם [מ. צ. אפרתי] 427
 הרמב"ם [מ. דבשני] 283
 רמברנס 40
 רמון 59
 ס' רמת גן 154
 רמת גן [מפה] 418
 רמת התזונה 36
 הרעיון המשיחי בישראל 412
 הרעש והרי הגעש 427
 הרפואה 119, 221, 354, 461
 רפואה וטרינרית 461
 רפואה משפטית 313
 רצונך לדעת ? בבקשה 63
- קול העם לילדים 2
 קול ענות 55
 קול התלמיד 217
 קולומבה 424
 קולטור און דערציאונג 355
 הקולנוע 433
 הקומבין לתבואות 437
 קומפוזיטורים מפורסמים 428
 קונטרס יומי ללמוד המשנה וההלכה
 קונטרס השמות החדש 411
 קונקורדנציה לתנ"ך 274, 438
 הקורא העברי [Marenoff] 457
 הקורא העברי [Richards a. o.] 350
 קורות 354
 קורות ישראל 431
 קורות משפחה אחת 164
 קורות העולם [קולדול-מריל] 313
 קורות העולם [ריתר] 70
 קטלוג זימון 167
 קטלוג מפות [מחלקת המזידות] 36
 קידי ילד הערבה 305
 קלחת היצרים 299
 הקלמוס 426
 קמביזס 52
 קמץ המנחה 90
 הקמצן 425
 קן יתומים 306
 קנקן 426
 קסמי אנדרטן 56
 קפת חולים 417
 קצור ספר החוש והמוחש 114
 קצור ספר חרדים 274
 קצור שלחן ערוך 84, 442
 קצור תולדות ישראל 309
 קצור תולדות הספרות העברית הח'
 דשה 426
 קצור תולדות עם ישראל 309
 קצות החשן 410
 קצף על פני המים 54
 קצרות 35
 קרא וכתוב 309
 קרבות תשי"ח 291
 קרית שטן 57
 קרני ראם 85
 קרקס שמונת הנערים 58
 קרקעות ישראל 286
 הקשר בין תנאי ההשקפה 39
 הקשר הצעיר 178
- צבי לצדיק 164
 הצד השני של המטבע 422
 צואת רבי אליעזר הגדול 411
 צואתו של וינטו 58
 הצופה 119, 221, 354, 461
 צוקונפט 121, 222, 355, 461
 צור יעקב 274
 צורות ותקדימים 417
 צורות גוי וסממני פיוס 422
 ציד הברדלס השחור 306
 צידי החידקים 70
 ציון 221, 460
 ציוני דרך 417
 ציוני ש"ס 409
 ציוניסטישע בלעטער 181
 צייקובסקי 433
 צירים מפורסמים 434
 צל הפוך 424
 צל ונגה 301
 הצלחות המעופפות נחתו 68
 צלילי המקרא 409
 צלילים מספרים 433
 הצעד הראשון 309
 צעדים נוספים 432
 צטונות ואגדות 423
 צפור הוזהב 428
 צירלי צ'פלין 68
 צרפתית למתחילים 432
- קאליפארניער שריפטן 437
 קבא דניחוחא 155
 קבוצת הנער 61
 קבץ אגרות [חזון איש] 19
 קבץ דיני הפרוצדורה 35
 קבץ תקנות וחקים 167
 קבץ תרגילים בהנהלת חשבונות 309
 קדום שלום... של הצבור 33
 קדוש השם 48
 קדושים 211
 קדושת ישראל 282
 קדמוניות ארצנו 285
 קדמוניות היהודים 27
 קוספי הכתן 51
 קוי יסוד בתולדות היהודים 414
 קוים 271
 קוים חטופים 46
 קול יעקב 89
 קול ישראל 447
 קול מבשר 276
 קול הנגב 401
 קול הסטרונט 2

הרשויות המקומיות	168	שסות בני מצדה	431	שמירת הלשון	23
רשום בשולים	174	שי לבר מצוה	430	שנות ילדות	91
רשומי ים	172	שי לישעיהו	271	שנים עשר אחים	428
הרשות המקומית	291	שיא	438	שנסלור	305
רש"י	414	שיבת ציון	24	שנתון הממשלה	119
רשימות בדיני תעופה	67	שיח צבי	199	שנתון הספר היהודי	360
רשימות בסטטיקה בלתי מסוימת	70	שיחות הסבא מסלבודקה	161	שעה בטרם שחר	301
רשימות בסטטיקה מסוימת	70	שיחות תלמיד חכמים	20	שעורי רבינו הגרא"י מטלז	325
רשימות בתורת המסחר	67	שיר ידעתי	304	שעורים במסכת פאה	429
רשימת כתבי עת בספריות ישראל	273	שיר לחג	49	שעורין של תורה	411
רשימת הגשומים	167	השירה הרוסית	173	שער ראובן	36
רשמי בקור	67	שירי אהבה בישראל	55	שער התפלה	22
		שירי דוד	215	שערי גשר	166
		שירי דור	54	שערי זיו	155
שאלון לעיון	62	שירי הגיון	423	שערי הסוד היחוד והאמונה	403
שאלות וכוח בהסתדרות	167	שירי הליל המזור	50	שערי ציון	24
שאלות ותשובות [הרי"ף]	192	שירים [ש. טשרניחובסקי]	51, 300*	שערי הקדושה	412
שאלות ותשובות מהרי"ץ	410	שירים והגיונות	51	שערי תפלה	283
שארית יעקב	18	שירים לילדים	456	שערי תשובה [שניאורסון]	197
שארית מנחם	90	שירים נבחרים [יהודה הלוי]	422	שערים	119
שב שמעתתא	155	שירים על חרב ומיתר	50	שעת עשרים וחמש	298
שבה ורנה	199	שירים ראשונים	424	שפור התנאים החברתיים	168
שבט ועם	271	שירים רשימות ומכתבים	51	שפת ציון	350
שבט מיהודה	274	השירים של יעקב פראנסיש	297	שקום	270
שבילי	218	שירת המקרא	7	שקיעתה ונפילתה של הקיסרות הרומית	311
שבילי הגשמה	4	שכון וקליטה	286	השר רבי דוד צבי פנקס	4
שבילי התנוך	119, 354	שלב ראשון בנתוח התקציב	417	שרגא פיבוש יורד לנגב	174
שבילי החשבון וההנדסה	63	שלבים	63	שרה שנירר	27
שבילים	429	שלגיה	176	שרות הספר	154
שבילים בטבע	431	שלה פלא	429	שריפטן	222, 355
שבעה מעפילים צעירים	60	שלום ילדים	350	שרשים	270
7 משבוע לשבוע	153	שלום לך עצבות	301	שרשים בסלע	298
שגיאות גסות	71	שלחן ערוך	19, 325, 411	שש שנות מעשה [מועצת פועלי ירושלים]	416
שגל	46	שלחן ערוך לילדים	85	שש שנות פעולה [מועצת הפועלות]	286
שדה יצחק	18	שליחות הדור הצעיר	30	ששה עשר רשומי ילדים	46
שדות פוטנציאלים	65	שלש אהבות	175	ששת אסירי	67
שדי חמד	84	300 שנות חרות	163	ששת ימים	51
שואל ושאל	84	שלשה דבים	57		
שואת יהודי סלובקיה	94	שלשה חצים וא"ת	35	תאום שגיאות	71
שוברט	313	שלשה מאורות הגדולים	184	התאומים	304
השוחרט והשחטה	442	שלשה עשר שירים	49	התאונה [נ. באום]	48
שול פנקס [שלום עליכם פאלק אינ-סטוט]	113	שלשים ספור וספור	306	התאונה [ד. מסטרס]	425
שולק וכטל	271	שלשלת הגבורה	305	התאטרון הקמרי בחג העשור	171
שומר אמינים	198	שלשת הדבים	176	תבונה	270
שופס צדק	305	שב הגדולים	5	תבל בתחיתה	300
השושנה מסלוגיקי	58	שב הגדולים החדש	74	תברואה	354
שושנה שינוק	5	שמאי קרביצקי	402	תגליות ואמצאות	56
שו"ת מהרי"ץ	410	שמאל	270	תדריך לעובדי השירות	287
שטה מקובצת [בצלאל אשכנזי]	84	שמוש חכמים	410		
שטה מקובצת [גרשוני]	84	שמות ישובינו	287		
שטימע פון פרייהייט	153	שמחת עולם	89		

- תהלת ה' 199
חו חיים 22
חו שין סית זין 117
תולדות גדולה 424
תולדות האגודה נס ציונה 169
תולדות האמונה הישראלית 21
תולדות אנשי שם 331
תולדות הארכיטקטורה 66
תולדות הבול והדאר 70
תולדות בית יוסף 185
תולדות הגר"א 274
תולדות ההגנה 39
תולדות הזמן החדש 309
תולדות הזמן הקדום 63
תולדות הסכנין בראשיתו 62
תולדות היהודים בארץ ישראל 162
תולדות... יום טוב ליפמן הלר 25
תולדות ישראל [אבייפרסקין] 308
תולדות ישראל [נ. גוטמן] 27
תולדות הכתובה בישראל 325
תולדות המורח העתיק 432
תולדות המשפט העברי 160
תולדות המתמטיקה הקדומה 433
תולדות ספרות ישראל 172
תולדות הפדגוגיה 65
תולדות רבי חייא ובניו 18
תולדות התחבורה 427
תולדות תנועת הפועלים 169
תום סויר 300
תום סויר בדרכים 57
תוספות הרא"ש 17
תוספות ר"ד 17
תוספת לסדרי הדיון הפלילי 38
תוספתא 445
תוספתא כפשוטה 445
תועליות הרלב"ג 21
תור הוהב 297
תורה והעולם 447
תורה למתחילים 64
תורה משא נפשי 215
תורה שבעל פה 308
- תורה תמימה 410
תורן 270
תורת האדם 276
תורת הגן 430
תורת החבור העברי 63
תורת החזק והאלסטיות 67
תורת היראה 413
תורת חיים לאם ולבת 18
תורת חיים לבתי ספר 18
תורת חמרי רפואה 313
תורת החקלאות 64
תורת היחסים הבינלאומיים 68
תורת לזים 85
תורת המדות 433
תורת מהרי"ץ 403
תורת המילדות 312
תורת המספרים 313
תורת משה 315
תורת הקרקע 434
תורת רבי ישראל מסלנט 24
תורת השבת 411
תורת התזונה 66
תזונה רציונלית 433
תזמורת וכליה 46
תחזיקה הסוציאלית החדשה בארגון
סינה 218
תחמשת קלה 424
תיק פילי 163 124
תכלאל ענף חיים 24
תכלאל שיבת ציון 24
תכלת בציצית בימינו 275
תכנית ללמודי טבע 62
תכנית הלימודים [לביה"ס היסודי] 62
תלמוד בבלי *20, 160, 193, 276, 412
תלמוד בבלי לקוטים *310
תלמוד ירושלמי 276, 325
תלמוד לתלמיד 310
תלמים 119
תמורות אנרגיות 34
תמורות בחקלאות הישראלית 286
תמיכה למשפחתך כיצד 36
- תמר דבורה 447
תנובה 38
תנועה השתופית 312
תנועת המוסר 162, 413
תנועת הפועלים הארץ ישראלית 33
תניא *196
תנ"ך *8, 155, 274, 315, 409
— תורה 409, 410
— תורה [לקוטים] 64
— תנ"ך 8
— יחזקאל 274
— תהלים 8, 74, 88, *185
— משלי *185
— איוב 274
— שיר השירים 155
תנ"ך לימי התפש 64
תסכונות אש כלליות 437
תתעודה הירושלמית 430
תעלומת הצלחת המעופפת 60
תפארת ישראל 21
תפארת משה [מ. ש. הופמן] 325
תפארת משה [מ. עידן] 199
תפלה קסנה 90
תפלות *90, *199, *448
— סדור *24, *25, *90, *199, *283, 448, 331
תפלת ישראל [ירושלם, תשי"ג] 25
תפלת ישראל [ת"א, 1954] 25
תקנות גדולות 424
תקונים *90, *199
תקופת הגאונים וספרותה 16
תקופות ואישים 29
תקנות קרן הפנסיה [מבטחים] 416
תקציבי הפתוח 36
תריץ 119, 221, 354, 461
תרגילים באלקטרוטכניקה 70
תרגילים בכימיה פיסיקלית 63
תרגילים ופתרונות 66
תשובה במשנתו של הרא"ה קוק 277
תשובות [רבנו גרשם מה"ג] 442

- Yadin, Y. 277
 Yaffe, J. 112
 Yale Classical Studies 366
 Year round 72
 Yearbook on Human Rights 470
 Yidischer Folklor 211
 Yivo Annual of Jewish Social Science 366
 Young, E. J. 83
 Young, G. 456
 Young Men's Hebrew Association of Australia 73
 Zandbergen, J. 442
 Zangen, J. 351
 Zara, 112
 Zeitlin, S. 208, 440
 Zeitschrift d. Deutschen Morgenländ. Gesellschaft 470
 — d. Deutschen Palästina-Vereins 135, 471
 — f. Aegyptische Sprache 135
 — f. d. Alttestamentliche Wissenschaft 135, 366
 — f. d. gesamte Strafrechtswissenschaft 471
 — f. d. Neutestamentliche Wissenschaft 232
 — f. Kathol. Theologie 135
 — f. Religions-und Geistesgeschichte 232, 367, 471
 — f. Schweizerische Archäologie ... 232
 — f. Theologie u. Kirche 135, 471
 Zeldner, M. 113
 Ziadeh, N. A. 103
 Zidovská Ročenka 5716 232
 Zielhuis, L. 189
 Zimmerli, W. 83
 Zionist Collegiate 72
 Zionist Organization. Central Zionist Archives 403
 — General Council 171
 — Youth and Hechalutz Department 40, 171*, 293
 Zionist Recorder of Things Past 72
 Zionist Year Book 135
 Zohar 197
 Zorile 154
 Zucker, F. 94
 Zucker, M. 194

- Бен Натан, X. 47
 Международный военный трибунал 452
 Пюрибергский процесс 452
 Палестинский сборник 183
 Трибуна 3

מפתח שמות המחברים והספרים בערבית

آداب الصلوة 180	الدروز والشيعة 436	القادياني, غ. 421
ألوان من الشعر العربي 181	سر التوبة 171	قعواري, ج. 181
تأريخ القدس 454	السمي, م. 180	محمود, ق. م. 436
تأريخ اليهود في المهجر 178	ظلام ونور 181	الحواري, م. ن. 171
حداد, م. ا. 181	العارف, ع. 454	الوطنية 421
دانيال, ا. ت. 178	غلام احمد قادياني 421	

- Taieb, J. J. 350
 Talmud 193, 329
 Tedesche, S. 440
 Teegn, G. 112
 Tefillot 90
 Tel Aviv. Iriah 293
 Temple David Review 72
 Temps Modernes 365
 Tennessee Valley Authority 210
 Theologia Viatorum 133
 Theological Studies 133, 231
 Theologische Literaturzeitung 134, 231, 469
 — Quartalschrift 134
 — Rundschau 134, 470
 — Zeitschrift 134, 231, 365, 470
 Thierry, M. 189
 Thiry, P. 106
 Thompson, D. A. 82
 300 Years of Jewish life in the U.S. 98
 Thyagaraju, A. F. 439
 Tidwell, J. B. 218
 Tiempos 401
 Tillich, P. 452
 Times, London 323
 Tinney, E. 217
 Torrey, Ch. C. 82
 Torrey, R. A. 189
 Torriggia, J. S. D. 348
 Tosefta 446
 Tournay, R. 317
 Tournier, P. 189, 323
 Tradition 315
 Trait d'Union 134, 365
 Trever, J. C. 102
 Tubin, I. 40
 Tübingen. Universität. Evang. theol. Fakultät 324
 Tur-Sinai, N. H. 8
 Ubach, B. 340
 Uber, B. L. 189
 Uj Világ 154
 Und die Flamme soll euch nicht versengen 336
 Unger, M. F. 82
 Unidad jalutziana 182
 Union des Juifs pour la ré-
 sistance 207
 Union list of serials in Israel libraries 273
 Union of American Hebrew Congregations 337
 United Nations. Dept. of Economic and Social Affairs 102
 — Technical Assistance Administration 103
 United Nations First Expert Working Group on Technological Centres 470
 United Nations Review 134, 470
 U.S. Operations Mission to Israel 421
 Upthegrove, C. L. 211
 Vaganay, L. 83
 Vajda, G. 88
 Vallentin, A. 208
 Veldkamp, H. 77
 Velema, J. H. 319
 Verbum Dei manet in aeternum 324
 Verbum Domini 231, 365, 470
 Vestnik Drevnei Istorii 470
 Vetus Latina 186
 Vetus Testamentum 134, 365, 470
 — Supplements 134, 231
 Viaja noastră 154
 Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte 232
 Vigiliae Christianae 232, 366
 Vilnay, Z. 421
 Vinaver, Ch. 106
 Vischer, W. 324
 Vishnitzer, R. 341
 Vix, W. 348
 Vlavianos, B. J. 211
 Voce 182
 Voerman, J. W. B. 103
 Volunteers . . . 4
 Vox Romanica 366
 Vox Theologica 134
 Vriezen, T. C. 324, 467
 Wagner, M. L. 345
 Walker, J. B. R. 82
 Wallis, G. 208
 Warmbrand, M. J. 131
 Washington. Middle East Institute 102, 338
 Watson, J. 457
 Weber, R. 319
 Weilerstein, S. R. 217
 Weinfeld, E. 324
 Weingarten, M. 211
 Weinreb, N. N. 82
 Weinreich, U. 107
 Weinstein, D. 218, 350
 Weintraub, H. A. 106
 Weis, P. R. 446
 Weiser, A. 76
 Weiss, G. 103
 Welch, A. C. 82
 Welt des Orients 135, 470
 Wendt, A. E. 82
 Wevers, S. 439
 Whitehill, J. 335
 Whittick, A. 454
 Who's who in world Jewry 184
 Widengren, G. 324
 Wiersinga, H. A. 77
 Wight, F. H. 324
 Wilken, K. E. 103
 Willam, F. M. 325
 Wilson, E. 345
 Windfuhr, W. 446
 Wingate, O. 339
 Wisdom in Israel 231
 Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin Luther Universität 135
 Wissenschaftliche Zeitschrift d. Universität Leipzig 135
 Witheridge, E. P. 217
 WIZO 71
 Wolfe, D. M. 456
 Wolff, S. de 208
 Wolfson, H. A. 447
 Women's International Zionist Organization 71
 Word 135
 World Today 135
 Wort und Dienst 366
 Wort und Wahrheit 135, 232
 Woude, A. S. van der 77
 Wouk, H. 456

- Rubens, A. 212, 454
 Rubow, P. V. 348
 Rudnicki, A. 112
 Rudolph, W. 439
 Rumball-Petre, E.A.R. 184
 Runes, D. D. 88*, 439
 Rust, E. Ch. 82

 Saadia ben Joseph al-Fayyumi 454
 Sabelle, J. 207
 Sable, M. H. 184
 Sacris Erudiri 133
 Sacculum 133
 Safran, A. 330
 Salanter, I. 448
 Sale-Harrison, L. 102
 Salomon, A. 348
 Sanders, J. A. 358
 Saron, G. 335
 Sassoon, S. D. 341
 Schachter, H. 64
 Schade, H. 348
 Schalit, M. A. 97
 Scharbert, J. 322
 Schechter-Haham, M. 47
 Scheer, E. 102
 Schibolet 293
 Schick, B. 95
 Schilling, O. 438
 Schlatter, A. von 442
 Schlisske, O. 345
 Schmelz, O. 36
 Schmitz, O. 324
 Schneec, H. 97, 335
 Schnydrig, E. 339
 Schoeps, H. J. 330
 Scholem, G. 89
 Schreiner, H. 78
 Schubert-Christaller, E. 106
 Schuster, A. 448
 Schwab, H. 97
 Schwab, R. 317
 Schwartz, B. G. 195
 Schwartz, Ch. 195
 Schwartzman, S. D. 195
 Schwarz, J. D. 329
 Schwartz, L. W. 335
 Schwarz, W. 82
 Schwarzbart, I. I. 208
 Schwarzenbach, A. 82

 Schweizer Rundschau 469
 Sciences Ecclésiastiques 469
 Scopus 3
 Scripta Hierosolymitana 272, 364
 Seelig, C. 335
 Sefarad 133, 365, 469
 Segal, A. 112
 Segal, Ch. M. 97
 Sellman, R. R. 210
 Semaine d'Israël 3
 Semitica 230
 Septuagint Bible 439
 Servicio noticioso israelí 401
 Setton, K. M. 339
 Shachter, H. 65
 Shachter, J. 86
 Shafrir, J. 36
 Shahn, B. 197
 Shakespeare, W. 65
 Shane Quarterly 133
 Shankman, S. 217
 Sharon 401
 Shilo Publ. House 218
 Shimoni, N. 35
 Shmueli, E. 39
 Short, E. H. 214
 Shumsky, A. 339
 Shwadran, B. 339
 Sieff, I. M. 178
 Siegel, A. M. 188
 Sifre 329
 Sifrut 314
 Silverman, A. O. 323
 Silverman, H. S. 448
 Silverman, M. 199, 448
 Simon, I. 167
 Simon, L. B. 456
 Singer, I. B. 456
 Sjöberg, E. 442
 Sklare, M. 88
 Skoss, S. L. 454
 Slemming, Ch. W. 441
 Smal, P. J. N. 442
 Smith, Ch. R. 323
 Smith, J. W. D. 442
 Smith, W. A. 349
 Société pour la lutte contre l'apostasie en Israël 293
 Sociology and Social Research 133, 365

 Sorg, R. 323
 South African Jewish Board of Deputies 90
 — Jewish Times 231
 — Journal of Economics 469
 — Law Journal 469
 Spain. Consejo superior de investigaciones científicas 73
 Speculum 469
 Sperber, M. 217, 456
 Speyer, W. S. J. 97
 Spiegel 365
 Spinoza, B. 86
 Staedter, J. 207
 Stalnaker, L. 323
 Standards Institution of Israel 171
 Steenwinkel, P. 82
 Stein, W. 217
 Steinmann, J. 316, 323
 Stern, H. 195
 Stern, K. 65, 310
 Stern, Karl 97, 336
 Stevens, E. S. 448
 Stevens, G. G. 226
 Stockholm. Statens historiska museum 211
 Strauss, L. 436
 Strong, J. 189*
 Student Zionist 72
 Studia Catholica 133
 Studia Theologica 133, 231, 469
 Studies in Bibliography and Booklore 133, 365
 Studies in Philology 231
 Studii Biblici Franciscani 231
 Studio 365
 Studium Generale 133
 Sukenik, E. L. 403
 As-Sulamî, Abû 'Abd ar-Rahmân 181
 Sulzer, S. 105
 Summit 438
 Susman, M. 98, 323
 Swaim, J. C. 82
 Swijnenburg, J. 323
 Synthèses 231
 Syria 469
 Szenes, H. 164
 Szyk, A. 413

- Plough 131
 PMLA. Publications of the
 Modern Language Association of America 363
 Poesia del Sabato 331
 Poliakov, L. 207
 Political Quarterly 131
 Political Science Quarterly 467
 Politique Etrangère 131, 229
 Poll, W. van de 102
 Pool, D. & T. de Sola 207
 Pool, W. van de 209*
 Pope, M. H. 134
 Postal, B. 99
 Praag, H. van 97
 Press, J. 340
 Press Release 338
 Pridham, R. P. 75
 Pritchard, J. B. 81, 188
 Proceedings of the American Academy for Jewish Research 363
 — Leeds Philosophical and Literary Society 131, 229
 — Prehistoric Society 363
 Proche Orient Chrétien 363, 468
 Protestantismo 131
 Przegląd orientalistyczny 131
 Psyche 468
 Psychoanalytic Review 131
 Publication of the American Jewish Historical Society 131, 229, 363, 468
 Publications of the Modern Language Association of America 363
 Pugach, I. 349
 Quarterly Review 363
 Los que supieron morir 334
 Raalte, J. van 345
 Raban, Z. 23
 Rabinowitz, J. 350
 Rabinovitch, I. 183
 Rabinowitz, B. 99
 Rabinowitz, L. I. 448
 Rackman, E. 210
 Rad, G. von 76
 Rand, H. B. 188
 Raskin, S. 211
 Rasmussen, G. 112
 Rassegna Mensile di Israel 131, 229, 363
 Razón y Fe 364
 Recherches de Science Religieuse 131, 229, 468
 Reeves, J. 317
 Rehobot. Daniel Sieff Research Institute 178
 Renacimiento de Israel 182
 Renaissance 2, 132, 364
 Renassia, J. 218
 Rengstorf, K. H. 446
 Renkewitz, H. 102
 Review and Expositor 230
 Revista Biblica 132, 468
 — de la Alliance 468
 — Eclesiástica Brasileira 132
 Revue Africaine 230
 — Belge de Numismatique 230
 — Biblique 132, 230, 364, 468
 Revue d'Ascétique... 468
 — Egyptologie 132
 — Histoire de la Médecine Hébraïque 132, 230, 364, 468
 — Histoire de la Pharmacie 132
 — Histoire et de Philosophie Religieuses 468
 Revue de l'Action Populaire 468
 — Histoire des Religions 132, 364, 468
 Revue de Littérature Comparée 230
 — Paris 230, 468
 — Théologie et de Philosophie 230, 468
 Revue des Deux Mondes 364
 — Etudes Anciennes 230
 — Etudes Juives 364
 — Langues Vivantes 132
 — Nations Unies 364, 468
 — Sciences Philosophiques et Théologiques 132, 468
 — Sciences Religieuses 132, 230, 364
 Revue Française de Science Politique 230
 Revue Historique 364
 — Historique de Droit Français et Etranger 132
 — Internationale des Droits de l'Antiquité 364
 — Juive de Champagne 72
 — Thomiste 364
 Rhode Island Jewish Historical Notes 132, 230, 469
 Rhodesian Jewish Journal 314
 Ricciotti, G. 207*
 Richards, I. A. 218, 350
 Richardson, A. 81
 Richmond, H. R. 322
 Ridderbos, J. 319
 Ridderbos, N. H. 441
 Rinaldi, G. 320
 Rine, V. 348
 Ringgren, H. 322
 Rivista degli Studi Orientali 133, 469
 Robertson, J. C. F. 81, 82
 Robinson, G. L. 335
 Robinson, H. W. 188
 Robinson, Th. H. 76
 Romance Philology 469
 Romania 364
 Romano, D. 457
 Rosén, H. B. 47
 Rosenbaum, J. 335
 Rosenberg, A. 329
 Rosenberg, L. 99*
 Rosenblatt, S. 212
 Rosenblatt, Y. 212
 Rosenfeld, M. 217
 Rosenkilde, V. 83
 Rosensaft, Z. 286
 Rosenstein, P. 97
 Rosenzweig, F. 76, 87, 88, 330
 Rossi, S. 105
 Rosten, L. 330
 Roth, C. 164, 413
 Roth, L. 76
 Rothenberg, B. 418
 Rothmüller, A. M. 340
 Rothschild, D. 452
 Roussel, L. 215
 Rowley, H. H. 188, 231
 Royal Central Asian Journal 469
 Rubenovitz, M. 341

- Mitteilungen des Instituts für
 Orientforschung 362
 Modern Language Notes 228
 Mogens, V. 102
 Molde, B. 83
 Molin, G. 107
 Monat 228
 Monde Juif 228, 362, 467
 Monléon, J. de 322
 Monro, M. Th. 81
 Morgan, G. C. 441
 Morris, L. 325
 Morrison, S. A. 210
 Morville, A. 334
 Moscati, S. 96, 107, 451
 Moses b. Maimon 93, 95, 194, 208
 Mosley, L. 339
 Mossel, Z. 86
 Mount Zion Reporter and Je-
 rusalem Messenger 270
 Mourant, J. A. 447
 Moyen Age 130
 Mubashshir Halevi 194
 Münchener Theologische Zeit-
 schrift 130, 362
 Mulder, E. S. 322
 Munk, E. 91
 Murdock, J. 111
 Murphy, H. B. M. 96
 Murtonen, A. 81
 Muséon 228, 467
 Muslim World 362, 467
 Musurillo, H. A. 93
 Muth, D. 217
 Myers, J. M. 322
 Myers, M. 335

 Nagel, Publishers 339
 Nagib, M. 102, 454
 Nahon, S. U. 171
 Natenberg, M. 451
 Nathanson, M. 199
 National Academy for Adult
 Jewish Studies 349
 — Association of Jewish Cen-
 ter Workers 98
 — Geographic Magazine 228
 Naumbourg, S. 105
 Neal, H. G. 441
 Ncher, A. 188
 Neil, W. 81

 Nelis, J. T. 76
 Neue Deutsche Hefte 362
 Neue Wege 228
 Neuman, A. A. 451
 Neumann, R. 112
 Neumark, S. 170
 New age Bible interpretation
 321
 New Republic 467
 New Scholasticism 363
 New voices 456
 New York. Jewish Museum 212
 — Public Library 184
 New York Folklore Quarterly
 467
 Nieto, D. 87
 Niw hanoar 437
 Nordemann, Th. 334
 North, R. 81
 North Carolina Historical Re-
 view 228
 Nostra rivista 72, 437
 Nouvelle Revue Théologique
 130, 467
 Nowa Polska 4
 Nowakowski, D. 106
 Noy, D. 402
 Nuestra Palabra 181
 Nuestro Mundo 71
 Nueva Era 182
 Numen 467
 Numismatic Circular 228
 Nuovo commento alla Toràh
 188
 Nyberg, H. S. 78

 L'Œil 130
 Ohio State Medical Journal
 130
 Ohlander, U. 125
 Onoma 130
 Oosterhoff, B. J. 81
 Orbis 467
 Orenstein, B. 334
 Oriens Christianus 228
 Orientalia 363
 Orientalia Suecana 363
 Oriente Moderno 130
 Orion 207
 Orizontul 153
 Orleans, I. 112

 Orley, B. van 340
 Ormonde, C. 216
 Orthodox Jewish Life 228
 Orzeszkowa, E. 348
 Ose 73
 O'Shea, D. 339
 Osterloh, E. 322
 Oudtestamentische Studiën
 229, 363
 Out of print classics series of
 synagogue music 105

 Pagener, H. 338
 Paglino, G. 106
 Palaeologia 130
 Palestine Exploration Quarter-
 ly 130, 227, 467
 — Journal of Botany 363
 Paracelsus 441
 Páramo, S. del 325
 Parkes, J. W. 87, 99
 Paroisse et Liturgie 131
 Parrot, A. 78, 322*, 339, 441
 Patch 71
 Paterson, J. 81, 322
 Patrie 153
 Peaceful Uses of Atomic Energy
 467
 Peare, C. O. 452
 Pedagogic Reporter 363
 Peet, Th. E. 453
 Pensée 363, 467
 Perahia, J. D. 97
 Perez, I. L. 104
 Perez Castro, F. 315
 Perilman, N. A. 99
 Perman, M. 348
 Perrella, G. M. 81
 Pertzalan, M. 166
 Pessa'h 217
 Pessin, D. 113, 349
 Pethrus, L. 102
 Petuchowski, J. J. 87
 Pfeiffermann, E. 273
 Pfeiffer, R. H. 75
 Philatelic Literature Review
 131
 Piazza, A. 321
 Picnners 401
 Piper, O. A. 81
 Ploeg, J. van der 76*

- Krol, A. 105
 Krongold, M. 216
 Ktavim 466
 Kühner, H. O. 80
 Kuhl, C. 80
 Kuhn, K. G. 329
 Kungliga Lantbrukshögskolans
 Annaler 129
 Kunz, U. 187, 440
 Kupisch, K. 98
 Kurier izraelski 2
 Kwansei Gakuin University
 Annual Studies 467
 Laetsch, Th. 77
 Lamadrij 292
 Lambert, E. 453
 Lamişmar 401
 Lamm, H. 451
 Lamparter, H. 186*
 Land, F. A. W. van't 77
 Land Economics 467
 Landmann, M. 187
 Langman, H. J. 76
 Lapide, Ph. E. 95
 Laredo, A. J. 451
 Lavi, H. 171
 Lears, R. 95*
 Leclercq, J. 316
 Leconte, R. 453
 Lécuyer, J. 322
 Leeuwen, C. van 440
 Leiter, W. 192
 Lelong, M. H. 209*
 Lemaitre, S. 447
 Lengyel, E. 101
 Leschnitzer, A. 96
 Leslie, E. A. 77
 Lestschinsky, J. 124, 224, 358
 Leva, M. de 322
 Levine, E. 73
 Levine, M. 341
 Lvinger, E. C. 112, 113
 Lewandowski, L. 105*
 Lewenstein, T. 87
 Lewin, I. 337
 Lewisohn, L. 209
 Lewy, I. 187
 Lewy, K. 273
 Library 227
 Library Chronicle 129
 Library Journal 129
 Lie, T. 210
 Life 129
 Lindon, J. 319
 Lingua Posnaniensis 228
 Lipkin, I. [= I. Salanter] 448
 Lisowsky, G. 446
 Listener 467
 Litvinoff, B. 210
 Long, L. 348
 Look 228, 330
 Lopez Martinez, N. 206
 Lubac, H. de 80
 Lüpsen, F. 102
 Lumière et Vie 362
 Lynip, R. G. 187
 Lyons, M. 209
 Maas, H. 210
 Maccabees ii 440
 Maccabi World Review 401
 MacIver, R. M. 441
 Magdinier, M. 111
 Magnes, J. L. 94
 Mahzor 198
 Maimon, S. 96
 Main, Ch. T. 210
 Maletz, R. 171
 Malka, E. 98
 Malkosh, N. 292
 Malraux, A. 453
 Man 129
 Mann, A. 96
 Marani, A. 418
 Marcus, D. 111
 Marcus, J. R. 96, 206*, 334,
 337
 Marenof, M. 334, 457
 Marenoff, Sh. 457
 Marie, P. 80
 Mark, B. 451
 Martin, P. 216
 Maurer, H. 195
 Maus, C. P. 188
 Mayer, A. 187
 Mayer, M. S. 334
 Mazor, M. 96
 Meadows, Th. B. 188
 Mededelingen . . . Nederlandse
 Akademie van Wetenschap-
 pen 129, 467
 Mededelingen . . . Vlaamse Aka-
 demie 467
 Medico, H. E. del 80
 Medium Aevum 228
 Meijer, J. 96, 207
 Mélanges de l'Institut Domini-
 cain d'Etudes Orientales 228
 — de Science Religieuse 129
 Melby, E. O. 101
 Melchior, M. 198
 Melita Theologica 130
 Melville, H. 102
 Mendelsohn, E. 454
 Mendelsohn, I. 80
 Mendes, H. P. 448
 Mendilow, A. A. 65
 Mendoza, D. 207
 Menorah Journal 130
 Mens en Maatschappij 228
 Merkur 130, 467
 Messenger 270
 Metzger, B. M. 361
 Metzger, H. 78
 Meyer, F. B. 80, 441
 Meyer, P. 208
 Meysels, Th. F. 293
 Michigan Alumnus 362
 Middle East Institute, Wash-
 ington 102, 338
 Middle East Journal 130, 228
 Middle Eastern Affairs 130,
 228, 467
 Midrash. Selections 446
 Midstream 314
 Milano, A. 438
 Milik, J. T. 107, 341
 Millás Vallicrosa, J. M. 73,
 457
 Miller, J. L. 441
 Miller, M. S. 441
 Millgram, A. E. 349
 Milton, J. P. 188
 Ministerstwo Kultury i Sztuki.
 Prace i Materiały Biura Re-
 windykacji i Odszkodowań
 130
 Miscelánea Comillas 130
 Mishnah 86, 329, 446
 Mitteilungen aus dem Arbeits-
 kreis für Jiddistik 72, 228,
 362

- Israel. Misrad ha-ozar 36, 292, 421
 — Misrad ha-sa'ad 421
 — Misrad ha-tahburah 292
 — Sherutey ha-modi'in 403
 — Zirut. India 314
 Israel and Middle East 126
 — Chess Monthly 401
 — Economist Annual 126
 — Exploration Journal 126, 226, 359, 465
 — Export Journal 465
 — Informations Dienst 72
 — News Service 401
 — Science Bibliography 6
 — Year Book 126
 Israelitisches Wochenblatt 127, 465
 Izis 453
 Izraeli Képeslap 153
 Izraeli Szemle 153

 J. P. S. Bookmark 183
 Iaar, D. 171
 Jacobowsky, C. V. 334
 Jedioth Chadashoth 359
 Jeffery, E. C. 79
 Jéhoua, J. 338
 Jellinek, J. 338
 Jerome, V. J. 348
 Jerusalem [bi-monthly, Buenos Aires] 226, 359
 Jerusalem. Ecole biblique 317
 — Zionist Archives 403
 Jerusalem, B. 175
 Jerusalem and its temples 82
 Jerusalem Post 127, 226, 360, 465
 Jevrejski almanah 73
 Jewish Advocate 360
 Jewish Affairs 127, 226, 465
 Jewish Agency f. Palestine 170
 — Child and Youth Immigration Bureau 171
 Jewish Book Annual 360
 — Chronicle 127, 226, 360, 465
 — Education 465
 — Forum 127, 226, 360
 — Historical Association of Chicago 183
 Jewish Press 72
 — Publication Society Bookmark 183
 — Quarterly 360
 — Quarterly Review 127, 361, 465
 — Social Service Quarterly 127
 — Social Studies 127, 361, 465
 Jewish Theological Seminary of America. Museum 212
 Język Polski 227
 Jodisk Samfund 227
 Johnson, F. E. 87
 Johnston, D. 453
 Jonas, H. 87
 Jones, E. 334
 Joodse Wachter 128, 227, 465
 Jornal israelita ilustrado 182
 Jothmann, F. H. Ch. 79
 Journal of American Folklore 128
 — Bible and Religion 128, 466
 — Biblical Literature 128, 227, 361, 466
 — — Monograph Series 361
 — Central European Affairs 128
 — Egyptian Archaeology 227
 — Farm Economics 361
 — Jewish Studies 128, 361
 — Modern History 128
 — Near Eastern Studies 128, 361, 466
 — Political Economy 466
 — Religion 129, 361, 466
 — Roman Studies 227
 — Semitic Studies 361, 466
 Journal of the American Oriental Society 129, 227
 — Illinois State Historical Society 361
 — Royal Anthropological Institute 129
 — Transactions of the Victoria Institute 129, 227
 — Warburg and Courtauld Institutes 227
 Journal of Theological Studies 129, 466
 Judah b. Samuel he-hasid 331
 Judah ha-Levi 87
 Judaica 227, 362, 466
 Judaism 129, 362, 466
 Judaïsme Sephardi 129, 227, 362
 Judisk Tidskrift 466
 Das Jüdische Echo 314
 Jüdische Sozialarbeit 437
 Jung, K. G. 79

 Kadt, J. de 452
 Kafka, F. 111*
 Kagan, K. K. 329
 Kallen, H. M. 98
 Kampfoefner, H. L. 106
 Kapelrud, A. S. 79
 Kasher, M. M. 193
 Katz, J. J. 206
 Kaufman, J. 337
 Kayser, S. S. 212
 Keller, W. 440
 Kelso, J. L. 121
 Keren Kayemeth Leisrael 349
 Kerrigan, A. 79
 Kersh, G. 111
 Kimhi, David 80
 Kimmel, H. 207
 King's Crown Essays 227
 Kirby, R. 440
 Kirk, G. E. 209
 Kirstein, E. 349
 Kisch, G. 95
 Kissane, E. J. 319
 Klausner, J. 447
 Klein, H. 194
 Knight, G. A. F. 80
 Knox, R. A. 316
 Kobler, F. 212, 334
 Koestler, A. 95, 338
 Kohn, E. 95
 Kolb, L. 348
 Kontaktbrev 182
 Koppman, L. 99
 Korn, B. W. 95, 206
 Kosmos 362
 Kossak, Z. 111, 348
 Krämer, K. F. 317
 Kraft, L. 95
 Kraines, O. 101
 Krěst'anská Revue 227
 Krings, H. 80

- Goldammer, K. 441
 Goldberg, D. 114
 Goldberg, J. 95*
 Goldberg, R. L. P. 101
 Golding, L. 111
 Goldman, M. D. 457
 Goldschmidt, J. 94
 Goldstein, A. S. 90
 Goldstein, I. 333
 Goldstein, S. E. 98
 Gonzalo, M. D. 333
 Goodenough, E. R. 105
 Goodman, Ph. 454
 Goppelt, L. 83
 Gordis, R. 321, 330, 336
 Goris, J. A. 111
 Gottheil, N. 112
 Gradenwitz, P. 47
 Grant, R. M. 439
 Grauman, S. S. 101
 Graves, R. 350
 Grayzel, S. 451
 Greenberg, E. 216
 Greenberg, S. 348
 Greenstein, J. 349
 Gregorianum 125
 Grether, O. 107, 350
 Grillparzer, F. 111
 Grolle, J. H. 101
 Grollenberg, L. H. 453
 Gronowicz, A. 95
 Grosjean, J. 319
 Gross, F. 211
 Die grossen nichtchristlichen Religionen 330
 Grünbaum, I. I. 338
 Guillet, J. 79
 Habonim. South Africa 453
 Haezrahi, Y. 170, 296
 Haggada 23*, 89, 198, 330, 413
 Hahn, H. F. 79
 Hall, H. P. 339
 Halperin, Ch. 170
 Hammond, C. S. & Co. 79
 Hamrin, A. 338
 Handlin, O. 206
 Hannay, J. O. 440
 Haran, N. 311
 Harper's Bible dictionary 441
 Harrison, R. K. 350
 Harvard Divinity School Bulletin 125
 — Theological Review 225, 464
 Hashanah 125
 Hashomer hazair 292
 Hauptmann, O. H. 76
 Hausdorff, D. 451
 Hausdorff, D. M. 329
 Hazofé in Erez 153
 Heaton, E. W. 321
 Hebrew Union College Annual 225
 Heim, K. 324
 Helfgott, B. W. 195
 Heline, C. S. D. 321
 Helms-Liesenhoff, K. H. 348
 Henrey, K. H. 79
 Herberg, W. 195
 Herder's Bibelkommentar 317, 438
 Here and Now 2
 Hermathena 125
 Hermon, Z. 101
 Hertig, J. 79
 Herut 270
 Herzl, Th. 101, 170, 171, 209
 Herzog, E. 292
 Hesse, F. 440
 Hessen, J. 446
 Hét 153
 Heyman, K. S. 457
 Heymann, J. 166
 Hibbert Journal 125, 359, 464
 Hillel 270
 Hirsch, S. R. 331
 Historia Judaica 126, 226, 464
 Hoade, E. 420
 Hochland 464
 Hof, P. van't 333
 Hoffmann, R. 111
 Hole, W. 105
 Hollenberg, W. A. 350
 Hollender, B. R. 217
 Holy Land Philatelist 126, 226, 359, 464
 Honor, L. L. 77
 Horst, F. 76
 Hoskins, H. L. 101
 Hospers, J. H. 87
 Hotz, L. 335
 Howe, I. 216
 Hudson, R. V. 187
 Hulst, W. G. van de 79
 Ibn Malkah, Juda b. Nissim 88
 The idea of history in the ancient Near East 315
 Idische froi 71
 Ihud hanoar haḥaluzi 307
 Ikor, R. 111
 Im Lande der Bibel 359
 Imago Mundi 226
 Imber, R. 113
 Imprimatur 126
 Imschoot, P. van 440
 Incitación 71
 Index Translationum 464
 Ingram, T. R. 216
 Institut f. Orientforschung 225, 362
 Integration 464
 International Conciliation 226
 — Labour Review 359
 — Review of Missions 126
 — Social Science Bulletin 464
 — standard Bible encyclopaedia 440
 Interpretation 126, 359, 465
 IPI Survey 226
 Iraq 126
 Iris 126
 Irish Theological Quarterly 126, 359
 Ironside, H. A. 321
 Isaac ben Jacob Alfasi 192
 Isho'dad of Merv 322
 Israel 1954 338
 Israel [Govmt.] 170
 — Delegation to the United Nations 338
 — Ha-mo'ezah ha-mada'it 421
 — Laws 338
 — Lishkah merkazit li-statistikah 35, 36*
 — Lishkat ha-hasbara be-arzot ha-berit 101
 — Maḥleket ha-tayarut 40, 170
 — Mishlaḥat haḥnriot 338*
 — Misrad ha-'avodah 36
 — Maḥleket ha-medidot 292
 — Misrad ha-hakla'ut 168

- Doeve, J. W. 83
 Dokumentacna akcia pri
 USZNO v Bratislave 94
 Donum natalicum H.S. Nyberg
 78
 Drimer, N. 420
 Drower, E. S. 448
 Dubnov, S. 94
 Dubnov-Ehrlich, S. 94
 Duckat, W. B. 201
 Duesberg, H. 78
 Dumontier, P. 78
 Dunajewski, A. 106
 Dunlop, D. M. 94, 449
 Dunner, J. 86, 209
 Duvdevani, J. 170

 Eban, A. 101, 209*
 Ecole biblique 317
 Economic Development and
 Cultural Change 463
 Economie Appliquée 463
 Edelkoort, A. H. 320
 Edersheim, A. 451
 Educational Studies and Doc-
 uments 225
 Ehrenberg, H. 78
 Ehrlich, E. C. 112, 113
 Eichrodt, W. 78
 Eidelberg, Sh. 442
 Eilati, A. 170
 Einstein, A. 208, 335, 358, 452
 Eisenberg, A. 457
 Eisenscher, J. 296
 ELH 125
 Elia, R. 331
 Elmaleh, A. 297
 Elston, D. R. 170
 Encounter 464
 Encounter [cont. Shane Quart-
 erly] 463
 Engelland, H. 322
 Engle, F. 105
 Ephemerides Theologicae Lo-
 vanienses 225, 358
 Epstein, G. L. 113
 Epstein, I. 87
 Eranos Jahrbuch 464
 Erdman, Ch. R. 321*
 Erevna 225
 Eshkol, L. 421

 Estudios Bíblicos 225, 359
 Ethnographie 225
 Etudes et Recherches 125
 Evangelical Quarterly 125
 Evangelische Theologie 125,
 359, 464
 Evidences 225, 359, 464
 Expository Times 125, 225,
 359, 464
 Eyckeler, J. 439
 Eynde, C. van den 322
 Ezra, Moses ben Jacob ibn 108

 Fairbairn, P. 321
 Falstein, L. 216
 FAO Fisheries Bulletin 225
 Faro a Colón 125
 Fast, H. M. 110
 Faulhaber, M. 78
 Fein, H. H. 216
 Fenichel, A. 46
 Féret, H. M. 439
 Fernandez, A. 77
 Festschrift für Friedrich Zucker
 94
 Feuchtwanger, L. 216
 Fiamma 314
 Field, H. 315
 Field of Yiddish 107
 Fisher, S. N. 337
 Fishman, I. 329
 Fitzsimons, S. 420
 Fleg, E. 110, 195*, 216
 Fleron, K. 338
 Fölkel, Ch. 87
 Foerster, W. 333
 Folk-Lore 125, 359
 Fonds social juif unifié 314
 Forman, H. J. 330
 Forschungen und Fortschritte
 125, 359
 Forum 359
 Foucherand, L. 453
 Fraenkel, B. S. 435
 Fraine, J. de 79, 439
 Franken, H. J. 321
 Frankfurter Hefte 464
 Fraser, J. 187
 Free University Quarterly 125
 Freedman, B. 111
 Freedman, M. 208

 Freedman, N. 111
 Freedom 225
 Freehof, L. B. 456
 Freehof, S. B. 194
 Frente 153
 Freud, S. 334, 451
 Frey, H. 76, 186*
 Friedlaender, Z. 292, 293, 420
 Friedman, M. 334
 Friedman, Th. 336
 Fuentes Guerra, R. 94
 Fuhr, A. 79
 Fundaminsky, Sh. 350

 Gabriel, H. 65
 Gagnier, E. W. 187
 Galanté, A. 95, 333
 Galbiati, E. 321
 Galling, K. 187
 Gammon, R. 330
 Gannes, A. P. 349
 Gardiner, A. H. 453
 Garvey, R. 112
 Gascar, P. 111
 Gaster, Th. H. 331
 Gates of Zion 125
 Gemser, B. 107
 General Fisheries Council for
 the Mediterranean 125
 Geörg, P. 348
 Geographical Magazine 225
 Gerchunoff, A. 216
 Gereformeerd Theologisch
 Tijdschrift 125
 German Life and Letters 464
 Gerovich, E. I. 105*
 Gershom ben Judah 442
 Gibson, Ch. 218, 350
 Gil, P. N. 286
 Ginzberg, L. 194
 Giornale della Libreria 464
 Gispén, W. H. 186
 Gittelsohn, R. B. 325, 350
 Glasgow University Oriental
 Society Transactions 225
 Glatzer, N. N. 87, 89
 Glenn, M. G. 106, 448
 Glotta 125
 Göteborgs Universitets Ars-
 skrift 125
 Goitein, S. D. F. 201

- Bulletin de nos Communautés 223, 462
 Bulletin of the American Association of Petroleum Geologists 357
 — American Schools of Oriental Research 122, 357, 462
 — History of Medicine 463
 — Institute of Historical Research 224
 — John Rylands Library 122, 463
 — Research Council of Israel 123*, 224*, 357
 — School of Oriental and African Studies 123
 Bultmann, R. 446
 Bultz, E. 85
 Bundesverband der israelitischen Kultusgemeinden Oesterreichs 74
 Burack, A. D. 325
 Burr, V. 333
 Burrows, M. 320
 Busch, B. 453
 Byzantinische Zeitschrift 123
 C. C. A. R. Journal 72, 224
 Cahiers d'archéologie biblique 77
 — de l'Alliance Israélite Universelle 123, 224, 358, 463
 — de Tunisie 123
 — Sioniens 123, 358
 — Théologiques de l'Actualité Protestante 123
 Cairns, D. 320
 Callard, M. 347
 Camara de comercio Argentino Israeli 314
 Campbell, R. 86
 Canadian Jewish Archives 314
 Cantera y Burgos, F. 315, 340
 Carlier, A. 78
 Carnets de l'éducateur juif 292
 Carnovsky, L. 337
 Carpenter, S. C. 187
 Castle, J. 333
 Catholic Biblical Quarterly 123, 224, 358, 463
 Cedarbaum, D. J. 457
 Central Conference of American Rabbis 124, 329
 Central Conference of American Rabbis Yearbook 124
 Centro deportivo Israelita 73
 Cercle juif de langue française 72
 Cerfaux, L. 86
 Cerny, J. 453
 Cerny, L. 187
 Chajes, Z. H. 86
 Chanover, H. 349
 Chayen, M. Y. 432
 Chicago Jewish Forum 124, 224, 358
 Chièze, J. 79
 Christian Register 224
 Ciencia Tomista 124
 Ciudad de Dios 124, 463
 Civiltà Cattolica 358
 Classical Journal 224, 358
 Classical Philology 224
 Clavileño 463
 Cohen, A. 86
 Cohen, D. 333
 Cohen, E. E. 200
 Cohen, I. 337
 Cohen, J. J. 113
 Colgate Rochester Divinity School Bulletin 358
 Colodner, S. 319
 Comentario 358, 463
 Commentary 134, 200, 224, 358, 463
 Congreso Eucaristico Internacional 124
 Congress Journal 416
 Consejo superior de investigaciones científicas 73
 Conservative Judaism 224, 358
 Der Constantin Brunner Gedanke 270
 Contemporary Review 463
 Contenau, G. 439
 Copenhagen. Kongelige Bibliotek 74
 Coppens, J. 467
 Cordeau, C. J. 78, 110
 Cosmografía de un judío romano del siglo XVII 457
 Costa, I. da 96
 Cottrell, L. 337
 Coulture, E. J. 94
 Council of Jewish Federations and Welfare Funds 336*
 Courtney, D. 170
 Cowen, R. 110
 Créhange, A. 283
 Crick-Kuntziger, M. 340
 Critique 358
 Crockett, W. D. 78
 Cruden, A. 187
 Cuadernos para el Jalutz 270, 463
 Cultura Biblica 124
 Current Digest of the Soviet Press 124
 Current Events in Jewish Life 124, 224, 358
 Current History 463
 Cyrillus Alexandrinus 79
 Da'atenu 182
 Daiches, S. 445
 Danby, H. 194
 Dance, E. H. 98
 Daniel Rops, H. 78, 324
 Daniel Sieff Research Institute 178
 Daube, D. 446
 Davar 124, 224, 358, 463
 David, M. 129
 Davidsson, C. 320
 Dead Sea Scrolls 107, 341, 403
 Deden, D. 76
 Deen, E. 320
 Delly, pseud. 347
 Demamah 270
 Dembitzer, S. 347
 Department of State Bulletin 124, 358, 463
 Dérumaux, P. 78
 Deursen, A. van 101, 187*
 Deutsche Akademie der Wissenschaften, Berlin 225, 326
 Dheilly, J. 201
 Dienst unter dem Wort 78
 Díez Macho, A. 108
 Discoveries in the Judean Desert 107, 341
 Disegni, D. 198
 Divus Thomas 124

- Baramki, D. C. 121
 Baratz, J. 100
 Bardtke, H. 114
 Bargellini, P. 75
 Baron, S. W. 86, 449
 Barsotti, D. 75
 Barth, A. 329
 Barthélemy, D. 107, 341
 Bavinck, J. H. 438
 Bavli, S. 36
 Beaty, J. O. 208
 Bedarida, G. 456
 Beek, M. A. 75, 331
 Béguerie, Ph. 316
 Belli, A. 75
 Ben Chaviv 172
 Ben Gavriel, M. Y. 216, 347
 Ben Gurion, D. 210
 Ben Hayyim, Z. 106
 Ben Zevie, I. 336
 Benchetrit, C. R. de 337
 Benamozegh, E. 446
 Benardete, M. J. 94
 Benari, B. 457
 Bendor, S. M. 432
 Benjamin, L. [pseud.] 453
 Benjamin, N. 112
 Bennett, R. M. 106
 Bentwich, N. 94
 Bentzen, A. 75
 Bergdolt, J. 438
 Bergner, Y. 104
 Berkeley, J. P. 316
 Berkovits, Z. 86
 Berndt, W. 216
 Bernini, G. 195
 Bernstein, R. 341
 Bertholet, A. 86
 Bertolotti, L. 336
 Bewer, J. A. 186
 Bezzant, R. 75
 Bible and N.T. tr. Afrikaans 195
 — tr. Catalan 316
 — tr. Czech 75
 — tr. Danish 83
 — tr. Dutch 186
 — tr. English 75*, 216*
 — tr. French 316, 438
 — tr. German 317, 438
 — tr. Latin 186
 Bible and N. T. Selections 75, 186, 317
 Bible. tr. Dutch 76, 438
 — tr. English 439*
 — tr. German 8, 76*, 186, 439
 — tr. Greek 317
 — tr. Spanish 76
 Bible. Selections 76, 319, 439
 — Pentateuch 76
 — — — Selections 319
 — Joshua 319*
 — Samuel 76, 186
 — Kings 77, 186
 — Isaiah 439
 — Jeremiah 77*
 — Ezekiel 186
 — Jonah 319
 — Habakuk 77
 — Psalms 187, 319*
 — Song of Solomon 320
 — Lamentations 320
 — Esther 155, 274
 — Ezra Nehemiah 77, 82
 Bible today 323
 Bible Translator 462
 Biblica 122, 223, 356, 462
 Biblical Archaeologist 122, 223, 357, 462
 Bibliotheca 462
 — Sacra 122, 223, 357, 462
 Bijbels woordenboek 77
 Bijdragen 223
 Bilby, K. W. 337
 Birmingham, G. A. 440
 Birmingham Jewish Recorder 223
 Birnbaum, A. B. 106
 Birnbaum, Ph. 90
 Birnbaum, S. A. 106
 Birstein, A. 347
 Bishop, E. F. F. 324
 Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego 357
 Blacker, J. R. 209
 Blair, G. 105
 Blake, P. 340
 Blanc, H. 313
 Blau, B. 94
 Blau, J. L. 86
 Bloch, H. S. 103
 Bloch, J. 184
 Bloch Publishing Co. 74
 Blumberg, H. 114, 218
 Blumenthal, P. 65, 310
 Blyton, E. 349
 Bnc Akiba 453
 Bodenheimer, F. S. 170
 Bodleian Library Record 223
 Boek 122
 Boer, P. A. H. de 320, 363
 Boletín de la Real Academia de la Historia 223
 Boletín de la Universidad de Granada 122
 Bollettino della Società Geografica Italiana 122
 Bonsirven, J. 193
 Borchsenius, P. 110
 Borek, R. 100
 Born, A. van den 76, 77, 439
 Borowsky, M. C. R. 100
 Bosniak, J. 80
 Boss, S. W. 105
 Boston Public Library Quarterly 357
 Bothwell, J. 216
 Botschaft des Alten Testaments 76, 186
 Boulton, W. H. 77
 Bouquet, A. C. 86
 Branner, J. 101
 Braverman, L. L. 457
 Bremer biblische Hand-Konkordanz 77
 Brenneman, Ch. G. 187, 320
 Bridge 315
 Bright, J. 320
 Brod, M. 110*
 Broeck, G. van den 209
 Broomfield, G. W. 77
 Bruggen, C. van 110
 Bruno, A. 186*, 319
 Brygg, Th. 420
 Buber, M. 76, 89, 439
 Buck, F. 439
 Budde, K. 350
 Buddeberg, E. 77
 Budovsky, L. 453
 Büchler, A. 332
 Buletin de ştiri din Republica populară română 270
 Bull, N. J. 320

מפתח שמות המחברים ושמות הספרים האנונימיים בלועזית

- A. J. A. Quarterly 71, 181, 355 — Journal of Sociology 121, 222
 Aafjes, B. 100 — Judaism 314
 Abbou, I. D. 200 — Literature 222
 Abraham, M. 350 — Political Science Review 121
 Abrahams, J. 449 — School of Prehistoric Research Bulletin 461
 Abrams, M. 110 — Zionist Council 100*
 Académie des Inscriptions et Belles-Lettres 121, 222, 461 — Assembly, 1st 100
 Academy of the Hebrew Language 297* Amicizia ebraico-cristiana. Firenze 437
 Acta Alexandrinorum 93 Amico, B. 169
 Acta Medica Orientalia 222 AMIF 121, 223
 Acta Orientalia 121 Amor di Libro 223
 Actes du 6e Congrès International d'Histoire des Sciences 121 Anglican Theological Review 121
 L'Actualité de l'Histoire 461 Anglo Israel Association 100
 Ademollo, E. 315 Angoff, Ch. 346
 Adeverul 2 Ankory, H. 310
 Adison, J. M. 186 Annals of Collective Economy 356
 African Israelite 181 Annals of the American Academy of Political and Social Science 461
 Agence de presse juive 71 Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves 223
 Agwani, M. Sh. 100 Annual of the American School of Oriental Research 121
 Aiura, T. 121 Annual Studies 121
 Albright, W. F. 316, 452 Antiquity 356
 Alexander, J. A. 75, 316* Antonianum 356, 461
 Alexander, T. J. 333 Apocrypha 75
 Alfasi, Isaac 192 Apollo 121
 Alfrink, B. J. 76 Aporte 72
 Alleman, F. R. 337 Arbibe, G. 331
 Allis, O. Th. 75 Arbor 356
 Alloway, L. 110 Arce, A. 292
 Aloni-Fainberg, Y. 65, 310 Archaeology 121
 Altertum 461 Architecture d'Aujourd'hui 223
 Alva 296 Archiv für Liturgiewissenschaft 121
 Ambroggi, P. de 320 — f. Orientforschung 121
 American Econ. Review 461 — Orientalní 122, 223, 356, 462
 — Jewish Archives 355 Archivar 462
 — Historical Society 93 Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age 356
 — Tercentenary Committee of Los Angeles 200 Archivos Leoneses 122
 — Tercentenary Service 90 Archivum 223
 — Year Book 356 Archivum Linguisticum 122
 — Jewry 95 Arid Zone Research 122
 — Journal of Comparative Law 461 Arquivo de Bibliografia Portuguesa 356
 — Journal of International Law 461 Artom, E. 93
 Arundale, R. L. 316
 Ash, Sh. 110, 346*, 347*, 456*
 Ashkenazi, T. 74
 Asiatische Studien 462
 Associação Religiosa Israelita 122
 'Atiquot 356, 418
 L'attente du Messie 86
 Atti della Accademia Nazionale dei Lincei 356*
 Attias, M. 293
 Augé, R. 316
 Aus Politik und Zeitgeschichte 122
 Australasian Jewish Student 72
 Australian Biblical Review 356
 Auvray, P. 454
 Advie, V. J. 449
 Averroes 114
 Avhandlingar . . . Norske Videnskaps-Akademi 462
 Avi-Yonah, M. 40
 Ayuso Marazuela, T. 186
 Babel, J. E. 456
 Baber, D. 332
 Background 182
 Baeck, L. 93, 329
 Baer, A. 105
 Bagatti, B. 170
 Baker, E. 446
 Bakker, F. L. 438
 Baldi, D. 170
 Baldwin, M. W. 339
 Bank leumi le-Israel 292
 Banks, F. A. 316
 Bar David, M. 209

STUDIES

Ben-Menaheh, N.: Some Hebrew Title Pages	255
Brilling, B.: Families of Printers at Frankfort on the Oder	136, 252
Goitein, S. D. F.: A Colophon to R. Hai Gaon's Commentary to Hagigah [a.o.] (with one facsimile)	368
Habermann, A. M.: The Printer Hayyim Shaḥor, his Son Isaac and his Son-in-Law Josef b. Yaḥar (with 4 facsimiles)	483
Kohn, J.: Hebrew Printing in Hungary, IV: Pressburg	233
Roth, E.: Manuscripts of the Babylonian Talmud in Hungary	472
Schirrmann, J.: Studies in Hebrew Poetry, 1955	371
Yaari, A.: Supplement to "Hebrew Printers' Marks" (with 9 facsimiles)	501

FROM THE LIBRARY COLLECTIONS

Goldschmidt, E. D.: Restoration of Missing Piyyutim to the Maḥzor for the Day of Atonement (with one facsimile)	146
Joel, I.: A Yemenite(?) MS Fragment of the Treatise Yoma (with one facsimile)	259
Nadav, M.: The pinkas of the Jewish Community of Frankfort-on-the-Main	507
Scholem, G.: Isaac of Acco's Commentary to the First Chapter of the Book of Creation	379

NOTES

Ben Hayyim, Z.: Note to my Article in K.S. XXX, 167	152
Benayahu, M.: Answer to E. Roth's Note: Menahem Babli or Romi?	399
Benayahu, M.: An Unknown Edition of R. Abraham Hayyim Hakohen's "ארץ החיים"	265
Benedikt, B.: A Gloss of R. Josef ibn Migash in the "Halakot" of R. Isaac Alfasi	264
Cohen, J. J.: Who is the Author of חיבור לטוהרה, Berditshev 1898?	268
Liebermann, H.: Forgers of Title-Pages	397
Liebermann, H.: Hebrew Printing at Minsk	267
McClamed, E. Z.: Note to the Article of Dr. M. Zulay: Piyyutim of R. Josef ibn Abitur (K.S. XXX, 243)	152
Roth, E.: Menahem Babli or Romi?	399
Scheiber, A.: Note to the Article: A MS of Maimonides' Mishneh Torah in Stockholm (K.S. XXIX, 145)	152

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o.: and others	hrsg.: herausgegeben	p.: page(s)
Bd.: Band	illus.: illustrated	p. l.: preliminary leaf(-ves)
c.: copyright	incl.: including	pl.: plate(s)
col.: coloured	l.: leaf(-ves)	port.: portrait(s)
diagr.: diagram(s)	n. d.: no date	pref.: preface
diss.: dissertation	n. p.: no place	T.: Teil
ed.: editor, edition	n. pr.: no printer	tab.: table(s)
facsim.: facsimile(s)	numb. l.: numbered leaf(-ves)	vol.: volume(s)
front.: frontispiece		

BIBLIOGRAPHY

Israel Publications, Hebraica and Judaica

Periodicals 401, 437
Collections 401, 437
Bibliography and History of Jewish Studies 402, 438
Biblical Studies 403, 438
New Testament 442
Talmud, Midrash, Rabbinic Literature 410, 442
Jewish Philosophy and Religion 412, 446
Kabbalah and Hassidism 412, 447
Liturgy, Sermons, Ethics 413, 447
History, Biography, Memoirs 414, 448
Jews in the Present 415, 452
Zionism, Palestine, Israel 416, 452
Ethnography, Folklore, Art 421, 454
Philology 421, 454
Hebrew Poetry in the Middle Ages 422
Modern Hebrew Literature 422, 454
Yiddish Literature 427, 454
Literature in Other Languages with Jewish Themes 456
Juvenile Literature 427, 456
Education and Teaching 429
Text Books 431, 457
Hebrew Books on non-Jewish Subjects 432, 457
Other Israel Publications 436

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o.: and others	n. d.: no date
Bd.: Band	n. p.: no place
c.: copyright	n. pr.: no printer
col.: coloured	numb. l.: numbered leaf(-ves)
diagr.: diagram(s)	p.: page(s)
diss.: dissertation	p. l.: preliminary leaf(-ves)
ed.: editor, edition	pl.: plate(s)
facsim.: facsimile(s)	port.: portrait(s)
front.: frontispiece	pref.: preface
hrsg.: herausgegeben	T.: Teil
illus.: illustrated	tab.: table(s)
incl.: including	vol.: volume(s)
L.: leaf(-ves)	

Hebrew abbreviations see inside right-hand cover

Editor's Address: P.O.B. 503, Jerusalem

Annual Subscription: IL 3.000 (\$ 5.-; £ 1.15)

Turim Press Ltd., Jerusalem

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY

Vol. XXXI no. 4

JERUSALEM

September 1956

CONTENTS

Bibliography

Israel Publications	401
Hebraica and Judaica	437
Periodicals	458

Reviews

D. Flusser: The Dead Sea Scrolls, ed. L. Sukenik	403
B. Schochetmann: א. רפאלי במאבק הגאולה	418
G. Ormann: The responsa of Rabbeinu Gershom Meor Hagolah, ed. Sh. Eidelberg	442
E. Ashtor: D. M. Dunlop, The history of the Jewish Khazars	449

Studies

E. Roth: Manuscripts of the Babylonian Talmud in Hungary	472
A. M. Habermann: The Printer Hayyim Shahor, his Son Isaac and his Son-in-Law Josef b. Yakar (with 4 facsimiles)	483
A. Yaari: Supplement to "Hebrew Printers' Marks" (with 9 facsimiles)	501

From the Library Collections

M. Nadav: The Pinkas of the Jewish Community Frankfort-on-the-Main	507
--	-----

The Magnes Press
The Hebrew University
Jerusalem

BIBLIOGRAPHY

	Israel Publications	Hebraica and Judaica
Periodicals	1, 153, 269, 401	71, 181, 314, 437
Collections	3, 154, 271, 401	72, 182, 315, 437
Bibliography and History of Jewish Studies	5, 154, 272, 402	74, 183, 315, 438
Biblical Studies	6, 154, 273, 403	74, 184, 315, 438
New Testament	8, 155	83, 324, 442
Talmud, Midrash, Rabbinic Literature	8, 155, 274, 410	83, 189, 325, 442
Jewish Philosophy and Religion	20, 160, 277, 412	86, 194, 329, 446
Kabbalah and Hassidism	21, 161, 282, 412	88, 195, 330, 447
Liturgy, Sermons, Ethics	22, 162, 283, 413	89, 197, 330, 447
History, Biography, Memoirs	25, 162, 283, 414	91, 199, 331, 448
Jews in the Present	164, 285, 415	98, 208, 336, 452
Zionism, Palestine, Israel	30, 164, 285, 416	99, 209, 337, 452
Ethnography, Folklore, Art	40, 171, 293, 421	104, 211, 340, 454
Philology	47, 172, 297, 421	106, 215, 341, 454
Hebrew Poetry in the Middle Ages	172, 297, 422	108
Modern Hebrew Literature	47, 172, 298, 422	215, 345, 454
Yiddish Literature	56, 427	108, 215, 345, 454
Literature in other Languages with Jewish Themes	175	110, 216, 346, 456
Juvenile Literature	56, 175, 303, 427	112, 217, 349, 456
Education and Teaching	61, 177, 307, 429	113, 217, 349
Text Books	62, 178, 308, 431	113, 217, 350, 457
Hebrew Books on non-Jewish Subjects	65, 178, 310, 432	114, 218, 457
Other Israel Publications	71, 436	114, 350
Miscellanea		
Periodicals	115, 218, 351, 458	
Indexes:	517-553	

REVIEWS

Ashtor, E.: מ. בניהו מרביץ חורה	25
Ashtor, E.: D. M. Dunlop, The history of the Jewish Khazars	449
Ashtor, E.: S. D. F. Goitein, Jews and Arabs	201
Ashtor, E.: A. N. Ziadeh, Urban life in Syria under the early Mamluks	103
Flusser, D.: The Dead Sea Scrolls, ed. L. Sukenik	403
Goldberg, A.: א. וייס, לחקר התלמוד	189
Goldschmidt, E. D.: Septuaginta. Göttingen. Vol. XVI, 1.2, ed. Ziegler	317
Goshen-Gottstein, M.: Barthélemy and Milik, Discoveries in the Judean Desert, I	341
Katz, J.: א. א. אורבך, בעלי החוספות	9
Licht, J.: The Scroll of the war of the sons of light... ed. by Yigael Yadin	277
Margalioth, M.: מכלילת דרבי שמעון בן יוחאי, הוצ' אפשטיין-מלמד	155
Molho, I. R.: M. Attias, Romancero sefaradi	293
Narkiss, M.: י. פינקרפלד, בתיכנסת באיטליה	41
Narkiss, M.: A. Rubens, A Jewish iconography	212
Ormann, G.: The responsa of Rabbeinu Gershom Meor Hagolah, ed. S. Eidelberg	442
Schochetmann, B.: מ. א. י. בודנהימר, דרכי לציון	165
Schochetmann, B.: י. בן-צבי, ארץ ישראל ויישובה בימי השלטון העותמאני	31
Schochetmann, B.: א. ח. לוי, במעגלות החינוך	199
Schochetmann, B.: ג. פרומקין, דרך שופט ביירושלים	289
Schochetmann, B.: א. רטאלי, במאבק לגאולה	418
Urbach, E. E.: חלמוד ירושלמי, מסכת שקלים עם שני פירושים מקדמוני הראשונים	325

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE
JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY, JERUSALEM

VOLUME XXXI

Jerusalem 1955—1956
The Magnes Press
The Hebrew University